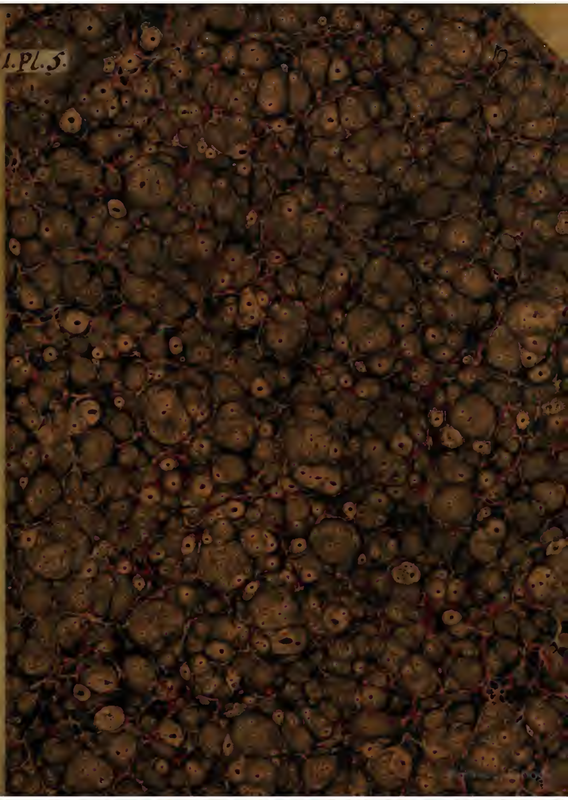

37
1 C
9

P. F. JOANNIS VINCENTII

PATUZZI

ORD. PRÆDICATORUM

IN VENETA CONGREGATIONE B. JACOBI SALAMONII

S. THEOLOGIÆ PROFESSORIS

ETHICA CHRISTIANA

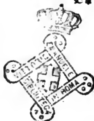
SIVE

THEOLOGIA MORALIS

EX PURIORIBUS SACRÆ SCRIPTURÆ DIVINÆQUE TRADITIONIS FONTIBUS DERIVATA, ET

S. THOMAE AQUINATIS DOCTRINA

CONTINENTER ILLUSTRATA.

TOMUS SECUNDUS

CONTINENS

TRACTATUM DE OFFICIIS HOMINUM, SIVE DE HUMANIS ACTIONIBUS BONIS, AC MALIS.

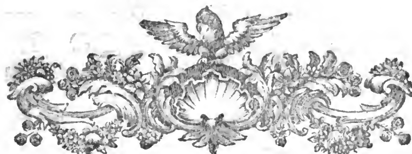

MEDIOLANI MDCCLXXXI.

APUD FEDERICUM AGNELLUM.

SUPERIORUM PERMISSU.

ETHICÆ CHRISTIANÆ,

SIVE

THEOLOGIÆ MORALIS

TRACTATUS TERTIUS

DE OFFICIIS HOMINUM, SIVE DE HUMANIS ACTIONIBUS BONIS, AC MALIS.

ATIS abunde, ut mihi quidem videtur, de Regulis Morum Lege *scilicet, ac* Ratione humana *sermonem habuimus. Accedamus nunc ad explicanda ea hominum officia, sive humanas actiones, quæ ex conformitate, aut difformitate ad eas regulas bonæ, vel malæ sunt. Quum vero hoc argumentum latissime pateat, immo totam fere Ethicam Christianam complectatur; idcirco de iis duntaxat hoc Tractatu tertio differemus, quæ universalia principia spectant bonitatis, ac pravitatis officiorum hominis, sive humanarum actionum. Quinque autem erunt hujusce* Tractatus *Dissertationes, in quarum prima de principiis agam generalibus, & conditionibus actuum humanorum: in altera de virtutibus moralibus: in tertia de vitiis, & peccatis in genere consideratis: tum vero in quarta de peccatis capitalibus: in quinta demum de peculiaribus quibusdam generibus peccatorum.*

DISSERTATIO I.

DE PRINCIPIIS ET CONDITIONIBUS GENERALIBUS ACTUUM HUMANORUM.

HÆC *Dissertatio ea continet principia, & conditiones, de quibus Doctor Angelicus S. Thomas pertractat* in prima suæ secundæ partis, *agens de humanis actionibus, ad breviorem methodum redacta, illamque in aliquod capita de more tribuemus.*

CAPUT I.

Prælibantur ea, quæ tradit S. Thomas de ultimo fine hominis, & beatitudine.

DOCTRINA.

Doctrinæ Synopsis.

I. *Proprium hominis est agere propter finem.*
II. *Ex hoc fine speciem bonitatis, ac malitiæ actus humani.*
III. *Ultimus aliquis finis humanæ vitæ admittendus; isque unicus tantum sit oportet.*
IV. *Omnia, quæ homo appetit, appetit propter ultimum finem, sive propter bonum.*
V. *Finis ultimus peccantis lethaliter est creatura, sive bonum creatum.*
VI. *Quædam notantur pro solutione difficultatum, quæ fieri contra possunt.*
VII. *Creatura, quam pro fine ultimo habet peccator, presse loquendo, ipse peccator est, bono aliquo commutabili, quod sibi maxime vult, perfectus.*
VIII. *Justus venialiter peccans, & peccator opus aliquod bonum peragens non respiciunt in his finem ultimum particularem, sed generalem duntaxat, sive communem boni rationem.*
IX. *De vero ultimo fine, seu vera hominis beatitudine mira inter antiquos Gentiles Philosophos dissensio.*
X. *Quid sit beatitudo? Hæc consistere nequit in ullo exteriore creato bono.*
XI. *Sed neque consistere potest in aliquo bono interiore animi, sive in scientiis intellectualibus, aut virtutibus moralibus.*
XII. *Doctrina S. Thomæ, qua probat, & explicat, hominem invenire nullatenus posse beatitudinem in semetipso.*
XIII. *Solus Deus clare visus creaturam intellectualem felicem efficere valet, atque beatam.*

QUUM a fine ultimo, quem sibi præfigit homo, tota pendeat actuum suorum moralis bonitas, aut pravitas juxta illud a Philosopho usurpatum: *Sicut se habet primum principium in speculabilibus, ita ultimus finis in operabilibus*; idcirco D. Thomas primam suæ secundæ partis, in qua de iis, quæ motum actiones spectant, differit, tractationem orditur ab ultimo fine hominis, primumque statuit *art.* I., convenire homini agere propter finem, eo quod *actiones omnes, quæ procedunt ab aliqua potentia, causantur ab ea secundum rationem sui objecti: objectum autem voluntatis est finis, & bonum.*

Porro quum S. Thomas hic potissimum agat de actionibus moralibus, duplex distinguit genus actionum, quæ ad hominem pertinent, quarum aliæ dicuntur *humanæ*, aliæ vero *hominis*. Actiones *humanæ* appellantur eæ, quæ propriæ sunt hominis, prout homo est, quatenus scilicet operatur per rationem, & voluntatem, sive per liberum arbitrium, quo se determinat ad aliquid agendum, vel non agendum. *Si quæ autem*

(sub-

(subdit) *aliæ actiones homini conveniunt*, quæ nempe a deliberata voluntate non proveniunt, *possunt quidem dici hominis actiones; sed non proprie humanæ, cum non sint hominis, in quantum est homo*, seu in quantum libero arbitrio pollet, ac differt a cæteris creaturis irrationalibus.

Hæc autem prærogativa, qua homo deliberate tendit in finem, ita convenit homini, ut nulli alii creaturæ, quæ rationalis non sit, conveniat. Quapropter considerandum est ex eodem Angelico Doctore art. 2. „ Quod aliquid sua actione, vel motu tendit ad finem *dupliciter*: uno modo, sicut „ seipsum ad finem movens, ut homo. „ Alio modo, sicut ab alio motum in finem, „ sicut sagitta tendit ad determinatum „ finem ex hoc, quod movetur a sagittante, qui suam actionem dirigit in finem. „ Illa ergo, quæ rationem habent, se ipsa „ movent ad finem: quia habent dominium „ suorum actuum per liberum arbitrium, „ quod est facultas voluntatis, & rationis. „ Illa vero, quæ ratione carent, tendunt „ in finem propter naturalem inclinationem, „ quasi ab alio mota, non autem a se ipsis, „ cum non cognoscant rationem finis: & „ ideo nihil in finem ordinare possunt, sed „ solum in finem ab alio ordinantur. Nam „ tota irrationalis natura comparatur ad „ Deum, sicut instrumentum ad agens „ principale. Et ideo proprium est naturæ „ rationalis, ut tendat in finem, quasi se „ agens, vel ducens in finem: naturæ vero „ irrationalis, quasi ab alio acta, vel ducta, „ sive in finem apprehensum, sicut bruta „ animalia, sive in finem non apprehensum, sicut ea, quæ omnino cognitione „ carent “.

II. Ab hoc fine speciem bonitatis, vel malitiæ recipere omnia officia humana, sive moralia, prout ea modo considerantur, docent cum D. Thoma cæteri quique Theologi, docueruntque jam SS. Patres, ex quibus Magnus Ecclesiæ Doctor S. Augustinus expendens illud Christi Domini apud Matth. c. 6.: *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit*, sic habet lib. 2. *de Serm. Domini in Monte* cap. 13.: „ Oculum hic accipere debemus ipsam intentionem, qua quidquam facimus: quæ „ si munda fuerit, & recta, & illud aspiciens, quod aspiciendum est, omnia „ opera nostra, quæ secundum eam operamur, necesse est bona sint. Quæ omnia „ opera *totum corpus* (Christus) appellavit “. Sicut ex opposito, si prava sit finis intentio, & tenebrosa, etiam totum corpus actionum nostrarum pravum, ac tenebrosum sit, oportet. Quod clarius explicat idem S. Doctor lib. *de moribus Manich.* c. 3. inquiens: „ Quod non vescimini carnibus, & vinum „ non bibitis, signaculum oris mirandum, „ & laudandum putatis. Sed quæro a vobis, quo fine faciatis? Finis enim, quo „ referuntur ea, quæ facimus, idest propter quem facimus, quidquid facimus, si „ non solum inculpabilis, sed etiam laudabilis fuerit, tunc demum facta nostra „ laude aliqua digna sunt. Sin ille jure „ merito culpatur, quem spectamus, & intuemur, cum in aliquo versamur officio, „ id quoque officium nemo improbandum, „ vituperandumque dubitaverit. De Catilina memoriæ proditum est, quod frigus, „ sitim, famem ferre poterat: Hæc erant „ illi spurco, sacrilegoque etiam cum Apostolis nostris communia. Unde ergo discernitur parricida iste ab Apostolis, nisi „ fine illo, quem diversissimum sequebantur? Namque ille ista tolerabat, ut immoderatissimas, & immanissimas explere cupiditates: illi e contra ut eas premerent, & dominanti rationi servire cogerent “.

Hanc S. Augustini, ac cæterorum Patrum doctrinam confirmat Angelicus Doctor *art.* 3. hujus quæstionis hac ratione: quia humanæ

manæ actiones speciem bonitatis, vel malitiæ depromunt & a principio, & a termino earumdem. *Principium* autem extrinsecum humanæ actionis est finis, qui movet voluntatem, & simul, spectato executionis ordine, *terminus*, in quo voluntas quiescit. *Et ideo*, concludit, *manifestum est, quod principium humanorum actuum, in quantum sunt humani, est finis, & similiter est terminus eorumdem. Nam id, ad quod terminatur actus humanus, est id, quod voluntas intendit tamquam finem*: adeoque a fine speciem moralitatis actus humani, qui *idem sunt, ac morales*, sortiuntur.

III. Hinc vero progrediens S. Thomas, postquam *art*. 4. ostendit admittendum esse aliquem finem ultimum humanæ vitæ, sive humanarum actionum, quia in finibus per se intentis repugnat dari processum in infinitum; probat *art*. 5. impossibile esse unius, & ejusdem hominis voluntatem simul intendere plures *ultimos* fines; idque triplici ratione, quibus aliam præmittit in *Sed contra*, ex Scripturæ textibus desumptam: nimirum finis ultimus ille est, cui omnia, quæ sunt in hominis potestate, subjiciuntur: ipse vero affectui hominis omnino dominatur; unde de iis, qui gulæ serviunt, dicitur ad Philip. 3.: *Quorum Deus venter est*; quia scilicet ventris voluptatem tamquam Deum, & ultimum finem habent, ad quam omnia referunt. Porro duo supremi esse non possunt voluntatis Domini, quibus prorsus subjiciantur omnes ipsius affectus: quia saltem amor unius amori alterius non dominabitur, alias uterque finis non esset supremus Dominus juxta illud apud Matth. 7. *Nemo potest duobus Dominis servire*; *aut enim unum odio habebit, & alterum diliget &c.*

Ratio autem prima S. Thomæ in hoc sita est, quod finis simpliciter ultimus satiare debet, & explere appetitum: Si enim appetitum plene non satiet, ac expleat, in eo ultimo non quiescit voluntas, sed ad ulteriorem suspirabit, ut in eo consummatam suam perfectionem inveniat. Voluntas autem non potest intendere duo bona perfecte satiativa sui ipsius: bonum namque perfecte satiativum tale est, ut nihil extra ipsum appetendum relinquatur: quod utique non esset, si præter unum ex illis bonis aliud voluntas ad sui perfectionem requireret. Igitur duos ultimos fines voluntas simul intendere nequit.

Ratio altera ita proponitur a S. Thoma: „ Quia sicut in processu rationis principium „ est id, quod naturaliter cognoscitur; ita „ in processu rationalis appetitus, qui „ est voluntas, oportet esse principium id, „ quod naturaliter desideratur. Hoc autem „ oportet esse unum: quia natura non tendit, nisi ad unum. Principium autem „ rationalis appetitus est ultimus finis. „ Unde oportet id, in quod tendit voluntas sub ratione ultimi finis, esse unum".

Tertia demum ratio in hoc consistit, quod primum principium in quolibet genere est tantum *unum*: sed ultimus finis est primum principium in genere appetibilium, quatenus in hoc genere est primum movens voluntatem: ergo ultimus finis est tantum unus. Id confirmari potest, quod sicut se habet ultimus finis hominis relate ad totum humanum genus; ita se habet ultimus finis hujus hominis ad hunc hominem: totius autem humani generis non est nisi ultimus finis, sicuti docet *art*. 7.; igitur etiam unius hominis in particulari non potest esse nisi unus ultimus finis.

IV. Subinde *art*. 6. decernit S. Præceptor *necesse esse, quod omnia, quæ homo appetit, appetat propter ultimum finem*. Hoc autem, quemadmodum exponunt graviores Interpretes, intelligendum est de fine, non quidem *materialiter*, & in particulari apprehenso, sed formaliter, & in universali, sive sub communi notione summi boni,

quod

quod satiat, & explet appetitum. Id autem S. Thomas evincit duplici ratione, quarum prima est: quia quidquid homo appetit, appetit sub ratione boni: quod quidem vel est bonum perfectum, adeoque finis ultimus, atque ita finem ultimum appetit: vel est imperfectum, atque adeo natura sua ordinatum in bonum perfectum, sicut omnis inchoatio perfectionis ex se, & suapte natura tendit in bonum perfectum, quod est ultimus finis, atque ita appetit illud propter ultimum finem. Alteram vero ita proponit. "Ultimus finis hoc modo se „ habet in movendo appetitum, sicut se „ habet in aliis motionibus primum mo„ vens. Manifestum est autem, quod cau„ sæ secundæ moventes non movent, nisi „ secundum quod moventur a primo mo„ vente. Unde secunda appetibilia non „ movent appetitum, nisi in ordine ad pri„ mum appetibile, quod est ultimus finis.

V. Ex his vero quæstiones aliquæ suboriuntur, quæ plane elucidandæ, ac resolvendæ sunt, quum ad institutum nostrum maxime pertineant. Prima est, quinam sit mortaliter peccantis finis ultimus, non quidem inspectus sub universali ratione boni, sed sub ratione peculiari, sive re illa particulari, in qua lethaliter peccans finem ultimum suum constituit. Qua in quæstione perpetua, & constans est S. Thomæ doctrina ex Sanctis Patribus desumpta, peccantem mortaliter finem ultimum suum constituere in creatura, sive in bono creato, aut commutabili, sicut tradit pluribus in locis suorum Operum, quorum aliqua proferre præstat. In hac prima secundæ partis q. 89. art. 1. ad 3. ait: *In peccato mortali anima per amorem contingit rem temporalem quasi finem: & per hoc totaliter impeditur influxus splendoris gratiæ, qui provenit in eos, qui Deo adhærent ut ultimo fini per charitatem. Sed in peccato veniali non adhæret homo creaturæ tanquam fini ultimo &c.* Et 2. 2. q. 45. art. 1. ad 1. *Quicunque avertitur a fine debito*, qui Deus est, *necesse est, quod aliquem finem indebitum sibi præstituat: quia omne agens agit propter finem*. Paria luculentius docet lect. 2. in cap. 2. epist. ad Rom. dicens: *Quicunque mortaliter peccat, avertens ab incommutabili bono, finem constituit in bono commutabili*. Et in Disp. q. 28. de Verit. art. 2. ad 10.: *Quicunque in re temporali finem sibi constituit, quod facit omnis mortaliter peccans, ex hoc ipso quantum ad affectum suum præponit creaturam Creatori, diligens plus creaturam, quam Creatorem: finis enim est, qui maxime diligitur*. Eademque habet *q. 7. de malo art. 1. ad 20.*, & *lib. 1. sent. q. 4. art. 1.*, & in aliis pluribus locis.

Solidum fundamentum habet hæc doctrina in Sacris Literis. Nam & in loco supra citato de gulæ deditis dicitur: *Quorum Deus venter est*, eo quod ultimum finem suum in deliciis ventris constituant: & de iis, qui in Christum quidem crediderant, *sed propter Pharisæos ipsum non confitebantur, ne a Synagoga ejicerentur*, legitur apud Joan. 12. quod *dilexerunt gloriam hominum magis, quam gloriam Dei*. Et similiter bona hujus Mundi, honores, divitias, voluptates magis diligunt, quam Deum, qui per peccatum mortale ab ipso avertuntur: adeoque omnes mortaliter peccantes quidpiam a Deo diversum diligunt plus quam Deum ipsum, quod est finem ultimum in creatura, sive creato bono constituere. Et sane quicunque mortaliter peccat, aliquem finem respicit; siquidem actiones omnes humanæ, aut deliberatæ fiunt propter aliquem ultimum finem. Cum igitur peccantis actio pro fine ultimo habere nequeat Deum, quem deserit, atque aliis postponit, oportet, quod finis ipsius sit aliqua creatura.

VI. Ut autem solvantur objectiones, quæ fieri contra possunt, duo præ oculis habenda sunt. Primum quod licet lethaliter peccans aliquando actu imperfecto, & inefficaci

ci velit, aut velle videatur placere Deo; actu tamen perfecto, & efficaci creaturam Creatori præfert, quæcunque illa sit, ob quam peccat, & idcirco virtualiter saltem, aut interpretative creaturam illam respicit velut ultimum finem. Alterum, contingere posse, ut quandoque qui lethale peccatum committit, Deum quidem amet, sive amore aliquo erga ipsum afficiatur; at non amore charitatis, quo Deus sincere diligitur super omnia tanquam ultimus finis, sed amore aliquo naturali, aliove imperfecto. Unde & concedendum videtur, peccantem mortaliter Deum amare plusquam creaturam, si consideremus Deum, prout est bonum quoddam universale, & commune omnium, & loquamur de amore mero naturali. Hoc enim amore naturali tum Angelos etiam malos, tum homines naturaliter diligere plus Deum, quam semetipsos docet S. Thomas p. 1. q. 60. art. 5., ubi inter alia ad 5. ait: *Illi, qui non vident essentiam Dei, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdum eorum voluntati contrariantur. Et sic hoc modo dicuntur odio habere Deum: cum tamen, in quantum est bonum commune omnium, unumquodque naturaliter diligat plus Deum, quam seipsum.*

VII. Hinc vero alia quæstio subnascitur, quænam, presse loquendo, sit illa creatura, in qua peccator finem suum ultimum collocat? Qua in quæstione Theologi in varias abeunt, atque inter se diffidentes opinationes, juxta plura hujus mundi bona, divitias, voluptates, honores &c., quæ peccatores affectu suo prosequuntur. Sed nisi fallor ipse, hæc opinionum diversitas potius in verbis, quam in re ipsa consistit. Unde mihi magis ea sententia arridet, quæ etiam conformior videtur sensui Sanctorum Patrum, maximeque Sancti Augustini; nimirum creaturam, quam inordinate peccator diligit, habetque pro ultimo fine, ipsum esse peccatorem, non utcunque consideratum, sed ut eo creato bono perfectum, atque fruentem, quod sibi maxime vult, atque appetit præ vero ultimo fine hominis, qui solus Deus est. Atque hoc sensu intelliguntur, ac intelligi debent frequentes illæ locutiones Patrum de duobus amoribus dominantibus, qui discernunt justos, ac peccatores. Sic S. August. *lib. 14. de Civit. Dei*, cujus textum refert, & approbat S. Thomas eodem art. 5. scribit: *Fecerunt Civitates duas amores duo; terrenam scilicet amor sui usque ad Dei contemptum: cœlestem vero amor Dei usque ad contemptum sui.* Hinc celebris illa in Sancto Augustino distinctio duplicis amoris, *charitatis* scilicet, & *cupiditatis*, quas ita definit lib. 3. de doctr. Christ. c. 18.: *Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipsum: cupiditatem motum animi ad fruendum se, & proximo, & quolibet corpore non propter Deum.* Quo nomine *fruitionis* S. Pater, quemadmodum & S. Thomas, intelligit quietem appetitus tamquam in ultimo fine. Igitur peccator alia quidem amat, honores, divitias, voluptates &c. sed quia hæc omnia non refert ad Deum, sed ad semetipsum, & propter sui ipsius perfectionem quærit, ideo semetipsum respicit, habetque tamquam ultimum finem.

VIII. Sed alia hinc quæstio oritur; quemnam ultimum finem respiciat sive homo justus, qui habet Deum pro ultimo fine, dum venialia peccata committit; sive peccator, qui pro fine ultimo habet seipsum, dum bonum aliquod opus peragit: præsertim quum D. Thomas diserte doceat, omnia, quæ homo vult, velle propter ultimum finem, ut supra vidimus? Hæc quæstio ex iis, quæ dicta sunt, resolvi debet. Admittendum quippe omnino est, & justum in aliquibus sæpe venialiter delinquere, adeoque nec in iis respicere Deum velut ultimum finem: neque peccatorem peccare sem-

ſemper in operibus, quæ agit, ſed aliquando bona aliqua opera efficere, aut efficere poſſe honeſta ex officio, quibus proinde non reſpiciat ſeipſum tanquam finem ultimum: ſic etenim jam definitum ab Eccleſia eſt. Quemnam ergo in his finem ultimum uterque reſpicit? Reſpondemus juxta dicta, hominem in his nullum habere finem ultimum *particularem*, & veluti *materialem*, ſed *bonum ſub communi boni ratione*: neque enim neceſſe eſt, quod omnia, quæ vult homo etiam deliberate, ea velit vel propter Deum ſumme dilectum, vel propter ſeipſum inordinate amatum: ſed aliqua poteſt velle, quæ nec actu, nec habitu, nec virtute referat in finem ultimum particularem. Atque ita præter alios mentem S. Thomæ explicat P. Medina dicens: *Quando affirmat B. Thomas, hominem omnia velle propter finem ultimum, loquitur de fine ultimo formaliter, non materialiter. Senſus itaque eſt, quod homo in omnibus operibus ſuis hoc intendit, & cupit, ut bene ſe habeat, ut perfectionem ſuam acquirat ſive veram, ſive apparentem, & ut deſideria ſua expleat.* Et in reſp. ad 5.: *Dicendum eſt concluſionem D. Thomæ (qua nimirum dixit, neceſſe eſſe, quod omnia, quæ homo appetit, appetat propter ultimum finem) veram eſſe de fine ultimo in generali, non in particulari.*

Quoties igitur juſtus venialiter peccat, appetit quidem ultimum finem ſive bonum in communi, aut beatitudinem, vel aliquam ejus participationem, ſed non appetit finem ultimum *particularem*, ſcilicet Deum, cui tamen ſemper manet ſubordinatus. Unde non amat objectum peccati venialis propter Deum, ſed præter Deum, ſicuti ſæpe docet S. Thomas. Quare, ut recte obſervat S. Bonaventura, *in peccato veniali neque eſt uſus, nec fruitio, ſed abuſus*. *Uſus* namque tendit ad finem particularem, & *fruitio* in eo ſiſtit: *abuſus* vero eſt receſſus ab ultimo fine particulari citra contemptum illius.

Similiter non oportet, ut ea omnia, quæ ſive infidelis, ſive alius in peccato mortali exiſtens, opera facit, propter ſemetipſum tanquam finem ultimum faciat, adeoque peccata ſint. Nam in operibus bonis ex officio, puta eleemoſyna pauperi ex motivo miſericordiæ collata, in honore parentibus exhibito. Patriæ defenſione, aliiſque id genus operibus, non agit peccator propter ſuum ultimum finem particularem, ſed ex præciſo honeſtatis motivo agere poteſt. Finis vero ultimus harum actionum commune bonum eſt, ſive beatitudo, quam in actu omni indeſinenter quærimus. Qui finis, utpote naturaliter amatus, & ab honeſto, vel inhoneſto de ſe præſcindens, nullam in actum refundit bonitatem, aut malitiam.

IX. Præmiſſa quæſtione de ultimo fine progreditur D. Thomas ad inquirendum, ac determinandum, qua in re verus Creaturæ intellectualis finis ultimus, ac *hominis beatitudo* conſtituenda ſit. Multiplex enim extitit olim de hoc inter Gentiles Philoſophos opinionum diverſitas, adeo ut Marcus Varro ducentas octuaginta ſententias recenſeat, uti refert S. Auguſtinus lib. 19. de Civit. Dei: *De finibus*, inquit, *bonorum, & malorum multo, & multipliciter inter ſe Philoſophi diſputarunt. Quam quæſtionem maxima intenſione verſantes invenire conati ſunt, quid efficiat hominem beatum? Illud enim eſt finis boni noſtri, propter quod appetenda ſunt cætera, ipſum autem propter ſeipſum .... Fines itaque iſti ſunt ſummum bonum, & ſummum malum, de quibus inveniendis, atque in hac vita ſummo bono adipiſcendo, vitando autem ſummo malo, multum laboraverunt, qui ſtudium ſapientiæ in hujus ſeculi vanitate profeſſi ſunt: nec tamen eos, quamvis diverſis errantes modis, naturæ limes in tantum ab itinere veritatis deviare permiſit, ut alii in animo, alii in corpore, alii in utroque fines bonorum ponerent, & malorum. Ex qua tri-*

par-

partita veluti generalium distributione sectarum Marcus Varro in lib. de Philosophia tam multam dogmatum varietatem diligenter, & subtiliter scrutatus advertit, ut ad 288. sectas, non quæ jam essent, sed quæ esse possent, adhibens quasdam differentias facillime perveniret.

X. Porro beatitudo definitur a S. Thoma *bonum totaliter quietans, & satians appetitum*. Quæ definitio in eam recidit, quam tradunt sive Tullius, nempe *bonorum omnium, semotis malis omnibus, cumulata complexio*; sive Boethius, *status omnium bonorum aggregatione perfectus*; sive demum S. Augustinus, *rerum omnium optandarum cumulata plenitudo*. In quo ergo sita sit hujusmodi hominis felicitas, quærit S. Præceptor q. 2., ac primum, in quo ea neque consistat, neque consistere valeat, determinat, nimirum in nullo bono creato corporis, aut animi. Et quidem (ut ea, quæ fuse versat per plures articulos, compendio colligam) consistere nequit in aliquo exteriore, sive interiore corporis bono, nempe non in divitiis; quia si loquamur *de naturalibus, hujusmodi divitiæ quæruntur ad sustentandam naturam hominis, adeoque non possunt esse ultimus finis, sed magis ordinantur ad hominem, sicut ad finem*. Si vero *de artificialibus*, uti sunt pecuniæ, *eæ non quæruntur, nisi propter naturales. Non enim quæruntur, nisi quia per eas emuntur res ad usum vitæ necessaria. Unde multo minus habent rationem ultimi finis*.

Non *in fama, & gloria* consistere beatitudo valet: tum quia hæc bonitatem, vel excellentiam supponit; tum quia beatitudo est bonum constans, ac stabile: fama autem falso rumore facillime amittitur, aut obscuratur; tum etiam quia cognoscere nobilius est, quam cognosci: non enim cognoscunt, nisi quæ in entibus nobiliora sunt: cognoscuntur autem etiam infima.

Sed neque in *potestate temporali* sita beatitudo est, tum quia beatitudo est bonum possessum propter se, cum sit omnium finis. Potestas autem ordinatur ad alios; tum quia beatitudo est bonum perfectum, & tranquillum. Potestas autem maxime imperfecta, & inquieta est: neque enim vitare potest sollicitudines, & aculeos timorum; tum quia instabilis est, & obnoxia fortunæ vicissitudini.

Demum neque est posita in *voluptate*, sive *delectatione*: tum quia si honesta sit, & spiritualis, consequitur ex possessione boni convenientis. Si vero sit terrena, aut corporea, non satisfacit præcipue hominis parti, animæ nempe rationali: tum quia beatitudo debet esse bonum hominis, sive intellectualis creaturæ proprium; voluptas autem corporea communis est bestiis, aut pecudibus; immo in his sæpe perfectior est, quam in hominibus: tum demum quia beatitudo est supremum hominis bonum; adeoque consistere nequit in conjunctione ipsius cum bonis sibi inferioribus, scilicet bonis sensilibus corporis.

XI. Num vero, si in nullo exteriori bono creato beatitudo hominis posita est, eam inveniet homo in aliquo bono animi sui, puta in scientiis intellectus, aut in virtutibus voluntatis? Nequaquam, idque facile evincitur. Nam in primis si loquamur de scientiis intellectualibus, vera beatitudo talis sit oportet, ut terminet hominis appetitum. In hac autem vita quo amplius homo intelligit, eo magis augetur sciendi desiderium, nec unquam ad hoc sciendi desiderium exhauriendum pervenit: quin immo ut Eccles. 1. dicitur, & experientia compertum est: *Qui addit scientiam, addit & laborem*; quia ex profundioris eruditionis copia majores dubitationes emergere solent: Si vero sermo sit de operationibus moralium virtutum, neque in his consistere felicitatem hominis posse satis exploratum est; quia beatitudo est ultimus finis,

finis, qui ad ulteriorem non tendit: operationes autem virtutum ad aliud ordinantur; fortitudinis videlicet ad victoriam, & pacem, justitiæ ad Reipublicæ incolumitatem, atque ita de cæteris virtutibus, quæ omnes eo spectant, ut medium in internis affectionibus conservetur, & decor in externis operationibus exurgat.

XII. Confirmatur generatim, & explicatur ex S. Thoma *quæst.* 2. *art.* 7. dicente: „ Finis dupliciter dicitur: scilicet *ipsa res*, „ quam adipisci desideramus, & *usus*, seu „ adeptio, vel possessio illius rei. Si ergo „ loquamur de ultimo fine hominis, *quantum ad ipsam rem*, quam appetimus, „ sicut ultimum finem, impossibile est, „ quod ultimus finis hominis sit ipsa anima, vel aliquid ejus: Ipsa enim anima „ in se considerata est ut in potentia.... „ Unde impossibile est, quod ipsa anima „ sit ultimus finis sui ipsius. Similiter „ etiam neque aliquid ejus, sive sit potentia, sive actus, sive habitus. Bonum „ enim, quod est ultimus finis, est bonum „ perfectum, complens boni appetitum: „ Appetitus autem humanus, qui est voluntas, est boni universalis. Quodlibet „ autem bonum inhærens ipsi animæ est „ bonum participatum, & per consequens „ particulatum. Unde impossibile est, quod „ aliquid eorum sit ultimus finis. Sed si „ loquamur de ultimo fine hominis, quantum ad ipsam adeptionem, vel possessionem, seu quemcunque usum ipsius „ rei, quæ appetitur ut finis, sic ad ultimum finem pertinet aliquid hominis ex „ parte animæ: quia homo per animam „ beatitudinem consequitur. Res ergo ipsa, „ quæ appetitur ut finis, est id, in quo „ beatitudo consistit, & quod beatum facit. Unde dicendum est, quod beatitudo „ est aliquid animæ: sed id, in quo beatitudo consistit, est aliquid extra animam".

XIII. Quodnam igitur est bonum illud, in quo beatitudo hominis posita est, quoque vere felices efficit, atque beatos? Non aliud profecto, nisi Deus, qui, cum bonum universale sit, infinitum, & undequaque perfectum, solus explere valet appetitum humanum, solus conditiones habet, ob quarum carentiam felicitas in nullo creato bono reperitur. Supremum namque bonum est ad nullum aliud ordinatum: omne bonum, cætera omnia bona præcontinens: summum bonum, cujusque defectus, & imperfectionis incapax: sufficiens, & exuberans bonum, satians omne desiderium: constans, & stabile bonum, utpote non temporarium, sed æternum: denique connaturale hominis bonum, ad quod possidendum rationalis creatura naturaliter inclinatur, & cujus assecutione omnino perficitur. Unde S. Augustinus *de Spir. & lit.* c. 33. ait: *Illa cognitione, illa visione, illa contemplatione satiabitur bonis animæ desiderium; hoc enim ei solum sat est: ultra non habet, quod appetat, quo inhiet, quod requirat.* Hoc autem summam, & perfectum bonum, cum in hac vita mortali plene possideri nequeat, restat, ut illud possidendum nobis sit in vita futura immortali, in qua *videbimus Deum sicuti est*, ejusque visione complebuntur omnia desideria nostra: si tamen per observantiam Divinæ legis, sanctaque opera dignos nos effecerimus tam magna, & ineffabili felicitate.

CAPUT II.

Consectaria Praecedentis Doctrinae.

I. *Diverso modo homo agit propter finem, ac ceteræ creaturæ: nec homo ipse semper* ut homo *in omnibus suis actibus operatur*.

II. *Actiones humanæ a fine generatim recipiunt, quod morales sint; speciem vero peculiarem ab objecto, quod idem est, ac finis proximus, desumunt*.

III. *Non eodem modo loqui oportet de fine operis*.

ris, ac de fine operantis.

IV. *Idem numero actus in esse physico multiplex esse potest in esse morali, & e converso.*

V. *Hinc eadem volitio physica infici potest pluribus speciebus malitiæ.*

VI. *Quælibet actio humana semper ab aliquo fine speciem depromit sive operis, sive etiam operantis.*

VII. *Quamvis non omnes homines in unam, eamdemque rem determinatam tendant, tendunt tamen semper in ultimum finem beatitudinis.*

VIII. *Etsi unius, ejusdemque hominis plures ultimi fines esse nequeant, plura tamen bona simul juncta præstituere sibi potest velut ultimum finem.*

IX. *Rationalis creatura in hac vita determinata est ad beatitudinem in universali, non autem in particulari.*

X. *Cum de fine ultimo absolute sermo est, tum finis, quem vocant* cujus gratia, *tum quem appellant* quo, *intelligi debet.*

XI. *Errant turpissime tum Epicurei, tum Muhamedani, beatitudinem hominis in voluptatibus sensilibus constituentes.*

Reflexio.

Consectarium Primum.

I. QUAMQUAM universæ Creaturæ propter finem operentur, quatenus ab Authore Naturæ diriguntur in finem; in hoc homo a cæteris creaturis hujus mundi distinguitur, quod nedum agat propter finem, sed etiam seipsum moveat, & dirigat in finem, & finem cum mediis, & media cum fine conferat. Equidem & homo ipse nonnumquam agit propter finem, quin semet in finem dirigat, cum nempe agit præter deliberationem, & consensum voluntatis, sive præter rationem: sed hujusmodi actiones *hominis* quidem sunt, non tamen *humanæ*, & *morales* proprie dicuntur, cum non eliciantur ab homine, prout homo est, seu per rationem operante. *Multa*, inquit S. Thomas hic art. 1. ad 3. *homo agit absque deliberatione, de quibus etiam quandoque nihil cogitat: hujusmodi autem actiones non sunt proprie humanæ; quia non procedunt ex deliberatione rationis, quæ est proprium principium humanorum actuum; & ideo habent quasi finem imaginatum, non autem per rationem præstitutum*: adeoque neque ad ordinem actionum *moralium* pertinent.

Consectarium Secundum.

II. Duplex finis alicujus actus distinguendus est, *proximus* scilicet, & *remotus*. Finis *proximus* idem est, ac *objectum*: & ab hoc speciem particularem recipiunt humani actus. Finis autem *remotus* speciem non tribuit actibus humanis, sed ordo ad talem finem est circumstantia ipsorum. Porro cum actuum humanorum alii sint a voluntate eliciti, alii imperati; proprie loquendo finis objectum est actus eliciti, sive interioris, & ab eo tamquam a proprio objecto talis actus speciem depromit: actus vero exterioris a voluntate imperati objectum est materia, circa quam versatur, & ab ea speciem ille sortitur, quatenus est exterior: quatenus vero *moralis* est, eumdem finem habet, atque adeo idem objectum, quod actus interior voluntatis; ideoque speciem quoque ex fine recipit, quum moralis non sit, nisi ex eo, quod a voluntatis deliberatione procedat, quemadmodum dicemus, cum de specie humanorum actuum sermo erit.

Consectarium Tertium.

III. Ex his sequitur, aliter loquendum esse de *Opere*, aliter de *Operante*. Qui enim e. g. furatur, ut mœchetur, *magis mœchus est, quam fur*, ut docent Philosophus, ac D. Thomas. Siquidem adulterium est primo intentum, magisque mœchanti voluntarium, quam furtum: quandoquidem vult adulterium tamquam finem, quem sibi præfigit, & prop-

& propter quem eligit actionem furti. Verum essentialis, & primaria species operis, quod est furari, ut adulterium committatur, potius est in genere furti, quam adulterii, eaque ex fine, sive objecto proximo desumitur. Quemadmodum qui eleemosynam tribuit, ut satisfaciat Deo pro peccatis suis, magis justus est, quam misericors: nihilo tamen secius actio illa erogandi eleemosynam est opus misericordiæ potius, quam justitiæ.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Idem numero actus in esse physico multiplex esse potest in esse morali: sicut e converso. Ita docet S. Thomas *hic art.* 3. *ad* 3., cuidam objectioni respondens his verbis: „ Idem actus numero, secundum „ quod semel egreditur ab agente, non ordinatur, nisi ad unum finem proximum, „ a quo habet speciem: sed potest ordinari ad plures fines remotos, quorum unus „ est finis alterius. Possibile tamen est, „ quod unus actus secundum speciem naturæ (sive in esse physico) ordinetur „ ad diversos fines voluntatis: sicut hoc „ ipsum, quod est occidere hominem, quod „ est idem secundum speciem naturæ, potest ordinari sicut in finem ad conservationem justitiæ, & ad satisfaciendum iræ. „ Et ex hoc erunt diversi actus secundum „ speciem moris: quia uno modo erit actus „ virtutis, alio modo erit actus vitii. Non „ enim motus recipit speciem ab eo, quod „ est terminus per accidens, sed solum ab „ eo, quod est terminus per se. Fines autem morales accidunt rei naturali: & e „ converso ratio naturalis finis accidit morali. Et ideo nihil prohibet, actus, qui „ sunt iidem secundum speciem naturæ, „ esse diversos secundum speciem moris, „ & e converso ". Hactenus D. Thomas, qua de re infra fortasse sermo recurret.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Si quis animo deliberet occidere quemcunque hominem sibi occurrentem, nulla facta personarum distinctione, nedum reus est *homicidii*, sed etiam *sacrilegii*: tametsi actio ipsius nullum determinatum finem respicere videatur. Nam in primis homicidium intendit tamquam finem, adeoque coram Deo homicida est. Deinde quia ejus volitio, licet physice una, virtute tamen multiplex est, ac fertur nedum ad laicos, sed etiam ad Clericos; idcirco non est solum homicida, verum etiam sacrilegus; unde hoc in Confessione explicare tenetur, nisi forte ex circumstantiis loci, ac temporis colligi jure possit, non alias respexisse personas, nisi sæculares.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Quælibet actio humana semper ab aliquo fine speciem depromit vel *operis*, vel *operantis*. Et quidem speciem primariam, & essentialem recipit tum in genere naturæ, tum in genere moris a fine *operis*, qui idem est, ac objectum. Finis autem *operantis*, si alius sit a fine *operis*, tribuit actioni speciem, quæ illi juxta primarium suum objectum consideratæ accidentaria est.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Etsi non omnes homines in unam, eamdemque rem determinatam tendant, quam pro fine ultimo sibi proponant; omnes tamen tendunt in aliquem ultimum finem, ut minimum scilicet in beatitudinem sub communi boni notione apprehensam. Nam & qui divitias, & qui honores, & qui voluptates, aut alia hujusce mundi bona depereunt, ea felicitatis causa expetunt, ex eisque felices se futuros existimat, quemadmodum notat ipse Philosophus *lib.* 1. *Eth. cap.* 7. adeoque tendunt omnes in felicitatem tamquam in ultimum finem.

Consectarium Octavum.

VIII. Unius quidem, ejusdemque hominis plures fines ultimi simul esse non possunt; nihil tamen obstat, quominus sibi quispiam plura bona conjuncta præstituat velut integrantia unum summum bonum, seu unum ultimum finem. Unde, cum S. Thomas *art.* 5. sibi objecisset textum S. Augustini *lib.* 19. *de Civ. Dei* dicentis, *quosdam ultimum hominis finem posuisse in quatuor, scilicet in voluptate, in quiete, in bonis naturæ, & in virtute*; respondet: *Quod omnia illa plura accipiebantur in ratione unius boni perfecti ex bis constituti ab bis, qui in eis ultimum finem ponebant*. Quia videlicet existimabant ea omnia necessaria esse ad constituendum unum bonum perfectum, quod expleret hominis appetitum.

Consectarium Nonum.

IX. Rationalis omnis creatura felicitatem indeterminate, & in universali naturaliter appetit, sicut & ea, quæ in ipsa felicitate includuntur, ut est cognitio veritatis, aliaque hujusmodi, & circa hoc deficere nequit. Sed in particulari non est determinatus creatæ voluntatis motus ad quærendam felicitatem in hoc, vel illo bono: & sic appetendo felicitatem aliquis peccare potest, si eam quærat non in Deo, in quo duntaxat reperitur, sed in aliquo alio creato bono, ubi quærere non debet, sicut qui eam quærit in voluptatibus. Hoc iisdem ferme verbis ex D. Thoma *q.* 24. *de Verit. art.* 7. *ad* 6., & aliis in locis. Hinc, ut habet hic art. 7. ad 1. *Illi, qui peccant, avertuntur ab eo, in quo vere invenitur ratio ultimi finis*, scilicet Deo; *non autem ab ipsa ultimi finis intentione, quam falso quærunt in aliis rebus*.

Consectarium Decimum.

X. Quamvis distinctio finis communiter a Theologis tradita *in finem cujus*, qui est res illa, quam per media consequi intendimus, & *finem quo*, qui est ipsa rei consecutio, sive adeptio, necessario admittenda sit nedum ut vera, sed etiam pluribus difficultatibus amovendis idonea; nihilominus cum loquimur de fine ultimo absolute, utrumque finem complectimur, finem scilicet *cujus*, seu *cujus gratia*, & finem *quo*: neque enim duo sunt simpliciter fines, sed potius duæ quasi partes totalem unum finem constituentes.

Consectarium Undecimum.

XI. Ex doctrina tradita de Beatitudine constat turpiter erraffe, ac errare Epicureos, qui in voluptatibus corporeis, sive sensilibus supremam hominis felicitatem constituerunt, atque constituunt: ex quorum persona Salomon dicebat Ecclesiast. 5.: *Hoc itaque visum est mibi bonum, ut comedat* (homo), *& bibat, & fruatur lætitia ex labore suo, & hæc est pars illius*. Simulque error excluditur Muhamedanorum, qui fabulantur in prædictis voluptatibus retributionem justorum positam esse.

R E F L E X I O.

Si creaturæ omnes tendunt continenter in finem, quem ipsis supremus naturæ Auctor præstituit: si nullus alius finis ultimus homini præstitutus est præter Deum O. M.: si finem hunc non consequitur homo, nisi Deum cognoscendo, & amando, seque, & omnia sua in illum referendo; nonne cæteris omnibus creaturis infelicior est homo, qui Deum cognoscere, & amare, seque, & omnia in ipsum referre omni studio, & diligentia non satagit, quin potius creaturis se inferioribus subjiciens in his finem suum constituit, & beatitudinem querit? O rem plane deplorandam! Homo propter Deum conditus, ad æterna natus, tot eximiis prærogativis ornatus, rationis, intellectus, ac liberæ voluntatis particeps, dum ratio-

rationis ductum non sequitur, dum ad unicum finem suum Deum non aspirat, infra brutorum conditionem deprimitur, *comparatus jumentis insipientibus, similis illis factus, & sicut equus, & mulus, quibus non est intellectus*, quo ad superiora, suaque natura digna dirigatur. Hujusmodi sane homo, sicut ait Regius Propheta, *in vanum accepit animam suam* tot præclaris dotibus præditam. *Vanum* siquidem *est*, ut scite animadvertit S. Thomas q. 9. de malo art. 1., *quod non consequitur finem: sicut in vanum sumpsit medicinam, qui non est consecutus sanitatem*. Rationalis animus, quemadmodum non habet, nec habere potest pro vero suo ultimo fine, nisi Deum; ita si ab hoc ultimo fine divertat, & in rebus hujus mundi divagetur, in iisque finem suum, ac felicitatem inquirat; jam nullum finem assequitur, cujus possessione tranquilla, ac beata vita fruatur: non Deum scilicet, in quo illum haud quærit; sed neque creaturam, in qua frustra quærit. *Fieri* enim *non potest*, ut eum Augustino loquar in Psal. 31. & lib. 3. Conf., *ut res deterior nobis meliores nos faciat*, atque felices, ut beatitudinem desideria nostra exsaturantem inveniamus, *dum fontem aquæ vivæ derelinquimus*, nobisque *fodimus cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas*, quibus sitis nostra extinguatur: *Creaturæ* quippe *rationali*, cujus est immensa capacitas, *ad beatam requiem non sufficit, quidquid Deo minus est*.

Igitur, *Filii hominum*, clamare lubet cum Propheta, eodemque Augustino (in Comment.), *usquequo gravi corde*, ut ad hæc vobis inferiora deprimamini, in iisque beatitudinem vestram requiratis! *Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Ut quid vultis beati esse de infimis?* Corda sursum, & appetitiones vestras erigite. *Sola veritas facit beatos, ex qua vera sunt omnia. Ut quid temporalium rerum amore detinemini, in quibus nonnisi vanitatem, & afflictionem spiritus invenietis? Quid tamquam prima extrema sectamini, quod est vanitas, & mendacium? Vanitas, & mendacium* divitiæ sunt, quibus acquirendis studio, ac labore tam impenso inhiatis. *Vanitas, & mendacium* humana potentia, gloria honores, ac terrenæ voluptates, quas tam ardenti desiderio perquiritis. *Vanitas*, inquam, *& vanitas vanitatum* hæc omnia inferiora bona, quæ *possessa onerant*, non levant appetitum, *amata inquinant*, non meliores efficiunt, *amissa cruciant*: temporaria namque sunt, non æterna: quin nec bona reapse dicenda sunt, sed vera mala, *speciosa supplicia*, mera mendacia. Assurgite potius animis vestris ad illud summum, sempiternumque bonum, quod duntaxat verum, perfectumque bonum est, totam explens voluntatis vestræ amplitudinem: ipsum unice quærite: in ipso finem ultimum vestrum, & amorem constanter collocate in hac vita, ut beatissima ejus possessione in futura vita æternum perfrui valeatis.

CAPUT III.

De officiis, sive Actibus hominum voluntariis.

DOCTRINA.

I. *Præloquium S. Thomæ*.
II. *Voluntarii definitio, & explicatio*.
III. *Voluntarii divisio*.
IV. *Quædam circa voluntarium* tacitum *adnotantur*.
V. *Voluntarii* indirecti *exactior discussio*.
VI. *Declaratur exemplis, haud semper effectus, qui ex aliqua causa consequuntur, esse* indirecte *voluntarios*.
VII. *Exempla aliqua idirecte voluntarii proponuntur*.
VIII. *Regulæ quædam traduntur pro voluntario* indirecte *dignoscendo*. *Regula prima: Expendere oportet, quam frequenter effectus ex causa sequatur*.

IX.

IX. *Regula secunda : Quo perniciosior effectus est, eo minus frequenter ex causa sequatur oportet.*

X. *Regula tertia : Qualitas motivi ponendi causam, sive actionem consideranda est, ut cognoscatur, num effectus indirecte sit voluntarius.*

XI. *Regula quarta : Necesse est, ut causa non ponendi actionem justa sit.*

XII. *Regula quinta : Causa debet esse justa comparative ad effectum.*

XIII. *Regula sexta : Modus, quo causa in effectum influit, attendendus.*

XIV. *Regula septima : Quædam S. Thomæ doctrina cum debita cautione accipienda.*

XV. *Regula octava : Etiam effectus mali, qui ex ignorantia, aut infirmitate hominum consequuntur, præcavendi sunt.*

XVI. *Regula nona : Non idem sentiendum de malis effectibus, qui sequuntur ex mera hominum malitia.*

XVII. *Regula decima : Etiam tamen in istis causa aliqua rationabilis ponendi actionem requiritur.*

XVIII. *Regula undecima : Ne malus effectus indirecte voluntarius sit, adeoque culpabilis, necesse est, ut causa justa, quæ subest, ad actionem ponendam, hic & nunc voluntatem ad agendum inducat.*

„ I. QUONIAM ad beatitudinem (verba „ sunt D. Thomæ *1. 2. q. 6.*, qui- „ bus officiorum, sive actuum humanorum „ tractationi preludit) per actus aliquos „ necesse est pervenire ; non equidem (ut „ ostenderat quæstionis præcedentis art 7.) „ *propter insufficientiam divinæ virtutis beatificantis, sed ut servetur ordo in rebus* : „ oportet consequenter de humanis actibus „ considerare, ut sciamus, quibus actibus „ perveniatur ad beatitudinem, vel impediatur beatitudinis via. Sed quia operationes, & actus circa singularia sunt ; „ ideo omnis operativa scientia in particu- „ lari consideratione perficitur. moralis „ igitur consideratio, quia est humanorum „ actuum, *primo* quidem tradenda est in „ universali : *secundo* vero in particulari .... „ Circa hoc duo consideranda occurrunt. „ Primo de conditione humanorum actuum: „ secundo de distinctione eorum actuum. „ Cum autem actus humani proprie dicantur, qui sunt *voluntarii*, eo quod voluntas est rationalis appetitus, qui est proprius hominis, oportet considerare de „ actibus, in quantum sunt voluntarii. „ Primo ergo considerandum est de voluntario, & involuntario in communi ".

§. I.

Definitio voluntarii, *ejusque divisio.*

II. Licet plures tradi soleant *voluntarii* definitiones ; quæ tamen colligitur ex Doctore Angelico hic *art. 1. & 2.* communior est, cæterisque omnibus præferenda ; nempe

Voluntarium est id, cujus principium est intra cum cognitione finis.

Hanc definitionem explicat S. Thomas hic *art. 1.*, simulque probat, voluntarium presse dictum homini convenire, inquiens: „ Eorum, quæ a principio intrinseco moventur, quædam movent se ipsa, quædam autem non. Cum enim omne agens, „ seu motum agat, seu moveatur propter „ finem; illa perfecte moventur a principio „ intrinseco, in quibus est aliquod intrinsecum principium, non solum ut moveantur, sed ut moveantur in finem. Ad „ hoc autem, quod fiat aliquid propter „ finem, requiritur cognitio finis aliqualis. „ Quodcumque igitur sic agit, vel movetur „ a principio intrinseco, quod habet aliquam notitiam finis, habet in se ipso „ principium sui actus, non solum ut „ agat, sed etiam ut agat propter finem. „ Quod autem nullam notitiam finis habet, „ etsi

,, etsi in eo sit principium actionis, vel ,, motus, non tamen ejus, quod est agere, ,, vel moveri propter finem, est principium ,, in ipso, sed in alio, a quo ei imprimi- ,, tur principium suæ motionis in finem. ,, Unde hujusmodi non dicuntur movere se ,, ipsa, sed ab aliis moveri. Quæ vero ha- ,, bent notitiam finis, dicuntur se ipsa mo- ,, vere, quia in eis est principium non so- ,, lum ut agant, sed etiam ut agant prop- ,, ter finem. Et ideo cum utrumque sit ab ,, intrinseco principio, scilicet quod agunt, ,, & quod propter finem agunt, horum ,, motus, & actus dicuntur *voluntarii*. Hoc ,, autem importat nomen *voluntarii*, quod ,, motus, & actus sit a propria inclinatio- ,, ne ...... Unde cum homo maxime co- ,, gnoscat finem sui operis, & moveat se ,, ipsum, in ejus actibus maxime *volunta- ,, rium* invenitur ".

Duo itaque ad *voluntarium* necessaria sunt: nempe quod proveniat a principio illi rei, quæ operatur, *intrinseco*; & quod ex aliqua procedat *finis cognitione*, adeo ut res, quæ per principium sibi intrinsecum operatur, finem aliqualiter cognoscat, & ex ea cognitione operetur. Unde *voluntariæ* dicendæ non sunt actiones illæ, sive motiones, quæ fiunt per externum duntaxat principium: quemadmodum nec illæ, quæ ab interno quidem principio eliciuntur, sed citra finis cognitionem: cujusmodi sunt motiones, & operationes omnes rerum ratione, sensuque carentium, quæ propterea voluntariæ non sunt, quum potentia quidem agendi intranea sit, non autem cognitio finis, ex qua ad agendum se moveant.

III. Dividitur voluntarium in *spontaneum*, & *liberum*. *Spontaneum* illud est, quod ex propria inclinatione procedit, etiamsi ex necessitate actio, aut motus voluntatis in illud feratur. Sic amor beatitudinis in communi necessarius nobis est, sed spontaneus, cum ad illam ex propria naturali inclinatione rationalis animus pertrahatur. *Liberum* autem voluntarium est, quod quidem cum amore, & inclinatione fit, sed cum facultate ad suspensione actus, vel etiam ad actus oppositos. Priori opponitur necessarium ex *coactione*; alteri necessarium *ex naturali necessitate*.

Secundo dividitur in voluntarium *elicitum*, & *imperatum*. Priore modo voluntarii sunt actus omnes, qui immediate ab ipsa voluntate eliciuntur. Alio modo actus illi, qui eliciuntur quidem ab aliis hominis potentiis, aut facultatibus, sed ex imperio voluntatis, cui serviunt, & obsequuntur.

Tertia voluntarii divisio est in *directum*, in quod directe voluntas tendit, & *indirectum*, quod in se quidem, & secundum se non est volitum, volitum tamen censetur in alio directe intento. De hac divisione, quæ magni momenti est, ac permaxime advertenda, mox sermo erit.

Quarta tandem divisio voluntarii est in *expressum*, & *tacitum*. *Expressum* est, quod aut verbis exprimitur, aut alio signo consensum ex instituto significante. *Tacitum*, quod sine hujusmodi signo ex aliquo facto, vel facti omissione, spectatis circumstantiis, merito colligitur.

§. II.

Quædam adnotantur circa voluntarium tacitum.

IV. Quoad postremum *voluntarii* genus, nempe *tacitum*, celebris circumfertur, & in ore omnium est Regula illa 43. in 6. *Qui tacet, consentire videtur*; quæ licet sæpe vera sit, semper tamen vera non est, sed solum quum ex circumstantiis, ac verisimilibus conjecturis argumentum desumitur consensus alicujus. Nam eodem loco sequens alia traditur regula: *Is, qui tacet, non fatetur; sed nec utique negare videtur*. Unde Theologi, & Canonistæ aliqua observanda præcipiunt, ut cum fundamento-

con

consensus alterius ex silentio inferri valeat.

Primo itaque *tacens consentire præsumitur*, quoties agitur de favore, vel commodo ipsius; ut dum aliquis pro te fidejubet, vel quidpiam tibi donat; si taces, consentire videris: secus autem, dum agitur de ipsius incommodo, aut detrimento; ut si quis puellam interroget, num consentiat in nuptias suas, non ideo consentire præsumitur ex eo, quod taceat, nisi signo aliquo, vel facto consensum exprimat.

Secundo: *tacens consentire videtur*, dum negare, & contradicere deberet, ut si reus legitime interrogatus, ac respondere jussus, tacet, fateri præsumitur, ut habetur Cap. *Si post* de Confessione in 6. Similiter Canonicus iniquæ electioni, vel constitutioni in Capitulo non reclamans relate ad peccatum, & pœnam consentire censetur, ut habet Innocent. III. Cap. 1. *de his, quæ fiunt a majori parte Capit.* In re namque grave præjudicium Communitati afferente, silentium in illo, qui loqui tenetur, pro consensu judicatur.

Tertio: Principis sive temporalis, sive Ecclesiastici scientia, & patientia præsertim diuturna consensus æstimatur, dum facile, & absque scandali, aut alterius mali periculo aliquid a se dependens impedire valeat, nec tamen impediat: secus, si impedire facile nequeat, vel non expediat, nisi opportuno tempore, vel nisi res ad judicium ipsius deducatur. Quo ex capite non omnia, quæ Summi Pontifices sciunt, ac tolerant, approbare præsumuntur. Quoniam, ut habetur C. *Cum jamdudum* de Præben.: *multa per patientiam tolerantur, quæ si deducta fuerint ad judicium, exigente Justitia, non deberent tolerari*. Sunt etiam variæ consuetudines Sacris Canonibus contrariæ, quas licet Pontifices tolerent, quia ob multitudinem delinquentium emendare non valent, non ideo censendi sunt approbare. Qua de re aliqua alibi a me dicta sunt.

Quarto tandem regula illa locum non habet, in quibus jura consensum expressum exigunt, ut notat Glossa in Cap. 15. *Qui tacet*. Itaque generatim loquendo taciturnitas, si adminiculis aliis suffulta non fuerit, neque consensum significat, neque dissensum, ut constat ex allata regula 44. in 6. *Is qui tacet, non fatetur; sed nec utique negare videtur*.

§. III.

Exactior voluntarii indirecti *discussio*.

V. Cum legitima voluntarii *indirecti* cognitio maxime necessaria sit, ex eaque pendeat plurimarum difficultatum solutio, paulo operosius tractanda res est, & nonnullæ regulæ statuendæ, quibus veritas in aperta luce collocetur. Non desunt plures Theologi ex Probabilistis præsertim, qui licet voce tenus non rejiciant divisionem voluntarii in *directum*, & *indirectum*, reipsa tamen negant, nec aliud nisi primum admittunt, in quorum numero Thomas Sanchez, sive *Theologorum Moralium*, ut vocant, facile *Princeps*, extitisse videtur, quem plures alii subinde secuti sunt. At vere Princeps Theologorum S. Thomas eam discretissime adstruit pluribus in locis, & in hac etiam *q. 6. art. 3.*, ubi ait: „ Voluntarium di„ citur, quod est a voluntate. Ab aliquo „ autem dicitur esse aliquid dupliciter. „ Uno modo *directe*, quod scilicet proce„ dit ab aliquo, in quantum est agens, „ sicut calefactio a calore. Alio modo *in„ directe*, ex hoc ipso, quod non agit. „ Sicut submersio navis dicitur esse a gu„ bernatore, in quantum desistit a guber„ nando". Deinde magis exponens, quomodo aliquid *indirecte* sit voluntarium, subdit: „ Sciendum, quod non semper id, „ quod sequitur ad defectum actionis, re„ ducitur sicut in causam in agens ex eo, „ quod non agit, sed solum tunc, cum

„ po-

„ potest, & debet agere. Si enim gubernator non possset navem dirigere, vel non esset ei commissa gubernatio navis, non imputaretur ei navis submersio, quæ per absentiam gubernatoris contingeret. Quia igitur voluntas volendo, & agendo potest impedire hoc, quod est non velle, & non agere, & aliquando debet, hoc, quod est non velle, & non agere imputatur ei quasi ab ipsa existens ".

Hinc cum sibi tertio loco objecisset: *De ratione voluntarii est cognitio: Sed cognitio est per aliquem actum; ergo voluntarium non potest esse absque omni actu*; respondet, *quod eo modo requiritur ad voluntarium actus cognitionis, sicut & actus voluntatis, ut scilicet sit in potestate alicujus considerare, & velle, & agere. Et tunc, sicut non velle, & non agere, cum tempus fuerit, est voluntarium; ita etiam non considerare*.

Ex hac solidissima S. Thomæ doctrina, cui major, meliorque Theologorum pars ultro suffragatur, sequitur tria requiri, ut effectus *indirecte* voluntarius censeatur, in causa scilicet sive positiva, sive negativa, ad quam consequitur. Primum est, ut aliquis advertat, vel advertere queat talem effectum ex tali causa sequuturum, vel frequentius sequi.

Alterum: ut quis possit causam illam non ponere, vel positam removere. Si enim in alicujus potestate non sit impedire causam, nec in ipsius quoque potestate est effectum ex ea sequentem impedire; adeoque effectus ipsi moraliter non imputatur.

Tertium est, ut quis actionem illam omittere teneatur, sive causam non ponere, aut positam removere; alioqui effectus permissive dumtaxat voluntarius reputabitur. Neque enim effectus censetur *indirecte* voluntarius ex eo, quod quispiam causam illius non impediat, sed ex eo, quod effectum non impedit, cum possit, & debeat, ut patet in exemplo allato a S. Thoma de Gubernatore, cui commissa non sit navis gubernatio, & ad impediendum submersionis effectum ex officio suo, vel debito charitatis minime tenetur.

VI. Ut hoc amplius declaretur, hæc regula generalis magno adjumento esse potest: nimirum *dum justa causa suppetit non impediendi effectum ex aliqua actione, aut omissione provenientem, effectus non censetur indirecte voluntarius, atque adeo nec imputabilis ad culpam*. Regula hæc tum ratione, tum exemplis pluribus comprobari valet.

Et quidem in primis S. Thomas 2. 2. *q.* 64. *art.* 7. ita docet: *Nihil prohibet unius actus esse duos effectus, quorum alter solum sit in intentione, alius præter intentionem*: ideoque voluntariam minime censeri tradit occisionem injusti invasoris propriæ vitæ, si contingat, non intendendo ipsius occisionem, sed propriæ solummodo vitæ defensionem; *Quia*, subjicit, *non est necessarium ad salutem, ut homo actum moderatæ tutelæ prætermittat, ad evitandam occisionem alterius: quia plus tenetur homo vitæ suæ providere, quam vitæ alienæ*. Illicitam tamen judicat intentionem occidendi hominem, ut etiam semetipsum defendat, nisi ei, qui publica gaudet authoritate. Igitur juxta S. Doctorem, quamquam occisio injusti vitæ invasoris physice sequatur ex propriæ vitæ defensione, quia tamen invaso justa causa subest defensionem suam non prætermittendi, occisio illa non censetur ipsi moraliter voluntaria, si eam directe non intendat.

2. Neque ipsi Deo voluntaria etiam *indirecte* censentur peccata, quæ committimus, eo quod causam ipsorum non impedit, voluntatem videlicet per gratiam efficacem adjuvando, ne peccet. Quamquam enim ea impedire valeat, justam tamen habet non impediendi causam ex ordine divinæ suæ providentiæ: ideoque illa solum permittit, quin voluntaria, *ne indirecte quidem*, ipsi efficiantur.

3. Medicus jure præscribit ægroto potionem, ut ex infirmitate lethali convalescat, quin ægroti debilitatio, quæ ex ipsa potione consequitur, ipsi voluntaria moraliter censeatur. Principi quoque justam causam habenti obsidendi civitatem, eamque bellicis tormentis oppugnanti, voluntaria ne indirecte quidem moraliter reputatur innocentis occisio cum hostibus fortasse commixti.

4. Neque Medico, neque Chirurgo voluntarii moraliter dicendi sunt concupiscentiæ motus, ac pollutiones (si tamen consensus periculum absit), qui exsurgunt ex aspectu, vel tactu partium secretiorum mulierum, quas curant, quoniam justa supponitur partes illas aspiciendi, aut tangendi necessitas. Atque ita alia plura exempla in idem afferri possent. Hinc communis Doctorum sententia est, quod licet memorati effectus indirecte voluntarii, adeoque peccaminosi censeantur absque justa necessitate, aut utilitate non impediti; secus tamen est, si justa causa, aut utilitas subsit. Quamvis enim homo inferiorem appetitum regere, ejusque adversus spiritum rebellionem compescere debeat; hæc tamen obligatio intra hos terminos continetur, ut inordinatis motibus consensum non præbeat, aut præbendi periculum non impendeat, eorumque causas inutiles, minimeque necessarias amoliatur. Nec quisquam muneri suo deesse obstringitur, aut a casuum obscœnorum studio, sive auditione Confessionum abstinere, licet in se prædictos effectus experiatur, voluntate reluctante. *Plerumque fit*, inquit S. Greg. Magnus lib. 1. Regist. Epist. 24., *ut dum Rectoris animus tentamenta condescendendo recognoscit, auditis tentationibus & ipse pulsetur: quia & hæc eadem, per quam populi multitudo diluitur, aqua procul dubio lutis inquinatur. Nam dum sordes diluentium suscipit, quasi sua munditia serenitatem perdit. Sed hæc nequaquam Pastori timenda sunt: quia Deo subtiliter cuncta pensante, tanto facilius a sua eripitur, quanto misericordius ex aliena tentatione fatigatur.*

§. IV.

Nonnulla exempla assignantur ad voluntarium indirectum, *atque adeo ad peccatum, discernendum idonea.*

VII. Quum late pateat in Morali Theologia *indirecti voluntarii* materies, sæpiusque casus occurrant illam spectantes, idcirco paulo diligentius discutienda est, ac nonnulla tum exempla, tum regulæ tradendæ, quas ad hanc illustrandam, casusque plurimos dirimendos opportuniores existimo. Et quoad exempla quidem attinet, illud in primis præ oculis semper habendum est, quod nomine voluntarii *indirecti* illud accipitur, quod tametsi in se volitum non sit, volitum tamen est vel tamquam effectus in causa, vel propter connexionem cum *directo* aut physice, aut moraliter ob circumstantias occurrentes, vel demum quia in prudenti hominum æstimatione volitum censetur. Unde voluntarium *indirectum* tum *virtuale*, tum *interpretativum* voluntarium complectitur. Itaque

Hujusce *voluntarii* exempla habemus in *homicidio*, quod *indirecte* voluntarium æstimatur homini venatori sagittam ejaculanti, aut sclopum explodenti absque debita diligentia præmissa, num feta sit, vel homo illac pertransiens, aut latens.

In *scandalo*, quod *indirecte* voluntarium fuit David ob adulterium cum Betsabea commissum, ac necem Uriæ ipsius coojugis. Quamquam enim scandalum istud directe non intenderit, illud tamen ipsi imputavit Propheta Natan, cum dixit: *Blasphemare fecisti inimicos Domini*, ut habetur 2. *Reg.* c. 12. Quemadmodum & Apostolus *ad Rom.* 9., & 1. *ad Corinth.* 8. de scandalo

dalo arguit Christianos cum infirmorum fratrum offendiculo legalia præcepta observantes, vel Idolothyta comedentes, etiamsi nihil minus intenderent, quam fratrum suorum scandalum, & offendiculum.

In *alienis erroribus*, aut *peccatis*, quæ *indirecte* voluntaria reputantur iis, qui non impediunt, cum possint, ac debeant. Ut enim dicitur Cap. *Error* distinct. 83. *Error, cui non resistitur, approbatur; & veritas, cum minime defenditur* ab iis, quorum interest ex officio, *opprimitur*. Quam ob causam Confessarii, qui plus æquo indulgentius agunt cum pœnitentibus, *levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, peccatorum alienorum participes effici* dicuntur a Concilio Tridentino *sess.* 14. *Cap.* 8.

In *juramentis*, *blasphemiis*, *imprecationibus &c.* quæ voluntaria censentur assuetis in ea prorumpere, dum ludo vacant, nec tamen a ludo abstinent. Qua in re præstat audire S. Franciscum Salesium *p.* 4. *Introd. Cap.* 6. ajentem, *quandoque nos peccati reos sola tentatione constitui, eo quod eam ipsi nobis accersiverimus; v. g. dum scio me lusu ad rabiem concitari, vel blasphemiam, & novi ad ista me ludendo tentari, toties pecco, quoties ludam, omniumque tentationum, quæ in lusu contingunt, reatu aggravor. Similiter si quam conversationem noverim parere mibi tentationem, & lapsum, nec tamen eam conversationem desero, omnium tentationum, quibus in ea impetendus sum, reus indubitanter efficior.*

In *quocumque peccato mortali*, cujus aliquis proximæ occasioni se exponit, vel in ea persistit, sive illa fuerit occasio *per se*, & ex sua natura periculosa, sive *per accidens*, & ex conditione subjecti. Reputatur quippe toties peccatum illud *indirecte* velle, quoties eam frequentat, vel in ea voluntarie permanet. Atque alia exempla proferri possunt, quæ facile consideranti patescunt.

§. V.

Quædam regulæ traduntur pro voluntario indirecto *cognoscendo valde necessariæ.*

VIII. Effectus aliqui ex nostris sive actionibus, sive omissionibus triplici modo consequi possunt: vel primo scilicet ex mera aliorum malitia absque ullo nostro concursu; ut dum quis scandalum sumit ex actione nostra, quæ nullam scandali occasionem præbet: secundo ex natura actionis, quæ nata de se est effectus illos inferre: tertio ex hominum fragilitate, aut ignorantia. Quo posito sit.

Regula Prima.

Ut recte judicetur, quandonam effectus indirecte *voluntarius sit in causa, expendere opus est, num, & quam frequenter ex hujusmodi causa sequatur.*

Hæc regula desumi videtur ex hac S. Thomæ doctrina 1. 2. *q.* 20. art. 5. *Si eventus sequens non est præcogitatus, nec per se sequatur ex tali actu, & ut in pluribus, sed per accidens, & ut in paucioribus; tunc eventus sequens non addit ad bonitatem, vel ad malitiam actus. Non enim datur judicium de re aliqua secundum illud, quod est per accidens; sed solum secundum illud, quod est per se.* Hinc si ex certo quodam accumbendi modo nec per se, nec ut in pluribus sequantur motus valde turpes, si aliquando, & per accidens contingant, non ideo illi indirecte voluntarii censentur: quemadmodum nec ita voluntaria censetur pollutio nocturna aliquando consecuta ex immoderato cibo, aut potu; quia per se, & ut in pluribus ea ex tali causa non sequitur.

REGULA SECUNDA.

Quo deterior, & perniciosior est effectus, vel speciali aliquo titulo a tali persona præcavendus, eo minus necesse est, quod frequenter ex aliqua causa sequatur, ut in ea censeatur indirecte *voluntarius.*

IX. Hæc regula a recta ipsa ratione satis præscribi videtur. Quanto enim deterior effectus est, ac perniciosior, tanto magis est cavendus; adeoque tanto magis ad illum cavendum cavenda est causa ipsius. Quare haud semper necesse est, ut effectus ex tali causa per se sequatur, sive ut in pluribus, aut majori verisimilitudine, ut voluntarius *indirecte*, sive *in causa* censeatur; sed interdum sufficit, ut ex ea etiam minus frequenter, vel raro consequatur. Exemplum sit tum in homicidio, tum in abortu fœtus animati, quorum iste sequitur ex comestione aliqua, aut potione, sive nimio labore, aut defatigatione corporis: alterum vero ex ebrietate. Abortus quippe gravissimis de causis magno studio, ac sollicitudine præcavendus est, cum fœtui mortem tum corporis, tum animæ adferat: & ideo causæ omnes de medio tollendæ, unde etiam haud frequenter, sed tamen aliquando consequitur. Similiter ab ebrietate voluntaria studiose cavendum est nedum propter ejus malitiam, sed etiam propter periculum, licet raro contingens, homicidii: quoniam de re gravissima agitur. Quare S. Thomas de hoc casu verba faciens 3. C. Gen. C. 160. absolute docuit, quod *Ebrius ab homicidio non excusatur, quod per ebrietatem committit, quam sua culpa incurrit*: quod præcipue de homine rixis dedito intelligere par est.

REGULA TERTIA.

Ex qualitate motivi ponendi actionem aliquam repetenda est ratio voluntarii indirecti *in pravo effectu inde consequente.*

X. Si enim vel nulla, vel levissima causa sit exercendi actionem aliquam, ex qua sequi, licet raro, pravus effectus soleat, tunc ad culpam, tamquam *indirecte* volitus, imputatur: Ut ex. c. si quis ad solam ostentationem audaciæ, sive dexteritatis suæ ambularet super asserem ex alto loco prominentem, unde præceps rueret, & occideretur. Non idem vero dicendum, si quis hanc, similemque actionem exerceat vel ex officio suo, vel ob grave, ac rationabile motivum: ut ex sequenti regula liquet. Sit itaque

REGULA QUARTA.

Justa causa necessaria est ponendi, sive non prætermittendi actionem aliquam, ut in ea voluntarius non censeatur effectus malus, qui inde consequitur.

XI. Ratio est: quia unusquisque tenetur impedire, ne ex actione sua malus effectus sequatur: unde si non impediat, cum possit, & debeat, effectus ipsi imputatur: nec excusari potest, nisi justam causam habeat, ob quam impedire minime teneatur.

REGULA QUINTA.

Causa ponendi actionem, ex qua sequitur malus effectus, ad hunc comparetur oportet, ne voluntarius indirecte *æstimetur.*

XII. Contingere namque potest, ut suppetat quidem causa alias justa ponendi actionem, ex qua sequitur malus effectus; sed tamen comparative ad hunc justa neutiquam sit,

spe-

spectata certitudine, aut verisimilitudine futuritionis ipsius: tunc enim in hujusmodi circumstantiis ponens actionem in ea censebitur *interpretative* velle effectum. Quare, ut ratio ponendi actionem justa sit, satis non est, ut talis sit comparative ad effectum minus malum, sed talis debet esse comparative ad magis malum, qui secuturus timetur: cum tanto gravior esse debeat ratio ponendi causam, quanto effectus, qui ex illa sequi potest, deterior est, certiusque, aut verisimilius consequi valet. Unde ceteris paribus gravior causa requiritur, ut ponatur actio, ex qua sequi possit homicidium, vel abortus, quam solius nocturnæ pollutionis.

Regula Sexta.

Modus quoque, quo causa, sive actio in effectum influit, attente expendendus est.

XIII. Si enim causa, vel actio ex se, & propinque nata sit effectum producere, tanto gravius motivum illam ponendi exigitur, quanto propinquius inducit effectum, aut ad illum inducendum suapte natura tendit, & longe gravius illud motivum sit, oportet, quam si solum *per accidens* illum inferret. Hæc regula maxime locum habet in motibus, & effectibus libidinosis, qui aliquando ex causis *per se* in illos influentibus proveniunt: aliquando ex causis, aut actionibus in eosdem influentibus tantummodo *per accidens*.

Regula Septima.

Cum debita cautione, atque limitatione accipienda est doctrina S. Thomæ supra tradita: Quando causa duos habet effectus unum bonum, & alterum malum, poni potest ex intentione solius effectus boni, solum permissive se habendo ad effectum malum.

XIV. Hæc, inquam, doctrina cum debita cautione, suisque limitationibus circumscripta intelligenda est, ne abusibus, ac laxitatibus occasionem præbeat. Limitanda igitur primo est, ut locum non habeat, dum causa sive actio directe, & immediate inspicit, aut inducit effectum malum, & nonnisi indirecte, & mediate, sive mediante illo effectu infert bonum effectum. In hoc siquidem casu eam actionem ponere nequaquam licet: quoniam *non sunt facienda mala, ut eveniant bona*, prout ex Apostolo habemus; v. g. mentiri non licet ad salvandam vitam Patris, nec abortum procurare ad vitandam infamiam, aut necem puellæ gravidæ ex fornicatione.

Secundo: quamquam causa, vel actio æque directe, & immediate duplicem effectum habeat, alterum bonum, alterum malum; si tamen nulla sit comparatio bonitatis unius effectus cum pravitate alterius effectus, hujusmodi actionem ponere non licet; v. g. non licet ignem apponere loco, ubi æque directe exurendus est homo, ac lupus; sumere potionem æque directe causantem abortum, ac febris expulsionem &c.

Tertio: etiamsi causa, sive actio illa æque directe habeat effectum tam bonum, quam malum, & bonitas unius effectus minor non sit, immo major quam pravitas alterius, si tamen actio illa per se mala sit, adeoque prohibita, licitum non est actionem illam ponere ex intentione effectus boni. Neque enim tibi privata authoritate licita est projectio tui ipsius in ignem, vel puteum, unde emergere nequeas, ad baptizandum puerum, alias sine baptismate moriturum, vel ad salvandum virginitatis florem. Cum enim projectio illa sit tui ipsius occisio a Deo vetita præcepto illo: *Non occides*, absque divina authoritate nunquam licet. Unde a peccato excusari nequeunt, nec excusant Ecclesiæ Pa-

tres

tres quasdam sanctas mulieres, quæ ut intactam pudicitiam suam conservarent, sese in ignem, aut flumen projecerunt, ut invasores effugerent, nisi quia Divini Spiritus peculiari instinctu id peregisse crediderunt.

REGULA OCTAVA.

Non minus effectus, qui per se consequuntur ex actione nostra, quam qui ex ignorantia, vel infirmitate hominum derivantur, indirecte *voliti censentur, nisi caveantur.*

XV. Eadem quippe videtur esse ratio de effectibus *per se* ex actione consequentibus, & consequentibus ex hominum infirmitate, aut ignorantia, si verisimiliter sequi præsumantur. Hinc sacra Eloquia vehementer inculcant, ut pusillorum scandalum præcaveamus, pœnasque gravissimas comminantur iis, per quos hujusmodi scandalum venit: quemadmodum dicturi sumus, cum de scandalo agemus. Hinc etiam ab Apostolo jubemur, ut alienis infirmitatibus compatiamur, & alter alterius onera portemus, quo Legem Christi adimpleamus.

REGULA NONA.

Mali effectus, qui sequuntur ex aliorum malitia, non censentur indirecte *voliti, si actionem ponendi subsit causa rationabilis.*

XVI. Scandalum hoc *pharisaicum* appellatur, quod contemnendum Dominus docet Matth. c. 15. Quum enim Discipuli Christo dixissent: *Scis, quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt*, Divinus Magister respondit: *Sinite illos: cæci sunt*; quasi diceret, ejusmodi scandalum pro nihilo habendum. Atque idem docet S. Thomas Patres secutus, sicut in loco dicemus de hac, aliisque id genus quæstionibus.

REGULA DECIMA.

Ne malus effectus, qui ex actione nostra consequitur, etiam ob alienam malitiam indirecte *voluntarius, adeoque culpabilis reputetur, requiritur causa rationabilis non prætermittendi actionem.*

XVII. Qui enim absque necessitate, aut justa utilitate quidpiam agit, ex quo prævidetur proximus accepturus occasionem spiritualis ruinæ, ipsum quodammodo tentat, & saltem interpretative ad malum inducit. Hinc D. Thomas 2. 2. q. 97. art. 1. de tentatione Dei loquens, quod æque tentationi hominis applicari valet, hæc docet: *Tentare contingit dupliciter .... quandoque quidem expresse, puta cum quis dicto, vel facto intendit experimentum sumere de aliquo. Quandoque vero interpretative, quando scilicet, etsi hoc non intendat, ut experimentum sumat; id tamen agit, vel dicit, quod ad nihil aliud videtur ordinabile, nisi ad experimentum sumendum. Sic ergo .... quasi interpretative Deum tentat, qui etsi non intendit experimentum de Deo sumere; aliquid tamen petit, vel facit, quod ad nihil aliud est utile, nisi ad probandum Dei potentiam, vel bonitatem, vel cognitionem.* Ex hac ergo S. Thomæ doctrina colligitur, quod aliquid agere absque justa causa cum previso periculo peccati proximi ex malitia sua secuturi, nihil aliud sit, nisi experimentum sumere de malitia proximi: quod citra culpam fieri nequit.

Atque ex hac regula infert S. Doctor, causam justam requiri, puta indigentiæ, ut quis licite mutuum petat ab eo, qui nonnisi sub usura daturus cognoscitur. Sic etiam, ex Augustino *Epist.* 54. docet, privatæ personæ illicitam esse petitionem juramenti ab eo, qui cognoscitur pejeraturus, ut habet ibidem, & *q.* 98. *art.* 4., ubi tamen addit, id licere personæ publicæ,

non

non alia plane de causa, nisi quia in publica Persona occurrit justa petendi ratio, ut nempe officio suo satisfaciat, ac partijuramentum secundum juris ordnem postulanti.

Regula Undecima.

Causa justa ponendi actionem, ex qua malus effectus sequitur, aut praevidetur, ne imputetur ad culpam, talis sit oportet, ut hic & nunc voluntatem ad agendum inducat.

XVIII. Si namque voluntas ex causa illa ad agendum non inducatur, sed ex alio motivo, quod minime sufficiat, justa illa causa agentem a culpa non excusabit, nec impediet, quin malus effectus ipsi imputetur tamquam *indirecte*, sive *interpretative* voluntarius. Exemplo res clara fiet. Justa causa Principi subesse potest ad bellum indicendum; ab hac tamen non movetur, sed potius ab ira, vel odio, aut simili alio pravo motivo, eaque utitur solum tamquam praetextu, aut velamine pravae suae voluntatis exequendae. Mali tunc, qui ex bello consequuntur, effectus ipsi imputantur ad culpam tamquam *indirecte* voliti. Non enim justa causa, quae adesse praesumitur, ipsum magis movet ad indicendum bellum, ac si non existeret. Quamobrem S. Thomas 2. 2. *q.* 40. ad justitiam belli cum S. Augustino nedum requirit authoritatem Principis, & justam causam, sed etiam rectam intentionem, qua Princeps ad illud moveatur. Et Cardinalis Bellarminus *lib.* 3. *de Laicis cap.* 15. sapienter monet, peccare graviter tam Reges, quam milites, qui ad gerendum bellum hic & nunc non ex justa causa permoventur, sed vel ex odio, ut alicui noceant, vel ex imperii sui fines dilatandi libidine, vel ut bellicam fortitudinem suam ostendant &c. De his, aliisque casibus, in quibus voluntarium indirectum locum habet, plura dicentur in locis suis, prout rerum tractatio postulaverit.

CAPUT IV.

Consectaria Praecedentis Doctrinae.

I. *Voluntarium presse dictum in brutis non invenitur.*

II. *Voluntarium cum libero confundi minime debet.*

III. *Ad omissionem voluntariam exigitur aliquis actus, saltem qui causa sit, aut occasio illius. Textus S. Thomae proponitur.*

IV. *Distinguenda est omissio voluntaria a culpabili: sicut etiam omissio ab omissionis effectu.*

V. *Praepostera consecutia ab aliquibus illata ex quadam S. Thomae doctrina.*

VI. *Cujusdam Authoris sententia veluti plus aequo rigidior repudiata.*

VII. *Circa concupiscentiae motus impediendi obligationem, discernere oportet inter causas, & causas eorumdem.*

VIII. *Voluntarii* indirecte *reputandi sunt, dum causas illorum ponimus absque justo, & rationabili motivo.*

IX. Indirecte *voluntaria censeri Medico, aut Chirurgo debet mors infirmi sibi commissi, dum contingit ex illorum negligentia in eo curando.*

X. *Idem asserendum de damnis clienti obvenientibus ex ignorantia Advocati, vel Judicis.*

XI. *Idem quoque de relapsu in priora peccata, qui contingit poenitenti, se subjicere renuenti remediis a prudenti Confessario praescriptis.*

XII. *Peccatum mortale vult* indirecte, *qui illud committendi proximae se occasioni committit,*

XIII. *Praegnantes mulieres speciali obligatione tenentur ad ea praecavenda, ob quae abortus periculum impendet.*

XIV. *Aliena ebrietas saepe tamquam* indirecte *voluntaria Cauponibus imputatur.*

XV. *Falsa existimanda est quorumdam opinio haud*

haud majorem malitiam effectui indirecte *volito tribuentium, quam quæ convenit causæ*.

XVI. *Ad actum virtutis* voluntarium indirectum *minime sufficit*.

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. VOLUNTARIUM in propria, & perfecta voluntarii ratione non invenitur in brutis. Ita S. Thom. *bic q. 6. art. 2.* Et ratio est, quoniam in iis non reperitur perfecta cognitio finis, quæ ad voluntarium presse dictum requiritur. Ad hanc quippe finis cognitionem satis non est, quod utcumque apprehendatur res, quæ finis est, sed etiam cognoscatur ratio finis, & proportio eorum, quæ ordinantur ad finem: quod soli rationali creaturæ competit. Apprehendunt itaque bruta finem, sed rationem finis non cognoscunt, nec mediorum cum fine proportionem. Atque hoc inter cetera unum ex præcipuis discrimen est inter hominem, & bruta animalia; quod elegantissime exponit Marcus Tullius lib. 1. de Officiis cap. 4. inquiens: „ Inter hominem, & belluam hoc maxime interest, „ quod hæc tantum, quantum sensu movetur, ad id solum, quod adest, quodque præsens est, se accommodat, paulum admodum sentiens præteritum, aut futurum. Homo autem, quoniam rationis „ est particeps, consequentia cernit, principia, & causas rerum videt, earumque „ progressus, & quasi antecessiones non „ ignorat, similitudines comparat, & „ quasi rebus præsentibus adjungit, atque „ annectit futuras: facile totius vitæ cursum videt, ad eumque regendum præparat res necessarias &c. "

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Voluntarium cum libero confundendum non est. Nam omne quidem liberum voluntarium esse necessum est: sed non e contra omne voluntarium liberum est. Amor siquidem nostræ beatitudinis in communi certe voluntarius est; neque tamen liber est: Deus pariter indubie se voluntarie diligit; & tamen hujusmodi actus ipsi necessarius est, cum nullo modo possit seipsum non diligere. Non desunt quidem aliqui Theologi, qui negant rationem perfecti voluntarii amori beatifico Comprehensorum: sed perperam. Cur enim ratio perfecti voluntarii huic amori denegetur, cum a principio maxime intrinseco procedat, & a perfectissima finis cognitione? Quod ad voluntarii definitionem requiritur satisque est.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Actus aliquis ad voluntariam & culpabilem omissionem exigitur, adeo ut, sublato omni voluntatis actu, omissio voluntaria nequaquam sit. Magna quæstio hæc inter Theologos animorum contentione agitatur: at quoniam ea nihil refert ad institutum nostrum, quum omnes ferme conveniant reipsa, moraliter loquendo, omissionem non esse absque omni actu voluntariam, propterea satis duco, hic exscribere luculentissimam S. Thomæ doctrinam, quam, recensita utraque sententia, tradit 1. 2. *q. 71. art.* 5. his verbis: „ Utraque „ opinio secundum aliquid veritatem habet. „ Si enim intelligatur in peccato omissionis „ illud solum, quod per se pertinet ad „ rationem peccati, sic quandoque omissionis peccatum est cum actu interiori, ut „ cum aliquis vult non ire ad Ecclesiam: „ quandoque vero absque omni actu vel „ interiori, vel exteriori: sicut cum aliquis hora, qua tenetur ire ad Ecclesiam, „ nihil cogitat de eundo, vel non eundo „ ad Ecclesiam ".

„ Si vero in peccato omissionis intelligantur etiam causæ, vel occasiones omit-

„ ten-

„ tendi ; sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse . Non enim est peccatum omissionis , nisi cum aliquis prætermittit, quod potest facere, & non facere . Quod autem aliquis declinet ad non faciendum illud , quod potest facere , & non facere , non est nisi ex aliqua causa , vel occasione conjuncta , vel præcedente . Et si quidem causa illa non sit in potestate hominis, omissio non habet rationem peccati : sicut cum aliquis propter infirmitatem prætermittit ad Ecclesiam ire . Si vero causa , vel occasio omittendi subjaceat voluntati , omissio habet rationem peccati: & tunc semper oportet , quod ista causa in quantum est voluntaria , habeat aliquem actum ad minus interiorem voluntatis : qui quidem actus quandoque directe fertur in ipsam omissionem : puta cum aliquis vult non ire ad Ecclesiam , vitans laborem . Et tunc talis actus per se pertinet ad omissionem : voluntas enim cujuscumque peccati per se pertinet ad peccatum illud , eo quod voluntarium est de ratione peccati . Quandoque autem actus voluntatis directe fertur in aliud , per quod homo impeditur ab actu debito : sive illud , in quod fertur voluntas , sit conjunctum omissioni, puta cum aliquis vult ludere, quando ad Ecclesiam deberet ire ; sive etiam sit præcedens , puta cum aliquis vult diu vigilare de sero, ex quo sequitur, quod non vadat hora matutinali ad Ecclesiam . Et tunc actus iste interior , vel exterior *per accidens* se habet ad omissionem : quia omissio sequitur præter intentionem . Hoc autem dicimus *per accidens* esse, quod est præter intentionem . Unde manifestum est , quod tunc peccatum omissionis habet quidem aliquem actum conjunctum , vel præcedentem , qui tamen *per accidens* se habet ad peccatum omissionis " . Atque hæc perspicua , ac solida S. Thomæ doctrina de hac quæstione sufficiat, missis Theologorum tricis , & rixis . Illud solum animadvertendum censeo, quod , cum postea subjicit S. Doctor, judicium de rebus fieri ex eo, quod est *per se*, adeoque *dici posse , quod aliquod peccatum possit esse absque omni actu* ; non ex hoc excludit ab omissione culpabili omnem alium actum , qui sit causa , vel occasio illius , cum diserte affirmet adesse semper in omissione culpabili saltem *per accidens* aliquem actum , a quo tamen judicium ferri non debet de ipsa omissione , prout in se est considerata .

Consectarium Quartum.

IV. Quapropter accurate discernere oportet inter omissionem *voluntariam* , & omissionem *culpabilem* : quemadmodum & inter omissionem , & omissionis effectum . Habetur enim omissio *voluntaria* , quæ tamen *culpabilis* non est ; veluti cum quis sciens , ac volens omittit aliquid , quod agere quidem potest, sed ad agendum non tenetur neque ex justitia , neque ex charitate , neque ex alia quacumque obligatione . Pariter habetur quandoque omissio voluntaria , quin effectus illam consequens voluntarius sit , nec ad culpam imputetur: Ex. c. si quis videns duos homines rixantes inter se , evaginato gladio , quos equidem separare posset , at nonnisi cum gravi suæ vitæ periculo , ob quod nullo jure ad eos separandos obstringitur , ac interim alicujus mors , aut percussio sequatur ; mors illa , sive percussio ei tamquam voluntaria non imputatur ad culpam ex eo , quod illos separare omiserit . Siquidem cum gravi illo vitæ suæ periculo non tenebatur . Atque in hoc sensu voluntarii imputabilis ad culpam intelliguntur regulæ traditæ de voluntario *indirecto* .

Consectarium Quintum.

V. Perperam inferunt quidam Theologi ea

ex S. Thomæ doctrina supra tradita, *Regula septima*, licitam esse projectionem pueri, alias sine baptismate morituri, in puteum, unde emergere nequeat, non ad finem quidem occidendi, sed tantum ipsum baptizandi: quod confirmant exemplo Principis hostilem turrim obsessam dejicientis, licet æquo directe innocentium occisio sequatur, quam tamen non intendit. Hæc sententia probanda non est: quoniam projecto illa infantis in puteum vera occisio illius est, quæ privata authoritate, ut docet ipse S. Doctor, nunquam licet, utpote natura sua mala. Nec quidquam evincit paritas ex dejectione turris deducta: hæc enim fit, ut supponimus, publica authoritate Principis bellum juste gerentis. Ex justo autem bello, quod ob commune bonum licitum esse nullus dubitat, & Sacræ ipsæ Literæ docent, incommoda illa consequi solent, ut nedum hostes, sed & aliquando innocentes opprimantur.

Consectarium Sextum.

VI. Plus æquo rigidior videtur sententia *P. Irenæi a S. Jacobo*, non permittentis auditionem Confessionum Sacerdoti, nisi spes probabilis affulgeat, quod pollutio per Dei gratiam secutura non sit, quamvis absit consensus periculum; idque confirmantis exemplo illius, qui certo peccaret sumens vinum venenatum, quamvis nolit mortem inde secuturam. Plus æquo, inquam, rigidior est hæc sententia. Arctius namque teneor abstinere ab actione occisiva mei ipsius ex se, & natura sua prohibita, quam a quibusdam actionibus pollutionem citra periculum consensus inferentibus, quas prætermittere solum obligamur, dum nec justa utilitas, nec necessitas eas requirit: alias nec Chirurgo liceret curare fœminam certo morituram in partibus secretioribus, dum ejusdem effectus involuntarii periculum immineret.

Consectarium Septimum.

VII. Non ergo tenemur concupiscentiæ motus involuntarios impedire, dummodo absit consensus periculum, & juxta causa suppetat non impediendi. Qua tamen in re caute nos gerere debemus, & cum Doctoribus discernere inter causas, & causas illorum motuum. Aliæ namque sunt causæ *per se* & *propinque* excitativæ, quæ in hoc corruptæ naturæ statu eam habent turpitudinis speciem, ut *per se* ad luxuriam pertineant, nisi propriæ, vel alienæ necessitatis titulo honestentur, ut aspectus, vel tactus partium inhonestarum præsertim alterius sexus. Aliæ vero sunt causæ *remotæ*, quæ nempe non eam præferunt turpitudinis speciem, sed vel ex se honestæ sunt, ut audire Confessiones, vel indifferentes, ut cibis vesci calidioribus in communi usu aponi solitis. Si de prioribus causis sermo sit, tanto gravior debet esse necessitas eas non prætermittendi, quanto graviores concupiscentiæ motus natæ sunt excitare: unde lethaliter peccat Chirurgus absque gravi necessitate tangens, aut aspiciens secretiora mulierum. Si autem de posterioribus, Theologi frequentius docent sufficere utilitatem, ut eas a novere non teneamur, modo nec motus illos quæramus, nec iis, dum exsurgunt, consensum præbeamus. Perfecti tamen castitatis amatores consulto cum aliquo sui incommodo ab iis actionibus abstinent, quoties necessariæ non sunt, ut effectus illos devitent. Sed de his alibi fusius.

Consectarium Octavum.

VIII. Voluntaria *indirecte*, adeoque peccatum existimanda est sive pollutio, sive alii libidinosi motus in iis omnibus, qui absque justa causa deliberate volvunt animo venereas cogitationes, vel libros legunt de obscœnis tractantes; vel turpes picturas meditate aspiciunt, vel cum personis conver-

versantur, ex quarum intuitu, & familiaritate carnales in se motus, & periculum pollutionis experiuntur. Cum enim justa causa abesse supponatur, eos virtualiter, sive indirecte velle merito censentur.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. *Indirecte* voluntaria censetur Medico, vel Chirurgo mors infirmi vel corpore læsi, si morbum, vel vulnus sibi ad curam commissum ea, qua par est, diligentia, ac sedulitate curare negligant, unde mors illius consequatur: quemadmodum & ipsi infirmo voluntaria *indirecte* mors est, si necessariis Medici præceptionibus saltem communiora remedia præscribentibus parere detrectat.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Idem dicendum de damnis temporalibus, quæ Clienti obveniunt, ex ignorantia, aut negligentia Advocati, vel Judicis: sicut etiam de damnis spiritualibus obvenientibus pœnitenti, aut parochiano ex ignorantia, vel negligentia Confessarii, vel Parochi.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Idem quoque asserendum de relapsu in priora peccata, qui indirecte voluntarius pœnitenti est, renuenti se subjicere salutaribus remediis, quæ ipsi præscribuntur a prudenti Confessario, qui ea tamquam omnino necessaria putat ad relapsum devitandum: quæ proinde respuere, aut non exequi est relapsum ipsum, saltem *indirecte* velle; vanaque censenda est non relabendi pollicitatio, quam facit, quamdiu remedia illa adhibere contemnit: quia tametsi relapsum expresse nolit, illum tamen *inefficaciter* vult, & virtualiter, aut interpretative eligit.

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Non minus *indirecte* peccatum quodlibet mortale vult, qui ejus committendi proxime occasioni se exponit, aut in ea permanet, sive occasio illa fuerit *per se* inductiva peccati, sive *per accidens*. Censetur enim peccatum illud toties *indirecte* velle, quoties eam frequentat, sicut etiam voluntarie in peccato ipso permanere, dum in proxima peccandi occasione voluntarie permanet. Hinc etiam peccatum satis velle æstimatur, qui consuetudinem jurandi, aut blasphemandi non conatur exscindere; ea namque ipsi proxime relabendi occasio est.

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Prægnantes mulieres speciali obligatione adstringuntur peculiarem adhibendi curam, atque studium, ut caveant tum a nimiis corporis laboribus, tum a gravibus animi perturbationibus, quæ periculum abortus creare valeant. Summum quippe malum, sive damnatio sempiterna animato fœtui ex abortu consequitur, quod præcavere tenentur, ac nisi præcaveant, dum facile possunt, ipsis imputatur ad culpam.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Aliena ebrietas *indirecte* voluntaria dicenda est Cauponibus, qui sine gravi detrimento recusare valentes, vinum ministrant iis, quos ebriati proximos cernunt, atque adeo inebriandos prævident. In iis enim circumstantiis vinum ministrare, actio est natura sua tendens ad ipsorum ebrietatem. Unde tunc meminisse debent Apostoli ad Rom. 10. dicentis: *Si esca scandalizat fratrem meum, non manducabo carnes in æternum*; atque inde colligant quoque ipsi, atque dicant: *Si vinum scandalizat fratrem meum, non promam illud in æternum*. Nec refert, quod ex recusato vino prævideant inimicitias, rixas, blasphemias: hæc enim, utpote ad scandalum pharisaicum pertinentia, negligere debent, ut de scandalo agentes dicturi sumus. Hic solum addendum

dum arbitror, quod si in communi plurium consortio pauci quidem inveniantur ebrietati proximi: alii vero multi vinum sumere valeant, quin ebrietatis periculum impendeat, his vinum petentibus promere, ac ministrare Cauponibus licet, quamvis hi cæteris propinaturi sint. Quum enim justa causa suppetat præbendi vinum, nonnisi permissive se habent ad malitiam eorum, qui inebriandis vinum propinant.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Falsa absolute existimanda est quorumdam neotericorum opinio, qui ajunt, pravum effectum *indirecte*, sive *in causa* duntaxat voluntarium, solum esse culpabilem *in causa*, nec majorem culpam contrahere, quam quæ convenit causæ: unde docent, pollutionem ex. g. in causa, sive in aliqua, quam ponit, actione prævisam, in eaque sola, non in se voluntatiam, venialiter tantum esse malam, si causa, vel actio in genere luxuriæ sit de se solum veniale peccatum. Contraria quippe sententia satis aperta, ac verosimilior videtur. Satis namque est, ut effectus voluntarius sit, ut eam malitiam contrahat, quæ ipsius propria est. Porro licet indirecte sit volitus, voluntarius tamen est; adeoque id sufficit, ut, dum ex se graviter malus est, gravem quoque culpæ reatum incurrat, qui causam, aut actionem ponit, ex qua ille consequitur. Hinc ex communi Doctorum sententia actus impudici, quos conjugati inter se exercent solius voluptatis causa, grave peccatum reputantur, dum pollutio inde secutura prævidetur: quamquam alias nonnisi peccatum veniale forent; nec pollutio sit ab ipsis per se intenta, sive directe volita, sed solummodo indirecte.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Tametsi ad peccandum sufficiat voluntarium *indirectum*, ad actum tamem virtutis *directum* requiritur; quod perinde est, ac asserere necesse esse, ut actio nostra honestatem contrahat alicujus virtutis, quod honestas illa in se, & propter se intendatur ab operante, & causa sit, quæ hic & nunc ad operandum moveat, aut inducat. Rationem hujus discriminis tradit S. Thomas 1. 2. *q.* 71. *art.* 1. respondens ad primam objectionem hoc pacto: „ Dicendum quod plura requiruntur ad bonum, quam ad malum, eo quod bonum contingit ex tota integra causa: malum autem ex singularibus defectibus. Et ideo peccatum potest contingere, sive aliquis faciat, quod non debet, sive non faciendo, quod debet. Sed meritum (idem dicas de actu virtutis) non potest esse, nisi aliquis faciat voluntarie, quod debet. Et ideo meritum non potest esse sine actu (directe voluntario): sed peccatum potest esse absque actu " eo modo, quo dictum fuit. Id clarius supra docuerat *q.* 19. *art.* 7. *ad* 3. his verbis: *Malum contingit ex singularibus defectibus: bonum autem ex tota, & integra causa. Unde, sive voluntas sit ejus, quod est secundum se malum, & sub ratione boni; sive sit boni, & sub ratione mali, semper voluntas erit mala. Sed ad hoc, quod sit voluntas bona, requiritur, quod sit boni sub ratione boni; idest quod velit bonum, & propter bonum.*

REFLEXIO.

Voluntarie sacrificabo tibi, ajebat olim Propheta Regius alloquens Deum: quod & alio in loco expressit dicens: *Holocausta medullata offeram tibi*: ex intimis scilicet medullis cordis, & voluntatis profecta. Hæc etenim sola *sacrificia* probare Deum, & ad æternam felicitatem assequendam idonea esse, probe perspexerat, alteque menti persuasum habebat. Enimvero, ut ex D. Thoma prænotavimus, ex ordine a Divina

Sa-

Sapientia mortalibus constituto, opera bona, Deoque placita necessaria sunt, ut ad beatitudinem, quæ in Dei possessione consistit, demum perveniamus. Verum hæc neque Deo placere, nec ad beatitudinem perducere hominem possunt, nisi voluntaria sint, sive nisi ex plena, atque perfecta voluntate prodeant. Primum namque bonorum operum, atque æternæ felicitatis organum, ac instrumentum *bona voluntas* est; ideoque, nascente Domino, qui cœlum ob peccatum Protoparentis nostri clausum reserare venerat, *pax hominibus bonæ voluntatis* denunciatur: quemadmodum certa ad prava opera, & ad sempiternam miseriam via mala voluntate sternitur, & complanatur. *Sola quippe voluntate*, ut habet S. Augustinus, *miser quippe efficitur*; liceet *miserior* subinde evadat *potestate qua desiderium malæ voluntatis* pravis operibus *adimpletur*.

Quanto igitur studio, quanta animi vigilantia satagamus, oportet, ut bona in primis sit voluntas nostra, quæ & grata Deo est, & utilis nobis, simulque facilis omnibus! *Grata* quidem primum Deo est: quidquid enim veraciter, atque sincere volumus, etiamsi illud exequi minime valeamus, pro facto ipso computat Deus, nimirum, ut ait idem S. Doctor: *Deus cor quærit: cor inspicit intus: cordis testis est, judex, approbator, coronator. Sufficit, ut offeras voluntatem. Cum potes, consistere ad salutem: cum non potes, corde crede ad justitiam, corde laudas, corde benedicis, corde in ara conscientiæ victimas sacras imponis. Et respondetur tibi: pax in terra hominibus bonæ voluntatis.*

Utilis nobis bona voluntas est, qua appetimus recte, honesteque vivere, & ad summam sapientiam, Deique in omnibus voluntatem implendam pervenire. Siquidem, ut docent Augustinus idem, & S. Bernardus, cum voluntas nihil liberum habeat, nisi seipsam (ad alia quippe violenter impelli potest), merito non judicatur, nisi ex seipsa. Nec tardum ingenium, ut cum piissimo Authore loquar, nec labilis memoria, nec inquietus appetitus, nec vita languens, nec corpus ægrotans, nec penuria rerum fontem per se constituunt hominem, sicut nec contraria innocentem: quia præter voluntatem posse provenire probantur. Sola bona voluntas fœcunda est, ac ditissima illa auri fodina, unde solidi thesauri eruuntur: ac veluti lapis ille a pluribus, sed frustraneo labore quæsitus, metalla in aurum convertens, mala ipsa in bonum transmutans, tristia in gaudium transformans, paupertatem locupletans, vilitatem nobilitans, infamiam illustrans, &, ut recte scripsit Philosophus Moralis Epist. 72. *valentior fortuna est voluntas: in utramque partem ipsa res suas ducens, beatæque, ac miseræ vitæ sibi causa est.*

Postremo nedum *grata Deo*, nedum *nobis utilis* bona voluntas est, sed *facilis* etiam, & absque labore comparabilis. Siquidem, ut ait S. Augustinus, *dilige, & fac, quod vis: nihil tam facile bonæ voluntati, quam ipsa sibi; & hoc sufficit Deo.* Voluntatem non impediunt carceres, non alligant vincula, non domant dominantes tyranni: libera semper est, maximeque si spiritu ducitur; quoniam *ubi spiritus, ibi libertas*. Hinc sciscitanti cuipiam, quid ad sanctitatem compendio acquirendam facto opus esset, S. Thomas respondit: *Bona voluntas exigitur, & sufficit*: bona, inquam, voluntas, non velleitas; sed *voluntas* sincera, fortis, & efficax, saltem quantum in se est, adeo ut dum facultas non deest, in opus prodeat, nec in solis desideriis inefficacibus sistat. Quæ enim segnis, languida, otiosa est, non *bona*, sed *mala* potius *voluntas* nuncupari debet.

CA

CAPUT. V.

De Causis Involuntarii.

DOCTRINA.

I. *Quædam de involuntario præmittuntur.*

II. *De prima involuntarii causa scilicet* violenta. *Voluntas non in actibus a se elicitis, sed* imperatis *duntaxat violentiam pati potest.*

III. *Violentia simpliciter, & absolute talis involuntarium causat.*

IV. *De altera involuntarii causa, nempe* metu. *Distinctio* metus *exposita.*

V. *Quæ fiunt ex metu, mixta sunt ex voluntario, & involuntario. Doctrinæ explicatio.*

VI. *In iis, quæ suapte natura prava sunt, nullus metus excusat.*

VII. *Validi sunt contractus ex metu initi, solo naturæ jure spectato.*

VIII. *Contractus metu extorti, ac juramento firmati servandi sunt.*

IX. *Etiam jure positivo validi sunt contractus ex metu celebrati, iis exceptis, quos jus idem irritos statuit, aut declaravit.*

X. *Contractus per metum gravem injuste incussum extorti, juramento non firmati, rescindi probabiliter possunt in foro conscientiæ.*

XI. *Contractus nonnisi ex levi metu celebrati validi sunt tum attento jure naturali, tum etiam positivo.*

XII. *De tertia causa involuntarii, scilicet* concupiscentia. *Quid hic concupiscentiæ nomine intelligendum veniat.*

XIII. *Duplicem concupiscentiam distinguere oportet,* antecedentem, *&* consequentem. *De hac quæstio nulla.*

XIV. *Concupiscentia potius facit voluntarium, quam causet involuntarium.*

XV. *In hoc, de quo agimus, argumento voluntarium cum libero confundendum non est.*

XVI. *Concupiscentia* antecedens *culpæ rationem diminuit:* consequens *autem potius aggravat.*

XVII. *De quarta involuntarii causa, scilicet* ignorantia. *Qua ratione involuntarium causet. Triplicis ignorantiæ divisio recolenda.*

XVIII. *Ignorantia* consequens, *quæcunque ea sit, nunquam excusat* involuntarium.

XIX. *Istud duntaxat causatur ab ignorantia* antecedente.

XX. *Ignorantia eo modo, quo causat, vel non causat* involuntarium, *causat etiam, vel non causat peccatum. Doctrina Sancti Thomæ proposita.*

I. INVOLUNTARIUM dupliciter sumi potest; *proprie* scilicet, ac *minus proprie*. *Proprie* illud involuntarium est, quod est contra inclinationem voluntatis: *minus proprie*, quod cum non voluntario confunditur. Quemadmodum vero *voluntarium* aliud est *plene*, ac *simpliciter* voluntarium, quod nempe voluntas absolute, & efficaciter vult; aliud *semiplene*, & *secundum quid*, quod voluntas equidem vult, sed inefficaciter: ita quoque *involuntarium* aliud est *plene*, ac *simpliciter* tale; illud utique, cui voluntas plene, efficaciterque resistit; aliud *semiplene*, & *secundum quid* solum involuntarium, cui voluntas non absolute, & efficaciter resistit, sed aliquatenus duntaxat, & imperfecte. Quatuor porro *involuntarii*, sive *plene*, sive *semiplene* sumpti assignantur a Doctoribus S. Thomam secutis causæ; nimirum *violentia*, *metus*, *concupiscentia*, & *ignorantia*, de quibus nonnulla dicenda.

§. I.

De prima causa involuntarii, nempe violentia.

II. Advertendum in primis est, duo actuum voluntatis genera distingui oportere cum Sancto Thoma: alii namque sunt ab ipsa voluntate *eliciti*, quæ scilicet ab ipsa vo-

voluntate eliciuntur, quique ad ipsum *velle* reducuntur; alii a voluntate *imperati*, & mediis aliis facultatibus exerciti, ut ambulare, loqui, &c. qui a voluntate quidem imperantur, sed mediante alia potentia exercentur. Quoad igitur actus *elicitos* pertinet, *violentiam* pati voluntas minime potest: cujus ea ratio est, inquit S. Thomas hic art. 1.: „ Quia actus voluntatis nihil „ est aliud, quam inclinatio quædam pro- „ cedens ab interiori principio cognoscente: „ sicut appetitus naturalis est quædam in- „ clinatio ab interiori principio, & sine „ cognitione. Quod autem est coactum, „ vel violentum, est ab exteriori principio. „ Unde contra rationem ipsius actus voluntatis est, quod sit coactus, vel violentus: „ sicut etiam est contra rationem naturalis „ inclinationis vel motus lapidis, quod „ feratur sursum; potest enim lapis per „ violentiam ferri sursum: sed quod iste „ motus violentus sit ex ejus naturali inclinatione, esse non potest: Similiter etiam „ potest homo per violentiam trahi: sed „ quod hoc sit ex ejus voluntate, repu- „ gnat rationi violentiæ ". Totum hoc paucis verbis expressit S. Augustinus *lib. 3. de lib. arbitr. c. 3.* inquiens: *Fieri non potest, ut, dum volumus, non velimus*.

Verum si loquamur de actibus a voluntate *imperatis*, in iis voluntatem pati posse violentiam admittendum omnino est. Siquidem, cum hujusmodi actus eliciantur, & exerceantur per aliquam potentiam a voluntate distinctam, ea potentia, sive facultas per aliquod agens externum ab his actibus impediri valet etiam tunc, cum voluntas illos imperat: imo & per violentiam compelli potest aliquos exercere, quos voluntas exercere nolit; veluti si voluntas progressionem imperet, pedes per externam vim detineantur, ne progredi queant: aut si manum movere nolit, aut quidpiam audire, ab exteriore agente manus moveatur, aut impediatur, ne aures obstruere valeat. Quibus in casibus recte dicitur ipsum hominem cogi, aut violentiam pati. His positis.

III. Doctrina est S. Thomæ ab omnibus recepta violentiam, quæ simpliciter, & absolute talis est, causare *involuntarium*. Dico, quæ *simpliciter* & *absolute* violentia est, juxta *violenti* definitionem ab Aristotele traditam; nimirum *violentum est id, cujus principium est extra, nihil conferente eo, qui cogitur*, nimirum nihil cooperante, sed renitente potius, ac repugnante. Hanc assertionem probat S. Doctor *art. 5.* ea ratione; quod *violentia directe opponitur voluntario, sicut etiam & naturali. Commune est enim voluntario, & naturali, quod utrumque sit a principio intrinseco: violentum autem est a principio extrinseco. Et propter hoc, sicut in rebus, quæ cognitione carent, violentia aliquid facit contra naturam; ita in rebus cognoscentibus facit aliquid esse contra voluntatem. Quod autem est contra naturam, dicitur esse innaturale: & similiter quod est contra voluntatem, dicitur esse involuntarium: unde violentia involuntarium causat*.

Illud duntaxat hic semper animadvertere oportet, quod ex definitione *violenti* præmisimus; nempe ut violentia actum involuntarium efficiat, debeat esse *absolute*, & *simpliciter* talis, reluctante omni conatu voluntate, adeo ut etiam quoad licet, facultates exteriores omnino impediat, ne ad actionem, ad quam cogitur, ullo modo concurrat. Quapropter si quis alterius manu alium percuteret, negative illo se habente, & non efficaciter repugnante, non ideo ea percussio violenta foret, sed voluntaria dicenda esset. Qua etiam de causa, tametsi mors, ac tormenta illata Christo, ejusque SS. Martyribus, *violenta* dici possint, ex parte agentium, sive tyrannorum inspecti, quatenus ab extrinseco principio proveniebant, & erant contra hominibus insitam naturæ inclinationem, vio-

violenta tamen dici nequeunt relate ad Christum, ejusque Martyres: quoniam illa voluntarie passi sunt, prout ex D. Thoma colligitur hic ad 2. scribente: *Voluntarium potest aliquid dici dupliciter: uno modo secundum actionem, puta cum aliquis vult aliquid agere: alio modo secundum passionem, scilicet cum aliquis vult pati ab alio. Unde, cum actio infertur ab aliquo exteriori, manente in eo, qui patitur, voluntate patiendi, non est simpliciter violentum; quia licet ille, qui patitur, non conferat agendo, confert tamen volendo pati. Unde non potest dici involuntarium*.

§. II.

De secunda causa involuntarii, nempe metu.

IV. *Metus* communiter definiri solet, *instantis, vel futuri periculi mentis trepidatio*. Frequentior divisio illius est in *levem*, & *gravem*; sive, ut alii vocant, *justum*. *Levis* dicitur, quo vel leve malum timetur, aut grave quidem, sed ex causa levi, & improbabili. *Gravis*, qui etiam vocatur *cadens in virum constantem*; seu qui prudentem, & fortem virum movet, aut movere valet, quo ex causa satis probabili grave malum timetur, ac describi consuevit: *Certa, aut verisimili expectatio ingentis mali*, uti est mors, membrorum mutilatio, carcer, damnatio ad triremes, bonorum proscriptio, & id genus alia. Ingens malum *relative* etiam dicitur ad personas, quæ metu percelluntur. Contingit enim malum aliquod apprehensum, quod respectu viri leve est, grave fit respectu mulieris, vel adolescentis.

Uterque metus dupliciter se habere potest ad actionem, vel passionem, *concomitanter* scilicet, & *causaliter*. Concomitanter se habet, quando non est causa movens ad actionem, vel passionem, sed mere eam comitatur, & tunc actio quidem fieri dicitur *cum metu*, sed non *ex metu*: veluti, cum quis interroganti Judici crimen capitale fatetur, ob quod mors imminet; confessio illa fit cum metu mortis, at non ex metu mortis, sed ex debito veritatis sincere fatendæ: *causaliter* vero *metus* se habet, cum est causa movens, aut excitans voluntatem ad aliquid agendum, vel patiendum, ut cum quis ex metu naufragii merces in mare projicit, vel latroni jugulum districto gladio petenti pecuniam tribuit. His præstitutis

V. Doctrina certa S. Thomæ, ac Theologorum est, ea, quæ ex metu fiunt sive *levi*, sive *gravi*, mixta esse ex voluntario, & involuntario; sive esse *voluntaria simpliciter*, & *involuntaria secundum quid*. Audiamus S. Doctorem præclare rem hanc dispicientem, atque probantem *art.* 6. his verbis: „ Hujusmodi, *quæ per metum aguntur, mixta sunt ex voluntario, & involuntario*. Id enim, quod per metum „ agitur, in se consideratum non est voluntarium: sed fit voluntarium in casu, „ scilicet ad vitandum malum, quod timetur. Sed si quis recte consideret, magis sunt hujusmodi *voluntaria*, quam *involuntaria*. Sunt enim voluntaria *simpliciter*: involuntaria autem *secundum quid*. „ Unumquodque enim *simpliciter* esse dicitur, secundum quod est in actu: secundum „ autem quod est in sola apprehensione, non „ est *simpliciter*, sed *secundum quid*. Hoc autem, quod per actum agitur, secundum „ hoc est in actu, secundum quod fit. Cum „ enim actus in singularibus sint: singulare „ autem in quantum hujusmodi, est hinc & „ nunc; secundum hoc id, quod fit, est in „ actu, secundum quod est hic & nunc, & „ sub aliis conditionibus individualibus. Sic „ autem hoc, quod fit per metum, est „ voluntarium, in quantum scilicet est „ hic & nunc: prout scilicet in hoc casu „ est

„ est impedimentum majoris mali, quod „ timebatur; sicut projectio mercium in „ mare fit *voluntarium* tempore tempestatis, propter timorem periculi: unde „ manifestum est: quod *simpliciter* voluntarium est: unde & competit ei ratio „ *voluntarii*; quia *principium ejus est intra*. „ Sed quod accipiatur id, quod fit per „ metum, ut extra hunc casum existens, „ prout repugnat voluntati, hoc non est, „ nisi secundum rationem tantum. Et ideo „ est involuntarium *secundum quid*, idest „ prout consideratur extra hunc casum „ existens ".

Illustrari hæc doctrina potest ratione, & exemplo a D. Bernardo producto *lib. de grat. & lib. arbitr.* c. 12.: *Quia*, inquit, *velle plene convincimur quod non fieret, si nollemus. Cogebatur* (sive metu mortis urgebatur) *Christianus negare Christum, & negavit quidem dolens: non tamen, nisi volens. Volebat nimirum vitare gladium ferientis: atque illa talis voluntas intus præsidens os aperiebat, non gladius, qui foris apparebat*.

Verum, ut difficultates in hac materia, si quæ sunt, penitus eliquentur, quasdam majoris claritatis ergo regulas apponere præstat.

Regula Prima.

Nullus metus, quantumvis gratia, excusat a peccato in iis, quæ sunt natura sua, & intrinsece mala.

VI. Evidens hæc regula est; neque enim metus, quantumvis gravis, & gravissimus, ita excusare a peccato potest; quasi opus, quod fit ex metu, vi illius desinat esse malum, quod ex natura sua, & intrinsece malum est, ut patet. Sed neque illud excusare valet ob defectum voluntarii, quod ad culpam contrahendam requiritur; cum ea, quæ ex metu fiunt, *simpliciter* esse *voluntaria* probatum fuerit. Unde ex nullo capite metus gravis absolute excusat a peccato in iis, quæ natura sua prava sunt. Negandum tamen non est, quod culpæ rationem saltem imminuat, eoque amplius, quo gravior metus est: eo modo, quo diminuit ipsum voluntarium, non ita tamen, ut ex lethali veniale peccatum efficiat. Unde semper mortaliter peccant, qui gravissimorum etiam tormentorum metu vel fidem Christianam abnegant, vel perjurium, aut aliud simile peccatum perpetrant.

Si vero de iis sermo sit, quæ non sunt natura sua mala, sed tantum positiva lege prohibita, metus gravis interdum excusat a culpa, interdum non excusat; adeo ut actio ex metu facta lethalis culpa non sit, quemadmodum in Tractatu *de Legibus* dictum est.

Regula Secunda.

Spectato solo jure naturæ contractus metu gravi initi validi sunt.

VII. Siquidem nihil est in jure naturæ, quod hujusmodi contractus irritos, aut invalidos reddat. Quid enim est vi hujusce juris, quod eos irritet, aut nullos efficiat? Num defectus consensus voluntarii? Sed jam ostensum est, ea quæ ex metu fiunt, esse *simpliciter voluntaria*. Num forte quia injuria illata contrahenti ex metu valorem contractui adimat? Sed hoc falsum esse satis constat, tum quia injuria non est immediata causa contractus, sed contrahentium consensus: tum quia, licet illata injuria sit causa sufficiens, ut consensus semel datus revocari queat, atque ita irritari contractus, sufficiens tamen non videtur, ut contractum ipso jure invalidum reddat.

REGULA TERTIA.

Si contractus juramento firmati sint, quamvis metu extorti, ad eos servandos tenemur.

VIII. Equidem in hac regula minime conveniunt omnes Theologi: at amplectendam censeo D. Thomæ doctrinam, quam diserte tradit 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 3. dicens: „ In juramento, quod quis „ coactus fecit, duplex est obligatio. Una „ quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit: & talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille, qui vim „ intulit, hoc meretur, ut ei promissum „ non servetur. Alia autem est obligatio, „ qua quis Deo obligatur, ut impleat, „ quod per nomen ejus promisit: & talis „ obligatio non tollitur in foro conscientiæ; quia magis debet damnum temporale subire, quam juramentum violare. „ Potest tamen repetere in judicio, quod „ solvit, vel Prælato denunciare, non obstante, quod contrarium juravit: quia „ tale juramentum vergeret in deteriorem „ exitum: esset enim contra justitiam publicam ". Hanc quoque doctrinam non minus diserte tradit *q.* 98. *art.* 3. *ad* 1. his verbis: " Coactio non aufert juramento promissorio vim obligandi respectu „ ejus, quod licite fieri potest. Et ideo „ si aliquis non impleat, quod coactus juravit, nihilominus perjurium incurrit, „ & mortaliter peccat . . . . . Quod autem dicitur, quod tales non sunt puniendi, tamquam pro mortali crimine, „ non hoc ideo dicitur, quia non peccent „ mortaliter: sed quia pœna eis minor infligitur ". Quoties igitur res juramento promissa licita, & honesta est, ut si latroni mortem minitanti jusjurando pecuniam promittas, in quo nihil pravi continetur, ob reverentiam debitam divino nomini servandum juramentum est, nisi tamen ab habente potestatem obligatio relaxetur. Unde, ut observat in iisdem locis S. Doctor, *Romani Pontifices ab hujusmodi juramentis absolverunt, non quasi decernentes hujusmodi juramenta non esse obligatoria, sed quasi hujusmodi obligationem ex justa causa relaxantes.*

REGULA QUARTA.

Jure etiam positivo validi sunt contractus per metum gravem injuste extorti, & juramento non firmati, iis exceptis, qui vel per Ecclesiam, vel per legem civilem irritati sunt.

IX. Neque enim de contractibus in communi quidquam definivere leges tum Ecclesiasticæ, tum Civiles, sed de aliquibus duntaxat particularibus, quos exceptos voluerunt: quæ exceptio firmat potius regulam in contrarium. Porro contractus a positivo jure irritati, hi sunt: primo contractus matrimoniales, juramento etiam firmati, cum per metum gravem injuste incussum extorquentur, ut habetur Cap. *Significavit*. De eo qui duxit, C. *Cum locum*, Cap. *Veniens* tit. de Sponsal.

2. Promissio dotis, & similiter solutio per metum extorta. Ita namque dispositum est l. 4. digest. tit. 2. Lege: *Si mulier: Si dos promissa sit, non puto nasci obligationem: quia est verissimum nec talem promissionem dotis ullam esse.*

3. Vota, & votorum solemnes professiones.

4. Bonorum Ecclesiasticorum promissiones, vel traditiones. Cum enim Clerici non sint horumce bonorum domini, sed dispensatores, alienare ea minime possunt, nisi cum solemnitatibus in Jure expressis Cap. *Sine exceptione*, in q. 2., & in Extravag. *Ambitiosæ* de reb. Eccles. non alienandis. Hæ autem solemnitates non adhi-

adhibentur, quando vel traditiones, vel promissiones per metum injuste extorqueantur.

5. Absolutio, vel revocatio excommunicationis, suspensionis, aut interdicti per vim, vel metum extorta. Quod enim ea absolutio nullius roboris sit, constat ex Cap. *Absolutionis*, tit. his, quæ vi. in 6.

6. Authoritas quoque Tutorum extorta per metum nulla declaratur, ut *ex leg.* 1. tit. de Authorit.

7. Demum, aliis fortasse omissis, invalida est jurisdictio, quam partes litigantes Judici conferunt, cui alias subjecti non sunt, si eam ipse per metum extorqueat, ut ex *leg.* 2. tit. *de Jud.* lib. 5. ff. Vide, quæ de irritante lege alibi diximus.

Regula Quinta.

Valde probabile est, eos contractus juramento non firmatos, qui per metum injuste incussum extorquentur, posse, quoad forum conscientiæ, rescindi, & revocari ab eo, qui injuriam passus est.

X. Huic opinioni suffragari videtur S. Thomas authoritate supra allata *ex q.* 89. *art.* 7. 2. 2., cum docet, quod *obligatio, qua quis obligatur homini, cui aliquid promittit, tollitur per coactionem: quia ille, qui vim intulit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur*, rescindendo scilicet, & revocando illud. Ex qua ratio positæ regulæ promitur: quoniam qui per metum injuste incussum quidpiam ab alio extorsit, huic injuriam fecit, adeoque tenetur hunc in statum pristinum restituere: & qui eam injuriam passus est, jus habet restitutionem illam exigendi. Hinc est, quod Alexander III. Cap. *Abbas* tit. *de his, quæ vi*, ait: *Quæ metu, & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari*. Et Innocentius III. cap. Ad audientiam: *Quæ vi, metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis*. Quapropter emptiones, venditiones, transactiones, concessiones, promissiones, donationes, contractus per metum gravem, seu cadentem in virum constantem extorti possunt in irritum revocari: & is, qui ex aliquo hujusmodi contractu quidpiam consecutus est, tenetur in conscientia restituere, etiam si non ipse, sed alius metum incusserit.

Regula Sexta.

Contractus vonnisi ex levi metu celebrati tum jure naturæ, tum positivo validi sunt.

XI. Hæc regula clara est: nam qui ex metu *absolute*, & *respective* levi aliquid agit, se habet, ac reputatur veluti qui omnimode in actionem consentit; ac ulterius nulla lex nedum naturalis, sed nec positiva est, quæ talem contractum rescindat, aut irritum declaret. Nam omnes positivæ leges semper loquuntur de metu *gravi*, qui etiam *justus* appellatur, & *cadens in virum constantem*. Illud solum adnotant Doctores, quod si metus ille, tametsi *levis*, per injuriam fuerit ad contractum extorquendum incussus, potest qui injuriam passus est, illum in foro conscientiæ rescindere; ac restitui debet, quidquid hoc pacto obtentum sit: tum quia quæ per injuriam extorquentur, sunt obnoxia restitutioni: tum quia qui talem metum est passus, injuste privatus fuit sua libertate. Excipitur tamen votum, quod validum est, licet ex metu levi factum; sicut etiam Matrimonium, de quo alibi dicendum erit.

§. III.

De tertia causa involuntarii, nempe concupiscentia.

XII. Nomine *concupiscentiæ* hic intelligitur

tur motus, sive passio appetitus sensitivi, quo ad aliquid prosequendum inclinamur; atque hoc sensu concupiscentiam hic accipere S. Thomam constat ex articulo septimo hujus *quæst.* 6. *ad* 1. Quum enim sibi objecisset, *concupiscentiam causare involuntarium*, eo quod sicut metus *passio* quædam est *involuntarium* quodammodo causans, ita *et concupiscentia*; approbans hanc partem, disparitatem assignat, quod concupiscentia respicit bonum voluntari consonum: timor autem est de malo, quod *secundum se contrariatur voluntati: unde magis se habet timor ad causandum involuntarium, quam concupiscentia*. Quod autem sub concupiscentia eam passionem non comprehendat, qua avocamur, & impedimur a boni prosecutione, cujusmodi est timor, ex articulo præcedente satis liquet. Quare definitio concupiscentiæ prout hic sumitur, hæc esse potest; scilicet

Concupiscentia est motus, sive passio appetitus sentientis, exclusa tristitia, & dolore circa malum.

XIII. Duplex est hujusmodi concupiscentia, alia *antecedens*, alia *consequens*: quæ distinctio eruitur ex D. Thoma *q.* 77. *art.* 6. ubi utramque designat, & explicat inquiens: „ *Passio est motus appetitus sensitivi*. Appetitus autem sensitivus potest se „ habere ad liberum arbitrium & antecedenter, & consequenter. *Antecedenter* „ quidem, secundum quod passio appetitus sensitivi trahit, & inclinat rationem, vel voluntatem. *Consequenter* autem, secundum quod motus superiorum „ virium, si sint vehementes, redundant „ in inferiores. Non enim potest voluntas „ intense moveri in aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitivo „.

Nulla quæstio est de concupiscentia *consequente*, an sit *causa* involuntarii. Manifestum quippe est, hanc *involuntarium* causare non posse, cum actionem consequatur, solumque tamquam signum vehementiam voluntatis ostendit in exercenda actione. Unde, ut ait ibidem S. Præceptor, *non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis ejus, in quantum scilicet demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati*. Superest igitur, ut solum de concupiscentia *antecedente* loquamur.

XIV. De hac concupiscentia S. Thomas decernit, quod hæc *non causet involintarium, sed magis facit aliquid voluntarium. Dicitur enim aliquid voluntarium ex eo, quod voluntas in id fertur. Per concupiscentiam autem voluntas inclinatur ad volendum id, quod concupiscit. Et ideo concupiscentia magis facit ad hoc, quod aliquid sit voluntarium, quam quod sit involuntarium*: videlicet concupiscentia, cum passio sit inclinativa voluntatis, ex propria ratione magis habet, quod causet voluntarium, quam quod causet involuntarium. Atque in hoc diversitas metus a concupiscentia relucet. Nam in eo, qui operatur ex metu, manet voluntatis repugnantia relate ad illud, quod agit secundum se consideratum adeo, ut tunc etiam, cum agit, illud ipsum nolit spectatum secundum se ipsum. At vero in eo, qui operatur ex concupiscentia, haud manet repugnantia ad rem, quam agit: quoniam non manet prior voluntas, quæ rem illam repudiabat, sed ita mutatur, ut modo velit, quod prius nolebat. *Incontinens concupiscentiæ*, subdit S. Doctor ad 2. *agit contra id, quod prius proponebat, non autem contra hoc, quod nunc vult. Sed timidus agit contra id, quod etiam nunc secundum se vult*.

XV. Confundendum tamen non est *voluntarium* cum *libero*: sua quippe in hoc, de quo agimus, inter utrumque diversitas est. Nam voluntarium situm est in inclinatione voluntatis cum cognitione finis, adeo-

adeoque quo major inclinatio est, eo voluntarium est intensius. Verum si hoc voluntarium consideretur ut *liberum*, cum libertas judicii indifferentiam exigat, concupiscentia antecedens, maxime si vehemens fit, obscurare hocce judicium potest, ac solet, adeoque diminuere libertatem, simulque malitiam. Hanc doctrinam pluribus in locis tradit S. Thomas, ex quibus unum seligo ex *q. 3. de malo art. 2.* ubi ait: *Meritum, & demeritum in electione consistit ex ratione praecedente. Passio autem obnubilat, vel etiam ligat judicium rationis. Quanto autem judicium rationis fuerit purius, tanto electio est perspicacior ad merendum, vel demerendum. Unde qui inducitur ad bene faciendum ex judicio rationis, laudabilius operatur, quam qui inducitur ad hoc idem ex sola animi passione: Hic enim errare potest indebite miserendo.* Concupiscentia igitur, sive passio minuit voluntarium, quatenus liberum est; auget vero, quatenus naturale.

XVI. Hic vero recolenda distinctio est supra tradita ex *q. 77. art. 6.*, ubi postquam S. Doctor concupiscentiam, sive passionem divisit in antecedentem, & consequentem, ita pergit: „ Si accipiatur passio, secundum quod praecedit actum peccati, sic necesse est, quod diminuat peccatum. Actus enim in tantum est peccatum, in quantum est voluntarium (sive *liberum*, ut antea dixerat), & in nobis existens. Esse autem aliquid in nobis dicitur per rationem, & voluntatem. Unde quanto ratio, & voluntas ex se aliquid agunt, non ex impulsu passionis, magis est voluntarium, & in nobis existens. Et secundum hoc passio minuit peccatum, in quantum minuit voluntarium ". Nimirum cum peccatum essentialiter consistat in actu liberi arbitrii, eo, caeteris, paribus, majus, vel minus est, quo est magis, vel minus liberum. Passio autem antecedens minuit rationem libertatis: *antecedens* quippe ea dicitur, quae praecedit motum rationis, & voluntatis, eamque trahit, vel inclinat in objectum regulis morum dissentaneum. Quod autem ratio, & voluntas operantur ex impulsu passionis, non est adeo liberum, sicut illud, quod agunt omnino ex seipsis, absque passione obnubilante rationem, & impellente voluntatem.

Sequitur subinde S. Praeceptor, & ait: *Passio autem consequens non diminuit peccatum, sed magis auget, vel potius est signum magnitudinis ejus, in quantum scilicet demonstrat intensionem voluntatis ad actum peccati. Et sic verum est, quod quanto aliquis majori libidine peccat, tanto magis peccat*: sive passio consequens sequitur motum liberae voluntatis, quemadmodum aliquis cupiens ultionem capere de inimico suo, sponte assumit, atque excitat iram, ut tanto vehementius agat; vel libidinem suam explere desiderans, turpiores in se motus accendit, aut pulchriorem mulierem seligit, ut illam ardentius expleat. Hujusmodi concupiscentia, aut passiones a voluntate ipsa excitatae magis peccatum augent, aut potius signa sunt magnitudinis ejus: quia vel augent voluntarium, & liberum, vel motum indicant voluntatis vehementioris, aut propensionis in objectum peccati sui.

§. IV.

De quarta involuntarii causa, videlicet ignorantia.

XVII. De ignorantia plura a nobis alibi dicta sunt, quae hic repetere non est opus. Quaedam tamen animadvertam, ut D. Thomae, quam hic tradit, doctrinam, quoad praesens argumentum attinet, exponamus. Primum itaque sapienter notat S. Praeceptor, quod *ignorantia non habet causare involuntarium, nisi ea ratione, qua privat cogni-*

tio-

tionem , quæ præexigitur ad voluntarium : non tamen qualibet ignorantia cognitionem privat. Ignorantia nimirum est privatio scientiæ, aut cognitionis : *voluntarium* autem necessario cognitionem importat : adeoque consequens est , ignorantiam ea ratione causare involuntarium , qua tollit eam cognitionem ; quæ ad voluntarium præexigitur. Quandoquidem vero non omnis ignorantia eam tollit cognitionem; idcirco non omnis ignorantia involuntarium causat .

XVIII. Quænam igitur est ignorantia , quæ tollit cognitionem ad voluntarium requisitam , atque adeo involuntarium causat ? Triplicem ille ignorantiam distinguit concomitantem , consequentem , & antecedentem . *Concomitans* est , quæ ita operi , quod agitur , est conjuncta , ut etiam si abesset , & cognitio haberetur , actio fieret . Hæc neque opus efficit voluntarium , neque involuntarium ; sed tale relinquit , quale cæteroqui futurum erat : quia nec inducit ad volendum , nec ad non volendum , sed per accidens se habet sive ad actum voluntatis , sive ad opus , quod agitur , ut patet in vibrante sagittam in feram , & occidente inimicum , quem tamen occideret , si ibi delitescere novisset. Ignorantia *consequens* ea dicitur , quæ judicium rationis, ac motum voluntatis consequitur, & a libera voluntate procedit , unde & *voluntaria* appellari solet . Hinc S. Thomas dividit in voluntariam *directe* , & *indirecte* . *Directe voluntaria* est , in quam voluntas *directe* fertur : sicut cum aliquis vult ignorare , sive ut excusationem habeat peccati sui , sive ut ab opere non retrahatur . *Indirecte* voluntaria ignorantia est , quoties etsi aliquis actu non eligat ignorare , nescit tamen id , quod scire potest , ac tenetur . *Hoc modo* , inquit hic S. Thomas , *dicitur ignorantia , sive cum aliquis actu non considerat , quod considerare potest , & debet , quæ est ignorantia malæ electionis vel ex passione , vel ex habitu proveniens ; sive cum aliquis notitiam , quam debet habere , non curat acquirere*. *Antecedens* demum ignorantia vocatur , quæ voluntatis consensum , aut motum omnino antecedit , adeo ut nullo modo sit voluntaria nec directe , nec indirecte , & tamen est homini causa volendi , quod alias non vellet : sicut *cum aliquis homo* , verba sunt S. Thomæ , *ignorat aliquam circumstantiam actus , quam non tenebatur scire : & ex hoc aliquid agit , quod non faceret , si sciret : puta cum aliquis , diligentia adhibita , nesciens aliquem transire per viam , projicit sagittam , qua interficit transeuntem* .

XIX. Ut igitur de proposita quæstione quidpiam afferamus , ignorantia *consequens* (nam de *concomitante* jam diximus) , quæcumque ea sit , sive affectata, sive non affectata, sive malæ electionis, aut crassa , & supina , causare non potest *involuntarium* simpliciter . Quoniam illud simpliciter voluntarium est , quod consideratis omnibus hic & nunc , aliquis vitare potuisset , ac debuisset. Porro opus, quod ex hujusmodi ignorantia proficiscitur , omnibus diligenter inspectis, vitare poterat , ac debebat , nec tamen vitavit is , qui illud peragit , adeoque ipsi simpliciter voluntarium est .

Solum itaque superest, ut ea ignorantia, quæ involuntarium simpliciter causat , sit ignorantia *antecedens* . Siquidem si adesset cognitio , vel scientia huic ignorantiæ opposita , ipsa impediret effectum: ac proinde ignorantia , quæ talem scientiam , aut cognitionem removet , est causa illius effectus , causa , inquam , eo modo , quo removens prohibens causa vocari solet .

XX. Juxta doctrinam , quam hic tradit S. Doctor de ignorantia concomitante , consequente , & antecedente relate ad *voluntarium* , & *involuntarium* , *quæstione* subinde 76. hujus 1. 2. *p.* determinat ea , quæ ignorantiam ipsam spectant , prout causa , vel non causa peccati est . Neque enim ullum peccatum est , quod non sit volun-

voluntarium, & actio omnis, quæ simpliciter est involuntaria, nullum peccati reatum incurrit. Itaque *art.* 1. constituit, ignorantiam posse esse causam actus peccati, quatenus removet *scientiam perficientem rationem, quæ probibet actum peccati, in quantum dirigit actus bumanos*. Qua in re pulcherrima est, quam subjicit, observatio, nec eam præterire lubet. Sic itaque scribit:

„ Considerandum est autem, quod ratio „ secundum duplicem scientiam est huma- „ norum actuum directiva: scilicet secun- „ dum scientiam *universalem*, & *particularem*. Conferens enim de agendis utitur „ quodam syllogismo, cujus conclusio est „ judicium, seu electio, vel operatio. „ Actiones autem in singularibus sunt. „ Unde conclusio syllogismi operativi est „ singularis: singularis autem propositio „ non concluditur ex universali, nisi me- „ diante aliqua propositione singulari: sicut „ homo prohibetur ab actu parricidii per „ hoc, quod scit Patrem non esse occiden- „ dum, & per hoc, quod scit, hunc esse „ Patrem. Utriusque ergo ignorantia potest „ causare parricidii actum, scilicet & uni- „ versalis principii, quod est quædam regula „ rationis, & singularis circumstantiæ. Un- „ de patet, quod non quælibet ignorantia „ peccantis est causa peccati, sed illa „ tantum, quæ tollit scientiam prohiben- „ tem actum peccati. Unde si voluntas „ alicujus esset sic disposita, quod non „ prohiberetur ab actu parricidii, etiamsi „ Patrem agnosceret, ignorantia Patris „ non est huic causa peccati, sed conco- „ mitanter se habet ad peccatum: & ideo „ talis non peccat propter ignorantiam, „ sed peccat ignorans “.

Quemadmodum autem metus licet *involuntarium* quadantenus causet, quia tamen *simpliciter* voluntarius est actus ex illo sequutus; ita de ignorantia consequente dicendum est: idque ex duobus contingere docet S. Thomas art. 3.: „ Uno modo ex „ parte rei ipsius ignoratæ. In tantum „ enim ignorantia excusat a peccato, in „ quantum ignoratur aliquid esse pecca- „ tum. Potest autem contingere, quod „ aliquis ignoret quidem aliquam circum- „ stantiam peccati, quam si sciret, re- „ traheretur a peccando, sive illa circum- „ stantia faciat ad rationem peccati, sive „ non: & tamen adhuc remanet in ejus „ scientia aliquid, per quod cognoscit il- „ lud esse actum peccati; puta si aliquis „ percutiens aliquem, scit quidem illum „ esse hominem, quod sufficit ad rationem „ peccati; non tamen scit eum esse pa- „ trem, quod est circumstantia constituens „ novam speciem peccati: vel forte ne- „ scit, quod ille se defendens repercutiat „ eum: quod si sciret, non percuteret, „ quod non pertinet ad rationem peccati: „ unde licet talis propter ignorantiam pec- „ cet, non tamen totaliter excusatur a „ peccato; quia adhuc remanet ei cogni- „ tio peccati “.

„ Alio modo potest hoc contingere ex „ parte ipsius ignorantiæ: quia scilicet „ ignorantia est *voluntaria*: vel *directe*, „ sicut cum aliquis studiose vult nescire ali- „ qua, ut liberius peccet; vel *indirecte*, „ sicut cum aliquis propter laborem, vel „ propter alias occupationes negligit addi- „ scere id, per quod a peccato retrahe- „ retur. Talis enim negligentia facit „ ignorantiam ipsam esse voluntariam, & „ peccatum, dummodo sit eorum, quæ „ quis scire tenetur, & potest: Et ideo „ talis ignorantia non totaliter excusat a „ peccato. Si vero sit talis ignorantia, „ quæ omnino sit involuntaria (hujusmo- „ di est ignorantia *antecedens*), sive quia „ est invincibilis, sive quia est ejus, quod „ quis scire non tenetur, talis ignorantia „ omnino excusat a peccato “.

Quia tamen ignorantia potest diminuere

peccatum, quatenus diminuit ipsum voluntarium, inde consequitur, quod ignorantia *indirecte*, aut *per accidens* volita peccatum minuat, quoniam hæc est minus voluntaria, quam *directe* intenta; quæ ideo potius sicut auget voluntarium, sic etiam auget peccatum. Atque hæc de ignorantia modo sufficiant; reliqua, quæ ad ipsam pertinent, legi possunt in Tractatu superiore.

CAPUT VI.

Consectaria Præcedentis Doctrinæ.

I. *Deus, dum voluntatem ad aliquid inclinat, nunquam ipsi violentiam infert.*

II. *Duplex modus, quo Deus voluntatem hominis inclinat, & movet citra ullam violentiam.*

III. *Potentiæ, aut facultates humanæ a voluntate distinctæ violentiam patiuntur, quoties contra ipsius voluntatis inclinationem agere compelluntur.*

IV. *Perperam Christianus Thomasius communem improbat Theologorum doctrinam, voluntatem pati coactionem non posse quoad actus a se elicitos.*

V. *In actibus mere violentis non invenitur nec meritum, nec demeritum.*

VI. *Violentia illata debet esse talis simpliciter, & absolute, ne ad culpam adscribantur actus peccaminosi ex violentia provenientes.*

VII. *Falsa, & omnino repudianda est circa hoc Cornelii a Lapide, aliorumque Theologorum doctrina.*

VIII. *Qui per vim absolutam ad Baptismum recipiendum cogitur, invalide baptizatus est.*

IX. *Non idem dicendum de iis, qui terroribus, aut suppliciis ad suscipiendum Baptisma permoventur.*

X. *Discrimen eorum, quæ aguntur per metum, & per vim.*

XI. *Non eodem modo metus, & violentia involuntarium causant.*

XII. *Quæ ex metu fiunt, quomodo voluntaria, & involuntaria sint.*

XIII. *Hinc dolor peccatorum etiam ex gehennæ metu conceptus satis se solo non est ad sinceram peccatoris conversionem.*

XIV. *Peccata ex gravi metu commissa minus gravia reputanda sunt.*

XV. *Concupiscentiæ motus ordinarie voluntarii sunt, ac peccata. De his S. Thomæ doctrina.*

XVI. *Quæ distinguenda sint in hisce motibus, ut dignoscamus, quinam involuntarii, quinam autem voluntarii, & culpabiles ex eodem S. Doctore.*

XVII. *Ejusdem Angelicæ Doctrinæ explicatio.*

XVIII. *Concupiscentia, sive passio nunquam voluntatem ad peccandum pertrahit, quin sit error aliquis, aut inconsideratio in intellectu.*

XIX. *Qui ex voluntario amore carnali in insaniam incidunt, non excusantur a peccato.*

XX. *Præsumendum communiter est peccare lethaliter, qui ex impetu passionis ad aliquem externum actum graviter peccaminosum procedit.*

XXI. *Quæ de causalitate ignorantiæ relate ad voluntarium, & peccatum docet S. Thomas, attente consideranda sunt.*

XXII. *Ignorantia voluntaria nedum ratione actus, sed etiam omissionis diligentiæ debitæ peccatum est.*

Reflexio.

Consectarium Primum.

I. EQUIDEM Deus procul omni dubio inclinare potest voluntatem hominis, quocunque voluerit, juxta illud Proverb. 21.: *Cor Regis in manu Domini; quocunque voluerit, inclinabit illud*. Sed negamus, hoc eum agere posse per veri nominis violentiam, aut coactionem. Potest

æqui-

siquidem Deus voluntatem hominis inclinare, ipsam immutando, & operando, ut in illud feratur, in quod antea non ferebatur, velitque id, quod prius nolebat: sed tunc voluntas nequaquam violentiam patitur: quia nihil agit, vel patitur contra inclinationem suam, sed novam tunc a Deo recipit inclinationem, quemadmodum & voluntas ipsa suum actum immutat, jamque velle incipit, quod antea nolebat; prout habetur ex D. Thoma q. 22. de Verit. art. 8. dicente: *Cum Deus voluntatem immutat, facit, ut praecedenti inclinationi succedat alia inclinatio; & ita quod prima auferatur, & secunda maneat. Unde illud, ad quod inducit voluntatem, non est contrarium inclinationi jam existenti, sed inclinationi, quae prius inerat: unde non est violentia, nec coactio.*

Consectarium Secundum.

II. Duplici modo Deus citra ullam violentiam, aut coactionem voluntatem nostram immutat per gratiam suam, & inclinat in bonum, nempe & actione sua physica movendo voluntatem, & delectationem eidem voluntati infundendo, de qua motione tum S. Thomas, tum maxime S. Augustinus pluribus in locis disserit, caeterisque omissis, Tract. 26. in Joan. ubi ad ea verba Christi Domini: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum*, subjicit: „ Magna gratiae commendatio. Nemo venit, nisi tractus.... „ Quid hic dicimus, fratres? Si trahimur „ ad Christum, ergo inviti credimus; ergo violentia adhibetur, non voluntas „ excitatur? Noli cogitare te invitum tra- „ hi: trahitur animus & amore. Nec di- „ cas: quomodo voluntate credo, si tra- „ hor? Ego dico: parum est voluntate; „ etiam traheris voluptate..... Porro si „ Poetae dicere licuit: *Trahit sua quemque* „ *voluptas*; non necessitas, sed voluptas: „ non obligatio, sed delectatio; quanto „ fortius nos dicere debemus, trahi ho- „ minem ad Christum, qui delectatur ve- „ ritate, delectatur beatitudine, delecta- „ tur justitia, delectatur sempiterna vita, „ quod totum Christus est &c. “

Consectarium Tertium.

III. Quamvis caeterae potentiae, sive facultates hominis a voluntate distinctae pati violentiam possint, quoad actus suos elicitos relate ad inclinationem suam particularem, respectu tamen inclinationis universalis, quae est voluntas, solum violentiam patiuntur, quoties per vim externam compelluntur agere contra ipsam voluntatem, quia tunc agere coguntur ea, quae repugnant praecipuae hominis inclinationi, quae est ipsa voluntas. Sicut ergo lapis non solum violentiam patitur, quando sursum projicitur (quod est contra propriam, & particularem ejus inclinationem), sed etiam si per vim detineatur, ne sursum ascendat, quoties illuc ascendere nititur ex generalibus naturae legibus, quod ei pertinet ex inclinatione universali; ita potentiae voluntati subordinatae nedum violentiam patiuntur, si cogantur agere contra particularem suam inclinationem, verum etiam si per externam vim compellantur ad aliquid agendum contra inclinationem universalem, idest contra voluntatem.

Consectarium Quartum.

IV. Perperam Christianus Thomasius Lutheranus lib. 1. cap. 1. *de Natura hominis morali* §. 40. communem improbat Theologorum nostratum, certamque doctrinam; voluntatem nimirum cogi non posse in actibus suis elicitis. A quo enim cogi potest? Nam a Deo, cui omnia obediunt? Haud plane. Nam Deus, ut diximus, immutare quidem voluntatem potest: sed illud, ad quod Deus inducit voluntatem, non

non est contrarium inclinationi, quæ jam existat, sed quæ prius existebat: adeoque nec violentia, nec coactio est. Profecto si recte perpendatur, quid sit actus voluntatis, & violentum, nemo statim non videt, contradictionem implicari in hoc, quod idem actus sit a voluntate elicitus, simulque violentus: quia de ratione actus voluntatis eliciti est, quod a voluntate prodeat tamquam a principio interno: de ratione autem actus violenti, quod non fiat a principio interno, sed externo; adeoque ne per divinam quidem Omnipotentiam cogi voluntas potest ad aliquem actum a se elicitum. Quod si cogi nequit voluntas ab ipsomet Deo, multo minus cogi valet ab aliqua creatura etiam intellectuali ad eumdem actum, quæ vel ipsa potestate caret operandi, & immutandi voluntatem. Quapropter dum Author ille absolute ait, *falsum esse commune dicterium, quod voluntas non possit cogi*, aut turpiter fallitur, aut fœde confundit actus voluntatis imperatos cum elicitis.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. In actibus voluntariis, quos in hac vita exercemus, sive sint eliciti, sive imperati, invenitur meritum, ac demeritum; sed in actibus imperatis mere violentis neque meritum est, neque demeritum, ac neutiquam computantur ad laudem, aut vituperium sicut in foro divino, sic neque in humano, ut manifestum est ex Cap. *Presbyteros* D. 50. & ex Cap. *Majores* tit. *de Baptis.*, ubi nihil peccasse dicuntur, quorum manus fuerunt violenter attractæ, & Idolorum sacrificiis adhibitæ.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Ut tamen quod per violentiam efficitur, ad culpam non adscribatur, oportet, quod violentia sit talis simpliciter & absolute, adeo ut qui vi E. C. compellitur obsequium præstare Idolo, nedum mente adorationi repugnet, sed exterius etiam, quoad potest, renitatur. Si enim quantum in se est, huic actui non resistat, haud violentiam simpliciter patitur. Quia tametsi hujusmodi adorationis principium sit *extra*, ipsa tamen non simpliciter fit *renitente passo*; neque enim passum renititur eo modo, quo posset reniti, scilicet tum animo, tum opere externo. Proinde hujusmodi adoratio tamquam *indirecte* voluntaria censetur, & grave peccatum. Idemque judicium ferendum est de Virgine, quæ vi opprimeretur, repugnans quidem animo nefario facinori; sed vel clamore, vel etiam viribus non reluctans eo modo, quo posset, ac deberet reluctari.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Hinc tamquam falsa dicenda est, & omnino repudianda sententia Cornelii a Lapide, quam alii plures sequuti sunt, qui *Cap.* 13. *in Danielem* expendens factum Susannæ ab impudicis Senioribus aggressæ scribit, *potuisse Susannam* (citra peccatum) *in tanto periculo infamiæ, & mortis negative se habere, ac permittere in se eam libidinem, modo interno actu in eam non consensisset, sed animo detestata, & execrata fuisset. Quia majus bonum est fama, & vita, quam pudicitia: unde hanc pro illa exponere licet .... Itaque non tenebatur exclamare ..... Quod ergo exclamaverit, nulloque modo libidinem illorum in se permiserit, actus fuit insignis, & heroicæ castitatis &c.* Repudianda, inquam, tamquam falsa, ac laxa hujusmodi sententia est. Namque nedum actus fuit insignis, & heroicæ virtutis resistentia illa Susannæ clamantis, & non permittentis in se ullo modo illam libidinem, sed etiam positivæ obligationis: tenebatur enim reniti eo modo, quo poterat; eaque per-

permissio *indirecte voluntaria* fuisse, adeoque lethale peccatum.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Qui per vim absolutam cogitur ad aliquod Sacramentum, puta Baptismum recipiendum, adeo ut & exterius compellatur, & animo semper reluctetur, Baptismum haud valide recipit, neque compelli potest ad Fidei Christianæ professionem: siquidem non voluntarie baptizatus fuit, sed contra voluntatem suam passus est, quod alii in eum facere tentaverunt.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Non idem dicendum est de illo, qui non per vim absolutam ad suscipiendum Baptismum adigitur, sed potius conditionatam, sive qui terroribus, atque suppliciis, quod perinde est, ac per metum gravem, seu cadentem in virum constantem ad eum recipiendum inducitur, adeo ut, quod illa supplicia devitet, in Baptismum consentiat. Hun enim valide baptizari, atque adeo ad Fidei Christianæ professionem adstringi posse credendum est. Horum namque suppliciorum metus non efficit involuntarium *simpliciter*, sed duntaxat *secundum quid*. Atque hoc sensu intelligendum est C. *de Judæis* desumptum ex Concilio Toletano IV., in quo declaratur, eos, qui temporibus Zizebuti ex metu suppliciorum Baptismum susceperant, ad fidem Christianam tenendam cogendos esse.

CONSECTARIUM DECIMUM.

„ X. Ea, quæ aguntur per *metum* (animadversio est Sancti Thomæ hic *art.* 6. „ *ad* 1.), & per *vim* non solum differunt „ secundum præsens, & futurum, sed „ etiam secundum hoc, quod in eo, quod „ agitur per vim, voluntas non consentit, „ sed omnino est contra motum voluntatis: sed id, quod per metum agitur, „ fit voluntarium; ideo quia motus voluntatis fertur in id, licet non propter seipsum, sed propter aliud, scilicet ad „ repellendum malum, quod timetur. „ Sufficit enim ad rationem voluntarii, „ quod sit propter aliud voluntarium. Voluntarium enim est non solum id, quod „ volumus propter seipsum ut finem, sed „ etiam quod propter aliud volumus ut „ propter finem. Patet ergo, quod in eo, „ quod per vim agitur, voluntas interior „ nihil agit: sed in eo, quod per metum „ agitur, voluutas aliquid agit ".

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Metus itaque, ut dictum est, non eo modo causat involuntarium, quo violentia, aut coactio: cum non causet *involuntarium simpliciter*, & *absolute*, sed potius voluntarium. Quod enim ex metu fit, est *simpliciter voluntarium*; cum voluntas ex prævia deliberatione, spectatis omnibus, efficaciter velit, & faciat id, quod ex metu facit, sive id faciat ex metu tamquam causa unica, & totali, sive non tamquam causa totali, sed partiali. Quamvis enim id, quod agitur ex metu tamquam causa unica, & totali, secundum se consideratum non sit voluntarium, absolute tamen hic & nunc eligitur, & efficitur a voluntate tamquam impeditivum mali, quod timetur.

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Quamquam vero quæ fiunt ex metu, *simpliciter*, & *absolute* voluntaria sint; involuntaria tamen sunt *secundum quid*, ac veluti, conditionate, adeo ut, sublato casu illo, non fieret, quod solum ex metu fit: sicut merces in mare non projicerentur, nisi naufragium ex tempestate impendens ad id non urgeret; manetque semper affectus erga merces, quas ideo solum

solum projicit mercator, quia mortem timet, alias non projecturus: qui affectus sejungi nullatenus potest ab actione ex metu facta. Unde actiones hujusmodi, ut ait S. Thomas, *mixtæ sunt ex voluntario, & involuntario. Id enim, quod per metum agitur, in se consideratum non est voluntarium, sed fit voluntarium in casu, scilicet ad vitandum malum, quod timetur.*

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Hinc vero colligendum est, ut hic obiter dicam, dolorem peccatorum ex quocunque pœnatum, etiam gehennæ sempiternæ timore conceptum, se solo satis non esse ad sinceram, ac sufficientem pœnitentiam, & conversionem peccatoris, ut gratiam etiam in Sacramento recipiat. Quandoquidem in eo, qui ex solo timore gehennæ ad pœnitentiam movetur, semper manet affectus erga objectum peccati sui, sicut manet in mercatore ex metu naufragii merces in mare projiciente affectus erga easdem merces, quas projicit. Conversio autem peccatoris, ut sincera sit, excludere debet affectum erga peccatum; quemadmodum evidens est ex ipso Tridentino Concilio.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Ea, quæ ex metu fiunt, quamvis intrinsece mala, minus gravia absolute reputanda sunt, intra tamen limites peccati lethalis spectata gravitate materiæ: quoniam esto metus non causet *involuntarium simpliciter*; minuit tamen voluntarium, & libertatem, & quamdam secum affert displicentiam actionis in eo, qui ex illo metu aliquid facit, cæteroquin non facturus. Nec reponi contra potest, displicentiam, vel difficultatem boni operis non minuere meritum ejus, qui ea non obstante bonum opus exequitur: unde nec peccatum imminuat displicentia, quam habet is, qui metu urgetur ad malum aliquod patrandum. Disparitas quippe clara est: quoniam, qui displicentiam quidem persentit pœnalitatis, sive difficultatis alicui bono operi adjunctæ, sed nihilosecius opus illud contra repugnantiam naturalem fortiter perficit, nullo modo involuntarius dici valet, sed ita potius perfecte voluntarius, ut subortam naturalem displicentiam omnino subigat, & voluntati penitus subjiciat: quod plane non contingit in illo, qui opus aliquod ex metu facit, quod alias facere nollet.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Concupiscentiæ motus, quia, ordinatie loquendo, non auferunt cognitionem, neque consequenter auferunt voluntarium saltem indirectum, atque adeo culpa non vacant: sed si totam omnino corrumperent cognitionem, nulla culpa præcedente, neque voluntarii forent, neque culpabiles. Præstat id probare, & explicare S. Thomæ doctrina hic *art. 7. ad 3.*, ubi sic ait: „ Si concupiscentia totaliter „ cognitionem auferret, sicut contingit in „ illis, qui propter concupiscentiam fiunt „ amentes, sequeretur, quod concupiscentia *voluntarium* tolleret (etiam in „ causa, si ipsamet nullo modo esset voluntaria). Nec tamen propter esset ibi „ involuntarium: quia in his, quæ usum „ rationis non habent, neque voluntarium „ est, neque involuntarium. Sed quando- „ que in his, quæ per concupiscentiam „ aguntur, non totaliter tollitur cognitio: „ quia non tollitur (N. B.) potestas co- „ gnoscendi, sed solum consideratio actua- „ lis in particulari agibili. Et tamen hoc „ ipsum est voluntarium (atque adeo cul- „ pabile), secundum quod voluntarium „ dicitur, quod est in potestate volunta- „ tis, ut non agere, & non velle: simi- „ liter autem & *non considerare*. Potest

„ enim

„ enim voluntas passioni resistere, ut infra „ dicetur *q. 77. art. 6. & 7.* "; ubi inter alia hæc habet: „ Passio quandoque „ quidem est tanta, quod totaliter aufert „ usum rationis..... Et tunc, si talis „ passio *a principio fuerit voluntaria, imputatur actus ad peccatum*: quia est *voluntaria in sua causa*..... Si vero causa „ non fuerit voluntaria, sed naturalis, „ puta cum aliquis ex ægritudine, vel aliqua hujusmodi causa incidit in talem „ passionem, quæ totaliter aufert usum „ rationis; actus omnino redditur involuntarius, & per consequens totaliter a „ peccato excusatur. Quandoque vero passio non est tanta, quod totaliter intercipiat usum rationis. Et tunc ratio potest passionem excludere, divertendo ad „ alias cogitationes, vel impedire, ne „ suum consequatur effectum: quia membra non applicantur operi, nisi per consensum rationis..... Unde talis passio „ *non totaliter excuset a peccato* ".

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Quoniam vero materies isthæc scitu necessaria permaxime est propter frequentes, qui in nobis exsurgere solent, concupiscentiæ motus, aliam profero solidissimam S. Præceptoris doctrinam, quæ eidem lucem affert splendidissimam: eaque promitur *ex l. 2. sentent. dist. 24. q. 3. art. 2.*, ubi hæc docet: „ Nullus motus peccatum est, & pertinens ad genus moris, nisi habita comparatione ad voluntatem, quæ principium est moralium: „ & ideo ibi incipit genus moris, ubi primum dominium voluntatis invenitur. „ Habet autem in quibusdam voluntas dominium completum, in quibusdam incompletum. *Completum* dominium habet in illis actibus, qui ex imperio voluntatis procedunt. Et hi sunt actus „ *deliberationem sequentes*, qui rationi adscribuntur. *Incompletum* dominium habet in illis actibus, qui non per imperium rationis procedunt; sed tamen voluntas eos impedire poterat, ut sic quodammodo voluntati subjaceant quantum „ ad hoc, quod est impediri, vel non „ impediri. Et ideo inordinatio, quæ in „ illis actibus contingit, rationem peccati „ causat, tamen incompleti. Et ideo veniale est, non mortale ".

Ad ampliorem hujus S. Thomæ doctrinæ intelligentiam advertere oportet, quod jam supra eodem loco docuerat, motus scilicet concupiscentiæ, qui ex mera corporis dispositione proveniunt, non esse peccata: quia *super illos nullum voluntas dominium habet*, ut eos impedire possit. *Et hi*, subdit, *sunt motus, qui secundum quorumdam dictum* primo primi *vocantur*. *Motus autem, qui ex apprehensione sensus insurgunt, vocantur* secundo primi: *quia licet rationis deliberationem præveniant, poterant tamen a voluntate impediri per applicationem animi ad aliquid aliud, & per sensuum custodiam*.

XVII. Perpendenda diligenter est hæc solida, & clara S. Thomæ doctrina. Triplex itaque concupiscentiæ motuum genus distingui debet: alii ex sola corporis dispositione, & qua[illegible]te dimanant, quos voluntas impedire nequit, aut in i[illegible]s suum exercere dominium, utpote naturaliter, ac necessario insurgentes: & ii tantummodo juxta communem locutionem appellantur, & appellari debent *primo primi*, qui idcirco omni culpa carent, quoniam penitus *involuntarii* sunt: adeoque etiam in viris sanctissimis locum habent; & de his, ut quidem arbitror, loquebatur S. Paulus, cum dicebat: *Sentio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ*.

Alii sunt concupiscentiæ motus, qui insurgunt in nobis ex apprehensione sensus, seu sentientis appetitus, vocanturque frequentius *secundo primi*, qui non omnino inve-

involuntarii dici possunt, atque adeo neque culpæ omnis expertes, quatenus præveniunt quidem rationis deliberationem; sed tamen, quia poterant a voluntate impediri, si nempe applicasset animum ad alia objecta spiritualia, & divina, si vigilantior fuisset in custodia sensuum, si diligentior in subigenda carne spiritui &c., ideo culpa non carent: sed quia hujusmodi motus illecebrosi in solo sistunt sentiente appetitu, nec ad attrahendum voluntatis consensum perveniunt, *imperfecte involuntarii* sunt, adeoque & *imperfecte* peccata, nimirum venialia.

Demum sunt alii motus concupiscentiæ, qui *perfecte voluntarii* dicuntur; ac proinde, posita objecti gravitate, peccata lethalia, quibus nempe voluntas consensum præstat, quive ex ipsius voluntatis imperio, aut deliberatione procedunt sive *directe*, sive *indirecte*, quemadmodum jam dictum est.

CONSECTARIUM DECIMUMSEPTIMUM.

XVIII. Concupiscentia, seu passio nunquam voluntatem ad peccandum pertrahit, quin in intellectu sit aliqua saltem actualis ignorantia, vel error, aut inconsideratio, quæ etsi non tempore, natura saltem antecedat actum voluntatis. Ita S. Thomas hic q. 77. art. 2. inquiens: *Cum voluntas sit boni, vel apparentis boni, nunquam in malum movetur, nisi id, quod non est bonum, aliqualiter rationi bonum appareat: & propter hoc nunquam voluntas in malum tendit, nisi cum aliqua ignorantia, vel errore rationis*. Quod etiam præter alia loca repetit 2. 2. q. 35. art. 2.: *Nullum peccatum potest accidere, nisi sit defectus in aliquo actu rationis dirigentis*.

CONSECTARIUM DECIMUMOCTAVUM.

XIX. Qui ex voluntario amore carnali vehementius affecti in amentiam incidunt, non excusantur a peccato, sive quod ab eis prævisum fuit, sive quod ex hujusmodi amore consequitur. Non enim hujusmodi peccatum omnino *involuntarium* est, cum sit *voluntarium in causa sua*, scilicet in concupiscentia, aut inordinata passione, quam compescere poterant, ac debebant. Atque idem dicendum de iis, qui vel ex nimia crapula, aut vini potatione infirmitatem, aut ebrietatem incurrunt.

CONSECTARIUM DECIMUMNONUM.

XX. Cum aliquis ex concupiscentia, vel passione progreditur ad aliquem actum externum graviter peccaminosum, plerumque, & ordinario voluntarie, & lethaliter peccasse præsumendus. Hinc S. Thomas hic q. 77. art. 8. ait: *Hoc solummodo potest contingere, quod inclinatio animæ in aliquid, quod contrariatur ultimo fini, non sit peccatum mortale: quia ratio deliberans non potest occurrere: quod contingit in subitis motibus. Cum autem ex passione aliquis procedit ad actum peccati, vel ad consensum deliberatum, hoc non fit subito. Unde ratio deliberans potest hic occurrere. Potest enim excludere, vel saltem impedire rationem, ut dictum est. Unde si non occurrat, est peccatum mortale: sicut videmus, quod multa homicidia, & multa adulteria per passionem committuntur*.

Hæc doctrina valde notanda est. Sunt enim nonnulli, qui, concupiscentia exstimulante, vel passione abrepti ad pravos, aut turpes actus etiam vigilantes procedunt; seque sæpe excusant hoc prætextu, quod non advertetent, quid ipsi tunc agetent: non enim hi a prudentibus Confessariis audiendi sunt, aut excusandi a peccato etiam lethali. Siquidem *ratio deliberans poterat tunc occurrere, & excludere, vel impedire passionem*: unde quia id omiserunt, peccatunt lethaliter. Deinde obiter considera, quam longe absit intemeta-

ta

ta S. Thomæ doctrina a laxa, & scandalosa opinione illorum Theologorum, qui ad peccatum lethale requirunt actualem advertentiam ad malitiam objecti voliti. Nam ad hujusmodi peccatum contrahendum Doctori Angelico satis est, quod *ratio deliberans possit occurrere, & possit excludere, vel saltem impedire passionem*. Quam *multa* siquidem *homicidia*, quam *multa adulteria*, quam multæ fornicationes, quam multi actus turpissimi &c. *per passionem committuntur*, in quibus ratio quidem non advertit, non deliberat: sed quia advertere, & *deliberare potest, & excludere, vel saltem impedire passionem*, ideo tamquam lethalia crimina reputantur a S. Thoma, & reputari debent ab omnibus, qui Scripturæ, Patribus, & melioribus quibuscumque Theologis contraire non præsumunt.

CONSECTARIUM VIGESIMUM.

XXI. Attenta consideratione etiam digna sunt, quæ ex S. Præceptore diximus de causalitate ignorantiæ relate ad voluntarium, atque peccatum. Quamquam enim fit aliqua ignorantia, quæ *involuntarium simpliciter causet*, adeoque excuset a peccato, nempe quæ vere *antecedens* est; raro tamen hujusmodi ignorantia est in hominibus, & præcipue Christianis admittenda: quoniam *directe*, aut *indirecte* solet esse voluntaria, peccatumque, si de iis agatur, quæ *scire possumus, ac debemus*. Quare cum S. Thomas hic *q. 76. art. 1.* sibi tertio loco objecisset: *Omne peccatum in voluntate consistit: Sed voluntas non fertur, nisi in aliquod cognitum; quia bonum apprehensum est objectum voluntatis: ergo ignorantia non potest esse causa peccati*. Quid respondet? En ipsius verba: „ Dicendum, quod in illud, „ quod est quantum ad omnia ignotum, „ non potest ferri voluntas. Sed si aliquid „ est secundum aliquid notum, & secun„ dum aliquid ignotum, potest voluntas „ illud velle. Et hoc modo ignorantia est „ causa peccati: sicut cum aliquis scit „ hunc, quem occidit, esse hominem, „ sed nescit eum esse Patrem: vel *cum* „ *aliquis scit aliquem actum esse delectabilem,* „ *nescit tamen eum esse peccatum* “.

CONSECTARIUM VIGESIMUMPRIMUM.

XXII. Ignorantia, quæ est voluntaria sive *directe*, sive *indirecte*, non solum peccatum est ratione actus voluntatis, sed etiam ratione omissionis diligentiæ debitæ sciendi, adeo ut utrumque peccatum sit & omissio debitæ diligentiæ, & ipsa ignorantia consecuta. Id quoque diserte tradit S. Thomas hic art. 2. ad 3. *Sicut*, inquit, *in peccato transgressionis peccatum non consistit in solo actu voluntatis, sed etiam in actu volito, qui est imperatus a voluntate; ita in peccato omissionis non solum actus voluntatis est peccatum, etiam ipsa omissio, in quantum est aliqualiter voluntaria. Et hoc modo ipsa negligentia sciendi, vel etiam ipsa inconsideratio est peccatum*. Cætera, quæ ad hanc ignorantiæ materiam pertinent, videsis in II. Tract. diligenter elucidata.

REFLEXIO.

Pia Sancta Mater Ecclesia omnium fidelium suorum nomine ferventissimis precibus, & ex intimis præcordiis Deum deprecatur, & orat, ut nos ad seipsum convertat, nostramque etiam repugnantem voluntatem cogat, & subigat: *Nostras etiam rebelles ad te propitius compelle voluntates*. Justum equidem est, quin & prorsus necessarium subditum esse Deo, ejus voluntati, & imperio continenter obsequi, ac præceptis obtemperare. Hoc a nobis exigit suprema ipsius in nos dominatio, atque potestas: hoc summa, quam ipsi debemus, subjectio, & obedientia: hoc efflagitant immensa ab eo collata beneficia: hoc demum inclamat naturalis instinctus,

ctus, & insita ratio, ut fideliter serviamus Deo, qui nos creavit, qui nos e Diaboli servitute redemit., qui nobis in libertatem filiorum Dei vindicatis infinita, atque inenarrabilia bona promittit. Quid tamen? Adhuc contumax, & rebellis voluntas nostra Deo subjici renuit, ejusque imperium, ac jussa detrectat a rebus hujus mundi abstracta, & illecta: nimirum seducit (heu nimium!), & abducit, nos mundus a subjectione debita Deo; seducit, & abducit, ut ajebat S. Augustinus, nos *erroribus*, *terroribus*, *&* *amoribus*, quæ sunt causæ illæ *non involuntariæ*, sed prorsus *voluntariæ* defectionis ab obedientia, quam Deo præstare deberemus. Seducit nos mundus *erroribus suis*, densissimas *ignorantiæ* tenebras mentibus nostris offundens, ut ea non cernamus, quæ agenda sunt, & quæ fugienda, devitemus. Seducit nos *terroribus*, voluntatem concutiens, atque percellens metu adversitatum, persecutionum, injuriarum, jacturæ bonorum temporalium. Seducit nos, & frequentissime abducit *amoribus suis* alliciens, & illiciens blandimentis, lenociniis, concupiscentiæ illecebris, quibus deliniti, atque corrupti a Dei servitio desciscimus, & ad ejus mandata violanda lubentes, ac volentes pertrahimur.

Cum itaque voluntas nostra hoc seducta, & abducta tyranno, mundo videlicet, vero Deo, ac Domino suo servire recuset, ejusque obedire præceptis, & in contumacia sua, ac rebellione constans, ac firma persistat; quid aliud superest, nisi ut pia Sancta Ecclesia, miserrima filiorum suorum conditione permota. Deum obtestetur, atque exoret, ut absolutam suam in hominum corda potestatem exerceat, *nostrasque etiam rebelles ad se propitius compellat voluntates?* Compellat, inquam; sed ea ratione, qua voluntas compelli valet. Compellat, *ut addiscat* (loquor cum D. Bernardo *Serm. 20. in Cantica*) servire Deo, Deumque amare *dulciter*, *prudenter*, *fortiter*, *ne oppressa ab amore*, & servitute *Dei avertatur*. *Ne mundi gloria*, *seu carnis voluptatibus abducatur*; *dulcescat ei præ his sapientia Christus*: *ne seducatur spiritu mendacii*, *&* *erroris*; *lucescat ipsi veritas Christus*: *ne adversitatibus fatigetur*; *confortet ipsam virtus Dei Christus*. O felix violentia! O necessitas suavissima, quæ non *ad meliora* tantum, sed ad ipsum net totius bonitatis fontem ire compellit! Utinam, benignissime Jesu, hac ego dulci violentia, hac amabili necessitate semper trahar, & compellar ad te. *Trahe* igitur, etiam, atque etiam cum Ecclesia sponsa tua rogo, atque obsecro, & ad te *compelle* restactariam, repugnantem, rebellem hanc voluntatem: trahe volentem trahi; compelle compelli desiderantem, ne me amplius mundus seducat, & abducat cum *erroribus*, *terroribus*, *&* *amoribus suis*: ut semper in tua servitute, in tua dilectione defixus, atque obfirmatus in hac vita mortali, perfrui merear felicissima tibi serviendi, neque semper amandi necessitate in vita immortali.

CAPUT VII.

De Libertate Voluntatis Humanæ, actuumque nostrorum œconomia.

DOCTRINA.

I. *Hominem libero esse arbitrio præditum vel solo intimo cujusque sensu invicte demonstratur.*

II. *Humanæ libertatis proxima radix in judicio intellectus non ad unum determinato, sed ad multa indifferente consistit.*

III. *Humana libertas non in sola immunitate a coactione, verum etiam a quacunque necessitate ponenda, dum homo viator est.*

IV. *Nullum huic libertati præjudicium infert Deus efficaci sua motione.*

V. *In harmonia humanorum actuum prior est* simplex cognitio finis, *cui* simplex

finis

finis volitio *respondet* .

VI. *Simplicem volitionem pone sequitur* efficax intentio finis , *quæ ipsum respicit ut per media assequendum* .

VII. *Huic succedit* Consilium , *quo media inquiruntur ad finem consequendum idonea , de eorumque convenientia judicatur*.

VIII. *Consilii inquisitioni , atque judicio accedit* consensus *voluntatis , quo proposita media approbantur , & acceptantur* .

IX. *Consensui proxima est* electio mediorum, *qua voluntas unum præ alio accéptat in ordine ad assequendum finem magis idoneum* .

X. *Electionis comes est* imperium , *quod mediorum executionem efficaciter imperat* .

XI. Usus activus *voluntatis præterea admittendus est , qui media respicit ut præsentia , & ad executionem per alias potentias deducenda* .

XII. *Œconomiam demum humanorum actuum concludit, ac perficit* assecutio, *sive* fruitio finis , *quæ vel imperfecta est , & incboata , vel perfecta , & consummata*.

I. HOMINEM libero prædicum esse arbitrio tamquam certum , exploratumque hactenus posuimus , nosque alio in Opere *de futuro Impiorum statu* agentes pluribus demonstravimus adversus quosdam male feriatos Incredulos , ac præsertim *Materialistas* , qui nullum non movent lapidem , ut præclaram hanc libertatis dotem hominibus eripiant , eosque ad abjectissimam Brutorum conditionem deprimant . Hi nimirum Religionis jugum , Deique nostrarum actiónum supremi Judicis impatienter ferentes , illud excutere pertentant , sublata de medio humani arbitrii libertate , qua deliberet de actibus suis , eligatque , prout velit , sive bonum , sive malum . Hac etenim semel ablata , illud concedi oportere intelligunt , tum naturam hominis haud plane diversam esse a materia , quæ seipsam agere , ac movere nequit , nec nisi a causis externis determinatur : tum inanes leges esse , pœnas iniquas , præmia nulla . Nam , quæ libera minime sunt , nec merentur aliquid , nec demerentur . Cæteris modo argumentis ad hos Religionis hostes revincendos prætermissis , illud satis abunde esse potest , quod petitur ab intimo sensu , quo de libertate arbitrii nostri penitus convicti sumus . Neque enim pro quacunque alia ex iis , quæ *primæ veritates* , aut *principia* dicuntur , certius adstruenda , validiora ex omnium Sapientum consensione argumenta suppetunt ; quam quæ ab hoc intimo sensu promuntur . Cur namque E. C. certi sumus nos *cogitare , atque vivere* ? Cur *actionem præcedere debere existentiam rei : quidquid extensum est , habere partes : sine causa non esse effectum : cognitionem quidpiam esse amplius , quam simplicem existentiam* ; & alia id genus : quemadmodum & *Deum colendum esse : vitandum mendacium , fraudem , perjurium : Deo non placere , nec probari flagitia : bonum amandum , fugiendum malum &c.* ? Quæ profecto non alio meliore , ac certiore principio comperta nobis , & explorata , quam sensu intimo .

Itaque nos ipsi in nobis , dummodo attendamus animo , experimur eximiam hanc liberratis dotem : nos ipsi vivide , atque clare percipimus , dominos nos esse actionum nostrarum ; nosque non necessitate aliqua ductos , sed pro arbitrio nostro ad agendum dirigere , atque determinare . Quis namque non sentit ita se agere , ut possit etiam non agere ? Quis non mente cognitum , comprehensumque habet , ita se nunc manum movere , vel pedem , ut possit etiam non movere , aut a motu cessare , vel etiam utrumque ad diversa applicare ? Quis non discernit actiones , quas ipse proprio arbitratu elicit , ab iis , ad quas vi aliqua interdum adigitur , nolens-

que exercere compellitur? Sed de hoc argumento audire præstat virum in primis eximium, atque doctissimum D. de Fenelon Archiep. Cameracensem ita differentem gallico sermone, quem in latinum verti: „ Ego sentio, inquit, me esse liberum; „ neque de hoc dubitare possum. Hæc „ mea libertas quidpiam plane non est „ mea imaginatione confictum. Necesse „ hercle mihi foret dubitare de omnibus, „ quæ intimiora mihi sunt, atque certiora, „ si de libero arbitrio meo dubitare fas es„ set. Ego sentio me liberum esse ad per„ manendum, dum ad ambulandum as„ surgo. Id ego in memetipso experior „ tanta certitudine, & perspicuitate, ut „ de hoc serio ambigendi nulla in me po„ testas sit, & contra conscientiam aperte „ loquerer, si me de hoc ambigere aude„ rem asserere. Hæc veritas & meo, & „ omnium hominum insita cordi, ne qui„ dem in dubium practice vertitur, vel ab „ iis Philosophis, qui illam vanis quibus„ dam speculationibus excutere abs se vel„ lent. Evidentia intima hujusce veritatis „ æque effulget in nobis, ac prima illa „ universalia principia, quæ nulla indi„ gent probatione, quibusque cæteræ, quæ „ non ita lucent, probantur veritates. „ Affirmare libertatem hominis spectrum „ esse inane, perinde est, ac insonantem „ naturæ vocem violenter comprimere, „ atque citra sensum pudoris omnem seme„ tipsum ementiri. Ita plane (pergit ille), „ dum impius homo liberum arbitrium „ negat, mentitur adversus cor suum, „ timens Deum agnoscere provisorem, ac „ vindicem. Quare nihil illustrius pro Re„ ligione putandum est testimonium, quam „ adversantes habere nefarios hosce homi„ nes, qui in hæc opinionum portenta ne„ cessario proruunt, ut, quæ ab illa do„ centur, impugnent.

II. Proderit ad hanc veritatem comprobandum, unicum tantum ex pluribus argumentis, quæ a D. Thoma *lib. 2. cont. Gent. C. 4.* afferuntur, subjicere. Ex eo siquidem elucet etiam radix libertatis, quæ invenitur in homine præ cæteris creaturis. Sic itaque ait: „ Judicii libertate carent „ aliqua vel propter hoc, quod nullum „ habent judicium, sicut quæ cognitione „ carent, ut lapides, & plantæ: vel quia „ *habent judicium a natura determinatum ad* „ *unum*, sicut irrationalis anima. Naturali „ enim æstimatione judicat ovis lupum sibi „ nocivum: & ex hoc judicio fugit ipsum. „ Quæcumque ergo habent judicium de „ agendis *non determinatum ad unum a na-* „ *tura, necesse est liberi arbitrii esse*. Intel„ lectus enim apprehendit non solum hoc, „ vel illud bonum, sed ipsum bonum com„ mune. Unde cum intellectus per formam „ apprehensam moveat voluntatem: in „ omnibus autem movens, & motum „ oporteat esse proportionata, voluntas „ substantiæ intellectualis *non erit determi-* „ *nata a natura, nisi ad bonum commune*. „ Quidquid igitur affertur sibi sub ratione „ boni, poterit voluntas inclinari in illud, „ nulla determinatione naturali in contra„ rium prohibente. Omnia igitur intelle„ ctualia liberam voluntatem habent *ex* „ *judicio intellectus venientem*, quod est li„ berum arbitrium habere ". Quam doctrinam tradit Doctor Angelicus sexcentis in locis.

Certum ergo sit, atque indubitatum, radicem proximam libertatis esse indifferentiam judicii, & quamdiu judicii indifferentia consistit, tamdiu voluntas libertate prædicta est. Quoniam quamdiu consistit causa, tamdiu effectus, sive proprietates, quæ eamdem necessario consequuntur, consistere necesse est. Porro ita ratio objectum proponit voluntati, ut finitum, & limitatum, quod proinde haud æquare valet amplitudinem voluntatis, ideoque di-

dicitur propositum cum indifferentia: quia respui potest a voluntate, utpote bonum limitatum, & inferius seipsa. Sola beatitudo in communi respui minime valet a voluntate, quoniam hæc plene explet, & satiat appetitum, & voluntas semper vult bonum, & quidquid vult, semper, & necessario vult sub ratione boni: sed quia intellectus bonum, apprehendere potest in infinitis propemodum objectis, voluntas neque ad hoc, neque ad illud determinatur, sed libere eligit quidquid sibi magis placet.

III. Ex hoc liquet apertissime, ideam libertatis humanæ non esse ponendam in eo tantum, quod spontanee agat, quæ vocatur *libertas a coactione*; sed in hoc, quod quacunque careat absoluta agendi necessitate, adeo ut possit agere, & non agere, objectum aliquod eligere, & illud respuere, bonum, aut malum amplecti, prout sibi libuerit, saltem dum est in via: Quamquam enim ad liberi arbitrii essentiam sola pertineat libertas, quæ dicitur *contradictionis*, scilicet quod possit agere, & non agere; non autem *contrarietatis*, quæ includit potestatem *peccandi*: in hac tamen vita utraque voluntati convenit, adeo ut utrumque possit agere, nempe bonum, & malum. Quare audiendi nullatenus sunt quidam Novatores, qui libertatem constituunt in sola *immunitate a coactione*. Sententiam hanc jam pridem rejecit, & hæreticam declaravit S. Thomas *q. 6. de malo q. un.* hisce gravissimis verbis: „ Quidam „ posuerunt, quod voluntas hominis ex „ necessitate movetur ad aliquod agendum: „ non tamen ponebant, quod voluntas „ cogeretur. Non enim omne necessarium „ est violentum, sed solum id, cujus „ principium est extra: unde & motus naturales inveniuntur aliqui necessarii: non „ tamen voluntarii (sive liberi)... *Hæc* „ *autem opinio est hæretica*. Tolit enim rationem *meriti*, *& demeriti in humanis* „ *actibus*. Non enim videtur esse meritorium, vel demeritorium, quod aliquis „ sic ex necessitate agit, quod vitare non „ possit. Est enim numeranda inter extraneas Philosophiæ opiniones: quia non „ solum *contrariatur fidei*, *sed subvertit* „ *omnia principia philosophiæ moralis*. Si „ enim non sit aliquid in nobis, sed ex „ necessitate movemur ad volendum, *tollitur deliberatio*, *exhortatio*, *præceptum*, „ *& punitio*, & laus, & vituperium, circa quæ moralis Philosophia consistit. „ Hujusmodi autem opiniones, quæ destruunt principia alicujus partis Philosophiæ, dicuntur *positiones extraneæ*: sicut „ *nihil moveri*, quod destruit principium „ scientiæ naturalis. Ad hujusmodi autem „ positiones ponendas inducti sunt aliqui „ homines, partim quidem *propter proterviam*, partim propter aliquas rationes sophisticas, quas solvere non potuerunt “.

IV. Verum hic prætereundum omnino non est, libertatem hanc nobis in hac vita degentibus minime lædi ex Divina motione, qua Deus *omnia opera nostra operatur in nobis*, ut testatur Isaias; vel, ut ait S. Paulus, *Operatur in nobis & velle, & perficere pro bona voluntate*. Quod idem S. Doctor pluribus in locis exponit, ex quibus illud sufficiat afferre, quod hic habet *q.* 10. *art.* 4. nempe: *Ad Providentiam Divinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed servare. Unde omnia movet secundum eorum conditionem: ita quod ex caussis necessariis per motionem divinam sequantur effectus ex necessitate: ex causis autem contingentibus sequantur effectus contingentes. Quia igitur voluntas est activum principium non determinatum ad unum; sed indifferenter se habens ad multa; sic Deus ipsam movet, quod non ex necessitate ad unum determinat, sed remanet motus ejus contingens, & non necessa-*

faciat, nisi in his, ad quæ naturaliter movetur; scilicet ad amorem boni in communi. Et in resp. ad primum argumentum, quod nempe *agens, cui resisti non potest, ex necessitate movet: Deo autem resisti non potest &c.*, ait: *Voluntas Divina non solum se extendit, ut aliquid fiat per rem, quam movet; sed etiam ut eo modo fiat, quo congruit naturæ ipsius. Et ideo magis repugnaret divinæ motioni, si voluntas ex necessitate moveretur, quod suæ naturæ non competit; quam si moveretur libere, prout competit suæ naturæ*. Hæc satis: nam accuratior de his discussio ad Theologos de Schola pertinet.

V. His de humana libertate, atque ipsa voluntate præmissis, ad mirabilem actuum ipsius harmoniam, atque ordinem tum *intentionis*, tum *executionis* describendum accedo. De his fuse pertractat S. Thomas hic 1. 2. *a. q.* 10. *ad* 18. mira eruditione, ac perspicuitate; quæ brevitati consulentes ad pauca contrahemus. Et primum quidem officium, sive actus est *simplex cognitio finis* allicientis voluntatem, qua ejus amabilitas, & convenientia proponitur. *Nihil* quippe, ut jam est in proloquio, *volitum, quin præcognitum*. Sicut enim appetitus naturalis sequitur formam naturalem, & sentiens formam per sensum apprehensam; ita appetitus rationalis, scilicet voluntas, formam per intellectum propositam amore prosequitur. Hæc autem apprehensio non solum debet esse speculativa, quæ voluntatem anticipem relinquit, & dubiam, ut liquet in peccatore bonum sciente, & non faciente; sed debet esse practica, alliciens, ac movens, quatenus exhibet objecti bonitatem, quæ ad sui amorem invitet.

Huic simplici finis cognitioni respondet *simplex volitio finis*, quæ etiam appellatur *voluntas*, actus nomine potentiæ tributo. Hæc in sola finis complacentia sistit, illumque in se a mediis sejunctum diligit; unde & *velleitas* dicitur, sive volitio languida, torpens, & inefficax. Hujus objectum adæquatum est bonum verum, vel apparens. Quod si aliquando feratur ad malum per modum fugæ, id præstat propter bonum, quo allicitur: & in ipsis peccatis puræ *malitiæ* semper bonum aliquod apparens quærit in objecto, cujus deformitatem perspectam habet. Hæc autem volitio, cum sic primus voluntatis fructus, quo voluntas incipit in actum prorumpere, indiget aliquo motivo, quo in lucem emittatur; idque potiori jure ei convenit, quam aliis actibus, qui cum præcedentium actuum apparatum supponant, habent in illis, a quibus moveri possint.

VI. Volitionem simplicem finis comitatur *efficax intentio illius* quæ respicit finem non absolute tantum, & in seipso, sed in ordine ad media: ex hoc etenim *a simplici volitione* secernitur, quæ sola attingentia finis contenta est: *intentio* vero respicit finem, prout est ratio volendi media, & quatenus per media comparari potest. Quapropter in finis intentione virtualiter, & implicite appetuntur media. Immo, tametsi voluntas eodem actu primario, & per se ferri nequeat in finem, & media, quæ sic terminant duos actus specie distinctos, *intentionem* videlicet, & *electionem*; tamen si unum eorum attingatur *primario*, aliud vero *secundario*, ac veluti oblique, tunc eodem actu respiciuntur. Sicut enim intellectus plura per modum unius ordinate se habentia unica cognitione intuetur; ita voluntas eodem motu in finem, ac media fertur, si unum se habeat, ut ratio formalis amandi; alterum, ut objectum amatum: unde S. Thomas hic *q.* 8. *art.* 3. ait: finis, ut est *ratio volendi medium*, eodem actu appetitur, quo medium. Cum quo tamen illud verum est, *intentionem*, & *electionem* esse actus realiter distinctos: sicut cum aliquis ex intentione videndi Romam quotidie proficiscitur; at necesse non est.

est, quod singulis passibus de duo fine cogitet; satis namque est, quod ex finis intentione virtuali moveatur, ac Romam pergat. Illud vero notandum, *intentionem* sæpe a Patribus inter actus intellectus accenseri: sed hoc ideo, quia intentio actum intellectus præsupponit; vel *intentionem* pro *attentione* accipiunt, vel metaphorice loquuntur: quia sicut attentio rationis dirigit operationes, ita intentio finis totius vitæ moralis œconomiam dirigit. Qua de causa *oculus*, & *lucerna* a Christo dicitur: quia sicut oculus manuum operationes, pedumque gressus regit; ita pia intentio totam humanorum actuum seriem in ultimum finem ordinat, ac præcedere debet, ut ad debitum finem actiones omnes dirigere valeamus.

VII. Intentionem sequitur *Consilium*, quod est discursus quidam intellectus practici inquirentis media ad obtinendum finem, & de eorum convenientia judicantis. Unde perfectum, completumque consilium nedum importat inquisitionem, & consultationem, sed etiam judicium de mediorum utilitate, & juxta hanc posteriorem rationem consilium invenitur in Deo, *qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*. Itaque *consilium* duo significat in homine *inquisitionem*, & *judicium* de mediis, quæ media inquisitio supponit non esse determinata, sed incerta, ac dubia: nam quæ determinata sunt, sub inquisitione non cadunt. Supponit etiam, rem, de qua agitur, alicujus esse momenti, sive in re, sive saltem in apprehensione. Quemadmodum autem discursus, aut ratiocinatio speculativa a duplici intellectuali virtute profluit, *intelligentia* scilicet, sive habitu primorum principiorum quantum ad præmissas, & a *scientia* quantum ad conclusionem; ita in discursu practico consilii duæ concurrunt virtutes, nempe *Eubulia*, quæ recte consiliatur in inquisitione mediorum, & *Synesis*, seu *gnome*, quæ de mediorum convenientia judicium, ac sententiam pronunciat, de quibus alibi a nobis dictum est. Ex his sequitur, *consilium* semper præcedere electionem: ad hoc enim consulimus, ut eligamus, & ex consultatione mediorum aliud præ alio seligamus.

VIII. Consilii inquisitioni, & judicio succedit *consensus voluntatis approbans media proposita*, eaque acceptans tamquam utilia, & fini præintento consequendo idonea: qui actus distinguitur ab electione unius præ alio. Fieri namque potest, ac sæpe contingit, quod per consilium inveniantur, & proponantur voluntati plura media ad finem obtinendum accomoda, quibus sibi complacere, ac consentire voluntas potest, licet deinde per electionem unum alteri præferat. Si tamen contingat, unicum esse relate ad finis assecutionem medium idoneum, tunc consensus ab electione haud distinguitur, quæ tunc non est determinativa alicujus medii inter plura: sed idem actus est *consensus*, prout complacet in medio proposito, simulque est *electio*, prout præfert illud aliis ineptis.

Ex quibus habetur, *consensum* esse actum voluntatis adhærentis propositioni Consilii, sive acceptantis media ab intellectu selecta: media, inquam; quoniam de fine non est proprie consensus. Cum enim consensus sit applicatio, & complacentia voluntatis in eo, quod ex consilio judicatum est, de illis tantum est consensus, de quibus est consilium. Constat autem, consilium non esse de fine, sed solum de mediis: finis enim est principium in operabilibus: unde sicut in speculativis non est quæstio de principiis, quæ certa supponuntur, sed de conclusione; ita non est consilium de fine, sed de mediis. Quod si interdum *de fine* inquirimus, an sit amandus, dubitantes de bonitate ipsius, hoc ex eo provenit, quod bonitas finis in particulari nos latet: & ideo

ideo potius inquirimus, an tale objectum materiale debeat habere rationem finis, quam an finis sit appetendus: quia si constaret talem rem esse finem, de ea nulla esset inquisitio.

IX. Consensui proxima est *electio mediorum*, qui voluntatis actus est versans circa media, quorum unum præ alio acceptat relate ad consequendum finem. Dicitur *actus voluntatis*: quamvis enim electio præsupponitur actum rationis ordinantis, conferentis, & mediorum utilitatem ponderantis, in ipsa tamen voluntate consummatur, & ab ipsa elicitur. Versatur circa media, non circa finem; quia, cum electio sit præacceptatio unius præ alio, supponit amorem finis, ad quem assequendum hoc alteri medium præfert. Quoniam vero, ut adnotat S. Thomas, sicut principium unius scientiæ potest esse conclusio alterius; ita bonum, quod est finis respectu inferiorum, potest esse medium ad finem ultimum, atque hoc modo potest esse electio finis, non quatenus *finis* est, sed prout est *medium*: tunc autem vocari consuevit finis *intermedius*, medius scilicet inter finem ultimum, & media inferiora. Atque hoc quidem verum est, si loquamur de electione in propria significatione sua. Nam si minus presse accipiatur electio, finem quoque particularem ultimum complectitur, quatenus bonis aliis omnibus antefertur. Unde Deuteron. 26. populum Israeliticum Moyses alloquens dixit: *Dominum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, & ambules in viis ejus*. Et Luc. 10. de Maria Magdalena Christus ait: *Optimam partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea*.

X. Electioni comes est *imperium*, cujus munus est intimare mediorum executionem. Hic actus hoc habet peculiare præ cæteris, quos adhuc descripsimus, quod hi interiores sunt, & intra intellectum, & voluntatem sistant: *Imperium* vero, quod est actus intellectus, veluti foras erumpit, cæterisque potentiis tum internis, tum externis executionem intimat, ac jubet, quemadmodum pulchre declarat S. Thomas hic q. 17. art. 3. ad 1. inquiens: *Post determinationem consilii, quæ est judicium rationis, voluntas eligit, & post electionem ratio imperat ei, per quod agendum est, quod eligitur: & tunc demum voluntas incipit uti, exequendo imperium rationis: quandoque quidem voluntas alterius, cum aliquis imperat alteri: quandoque voluntas ipsius imperantis, cum aliquis imperat sibi ipsi*.

XI. *Usus* ergo *activus* voluntatis præter *imperium* admittendus est, qui plane ab *electione* distinguitur: Hæc enim respicit media veluti futura; sed *usus*, ut præsentia, & ad executionem per exteriores potentias deducenda juxta exigentiam, & difficultatem rerum, sive negotiorum, quæ occurrunt, & finis præintenti naturam. Unde actus iste, sive officium magnam sæpe difficultatem ingerit, ad quam prompte, celeriterque superandam speciali voluntatis conatu opus est, ne tædio & labore vincamur. *Quoties* (ajebat olim Bernardus *lib. 1. de Consid. C. 1.*) *vis, & incassum: quoties moves; nec permoves! quoties conaris, & non datur ultra! Eniteris, & non obtines: parturis, & non paris: tentas, & abriperis: ubi incipis, ubi deficis: & dum adhuc ordiris, succidunt te. Venerunt filii usque ad partum* (*ait Propheta*) *& vires non habent parturiendi*. Atque utinam hæc sæpe non experiremur in nobismetipsis!

XII. Demum omnium nostrorum actuum œconomiam perficit *assecutio*, seu *fruitio finis*, qui actus intellectus non est, sed voluntatis, cujus sicuti proprium est desiderare finem possidendum; ita & in ejus possessione quiescere, sive fine jam acquisito, & possesso frui. Hinc fruitio in Sacris Literis pro suavi quodam delectationis experimento usurpatur juxta illud: *Venite*,

te, *fruamur bonis*: sumiturque hujusce nominis etymon a *fructu*, qui arboris est postremus effectus. Quare S. Augustinus fruitionem sæpe declarans: *Frui*, inquit, *dicimur de ea re*, *de qua capimus voluptatem*, *& rebus cognitis fruimur*, *in quibus voluntas delectata quiescit*. Quia porro finis dupliciter haberi potest, perfecte scilicet, ac consummate, & imperfecte, seu inchoative; ideo duplex *fruitio* distingui solet: altera initiativa, quæ est de complacentia de fine cognito, & sperato, secundum illud Apostoli ad Rom. 13.: *Spe gaudentes*; altera plena, & cumulata, quæ solum habetur post finem adeptum. Quia vero per primam fruitionem inchoatur, ac veluti sternitur via ad cæteros actus jam enumeratos, nempe intentionem, electionem, imperium, usum, & delectationem perfectam; ideo in quæstionibus de hujusmodi actibus prius egit S. Thomas *de fruitione*, quam ut ad actus alios explicandos progrederetur. Hæc attigisse sufficiat de mirabili actuum nostrorum harmonia, atque ordine: amplior namque discussio ad nostrum institutum minime pertinet.

CAPUT VIII.

Consectaria Præcedentis Doctrinæ.

I. *Qui libertatem humani arbitrii negant*, *tamquam exitiosissimi totius Religionis*, *ac Politiæ hostes habendi*.

II. *Fidei Christianæ repugnat sententia*, *quæ tradit*, *humani arbitrii libertatem quoad bonum*, *& malum extinctum fuisse in Adamo peccante*.

III. *Non minus reprobanda est tertia illa inter quinque propositiones Jansenio tributas*: Ad merendum, vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.

IV. *Neque tamen propterea solis in homine admittenda libertas est*, *ut possit sine gratia quidpiam agere salutare in ordine ad vitam æternam*.

V. *Nullus datur actus voluntatis sine aliquo actu intellectus*. *Quorumdam Mysticorum legitimus sensus exponitur*.

VI. *Intentio finis non ideo in Scripturis denominatur* oculus, *quia ad intellectum pertineat*, *sed quia cognitionem præsupponit*.

VII. *In mediorum electione maxime effulget voluntatis libertas*.

VIII. *Electio non est*, *nisi eorum*, *quæ per nos aguntur*, *& finem respiciunt*.

IX. *Voluntas inefficax*, *sive* velleitas *potest esse nedum possibilium*, *verum etiam impossibilium*. *Sed* electio *nonnisi possibilium est*.

X. *Homo non eligit ex necessitate*, *sed libere*; *libertate tum quoad* exercitium, *tum etiam quoad* specificationem.

XI. *Serio advertere debent homines*, *quid proprie sit voluntatis* consensus, *& in quo consistat*.

XII. *Ut consensus ad culpam imputetur*, *necesse non est*, *ut sit* expressus, *sed sufficit* implicitus.

XIII. *Solo creato bono* uti *licet*, *non autem increato*.

XIV. *Quibus bonis creati uti potest voluntas*, *declaratur*.

XV. *Voluntas tum intellectui*, *tum propriis actibus imperare valet*, *atque etiam actibus sentientis appetitus*, *sed non eodem modo*.

XVI. *Quemadmodum* uti *non debemus nisi bonis creatis*, *ita* frui *non licet nisi bono increato*, *quod Deus est*.

Reflexio.

Consectarium Primum.

QUI humanæ voluntatis libertatem negant, habendi sunt veluti cujusque Religionis hostes, Politici status eversores,

ac pestes humani generis. Sublata quippe libertate, haud plane consistit lex Dei æterna, quæ rectum ordinem præscribit, jubetque exequi, quæ honesta sunt, atque justa; fugere vero, quæ turpia, & injusta. Quis enim bonam actionem, vel malam proprie dixerit; justam, vel injustam, quam necessario elicimus? Quis teneretur ad morum regulas, quas impressas in nobis percipimus, sequendas, si æque, ac belluæ inevitabili fato, ac instinctu cuncta ageremus? Immo hujusmodi leges, ac regulæ, queis tum ad colendum Deum, tum ad justitiam servandam, tum ad virtutes cæteras exercendas urgemur, atque obligamur, frustraneæ penitus, & inutiles essent. Fieri namque minime posset, ut ad earum amussim vitam homines componerent, & honeste viverent, qui vitam inhoneste, turpiterque traducunt: quemadmodum nec fieri potest, ut videat, qui caret lumine, aut recte incedat, qui claudus est. Nec divinæ solum, sed omnes etiam vanæ sunt humanæ leges, quæ in quovis recto regimine constituuntur. Neque enim statutæ leges valere possunt, si ii, pro quibus statuuntur, potestate carent ita, aut aliter agendi. Nam necessitate ducti subditi eodem modo, nulla legum ratione habita, agerent, nec possent exequi, quæ Legumlatores præcipiunt, aut vitare, quod prohibent: atque adeo nec adversus transgressores legum pœnæ jure sanciuntur: siquidem, ut ait S. Augustinus lib. de duab. anim.: *Peccati reum tenere quemquam, quia non facit, quod facere non potest, summæ iniquitatis est, & insaniæ*; & alia plura admittere absurda necesse est in societatis perniciem, quæ cuique obvia sunt.

Consectarium Secundum.

II. Fidei Christianæ repugnat, & inter hæretica dogmata recensenda doctrina est, quæ tradit, primum quidem humani generis parentem Adam libero fuisse arbitrio præditum: at extinctum, sublatumque illud penitus esse post peccatum ipsius relate ad opera bona, & vitæ æternæ meritoria: adeo ut liber quidem adhuc permanserit homo in hoc statu naturæ lapsæ quoad opera naturalia, ac civilem societatem spectantia: sed in genere moris, æternæque salutis negotio, sublata omni eligendi facultate, & activa indifferentia, necessario ille peccet, nullasque omnino partes habeat in iis, quæ Divina gratia præventus operatur. Hunc errorem docuit Lutherus, & in eo jam damnavit Ecclesia, dum hanc ipsius propositionem fulgurivit per Leonem X. in Bulla: *Exurge Domine*; nimirum: *Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo: & dum facit, quod in se est, peccat mortaliter*. Docuit etiam post Lutherum Calvinus, & utriusque doctrinam damnavit Concilium Tridentinum sequentibus tribus Canonibus, nempe sess. 6. can. 4.: *Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, & excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti, atque vocanti, quo ad obtinendam justificationis gratiam se disponat, ac præparet; neque posse dissentire, si velit, sed veluti inanime quoddam nihil omnino agere, mereque passive se habere, anathema sit*.

Can. V. *Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a Satana invectum in Ecclesiam, anathema sit*.

Et Can. VI.: *Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera, ita ut bona Deum operari non permissive solum, sed etiam proprie, & per se, adeo ut sit proprium opus ejus non minus proditio Judæ, quam vocatio Pauli, anathema sit*.

Con-

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Non minus reprobanda est veluti hæretica tertia illa inter quinque famosas, quæ Jansenio tribuuntur, propositiones, quam anathemate perculit Summus Pontifex Innocentius X., ac cæteri, qui subsequuti sunt, Romani Pontifices, nimirum: *Ad merendum, vel demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a necessitate; sed sufficit libertas a coactione.* Quam merito fuerit hæc propositio proscripta, nemo non videt: totum quippe continet virus Lutheranæ, ac Calvinianæ de libertate humana doctrinæ: neque enim adeo desipuerunt Lutherus, & Calvinus, ut negarent actus elicitos a voluntate in quocunque genere liberos esse libertate a *coactione*, sive nullam inferri voluntati violentiam a Deo illam movente, aut in ipsam operante. Solam proinde negarunt libertatem *a necessitate*, seu liberos esse, & immunes a necessitate homines in hoc statu lapsæ naturæ, dum bonum aliquod salutare peragebant, & nihilo secius hanc necessitatem sufficere putabant saltem *ad demerendum* in hocce statu. Nam *meritum* nullum agnoscebant.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Neque tamen in aliud extremum declinare fas est, in quod Pelagiani lapsi sunt, non minus ab Ecclesia tamquam hæretici propterea rejecti, videlicet libertatem in hoc statu corruptæ naturæ æque ad bonum, atque ad malum solis viribus naturalibus idoneam esse, quin ad bonum divinæ gratiæ subsidio indigeat. Siquidem, Augustino teste Epist. 47. ad Valentin., *Fides Catholica neque liberum arbitrium negat sive in vitam malam, sive in bonam: neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid*, ad vitam nempe æternam.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Nullus datur actus voluntatis sine actu aliquo intellectus. Hinc quantumvis voluntas ad altissimum gradum orationis a Deo elevata extra se rapi videatur, nunquam tamen cessat omnino rationis operatio: quia licet tunc desinat, aut desinere queat meditatio, aut discursus, semper tamen divina flamma ardet, & lucet; nemo quippe amat, quod ignorat. Quod si aliqui Patres, qui de Mystica Theologia tractant, aliquando afferant, solam voluntatem operari in profunda beatæ quietis oratione; ideo hoc dicunt, quia ratio tunc non discurrit, sed statim ac Dei simplici intuitu gaudet, fervens amore voluntas sese in objectum amatum effundit, ac juxta Scripturæ locutionem *totum cor liquefit, ut dilectus locutus est*. Et quia amans amore trahitur, nec agit, nisi quia ab objecto alliciente patitur, idcirco oratio illa *passiva* dicitur; sed semper cum aliquo intellectus actu conjuncta est. Hinc merito proscriptæ ab Ecclesia sunt quædam Michaelis de Molinos propositiones, quæ huic adversantem doctrinam satis insinuant.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Intentio finis non ideo in sacris Literis metaphorice denominatur *oculus* (veluti cum Matth. 6. dicitur: *Si oculus tuus fuerit simplex &c.*), quia ad cognitionem pertineat, sed quia cognitionem præsupponit, per quam finis voluntati proponitur, ad quem movet: sicut oculo prospicimus, quo tendere gressu corporali debeamus. Sic etiam ibidem *intentio* vocatur *lumen*, cum dicitur: *Si lumen, quod in te est, tenebræ sint; quia manifesta est intendenti*, inquit S. Thomas hic q. 12. art. 1. ad 2. *Unde & opera dicuntur* tenebræ; *quia homo scit, quid intendit, sed nescit, quid ex opere sequatur*.

Consectarium Septimum.

VII. *Electio* est peculiaris actio, in qua libertas maxime effulget humanæ voluntatis: *Cum enim*, verba sunt S. Thomæ q. 13. art. 2. *electio sit præacceptio unius respectu alterius, necesse est, quod electio sit respectu plurium, quæ eligi possunt. Et ideo in his, quæ sunt penitus determinata ad unum, electio locum non habet. Est autem differentia inter appetitum sensitivum, & voluntatem; quod appetitus sensitivus est determinatus ad unum particulare secundum ordinem naturæ. Voluntas autem est quidem secundum naturæ ordinem determinata ad unum commune, quod est bonum: sed indeterminate se habet respectu particularium bonorum. Et ideo proprie voluntatis est eligere, non autem appetitus sensitivi, qui solus est in brutis animalibus.*

Consectarium Octavum.

VIII. Electio semper eorum est, quæ a nobis aguntur, sive actuum humanorum: cum enim non est, nisi eorum, quæ finem respiciunt: quæ autem respiciunt finem a nobis intentum, vel est actio nostra, vel est res aliqua, quæ nobis conjungi potest ex nostra actione; ea nimirum, qua vel quidpiam facimus, quod ordinatur ad finem, aut eo utimur. Si *actio nostra* sit, manifestum est electionem esse alicujus humani actus: *si res distincta*, etiam tunc electio est actus humani, ejus scilicet, quo mediante rem illam agimus, aut ea utimur. Quare, cum S. Thomas hic *art.* 4. sibi objecisset, *eligi* interdum a nobis homines *ad aliqua officia sive sæcularia, sive Ecclesiastica ab his, qui nihil circa eos agunt*; respondet, „ quod homo, qui eligit Episcopum, vel Principem Civitatis, eligit „ nominare ipsum in talem dignitatem: „ alioquin, si nulla esset ejus actio ad „ constitutionem Episcopi, vel Principis, „ non competeret ei electio. Et similiter „ dicendum est, quod quandocumque dicitur aliqua res præeligi alteri, adjungitur ibi aliqua operatio eligentis ". Ex quo fit, quod electio quæcumque aut bona est, aut mala, sive regulis morum subjecta.

Consectarium Nonum.

IX. Voluntas inefficax, sive simplex complacentia, aut velleitas potest esse nedum *possibilium*, sed etiam *impossibilium*: sed electio non esse nisi *possibilium*. Ratio prioris affetti est, quia tunc voluntas respicit unice objectum secundum seipsum, sive prout est, vel apprehenditur sive conveniens: Unde voluntas potest affectu inefficaci in illud tendere, quod est impossibile; sicuti si homo appetat esse Angelum. Posterioris autem, quia electio respicit objectum ut futurum, & per media obtinendum: nullus autem movetur ad obtinendum id, quod judicat acquisitu impossibile. Adverte tamen etiam simplices velleitates, sive inefficaces appetitiones alicujus rei impossibilis esse bonas, aut malas juxta objectorum conditionem; ex. gr. *bona* est volitio illius qui vellet non peccasse, sive Deum non offendisse peccatis, quæ commisit: *mala* vero, immo pessima volitio, qua quis appeteret Deum non esse, ut liberius peccare posset.

Consectarium Decimum.

X. Homo non ex necessitate eligit, sed libere; idque nedum libertate *quoad exercitium*, sed etiam *quoad specificationem*. Hoc consectarium hic idcirco subjicio, ut afferam pulcherrimam, solidamque S. Thomæ doctrinam, qua explicat libertatem homini in eligendo convenientem. Sic itaque scribit *art.* 6. *q.* 3. „ Homo non ex „ necessitate eligit: & hoc ideo, quia *quod* „ *possibile est non esse, non necesse est esse*.

„ Quod

,, Quod autem possibile sit non eligere, ,, vel eligere, hujus ratio ex duplici ho- ,, minis potestate accipi potest. *Potest* enim ,, *homo velle*, *& non velle*, *agere*, *& non* ,, *agere* (en libertas quoad exercitium); ,, *potest etiam velle hoc*, *aut illud* (en li- ,, bertas quoad specificationem). Cujus ,, ratio ex ipsa virtute rationis accipitur. ,, Quidquid enim ratio potest apprehende- ,, re ut bonum, in hoc voluntas tendere ,, potest. Potest autem ratio apprehendere ,, ut bonum non solum hoc, quod est vel- ,, le, aut agere, sed hoc etiam, quod est ,, non velle, & non agere.

,, Et rursum in omnibus particularibus ,, bonis potest considerare rationem boni ,, alicujus, & defectum alicujus boni, ,, quod habet rationem mali. Et secun- ,, dum hoc potest unumquodque hujusmodi ,, bonorum apprehendere, ut eligibile, ,, vel fugibile. Solum autem perfectum ,, bonum, quod est beatitudo, non po- ,, test ratio apprehendere sub ratione ma- ,, li, aut alicujus defectus. Et *ideo ex ne-* ,, *cessitate beatitudinem homo vult*, nec po- ,, test velle non esse beatus, aut esse mi- ,, ser. Electio autem, cum non sit de ,, fine, sed de iis, quæ sunt ad finem, ,, non est perfecti boni, quod est beatitu- ,, do, sed aliorum particularium bonorum. ,, Et ideo homo non ex necessitate, sed ,, libere eligit". Hinc in resp. ad 1. ostendens, quo pacto, etiam posita *inten-tione* consequendi finem, non ideo volun-tas in electione necessario moveatur, ait: *Non oportet, quod semper ex fine insit homi-ni necessitas ad eligendum ea quæ sunt ad finem: quia non omne, quod est ad finem, tale est, quod sine eo finis haberi non possit, aut si tale sit, non semper sub tali ratione consideratur*.

Consectarium Undecimum.

XI. Tum qui scrupulosæ, tum qui libe-rioris conscientiæ sunt, sedulo adverta.. oportet, quid *consensus*, prout hic sumitur proprie sit, & in quo actu consistat: ni-mirum, ut docet S. Thomas q. 15. art. 2. *Consensus importat applicationem appetitivi motus ad aliquid agendum* (sive *ad rem se-cundum quod ei inhæret*, ut habet art. 1.). *Ejus autem est applicare appetitivum motum ad aliquid agendum*, *in cujus potestate est ap-petitivus motus: sicut tangere lapidem conve-nit quidem baculo: sed applicare baculum ad tactum lapidis est ejus*, *qui habet in potestate movere lapidem*. Unde colligit: *Bruta ani-malia*, *cum non habeant in suo potestate ap-petitivum motum*, *sed talis motus in eis sit ex instinctu naturæ*, *appetunt quidem*, *sed non applicant appetitivum motum ad aliquid*. At vero idem non est *de rationali natura*, *quæ cum habeat in potestate motum appetitivum*, *potest ipsum applicare*, *vel non applicare ad hoc*, *vel ad illud*, *atque adeo consentire*. Qua ex doctrina inferre debent, qui conscientiæ sunt nimium meticulosæ, non esse consen-sum in peccatum, licet sensum rebellis appetitus persentiant, quamdiu voluntas libere non applicat motum appetitivum ad objectum: quia juxta tritum illud S. Ber-nardi: *Non nocet sensus*, *ubi non est consen-sus*. E contra vero pertimescant oportet, qui laxioris conscientiæ sunt, sæpe se ap-plicare appetitum ad motum peccamino-sum, adeoque consentire peccato.

Consectarium Duodecimum.

XII. Consensus in actum peccati perti-net quidem ad rationem superiorem (ut hic art. 4. ex Augustino docet S. Thomas), quæ utramque facultatem complectitur, intellectum scilicet, & voluntatem: sed ut ad culpam imputetur, satis est judicium rationis superioris implicitum: neque enim tunc solum censetur ratio superior consen-tire, quando secundum rationes æternas *expresse movet* ad agendum; sed etiam

quando sciens, & videns, quid placeat rationi inferiori, eam non cohibet; sed permittit: tunc siquidem secundum rationes æternas non dissentit, quemadmodum posset, ac deberet, ideoque merito ipsi ad culpam adscribitur. Hinc S. Thomas ad argumentum quoddam sibi tertio loco objectum *art.* 4. ita respondet: *Dicendum, quod ratio superior dicitur consentire non solum, quia secundum rationes æternas semper movet ad agendum, sed etiam quia secundum rationes æternas non dissentit.*

Consectarium Decimumtertium.

XIII. Presse accipiendo *usum*, solo creato bono *uti* licet, adeo ut sit semper *abusus*, atque peccatum, dum bono increato, Deo scilicet, utimur. Quare recte S. Augustinus *q.* 30. *inter* 83. scribit: *Omnis humana perversio est fruendis uti velle, atque utendis frui.* Deus enim bonum duntaxat illud est, quod quærere debemus ad eo fruendum, nec eo *uti* possumus. Unde ibidem varia recensens, quibus homo uti potest, *de solo*, inquit, *Deo non judicat: quia secundum Deum de cæteris judicat, nec eo utitur, sed fruitur, Neque enim ad aliud Deus referendus est: quoniam omne, quod ad aliud referendum est, inferius est, quam id, quod referendum est*: Deus autem nulla re potest esse inferior. Et *lib.* 15. *de Civit. cap.* 7. affirmat: quod boni ad hoc utuntur mundo, ut fruantur Deo: mali autem e contra, ut fruantur mundo, uti volunt Deo.

Consectarium Decimumquartum.

XIV. Atque hinc si quærat aliquis, quænam sint, quibus *uti* liceat; generalis in primis responsio est, posse nos uti quolibet bono creato: cum omnis creatura Dei bona sit, ac propterea possit esse homini medium quoddam, sive adminiculum ad Deum cognoscendum, & amandum: Quoad vero bona particularia, potest primum homo uti ratione, qua præditus est, ac etiam voluntate, ut Deum amplius cognoscat, & diligat. Deinde uti potest creaturis aliis, rationalibus ad societatem, irrationalibus ad propria commoda, & utilitates. Tertio potest uti vita sua eam ad hoc referendo, ut Deo fruatur. Quarto etiam uti potest suo corpore, ut per illud Deo inserviat. Quinto rebus quibusdam vel assumendis, vel respuendis, prout ad beatitudinem conferunt. Sexto demum rebus quibusdam tolerandis ad patientiam, & justitiam, vel meditandis ad doctrinam.

Consectarium Decimumquintum.

XV. Voluntas imperare quidem potest suis actibus, atque etiam actibus intellectus quantum ad *exercitium*. Verum relate ad appetitum sentientem non eodem modo loqui fas est. Nam licet quidam actus, aut motus hujusce appetitus imperari a voluntate valeant; quidam imperari nequaquam possunt. Cum enim appetitus sentiens sit pars organica corporis, ejus actus non solum pendent ex potentia animæ, sed etiam ex qualitate, & dispositione organi corporei, atque adeo motus sensiles interdum excitantur ex sola corporis dispositione absque ullo actu facultatis imaginativæ, ut ex. gr. motus concupiscentiæ in somno contingentes. Atque hocce in casu motus partis sentientis non subjacent imperio rationis, adeo ut imperare possit, ne exoriantur; quoniam corporis dispositio in potestate nostra non est, sed solum quoad hoc, ut eis præbeatur, vel non præbeatur assensus, postquam exorti sunt. Interdum vero motus partis sentientis in nobis excitantur ex apprehensione potentiæ imaginativæ: & quia apprehensio imaginativa, cum sit vis particularis, dirigitur ab apprehensione rationis, quæ virtutis universalis motio est; ideo hujusmodi motus imperio rationis subja-

jacent; quemadmodum virtutis particularis subest virtuti universali. Quapropter si motus illi oriantur ex imaginatione solum indirecte voluntaria, qui scilicet impediri potuissent, si ratio vigilasset, indirecte saltem, & imperfecte subjacent voluntatis imperio. Si autem oriantur ex imaginatione prorsus voluntaria, veluti si ratio eam imperavit hoc fine, ut ejusmodi motus exurgerent, directe, ac perfecte subsunt imperio rationis. Hæc doctrina tota, quanta est, sumitur ex *art. 7. q. 17.* S. Thomæ, eaque magis firmantur, quæ de eodem ferme argumento supra dicta sunt.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Quandoquidem fruitio, quæ in serie humanorum actuum postrema est, non est nisi *adhæsio per amorem alicui rei propter se ipsam*, ut tradit Augustinus *lib. 1. de doctr. Christ. c. 4.* & *lib. 10. de Trinit. c. 10.*; ideo nulla creata re *frui* possumus citra peccatum, *fruitione* proprie accepta; quia cum solus Deus debeat esse noster ultimus finis, Deo solum *frui* licet: quæ fruitio imperfecta quidem est in hac vita, sed perficietur in altera. Hinc sapienter observat idem S. Doctor, Apostolum Paulum scribentem ad Philemonem dixisse: *Itaque, frater, te fruar in Domino.* „ Si „ enim (inquit) dixisset: *te fruar*, & non „ addidisset: *in Domino*, videretur finem „ delectationis in eo posuisse. Sed quia addit: *in Domino*, in Domino se posuisse „ finem, atque eo se *frui* significavit, ut „ sic fratre se frui dixerit non tamquam „ termino, sed tamquam medio “.

REFLEXIO.

Ecquis est, qui, dum serio animum advertit, seque liberi arbitrii facultate præditum contemplatur, ac intimo sensu percipit, non agnoscat tam excellentis beneficii a Deo sibi collati magnitudinem? Hac insigni prærogativa donati supra cæteras quaslibet Mundi hujus aspectabilis Creaturas altius assurgimus, atque eminemus. Hac Angelicis Spiritibus, immo & ipsi supremo rerum omnium Conditori, ac Gubernatori Deo assimulamur. Hac tamquam domini de nobismetipsis, deque actibus nostris pro libitu disponere valemus, eaque seligere, quæ gratiora nobis, atque utiliora visa fuerint. Hac demum, ne omnia persequar, laudem immortalem, ac felicitatem sempiternam, ad quam Creaturæ cæteræ pervenire nequeunt, comparare nobis possumus. Verum, dum eximium hoc Divinæ beneficentiæ munus attente cogitamus, atque perpendimus, quis non inde colligat, arctissimo se vinculo devinctum esse, ut libertatem suam in ejus honorem, & gloriam continenter impendat, a quo illam accepit? ita nimirum, ut ea nunquam utatur, nisi juxta Dei beneplacitum, & rectissimam voluntatem, cui obsequendo magis illa, magisque perficitur, divinæque similior evadit. Hoc utique debet homo omni procul dubio Creatori suo tum propter hoc singulare, atque præstantissimum beneficium, quo supra res alias creatas excellit. Verum proh dolor! Quam multi sunt, qui hoc ipso libertatis dono abutuntur in offensam, & contumeliam Benefactoris sui! Quam pauci, qui propriæ voluntatis actus ita disponant, ut finem ultimum Deum unice sibi præfiniant, ad eumque adipiscendum efficaciter dirigant! Et ut de his tantum, cæteris prætermissis, quidpiam dicamus, & quæ de harmonia actuum nostrorum prælibata sunt, attingamus, plures equidem invenire est, qui summam Dei amabilitatem considerantes aliquem erga Deum amorem concipiunt, & in ea, quæ Deo placita sunt, virtutes scilicet, & virtutum officia nonnunquam inardescunt: sed ultra non procedunt, in sterili quadam voluntatis complacentia sistentes, cæterosque actus,

actus, quibus ad Deum pervenitur, omittentes. Finem quidem ultimum Deum assequi vellent, recteque etiam de mediis ad finem assequendum idoneis consiliantur, & judicant; sed tamen finem non assequuntur: quia vel tedio, vel labore victi necessaria media non apponunt, vel in inceptis deficiunt, similes plane homini illi, de quo Sapiens loquitur, cum ait: *Vult, & non vult piger*. *Vult* scilicet prosequi bonum, illudque exequi: at simul *non vult*, quia labore, & difficultate territus bonum non efficit, fluctuatque torpens, & languens in his volitionibus sibi contrariis, quemadmodum de se ipso testatur S. Augustinus in initio suæ Conversionis lib. 8. Confes. C. 10.: *Ego deliberabam*, ait, *ut servirem Domino meo: ego eram, qui volebam: ego eram, qui nolebam: ego eram, nec plane nolebam; ideo contendebam, & dissipabar a me ipso: & ipsa dissipatio, me invito quidem, fiebat, nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meæ*. Qui ita se gerit, ad finem ultimum Deum nunquam perveniet ut eo in sempiterna beatitudine, quæ in ejus possessione consistit, perfruatur.

Quapropter maxima cura impendenda nobis est, ut libero, quo pollemus, arbitrio recte utentes non in uno, vel altero sistamus nostræ voluntatis actu, sed omnes, qui seriem eorum complent, ita ordinemus, ut beatissimum finem nostrum tandem assequamur. Cum vero omnes diligenter ordinandi sint, tum duo potissimum sollicitos habere nos debent, *intentio* videlicet, & *executio*. *Intentio*, tametsi cognitionem, & simplicem volitionem finis præsupponat, nihilominus illa est, a qua plurimum pendet subsequentium actuum rectitudo. Hæc enim est veluti fax splendida, quæ tenebras dissipat, ac veluti Sol aliis officiis lucem, & calorem communicat. Hinc sapienter observat S. Bernardus *serm. 40. in Cant.*, per faciem Sponsæ mentis intentionem designari, ex qua nimirum pulcritudo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis æstimatur; signanter tamen genas nominasse Spiritum Sanctum, dicendo: *Pulchræ sunt genæ tuæ*; quia *duo quædam* (inquit) *in intentione (quam faciem animæ esse diximus) necessaria requiruntur, res, & causa; idest, quid intendas, & propter quid. Ex his sane duobus vel decor, vel deformitas judicatur; ut anima, quæ ambo ista recta, atque pudica habuerit; illi merito, veraciterque dicatur: pulchræ sunt genæ tuæ, sicut turturis. Quæ vero altero horum caruerit, non poterit dici de ea, quod pulchræ sint genæ ejus sicut turturis propter eam, quæ adhuc ex parte erit, deformitatem*. In eo igitur summa nobis cura vigilandum est, ut recta sit *intentio* nostra, ut Deum scilicet semper respiciat, ne aut vanæ gloriæ vitio, aut concupiscentiæ blandientis insidiis alio avertatur, ac præterea ut media, quæ spectat, mala non sint. Nam sicut bonum polluit ac damnat intentio prava, ita malum opus non excusat intentio recta: nihilque refert, quo animo aliquid facias, si vitiosum est, quod facis: nec desinit esse pestifera labes putredinis, quamvis bonæ intentionis specie, & colore recta obducatur. Unde laudatus S. Augustinus lib. cont. Mend. c. 7. ait: *Interest quidem plurimum, qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat. Sed ea, quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt*.

Si hujusmodi fuerit *intentio finis*, recta quoque, & sancta erit *electio mediorum*, quæ in processu actuum nostrorum peculiarem locum obtinet, & præcipuus fructus est rectæ intentionis. Ut autem in ea nullus obrepat error, ipsam *præcedat* oportet, ut cum eodem S. Bernardo loquar *lib. 5. de consid. c. 2.* vel *comitetur*, vel *sequatur* consideratio triplex, *dispensativa*, *æstimativa*, *spe-*

speculativa. Prima rebus ordinate utitur ad promerendum Deum. Altera res diligenter scrutatur, & ponderat ad vestigandum Deum. Tertia ab humanis rebus se avocat ad contemplandum Deum, quem nisi respicemus, dum eligimus, & postquam elegimus, ipsum non consequemur. Prima multa serit, sed parum metit: secunda vadit, sed nondum evadit: tertia venit, & ad Deum pervenit. *Quod prima optat, secunda odorat, tertia gustat*. Pura erit electio, si sic incipiat: constans, si sic pergat: felix, si sic perveniat. Quandoquidem voluntas ita disposita, efficaciter mediorum executionem imperabit, iisque, nulla difficultate, nullo retrahente labore utetur, & ad possessionem, ac fruitionem beati finis felicissime pertinget.

CAPUT IX.

De bonitate, & malitia actuum humanorum, sive moralium in genere.

D O C T R I N A.

I. *Moralitas neque in voluntario, & libero, neque in imputabilitate statuenda est, sed in subjectione actuum humanorum ad morum regulas.*

II. *Specifica humanorum actuum moralitas ab objecto desumitur.*

III. *De circumstantiis agitur actuum humanorum. Hæ a Theologis maximopere considerandæ.*

IV. *Circumstantiæ describuntur, earumque sensus legitimus explicatur.*

V. *Harum ordo, ac præeminentia notatur.*

VI. *Ex his sumitur peculiaris bonitas, aut malitia actionum humanarum.*

VII. *Quædam specialiter observantur de circumstantiæ* finis, *quæ inter ceteras præcipua est.*

VIII. *Nunquam actio, quantumvis ex objecto bona, talis revera est, si ex circumstantia aliqua, ac præsertim ex fine operantis mala fuerit.*

IX. *Dantur actus secundum speciem suam nec boni, nec mali, sed indifferentes.*

X. *Nullus tamen humanus actus in individuo, ut ajunt, indifferens est, sed aut bonus, aut malus.*

XI. *Celebris in primis ad hoc probandum affertur autboritas Christi Domini* de verbo otioso, *de quo reddendam a nobis rationem esse admonet.*

XII. *Genuina interpretatio* verbi otiosi *adversus aliquos Neotericos asseritur, & vindicatur autboritate Sanctorum Patrum.*

XIII. *Ratio S. Thomæ positam assertionem confirmat.*

XIV. *Eadem evidenter colligitur ex duabus propositionibus ab Ecclesia in hac materia damnatis.*

XV. *Præceptum referendi actus nostros in finem honestum naturale est, sive in principiis naturæ fundatum.*

XVI. *Quæstio alia tractanda sumitur, num obligatio sit referendi actiones nostras in finem ultimum Deum. Sententia affirmans ad Apostolicam Sedem delata censura omni immunis evasit.*

XVII. *Eamdem alii viri eximii, & celeberrimi Episcopi tradiderunt, damnaruntque, qui ipsi erroris notam inurere ausi sunt.*

XVIII. *Hæc sententia explicatur juxta doctrinam S. Thomæ.*

XIX. *Obligatio referendi actiones omnes deliberatas in Deum conformior est Scripturæ locutionibus, maximeque Apostoli sententiæ*: Sive manducatis &c. omnia in gloriam Dei facite.

XX. *Interpretatio hujus textus SS. Patrum traditione firmata.*

XXI. *Alius Apostoli textus in eamdem rem allatus, & Patrum testimonio roboratus.*

XXII. *S. Thomæ doctrina huic sententiæ plane conformis latius exposita: ex qua firma ratio colligitur in ejus confirmationem.*

XXIII.

XXIII. *Altera ratio deducta ex ordine supernaturali, ad quem homo provectus est.*

XXIV. *Diluitur objectio, qua Adversarii hanc sententiam Bajanismi fuligine conantur adspergere.*

I. DE bonitate, & malitia morali actuum humanorum in genere edifferit Angelicus Doctor tota quæst. 18. 1. 2. partis, in undecim articulos distributa, ex quibus, quæ in rem nostram magis necessaria sunt, seligemus. Primumque illud præmittendum existimo, sive potius recolendum, Moralitatem humanorum actuum minime sitam esse neque *in voluntario, & libero*, quæ potius sunt fundamenta, & principia effectitia actuum moralium, neque *in imputabilitate*, sive *imputativitate*, ut ajunt aliqui Juniores, quæ immo est aliquid ad moralem actuum consequutum; sed *in ordine, & conformitate, sive difformitate ad regulas morum*, ut perpetuo docet S. Thomas, & graviores quique Theologi. Unde si actus humanus conformis sit regulis morum, erit actus moraliter bonus; si autem, ab iis dissentiat, moraliter malus. Duæ autem, ut vel ab initio dictum est, sunt morum regulæ, *lex* scilicet, & *ratio*. Lex, inquam, *æterna Dei*, a qua profluunt cæteræ quæcumque leges, & *ratio humana*: illa extrinseca est, atque remota; altera proxima, & intima. Quare sicut bonitas, ita & malitia humanorum actuum ex utraque pendet, ac malus semper actus est, dum alterutri non consentit. *Habet*, inquit S. Thomas, *actus humanus, quod sit malus, ex eo quod caret debita commensuratione. Omnis autem commensuratio cujuscumque rei attenditur per comparationem ad aliquam regulam: a qua si divertat, incommensurata erit. Regula autem voluntatis humanæ est duplex: una propinqua, & homogenea, scilicet ipsa humana ratio: alia vero est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Dei.*

§. I.

De moralitate actuum humanorum specifica, sive ex objecto deprompta.

II. Porro hisce regulis actio humana conformis non est, aut difformis, nisi mediante objecto, a quo speciem suam depromit: adeoque S. Thomas hic *art.* 2. statuit, humanum actum ex objecto primariam, atque specificam habere bonitatem, vel malitiam, probatque hac ratione: „ Sicut res naturalis habet speciem „ ex sua forma; ita actio habet speciem „ ex objecto, sicut & motus ex termino. „ Et ideo, sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma, quæ dat „ speciem ei; ita & prima bonitas actus „ moralis attenditur ex objecto convenien„ti. Unde & a quibusdam vocatur *bonum* „ *ex genere*, puta uti re sua. Et sicut in „ rebus naturalibus primum malum est, si „ res generata non consequitur formam „ specificam, puta, si non generetur ho„mo, sed aliquid loco hominis: Ita *pri„mum malum in actionibus moralibus est*, „ *quod est ex objecto*, sicut accipere alie„na. Et dicitur malum *ex genere*, gene„re pro specie accepto, eo modo loquen„di, quo dicimus *humanum genus* totam „ humanam speciem “. Ex quo advertas, actionem quidem humanam procul dubio primam suam bonitatem ex lege desumere, sed non propterea sequitur, quod eam non sumat ex objecto; quandoquidem ex hoc illam depromit, quatenus regulæ, sive legi & rationi consentaneum est.

§. II.

De moralitate actuum humanorum ex circumstantiis desumpta.

III. Præter hanc primam moralitatem, quæ naturam, sive speciem constituit moralis

ralis actionis, aliæ suæ bonitates, sive malitiæ *accidentales*, quæ reputantur a circumstantiis. Unde de moralitate, quæ ex iis depromitur, agit subinde S. Thomas *art.* 3. Verum de his aliqua in antecessum adnotare præstat ex doctrina ab eodem supra tradita *quæst.* 7. qua de circumstantiis agit humanorum actuum; ubi primum circumstantiæ notionem exhibet dicens: *Nomen circumstantia ab his, quæ in loco sunt, derivatur ad actus humanos. Dicitur autem in localibus aliquid circumstare, quod est quidem extrinsecum a re, tamen attingit ipsam, vel appropinquat ei secundum locum. Et ideo quæcunque conditiones sunt extra substantiam actus, & tamen attingunt aliquo modo actum humanum, circumstantiæ dicuntur. Quod autem est extra substantiam rei ad rem ipsam pertinens*, accidens *ejus dicitur. Unde circumstantiæ actuum humanorum* accidentia *eorum dicenda sunt*.

Has autem circumstantias magna cura a Theologis considerandas esse, *art.* 3. ostendit triplici ratione; primo nimirum, quia Theologorum munus est considerare humanos actus, prout per eos homines in beatitudinem ordinantur. Quidquid autem ordinatur ad finem, oportet esse proportionatum fini. Actus porro humani non possunt esse proportionati fini, qui est beatitudo, nisi efficiantur cum circumstantiis debitis. Altera ratio est: quia Theologi humanos actus considerant, quatenus boni, vel mali sunt, meliores, aut deteriores. Hæc autem diversitas a diversitate circumstantiarum proficiscitur. Tertia tandem: quia Theologi considerant humanos actus, prout sunt meritorii, vel demeritorii, atque adeo prout sunt voluntarii. Ad judicium autem voluntarii, vel involuntarii actus cognitio, aut ignorantia circumstantiarum præcipue deservit.

IV. Quænam autem sunt hujusmodi circumstantiæ, quarum cognitio maxime pertinet ad Theologos? Quum variæ recenseri circumstantiæ soleant, tum plausibilior est enumeratio, quam ex Philosopho affert S. Thomas *art.* 3. & hoc versiculo continetur:

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando;

additque, quod sub secunda, quæ dicitur *quid*, comprehensa intelligatur ea, quam Philosophus vocat *circa quid*. Ex his tres se tenent ex parte agentis; videlicet *quis*, *quibus auxiliis*, & *cur*. *Quis* enim designat causam agentem principalem: *quibus auxiliis* causam instrumentalem: *cur* causam finalem. Tres tenent se ex parte *actus*; nimirum *quomodo*, *ubi*, *quando*. Una demum, nempe *quid*, aut *circa quid* ex parte objecti. Cæterum ut hæ veræ circumstantiæ sint, non sunt accipiendæ, quatenus ab illis pendet substantia actus in genere causæ sive efficientis, sive materialis, sive finalis. Ut enim recte monet S. Doctor in resp. ad 3.: *Illa conditio causæ, ex qua substantia actus dependet, non dicitur circumstantia, sed aliqua conditio adjuncta, sicut in objecto non dicitur circumstantia furti, quod sit alienum* (sive rei alienæ): *hoc enim pertinet ad substantiam furti; sed quod sit magnum, vel parvum. Et similiter est de aliis circumstantiis, quæ accipiuntur ex parte aliarum causarum. Non enim finis, qui dat speciem actui, ex circumstantia, sed aliquis finis adjunctus; sicut quod fortis fortiter agat propter bonum fortitudinis non est circumstantia: sed si fortiter agat propter liberationem Civitatis, vel propter Christum, vel aliquid hujusmodi*. Accipiendæ itaque sunt pro conditionibus, quæ tametsi non pertineant ad substantiam actus, unde & sine illis actus fieri potest; ipsi tamen actui aliquatenus conjunguntur.

Ut vero hasce circumstantias paucis exponamus, prima *quis*, quatenus circumstantia est, non denotat neque causam effectri-

ftricem, neque fubftantiam perfonæ agentis, fed ejus ftatum, aut conditionem; veluti an is, qui agit, laicus fit, vel Religiofus, Prælatus, Epifcopus, Matrimonio junctus, an folutus, juvenis, an fenex, non autem hic, aut ille homo, Petrus, aut Paulus &c.

Quid pariter non hic fignificat fubftantiam actionis, aut objecti, a qua, ut diximus, fpeciem defumit; fed qualitatem, aut quantitatem. Hinc etiam *circa quid* non intelligitur ipfa materia, vel objectum actionis, fed aliqua ipfius conditio quantitatem, vel qualitatem importans; ex. gr. an detractio levis, aut gravis fit, an de Superiore, Prælato &c.

Ubi, & *quando* non accipiuntur hic pro nudo loco, vel tempore fecundum fe fpectatis, fed fpecialem indicant loci, vel temporis qualitatem, V. g. an locus, ubi furtum, vel homicidium, vel fornicatio commiffa eft, facer fit: an tempus, quo opus fervile factum eft, *feftivum* fuerit: quædam enim uno loco, vel tempore prohibentur, non alio. Quædam etiam ratione loci, vel temporis fpecialem, aut graviorem malitiam contrahunt.

Quibus auxiliis circumftantia eft defignans media, & inftrumenta, queis actio humana perfecta eft; v. gr. an ad malum perpetrandum ufus quis fuerit ope Dæmonis, vel alterius hominis, an ad pelliciendam aliquam in fornicationem auxilium lenonis, an rem facram ad prophanas res adhibuerit &c.

Cur denotat finem extrinfecum actionis, aut operantis, qui adjungitur fini, qui vocatur *intrinfecus*, & ab ipfo objecto non differt: unde etiam appellari folet finis remotus, ut fi quis oret propter vanam gloriam, fi quis furetur, ut fe inebriet, aut fornicetur.

Poftremo *quomodo* non infinuat modum, qui eft effentialis actui humano, quatenus moralis eft, nempe quod bene, vel male in genere fiat: fed aliam quamdam conditionem pertinentem ad qualitatem actus, ut actio fiat per infidias, intenfe, vel remiffe, naturaliter, vel contra naturam &c.

V. Ordinem autem præeminentiæ confiderans S. Thomas *art.* 4. inter hafce circumftantias refolvit primatum tenere circumftantiam *propter quid*, five *cujus gratia*; deinde fequi in dignitate ipfum *quid*: cæteras autem magis, minufve principales effe, prout ad duas illas propius, aut minus prope accedunt: idque probat tum auctoritate S. Gregorii Nyffeni, tum hac ratione, quod actus proprie dicuntur humani, prout funt voluntarii: voluntatis autem motivum, & objectum eft finis; *Et ideo principaliffima eft omnium circumftantiarum, quæ attingit actum ex parte finis, fcilicet cujus gratia: fecundaria vero, quæ attingit ipfam fubftantiam actus, ideft* quid fecit. *Aliæ vero circumftantiæ funt magis, vel minus principales, fecundum quod magis, vel minus ad has appropinquant*. Hinc in refp. ad 2. quod nempe *finis fit extrinfecus rei, non ergo &c.* ait: *Dicendum, quod finis, etfi non fit de fubftantia actus, eft tamen caufa actus principaliffima, in quantum movet agentem ad agendum. Unde & maxime actus moralis fpeciem habet ex fine*.

VI. His itaque de circumftantiis præjactis, *art.* 3. hujus *quæft.* 18. definit, actiones hominum bonas effe, vel malas ex circumftantiis: idque declarat; quia ficuti res naturales totam effendi plenitudinem eis debitam non recipiunt ex forma, quæ fpeciem tribuit, fed plurimum ipfis additur ex accidentibus, quæ fuperveniunt, quemadmodum homo e. g. non habet ab anima rationali, quæ fpeciem confert, perfectiones omnes eidem convenientes, fed aliæ ipfi fuperaddunt ex accidentibus, veluti ex figura, colore, magnitudine &c. quorum fi defit aliquid ad decentem habitu-

tudinem, *malum naturæ* dicitur; ita quoque morales actiones totam bonitatis suæ plenitudinem non recipiunt ex objecto, a quo speciem habent; sed aliquam etiam bonitatem hauriunt ex circumstantiis, quæ sunt humanorum actuum *accidentia*, quarum si desit aliqua, quæ deesse non deberet, *morale malum* est. Hinc Sacræ Scripturæ sæpe memorant hujusmodi circumstantias, quas exigunt in actionibus nostris, ut nempe fiant convenienti loco, tempore, fine &c.: eosque redarguunt, qui actiones de se bonas inficiunt pravis circumstantiis, ut cum Dominus Matth. 6. jubet, ne eleemosynas erogemus, ut videamur ab hominibus, acriterque reprehendit Pharisæos, qui tum eleemosynas, tum orationes, tum alia opera bona faciebant, ut ab hominibus viderentur, sive ob finem aucupandæ vanæ gloriæ. Hinc etiam improbant Sacrificium, quod sane opus sanctissimum est, Deo oblatum a Caino, & Saule, a Caino quidem, quia deerat pius affectus; a Saule vero, quia deerant debitæ circumstantiæ.

VII. Quia vero, ut mox dictum est, inter circumstantias *finis* est omnium præcipua, idcirco *art.* 4. S. Thomas specialiter inquirit, *utrum actio humana sit bona, vel mala ex fine*. Qua in re duplex, prout alias notavimus, finis distinguendus est; finis nempe *operis*, & finis *operantis*. Finis *operis*, qui etiam dicitur finis *proximus*, idem est, ac *objectum* actionis, adeoque intrinsecus actioni, eidemque tribuens speciem propriam, ac primariam: & de hoc fine modo non loquitur. Loquitur ergo de fine *operantis*, qui actioni extrinsecus est, neque ipsi propriam speciem communicat: sed est circumstantia operis ab operante relata in finem, qui circumstantiatum omnium principalissima est: & ab hoc fine docet actiones humanas desumere bonitatem, & malitiam, *præter bonitatem, & malitiam absolutam, quæ in eis extitit* ex objecto. Probat autem resolutionem suam profunda ratione, quæ in hoc consistit; nempe quia eadem est dispositio rerum in bonitate, & in esse: sed in iis, quorum esse est independens, satis est considerare esse absolute ad hoc, ut sint entia: quorum autem esse ab alio dependet, oportet, quod considerentur per respectum ad causam, a qua dependent: Sicut ergo id, quod habet bonitatem non dependentem ab alio, est bonum absolute sine ulla consideratione bonitatis ab alio dependentis; ita quod bonitatem habet ex alio dependentem, aliquam bonitatis rationem sortitur ab eo, a quo dependet. Bonitas autem humanarum actionum dependet nedum ab objecto, sed etiam ab operante tamquam a causa, quæ agit propter finem. Igitur ex fine quoque suam depromunt bonitatem. *Unde*, subdit, *in Personis Divinis, quæ non habent bonitatem dependentem ab alio, non consideratur aliqua ratio bonitatis ex fine*.

VIII. In his autem, quæ dicta sunt de causis, unde trahunt humani actus bonitatem, aut malitiam, peculiari observatione dignum judicio, ad rationem actus simpliciter, & vere boni minime sufficere, ut ex aliqua parte bonus sit; v. g. ex objecto, ex circumstantiis, aut ex fine, nisi bonitates omnes in eo concurrant, adeo ut si aliqua ex parte malus sit, totus malus dici debeat, ut tradit aperte S. Thomas *art.* 4. *ad* 3. inquiens: *Nihil probibet actioni babenti unam prædictarum bonitatum* (quod scilicet bonus sit ex objecto, & pravus ex fine, aut e contra) *deesse aliam. Et secundum boc contingit, actionem, quæ est bona secundum speciem suam, vel secundum circumstantias ordinari ad finem malum, vel e converso. Non tamen est actio bona simpliciter, nisi omnes bonitates concurrant: quia quilibet singularis defectus causat malum: bonum autem causatur ex integra causa*. Quod & confirmat q. 19. art. 7. ad 2.: *Voluntas non* po-

potest dici bona, si sit intentio mala causa volendi. *Qui enim vult dare eleemosynam propter inanem gloriam consequendam, vult id, quod de se est bonum sub ratione mali: & ideo, prout est volitum ab ipso, est malum.* Quare hoc sensu duntaxat vera dici potest aliquorum Authorum, qui contra sentiunt, opinio, quod nempe contingat aliquando, ut in elicientia bonorum actuum alii actus immisceantur, qui pravi sint, sed non afficiant actum bonum, adeoque neque corrumpant; sed unum eumdemque actum repugnat simul esse bonum, & malum.

§. III.

De moralitate actuum indifferentium.

IX. Verum ad aliam magni momenti quæstionem convertamus animum, de qua S. Thomas pertractat tum 8. tum 9. *art.* hujus quæstionis 18. spectatque actus indifferentes. Et quidem admittendos esse actus indifferentes secundum speciem suam, qui nempe, spectato eorum objecto, nec boni sint, neque mali, hac eleganti ratione ostendit, nimirum „ Actus humanus, qui „ dicitur moralis, habet speciem ab objecto relato ad principium actuum humanorum, quod est ratio. Unde si objectum actus includat aliquid, quod conveniat ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem, sicut dare eleemosynam indigenti. Si autem includat aliquid, quod repugnet ordini rationis, erit malus actus secundum speciem, sicut furari, quod est tollere aliena. Contingit autem, quod *objectum actus non includit aliquid pertinens ad ordinem rationis*, sicut levare festucam de terra, ire ad campum, & hujusmodi: *Et tales actus secundum speciem suam sunt indifferentes*“.

X. Sed tametsi hoc verum sit, si tamen humani actus considerentur *in individuo*, sive quatenus ab homine fiunt, constans est S. Thomæ, & Thomistarum omnium, quemadmodum & meliorum quorumque Theologorum sententia, nullum actum, qui ex deliberata ratione procedit, esse indifferentem, sed aut moraliter bonum, aut moraliter malum. Dico *actum ex deliberata ratione procedentem*, sive deliberatum, & humanum. Qui enim non ex ratione deliberante proveniunt, sed vel ex quadam imaginatione, aut impulsu naturali, ut motio pedis, vel manus, fricatio barbæ &c. nemo negat nec bonos, nec malos esse moraliter, cum nec ipsi actus humani sint, ac morales. Hæc autem S. Thomæ sententia pluribus nititur, iisque gravissimis momentis, quorum aliqua attingam.

XI. Et primum quidem repetitur ex celebri auctoritate Christi Domini apud Matth. 12. ita dicentis: *Omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die judicii. Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Ex quibus sic argumentum conficio: De omnibus deliberatis factis in die Judicii æque oportet nos rationem reddere, sive ut justificemur, sive ut condemnemur, ac de omnibus deliberatis verbis. Sed de omnibus deliberatis verbis in ordine ad justificationem, aut condemnationem reddenda nobis ratio est coram supremo Judice. Nulla igitur sive facta, sive verba *in individuo* indifferentia sunt, sed omnia vel bona, vel mala. Si qua enim in individuo indifferentia essent ad bonitatem, vel malitiam, ad justificationem, vel condemnationem, forent *otiosa* verba. Quid namque verbi *otiosi* nomine intelligendum venit, aut intelligunt Ecclesiæ Patres? Haud certe, ut apud Valentiam constat hic *disp.* 2. *quæst.* 13. *p.* 6. verbum ex se, aut natura sua malum, nocivum, mendax, blasphemum, impium &c., prout Juniores aliqui interpretantur. Siquidem nullam vim haberet argumentum, quo eo loco ex verbo

bo otioso probat Christus Dominus potiori titulo reddendam esse in die Judicii rationem de verbis nocivis, mendacibus detractoriis &c., quibus Pharisæi ipsum calumniabantur. Hinc S. Ambrosius ita arguit lib. 1. Offic. c. 2. *Si pro otioso verbo ratio poscitur, quanto magis pro sermone impietatis, & blasphemiarum?* Vel ut S. Bernardus serm. de tripl. cust.: *Si de omni vel otioso verbo &c. Deo sunt homines reddituri rationem &c. quanto districtius de verbo mendaci, & injurioso &c. Si de verbis otiosis ratio redditur ad pœnam, quanto magis de operibus?*

XII. Quodnam ergo *otiosum* verbum existimandum est? Iidem Sancti Patres nobis declarant illud esse, quod non refertur ad aliquem bonum finem. *Otiosus est*, inquit Origenes hom. 1. in Psal. 28., *qui neque boni, neque mali aliquid agit*. *Otiosum verbum est*, subdit S. Hieronymus in cap. 4. epist. ad Ephes., *quod non ædificat audientes, ut si omissis seriis, de rebus frivolis loquamur, & fabulas narremus antiquas*. *Omne verbum*, ait S. Basilius in Reg. ad interr. 23., *quod ad propositum in Domino usum non servit, otiosum est*. *Otiosum verbum est*, illud perspicue definit S. Greg. Magn. Hom. 6. in Evang., *quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione justæ necessitatis caret*; adeo ut pro fine quidpiam non habeat ad ædificationem. Immediate namque subjicit: *Otiosa ergo colloquia ad ædificationis studium veritate*. S. quoque Bernardus tract. de Vita felic. *Quicunque*, ait, *quodcumque egit, & non propter hoc agit, ut Deo serviatur, in eo, quod agit, otiatur*. Hinc S. Thomas 2. 2. *q.* 132. *art.* 1. docet, *appetitum gloriæ* non relatum ad gloriam Dei, vel salutem proximi *vanum* esse, atque adeo peccaminosum, inquiens: *Potest gloria dici vana tripliciter ..... Tertio modo ex parte ipsius, qui gloriam appetit, qui videlicet appetitum gloriæ suæ non refert in debitum finem, puta ad honorem Dei, vel proximi salutem*. Hinc etiam generatim in 2. *dist.* 1. *q.* 3. *ad* 3. tradit: *Actus procedens a ratione deliberata, si est restribilis in Deum, & non refertur, vanus est, & otiosus*. Concludendum igitur ex laudata Evangelii sententia invicte probari, nullum actum, aut verbum ex deliberata ratione profectum indifferens esse, sed aut bonum, aut malum, prout est ejusdem finis.

XIII. Atque in hoc præcipue consistit ratio, qua S. Thomas in hoc *art.* 9. efficaciter probat positam assertionem, quam, cum clarissima sit, juvat ejusdem verbis afferre: „ Ideo, inquit, actus qui alias indifferens est secundum speciem suam, „ tamen est bonus, vel malus in individuo „ consideratus; quia actus moralis non solum habet bonitatem ex objecto, a quo „ habet speciem, sed etiam ex circumstantiis, quæ sunt quasi quædam accidentia: sicut aliquid convenit individuo „ hominis secundum accidentia individualia, quod non convenit homini secundum rationem speciei. Et oportet, quod „ quilibet individualis actus habeat aliquam „ circumstantiam, per quam trahatur ad „ bonum, vel malum, ad minus ex parte „ intentionis finis. Cum enim rationis sit „ ordinare, actus a deliberativa ratione „ procedens, *si non sit ad debitum finem ordinatus*, ex hoc ipso repugnat rationi, „ & habet rationem *mali*. *Si vero ordinetur ad debitum finem*, convenit cum ordine rationis; unde habet rationem „ *boni*. Necesse est autem, quod vel ordinetur, vel non ordinetur ad debitum „ finem. Unde necesse est, omnem actum „ hominis a deliberativa ratione procedentem in individuo consideratum bonum „ esse, vel malum “.

Subdit autem apposite, ut mentem suam, ac veritatem amplius manifestet, quod initio jam notavimus: *Si autem actus non pro-*

procedit a ratione deliberativa, sed ex quadam imaginatione: sicut cum aliquis fricat barbam, vel movet manum, aut pedem, talis actus non est proprie loquendo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus a ratione. Et sic erit indifferens, quasi extra genus moralium actuum existens.

XIV. Alia plura in eamdem rem proferre argumenta possem, quæ lubens prætermitto. Sed illud præterire nefas, quod sumitur ex duabus propositionibus ab Ecclesia proscriptis in Decreto Innocentii XI., quarum prima in ordine *octava* est: *Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Altera vero in ordine nona sic effert: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum penitus caret culpa, ac defectu veniali.* Attentius quæso hujusmodi proscriptæ propositiones perpendantur. Eæ profecto damnatæ non sunt ob aliquam immoderatam voluptatem, sive in comestione, sive in opere conjugali quæsitam: quoniam nemo Theologorum est, qui docuerit, comestionem, & conjugalem voluptatem immoderatam, aut intemperantem omni etiam veniali culpa carere: ac præterea in damnatis ipsis propositionibus ne umbra quidem hujusce *immoderationis* apparet. Constat enim in illis sermonem esse duntaxat (nec Doctores, qui eas docuerunt, aliud voluere) de comestione, & conjugio exercito ob solam voluptatem, in hac sistendo, nec ad alium finem honestum rationi convenientem hæc opera dirigendo. Excludebant quippe earumdem Authores nocumentum omne, quod cibus, & potus afferre possunt valetudini, si immoderate sumantur: tunc enim & ipsi venialem saltem culpam in iis agnoscebant; & rationem afferebant doctrinæ suæ: *Quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Si ergo nihilominus damnatæ ab Ecclesia fuerunt, jam sola voluptas in his actionibus percepta, & quæsita damnabilis judicata est, *nec licet appetitui naturali suis actibus frui*, quin eos referat in altiorem finem, & homine dignum. Porro si in hisce actibus non relatis in finem honestum culpa aliqua admittenda est, eadem procul dubio militat ratio de cæteris quibuscumque actibus, si in eis sistat homo, nec referat in honestum finem: adeoque nullus actus deliberatus indifferens est, sed aut bonus, aut malus: bonus, si referatur; malus si non referatur.

XV. Præceptum itaque est, illudque naturale, sive in primis principiis homini inditis fundatum, ut quoties homo deliberate agit, agat ut homo, sive ob finem rationi convenientem, qui alius non est præter honestum. Et quamvis præceptum hocce affirmativum sit, semper tamen obligat, quoties deliberate agimus, quia universale est pro actionibus omnibus; adeoque includit *negativum*, quo prohibetur quidpiam agendum esse, nisi juxta rationem, aut finem homine ratione prædito dignum. Quoniam vero adversarii, ut hoc præceptum naturale referendi actus nostros in finem honestum eludant, argumentum desumere solent ex eo, quod nullum sit præceptum eosdem referendi in finem supernaturalem, sive in ipsummet Deum; ideo aliam quæstionem hic adnectendam existimo, deque hoc alio præcepto quidpiam decernendum.

§. IV.

De obligatione referendi actus humanos in ultimum finem, nempe Deum, disseritur.

XVI. Omnes ferme Theologi, quibusdam exceptis laxioris Ethices patronis, conveniunt in doctrina hactenus tradita de obligatione, qua obstringimur, referendi actiones quaslibet nostras, dum deliberate agimus, in aliquem honestum finem, ex quo

quo bonæ sunt, adeo ut, si nullo modo in eum referantur, malæ sint, & aliqua saltem veniali culpa infectæ. Sed non omnes aliam obligationem referendi easdem in finem ultimum Deum agnoscunt; putantque plures ex iis satis esse, ut in Deum sint *referibiles*, sive quod hujusmodi sint, ut in Deum referri possint, quamvis ab agente non referantur nec *actualiter*, nec *virtualiter*: atque hanc sententiam docet etiam P. Daniel Concina *de Charit.* agens *in primum Decal. praeceptum*; quamquam alibi de ejus veritate subdubitanter loquatur. Sed alii permulti sunt, sin numero, authoritate, meo facile judicio, potiores, qui contendunt haud sufficere, ut actus nostros referamus in finem honestum, adeoque sint solummodo in Deum *referibiles*; sed obligationem ulterius esse, ut eos in finem ultimum, Deum scilicet, actu vel virtute referamus ex aliquo amore erga ipsum, aut ex charitate saltem, quam vocant *justificante minorem*, quamque admittendam omnino esse alibi manifestum fiet. Atque hanc sententiam præter plures ex antiquis Theologis, quorum aliqui Concilio Tridentino interfuerunt, tradunt disertissime plures Catechismi in Ecclesia probatissimi, & ipse Catechismus Romanus, sive Tridentini Concilii *p.* 4. *c.* 13.; tradunt duo Duacensis Academiæ splendidissima lumina, Æstius, & Sylvius; tradit Hesselius, Steyartius, ac tota Lovaniensis Theologica Facultas, quæ hanc doctrinam examinandam detulit per Deputatos suos SS. Domino Innocentio XI. anno 1677. his verbis conceptam art. 2. *Vocem* charitas, *tametsi aliqui Scholastici accipiant pro sola illa Dei dilectione, quæ est nostra cum eo per peccatorum remissionem amicitia, S. Augustinus, & alii Patres eam sumere solent pro quavis supremi boni casta propter se dilectione*: quasi vero, *inquit Augustinus*, aliud sit bona voluntas, quam charitas: Et art. 5. *Omne opus ut plene bonum sit, & ne venialiter quidem in eo delinquatur, debet ex tali charitate procedere, ac per ipsam referri in Dominum Deum . . . . attamen ista relatio per charitatem perfectam fieri non debet, sed sufficit fieri per charitatem imperfectam . . . . . neque necessaria est relatio actualis; sed sufficit, quod virtualiter in Deum referatur*. Cumque hæc doctrina in Sacra Congregatione ad examen deducta fuisset, ac diligenter discussa, nullam omnino censuram passa est. Eamdem tradidit etiam Universitas Theologiæ Parisiensis anno 1717. aperte docens: *Necessarium esse necessitate præcepti referre in Deum tamquam in ultimum finem actiones humanas nedum interpretative, sed etiam actualiter, aut saltem virtualiter*.

XVII. Præter hos, aliosque egregios Theologos sententiam hanc perspicue docuerunt Illustrissimi Archiepiscopi, & Episcopi, Joannes Episcopus Castoriensis, Nicolaus Episcopus Bellovacensis, Antonius Godæus Episcopus Grassensis, Ludovicus Episcopus Agennensis, Daniel Episcopus Valentinus, & (ut alios plures omittam) Franciscus Genettus in sua Theologia Summo Pontifici Clementi XI. dicata, & a S. Palatii Apostolici Magistro Raymundo Capisuchio specialiter approbata. Cumque doctrinam hanc *de relatione operum in Deum*, *Apologia Casuistarum* tamquam erroneam traduxisset, ac in Bajo damnatam, plures Galliarum Episcopi hac inter alias de causa hujusmodi librum proscripsere, quem etiam proscripsit, ac prohibuit Alexander VII.

XVIII. Huic sententiæ ego quoque lubens accedo, eamque defendo tamquam sacris Libris, & Patrum doctrinæ conformiorem, & doctrinæ etiam S. Thomæ, quos ille fidelissime sequutus est. Sed illam manifestius in primis declaro, ne ullus in ejus intelligentia error subrepat, & omnis æquivocatio de medio tollatur. Ita-

Itaque illud primum animadverto, duplex præceptum charitatis juxta germanam S. Thomæ doctrinam distinguendum esse: alterum, quo Deum super omnia efficaciter, ac perfecte diligamus, nosque omnes, & opere nostra in ipsum referamus, quod a præcepto charitatis non distinguitur; & hoc præceptum obligat sub peccato lethali: sed quia *affirmativum* est, licet *semper* obliget, non obligat tamen *pro semper*, sed pro certis temporibus, & circumstantiis, in quibus, si hunc dilectionis actum omittimus, lethaliter delinquimus, prout modo certissimum est post damnationem ab Ecclesia factam plurium propositionum hanc materiam spectantium; de qua nos agemus primum Legis divinæ præceptum explicantes. Verum aliud præceptum charitatis, sive amoris Dei, & relationis in ipsum nostrarum actionum admittimus, & admittendum putamus, quod tametsi *affirmativum* dici queat, *negativum* tamen involvit, adeoque obligat *semper*, *& pro semper*, non quidem sub lethali, sed sub veniali culpa; ut nempe nihil deliberate operemur, quin illud in Deum referamus, tamquam in ultimum finem nostrum: quod non sine aliquo Dei amore saltem imperfecto fieri potest: atque hæc relatio necesse non est, quod *actualis* sit, sed satis est *virtualis*, eo modo, quo plura agimus propter finem, licet de ipso actu non cogitemus. Audiamus S. Thomam *in* 2. *dist.* 38. *q.* 1. *art.* 1. *ad* 4. ita rem hanc explicantem. „ Ad hoc quod alicujus actionis finis sit Deus, vel charitas, non oportet, quod agendo illam actionem aliquis de Deo, vel charitate cogitet: nec iterum sufficit, quod aliquis *habitu* tantum Deum, vel charitatem habeat: Quia sic etiam actum venialis peccati aliquis in Deum ordinaret, quod falsum est. Sed oportet, quod prius fuerit cogitatio de fine, qui est charitas, vel Deus, & quod actiones sequentes in hunc finem ordinaverit, ita quod rectitudo istius ordinationis in actionibus sequentibus salvetur, ut patet in artifice, qui si, dum opus exercet, semper de regula artis cogitaret, multum in opere impediretur: sed, sicut prius excogitavit per regulas artis, ita postmodum operatur: & sic in opere ejus rectitudo artis salvatur „. Hac ipsa explicatione intelligo ego intentionem, sivo relationem actuum nostrorum in finem ultimum Deum, dum opus tale est, ut in ipsum referri valeat, nempe *moraliter bonum*. Hæc autem relatio si desit, bonum quidem erit opus ex officio, sed tamen comitem habebit aliquam omissionem venialiter culpabilem, quæ non afficit opus, sed operantem, qui deberet opus ipsum referre in Deum ultimum finem.

XIX. Hæc sententia sic exposita, ut jam dixi, conformior est tum Sacræ Scripturæ, tum Ecclesiæ Patribus. Ex Scripturis duos tantum textus profero, aliis prætermissis. Prior sumitur ex iis Apostoli verbis, quæ habentur 1. ad Corinth. c. 10. *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Plana sunt, atque perspicua hujusmodi verba. Omnes actus nostros, comprehendunt, nullumque prorsus excipiunt, ut constat tum ex eo, quod Apostolus ait: *Sive aliud quid facitis*, tum ex verbo *omnia*; tum ex eo, quod, si vult, ut etiam esum, & potum, quæ sunt actiones infimæ, & animalium propriæ, referamus in Deum, multo magis referendæ erunt aliæ

quæ

quæcumque actiones nobiliores, & homini convenientes. Omnes igitur humanos actus jubet Apostolus, ut *in gloriam Dei faciamus*. *Jubet*, inquam, non merum consilium præbet, ut contendunt adversarii. Nam primo verbum *facite* imperativum est, quod, dum materia patitur, & locutionis circumstantiæ non obstant, obvie, & litteraliter imperium, seu præceptum denotat, nec nisi violenter ad merum consilium detorquetur.

Deinde textus antecedentes, & consequentes satis coarctant verbum *facite* ad imperium. Nam in contextu immediate antecedente prohibet Apostolus cum infirmorum fratrum scandalo idolothyta comedere; & in immediate subsequente jubet, sine offensione esse Judæis, Gentibus, & Ecclesiæ Christi: adeoque & textum intermedium eodem modo imperativo accipere par est: *Sive ergo manducatis, sive &c.*; qua voce *ergo* significatur, documentum illud inferri ex textu præcedente, qui de præcepto loquitur.

XX. Tertio textum hunc ita interpretantur Ecclesiæ Patres. Basilius *in Reg. fus. inter* 5. ait: „ *Christianus*, si actiones suas „ omnes, sive majores, sive minores ad „ Dei voluntatem direxerit &c. Apostoli „ *præcepto* illi satisfacit: *Sive manducatis*, „ *sive bibitis*, *sive aliud quid facitis*, *omnia* „ *in gloriam Dei facite* “. Juxta quod tota Ecclesia Græca in quadam Oratione publica relata a Goario in suo Euchologio Deum ita precatur: *Domine, qui per Apostolum tuum Paulum omnia in gloriam tuam nos facere præcepisti &c.*

Origenes *lib.* 10. *in Epist. ad Rom.* ad illa verba: *Omne, quod non est ex fide &c.* scribit: *Sive quid gesseris sine fide, sive loquutus fueris, sive etiam cogitaveris, peccas. Hoc idem est, quod in aliis dicit*: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.

Hieronymus epist. ad Ctesiphont. in Pelagium sic insurgit: *Audi, ingrate; imo sacrilege: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*.

S. Augustinus in eundem sensum sæpe accipit Apostoli verba, ita ut de ejus mente omnino dubitare nefas sit. S. Maximus hom. 2. *De gratiis Deo &c.* ait: *Christianus semper debet Patri, ac Domino suo laudes dicere, & in ejus gloriam omnia precurare, sicut ait B. Apostolus: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. S. Bernardus serm. 2. *de diversis*, & serm. 3. de Obedient. *Quidquid facimus*, inquit, *jubemur facere in gloriam Dei*.

Ut alios omittam, satis sit afferre explicationem hujus textus Paulini non in uno loco allatam a S. Thoma, qui sensum germanum Apostoli, ac cæterorum Patrum complexus est. *In Disput. q. unic. de Charit. art.* 11. *ad.* 2. primum exponit sensum præcepti referendi omnia in Deum, aitque: *Omnia actu referre in Deum non est possibile in hac vita: sicut non est possibile, quod semper de Deo cogitetur . . . . Sed quod omnia virtute referantur in Deum, pertinet ad perfectionem charitatis, ad quam tenemur*. Et explicata hac relatione virtuali exemplo Medici colligentis herbas ad ægri salutem procurandam, subdit: *Sic igitur, cum aliquis se ordinat in Deum sicut in finem, in omnibus, quæ propter se ipsum facit, manet virtute intentio ultimi finis, qui Deus est. Hoc igitur modo præcipit Apostolus, quod omnia in gloriam Dei referantur*.

Eadem habet *lect.* 10. *in cap.* 10. *Epist.* 1. *ad Corinth.* exponens laudata Apostoli verba: *Sive manducatis, sive bibitis &c.* docens, quod Apostolus *primum inducit actum multiplicem, sive manducatis sive bibitis &c.* secundo persuadet *intentionem debitam, omnia in gloriam Dei facite*. *Debitam* er-

ergo afferit S. Thomas hanc intentionem, quam fubinde fufius in fequentibus exponit, & confirmat. Demum & hunc textum S. Doctor defignat. 2. 2. *quæft.* 29. *art.* 1. dum ait: *Ex præcepto tenemur omnia in gloriam Dei facere*, ut patet 1. Corinth. c. 10. Liquet ergo apertiffime laudatum Apoftoli fenfum ex Patrum confenfione perperam explicari ab aliquibus Theologis, ac fi merum confilium, non autem præceptum contineret.

XXI. Non abfimilis huic, nec abfimiliter intelligendus eft alius ejufdem Apoftoli textus, quem habet *Cap.* 3. ad Coloffenf. *Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini noftri Jefu Chrifti*. In cujus commentario *lect.* 3. fcribit S. Thomas: *Quidam dicunt, quod hoc eft confilium*; *fed hoc non eft verum*. Quod fi dicas, hinc confequi peccare mortaliter, qui facit contra præceptum, negat S. Doctor confequentiam: quia *venialiter peccans non facit contra hoc præceptum fimpliciter*, fcilicet contra finem præcepti. Nam in fenfu S. Doctoris, ac Veterum folus ille, qui lethaliter peccat, facit *contra* præceptum; qui autem venialiter, facit *præter præceptum*.

Poffem hic fubnectere aliorum Doctiffimorum Interpretum fententias ad eamdem confirmandum hujus Apoftolici textus, aliorumque explicationem. Verum brevitatis caufa authoritatem tantummodo proferam Alphonfi Salmeronii celeberrimi ex Societate Scriptoris, qui Concilio Tridentino interfuit. Is laudatum textum ad Coloffenfes exponens fic ait: „*Omne quodcumque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini facite*, præceptum generale eft, omnibus fidem Evangelicam profitentibus datum, ita ut, fi fecus fecerint, a mandatis declinent. Nam fervi Dei fumus, tanto pretio redempti, ut prompte ad voluntatem Dei exequendam teneamur. Non tamen ad hæc femper *actu* præftanda (ob imbecillitatem mentis noftræ, ac naturæ) *obligamur*; fed fatis eft *habitu*, aut (ut *meliores* Theologi docent) *virtute*, etfi non actu, hæc præftare, ut nulla fit actio, quam non velimus in gloriam Dei cedere. Apoftolus dixit alio loco: *Sive manducatis, five bibitis, five aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*. Ubi etiam actiones craffas, & humanas comedendi, & bibendi, & opera generationis præftandi, per illud verbum: *Vel aliud quid facitis*, Apoftolus comprehendit. Igitur Apoftoli doctrina nullum admittit medium inter opus meritorium, & demeritorium. Et intelligo in actione humana, & *deliberata*. Et cur grati effe jubemur Deo, & diligere Deum ex toto corde, anima, & mente, *quomodo non aliquod erit peccatum*, fi *omnia* opera noftra in gloriam ejus non referamus"?

Sed & alius Apoftoli textus non eft omnino prætereundus, defumptus ex 1. ad Corinth. cap. 16. *Omnia veftra in charitate fiant*. Quid enim aliud hifce verbis fignificat? nifi, *Omnia referri debent ad finem charitatis, ut fcilicet fiant propter Deum*, quemadmodum exponit S. Thomas *lect.* 3. in eum locum, ubi certe nullum actum Apoftolus excipit, nullam adhibet limitationem ad certa tempora, aut circumftantias, quibus hoc faciendum fit. Atque ipfe S. Auguftinus *de Corect. & grat.* expreffe præceptum ita accipiendum docet, dum ait: *Præcipit Apoftolus dicens: Omnia veftra in charitate fiant*. Quod & contextus prorfus exigit. Sic enim legitur: *Vigilate, ftate in fide, viriliter agite: omnia veftra in charitate fiant*. Vigilare autem, & viriliter agere quis neget effe præceptum? Plures alios Scripturæ textus fas effet afferre; fed cui hæc non fufficiunt, nec plane alii fufficient.

XXII.

XXII. Testimonia Patrum omnium hic contexere minime lubet, ne minus sim: quæ namque laudavimus in confirmationem Apostolici sensus satis abunde sunt. Solum proinde paulisper immorabor in doctrina D. Thomæ ex patribus procul dubio eruta amplius confirmanda; utpote quod ex ipsa fundamentum hujusce sententiæ præcipuum depromitur. Itaque principium, ac doctrina S. Thomæ, quam tradit tum hac *prima secunda*, tum aliis in locis, hæc est; quod, sicut Deus est ultimus finis hominis, ita in hunc finem dirigenda sit omnis actio hominis operantis, prout homo est, sive ex deliberatione rationis, atque adeo nunquam bona sit voluntas humana, nisi tendat in hunc ultimum finem, sicuti docet 1. 2. *q.* 19. *art.* 9. & *art.* 10. ubi ait: *Non est recta voluntas alicujus hominis volentis aliquod bonum particulare, nisi referat illud in bonum commune, sicut in finem*, qui alius non est nisi Deus. Atque hinc *quæst.* 21. *art.* 4. ubi quærit, *Utrum actus humanus habeat rationem meriti, vel demeriti apud Deum*, considerando meritum, & demeritum absolute, & in genere, non prout vitæ æternæ, hæc scribit: *Utroque modo actus nostri boni, vel mali habent rationem meriti, vel demeriti apud Deum. Ratione quidem ipsius, in quantum est ultimus hominis finis. Est autem debitum, ut ad finem ultimum omnes actus referantur, ut supra habitum est &c.* nempe *art.* 10. mox citato. Ex quo subinde in *Resp. ad* 3. colligit discrimen inter ordinem, quem habet homo agens, ad Communitatem, & ad Deum, inquiens: „ Dicendum, quod homo non „ ordinatur ad Communitatem politicam „ secundum se totum, & *secundum omnia* „ *sua*: & ideo non oportet, quod quilibet „ actus ejus sit meritorius, vel demerito- „ rius per ordinem ad Communitatem po- „ liticam. Sed *totum* (N. B.) *quod homo* „ *est, & quod potest, & habet, ordinandum* „ *est ad Deum. Et ideo omnis actus hominis* „ bonus, vel malus habet rationem meri- „ ti, vel demeriti apud Deum, quantum „ est ex ipsa ratione actus ". Hæc ex S. Thoma deducta ratio, & verbis ejusdem firmata, plane apodictica pro nostra sententia mihi videtur.

XXIII. At non minus firma æstimanda est hæc altera ratio, in ipsa fundata doctrina ab Adversariis communiter probata. Consentiunt ipsi nimirum (qui enim dissentiunt, ne quidem curandos existimo) nullos actus deliberatos in individuo esse indifferentes, sed omnes bonos esse, vel malos: idque eo maxime fundamento nixi, quod ordo ipse naturalis ab homine exigat, ut omnia opera sua referat in finem honestum rationi humanæ convenientem. Si ergo in hunc finem referat homo actus suos, hi *boni* erunt; si autem non referat, *mali*. Consentiunt etiam in hac alia doctrina, humanum scilicet genus elevatum fuisse in Adamo ad ordinem supernaturalem, gratiæ videlicet, & gloriæ in clara Dei visione positæ. His autem constitutis principiis sic arguere licet. Si homo *in ordine naturali* consideratus tenetur suas actiones dirigere in finem naturaliter honestum; cur idem homo consideratus *in ordine supernaturali*, ad quem Dei munere elevatus est, non tenebitur dirigere easdem actiones suas ad finem ultimum Deum totius ordinis naturalis, ac supernaturalis principium, & complementum? Nonne si juxta adversarios obligatio est homini indita a principiis naturæ referendi actus suos in honestum finem, & homini, ut homo est, sive particeps rationis, convenientem; obligatio quoque, saltem superaddita, erit homini elevato ad ordinem superiorem gratiæ, & gloriæ, ut opera sua referat in finem huic ordini congruentem, qui certe alius non est, nisi Deus Naturæ author, & gloriæ? Atque huc conspirant ea Scripturæ testi-

testimonia, quæ de hac vocatione loquuntur, ac redemptione humani generis peracta per Christum Jesum. Sic enim 1. Petr. 1. dicitur: *Secundum eum, qui vocavit nos, sanctum & ipsi in omni conversatione sancti sitis.* 2. Corinth. 5. *Pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est*; & alia id genus satis obvia, quæ nos urgent, ut semper agamus opera vocatione nostra digna, & tamquam filii Dei, & hæredes æternæ gloriæ omnia penitus ad Dei nostri honorem, & gloriam referamus.

XXIV. Verum obstrepunt ex adverso plures, ajuntque sententiam, quam defendimus, Bajanismi, ac Jansenismi fuligine tinctam esse, & ab Apostolica Sede jam damnatam, dum proscripsit eam Baji propositionem ordine 38. *Omnis amor creaturæ rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, aut laudabilis illa charitas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffusa Deus amatur*; sicut & aliam, qua asseritur, *omnia Infidelium opera esse peccata*: utraque enim consequi videtur ex sententia nostra.

Verum ad has objectiones, ne in iis refellendis diutius detineamur, respondere satis esset, eas jam fuisse propositas adversus Lovanienses Doctores, & post severum examen ipsorum, nostræque sententiæ, nullam hanc passam esse censuram sive *Bajanismi*, sive *Jansenismi*, prout jam adnotavimus. Nam Bajus locutus est de charitate perfecta, propriaque justorum, quam exigebat ad quodcumque opus bonum. Nostra autem sententia loquitur de charitate imperfecta, sive amore quocumque ultimi finis nostri Dei, quo in ipsum actiones nostras dirigimus. Deinde etiam in Infidelibus nos admittimus opera ex officio suo moraliter bona, solumque dicimus, si ea aliquatenus in Deum non referantur, comitem habere culpam, quæ non inficit opus, sed operantem. Qua in re juvat referre S. Thomæ doctrinam, quam habet *in 2. dist.* 41. *q.* 1. *art.* 2. ubi ita sapienter disserit: „ Dicendum, quod sicut in „ rebus naturalibus una perfectio alteri „ superadditur, sic ut quædam res habeant „ unam illarum, & quædam duas, & sic „ deinceps; ita etiam in moralibus contingit in actu considerare aliquam perfectionem alii superadditam, ex quarum „ unaquaque dicitur actus bonus; &, si „ aliqua illarum perfectionum desit, deerit bonitas, quæ est secundum perfectionem illam: verbi gratia, omnis actus, „ in quantum est actus, habet essentialem „ bonitatem, secundum quam omne ens „ bonum est: sed in aliquibus actibus superadditur quædam bonitas ex proportione actus ad debitum objectum. Et secundum hoc dicitur actus bonus ex genere: Et rursus ex debita commensuratione circumstantiarum dicitur bonus ex „ circumstantia; & sic deinceps, quousque „ perveniatur ad ultimam perfectionem, „ cujus actus humanus est susceptivus, „ quæ est per ordinem ad finem ultimum „ per habitum gratiæ, & charitatis. Et „ ideo actus illorum, qui gratiam, & „ charitatem non habent, hoc modo bonus esse non potest. Et hæc est bonitas, „ secundum quam actus meritorius dicitur „ (æternæ vitæ). Sed subtracto posteriori, nihilominus remanet prius, ut „ *in lib. de caus.* dicitur. Unde, quamvis „ ab Infidelium actibus subtrahatur ista „ bonitas, secundum quam actus meritorius dicitur, remanet tamen bonitas alia „ vel virtutis politicæ, vel ex circumstantia, vel ex genere „.

Ex hac S. Thomæ auctoritate maxima lux enitescit, solvendæ objectioni propositæ perquam idonea. Plures ille bonitates distinguit, quæ humano actui convenire possunt, inter quas alia est bonitas ex objecto,

cto, quam vocat bonitatem ex genere, sive ex specie: alia, quæ profluit ex circumstantiis, in qua comprehenditur bonitas ex fine extrinseco: alia ex habitu virtutis ab habitu charitatis distinctæ, quam in confuso verbis illis designat; *& si deinceps*; estque bonitas, quam actus cujuslibet virtutis habet ex eo, quod procedat ex habitu virtutis, puta eleemosyna ex virtute misericordiæ profecta. Postrema demum iis verbis designata: *quousque perveniatur ad ultimam perfectionem &c. Et hæc est bonitas, secundum quam actus dicitur meritorius* æterni præmii. Itaque in actibus infidelium, sicut etiam peccatorum nequit esse hæc ultima bonitas, *secundum quam actus meritorius dicitur*; quoniam in iis non est nec gratia santificans, nec perfecta charitas: nihil tamen repugnat esse in eorum actibus bonitatem ex objecto, & ex circumstantiis provenientem, & etiam ex ipso fine ultimo cognito lumine naturali, adeo ut in ipsum actus suos referre valeant; & consequenter non peccent: at semper in illis deficit ultima bonitas derivata ex gratia, & charitate habituali, quæ sola opera nostra meritoria redduntur vitæ sempiternæ. Atque hæc pauca de hac celebri controversia sufficiant. Qui plura desiderat, consulat plurimos Authores egregios, qui dedita opera argumentum hocce versarunt.

CAPUT X.

Consectaria Præcedentis Doctrinæ.

I. *Falsa est Puffendorfii sententia moralitatem actuum humanorum in* imputativitate *constituentis*.

II. *Non minus falluntur ii Theologi, qui moralitatem ponunt in arbitrii libertate ad agendum, aut non agendum*.

III. *Hæretica est opinio Lutheri, atque Calvini putantium, omnia etiam justorum opera peccata esse in seipsis considerata*.

IV. *Nullius ponderis sunt ab iis producta ex sacris Litteris authoritates*.

V. *Perfecta circumstantiarum cognitio Confessariis maxime necessaria*.

VI. *Circumstantiæ, ut bonitatem actionibus, aut malitiam tribuant, ordinem ad humanam rationem habere debent*.

VII. *Circumstantiæ malitiam actui non tribuunt, nisi eidem adesse, vel ab eo abesse debuerint*.

VIII. *Aliquando circumstantiæ in specie boni, vel mali actionem constituunt*.

IX. *Non inducunt peccatorum diversitatem specificam, nisi objectum specie diversum respiciant*.

X. *Licet finis actionis bonus sit, si objectum, aut alia circumstantia sit mala, tota actio mala est*.

XI. *Hinc a via veritatis longe abeunt Escobarius, Hurtado, aliique, qui actiones ex se malas honestant intentione boni finis*.

XII. *Solido fundamento caret eorum sententia, qui eamdem actionem simul bonam, & malam esse posse contendunt*.

XIII. *Plura in divino judicio tamquam* otio*sa, & culpabilia damnabuntur, quæ interdum etiam laude digna apud homines judicantur*.

XIV. *Rejiciendi sunt nonnulli moderni Theologi, qui aliam ab ea, quam Patres tradidere, verborum, & operum otiosorum notionem ingerere moliuntur*.

XV. *Expresse damnata censenda est doctrina quorumdam maxime ex Societate Scriptorum, qui omni peccati labe purgant actiones plures ob solam voluptatem elicitas eo motivo, quod naturalis appetitus licite suis actibus frui possit*.

XVI. *Propositionum ab Ecclesia de hac re damnatarum sensum legitimum pervertit potius, quam explicet P. Dominicus Viva*.

XVII. *Non minus erronea reputanda est exceptio ab eod.m Authore facta quorum-*

dam

dam actuum, quamquam ob solam voluptatem exerceantur.

XVIII. *Quare generatim, & absolute dicendum est in Decreto condemnationis virtualiter, & implicite contineri damnationem sententiæ admittendis actus in individuo indifferentes.*

XIX. *Nedum immoderatus, sed etiam moderatus voluptatis, aut delectationis amor propter se quæsitæ illicitus est.*

XX. *Idcirco admittenda non sunt ut veritati, & rectitudini consentanea omnia illa motiva, quibus permulti ex recentioribus omni culpa etiam veniali purgant legitimi matrimonii usum.*

XXI. *Peculiari vigilantia opus est in electione rerum delectabilium.*

XXII. *Nedum quærere minime licet propter se voluptatem, aut delectationem, sed nec etiam alium finem ab honesto diversum.*

XXIII. *Homo Christianus opera sua efficere debet propter finem Christiano homine dignum, sive ad honorem, & gloriam Dei.*

XXIV. *Nonnisi temeritate summa quidam Authores damnare audent hanc doctrinam veluti erroneam, & ab Ecclesia proscriptam.*

XXV. *Instruendi Fideles sunt, & efficaciter hortandi, ut quotidie opera sua in Dei gloriam referant.*

XXVI. *Hæc autem in Deum referibilia esse necessum est.*

XXVII. *Ex tradita doctrina nemo colligere debet gravari nimium, & scrupulis implicari fidelium conscientias.*

Reflexio.

Consectarium Primum.

I. FALSA est sententia Samuelis Puffendorfii, qui *lib. 2. de Jur. Nat. & Gent.* moralitatem actuum humanorum in *imputativitate* constituit dicens c. V. §. 3. *Formale actionis moralis consistit in imputativitate, ut ita loquar, per quam effectus actionis voluntariæ agenti potest imputari &c.* Siquidem hæc consequitur ad moralem actionem sive bonam, sive malam, eamque in ordine morali constituram præsupponit: prius namque est, quod actio bona, aut mala moraliter fit, quam quod alicui imputetur vel ad præmium, vel ad culpam, aut ad laudem, aut ad vituperationem. Unde & S. Thomas de hac proprietate actionis moralis agit *quæst.* 21. ubi sermonem habet *de his, qui consequuntur actus humanos ratione bonitatis, vel malitiæ.*

Consectarium Secundum.

II. Falluntur etiam ii Theologi, qui moralitatem sitam esse defendunt in *libertate* ad agendum, aut non agendum. Libertas etenim necessaria quidem est, ut actio moralis fit: nam quæ necessario fiunt, nec bona, nec mala moraliter sunt; adeoque illa præcedere debet tamquam fundamentum, aut conditio omnino ad moralem actum requisita: attamen ejus essentia in ea posita non est: sed in subjectione actus ad regulas morum. Unde & invariata libertate actio eadem plures malitias induere valet ex sola difformitate ad morum regulas, ut patet in eo, qui maritum occidit, ut adulterium cum ejusdem uxore committat.

Consectarium Tertium.

III. Tamquam hæretica rejicienda est opinio Lutheri, & Calvini asserentium, opera omnia etiam justorum in seipsis considerata peccata esse, & quidem etiam mortalia, quæ tamen ex Dei misericordia ipsis non imputantur. Error iste anathemate perculsus est a Synodo Tridentina sess. 6. c. 7.: *Qui dixerit omnia opera, quæ ante justificationem fiunt, quacumque ratione facta sint,*

sint, *vere esse peccata*, *anathema sit*. Et c. 25. *Si quis in quolibet bono opere justum saltem venialiter peccare dixerit*, *aut*, *quod intolerabilius est*, *mortaliter*, *atque adeo pœnas eternas mereri*, *tantumque ob id non damnari*, *quia Deus ea opera non imputet ad damnationem*, *anathema sit*. Quam juste hujusmodi opinio proscripta fuerit, innumeris Scripturarum testimoniis comprobari facile posset.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Hinc, quum Ecclesiast. C. 7. dicitur: *Non est homo justus in terra*, *qui faciat bonum*, *& non peccet*; hæc verba ita nativo in sensu accipienda sunt, neminem scilicet esse in hac vita mortali tam justum, ac sanctum, qui bonum semper operetur, nec interdum peccet, aut in aliqua saltem venialia peccata labatur juxta illud: *Septies enim cadit justus*. Atque ita quoque intelligendus est textus Apostoli, sive ab Apostolo relatus ad Rom. 2.: *Omnes declinaverunt*, *simul inutiles facti sunt*: *non est*, *qui faciat bonum*, *non est usque ad unum*. Nisi forte textum hunc intelligere mavis juxta eam Scripturæ consuetudinem, qua locutio universalis non ad omnes, sed ad maximam hominum partem refertur; sicut cum *ad Philip.* 2. dicitur *Omnes*, *quæ sua sunt*, *quærunt*. Neque enim in horum numero erat Apostolus ipse, neque alii Apostoli, & cæteri justi illius temporis, qui non *quæ sua sunt*, *quærebant*, *sed quæ Jesu Christi*.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Perfecta circumstantiarum cognitio apprime necessaria Theologis est, ac præsertim Confessariis, ut populum docere valeant, quas in Confessione exprimere debeant, quas utile tantum sit, & quas etiam nec exprimere oporteat, nec utile sit, quemadmodum sæpe contingit in circumstantiis carnalia peccata spectantibus. Necessaria item ea cognitio est, ut pœnitentes docere possint, quinam ad restitutionem aliquam obstringantur, *quid*, *ubi*, *quantum*, *quo loco*, *quo modo*, *quo ordine* illam exequi debeant: ut interim omittamus, quod de iis, quæ ad casus conscientiæ pertinent, rectum judicium fieri nequeant absque notitia, & distinctione circumstantiarum, quemadmodum nec sana præberi consilia.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Circumstantiæ, ut bonitatem, aut malitiam humanæ actioni tribuant, tales esse debent, ut aliquem ordinem habeant ad rationem humanam, prout hæc ordinatur ad ultimum finem; *cum*, ut ait S. Thomas, *bonitas actuum sit*, *in quantum sunt utiles ad finem*, atque adeo prout ei prosunt, vel obsunt in ordine ad finem. Quapropter circumstantiæ, quæ impertinenter se habent ad finem, nihil bonitatis addunt, aut malitiæ moralis humanis actionibus; ut e. g. quod quis eleemosynam contulerit hora sexta, vel octava, vel quod alium occiderit feria secunda, vel tertia &c.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Requiritur etiam ut plurimum, quod circumstantiæ debeant adesse, ut actui bonitatem, vel malitiam tribuant: quod ita explicari potest. Ut actio moralis mala sit, oportet, quod circumstantia, ob cujus absentiæ defectum actio mala est, debuerit adesse, ac sufficit vel unam deesse circumstantiam ex his, quæ ex præcepto adesse debebant. Ut autem actio sit bona, non sufficit, quod habeat solas circumstantias ex præcepto debitas, sed necessum est, ut omnes omnino habeat, quæ ad actionem ipsam, aut ejus objectum pertinent. His vero si aliqua alia circumstantia adjungatur, quæ non ex præcepto debi-

bita sit, sed tamen absolute bona, hæc bonitatem aliquam addere poterit; sed ejus absentia nullam addet malitiam.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Etsi bonitas, aut pravitas specifica actionis humanæ desumatur ex objecto; aliquando tamen etiam circumstantia constituit moralem actum in specie boni, vel mali. Ita D. Thomas hic *quæst.* 18. *art.* 10. Et ratio est, quia species moralium actuum constituuntur ex formis, prout sunt a ratione conceptæ, hoc est ex objectis, seu conditionibus objectorum per se habentibus convenientiam, aut repugnantiam ad rationem. Atque adeo quotiescumque aliqua circumstantia respicit specialem ordinem rationis, sive sit conformis, sive dissentanea huic ordini, tribuit speciem actui morali vel bono, vel malo. Sic *locus* circumstantia quædam est: sed quia ratio præcipit non esse inferendam injuriam loco sacro, idcirco furtum in loco sacro commissum specialem malitiam tribuit furto, a malitia furti diversam. Atque hæc doctrina tamquam dogma catholicum tenenda est, cum in sacro Concilio Tridentino definitum sit, circumstantias, quæ speciem peccati mutant, Confessioni Sacramentali subjiciendas esse.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Circumstantiæ non inducunt peccatorum specificam diversitatem, nisi quando motivum, aut objectum specie diversum respiciunt, aut important. Id declarat Doctor Angelicus 2. 2. *q.* 53. *art.* 2. *ad* 3. respondens cuidam argumento ex eo desumpto, quod peccata contingant specie diversa, quoties *circumstantiæ virtutum corrumpantur*, his verbis: „ Dicendum, „ quod quando corruptio diversarum cir- „ cumstantiarum habet idem motivum, „ non diversificantur peccati species: sicut „ ejusdem speciei est peccatum, ut ali- „ quis accipiat non sua, & ubi non de- „ bet, & quando non debet. Sed si sint „ diversa motiva, tunc essent diversæ „ speciei; puta, si unus acciperet, ubi „ non deberet, ut faceret injuriam loco „ sacro, quod faceret speciem sacrilegii: „ alius, quando non debet, propter so- „ lum superfluum appetitum habendi, „ quod esset simplex avaritia. Et ideo de- „ fectus eorum, quæ requiruntur ad pru- „ dentiam, non diversificant species, nisi „ quatenus ordinantur ad actus rationis." Sed de his alibi latius.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Sicut si actio bona ex objecto, & aliis circumstantiis mala est, si in malum finem ordinetur, puta eleemosyna debito loco, & tempore erogata, sed in finem vanæ gloriæ ordinata; ita si finis, ad quem actio refertur, bonus sit, objectum autem, aut circumstantiæ sint pravæ, tota erit actio mala, ex illo generali S. Thomæ principio: *Bonum ex integra causa: malum autem ex singularibus defectibus*. Unde quæcumque sit intentio bona, quin & optima, si opus aut ex objecto, aut ex circumstantia pravum sit, actionem a peccato immunem numquam efficiet. Hinc tamquam falsa, & errore infecta repudianda est doctrina quorumdam Theologorum, qui opera de se prava, & ipsum etiam homicidium ob honestum finem vel tuendæ propriæ famæ, vel defendendæ alterius pudicitiæ commissum a peccato excusant prætextu rectæ intentionis.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Ex his colligere pronum est, quam longe a via veritatis aberraverint tum Escobarius, qui *Tract.* 1. *ex* 7. *n.* 48. docet, quod justa causa occidendi hominem, qui alapam impegit, sit intentio recuperandi ho-

honorem, *ostendendo signa excellentiæ*, *&* *existimationem apud homines capiendo*: tum Hurtadi (apud Dianam *p.* 5.) *Tract.* 14. *resol.* 99. qui censet excusari a peccato, qui provocatus ad duellum provocanti se sistit ea intentione, *ne gallina ab exercitu existimetur*, *&* *non vir*. Vah fœdissimas prolapsiones!

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Solido fundamento caret sententia, quam propugnat P. Contensonius, aliique post ipsum de admixtione malitiæ, & bonitatis in eodem actu juxta vulgatum illud: *Sunt bona mixta malis*; *sunt mala mixta bonis*. Explicatione potius indiget hoc Consectarium, quam probatione. Certum in primis apud omnes est, idem exterius officium a duobus principiis profectum bonitatem, & malitiam induere posse, quia tunc duplicis actionis objectum est: puta si eleemosyna bona intentione imperetur a Domino, & perversa erogetur a servo. Item conveniunt omnes, eumdem actum physicum, qui duo objecta disparata respiciat, posse bonitatem ex uno suscipere, & malitiam ex altero; ut si quis eodem actu physico tribuat eleemosynam Petro ob motivum misericordiæ, Paulo autem ob motivum vanæ gloriæ. Moraliter quippe duplex actus est.

Huc igitur quæstio recidit, num idem physicus actus ex objecto bonus, sed ob finem pravum volitus simul sumat bonitatem ex objecto, & malitiam ex fine. Contensonius ita in hac quæstione mentem suam explicat: „ Quoties actus ex objecto „ bonus propter finem pravum elicitur, „ tunc opus bonum vel elicitur præcise per „ modum puri medii conducentis ad finem, „ vel per modum finis *intermedii*, adeo ut „ voluntas non solum alliciatur a fine, sed „ etiam ab objecti bonitate moveatur ". Primo modo actum malum esse fatetur absque mixtura boni: altero vero bonum putat ex objecto, simulque malum ex fine, eumdemque omnino actum mixtum esse asserit bonitate, ac malitia.

Sed fallitur plane celeberrimus cæteroquin Author, ac perperam aptat sententiæ suæ testimonia, & exempla, quæ profert. Frequenter quidem etiam in viris sanctis contingit, ut bona, quæ agunt, circumsepta sint inanis gloriæ, vanæque complacentiæ lenociniis: At non ideo eadem mixta sunt bonitate, & malitia, ita ut eodem actu ea velint ob inanem gloriam, quæ potius ea comitatur, ac veluti circumstat. Unde si aliquando ea moveantur, actus diversus est, nec afficit opus, sed operantem: Idque etiam quodam intimo sensu percipiunt bene morati viri, qui non referunt quidem opera sua bona nisi in gloriam Dei; sed, dum non attendunt saper se ipsos, se pertrahi sinunt hominum laude, & quadam occulta gloria complacentiæ apud homines, quæ operibus bonis insidiatur.

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Plura recensenda sunt inter otiosa, & vana, de quibus in divino Judicio reddenda nobis ratio est, quæ homines vel pro nihilo habent, vel etiam laudabilia arbitrantur. Sic vanus, & culpabilis est appetitus gloriæ non relatus in gloriam Dei, aut proximi salutem, ut animadvertit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 132. *art.* 1. Sic otiosus & vanus est *appetitus* ipse, *vel studium*, ut ait *quæst.* 167. *art.* 1. *cognoscendæ veritatis*, *quando homo appetit cognoscere veritatem circa creaturas*, *non referendo eam ad debitum finem*, *scilicet ad cognitionem Dei*; atque ita alia plura, quæ laude digna æstimantur ab hominibus: quia, ut habet S. Doctor in 1. dist. 1. q. 3. ad 5. *actus procedens a ratione deliberata*, *si est referibilis in Deum*, *&* *non refertur*, *vanus est*, *&* *otiosus*.

Consectarium Decimumquartum.

XIV. Rejicienda quoque est sententia quorumdam Neotericorum, quæ, teste Eusebio Amort, increbuit præcipue in Scholis Bavariæ ab anno 1708. ac sustinet *morales actus per se indifferentes in individuo*. Hi præsertim contendunt totis viribus eludere evangelicum textum, quo de reddenda ratione *de omni verbo otioso* divino Judici sermo est, dicuntque in primis, „ „ non deesse aliquos, qui non admittunt „ paritatem de verbis ad opera, eo quod „ verbis sit labi pronius, & peccare facilius, quam operibus; adeoque licet non „ detur actus indifferens verbalis, dicunt „ tamen posse dari actum indifferentem „ realem, seu in actione aliqua consistentem. Interim tamen, cum huic responsioni non videatur (subdunt) adeo firmum subesse firmamentnm " (*nedum* „ *parum firmum*, *sed prorsus infirmum*, *&* „ *ineptum est hoc fundamentum*, *cum eadem* „ *omnino ratio sit de* verbo, *ac de* opere „ *otioso*); idcirco aliud responsum præbenr ".

Respondent itaque secundo, *negando antecedens*, nempe verbum otiosum esse, quod non dirigitur in finem honestum. „ Hæc „ enim (ajunt) definitio: *Illud est verbum* „ *otiosum*, *quod non est ordinatum ad finem* „ *positive honestum*; est *probabiliter falsa* ex „ duplici capite. Primo quia potest dari „ verbum otiosum, licet finis sit honestus. „ Nam ex communi sensu censetur eum „ loqui otiose, qui in eodem sermone, „ vel concione, quam bono fine instituit, „ sæpius, & plures idem repetit, & sic „ verba inutiliter multiplicat &c. Secundo: quia illa definitio non convenit soli: „ posito enim, quod aliquis in tempore „ vel loco, in quo loqui aliunde non est „ prohibitum dicat alteri: *hodie est tempestas*, *pluvia*, non intendendo his verbis finem positive honestum, non censetur loqui verbum otiosum ". Hæc rescripsi non ut ea confutarem: revera namque otio abuterer, si serio refellenda susciperem; sed ut videat prudens Lector, quid non moliantur aliqui, ut certissimam, & clarissimam juxta Ecclesiæ Patres veritatem obscuram, ac dubiam efficiant.

Consectarium Decimumquintum.

XV. Inter expresse ab Ecclesia damnatas doctrina illa ponenda est, quam docuerunt Escobarius, Jo. Sanchez, Diana, & alii innumeri, nimirum haud peccare homines, dum quærunt solam commoditatem, aut voluptatem facultatum humanarum, sive sentientis appetitus; ea ratione, quod licite possit naturalis appetitus suis actibus frui, ex. gr. comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, opus conjugii exercere ob eamdem voluptatem, & alia id genus plurima. Damnata, inquam, expresse hæc doctrina reputanda est in duabus jam recensitis propositionibus: quoniam aliter explicari minime queunt. Et jure quidem merito damnata fuit. Non enim voluptas sensilis esse potest finis homine dignus, qui, cum ratione præditus sit, secundum finem huic convenientem, qui alius esse non potest, nisi ipsa honestas, sive bonum honestum, agere semper tenetur, & ad illud cæteras suas actiones dirigere. Plane proscripta doctrina Epicureismum sapit, immo tota Epicurea censenda est. Neque enim Epicurus immoderatam voluptatem sensuum, aut aliarum facultatum finem constituit humanarum actionum, sed moderatam potius, atque intra definitos quosdam terminos coercitam, quemadmodum Authores, qui ejus sententiam diligentius expenderunt, observant.

Con-

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Legitimum propositionum damnatarum sensum pervertit, non explicat P. Dominicus Viva, dum in earumdem *trutina*, sive commentario illas coarctare videtur ad solam immoderantiam in cibo, potu, ac venereæ voluptatis. Postquam etenim ad ostendendam illarum propositionum falsitatem progreditur, adhibet S. Thomæ authoritatem, qua probat, gulam esse peccatum, de quo nemo dubitavit, aitque: ,, Cum enim gula consistat in *inordinata* ,, concupiscentia edendi, potest *inordinata* ,, ista *concupiscentia* attendi dupliciter. ,, Uno modo &c. ": & recenset modos, quibus in sua specie gula redditur vitiosa; quod ad præsentem quæstionem, & intentum propositionis damnatæ nullatenus pertinet. Non illud siquidem damnat Pontificium Decretum, quod nemo negavit, sed unice sumptionem cibi, & potus etiam moderatam, sed *ob solam voluptatem* perceptam licitam esse.

Eadem aberratio P. Vivæ apparet etiam in sua prima ratione, qua ostendit *falsitatem* proscriptæ propositionis. Scribit enim: ,, *Ratio horum omnium videtur esse*; tum ,, quia non potest non vacare culpa cibus ,, *immoderatus* propter meram delectatio- ,, nem sumptus; quando bruta ipsa, quæ ,, unice a delectatione provocantur ad co- ,, medendum, abstinent tamen a cibo *im-* ,, *moderato*, & solum ad sufficientiam, ,, non ad satietatem comedunt ". Quid ex hac P. Vivæ doctrina consequitur? licitas plane esse propositiones, quas Ecclesia damnavit; neque peccatum ullum esse *comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem*: & *opus conjugii ob solam voluptatem exercitum penitus carere culpa, ac defectu veniali*. Nam & qui comedit, & bibit, usquequo saturata natura sit, *non immoderate comedit*; nam *& bruta ipsa, quæ unice a delectatione provocantur ad comedendum, a cibo* solum *abstinent*, cum ad satietatem pervenerunt: ac præterea *opus conjugii ob solam voluptatem exercitum*, sicut exercent bruta ipsa citra immoderantiam, *penitus caret culpa, ac defectu veniali*. Hæccine est damnatas propositiones interpretari, an potius easdem docere, & confirmare.

CONSECTARIUM DECIMUMSEPTIMUM.

XVII. Non minus erronea est exceptio aliquorum actuum ibidem facta a P. Viva, licet exerceantur ob solam voluptatem, dum ait n. 6.: *Verum quidem est, quod possit propter se intendi directe oblectatio aliqua, quæ reperitur in ludo v. g., in olfactu floris, in auditione Musicæ, & in aliis actibus moraliter indifferentibus. Et ratio est; quia hujusmodi voluptas ad hoc ipsum instituta est a natura, ut animum relaxet*. Egregia sane ratio, & disparitas! Poterit ergo *directe propter se intendi oblectatio, sive voluptas in ludo, & in aliis actibus*, quia instituta est a natura ad relaxandum animum. At cur non poterit etiam *directe, & propter se intendi* voluptas in cibo, potu, & venereis legitimi matrimonii percepta? Nonne & hæc instituta a natura est ad honestum finem, ad conservationem scilicet individui, vel speciei? Si hæc nihilosecius damnatur ab Ecclesia in iis, qui *propter se* illam intendunt; cur damnata quoque dicenda non erit in iis, qui eam *propter se intendunt*, & quærunt in ludo, & in aliis?

CONSECTARIUM DECIMUMOCTAVUM.

XVIII. Hinc absolute, & generatim dicendum est, in propositionibus duabus ab Ecclesia anathemate perculsis *virtualiter*, & *implicite* contineri damnationem sententiæ, asserentis dari actus indifferentes in individuo, seu prout deliberate exercentur ab homine, quin eos referat in finem ho-

nestum; omnemque, si qua antea gaudebat, amisisse sententiam illam probabilitatem. Quare audiendus non est citatus P. Dominicus Viva, dum n. 13. sui Commentarii scribit: *Ex dictis sequitur primo, ex condemnatione harum propositionum nullatenus concuti opinionem de possibilitate actus moralis indifferentis in individuo*. Qua locutione satis approbat, quod ab initio jam dixerat in favorem damnatarum thesium, quod *juxta probabilissimam sententiam Scoti, Vasquez &c., & aliorum dari potest actus moralis indifferens in individuo; puta si quis accedat ad ignem, ut calefiat, vel si quis deambulet per pomarium, ita ut advertat hujusmodi actiones nec prohiberi, nec præcipi, sed permitti; & non referat illas signate ad finem virtutis, seu ad Deum, sed solum intendat delectationem illam naturalem, quæ inde percipitur*.

CONSECTARIUM DECIMUMNONUM.

XIX. Nedum in P. Viva, sed & in aliis pluribus vitanda ea opinio est, quæ docet, moderatum amorem voluptatum sensibilium propter se volitum licitum esse, solumque immoderatum prohiberi. Hæc opinio plane contraria Ecclesiæ sensui in damnatis propositionibus emicanti, animalis est, & Evangelicis regulis, ac vitæ Christianæ principiis repugnans; eamque confutavit S. Augustinus in suis libris contra Julianum, veluti ex corruptis lacunis haustam Epicuri, & Dinomachi. Confutat etiam S. Thomas ea ratione, quod *inordinatum* sit, finem etiam negative ultimum ponere in eo, quod non habet juxta ordinem a Sapientia Divina constitutum, rationem *finis*, sed *medii* ad aliud ordinati. Nulla porro delectabilia, quæ in usum hominum veniunt, in ordine rerum habent rationem *finis*, sed *medii* ordinati ad aliquam vitæ necessitatem. Vulgatum quippe principium est: *Delectationes sunt propter operationes*. Et ideo, loquendo S. Doctor de ludo, statuit, *malum esse ponere finem in delectatione ludi*, sive ludum quærere propter solam delectationem, quæ ludendo percipitur. Quid ergo dicendum de his, qui plures horas quotidie in ludo insumunt, nihilque se mali agere sibi persuadent eo futili prætextu, quod non quærant damnum proximorum, sed solum oblectationem suam? Numquid non malum est solam ipsam quærere oblectationem, quæ non est ad alium finem honestum ordinata, nec ordinari potest, dum nimia est, vel nimium in ea tempus consumitur?

CONSECTARIUM VIGESIMUM.

XX. Non sunt igitur admittenda tamquam licita omnia illa motiva, ob quæ plures Theologi culpa etiam veniali purgant usum Matrimonii, nimirum proles in Dei cultu procreanda, *carnis concupiscentia sedanda*, sanitas propria, uxorisve conservanda, propria obligatio obeunda. Hæc namque doctrina e diametro opponitur S. Thomæ *in 4. dist. 26. & 31.* cum Magistro docenti: *Duobus solis modis Conjuges absque omni peccato conveniunt, scilicet causa procreandæ prolis, & debiti reddendi: alias semper est ibi peccatum ad minus veniale*. Hanc doctrinam hausit ille ex Sanctis Patribus. Nam Augustinus lib. *de bon. Conjug. Cap. 6. & 7.* scribit: *Conjugalis concubitus generandi gratia non habet culpam: concupiscentiæ vero satiandæ, sed tamen cum conjuge propter fidem tori, venialem habet culpam. Reddere debitum conjugale nullius est criminis: exigere autem ultra generandi necessitatem est culpa venialis*. Idem tradit S. Gregorius Magnus lib. 32. Mor. c. 20.: *Tunc solum conjuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur*. Adnotant tamen iidem Patres, in casu, quo quis a libidine lethaliter mala temperare sibi non posset, indulgentiam eidem, si ab omni vinculo

culo solutus sit, ut ad concupiscentiam sedandam uxorem ducat: quia videlicet cedere libidini etiam non prohibitæ non laudatur quidem, sed in comparatione mali pejoris ignoscitur.

CONSECTARIUM VIGESIMUMPRIMUM.

XXI. Peculiari vigilantia opus est, ne in actionibus nostris aliam finem, quam honestam nobis præfigamus, ut innumeras, saltem veniales, culpas devitemus, neve loco honestatis solam voluptatem, aut delectationem nostram unice consectemur. Cum enim, ut ajebat Tullius, *penitus in omni actu implicata insideat imitatrix boni voluptas, malorum autem mater omnium*, nisi sedula adhibita diligentia, & attentione, ab ejus insidiis, ac blanditiis cavere non possumus. Quare aut omnes, aut fere omnes actiones, quæ in seipsis inspectæ aut indifferentes sunt, aut etiam suapte natura bonæ, nisi specialem curam impendamus, ab amore voluptatis, aut delectationis, quam in ipsis duntaxat quærimus, corrumpuntur, ac malæ evadunt, de quibus rationem reddere oportet. Profecto si perpendamus opera, quæ ab otiosis, & incuriosis hominibus continenter fiunt a mane usque ad vesperam, nimium clare constabit non ab alio fine ad ea peragenda moveri, quam a voluptatis amore, quam in iis percipiunt; atque adeo culpa coram Deo nequaquam carere, licet ne culpabiles quidem frequentissime reputentur.

CONSECTARIUM VIGESIMUMSECUNDUM.

XXII. Nedum quærere minime licet in operibus nostris voluptatem, aut delectationem propter seipsam, sed neque finem alium ab honesto diversum, qui finis rationem habere nequit, scilicet utilitatem, aliumve similem: unde illicitum est amare pecuniam propter seipsam: Hæc enim solius *medii* rationem habet; vel temporalem honorem, aut gloriam, in iis sistendo. Quapropter rejicienda doctrina est eorum, qui docent licitum esse operari præcise ad acquirendam pecuniam; vel cum Escobario *tract.* 1. *Exam.* 8. affirmant, ne venialis quidem culpæ ream esse mulierem se ornantem *ob naturalem fastus inclinationem*.

CONSECTARIUM VIGESIMUMTERTIUM.

XXIII. Quemadmodum homo, ut homo est, quoties deliberate agit, agere debet propter finem hominis proprium; ita homo Christianus agere debet propter finem proprium Christiani, sive propter Dei gloriam, ita ab ipso exigente vocatione sua, qua divinæ consors factus naturæ est in Sacramento Baptismatis, nec ignorat sublimem, ac supernaturalem ordinem; ad quem beneficentiæ divinæ munere elevatus fuit. Hinc merito plures ex Episcopis Gallicarum Ecclesiarum reprobarunt, ac diris devoverunt quamdam propositionem quorumdam Scriptorum; *posse nempe Christianum hominem in agendo exuere Christiani personam*, seque genere veluti purum hominem.

CONSECTARIUM VIGESIMUMQUARTUM.

XXIV. Nonnisi temeritate summa damnatus *Casuistarum Apologista*, sive P. Pirot, Ardesehinus, aliique solutiores Ethices Patroni erroneam asserere audent doctrinam, qua Christianis omnibus obligatio asseritur, ut actus suos ad Deum, sive ultimum finem, ex aliquo saltem imperfecto amore, actu, vel virtute referant. Hanc siquidem *Apologistæ* illius propositionem Ecclesia Senonensis, & Parisiensis merito censuit *temerariam*, *falsam*, *Patribus*, *S. Thomæ*, *& clarissimis Theologiæ Doctoribus injuriosam*, *qui in his Pauli verbis*: Omnia vestra in charitate fiant, *&*: Omnia in gloriam Dei facite, *verum continere præceptum semper agnoverunt*.

Con-

CONSECTARIUM VIGESIMUMQUINTUM.

XXV. Instruendi sunt a Sacerdotibus, & Confessariis fideles omnes, & efficaciter hortandi, ut statim ac de lecto surrexerint, seipsos, omniaque illius diei opera Deo offerant, & in Dei gloriam, & honorem referant. Ita quippe facile fiet, ut pia illa intentio constanter persistat, saltem virtualiter, per totam diem: ad quod plurimum inserviet, si eam quandoque repetant, maximeque dum novum aliquod opus adoriri oporteat. Quod si aliquos inveniant tam salutarem actuum suorum directionem in Deum negligere, eos acriter redarguant, increpentque. Quandoquidem hujusmodi homines ita vivere solent, ut ne Christiani quidem appellari queant, nisi solo nomine, quum Christianismi spiritum, ac sensum penitus frequenter amittant, agantque opera sua velut Infideles, & Athei, qui nullum Deum agnoscunt, & colunt, imo more pecudum, quæ nonnisi, quæ corporis sunt, prosequuntur, & quærunt.

CONSECTARIUM VIGESIMUMSEXTUM.

XXVI. Illud vero diligenter est animadvertendum, satis non esse, ut opera nostra etiam sæpissime in Deum referamus, si in Deum *referibilia* non sint. Quod enim inordinatum, aut aliquo modo culpabile est, in Deum referri non potest. Sic immoderatæ delectationes vel in cibo, & potu, vel in ludis, aliisque similibus; sic nimium studium augendi res proprias; sic inordinatus scientiarum amor, & id genus alia, quæ culpa aliqua non vacant, non ex eo, quod referantur etiam actu expresso in Deum, recipiunt bonitatem, & meritum: quoniam in ipsum referibilia non sunt; & cum ea referimus, ipsi Deo potius illudimus, quam, quod probari ab illo valeat, offeramus. Vel ergo hujusmodi opera ex se bona sint, oportet, vel saltem ex objecto suo indifferentia.

CONSECTARIUM VIGESIMUMSEPTIMUM.

XXVII. Ex iis, quæ hactenus dicta sunt de obligatione referendi omnia opera nostra in finem honestum, & in ipsum Deum ultimum finem omnium, nemo colligat nimium hac doctrina gravari conscientias hominum, scrupulisque & anxietatibus perpetuis implicari. Nam in primis doctrina nostra, quæ alia non est, nisi doctrina Sacræ Scripturæ, Patrum, S. Thomæ, & graviorum Doctorum, locum non habet nisi in actibus deliberatis, non autem indeliberatis, qui intra genus humanorum actuum non continentur. Deinde non exigimus *actualem* operum nostrorum in finem honestum, Deumque relationem, quæ plane in hac misera vita impossibilis est; sed *virtualem*, quæ nempe ex actu, quo nos, omniaque nostra in Deum retulimus, proficiscitur. Unde non rejicimus congruas hujus vitæ utilitates, ac delectationes in cibo, potu, cæterisque hujusmodi, quæ eo ipso virtualiter ordinantur ad finem honestum, Deique gloriam in eo, qui se, & omnia sua in Deum ordinavit, & omnia in Dei gloriam facere intendit. *Hoc ipsum*, inquit S. Thomas hic ad 3. *quod aliquis agit ordinate ad sustentationem, vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in eo, qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis*. Fateri tamen necesse est, quod quia appetitus delectationis nos sæpe fallit, & voluptas, quæ propter operationem admittitur, *præcurrere, aut ducere conatur*, ut in seipso experiebatur S. Augustinus; ideo etiam viri justi sæpe, leviter saltem, delinquunt, *& in ipsis bonis operibus positi trepidant, ac ne in iisdem occulto aliquo errore concupiscentiæ Deo displiceant, continuis lamentis vacant*, prout ajebat S. Gregorius Magnus.

RE-

REFLEXIO.

Quam sublimis, quam sancta, quam pura, & immaculata sit Christianæ Religionis doctrina, quis non intelligit, dum ad ea, quæ tradit pro officiis hominum dirigendis, animum vel tantisper advertit? Hæc objecta præfinit, quæ prosequi intanto studio debemus, ne a morum regulis unquam deflectamus. Hæc circumstantias humanarum actionum ita ordinat, ac disponit, ut objectis semper apta cohæreant, nihilque contineant, quod a perfecta rectitudine dissentire valeat. Hæc demum *finem* circumstantiarum omnium nobilissimum ostendit, atque præstituit, quem solum in actibus suis inspicere debeat homo, ac in ipsum perpetuo tendere, quin ad alia naturæ suæ, suæque rationi minus consentanea divertat. Atque ut in hoc duntaxat modo versetur *Reflexio* nostra, quisnam est hujusmodi finis a Christiana Religione hominibus in officiis suis unice præstitutus? Triplex bonorum genus distinxit Ethnica Philosophia, *utile* scilicet, *delectabile*, & *honestum*. Ex his primum nonnulli Philosophi gentiles pro fine habuerunt. Epicurei finem ultimum posuerunt in altero, nimirum *in voluptate*. Stoici tertium, sive *honestum*, aut honestatem virtutis finem hominis constituerunt. Hinc Philosophi priores ad utilitatem, Epicurei ad voluptatem, Stoici ad virtutem opera sua omnia referebant. Et quidem hi postremi præ reliquis laude digni æstimandi forent, nisi honestatem virtutis ita finem actuum nostrorum statuissent, ut in ea sisterent, nec ultra proveherent cogitationes suas, ut Deum veluti ultimum omnium finem agnoscerent, in quem se, suaque omnia referrent.

At vero Christiana Religio divino illustrata lumine, suis ponderibus res quaslibet expendens, bonum tum *utile*, tum *delectabile* a ratione *finis* omnino excludit, quin etiam eadem bona vel ut sæpe sæpius tamquam mala repudiat, vel saltem ut indifferentia parvi pendit. *Quæcunque* vero *sunt honesta*, *quæcunque pudica*, *quæcunque justa*, *quæcunque sancta* cum Apostolo probat, atque commendat. Neque tamen cum Stoicorum dogmate illa consentit. Non enim in sola rerum honestate sistendum judicat, ut eam finem ultimum sibi statuat, atque hominibus proponat. Altius illa assurgit, & ad altiorem finem, vereque homine Christiano dignum, Deum videlicet Optimum Maximum sectatores suos assurgere debere docet, atque præscribit, in quem omnia sive opera, sive verba, sive cogitationes dirigant, in ejusque honorem, & gloriam tandem referant quidquid agunt, quidquid loquuntur, quidquid cogitant. *O celsitudinem*, exclamare liceat cum pio Granatensi, *Religionis Christianæ*! O vere Divinam Ethicæ suæ sublimitatem, ad quam cæca gentilium Philosophia nunquam pervenit, tamersi aut omnes, aut ferme omnes ex illis Deum non ignorarent, sed plane cognoscerent, ac profiterentur! Quid enim præstantius, aut sublimius ingenii sui acie adinvenerunt, vel alios docuerunt? *Major sum*, ajebat celeberrimum Stoicæ Philosophiæ lumen Seneca Epist. 65. *& ad majora natus, quam ut mancipium sim corporis mei; quod equidem non aliter aspicio, quam vinculum aliquod libertati meæ circumdatum*. Et alibi lib. de Vit. Beat. C. 10. *Tu voluptatem complecteris: ego compesco: Tu voluptate frueris; ego utor*. Huic prælusetat Tullius non minus recta, ac defæcata doctrina frequenter admonens in suis de Legibus, & de Officiis, de finibus bonorum, & malorum libris, *illud solum bonum esse, quod rectum, & honestum, & cum virtute est*. Hinc intulit, *corporis voluptatem non satis esse dignam hominis præstantia, & perti-*

tinere ad omnem quaestionem, semper in promptu habere, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque bestiis nihil nisi voluptatem sentientibus antecellat. Hæc, aliaque similia nativo lumine perviderunt gentiles Philosophi, nihilque altius cogitarunt. At divina plane Religionis Christianæ Philosophia superiore luce collustrata hæc dogmata probat, perficit, iisque erroribus, quibus permixta erant, expurgat. Sed his tamen contenta non est, eoque contendit, ut homines, humanaque omnia officia ad Deum extollat, finemque ultimum bonorum omnium doceat esse solum Deum, quem propterea semper spectare debeant eo modo, quo fas est in hac vita mortali: quo quid præclarius, quid divinius concipi, aut excogitari a nobis potest? Hanc cælestem doctrinam ubique resonant Sacrarum Litterarum oracula: hanc continenter inculcant Evangelium Christi, & Apostolorum Epistolæ, maximeque Apostoli Pauli, qui eam cæteris fortasse luculentius præscribit.

Verum enim vero quid ex his colligamus, oportet? Illud in primis consequens mihi esse videtur, rubore maximo suffundi debere plures ex Theologis nostris, qui eo laxitatis dicam, an cæcitatis ignoro, devenere, ut in clarissimo lumine positi, quod circumquaque diffundit Christiana Religio, non videant, quod vel ipsi viderunt densissimis tenebris obvoluti Gentiles Philosophi, rectum scilicet esse non posse, quod honestum non est, nec utilitatem unquam, aut voluptatem, sive delectationem quærendas esse propter se ipsas etiam in objectis ex se indifferentibus, sed propter honestatem, sive finem honestum. Nonne, dum legunt laudata Senecæ verba, *utendum* ut summum *esse voluptate, non autem fruendum*, dum occurrunt in Tullio frequentes illæ locutiones, *corporis voluptatem non satis esse dignam hominis præstantia, semperque ad omnem officii quaestionem in promptu habendum esse, quantum natura hominis pecudibus, reliquisque bestiis antecellat*; nonne, inquam, pudere ipsos vehementer deberet, quod Christiano spiritu enutriti, & Christiana disciplina imbuti haud vereantur docere, licite hominem agere propter commoditatem naturæ, ac voluptatem, quin eas referat in finem honestum: posse citra culpam omnem sentientem appetitum suis actibus frui: posse comedere, & bibere, & alia opera bestiarum propria efficere, in eorum delectatione sistendo: posse ludere, posse spatiari ob solam recreationem in iis quæsitam: posse se mulieres ornare ob solam fastus inclinationem &c. &c.? Quis hæc audiens non inardescat, aut non invocet *fontes illos lacrymarum*, quos invocabat olim Augustinus, ut tam fœdas, & Christiano Doctore nimium indignas aberrationes amare defleat?

Sed & alteram ex allata doctrina consecutionem colligat necesse est Lector Christianus; ut nempe, quemadmodum Stoici, in solo fine honesto, seu honestate virtutis nequaquam conquiescat, verum & ipsas honestas actiones ad Deum finem ultimum totius honestatis sustollat, ac referat, in ejusque gloriam operetur omnia. Ita namque ab homine Christiano requirunt sacræ paginæ, ac præcipue, qui plenam earum, & legitimam intelligentiam assequutus est, S. Paulus Apostolus: ita ab eodem exigunt Ecclesiæ Patres, maximeque Augustinus, & Thomas: ita ab eo efflagitant suæ Religionis documenta, & dignitas vocationis, ad quam divino munere provectus est. Agnosce ergo, quicumque es, Christiane, tuæ Religionis celsitudinem, doctrinæ profunditatem, sanctitatem, soliditatem. Agnosce & altissimam dignitatem tuam, & divinæ consors factus naturæ, nonnisi divinum in tuis om-

omnibus operibus, etiam quæ viliora sunt, finem respice. Memento cujus Capitis, cujus corporis sis membrum, cujus Evangelii, cujus Religionis discipulus, unaque filius. Reminiscere, quod cum erutus sis de potestate tenebrarum, translatusque in Dei lumen, & regnum, plura a te exiguntur, qua Christiano, quam ut homine, quam ut puro Philosopho. Fecit te Dominus ad se, vocavit te sancta vocatione sua, teque elegit ad felicitatem æternam in clara sui visione positam. Ad cælum ergo mente, & operatione consurge, & esse incipe, quod futurus es. *Emptus es pretio magno: mortuus est pro te Christus*, quemadmodum & pro omnibus, *ut qui vivunt*, inquit Apostolus, *jam non sibi vivant, sed ei, pro quo ipse mortuus est*. At quomodo vives *propter ipsum*, nisi ad ipsum dirigas omnes cogitationes, locutiones, & actiones tuas, cum vita in operatione consistat?

Utinam id ego indesinenter efficiam, quousque vixero, amabilissime Deus, qui me creasti, qui me redemisti, qui te totum propter me tradidisti moriens pro me, ut semper viverem tibi! Profiteor omni cordis affectu, me ad te unice pertinere, tibique totum devinctum esse, atque tam arctis vinculis devinctum, ut nullum vitæ meæ momentum præterire deberet, quo tuæ gloriæ, tuo cultui, tuæ servituti non sim jugiter mancipatus. Pœnitet me (heu quam justa causa mihi pœnitendi est) id elapso jam meæ vitæ tempore non præstitisse. At nunc firmiter statuo auxilio gratiæ tuæ, amissum tempus redimere, inque officia tibi debita diligentius incumbere. Propterea me tibi totum impense dedico, atque offero, mecumque simul omnia opera quæcumque mea, ut nonnisi in gloriam tuam perpetuo cedant; ac deliberatum animo, fixumque habeo, me nihil aggredi sive magnum, sive parvum, nihil loqui, nihil etiam, quantum in me est, cogitare, nisi intuitu, & amore tui ipsius, qui finis ultimus omnium es, ad cujus possessionem, plenamque fruitionem, eadem tua me gratia adjuvante, tandem perventurum confido.

CAPUT XI.

De bonitate, & malitia in particulari actuum voluntatis tum interiorum, tum exteriorum.

DOCTRINA.

I. *Duplex complacentia simplex, aut delectatio distinguitur.*

II. *Non omnis complacentia, aut delectatio etiam sentientis appetitus mala dicenda est.*

III. *In appetitu sentiente nulla potest esse delectatio prava, nisi dependenter a voluntate.*

IV. *Delectatio morosa pravi objecti propria in ratione est.*

V. *Lethale peccatum est, posita materiæ gravitate.*

VI. *Dum imminet probabile consentiendi periculum in pravam delectationem, non potest quis negative se habere, quin graviter peccet.*

VII. *Graviter etiam peccat, qui motum, aut delectationem graviter illicitam repellere negligit.*

VIII. *Præsens delectatio de re, aut actione modo illicita prava est, quamvis aut licita quandoque fuerit, aut futura sit.*

IX. *Quodlibet, etiam inefficax, desiderium rei graviter malæ grave semper peccatum est.*

X. *Desiderium conditionatum rei, aut actionis pravæ nonnumquam malitia caret, sæpius tamen peccatum est.*

XI. *Si conditio apposita desiderio inefficaci rei vetitæ ejusdem malitiam auferat, illud de se non est mortale: secus, si non auferat.*

XII. *Peccatum lethale est delectari de opere* na-

natura sua malo, quamvis absque peccato commissum sit.

XIII. *Quoties intentio finis* antecedenter *se habet, bonitas voluntatis in iis, quæ sunt ad finem, ex ipsa intentione dependet.*

XIV. *Minime vero, si* consequenter *se habeat.*

XV. *Finis operantis haud semper est circumstantia operis.*

XVI. *Non eadem ratio habenda est de intentione boni, ac mali, quoad meritum, & demeritum.*

XVII. *Si actus exterior, & interior simul jungantur, eadem est tum specie, tum numero bonitas, aut malitia.*

XVIII. *Actus exterior nihil addit ad bonitatem, vel malitiam interioris, quoties eam desumit ex fine operantis.*

XIX. *Absolute loquendo exterior actus nullam addit bonitatem, aut malitiam interiori, quoties voluntas perfecta omnino est, & efficax.*

QUONIAM multa in superioribus, prout se tulit occasio; jam dicta sunt de his, quæ per plures articulos *quæst.* 19. pertractat Præceptor Angelicus *de bonitate, & malitia actuum interiorum voluntatis*; idcirco, quæ tantum explicanda supersunt, seligemus. Actus internos voluntatis recensuimus, scilicet *simplicem volitionem*, sive meram complacentiam objecti, *intentionem* finis, *electionem* &c. Itaque de duobus actibus prioribus, quantum ad institutum nostrum attinet, quædam duntaxat animadvertere necessarium existimo; ac primum sit.

§. I.

De simplici complacentia, ac desiderio inefficaci, & conditionato.

I. Simplex volitio, sive complacentia rei tum bona, tum mala est, sicut ipsum objectum, quod inspicit. Si enim objectum bonum sit, & ipsa quoque est bona; ut si quis considerans Deum sibi in ejus bonitate, aliarumque perfectionum pelago complaceat, ac delectetur. Si vero pravum objectum sit, ipsa quoque prava est, ejusque malitia sordescit. Cum hac simplici complacentia confunditur delectatio ab appetitu percepta de ipsa re, sive objecto, quemadmodum & desiderium inefficax ejusdem; quæ ab ipso objecto bonitatem, vel malitiam contrahunt. De his practicæ quædam regulæ statuendæ sunt horum actuum malitiam præcipue spectantes: ad quarum clariorem intelligentiam prænotandum est, duplicem distingui a S. Thoma *quæst.* 31. *art.* 4. complacentiam, sive delectationem; aliam, *quæ est in appetitu intellectivo, sive in voluntate, quæ dicitur gaudium*: aliam *in appetitu sensitivo*, sive sentiente nobis cum brutis communi; & vocatur *delectatio corporea. Hæc autem interest inter delectationem utriusque appetitus: quod delectatio appetitus sensibilis est cum aliqua transmutatione corporali; delectatio autem appetitus intellectivi nihil aliud est, quam simplex motus voluntatis.* Prima est quædam animæ passio, cum sit *motus quidam in appetitu animali, consequens apprehensionem sensus*; non autem altera, quæ consequitur solam apprehensionem intellectus. Hoc itaque posito sit.

Regula Prima.

Non omnis delectatio etiam sentientis appetitus ex se mala dicenda est.

II. Hoc assertum statuit S. Thomas *quæst.* 34. hujus primæ secundæ partis *art.* 1. adversus quosdam antiquos Philosophos, delectationes omnes malas esse asserentes: idque probat duplici ratione, quarum primam desumit ex parte *boni*, in quo aliquis delectatur: „ Bonum enim (inquit), & „ malum in moralibus dicitur, secundum „ quod convenit rationi, vel discordat ab

„ ea:

„ ea : ficut in rebus naturalibus aliquid „ dicitur *naturale* ex eo, quod naturæ „ convenit ; *innaturale* vero ex eo, quod „ eſt a natura diſcordans. Sicut igitur in „ naturalibus eſt quædam quies naturalis, „ quæ ſcilicet eſt in eo, quod convenit „ naturæ, ut cum grave quieſcit deorſum: „ & quædam innaturalis, quæ eſt in eo, „ quod repugnat naturæ, ſicut cum grave „ quieſcit ſurſum : ita & *in moralibus* eſt „ quædam delectatio *bona*, ſecundum quod „ appetitus ſuperior, aut inferior requie- „ ſcit in eo, quod convenit rationi ; & „ quædam *mala* ex eo, quod quieſcit in „ eo, quod a ratione diſcordat, & a le- „ ge Dei ".

Rationem alteram repetit *ex parte operationum* „ quarum quædam ſunt malæ, & „ quædam bonæ. Operationibus autem „ magis ſunt affines delectationes, quæ „ ſunt eis conjunctæ, quam concupiſcen- „ tiæ, quæ tempore eas præcedunt. Unde, „ cum concupiſcentiæ bonarum operatio- „ num ſint bonæ ; malarum vero malæ : „ multo magis delectationes bonarum ope- „ rationum ſunt *bonæ*; malarum vero *malæ*".

Obvia objectio erat veterum Philoſophorum, quod nempe delectatio corrumpat prudentiam, & impediat rationis uſum, atque adeo eam pravitate carere non poſſe. Quam egregie ſolvit S. Doctor in reſponſione ad primum : & quia ſingulari digna obſervatione eſt ejus doctrina : ideo placet iiſdem verbis exſcribere. Sic ergo ait : „ Sicut ſupra dictum eſt, delectatio- „ nes, quæ ſunt de actu rationis, non „ impediunt rationem, neque corrumpunt „ prudentiam: Sed delectationes extraneæ, „ cujuſmodi ſunt delectationes corporales ; „ quæ quidem rationis uſum impediunt vel „ per contrarietatem appetitus, qui quie- „ ſcit in eo, quod repugnat rationi, & „ ex hoc habet delectatio, quod ſit mo- „ raliter mala ; vel ſecundum quamdam „ ligationem rationis, ſicut in concubitu „ conjugali : quamvis delectatio ſit in eo, „ quod convenit rationi, tamen impedit „ rationis uſum propter corporalem tranſ- „ mutationem adjunctam. Sed ex hoc non „ conſequitur malitiam moralem; ſicut nec „ ſomnus, quo ligatur uſus rationis, mo- „ raliter eſt malus, ſi ſit ſecundum ratio- „ nem receptus : nam & ipſa ratio hoc „ habet, ut quandoque rationis uſus in- „ tercipiatur. Dicimus tamen, quod hujuſ- „ modi ligamentum rationis ex delectatio- „ ne in actu conjugali, etſi non habeat „ malitiam moralem, quia non eſt pecca- „ tum mortale, nec veniale ; provenit „ tamen ex quadam morali malitia, ſcili- „ cet ex peccato primi parentis. Nam hoc „ in ſtatu innocentiæ non erat, ut patet „ ex his, quæ in primo dicta ſunt ". Nihil ſolidius, nihil elegantius dici poterat. Ex quibus plura colligere proclive eſt, quæ conſideranti facile occurrunt.

At quemadmodum non omnis delectatio mala eſt, ſive ſit *voluntatis*, ſive *ſentientis appetitus* ; ita neque omnis bona reputari debet, ut contendebant Epicurei ; quod oſtendit S. Thomas articulo ſequente ea ratione, quia contingit, aliques delectari in eo, quod non eſt verum bonum, & rationi conveniens, ſed apparens, ipſique diſſentaneum : unde & Scriptura redarguit illos, qui *lætantur*, *cum male fecerint* ; prohibetque, *ne delectemur in ſemitis impiorum*.

REGULA SECUNDA.

In appetitu ſentiente nulla poteſt eſſe delectatio prava, niſi dependenter a voluntate.

III. Ratio evidens eſt ; nullus quippe actus, vel motus hominis poteſt eſſe pravus, atque culpabilis, niſi homo cauſa ſit, aut principium ipſius, *quatenus homo eſt*,

est, sive agit ex deliberatione rationis. Sed earum delectationum, quæ in appetitu sentiente, aut in sensualitate exurgunt independenter a voluntate, homo causa non est, aut principium, *quatenus est homo*. Ergo pravæ, & culpabiles dici nequeunt. Hoc autem intelligendum est juxta ea, quæ dicta sunt de voluntario *directo*, & *indirecto*. Pulchra est, quam de hac delectatione, sive concupiscentiæ motu habet S. Augustinus, sententia, exponens illud S. Jacobi Cap. 1. epistolæ suæ: *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia, cum conceperit, parit peccatum*. „ Profecto, inquit S. Pater *lib. 6. cont. Julian. c. 5.*, „ in his verbis pariens a partu discernitur, „ Pariens enim est concupiscentia: partus „ peccatum. Sed concupiscentia non parit, „ nisi *conceperit*: non concipit autem, nisi „ *illexerit*; hoc est ad malum perpetrandum „ dum obtinuerit voluntatis assensum. „ Quod ergo adversus eam dimicatur, „ hoc agitur, *ne concipiat, pariatque peccatum* “.

Regula Tertia.

Delectatio morosa pravi objecti proprie est in ratione.

IV. Delectatio morosa ea dicitur, qua quispiam suggestione, vel delectatione alicujus peccati, sive rei peccaminosæ oblectatur. *Morosa* vero appellatur, *non a mora temporis*; cum peccatum etiam lethale uno quasi momento temporis perfici queat: sed *a mora, sive deliberatione rationis*, ex eo scilicet, quod post advertentiam ratio non curat eam repellere: sed vel expresse in illam consentit, vel dissimulanter agit, eam non cohibendo, sicuti potest, ac debet; adeoque consentit saltem *indirecte*. Tunc enim ratio ponitur in mora eo modo, quo dicitur aliquis in mora esse, qui suum officium non exequitur, quando potest, ac debet. Atque ita hanc delectationem exponit S. Thomas *in resp. ad 3. art. 6. quæst. 74.* inquiens: *Delectatio dicitur morosa, non ex mora temporis: sed ex eo, quod ratio deliberans circa eam immoratur: nec tamen eam repellit tenens, ac volvens libenter, quæ statim ut attigerunt animum respui debuerunt; ut Augustinus dicit 12. de Trinit.* Atque equidem morosa delectatio frequentius contingit in cogitatione rerum venerearum: sed & in cogitatione aliorum pravorum objectorum contingere potest, puta furti, homicidii &c. His præmissis

Assertio D. Thomæ est, eaque certissima, quam tradit hic *quæst. 74. art. 6.* peccatum morosæ delectationis in ratione proprie consistere. Illud siquidem peccatum dicitur, quoties ratio deficit in directione passionum, aut motuum interiorum: ipsa namque directiva est nedum exteriorum actuum, verum etiam interiorum passionum; adeoque si in utrorumque directione deficiat, peccati rea efficitur. Hoc autem dupliciter contingit: primo scilicet, *quando imperat illicitas passiones: sicut quando homo ex deliberatione provocat sibi motum iræ, vel concupiscentiæ. Alio modo quando non reprimit illicitum passionis motum: sicut cum aliquis postquam deliberavit, quod motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, & ipsum non expellit. Et secundum hoc dicitur peccatum delectationis morosæ esse in ratione*. Hinc prava quidem delectatio est in facultate appetitiva tamquam *in proximo principio*: sed in ratione est sicut *in primo motivo*, seu *directivo*, in quo tunc merito dicitur esse peccatum, quoties non movet, ac dirigit, sicut dirigere posset, atque deberet.

RE-

REGULA QUARTA.

Delectatio morosa, qua quispiam de re illicita delectatur, etiam absque animo perficiendi opus, peccatum lethale est, posita materiæ gravitate.

V. Antequam id probem, præmittendum est ex D. Thoma hic *art.* 8. quod cum omnis delectatio objectum aliquod respiciat. „ Delectatio qualibet potest comparari ad duo, scilicet ad operationem, „ quam consequitur, & ad objectum, in „ quo quis delectatur. Contingit autem, „ quod aliqua operatio sit objectum delectationis, sicut & aliqua alia res: quia „ ipsa operatio potest accipi ut bonum, „ & finis, in quo quis delectatus requiescit. Et quandoque quidem ipsamet operatio, quam consequitur delectatio, est „ objectum delectationis, in quantum scilicet vis appetitiva, cujus est delectari, „ reflectitur in ipsam delectationem, sicut „ in quoddam bonum; puta cum aliquis „ cogitat, & delectatur de hoc ipso, quod „ cogitat, in quantum sua delectatio placet ". Dum itaque delectatio habet pro objecto suo solam cogitationem, nullum peccatum est, sed ut summum veniale; ut si quis in cogitatione rerum inutilium sese occupet citra periculum consentiendi in rem, sive actionem lethaliter peccaminosam.

„ Quandoque vero, pergit S. Doctor, „ delectatio consequens unam operationem, „ puta cogitationem aliquam, habet pro „ objecto aliam operationem quasi rem cogitatam: & tunc talis delectatio procedit ex inclinatione appetitus, non quidem in cogitationem, sed in operationem cogitatam, puta cum aliquis delectatur de ipsa fornicatione cogitata . . . „ Quod autem aliquis cogitans de fornicatione delectetur de ipso actu cogitato, „ hoc contigit ex hoc, quod affectio ejus „ inclinata est in hunc actum. Unde quod „ aliquis consentiat in talem delectationem, „ hoc nihil aliud est, quam quod ipse consentiat in hoc, quod affectus suus sit inclinatus in fornicationem. Nullus enim „ delectatur nisi in eo, quod est conforme „ appetitui ejus. Quod autem aliquis ex „ deliberatione eligat, quod affectus suus „ conformetur his, quæ secundum se sunt „ peccata mortalia, est peccatum mortale. Unde talis consensus in delectatione peccati mortalis est peccatum mortale ". Ex objecto ergo, cui afficitur animus tamquam bono delectabili, rationem peccati delectatio desumit. Quare si res cui afficitur, sit lethaliter prava, ut cum quis delectatur de fornicatione, de morte inimici &c. non potest morosa delectatio non esse lethale peccatum: veniale vero, si objectum ipsum delectationis venialiter malum sit; ut ex. gr. cum quis de officioso mendacio morose delectatur.

Neque huic assertioni, quæ communis est inter Theologos, opponi potest illud Augustini dicentis in Enchir. c. 78. *Consensum in delectationem aboleri per orationem Dominicam*, qua abolentur venialia peccata. Respondet enim S. Thomas hic *ad 6.* hanc orationem recitari nedum ad abolenda venialia, sed etiam mortalia peccata, licet non eodem modo, ut ipse S. Augustinus docet *C.* 71. inquiens: *Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata: delet & illa, a quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discendit*. Certe S. Augustinum agnovisse consensum in delectationem operis lethaliter mali culpam esse lethalem, dubitandum non est. Quandoquidem hoc eodem articulo refert S. Thomas sententiam ipsius asserentis lib. 12. de Trinit. C. 12. *Totus homo damnabitur, nisi hæc, quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animum*

mum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per Mediatoris gratiam remittantur.

Hac tamen in re illud advertendum, ac discernendum est ex Cajetano, aliisque, num delectatio, in qua quispiam immoratur, objectum ipsum peccati respiciat, an vero duntaxat modum ipsius. Nonnumquam enim occurrit cogitatio de furto, simulque de modo ingenioso, quo illud commissum est; fierique potest, ut aliquis ita delectetur *de modo*, ut nullatenus de furto ipso gaudeat, quin potius illud detestetur; quemadmodum si quis tibi res tuas auferat ingenioso quodam modo, & exquisita astutia, doles equidem de rebus amissis, sed simul admirari potes furantis ingenium, in ejusque consideratione delectari. Atque hoc sensu dicitur in Evangelio Dominus *laudasse villicum iniquitatis, eo quod prudenter egisset* ut non fraudem, & iniquitatem laudaverit, sed ingenium, & solertiam, quæ suæ egestati prospexit.

REGULA QUINTA.

Quoties imminet probabile periculum expressi consensus in delectationem rei graviter malæ, lethaliter peccat qui hoc advertens negative se habet nec assentiendo, nec dissentiendo.

VI. Delectatio de re illicita cogitata variis modis contingere potest. Primo absque advertentia, & ullo rationis consensu; ut si quispiam de re turpi, aut prava delectetur, sed nullo prorsus modo advertat vel ipsam delectationem, vel ejusdem turpitudinem: & tunc fatentur omnes non esse peccatum, utpote quæ voluntaria non est eo pacto, quo supra explicatum fuit. Quemadmodum nec peccat juxta omnes, qui illam quidem advertit, sed ei resistit, ac repellit. Secundo si pravam cogitationem, aut motum illicitum sibi imperet, sive deliberate excitet in semetipso: tunc autem peccatum esse juxta objecti gravitatem nemo dissentit. Tertio si eum non imperet quidem, aut excitet; sed delectationem advertens eidem directe, vel indirecte, sive interpretative consentit: atque eo in casu peccare jam supra docuimus. Quarto tandem si dum advertit, neque consentiat, neque dissentiat, sed negative se habeat: Et de hoc casu posita regula intelligenda est, quoties nempe subest consentiendi periculum. Itaque ea facile probatur. Certum namque est tunc adesse consensum interpretativum, aut indirectum; quemadmodum animadvertit S. Thomas *quæst.* 15. *de verit. art.* 4. *ad* 10. inquiens: *Antequam ratio delectationem perpendat, vel nocumentum ipsius, non habet* (voluntas) *interpretativum consensum, etiamsi non resistat. Sed quando jam perpendit ratio de delectatione insurgente, & de nocumento consequente &c. nisi expresse resistat, videtur consentire.* Neque in hoc immorari lubet, cum jam Theologi omnes in asserta propositione consentiant.

REGULA SEXTA.

Si quis motum, aut delectationem graviter illicitam advertens ita repellere negligat, ut positive neque consentiat, neque dissentiat, sed negative se habeat, peccat lethaliter.

VII. Hæc regula, quam adversus PP. Salmanticenses, aliosque defendo, tamquam certa saltem in praxi judicanda est, dum nulla subest juxta ratio non repellendi positive motum, aut delectationem ex se graviter illicitam. Siquidem juxta doctrinam alibi traditam, qui hujusmodi motum, aut delectationem advertit, neque tamen eidem repugnat, indirecte, aut interpretative in ipsam consentit. Quid enim

ad

ad hunc consensum requiritur, nisi quod quis repugnare *possit*, *ac teneatur*? Porro hunc repugnare *posse* non est dubium, cum plena advertentia in eo præsumatur. Quod etiam *teneatur*, liquet, tum quia ejusmodi delectatio turpis est, & in genere peccati mortalis illicita: tum quia ex se animum allicit, eaque est veluti naturalis conditio humanæ naturæ, ut dum appetitus sentiens se in aliquo oblectatur, simul quoque oblectetur voluntas, nisi hæc positive resistat, præsertim cum nulla subsit non resistendi juxta, ac rationabilis causa. Quare, ut dixi, hæc sententia, quoad praxim saltem attinet, certa judicari debet, quidquid sit de eadem speculative considerata. Medium autem aptissimum ad hos motus compescendos est mentem alio avertere, & ad Deum confugere, si maxime perseverent.

Regula Septima.

Prava est delectatio præsens de re, aut actione modo illicita, licet hæc aut fuerit, aut extitura sit licita.

VIII. Obvia sunt hujusce regulæ exempla in viduis, & sponsis: illis namque licita fuit delectatio percepta ex copula maritali; istis vero licita futura est post contractum matrimonium. Si itaque viduus, aut vidua cogitans copulam præteritam de ipsa se complaceat, ac delectetur; ac similiter sponsus, aut sponsa de futura, lethaliter peccant: quia delectatio desumit bonitatem, aut malitiam ab objecto formali: Objectum autem formale istius delectationis est lethale peccatum, nimirum actus matrimonialis, qui tametsi fuerit olim licitus, aut aliquando futurus sit; modo tamen licitus non est, adeoque nec licita præsens de illo delectatio. Quapropter si vidui, aut sponsi deliberate cogitent opus conjugale, oscula, amplexus, tactusque eo pertinentes, & admittant in se ipsis voluntarias corporis, sive sentientis appetitus libidinosas commotiones, peccant mortaliter: quia tales commotiones non excusantur a mortali culpa, nisi ratione actus matrimonialis, qui nunc licitus ipsis non est.

Quod si tamen delectatio in sola ratione consistat, in eoque duntaxat posita sit, ut vidui approbent conjugale opus, quod præteriit, aut sponsi, quod futurum est, neque illud ut præsens concipiant, in eoque sensualem delectationem non hauriant; tunc vel non peccant, vel nonnisi venialiter peccant, si hujusmodi actus otiosus sit, ut esse plerumque solet. Atque idem dicendum videtur de conjuge in absentia compartis: de quo fortasse alibi.

Regula Octava.

Desiderium quodlibet etiam inefficax rei, sive objecti graviter mali grave peccatum est.

IX. De hujus regulæ veritate nemo dubitare potest, cum hujusmodi desideria expresse prohibeantur in duobus postremis Decalogi præceptis de non concupiscendis uxore, bonisque proximi nostri. Idque perspicua ratio confirmat. Turpe siquidem, ac inhonestum est velle, ac desiderare quovis modo aliquid turpe, ac illicitum. Unde quod quis, etiam inefficaciter, desideret quidpiam, quod graviter divinæ legi opponitur, natureque rationali dissentaneum est, non potest non esse grave peccatum. Neque enim ad mortale peccatum requiritur, ut consensus in opus efficax sit; sed sufficit etiam inefficax: alioqui qui crimen alterius approbat absque illud committendi voluntate, non peccaret mortaliter; quod falsum esse aperte testatur Apostolus ad Roman. 1. dicens: *Digni sunt morte non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.*

Re-

REGULA NONA.

Desiderium conditionatum rei, sive actionis pravæ nonnumquam malitia caret: sæpius tamen peccatum est.

X. Hæc regula explicatione potius eget, quam probatione. Ac primo quidem si solum quis cuperet delectari de re illicita posita conditione, si illicita, aut mala non esset, nec tamen de illa ullam habeat præsentem delectationem, haud sane peccat. Siquidem objectum ejusmodi delectationis nullam malitiam continet: quamquam enim res, quam cogitat, secundum se mala sit, objectum tamen cogitationis illius non est res illa simpliciter, sed sub conditione, si licita foret, vel si peccatum non esset. Unde voluntas non fertur in rem illam, quæ mala est, sed ab ea potius refugit, & abhorret ideo quia mala. Si autem is, qui talem cogitationem concipit, de re ipsa mala in præsenti delectetur: peccat, & quidem lethaliter, attenta materiæ gravitate. Siquidem delectatio ejusmodi conditionata non est, sed absoluta, ac præsens: de re autem mala nunquam delectari fas est. Quapropter duos consensus distinguere oportet in hujusmodi actibus conditionatis; ex. gr. *rem habere vellem cum hac, aut illa muliere, si liceret*: vel *inimicum occiderem, si a lege non prohiberetur*. Alter conditionatus est respectu operis cogitati, qui æquivalet huic: *vellem hoc exequi, si esset licitum: sed quia illicitum est, exequi nolo*. Atque hic malus non est, aut saltem nonnisi venialiter malus. Consensus alter potest esse in delectationem præsentem; ac iste est absolutus, perinde ac si nulla poneretur conditio. Voluntas quippe absoluta vult eam delectationem, quæ modo præsens est, adeoque pro rei gravitate malus est. Si igitur prior ille consensus ab altero sejungitur, non peccat qui ita cogitat, nisi forte venialiter ratione actus otiosi, & inutilis. Si vero adsit posterior, in re gravi lethaliter peccat. Quapropter si dum quispiam ita deliberat: *Occiderem inimicum, nisi peccatum esset*, aut *vellem rem habere cum hac muliere, si non esset contra legem Dei*, in his cogitationibus actualiter oblectatur, mortaliter peccat.

REGULA DECIMA.

Si conditio apposita desiderio inefficaci rei vetitæ ejusdem malitiam auferat, illud ex se non est mortale peccatum: secus, si non auferat.

XI. Prioris partis ea ratio est; quia hujusmodi affectus non est graviter inordinatus, nec secundum se, nec ex objecto, a quo per conditionem gravis malitia exclusa supponitur: peccatum autem non est illud desiderare, a quo malitia vere sublata est. Id autem semper intelligi debet, si nullum subsit probabile periculum consensus absoluti ex generali ratione, quod nemo se exponere queat probabili peccandi periculo. Ratio vero posterioris est; quia si per conditionem sublata ab objecto malitia non sit, jam tunc voluntatis actus tendit in objectum absolute malum, a quo proinde malitiam ipse depromit.

Et quidem in iis, quæ jure solo positivo prohibita sunt, conditio apposita frequentius ab objecto malitiam removet, ut si quis in Quadragesima, aut die veneris de esu carnium cogitans dicat; *Carnes comederem, nisi jejunium Ecclesia præciperet*; vel *optarem, ne jejunium hac die præscriptum foret*; *ne lex Principis hoc vectigal injungeret &c.* Raro tamen id efficit in his, quæ naturæ jure prohibentur, ac forte nonnisi cum ea, quæ sunt hujusmodi, in aliqua circumstantia licita evaderent, si conditio apponatur; ut ex. gr. *si Judex essem, hunc ho-*

hominem homicidam, *aut furem*, *ad mortem*, *aut ad triremes damnarem*; sive *vellem uxorem ducere*, *si Sacerdos non essem &c.* Recte tamen Doctores monent, ejusmodi desideria periculosa esse, ac vitanda; quia sæpius in his implicatur delectatio præsens rei vetitæ, quæ non conditionata, sed absoluta est, adeoque peccatum. Unde Cajetanus hæc desideria vocat *fatuas*, *ac diabolitas tentationes*, quibus janua aperienda non est: & revera plerumque sunt occasiones peccati in materia præsertim venerea, & in aliis etiam, in quibus passione aliqua movemur.

Regula Undecima.

Peccatum mortale est delectari de opere ex se, ac natura sua malo, quamvis absque peccato commissum fuerit.

XII. Quidquid olim senserint aliqui Theologi laxiores, posita regula tamquam certa tenenda est, postquam Summus Pontifex Innocentius XI. in suo Decreto sequentem propositionem damnavit n. 15.: *Licitum est filio gaudere de parricidio Parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas.* Porro ex hac proscripta propositione sequitur damnatam esse generalem doctrinam, quæ asserebat, non esse mortale peccatum gaudere, sive delectari de opere ex genere suo sub lethali culpa prohibito, sine culpa tamen commisso ob defectum voluntarii. Parricidium namque est opus secundum se quidem malum: hic tamen & nunc culpa vacat, quia perpetratum est in ebrietate, adeoque involuntarie. Filius de ipso actu gaudet non quidem secundum se, sed ut causa est boni effectus, hæreditatis scilicet inde consecutæ. Quare damnata propositio non aliud est præter quoddam exemplum generalis doctrinæ, quæ prohibita fuit ab Ecclesia.

Id evidens ratio confirmat. Tota quippe ratio, cur opus illud secundum se malum culpa vacaverit, dum commissum est, ea erat, quod defuerit voluntas, sive conditio voluntarii ad culpabilem actum requisita. At cum voluntas eo delectatur, aut gaudet, hæc voluntarii ratio non deficit, quia voluntati acceptum est; igitur culpabile efficitur: quemadmodum procul dubio culpabile foret, si tale desiderium respiceret objectum futurum; ut si Virgo ex. gr. desideraret corrumpi ab aliquo, dum dormit, aut mentis impos est: tempus enim non mutat rationem peccati, nisi sit circumstantia, unde operis malitia proveniat. Sed ad alium voluntatis actum progrediamur, videlicet intentionem.

§. II.

De intentione *relate ad bonitatem*, *aut malitiam actuum humanorum*.

XIII. Quid intentio finis sit, jam explicuimus; eamque unam ex præcipuis esse diximus circumstantiis humanorum actuum ad voluntatem pertinentium. De hac disserit S. Thomas *art.* 7. *&* 8. *quæst.* 19. relate ad bonitatem eorumdem actuum; ex quo, quid dicendum sit relate ad ipsorum pravitatem, colligere facile est. Primum itaque docet, intentionem dupliciter se habere posse ad voluntatem, sive mediorum volitionem; nempe *antecedenter*, & causaliter, ita nimirum ut tempore, vel natura præcedat voluntatem, & causa sit volendi media: *Et tunc ordo ad finem consideratur, ut ratio quædam bonitatis ipsius voliti; puta cum aliquis vult jejunare propter Deum: Habet enim jejunium rationem boni ex hoc ipso, quod fit propter Deum.* Alio modo intentio finis se habet *consequenter*. & posterior volitione est, qua scilicet volumus id, quod rationem medii habere potest; ut si quis ambulare velit, nihil de

fine cogitans, propter quem ambulat; postea vero hoc ad sanitatem referat. Hoc posito sit

REGULA PRIMA.

Quoties intentio finis antecedenter se habet, bonitas voluntatis in iis, quæ sunt ad finem, ex ipsa finis intentione dependet.

Ratio est; quia tunc ea finis intentio ad voluntatam se habet ut formalis ratio objecti voluntatis, a quo pendet bonitas voluntatis ipsius. *Cum bonitas*, inquit S. Thomas, *voluntatis dependeat a bonitate voliti* (sive objecti), *ut supra dictum est, necesse est, quod dependeat ex intentione finis.*

Ut autem quædam, quæ his occurrere difficultates possunt, diluantur, advertere opus est, non eo sensu assertionem esse intelligendam, ac si voluntatis actus circa media semper bonus sit, dum bonus finis intenditur. Liquet enim hoc esse a veritate alienum, ipsique D. Thomæ contrarium. Multas quippe actiones, quæ cæteroquin ob finem bonum eliciuntur, malas esse indubitatum est; si nempe ad finem illum eligatur medium illicitum, vel aliqua desit circumstantia ad bonitatem requisita. Nam ut actio mala sit, sufficit vel unius circumstantiæ defectus juxta illud, quod sexcentis in locis repetit Doctor Angelicus: *Bonum ex integra causa; malum ex quocumque defectu*. Sed hoc tantum sensu doctrina S. Thomæ accipienda est, quod scilicet actus voluntatis circa media bonus esse non possit, nisi finis qui intenditur, bonus sit. Atque ita bonitas voluntatis circa media ita pendet ab intentione boni finis, ut hæc intentio prorsus necessaria sit, quamvis sola minime sufficiat.

REGULA SECUNDA.

Bonitas voluntatis in his, quæ sunt ad finem, non pendet ex intentione finis se habente consequenter, *nisi quatenus iteratur actus cum hujusmodi intentione.*

XIV. Ita quoque S. Præceptor hoc eodem articulo septimo. Et ratio est; quia intentio, quæ actum subsequitur, nec causat, nec efficit illum; ut si quis ad spatiandum pergat, nullo sibi proposito fine: ac subinde honestum istud animi levamen referat in Deum; aut si quis eleemosynam erogare velit, ac postea ejusmodi voluntatem referat in vanam gloriam. Dixi: *Nisi quatenus iteratur voluntatis actus cum hujusmodi intentione*. Eo namque in casu intentio efficitur formalis ratio præsentis volitionis mediorum, ad eamque se habet *antecedenter*: ideoque bonitatem ipsi, aut malitiam conferre valet, prout fuerit boni, vel mali finis intentio.

REGULA TERTIA.

Finis operantis haud semper est circumstantia operis; sed ei aliquando tribuit primam bonitatis, vel malitiæ speciem.

XV. Hæc regula manifesta est in omnibus actibus ex specie sua, sive ex objecto indifferentibus. Opera namque ex objecto suo indifferentia ex ipso objecto bonitatem, aut malitiam desumere nequeunt; adeoque nonnisi ex fine, in quem referuntur, eam depromere possunt. Deinde etiamsi actus ex objecto bonus sit, si quis non attendat ad specificam ejusdem bonitatem, sed ad solam bonitatem finis extrinseci, actus ille nonnisi ex hoc fine suam bonitatem accersit: ut ex. gr. si quis temperate comedit non attendens ad temperantiæ honestatem, sed tantummodo ad sanitatem suam, quatenus ad Dei servitium conferre valet; tunc temperata illa comestio non habet boni-

nitatem formalem ex proprio objecto, sed ex solo illo extrinseco fine. Tertio demum id semper contigit, quoties actus ex objecto bonus, fit ob finem malum, ut eleemosyna collata pauperi ob vanam gloriam: tunc enim primam malitiæ speciem ex illo fine recipit.

Regula Quarta.

Non eadem ratio habenda est de intentione boni quoad meritum, ac de intentione mali quoad demeritum.

XVI. Hanc doctrinam tradit S. Thomas *art.* 8. hujus quæstionis: & in corpore quidem docet, in bonis quempiam non tantum mereri, quantum mereri intendit; eo quod quantitas meriti non commensuratur quantitati intentionis, sed quantitati, sive perfectioni actus, quem elicimus in ordine ad finem intentum. Certe bona intentio, quamvis sit aliqua causa bonæ voluntatis, sive bonæ electionis; non est tamen sola, vel sufficiens causa: sed requiritur præterea medium conveniens ad finem intentum, modusque congruus tendendi in illum finem. Unde tametsi quis multum mereri intendat, contingere potest, ac sæpe contigit, vel quod bonum medium non eligat, vel si eligat medium bonum, hoc sit longe impar merito, quod intendit.

Non ita se res habet in malis, ut ait S. Doctor *ad.* 3. In his enim *sola malitia intentionis sufficit ad malitiam voluntatis. Et ideo etiam quantum mala est intentio, tantum etiam mala est voluntas.* Quare qui intendit peccare mortaliter, licet actio, quam eligit, ex se vel nullum peccatum sit, vel solum veniale, mortaliter peccat; v. g. si quis lapidem projiciat ex intentione occidendi hominem, etiamsi vel non occidat, vel solum leviter lædat.

§. III.

De bonitate, & malitia actuum exteriorum.

XVII. Actus exteriores juxta ea, quæ diximus, sunt vel boni, vel mali, vel indifferentes, quatenus respiciunt objectum vel conforme regulis morum, vel iisdem dissentaneum, vel nullam præseferens vel conformitatem, vel difformitatem cum iisdem regulis. Hæc bonitas, vel malitia, quæ in actibus exterioribus invenitur, *objectiva* est; & de hac loquens D. Thomas *quæst.* 20. *art.* 1. docet, prius esse bonitatem, vel malitiam in actu exteriori, quam in voluntate. At de hac modo sermo non est, sed de bonitate, vel malitia formali, quæ dependet ab ipsa voluntate deliberate agente; circa quod tres sequentes regulas constituo.

Regula Prima.

Quoties actus exterior, & interior respiciunt idem objectum, eumdemque finem, ac circumstantiam, simulque conjuncti sunt; una est tum specie, tum numero utriusque bonitas, vel malitia: numero vero diversa, si invicem separentur.

Utraque pars docetur a S. Thoma tum *in* 2. *dist.* 42. *art.* 1. tum *quæst.* 2. de malo *art.* 2. *ad* 11. Ea vero probatur: quia actus interior, & exterior ita conjuncti unum tantum actum in genere moris constituunt: Nam nullus actus potest esse moralis, nisi sit voluntarius. Hujusmodi autem actus simul, & eodem principio habent, quod voluntarii sint: adeo ut si exterior sine interiori consideretur, non sit ullo modo voluntarius, ac proinde nec formaliter bonus, nec formaliter malus.

Altera vero pars evincitur: siquidem, dum actus interior, & exterior ab invicem separantur, adeo ut quispiam ex. gr. primo velit aliquod peccatum, & post mora-

lem hujus actus interruptionem illud voluntarie committat, non unus, & idem est voluntatis actus; adeoque necessum est, quod duo peccata sint, numero saltem diversa propter diversitatem duorum actuum voluntatis. Sic enim expresse tradit S. Doctor loco citato *de malo* inquiens: *Si aliquis primo tantum velit, & postea volens faciat, sunt duo peccata: quia iteratur voluntatis actus*. Sed de hoc amplius, cum de peccatorum distinctione.

REGULA SECUNDA.

Si loquamur de bonitate, aut pravitate exterioris actus, quam actus exterior desumit ex fine operantis, actus exterior non addit aliquid ad bonitatem, vel malitiam actus interioris.

XVIII. Ita D. Thomas hic *quæst. 20. art. 4.* ubi tamen addit: *Nisi contingat, ipsam voluntatem secundum se fieri meliorem in bonis, vel pejorem in malis*:,, Quod, subdit, ,, videtur posse contingere tripliciter. Uno ,, modo secundum numerum; puta cum ,, aliquis vult aliquid facere bono fine, vel ,, malo: & tunc quidem non facit; postmodum autem vult, & facit, duplicatur actus voluntatis: & sic fit duplex ,, bonum, vel duplex malum. Alio modo ,, quantum ad extensionem; puta cum ,, aliquis vult aliquid facere bono fine, ,, vel malo, & propter aliquod impedimentum desistit: alius autem continuat ,, motum voluntatis, quousque opus perficiat; manifestum est, quod hujusmodi ,, voluntas est diuturnior in bono, vel ,, malo: & secundum hoc est pejor, vel ,, melior. Tertio secundum intensionem: ,, sunt enim quidam actus exteriores, qui ,, in quantum sunt delectabiles, vel pœnosi, nati sunt intendere voluntatem, ,, vel remittere. Constat autem, quod ,, quanto voluntas intensius tendit in bonum, vel malum, tanto est melior, vel ,, pejor ".

REGULA TERTIA.

Actus exterior nullam addit bonitatem, aut malitiam actui interiori, quoties voluntas ita perfecta est, ut ad opus non procedat, nisi aliquo defectu extrinseco, aut impedimento intercedente.

XIX. Hæc quoque regula colligitur ex verbis D. Thomæ hujus *art. 4.*, ubi ait: *Non est perfecta voluntas* (sive ex se omnino efficax), *nisi sit talis, quæ opportunitate data operetur: si vero possibilitas desit, voluntate existente perfecta, ut operaretur, si posset defectus perfectionis, quæ est ex actu exteriori, est simpliciter involuntarius: involuntarium autem, sicut non meretur pœnam, vel præmium in operando bonum, aut malum, ita non tollit aliquid de præmio, vel de pœna, si homo involuntarie simpliciter deficiat ad faciendum bonum, vel malum*. Quibus in verbis rationem affert S. Doctor, cur eo in casu nihil meriti, vel demeriti addatur voluntati humanæ ex actu exteriore, quod nempe tunc defectus operis omnino involuntarius sit: quod autem involuntarium est, nihil confert ad formalem bonitatem, vel malitiam; quemadmodum nec ad præmium, aut pœnam.

Huic etiam regulæ Patrum authoritas suffragatur; ac in primis S. Augustinus *lib. 1. de lib. arbit. cap. 3.* ita scribit: *Si cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum cupere, &, si potestas detur, facturum esse; non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur*. Et lib. *de bon. conjug. c. 2.* affirmat, *non impar esse meritum patientiæ in Petro, qui passus est, & in Joanne, qui passus non est*.

D.

D. Gregorius *homil.* 5. *in Evangelium* ait: *Exteriora nostra Domino quamlibet parva sufficiant: cor namque, & non substantiam pensat; nec perpendit, quantum in ejus sacrificio, sed ex quanto proferatur*.

S. Cyprianus *lib. ad Quirin. c.* 2. expendens verba illa Apostoli ad Cor. 8. *Si voluntas prompta est, secundum id, quod habet, accepta est*, subdit: *In opere, & eleemosynis, etiamsi per mediocritatem minus fiat, ipsa voluntas satis est*. Cui concinens Hugo de S. Vict. lib. 2. de Sacram. p. 14. c. 6.: *Si contingat* (inquit) *tantam esse voluntatem in eo, qui non operatur, quanta est in illo, qui opus exercet, ubi voluntas eadem est, meritum dissimile esse non potest*. Gemina tradunt S. Bernardus *Epist.* 77. S. Bonaventura, & cæteri cum ipsis Theologi, si unum fortasse, aut alterum demas.

Verum ut in clara luce veritas constituatur, solvanturque aliquæ, quæ fieri contra possunt, objectiones, illud D. Thomæ sub oculos habendum in primis est, regulam positam intelligendam esse de ea voluntate efficaci, & perfecta, quæ nullam subit propter exteriorem actum mutationem, sed absque illo æque intensa, ac diuturna est. Si enim in ipsa externi operis executione contingat, ut sæpe fit, voluntatem intendi, magisque, vel etiam diuturnius affici ab bonum, vel malum, quod concupiscit, quam antea afficeretur; dubium non est ex actu exteriori augeri bonitatem, vel malitiam actus interioris. Sed tamen augmentum istud exterior actus non præstat nisi ex accidenti, quatenus occasione externi operis contingit, actum interiorem fieri vel intensiorem, vel diuturniorem, atque hoc sensu explicandæ sunt quædam Patrum authoritates, quæ contrariæ videntur.

Ulterius doctrinam hanc intelligere oportet de bonitate, & malitia actuum nostrorum relate ad præmium, aut pœnam essentialem. Quamvis enim exterior actus nihil addat ad præmium essentiale, addere tamen ad præmium accidentale consentit, ac docet S. Thomas *in* 2. *dist.* 40. *art.* 3. Cujus diversitatis ea ratio est; quia ad præmium essentiale ordinatur actus virtute charitatis, ex qua procedit: ad accidentale vero ordinatur ex bonitate, quæ convenit actui exteriori ex objecto, seu specie sua. Atque idem dicas de actu exteriore malo quoad quantitatem demeriti per comparationem ad pœnam essentialem, quæ in separatione a Deo posita est; quia hæc pœna malæ voluntati respondet: sed quoad pœnam accidentalem, sive secundariam magis demeretur, magisque punietur, qui actu, & voluntate peccat. De his legi potest S. Thomas *quæst.* 2. *de malo art.* 2.

Demum & illud animadvertendum est, quod quamvis actus exterior malus nihil addat ad formalem pravitatem actus interioris eo modo sumpto, quo exposuimus; nihilominus illum in Sacramentali Confessione omnino aperiendum esse, non quia secundum se malitiam augeat, sed ob alias causas, tum quia scilicet præcepto divino adstringimur ad integram peccati confessionem; actus autem externus integrum peccatum cum interno constituit; tum quia occasione actus externi sæpe intensior voluntas fit; ea vero crescente malitia major evadit: tum ob alia gravia incommoda, quæ ex exterioribus actibus consequuntur, de quibus dijudicare pertinet ad Confessarios. Unde qui voluntatem furandi, mœchandi, occidendi &c. habuit, & eam opere complevit, præcepto Confessionis non satisfacit, nisi externum pravum opus declaret.

CA-

CAPUT XII.

Consectaria praecedentis Doctrinae:

I. *Motus, aut penitus indeliberatæ delectationes concupiscentiæ peccata proprie dicenda non sunt.*
II. *Hæc veritas certa fide tenenda est nedum adversus nuperos hæreticos, sed etiam adversus quoscumque alios, qui aliter senserunt.*
III. *Gravis, aut levis inordinatio morosæ delectationis ex gravitate, aut levitate objecti attendenda.*
IV. *Complacentia, seu delectatio deliberata nedum de rebus venereis, sed etiam de aliis objectis probibitis, lethale peccatum est.*
V. *Caute se gerere quisque debet in delectationibus de sola cogitatione rei pravæ.*
VI. *Delectatio eadem malitia polluitur, qua fordet objectum.*
VII. *Ad eamdem peccati speciem reducitur delectatio, aut simplex complacentia, ad quam pertinet ipsum opus.*
VIII. *Non idem asserendum de delectatione eorum, quæ solo jure positivo probibita sunt, ac de probibitis jure naturali.*
IX. *Species mali, de qua quisque delectatur est, in Confessione est aperienda.*
X. *In delectationibus, & desideriis inefficacibus rei malæ quædam S. Thomæ doctrina serio ab omnibus attendenda.*
XI. *Quænam ex tradita doctrina consequantur.*
XII. *Rejicienda propterea sententia Busembaum, aliorumque, quos laudat, quoad desideria inefficacia.*
XIII. *Quædam de his propositiones jure meritoque ab Ecclesia damnatæ.*
XIV. *P. Lacroixii sententia rejecta.*
XV. *Increpandæ mulierculæ sæpe in desideria inefficacia rei malæ prorumpentes.*
XVI. *Alia quædam propositio quorumdam Casuistarum ob Ecclesia meritissime proscripta.*
XVII. *Ex hac proscriptione sequitur falsitas, & improbabilitas alterius universalioris doctrinæ.*
XVIII. *Improbanda quoque est alia a Tamburino offerta propositio.*
Reflexio.

Consectarium Primum.

I. CERTISSIME tenendum est adversum nuperos heterodoxos, motus, sive indeliberatas delectationes, quæ in concupiscentia exurgunt citra ullum sive directum, sive indirectum voluntatis consensum, non esse peccata ne quidem venialia. Hoc Consectarium nititur authoritate tum Sacræ Scripturæ, tum Ecclesiæ traditionis, juxta quam Concilium Tridentinum ita definivit sess. 5. can. 5. &c.: *Manere in baptizatis concupiscentiam, vel fomitem hæc sancta Synodus fatetur, & sentit, quæ cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus, sed viriliter per Christi Jesu gratiam repugnantibus non valet*; subditque postea, eam in renatis non esse vere, ac proprie peccatum.

Consectarium Secundum.

II. Hinc merito S. Pius V., & Gregorius XIII. sequentes propositiones vulgo Bajanas condemnarunt: *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt probibita præcepto*, Non concupisces ---- : *Motus pravi concupiscentiæ sunt pro statu hominis vitiati, probibiti præcepto*, Non concupisces; *quamvis in peccatum transgressio non deputetur*. Igitur præceptum illud, *Non concupisces*, hoc sensu intelligendum est: *Nihil voluntarie concupisces contra legem Dei*; sive: *Nulli pravæ concupiscentiæ consensum præstes*.

CON-

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Gravis, aut levis inordinatio delectationis morosæ attendi per se debet ex gravitate, vel levitate objecti, in quod ipsa tendit; adeo ut si objectum ex genere suo graviter peccaminosum sit, & ipsa quoque grave peccatum est: secus autem, si objectum levem tantum malitiam importet. Hanc doctrinam tradit S. Thomas *hic quæst.* 74. *art.* 8., ubi agit de consensu in delectationem, inquiens *ad* 2.,, Consensus in peccatum, quod est veniale ex ,, genere, est veniale peccatum. Et secundum hoc consensus in delectationem, ,, quæ est de ipsa vana cogitatione fornicationis, est peccatum veniale; sed ,, delectatio, quæ est in ipso actu fornicationis, de genere suo est peccatum ,, mortale "; adeoque ex genere suo ipsa quoque delectatio mortale peccatum est. ,, Sed quod (subdit) ante consensum sit ,, veniale peccatum tantum, hoc est per ,, accidens, scilicet propter imperfectionem actus: quæ quidem imperfectio tollitur per consensum deliberatum supervenientem. Unde ex hoc adducitur in ,, suam naturam, ut in peccatum mortale ".

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Non minus complacentia, sive delectatio deliberata de actu homicidii cogitati, aliarumque actionum gravem inordinationem continentium, quam de actu venereo, lethale peccatum est: quoniam eadem prorsus est ratio; idque Confessarii diligenter attendant, oportet. Nam multi de delectationibus quidem pravi res venereas spectantibus se in Confessione accusant: quæ autem ad alia præcepta pertinent, sæpe ignorant, aut confiteri prætermittunt.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Quamvis delectatio, ut notavimus, de sola cogitatione, sive cognitione rei pravæ non sit ex se peccatum mortale, sed aliquando solum veniale, aliquando etiam nullum omnino; caute tamen quisque se gerere debet in hisce delectationibus; si de rebus venereis præsertim cogitatio sit. Nam interdum delectatio quidem ab initio solum est de cogitatione, & cognitione rei; sed paulatim augeri potest, ac de cogitatione ad rem, sive actionem ipsam delectatio progreditur, nisi ratio in suis actibus vigilet.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Delectatio morosa eadem malitia polluitur, qua sordet objectum ipsius, adeo ut si opus, circa quod versatur, plures specie distinctas malitias habeat, easdem contrahat ipsa delectatio. Quamquam enim non desint Theologi, qui oppositum doceant, ac judicent eum, qui delectatur de concubitu cum uxore aliena, non ut aliena est, sed ut fœmina duntaxat nonnisi unum, peccatum committere; contraria tamen opinio communior est, & in praxi omnino tenenda. Et ratio est; quia non solum voluntas efficax, sive desiderium, aut executio pravi operis, sed etiam delectatio de eodem sequitur operis ipsius naturam, aut conditionem. *Delectatio* enim, inquit S. Thomas hic ad 4. *quæ habet actum exteriorem pro objecto, non potest esse absque complacentia exterioris actus secundum se, etiamsi non statuatur implendum.* Sicut igitur qui vel exequitur, vel desiderat rem habere cum aliena muliere, licet eam, prout aliena est, non consideret, adulterii reus est juxta omnes; ita quoque qui de eadem actione solummodo delectatur. Hoc ipso namque, quod qualitas illa mulieris alienæ, qua afficitur, & non ignoratur, non retrahit animum

animum

mum a prava illius concupiscentia, aut delectatione, jam tendit in objectum, saltem indirecte, prout est in se; adeoque duplicem contrahit malitiæ speciem; idemque dicas, si mulier sit consanguinea, aut voto castitatis obstricta &c. Hinc, quemadmodum qui adulterium, aut incestum commisit, aut satis in Confessione explicat peccatum suum dicendo solum, *se rem habuisse cum muliere*; ita quoque qui de iisdem objectis tantum morose delectatus est.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Ad illud itaque objectum, & objecti speciem reducitur delectatio, seu mera complacentia de eodem, in quo illud invenitur; adeo ut delectatio de homicidio, aut de furto sive a se, sive ab alio patrato, sit peccatum mortale contra justitiam, atque ita de cæteris. Minus tamen grave peccatum reputanda est sola simplex delectatio, aut complacentia, quam consensus efficax in hujusmodi opus: quia consensus efficax majorem habet voluntatis inordinationem. Itemque mortale peccatum est contra castitatem gaudere, se ab alio amari amore libidinoso, tametsi qui sic amatur, nequaquam redamet; quia semper objectum delectationis fuit malum est, & castitati adversatur, licet non ita grave, ac si turpem amorem ipse obsecundaret, aut foveret.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Non ita asserendum videtur, si sermo sit de objecto, quod malum ex se non est, sed sola lege positiva prohibito, ex. gr. de esu carnium cogitato die veneris; nisi forte respiceretur (quod raro accidit), prout ab Ecclesia vetito. Quandoquidem objectum istud de se illicitum non est, neque actus ipse delectationis mere internæ cadit sub speciali Ecclesiæ prohibitione. Venialis tamen istiusmodi delectatio dicenda est ob affectum quemdam intemperantiæ, a quo separari non potest.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Satis non est explicare in Confessione, se de aliquo modo gravi proximi delectatum esse, aut illud ipsi inefficaciter optasse: sed etiam species mali aperienda est; puta mors, infamia &c.; ut tenet nedum probabilior, sed vera sententia. Nam quamvis omnia mala, quæ proximo optare aliquis potest, conveniant sub una generica ratione mali; certum tamen est, quædam, ut mors, infamia, paupertas &c. specie inter se differre. Cum autem objecta delectationum, sive desideriorum specie differant, specificam quoque diversitatem in actus illos refundunt: adeoque cum peccatorum species sint in Confessione explicandæ, dubitari nequit, quin explicanda quoque sit species mali, quam quis optavit proximo suo.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. In desideriis inefficacibus, aut delectationibus de malo alterius, vel etiam proprio, doctrina illa sedulo attendenda est, quam habet Doctor Angelicus 2. 2. *quæst. 76. art. 1.* ubi quærit, *utrum liceat maledicere aliquem*; & præter alia, quæ ibi observat, hæc habet in rem nostram. „ Si aliquis imperet, vel optet malum alterius, in quantum est malum, quasi ipsum malum intendens; sic maledicere utroque modo erit illicitum . . . . Si autem aliquis imperet, vel optet malum alterius sub ratione boni; sic est licitum, nec erit maledictio, per se loquendo, sed per accidens: quia principalis intentio dicentis non fertur ad malum, sed ad bonum “.

„ Contingit autem aliquid dici imperando, vel optando sub ratione duplicis boni. Quandoque quidem sub ratione „ ju-

„ justi: & sic Judex licite maledicit illum, „ cui præcipit justam pœnam inferri: & sic „ etiam Ecclesia maledicit anathematizando .... Quandoque vero dicitur aliquid „ malum sub ratione utilis: puta cum aliquis optat, aliquem peccatorem pati „ aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum vel ut ipse melior efficiatur, „ vel ut saltem ab aliorum nocumento „ cesset ". Ex quibus generalis hæc regula sumitur, atque probatur a Theologis, qui sanas doctrinas consectantur: *Quoties bonum illud, propter quod quispiam vel optat, vel delectatur de suo, aut proximi malo, majus est, ac præstantius bono, quo quis ex illo malo privatur; toties hujusmodi desideria, aut delectationes licitæ sunt, & etiam frequenter laudabiles: illicitæ vero, si bonum minus sit, & inferius.*

Consectarium Undecimum.

XI. Ex hac tradita doctrina sequitur, licere mortem, aut aliud simile malum optare hæretico falsis suis erroribus pervertenti fidelium animas, publicæ pacis perturbatori exilium, peccatori egestatem, aut morbum, ut a peccato desistat, moresque suos corrigat &c. quoniam bonum, quod hujusmodi desideria respiciunt, majus, & excellentius est bono, quod damnum desideratum importat. E contra desiderare non licet nec sibi, nec aliis mortem propter egestatem, aut calumnias, aut persecutiones vitandas: quia mors majus his omnibus malum est; adeoque inordinate propter hæc appetitur.

Consectarium Duodecimum.

XII. Quapropter rejicienda est sententia, quam refert, ac probat Busembaum *lib. 2. tract. 3. c. 1.* dicens: „ Eadem ex causa „ Bonacina, Azorius, & Palatus &c. excusant a peccato matrem, quæ mortem „ filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem, vel inopiam commode, & honeste nuptui tradere non possit. Etsi vero „ sibi ipsi optare mortem Navarrus, & cæteri dicant esse mortale; ad evitanda „ tamen gravia mala, v. g. afflictionem „ internam, id licere volunt Sanchez, „ Sotus, Granadus, Diana &c. Ita & „ Trullenchus excusat fœminam, quæ „ sibi, vel alteri mortem optat ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam acerbam &c., vel alia similia mala a marito v. g. inflicta, vel infligenda ". Hæc doctrina, inquam, rejicienda omnino est tamquam falsa; nec desideria, sive voluntariæ delectationes de malis in ea memoratis a gravi culpa excusari valent.

Consectarium Decimumtertium.

XIII. Jure proinde, meritoque proscriptæ ab Ecclesia fuerunt sequentes duæ propositiones in Decreto Innocentii XI. quarum altera in ordine 13. sic efferebat: *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.* Altera vero hæc erat: *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas.* Quas propositiones nemo non videt, quam aperte regulæ constitutæ penitus adversentur. Porro perperam a quibusdam in harum propositionum patrocinium detorta est authoritas Angelici Doctoris ajentis in 3. dist. 30. quæst. 1. art. 1. ad 4. *Potest aliquis, salva charitate, optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingat, non in quantum est malum illius, sed in quantum est impeditivum malorum alterius, quem plus tenemur diligere, vel Communitatis, aut Ecclesiæ.* Animadverte diligen-

genter verba S. Thomæ, quæ diserte confirmant traditam a nobis doctrinam; dum loquitur de malo, quod *est impeditivum malorum alterius, quem plus tenemur diligere*, scilicet *vel Communitatis, aut Ecclesiæ*; in quo charitatis ordo servatur omnino, nullatenus vero pervertitur. Quis nisi emotæ mentis asserat, hujusmodi textum Angelicum suffragari doctrinæ in duabus damnatis propositionibus contentæ, ubi manifesta est charitatis ordinis perturbatio?

Consectarium Decimumquartum.

XIV. Falso affirmant, ac docet, etiam post damnatas, quas attulimus, propositiones, P. Claudius La-Croix *n.* 186. in citatum Busembai locum; " *Manere probabilem* „ *sententiam*, quam (inquit) post S. Tho„ mam 2. 2. *q.* 76. *art.* 1. tenent Autho„ res gravissimi, quos citat, & sequitur „ Mendo, Ardeskin &c. nempe quod ho„ mo possit desiderare mortem proximo ad „ vitandum aliquod ingens malum sibi, vel „ alteri proximo impendens, quod aliter „ vitari non potest; v. g. ne injuste occi„ datur ab illo, ne per illius injuriam „ spoglietur bonis suis, quod alioquin fu„ turum est: sicut aliquis sibi ipsi licite „ optat mortem, ut evadat ingens malum „ spirituale, vel temporale, v. g. si ali„ ter non possit vitare peccatum, vel per„ petuum, & durum carcerem ". Plura hic infarcit, & confundit Lacroixius, quæ sejunctim consideranda sunt. Nam uno, vel altero ex his, quos affert, excepto casu, cæteros, quos probat, virtualiter in propositione damnata contentos esse existimo: adeoque doctrinam ejus nullatenus esse *probabilem*. Ae primo quidem, quid sentiat S. Thomas de hac re loco citato, & quantum ejus doctrina ab erroribus damnatis abhorreat, ex allatis verbis compertissimum est; nimirum: *Quandoque dicitur aliquod malum sub ratione utilis, puta cum aliquis optat, aliquem peccatorem pati aliquam ægritudinem, aut aliquod impedimentum, vel ut ipse melior efficiatur, vel ut saltem ab aliorum nocumento cesset*. Ubi nemo non perspicit, in hac doctrina bonum superius bono inferiori præferri; adeoque inviolatum conservari charitatis ordinem; &, si nihil aliud docuisset Lacroixius, cæterique, quos laudat, *Authores gravissimi*, nedum *probabilis*, sed etiam certa foret ejus sententia. Sed in reliquis, quæ immiscet in textu suo, hic Auctor culpandus est. Si namque ejus verba perpendantur, constat ipsum probare sententiam permittentem delectationes, & desideria de privatione bonorum, quæ præstantiora sunt bonis, ob quæ permittuntur; atque adeo charitatis, & justitiæ ordinem perturbari.

Consectarium Decimumquintum.

XV. Increpandæ graviter sunt muliereculæ quædam, quæ altero sæpe verbo, dum a viris suis aut vexantur, aut molestias, & persecutiones sustinent, aut ærumnis hujus vitæ subjectæ sunt, sibi mortem exoptant. Peccant enim, & quidem lethaliter, nisi eas quandoque inadvertentia, aut subitaneus motus excuset. Neque in his admittenda distinctio est, quam adhibet P. Viva in propositionem damnatam *n.* 21.: nimirum hoc verum esse, si hæc desideria concipiantur *ad evadendas leves, & communes hujus vitæ calamitates*; non autem si respiciant *ærumnas, quæ reddunt vitam morte deteriorem*. Semper enim vita bonum est, quod præponderat cæteris hujus vitæ miseriis.

Consectarium Decimumsextum.

XVI. Quod si meritissime proscriptæ ab Ecclesia fuerunt recitatæ duæ propositiones in Decreto Innocentii n. 13. & 14. potiori jure profecto damnari meruit, dirisque de-

vo-

voveri alia, quæ sequitur in eodem Decreto n. 15. videlicet: *Licitum est filio gaudere de parricidio Patris a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas*. Nam præterquamquod objectum præsens hujusmodi gaudii malum est, & pietati repugnans, ipsa sola propositio sub aspectum cujusque posita talem, tantumque horrorem ingerit, ut mirum mihi videatur extitisse Theologos, qui eam traderent ac propugnarent.

Consectarium Decimumseptimum.

XVII. Hæc propositio de gaudio *parricidii in ebrietate commissi* ab Ecclesia damnata profecta est ex alia doctrina universali, quam ex Lessio, Vasquesio &c. tradit Busembaum *lib.* 5. *cap.* 1. his verbis: *Si effectus* (bonus) *sit sequutus ex opere secundum se quidem malo; hic tamen & nunc culpa vacante, ut ex. gr. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia; tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, non quidem secundum se, sed ut est causa talis boni effectus, docet Lessius &c.* Quare hæc quoque generalis doctrina, quantum quidem arbitror, in damnatione allatæ propositionis comprehenditur; adeoque aperte falsa dicenda est, ut ex dictis satis colligitur.

Consectarium Decimumoctavum.

XVIII. Damnatæ propositioni affinis existimanda est sententia, quam docet Tamburinus *lib.* 10. *in Decal. c.* 5. *§.* 1. his verbis: „ Gaudebat quidam Sacerdos se „ per inculpabilem oblivionem matutinum „ die hesterna non recitasse, & reprehen„ debatur ab alio nimis religioso Sacerdo„ te. Huic dixi potuisse ipsum gaudere de „ carentia illius laboris, quæ tunc nullo „ modo peccaminosa fuit: atque adeo tale „ gaudii objectum erat ab omni malitia se„ paratum, nedum separabile “. Improbanda est hæc doctrina. Nam illud objectum erat quidem separatum ab omni malitia ex mera præcisione mentis, non autem reipsa; adeoque malum esse non desiit.

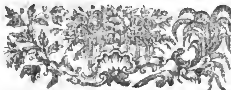
REFLEXIO.

Si vera sunt, quæ hactenus docuimus, ut vera esse nemo negaverit, vide, quæso, pie Lector, quam præpostera sint, quam plane diversa judicia hominum a judiciis Dei de bonitate, ac pravitate actionum nostrarum. Homines, qui, ut ait Scriptura, *non vident, nisi ea, quæ apparent*, parum, aut nihil omnino curant, quæ intus in corde geruntur, sive bona, sive mala. *Deus autem, qui cor intuetur*, tum in bonis, tum in malis cordis dispositionem maxime æstimat, eamque pro facto habet, ac justa ipsam opera nostra vel præmio afficit, vel supplicio. Abraham ad immolandum filium suum, sicut ei jusserat Dominus, reipsa non pervenit. Quia tamen cor ipsius paratum omnino erat ad tam egregium facinus peragendum, jamque gladium ad immolandum extenderat, quamquam actu non interfecerit, heroicæ obedientiæ suæ meritum, præmiumque nequaquam amisit; immo Deus solam sancti viri voluntatem pro facto ipso habuit, ac si revera filium interfecisset; quemadmodum testatus est inquiens: *Quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo unigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum &c.* Quid in Gazophylacium Templi contulerat vidua illa paupercula, cujus meminit S. Lucas, nisi *æra minuta duo?* Et tamen, quia dispositio cordis ejus in iis conferendis perfectior cæteris extitit, qui ingentia munera contulerant, omnibus judicio Christi, Domini prælata est, atque commendata; quasi plus omnibus contulisset.

Atque idem pariter ferendum judicium est de operibus malis. Error veterum Hebræorum fuit, qui & nunc obtinet inter mo-

modernos, peccata non esse, aut saltem non puniri, quæ solo corde concipiuntur, atque consummantur pravæ delectationes, desideria, intentiones &c., nec in opus exterius erumpunt. At hunc errorem gravissimum correxit Christus Dominus, emendavitque in suo Evangelio, disertissime docens nedum externa opera, sed & ipsas pravas in corde latentes cogitationes, odia, invidias, concupiscentias &c. peccata esse animadversione digna coram Deo, eorumque malitiam augeri juxta pravam voluntatis dispositionem. Hinc Matth. 5. dixit: *Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*, voluntatem solam pro facto reputans: Et cap. 15. tradidit, cor esse fontem, *unde exeunt ea, quæ coinquinant hominem: De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ*; adeo ut etiam illa, quæ externo opere complentur, totam suam formalem malitiam trahant a prava cordis dispositione majorem, minoremve juxta majorem, minoremve pravitatem ipsius.

Corrigamus ergo judicia nostra, illudque serio perpendamus, non esse aliquem coram Deo sanctiorem, qui plura bona opera facit; sed qui ea perfectiore cordis dispositione exequitur: neque sola externa prava opera pœna digna a Deo æstimari, sed etiam interna; atque hæc aliquando graviora, quam illa, si nempe ex corruptiore cordis dispositione proveniant.

DIS-

DISSERTATIO II.

DE VIRTUTIBUS MORALIBUS, VITIISQUE OPPOSITIS.

IRTUTES, *ac vitia principia sunt*, *& fontes*, *unde effluunt actus humani sive boni*, *sive mali*. *Quare*, *cum de humanis actibus in genere*, *& in specie proxime præterita Dissertatione dixerimus*, *sequitur*, *ut fontes modo perscrutemur*, *ac de virtutibus*, *vitiisque*, *quæ illis opponuntur*, *disseramus*. *At vero non hic de virtutibus omnibus*, *quemadmodum nec de vitiis*, *sermo erit*, *cum plures ad alios Tractatus pertineant*, *ubi congruentius discutientur*: *sed de virtutibus moralibus*, *ac præsertim cardinalibus*, *iisque annexis*, *de quibus alibi tractandum non est*. *Primo itaque de virtutibus generatim loquemur*, *de iisdem in specie postea locuturi*.

CAPUT I.

De virtutibus in genere quædam prælibantur.

DOCTRINA.

I. *Definitio virtutis ex SS. Thoma*, *& Augustino*.

II. *Plures virtutis divisiones assignantur*, *& exponuntur*.

III. *Quid sit virtus heroica*, *& in quo consistat*.

IV. *De origine moralium virtutum*. *Harum incboatio quædam in homine est attentâ naturâ tum* speciei, *tum* individui.

V. *At in ratione virtutis non comparantur nisi operum assuetudine*, *labore*, *studio*, *& industria*.

VI. *De subjecto virtutum*. *Tres in animo nostro partes distinguuntur*; *suprema media*, *& infima*.

VII. *Quæ tribus hisce partibus virtutes conveniant*, *explicatur*.

VIII. *Hisce omnibus partibus suæ tribuuntur virtutes*, *quibus insideant*.

IX. *Apposita S. Thomæ observatio*.

X. *De medio*, *in quo virtus consistit*. *Multiplex medium distinguitur*.

XI. *Medium per se non habent Theologicæ virtutes*.

XII. *Ex parte tamen nostra regula*, *& mensura etiam his virtutibus præfigitur*; *&* per accidens *medium habent*.

XIII. *De mutua virtutum connexione*, *& harmonia*. *Hac procul omni dubio prærogativa gaudent virtutes supernaturales*.

XIV. *Obvia quædam objectio ex verbis S. Thomæ soluta*.

XV. *Virtutes quoque morales acquisitæ in statu perfecto considerata connexæ invicem sunt*.

XVI. *De virtutum perfectione*, *quæ haberi in hac vita potest*. *Elegans S. Thomæ doctrina præmissa*.

XVII. *Pelagianorum error de hac perfectione a S. Hieronymo confutatus*.

XVIII. *Confutavit eamdem etiam S. Augustinus*.

XIX. *Tria Decreta ab Ecclesia in Concilio Africano edita adversus hujusmodi errores*.

XX. *Præcipuum Catholici dogmatis fundamentum ab Augustino propositum*, *& a S. Thoma illustratum*.

XXI. *Alia de eodem argumento Sancti Thomæ doctrina*.

XXII.

XXII. *Cujus generis, & conditionis dicenda sit impossibilitas non peccandi homini conveniens in hac vita mortali.*

XXIII. *Pauca quaedam attinguntur de Donis Spiritus Sancti.*

§. I.

Virtutis definitio.

I. QUUM multæ circumferantur definitiones virtutis, tum illam cæteris omnibus præferendam puto, quæ traditur ab Angelico Doctore *p. 2. q. 55. a. 4.* probaturque frequentius a Theologis; nimirum

Virtus est bona qualitas mentis, qua recte vivitur, qua nullus male utitur; & quam Deus in nobis sine nobis operatur.

Quam apta sit hujusmodi definitio virtutis, & quam perfecte omnem virtutis rationem complectatur, pulchre declarat ipse S. Thomas in corp. articuli, cujus verbis nihil neque addere, neque detrahere debemus. Sic enim scribit: „ Perfecta ratio uniuscujusque rei colligitur „ ex omnibus causis ejus. Comprehendit „ autem prædicta definitio omnes causas „ virtutis. Causa namque formalis virtutis, sicut & cujuslibet rei, accipitur „ ex ejus *genere*, & *differentia*, cum dicitur *bona qualitas*: genus enim virtutis „ *qualitas* est; differentia autem *bonum*. „ Esset tamen convenientior definitio, si „ loco qualitatis *habitus* poneretur; qui est „ genus propinquum. Virtus autem non „ habet materiam *ex qua*, sicut neque alia „ accidentia; sed habet materiam *circa quam*, & materiam *in qua*, scilicet subjectum. Materia autem *circa quam* est objectum virtutis, quod non potuit in „ prædicta definitione poni, eo quod per „ objectum determinatur virtus ad speciem; hic autem assignatur definitio virtutis in communi: unde ponitur subjectum loco causæ materialis, cum dicitur, quod est *bona qualitas mentis*. Finis „ autem virtutis, cum sit habitus operativus, est ipsa operatio. Sed notandum, „ quod habituum operativorum *aliqui* sunt „ semper ad malum, sicut habitus vitiosi: „ aliqui vero quandoque ad bonum, & „ quandoque ad malum; sicut opinio se „ habens ad verum, & falsum. Virtus „ autem est habitus semper se habens ad „ bonum. Et ideo, ut discernatur virtus „ ab his, quæ semper se habent ad malum „ dicitur, *qua recte vivitur*. Ut autem discernatur ab his, quæ se habent quandoque ad bonum, quandoque ad malum, „ dicitur, *qua nullus male utitur*. Causa „ autem efficiens virtutis infusæ, de qua „ definitio datur, Deus est; propter quod „ dicitur: *Quam Deus in nobis sine nobis operatur*; quæ quidem particula si auferatur, reliquum definitionis erit commune omnibus virtutibus & acquisitis, & „ infusis “.

Hæc definitio sic exposita ex variis S. Augustini locis collecta est, ac præsertim ex *lib. 2. de lib. arbitr. cap. 19.* ubi ait, quod *virtutes, quibus recte vivitur, magna bona sunt*; ac postea: *Virtutibus nemo male utitur*. Quod ex doctrina ejusdem S. Doctoris cap. eodem explicat S. Thomas in resp. ad 5. dicens, quod quidem *virtute potest aliquis male uti, tamquam objecto, puta cum male sentit de virtute, cum odit eam, vel superbit de ea: non autem tamquam principio usus; ita scilicet, quod malus sit actus virtutis.*

Nec plane hæc definitio ab Angelico Doctore tradita ab ea, quoad rem ipsam, dissentit, quam tradidit ipse S. Augustinus lib. 15. *de Civ. Dei* cap. 22. ubi ait: *Mihi videtur, quod definitio brevis, & vera virtutis sit ordo amoris*: quia recte vivere est ordinate amare: *Non* enim, ut alibi docet, fa-

faciunt bonos, *vel malos mores*, *nisi boni*, *vel mali amores*. Unde & eam approbat S. Thomas *art.* 1. *ad* 4. inquiens: *Virtus dicitur ordo*, *vel ordinatio amoris*, *sicut id*, *ad quod est virtus*: *per virtutem enim ordinatur amor in nobis*.

§. II.

Virtutum divisio.

II. Prima, eaque universalis divisio virtutum satis constat ex data virtutis definitione; eaque se tenet ex parte principii efficientis earumdem: nimirum aliæ sunt *infusæ* a Deo, quas scilicet *Deus in nobis sine nobis operatur*: aliæ *acquisitæ*, quas videlicet nostris actibus, sive exercitatione bonorum actuum acquirimus.

Alia divisio ex parte ipsius virtutis considerata, est in *intellectualem*, *moralem*, ac *theologicam*, adeo ut quæcumque virtus assignetur, sub aliqua harum contineri oporteat. Illam porro tradit S. Thomas in hujus quæstionis procemio, traduntque etiam cæteri Doctores.

Virtus intellectualis triplex tantummodo est: scilicet *sapientia*, *scientia*, & *intellectus*. Siquidem, ut animadvertit S. Thomas *q.* 57. *art.* 2. virtus intellectualis speculativa est: per quam intellectus speculativus perficitur ad veritatis considerationem. Aut igitur ordinatur ad considerandæ prima principia, quæ sunt per se nota; & virtus hæc *intellectus* dicitur: aut ad considerandas conclusiones, quæ ex primis principiis inferuntur, & vocatur *scientia*: aut ad considerandas altissimas causas; & *sapientia* appellatur. Non enim *sapientia* hic sumitur, prout peculiare donum Spiritus Sancti est, sed generatim pro habitu quodam, quo quis prompte assentitur veritatibus necessariis, quæ ultimo ad humanam notitiam pervenire queunt, hoc est *causis altissimis*.

Virtutes theologicæ tres pariter sunt; nempe *fides*, *spes*, & *charitas*, de quibus peculiari tractatu a nobis erit agendum.

Virtutes morales eæ solum dicuntur, quæ sunt in facultate appetente, sive appetitiva, aut ab ea dependent. Denominantur quippe virtus moralis *a more*, prout mos significat quamdam inclinationem ad actum. Inclinatio autem ad actum proprie solum convenit appetitivæ facultati, ad quam solam pertinet movere cæteras potentias, sive facultates.

Virtutes morales quatuor præcipue distinguuntur, quæ etiam dicuntur *principales*; nempe *prudentia*, *justitia*, *temperantia*, *fortitudo*, ad quas cæteræ quæque virtutes morales revocantur. Has Ecclesiæ Patres vocant quatuor angulos ædificii spiritualis, quatuor fluvios Paradisi terrestris, quatuor rotas mystici currus Ezechielis, quatuor elementa pravi Mundi. *Cardinales* etiam passim appellari solent: quia, ut S. Thomas observat *in Disput. quæst. de virtutibus Cardinal.* art. 1. *Cardinalis a cardine dicitur*, *in quo ostium vertitur*, *secundum illud Proverb.* 26.: *Sicut ostium vertitur in cardine suo*, *ita piger in lectulo suo*. *Unde virtutes Cardinales dicuntur*, *in quibus fundatur vita humana*.

Hujus autem divisionis idem S. Doctor duplicem rationem assignat *p.* 2. *q.* 61. *art.* 2. quarum prima sumitur ex parte *principii formalis ipsius virtutis*, *quod est bonum rationis*: quod quadrifariam considerari potest. Primo scilicet, prout in consideratione rationis consistit: & circa illud sic spectatum versatur *prudentia*. Secundo quatenus est circa operationes: & ad illud pertinet *justitia*. Tertio quatenus est circa passiones, easque vel impellentes in bonum rationi contrarium; & ad hoc pertinet *temperantia*: vel retrahentes a bono, quod ratio præscribit; & ad illud pertinet *fortitudo*.

Rationem aliam repetit ex ipso subjecto hu-

humanæ virtutis. *Quadruplex enim*, inquit, *invenitur subjectum hujus virtutis* (moralis), *de qua nunc loquimur*; *scilicet* rationale per essentiam, *quod prudentia perficit*: & rationale per participationem, *quod dividitur in tria*; *idest in voluntatem*, quæ est subjectum *justitiæ*, & in *concupiscibilem*, quæ est subjectum *temperantiæ*; & in *irascibilem*, quæ est subjectum *fortitudinis*.

Aliam demum virtutis divisionem repetere possumus ex diverso statu, sive perfectione ejusdem: & juxta hanc distinguuntur virtutes in *Exemplares*, *Politicas*, *Purgatorias*, & *purgati animi*. *Exemplares* eæ appellantur, quæ in Deo sunt tamquam in perfectissimo, absolutoque exemplari virtutum omnium, quem inspicere semper debemus, ne a virtutis tramite umquam deflectamus. *Oportet* enim, inquit S. Augustinus lib. de Mor. Ecclesiæ cap. 6. *quod animi aliquid sequatur ad hoc, quod possit virtus innasci*: *& hoc Deus est, quem si sequamur, bene vivimus*.

Politicæ virtutes non ea hic ratione dicuntur, quod in bonum Communitatis ordinentur; sed quod conveniant statui hominis in communi aliorum hominum societate viventis, ipsumque perficiant ad res humanas juxta communem convictum bene gerendas.

Purgatoriæ vocantur, quæ in iis sunt, qui se a Reipublicæ actibus sejungentes, resque terrenas contemnentes, toti ad hoc tendunt, ut divinis vacent: *ita scilicet*, inquit S. Thomas quæst. 61. art. 5. *quod prudentia omnia mundana divinorum contemplatione despiciat, omnemque animæ cogitationem in divina sola dirigat*: *temperantia vero relinquat, in quantum natura patitur, quæ corporis usus requirit*: *fortitudo autem, ut anima non terreatur propter recessum a corpore, & accessum ad superna*: *justitiæ vero est, ut tota anima consentiat ad hujusmodi propositi viam*.

Tandem virtutes *purgati animi* in iis reperiuntur, qui ita virtutum studio *divinam assequuntur similitudinem* (verba sunt ejusdem S. Doctoris) *ut prudentia sola divina intueatur*: *temperantia terrenas cupiditates nesciat*: *fortitudo passiones ignoret*: *justitia cum divina mente perpetuo fœdere societur, eam scilicet imitando*. *Quas quidem virtutes dicimus esse Beatorum, vel aliquorum in hac vita perfectissimorum*: qui profecto paucissimi sunt.

III. Hisce virtutibus *purgati animi* accensentur illæ, quæ *heroicæ* nuncupantur, quamquam, & eæ, quæ *purgatoriæ* sunt, hoc vocabulo aliquando donentur, si ad gradum perfectionis eximium pertingant. Hinc Angelico Præceptore docente arbitramur, habitum heroicum, vel divinum, ut ait ille 3. *p. q.* 7. *art.* 2., non differre a virtute communiter dicta, nisi secundum perfectiorem modum, quatenus scilicet quis est dispositus ad bonum quodam altiori modo, quam communiter omnibus competat.

Nominis, *heroicæ* virtutis, sive actus etymologiam usumque in Ecclesiam invectum ad egregias Martyrum, & Sanctorum virorum virtutes celebrandas declarat S. Augustinus *lib.* 12. *de Civit. c.* 21. Ait namque: „ Martyres multo elegantius, si Ecclesiastica loquendi consuetudo pateretur, „ nostros *heroas* vocaremus. Hoc enim „ nomen a Junone dicitur tractum, quod „ græce *Juno*, *Hera* appellatur: & ideo „ nescio quis filius ejus secundum Græcorum fabulas *heros* fuerit nuncupatus; hoc „ videlicet veluti mysticum significante fabula, quod aer Junoni deputetur, ubi „ volunt eum Dæmonibus heroas habitare, „ quo nomine appellant alicujus meriti „ animas defunctorum. Sed a contrario „ Martyres nostri *Heroes* nuncupantur... „ non quod eis esset cum Dæmonibus in „ aere societas, sed quod eosdem Dæmo-

„ nes,

„ nes, i icet aereas vincerent potestates . . „ . . . & easdem virtutibus divinis supe- „ rant ".

Virtutis itaque heroicæ idea posita est in sublimiore quodam modo disponendi, & afficiendi animum erga bonum, quam communiter hominibus competat: quem modum clarissime exponit S. Thomas *lect.* 1. *in lib.* 7. *Ethicorum* his verbis : „ Considerandum „ est, quod anima humana media est inter „ superiores substantias, & divinas, qui„ bus communicat per intellectum; & ani„ malia bruta, quibus communicat in sen„ sitivis potentiis . Sicut ergo affectiones „ sensitivæ partis aliquando in homine cor„ rumpuntur usque ad similitudinem be„ stiarum : & hæc vocatur *bestialitas* supra „ humanam malitiam, & incontinentiam; „ ita etiam rationalis pars quandoque in „ homine perficitur, & formatur ultra „ communem modum humanæ perfectionis „ quasi ad similitudinem substantiarum se„ paratarum : & hæc vocatur virtus *divina* „ supra humanam virtutem, & commu„ nem " ; sicut etiam *heroica* .

Sapienter etiam admonet idem S. Doctor 2. 2. quæst. 159. art. 2. ad 1. *virtutes illas heroicas fieri, quæ maxime diriguntur, & elevantur Spiritus Sancti donis*. Hinc ait: „ Sævitia, vel feritas directe non opponi„ tur clementiæ, sed superexcellentiori „ virtuti, quam Philosophus vocat *heroi*„ *cam*, vel divinam, quæ secundum nos „ videtur pertinere ad dona Spiritus San„ cti ". Et hic *q.* 68. *art.* 1. *ad* 1. : „ Hujusmodi dona nominantur quandoque „ virtutes secundum communem rationem „ virtutis . Habent tamen aliquid super„ veniens communi rationi virtutis, in „ quantum sunt quædam divinæ virtutes „ perficientes hominem, in quantum est a „ Deo motus . Unde & Philosophus *in l.* „ 7. *Ethic.* docet, virtutem communem „ poni quamdam virtutem heroicam, vel „ divinam, secundum quam dicuntur ali„ qui *divini viri* ".

§. III.

De origine moralium virtutum .

IV. Virtutum infusarum, sive supernaturalium originem a Deo esse, eas nobis infundente, atque causante, explorata res est : sed non adeo comperta est virtutum naturalium origo, & causa ; eamque obscuriorem effecere Philosophorum inter se diffidentium opiniones . At missis hujusmodi dissidiis ad institutum nostrum neutiquam pertinentibus, quam amplexus est S. Thomas, docueruntque Ecclesiæ Patres, paucis expono . Ut rem omnem dilucide, solideque conficiar, monet primum hic *quæst.* 63. *art.* 1. dupliciter quidpiam dici posse homini *naturale* ; altero modo *ex natura speciei*, altero *ex natura individui* : Illud autem, quod convenit homini secundum animam rationalem, ei esse naturale secundum rationem *speciei* ; illud autem, quod ipsi convenit secundum determinatam corporis complexionem, naturale esse secundum naturam *individui* . Monet etiam virtutes bifariam posse considerari; primo secundum quamdam *inchoationem* ; deinde quod earum *consummationem*, & *perfectionem* .

Hinc vero docet, virtutum *inchoationem* naturalem homini esse secundum utramque naturam tum *speciei*, tum *individui* : videlicet homini utrovis modo considerato congenita esse quædam veluti semina virtutum, sive quædam principia, & dispositiones, quibus per industriam, atque exercitationem comparare sibi virtutes queat . Partem priorem illustrat his verbis : *Secundum quidem naturam speciei, in quantum in ratione hominis insunt naturaliter quædam principia naturaliter cognita tam scibilium, quam agendorum, quæ sunt quædam* semi-

seminaria intellectualium virtutum, & moralium, in quantum in voluntate inest quidam naturalis appetitus boni, quod est secundum rationem. Nimirum insunt rationi bona quædam judicia practica de bono amando, & de malo fugiendo. Insunt etiam voluntati amor boni honesti, & fuga mali rationi dissentanei. Hæc omnia scilicet a Deo Conditore citra ullum animi nostri studium, atque industriam indita nobis, & impressa sunt: quæ sane non sunt virtutes, nec virtus actus, & opera. Sunt tamen virtutum semina, & principia, quibus voluntas, rectæ rationis prælucente judicio, prodit in particulares honestatis amores, iisdem frequenter exercitis, bene ipsa constanterque afficitur erga particulares honestates, virtutesque acquirit, quæ in bona, constantique animi affectione consistunt.

Ad partem alteram subinde pergit S. Doctor, eamque his verbis exponit: „ Secundum vero naturam *individui*, in quantum ex corporis dispositione aliqui sunt dispositi vel melius, vel pejus ad quasdam virtutes, prout scilicet vires quædam sensitivæ sunt actus quarumdam partium corporis, ex quarum dispositione adjuvantur, vel impediuntur hujusmodi vires in suis actibus, & per consequens vires rationales, quibus hujusmodi sensitivæ vires deserviunt. Et secundum hoc unus homo habet naturalem aptitudinem ad scientiam: alius ad fortitudinem: alius ad temperantiam". Constat videlicet, partium corporis dispositiones maxime pendere e fibrarum, cerebrique textura, ac natura spirituum, quos *animales* vocamus: atque e spirituum natura, texturaque fibrarum, & varia cerebri conditione, tenuitate, subtilitate, acrimonia, duritie, copia diversos oriri affectus, spei, timiditatis, audaciæ, iræ, aliasque animi propensiones.

V. His ergo modis, concludit ibidem S. Thomas, *tam virtutes intellectuales, quam morales secundum quamdem aptitudinis inchoationem sunt in nobis a natura*. At si virtutum consummatio, aut perfectio, qua animus noster constanter afficitur, disponiturque ad bonos amores faciliter, ac suaviter producendos, consideretur, hanc non esse docet ille appendicem naturæ congenitam. Hinc *art.* 2. ejusdem quæst., & *q.* 1. *de virtut.* tradit, operum assuetudine, studio, labore, & industria comparari virtutes: idque quoad partem priorem evincit, *quia natura determinatur ad unum; consummatio autem ejusmodi virtutum non est secundum unum modum actionis, sed diversimode secundum diversas materias, in quibus virtutes operantur, & secundum diversas circumstantias*. Alteram vero ita ostendit: *Cum ratio multoties inclinat virtutem appetitivam in aliquid unum, fit quædam dispositio firmata in vi appetitiva, per quam inclinatur in unum, & ista dispositio sic firmata est habitus virtutis. Unde si recte consideretur virtus appetitivæ partis, nihil est aliud, quam quædam dispositio, sive forma sigillata, & impressa in vi appetitiva a ratione*. Atque hæc S. Thomæ doctrina consona omnino est iis, quæ de hoc argumento tradunt Ecclesiæ Patres, Clemens Alexandrinus lib. 6. Strom., Athanasius in vita S. Antonii, Basilius hom. 9. in Exam., Chrysost. hom. 2. in epist. ad Ephes., aliique, quorum testimonia prætereo.

§. IV.

De subjecto virtutum.

VI. De subjecto, sive sede virtutum disserit Doctor Angelicus hic *quæst.* 66. per plures articulos, & in Disput *q. de Virtut.* Quæ scitu digniora sunt, cursim expono, nonnullis in antecessum præmissis: nimirum tres in animo nostro, tum qua cognoscit, tum

tum qua appetit, partes distinguere oportet; supremam, mediam, & infimam. *Supremam* vocat eam S. Thomas *q.* 15. *de Verit. art.* 2., quæ rebus attendit increatis, & æternis supra animam existentibus, sive ut earum veritatem, & naturam absolute contemplemur, sive ut ab eis rationes, & quasi exemplaria operandi capiamus. *Media* est, quæ convertitur ad ea, quæ animam non excedunt, aut infra eam posita sunt, vel conspicienda per contemplationem, vel per actionem disponenda. Utriusque partis objecta, officia, operationes declarat ille *art. seq.* docens, primæ partis munus esse, ut deliberet de agendis ex hoc, quod Deo acceptum est, vel divina lege præceptum, vel aliquo hujusmodi modo, uti sunt ultimi finis ratio, Dei voluntas, Dei offensa, lex divina, motiva quæque supernaturalia, & si qua sunt alia, quæ humanam mentem excedant.

Alterius partis, sive *mediæ* deliberare proprium est de agendis per causas inferiores, utpote considerando turpitudinem actus, rationis dignitatem, hominum offensam, quamlibet honestatem creatam naturalem, virtutum officia, bona delectabilia, commoda hujus vitæ, utilitates, & hujusmodi.

Denique pars *infima* est imaginatio rerum sensilium, & appetitus earumdem, qui *sentiens* nuncupatur: quæ duæ animæ facultates utuntur organo corporeo, & spirituum animalium ministerio.

VII. Tum supremæ, tum mediæ parti perfectam convenire libertatem consentiunt Theologi: imperfectam aliquam competere quoque infimæ parti, sive appetitui sentienti, quæ in homine est, concedit S. Thomas, quamquam Discipuli ipsius in ea explicanda diffideant; de quo difficilio nihil ad nos. Bona, & mala, quæ sibi vindicant tres hujusmodi partes, innuamus. *Suprema* itaque pars agere dicitur, quoties Deum, rationesque æternas, & increatas diligimus; & ab eodem avertimur odio Dei, desperatione, infidelitate, aliisque hujusce generis flagitiis. Ad eam quoque pertinent actus, & amores tum mediæ, tum infimæ partis, quoties in eos prodimus ob motiva illa, quæ suppeditant supremæ, & increatæ rationes. Bene agit pars *media*, cum honestatem creatam, & officia quæque virtutum amat ob honestatis motivum, odit operum turpitudinem, vitat hominum offensam, decoremque rationis custodit: peccat autem, cum, hisce regulis prætermissis, in oppositos amores erumpit. Sed & actus sentientis appetitus bonos omnes, omnesque lethaliter malos hæc eadem pars sibi vendicat: cum nulla passio bona sit, quam recta ratio, honestatis fine sibi proprio præstituto, non ordinet ad mediocritatem; nec ullum peccatum lethale sit, si ejus deliberatio desit. Quoad appetitum sentientem attinet tria docet S. Thomas; primo, quæ bona facit ille, sine directione mediæ, aut supremæ partis non fieri: secundo, neque labi posse in peccatum lethale, quin etiam voluntas consentiat: tertio, veniale tamen peccatum admittere posse sibi proprium. Quod fuse exponit in Disp. q. 25. *de sensualitate*: quem locum videsis, si lubet.

VIII. Ex quibus omnibus colligi facile potest, quodnam sit virtutum subjectum; sive quænam sedes virtutibus aptandæ sint: nimirum *suprema pars* animi supremia illis, quæ *supernaturales* dicuntur, virtutibus afficitur; cujusmodi sunt fides, spes, charitas, religio, pœnitentia, & si quæ sunt aliæ se habentes erga Deum gratiæ authorem, & gloriæ. Insunt quoque eidem parti virtutes, quibus bene permanenter disponatur erga bonum divinum Deo proprium, licet solo naturæ lumine notum, ut præter religionem, & pœnitentiam, humilitas,

 qua

qua propriam excellentiam subjicimus Deo, aliisque propter Deum, ut docet S. Thomas hic *art. 6.*

Media parti inhærent virtutes, quæ versantur erga officia aliis præstanda: cum enim seipsa absque virtute in proprium bonum honestum rendar, valeatque virtutum officia, quæ sunt ejusdem proprii boni partes, amare, ac velle exercere, opus non habet, nisi ut per virtutem bene constanterque afficiatur erga bona officia aliis præstanda: unde insunt illi justitia, ejusque partes omnes, ut pietas erga parentes, observantia erga hominum excellentiam, amicitia, affabilitas, & ea liberalitas, ac magnificentia, quæ ad aliorum utilitatem ordinantur.

Tandem virtutes reliquas, fortitudinem, temperantiam, earumque partes, & virtutes subjectis in appetitu sentiente collocat S. Thomas. Docet nempe, sentientem appetitum divisi in *concupiscentem*, & *irascentem*, ac passiones, sive animi perturbationes, quæ spirituum animalium motu excitantur, actus esse utriusque partis: prioris quidem amorem, & odium, desiderium, & fugam, delectationem, & dolorem, sive tristitiam; posterioris autem spem, & desperationem, timorem, audaciam, & iram. Ratione recta diriguntur passiones istiusmodi, diverso tamen modo, ac corpus ipsum regit, prout explicat hic *quæst. 56. art. 4. ad 3.* inquiens: „ Alia ratione regitur corpus ab anima, & irascibilis, & concupiscibilis. Corpus enim ad nutum obedit animæ absque contradictione in his, in quibus natum est ab anima moveri. Unde Philosophus dicit *in 1. Polit.* quod *anima regit corpus despotico dominio*; idest sicut dominus servum: & ideo totus motus corporis refertur ad animam, & propter hoc in corpore non est virtus, sed solum in anima. Sed irascibilis, & concupiscibilis non obediunt ad nutum rationi, sed habent proprios motus suos, quibus interdum rationi repugnant. Unde in eodem loco Philosoph. dicit, quod *ratio regit irascibilem, & concupiscibilem principatu politico*, quo scilicet reguntur liberi, qui habent in aliquibus propriam voluntatem. Et propter hoc etiam oportet in irascibili, & concupiscibili esse aliquas virtutes, quibus bene disponantur ad actus ".

Quamquam igitur voluntas virtute non egeat, ut bene disposita sit erga virtutum officia, quæ sunt partes boni honesti ipsius voluntatis proprii; frænum tamen ratio, atque voluntas imponere debent appetitui, ut rationi serviat, ac moderatas passiones eliciat fini rationis convenientes. Hinc bonæ constantesque affectiones appetitus erga passiones moderatas sunt virtutes in eo sedem habentes; nempe *temperantia* in appetitu concupiscente, seu concupiscibili, & in irascente, seu irascibili *fortitudo*, earumque partes, verecundia, abstinentia, castitas, modestia, jucunditas, eutrapelia: fiducia quoque, seu magnanimitas, magnificentia, patientia, & perseverantia.

IX. Hic tamen adnotare lubet, nos virtutes, ac virtutum actus eo solum modo sentienti appetitui adjudicare, quo docet S. Thomas *in Disp. q. de virtut. art. 4.* ubi ait: *Actus virtutis non potest esse irascibilis, vel concupiscibilis tantum sine ratione; id tamen, quod est in actu virtutis, principalius est rationis, seu electio. Ratio enim imperat irascibili, & concupiscibili. Non ergo dicitur esse virtus in irascibili, vel concupiscibili, quasi per eas totus actus virtutis, vel principalior pars expleatur: sed in quantum per virtutis habitum ultimum complementum bonitatis actui virtutis confertur, in hoc scilicet, quod irascibilis, & concupiscibilis absque difficultate sequantur ordinem rationis.*

§. V.

§. V.

De medio, in quo virtutes consistunt.

X. Virtutes morales in medio consistere commune Theologorum decretum est: unde etiam virtus definiri solet: *Habitus electivus in mediocritate consistens, prout determinaverit prudens.* Medium porro hujusmodi multiplex est, prout exponit disertissime S. Thomas. Primum illud est, quod *medium rationis* vocatur, & a prudentia præscribitur; cujus munus est humanos actus ad legem, rectamque rationem exigere, eisque certum modum, finem, ac terminum præstituere. Medium hujusmodi submovere perinde est, ac virtutem omnem extinguere, ut probat S. Doctor *hic quæst.* 64. *art.* 1. inquiens: „ Mensura, & regula appetitivi motus circa appetibilia est ipsa ratio. Bonum autem cujuslibet mensurati, „ & regulati consistit in hoc, quod conformetur suæ regulæ: sicut bonum in „ artefactis est, ut sequatur regulam artis; „ malum autem per consequens, quod „ aliquid discordet a sua regula, vel mensura. Quod quidem contingit vel per „ hoc, quod superexcedit mensuram, vel „ per hoc, quod deficit ab ea: sicut manifeste apparet in omnibus regulatis, & „ mensuratis. Et ideo patet, quod bonum virtutis moralis consistit in adæquatione ad mensuram rationis. Manifestum est autem, quod inter excessum, „ & defectum medium est æqualitas, sive „ conformitas. Unde manifeste apparet, „ quod virtus moralis *in medio* consistit „. Hinc tametsi quædam virtutes videantur ad extremum declinare, ut *magnificentia*, quæ magnos sumptus exercet; *virginitas*, quæ ab omni venere, & carnalis delectationis sensu abstinet; *humilitas*, quæ ingenium omne exerit, ut animum dejiciat; & *pœnitentia*, quæ continuis lacrymis peccata castigat: re tamen ipsa penitius expensa, in medio sistunt excessum inter, & defectum, regulamque rationis præscribentem mediocritatem in sumptibus, in carnis maceratione, in humiliatione, in corporis castigatione adamussim sequuntur.

Medium alterum est, quod habetur inter duo officia, duosque actus, & habitus, utrumque malum: ac medium istud quamplures virtutes tenere, non autem omnes docet S. Thomas *in Disp. q.* 1. *de Virt. art.* 13. *ad* 12. dicens: *Aliæ virtutes morales sunt inter duo vitia; non autem justitia, quæ tamen medium in propria materia tenet, quod per se pertinet ad virtutem.* Sic ergo *liberalitas* mediam sedem tenet inter avaritiam, & prodigalitatem: *fortitudo* inter audaciam, & timorem inordinatum: *magnanimitas* inter præsumptionem, & pusillanimitatem: *temperantia* inter insensibilitatem, ac intemperantiam; & aliæ plures virtutes mediæ dantur, quæ animi scilicet passionibus, & perturbationibus modum imponunt. At vero vitium omne, quod *justitiæ* adversatur in propria materia, in defectu positum est: neque enim contra justitiam peccamus, dum plus reddimus, quam debemus; sed duntaxat, dum minus solvimus.

At enim vere justitia medio non caret; illudque est ipsum *medium rei*, quod est æqualitas rerum a rebus ipsis determinata vel secundum quantitatem, ut cum mutilanti decem nummos, decem pariter reddendi sunt; vel secundum proportionem, ut cum rependitur cuique, quod sibi debetur, sive sibi debitum facit juxta proprium meritum, ac dignitatem. Hoc autem *medium rei* quod confunditur cum *medio rationis*, non ita fixum, atque determinatum est, sicut illud, quod attingunt cæteræ virtutes. Illud immo variari potest pro loco, tempore, persona, aliisque circumstanciis ad arbitrium boni viri, ac pruden-

dentis. En de re hac S. Thomæ doctrina, quam tradit hic *quæst.* 64. *art.* 2. his verbis: *Justitia est circa operationes, quæ consistunt in rebus exterioribus, in quibus rectum institui debet simpliciter, & secundum se. Et ideo medium rationis in justitia est idem cum medio rei, in quantum scilicet justitia dat unicuique, quod debet, & non plus, nec minus. Sed aliæ virtutes morales consistunt circa passiones interiores, in quibus non potest rectum constitui eodem modo propter hoc, quod homines diversimode se habent ad passiones. Et ideo oportet, quod rectitudo rationis in passionibus instituatur per respectum ad nos, qui afficimur secundum passiones.*

XI. Alterius conditionis sunt virtutes theologicæ, quæ per se acceptæ, ad eaque objecta, in quæ tendunt, comparatæ, medium non habent, nec finem, nec terminum cavere debent, nec excessum timent; & quo magis magisque in objectum suum conantur, eo perfectiores fiunt. Unde tritum illud S. Bernardi ad Haim. scribentis, & charitatis causam, modumque expendendis: *Causa diligendi Deum, Deus est; modus fine modo diligere.*

Argumentum, quod ad id probandum sumit Doctor Angelicus *art.* 4. ihiusmodi est: „ Regula virtutis theologicæ est ipse „ Deus. Fides enim nostra regulatur se„ cundum veritatem divinam: charitas „ autem secundum bonitatem ejus: spes „ demum secundum magnitudinem omni„ potentiæ, & pietatis ejus. Et ista est „ mensura excedens omnem humanam fa„ cultatem. Unde nunquam potest homo „ tantum diligere Deum, quantum diligi „ debet: nec tantum credere, aut spera„ re in ipsum, quantum debet. Unde „ multo minus potest ibi esse excessus: & „ sic bonum talis virtutis non consistit in „ medio. Sed tanto est melius, quanto „ magis acceditur ad summum ".

XII. Verum sapienter monet ibidem S. Thomas, regulam, vel mensuram virtuti theologicæ ex parte nostra præfigi: quia, etsi non possumus ferri in Deum, quantum debemus, debemus tamen ferri in ipsum credendo, sperando, & amando secundum mensuram nostræ conditionis. *Unde per accidens potest in virtute theologica considerari medium, & extrema ex parte nostra.* Quare vituperandus esset excessus illius, qui divini amoris exercitio aut tempus impenderet, quod aliis necessariis functionibus insumendum foret, aut vires suas, ac sanitatem frangeret: immo neque divinum amorem tunc eliceret, qui cum labe vitiosi excessus, & debitorum actuum omissione conciliari nequit. Spei etiam, ac fidei medium ex parte nostra desumptum exponit S. Thomas *ibid. in resp. ad* 3. inquiens: *Spes media est inter præsumptionem, & desperationem ex parte nostra; in quantum scilicet aliquis præsumere dicitur ex eo, quod sperat a Deo bonum, quod excedit suam conditionem, vel non sperat, quod secundum suam conditionem sperare potest. Non autem potest esse superabundantia ex parte Dei, cujus bonitas est infinita. Fides etiam media dici potest inter contrarias hæreses, non per comparationem ad objectum, quod est Deus, cui non potest aliquis nimis credere; sed in quantum ipsa opinio humana est media inter contrarias opiniones: sive in quantum*, ut ait 2. 2. q. 17. art. 4. ad 2., *unum verum est medium inter duo falsa.*

§. VI.

De virtutum connexione, & harmonia.

XIII. Nobilissima omnino est cujusque virtutis, quæ ipsi tribuitur, prærogativa, ut, ubi illa extiterit, cæteras quoque comites habeat. De mutua quidem earum, quæ ad ordinem supernaturalem, aut gratiæ pertinent, inter se, & cum virtutum regina charitate, connexione perspicua sunt,

sunt, quæ docet Angelicus Doctor *hic quæst.* 65. *art.* 2. & 3., nimirum *cum charitate simul infundi omnes virtutes*; cujus rei elegantem rationem depromit ex iis, quæ in naturæ operibus conspiciuntur: „ Deus, „ inquit, non minus perfecte operatur in „ operibus gratiæ, quam in operibus na- „ turæ. Sic autem videmus in operibus „ naturæ, quod non invenitur principium „ aliquorum operum in aliqua re, quin „ inveniantur in ea, quæ sunt necessaria „ ad hujusmodi opera perficienda; sicut „ in animalibus inveniuntur organa, qui- „ bus perfici possunt opera, ad quæ pe- „ ragenda habet animal potestatem „. Atqui vero sancta Dei charitas est primum principium vitæ supernaturalis, primamque tribuens potestatem ad opera hujusce vitæ exercenda. Igitur oportet, quod cum charitate simul infundantur omnes virtutes morales, quibus homo perficit singula genera bonorum operum.

XIV. Neque quispiam dicat, impossibilem esse supernaturalium omnium virtutum infusionem cum charitate: siquidem plerumque contigit, sæpe homines in eo statu versari, cui virtutes omnes nequaquam conveniunt, ut magnificentia pauperi, virginitas uxorato, pœnitentia innocenti.

Respondet enim S. Thomas 1. 2. *q.* 15. *art.* 3. *ad* 2. his verbis: *Connexio virtutum accipitur secundum illud, quod est formale in virtutibus, idest secundum charitatem, vel prudentiam: non autem secundum id, quod est materiale in illis. Nihil enim prohibet alicui virtuoso suppetere materiam alicujus virtutis, non autem materiam alterius: sicut pauper habet materiam temperantiæ, non autem materiam magnificentiæ*. Et hoc modo alicui habenti alias virtutes deest materia virginitatis, idest integritas carnis: attamen potest id, quod est formale in virginitate, habere, ut scilicet habeat in præparatione animi prædictæ virginitatis conservandæ propositum, si hoc sibi competeret. *Sic etiam pauper potest in præparatione animi habere propositum magnifico, sumptus faciendi . . . . . Et similiter ille, qui est in prosperitate, habet in præparatione animi propositum adversa æquanimiter tolerandi. Et sine hac præparatione animi non potest esse aliquis virtuosus*.

XV. Quoad virtutes acquisitas attinet, eas considerat Præceptor Angelicus *hic art.* 1. in duplici statu; perfecto scilicet, & imperfecto. Imperfecta autem moralis virtus, ut ille docet, nihil aliud est, *nisi aliqua inclinatio in nobis existens ad opus aliquod de genere bonorum faciendum, sive talis inclinatio sit in nobis a natura, sive ex assuetudine*. Et si quidem hoc pacto virtutes accipiantur, affirmat *non esse connexas: Videmus enim*, inquit, *aliquem ex naturali complexione, vel ex aliqua consuetudine esse promptum ad opera liberalitatis, qui tamen non est promptus ad opera castitatis*.

Cæterum si loquamur *de virtute morali perfecta*, quæ nempe est habitus inclinans in bonum opus bene agendum, tradit virtutes morales sic acceptas invicem esse connexas: & hunc earum mutuum complexum fere ab omnibus admitti testatur. Ac profecto præter antiquos Philosophos in hac sententia fuerunt Ecclesiæ Patres. Ambrosius lib. de Parad. c. 3. scribit: *In quo aliqua harum, quas diximus, principalis est virtus; ideo in eo etiam ceteræ præsto sunt, quia ipsæ sibi sunt connexæ, concretæque virtutes*. Augustinus lib. 6. de Trinit. cap. 9.: *Virtutes, quæ sunt in animo humano, quamvis alio, atque alio modo singulæ intelligantur: nullo tamen modo possunt separari ab invicem*. S. Gregorius Magn. lib. 1. Moral. cap. 39.: *Non enim unaquæque vere virtus est, si mixta aliis virtutibus non est*. Bernardus serm. de Annunciat.: *Non possunt esse virtutes, si ab invicem separentur*. Idem docent Hieronymus, aliique.

Du-

Duplici ratione eamdem connexionem confirmat S. Thomas, quarum unam tantum gratia brevitatis exhibeo, atque ita propono: Virtus moralis virtus perfecta esse non potest sine prudentia; siquidem proprium perfectæ moralis virtutis est recte eligere: ad rectam autem electionem non sufficit inclinatio in debitum finem, quæ est directe per habitum virtutis moralis; sed requiritur etiam, ut aliquis recte eligat ea, quæ sunt ad finem; quod efficitur per prudentiam, quæ est consiliativa, & judicativa, & præceptiva eorum, quæ sunt ad finem. Similiter nec prudentia potest esse sine virtutibus moralibus, cum prudentia sit *recta ratio agibilium*: hæc autem ratio procedit tamquam ex principiis ex finibus agibilium, ad quos recte se habet aliquis per virtutes morales. Igitur &c.

§. VII.

De perfectione virtutum, quæ haberi in hac vita potest.

XVI. Extiterunt hæretici plures, qui de virtutibus, & virtutum perfectione, quam consequi in hac mortali vita possumus, differentes, putarunt, posse hominem ad talem virtutum gradum pertingere, ut acquireret immunitatem ab omni peccato; atque hocce in statu virtutum studium, & exercitationem veluti in homine perfecto supervacaneam proscripsere. Hi præter Pelagianos præcipui fuerunt Beguardi, & Beguinæ, qui decimotertio Ecclesiæ sæculo eruperunt, & non paucos subinde sectatores habuerunt elapso proxime Ecclesiæ sæculo, sicut etiam in præsenti. Hos omnes reprobavit Ecclesia, reprobaruntque Summi Pontifices, ac plurimi Authores, qui de hoc argumento scripserunt. Ut autem & nos de his aliqua dicamus, & veritatem catholicam in clara luce ponamus, atque confirmemus; adnoto in primis ex D. Thoma 2. 2. quæst. 184. art. 1. ad 2. *perfectionem Christianæ vitæ attendi simpliciter secundum charitatem, per quam anima Deo conjungitur, & secundum alias virtutes secundum quid*. Charitas enim unit animam Deo, qua ex unione tota perfectio pendet; ac virtutes frangunt, regunt, ac moderantur animi perturbationes, quæ prædictam unionem impediunt.

Quapropter dum negamus animabus in hac vita degentibus consummatam illam virtutum perfectionem, quam saltem aliquibus memorati hæretici tribuerunt, eisque adjunctam impeccantiam; perinde est ac negare animæ talem per charitatem in hac valle miseriæ unionem cum Deo, qua major dari non possit; talem carentiam perturbationum animi, sive passionum, ut illæ veluti jam evulsæ, atque extinctæ virtutum opera non amplius indigeant; eamque impeccantiam, qua justi homines omni prorsus peccato etiam veniali vitam immunem ducere valeant, ac non pauci reipsa ducant.

XVII. Pluribus hanc veritatem illustravit, atque probavit S. Hieronymus adversus Pelagianos, maximeque *lib.* 1. ut prætensam virtutum consummatam perfectionem refellat: primumque expendit humilem, sed veram Apostoli Pauli confessionem his verbis editam in Epist. ad Philip. cap. 3.: *Non quod jam acceperi* (sic ille legit), *aut jam perfectus sim: persequor autem, si comprehendam, in quo & apprehensus sum a Christo. Fratres, ego me necdum arbitror comprehendisse . . . . quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus*. „ Quid est, inquit „ Hieronymus, id, Apostolum, virosque „ hujus vitæ perfecte *comprehendisse*, quod „ non comprehendunt: *accepisse*, quod „ non accipiunt; & perfectos esse, qui „ nondum perfecti sunt? Quid ergo sapimus, immo quid sapere debemus, quia „ per-

„ perfecti non sumus ? Imperfectos vide-„ licet nos esse confiteri, & needum com-„ prehendisse, necdum accepisse". Hinc duas in Scripturis sanctis colligit ille distingui perfectiones, duas justitias, & duos timores: Primam perfectionem, & incomparabilem veritatem, perfectamque justitiam Dei virtutibus coaptandam: alteram autem, quæ competit nostræ fragilitati. Hanc posteriorem absque nævo non esse, pergit ille probare tum illis *Psal.* 142. verbis: *Non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens*; tum exemplis Zachariæ, & Elisabeth, qui justi dicti sunt secundum eam justitiam, quæ possit in injustitiam aliquando mutari; tum aliis fundamentis.

Eumdem errorem persequitur etiam Hieronymus in Joviniano; & inter alia hæc profert ex Scripturis testimonia. Joan. Epist. 1. cap. 1.: *Si confiteamur peccata nostra, fidelis, & justus est, ut remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate*. Et ibid. vers. 10.: *Si dixerimus, quia non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis*. Illud etiam animadvertit, quod *cap.* 5. Apostolus idem, postquam dixerat, *non peccare, qui natus est ex Deo*, statim subjungit: *filioli, custodite vos a simulacris*; quæ omnia clare negant mortalis hominis consummatam virtutum perfectionem, peccandique impotentiam.

XVIII. Tum hæc, tum alia plura in ejusdem dogmatis confirmationem producit S. Augustinus adversum Pelagianos, ex quibus satis sint quædam, quæ habet in lib. *de perfect. Just. hom.*, nimirum cap. 14. lib. Job.: *Quis mundus est a peccato? Nec infans, cujus est unius diei vita super terram*. Ex quo libro, cum hæc, quæ sequuntur, decerperent Pelagiani in sui erroris patrocinium, apte resolvit, atque explicat S. Doctor; nempe opponebant illi primum illud cap. 12.: *Justus enim vir, & sine querela factus sum in derisum*; ac si, reponit Augustinus, *non posset dici bono justus, qui perfectioni justitiæ plurimum assuevit*. Deinde aliud cap. 13.: *Ecce ego proximus sum judicio meo, & scio, quia justus inveniar*. *Sane justi* (respondet) *illo judicio, quo in fine omnes judicandi sunt, invenientur omnes, qui non fallaciter dicunt*: Dimitte nobis debita nostra. Tertio quoque illud c. 9.: *Vias ejus custodivi, & non declinavi a mandatis ejus, neque discedam*: sensus nempe est, *custodire vias Dei, qui non sic exorbitat, ut eas relinquat; sed in eis currendo proficit, & si aliquando, ut infirmus offendit, proficit tamen minuendo peccata, donec perveniat, ubi sine peccato sit*.

Sed & aliud splendidissimum testimonium subministrat Epist. 1. Joan. cap. 1.: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est*; quod certe adeo clarum est, ut obnubilari nullatenus queat alio, quod ex eadem Epist. opponebant Pelagiani; videlicet: *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare; quia ex Deo natus est*. Obvia quippe ejusdem S. Augustini responsio est; ita nimirum *esse, secundum quod ex Deo nati sumus: secundum autem, quod de homine nati sumus, per quem peccatum intravit in mundum, sine peccato non sumus: quia sine illius infirmitate nondum sumus, donec illa renovetur, quæ fit de die in diem .... infirmitas nostra &c.* Quæ verba insinuant præcipuum totius disputationis momentum; quia in hac vita nondum facta est reparatio appetitus sentientis, sive nondum reparata sanitas, prout ex D. Thoma subinde notabimus.

XIX. Hæc concertatio inter SS. Augustinum, & Hieronymum ex una parte, & Pelagianos ex alia, sublata tandem fuit in plenario Africæ Concilio, tribus editis Decretis adversus Pelagianorum errores, ex quibus etiam validissimum argumentum su-

ſumitur ad conterendos eoſdem, quos ex orco excitarunt tum Beguardi, tum Michael de Molinos, aliique.

Primus Canon, qui ſexto loco ponitur in Concilio Milevitano II. ſic effert: *Item placuit, quod ait S. Joannes Apoſtolus*: Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt; *quiſquis ſic accipiendum putaverit, ut dicat propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia ita eſt; anathema ſit. Sequitur enim Apoſtolus, & adjungit*: Si confeſſi fuerimus peccata noſtra, fidelis eſt Deus, & juſtus, qui remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate: *ubi ſatis apparet, hoc non tantum humiliter, ſed etiam veraciter dici &c.*

Alter, qui ſeptimus eſt in eodem Milevitano Concilio, hæc habet: *Item placuit, ut quicumque dixerit in oratione Dominica, ideo dicere Sanctos*; Dimitte nobis debita noſtra; *ut non pro ipſis hoc dicant, quia non eſt eis jam vera iſta petitio, ſed pro aliis, qui ſunt in ſuo populo peccatores; & ideo non dicere ullum Sanctorum*: Dimitte mihi debita mea; *ſed*: Dimitte nobis debita noſtra; *ut hoc pro aliis potius, quam pro ſe juſtus petere intelligatur, anathema ſit. Sanctus enim, & juſtus erat Apoſtolus Jacobus, cum dicebat*: In multis enim offendimus omnes. *Nam quare additum eſt*: omnes? *niſi ut iſta ſententia conveniret & Pſalmo, ubi legitur*: Non intres in judicio cum ſervo tuo: quia non juſtificabitur in conſpectu tuo omnis vivens *& in ore ſapientiſſimi Salomonis*: Non eſt homo, qui non peccet; *& in lib. Job.*: In manu omnis hominis ſignat, ut ſciat omnis homo infirmitatem ſuam. *Unde etiam Daniel ſanctus, & juſtus, cum in oratione pluraliter diceret*: Peccavimus, iniquitatem fecimus, *& cætera, quæ ibi veraciter, & humiliter confitetur, ne putaretur, quemadmodum quidam ſentiunt, hæc non de ſuis, ſed de populi potius dixiſſe peccatis, poſtea dicit*: Cum orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Domino Deo noſtro; *noluit dicere peccata noſtra, ſed & populi ſui dixit, & ſua &c.*

Tertius tandem Canon, qui in ordine octavus eſt, ita decernit: *Item placuit, ut quicumque verba iſta Dominicæ orationis, ubi dicimus*: Dimitte debita noſtra, *ita voluit a Sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, anathema ſit. Quis enim ferat orantem, & non hominibus, ſed ipſi Domino mentientem, qui labiis ſibi dicit dimitti velle; & corde dicit, quæ ſibi dimittantur, peccata non habere?*

Verum ipſum quoque Tridentinum Concilium errorem eundem profligavit *lib. 6. de Juſtif. Can. 23.* ubi ſtatuit: *Si quis dixerit, hominem ſemel juſtificatum poſſe in tota vita omnia peccata vitare, etiam venialia, niſi ex ſpeciali privilegio, quemadmodum de Beata virgine tenet Eccleſia, anathema ſit.*

XX. Præcipuum Catholici dogmatis fundamentum proponitur a S. Auguſtino, declaraturque amplius a S. Thoma. Prior *lib. de perf. Juſt.* Cæleſtio interroganti, *an quodcumque peccatum vitari poſſit, aut vitari non poſſit*, reſpondet, *vitari poſſe peccatum, ſi natura vitiata ſanetur, gratia ſcilicet per Jeſum Chriſtum Dominum noſtrum; in tantum enim ſana non eſt, in quantum id, quod faciendum eſt, aut cæcitate non videt, aut infirmitate non implet, dum caro concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem, ut non ea, quæ vult, homo faciat.* Hoc eſt, felicitas hæc erat ſani, & innocentis hominis, cui Deus condens naturam, tantam largitus eſt gratiam, quæ mentem Deo, & appetitum menti perfecte ſubjiciebat, omni compreſſa ejuſdem appetitus contra mentem perturbatione, ac ſeditione. Excidit homo, cum lapſus eſt, ab hac felicitate, & adeo felicem poteſtatem amiſit. Gratia Dei per Jeſum Chriſtum ſanatur quidem mens hominis, dum ſan-

ctæ

ctæ charitatis diffusione in Deum convertitur. Sed integra homini non restituitur sanitas, adhuc carne concupiscente adversus spiritum. Atque adheo, quemadmodum gratia tum actualis, tum habitualis, quam Deus hominibus elargitur in hoc reparatæ naturæ statu, secundum communem suæ providentiæ legem, nec fomitem concupiscentiæ extinguit, nec ligat; ita vires non tribuit, quibus homines sanctificati sine omni peccato vivere valeant.

Rationem hanc præclare illustrat S. Thomas *in Disp. q. 9. de charit. art.* 10. ubi etiam perfectionem omnem præsentis vitæ declarat. Tria enumerat perfectionis, consumatæque virtutis impedimenta. Primum *est contraria inclinatio mentis, quando mens per peccatum conversa ad commutabile bonum, sicut ad finem, avertitur ab incommutabili bono*. Deinde *occupatio sæcularium bonorum: quia, ut dicit Apostolus*; Qui cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est: *& cor ejus non movetur tantum in Deum*. Denique *infirmitas præsentis vitæ, cujus necessitatibus oportet hominem aliquatenus occupari, & retrahi, ne actualiter mens feratur in Deum; & corporis gravitas, qua deprimitur anima.*

Docet nihilominus S. Præceptor, *hominem in hac vita posse sine peccato mortali esse, quod avertit ipsum a Deo, & iterum sine occupatione temporalium rerum*, sicut Apostolus dicit: *Qui sine uxore est, sollicitus est de his, quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo: Sed ab onere corruptibilis carnis in hac vita liberum esse non posse*. Ex quo infert, charitatem, cæterasque, quæ cum ea junguntur, virtutes *perfici posse in hac vita, quantum ad remotionem primorum duorum impedimentorum; secus ad remotionem tertii impedimenti*.

XXI. Atque hoc tertio impedimento manifeste ostenditur, hominem in hac vita minime sanari perfecte posse; nec tam perfectum acquirere virtutum statum, qui ipsum provehat ad omnimodam impeccantiam, per gratiam illam, quam Deus juxta communem suæ providentiæ legem dispensat, nec vires communes, & ordinarias gratiæ tantam homini tribuere potestatem, ut absque omni peccato vitam ducere queat, aut integram peccatorum venialium collectionem per totam vitam, aut aliquod diuturnum, & notabile tempus vitare valeat. Aurea est ejusdem Præceptoris doctrina, quam tradit 1. 2. *q.* 109. *art.* 8. Docet nempe, in statu naturæ corruptæ indigere hominem gratia habituali, sanante naturam ad hoc, quod omnino a peccato abstineat. Sed hæc sanans gratia juxta communes providentiæ leges conceditur a Deo, ut menti quidem sanitas restituatur, non appetitui. Hinc ait ille: *Sanatio primo fit in præsenti vita secundum mentem, appetitu carnali nondum totaliter reparato. Unde Apost. ad Rom. 7. in persona hominis reparati dicit*: Ego ipse mente servio legi Dei; carne autem legi peccati.

Ex his patet falsitas alterius commenti traditi a Beguardis, & Beguinis; nimirum non oportere vel jejunare, vel orare hominem, postquam ad gradum ultimum perfectionis in hac vita pervenerit: quia tunc sensualitas est ita perfecte spiritui, & rationi subjecta, ut possit homo libere corpori concedere, quidquid placuerit. Quam longe enim hoc a veritate abhorreat, quæ dicta sunt, manifestant: quemadmodum & illud, quod subjiciebant, *sese exercere in actibus virtutum hominis esse imperfecti, animamque perfectam licentiare a se virtutem*. Quem errorem præter alia reprobat etiam, & confundit tota vita Christi, & Sanctorum perfectorum, qui se in actibus virtutum continenter exercuerunt.

XXII. At vero, cum dixerimus possibile non esse, ut aliquis in hoc statu corrup-

ruptæ naturæ ad eam virtutum perfectionem perveniat, ut immunis omnino fit a peccato faltem veniali per totam vitam, imo per diuturnum tempus; inquiret aliquis, cujus generis, aut conditionis fit hæc impossibilitas?

Egregius vir P. Thomas de Lemo- *T.* 4. *Panop. tract.* 2. *cap.* 5. respondet primo, hanc impossibilitatem non esse physicam, & absolutam, sive ex ipsa rei natura profectam, ac si potestas nunquam peccandi voluntati repugnaret. Ait subinde, moralem duntaxat dici non posse eo sensu, quod moraliter impossibile id appellate solemus, quod nisi magna cum difficultate præstamus, vel quod ut plurimum non fit, licet aliquando fieri possit. Hinc tertio addit, moralem esse eo sensu, quod peccato primi parentis infirmus factus homo, nondum appetitui inferiori sanitate restituta, vires non habet, quibus omni peccato intra diuturnum, aut notabile tempus abstineat. PP. Salmanticenses *T.* 5. *tract.* 14. *disp.* 2. nedum moralem, sed etiam physicam hanc impotentiam vocant: quia nempe gratia, quam juxta communem providentiam largitur Deus homini reparato, sicut non extinguit, nec ligat concupiscentiæ fomitem, ita neque vires tribuit, quibus homo quantalibet perfectione donatus, vitam ducere valeat fine peccato.

§. VIII.

De Donis Spiritus Sancti.

XXIII. Doctrinæ de virtutibus generatim inspectis obiter adnecto, quæ subinde tradit S. Thomas quæst. 68. *de Donis*, quæ *art.* 1. a virtutibus ipse distinguit; & consistunt *in quibusdam qualitatibus*, *secundum quas homo disponitur*, *ut efficiatur prompte mobilis ab inspiratione divina extraordinaria*, *ut facile eam recipiat*, *prompteque exequatur*. Hujusmodi dona homini esse necessaria probat *art.* 2.: quia aliqua contingunt in humana vita, *in quibus non sufficit instinctus rationis*, *sed est necessarius instinctus Spiritus Sancti*. Quamvis enim per virtutes homo multa cognoscat, atque agere possit; quia tamen rationi humanæ non sunt omnia cognita, nec possibilia: inde est, quod præter virtutes requirantur motiones, sive Spiritus Sancti instinctus, seu dona, quibus disponatur, ut ea, quæ sunt extraordinaria, cognoscat, simulque perficiat.

Dona hæc esse habitus quosdam, qui simul infunduntur cum gratia sanctificante, ostendit *art.* 3., tum quia Christus de Spiritu Sancto Discipulis loquens ait Joan. 14.: *Apud vos manebit*, *& in vobis erit*: tum quia dona sunt *perfectiones* quædam permanentes, quibus homo disponitur, *ut bene sequatur instinctum Spiritus Sancti*.

Art. deinde 4. septem Spiritus Sancti dona congrue in Scripturis enumerari docet; nimirum *sapientiæ*, *intellectus*, *consilii*, *fortitudinis*, *scientiæ*, *pietatis*, *& timoris Domini*. Cujus numeri convenientia ita potest declarari. Spiritus Sanctus aut intellectum movet, aut appetitum. Si intellectum: vel perficit eum quantum ad apprehensionem, ut divina recte percipiat, ac penetret; & ad hoc est donum *intellectus*: vel perficit, quantum ad judicium, quo homo decernat, qua ratione erga res omnes divinas, & humanas, easque sive in generali, sive in particulari se habere debeat; & si quidem perficiat in generali circa res divinas, ad hoc est donum *sapientiæ*: si generatim circa res humanas, est donum *scientiæ*: si circa particularia agibilia, est donum *consilii*. Quod si Spiritus Sanctus moveat appetitum, vel eum perficit in iis, quæ sunt ad alterum; & ad hoc est donum *pietatis*; vel in iis, quæ sunt ad seipsum: idque, vel ut nulla difficultate retrahatur a prosecutione boni ardui; & est donum *fortitudinis*: vel ut illici-

citas delectationes respuat ; & est donum *timoris* .

Ex his facile patet, quomodo unumquodque horum donorum describi possit ; nimirum donum *sapientiæ* est qualitas, vel habitus, quo homo disponitur, ut sit prompte mobilis a Spiritu Sancto, ut recte judicet de rebus divinis, etiam excellentiori, & extraordinario modo cognitis : quod eis inhærendum sit, & ab oppositis recedendum .

Donum *intellectus* est, quod animum disponit, ut peculiari instinctu moveri prompte valeat ad divina recte percipienda, & juxta conditionem suam penetranda .

Donum *scientiæ* est, quo disponitur homo, ut ex speciali illustratione cognoscere queat, & judicare de rebus humanis, quatenus ad Deum perducunt. Non enim hic agitur de scientia naturali ; sed Christiana, quæ ad animæ salutem pertinet .

Consilii donum est, quo prompti reddimur ad bene deliberandum, resolvendumque, quid in rebus difficilioribus, ac præsertim inopinatis ad animæ salutem pertinentibus, vel Dei gloriam promoventibus, optimum sit eligendum, & faciendum .

Donum *fortitudinis* est, quo disponitur animus ad fortiter tolerandum adversa, maximeque quæ præter expectationem occurrunt, vel ad aggrediendum gravia, & insolita pericula .

Dono *pietatis* disponitur, ut bene nos habeamus erga Deum, ejusque cultum, potissimum in casibus extraordinariis .

Denique donum *timoris* disponit hominem, ut recedat a malis præsertim delectationibus, & concupiscentiis etiam vehementioribus, & extraordinariis. Atque hæc pauca de Donis satis .

CAPUT II.

Consectaria Præcedentis Doctrinæ.

I. *Quo sensu accipiendæ sint sententiæ S. Augustini virtutem per amorem definientis* .

II. *Proprium virtutis subjectum mens est, sive ratio* .

III. *Diversa plane sunt virtutum semina, quæ ab Ecclesiæ Patribus admittuntur in homine, ab iis, quæ admissa fuerunt a Cassiano, & Semipelagianis* .

IV. *Egregia S. Thomæ doctrina, qua difficultates diluuntur ad virtutum moralium connexionem pertinentes* .

V. *Virtutes acquisitæ non sunt simpliciter, & absolute virtutes, si cum charitate non jungantur, eas ad Deum ultimum finem ordinante* .

VI. *Verosimilior, & omnino tenenda sententia est, quæ præter fidem, spem, & charitatem, alias virtutes infusas agnoscit* .

VII. *Virtutum connexio non exigit, ut sancti viri in omnibus virtutibus æque præfulgeant* .

VIII. *Quam merito ab Ecclesia damnatæ sint plures propositiones Michaelis de Molinos, quoad virtutum perfectionem ab ipso invectam* .

IX. *Jure quoque, ac merito aliæ proscriptæ sunt de eodem argumento Francisci de Fenelon propositiones* .

X. *Homini in hac vita degenti tribuenda nunquam est* apathia, *& impeccantia* .

XI. *Quantalibet perfectione donetur homo, semper tamen indiget oratione, jejunio, carnisque, ac passionum mortificatione* .

XII. *Licet nec in tota vita, nec aliquo diuturno tempore peccatum omne leve, ac veniale præcaveri queat; pro aliquo saltem brevi tempore ab illo abstinere possumus* .

XIII. *Hæc immunitas ab omni etiam levi peccato*

cata per totam vitam privilegium specialissimum est Deiparæ Virgini a Deo concessum.

Reflexio.

Consectarium Primum.

I. CUM S. Augustinus virtutis notionem explicat per amorem, ut nedum loco jam supra citato, sed etiam lib. *de morib. Eccles. Cathol. cap.* 15., ubi ait: *Quatuor virtutes sic definire non dubitem, ut temperantia sit amor integrum se præbens ei, quod amatur: fortitudo amor facile tolerans omnia propter quod amatur: justitia amor soli amato serviens, & propterea recte dominans: prudentia ea, quibus adjuvatur ab eis, quibus impeditur, sagaciter seligens &c.* Cum, inquam, hæc, & similia habet S. Doctor de virtutibus generatim, ejus verba haud presse accipienda sunt; sed eo pacto, quo ea intelligit S. Thomas *quæst.* 66. *art.* 3. ubi docet, etiam intellectum, cujus proprius actus non est amor, subjectum esse virtutis. Cum enim hujusmodi locutionem S. Patris sibi objecisset, respondet: *Quod verbum Augustini intelligendum est de virtute simpliciter dicta, non quod omnis talis virtus sit simpliciter amor; sed quia dependet aliqualiter ab amore, in quantum dependet a voluntate, cujus prima affectio est amor*. Atque hoc sensu etiam prudentia, quæ in intellectu residet, *amor* dici potest, ac debet.

Consectarium Secundum.

II. Nulla virtus potest esse in irrationali parte animæ, nisi in quantum participat rationem. Et ideo ratio, sive mens est proprium subjectum virtutis humanæ. Ita D. Thomas 1. 2. *quæst.* 55. *art.* 4. *ad* 3. Quare facultates irascibilis, & concupiscibilis, ut habet *quæst.* 66. *art.* 4., si considerentur secundum se, quatenus *sunt partes appetitus sentientis non competit eis, quod sint subjectum virtutis*: sed quatenus duntaxat participant rationem. Unde etiam docet, quod *virtus, quæ est in irascibili, & concupiscibili, nihil est, quam quædam habitualis conformitas istarum potentiarum ad rationem*.

Consectarium Tertium.

III. Quoties invenitur in S. Augustino, aliisve Ecclesiæ Patribus, quemadmodum & in S. Thoma, inesse nobis *semina*, aut *seminaria virtutum*; diverso plane in sensu locuti sunt, ac illas voces intellexerunt *Semipelagiani*. Hi siquidem sicut admittebant initium salutis in nobis esse absque divina gratia, sic etiam talia in homine virtutum semina posuerunt, quæ *salutaria* forent; hoc est, quæ ad spiritualem animæ salutem pertinerent, essentque veluti principium operum *salutarium*, de quibus loquens S. Prosper *cap.* 27. ait: *Virtutum semina, quæ beneficio Creatoris inserta sunt, prævaricatione primi Parentis eversa fuisse*. Unde ita concludit cap. 29.: *Ergo omnia, quæ ad vitam, & pietatem pertinent, non per naturam, quæ vitiata est, habemus; sed per gratiam, qua natura reparatur, accipimus*. Alterius rationis sunt ea virtutum *semina*, quæ nos cum Sanctis Ecclesiæ Doctoribus adstruimus, ut liquido constat ex iis, quæ ex D. Thoma in hanc rem protulimus.

Consectarium Quartum.

IV. Digna peculiari animadversione est egregia S. Thomæ doctrina circa virtutum moralium connexionem, quam habet hic *quæst.* 65. *art.* 1. *ad* 1.; nimirum „ virtutum moralium quædam perficiunt hominem secundum communem statum, scilicet quantum ad ea, quæ communiter „ in omni vita hominum occurrunt agenda. Unde oportet, quod homo simul „ exerceatur circa materias omnium vir- „ tu-

„ tutum moralium. Et si quidem circa „ omnes exercitetur bene operando, ac- „ quiret habitus omnium virtutum mora- „ lium. Si autem exercitetur bene ope- „ rando circa unam materiam, non autem „ circa aliam (puta, bene se habeat cir- „ ca iras, non autem circa concupiscen- „ tias); acquiret quidem habitum aliquem „ ad refrænandum iras: qui tamen non „ habebit rationem virtutis propter de- „ fectum prudentiæ, quæ circa concu- „ piscentias corrumpitur: sic etiam natu- „ rales inclinationes non habent perfectam „ rationem virtutis, si prudentia desit. „ Quædam vero virtutes morales sunt, „ quæ perficiunt hominem secundum ali- „ quem convenientem statum: sicut *ma-* „ *gnificentia*, & *magnanimitas*. Et quia „ exercitium circa materias harum virtu- „ tum non occurrit unicuique communiter, „ potest aliquis habere virtutes morales „ sine hoc, quod habitum harum virtu- „ tum habeat actu, loquendo de virtuti- „ bus acquisitis. Sed tamen, acquisitis „ aliis virtutibus, habet istas virtutes in „ potentia propinqua. Cum enim aliquis „ per exercitium adeptus est liberalitatem „ circa mediocres donationes, & sumptus, „ si superveniat ei abundantia pecuniarum, „ modico exercitio acquiret magnificentiæ „ habitum; sicut Geometer modico studio „ acquirit scientiam alicujus conclusionis, „ quam nondum consideravit. Illud autem „ habere dicimur, quod in promptu est, „ ut habeamus“. Nil luculentius dici potuit.

Consectarium Quintum.

V. Equidem ut virtutes morales acquisitæ aliquo modo vere virtutes sint, a charitate non pendent; simpliciter tamen, & absolute virtutes non sunt, nisi cum charitate jungantur, & ab ipsa ad finem ultimum, qui Deus est, ordinentur. Ita D. Thomas hic *quæst.* 65. *art.* 2., ubi cum necessitatem charitatis ad virtutum perfectionem statuisset, concludit his verbis: „ Patet igitur, quod *solæ virtutes infusæ* „ *sunt perfectæ*, *& simpliciter* dicendæ vir- „ tutes: quia bene ordinant hominem ad „ finem ultimum simpliciter: aliæ vero „ virtutes, scilicet acquisitæ, sunt *secun-* „ *dum quid* virtutes, non autem simplici- „ ter; ordinant enim hominem bene res- „ pectu finis ultimi in aliquo genere: non „ autem respectu finis ultimi simpliciter“, nempe Dei; quod sola charitas præstat, quæ Deum respicit velut ultimum finem, ad quem referri debent bonæ ipsæ actiones, atque virtutes.

Consectarium Sextum.

VI. Quamquam fide certum non sit, admittendas esse præter fidem, spem, & charitatem alias virtutes infusas, tenenda tamen omnino ea sententia est, quæ ipsas adstruit, cum plurima præsto sint Scripturarum testimonia, quæ eidem maxime favent; eidemque suffragium ferant plures Ecclesiæ Patres, Ambr. *l.* 6. *Exam. c.* 7., August. *tract.* 8. *in epist.* 1. *Joan.*, Prosper. *cap.* 27. *cont. Collat.*, Gregor. Magn. *hom.* 5. *in Ezech.*; eamque S. Thomas hic *q.* 65. *art.* 3. confirmat optima ratione quam indicavimus.

Consectarium Septimum.

VII. Non ex eo, quod virtutes sint invicem connexæ, existimare debemus, Sanctos viros æque in omnibus excellere virtutibus: quin potius easdem ita largiri solet bonorum omnium Author Deus, ut unusquisque Sanctorum in aliqua cæteris præemineat. Hinc Ambrosius loco supra citato scripsit; *Sanctis una competit virtus; sed ei, quæ fuerit uberior, uberius est præmium. Quanta hospitalitas in Abraham, quanta humilitas, quanta sanctitas, ut fratris filium ab*

ab hoste servaret, & quanta abstinentia, ut nihil de præda quæreret? Sed quia fide præstitit, fidei præ ceteris meruit principatum. Hinc etiam Sacra Scriptura propriam aliquibus in virtutibus sanctitatis excellentiam tribuit, ut inter alios observat S. Joan. Chrysost. *serm. de mart.* dum Abel vocatur *innocens*. Henoc *Deo placens*, Noe *justus*, Abraham *fidelis*, Moyses *mansuetus*, Joseph *castus*, David *lenis*, Elias *acceptus*, Daniel *sanctus* &c.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Jure meritoque damnatæ ab Ecclesia fuerunt in Decreto Innocentii XI. edito anno 1687. sequentes Michaelis de Molinos propositiones ex fæcibus Beguardorum, & Beguinarum haustæ; nempe

Prima in ordine 55.: *Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum sufferentia, ad purgandas, & extinguendas omnes passiones; ita quod nihil amplius sentitur, nihil, nihil: nec ulla sentitur inquietudo, sicut corpus mortuum; nec anima se amplius commoveri sinit.*

Secunda in ordine 56.: *Duæ leges, & duæ cupiditates animæ; una charitatis, & amoris proprii altera, tamdiu perdurant, quamdiu perdurat amor proprius. Unde, quando hic purgatus est, & mortuus, ut fit per viam internam, non adsunt amplius illæ duæ leges, & duæ cupiditates: nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius ne quidem veniale peccatum.*

Tertia in ordine 57.: *Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum non faciendi amplius, ne quidem veniale peccatum, peccata mortalia, nec venialia.*

Quarta in ordine 61.: *Anima, cum ad mortem mysticam pervenit, non potest amplius aliud velle, quam quod Deus vult: quia non habet amplius voluntatem, & Deus illi eam abstulit.*

Quinta in ordine 62.: *Per viam internam pervenitur ad continuum statum immobilem in pace imperturbabili.*

Errorem primum Beguardorum, quem rejecimus, ut nemo non videt, produnt hujusmodi propositiones. Aliæ, quæ sequuntur, alterum eorumdem insinuant. Itaque sexta propositio Michaelis de Molinos damnata in decreto Innocentiano, ordine 14. hæc est: *Qui divinæ voluntati resignatus est, non convenit, ut a Deo rem aliquam petat: quia petere est imperfectio, cum sit actus propriæ voluntatis, & electionis: & est velle, quod divina voluntas nostræ conformetur; & non quod nostra divinæ.*

Septima in ordine 17.: *Tradito Deo libero arbitrio, & eidem relicta cura, & cogitatione animæ nostræ, non est amplius habenda ratio tentationum, nec eis alia resistentia fieri debet, nisi negativa, nulla adhibita industria: &, si natura commovetur, oportet sinere ut commoveatur; quia est natura.*

Octava in ordine 38.: *Crux voluntaria mortificationum pondus grave est, & infructuosum; ideoque dimittenda.*

Nona in ordine 39.: *Sanctiora opera, & pœnitentiæ, quas peregerunt Sancti, non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhæsionem.*

Decima in ordine 40.: *Beata Virgo nullum unquam opus exterius peregit, & tamen fuit sanctis omnibus sanctior. Igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriori.*

Sed & alium Beguardorum errorem exhibent sequentes ejusdem Authoris propositiones; atque adeo meritissime in Decreto Innocentii anathemate perculsæ.

Undecima in ordine 29.: *Dum anima interna fastidit discursus de Deo, & virtutes, & frigida remanet, nullum in se ipsa sentiens fervorem, bonum signum est.*

Duodecima in ordine 31.: *Nullus meditativus veras virtutes exercet internas, quæ non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.* De-

Decimatertia in ordine 32. : *Nec ante, nec post communionem alia requiritur praeparatio, aut gratiarum actio (pro istis animabus internis), quam permanentia in solita resignatione passiva : quia modo perfectiore supplet omnes actus virtutum, qui possunt, & fiunt in via ordinaria. Et si hac occasione communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis, aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscuntur eos esse ex impulsu speciali Dei : alias sunt impulsus naturae nondum mortuae.*

Decimaquarta in ordine 35. : *Non convenit animabus hujus vitae internae, quod faciant operationes etiam virtuosas ex propria electione, & activitate; alias non essent mortuae : nec debent elicere actus amoris erga B. Virginem, Sanctos, & Humanitatem Christi; quia, cum ista objecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.*

Hae, aliaeque hujusmodi furfure infectae propositiones damnatae fuerunt in laudato Decreto *tamquam haereticae, suspectae, erroneae, scandalosae, blasphemae, piarum aurium offensivae, temerariae, Christianae disciplinae relaxativae, & eversivae, & seditiosae respective.*

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Non minus jure, ac merito proscriptae sunt ab Ecclesia propositiones aliae, quas invexit Franciscus de Fenelon Archiepiscopus Cameracensis, qui tamen non iisdem Authoribus Beguardis, & Beguinis, sicut etiam Michaelii de Molinos accensendus est, a quorum spurcissimis erroribus longe recessit ; suasque doctrinas, statim ut audivit, ab Innocentio XII., & Ecclesiae Romanae oraculo reprobari, lubenti animo ejuravit. Hic in libro, quem edidit hoc titulo: *Placita Sanctorum circa viam interiorem*, inscriptum, duas hasce in argumento, quo de agimus, evulgavit malesanas, falsasque propositiones; nimirum 18. in ordine : *In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctae, non cogitando, quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id, quod Deus vult ; & amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit, nec unquam sit adeo virtute praeditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.* Altera in ordine n. 21. : *Sancti mystici excluserunt a statu animarum transformatarum exercitationem virtutum.*

CONSECTARIUM DECIMUM.

Nullatenus homini vitam hanc mortalem agenti absolute concedenda est *apathia*, seu passionum omnium vacuitas, & impeccantia, qua vitam omni prorsus etiam veniali peccato immunem ducere valeat, & reapse saltem aliqui ducant. Neque id solum negandum est fieri posse sine gratia, ut Pelagiani asseruisse videntur, in quorum systemate vera omnis Christi gratia expungebatur. Sed neque ad id satis esse dicendum est vires gratiae tum habitualis, tum actualis, quas justis hominibus confert Deus in praesenti vita secundum legem communem, cursumque ordinarium. Hoc consectarium ex thesi constituta, & doctrinis SS. Patrum fluit apertissime.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Quantacumque perfectione per Christi gratiam donatus homo sit in hac vita, opus semper habet oratione, jejunio, carnis mortificatione, cultuque, & exercitio virtutis. Hoc exploratissimum est ex damnatis tum in Pelagianis, tum in Beguardis, & Beguinis, tum etiam in Michaele de Molinos propositionibus. Et profecto fieri minime potest, ut homo, qui juxta vires communes, & ordinarias gratiae sanatur quidem quantum ad mentem, carne tamen servit legi peccati ; non egeat oratione, qua Dei adjutorium continenter exposcat, nec jejunio, quo corpus castiget, & in

& in servitutem redigat, nec virtutum studio, quibus tamquam frenis animæ perturbationes magis, magisque cohibeat.

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Licet possibile neutiquam sit, hominem in hac valle miseriæ tota vita, aut etiam diuturno tempore consistere sine peccato saltem veniali; nihil tamen est, cur negemus pro modo, & tempore, & imbecillitatis corporeæ conditione ab omni posse etiam levi peccato ad breve tempus abstinere. Verum hoc *breve tempus* quis definiverit, nisi Deus, cui humanæ imbecillitatis noti sunt modi omnes, & conditiones? Unde Hieronymus loco supra laudato, nulla posita brevis hujusce temporis mensura, id duntaxat asserit *humanam* scilicet *conditionem*, *si paulum se remiserit*, *discere fragilitatem suam*. Monet etiam S. Augustinus in lib. de perfect. just. hom. cap. 14., *Quantalibet justitia sit præditus homo, cogitare debet, ne aliquid in illo, quod ipse non videt, inveniatur esse culpandum, cum Rex justus sederit in throno, cujus cognitionem delicta fugere non possunt, nec illa, de quibus dictum est*: Delicta quis intelligit.

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. His tamen nihil obstantibus asserendum omnino est, hanc immunitatem ab omni etiam levi peccato, singulari plane privilegio, concessam fuisse Beatissimæ Virgini Dei genitrici Mariæ. Hanc ipsi specialem prærogativam Ecclesia tribuit, testimonium perhibentibus sacræ Synodi Tridentinæ Patribus, qui sess. 6. de Justif. Can. 23. ita testati sunt: *Si quis dixerit, hominem semel justificatum posse in tota vita peccata omnia, etiam venialia, vitare, nisi speciali Dei privilegio, quemadmodum de Beata Virgine Maria tenet Ecclesia, anathema sit*. Quæ verba expendens V. C. Franciscus Sylvius 3. *p. q.* 27. *art.* 4. adnotat expresse definitum non esse B. Virginem Mariam sine omni peccato fuisse, aut Ecclesiam hanc tenere impeccantiam tamquam fidei dogma, nihilominus eamdem sine temeritatis nota negari minime posse.

Huic Sanctæ Virginis privilegio suffragatur S. Augustinus lib. *de nat. & grat. cap.* 36. ubi Sanctorum sine peccato elenchum, quem texuerat Pelagius, exelpiens ait: *Excepta Sancta Maria, de qua propter honorem Domini nullam prorsus, cum de peccatis agitur, volo habere quæstionem. Inde enim scimus, quod ei plus gratiæ collatum fuerit ad vincendum omni ex parte peccatum, quæ concipere, & parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergo Virgine excepta, si omnes Sanctos, & Sanctas, cum hic viverent, congregare possemus, & interrogare, utrum essent sine peccato, quid fuisse responsuros putamus? Utrum hoc, quod iste Pelagius dixit, an quod Joannes Apostolus? Rogo vos, quantalibet fuerint in hoc corpore excellentia sanctitatis; si hoc interrogari potuissent, nonne una voce clamassent*: Si dixerimus, quod peccatum non habemus &c.?

S. Ambrosius idem adstruit Mariæ privilegium *serm.* 22. *in Psal.* 118. dicens *incorruptam fuisse Virginem, & ab omni integram labe peccati*. Idem docet S. Bernardus Epist. 174. ad Canonicos Lugdunenses de *Concept. B. Mariæ*, ubi ait: *Ego puto, quod & copiosior sanctificationis benedictio in eam descenderit, quæ ipsius non solum sanctificaret ortum, sed & vitam ab omni prorsus peccato custodiret immunem; quod nemini alteri in natis quidem mulierum creditur esse donatum. Decuit nimirum, Reginam Virginum singulari privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam &c.* Paria habet tota etiam Ecclesia Græca in Epistola Sophronii Hierosolymorum Patriarchæ, quæ Patribus Concilii sexti Œcumenici Constantinopolitani

ter-

tertii *act.* 2. lecta fuit his verbis : *Uterum intactum ingressus Dei Filius Virginitatis castitate fulgentem Mariæ Sanctæ, præclaraque, & quæ Dei sunt sapientiæ ab omni contagione liberæ & corporis, & animæ, & intellectus.*

Denique S. Thomas eamdem veritatem confirmat 3. *p. q.* 27. hujusce privilegii convenientiam trahens ex ea, quam par erat Virginem habere, idoneitate, ut esset Mater Dei. Hinc privilegii notionem exponens in eo situm fuisse docet, quod *in ea abundantia gratiæ, maximeque divina providentia ligaverit fomitem, ne in aliquem inordinatum motum prodeeret*, ac demum totaliter auferret.

REFLEXIO.

Si dixerimus, quia peccatum non babemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est; ajebat olim, & nunc quoque omnibus ait Sanctus Apostolus, & Evangelista, Christoque specialiter dilectus Joannes. Perpendamus, quæso, magna cum diligentia hujusmodi verba, ex quibus elicere possumus, atque debemus documentum apprime nobis salutare, ac plane necessarium. Extiterunt, ut vidimus, tum primis Ecclesiæ sæculis, tum elapsis proxime temporibus, atque etiam fortassis exstant hoc ipso ævo nostro nonnulli superbi homines, qui eo præsidentiæ, & erroneæ, stultæque opinionis devenere, ut assererent, tum se, tum alios ad sublimem adeo perfectæ, consummatæque virtutis excellentiam in hac misera vita tot periculis obvoluta, tot scopulis circumsepta, tot tentationum turbinibus, ac hostium insidiis obnoxia, posse pertingere, ut immunitatem ab omni penitus etiam levi peccato adipiscantur.

Horum omnium sibi ita blandientium insanam arrogantiam arguit, damnat, confunditque vel sola allata Sancti Apostoli sententia, etiamsi aliæ, quæ eamdem validissime confirmant, deessent in Sacris Libris. *Si dixerimus*, inquit : *quia peccatum non babemus* neque grave, neque leve; ita ut in aliquo Deum non offendamus, aut ab ejus voluntate deflectamus, *ipsi nos seducimus*, mentimur, decipimus, ac decepti sumus in summam animæ nostræ perniciem, atque ruinam. Quicumque enim se putat ab omni peccato immunem, primum cæcitatem suam maximam prodit, dum minime cernit, in quæ peccata sæpissime labitur, dum non attendit infirmitatem suam, peccati fomitem, qui in ipso bellum perpetuo gerit, inimicorum suorum potentiam, artes, machinationes, queis continentes impetitur. Ex hac deinde cæcitate illud veluti sponte sua consequitur, ut in seipso confisus ea a Dei misericordia quærere remedia negligat, quibus sua peccata purget, ac deleat. Qui enim fieri potest, ut hujusmodi remedia perquirat, qui se nullo remedio indigere arbitratur? Tum vero superbe se reputans peccato omni carere, ipsa superbia, ac præsumptione sua gravissime peccat caretque nedum humilitate omnibus perquam necessaria, verum etiam cæteris omnibus virtutibus, quarum excellentem perfectumque gradum se attigisse persuadet. Hæ siquidem neque in gradu infirmo absque humilitatis fundamento consistere queunt; seque, quod malorum omnium supremum est, indignum efficit gratia divina, omnibusque præstantissimis donis eam comitantibus, quæ nonnisi humilibus, suamque fragilitatem, atque miseriam agnoscentibus, & confitentibus impertitur bonorum omnium largitor Deus. Hinc S. August. in sent. sent. 363. ita scribit : *Divinitus dictum est Ecclesiast.* 7. *v.* 7. : Noli esse justus multum : *quoniam non est justitia sapientis, sed superbia præsumentis. Qui ergo sic fit nimis justus, ipso nimio fit injustus. Quis est autem, qui se facit ju-*

justum nimis, nisi qui dicit, se non habere peccatum?

At vero satis non est ad legitimum Apostoli Joannis in verbis laudatis sensum intelligendum, ut quis ore solum non exprimat, *se peccatum non habere*; nisi etiam id veraciter sentiat in corde. Multi namque sunt (ut animadvertit idem S. Pater in *Psalm.* 118. expendens eamdem S. Joannis sententiam), qui se peccatores, se Deum sæpius offendere ultro passimque profitentur: sed in corde, si penitius introspiciatur aliter de se ipsis sentiunt, foventque frequenter, ac nutriunt quamdam de perfecta innocentia sua occultam existimationem, quæ neutiquam cum verbis cohæret, ac interdum etiam foris erumpit. Falsam hanc persuasionem & cognoscamus, & diligenter a nobis abigamus, oportet: quoniam gratiæ Dei recipiendæ magno impedimento est, utpote ex tumore superbiæ profecta, quam Deus summopere aversatur, & odit. *Conticescat igitur*, ait S. idem Doctor, *& arescat elatio fœnea superborum se ipsam seducens, quæ in auribus hominum, simulata humilitate, dicit se habere peccatum; in corde autem suo dicit, se non habere peccatum. Qui enim hoc dicunt, seipsos seducunt; & veritas in eis non est. Sed quando in auribus hominum hoc dicunt, non tantum seipsos, sed & alios quosque doctrinæ insanæ perversitate seducunt. Cum vero id in corde suo dicunt, illic se ipsos seducunt, & in suo corde veritatis lucem amittunt.*

Quid ergo (subjicit idem S. Doctor, eamdem sententiam: *Si dixerimus &c.* considerans *serm.* 10. de verbis Apostoli) *nihil habemus de justitia?* (de sanctitate, de virtute, etiamsi ad eam habendam toto studio, animique contentione laboremus). *Habemus*, reponit ille; *sed non totum habemus. Hoc ergo quæramus. Si ergo aliquid habemus, & aliquid non habemus; crescat, quod habemus, & implebitur, quod non habemus. Ecce enim baptizati sunt homines: omnia illis peccata dimissa sunt; justificati sunt a peccatis. Restat tamen lucta cum carne, mundo, & diabolo. Qui autem luctatur, aliquando ferit, aliquando percutitur: aliquando vincit, aliquando perimitur*, aut vincitur. Atque utinam plures essent, qui luctando non *perimerentur*, aut vincerentur ad mortem sempiternam! Verum si non pauci sunt, qui ita fortiter luctantur, & pugnant, ut lethalia vulnera devitent, neque de ipsis dicere queat *aliquando inimicus: prævalui adversus eum*; nullus tamen est, qui saltem levem aliquem ictum non recipiat, & fragilitatis suæ detrimenta patiatur, ita ut remedio, & curatione non indigeat; nec opus habeat, ut semper Deum oret, & quotidie dicat: *Dimitte nobis debita nostra*. Quapropter caveamus attente a seductione superbiæ nostræ, ne dicamus unquam non solum coram aliis, sed neque in nobismetipsis, *quia peccatum non habemus*. Agnoscamus serio, quam leves, quam imbecilles, quam instabiles sumus: quemadmodum ex opposito quam multi, quum fortes, quam in bello obstinati, qui nos impugnant, atque inde profundæ humilitatis, ac timoris salutaris argumentum capiamus, ut nihil de nobis præsumentes, sed in solo Deo spem nostram, & fiduciam collocantes, perveniamus ad beatissimæ illius vitæ statum, in quo nullum erit nedum peccatum, sed neque peccandi periculum.

CAPUT III.

De Prudentia.

D o c t r i n a.

I. *Quid sit prudentia?*
II. *Officia, sive actus prudentiæ.*
III. *Fines, ad quos prudentia dirigit, alii generales, alii particulares.*
IV. *De partibus prudentiæ integralibus.*

Pri-

Prima est præteritorum memoria.
V. *Secunda* intelligentia, *sive intellectus*. *Tertia* providentia.
VI. *Quarta* docilitas. *Quinta* solertia.
VII. *Sexta* ratio. *Septima* circumspectio.
VIII. *Octava demum* cautio; *sive consideratia malorum, & impedimentorum, quæ occurrere possunt*.
IX. *De partibus prudentiæ subjectivis; ac primum de prudentia* regnativa.
X. *De prudentia* politica.
XI. *De prudentia* œconomica, *&* militari.
XII. *De vitiis, quæ prudentiæ opponuntur*.
XIII. *De astutia*.
XIV. *De dolo, & fraude*.
XV. *De nimia rerum temporalium sollicitudine*.
XVI. *De immoderata sollicitudine futurorum*.

PRÆTER Religionem, quæ theologicis virtutibus propinquior est, ac peculiarem tractationem exposcit, quatuor sunt, ut notavimus, primariæ virtutes *morales*, quæ etiam *cardinales* appellantur, a quibus plures aliæ proficiscuntur, vel quibus adnexæ sunt; videlicet *prudentia*, *justitia*, *temperantia*, & *fortitudo*, de quibus agendum modo est, non omnia quidem persequendo, quæ sub his continentur: siquidem non pauca commodius alibi tractabuntur; sed quæ ad ideam, & notitiam harum virtutum comparandam pertinent, magisque necessaria existimo.

§. I.

Quædam de Prudentia generatim attinguntur.

I. De prudentia multa diximus *tract.* 2. de secunda *regula moralium actionum* proxima, & immediata, scilicet *humana ratione* differentes. Unde hic pauca addenda, sive potius recolenda supersunt. Eam definit S. Thomas, quod sit *recta ratio agibilium*; sive, ut alii, *Prudentia est virtus ostendens, judicans, atque præcipiens, quid in qualibet actione particulari agendum sit, tamquam honestum, vel fugiendum tamquam turpe, sive morum regulis dissentaneum*.

II. Ejus officia, sive actus sunt 1. rectum de rebus agendis *consilium* quærere, accipere, vel præbere. 2. De iisdem *recte judicare*, sive juxta regulas communes, sive juxta altiora principia. 3. Recte de rebus ipsis agendis *præcipere*; qui postremus actus prudentiæ maxime proprius est: alii vero ad virtutes prudentiæ adnexas, & affines potius spectant.

III. Hisce actibus, & officiis prudentia dirigit actiones hominum ad fines suos, quorum alii sunt *generales*, & ampli; alii *particulares*. Primi generis sunt hujusmodi: *Bonum est faciendum*; *malum fugiendum*; *ordo in rebus servandus*; *divina lex custodienda*; similesque. Alterius autem sunt ipsa peculiaria virtutum officia, quæ propria nempe sunt particularium virtutum, prudentiæ, justitiæ, temperantiæ, fortitudinis, earumque partium: quæ cum considerari valeant tum *in acquisitione*, tum *in perfectione* sibi conveniente, prudentiæ opus est primum, ut virtutes acquirantur, deinde ut eædem acquisitæ in suas, quando, & quoties oportet, operationes prodeant, simulque ea media eligantur, quæ cuilibet virtutis officio exercendo opportuna sunt.

§. II.

De partibus Prudentiæ integralibus.

IV. Partes plures, quæ *integrantes* vocantur, & ad perfectum ipsius usum requiruntur, recenset, atque egregie explicat S. Thomas 2. 2. q. 49. Harum prima est *præteritorum memoria*, quæ vel sensu, vel etiam intellectu percepimus: quæ enim experti quandoque sumus, magno sunt ad-

adjumento prudentiæ, ut de aliis, quæ contingere possunt, recte deliberet. Unde *in senibus* maxime dicitur *esse prudentia*.

V. 2. *Intelligentia*, sive *intellectus*, qui *non sumitur hic*, inquit S. Thomas art. 2. *pro potentia intellectiva, sed prout importat quamdam rectam æstimationem alicujus extremi principii, quod accipitur ut per se notum, sicut & prima demonstrationum principia* intelligere *dicimur*. *Omnis autem deductio rationis ab aliquibus procedit, quæ accipiuntur ut prima. Unde oportet, quod omnis processus rationis ab aliquo intellectu procedat. Quia ergo prudentia est* recta ratio agibilium; *ideo necesse est, quod totus processus prudentiæ ab intellectu derivetur*. In Scripturis appellatur *intellectus prudentiæ* ut Eccli. 1. & alibi *spiritus intelligentiæ*: de quo *Deuter*. 4. scriptum est: *Hæc est vera sapientia, & intellectus coram populis, ut audientes universa præcepta hæc dicant: populus sapiens, & intelligens*.

3. *Providentia*, quæ, ut ait art. 6. S. Thomas, *importat respectum quemdam alicujus distantis ad ea, quæ in præsenti occurrunt, & ordinanda sunt*: sive, ut alii, ea est, qua futurum aliquod ante videtur, quam factum sit, & idonea media ad finem consequendum assumuntur. De hac loquitur Christus in Parabola illius, *qui volent turrim ædificare, prius sedens computat sumptus, qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendum; ne, posteaquam posuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes, qui vident, incipiant illudere ei, dicentes: quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare*. Quod & sequenti parabola persequitur, cum de Rege ait: *Qui iturus committere bellum adversus alium regem, sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se: alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens rogat ea, quæ pacis sunt*.

VI. 4. *Docilitas* ea est, qua quis paratum, promptumque se exhibet ad aliorum consilia, & monita de rebus agendis capessenda. Huc spectat illud Proverb. 2.: *Ne innitaris prudentiæ tuæ*; & Eccles. 6.: *In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire, & proverbia laudis non effugiant a te*. Atque hæc quidem *docilitas*, ut observat S. Thomas art. 3. ad 2. *sicut & alia, quæ ad prudentiam pertinent, secundum aptitudinem est a natura*, quatenus a bona quadam, & felici indole non parum pendet; *sed ad ejus consummationem plurimum valet humanum studium: dum scilicet homo sollicite, frequenter, & reverenter applicat animum suum documentis majorum, non negligens ea propter ignaviam, nec contemnens propter superbiam*.

5. *Solertia ad hoc pertinet* (verba sunt S. Thomæ art. 4.), *ut homo bene se habeat in acquirendo rectam æstimationem per se ipsum: ita tamen, ut solertia accipiatur pro* Eustochia; *cujus est pars: nam* Eustochia *est bene conjecturativa de quibuscumque; solertia autem est facilis, & prompta conjecturatio circa inventionem medii*, ut eo invento rectum de actione judicium formari valeat.

VII. 6. *Ratio*, sive, uti S. Thomas intelligit, *promptitudo ratiocinandi*, inter partes integrales prudentiæ collocatur; quia ad prudentiam necessarium est, ut *homo sit bene ratiocinativus*; nempe quod ex principiis practicis intellectus recte deducat conclusiones practicas, quæ in ipsis continentur.

7. *Circumspectio*, idest attenta consideratio circumstantiarum, quæ in humanis actionibus occurrunt, & faciunt ad honestatem, vel turpitudinem actus. „ Prudentia enim, ait S. Thomas art. 7., est „ circa singularia operabilia, in quibus „ multa concurrunt; & ideo contingit ali„ quid secundum se consideratum esse bo„ num, & conveniens fini, quod tamen „ ex

„ ex aliquibus concurrentibus redditur vel „ malum, vel non opportunum ad finem. „ Sicut ostendere signa amoris alicui secun„ dum se consideratum, videtur esse con„ veniens ad alliciendum ejus animum ad „ amorem, sed si contingat in animo illius „ superbia, vel suspicio adulationis, non „ erit hoc conveniens ad finem. Et ideo „ necessaria est *circumspectio* ad pruden„ tiam, ut scilicet homo id, quod ordi„ natur ad finem, comparet etiam cum „ his, quæ circumstant ". Huc spectat illud Apostoli Pauli ad Philip. 1. cap. 9.: *Et hoc oro, ut charitas vestra magis, ac magis abundet in scientia, & in omni sensu, ut probetis potiora.*

VIII. 8. *Cautio* est malorum, & impedimentorum extrinsecorum, quæ finis consecutioni objiciuntur, & adversantur, accurata consideratio, ut ea vitentur, vel removeantur: *Prudentia* namque, inquit idem S. Doctor art. 8., *est circa contingentia operabilia, in quibus sicut verum potest admisceri falso, ita & malum bono propter multiformitatem hujusmodi operabilium, in quibus bona plerumque impediuntur a malis, & mala habent speciem boni. Et ideo necessaria est cautio ad prudentiam, ut sic accipiantur bona, quod vitentur mala.* Huc pertinet illud Apostoli ad Ephes. 4.: *Videte itaque, fratres, quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas Dei.*

§. III.

De partibus Prudentiæ subjectivis.

IX. Partes *subjectivæ*, sive *subjectæ* prudentiæ idem sunt, ac ejusdem species. Hæ considerantur vel in ordine ad seipsum, vel in ordine ad alios. *Et quia*, inquit S. Thomas hic quæst. 50., *per quam aliquis regit se ipsum, jam dictum est*; nosque pariter diximus *tract. 2. cit. Dissert. 1. cap. 1. & 2.*, *restat nunc dicendum* de speciebus prudentiæ, quibus multitudo gubernatur, quæ quatuor sunt; nempe *regnativa*, *politica*, *œconomica*, & *militaris*, de quibus pauca, quæ ad institutum nostrum pertinere possunt, attingemus.

De Prudentia regnativa.

Admittendam esse specialem prudentiam pro Regibus, ac Principibus, agnovit, & docuit Aristoteles in 3. *Polit.* 1.; imo ipsis maxime convenire asseruit, dum scripsit, *prudentiam esse propriam virtutem Principis*. Idem luculentissime ostendit, & probat S. Thomas *art.* 1. hoc egregio discursu: „ Ad prudentiam pertinet regere, & præ„ cipere; & ideo ibi invenitur specialis „ ratio regiminis, & præcepti in humanis „ actibus, ubi etiam invenitur specialis „ ratio prudentiæ. Manifestum est autem, „ quod in eo, qui non solum seipsum ha„ bet regere, sed etiam communitatem „ perfectam civitatis, vel regni, inveni„ tur specialis, & perfecta ratio regiminis. „ Tanto enim regimen perfectus est, „ quanto universalius est, ad plura se ex„ tendens, & ulteriorem finem attingens. „ Et ideo Regi, ad quem pertinet regere „ civitatem, vel regnum, prudentia com„ petit secundum specialem, & perfectis„ simam sui rationem. Et propter hoc „ *regnativa* ponitur species prudentiæ ". Qui plura de hac re desiderat, consulat S. Thomam in libris *de Regimine Principum*, clarissimum Bossuetum, aliosque Authores, qui hoc argumentum discussere.

De Prudentia politica.

X. Quoad hanc prudentiam affert in primis S. Thomas textum Aristotelis ex 6. *Ethic.*, nempe: *Ejus autem, quæ circa civitatem, hæc quidem, ut architectonica prudentia legis positiva; hæc autem communa nomen habet Politica circa singularia existens.* Deinde ita disserit: „ Dicendum, quod „ ser-

„ servus per imperium movetur a Domino, & subditus a Principante: aliter tamen, quam irrationabilia, & inanimata moveantur a suis motoribus. Nam inanimata, & irrationabilia aguntur solum ab alio, non autem ipsa agunt se ipsa: quia non habent dominium sui actus per liberum arbitrium. Et ideo rectitudo regiminis ipsorum non est in ipsis, sed solum in motoribus. Sed homines servi, vel quicumque subditi ita aguntur ab aliis per præceptum, quod tamen agunt se ipsos per liberum arbitrium. Et ideo requiritur in eis quædam rectitudo regiminis, per quam seipsos dirigant in obediendo Principantibus. Et ad hoc pertinet species prudentiæ, quæ Politica vocatur". Unde per prudentiam politicam regit se homo in ordine ad bonum commune, non autem ad proprium.

De Prudentia Œconomica, & militari.

XI. Hæ quoque duæ sunt prudentiæ species, quarum prima, scilicet *Œconomica* respicit pro objecto rectum regimen propriæ domus; seque habet medio modo inter unam singularem personam, & civitatem, vel regnum. Nam sicut una singularis persona est pars domus; ita una domus est pars civitatis, vel regni. Et ideo sicut prudentia communiter dicta, quæ unam tantum personam regit, distinguitur a prudentia *politica*; ita oportet, quod *œconomica* ab utraque distinguatur.

Altera vero, nimirum *militaris* ita explicatur elegantissime ab eodem Sancto Præceptore docente: „ Ea, quæ secundum artem, & rationem aguntur, conformia esse oportet his, quæ secundum naturam, quæ a ratione divina sunt instituta. Natura autem ad duo tendit: primo quidem ad regendam quamcumque rem in seipsa; secundo vero ad resistendum extrinsecis impugnantibus, & corruptivis. Et propter hoc non dedit solum animalibus vim concupiscibilem, per quam moveantur ad ea, quæ sunt saluti eorum accommoda; sed etiam vim irascibilem, per quam animal resistit impugnantibus. Unde & in his, quæ sunt secundum rationem, non solum oportet esse prudentiam *politicam*, per quam disponantur convenienter ea, quæ pertinent ad bonum commune; sed etiam *militarem*, *per quam hostium insultus repellantur*.

§. IV.

De vitiis Prudentiæ oppositis.

XII. Antequam D. Thomas ad vitia, quæ prudentiæ opponuntur, explicanda progrediatur, pulchram præmittit S. Doctoris Augustini sententiam ex lib. 4. *contra Julian.* his verbis conceptam, videlicet: *Omnibus virtutibus non solum sunt vitia manifesta discretione contraria: sicut prudentiæ temeritas; verum etiam vicina quodammodo, nec veritate, sed quadam specie fallente similia, sicut ipsi prudentiæ astutia.* Primo ergo, subdit, considerandum est de vitiis, quæ manifestam contrarietatem habent ad prudentiam: secundo de vitiis, quæ habent quamdam similitudinem falsam cum prudentia. De prioribus alibi satis diximus: superest igitur, ut de posterioribus aliqua dicamus.

De Prudentia carnis.

Primum vitium, quod quamdam habet veræ prudentiæ similitudinem, est *prudentia carnis*; quæ proprie dicitur de eo, qui carnis bona ut ultimum vitæ suæ finem præstituit; atque adeo peccatum esse, & quidem lethale ex sua natura, non est ambigendum, cum omnis inordinatio circa finem semper grave peccatum sit. Non

enim

enim in bonis corporis, ficuti nec in aliqua re creata finis ultimus constituendus est, sed in solo Deo rerum omnium, ac præsertim rationalis creaturæ ultimo fine. Scite autem observat S. Thomas hic *quæst.* 55. *art.* 1., quod licet hæc *prudentia carnis* appelletur in Divinis Scripturis, quemadmodum etiam *prudentia mundi*: quia tamen prudentia quodammodo dicitur etiam *sapientia*; ideo secundum tres tentationes potest intelligi triplex, & quidem unaquæque perversa, *prudentia*. Unde Jacob. 3. dicitur sapientia esse *terrena*, *animalis*, & *diabolica*: *terrena*, quatenus sibi præstituit finem in rebus terrenis exterioribus: *animalis*, prout finem collocat in bonis corporalibus: *diabolica* demum, dum illum ponit in aliqua propria excellentia ad imitationem Diaboli, qui ipsum in sua excellentia præfixit. Reliqua de hac prudentia vide loco citato cap. 2.

De Astutia.

XIII. *Astutia* aliquando in Scripturis accipitur in bonam partem, ut cum Proverb. 13. legitur: *Astutus omnia agit cum consilio*; & 2. Corinth. 12. *Cum essem astutus, dolo vos cepi*. Non autem hæc proprie dicuntur, sed potius abusive, ut ait S. Augustinus *lib.* 4. *cont. Julian.* Sicut enim *prudentia* abusive quandoque in malum sumitur; ita *astutia* quandoque in bonum. Germanam ejus notionem assignat hic *art.* 3. Doctor Angelicus: „ Peccatum aliquod „ potest esse contra prudentiam, habens „ similitudinem ejus dupliciter: uno mo„ do, quia studium rationis ordinatur ad „ finem, qui non est vere bonus, sed ap„ parens: & hoc pertinet ad prudentiam „ carnis. Alio modo in quantum aliquis „ ad finem aliquem consequendum vel bo„ num, vel malum, utitur non veris viis, „ sed simulatis, & apparentibus. Et hoc „ pertinet ad peccatum *astutiæ*. Unde est „ quoddam peccatum prudentiæ opposi„ tum, & a *prudentia carnis* distinctum. „ Ad hanc referuntur ea, quæ habet S. Gregorius Magnus *lib.* 10. *Moral. cap.* 16. in illud Job cap. 12. *Deridetur justi simplicitas*, omnia, quæ ad falsam mundi prudentiam pertinent, complectens, inquiens: *Sapientia hujus Mundi est cor machinationibus tegere, sensum verbis velare; quæ falsa sunt, vera ostendere; quæ vera sunt, falsa demonstrare. Hæc prudentia a juvenibus scitur, a pueris pretio discitur*. Hanc Apostolus reprobat 2. *Corinth. cap.* 4. illis verbis: *Non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei*.

Itaque *astutia*, dum presse accipitur, est *excogitatio ingeniosa mediorum, quæ obvia non sunt, apparenter quidem bonorum, sed revera malorum, ac fallacium ad obtinendum finem intentum sive bonum, sive malum cum voluntate ea applicandi*. Adeoque non solum astutia peccatum est, dum mala media ordinat ad finem malum; verum etiam dum eadem ordinat ad bonum. *Non enim sunt facienda mala, ut veniant bona*. Peccatum vero mortale, vel veniale est pro ratione medii, quo astutus utitur, vel mali finis, qui intenditur.

De Dolo, & fraude.

XIV. *Dolus* ad astutiam pertinet, sicut etiam *fraus*; & sunt executio illius: quæ si per verba, vel facta contingat, proprie *dolus* vocatur; *fraus* vero, si per sola facta. *Sicut dolus*, inquit S. Thomas hic art. 5. *consistit in executione astutiæ, ita etiam & fraus. Sed in hoc differre videntur, quod dolus pertinet universaliter ad executionem astutiæ, sive fiat per verba, sive per facta: fraus autem magis proprie pertinet ad executionem astutiæ, secundum quod fit per facta*. Observat autem *in resp. ad* 2. quod executio astutiæ sive per dolum, sive per fraudem fieri potest mediante aliquo alio

alio vitio; sicut & executio prudentiæ fit aliquando mediante alia virtute: & hoc modo nihil prohibet, quod ea executio pertineat ad *avaritiam*, *illiberalitatem* &c. Tunc autem *astutia* peccatum lethale semper est, si vitium illud, aut executio eo vitio peracta sit lethale peccatum.

De Sollicitudine rerum temporalium.

XV. Inter vitia, quæ veræ prudentiæ opponuntur, licet ejus quamdam similitudinem præferant, reponit S. Præceptor *art.* 6. nimiam sollicitudinem rerum temporalium; sicut & *art.* 7. sollicitudinem futurorum. Priorem explicat, quid sollicitudo sit, in primis definiens; nempe *studium quoddam adhibitum ad aliquid consequendum*. Tum vero docet, quot modis ea illicita fiat; nimirum primo *ex parte rei*, circa quam sollicitudo versatur: *Si nempe temporalia tamquam finem quæramus*. Unde & S. Augustinus in lib. *de Oper. Monach. cap.* 26. ait: *Cum Dominus dicit*; Nolite solliciti esse, dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut in quo operiemur; *hoc dicit, ut non ista intueantur, & propter ista faciant, quidquid in Evangelii prædicatione facere jubentur*.

Alio modo illicita potest esse sollicitudo rerum temporalium *propter superfluum studium*, quod in temporalibus procurandis impenditur; propter quod homo avocatur a spiritualibus, quibus principalius inservire debet. Et ideo dicitur Matth. 13. quod *sollicitudo sæculi suffocat verbum Dei*.

Tertio tandem illicita fit *ex parte superflui timoris*; quoties videlicet aliquis timet, ne agendo, quod agere tenetur, sibi necessaria deficiant. Quod Dominus in Evangelio tripliciter removet, primo propter majora beneficia homini præstita divinitus præter suam sollicitudinem, scilicet corpus, & animam. Secundo propter curam, qua Deus animalibus, & plantis etiam subvenit absque humano subsidio, juxta naturæ suæ proportionem. Tertio ex divina providentia, ob cujus ignorantiam Gentiles circa temporalia bona quærenda sollicitudinem gerunt. Ex quo Christus Dominus concludit, quod principaliter sollicitudo nostra versari debeat circa bona spiritualia, sperantes a Deo, quod etiam temporalia bona haud nobis defutura sint, si ea, quæ præstare debemus, non prætermiserimus. Sollicitudo ergo de rebus temporalibus moderata non prohibetur; sed nimiam & immoderatam de rebus hisce gerere, vitium est omnino vitandum. Unde S. Augustinus *lib.* 11. *de serm. Dom. in monte cap.* 18. expendens de re hac aliqua Scripturarum loca, quæ sibi invicem adversari videntur, docet, *Dominum nostrum non hoc improbare, si quis humano more ista* (temporalia) *procuret: sed si propter ista Deo militet, ut in operibus suis non regnum Dei, sed istorum acquisitionem intueatur*. Quod & S. Hieronymus animadvertit dicens: *Labor exercendus est; sollicitudo* (nimia scilicet & immoderata) *tollenda*.

De Sollicitudine futurorum.

XVI. Hæc sollicitudo, de qua agit S. Thomas *art.* 7. definiri potest, quod nempe sit *Nimis anxia mentis occupatio circa futura, ne scilicet temporalia desint*. Hujus vitii labem ostendit S. Doctor his verbis: „ Nullum opus potest esse virtuosum, nisi „ debitis circumstantiis vestiatur, inter „ quas una est debitum tempus secundum „ illud Eccles. 8. *Omni negotio tempus est*, „ *& opportunitas*. Quod non solum in ex„ terioribus operibus, sed etiam in inte„ riori sollicitudine locum habet. Unicui„ que enim tempori competit propria sol„ licitudo, sicut tempori æstatis competit „ sollicitudo metendi; ipsi autumno autem „ competit sollicitudo vindemiæ. Si quis „ ergo tempore æstatis de vindemia jam

„ esset

„ esset sollicitus, superflue praeoccuparet „ futuri temporis sollicitudinem. Unde „ hujusmodi sollicitudinem tamquam superfluam Dominus prohibet dicens: „ *Nolite solliciti esse in crastinum*. Unde „ subdit: *Crastinus enim dies sollicitus erit* „ *sibi ipsi*; idest suam propriam sollicitudinem habebit, quae sufficiet ad animum affligendum. Et hoc est, quod „ subdit: *Sufficit diei malitia sua*; idest „ afflictio sollicitudinis ".

Facit ad clariorem intelligentiam hujus sollicitudinis futurorum, quae vel superflua, & damnabilis est, vel honesta, & laudabilis, authoritas S. Augustini loco citato cap. 17. ubi ait: *Cum viderimus aliquem servum Dei providere, ne ista necessaria sibi desint, non judicemus, eum de crastino sollicitum esse. Nam & ipse Dominus propter exemplum locutos habere dignatus est, & in Actibus Apostolorum scriptum est, ea quae ad victum sunt necessaria, procurata esse in futurum propter imminentem famem. Non ergo Dominus improbat, si quis humano more ista procuret &c.* Intempestiva itaque, nimiaque de futuris eventibus, & cum defectu fiduciae in divinam providentiam, sollicitudo duntaxat damnanda est.

CAPUT IV.

CONSECTARIA.

I. *Prudentia recte comparatur ad synderesim, sive habitum primorum principiorum practicorum, sicut scientia ad intellectum principiorum speculabilium.*

II. *Providentia inter omnes prudentiae partes integrales principatum obtinet.*

III. *Quam impossibile sit homini in hac vita mortali constituto peccavere omnia mala, quae contingunt, ad hoc homo non tenetur ex virtute, ac praecepto.*

IV. *Prudentiae proprium est, cavere nedum a vitiis, & a peccati occasionibus, sed etiam ab hominibus, quorum probitas non est perspecta.*

V. *Ad prudentiam maxime pertinet cavere a falsis Magistris, & conscientiae Directoribus laxas doctrinas tradentibus.*

VI. *Virtus regnativa convenientius ponitur prudentia, quam justitia.*

VII. *Quamquam multi peccatores, & impii providi sint in gubernatione propriae familiae, non est tamen in eis admittenda illa prudentia, quae dicitur* oeconomica.

VIII. *Prudentia carnis, fraus, dolus &c. ex avaritia potissimum originem trahunt.*

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. PRUDENTIA congrue a S. Thoma comparatur ad synderesim, sicut scientia comparatur ad intellectum principiorum. Quemadmodum enim scientia versatur circa conclusiones rationis speculativae; ita prudentia circa conclusiones rationis practicae. Et sicut nobis naturaliter indita sunt principia speculabilium, a quibus intellectus procedit ad conclusiones speculativas; sic etiam naturaliter nobis sunt operabilium principia, a quibus intellectus procedit ad conclusiones practicas. Synderesis ex. gr. versatur circa haec principia: *Bonum est faciendum, malum fugiendum, ordo in rebus servandus, Deus colendus, aeterna transitoriis praeferenda*; quae, & id genus alia a S. Augustino vocantur *regulae incommutabiles, & semina virtutum.* Prudentia autem versatur circa conclusiones practicas, quae ex illis inferuntur, & circa actiones, quae sunt in singularibus, & iis consentaneae sunt.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Quamquam multae sint *Prudentiae* partes ad ejus integritatem pertinentes, omnibus tamen praeeminet ea, quae dicitur pre-

providentia, a qua prudentia ipsa veluti nomen accepit. Quoniam, ut sapienter animadvertit S. Thomas hic quæst. 49. art. 6. ad 1. „ Quandocumque multa re„ quiruntur ad unum, necesse est, unum „ eorum esse principale, ad quod omnia „ alia ordinantur. Unde in quolibet toto „ necesse est esse unam formalem partem, „ & prædominantem, a quo totum unita„ tem habet. Et secundum hoc *provi„ dentia* est principaliter inter omnes par„ tes prudentiæ: quia omnia alia, quæ „ requiruntur ad prudentiam, ad hoc ne„ cessaria sunt, ut aliquid recte ordine„ tur in finem. Et ideo nomen ipsius pru„ dentiæ sumitur a *providentia*, sicut a „ principaliori sua parte “. Quapropter de illa permaxime curam habere debemus, ut prudenter agamus.

Consectarium Tertium.

III. Impossibile quidem est homini mortali præcavere mala omnia, quæ in hac vita contingere possunt: neque ad hoc homo tenetur ex virtute prudentiæ. Sed tamen distinguere necesse est cum D. Thoma hic *art.* 8. *ad* 3. mala, quæ vitanda occurrunt. Quædam enim sunt, quæ plerumque accidere solent: & talia comprehendi ratione valent. Et contra hæc ordinatur *cautio*, quæ prudentiæ pars est, ut omnino vitentur, vel ut minus noceant. Quædam vero sunt, quæ raro, & potius casualiter contingunt. Hæc autem, cum infinita sint, ratione comprehendi nequeunt, nec homo potest ea præcavere: *Quamvis*, subdit S. Doctor, *per officium prudentiæ homo contra omnes fortunæ insultus se disponere possit, ut minus lædatur*.

Consectarium Quartum.

IV. Prudentiæ proprium est non solum cavere a vitiis, & a peccati occasionibus, verum etiam ab hominibus, quorum probitas perspecta non est, & explorata; nec temere cuivis credere, etiamsi bonis verbis blandiatur. Quocirca Jeremiæ cap. 9. dicitur: *Unusquisque se a proximo suo custodiat, & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet*. Et Cap. 12. *Ne credas eis, cum locuti fuerint tibi bona*. Quod & Michææ 7. dicitur: *Nolite credere amico, & nolite confidere in duce*. Et Matth. cap. 7. *Cavete autem ab hominibus: tradent enim vos in conciliis suis, & in synagogis suis flagellabunt vos*.

Consectarium Quintum.

V. At præ cæteris maxima adhibenda cautio est in diligendis Magistris, Confessariis, aut animæ nostræ Directoribus; ne scilicet ex eorum numero sint, qui doctrinis falsis, & blandis conscientias hominum seducunt, & animas per viam latam, & spatiosam ducentes, eas in perditionem æternam præcipites agunt. Hinc Christus Dominus, cum Matth. c. 7. dixisset: *Intrate per angustam portam, quia lata porta, & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam: Quam angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt, qui inveniunt eam!* cum hæc, inquam, dixisset, statim immediate subjecit: *Attendite a falsis Prophetis*. Quod & ipse Apostolus Petrus maxime commendat fidelibus, inquiens Epist. 2. cap. 3. *Fuerunt Pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt Magistri mendaces*. Quinam sunt hi *Pseudoprophetæ*, a quibus attendere? quinam *Magistri mendaces*, quos cavere jubemur; nisi qui homines *non per angustam*, *quæ ducit ad vitam*, sed *per latam*, *& spatiosam*, *quæ ducit ad perditionem*, *viam* deducunt, quas multi sequuntur, atque adeo *multi intrant per eam*? Sapiens est P. Elizaldæ *p.* 2. *lib.* 6.

6. q. 4. animadversio, in falsis Prophetis veteris legis non hæreticos solum, sed & Catholicos notari, atque eos argui, qui falsam morum doctrinam tradunt. *Sciatur*, inquit, *hoc in Ecclesia esse Magistros falsos, & mendaces, quod in populo Judaico fuere Pseudoprophetæ . . . . . Rursus, ut Hieronymus observat, Prophetarum nomen bonis, & malis, veris, & falsis commune est*. Præter Hieronymum laudat Augustinum, atque Chrysostomum, qui expresse affirmat: *Prophetæ, de quibus Christus loquitur, Doctores intelliguntur*. His porro Doctoribus, ac Prophetis haud fidere populum debere, monet Deus per Jeremiam dicentem: *Prophetæ tui viderunt tibi falsa, & stulta, nec aperiebant tibi iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas, & ejectiones*. Vide alia, quæ de hac re diximus in Consectariis adversus Probabilismum. Ex quibus omnibus colligere oportet, quam caute nos gerere debeamus in delectu Magistrorum nostrorum, ac conscientiæ Directorum, ut prudens sit electio nostra; nec hujus defectu æternæ damnationis periculum incurramus.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Præclare observat S. Doctor hic *quæst*. 50. *art*. 1. *ad* 1. cur virtus *regnativa* ponatur potius species *prudentiæ*, quam *justitiæ*; tametsi peculiaris prærogativa Regis sit esse *custodem justitiæ*: quia nempe „ Omnia, quæ sunt virtutum moralium, „ pertinent ad prudentiam, sicut ad dirigentem: unde & *recta ratio prudentiæ* „ ponitur in definitione virtutis moralis. „ Et ideo etiam executio justitiæ, prout „ ordinatur ad bonum commune, quod „ pertinet ad officium Regis, indiget directione prudentiæ. Unde istæ duæ virtutes sunt maxime propriæ Regi; scilicet *prudentia*, & *justitia* secundum illud „ Jerem. 23. *Regnabit Rex, & sapiens erit*, „ *& faciet judicium, & justitiam in terra*. „ Quia tamen dirigere magis pertinet ad „ Regem, exequi autem ad subditos; ideo „ *regnativa* magis ponitur species prudentiæ, quæ est directiva, quam justitiæ, „ quæ est executiva ".

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Etsi multi sint, ut animadvertit S. Thomas *art*. 2. *ad* 2. peccatores, & impii, *qui providi sunt in gubernatione familiæ*: dicendum tamen non est, in ipsis esse prudentiam, etiam illam, quæ *œconomica* dicitur: quoniam *ad aliqua* quidem *particularia, quæ sunt in domo disponenda, possunt provide se habere; sed non ad ipsum totum bene vivere domesticæ conversationis, ad quod præcipue requiritur vitia virtuosa*.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Prudentia carnis, astutia, dolus, & fraus vitia sunt, quæ ex avaritia præsertim oriuntur, ut colligitur ex S. Gregorio 11. *Moral. cap*. 17. cujus rei hanc assignat rationem S. Thomas *quæst*. 55. *art*. 8. quia hujusmodi vita quamdam habent cum prudentia similitudinem in aliquo rationis actu. Inter alias autem virtutes morales rectæ rationis usus elucet in justitia, quæ in appetitu rationali sedem habet; adeoque etiam usus rationis indebitus maxime apparet in vitiis justitiæ oppositis, cui præsertim avaritia adversatur. Et ideo prædicta vitia maxime ex avaritia procedunt. Alia ad prudentiam pertinentia consectaria vide *Tract. citat. cap*. 2.

REFLEXIO.

Multi prudentiæ imaginem, & umbram gerunt: pauci veritatem. Multi veluti prudens, immo & prudentissimi laudantur in hoc sæculo, qui stulti, immo & stultissimi habentur apud Deum. Quoniam eorum prudentia tota versatur in rebus tempo-

poralibus, & caducis; non autem in spiritualibus, ac æternis; adeoque vel prudentia carnis est, vel prudentia hujus Mundi, *quæ*, teste Apostolo, *inimica est Deo*; *& prudentiæ* nomen nequaquam meretur, sed imprudentiæ potius, atque stultitiæ. Perpende, quæso, pie Lector, veræ, quam dedimus, prudentiæ notionem, & characteres; & nullam his inesse prudentiæ veritatem clare perspicies. Hæc, ut docet Doctor Angelicus, circa ea potissimum versatur, quæ ad finem totius vitæ nostræ ordinantur, Deum scilicet ultimum omnium finem: Hæc de hoc beatissimo fine, sive de actionibus; quibus ad eum perducimur, consiliatur, judicat, præcipit, ne ab illo deflectamus: Hæc, ut ait S. Augustinus, sive potius Julianus Pomerius *lib.* 1. de Vita Contempl. *Res spirituales a carnalibus defæcatas illustrat, ut homines prudentes, ac sapientes imminentia mala prospiciant, simul & caveant; nec putent ulla esse mala, nisi quæ malos efficiunt, & inter fallacia, & solida bona, quæ nonnisi sempiterna sunt, discernant*. Hæc demum, ne omnes hujus excellentissimæ virtutis prærogativas persequar, hominem edocet, ut ex præteritis argumentum sumat ad disponenda futura; ut ex principiis primis, atque certissimis congruas conclusiones deducat, ut ea, quæ fortassis ignorat, a majorum documentis addiscat; ut bene se habeat in acquirenda recta rerum æstimatione per semetipsum; ut ex iis, quæ novit, per ratiocinationem ad alia, quæ nescit, procedat; ut ea, quæ ordinantur in finem, cum iis comparet, quæ circumstant, ne in judicando fallatur. Hec, & alia similia vera prudentia præstat, ut finem, quem respicit, & in quem suas dirigere debet actiones, attingat.

At vero, dum hæc pius Lector attente considerat, ut quænam sint vere prudentiæ officia, percipiat; nonne necesse est, ut inde colligat paucos esse, qui vere prudentes sint, & appellari mereantur; permultos autem, qui falso *prudentes*, ac *sapientes* ab hominibus reputantur? Quænam etenim pleraque horum consilia, quænam frequentiora judicia, & quæ exinde consequuntur, deliberationes? Nonne de rebus hujus Mundi, in quibus finem vitæ suæ constituunt, omnes curas suas, atque labores impendunt, quo nempe modo ea, quæ carnis sunt, assequantur, quibus mediis transitorias sibi divitias comparent, quibus viis ad dignitates, & honores ascendant; & ad hæc, & similia bona acquirenda totum animum adjungunt, ingenium, cogitationes, & quandoque etiam fraudes, dolos, ac perversas machinationes? Hi plane omnes vera prudentia carent, tametsi prudentes, ac sapientes vulgo prædicentur. Neque enim in his prudentia vera consistit; adeoque insipientes potius, & imprudentissimi dicendi sunt: quia sibi ipsis non consulunt in iis, quæ salutem, & felicitatem æternam spectant. Sola prudentia vera in justis invenitur, qui solum Deum tamquam vitæ suæ ultimum finem præstituentes, omnia consilia sua, omnesque actiones huc dirigunt, ut ipsi placeant, & ad vitam illam sempiternam, quam promisit diligentibus se, continenter aspirant. Quamquam enim industriam illam interdum non habeant, qua sibi & aliis providere valeant de omnibus, quæ ad vitæ humanæ rationem pertinent, ea tamen industria prædìti sunt, quæ sola sufficit ad res salutis æternæ procurandas, eaque sola vera prudentia, non fucata, non apparens, aut imaginaria dici debet; quam Christus Dominus nobis commendat, ac præcipit, dum ait, *Estote prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ*.

Concludamus igitur cum Sancti Augustini verbis in Epist. 52. ad Macedon. *In hac vita virtus non est, nisi diligere, quod dili-*

gen-

gendum est. Profecto id eligere prudentia est.. . . Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo melius nihil invenimus? Hoc Deus est: cui si diligendo aliquid præponimus, vel æquamus, nos ipsos diligere nescimus. Tanto enim nobis melius est, quanto magis in illum imus. Imus autem non ambulando, sed amando; quem tanto habemus præsentiorem, quo eumdem amorem, quo in eum tendimus, potuerimus habere puriorem. Tanto proinde homo prudentior erit, quanto amor Dei in corde ipsius purior erit, atque perfectior: quoniam charitas, quæ lumen secum splendidissimum defert, clarius ostendit, quid fugere, quid eligere debeamus ad finem ultimum consequendum, quæ media adhibere, quas actiones exequi, & quemnam modum observare, ut via recta ambulemus in Deum, & ad ipsum omnium virtutum actus ordinemus.

CAPUT V.

De virtute Justitiæ.

D o c t r i n a.

I. *Definitio justitiæ tum universim, tum specialiter considerata.*

II. *Expositio juris, quod est objectum justitiæ, & a quo nomen desumit.*

III. *Non uno, eodemque modo tria exposita jura justitia respicit.*

IV. *Aliæ divisiones juris, quas justitia intactas custodit.*

V. *Ex his bonitas traditæ definitionis exitescit.*

VI. *Species, sive partes justitiæ assignantur, & explicantur; ac primum quid sit justitia* legalis.

VII. *Quid justitia* distributiva, *&* commutativa.

VIII. *Ex his facile constat, quid sit* injustitia, *quæ justitiæ opponitur.*

IX. *Varii modi, quibus injustum committi potest.*

X. *Nullus patitur injustum volens. Quo sensu hoc intelligendum veniat.*

§. I.

Virtutis Justitiæ definitio.

I. De nobilissima virtute justitiæ nonnulla hic dicemus; reliqua in aliis peculiaribus Tractatibus expendenda, & discutienda erunt. Ea duplex est, aut dupliciter distingui potest; scilicet in *universalem*, & *particularem*. Justitia universim considerata est *conformitas vitæ nostræ, omniumque nostrarum actionum ad divinam legem sive naturalem, sive positivam, aliasque leges omnes humanas, quæ ex ea derivantur, eidemque consentiunt*: atque adeo idem est, ac sanctimonia, omnesque virtutes complectitur. Duo ejus officia sunt his verbis Psalm. 36. expressa: *Declina a malo, & fac bonum*; & de hac justitia sæpe loquuntur Sacræ Litteræ, ut cum inter alia de Sancto Joseph dicitur: *Joseph autem cum esset justus*; super quæ animadvertit Ambrosius: *Justitia communis est virtus*. De hac modo sermo non est.

Justitia specialiter accepta, de qua duntaxar nunc est disputatio, definitur a S. Thoma Ambrosium, & Augustinum secuto, quod sit.

Perpetua, & constans voluntas jus suum unicuique tribuens.

Hæc definitio, quæ a Theologis communiter probatur, cum actum potius, quam habitum designare videatur, paucis immutatis, ita virtuti justitiæ aptari potest, si dicamus, esse *habitum, secundum quem aliquis constanti, & perpetua voluntate jus suum unicuique tribuit*.

II. Ut hanc definitionem luculenter exponamus, *juris* notio, quod unicuique justitia tribuit, præmittenda est. Variæ sunt hujusce vocis acceptiones; illisque prætermis-

missis, quibus interdum *juris* nomine significamus vel disciplinam, aut scientiam legum, vel actum, quo Judex sententiam pronunciat; unde juri dicundo Præfecti *Judices* appellari consueverunt: vel etiam locum, ubi jus dicitur, quo spectant illæ locutiones, *rapere in jus*, *vocare in jus*, similesque; his, inquam, prætermissis, quæ nullam lucem definitioni afferunt, tres aliæ hoc loco paucis exponendæ sunt. Primum itaque *jus* illud dicitur, quod est *æquale*, *ac debitum alteri*; diciturque *jus proprium uniuscujusque*. Jus præterea vocatur *facultas agendi*, *utendi*, *fruendi aliqua re*: ac demum *lex ipsa*, quæ declarat, atque præscribit, quid cuique juris, hoc est facultatis, potestatis, dominii circa aliquid competat.

III. Porro tria hæc jura respicit justitia virtus, non uno eodemque modo, sed paulolum diverso. Lex namque norma, & regula est, quam sequitur *justitia*, suum cuique tribuendo. Id vero, quod ipsa tribuit, & alteri servatum vult, unde & alterius proprium est, dicitur *objectum justitiæ*, sive in quod justitia tendit, & opus quod ipsa facit. Ac demum ex ea; quæ alteri competit, facultate, ut aliquid agat, aut habeat, eoque utatur, ac fruatur, sumit justitia veluti causam, seu conditionem, aut titulum, quo quisque sibi quidpiam suum efficit. Hujusce juris, quatenus lex est, plures sunt divisiones, de quibus egimus in Tractatu *de Legibus*. Quatenus vero vel *facultas* est, vel *potestas*, aut *titulus*, quo quisque sibi quidpiam vindicat, suumque facit, alias subit divisiones: vel enim a natura: vel ex hominum actu, vel ex Dei voluntate, hæc inest cuique facultas. Demum eodem modo dividi potest *jus*, quod est æquale, ac debitum alteri, juxta multiplicem legem, multiplicemque titulum, quibus, quid cuique suum sit, præscribitur, ac determinatur.

IV. Alia præterea est divisio eorumdem jurium, illiusque maxime, quod est facultas, in *perfectum*, & *imperfectum*. Istud appellari solet *jus ad rem*, quæ nondum habetur: illud autem *jus in re*, quæ habetur. Hinc dominium oritur, quod vocant *proprietatis*, quod tum privatis, & singulis convenire potest, tum singulorum Communitati. Hoc dividitur in *directum*, *utile*, & *plenum*. Dominium *directum* sola constituitur proprietate rei absque ejusdem usufructu, & commodis, sive utilitatibus, ut patet in *commodato*, *locato*, *feudo*, *emphiteusi*, & similibus. Dominium *utile* in usu, vel fruitione rei positum est, salva ejusdem substantia: ac hujusce veluti species sunt *usus*, *usufructus*, *habitatio*, & *servitus*. Denique dominium *plenum* rei proprietatem, ejusque usum, & fruitionem complectitur; quod variis modis acquiritur suo loco declarandis.

Hæc igitur jura omnia intacta, & integra servare officium justitiæ est, ac cuique reddere, quod titulo aliquo suum est. *Sua* porro cuique jure naturæ vita est, quam vivit; *sua* integritas membrorum, quæ pollet; *sua* temporalia bona, quæ jude acquisivit, quibusque utitur ut vitam agat, seque conservet; *suus* honor; *sua* bona fama, quam sibi peperit. Hæc omnia servat constanti voluntate justitia, cavetque ab homicidiis, mutilationibus, furtis, rapinis, violentiis, conviciis, contumeliis, detractionibus, aliisque id genus iniquitatum flagitiis. *Sua* rursus cuilibet sunt jure gentium, quæ primum occupantur, quæ possidentur cum proprietate, quæ legitima præscriptione habentur, quæve acquiruntur per mutuos hominum, ac gentium contractus. *Sua* sunt etiam Civium, quæ cuique competunt juxta particularia Civitatum, regnorum, aut rerumpublicarum condicta: ac *sua* demum dici possunt cujuslibet Christiani ea, quæ tradita sunt a Jesu

Chri-

Christo Novi Testamenti Conditore ad vitam æternam consequendam.

His demum & illud adjiciendum censeo, *jus naturæ* per cætera quæque diffundi, eademque firmare. Quare positis hominum pactis, condictis, contractibus, atque inde consequente proprietate rerum, tenentur homines, quæ *sua* cuilibet facta sunt, tum jure humano, tum jure naturali indemnia servare, ac reddere: non minus, ac nemini fas est polluere, quam *suam* mutuo consensu maritus fecit, uxorem; & e converso: unde adulteria injusta sunt, & justitiæ adversantur; ac etiam non minus terræ portionem, quam ante initas societates quispiam colendam sumpsit, ut fructus colligeret ad vitam conservandam necessarios, non absque injustitia alter occuparet. De quibus omnibus plura in loco.

V. Exposito ergo, quod præcipuum est in justitiæ definitione, nempe propria materia, sive objecto ipsius, quod differentiæ locum habet, illamque distinguit a cæteris virtutibus; jam clarescit bonitas definitionis traditæ. Nam cæteræ, quæ præmittuntur, particulæ se tenent ex parte generis, easque communes cum virtutibus cæteris habet justitia. Unde cursim eas declaro: nimirum justitia dicitur *voluntas*, sive habitus voluntatem afficiens; nam in voluntate sedem habet. Additur *perpetua*, *& constans tribuendi* &c. perpetua quidem, non quod actus, aut habitus ejus *perpetuo* durare debeat; sed ut conditio indicetur ad perfectæ virtutis rationem, quæ requirit propositum semper, & in omnibus operandi secundum virtutem. *Constans* vero, ut significetur, quod in illo proposito oporteat firmiter permanere. Neque enim idem est *perpetuum*, & *constans*. Nam *perpetuum* designat tantummodo propositum, & intentionem ita semper operandi: *constans* autem addit ejusdem propositi firmitatem.

§. II.

Species, sive partes justitiæ.

VI. Tres communiter assignantur justitiæ species, sive partes; scilicet justitia generalis, seu *legalis*, *distributiva*, & *commutativa*. Divisionem hanc desumit S. Thomas ex triplici comparatione, quæ constitui potest in hominum societate; si hæc veluti quoddam totum partibus constans consideretur, nempe *partis ad totum*, *totius ad partem*, & *partis ad partem*. Priorem describit ille *quæst.* 58. *art.* 5. his verbis: „ Justitia ordinat hominem in com„ paratione *ad alterum*: quod quidem po„ test esse dupliciter. Uno modo ad alium „ singulariter consideratum: alio modo ad „ alium in communi, secundum quod sci„ licet ille, qui servit alicui Communita„ ti, servit omnibus hominibus, qui sub „ Communitate illa continentur. Ad „ utrumque ergo se potest habere justitia „ secundum propriam rationem “.

„ Manifestum est autem, quod omnes, „ qui sub Communitate aliqua continen„ tur, comparantur ad Communitatem, „ sicut partes ad totum. Pars autem id, „ quod est, totius est. Unde & quodlibet „ bonum partis est ordinabile in bonum „ totius. Secundum hoc ergo bonum cu„ juslibet virtutis, sive ordinantis aliquem „ hominem ad se ipsum, sive ordinantis „ ipsum ad aliquas alias personas singula„ res, est referibile ad bonum commune, „ ad quod ordinat justitia. Et secundum „ hoc actus omnium virtutum possunt ad „ justitiam pertinere, secundum quod or„ dinat hominem ad bonum commune. „ Et quantum ad hoc justitia dicitur *vir*„ *tus generalis*. Et quia ad legem perti„ net ordinare ad bonum commune, inde „ est, quod talis justitia prædicto modo „ generalis dicitur *justitia legalis*: quia „ sci-

„ scilicet per eam homo concordat legi „ ordinanti actus omnium virtutum in bo„ num commune “.

Hinc non pauci sunt, qui existimant justitiam hanc generalem, seu *legalem* ab aliis virtutibus non distingui, sed confundi cum omni virtute, quæ juri, & legibus consentanea operatur. Nihilominus D. Thomæ sententia est hic *quæst.* 58. *art.* 6. eam *generalem* appellari, non quod tam late pateat ejus essentia, quam virtus quælibet, sed ratione officii, & efficaciæ: quia ipsa nempe reliquarum virtutum actus ad commune, & publicum bonum referre doceat: *Sicut etiam charitas potest dici virtus generalis, in quantum ordinat actus omnium virtutum ad bonum divinum, licet eadem, quæ respicit bonum divinum ut proprium objectum, sit quædam specialis virtus secundum suam essentiam*.

VII. Ad alias pergo justitiæ partes, quæ sunt *distributiva*, & *commutativa*. Agit de utraque Doctor Angelicus *q.* 6. *art.* 2. & ait: *In distributiva justitia datur aliquid alicui personæ privatæ, in quantum id, quod est totius, est debitum parti: quod quidem tanto majus est, quanto ipsa pars majorem principalitatem habet in toto; & ideo in distributiva justitia tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto illa persona majorem habet principalitatem in communitate*. Unde hæc tradi solet distributivæ justitiæ definitio, quod nempe sit ea, *quæ versatur in distributione communium bonorum, officiorum, bonorum, præmiorum, & gratiarum, ut unicuique consentanea pro conditione, statu, meritis, & dignitate cujusque tribuantur*.

Justitia *commutativa* versatur tota circa res, quæ subsunt commerciis, & commutationibus hominum, si tamen voces istæ late usurpentur. In his vero redditur aliquid, ut inquit ibidem S. Thomas, singulari personæ propter rem ejus, quæ accepta est, ut maxime patet in emptione, & venditione, in quibus primum invenitur ratio commutationis. Unde hæc esse potest definitio ipsius, quod nimirum sit *virtus directiva commutationum, quæ fiunt inter personas, æqualitate rerum servata*.

Hujusmodi autem commutationum, quas justitia dirigit, aliæ sunt *voluntariæ*, quibus ultro rem suam alter transfert in dominium alterius: & aliæ *involuntariæ*, dicuntur, quibus res aliena, vel persona, invito Domino, usurpatur, aut læditur. Primi generis octo veluti species enumerat S. Thomas *q. laud. art.* 3., scilicet emptionem, & venditionem, usumfructum, mutuum, & commodatum, locationem, & conductionem, depositum, impignorationem, & fidejussionem. Quindecim vero posterioris recenset; eæque sunt furtum, rapina, dolosa occisio, percussio, veneficium, violenta occisio, incarceratio, verberatio, mutilatio, falsum testimonium, detractio, falsa accusatio, convicium, adulterium, servi seductio.

§. III.

De vitio injustitiæ.

VIII. Ex notione, & ex divisione justitiæ, quam dedimus, & declaravimus, facile colligi potest, quid sit *injustitia*, quod est vitium ipsi directe oppositum. Hinc S. Thomas consequenter ad doctrinam suam 2. 2. *q.* 59. *art.* 1. duplicem distinguit injustitiam: quarum altera *illegalis* dicitur, quæ nempe *legali* justitiæ opponitur; & hanc definit secundum essentiam suam esse speciale vitium, quatenus respicit speciale objectum, scilicet bonum commune, quod contemnit: Sed *quantum ad intentionem*, subdit, *est vitium generale*; quia per contemptum boni communis potest homo ad

ad omnia peccata deduci: sicut etiam omnia vitia, quatenus repugnant bono communi, *injustitiæ* rationem habent, quasi ab injustitia profecta.

Altero modo *injustitia particularis* est, sicut & justitia, cui adversatur, secundum scilicet inæqualitatem quamdam ad alterum: prout nimirum homo vult amplius habere de bonis, puta divitiis, honoribus, & minus de malis, puta laboribus, & damnis. Atque ita considerata injustitia materiam, sive objectum speciale habet: & vitium peculiare est virtuti peculiaris justitiæ oppositum vel *distributivæ*, vel *commutativæ*.

Quemadmodum autem justitiæ objectum est *aliquid æquale in rebus exterioribus*; ita quoque objectum injustitiæ est aliquid inæquale, prout videlicet alicui attribuitur magis, vel minus, quam sibi competat. *Ad hoc autem objectum*, inquit S. Thomas *art. 2.*, *comparatur habitus injustitiæ mediante proprio actu, qui* injustificatio *appellatur. Unde contingere potest, quod qui injustum aliquid facit, non sit injustus*.

IX. Hoc autem, quemadmodum & quæ docere pergit Doctor Angelicus, sic explicari possunt; videlicet, variis modis contingit, aliquem operari, quod injustum est, primo *ignoranter*; & si quidem ignorantia sit inculpata, nullatenus peccat: si vero culpabilis sit: peccat quidem, sed non idcirco dicendus est *simpliciter injustus*; quia injustum *per se, & formaliter* non operatur, sed *materialiter*, & *per accidens*.

Secundo potest aliquis, quod injustum est, committere ex aliqua passione iræ, luxuriæ, aliave simili. Et qui ita operatur, equidem peccat: sed non propterea *simpliciter* denominatur *injustus*. Quoniam, licet agat ex electione objecti, quod sciens, & volens eligit; non tamen agit ex perfecta deliberatione, & electione *injusti formaliter*; qui non omnino intendit facere *injustitiam*, sed potius passioni suæ, aut voluptati satisfacere. Neque tamen inde colligas, ex passione luxuriæ mœchando cum aliqua muliere uxorata, non peccare etiam contra justitiam; sed luxuriosum potius dicendum esse, quam mœchum.

Tertio potest aliquis injustum agere ex plena, & deliberata electione *injusti*, quod ipsi placeat: & iste simpliciter, & absolute dicitur *injustus*: quia agere ex plena deliberatione, & electione objecti, quod sciens, & volens quis eligit citra ignorantiam, & passionem, magnum indicium est habitus prævalentis in animo ipsius. *Injustum* siquidem esse hic denotat habitum, & ex habitu operantem: neque enim unus actus virtutis denominat hominem simpliciter *virtuosum*: sicut neque unus actus vitii præsertim ex ignorantia, vel passione elicitus, denominat *vitiosum*.

X. Aliam art. 3. difficultatem versat S. Thomas, *num scilicet aliquis possit pati injustum volens*? eamque ita resolvit; nimirum *quod injustum per se, & formaliter loquendo, nullus potest facere, nisi volens, nec pati nisi nolens*; probatque hac ratione: „Actio de sui ratione procedit agente: „passio autem secundum propriam rationem est ab alio: unde non potest esse „idem secundum idem *agens*, & *patiens*. „Principium autem proprium agendi in „hominibus est voluntas: & ideo illud „proprie, & per se homo facit, quod „volens facit; & e converso illud proprie homo patitur, quod præter voluntatem suam patitur: quia, in quantum „est volens, principium est ex seipso; & „ideo, in quantum est hujusmodi; magis „est agens, quam patiens". Ita D. Thomas, qui tamen *per accidens*, & *quasi materialiter* loquendo, consentit posse aliquem id, quod de se injustum est, vel *facere nolentem*, sicut cum quis præter intentionem operatur; vel *pati volentem*, sicut cum aliquis alteri tribuit amplius, quam ipsi debeat.

Hæc doctrina firmatur vulgata illa regula juris in 6. *Scienti, & volenti non fit injuria*. Quæ tamen regula de illo intelligenda est, qui est omnino *sciens*, & *volens*; adeo ut ejus voluntarium admixtum involuntario non sit, sed liberum prorsus, atque spontaneum: cujusmodi sane non est, dum quispiam ex ignorantia consentit, vel per violentiam, aut aliam similem injustitiam ad consentiendum adigitur; ut cum latroni mortem minitanti viator nummos tribuit.

CAPUT VI.

CONSECTARIA.

I. *Quo sensu S. Augustinus justitiam vocat* amorem Deo servientem.

II. *Nedum primarius, sed etiam secundarius justitiæ actus in ipsius definitione comprehenditur*.

III. *Necesse est justitiam semper esse* ad alterum.

IV. *Justitia* legalis *veram habet, ac proprium justitiæ rationem*.

V. *Justitia* legalis, *quæ reperitur in Principe, ejusdem speciei est, ac ea, quæ reperitur in subditis*.

VI. *Justitia particularis, sive* distributiva *sit, sive* commutativa, *propriam habet, ac peculiarem materiam in actionibus exterioribus positam*.

VII. *Hinc justitia per se, & primario non versatur circa passiones*.

VIII. *Justitiæ medium non est* rationis, *sed* rei.

IX. *Justitia nedum* legalis, *sed etiam particularis præeminet cæteris virtutibus moralibus, quæ sedem habent in appetitu sentiente*.

X. *Speciale peccatum contra justitiam* legalem *non est quidquid vitiosum agitur, nisi fiat ex contemptu boni communis, vel intentione illud violandi*.

XI. *Unde injustitia illegalis speciale quidem peccatum est secundum essentiam: generale vero secundum intentionem operantis*.

XII. *Quamvis non improbabile sit Virgini injuriam non inferri, dum sciens ac volens in stuprum consentit: opposita tamen sententia probabilior est*.

XIII. *Injuriam patitur tum qui nummos usurario solvit, tum qui pecuniam latroni mortem comminanti tribuit; licet uterque libere hoc faciat*.

XIV. *Injustitia ex genere suo lethale peccatum est; & solum ex pravitate materiæ veniale*.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. CUM S. Augustinus justitiam vocat, ut passim id præstat, *amorem Deo servientem*; hoc non est intelligendum eo sensu, ut virtus non sit a charitate distincta, sed eo duntaxat, quem exponit S. Thomas q. 58. art. 1. ad 6. nimirum: *Sicut in dilectione Dei includitur dilectio proximi; ita etiam in hoc, quod homo servit Deo, includitur, quo unicuique reddat, quod debet: adeoque charitas, quæ Deum diligit, ut summum bonum, non est justitia*, sed virtus sublimior, quæ illam quemadmodum & cæteras virtutes, dirigit in finem proprium, omnesque elevat, & maxime perficit.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. In eo, quod in justitiæ definitione diximus, ipsam *tribuere unicuique, quod suum est*, intelligendus venit nedum primarius, sed etiam secundarius justitiæ actus, qui est non lædere quempiam, & cum primario penitus cohæret. Fieri namque non potest, quod aliquis firmum habeat propositum tribuendi cuilibet, *quod suum est*, si aliquem aut lædat, aut lædere velit. Hoc enim est jus suum cuique tribuere, quod ei debitum est, reddere, si ipse non habet; intactum servare, si habet.

Con-

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Justitiam *ad alterum semper esse* necessum est: nam justitia æqualitatem importat; nihil autem, dum proprie loquimur, est sibi æquale, sed alteri. Quare inter partes ejusdem personæ, quoties ratio imperat, & vires inferiores obediunt, etsi quædam justitiæ similitudo sit, teste Augustino *lib.* 19. *de Civit. Dei cap.* 21.; ea tamen nonnisi metaphorica justitia est: quia est inter vires, ac facultates ejusdem personæ, vel suppositi. Ad justitiam autem præsse dictam personarum diversitas requiritur.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Justitia *legalis* veram justitiæ rationem obtinet. Nam inter Communitatem, & particulares ejus Cives reperitur tum verum debitum, tum suppositorum diversitas, ac etiam quædam æqualitas, dum alter alteri præstat, quod debet, secundum leges; adeoque nihil ipsi deficit, quod ad veram, propriamquæ justitiæ rationem pertinet, quamquam minime negari queat, deesse aliquid ad ejus perfectionem hoc ipso, quod omnes ad Communitatem spectantes comparentur ad ipsam Communitatem veluti pars ad totum: pars autem id, quod est, totius est; atque adeo ibi tam perfecta *ad alterum* comparatio non fit, sicut est inter duos Concives, quorum alter ab altero non pendet. Neque dices, hujusce justitiæ transgressionem non obligare ad restitutionem: non enim restitutio cujuscumque justitiæ actus est, sed *commutativæ*; adeo ut probabile sit etiam *distributivæ* justitiæ violationem, quæ vera justitia species est, non inducere restitutiónis onus, nisi quatenus cum ea immiscetur justitiæ commutativæ violatio.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Ejusdem speciei est justitia *legalis*, quæ reperitur in Principe, ac in subditis: idem siquidem objectum formale respicit, scilicet *bonum commune*. Equidem Princeps bonum commune respicit, ac promovet per rationes universaliores, quam subditi. Verum hoc justitiæ speciem non immutat: quemadmodum nec fidei species, aut natura mutatur ex hoc, quod Prælati per Scripturas, & argumenta sublimiora de fide judicent, subditi autem solam Ecclesiæ propositionem attendant. Hinc S. Thomas hic *art.* 6. docet quidem, justitiam principaliter, & quasi architectonice esse in Principe; *in subditis autem secundario, & quasi ministraliter*: sed hæc diversitas officii potius est, quam speciei; nec mutationem nisi numericam actus inducit, cum ad eumdem finem, bonum nempe Reipublicæ, actus uterque conspiret.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Justitia particularis, *distributiva* scilicet, & *commutativa* propriam habet, & peculiarem materiam; nimirum actiones exteriores, prout juxta eas unus alteri coordinatur. Cum enim justitia a cæteris virtutibus differat, quod hæ componant, rectumque hominem faciant in semetipso: justitia vero in ordine ad alterum; consequens est, quod hæc ordinatio non perficiatur, nisi secundum actiones, & res exteriores, in quibus homines sibi invicem communicare possunt.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Atque hinc fit, justitiam per se, & primario non versari circa passiones: „ Quod quidem, inquit S. Thomas *hic art.* „ 9. ex duobus apparet. Primo quidem „ ex ipso subjecto justitiæ, *quod est volun-* „ *tas*, cujus motus, vel actus non sunt „ pas-

„ passiones ; sed solum motus appetitus „ sensitivi *passiones* dicuntur ; & ideo justi- „ tia non est circa passiones, sicut tempe- „ rantia , & fortitudo . . . . Alio modo „ ex parte *materia* : quia justitia est circa „ ea , *quæ sunt ad alterum* ; non autem „ per passiones interiores immediate ad „ alterum ordinamur [16] . Nihil tamen ve- tat, quin justitia passiones respiciat indire- ćte ac mediate , sive mediantibus aliis vir- tutibus , temperantia , fortitudine &c.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Sicut medium aliarum virtutum moralium est *medium rationis* ; ita medium justitiæ est *medium rei* . Cum *medium* illud sit , quod inter extrema versatur , in moralibus autem *extrema* vocentur *excessus* , & *defectus* ; medium virtutis est bonum illud , quod inter excessum , & defectum consistit . Si sola ratio illud constituat , spectata qualitate personæ, *medium rationis* appellatur : si vero statuatur ex comparatione *rei ad rem* , sive per æqualitatem alicujus rei ad alteram , dicitur *medium rei* . Itaque , ut animadvertit S. Doctor hic *art.* 10. cum „ aliæ virtutes morales „ principaliter consistant circa passiones , „ quarum rectificatio non attenditur, nisi „ secundum comparationem ad ipsum ho- „ minem , cujus sunt passiones , prout sci- „ licet quod irascitur , vel concupiscit, ut „ debet , secundum diversas circumstan- „ tias ; ideo *medium* talium virtutum non „ accipitur secundum proportionem unius „ rei ad alteram , sed solum secundum „ comparationem ad ipsum virtuosum. Et „ propter hoc in ipsis est medium solum „ secundum rationem ipsam quoad nos „ .

„ At vero materia (subdit ille) justitiæ „ est *exterior operatio* , secundum quod ip- „ la , vel res , cujus est usus , debitam „ proportionem habet ad aliam personam. „ Et ideo *medium justitiæ* consistit in qua- „ dam proportionis æqualitate rei exterio- „ ris ad personam exteriorem . Æquale „ autem est realiter medium inter majus, „ & minus . Unde justitia habet medium „ rei „ . Hic autem advertere opus est , interdum mutata persona mutari etiam *medium* justitiæ , non propter diversam operantis complexionem , sicut in temperantia ; sed propter ipsam personam , quæ mutationi subest , ex qua debitum , & æqualitas in rebus consistens variatur , si nimirum personæ qualitas , sive conditio auget , aut minuit quantitatem rei . Sic majori punitione dignus est , qui percutit, aut occidit Principem , quam qui civem privatum ; quoniam gravitas delicti , & injuriæ mutatur .

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Justitia nedum *legalis* , sed etiam *particularis* præcellit omnibus virtutibus moralibus , quæ in sentiente appetitu sedem habent : de his quippe loquitur Præceptor Angelicus hic *art.* 12. Et de *legali* quidem justitia nullum esse dubium potest ; quia cum hæc primario , & per se ad commune bonum referatur , illud bono cujusvis singularis personæ præeminet . Quoad justitiam vero *particularem* attinet , ejus supra ceteras excellentiam primo repetit S. Thomas ex nobiliore subjecto , in quo residet , nempe voluntate , cum aliarum subjectum sit appetitus sentiens . Deinde ex parte objecti : aliæ namque virtutes laudantur solummodo *secundum bonum ipsius virtuosi* ; justitia autem laudatur , secundum quod virtuosus ad alium bene se habet, & sic justitia quodammodo est bonum alterius . Et propter hoc Philosophus in 1. *Rhet.* tradit : *Necesse est maxime virtutes esse illas , quæ sunt aliis utilissimæ* .

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Non est peccatum speciale contra justitiam

ftitiam legalem, quidquid vitiofum agitur, nifi hoc fiat ex contemptu boni communis, vel ex certa intentione contra illud agendi. Nam fi contemptus, & ejufmodi intentio prorfus abfint, injuftitia illegalis non erit vitium diftinctum ab iis, quæ adverfus illas virtutes perpetrantur, quarum actus exercendi erant ex imperio legalis juftitiæ, fed erit quædam generalis omnium peccatorum conditio; ut fi aliquis vel occidat, vel fornicetur, furetur &c., non ex animo contemnendi legem, vel bono communi adverfanti, fed ut cupiditati fuæ obfequatur: tunc enim peccatum ad illas virtutum fpecies pertinebit, quibus ea vitia opponuntur.

Consectarium Undecimum.

XI. Ex quo colligi poteft, *illegalem* injuftitiam *fpeciale* quidem vitium effe fecundum effentiam fuam; *generale* vero fecundum intentionem operantis, quatenus ex animo, vel intentione operantis poteft unicuique vitio admifceri, fi nempe fiat ex contemptu communis boni; ut fi quis ex. gr. furetur pecuniam non ex paffione duntaxat, fed etiam ex contemptu vel legis, vel boni communis: quod peccatum, utpote tunc fpeciale, in Confeffione peculiariter aperiendum effet.

Consectarium Duodecimum.

XII. Quoniam nullus *fciens*, & *volens injuftum patitur*; qui Virginem voluntarie, ac fpontanee confentientem violat, nullam in ipfam committit injuriam. Injuriam tamen parentibus infert, fub quorum poteftate eft, nifi forte & ipfi libere affentiantur: eoque in cafu peccatum illud non erit contra juftitiam, fed folum contra temperantiam. Ita refpondent Bannez, Silvius, aliique. Verum probabilius alii putant; etiam contra juftitiam illum peccare: quia Virgo clauftri fui virginalis ita domina non eft, ut de ipfo ad libitum difponere valeat; de quo alibi.

Consectarium Decimumtertium.

XIII. Injuriam aliquis ab Ufurario patitur ufuras exigente, quamquam eas ipfi libere folvat; non enim ifte eft volens plena, ac perfecta voluntarii ratione, ficut neque ille, qui latroni mortem minanti pecuniam tribuit. Nam qui vel ufuras folvit, vel pecuniam latroni tribuit, fimpliciter quidem hoc vult, atque eligit, ut fuæ neceffitati fuccurrat; nollet tamen folvere, vel tribuere, fi ufurarius gratis mutuum præftare vellet, & latro pecuniam non extorqueret.

Consectarium Decimumquartum.

XIV. Injuftitia de fe peccatum lethale eft; quoniam cum alteri ex fua ratione nocumentum inferat, charitati repugnat. Propter tamen materiæ pravitatem veniale eft: fiquidem, ut ait S. Thomas q. 59. art. 4. ad 2., *deficit a perfecta ratione ejus, quod eft injuftum facere: in quantum poteft reputari non effe omnino contra voluntatem ejus, qui hoc patitur: puta fi auferat aliquis alicui unum pomum, vel aliquid tale, de quo probabile eft, quod ille inde non lædatur, nec ei difpliceat.*

CAPUT VII.

De judicio, prout actus juftitiæ eft.

D O C T R I N A.

I. *Judicii, quo de agitur, definitio.*
II. *De conditionibus, quæ ad juftum judicium requiruntur.*
III. *An lethaliter peccet Judex, in peccato mortali fententiam pronuncians. Doctrina S. Thomæ.*
IV. *Quænam ex data doctrina colligantur.*
V. *De judicio ex fufpicione profecto. Quid fit fufpicio: quinam ejus gradus.*

VI.

VI. *Suspicio quo sensu peccatum lethale sæpe sit* .

VII. *Quid de hoc reapse senserit S. Thomas, ostenditur* .

VIII. *Dubia in meliorem partem interpretanda sunt* .

IX. *Hujus doctrinæ amplior explicatio* .

X. *In judicio publico sive sæculari , sive ecclesiastico juxta leges scriptas judicandum est* .

XI. *Sententia judicis injusta valorem non habet in foro conscientiæ* .

XII. *De judicio perverso propter judiciariæ authoritatis usurpationem* .

XIII. *Dirimitur controversia de legibus , ac judiciis Tyrannorum , sive in regimine , sive in titulo ejusmodi sint* .

§. I.

De definitione Judicii , *prout hic sumitur* .

I. JUDICIUM multiplici in sensu sumi potest , ac solet ; nempe pro determinarione intellectus in quacumque materia , pro causis , & negotiis , de quibus est judicandum , pro legibus , & mandatis , pro punitione , & condemnatione , pro loco , in quo fertur sententia Judicis &c. In hac vero quæst. 50. sumit illud S. Thomas pro actu ad justitiæ virtutem pertinente . Unde ex S. Doctoris doctrina , quam tota quæstione tradit , judicium , quo de agimus , ita definiri potest, quod nimirum sit.

Recta determinatio ejus , quod justum est; sive illa fiat per judicem cogentem partes ad æqualitatem servandam : sive per privatas personas ferentes de alicujus probitate sententiam .

Hæc definitio colligitur quoad priorem partem ex art. 1. & 2. quoad alteram vero ex art. 3. & 4. Primum itaque ostendit S. Thomas , *judicium* esse actum justitiæ hac ratione , quod scilicet „ Judicium proprie „ nominat actum judicis , in quantum judex est : judex autem dicitur , quasi *jus dicens* . Jus autem est objectum justitiæ , „ ut supra habitum est. Et ideo judicium „ importat secundum primam nominis impositionem *definitionem* , sive *determinationem justi* , sive *juris* . Quod autem „ aliquis bene definiat aliquid in operibus „ virtuosis , proprie procedit ex habitu „ virtutis : sicut castus recte determinat „ ea , quæ pertinent ad castitatem . Et „ ideo judicium , quod importat rectam „ determinationem ejus , quod est justum , „ proprie pertinet ad justitiam “. Hic tamen animadvertere oportet juxta traditam judicii definitionem , minime requiri ad essentialem *judicii* rationem authoritatem Superioris , cum etiam privatis personis vera , ac proprie dicti justi judicii ratio competere valeat : quibus nequaquam adversari ea , quæ hic habet S. Doctor , nempe *judicium , quod importat definitionem justi , pertinet ad justitiam , secundum quod est principaliori modo in Præsidente* , infra constabit .

§. II.

De conditionibus ad justum judicium requisitis .

II. Ut occasionem sumat S. Thomas agendi de conditionibus , quæ ad justum judicium requiruntur , inquirit art. 2. *utrum sit licitum judicare* : ac tres conditiones esse docet , ut *judicium actus justitiæ sit* , necessarias : quarum prima est , ut *ex inclinatione justitiæ procedat* : altera , *ut procedat ex authoritate Præsidentis* ; tertia , *ut secundum rectam rationem prudentiæ proferatur* . Qualibet autem ex his deficiente , judicium vitiosum est . Si prima desit , *perversum* erit , aut *injustum* : si secunda , erit *usurpatum* : si tertia , *temerarium* .

Quoad primam ex his conditionibus attinet , sensus non est , quod judicium , ut actus justitiæ sit , procedere debeat *ex habitu*

bitu justitiæ : certum quippe est, hoc habitu carere posse judicem, neque tamen injustum, aut perversum ferre judicium, si regulam justitiæ, & prudentiæ dictamen servet: sed hoc sensu est intelligenda, tum quod judicium ferri debeat non contra justitiam; tum quod ex affectu, & amore justitiæ proveniat; tum demum quod non ex aliqua privata affectione feratur: uno verbo oportet, quod judicium procedat ex inclinatione justitiæ, idest secundum justitiæ rectitudinem, ex affectu scilicet, sive intentione reddendi unicuique, *quod suum est*, proferatur, idque juxta leges, & justitiæ regulas. Quæ si desint, judicium dicitur *iniquum*, & est mortale peccatum adversus justitiam.

Quoad alteram conditionem spectat, adnotandum est, *authoritatem* Principis, sive Præsidentis non ad omne judicium necessariam esse. Sicut enim privata persona virtute justitiæ gaudere potest, ejusque actum exequi, aliena restituendo, aut debita solvendo; ita quoque judicando, quod hoc, vel illud fieri debeat juxta regulas justitiæ. Sed hæc conditio ad *publicum* duntaxat *judicium* exigitur, cujusmodi est, quod in tribunalibus sive Sæcularibus, sive Ecclesiasticis exercetur. Quoniam ad hujusmodi judicium vis coactiva necessaria est, qua is, qui judicat, partes ad obediendum compellere valeat, sive ad observandam sententiam Judicis. De hoc judicio loqui D. Thomam manifestum est, cum ad judicandum Superioris authoritatem requirit, ut patet ex *quæst.* 67. *art.* 1. ubi ait: *Sicut lex generalis debet habere vim coactivam; ita etiam sententia Judicis habere debet vim coactivam, per quam constringatur utraque pars ad servandam sententiam Judicis*.

Circa tertiam conditionem hæc requirit, ut qui judicium profert, servet leges, ac rectitudinem prudentiæ, habita scilicet ratione loci, temporis, personarum, aliarumque circumstantiarum. Alioquin, quamquam, quod justum est, constitueret, si tamen id non præstet, quando, ubi, & quomodo oportet, judicium ipsius vel suspectum erit, vel temerarium.

§. III.

Num lethaliter peccet Judex in peccato lethali sententiam proferens.

III. Ex his, quæ docet S. Thomas in hoc art. respondens ad 3. argumentum, quæstio suboritur haud levis momenti, an scilicet peccet Judex lethaliter, dum judicat in peccato mortali existens? Et quidem ejus responsio istiusmodi est: „ Dicendum, „ quod illi, qui sunt in gravibus peccatis, „ non debent judicare eos, qui sunt in iisdem peccatis, vel minoribus, ut Chrysostomus dicit super illud Matth. 7.: *Nolite judicare*. Et præcipue hoc est intelligendum, quando illa peccata sunt publica: „ quia ex hoc generatur scandalum in cordibus aliorum. Si autem non sunt publica, sed occulta, & necessitas judicandi immineat propter officium, potest cum „ humilitate, & timore vel arguere, vel „ judicare. Unde Augustinus dicit *de serm. Domini in Mont.* lib. 2. cap. 19.: *Si invenerimus nos in eodem vitio esse, congemiscamus, & ad pariter conandum invitemus*. Nec tamen propter hoc homo sic „ seipsum condemnat, ut novum condemnationis meritum sibi acquirat; sed quia „ condemnans alium ostendit se similiter „ condemnabilem esse propter idem peccatum, vel simile “.

IV. Ex hac fulgentissima Sancti Thomæ doctrina nonnulla erui possunt quoad propositam quæstionem. Primo scilicet, Judicem in peccato mortali ex officio suo judicantem non ideo peccare, quasi authoritatem ad judicandum per peccatum amiserit. Christus enim Matth. 23. non ideirco,

co, quia Scribæ, & Pharisæi peccatores erant, suam authoritatem, ac potestatem amisisse censuit, sed potius eam retinuisse docuit, dicens: *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ, & Pharisæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate, & facite: secundum vero opera eorum nolite facere.* Et S. Petrus fideles admonet, ut Dominis obediant *non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.*

Sequitur secundo, Judicem sive Secularem: sive Ecclesiasticum, existentem nedum in occulto delicto, verum etiam in publico, sed scandalum non præbente, haud peccare lethaliter, imo ne venialiter quidem, si peccatum occultum sit, & ex officio judicium exerceat, non ex odio, aut superbia, aut aliquo alio pravo affectu. Ita colligitur ex verbis illis Sancti Thomæ: *Si peccata non sint publica, sed occulta, & necessitas judicandi immineat propter officium, potest cum humilitate, & timore vel arguere, vel judicare.* Quod amplius declarat *lect. 1. in cap.* 8. Joan. *Si est in proposito peccandi, aut profert sententiam ut legis minister: & sic non peccat ex hoc, quod sententiam profert: quamvis peccet ex hoc, quod talia facit, quibus dignus est contra se ipsum similem sententiam recipere. Si autem proprio motu, dico, quod proferendo sententiam peccat: cum non moveatur ad hoc ex amore justitiæ, sed ex aliqua mala radice.* Quod ex aliis etiam locis constat. Unde dicendum est, S. Thomam correxisse, quod antea scripserat *in* 4. *dist.* 19. *art.* 2. *quæst.* 2. peccare, nimirum, qui existens in peccato mortali *etiam occulto*, prælationis utitur officio alterum corripiendo, vel quidpiam aliud proprii officii exequendo.

Ratio quoque ad eamdem assertionem probandam suffragatur. Siquidem hujusmodi judex ferendo sententiam servat conditiones omnes, quæ ad rectum judicium necessariæ sunt, non sufficientem authoritatem habet, ut supponimus, & juxta inclinationem justitiæ operatur: judicis etiam peritia non caret, sicut neque causæ cognitione, nec cæteris aliis, quæ ad recte judicandum moralis prudentia requirit, adeoque nihil est, cur judicium ipsius actus moraliter bonus existimari non debeat.

Tertio colligitur, Judicem existentem in peccato mortali non solum publico, sed etiam scandaloso peccatum committere ex genere suo lethale: omne namque peccatum, quod scandalum parit, ex genere suo peccatum lethale, ut alibi dicemus. Hujusmodi autem Judex aliis scandalo est: præbet enim occasionem conquerendi, vel quod Judex in cæteris puniat eadem, quæ ipse committit; vel quod justitia vim non habeat eamdem in Judice, ac in aliis; atque ita justitia contemptui exponitur. Negari tamen haud posse videtur, hoc Judicis peccatum, licet ex se grave sit, veniale nonnunquam esse posse ob materiæ levitatem, aut si peccatum illud vel nullum, vel exiguum scandalum præbeat, veluti si scandalosum non fuerit relate ad sententiam, quam judex profert, neque ipsam contemptui exponat.

§. IV.

De judicio ex suspicione profecto.

V. Suspicio, prout eam hic *art.* 3. definit ex Tullio S. Thomas, est *quædam opinio mali ex levibus indiciis procedens*; & ex tribus contingere docet. Uno quidem modo ex hoc, quod aliquis in se ipso malus existens, ex hoc ipso quasi conscius malitiæ suæ, facile de aliis malum opinatur, juxta illud Eccles. 10. *In via stultus ambulans, cum ipse sit insipiens, omnes stultos æstimat.* Alio modo ex hoc provenit, quod aliquis male ad alterum afficitur: quoniam, cum aliquis alium contemnit, aut odio habet, aut adversus eum irascitur,

tur, aut invidet, ex levibus signis permotus de ipso malum opinari solet; quia faciliter quisque credit, quod appetit. Tertio modo provenit suspicio ex diuturna experientia; qua de causa, ut observat Philosophus in 3. Rhetor. *Senes sunt maxime suspiciosi, quia multoties experti sunt aliorum defectus*. Priores duæ suspicionis causæ *ad perversitatem affectus* pertinent; tertia vero rationem suspicionis imminuit, quatenus *experientia ad certitudinem proficit, quæ est contra rationem suspicionis*. Atque adeo, concludit S. Doctor, *suspicio vitium quoddam importat; & quanto magis procedit suspicio, tanto magis est vitiosum*.

Porro triplicem suspicionis gradum distinguere oportet cum eodem Angelico Præceptore. Et primus quidem gradus est, ut homo ex levibus indiciis incipiat de alterius probitate dubitare: & hoc quidem *veniale, ac leve peccatum esse* definit: *Pertinet enim*, inquit, *ad tentationem humanam, sine qua vita ista non ducitur*, ut habetur in Glos. ad illud 1. ad Corinth. 4. *Nolite ante tempus judicare*.

Alter gradus est, cum aliquis pro certo malitiam alterius æstimat ex levibus indiciis: &, si de aliquo gravi peccato concipiatur, peccatum mortale est, quatenus non est sine proximi nostri contemptu, qui charitati repugnat. Unde Glossa ibidem subdit: *Si ergo suspicionem vitare non possumus, quia homines sumus, judicia tamen, idest definitiones, firmasque sententias continere debemus*.

Tertius tandem gradus est, cum aliquis Judex ex suspicione procedit ad aliquem condemnandum; & hoc directe ad judicium pertinet, & peccatum mortale est, & justitiæ adversatur.

VI. Hæc quamvis satis aperta videantur, nihilominus inter Theologos dissidium est, num suspicio ad rationem mortalis peccati, saltem aliquando, pertingat. Sed hanc controversiam, ac, si quæ est, difficultatem discuti facile posse arbitror, diligenter perpensa S. Thomæ doctrina. Unde primum assero: suspicari, vel etiam judicare quidpiam mali de proximo, quoties ad suspicionem, vel judicium, quod firmam adhæsionem intellectus importat, formandum causæ sunt ad hoc sufficienter moventes, nullum peccatum esse: siquidem hujusmodi suspicio, aut judicium conforme tunc est prudentiæ, atque adeo rectum. Neque hic temporis habenda ratio est sive brevis, sive diuturni, quo suspicio, vel judicium duravit, si eædem causæ moventes persistant.

2. Si judicium temerarium sit, hoc est, conceptum sine sufficiente motivo, quod ex rei qualitate, conditione personæ, & circumstantiis maxime pendet, peccatum lethale est, attenta gravitate mali, circa quod judicium versatur: quia tunc proximo gravis infertur injuria; nec leve fieri potest, nisi ex imperfectione actus, si nempe desit plena advertentia, ut in reliquis id genus peccatis contingit.

3. Suspicio *temeraria*, idest ex levibus, & insufficientibus motivis concepta, sive opinionem imprudentem mali, sive dubitationem propriæ dictam secum afferat, ex genere suo peccatum lethale est; solumque veniale fit vel propter materiæ parvitatem, vel propter imperfectionem actus haud plene deliberati.

VII. Hoc assertum, de quo dumtaxat dissensio videtur esse penes Theologos, ex tradita D. Thomæ doctrina perspicue colligi mihi videtur. Cum enim tres gradus *suspicionis* distinxisset, in primo non comprehendere dubitationem, & opinionem plene deliberatam, sed eam tantum, quæ levis est, ac veluti repentina, primusque rationis motus, satis constat ex eo, quod illam veluti definiens ait, quoties *ex levi-*

bus indiciis dubitare quis incipit ; ubi consulto non dixit, *quando dubitat*, sed *quando dubitare incipit*, ut nempe significet, ad hunc gradum, quem solum *veniale peccatum* esse docet, non pertinere suspicionem, aut dubitationem, quæ est omnino deliberata, & perfecta, sed illam tantum, quæ est imperfecta, repentina, & indeliberata. De hac enim, non autem de altera loqui compertum est.

Præterea de suspicione hujusce primi gradus S. Thomas Augustinum sequutus affirmat, ipsam *pertinere ad humanam tentationem, sine qua vita ista non ducitur*. Porro certum est, solas leves, ac repentinas suspiciones ad hujusmodi *tentationem humanam* pertinere: quoniam eæ suspiciones, quæ prorsus deliberatæ sunt, non ad fragilitatem humanam, sed ad diabolicam tentationem referuntur.

Demum ex responsione S. Thomæ *ad 2. argument.* & ex *articulo sequenti* liquido apparet, in eo primo gradu non complecti opinionem plene deliberatam. Scribit enim art. 4. *Ex hoc ipso, quod aliquis habet malam opinionem de alio absque sufficienti causa, indebite contemnit ipsum, & injuriatur ei*. Hoc autem articulo 3. docet *peccatum mortale esse* contemnere proximum, eique injuriam inferre; adeoque in primo gradu non loquitur, nisi de suspicione indeliberata.

Profecto si suspicionis propriæ dictæ notionem penitus expendamus, aliter loqui non possumus. Quid enim suspicio sit, jam vidimus ex ipso S. Doctore, nempe *opinio mali de proximo ex levibus indiciis procedens*: opinari autem de gravi peccato proximi ex levibus, & insufficientibus indiciis, nonne est injuriam in corde nostro ipsi inferre, eumque contemnere? Injuriam autem sine causa proximo inferre, eumque contemnere, quis neget ex genere suo grave esse peccatum?

Id confirmari potest ex pluribus Scripturarum locutionibus, quæ quidem principaliter damnant temerarium de proximi peccato judicium, quod certam importat, ac definitam sine justa, ac sufficienti causa sententiam; sed simul etiam comprehendere omnem illam dubitationem, ac malam opinionem deliberatam, planeque voluntariam, ex levibus indiciis ita cognitis conceptam, dubitari vix potest, præsertim cum hoc in sensu intelligantur, & explicentur a Sanctis Ecclesiæ Patribus, qui nedum certa, ac firma temeraria judicia de proximorum nostrorum pravitate execrantur, sed etiam malas opiniones, quæ tanta certitudine, ac firmitate non gaudent, in quas homines frequentius incurrunt, & ex quibus plerumque derivantur detractiones, murmurationes, aliaque, quæ tum charitati, tum justitiæ opponuntur.

§. V.

Num dubia in meliorem partem interpretari debeamus?

VIII. Quæstionem hanc versat S. Thomas hic *art.* 4. eamque affirmative resolvit; & hac brevi quidem, sed efficaci ratione confirmat: „ Sicut dictum est, ex „ hoc ipso, quod aliquis habet malam opi„ nionem de alio absque sufficienti causa, „ injuriatur ei, & contemnit ipsum. Nul„ lus autem debet alium contemnere, vel „ nocumentum quodcumque inferre absque „ causa cogente. Et ideo ubi non appa„ rent manifesta indicia de malitia alicu„ jus, debemus eum ut bonum habere „.

Huic doctrinæ favent inter alios Ecclesiæ Doctores Sancti Augustinus, & Bernardus. Prior namque *lib. 2. de serm. Dom. in mont. cap.* 18, ad illa Christi Domini verba apud Matth. cap. 7. *Nolite judicare &c.* subjicit: *Hoc loco nihil aliud nobis*

pre

præcipi existimo, nisi ut ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Alter vero, nimirum S. Bernardus serm. 40. in Cant. *Etiamsi perperam actum quid deprehendas, nec sic judices proximum: magis autem excusa. Excusa intentionem, si opus non potes; puta ignorantiam, puta subreptionem, puta casum*.

Favet etiam illud pervulgatum juris naturæ principium: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*. Nemo autem vult, actiones suas dubias in partem deteriorem accipi, sed potius in meliorem. Ex quo naturali principio deducta sunt duo alia juris positivi: *Cum jura partium sunt obscura, reo favendum potius est quam actori: . . . . In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis*.

IX. Hæc doctrina, ut facile quisque perspicit, intelligenda est de dubiis circa probitatem, aut pravitatem proximi nostri, adeoque de dubiis, quæ personas spectant; non autem de dubiis, quæ spectant res secundum se consideratas absque ullo ad personas respectu. Quandoquidem dubia de rebus, ex. gr. *Sitne licitus, an illicitus hujusmodi contractus*, non in meliorem, sive benigniorem partem interpretanda sunt, sed suis ponderibus æstimanda. In hoc enim judicio nullum subest periculum nocendi alteri. In judicio autem de personis, ubi non res cum re, sed cum persona, vel ejus intentione comparatur, veritas ab iis solum quærenda est, quorum interest, & ita quidem ut nulla ipsi personæ injuria fiat. Hinc S. Thomas in *resp. ad 2.* ait: *In judicio, in quo de rebus judicatur, non attenditur bonum, vel malum ex parte ipsius rei; sed attenditur solum bonum judicantis, si vere judicet, vel malum, si falso: quia verum est bonum intellectus; falsum autem est malum ipsius. Sed in judicio, quo judicamus de hominibus, præcipue attenditur bonum, vel malum ex parte ejus, de quo judicatur*: an videlicet judicio proximus honoretur, vel contemnatur, & injuriam patiatur in bona existimatione, ad quam jus habet. Et hoc jus, quod quilibet habet ad suam famam, sive bonam de semetipso opinionem, quamdiu contrarium manifesto non constet; sufficiens ratio est, ut dubia in meliorem partem interpretari debeamus; aut *positive*, meliori scilicet parti assentiendo, si indicia levia sint; aut saltem *negative*, suspendendo nimirum actum judicii, si indicia æque utrinque gravia fuerint.

§. VI.

In judicio publico, quod in Tribunalibus sive sæcularibus, sive ecclesiasticis exercetur, semper juxta leges scriptas judicandum est.

X. Hæc assertio traditur a S. Thoma *art.* 5., ac luculenter probatur his verbis: „ Judicium nihil aliud est, quam quædam „ definitio, vel determinatio ejus, quod „ justum est. Fit autem aliquid justum du„ pliciter: uno modo ex ipsa natura rei; „ quod dicitur *jus naturale*: alio modo ex „ quodam condicto inter homines, quod „ dicitur *jus positivum*. Leges autem scri„ buntur ad utriusque juris declarationem; „ aliter tamen, & aliter. Nam legis „ scriptura jus quidem naturale continet, „ sed non instituit. Non enim habet ro„ bur ex lege, sed ex natura. Jus autem „ positivum scripturam legis & continet, „ & instituit, dans ei authoritatis robur. „ Et ideo necesse est, quod judicium fiat „ secundum legis scripturam: alioquin ju„ dicium deficeret vel a justo naturali, „ vel a justo positivo “.

Gemina tradit Gregorius II. q. 3. l. *Summopere*, statuens, *ut*, *causis prius diligenter ventilatis, cum res, quæ ignoratur, pleniter ad notitiam venerit, tunc divina*,

& humana lex revolvatur : & tunc secundum quod ibi constitutum est, remota personarum acceptione, definitiva proferatur sententia. Quod & antea praelocuerat S. Augustinus de legibus humanis loquens his verbis: *Quamquam de his homines judicent, cum eas instituunt; tamen, cum fuerint institutæ, atque firmatæ, non licebit judici de ipsis judicare, sed secundum ipsas.*

Advertendum tamen, prout advertit etiam Doctor Angelicus, distinctione aliqua opus esse inter leges naturales, & humanas, quod illæ, utpote quæ jus naturæ continent, quod nulli mutationi obnoxium est, sed immutabile semper manet, ita Judices obligant, ut juxta ipsas judicare semper debeant: Humanæ vero, quæ mere positive sunt, nec jus naturæ implicant, casus aliquos admittunt, in quibus secundum ipsas judicare non oporteat, prout exponit *in resp. ad 1., & 2. argument.*

Et quidem cum sibi primo loco objecisset, *Legem scriptam humanam, quod injustum est, aliquando continere*; reponit, quod hæc, sicut nullum robur præstat juri naturali, ita nec potest hujusce robur imminuere, vel auferre: *quia nec voluntas humana potest immutare naturam.* Atque adeo si scriptura legis humanæ aliquid contineat contra jus naturale, secundum eam judicandum non est, prout jam diximus *in Tract. de Legibus.*

Alterum argumentum erat, quod cum judicium versetur circa casus singulares, lex humana scripta eos omnes comprehendere nequit. Respondet vero admittendo, quod leges humanæ, quod sunt recte positæ, in aliquibus casibus deficiant, in quibus si lex scripta servaretur, esset contra Legislatoris mentem, & ideo in his casibus judicandum non esse juxta litteram legis, sed potius juxta mentem Legislatoris. Vide quæ loco citato dicta sunt.

XI. Hic vero institui a Theologis quæstio solet, non sententia judicis *injusta* valorem habeat in foro conscientiæ, cum nempe injusta est ex natura rei, & causæ, qua per errorem, secundum allegata, & probata, contra facti veritatem aliquis re, vel jure suo privatur. Qua in quæstione nonnulli distinguunt inter causas sæculares, & ecclesiasticas; ac de prioribus quidem affirmant, injustam sententiam non non esse validam *in foro conscientiæ*; secus autem de posterioribus. Mihi vero videtur, tum in causis sæcularibus, tum in ecclesiasticis eamdem militare rationem, adeoque Judicis sententiam, quæ citra dubium injusta est, quæcumque sit, sive declarativa, sive privativa, tametsi *secundum allegata, & probata* pronuncietur, nullam habere vim *in foro conscientiæ*, hoc est neque aliquem privare re, vel jure suo, neque alteri jus verum conferre.

Assertum hoc in eo principio fundatur Angelici Doctoris, quod habet hic *quæst.* 70. *art.* 4. *ad* 2. scilicet *Injustum judicium non est judicium*: adeoque res in eodem statu relate ad conscientiam *se habere debet, ac si nullum judicium secutum fuisset.* Quod principium amplius explicatur, ac roboratur ex definitione ipsius *judicii*, quam ex ipso tradidimus, quod nimirum *nihil aliud sit, quam quædam definitio, ac determinatio ejus, quod justum est.* Porro *injusta* sententia determinat id, quod reipsa est *injustum*; ideo namque *injusta* vocatur. Igitur nullum in foro conscientiæ valorem obtinet, ac si lata non esset. Et sane sententia judicis quid aliud est, nisi quædam quasi lex in aliquo particulari facto: lex autem injusta non est vera lex, caretque virtute obligandi conscientiam; adeoque neque *injusta* sententia judicis talem vim obtinere potest.

§. VII.

§. VII.

De judicio perverso propter authoritatis usurpationem.

XII. Ex iis, quæ docuit *art.* præcedente hujus *quæst.* 60. subinfert S. Thomas resolutionem circa judicium per usurpationem authoritatis redditum, quod definiri potest, *illud esse, quod exercetur absque legitima authoritate in personam, quæ vel judicanti subjecta non est, vel saltem non in iis caussis, in quibus ab eo judicatur.* Qui enim ita judicat, authoritatem, qua caret, sibi usurpat.

Igitur hocce judicium *perversum esse*, hac ratione declarat. Judicium namque in Tribunalibus, ut rectum sit, juxta leges scriptas ferendum est. Ille autem, qui judicium pronunciat, legis edictum quodammodo interpretatur, ipsumque applicat ad hoc, vel illud particulare negotium. Ejusdem porro authoritatis est legem interpretari, ac legem condere: adeoque, sicut lex condi nequit, nisi publica authoritate, ita nec nisi publica authoritate vel Principis, vel illius, cui eam Princeps commisit, judicium ferri potest; quæ quidem se extendit ad omnes, qui communitati subjiciuntur. Unde concludit: *Et ideo, sicut injustum esset, ut aliquis constringeret alium ad legem servandam, quæ non esset publica authoritate sancita; ita etiam injustum est, si aliquis compellat aliquem ferre judicium, quod publica authoritate non fertur.*

Hæc ratio si perpendatur, objectionem solvit, quæ fieri potest, sibique proponit S. Thomas, quod scilicet nihil depereat rectitudini justitiæ ex hoc, quod alii etiam publica authoritate carentes id; quod justum est, determinent. Nam pronunciatio sola veritatis *non importat compulsionem ad hoc, quod suscipiatur, sed liberum est unicuique eam recipere, vel non recipere, prout vult. Sed judicium importat quamdam compulsionem: & ideo injustum est, quod aliquis judicetur ab eo, qui publicam auctoritatem non habet.*

XIII. Verum occasione hujus resolutionis controversia subnascitur, quoad judicia, & leges Tyrannorum; num hæc ita perversa censenda sint, ut iisdem populus obtemperare minime teneatur. Cui quæstioni ut satisfaciamus, duo in primis Tyrannorum genera distinguenda sunt. Alii namque sunt Tyranni in solo *regimine*, sive in administratione regni, cujus domini sunt aliquo legitimo jure; quatenus illud administrant non secundum jus, & æquitatem, sed inique gubernant, & non ad populorum commune bonum, sed ad bonum, utilitatem, & cupiditatem propriam referunt omnia. Alii dicuntur Tyranni *in titulo*, utpote qui regnum, seu Principatum nec jure hæreditario, nec populi electione, nec alio justo titulo sibi competentem vi, aut dolo vel usurparunt, vel usurpare conantur. Hi duplicis generis esse possunt: alii siquidem regnum tyrannice usurpatum jam possident, & in eo pacifice imperant, Republica non amplius reluctante, sive propter defectum virium, sive propter aliam quamcumque caussam: Alii vero regnum nondum pacifice obtinent, sed obtinere conantur, Republica vel adhuc contradicente, vel armis etiam se illis opponente. Quibus positis

Dicendum primo est: justa judicia, sicut etiam justæ leges illius, qui *solo regimine* Tyrannus est, haud propterea *perversa* sunt, sed populum obligant, ut hisce judiciis, & legibus sese subjiciat. Tyrannus quippe hujusmodi verus Princeps est, ac legitima auctoritate ferendi leges justas, & secundum eas judicandi potitur. Idemque dicendum de legibus, & judiciis secundum allegata, & probata editis ab eo Tyranno,

qui

qui tyrannice quidem regnum usurpavit, at, cessante jam violentia, paceque fruente Republica, imperat: tunc enim saltem tacite in hujusmodi leges, & judicia consentit Respublica, suoque consensu his auctoritatem, & robur attribuit. Atque hæc profecto D. Thomæ sententia est, qui *in 2. sent. dist. 44. quæst. 2. art. 2.* docet, *Eum, qui per violentiam dominium surripit, non effici verum dominum, nisi postea dominus efficiatur vel per consensum subditorum, vel per authoritatem Superioris*. Si autem verus Princeps est, verusque Dominus, jam leges legitime rogare potest, ac ferre judicia, quæ populi ex conscientia subdantur, eisque obediant.

Dicendum est secundo: Si Tyrannus, qui nondum Principatum, aut Regnum obtinet, sed illud invadit, ut eo potiatur, resistente legitimo Domino, aut Republica, judicia ferat, quantumlibet juxta allegata, & probata ferantur, *perversa sunt*, nullamque proinde habent obligandi vim. Evidens ratio est: quia nec in illo est authoritas gubernandi, nec in populo parendi necessitas propter Reipublicæ bonum, quod hoc requirat. Hinc D. Thomas loco laudato scribit: *Qui per violentiam prælationem accipiunt, non sunt veri Prælati: Unde nec eis obedire tenentur subditi*. Vide plura de hoc argumento in libro, quem edidi pro *Defensione doctrinæ S. Thomæ circa Tyrannicidium*.

CAPUT VIII.

CONSECTARIA.

I. *Quoties in judicando violatur justitia, sive æqualitas, judicium injustum est, nullumque jus alteri tribuit.*

II. *Dum in judicio servatur æqualitas, nunquam peccatur contra justitiam.*

III. *Licet agere in judicio contra raptorem, quin Christi sententiæ repugnemus.*

IV. *Error VViclepi est asserere, sententiam Judicis in peccato mortali existentis nullius esse roboris, & authoritatis.*

V. *Suspicio, & judicium temerarium peccata sunt justitiæ opposita.*

VI. *Non obligant tamen ad restitutionem proprie acceptam.*

VII. *Quoties sufficientes causæ suppetunt sive ad suspicandum, sive ad judicandum, nullum judicium, aut suspicio peccatum importans. Quænam leves, quænam graves, ac sufficientes causæ existimandæ sint.*

VIII. *Oportet attente distinguere cogitationes, quæ sæpe in mentem incidunt de alterius malo, a suspicione veri nominis.*

IX. *Vir timoratæ conscientiæ regulariter metuere non debet de consensu præstito cogitationibus judicium de proximi probitate spectantibus.*

X. *Falsa dicenda est Cajetani sententia, suspicionem quantumvis temerariam nunquam esse mortale peccatum.*

XI. *Materia* gravis, *circa quam versatur suspicio, aut judicium temerarium, per se est peccatum mortale*: per accidens *autem est materia levis peccati.*

XII. *Interdum, attentis circumstantiis, ipsum peccatum veniale objectum est judicii temerarii graviter mali.*

XIII. *Semper suppetit sufficiens causa interpretandi dubia in meliorem partem.*

XIV. *In causis ecclesiasticis beneficiorum nulla sententia injusta vim habet in foro conscientiæ.*

XV. *Bona fides in omnibus causis non suffragatur in conscientia, si injusta sit.*

XVI. *Hinc qui per injustam sententiam re sua spoliatus est, illam omni licito modo recuperare potest.*

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. JUDICIUM dicitur *iniquum*, & peccatum lethale est contra justitiam, quoties, regulis, aut legibus justitiæ posthabi-

bitis, violatur æqualitas alteri debita: atque adeo, qui per ejusmodi sententiam novit sibi attributam esse rem alienam, in conscientia restituere tenetur, quamvis alter non appellaverit a sententia Judicis, vel non appellaverit tempore opportuno: quoniam is neque per Judicis sententiam re sibi debita spoliatur, neque eam amittit per omissionem appellationis, nisi forte ille, cui adjudicata est, bona fide processerit, & legitimo tempore eam præscripserit.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Si judicium æqualitatem non violet, sed ex aliquo pravo affectu proferatur; poterit quidem esse peccatum lethale ex prava illa affectione, qua profertur; at non est contra justitiam, nec restitutionis obligationem inducit. Unde Judex, qui latronem, aut homicidam juxta allegata, & probata mortis reum, morte condemnat ex privata cupiditate, vel odio, solum peccat contra charitatem, & graviter quidem, si criminosa illa affectio peccatum lethale fuerit; sed tamen ad restitutionem damnorum non tenetur.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Cum Dominus Matth. 5. ait: *Ei, qui vult tecum in judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium*; non prohibet in judicio agere sive pro rebus nostris aut conservandis, aut recuperandis, sive pro damno, si quod illatum est, resarciendo: sed monet tantummodo, debere ita esse animo comparatos, ut quamcumque injuriam potius sustinere velimus, quam aut privata authoritate ulciscamur, aut aliter charitati injuriam facimus: atque adeo, si quis in judicio, aut extra, nobis velit auferre tunicam, etiam pallium, aliaque bona amittere parati potius esse debemus, quam litigando salutem animæ nostræ in discrimen adducere. De hac Christi sententia legendus est S. Augustinus *Epist.* 5.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Error fuit Wiclephi in Concilio Constantiensi damnatus asserere, Judicem in peccato mortali existentem authoritatem hoc ipso judicandi amittere, sicut & Principem, ac Prælatum dominium, aut jurisdictionis potestatem. Repugnat enim sententiæ tum Christi Domini *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ, & Pharisæi, omnia ergo &c.*; tum Apostoli Pauli jubentis ad Rom 13. ut *omnis anima Potestatibus sublimioribus subdita sit*; tum etiam Petri præcipientis, ut obediamus Dominis *etiam dyscolis*.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Suspicio, ac judicium temerarium peccata sunt contra justitiam. Hoc satis aperte docet S. Thomas hic art. 3. ad 3. cum ait: *Tunc judicium suspiciosum directe ad injustitiam pertinet, quando ad actum exteriorem procedit: & tunc est peccatum mortale. Judicium autem interius pertinet ad injustitiam, secundum quod comparatur ad exterius judicium, ut actus interior ad exteriorem: sicut concupiscentia ad fornicationem, & ira ad homicidium*. Et certe cum suspicio, & judicium temerarium per se ordinentur ad honorem, & famam proximo auferendam, sitque origo, & fundamentum judicii exterioris; hoc satis est, ut dicantur esse contra justitiam, sicut contra justitiam sunt ea interiora peccata, quæ ad exteriores actus injustitiæ ordinantur.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Ex hoc, quod suspicio temeraria, sive ex levibus, & insufficientibus indiciis concepta, sit contra justitiam, haud sequitur eam obligare ad restitutionem proprie acceptam. Quandoquidem peccata justitiæ opposita non inducunt onus restituen-

di,

di, nisi in externum opus processerint, eo quod cæteroquin nullum damnum externum illatum sit. Si autem restitutionem minus proprie sumamus, ejusmodi suspiciones, atque judicia ad illam quadantenus obligant. Cum enim ex iis interius injuste auferatur bona existimatio de proximo in mente judicantis, oportet judicia illa, aut suspiciones veluti quædam damna tamquam injusta removere, ac vel bonam de proximo opinionem concipere, vel dubia in partem meliorem interpretari.

Consectarium Septimum.

VII. Quoties causæ sufficientes suppetunt sive ad suspicandum, sive ad judicandum, nullum judicium, aut suspicio peccatum important: bene vero, si sufficientes, aut graves minime sint, sed leves, sive insufficientes. At vero quænam graves, quænam leves causæ hujusmodi dicendæ erunt, adeoque quænam indicia levia, quænam gravia, paucis declarare opus est ex communiore Authorum doctrina. *Levia* sunt, quæ, spectata rei gestæ, ac personæ qualitate, atque aliis circumstantiis, idonea non sunt ad movendum virum justum, ac prudentem ad dubitandum, suspicandum, vel judicandum de proximo. *Gravia* vero, quæ, iis omnibus consideratis, probum, ac prudentem virum ad male de eodem opinandum movere possunt. Nam cum materia isthæc moralis sit, & id, quod relate ad unam personam *leve* est, relate ad aliam *grave* esse queat; definiri aliter nequit *gravitas*, aut *levitas* indicii, nisi ex viri prudentis, ac probi judicio: qui in primis præter *facti* circumstantiam attendit etiam circumstantiam *temporis*; ut si quis videat aliquem nocte; vel clanculum alienam domum perforantem, scalas apponentem, per fenestras intrantem, sufficiens hoc indicium est, ut existimet, illum quidpiam mali moliri, nempe aut furtum, aut aliquid nefarium scelus. Si autem id cernat fieri pleno die, aliis promiscue aspicientibus, sufficiens ad suspicandum argumentum non est, cum alia de causa id præstare facile velit.

Loci quoque circumstantia attendenda est, veluti si in oppido, ubi multa homicidia, ac latrocinia committi solent, videas aliquos huc illuc cum armis circumcursare, ad quos non pertineat vel civitatem custodire, vel malefactores capere, *non leve* indicium est, ut judices, quod aliquem aut interficere velint, aut percutere, aut bona aliena diripere. Similiter si adolescentem, & adolescentulam conspicias vel noctu, vel in obscuro loco se lascive amplexantes, quos nosti conjugatos non esse, *grave* fundamentum habes, ut judices, aut certe suspiceris de illorum pudicitia: secus autem, si eosdem videas secreto loquentes, nec aliquid inhoneste agentes.

Tertio maxime est consideranda circumstantia *personæ*; tum ejus, de qua judicamus, tum alterius, a qua commissi delicti narrationem accepimus. Nam indicium, quod in aliquo *grave* est, in altero est *leve*. Sic si persona, de qua judicatur, consuevit aliquod perpetrare peccatum, minora signa sufficiunt, ut male de ipsa judicemus quoad illam peccati materiam; quæ plene non sufficiunt neque ad judicandum, neque ad suspicandum de alia. Sic si juvenis petulans, procax, ac mulierosus cum meretrice colloquia misceat, *grave* indicium præbet, cur de ipsius libidine judicemus; non ita vir gravis, & probus, bonæque famæ apud omnes, si cum eadem loquatur: potius enim tunc cogitare debemus, ejusmodi locutionem ad rectum aliquem, & honestum finem referri. Quoad personam autem alterius delictum referentem, si pia sit, nec aliis detrahere, aut falsos rumores spargere solita, neque ullam inimicitiam gerat, aut indignationem adversus aliam, gra-

grave fundamentum præstat, ut de delicto ab alio commisso judicare possimus, præsertim si ille vulgaris homo sit, ac probabile similia commissurum. Si vero hic quoque probus fuerit, nec ulla unquam culpa in eo genere notatus, sufficiens fundamentum non est ad male de eo judicandum, aut etiam suspicandum, sed ut summum ad dubitandum; quo in casu judicium suspendere debemus, & juxta regulam juris *favere reo potius*, *quam actori*; quia *melior* tunc est famam suam *possidentis conditio*.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Attente distinguamus oportet suspicionem veri nominis a meris cogitationibus, quæ sæpe in mentem incidunt, nec iis, etiam imperfecte, adhæremus, & cum ea sæpe confundi solent ab hominibus parum in hac doctrina peritis. Nam vera suspicio judicium, licet imperfectum, aut opinionem importat ex levibus indiciis conceptam. Sæpe autem cogitationes, quæ mentem nostram incurrunt de aliquo alterius peccato, hujusmodi judicium imperfectum non afferunt: unde veræ suspiciones non sunt, adeoque immunes ab ea culpa, qua vera suspicio non caret.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Si quis timoratæ conscientiæ est, curamque gerit propriæ salutis, regulariter metuere non debet de mortali culpa, dum non meminit se consensum præstitisse cogitationi, quam de gravi malo proximi habuit, quamvis forte diu illa cogitatio duraverit: quoniam prudenter existimare potest, vel se non consensisse, vel sufficientia indicia habuisse ad suspicandum, aut dubitandum, præsertim si postquam advertit dubitationem, haud abs se illam depellere potuit. Contra vero qui non ita de salute sua solicitus est, sed libere vitam aliorum carpere solet, si dubius est, an tali cogitationi assensum præbuerit, timere merito debet de mortali; & saltem sub dubio de illa se in confessione accusare: probabile namque tunc est assensum præbuisse. Unde notant Theologi eximii, raro viros timoratos incidere in lethalem culpam judicii temerarii, tametsi sæpe hujusmodi molestat cogitationes patiantur; siquidem vel ad voluntatis consensum non pertingunt, vel si repentinus aliquis consensus occurrere videatur, plene deliberatus non est.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Falsa dicenda est sententia Cajetani in Commentario ad *art*. 3. S. Thomæ, quam tradit etiam in Summa verbo *Judicium temerarium*, & verbo *Suspicio*, quem sequuntur Navarrus, aliique docentes suspicionem, quantumvis *temerariam*, seu ex nullis, aut ex levibus signis, & indiciis conceptam, etiam cum firma æstimatione, nunquam esse mortale peccatum, quamdiu intra ambiguitatis limites consistit. Falsitas hujus sententiæ satis constat ex dictis, & ex recte exposita Sancti Thomæ mente prout supra animadversum est.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Materia *gravis*, circa quam versatur suspicio, aut judicium temerarium, per se quidem, & ex natura sua peccatum mortale est: quia is, de quo judicatur peccasse mortaliter, censetur esse infamis coram Deo, utpote Dei inimicus; *per accidens* autem veniale quandoque est: quia nonnulla peccata sunt, quæ quorumdam hominum vitio aut opinione, pro infamibus non reputantur, neque illa committentes inde verecundiæ argumentum sumunt, aut famam, & honorem suum lædi putant, quamvis ea committere ab aliis judicentur: atque adeo ejusmodi peccata, licet in se materia gravis, gravis tamen apud aliquos non æstimantur, neque suspicio, aut ju-

 di-

dicium temerarium de talibus personis, quod illa peccata commiserint, peccatum mortale est; ut si quis de homine vino dedito ex indiciis levibus judicet, quod inebriatus fuerit, vel de lascivo, & perdito juvene, quod puellam ad malum sollicitaverit, de milite rixoso, quod alium ad duellum provocaverit, aut etiam in duello interfecerit &c.

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Nedum peccatum mortale, sed etiam interdum veniale materia gravis esse potest suspicionis, aut judicii temerarii, considerata videlicet personæ, & facti conditione. Quædam namque sunt venialia peccata, quæ ob statum, & qualitatem personæ, de qua temerarium judicium fertur, plurimum detrahunt bonæ ipsius æstimationi; ejusque famam non leviter commaculant, adeout rationabiliter ægrius ferret, talem de se ipso existimationem haberi, quam ingentem sibi auferri pecuniæ summam. Quapropter temerarium de his personis judicium, quemadmodum etiam detractio, mortale peccatum esset, ut si temere suspiceris, aut judices de Episcopo, quod mendax sit, aut mendaciis proferendis assuetus: quod sanctimonialis, aut pudica mulier noctu vanos frequenter sermones misceat cum adolescentibus; quod Religiosus probus, ac gravis in consuetudine habeat violare leges, & constitutiones sui Ordinis, aut cum sæcularibus libentius conversetur, quam cum viris Religiosis, aut tempus in rebus ad statum suum minime pertinentibus inaniter terat &c.

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Dum evidens proximi malum non est, nec in seipso, nec in suis indiciis, semper suppetit justa, ac sufficiens ratio, ut ea, quæ dubia mala sunt, in meliorem partem interpretari debeamus. Hæc autem justa, ac sufficiens sic interpretandi ratio ad bene judicandum de proximo, est ipsum jus, quod quisque habet ad suam famam, sive ut bona de se opinio concipiatur, aut conservetur, quoties argumenta contraria malum esse manifeste non probant.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. In causis ecclesiasticis quorumcumque beneficiorum sententia injusta, sive declarativa sit, sive privativa, valorem non habet in foro conscientiæ, neque vere beneficium transfert in eum, cui adjudicata causa est; adeoque cum primum ipse noverit, sententiam fuisse injustam, tenetur beneficium resignare, aliumque, in cujus favorem ferri sententia debuisset, monere de injustitia, quam patitur. Eadem quippe ratio a S. Thoma producta pro causa civili, quod *injustum judicium non est judicium*, pro ecclesiastica militat.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. In omnibus causis tum civilibus, tum ecclesiasticis bona fides actoris, & testium non suffragatur in foro conscientiæ, si sententia deprehendatur injusta. Hæc enim valorem, quo caret sententia, non confert, cum in falsa præsumptione fundetur, neque justam efficiat illam, dum constat esse injustam: sed præstat tantummodo, ut a peccato excusetur, nec restituere teneatur, qui v. g. fundum, aut beneficium ex illa sententia consecutus est, expensas, aut fructus bona fide perceptos, & consumptos. De quo alibi dicemus.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Hinc sequitur illum, qui per injustam sententiam re sua spogliatus est, eam posse recuperare omni licito modo, quo potest, dummodo scandalum absit, aut periculum inferendi alteri damnum; nec

nec qui eam possidet, jam legitime præscripserit. Quod si actor, qui sententiam sibi favorabilem obtinuit, litem mala fide intenraverit, nunquam potest rem sibi adjudicatam præscribere.

CAPUT IV.

De Justitia Distributiva.

DOCTRINA.

§. I.

Notio justitiæ distributivæ prout a commutativa distinguitur.

I. PAUCA quædam ex D. Thoma de justitia, prout *distributiva* est, nobis expendenda supersunt in hoc Tractatu. Nam, ut jam monuimus, quæ ad commutativam pertinent, speciali tractatione opus habent. Igitur *in justitia distributiva*, inquit S. Thomas q. 61. art. 2. *datur aliquid alicui privatæ personæ, in quantum id, quod est totius, est debitum parti*. Quapropter distributiva justitia considerat dignitatem personæ, ut constituat æqualitatem ad se pertinentem, servetque proportionem & rerum distribuendarum, & personarum, quibus illæ distribuendæ sunt; ut scilicet tanto amplius bonorum communium uni, quam alteri tribuatur, quanto dignitas unius major est dignitate alterius: æqualiter autem distributio fiat, si æqualis est dignitas. In hoc proinde commutativa justitia a distributiva secernitur, quod illa respiciat æqualitatem rei ad rem, pretii ad mercem, mercedis ad laborem, solutionis ad debitum; adeoque haud necesse est, quod attendat personæ dignitatem ad æqualitatem sibi propriam constituendam. Sed hoc aliquando præstare debet, quoties videlicet id necessarium sit ad cognoscendam æqualitatem damni, vel injuriæ, ut juxta illam æqua compensatio fiat: cum enim ex personæ dignitate augeatur injuria, etiam pœna augeatur, oportet.

Hinc sequitur, *medium* justitiæ non eodem modo accipi in justitia distributiva & commutativa. In commutativa namque medium sumitur secundum absolutam æqualitatem, quæ proportio *arithmetica* appellatur, hoc est secundum æqualitatem rei ad rem. In distributiva vero secundum æqualitatem proportionis, quæ *geometrica* di-

dicitur; ut nimirum, quemadmodum aliqua persona excedit aliam in merito, vel dignitate, ita etiam res, quæ uni confertur, excedat rem, quæ confertur alteri. *In justitia distributiva*, inquit S. Thomas hic art. 12. *non accipitur medium secundum æqualitatem rei ad rem, sed secundum proportionem rerum ad personas ...... Et ideo tale medium est secundum geometricam proportionalitatem, in qua attenditur æqualitas non secundum quantitatem, sed secundum proportionem .... Sed in commutationibus redditur aliquid alicui singulari personæ propter rem ejus, quæ accepta est, ut maxime patet in emptione, & venditione.*

Ex hoc ostendit S. Doctor *art.* 3. materiam quidem *remotam* utriusque justitiæ esse eamdem, *proximam* vero diversam. Nomine enim materiæ *remotæ* intelligitur usus quorumdam exteriorum vel rerum, vel personarum, vel etiam operum: & hæc materia sunt utriusque justitiæ distributivæ, & commutativæ; utraque enim circa talia versatur. At *proxima* materia intelligitur ea, quæ consistit in ipsis actionibus principalibus, quibus utraque justitia utitur, personis, rebus, & operibus; atque ita inspecta alia utrobique materia est. *Nam distributiva justitia est directiva distributionum: commutativa vero justitia est directiva commutationum, quæ attendi possunt inter duas personas*, ut ait S. Thomas, qui postea varias commutationes recenset, quæ tamen non dividunt commutativam justitiam in diversas species, sicut neque variæ distributiones justitiam distributivam: idem quippe formale objectum in omnibus est.

§. II.

De præcipuo, quod justitiæ distributivæ opponitur, vitio; personarum nempe acceptione: In quo ea consistat.

II. Personarum acceptio, quamvis in bonam partem sumi quandoque soleat etiam in divinis Scripturis, hic tamen pro vitio quodam accipitur justitiæ distributivæ opposito; ac definiri potest.

Peccatum, quo in his, quæ juxta justitiam conferenda sunt, non habetur ratio meriti, vel idoneitatis ejus, cui aliquid confertur, sed aliqua causa attenditur huic impertinens, & extrinseca.

Explicatur. Dicimus primum *de his, quæ conferenda sunt secundum justitiam*: acceptio namque *personarum* locum non habet in iis, quæ conferuntur ex gratia. Unde Deus nemini ex *justitia* debitor est; & ea, quæ creaturis suis confert, ex gratia confert. Adduntur aliæ particulæ, quæ ex D. Thoma facile colliguntur. Nam *in resp. ad 1. art. 1. hujus q. 63.* ait: *In acceptione personarum considerantur conditiones, quæ non faciunt ad rem*. Et in corp.: *Consistit*, inquit, *æqualitas distributivæ justitiæ in hoc, quod diversis personis diversa tribuuntur secundum proportionem ad dignitatem personarum*. Si ergo aliquis consideret illam proprietatem personæ, propter quam aliquid est ei debitum, eique propterea confert, secundum distributivam agit: secus autem, si aliam considerat, propter quam res debita non est; *Puta si aliquis promoveat aliquem ad Magisterium propter sufficientiam scientiæ, hic attenditur causa debita, non persona: si autem aliquis consideret in eo, cui aliquid confertur, non id, propter quod id quod ei datur, esset ei proportionatum, vel debitum, sed solum hoc, quod est ille homo, puta Petrus &c., hic est acceptio personæ: quia non attribuitur ei aliquid propter aliquam causam, quæ faciat eum dignum, sed simpliciter attribuitur personæ. Ad personam autem refertur quæcumque conditio non faciens ad causam, propter quam sit dignus hoc dono; puta si aliquis promoveat aliquem ad prælationem, vel magisterium, quia est dives,*

ves, vel quia est consanguineus suus, est personæ acceptio.

Recte autem, ac sapienter subinde monet S. Præceptor contingere, aliquam personæ conditionem eam dignam reddere respectu unius rei, non autem respectu alterius: sicut consanguinitas aliquam dignam efficit, ut ea potius hæres patrimonii instituatur, quam alia; non vero ut ipsi Prælatio Ecclesiastica conferatur. *Et ideo eadem conditio personæ in uno negotio considerata facit acceptionem personæ, in aliis autem non facit*.

Porro *acceptionem personarum* sic expositam peccatum esse, jure tum naturali, tum positivo prohibitum, facile convincitur. Et quidem prohibitum esse jure naturæ patet; siquidem justitiæ distributivæ repugnat. Quemadmodum enim naturale jus justitiam distributivam servandam præcipit, ita & injustitiam ipsi adversantem vetat. Profecto cum æqualitas distributivæ justitiæ in hoc sita sit, quod personis diversis diversa beneficia tribuantur juxta proportionem ad merita sive ad dignitatem earumdem: hæc proportio in personarum acceptione violatur. Quidpiam enim alicui confertur non propter ejus dignitatem, vel causam ad rem pertinentem, sed propter aliam rei eidem extraneam: adeoque acceptio personarum peccatum est; & quidem ex genere suo lethale, quemadmodum injustitia. Propter tamen materiæ pravitatem veniale quandoque est, ut si in mensa locus minus dignus assignetur digniori &c. Eamdem veritatem tradunt Sacræ Literæ, ut cum Levit. 19. dicitur: *Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis*; Deuter. 1. *Nulla erit distantia personarum: ita parvum audietis, ut magnum: nec accipietis cujusquam personam*; & alia similia.

§. III.

De acceptione personarum in bonis spiritualibus dispensandis.

III. Peccatum esse personarum acceptionem in rebus spiritualibus dispensandis, & tanto quidem gravius, quam quæ in dispensandis temporalibus contingit, toto *art. 2. hujus quæst.* declarat, ac probat S. Thomas; quia personarum acceptio peccatum est, quatenus justitiæ opponitur. Quanto autem in rebus excellentioribus aliquis justitiam violat, tanto gravius peccat: atque adeo, cum spiritualia temporalibus longe præcellant, gravius peccatum est personarum acceptio in spiritualium dispensatione, quam in temporalium.

Peculiari dignum observatione est, quod hic subjicit S. Doctor inquiens: „ Quia „ personarum acceptio est, cum aliquid „ personæ attribuitur præter proportionem „ dignitatis ipsius, considerare oportet, „ quod dignitas alicujus potest attendi dupliciter: Uno modo simpliciter, & secundum se; & sic majoris dignitatis est „ ille, qui magis abundat in spiritualibus „ gratiæ donis: Alio modo per comparationem ad bonum commune. Contingit „ enim quandoque, quod ille, qui est minus sanctus, potest magis conferre ad „ bonum commune propter potentiam, „ vel industriam sæcularem, vel propter „ aliquid hujusmodi. Et quia dispensationes spiritualium principaliter ordinantur „ ad utilitatem communem, secundum illud 1. Corinth. 12. *Unicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem*; ideo „ quandoque absque acceptione personarum „ in dispensatione spiritualium illi, qui „ sunt simpliciter minus boni, melioribus „ præferuntur: sicut etiam & Deus gratias „ gratis datas quandoque concedit minus „ bonis “.

Quo-

Quoties ergo ad aliquod spirituale officium eligere oportet, qui dignior, attentis omnibus circumstantiis ad commune bonum pertinentibus, æstimatur, præferendus omnibus est; adeo ut peccet, qui minus dignum aliis anteponit. Verum ob tertium, quod sibi S. Thomas objicit, ac solvit, argumentum, quædam addere consultum erit. Argumentum hoc erat: „ Secundum jura sufficit eligere bonum; non „ autem requiritur, quod aliquis eligat „ meliorem. Sed eligere minus bonum ad „ aliquid altius, videtur ad acceptionem „ personarum pertinere. Ergo personarum „ acceptio non est peccatum in spiritualibus". Quid autem respondet? „ Dicendum, quod quantum ad hoc, quod „ electio impugnari non possit in foro judiciali, sufficit eligere bonum, nec „ oportet eligere meliorem: quia sic omnis electio posset habere calumniam; sed „ quantum ad conscientiam eligentis necesse est eligere meliorem vel simpliciter, vel in comparatione ad bonum „ commune: quia, si potest haberi magis „ idoneus erga aliquam dignitatem, & „ alius præferatur, oportet, quod hoc sit „ propter aliquam causam: quæ quidem si „ pertineat ad negotium, quantum ad hoc „ erit ille, qui eligitur, magis idoneus. „ Si vero non pertineat ad negotium, id, „ quod consideratur ut causa, erit manifeste *acceptio personæ*".

IV. Forum itaque exterius, sive jus ecclesiasticum, saltem ordinarie, non permittit in controversiam deduci electionem, vel provisionem alicujus, quoties electus, vel provisus idoneus inventus est judicio eorum, quorum id est examinare: & hoc, quia facile electio quælibet calumniari, & impugnari posset, aditusque latissimus aperiretur perpetuis litibus, atque querelis illorum, qui sive vere, sive falso sibi minus dignum prælatum esse putarent. Sed non propterea declarat, quod Præsentator, vel Collator securus sit in conscientia, quodque officio suo satisfecerit, si digno quidem beneficium contulerit, sed digniore prætermisso. Unde idem S. Doctor *quodl.* 8. *art.* 6. asserit. Decretalem illam, quæ satis esse tradit eligere dignum, non loqui quantum ad forum conscientiæ, sed quantum ad forum contentiosum, in quo non improbatur electio ex hoc, quod alius melior inveniri queat, dummodo electus sit idoneus: *Alias electio omnis calumniam pateretur*.

V. Casus attamen aliquis ab hac generali regula excipiendus videtur ob Constitutionem editam a S. Pio V. anno 1567. ubi firmare magis cupiens, quæ statuerat Synodus Tridentina *sess.* 24. *cap.* 18., ita ordinavit: *Ut autem non solum dignis, sed magis idoneis repertis juxta ejusdem Concilii decretum Parochiales Ecclesiæ conferantur, volumus, & eadem authoritate decernimus, quod si Episcopus minus habilem, posthabitis magis idoneis, elegerit, possint hi, qui rejecti fuerint, a mala electione hujusmodi ad Metropolitanum; vel si ipse eligens Metropolitanus, aut exemptus fuerit, ad viciniorem Ordinarium appellare: ac prælectum ad novum examen coram ipso appellationis Judice, & examinatoribus provocare. Et comperto prioris eligentis irrationabili judicio, eoque revocato, Parochialis magis idoneo per eumdem Judicem appellationis authoritate nostra (quatenus collatio ad Episcopum, a quo appellatum fuit, spectaret) conferatur: alias eidem magis idoneo per Judicem appellationis approbato conferenda remittatur ad eum, ad quem collatio, provisio, vel institutio spectabit*.

Ex quibus constat, in peculiari casu, in quo de beneficio *parochiali* agitur, fieri posse appellationem ab Electore, qui minus idoneum ad illud elegit, modo a Summo Pontifice præscripta. Hic tamen casus perquam raro contingit: quia nemo præsu-

sumere jure debet de majore sua idoneitate; nisi forte qui appellat, sit aliqua alia persona, quæ apprime conscia sit de utriusque meritis, ac dignitate. Notandum autem est, quod si casus contingat, ut minus dignus ad parochiale beneficium præ digniore electus fuerit, electio non est ipso facto irrita; neque enim Pontifex eam impugnari permittit, quasi de jure nulla foret, sed tamquam quæ irritari valeat. Quin potius subdit: *Hæc tamen appellatio interposita non impediat, aut suspendat, quominus electio per Ordinarium primo loco facta interim debitæ demandetur executioni: & provisus ab eadem Ecclesia, causa appellationis hujusmodi pendente, non amoveatur.*

§. IV.

Quænam necessaria sint, ut prudens formetur judicium de idoneitate alicujus ad spiritualia recte administranda.

VI. Innocentius III. Cap. *Cum nobis* tit. de Elect. & elect. potest., de idoneitate ad recte administranda spiritualia loquens, tribus eam præcipue constare æstimavit. Ait enim: *Tria sunt in persona electi præcipue requirenda; videlicet ætas legitima, morum honestas, & litteratura sufficiens.* Ex hoc tamen nequaquam excludit alia etiam requiri, quæ forte, utpote notiora, non expressit. Ut igitur complectamur omnia; hæc sunt, quæ ex Authoribus afferuntur.

Primo requiritur *legitimus torus*. Nam qui ex illegitimo toro nati sunt, nisi dispensatio intercedat, hoc ipso ad obtinendum spirituale beneficium inhabiles judicantur, sive hoc impedimentum publicum sit, sive occultum: & in hoc impedimento solus Papa dispensat sive ad sacrum Ordinem, sive ad aliquam dignitatem, sive etiam ad beneficium curatum. Quoad minores autem Ordines, sicut & beneficium simplex, cui Ordo sacer non sit annexus, dispensare potest etiam Episcopus, prout habetur *Cap.* 15. qui tit. *de fil. Presb.* in 6. Quod si rationem inquiras, cur illegitimi a beneficiis arceantur? Responsio est, arceri propter ignominiam quamdam, qua coram hominibus aspersi sunt. Facile quippe est, ut quorum origo contemnitur, vita quoque, & doctrina contemnantur. Quare de filiis Clericorum ex illegitimo matrimonio natis Concilium Tridentinum statuit *sess.* 25. *cap.* 15. ut in Ecclesia, ubi patres eorum beneficium habent, vel habuerunt, quodcumque etiam dissimile beneficium habere non possint: nec in dictis Ecclesiis quoquo modo ministrare, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quæ parentes eorum obtinent, aut obtinuerunt, habere: nec reciprocæ resignationes in eorum filiorum favorem a parentibus factæ illis prosint.

Secundo requiritur *ætas legitima*; quæ diversa est juxta diversitatem beneficiorum, quæ in Ecclesia conferuntur. Nam ad Episcopatum ætas expleta triginta annorum exigitur, ut Cap. *Cum in cunctis* tit. de Elect. & elect. potest. Ad dignitates Episcopatu inferiores, curam tamen animarum habentes, & generatim ad quæcumque beneficia curata vigesimus quintus annus saltem inchoatus statutus est Cap. eodem §. *inferiora*, & in Concil. Trid. *sess.* 24. *Cap.* 12., ac insuper Cap. *Licet Canon* eodem tit. de *Elect.* in 6. ubi expresse decernitur, collationes de Parochialibus Ecclesiis iis de cætero faciendas, qui vigesimum quintum annum non attingerint, viribus omnibus carere. Verum, cæteris paribus, qui majoris ætatis sunt, reliquis præferendos esse consultum est. Ad alias dignitates, vel personatus, quibus cura animarum non incumbit, annus vigesimus secundus requiritur ex Concilio Tridentino laudato *Cap.* 12. quod de dignitatibus, & personatibus in solis Ecclesiis Cathedrali-

bus, non autem Collegiatis intelligunt plures Authores; aliis tamen etiam pluribus dissentientibus, quorum sententia probabilior videtur. Ad Præbendam Pœnitentiarii in Ecclesiis Cathedralibus Concilium Tridentinum *sess.* 24. *C.* 8. exigit, ut quis sit annorum quadraginta, seu qui alias aptior pro qualitate loci reperiatur.

Quoniam vero idem Concilium eodem Cap. 12. statuit, ut Canonicatus omnes Ecclesiæ Cathedralis adnexum habeant Ordinem aut Presbyterii; aut Diaconatus, aut Subdiaconatus, requiritur saltem, ut annus vigesimus primus sit inchoatus, si præbenda subdiaconalis sit: si autem distinctio facta non sit, quæ Præbendæ quem Ordinem habere debeant, ut aliquis sit capax alicujus talis Canonicatus, saltem vigesimum primum annum inchoasse debuit, ut in fine ipsius possit ordinari Subdiaconus. Quoad Canonicatus vero in aliis Ecclesiis, & alia quæcumque beneficia simplicia, requiritur juxta ejusdem Concilii Decretum *sess.* 23. *cap.* 6. & sufficit, quantum ad valorem attinet, annus decimus quartus, isque inchoatus. Reliqua, quæ ad hanc materiam pertinent, vide apud Canonistas.

VII. Tertium, quod requiritur ad idoneitatem, est *tonsura clericalis*, ut Cap. *Ex litteris* tit. de Transact. *in Ecclesia* tit. de Instit. Debet autem esse collata a proprio Episcopo: alioquin is, qui tonsuram ab alieno Episcopo accepit sine litteris dimissoriis, vel sine Summi Pontificis dispensatione, incapax est beneficii ex Cap. *Illud*, & ex Cap. *Si quis ausus* dist. 71. ubi ordinatio ab alieno Episcopo facta decernitur irrita, quoad usum videlicet, & privilegium Ordinis: quia conditio deest jure Ecclesiastico ad valorem requisita.

Requiritur quarto loco *Cœlibatus*. Nam conjugati Ecclesiastica beneficia consequi nequeunt, aut jam consecuta retinere, ut Cap. *Si quis* tit. de Cleric. Conjug., adeo ut beneficium statim amittat, qui validum Matrimonium contrahit, ejusque beneficium vacet. Beneficium tamen non amittit, qui sola contrahit sponsalia, eo quod hæc hominem non constituant in statu, qui cum beneficio compati nequeat: solum quippe matrimonium transfert hominem ab Ecclesiastico statu ad sæcularem.

VIII. Quinta conditio est, eum, qui beneficium assequitur, nulla esse censura innodatum. Collatio siquidem beneficii facta excommunicato excommunicatione majore, ipso jure nulla est C. *Postulasti* tit. de Cleric. Excom. sicut & ejus electio, vel præsentatio juxta communem opinionem. Neque refert, an ejus excommunicatio denunciata fuerit, an publica, vel occulta, an de illa, qui excommunicatus est, conscius sit, an ignarus; modo constet, ipsum vere excommunicatum esse, quando vel eligebatur, vel ei beneficium conferebatur. Et quamvis absolutio ab ea censura postmodum impetretur, haud propterea collatio ipsi prius in excommunicatione existenti facta valida redditur, sed opus est nova collatione, ut legitimus esse queat beneficii possessor, teneturque ad fructus, si quos ipse percepit, restituendos. Doctrinam hanc confirmat Summorum Pontificum, aliorumque Collatorum praxis, qui, quoties beneficium alicui conferant, solent ad cautelam eum absolvere ab excommunicatione ad effectum collationis consequendum: Hujusmodi enim absolutio superflua foret, si excommunicatio ipso jure collationem non impediret.

Sextum requisitum est, ut irregularis non sit, qui recipit beneficium. Nam irregularitas omnis, quæ præcedit collationem beneficii, eam invalidam reddit ipso jure, si hæc subsequatur. Cum enim irregularitas efficiat hominem inhabilem ad Ordinem, ejusque usum, efficit etiam inhabilem ad beneficium, quod adnexum quodammodo Or-

Ordini est, ita scilicet, ut vel debeat, vel possit congruo tempore a beneficiario suscipi. Hinc bigami, & cæci incapaces beneficii sunt, tum quia sunt irregulares, tum quia ea corporis aptitudo in beneficiario requiritur, quæ ad officium decenter obeundum necessaria est.

Septimum, quod requiritur, est immunitas ab hæresi non solum propria, sed etiam parentum. Neque enim soli hæretici, sed etiam eorum parentes, imo etiam receptatores, defensores, & fautores, ipsorumque filii ad usque secundam generationem, ad beneficia Ecclesiastica inhabiles declarantur C. *Quicumque* § hæretici, & cap. *Statutum* 2. tit. de hæret. in 6. Imo illi etiam, qui ad hæreticorum preces, & officia beneficium scienter obtinent, ad illud, & ad alia imposterum consequenda sunt incapaces, C. eodem *Quicumque* §. ad hæc.

IX. Octava ad beneficium obtinendum requisita conditio est probitas morum, ut scilicet gravibus peccatis deditus non sit, nec propter crimina infamis. Quamquam enim beneficii collatio criminoso viro facta valida fit, si crimen haud secum afferat irregularitatem, non tamen conferre licet. Jure etenim naturæ decet ministros Dei, & Ecclesiæ probos esse, fideles, & irreprehensibiles. Hinc Alexander III. C. *Cum in cunctis* tit. de Elect. ait: *In cunctis sacris Ordinibus, & Ecclesiasticis ministeriis ætatis maturitas, gravitas morum, & litterarum scientia sunt inquirenda*. Et Conc. Trid. morum probitatem summopere requirit *sess.* 24. c. 1. *de Reform.* & aliis in locis. Sane Ecclesiasticorum exempla maximi momenti sunt ad pravam sæcularium vitam corrigendam, & ad decorem Ecclesiæ Dei. Unde electio ad beneficium, etiam cui animarum cura, aut Sacramentorum administratio non adnectitur, alicujus malæ conversationis, & vitæ, valde probabile est peccatum esse mortale, dum præsertim officium circa cultum Dei, & obsequia divina versatur.

Postrema randem conditio est *litteratura sufficiens*, quæ non eadem requiritur in eligendis ad beneficia, sed dispar est juxta beneficiorum diversitatem: aliud enim minorem, aliud majorem exigit, prout dicemus alibi. Illud solum hic adverto, collationem beneficii, quodcumque illud sit, factam homini penitus illiterato, nullam esse ex C. *Illiterator* dist. 36. C. *Cum in cunctis* tit. de elect., & ex Concilio Tridentino *sess.* 22. *cap.* 4. decernente, ut provisio facta iis, qui ætatem, & cæteras habilitates non integre habent, si irrita.

Cæterum, ut recta æstimatio fiat de majore alicujus dignitate, ut beneficium ipsi conferatur, satis non est unam, vel alteram perpendere conditionem, aut qualitatem, sed omnes accurate considerandæ sunt, quæ in diversis personis illud petentibus, vel oblatis deprehenduntur, & conferendæ cum fine principali status, vel officii vacantis. Neque enim semper est aptior, qui melior est, & doctior, aut eloquentior, sed qui, omnibus ponderatis, utilior est ad finem, ad quem tale officium, vel beneficium ordinatur, ut diximus. Atque inde est, quod sæpe merito aliis præferuntur quidem vel prudentes, vel nobiles, aut Ecclesiæ famulatum præstantes: quia majori possunt esse Ecclesiæ adjumento, vel per consilium sapientiæ, vel per auxilium potentiæ, vel per majorem in Ecclesiæ negotiis obeundis dexteritatem, ac peritiam.

§. V.

An liceat ad Ecclesiastica beneficia eligere dignum, digniore prætermisso?

X. Hactenus tamquam certum posuimus, illicitum esse eligere, aut promovere dignum

gnum ad beneficia, digniore respective prætermisso. Verum, quoniam hæc controversia magni momenti est, ideo certius comprobanda, magisque confirmanda. Et hanc quidem apertam esse S. Thomæ sententiam ex verbis jam laudatis, præter alia loca, apertissime constat; ejusdemque sententiæ sunt S. Antoninus p. 2. tit. 1. cap. 20., Adrianus in 4. tit. de Rest., Cajetanus verbo *Acceptio personarum*, Dominicus Soto *lib. 3. q. 6. art. 2.*, & alii communiter Theologi, si paucos fortassis excipias.

Hæc autem evincitur in primis ex Sacrorum Canonum authoritate. Nam ex Cap. *Licet* §. 8. q. 1. dicitur: *Sciant omnes, & certi sint, quod qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium*. Innocentius III. Cap. *Ut nostrum* lib. 3. Decret. tit. 12. *Non ex affectu*, scribit, *sed discreto judicio debuisti Ecclesiasticum & officium, & beneficium in personam magis idoneam dispensare*. Quemadmodum enim ait Augustinus epistola 29.: *Nec sane, quantum arbitror, putandum est, leve esse peccatum in personarum acceptione habere fidem Domini nostri Jesu Christi, si illam distantiam sedendi, ac standi* (de qua Jac. 2.) *ad honores Ecclesiasticos referamus. Quis enim ferat, eligi divitem ad sedem honoris Ecclesiæ, contempto paupere instructiore, atque sanctiore?*

Diserta quoque verba sunt Concilii Tridentini *sess.* 24. *C.* 1. *de Refor.* de illis agentis, penes quos potestas est Episcopos eligendi, & afferentis, *eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, non quidem precibus, vel humano affectu, aut ambientium suggestionibus, sed eorum exigentibus meritis, præfici diligenter curaverint*. Et *cap.* 18. de provisionibus Ecclesiarum Parochialium agens præcipit, examen per examinatores Synodales fieri, & ex iis, qui fuerint judicati idonei, deinde *Episcopus eum eligat, quem cæteris magis idoneum judicaverit. Quod si beneficium jurispatronatus Ecclesiastici erit, ac institutio ad Episcopum, & non ad alium pertineat; is, quem Patronus digniorem inter probatos ab examinatoribus judicabit, Episcopo præsentare teneatur, ut ab eo instituatur. Cum vero institutio ab alio, quam ab Episcopo erit facienda; tum Episcopus solus ex dignis eligat digniorem, quem Patronatus ei præsentet, ad quem institutio spectat*.

Id quoque rationes admodum efficaces confirmant: tum quia primo, ut ex D. Thoma ad 3. vidimus, qui promovet dignum, prætermisso digniore, peccatum committit *acceptionis personarum*, adeoque contra justitiam distributivam; quod ex genere suo mortale est. Tum quia neque collator beneficiorum, neque præsentator, neque alius quispiam dominus est bonorum Ecclesiæ, sed duntaxat administrator, & dispensator: dispensator autem *fidelis* esse debet in officio suo, ut ait Apostolus 1. *ad Cor.* 4.: Fidelis vero dispensator non est, qui, cum possit, dominum suum de meliore ministro non providet. Tum tertio, quia beneficia principaliter instituta sunt ad utilitatem Ecclesiæ: adeoque qui beneficia dispensandi potestatem habent, ex officio suo tenentur utilitati Ecclesiæ consulere tum in aliis, tum in iis, quæ ad eam dispensationem pertinent; præferendo nimirum digniores, magisque idoneos ad utilitatem Ecclesiæ promovendam.

XI. Hic tamen advertere necesse est, contingere posse, quod sive Collatores, sive Præsentatores, sive Electores beneficiorum a gravi, & quandoque etiam a levi peccato excusentur, dum minus dignum digniori præferunt. Casus autem, qui ab Authoribus frequentius afferuntur, sunt hi: primo si disparitas dignitatis vel nulla,

vel

vel admodum exigua sit: Secundo si liberum Collatori, vel institutori non sit conferre alteri, vel alium instituere, quam sibi præsentatum a Patrono. Tunc enim Patronus tantummodo in culpa est, si minus idoneum præsentet, cum digniorem præsentare possit. Quod si nec ipse alium præsentare valeat, a culpa uterque immunis erit.

Tertio si beneficium ex institutione per Ecclesiam legitime confirmata, vel acceptata alicui ex certa famiglia, vel oppido conferendum sit, aut si ex Canonum Decreto quispiam de Ecclesiæ gremio eligi debeat; haud peccant, etiamsi aliunde aptiorem invenire possent. Cæterum si de beneficiis curam animarum habentibus agatur, nefas esse videtur, ea ita instituere, ut futuris temporibus semper aliquis dignus assumi debeat de famiglia, vel oppido, quamvis notabiliter dignior aliunde reperiatur: neque hæc conditio ab Ecclesia acceptanda est. Secus vero res se habere videtur, quando aliquis eligendus est de gremio Ecclesiæ: quia plerumque qui de Ecclesiæ gremio sunt, utiliores esse solent ejusdem bono.

Quarto: quoties duo simul beneficia vacant, alterum simplex, & pingue, alterum parochiale, ac tenue, illud minus digno conferri potest; istud autem digniori citra culpam, si nimitum dignior huic Ecclesiæ necessarius sit: utilitas quippe Ecclesiæ præ oculis semper habenda est, & privatæ præferri debet.

Quinto: si fundator beneficii parochialis præsentet ad illud personam dignam, prætermissa digniore, a peccato videtur excusandus: tum quia bona sua distribuere potest pro sua voluntate; tum quia C. *Monasterium* 16. q. 7. hoc ipsi ab Ecclesia indulgetur fortasse, ut ex hoc fideles ad fundanda Ecclesiastica beneficia facilius alliciantur. Tum demum quia ad digniorem eligendum non tenetur ex justitia distributiva: hæc enim locum habet in distributione bonorum communium, non autem in gratuita largitione propriorum.

Sexto tandem excusandus non est a peccato, qui digno beneficium resignat, digniore prætermisso: quoniam licet is collator non sit, aut patronus beneficii, causa tamen est, cur beneficium illud minus idoneo conferatur; qui autem causa damni est, damnum fecisse videtur: neque solum ii peccant, qui ipsum opus peccati faciunt, sed etiam qui vel causa sunt, ut fiat, vel facientibus consentiunt.

Quamquam vero tum Canones, tum Concilium Tridentinum, dum constituunt, digniores ad beneficia Ecclesiastica promovendos esse, expresse loquantur de beneficiis curatis, sive curam animarum habentibus; idem tamen dicendum videtur de promovendis ad beneficia simplicia. Licet enim ratio ex Ecclesiæ utilitate desumpta, cui providere promotor tenetur, in his locum non habeat: attamen militat semper ratio generalis justitiæ distributivæ, quæ obligat distribuentem communia bona, ut digniores semper præferat, qui, spectatis circumstantiis, tales deprehenduntur.

XII. Unum vero hic quæri facile potest; scilicet, an qui, dignioribus prætermissis, dignos promovent ad Ecclesiasticum beneficium, ad aliquam restitutionem teneantur, quibusque ea facienda sit. Ad quod communior responsio est, eos teneri restituere non quidem dignioribus, sed Ecclesiæ. Et ratio utriusque est, quia relate ad digniores sola per hoc justitia distributiva violatur, quæ onus restitutionis non inducit. Relate vero ad Ecclesiam, etiam commutativa justitia læditur: sunt enim causa damni, quod Ecclesia patitur ex eo, quod beneficiario dignissimo culpa ipsorum careat, atque subinde ea utilitate majori, propter quam beneficia instituta sunt. Id

ex-

explicari, & confirmari exemplo potest Œconomi, cui ex officio incumbit conducere idoneos operarios ad Patrisfamigliæ vineam sub justa mercede excolendam, qui si operarios digniores prætermittens eligat dignos, ad nullam restitutionem tenetur dignioribus faciendam: sed si quid damni inde domino proveniat, illud ei resarcire tenetur, cujus rem negligenter curavit. Igitur Ecclesiasticorum quoque beneficiorum dispensator, si minus dignos eligat, non dignioribus, quos prætermisit, sed Ecclesiæ manet obligatus.

§. VI.

De Personarum acceptione in officiis, & rebus temporalibus distribuendis.

XIII. Ea, quæ de personarum acceptione dicta sunt, quoad distributionem bonorum Ecclesiæ, locum etiam habere quoad distributionem officiorum, & bonorum sæcularium dubitandum non est. Par siquidem ratio in utraque concurrit. Verum, ut hæc veritas clariore in luce collocetur, duplicis generis publica bona, quæ dispensari possunt, distinguenda sunt. Quædam directe, & immediate in bonum civium ordinantur, ut proventus alicujus Civitatis, aut Communitatis ad hoc legati, ut singulis incolis distribuantur juxta proportionem indigentiæ, meritorum, aut dignitatis uniuscujusque. Alia directe, & immediate instituta sunt in bonum communitatis, ut officia publica, & stipendia iis adnexa. Quæ prioris generis sunt, ex justitia commutativa illis debentur, quibus distribuenda committuntur; atque adeo, qui in eorum distributione a justitia deflectit, conferendo alicui minus, quam oportear, ad restitutionem tenetur, utpote infidelis dispensator. Quæ vero sunt generis posterioris non debentur huic, aut illi ex justitia commutativa, sed tantum distributiva; adeoque qui in his distribuendis minus dignos dignioribus præfert, non tenetur ad restitutionem illis, quos prætermisit, faciendam. Sed si magni momenti officia sint, lethaliter peccat, dum minus dignos dignioribus anteponit: & siqua exinde damna Reipublicæ obveniant, resarcire tenetur. Ratio est, quia in re gravi contra fidelitatem Reipoblicæ debitam operatur; & ex commutativa justitia procurare tenetur Reipublicæ bonum, ipsique de melioribus, quantum potest, ministris providere, cum ad hoc stipendia, & tributa recipiat.

Atque hinc cautissime se gerere debet Respublica, quoties officia sua venditioni exponit: & in hoc sequi oportet D. Thomæ monitum *in Opusc. de Regimine Judæorum* ad Ducissam Brabantiæ, in quo hæc habet: „ Cum Ballivis, & Officialibus vestris „ nihil committatis, nisi temporalis offi„ cium potestatis; non video, quare hu„ jusmodi officia non liceat vobis vendere, „ dummodo talibus vendatis, de quibus „ possit præsumi, quod sint utiles ad talia „ officia exercenda: & non tanto pretio „ vendantur officia, quod recuperari non „ possint sine gravamine vestrorum subdi„ torum. Sed tamen talis venditio expe„ diens non videtor; quia contingit fre„ quenter, quod illi, qui essent magis ido„ nei ad hujusmodi officia exercenda, sunt „ pauperes, ut emere possint. Et si sunt „ divites, illi, qui meliores sunt, talia „ officia non ambiunt, nec inhiant ad lu„ cra ex officio acquirenda ". Ut autem hæc venditio licita sit, hæ conditiones concurrere debent: 1. ut vendens authoritatem habeat vendendi, cujusmodi sunt Reges, & Principes absoluti: 2. ut quantum fieri potest, digniori vendantur: 3. ut vendantur moderato pretio: 4. ut hæc venditio ad publicam utilitatem referatur.

§. VII.

§. VII.

De acceptione personarum in exhibitione honoris, & reverentiæ.

XIV. Nedum in officiis temporalibus, sed etiam in exhibitione honoris, & reverentiæ locum habere peccatum *acceptionis personarum*, docet Præceptor Angelicus *art.* 3. hujus quæst. 63. Ut autem hoc ostendat, hanc doctrinam præmittit: „ Honor est „ quoddam testimonium de virtute ejus, „ qui honoratur. Et ideo sola virtus est „ debita causa honoris. Sciendum tamen, „ quod aliquis potest honorari non solum „ propter virtutem propriam, sed etiam „ propter virtutem alterius: sicut Princi- „ pes, & Prælati honorantur, etiamsi sint „ mali, in quantum gerunt personarum „ Dei, & Communitatis, cui præfident.. „ .... Et eadem ratione parentes, & do- „ mini sunt honorandi propter participa- „ tionem divinæ dignitatis, qui est omnium „ pater, & dominus. Senes autem sunt „ honorandi propter signum virtutis, quod „ est senectus, licet hoc signum quando- „ que deficiat .... Divites autem hono- „ randi sunt propter hoc, quod majorem „ locum in Communitatibus obtinent “.

Ex hoc colligendam relinquit affirmativam responsionem, quod scilicet etiam in exhibitione honoris, & reverentiæ contingere queat peccatum acceptionis personarum. Cum enim sola virtus vel propria, vel ejus, cujus aliquis personam, vel similitudinem gerit, causa debita sit honoris, & reverentiæ, si quispiam honoretur, ubi nulla similis causa invenitur, sed tantum propter aliquid, quod eum honore dignum non efficit, ut si dives e. g. honoretur solummodo propter divitias, acceptionis personarum peccatum est; mortale quidem, si fiat cum gravi contemptu pauperum, aut aliorum, quibus potius debebatur honor, qui diviti defertur: veniale autem, si in rebus levioribus dives honoretur præ paupere, atque ita humano affectu respectus ad divitias habeatur.

§. VIII.

De acceptione personarum in judiciis ferendis.

XV. Acceptionem personarum habere locum in judiciis, eamque criminosam esse, probat S. Thomas *art.* 4. & ultimo hujusce quæstionis tum authoritate Scripturæ Proverb. 18. dicentis: *Accipere personam impii non est bonum, ut declines a veritate judicii*; tum brevi hac, & solida ratione: *Judicium*, inquit, *est actus justitiæ, prout judex ad æqualitatem justitiæ reducit ea, quæ inæqualitatem oppositam facere possunt. Personarum autem acceptio inæqualitatem quamdam habet, in quantum attribuitur alicui personæ aliquid præter proportionem suam, in qua consistit æqualitas justitiæ. Et ideo manifestum est, quod per personarum acceptionem judicium corrumpitur.*

Obvia objectio est, quod scilicet *acceptio personarum* ad justitiam *distributivam* pertineat: judicia autem ad commutativam justitiam referantur. Hanc autem sapienter solvit idem S. Doctor *ad* 1. ubi judicium dupliciter considerari posse docet: nimirum quoad ipsam rem judicatam; atque ita judicium communiter ad commutativam justitiam pertinent, simulque ad distributivam. *Potest enim*, ait, *judicio definiri, qualiter aliquid commune sit distribuendum in multos, & qualiter alteri unus restituat, quod ab eo accepit.* Sed alio modo considerari potest, *quantum ad ipsam formam judicii, prout scilicet judex etiam in ipsa commutativa justitia ab uno accipit, & alteri dat: & hoc pertinet ad distributivam justitiam. Et secundum hoc in quolibet judicio locum habere potest acceptio personarum.*

Hu-

Hujus doctrinæ occasione inquiri a quibusdam solet, num quoties opiniones inter duos litigantes pro utraque parte sint *æque probabiles*, judex causam alteri adjudicare valeat citra personarum acceptionem. Qua in quæstione Probabilistæ plures affirmantem sententiam tuentur. Cæterum hæc sententia reprobanda omnino est, aliaque tenenda, quæ docet, minime licere Judici, dum opiniones litigantium utrinque probabiles sunt, nec una altera probabilior apparet, pro hac potius parte sententiam pronunciare, quam pro altera; sive de jure agatur, sive de facto: sed tunc ex justitia teneri ad rem, sive pretium ipsius ex æquo dividendum inter partes; quoniam judex ad jus dicendum constitutus est: in proposito autem casu æquale jus est in utraque parte. Neque reponas, Judicem tunc esse liberum ad eligendam opinionem, quam maluerit. Non enim hac libertate fruitur, quoties agitur de præjudicio alterius; atque adeo, sicut liber non est, ut neutri litigantium adjudicet rem, de qua agitur; ita quoque non est liber, ut rem totam adjudicet alteri, uti placuerit: sed curare debet, ut res dividatur, aut certe partes invicem componantur. Vide ea, quæ notantur ab Authoribus circa secundam propositionem damnatam in Decreto Innocentii XI.

CAPUT X.

Consectaria.

I. *Justitia vindicativa, quæ est in Judice, non ad* distributivam, *sed* commutativam *pertinet*.

II. Personarum acceptio *locum non habet in iis, quæ gratis conferuntur*.

III. *Sapiens S. Thomæ animadversio circa collationem beneficiorum factam consanguineis*.

IV. *Dispensatio, quæ fit cum divitibus, ac potentibus, ut contrahant matrimonium in gradu prohibito, a vitio* acceptionis personarum *purgari potest*.

V. *Etiam absque hoc vitio eliguntur aliqui de gremio Ecclesiæ ad beneficia*.

VI. *Propositio merito ab Ecclesia damnata circa collationem beneficiorum parochialium factam minus dignis*.

VII. *Aliæ propositiones, quæ in damnata continentur*.

VIII. *Concilium Tridentinum præcipiens curata beneficia conferenda esse dignioribus, novum jus non condidit, sed antiquum declaravit*.

IX. *Non est excusandus a peccato minus dignus concurrens ad beneficium cum manifeste digniore*.

X. *Quamvis excessus dignitatis unius præ alio levis appareat, digniori conferendum est beneficium*.

XI. *Indignus nunquam eligendus. Casus tamen occurrere potest, ut pro digno suffragium ferre liceat*.

XII. *Lessii, Malderi, aliorumque improbanda sententia, qui digno etiam præ digniore resignari posse beneficium docent*.

XIII. *Etiam Examinatores tenentur Episcopo digniorem proponere pro beneficio*.

XIV. *S. Thomæ doctrina circa injuste impedientes aliquem a beneficio consequendo*.

XV. *Magna cura adhibenda est ab iis, qui eligunt ad beneficia, sive officia tum ecclesiastica, tum sæcularia*.

XVI. *Quinam dignitatum, aut officiorum* ambitus *a Principe permitti, quinam tamquam illicitus, & perniciosus prohiberi possit, ac debeat*.

XVII. *Falsæ, & obsonæ quorumdam Probabilistarum opiniones, quoad judicia de bonis temporalibus, quæ fieri posse concedunt*.

Reflexio.

Con-

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. JUSTITIA vindicativa, quæ est in Judice, non solum respectu boni communis, sed etiam relate ad bonum particulare partis læsæ, non pertinet ad justitiam *distributivam*, sed *commutativam*. Ita expresse docet S. Thomas hic quæst. 80. art. unico ad 1.: *Vindicta*, inquit, *quæ fit auctoritate publicæ potestatis, pertinet ad justitiam commutativam: sed vindicta, quam quis facit proprio motu, non tamen contra Legem, vel quam quis a Judice requirit, pertinet ad virtutem justitiæ adjunctam*: quia scilicet, quamvis justum requirat, non tamen exigit ex debito saltem legali.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Illud attendi debet, duplici modo aliquid alteri conferri posse; alio modo ad *liberalitatem* pertinente; quo nempe gratis datur, quod ei non debetur: sicut est collatio munerum gratiæ, quæ conferuntur a Deo. Et in hac collatione locum non habet personarum acceptio: quia quilibet absque injustitia potest de suo alteri tribuere, quidquid vult. Alio modo ad *justitiam* pertinente, quo scilicet aliquis tribuit alicui, quod ei debetur; & circa tales contributiones attenditur *personarum acceptio*, cum nimirum res communitatis non eo modo distribuuntur, quo distribui deberent.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Quoad consuetudinem attinet Prælatorum quorumdam, dignitates, aut beneficia ecclesiastica suis consanguineis conferentium, diligenter ponderanda est S. Thomæ doctrina, quam habet hic *quæst.* 63. *art.* 1. *ad* 1. ubi sic ait: „ Circa consanguineos Prælati distinguendum est: quandoquidem enim sunt minus digni & simpliciter, & per respectum ad bonum commune. Et sic si dignioribus præferantur, est *peccatum acceptionis personarum* in dispensatione spiritualium, quorum Prælatus ecclesiasticus non est dominus, ut possit ea dare pro libito; sed dispensator secundum illud ad Corinth. 4. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*: Quandoque vero consanguinei Prælati ecclesiastici sunt æque digni, ut alii. Et sic licite potest absque personarum acceptione consanguineos suos præficere: quia saltem in hoc præeminent, quod de ipsis magis confidere potest, ut unanimiter secum negotia Ecclesiæ tractent. Esset tamen hoc propter scandalum dimittendum, si ex hoc aliqui exemplum sumerent, etiam præter dignitatem, bona Ecclesiæ consanguineis dandi “.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Dispensatio, quæ sæpe fit cum divitibus, & potentibus, quod in gradu prohibito matrimonium contrahant, quæ fieri non solet cum pauperibus, a vitio *acceptionis personarum* purgari facile potest. Quoniam cum iis non dispensatur eo titulo, quod divites, aut potentes sint: hoc enim esset *acceptio personarum*; sed propter publicas causas, puta propter fœdera incunda, propter dissentiones componendas, aliasve similes rationes communi bono admodum utiles; quæ causæ raro, aut vix occurrunt in pauperibus, aut plebejis.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Nullum quoque redolet acceptionis personarum vitium, quod juxta statuta quarumdam Ecclesiarum non eligantur ad aliquam dignitatem, aut beneficium Ecclesiasticum, nisi qui de gremio Ecclesiæ, sive Communitatis fuerint. Nam, ut inquit D. Thomas hic ad 4.: *Ille, qui de Ecclesiæ gremio assumitur, ut in pluribus, consuevit esse utilior, quantum ad bonum com-*

 mu-

mune : *quia magis diligit Ecclesiam*, *in qua est enutritus*. Hinc veteres Canones Cap. *Nec emeritis* Cap. *Nullus*, Cap. *Obitus &c.* præscribunt, ut ex ipsa Ecclesia eligatur, quando illic invenitur aliquis idoneus, modo magna disparitas ex alia parte non intercedat, vel si non nisi indignus inveniatur.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Jure, meritoque ab Innocentio XI. damnata est sequens propositio in Decreto n. 47.: *Cum dixit Concilium Tridentinum*, *eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare*, *qui nisi quos digniores*, *& Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint*, *ad Ecclesias promovent*; *Concilium vel primo videtur per hoc* digniores *non aliud significare velle*, *nisi dignitatem eligendorum*, *sumpto comparativo pro positivo*: *vel secundo locutione minus propria ponit digniores*, *ut excludat indignos*, *non vero dignos*; *vel tandem loquitur tertio*, *quando fit concursus*. Nullam ex his explicationem pati præceptum Concilii Tridentini, immo quamlibet aperte eum ejus mente pugnare, clarissime patet ejusdem verba legentibus.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Ex memoratæ propositionis damnatione liquido sequitur, damnatas pariter esse sequentes duas PP. Filliucii, & Thomæ Tamburini, quorum prior hæc docet *tract.* 41. *in Append. c.* 4. *n.* 18.: „ Dico quinto, „ sententiam, quæ censet satis esse dignos „ eligere ad beneficia, quæ non dantur „ in concursu, esse probabilem ex Tri„ dentino *sess.* 7. *cap.* 3. *de Reform.* dicen„ te: *Conferantur dignis*; & universali æsti„ matione in creatione beneficiariorum, „ & Cardinalium, Episcoporum, & Ab„ batum &c. qui si inter dignos habentur, „ laudatur elector, & electio. Non lau„ daretur autem communiter, si mala es„ set, & peccatum mortale ".

Alter vero, nimirum Tamburinus hæc scribit *lib.* 8. *c.* 4. §. 4. *n.* 5.: „ Assero „ secundo, omnia beneficia, sive majora, „ ut Cardinalatus, & Episcopatus, sive „ minora, ut Canonicatus, & Capellania, „ sive curam animarum habentia, ut Ab„ batia, & Parochia, sive non habentia, „ ut prædictus Canonicatus, & Capella„ nia, & cætera beneficia, quæ *simplicia* „ nominantur, abstrahendo ab his, quæ „ dantur in concursu; assero, inquam, „ satis esse ad vitandum mortale, si con„ ferantur dignis, & idoneis, esto præ„ termittantur digniores, vel dignissimi ". Quam aperte hujusmodi theses in damnata propositione comprehendantur, nemo non videt.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Dicendum est, Tridentinum Concilium, cum illam obligationem decrevit, novam legem non imposuisse, sed antiquam tantum declarasse, quæ ex lege naturali oritur. Equidem Concilium loquitur solum de Episcopatibus, ac de Ecclesiis curam animarum habentibus, dum statuit, ea beneficia dignioribus esse conferenda. Quia tamen eadem ratio est de cæteris beneficiis, etiam simplicibus præsertim majoris momenti, uti sunt Canonicatus, Decanatus &c. idcirco mortaliter peccant, qui dignioribus dignos præferunt, nisi forte materiæ pravitas quandoque excuset a gravi culpa.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Si minus dignus cum eo concurrat, qui certe, ac manifeste est dignior, a lethali culpa excusandus non videtur. Siquidem quantum de se est, ex una parte digniorem impedit; ex alia causam examinatoribus, aut patronis præbet peccandi mortaliter in sui promotione. Dixi tamen *certo*, *& manifeste*: quoniam si alte-

rius

rius major dignitas, aut Idoneitas obscura, vel dubia fuerit, putetque minus dignus, posse Examinatores quidpiam in altero agnoscere, ob quod eum judicent vel æque, vel minus dignum, non peccat, bona fide Examinatoribus, aut Prælati judicio se subjiciens, ut ipsi judicent de sua dignitate.

Consectarium Decimum.

X. Tametsi graves Authores doceant, non peccare, nisi ut summum leviter Electorem, qui confert beneficium minus digno, quoties excessus dignitatis alterius levis est: quia tamen hæc materia confinia præfinita non habet, & res est plena periculi, ne levia nobis inter utrumque dignitatis disparitas videatur, quæ ceteroquin gravis facile potest esse; saltem relate ad Ecclesiæ utilitatem, quæ maxime spectanda est; ideo in hoc judicio quoties aliquis absolute, aut relative dignior constat, licet excessus dignitatis modicus esse videatur ad alium comparatus, illum semper præferendum putarem, nec a gravi peccato absolverem, qui aliter se gereret.

Consectarium Undecimum.

XI. Quoties major eligentium pars in alicujus promotionem concurrere cernitur, nihilque te profuturum cognoscis, si illi suffragium deneges, tunc distinguere oportet. Vel enim qui promovetur, indignus a te judicatur; & tunc suffragium omnino denegare debes: quoniam nunquam licet indignum eligere, nec in ejus electionem concurrere, quamvis nihil suffragio tuo proficias. Vel suffragium digno præbendo, indigni electionem impedire potes: tunc vero suffragium licite præbes; quia sic Ecclesiæ bono consulis eo meliori modo, quo vales, &, quantum in te est, digniorem in hac circumstantia eligis. Quod si suffragia vides prævalere pro persona quidem digna, sed digniore prætermissa; non excusaris, suffragium tuum pro ea ferendo, quia iniquæ aliorum electioni consentis. Nec quidquam contra valet, quod mox dictum est, quoad electionem indigni; in quo casu suffragium pro digno, etiam prætermisso digniore, dari potest, ne eligatur indignus. Disparitas quippe est, quia in eo casu Ecclesiæ provides eo modo, qui tibi possibilis est, & in illis circumstantiis dignior ille redditur: quod in casu præsenti secus se habet.

Consectarium Duodecimum.

XII. Improbanda est sententia Lessii, Malderi, Azorii, aliorumque, quos sequuntur etiam Salmanticenses, resignari posse beneficium digno, etiam prætermisso digniore. Quandoquidem etsi resignans Collator non sit, vel Patronus beneficii, causa tamen est, cur beneficium illud minus idoneo conferatur. Qui autem causam damni præstat, damnum præstitisse videtur, adeoque sive cognati sint, sive amici, qui hujusmodi resignationem procurant, graviter delinquunt, nisi rationabiles causæ concurrant, quæ a peccato excusent. Hinc reprobari debent permutationes illæ, sive renunciationes beneficiorum, quibus aliqui senes magna, & pinguia beneficia resignant in favorem nepotum, & amicorum exiguæ eruditionis, ac virtutis; huc spectantes, tum ut ipsis ante mortem provideant, tum ne hujusmodi beneficia extra suam familiam, aut amicos conferantur.

Consectarium Decimumtertium.

XIII. Examinatores ad beneficia tenentur proponere Episcopo, aut suffragiis adprobare, quem ex Candidatis, & examinatis digniorem putaverint. Ideo enim instituti sunt, ut illorum cura major, minorve concurrentium habilitas ad beneficia deprehendatur. Sicut enim Episcopus investigare tenetur majorem concurrentium di-

dignitatem, aut idoneitatem, & huic assequendo fini utitur Examinatorum opera, & industria; ita hi debent ingenue veritatem manifestare per examen deprehensam, ut meliorem eligat. Quare in Bulla *Cum illud* edita a Benedicto XIV. præscribit Pontifex, *in concursu teneri Examinatores, judices esse non tantum doctrinæ, sed & cæterarum dotum, quæ necessariæ sunt ad parochiale officium*.

Consectarium Decimumquartum.

XIV. Quoad restitutionem faciendam ei, qui injuste prætermittitur in concursu ad beneficium, attendenda est sæpius S. Thomæ doctrina 2. 2. *q.* 62. *art.* 2. *ad* 4. ubi sic ait: „ Aliquis potest impedire aliquem, „ ne habeat præbendam multipliciter. „ Uno modo juste, puta si intendens honorem Dei, vel utilitatem Ecclesiæ procuret, quod detur alicui personæ digniori: & tunc nullo modo tenetur ad restitutionem, vel ad aliquam recompensationem faciendam. Alio modo injuste, puta si intendat ejus nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam, aut aliquid hujusmodi: & tunc si impedit, ne præbenda detur digno, consulens, quod non detur; antequam sit firmatum, quod ei detur, tenetur quidem ad aliquam compensationem, pensatis conditionibus personarum, & negotiis secundum arbitrium sapientis: non tamen tenetur ad æquale, quia illam nondum fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri: si vero jam firmatum sit, quod alicui detur præbenda, & aliquis propter indebitam causam procuret quod revocetur, idem est, ac si jam habitam ei auferret; & ideo tenetur ad restitutionem æqualis, tamen secundum suam facultatem “.

Consectarium Decimumquintum.

XV. Magna cura adhibenda est in electione sive ad beneficia ecclesiastica, quæcumque ea sint, sive ad officia, aut dignitates sæculares tum ab iis, qui eligunt, aut conferunt dignitates, tum ab iis, qui suffragia sibi, vel alteri conquirunt. Si enim in hac re utilitatem propriam, vel alterius duntaxat spectent; si carnem, & sanguinem respiciant, non autem majorem utilitatem, aut commodum sive Ecclesiæ, sive Communitatis; indubium est, quod seipsos gravi culpa obstringant. Quapropter oportet semper inspicere finem, propter quem illud beneficium, aut officium, sive dignitas conferatur; ac juxta illum, omni privato affectu semoto, definire coram Deo, quænam ad ipsum persona sit aptior, ac dignior, circumstantiis omnibus spectatis, quæ occurrere possunt, ac solent: eumque eligere, vel eidem suffragia conferre.

Consectarium Decimumsextum.

XVI. Nedum fas est, sed etiam sæpe expediens, ac laudabile Principibus, ac Reipublicæ administratoribus, juramento prohibere *ambitum* in honoribus, sive dignitatibus sibi, aut amicis procurandis. Nomine *ambitus*, vulgo *officio*, vel *broglio*, de quo in legibus Romanæ Reipublicæ frequens mentio, potest intelligi dupliciter; nimirum primo quædam meritorum expositio, & supplicatio a Candidato facta iis, qui suffragia conferunt ad dignitatem, quæ precatio eo unice spectat, ut suffragatores memoria teneant Candidati merita, eaque diligenter expendant: & hujusmodi *ambitus* licitus de se est, nec prohiberi solet. Secundo nomine *ambitus* intelliguntur ea officia, quibus præter expositionem meritorum, simplicemque præcationem, quæ Candidatus rogat, ut suffragatores infixa memoria teneant merita sua, addit peculiar

liaria obsequia, promissiones, pacta, retributionem, munera, aliaque, quæ suffragatorum animos movent ad præstandum votum, non intuitu meritorum Candidati, sed proprii commodi ex tali voto reportandi. Hic autem *ambitus* prohiberi potest in Republica a Principe, ac reapse jure, ac merito prohibetur: Quoniam distributivæ justitiæ summopere infestus est. Impedit enim, ne præmia dignis, aut dignioribus tribuantur, immo etiam viam latissimam aperit ad promovendos indignos cum magno communis boni detrimento. Nam si vel ignorantes, qui nesciunt, vel ignavi, qui non valeant justitiam commutativam, aut vindicem administrare, ad dignitates, aut officia subleventur; nonne necesse est, ut damna plurima consequantur, perturbationes, scelerum, ac scelestorum impunitas, virtutis, ac proborum hominum depressio &c.?

CONSECTARIUM DECIMUMSEPTIMUM.

XVII. Circa judicia, quæ de aliorum bonis in Tribunalibus exercentur, non solum tamquam falsæ, sed etiam tamquam absonæ, & legibus justitiæ aperte pugnantes rejiciendæ sunt opiniones, quæ sequuntur, quorumdam maxime Probabilistarum: Valentiæ, qui *in* 2. 2. *disp.* 5. *q.* 7. *p.* 4. ita scribit: *Dico quinto. Si Judex reputaret utramque sententiam* (duorum litigantium) *esse probabilem, licite potest propter amicum secundum illam judicare, quæ amico magis favet*.

P. Dicastilli *lib.* 2. *tract.* 1. *disput.* 10. *dub.* 9. dicentis: *Licet judicii sequi opinionem minus probabilem, dummodo vere probabilis sit, relicta probabiliore, & secundum illam adjudicare amico, vel consanguineo*. Et pro hac laudat etiam *P. Salam, & plerosque*.

P. Fagundez *Tract.* 8. *disp.* 7. *sect.* 12. qui docet *Judex tam supremus, quam inferior, cæteris paribus ex parte facti, potest judicare secundum opinionem probabilem ex parte juris, relicta probabiliore, ac proinde ferre sententiam pro ea parte, cui minus probabiliter favent jura, leges, & rationes*. Ejusdem sententiæ est P. Escobarius, qui *T.* 1. *Theol. Mor. lib.* 2. *sect.* 12. *probl.* 14. ait: *Judex reputans unam sententiam esse probabiliorem, debet, & non debet juxta illam judicare*; sive sequi permittit, quam Judex mavult. Hanc quoque sententiam tradit Sanchez, licet cum aliqua limitatione. De his alibi plura.

REFLEXIO.

Nobilissimam inter omnes virtutes morales, prudentia tantum excepta, esse *justitiam* prædicant Gentiles Philosophi, agnoscunt Ecclesiæ Patres, profitentur unanimi consensione Theologi. Et sane, si eam aliquanto latius accipiamus, simulque consideramus & sedem, quam tenet, & officium, quod exercet, cunctis dignitate, ac merito præeminere nemo in dubium verterit. Residet illa in voluntate facultatum humanarum omnium principe, atque regina; quod nulli competit cæterarum moralium virtutum. Officium ipsius est reddere cuique, quod debitum est; atque adeo nedum quod debemus proximis nostris, verum etiam quod debemus summo omnium Domino Deo; immo quadam, nec profecto impropria ratione, & quod debemus nobismetipsis. Nam tametsi sint aliæ virtutes, quæ vel officia erga Deum, vel actuum nostrorum erga nos ipsos rectitudinem inspiciunt, & dirigunt; nihilominus qua ratione debitum aliquod implicant, ad justitiam quadantenus pertinere non immerito dicuntur. Qua de causa Doctor Angelicus S. Thomas 2. 2. *q.* 122. *art.* 1. præcepta omnia Decalogi ad justitiam revocat, atque sapienti animadversione declarat: cum enim justitia sit, quæ hominem

nem ordinat ad alterum, ut cuique reddat, quod debet; præcepta omnia Decalogi eo tendunt, ut unusquisque id accurate perficiat, quod alteri debet. Nam tria prima præcepta Religionis officia præscribunt, quæ Deo debemus: reliqua septem, quæ debemus aliis. In his autem omnibus, quæ etiam nobis ipsis debemus, continentur. Hinc S. Pater Augustinus injustitiam expendens, quam committit, qui se, & omnia sua Deo non refert, a quo accepit omnia, servitque potius aliis, quam unico, & vero Domino suo, sic arguebat *lib.* 19. *de Civ. Dei C.* 21.: *An qui furtum ejus aufert, a quo emptus est, & tradit ei, qui nihil in eo habet juris, injustus est; & qui se ipsum aufert dominanti Deo, a quo factus est, & qui malignis servit spiritibus, justus est?*

Omnia igitur, quæ debita sunt omnibus fideliter, ac studiose reddamus, ut legem impleamus. Reddamus proximo, quod suum est: reddamus Deo, quod ipsi omni jure debetur, timorem, honorem, amorem: Atque hæc si exacte præstiterimus, reddemus etiam nobis quod debitum est. Neque enim fieri potest, ut dum Deum timemus, honoramus, ac super omnia diligimus, nosmetipsos recte non amemus; aut aliquid omittamus eorum, quæ tum circa proximum, tum circa nos præstare debemus. Hec est illa integra, ac perfecta *justitia*, quam a Christo Domino *esurire*, ac *sitire* jubemur in hoc calamitoso exilio, in hac valle miseriæ, *in terra* hac *deserta*, *invia*, *& inaquosa*; & qui eam *esuriunt*, *& sitiunt*, *beati* prædicantur. Hæc est illa justitia, *a qua*, inquit idem S. Doctor in psal. 61., *si recedis, injustus es: ad quam si accedis, justus es. Te recedente, non deficit: te accedente, non crescit. Sed ubi est?* sequitur ille. *Transcende omnia creata. Vade illuc, ubi semel locutus est Deus: & ibi invenies fontem justitiæ. Ex illo fonte profluit ille ordo justitiæ, ut serviens Deo animus recte corpori imperet, & in ipso animo Domino Deo subjecta ratio recte imperet libidini, cæterisque vitiis.* Dei ejusdem erudiente nos gratia, id præstare dicimus, quod Augustini Discipulus S. Prosper, seu potius Julianus Pomerius ex illo *lib.* 3. *de Vit. Contempl. cap.* 23. fusius, ac luculentius exponit dicens: „ Si in hac „ vita justitiam conamur implere, cujus „ justitiæ opus est proprium *sua cuique tribuere*, Deo nos, a quo sumus facti, reddamus: nec dominari ea nobis, quibus „ naturaliter præpositi sumus, permittamus. Dominetur vitiis ratio: subjiciatur corpus animæ, animus Deo: & impleta est hominis tota perfectio. Ac per „ hoc & justitiæ facti participes, sua cuique tribuimus, si inferiora melioribus, „ & virtutibus carnalia oblectamenta subdamus: & sicut viventia vita carentibus, sensibilia viventibus, intellectualia „ sensibilibus, immortalia mortalibus ratiocinando præponimus; ita bene vivendo voluptuosis utilia, utilibus honesta, „ sanctis perfecta omnia præferamus.... „ Hic est ordo naturæ, atque justitiæ, „ quem qui tenere voluerit, & observare, „ perfectionem vitæ *actualis* complebit „; & ad illam sempiternam beatitudinem perveniet, quam Deus esurientibus, ac sitientibus justitiam repromisit.

CAPUT XI.

De Fortitudine, & adjunctis virtutibus, vitiisque oppositis.

D O C T R I N A.

I. *Fortitudinis definitio, ac materia.*

II. *Actus fortitudinis duo; aggredi, & sustinere.*

III. *Pericula, quæ fortitudo maxime respicit, sunt pericula mortis.*

IV. *Quænam sint fortitudinis partes.*

V. *Inter omnes Christianæ fortitudinis actus præstantissimus est martyrium.* VI.

§. I.

Quid sit Fortitudo; quænam ejus materia, & actus.

I. TERTIA inter virtutes, quæ *cardinales* appellantur, *fortitudo* est, de qua fuse agit per plures quæstiones Doctor Angelicus S. Thomas, ex quo pauca tantum decerpam, quæ ad institutum nostrum pertinere possunt. Hæc dupliciter sumi potest; scilicet prout absolute importat quamdam animi firmitatem: atque ita inspecta generalis quædam est conditio virtutum omnium; ad omnes quippe requiritur firmiter, & immobiliter operari. Secundo vero accipitur, prout exprimit duntaxat firmitatem in sustinendis, & repellendis iis, in quibus maxime difficile est firmitatem habere, scilicet in gravibus periculis. Unde hæc est ex Tullio tradita, & a S. Thoma probata 2. 2. *q.* 123. *art.* 2.

DEFINITIO FORTITUDINIS.

Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio.

Hæc definitio clara satis est; & ex ea constat, ipsam nedum esse virtutem, sed etiam virtutem specialem, utpote quæ materiam habet, sive objectum determinatum.

Hanc fortitudinis determinatam materiam dividit S. Doctor art. 3. in *mediatam & immediatam*. Posteriorem constituit *in timoribus, & audaciis*: priorem autem *in periculis, & laboribus* quia *res periculosæ, & actus laboriosi non retrahunt voluntatem a via rationis*, nisi vel nimium incutiendo timorem, quo plus æquo formidamus, vel audaciam excitando, qua immoderate, & imprudenter in eosdem labores, ac pericula insurgimus. *Et ideo* inquit ad 2. *oportet, quod fortitudo sit immediate circa timores, & audacias: mediate autem circa pericula, & labores, sicut objecta prædictarum passionum*; ne videlicet vel nimium timendo, vel nimium audendo a rationis regula deflectamus.

II. Duo numerantur fortitudinis actus, nempe *aggredi, & sustinere*: quorum prior honorabilior quidem, ac splendidior apparet: sed alter, utpote difficilior, reipsa præstantior est. Rem demonstrat S. Thomas quæst. laudata *art.* 6. inquiens: „ Fortitudo est magis circa timores reprimendos, quam circa audacias moderandas. Difficilius enim est timorem reprimere, quam audaciam moderari: eoquod ipsum periculum, quod est objectum audaciæ, & timoris, de se confert aliquid ad repressionem audaciæ; sed operatur ad augmentum timoris. *Aggredi* autem pertinet ad fortitudinem, secundum quod moderatur audaciam. Sed *sustinere* sequitur repressionem timoris. Et ideo „ prin-

,, principalior actus fortitudinis est *sustinere*, idest immobiliter sistere in periculis, ,, quam aggredi ".

III. Pericula, quæ fortitudo vel aggreditur, vel sustinet: sunt præ cæteris pericula mortis, ut hac eleganti ratione ostendit idem S. Thomas *art.* 4.: ,, Ad ,, virtutem fortitudinis pertinet, ut voluntatem hominis tueatur, ne retrahatur a ,, bono rationis propter timorem mali corporalis. Oportet autem bonum rationis ,, firmiter tenere contra quodcumque malum: quia nullum bonum corporale æquivalet bono rationis. Et ideo oportet, ,, quod fortitudo animi dicatur, quæ firmiter retinet voluntatem hominis in bono rationis contra maxima mala: quia ,, qui stat firmus contra majora, consequens est, quod stet firmus contra minora; sed non convertitur. Et hoc etiam ,, ad rationem virtutis pertinet, ut respiciat ultimum. Maxime autem terribile inter omnia corporalia mala est mors, ,, quæ tollit omnia corporalia bona..... ,, Et ideo virtus fortitudinis est maxime ,, circa timores periculorum mortis". Itaque, ut magis ille thesim suam declarat in *resp. ad.* 1., bene se habet fortitudo in omnibus adversis tolerandis; non tamen ex tolerantia quorumlibet adversorum *reputatur homo simpliciter fortis, sed solum ex hoc, quod bene tolerat etiam maxima mala: ex aliis autem dicitur homo fortis secundum quid*. Eadem nempe est fortitudo, quæ mala omnia difficilia vel aggreditur, vel sustinet. Quæ vires exerit contra minora mala, parva est: major, perfectiorque efficitur, cum majoribus sese malis opponit. Tunc vero perfectissimum gradum attingit, quæ parata est malis ipsius mortis sustinendis, quæ malorum omnium terribilius est.

Causa, sive *finis*, cui servire debet fortitudo periculorum aggressione, & perpessione malorum, maximeque mortis omnium terribilium, in bono rationis, seu in honestate, & virtute posita est. Id namque exposcit generalis conditio virtutis, quæ rationalem animum bene disponit ad honestatem. Id sibi vendicant proprii fortitudinis, sicut etiam temperantiæ characteres, quorum munus est, ut sentientis appetitus impetus cohibeant, ne superior animæ pars a bono rationi conveniente declinet. Fortitudinis enim materia seipsa indifferens est. Unde vel perpeti mortem, ut advertit S. Thomas hic quæst 124. art. 3., *non est laudabile secundum se*, solaque honestate, veluti fine, præstituta virtutis opus efficitur. Ac demum cum bonum dumtaxat rationis sit vita pretiosius, nemini licet nisi illius causa aggredi, aut sustinere pericula mortis, quæ vitam eripit. Hinc fortitudo dicenda non est, quæ servit iniquitati, aut bonis delectabilibus ancillatur: solamque ut summum speciem, aut similitudinem fortitudinis habet, sed recaret; ac splendore virtutis.

§. II.

Partes Fortitudinis.

IV. Quænam sint *fortitudinis partes*, assignat idem S. Doctor hic *quæst.* 128. hac præclara doctrina; primumque statuit, nullas esse hujus virtutis partes *subjectivas*, prout est specialis virtus, *eoquod non dividitur in multas virtutes specie differentes, quia est circa materiam valde specialem*. Non aliæ ergo partes assignari valent, nisi *quasi integrales, & potentiales*: ,, *Integrales* quidem (inquit) secundum ea, quæ oportet concurrere ad actum fortitudinis: ,, *Potentiales* autem, secundum quod ea, ,, quæ fortitudo observat circa difficillima, ,, scilicet circa pericula mortis, aliquæ ,, aliæ virtutes observant circa quasdam ,, alias materias minus difficiles: quæ qui- ,, dem

„ dem virtutes adjunguntur fortitudini , „ sicut secundariæ principali . Est autem, „ sicut supra dictum est , duplex fortitudinis actus ; scilicet *aggredi*, & *sustinere*. „ Ad actum autem aggrediendi duo requiruntur , quorum primum pertinet ad „ animi præparationem, ut scilicet aliquis „ promptum animum habeat ad aggrediendum . Et quantum ad hoc ponit Tullius *fiduciam* . Unde dicit , quod *fiducia* „ *est*, *per quam magnis*, & *honestis in rebus* „ *multum ipse animus in se fiducia certa* cum „ spe collocavit “ .

„ Secundum autem pertinet *ad operis executionem* , ne scilicet aliquis deficiat „ in executione illorum , quæ fiducialiter „ inchoavit . Et quantum ad hoc ponit „ Tullius *magnificentiam* , Unde dicit , „ quod *magnificentia est rerum magnarum* , „ & *excelsarum cum animi ampla quadam* , „ & *splendida propositione agitatio* , *atque* „ *administratio* , idest executio, ut scilicet „ amplo proposito administratio non desit. „ Hæc ergo duo si coarctentur ad propriam „ materiam fortitudinis , scilicet ad pericula mortis, erunt quasi partes integrales ipsius, sine quibus fortitudo esse non „ potest . Si autem referantur ad aliquas „ alias materias , in quibus est minus difficultatis, erunt virtutes distinctæ a fortitudine secundum speciem suam ; tamen „ adjungentur ei, sicut secundarium principali : sicut *magnificentia* a Philosopho „ *in* 4. *Ethic*. ponitur circa magnos sumptus ; *magnanimitas* autem , quæ videtur „ idem esse fiduciæ , circa magnos honores “ .

Pergit subinde ad alium actum fortitudinis , qui est *sustinere*, ad quem duo requiruntur : „ Quorum primum est , ne difficultate imminentium malorum animus „ frangatur per tristitiam, & decidat a sua „ magnitudine . Et quantum ad hoc ponit „ *patientiam* . Unde dicit , quod *patientia* „ *est honestatis*, *aut utilitatis causa* , *rerum* „ *arduarum* , *aut difficilium voluntaria* , *ac* „ *diuturna perpessio* . Aliud autem est , ut „ ex diuturna difficilium passione homo „ non fatigetur usque ad hoc, quod desistat secundum illud Hebr. 12.: *Non fatigemini animis vestris deficientes* . Et „ quantum ad hoc ponit *perseverantiam* . „ Unde dicit, quod *perseverantia est in ratione bene considerata stabilis*, & *perpetua* „ *permansio* . Hæc etiam duo si coarctentur ad propriam materiam fortitudinis, „ erunt partes quasi integrales ipsius . Si „ autem ad quascumque materias difficiles „ referantur , erunt virtutes a fortitudine „ distinctæ ; & tamen ei adjungentur, sicut „ secundariæ principali “ . Nihil distinctius , ac luculentius exprimi poterat .

Ex hac præclarissima doctrina habes partes *fortitudinis*, tum prout eam integrant, tum prout eidem adjunguntur . Habes etiam virtutum harum adjunctarum germanam notionem expressam in ipsarum traditis definitionibus. Illud solum addendum puto , *fiduciam* , *magnanimitatem*, sive magnificentiam, & *perseverantiam* afficere appetitum , qui dicitur *irascibilis* , ejusque passiones cohibere, ne propter operum arduitatem aut nimium effrænes , aut plus æquo deficientes ab arce rationis , & officio virtutis animum deturbent . *Patientia* vero bene disponit appetitum , qui *concupiscibilis* appellatur : mærores namque , ac tristitias ad hanc animi partem attinentes comprimit , ac moderatur , ut hisce passionibus compressis, malisque patienter toleratis , sui compos mens sit , propriaque officia liberius operentur cæteræ virtutes .

§. III.

De Martyrio , præcipuo Fortitudinis actu .

V. Inter omnes Christianæ fortitudinis actus præstantissimum esse Martyrium, te-

pendum omnino est. Equidem non desunt ex Theologis, qui negent, illud esse fortitudinis opus; ac virtutis illius actum constituunt, cujus gratia mors ipsa sustinetur. Sed adversa S. Thomæ, meliorumque Theologorum sententia est, quibus suffragatur Sanctorum Patrum authoritas, nemqe Cypriani *Epist.* 10. *ad Mart. & Confess.*, Ambrosii *lib. primo de Offic.*, Chrysostomi *hom.* 5. *in Matth.*, Augustini *lib.* 1. *de morib. Eccles. cap.* 22. & 23., aliorumque; eamque satis insinuant Sacræ Litteræ pluribus in locis; maximeque Apostolus *ad Hebræos* 11. de martyribus inquiens, *fortes factos esse in bello* contra fidei persecutores.

S. Thomas eam declarat, suadetque *quæst.* 124. *art.* 2. in resp. *ad* 1., ubi hæc habet: *In actu fortitudinis duo sunt consideranda, quorum unum est bonum, in quo fortis firmatur, & hoc est fortitudinis finis. Aliud est firmitas, quia quis non cedit contrariis prohibentibus ab illo bono: & in hoc consistit essentia fortitudinis. Sicut autem fortitudo civilis firmat animum hominis in justitia humana, propter cujus conservationem mortis pericula sustinet; ita etiam fortitudo gratuita* (sive Christiana) *firmat animum hominis in bono justitiæ Dei, quæ est per fidem Jesu Christi, ut dicitur* ad Rom. 3. *Unde martyrium comparatur ad fidem, ad charitatem, cæterasque virtutes, sicut ad finem; ad fortitudinem autem, sicut ad habitum elicientem.*

Hanc assertionem ita declaratam probat subinde inquiens: „ Ad fortitudinem pertinet, ut confirmet hominem in bono „ virtutis, & maxime contra pericula, & „ præcipue contra pericula mortis, & „ maxime ejus, quæ est in bello (quod „ supra jam demonstraverat). Manifestum „ est autem, quod in martyrio firmiter „ homo confirmatur in bono virtutis, dum „ fidem, & justitiam non deserit propter „ imminentia pericula mortis, quæ etiam „ in quodam certamine particulari a per- „ secutoribus imminent“. Nemo hæc omnia negaverit; adeoque manifestum est, quod martyrium sit fortitudinis actus, & quidem præcipuus.

VI. Fateor tamen quam lubenter, alias in Martyribus etiam emicare virtutes, charitatem, fidem, patientiam, easque omnes, quæ ab improbis hominibus impugnari possunt: sed illas omnes vel comites fortitudinis esse, vel se habere tamquam fines, quibus fortitudo servit, docet S. Thomas. De fide sic disserit ille art. 2. ad 1. *Fortitudo gratuita firmat animum hominis in bono justitiæ Dei, quæ est per fidem Jesu Christi, ut dicitur ad Rom. 3.: & sic martyrium comparatur ad fidem, sicut ad fidem, in quo aliquis confirmatur.* Charitatem locum habere statuit *in resp. ad* 2. his verbis: *Ad actum martyrii inclinat quidem charitas, sicut primum, & principale motivum per modum virtutis imperantis: fortitudo autem sicut motivum per modum principii elicientis & inde est, quod martyrium est actus charitatis ut imperantis; fortitudinis autem ut elicientis. Quod autem sit meritorius, hoc habet ex charitate, sicut & quilibet virtutis actus.* Denique in *resp. ad* 3. comitem fortitudinis *patientiam* facit in martyrio: nam principalior actus fortitudinis est *sustinere*, ad quem pertinet martyrium. Et quia *patientia* deservit fortitudini ex parte actus principalis, qui est *sustinere*, inde est, quod patientia maxime in martyrio commendatur.

§. IV.

Conditiones ad Martyrium requisitæ.

VII. Prima, quæ ad martyrium conditio requiritur, est status gratiæ, vel idonea, & sufficiens ad gratiam dispositio, scilicet *charitas* Ut enim disertissime docet Apostolus: *Si tradidero corpus meum, ita ut ardeam.*

deam, *charitatem autem non habuero*, *nihil mihi prodest*. Hinc qui affectu inhæret ad peccatum mortale, indispositus est, ut ei martyrium prosit ad salutem: sola namque charitas est, quæ sicut cæteros actus nostros, ita & martyrium ipsum reddit æternæ vitæ meritorium.

Conditio altera est perpessio mortis ob professionem fidei, vel alterius virtutis Christianæ. *Martyres* enim, inquit S. Thomas hic quæst. 124. *dicuntur quasi testes*, *quia scilicet corporalibus suis passionibus usque ad mortem testimonium perhibent veritati*; *non cuicumque*, *sed veritati*, *quæ secundum pietatem est*, *quæ per Christum nobis innotuit*. *Unde & martyres Christi dicuntur quasi testes ipsius*. *Hujusmodi autem est veritas fidei*. *Et ideo cujuslibet martyrii causa est fidei veritas*. *At vero omnium virtutum opera*, *secundum quod referuntur in Deum*, *sunt quædam protestationes fidei*, *per quam nobis innotescit*, *quod Deus hujusmodi opera a nobis requirit*, *& nos pro eis remunerat*. *Et secundum hoc possunt esse martyri causa*. *Unde & B. Joannis Baptistæ martyrium in Ecclesia celebratur*, *qui non pro neganda fide*, *sed pro reprehensione adulterii mortem sustinuit*.

Hoc amplius declarat in resp. *ad* 1. Cum enim sibi objecisset, *Christianum* aliquem ex eo vocari, quod fidem Christi profitetur; adeoque solum Christi fidem conferre martyrii gloriam; respondet, quod,, Christianus dicitur, qui Christi est. Dicitur ,, autem aliquis esse Christi non solum ex ,, eo, quod habet fidem Christi; sed ,, etiam ex eo, quod spiritu Christi ad ,, opera virtuosa procedit, secundum illud ,, ad Rom. 8.: *Si quis spiritum Christi non* ,, *habet*, *hic non est ejus*. Et etiam ex hoc, ,, quod ad imitationem Christi peccatis ,, moritur secundum illud ad Galat. 5.: ,, *Qui Christi sunt*, *carnem suam crucifixerunt cum vitiis*, *& concupiscentiis*. Et ,, ideo ut Christianus patitur: non solum ,, qui patitur pro fidei confessione, quæ ,, fit per verba, sed etiam quicumque ,, patitur pro quocumque bono opere ,, faciendo, vel pro quocumque peccato ,, vitando propter Christum: quia hoc totum pertinet ad fidei professionem ".

Tertia conditio ad martyrium requisita est pœna mortis a persecutore illata. Equidem multiplici pœna carceris, exilii, proscriptionis bonorum, tormentis inchoari martyrium concedendum omnino est; sed illud sola morte consummari asserimus cum D. Thoma dicente hic art. 4.: ,, Martyr ,, dicitur quasi *testis fidei* Christianæ, per ,, quam nobis visibilia pro invisibilibus contemnenda proponuntur, ut dicitur ad ,, Hebr. 11. Ad martyrium ergo pertinet, ,, ut homo testificetur fidem, se opere ,, ostendens omnia præsentia contemnere, ,, ut ac futura, & invisibilia bona perveniat. Quamdiu autem homini remanet ,, vita corporalis, nondum se opere ostendit corporalia cuncta despicere. Consueverunt enim homines & consanguineos, ,, & omnia bona possessa contemnere, & ,, etiam dolores corporis pati, ut vitam ,, conservent.... Et ideo ad perfectam ,, rationem martyrii requiritur, quod aliquis mortem sustineat propter Christum.

§. V.

Plures Martyrii gradus distinguuntur.

VIII. Itaque morte martyrium consummatur. Sed quoniam pœnæ, quæ propter Christi fidem inferuntur, multiplici modo ad mortem perducunt, plures martyrii gradus distinguere oportet magis, minusque perfectos. Primus, ac supremus est, cum pœna ob Christi confessionem illata mortem infert, eamque sustinet Martyr. Gradus alter partes duas complectitur, quas declarat S. Thomas *lib.* 4. *sent. dist.* 49. *quæst.* 5. art. 3. his verbis: ,, Si ali-

 ,, quis

„ quis propter fidem vulnus mortale accipiat, & supervivat; non est dubium, „ quod aureolam meretur; sicut de Beata „ Cecilia patet, quæ triduo supervixit, „ ac de multis Martyribus, qui in carcere „ sunt defuncti. Et alter, si ex vulnere „ lethali suscepto moriatur. Lethale namque vulnus, quod necessario mortem „ infert, pro morte ipsa computatur; „ quique sustinet lethale vulnus, nedum „ desiderio, sed opere externo mortem „ pati dicitur, quamquam eadem suspenditur ad aliquot dies, aut divino miraculo impeditur".

Tertium gradum tenet martyrium eorum, quibus applicata sunt instrumenta, quæ vi sua inferunt lethalem morbum, ac lethale vulnus, demumque mortem; quamvis non solum mors, sed etiam lethales dispositiones divinitus impediuntur. Hoc martyrii genus in pueris Hebræis, qui in ardentem fornacem conjecti fuerunt; in Joanne Evangelista in olei ferventis dolium immisso, & in aliis a Deo specialiter protectis, commendant Sancti Patres.

Denique quartus gradus eorum est, qui propter Christi confessionem coram Tyrannis editam, plagis, cruciatibus, carceribus, bonorum spoliatione affecti, in iisdem vita demum functi sunt: de quibus ait S. Doctor: *Qualitercumque afflictio propter Christum ita usque ad mortem continuetur, sive mors inde sequatur, sive non, aliquis martyr efficitur, & aureolam meretur*. Sunt & alii, qui licet in nullo ex his gradibus martyrii inveniantur, a Patribus tamen martyrum nomine, sed minus presse accepto, celebrantur. Unde nec aureola martyrii a Deo insigniuntur.

IX. Ex his omnibus sponte fluit, non aggressione, sed passione Martyrium perfici. Quotquot enim martyrii presse dicti gradus recensuimus, passionum tolerantiam exhibent, non pugnam, non resistentiam contra Tyrannos. Hinc Canon 60. Concilii Eliberitani prohibet, eos in numero Martyrum recenseri, qui ultro, & non lacessiti idola destruentes occidebantur. Et ratio est, tum quia temeritatem quamdam, & præsumptionem redolet, se ultro ingerere tentationi gravissimæ; cum potius memores nos esse oporteat fragilitatis humanæ, ideoque a Christo jubeamur, *vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem*; & non pauci, qui ultro se ingesserunt, in tormentis defecerint: tum quia, ut ait S. Petrus Alexandrinus canone nono, *Scriptum est in Evangelio Marc. 13. Tradent vos in Conciliis, & in Synagogis vapulabitis. Tradent, dixit; non vos ipsos tradetis; & ad Reges, & Principes ducemini propter nomen meum: non vos ipsos ducetis*. Quod etiam confirmant S. Cyprianus atque ex ipso S. Augustinus lib. 1. *cont. Gaudentium* cap. 31.

Hoc tamen intelligere oportet *citra specialem Spiritus Sancti inspirationem*. Legimus namque de multis sanctis viris, ac fœminis, quorum exempla nefas est in suspicionem adducere, quod ultro se ad martyrium obtulerint; ex impulsu videlicet Spiritus Sancti, qui aliquando animum movet supra ordinariam operandi regulam.

Occurrere pariter possunt aliquando circumstantiæ quædam, in quibus se ultro offerre martyrio laudabile sit: primo nempe ad erigendum animum martyrum in passione deficientium; secundo ut ingentem ruinam fidelibus alioquin imminentem avertamus; tertio dum infideles ex hoc convertendos prævidemus, vel fideles alioqui a fide defecturos confirmandos; quarto ut Tyranni audaciam, feritatem, ac persecutionis impetum compescamus; quinto demum quoties id exigat Dei gloria, & causa publica magni momenti.

§. VI.

§. VI.

De vitiis Fortitudini oppositis.

X. De his agit S. Thomas hic *quæst.* 125., & duabus sequentibus: nos autem cursim attingemus. Primum vitium, quod immediate fortitudini opponitur, *timor* est, sive *timiditas*, quæ posita est in motu quodam animi inordinato, quo quispiam ea mala refugit, quæ recta ratio præscribit esse sustinenda; adeo ut illicitum aliquid committere malit, quam ea sustinere. De hoc timore loquutus est Christus, cum dixit Matth. 10.: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus*; & Apostolus Petrus 1. cap. 3.: *Si quid patimini propter justitiam, beati: timorem autem eorum ne timueritis*.

Peccatum esse duntaxat veniale timorem, si consistat in solo appetitu sensitivo, definit S. Thomas *art.* 3. Si autem ad appetitum rationalem pertingat, tunc veniale esse, vel mortale docet juxta qualitatem delicti, quod ex eo timore homo committit, vel paratus est committere. Hinc qui ex tormentorum timore fidem, cum debet, non profitetur coram Tyranno, graviter peccare dubium non est.

Vitium alterum fortitudini oppositum vocatur a S. Thoma *intimiditas*; & vocari etiam solet *vacuitas timoris*: qua nempe quispiam mortis, aliorumve malorum pericula non timet, ubi, quando, vel quomodo timere oportet; quod procul dubio est contra rectam rationem. Sicut enim vitam temporalem, eaque, quæ illi conservandæ necessaria sunt, amare debemus; ita, quæ his adversantur, fugere, ac timere, quoties, & quomodo fugienda sunt. Hujus vitii, sive motus inordinati causa triplex esse solet; scilicet 1. *superbia*, qua quis talem, ac tantam de se ipso æstimationem habet, ut neminem putet ipsi posse nocere, juxta illud Prophetæ Abdiæ: *Superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petrarum, exaltantem solium tuum, qui dicis in corde tuo: quis detrahet me in terram?* 2. *Defectus rationis*, sive stoliditas mentis, ob quam quispiam non percipit, quibus periculis, aut damnis sit obnoxius: ideoque securus manet omnium malorum, atque eorum etiam, in quæ facillime incidere valet. Nam, ut ait Salomon Proverb. 24.: *Sapiens timet, & declinat a malo: stultus transilit, & confidit*. Tertia causa est, quod quis vitam, aliaque vitæ bona negligat, aut minoris, quam par est, æstimet. Qui enim aliquid pravi æstimat, illud amittere non pertimescit. Est autem hoc vitium peccatum mortale, si aut ex causa mortaliter peccaminosa proveniat, aut propter illud magno se periculo mali incurrendi exponat sine justa causa: peccatum tamen non est distinctum ab eo, unde provenit, vel cui se temere exponit.

Tertium vitium huic cognatum, quod fortitudini opponitur, est *audacia*: quæ non hic sumitur, prout simpliciter quædam passio est, sed quatenus importat excessum passionis illius, qua aliquis nimium sibi præfidit in periculis invadendis, aut aggrediendis. Unde cum rectæ rationis regulam excedat, procul dubio vitiosa est, atque adeo peccatum: cumque importet immoderantiam circa materiam fortitudinis, ad quam pertinet moderari audacias, consequens est, quod eidem opponatur.

§. VII.

De virtutibus Fortitudini adjunctis.

XI. Quatuor esse virtutes fortitudini adjunctas, jam ex D. Thoma notavimus, quas ipse pluribus quæstionibus declarat, atque illustrat; nempe *fiduciam*, sive *magnanimitatem*; hanc enim *fiduciæ* nomine intelligit: *magnificentiam*, *patientiam*, & *perseverantiam*; ex quibus pauca, quæ ad le-

legitimam eorum notionem hauriendam conferre queunt, delibabimus. Ac primum

De Magnanimitate.

„ *Magnanimitas*, inquit S. Præceptor „ hic *quæst.* 129. *art. primo*, ex suo nomine importat quamdam extensionem „ animi ad magna. Consideratur autem „ habitus virtutis ad duo. Primo ad materiam: circa quam operatur. Alio modo ad actum proprium, qui consistit in „ debito usu talis materiæ. Et quia habitus virtutis principaliter ex actu determinatur, ex hoc principaliter dicitur aliquis *magnanimus*, quia habet animum ad „ aliquem magnum actum “.

„ Aliquis autem actus potest dici dupliciter *magnus*. Uno modo secundum proportionem: alio modo absolute. *Magnus* quidem potest dici actus secundum „ proportionem, etiam qui consistit in usu „ alicujus rei parvæ, vel mediocris: puta, „ si aliquis illa re optime utatur. Sed simpliciter, & absolute *magnus* actus est, „ qui consistit in optimo usu rei maxime “.

„ Res autem, quæ in usum hominis „ veniunt, sunt res exteriores, inter quas „ simpliciter maximum est honor; tum „ quia propinquissimum est virtuti, utpote „ testificatio quædam existens de virtute „ alicujus; tum etiam quia Deo, & optimis exhibetur; tum etiam quia homines propter honorem consequendum, & „ vituperium vitandum, alia omnia postponunt. Sic autem dicitur aliquis *magnanimus* ex his, quæ sunt magna absolute, & simpliciter: sicut dicitur aliquis *fortis* ex his, quæ sunt difficilia „ simpliciter. Et ideo consequens est, „ quod magnanimitas consistat circa honores “. Hæc ille magnanimitatis notionem disertissime exponens.

Magnanimitatem esse virtutem, & quidem specialem ostendit deinde *art.* 3. & 4. Et quidem virtutem esse, ex idea virtutis elucet: quoniam *ad rationem virtutis humanæ pertinet, ut in rebus humanis bonum rationis servetur, quod est proprium hominis bonum. Inter cæteras autem res humanas exteriores honores præcipuum locum tenent. Et ideo magnanimitas, quæ modum rationis ponit circa magnos honores, est virtus.*

Quod autem non communis virtus sit, sed specialis, liquet ex eo, quod ad specialem virtutem requiratur, ut modum rationis constituat in aliqua determinata materia. Hoc autem magnanimitati convenire, compertum est: modum siquidem rationis constituit circa materiam determinatam, scilicet circa honorem, qui secundum se consideratus, bonum quoddam peculiare est. Quia tamen honor est cujuslibet virtutis præmium, ideo ex consequenti ratione suæ materiæ respicit etiam omnes virtutes.

Vitia, quæ huic virtuti opponuntur per excessum sunt *præsumptio*, quæ est nimia confidentia, qua quis ea aggreditur, quæ vires suas excedunt. *Ambitio*, quæ consistit in appetitu inordinato honoris, cum scilicet aliquis honores nec oblatos, nec debitos appetit, vel ad eos mediis illegitimis pervenire nititur, aut etiam illegitime oblatos, aut minime debitos affectat, ac suscipit. *Inanis gloria*, scilicet immoderata gloriæ cupiditas contra rationis, legisque divinæ ordinem, de qua alibi. Per defectum autem opponitur *pusillanimitas*, quæ vitium est, quo quis res magnas, quibus gerendis est aptus, aut magnos honores, quibus dignus est, legitime oblatos, ex animi parvitate, & nimia dejectione refugit: vel authoritatem suam, dignitatem, honorem, privilegia tueri negligit, quatenus ad Dei gloriam, & commune bonum id necessarium, & utile est.

De Magnificentia.

XII. Proxima magnanimitati virtus *magni-*

gnificentiæ est, quæ ad magna opera in exteriori materia magnis sumptibus perficienda juxta rationis, ac divinæ legis regulam animum inclinat. Hæc duplex est, publica scilicet, & privata. *Publica*, cum ad publicos usus magni sumptus conferuntur; idque vel ad usus pios, veluti ad sacrificia, & publicas preces, cujusmodi sunt extructio, & dotatio Templorum, fundatio Monasteriorum, Collegiorum, Xenodochiorum &c.: vel ad usus politicos, Reipublicæ nimirum augendæ, conservandæ, aut decorandæ causa, ut ædificatio horreorum publicorum, armamentarii, fori, portarum, murorum Civitatis, instructio classis, vel navium bellicarum, ad Rempublicam defendendam, ejusque gloriam promovendam.

Privata *magnificentia* est, cum magnifica munera alicui privato tribuuntur, vel magnifice fiunt, quæ ad proprium usum, vel dignitatem pertinet, quatenus id exigit gradus proprius, aut conditio. Quamquam enim vir magnificus in his, quæ propriam personam spectanr, sumptus moderetur, quia bonum privatum magnum non est: si quid tamen in his, quæ proprium gradum, aut dignitatem pertinenr, magnum videatur; id etiam exequitur *magnifice* in his præsertim operibus, quæ debent esse diuturna. Et quia, ut ait S. Thomas art. 2. ad 3. *nullus finis humanorum operum est adeo magnus, sicut honor Dei; ideo magnificentia præcipue magnum opus facit in ordine ad Deum. Unde Philosophus 4. Ethic. dicit*: Honorabiles sumptus sunt maxime, qui pertinent ad divina sacrificia. *Et circa hoc maxime studet Magnificus: & ideo magnificentia conjungitur sanctitati: quia præcipue ejus effectus ad religionem, sive sanctitatem ordinatur.*

Huic virtuti per defectum vitium opponit S. Thomas *quæst.* 135. quod *parvificentiam* vocat: qua pecuniæ nimius amator deficit a recta proportione, quam ratio decori exigit inter sumptus, & opus, quod peragendum est; aut minus elargitur, quam personæ, vel ejus dignitati conveniat. *Magnificus* videlicet primario intendit magnitudinem operis; secundario autem magnitudinem sumptus, quam non refugit, ut magnum opus perficiat. *Parvificus* e contra præcipue sumptus parvitatem intendit, ex consequenti vero parvitatem operis, quam non recusat. Hoc vitium, ut animadvertit S. Thomas, veniale plerumque peccatum est. Fieri tamen ex aliqua circumstantia potest mortale, puta si aliquis ratione voti, aut juramenti &c. ad magnum sumptum faciendum obstrictus fuerit.

Vitium autem, quod magnificentiæ opponitur per excessum, appellatur ab eodem S. Thoma *consumptio*, quæ aliud non est, nisi indecora, & inepta, sive nimia sumptuum profusio; & in eo consistit, quod quispiam excedat proportionem, quæ debet esse, sumptuum ad opus decore perficiendum, veluti si ad opus magnum sumptus augeat, supra quam vel res poscat, vel decorum patiatur: aut si ad res parvas magnos sumptus impendat. Quod vitium ex genere suo veniale peccatum est; sed non raro mortale evadit; ut quando quis inepte sua bona consumit ob inanem gloriam mortalem, aut quando debet et vel creditoribus pro solutione debitorum, vel pauperibus in necessitate existentibus sua bona tribuere: sicut etiam quando ob hoc grave aliis detrimentum infert.

De Patientia.

XIII. Inter virtutes fortitudini adjunctas cæteris eminet *patientia*. Cum enim duplex sit fortitudinis actus, *aggredi* scilicet, & *sustinere*, hic utpote altera difficilior, ita quoque nobilior est, atque præstantior. Ea definitur a Tullio *honestatis*, *aut utilitatis*

tatis causa rerum arduarum, & difficilium voluntaria, ac diuturna perpessio; a S. Augustino autem *lib. de Patient.* cap. II. virtus, qua *mala æquo animo toleramus, ne animi bona deseramus, per quæ ad meliora perveniamus*.

Hanc virtutem inter excellentiores, magisque necessarias computari quis dubitet? dum legit Scripturas eam maximopere commendantes, ejusque necessitatem in hac mortali, ac misera vita sæpe adstruentes. Sic Christus Dominus Luc. 21. Apostolis, aliisque fidelibus dixit: *In patientia vestra possidebitis animas vestras*: quia nempe *possessio*, ut declarat S. Thomas *quæst.* 136. *art.* 2. *ad* 2. importat *quietum dominium*; *& ideo per patientiam dicitur homo suam animam possidere, in quantum radicitus evellit passiones adversitatum, quibus anima inquietatur*. Hinc etiam Jacob. 1. dicitur: *Patientia opus perfectum habet*; quem textum sic egregie commentatur idem S. Doctor *ad* 1. dicendo, quod *patientia dicitur habere opus perfectum in adversis tolerandis, ex quibus primo procedit tristitia, quam moderatur patientia: secundo ira, quam moderatur mansuetudo: tertio odium, quod tollit charitas; quarto injustum nocumentum, quod prohibet justitia. Tollere enim principium uniuscujusque est perfectius*. Hinc etiam a S. Gregorio Magno *hom.* 15. *in Evang.* patientia vocatur *radix, & custos omnium virtutum*; quatenus removet tristitiam, quæ impedit, ne virtutes in nobis causentur, & conserventur.

XIV. S. Augustinus, qui *de patientia* integrum librum edidit, aliqua observat scitu admodum necessaria: ac inter alia veram, & Christianam patientiam, quæ sola virtus est, docet *cap.* 6. esse distinguendam a falsa ex causa patiendi. *Quando causa*, inquit, *bona est; tunc ista*, patientia scilicet, *vera est: quando illa non polluitur cupiditate, tunc a falsitate ista distinguitur. Cum vero illa tenetur in crimine, tunc hujus multum erratur in nomine. Non enim, sicut omnes, qui sciunt, sunt participes scientiæ, ita omnes, qui patiuntur, sunt participes patientiæ: sed qui passione recte utuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi patientiæ munere coronantur*. Unde Christus non omnes, *qui persecutionem patiuntur*, beatos prædicat; sed qui *patiuntur propter justitiam*.

At præstat audire, quæ etiam habet Sanctus Pater cap. 9. & 10. „ Quamvis „ patientia virtus sit animi, partim tamen „ ea utitur animus in se ipso, partim ve„ ro in corpore suo. In se ipso utitur pa„ tientia, quando illæso, & intacto cor„ pore aliquid, quod non expediat, vel „ non doceat, facere, aut dicere quibus„ libet adversitatibus, aut fœditatibus re„ rum, seu verborum stimulis incitatur; „ & patienter mala omnia tolerat, ne ipse „ mali aliquid opere, vel ore committat. „ Per hanc patientiam sustinemus, etiam „ dum corpore sani sumus, quod inter „ hujus sæculi scandala beatitudo nostra „ differtur. Unde dictum est: *Si quod non* „ *videmus, speramus, per patientiam ex*„ *pectamus*. Hac patientia S. David op„ probria conviciantis toleravit; &, cum „ facile posset ulcisci, non solum non fe„ cit, verum & alium pro se dolentem, „ commotumque compescuit: & potestatem „ regiam magis adhibuit prohibendo, „ quam exercendo vindictam. Hanc pa„ tientiam Dominus docuit, quando com„ motis zizaniorum permixtione servis, „ & volentibus ea colligere, dixit respon„ disse Patremfamilias: *Sinite utraque cre*„ *scere usque ad messem*. Oportet enim pa„ tienter ferri, quod festinanter non opor„ tet auferri. Hujus & ipse patientiæ præ„ buit, & demonstravit exemplum, quan„ do ante passionem corporis sui discipu„ lum suum Judam, priusquam ostenderet

„ tra-

„ traditorem, pertulit furem ".

„ Alius est patientiæ modus, quando „ ipse animus quæcunque molesta, & gra„ via in sui corporis passionibus perfert, „ non sicut stulti, vel maligni homines „ propter adipiscenda vana, vel scelera „ perpetranda; sed sicut a Domino defi„ nitum est, *propter justitiam*. Utroque „ modo Sancti Martyres certaverunt. Nam „ & impiorum opprobriis saturati sunt, „ ubi animus corpore intacto quasdam ve„ luti plagas suas integer sustinet; & in „ corporibus vincti sunt, inclusi sunt, „ fame ac siti affecti sunt, torti sunt, „ secti sunt, dilaniati sunt, incensi sunt, „ trucidati sunt: & pietate immobili sub„ diderunt Deo mentem, cum paterentur „ in carne quidquid exquirenti crudelitati „ venit in mentem ". Et alia plura ibi persequitur de hoc argumento S. Doctor.

Patientiam hanc, quæ vere Christiana patientia est, haberi non posse sine auxilio gratiæ, eleganti ratione probat ex eodem Augustino S. Thomas hic *art.* 3. quoniam, ut ille ait, *vis desideriorum facit tolerantiam laborum, & dolorum: & nemo nisi pro eo, quod delectat, sponte suscipit ferre, quod cruciat*. Nam tristitiam, & dolorem, subjicit Angelicus, secundum se abhorret animus. Unde nunquam ea perpeti eligeret propter se, sed solum propter finem. Unde oportet, quod illud bonum, propter quod aliquis vult mala perpeti, sit magis volitum, & amatum, quam bonum illud, cujus privatio ingerit dolorem, quem patienter toleramus. Quod autem aliquis bonum gratiæ præferat omnibus naturalibus bonis, ex quorum amissione dolor causari potest, ad charitatem pertinet, quæ Deum super omnia diligit: atque adeo patientia, prout virtus est, a charitate causatur, quæ nonnisi per Spiritum Sanctum diffunditur in cordibus nostris. Unde sine gratiæ auxilio sicut non habetur charitas, ita neque Christiana patientia.

XV. Patientiæ duo vitia opponuntur, sicut & cæteris virtutibus, per excessum, & per defectum; nimirum *insensibilitas* & *impatientia*. Vitiosa quippe *insensibilitas* est; humanæque rationi dissentaneum, nec propriis malis tangi, nec alienis: cum id duritiei indicium sit, veræque amicitiæ, & vitæ politicæ indecorum. Vitiosa quoque *impatientia*, qua quis nimirum dolet, aut queritur de malis, quæ ipsum circumveniunt aut ex hominum pravitate, aut ex hujus calamitosæ vitæ conditione; vel etiam propter ea sive a fide Christi, sive a recto virtutis tramite deflectit; quod sæpe contingit in iis præsertim, qui hujus vitæ bonis nimio amore affecti sunt.

De Perseverantia.

XVI. Quarta tandem fortitudini adjuncta virtus *perseverantia* est, quæ dupliciter accipitur a Theologis, & ab eorum Principe S. Thoma; scilicet prout virtus, & prout peculiare donum Spiritus Sancti. Prout *virtus* consideratur a S. Thoma hic *quæst.* 137. licet etiam eam prout *donum* consideret, præsertim art. 4. *Virtutis* perseverantiæ definitio hæc esse potest; nimirum *habitus, per quem homo firmum propositum gerit persistendi in opere bono ad usque illius consummationem; ac reipsa persistit, non obstantibus molestiis, ac difficultatibus ex actus diuturnitate provenientibus*. Hanc esse specialem virtutem constat ex speciali objecto, quod inspicit ipsa; nempe boni operis peragendi diuturnitatem, & timorem defatigationis, quem moderatur, & cohibet; tametsi pro materia respicere possit quarumlibet virtutum actus, in quibus eligit constanter permanere.

D. hac decernit S. Thomas *art.* 2. ipsam fortitudini adnecti veluti secundariam principali: *art.* vero 3. constantiam ad perseverantiam pertinere; ac demum *art.* 4. ubi

4. ubi quærit, *an perseverantia indigeat auxilio gratiæ ?* ita respondet : *Perseverantia dupliciter dicitur ; uno modo pro ipso habitu perseverantiæ , secundum quod est virtus : & hoc modo indiget dono habituali gratiæ , sicut & cæteræ virtutes infusæ . Alio modo potest accipi pro actu perseverantiæ durante usque ad mortem . Et secundum hoc indiget non solum gratia habituali, sed etiam gratuito Dei auxilio , conservantis hominem in bono usque ad finem vitæ . Quia cum liberum arbitrium de se sit vertibile , & hoc ei non tollatur per habitualem gratiam præsentis vitæ , non subest potestati liberi arbitrii etiam per gratiam reparati , ut se immobiliter in bono statuat, licet sit in potestate ejus , quod hoc eligat . Plerumque enim cedit in nostram potestatem electio , sed non executio .*

De hoc sæpe agit S. Augustinus , ac præcipue in lib. *de Dono perseverantiæ* ; & Concilium Arausicanum tamquam Ecclesiæ dogma definivit cap. 10. : *Adjutorium Dei etiam renatis , ac sanctis semper est implorandum , ut ad finem bonum pervenire , vel in bono possint opere perdurare .* Concilium etiam Tridentinum *sess.* 6. *Can.* 22. anathema tulit in omnes , qui oppositum asseruerint, inquiens: *Si quis dixerit , justum vel sine speciali auxilio Dei in accepta justitia perseverare posse , vel cum eo non posse , anathema sit .* Sed de his Theologi de Schola *in Tract. de Gratia* .

XVII. Duo vitia perseverantiæ sunt opposita ; alterum per *defectum* , scilicet *animi mollities* : alterum per *excessum* , videlicet *pertinacia* , seu *pervicacia* . Mollities vitium est , quo quis ex amore voluptatis, seu vitæ mollis , & delicatæ consuetudine , labores , ac difficultates bonorum operum sustinere refugit ; quod vitium frequentissimum est inter homines , adeoque pauci sunt , qui in bono opere perseverent. Pertinacia est vitium , quo quis contra regulam rationis in sententia propria, rebusque susceptis firmiter persistit , nulla habita ratione difficultatum , aut etiam consilii , vel judicii prudentum virorum , quæ ab earum prosecutione prohibere merito deberent. Quod profecto fatuæ superbiæ argumentum est : Nam , ut scribit Seneca lib. 4. de Benef. *Non est levitas a cognito , & damnato errore discedere ; & ingenue fatendum est . Aliud putavi , deceptus sum . Hæc vero superba stultitia perseverantia est . Quod semel dixi , qualecumque est , firmum ratumque sit . Non est turpe cum re mutare consilium .*

CAPUT XII.

CONSECTARIA.

I. *Omnia virtutum opera , prout quædam sunt protestationes fidei , possunt esse martyrii causa .*

II. *Martyres vocandi non sunt , qui moriuntur in bello contra Infideles .*

III. *Non omnis tamen resistentia , sive contra pugnatio palmam martyrii eripit .*

IV. *Martyria charitatis , castitatis , mortificationis , compassionis &c. minus proprie hoc nomine decorantur .*

V. *Hinc falsitatis convincitur sententia Raynaudi , aliorumque aureolam martyrii tribuentium iis , qui immoriuntur inserviendo pestilentia afflatis .*

VI. *Licet laudabile absolute non sit honorem appetere , quibusdam tamen in casibus laudabile esse potest .*

VII. *Audiendi non sunt aliqui Casuistæ , qui sicut propter voluntatem , ita & propter honorem , in eo sistendo , nos agere posse existimant .*

VIII. *Magnanimitas nullatenus adversatur humilitati .*

IX. *Perperam ab aliquibus magnanimitas cum præsumptione confunditur .*

X. *Doctrina S. Thomæ ad veram* ambitionis *notionem habendam , prout magnanimitati opponitur .*

XI. *Non quivis honoris contemptus laude dignus est; sed ille, qui recta ratione regulatur.*

XII. *Non omnes, qui dura, & adversa perferunt, Christianæ patientiæ virtute potiuntur.*

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. OMNIA virtutum opera possunt esse martyrii causa, prout sunt protestationes quædam fidei, per quam nobis innotescit, quod Deus hujusmodi opera a nobis requirit. At observatione dignum est, non omnem virtutum relationem ad Deum, ut ad finem duntaxat, satis esse, ut opera virtutum sint fidei protestationes, & causa martyrii: sed requiri relationem earumdem in Deum revelantem, quem videlicet fide credimus, opera virtutum a nobis exposcere, nosque pro eis remunerari. Hinc Martyres dicendi non sunt, qui pro amicitia, pro bono communi, pro castitate &c. mortem aliquando subeunt, tametsi sibi, suæque morti gloriam Dei finem præfigant.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Cum non aggressione, sed passione martyrium perficiatur, Martyres vocandi minime sunt milites, qui etiam pro fidei defensione eum pura intentione dimicant, si in ejusmodi bello a Muhamedanis, Hebræis, aliisque vel hereticis, vel infidelibus occidantur. Licet enim plurimum ob piam hanc intentionem mereantur, non tamen ut Martyres ab Ecclesia repurantur. Quia magis quærunt infideles occidere, quam ab ipsis necem pati. Hinc cum Phocas, & Nicephorus Imperatores magno studio contenderent, ut milites, quos in bello adversus fidei hostes interfici contigisset, in Martyrum albo ponerentur, restiterunt Orientis Episcopi afferentes, minime his hujusmodi nomen convenire; pluresque causas produxerunt, quibus a suo proposito Principes illos revocarunt, ut narrat Baronius.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Nihilominus non omnem resistentiam, sive contra pugnationem martyrii palmam eripere, docet D. Thomas *in 4. dist. 49. q. 5. art. 3. ad 11.* his verbis: *Cum quis propter bonum commune non relatum ad Christum mortem sustinet, aureolam non meretur. Sed si hoc referatur ad Christum, aureolam merebitur, & Martyr erit, utpote si rempublicam defendat ab hostium impugnatione, qui fidem Christi corrumpere moliuntur, & in tali defensione mortem sustineat*: ubi plane tolerantia mortis conjuncta est justæ defensioni, quæ sine aliqua aggressione non habetur. Sed declarat ille præterea, aggressionem non ideo fieri debere, ut vita propria defendatur, sed ut fides Jesu Christi ab hostibus impugnata vindicetur; licet eadem aggressione defensio quoque fiat propriæ vitæ tamquam necessariæ ad pugnandum pro Fide, & Ecclesia. Quo in casu etiam cæteræ, quas pro Martyrio recensuimus, conditiones deesse non debent.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Martyria charitatis, mortificationis, castitatis, compassionis, & si qua sunt alia, martyria minus proprie dici debent, & per solam similitudinem. Disertam de re hac habemus S. Thomæ sententiam 2. 2. *quæst. 124. art. 4. ad 1.* ubi verba quædam Hieronymi, vel potius Sophronii, aut certe alterius antiqui Scriptoris Mariam Virginem martyrem appellantis, & Gregorii Magni martyrium in pace, qua fruimur, extra persecutionis occasionem agnoscentis, expendens ait: *Illæ authoritates, & si quæ similes inveniuntur, loquuntur de martyrio per quamdam similitudinem.* Ve-

rum rem hanc declarat amplius *lib.* 4. *dist.* 49. *q.* 5. *art.* 3. docens, martyrium Mariæ Virginis proprie dici non posse: siquidem corporis passio, veritas fidei, vel morum impugnata, confessio ejusdem, persecutio in odium Christi mota Martyrem faciunt: quæ omnia desunt passioni Mariæ, quæ spiritu, non corpore passa est, nullum fidei, vel morum veritatis, quam negare cogeretur, testimonium edidit, nec Judæorum contra semetipsam persecutiones sustinuit. Præterea, quos ipsa perferebat, dolores non inferebat persecutor exterior; sed amor interior, qui unione affectiva eam in Christum dilectum transformando, Christi ærumnas, & plagas ejus corpori impositas in Mariæ spiritum transferebat, faciebatque compatientem Martyri Christo, non vere, ac proprie Martyrem.

Consectarium Quintum.

V. Si quæ modo observata sunt, diligenter perpendantur, perspicue apparet falsitas sententiæ, quam acriter defendit Theophilus Raynaudus in suo libro *de Martyrio per pestem*; eamque etiam tradidere Cornelius a Lapide, aliique, quibus placet, eos, qui pure ex christiana charitate immoriuntur ministerio lue affectorum, esse absque improprietate ulla vere Martyres, dignosque martyrii aureola. Hanc, inquam, sententiam constat esse falsam, & noviter in Ecclesiam invectam: & similitudinem quidem martyrii hujusmodi sanctis viris, qui heroicum charitatis actum exercent, libenter concedimus; sed veritatem, ac proprietatem negamus. Nec quidquam aliud addendum existimo ad sententiam hanc refellendam. Satis namque superque sunt, quæ hactenus fuere disputata.

Consectarium Sextum.

VI. Non est absolute laudabile quovis modo appetere honores, ac dignitates: sed laudabile fieri interdum potest, dum nempe illa appetuntur eo modo, quo recta ratio appetenda esse præscribit; si nempe homo temporales honores appetat ad Reipublicæ utilitatem, eosque in se non valde æstimet, solumque magni ducat, qui a Deo expectantur. Hinc S. Thomas *q.* 129. *art.* 1. *ad.* 3. ait *Hoc modo magnanimitas est circa honores, ut videlicet studeat facere ea, quæ sunt magno honore digna; non tamen sic, ut pro magno æstimet humanum honorem*; & propter hunc operetur.

Consectarium Septimum.

VII. Quapropter audiendi non sunt aliqui Casuistæ, quos inter Burgaberius, qui sicut docent agere posse hominem propter voluptatem in ea sistendo; ita etiam propter honorem cum debita moderatione quæsitum. Sicut enim appetitus voluptatis, & divitiarum propter se illicitus est, prout jam demonstravimus; ita quoque appetitus honoris, & gloriæ; docetque S. Augustinus lib. 5. de Civit. Dei cap. 13. *sanius videre, qui & amorem laudis vitium esse cognoscit*. Nec dubium est, appetitum honoris propter se *ad ambitionem* pertinere; magnanimitatemque eo ipso desinere esse virtutem, quo magna operatur propter honorem tamquam finem. *Neque enim est vera virtus*, ut ait idem S. Pater cap. 12. *nisi quæ ad eum finem tendit, ubi est bonum hominis, quo melius non est*.

Consectarium Octavum.

VIII. Non est ullo modo putandum, magnanimitatem, & humilitatem sibi invicem adversari: quin potius amico fœdere consociantur. Quod facile constat, si utriusque virtutis notiones, & characteres apprime considerentur. Nam, ut egregie observat S. Thomas *quæst.* 129. *art.* 3. *ad* 4. „ In homine invenitur aliquid magnum, „ quod ex dono Dei possidet; & aliquis „ de-

„ defectus, qui competit ei ex infirmitate „ naturæ. Magnanimitas ergo facit, quod „ homo se magnis dignificet secundum con- „ siderationem donorum, quæ possidet ex „ Deo. Humilitas autem facit, quod ho- „ mo seipsum parvi pendat secundum con- „ siderationem proprii defectus. Similiter „ etiam magnanimitas contemnit alios, „ secundum quod deficiunt a donis Dei: „ non enim tantum alios appretiatur, „ quod pro eis aliquid indecens faciat. „ Sed humilitas alios honorat, & superio- „ res æstimat, in quantum in eis aliquid „ suscipit de dono Dei. Unde dicitur in „ Psal. 14. de viro justo: *Ad nihilum de-* „ *ductus est in conspectu ejus malignus*; quod „ pertinet ad contemptum magnanimi: „ *Timentes autem Dominum glorificat*; quod „ pertinet ad honorationem humilis. Et „ sic patet, quod magnanimitas, & hu- „ militas non sunt contraria, quamvis in „ contraria tendere videantur: quia pro- „ cedunt secundum diversas consideratio- „ nes". Locupletissimum hujusce rei ha- bemus exemplum in Beatissima Virgine Ma- ria, quæ, salva summa humilitate sua, agnoscebat, ac profitebatur, quod *fecerit sibi magna*, *qui potens est*; propter quæ *bea- tam* ipsam prædicaturæ essent *omnes genera- tiones*: eodemque tempore dicebat, *re- spexisse Deum humilitatem ancillæ suæ*; in ejusque misericordiam referebat omnia, quæ a Deo munificentissime acceperat.

Consectarium Nonum.

IX. Ne *magnanimitatem*, quæ virtus est, cum *præsumptione*, quæ est vitium ipsi op- positum, ut sæpe fieri solet, confunda- mus, præ oculis habeamus oportet S. Tho- mæ doctrinam, quam tradit hic *quæst.* 130. *art.* 2. his verbis: „ Magnanimi- „ tas consistit in medio; non quidem se- „ cundum quantitatem ejus, in quo ten- „ dit, quia tendit in maximum: sed con- „ stituitur in medio secundum proportio- „ nem ad propriam facultatem: Non enim „ in majora tendit, quam sibi conveniant. „ Præsumptuosus autem quantum ad id, „ in quod tendit, non excedit magnani- „ mum: sed multum quandoque ab eo de- „ ficit. Excedit autem secundum propor- „ tionem suæ facultatis, quam magnani- „ mus non transcendit. Et hoc modo op- „ ponitur præsumptio magnanimitati per „ excessum".

Consectarium Decimum.

X. Inter vitia, quæ magnanimitati op- ponuntur, ac peculiari digna considera- tione sunt, *ambitio* est, quæ late vagatur, ac sub specioso virtutis velamine plurimos fallit. Ut itaque ejus deformitas, atque inordinatio clare detegatur, perpendenda sunt, quæ luculenter tradit S. Præceptor *quæst.* 131. *art.* 1. cujus verba oculis sub- jicio, ut germana hujusce vitii notio om- nibus pateat: „ Honor, inquit, impor- „ tat quamdam reverentiam alicui exhibi- „ tam in testimonium excellentiæ ejus. „ Circa excellentiam autem hominis duo „ sunt attendenda. Primo quidem, quod „ illud, secundum quod homo excellit, „ non habet homo a seipso, sed est quasi „ quiddam divinum in eo: & ideo ex hoc „ non debetur ei principaliter honor, sed „ Deo. Secundo considerandum est, quod „ illud, in quo homo excellit, datur ho- „ mini a Deo, ut ex eo aliis prosit. Un- „ de in tantum debet homini placere te- „ stimonium suæ excellentiæ, quod ab „ aliis exhibetur; in quantum ex hoc pa- „ ratur sibi via ad hoc, quod aliis prosit. „ Tripliciter autem appetitum honoris „ contingit esse inordinatum: uno modo „ per hoc, quod aliquis appetit testimo- „ nium de excellentia, quam non habet; „ quod est appetere honorem supra suam „ proportionem. Alio modo per hoc, „ quod

„ quod honorem sibi cupit, non referen-
„ do in Deum. Tertio per hoc, quod ap-
„ petitus ejus in ipso honore quiescit, non
„ referens honorem ad utilitatem aliorum.
„ *Ambitio* autem importat inordinatum ap-
„ petitum honoris. Unde manifestum est,
„ quod ambitio semper est *peccatum*". Ex quibus patet facile in peccata prolabi, qui honores quærunt, ob aliquam ex his inordinationibus, quæ in eorum appetitu inveniuntur. Verum de hoc argumento infra latius dicemus.

Consectarium Undecimum.

XI. Non quivis honoris contemptus ex doctrina ejusdem S. Thomæ laudabilis est, sed ille duntaxat, qui recta ratione regulatur. Merito enim vituperantur ii, qui ita honorem contemnunt, ut nihil ipsum omnino curent, etiam quoties honorem servandum esse ratio præscribit. Quapropter honorem suum cordi habere unusquisque debet, ubi, quando, & quomodo id exigit proximi salus, vel alia ipsius utilitas: Item quoties proprii officii conditio hoc requirit, & maxime honor, & gloria Dei. Cavendum tamen est, ne quis ita honorem quærat, ut vel bona faciat, vel mala omittat solum, aut præcipue propter honorem, qui expectatur ab hominibus.

Consectarium Duodecimum.

XII. Ad patientiam, quæ virtus est, minime pertinet tolerantia malorum, quæ perferunt plures, ut cupiditates suas expleant, vel etiam ut temporalia bona adipiscantur. Ut enim scribit S. August. lib. de patient. cap. 2. *Patientes proprie dicuntur, qui malunt mala non committendo ferre, quam non ferendo committere. In illis autem, qui mala sustinent, ut mala faciant, nec miranda, nec laudanda est patientia, quæ nulla est: sed miranda duritia, neganda patientia.*

R E F L E X I O.

Multos ex Gentilibus celebravit Antiquitas; multos nunc etiam celebrat hominum opinio veluti heroica fortitudine spectantissimos viros, quos tamen si penitus contemplemur, speciem quidem, & umbram fortitudinis habuisse aut habere, non rem ipsam, ac veritatem, fateri omnino necesse est. Neque enim eorum, quos homines admirantur, fortitudo iis characteribus prædita est, sine quibus, sicut nulla virtus est, ita neque ulla veri nominis fortitudo. Sola Christiana Religio veros peperit ac parit hujusce virtutis heroas: sola charitas, Christi fecit, ac facit; charitas, inquam, illa, quæ sola *fortis* est, & *fortis* quidem, testante Scriptura, *ut mors ipsa*, quæ vincit omnia, quinimo & morte ipsa fortior. Nam qui corde perfecto Deum amat, nec mortem, nec supplicia etiam terribiliora metuit; sed impavidus corpus suum Tyrannis, ac tortoribus objicit, ut in eo genus omne crudelitatis exerceant; nec horret flammas, ac vulnera, nec in tormentis etiam acerbioribus deficit. *Quis nos separabit*, clamabat ferventissimus ille Dei amator Paulus, *a charitate Christi? Tribulatio, an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sed in his omnibus superamus propter eum, qui dilexit nos. Certus sum enim, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Principatus, neque virtutes, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei.*

Præclare hujus, vereque Christianæ fortitudinis, quam charitas roboravit, firmavitque in atrocioribus suppliciis, eximium exemplum enituit in tot Martyribus, qui Ecclesiæ fastos illustrant. Etenim ea numquam pertulissent tormenta, quæ non sine ingenti horrore vel legere, vel memi-

minisse fas est, nisi illos Dei charitas, ac Spiritus Sancti virtus, ac fortitudo in pœnis solidassent. Quoniam ut scribit S. Augustinus lib. *de patient.* cap. 4. *Vis desideriorum*, quibus ferebantur in Deum, *facit tolerantiam laborum. Nam nemo nisi pro eo, quod delectat, sponte suscipit ferre, quod cruciat*: tuncque Dei dilectio (lib. de Nat. & grat. c. 70.) *maxima est in hac vita, quando pro illa ipsa contemnitur vita*. Hæc est vera fortitudo, quæ in Martyribus maxime eluxit, & quam in ipsis tot præconiis concelebrat S. Cyprianus *epist.* 8. sic ipsos alloquens: *Quibus vos laudibus prædicem, fortissimi Martyres? Robur pectoris vestri, & perseverantiam fidei quo præconio vocis exornem? Tolerastis usque ad consummationem gloriæ durissimam quæstionem, nec cessistis suppliciis; sed vobis potius supplicia cesserunt. Finem dolorum, quem tormenta non dabant, coronæ dederunt, . . . Inexpugnabilem fidem superare non potuit sæviens diu plaga repetita, quamvis rupta compage viscerum, torquerentur in servis Dei jam non membra, sed vulnera. Quale illud fuit spectaculum Domino! quam sublime! quam magnum! . . . . Pretiosa mors hæc est, quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis, quæ accipit coronam de consummatione virtutis*. Easdem quoque Martyrum laudes fuse persequitur S. Ephrem Syrus, quas brevitatis gratia prætereo.

Sed illud formidandum nobis magnopere est, quo Sanctus iste Pater suam orationem concludit: *Quam ergo nos, quæso, fratres, in die extremi Judicii excusationem apud Deum habebimus, qui absque ulla persecutionis atrocitate, tormentorumque vi charitatem Dei, vitamque nostram usque adeo negligimus, atque tam profundo corporis, atque desidiæ somno demersi sumus?* Cui concinens S. Gregorius Magnus, dum considerat ea, quæ pro Christi fide infracto animo, & invicta fortitudine pertulerunt vel ipsæ tenerrimæ Virgines, *hom.* 11. *in Evang.* hæc apponte subdit: *Recte per Salomonem dicitur*: Fortis est ut mors dilectio; *quia sicut mors corpus interimit, sic ab amore rerum corporalium æterna vitæ charitas occidit. Nam, quem perfecte absorbuerit, ad terrena foris desideria velut insensibilem reddit. Nec enim sancta hæc N. mori pro Domino potuisset in corpore, si prius a terrenis desideriis mortua non fuisset in mente. Erectus namque in virtutis culmine animus tormenta despexit, præmia calcavit. Quid inter hæc nos barbati, & debiles dicimus, qui ire ad regna cœlestia puellas per ferrum videmus? quos ira superat, superbia inflat, ambitio perturbat, luxuria inquinat. Qui si adipisci regna cœlorum per bella persecutionum non possumus, hoc ipsum nobis turpe sit, quod Deum nolumus saltem per pacem sequi*. Hæc sedulo cogitare debemus, & alta mente defigere, ne deficiamus in laboribus, & adversitatibus, quas in hac vita tolerare necesse est, pro æterna vita adipiscenda.

CAPUT XIII.

De Temperantia, ac virtutibus adjunctis.

DOCTRINA.

I. *Definitio, & indoles temperantiæ.*
II. *Temperantiæ objectum, officium, & regula, quam in delectationibus tactus præscribit.*
III. *De partibus temperantiam integrantibus.*
IV. *De virtutibus temperantiæ subjectis; ac primum de abstinentia.*
V. *De jejunio, & variis ejus speciebus.*
VI. *De sobrietate, sive abstinentia a potu immoderato.*
VII. *Quid sit castitas? Ejus excellentia, maximeque castitatis virginalis.*
VIII. *Nedum virginitas illicita non est; sed etiam admodum laudabilem esse omnino tenendum.*

IX.

IX. *Quid sit pudicitia, & in quo ea consistat.*

X. *De partibus temperantiæ, quas* potentiales *S. Thomas appellat; sive de virtutibus, quæ ipsi adjuncta sunt: ac primum de continentia.*

XI. *De clementia.*

XII. *De mansuetudine.*

XIII. *De modestia.*

XIV. *De taciturnitate.*

§. I.

De Temperantiæ definitione, indole, & regula, quam præscribit.

I. QUARTA, ac postrema virtutum moralium, quæ *cardinales* dicuntur, *temperantia* est, quæ latiore quadam significatione usurpata definiri solet *virtus, quæ juxta legem divinam, & rectam rationem passiones humanas moderatur, ac regit*. Atque hoc sensu non semel illam accipit S. Augustinus, veluti cum *lib.* 83. *qq. quæst.* 31. eam ita definit: *Temperantia est rationis in libidinem, atque in alios non rectos impetus animi firma, & moderata dominatio*; juxta quam definitionem *lib. de morib. Eccles. cap.* 21. scribit: *Habet vir temperans in hujusmodi rebus mortalibus, & fluentibus vitæ regulam, utroque Testamento firmatam; ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ hujus, atque officiorum necessitatem, quantum sat est, usurpet utentis modestia, non amantis affectu.* Verum sic accepta specialis virtus non est, Hæc enim præstant etiam ceteræ morales virtutes in propria materia: nam & fortitudo affectum timoris cohibet, ne declinet in vitium; & justitia animum avocat a furtis, & injuriis &c.

Pressius autem considerata *temperantia*, ac prout est quædam peculiaris virtus, hæc ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 141. *art.* 3. tradi potest.

DEFINITIO TEMPERANTIÆ.

Temperantia est virtus præcipue consistens circa passiones tendentes in bona sensibilia, scilicet circa concupiscentiam, & delectationem: ex consequenti autem circa tristitias, quæ contingunt ex absentia talium delectationum.

Explicatur definitio, ac probatur ex doctrina, quam ibidem tradit S. Doctor inquiens: *Ad virtutem moralem pertinet conservatio boni rationis contra passiones rationi repugnantes. Affectus hujusmodi, qui rationem perturbant, alii prosequuntur sensibilia, & temporalia bona; alii refugiunt sensibilia, & temporalia mala.* Illi rationi repugnant maxime per immoderantiam, secundum quod appetitus sensitivus in ea bona tendit non secundum modum rationis; isti contrariantur eidem *maxime secundum discessum, prout aliquis refugiendo mala, quæ interdum concomitantur bonum rationis, per consequens discedit ab ipso bono rationis.* Affectus posteriores regit fortitudo virtus, *quæ primo firmitatem præstat contra nimios timores; ac secundo temperat audaciam, quæ aggreditur terribilia sub spe alicujus boni.* Igitur par quoque admittenda virtus est, scilicet *temperantia*, cujus præcipuum munus sit concupiscentias comprimere, ac præterea contra nimias tristitias animum muniat. Qui enim *non immoderate concupiscit, consequens est, ut moderate speret, ac moderate de absentia concupiscibilium tristetur.*

Experimento proprio compertum habemus, sensus omnes concupiscentia, ac delectatione aliqua affici, animumque ex omni sensu haurire voluptatem. Sic *aures* delectantur cantu, *oculi* rerum pulchritudine, & elegantia, *nares* odoribus, *lingua* sapore, & *tactus* cibi, potusque deliciis, & blanda tactilium sensatione. Num ergo circa

circa has omnes delectationes virtus temperantiæ versatur? S. Thomas de hac quæstione agit *art.* 4., docetque, temperantiam proprie versari *circa delectationes ciborum*, *& circa delectationes venereorum*, quibus tactus, & gustus afficiuntur; adeoque ejus principale munus esse eas regere, ac moderari: idque probat ratione ex ipsa indole, ac natura temperantiæ deducta: „ Ita, inquit, est temperantia „ circa concupiscentias, & delectationes, „ sicut fortitudo est circa timores, & au„ dacias. Fortitudo autem est circa timo„ res, & audacias respectu maximorum „ malorum, quibus ipsa natura extingui„ tur, quæ sunt pericula mortis. Unde „ similiter temperantia oportet, quod sit „ circa concupiscentias maximarum dele„ ctationum ".

„ Et quia delectatio consequitur opera„ tionem, tanto aliquæ delectationes sunt „ vehementiores, quanto consequuntur „ operationes magis naturales. Maxime „ autem naturales animalibus sunt opera„ tiones, quibus conservatur natura in„ dividui per cibum, & potum, & na„ tura speciei per conjunctionem maris, „ & fœminæ. Et ideo circa delectatio„ nes ciborum, & potuum, & circa de„ lectationes venereorum est proprie tem„ perantia. Hujusmodi autem delectatio„ nes consequuntur sensum tactus (quo „ nomine etiam *gustum* intelligit). Unde „ relinquitur, quod temperantia sit circa „ delectationes tactus "; dum nempe presse sumitur. Circa autem concupiscentias, & delectationes aliorum sensuum, ut visus, auditus, & odoratus haud proprie temperantia versatur, si sensibilia eorum spectentur, quatenus delectabilia sunt propter sui convenientiam: quia scilicet sunt vel pulchra, vel sonora, vel odorifera; non vero quoad oblectationem, sive delectationem tactus. Sed si ad hujusmodi tactus delectationem referantur, ad amorem nimirum, vel desiderium alimenti, aut venereorum, circa illorum sensibilium delectationes, & concupiscentias temperantia quoque versatur, sed secundario, & ex consequenti, non autem principaliter.

II. Ex quibus intelligi facile potest, quodnam sit temperantiæ objectum, & quodnam ejus officium. Temperantiæ scilicet objectum aliud *materiale* est, ac *remotum*, quod consistit in usu earum rerum, quæ ad naturæ conservationem, & propagationem necessariæ sunt, ac etiam in ejusmodi rebus. *Formale* autem, & *proximum* est talium rerum amor, & voluptas, sive delectatio ex perceptione ipsarum proveniens: atque inde officium temperantiæ est hujusmodi cupiditates, ac delectationes moderari, sive comprimere, ne a mediocritate, ac regula per legem Dei, ac rationis præscripta recedant.

Regulam hanc, quam temperantia in delectationibus tactus præscribit, desumendam esse secundum necessitatem vitæ præsentis docet S. Thomas *art.* 5. Siquidem juxta solemne, ac generale illud principium: *Eorum, quæ ordinantur ad finem, regula est ipse finis*. Omnia autem, quæ tactui, aut gustui delectabilia sunt, & in usum hominis veniunt, ordinantur ad sublevandam aliquam hujus vitæ necessitatem, seu indigentiam; adeoque cum illorum finis sit vitæ præsentis necessitas sublevanda, temperantia non aliam regulam sequi debet nisi vitæ necessitatem; ut scilicet iis delectabilibus utatur, quando, & juxta modum, quem necessitas vitæ requirit. Necessitatem vero non eam solam intelligere oportet, sine qua res aliqua nullatenus esse potest; sed eam etiam, sine qua convenienter non est, spectatis nimirum omnibus circumstantiis status,

hone-

honestatis, officii, opulentiæ, dignitatis, sanitatis &c.

Porro sicut alius finis est in usu alimentorum, qui alius non est, nisi conservatio individui; & alius in usu venereorum, qui est conservatio speciei per propagationem: idcirco alia pariter est regula temperantiæ in usu utrorumque. Quatenus enim versatur in esculentis, & potulentis, ejus regula ordinaria est bona corporis valetudo, & mentis ad operationes suas dispositio: ad hunc enim finem sumi debent alimenta; adeoque nec amplius, nec minus; nec alio modo, quam secundum rectam rationem ad hunc finem expediat. Quatenus vero versatur in venereis, temperantiæ regula est extra quidem matrimonium penitus ab eis abstinere; eoquod solum matrimonium ad propagationem prolis institutum sit: in Matrimonio autem eatenus illo uti, quatenus procreatio prolis consequatur.

§. II.

Temperantiæ partes integrales.

III. Tria veluti genera partium cujusque cardinalis virtutis distinguit S. Thomas: quarum alias vocat *integrales*, alias *subjectivas*, alias *potentiales*. Partes *integrales* dicuntur quædam conditiones ad virtutem aliquam requisitæ. Partes *subjectivæ* sunt diversæ ejusdem species. Partes demum *potentiales* sunt virtutes accessoriæ, sive adjunctæ, quæ non versantur circa materiam virtutis principalis, sed quodam simili modo alias materias respiciunt; sive, ut ait D. Thomas, *quæ modum, quem principalis virtus observat circa aliquam principalem materiam, eumdem observat in quibusdam aliis materiis, in quibus non est ita difficile*.

Itaque duæ sunt partes veluti integrales temperantiæ, *verecundia*, & *honestas*: quoniam hæ duæ conditiones sunt illam complentes. Verecundia est *timor, & horror turpitudinis, & vituperii intemperantiam comitantis*: quæ quidem proprie loquendo virtus non est, sed perfectio virtutis, licet quandoque a Sanctis Patribus *virtus* appelletur. De hac pulchre S. Ambrosius disserit *lib. 1. Offic. cap. 18. & 43.* inquiens: *Ordo vitæ nobis tenendus est, & a verecundia prima quædam fundamenta ducantur, quæ socia, & familiaris est mentis placiditati, protervіam fugitans ab omni alieno luxu, sobrietatem diligit, honestatem fovet . . . . . Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed in ipsis spectatur sermonibus, ne modum transgrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus: speculum enim mentis plerumque in verbis refulget . . . . Est & in oculis verecundia, ut nec videre viros fœmina, nec videri velit. Est etiam ab ipso motu, gestu, incessu tenenda verecundia &c.*

Verecundiæ opponitur *inverecundia*, de qua ibid. S. Ambros. ait: *Inverecundum est sensim ambulando imitari histrionicos gestus, & quasi quædam fercula pomparum, ut quotiescumque gradus transferunt, modulos quosdam servare videantur. Inverecundum quoque cursim ambulare, nisi cum causa exigit alicujus periculi, vel justa necessitas. Est gestus probabilis, in quo sit species authoritatis, gravitatisque pondus . . . . Multo magis inverecundum est, siquid turpe ore exeat: non enim cibus coinquinat hominem, sed injusta obtrectatio, sed verborum obscœnitas. Hæc enim vulgo pudori sunt . . . . Partes corporis, quas natura tegere jubet, detegere, aut spectare. Si casu aperiantur, confunditur verecundia: si studio, impudentia æstimatur* &c.

Quoad *honestatem* attinet, quæ est pars altera *integralis* temperantiæ, docet S. Thomas *quæst. 145. art. 1. & 2.* eam idem esse cum *virtute, & decoro*; illamque attribui

tribus potius temperantiæ, quam cæteris virtutibus probat: *Quia honestas est quædam spiritualis pulchritudo: pulchro autem opponitur turpe; opposita autem maxime se invicem manifestant. Et ideo ad temperantiam specialiter honestas pertinere videtur: quia id, quod est homini turpissimum, & indecentissimum, repellit; scilicet brutales voluptates. Unde & in ipso nomine temperantiæ maxime intelligitur bonum rationis, cujus est moderari, & temperare concupiscentias pravas. Sic ergo honestas, prout specia- li quadam ratione temperentiæ attribuitur, ponitur pars ejus non quidem subjectiva, sed sicut virtus adjuncta, sive pars integralis ipsius, sicut quædam ejus conditio.* Huc spectant, quæ habet Apostolus 1. Corinth. 14.: *Omnia vestra honeste, & secundum ordinem fiant.* Et Ambrosius loco laudato cap. 43. &c. *Quærendum in omni actu, quid personis, quid temporibus conveniat, atque ætatibus. Sæpe enim quod alterum decet, alterum non decet. Aliud juveni aptum, aliud seni, aliud in periculis, aliud in rebus secundis. Non mediocre est rebus singulis modum servare, atque impartiri ordinem, in quo vere prælucet illud, quod decorum dicitur; quod ita cum honesto conjungitur, ut separari non queat. Siquidem & quod honestum, decet; & quod decet, honestum est.*

§. III.

Virtutes Temperantiæ subjectivæ, sive species ipsius.

IV. Quatuor sunt species temperantiæ, scilicet *abstinentia*, *sobrietas*, *castitas*, & *pudicitia*. Cum enim virtutes ab objecto speciem recipiant, temperantiæ species distinguendæ sunt juxta materiæ, sive objecti varietatem. Quia vero temperantia versatur circa delectationes gustus, & tactus; sive cibi, & potus, ac venereorum, *abstinentia* moderatur delectationes, quæ percipiuntur in cibo: *sobrietas* delectationem potus: *castitas* delectationem conjunctionis carnalis: *pudicitia* delectationem amplexuum, aliorumque tactuum ad carnalem conjunctionem disponentium. De his pauca adnotare lubet.

De abstinentia.

Abstinentia juxta nominis sui significationem nihil aliud exprimit, nisi *subtractionem ciborum*. Duplici ergo in sensu sumi potest nomen *abstinentiæ*; nimirum primo, quatenus absolute ciborum subtractionem designat. Et hoc modo abstinentia non importat neque virtutem, neque actum virtutis, sed aliquid indifferens. Secundo sumitur *abstinentia* pro subtractione cibi juxta rectam rationem regulata. Tunc vero significat vel habitum virtutis, vel actum: ad virtutem quippe pertinet, ut homo a cibis abstineat, *prout oportet*, inquit S. Thomas hic quæst. 146. art. 1. *pro congruentia hominum, cum quibus vivit, & personæ suæ, & pro valetudine, sive necessitate.* Hinc hæc abstinentiæ potest esse definitio; quod nempe sit *subtractio cibi facta secundum dictamen rectæ rationis ad spiritualem animi utilitatem.*

Varios abstinentiæ gradus Divina Scriptura commemorat. Primus est, quando ab omni cibo abstinetur ad tempus, ut fecit Moyses, ac deinde Christus Dominus ad usque dies quadraginta; & alii, qui vel tribus, vel quatuor, vel pluribus diebus in Sacris Litteris jejunasse leguntur. Ab omni namque cibo per aliquod tempus abstinebant.

Alter gradus est, quo a quibusdam cibis perpetuo abstinetur, quo pacto ab aliquibus cibis jussi sunt Hebræi abstinere, & abstinent nunc etiam plures viri religiosi.

Tertius est, quo a quibusdam cibis abstinetur ad certum tempus; quemadmodum

Apostoli jusserunt Gentiles abstinere *a sanguine*, *& suffocato*, ut habetur *Act.* 15.

Quartus gradus est, quo vel semper, vel ad tempus abstinetur a certo genere potus, ut Sanson, Judith &c., & Sacerdotes ministrantes ad altare.

V. De jejunio, quod peculiaris quædam abstinentia est, subinde *quæst.* 147. agit S. Thomas; circa quod illud in primis observandum est, quod jejuniorum genera distinguit: *metaphoricum* scilicet, *naturale*, *morale*, & *ecclesiasticum*. Metaphoricum, sive spirituale idem est, ac abstinentia a quibuslibet vitiis, & peccatis, ad quod nos hortatur Petrus Apostolus in priore sua Epistola cap. 2. dum scribit: *Obsecro vos tamquam advenas, & peregrinos abstinere a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam*. De hoc jejunio loquitur S. Augustinus *tract.* 17. *in Joannem* dicens: *Jejunium magnum, & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi*.

Jejunium *naturale* importat omnimodam abstinentiam, post mediam noctem, ab iis, quæ gustari possunt: adeo ut qui ita jejunat, nihil omnino a media nocte sumpserit cibi, potus, medicinæ, aut cujuslibet alterius rei, quæ per modum cibi, vel potus sumatur. Sumi autem quidpiam intelligitur, quoties deglutitur, sive in stomachum transmittitur. Si vero tantum lingua, vel palato ita gustetur, ut non deglutiatur, sumptum esse minime censetur; adeoque naturale jejunium non solvitur; ac proinde nec celebrationem Missæ, aut Communionem impedit.

Jejunium *morale* est illa cibi, ac potus temperantia, quæ servatur juxta dictamen rectæ rationis. Hoc jejunium etiam Ethnici saltem meliores servaverunt, quorum plures Hieronymus recenset *lib.* 2. *contra Jovinian. cap.* 9. ac servant etiam non raro Infideles.

Tandem jejunium *ecclesiasticum* ab Innocentio IV. Cap. *Cum ex eo* de observat. Jejun. describitur *abstinentia victus, seu victualium secundum ordinationem Ecclesiæ sive scripto, sive consuetudine approbata*. De hoc, eum *de præceptis Ecclesiæ*.

Generatim loquendo jejunium esse actum virtutis, sic ostendit art. 1. S. Doctor: „ Quia ex hoc aliquis actus virtuosus est, „ quod per rationem ordinatur ad aliquod „ bonum honestum. Hoc autem convenit „ jejunio. Assumitur enim jejunium principaliter ad tria. Primo quidem ad concupiscentias carnis reprimendas: Unde „ Apostolus dicit 2. ad Corinth. 6. *In jejunio, in castitate; quia per jejunia castitas conservatur*. Ut enim Hieronymus „ dicit lib. 2. contr. Jovin., *Sine cerere, „ & baccho friget venus*; idest per abstinentiam cibi, & potus repescit luxuria. Secundo assumitur ad hoc, quod „ *mens liberius elevatur ad sublimia contemplanda*. Unde dicitur *Daniel* 19. quod „ post jejunium trium hebdomadarum revelationem accepit a Deo. Tertio *ad „ satisfaciendum pro peccatis*. Unde dicitur Joel. 2. *Convertimini ad me in toto „ corde vestro, in jejunio, & fletus, & „ planctu* ".

Id confirmat authoritate S. Augustini in ferm. *de Orat. & jejun.* dicentis: *Jejunium purgat animam, mentem sublevat, propriam carnem spiritui subjicit, cor facit contritum, & humiliatum concupiscentiæ nebulas dispergit, libidinum ardores extinguit, castitatis verum lumen accendit*. Ex quo evidenter consequitur, jejunium esse virtutis actum.

Ob salutares hosce fines, planeque necessitios homini in hac vita degenti jejunium cadere nedum *sub præcepto ecclesiastico*, verum etiam *sub præcepto juris naturalis*, certa est nedum S. Thomæ, sed etiam omnium Patrum, ac meliorum Theologorum sententia. Et de præcepto quidem eccle-

ecclesiastico res est omnibus exploratissima; illudque in loco explicandum erit. Sed & sub præcepto naturali contineri, diserte affirmat S. Thomas hic *art.* 3. dicens: *Jejunium in communi cadit sub præcepto legis naturæ*; cujus fundamentum ex eo sumitur, quod naturalis ratio præscribit, ut unusquisque, qui remedio indiget, illo uti debeat: jejunium autem remedium est admodum opportunum ad plures fines spirituales, maximeque ad comprimendam rebellionem carnis nostræ adversus spiritum. Hinc Augustinus *de utilit. jejun.* loquens *cap.* 3. ait: *Si jumento forte insideres, si equo utereris, qui te gestando posset præcipitare; nonne, ut securus iter ageres, cibaria ferenti subtraheres, & fame donares, quem fræno non posses? Caro mea jumentum meum est, iter ago in Jerusalem: plerumque me rapit, & de de via conatur excutere. Via autem mea Christus est: ita exultantem non cohibebo jejunio?*

De Sobrietate.

VI. Sobrietas, prout generatim sumitur, significat animi moderationem, sive statum mentis sibi præsentis, nullaque passione, aut perturbatione a mensura deflectentis. Quia vero temperantia a potu nimio præcipue inservit ad statum mentis integre conservandum, idcirco temperantia a potu nomen *sobrietatis* sibi peculiariter vindicavit. De hac disserit Præceptor Angelicus tota *quæst.* 149. ex qua pauca seligo. Primum quod docet, hoc est, *materiam sobrietatis* esse *potum*: quia virtutes, quæ ab aliqua generali virtutis conditione denominantur, eam specialiter materiam respiciunt, in qua & difficillimum, & optimum est eam conditionem integram conservare. Cum autem *sobrietatis* nomen a mensura, ac moderatione sumatur, eamque servare in potu optimum, ac difficillimum sit, sobrietas sibi specialiter vendicat nimium potum, qui inducere ebrietatem valet, veluti materiam, quam moderatur, ut in eo mensuram servet, quam recta ratio præscribit. Unde Eccles. 31. legitur: *Sanitas est animæ, & corporis sobrius potus. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Et ideo* (concludit) *specialiter sobrietas attenditur circa potum, non quemcumque, sed eum, qui sua fumositate natus est caput conturbare, sicut vinum, & omne, quod inebriare potest.* Ex hoc autem consequitur, ipsam specialem esse virtutem, quia speciale objectum respicit, nempe moderationem in potu, qui ebrietatem causare potest.

De Castitate.

VII. Partem illam temperantiæ, quæ *castitas* appellatur, definit S. Thomas 2. 2. quæst. 151. art. 1. & 3. *quæ concupiscentiam castigat, utiturque moderate licitis delectationibus, quæ venereæ dicuntur.* Ea dividitur in castitatem *conjugalem*, quæ abstinet ab illiciis voluptatibus, licitasque admittit in conjugio ob finem procreandæ prolis: in castitatem *vidualem*, quæ cohibet animum, ne delectationes, quarum experimentum in conjugio habitum est, imposterum quærat: in castitatem *communiter dictam*; cujus est affectum continere a venereis delectationibus extra conjugium: ac demum in castitatem *virginalem*; in qua, ut inquit S. Thomas quæst. 152. art. 3. *id, quod est formale, & completivum, est propositum perpetuo abstinendi a delectatione venerea, materiale autem est integritas carnis absque omni experimento venereæ delectationis.*

Virtutis castitatis excellentia, ac perfectio constat tum ex fortitudine, quam comitem habet; neque enim castus unquam esse homo potest, nisi fortiter impetus concupiscentiæ sustineat, ac subigat; tum quia legem carnis, sive rebellionem ipsius legi mentis, & spiritus subjiciat: tum ex fine ejusdem, qui est sanctitas corporis, & spiritus. Denique tanto excellentior castitas est, quanto graviora sunt luxuriæ ma-

mala, a quibus liberat, & quanto majora bona, quæ secum affert. Mens etenim casta multo melius percipit ea, quæ sunt Dei, quam animalis homo, qui ea non intelligit. Atque hinc est, quod S. Joannes Evangelista præ cæteris in contemplandis sublimibus Christianæ Religionis Mysteriis excelluerit, altiusque tribus aliis erexerit prædicationem suam.

At quamvis tres priores castitatis partes suo decore, & eximio quidem fulgeant; maximam tamen pulchritudinem prodit *virginitas* inter omnes sicut difficilior, ita quoque præstantior. Hanc sub oculos ponit S. Thomas *quæst.* 152. *art.* 1., facta comparatione ad ea, quæ sunt in venerea completa delectatione, qua prorsus abstinet virginitas. Tria in ea contingunt. Primum est, quod accidit in corpore; scilicet carnis integritatis violatio, seu reseratio sigilli virginalis in fœminis, quodcumque demum illud fit, quod virgines a maritatis, & corruptis distinguit: non enim de virginitatis sigillo conveniunt inter se artis medicæ, sive anatomicæ Professores. Aliud autem est, *in quo conjungitur id, quod est animæ, cum eo, quod est corporis; scilicet resolutio seminis delectationem sensibilem causans*. Tertium denique se habet duntaxat ex parte animæ; scilicet *propositum perveniendi ad talem delectationem*. Horum primum *per accidens se habet ad moralem actum* (inquit S. Thomas) *qui non consideratur per se, nisi secundum ea, quæ sunt animæ*. Unde neque in maribus apparet, & potest in fœminis contingere sine voluntaria corruptela. Alterum *materialiter se habet ad actum moralem*; hoc est materia est, ac objectum illius actionis, quæ dicitur *moralis*: quia *sensibiles passiones animæ sunt materia moralium actuum*, qui vel eisdem utuntur, vel abutuntur. Tertium tandem *se habet formaliter, & completive: quia ratio moralium in eo, quod est rationis, completur*.

„ Quia ergo, subdit, virginitas dicitur „ per remotionem prædictæ corruptionis, „ consequens est, quod integritas membri „ corporalis *per accidens* se habeat ad vir„ ginitatem: ipsa autem immunitas a de„ lectatione, quæ consistit in seminis re„ solutione, se habet *materialiter*; Ipsum „ autem propositum perpetuo abstinendi a „ tali delectatione, se habet *formaliter*, & „ completive in virginitate “. Hinc respondens ad tertium, quod sibi objecerat, argumentum docet: *Si contingat, quod per alium modum aliquo casu membri integritas corrumpatur, non magis præjudicat virginitati, quam si corrumpatur manus, aut pes*.

VIII. Virginitatem non esse illicitam, ut quidam impuri hæretici docuerunt, sed licitam, atque laudabilem, dogma Fidei est; idque tum ex exemplo Christi, ac Beatissimæ ejus Matris, multorumque Sanctorum comprobatur; tum ex eo, quod nihil illicitum cadit sub consilio. Virginitatem autem sub consilio cadere, constat ex verbis Apostoli ajentis 1. ad Corinth. cap. 7. *De Virginibus præceptum Domini non habeo; consilium autem do, tamquam misericordiam consecutus a Domino, ut sim fidelis*: Et postea: *Solutus es ab uxore? noli quærere uxorem*. Ratio autem id confirmat; quia nimirum ex illa habetur, ut utamur iis quæ sunt ad finem juxta eam mensuram, quæ congruit fini. Quemadmodum autem bona exteriora ordinantur ad bonum corporis tamquam ad aliquem finem; ita bona corporis ordinantur ad bonum animæ, & ad bona vitæ contemplativæ. Sicut ergo ad rectitudinem rationis pertinet, ut bonis exterioribus quis utatur secundum illam mensuram, quæ competit corpori; ita quoque ut utamur bonis corporis secundum mensuram, quæ convenit bono animæ. Sed abstinere ab exterioribus rebus, ut consulumus saluti corporis, bonum est, ac laudabile. Igitur similiter bonum est, & lauda-

dabile abstinere a delectationibus corporalibus, ut bonum animæ procuremus, & liberius vacemus veritatis contemplationi.

Nec solum licitam, & laudabilem esse virginitatem, sed etiam matrimonio præferendam, veluti fide certum tenere debemus adversus Jovinianum, ac nuperos Lutheranos. Nam, ut ait S. Augustinus in lib. *de Virgin.* cap. 19. *Et certa ratione, & SS. Scripturarum authoritate nec peccatum esse nuptias invenimus; nec eas bono aut virginalis continentiæ, aut etiam vidualis æquamus.*

Siricius quoque Papa Jovinianum cum suis Discipulis condemnavit *in Epist.* 80. apud S. Ambrosium dicens: *Nos sane nuptias non aspernantes accipimus, quibus velamine interfuimus; sed Virginum nuptias Deo devotas majore honorificentia veneramur.* Demum ut alia omittam, Concilium Tridentinum *sess.* 24. *Can.* 10. anathema tulit in eum, qui dixerit statum conjugalem præferendum esse statui virginitatis, vel cœlibatus; & non esse melius, ac beatius manere in virginitate, aut cœlibatu, quam jungi matrimonio.

De Pudicitia.

IX. Pudicitiam, quæ postrema est inter virtutes temperantiæ subjectas, ad castitatem specialiter pertinere, non quasi virtus sit a castitate omnino distincta, sed quia quamdam exprimit castitatis circumstantiam, docet S. Thomas hic *quæst.* 151. *art.* 4., cujus ea ratio est: „ Quod nomen *pudicitiæ* a pudore sumitur, in quo „ verecundia significatur. Et ideo oportet, „ quod pudicitia proprie sit circa illa, de „ quibus homines maxime verecundantur. „ Maxime autem verecundantur homines „ de actibus venereis, ut Augustinus dicit „ *lib.* 14. *de Civit. Dei cap.* 18., in tan- „ tum quod etiam concubitus conjugalis, „ qui honestate nuptiarum decoratur, ve- „ recundia non careat: & hoc ideo, quia „ motus genitalium membrorum non sub- „ jicitur imperio rationis, sicut motus alio- „ rum exteriorum membrorum. Verecun- „ datur autem homo non solum de illa „ commixtione venerea, sed etiam de „ quibuscumque signis ejus &c. Et ideo pu- „ dicitia attenditur proprie circa venerea, „ & præcipue circa signa venereorum, sicut „ sunt aspectus impudici, oscula, & ta- „ ctus. Et quia hæc magis solent deprehendi, ideo pudicitia magis respicit hu- „ jusmodi exteriora signa: castitas autem „ magis ipsam veneream delectationem. „ Et ideo pudicitia ad castitatem ordina- „ tur, non quasi virtus ab ipsa distincta, „ sed sicut exprimens castitatis circum- „ stantiam quamdam. Interdum tamen „ unum pro alio ponitur"; castitas scilicet pro pudicitia, & pudicitia pro castitate, ut etiam posuere plures Ecclesiæ Patres, ac præsertim S. Augustinus.

§. IV.

De partibus Temperantiæ, quas potentiales S. Thomas appellat, sive de virtutibus adjunctis Temperantiæ.

X. De partibus temperantiæ *potentialibus*, sive virtutibus ipsi adjunctis fuse pertractat Angelicus Doctor per plures quæstiones a *q.* 155. De quibusdam ex ipsis pauca nos agemus, potiusque earumdem solas notiones assignabimus.

Continentia.

Continentia hoc loco non sumitur pro virtute, qua quis ab omni abstinet venerea delectatione, & cum ipsa confunditur castitate virginali, aut viduali: sed pro virtute quadam, qua homo strenue obsistit pravis delectationibus, quæ vehementer ipsum ad malum sollicitant. Ita tamen continentia, inquit S. Thomas, virtus est, ut quanto *strictius* accipitur, tanto sit major

ac

ac perfectior virtus. Dum simpliciter, & absolute sumitur, circa concupiscentias delectationum tactus versatur tamquam proprium objectum, quia illæ maxime impellunt ad aliquid prosequendum adversus rationem. Circa concupiscentias autem pravas aliarum rerum non absolute dicitur *continentia*; sed cum adjecta expressione certæ materiæ, veluti *continentia iræ*, *continentia avaritiæ*, *continentia honoris*, quemadmodum docuit Aristoteles.

Clementia.

XI. Hæc virtus est, qua animus ad lenitatem in exigenda pœna propendet, sive est lenitas superioris adversus inferiorem, aliquid ex debita pœna remittentis, prout id patitur ratio justitiæ, spectatis scilicet circumstantiis facti, causæ, personæ, aliisque. Nec solum pœnas reis debitas moderatur; sed quandoque etiam justis de causis præstat, ut omnino remittantur: sicut fecit Christus Dominus cum adultera muliere, cui pœnam juxta legem debitam remisit dicens: *Nemo te condemnavit, mulier; nec ego te condemnabo: vade, & jam noli amplius peccare*.

Mansuetudo.

XII. Affinis clementiæ *mansuetudo* est; eaque definiri potest virtus, quæ moderatur iram juxta dictamen rectæ rationis, ut scilicet homo non irascatur, nisi quando, quoties, quam ob causam, & quomodo oportet. Hanc virtutem præ cæteris docuit Christus Dominus, dum se ejusdem exemplum proposuit dicens: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*; quam & maxime commendavit inquiens: *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram*. De hac S. Basilius in psal. 33. scribit: *Maxima omnium virtutum mansuetudo est, eo quod in beatitudinem numerum relata est*. Et in Constit. Monast. cap. 14. *Mansuetudo patientiæ mater est, quæ conjuncta benignitati, præstantissimam omnium virtutum charitatem efficit*. Et S. Joan Chrysost. hom. 19. in epist. ad Rom. *Quomodo poterit quis fieri filius Dei? si mansuetudinem erga conviciatores ostenderit? Nihil enim ita conformem Deo facit, ac ista virtus*. *Ideo Paulus, cum dixit*: Imitatores Dei estote, *ad hoc dicit, ut isti studeamus virtuti*.

Modestia.

XIII. Modestia virtus est, quæ interiores, & exteriores hominis actiones, in quibus modum servare non adeo difficile est, moderatur. Externos corporis motus componit, ut nihil in eis sit, quod cujusquam offendat aspectum, sed quod interioris hominis deceat sanctitatem. *Amictus* namque *corporis*, ut dicitur Eccles. cap. 19. *& risus dentium, & ingressus hominis enunciant de illo*. Efficit hæc virtus, ut *nihil torvum, nihil elatum sit in oculis*, ut cum Ambrosio loquar lib. de Virginibus, *nihil in verbis procax, nihil in actu inverecundum; non gestus fractior, non incessus solutior, non vox petulantior, ut ipsa corporis species simulacrum sit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac tamquam lucerna lux intus posita foris luceat*. Circa alia quatuor modestia quoque versatur; nempe circa appetitum celsitudinis, quam refrænat *humilitas*: circa amorem sciendi, quem moderatur *studiositas*, ne nimium excedat: circa apparatum exteriorem, qui fit in vestibus, supellectili, & aliis hujusmodi: & circa ludos, & jocos. Quamquam enim joci, & ludi ad quamdam animi ex contemplatione, & vehementi attentione defessi quietem utiles sint; in eorum tamen usu tria præcipue sunt cavenda; primum ne hujusmodi delectatio quæratur in actionibus, aut verbis turpibus, vel noxiis; secundo ne gravitas animi omnino resolvatur; ac tertio ut ludi con-

congruant personæ, tempori, loco. Hæc autem virtus *Eutrapelia* frequentius appellari solet: de qua postea; sicut & de modestia in exteriore apparatu.

Taciturnitas.

XIV. Hæc virtus sermones regulat, ac moderatur juxta illud psal. 38. *Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea: posui ori meo custodiam.* Quæ verba expendens S. Ambrosius lib. 2. de Officiis ait: *Sapiens ergo, qui novit tacere. Ideo sancti amabant tacere... Quis est enim, qui non delinquat in lingua sua? Et ideo Psalmista, quia neminem videbat sanctum, os servare posse ab immunditia sermonis, ipse sibi silentio legem posuit innocentiæ, ut tacendo culpam declinaret, quam vix effugere posset loquendo. Quid igitur mutos esse nos oportet? Minime: est enim tempus tacendi, & tempus loquendi. Deinde, si pro otioso verbo reddimus rationem; videamus, ne reddamus & pro otioso silentio* &c. *Igitur alliga sermonem tuum* &c. *sit restrictior, & ripis suis coerceatur. Cito lutum colligit amnis exundans. Sit ori tuo ostium, ut claudatur ubi, & quando oportet; & obseretur diligentius.*

CAPUT XIV.

De Vitiis oppositis Temperantiæ, ac virtutibus adnexis.

D o c t r i n a.

I. *Doctrina S. Thomæ præmissa de vitiis temperantiæ oppositis.*

II. *Duo sunt temperantiæ opposita vitia; insensibilitas, & intemperantia.*

III. *De vitio incontinentiæ, quod proprie consistit in illicitis delectationibus tactus.*

IV. *De vitio curiositatis, quod studiositati opponitur. In quo situm illud sit.*

V. *Quadrupliciter hoc vitium incurritur ex parte cognitionis* intellectivæ.

VI. *Duobus autem modis ex parte cognitionis* sensitivæ.

VII. *Vitium istud nonnunquam peccatum mortale est.*

VIII. *De vitio modestiæ opposito, prout illa consistit in actibus externis; ac primum de ludo. Quo pacto* ludus *accipiatur.*

IX. *Ludus moderatus licitus est, ac virtutis actus. S. Thomæ doctrina.*

X. *Vitium damnabile est, dum requisitas conditiones non servat. Quænam hæ sint, exponitur.*

XI. *Doctoris Angelici doctrina, quoad excessum in ludo, observanda.*

XII. *Mens S. Doctoris quoad histriones, & artem histrionatus, clara in luce collocatur.*

XIII. *Immunes a culpa non sunt, qui principaliter ludunt propter lucrum.*

XIV. *De vitio modestiæ opposito, prout hac spectat exteriorem apparatum. Decens, & moderatus laudabilis est, ac actus virtutis.*

XV. *Immoderatus semper est vitiosus. Ex duplici capite immoderatio procedit.*

XVI. *Etiam* per defectum *peccatur aliquando contra hanc modestiæ partem.*

XVII. *De vano, ac superfluo mulierum ornatu. S. Thomæ doctrina de hoc argumento proposita, & explicata.*

XVIII. *Quænam ex hac S. Præceptoris doctrina certo colligantur.*

XIX. *Si Scripturæ, ac Patres consulantur, grave sæpe peccatum esse vanum, & immoderatum mulierum ornatum, asserere necessum est.*

XX. *Extrema in hac materia rigoris, & laxitatis devitanda. S. Antonini judicium.*

§. I.

De vitiis Temperantiæ oppositis generalis doctrina.

I. NOn de omnibus quidem vitiis, quæ temperantiæ, ac virtutibus eidem adnexis opponuntur, hic agendum fuimus,

mus, quoniam de quibusdam, & quidem præcipuis juxta methodum, quam nobis præstituimus, opportunius alibi differendum erit: sed de aliquibus duntaxat, de quibus in aliis tractatibus disputatio habenda non est. Ac primum quæ temperantiæ generatim inspectæ opposita sunt, exponimus D. Thomam secuti, qui de hoc argumento disserens 2. 2. *quæst.* 142. *art.* 1. solidam hanc, atque elegantem doctrinam præmittit; unde huic materiæ lux maxima affulget. Sic ergo ait: „ Omne „ illud, quod contrariatur ordini natura„ li, est vitiosum. (*En generale princi„ pium.*) Natura autem delectationem ap„ posuit operationibus necessariis ad vitam „ hominis. Et ideo naturalis ordo requi„ rit, ut homo in tantum hujusmodi de„ lectationibus utatur, quantum necessa„ rium est saluti humanæ, vel quantum „ ad conservationem individui, vel quan„ tum ad conservationem speciei. Si quis „ ergo in tantum delectationem refugeret, „ quod prætermitteret ea, quæ sunt ne„ cessaria ad conservationem naturæ, pec„ caret, quasi ordini naturali repugnans. „ Et hoc pertinet ad vitium *insensibilitatis.*

Subdit tamen appositæ S. Doctor, ne quis sua doctrina abutatur: „ Sciendum „ tamen, quod ab hujusmodi delectationi„ bus consequentibus hujusmodi operatio„ nes quandoque laudabile, vel etiam ne„ cessarium est abstinere propter aliquem „ finem: sicut propter sanitatem corpo„ ralem aliqui abstinent a quibusdam de„ lectationibus ciborum, potuum, & ve„ nereorum: & etiam propter alicujus of„ ficii executionem; sicut athletas, & mi„ lites necesse est a multis delectationibus „ abstinere, ut officium proprium exe„ quantur. Et similiter pœnitentes ad re„ cuperandam animæ sanitatem abstinen„ tia delectabilium, quasi quadam diæta „ utuntur: & homines volentes contem„ plationi, & rebus divinis vacare, opor„ tet, quod se magis a carnalibus deside„ riis abstrahant. Nec aliquid prædicto„ rum ad insensibilitatis vitium pertinet: „ quia sunt secundum rationem rectam ".

II. Hac præmissa doctrina, duo sunt vitia, quæ temperantiæ generatim consideratæ opponuntur; *intemperantia* scilicet, & *insensibilitas*. Illa opponitur per excessum, ista per defectum. Insensibilitas tunc dicitur, quando aliquis ita delectationes gustus, & tactus refugit, & aversatur, ut nolit eis uti, quando, ubi, quomodo, vel quantum iis utendum esse recta ratio præscribit. Adversus quippe naturalem ordinem delinquit, qui renuit eas operationes exequi, quæ ad vitam necessariæ sunt: adeo ut si quis ad vitandam delectationem, quam in sumendo cibo experitur, hunc sumere penitus nollet, peccaret mortaliter, suæque ipsius mortis, quæ inde consequeretur, reus esset; quemadmodum etiam siquis ob eamdem causam haud vellet uxori petenti reddere debitum. Sed hoc vitium valde rarum est inter homines.

Frequentius longe est vitium *intemperantiæ*, quo videlicet delectationes sensiles, ac præcipue gustus, & tactus appetuntur, aut quæruntur *plus*, *quam oportet*, *ubi*, *quando*, *vel quomodo non oportet* juxta rectæ rationis regulam. *Puerile* hoc vitium tum ab Aristotele, tum a S. Thoma appellatur *hic art.* 2. non ea de causa, quod puerorum proprium sit, sed quia homines efficit pueris effrænatis simillimos. Sicut enim puer ordinem rationis non attendit, sed naturam animalem unice sequitur; adeoque non id appetit, quod secundum rationem honestum est, sed quod turpe, aut intemperans: ita quoque homo, qui intemperantiæ vitio se abstrahi, & abduci sinit.

Præ cæteris quibusque vitiis intemperantiam esse maxime exprobabilem ostendit subinde *art.* 4. tum quia maxime derogat dignitati, & excellentiæ humanæ, cum volup-

voluptates sensibiles communes sint brutis animalibus, & propter eas homo *comparetur jumentis insipientibus, & similis illis efficiatur*; tum quia in actibus intemperantiæ nihil, sicut in aliis quibusdam vitiis, elucet ingenii, nihil virtutis, nihil quod hominem deceat, quin potius ex hoc vitio abjiciatur ad inferiora, servusque reddatur rerum vilissimarum juxta illud 2. Apostoli Petri c. 2. *A quo quis superatus est, hujus & servus est*.

§. II.

De vitio incontinentiæ.

III. Quum de vitiis, quæ opponuntur abstinentiæ, & castitati, *gula* scilicet, & *luxuria* sermonem alibi simus habituri, idcirco ad illa progredimur, quæ sunt opposita temperantiæ adjunctis; ac primum ad vitium continentiæ oppositum, nimirum *incontinentiam*. Vitium hoc ad animam proprie pertinet, quæ proprie, & per se incontinentiæ causa est. Siquidem quantumlibet vehementes sint passiones in appetitu concupiscibili, sufficiens tamen incontinentiæ causa non sunt: potest enim homo, dum viget usus rationis, iis passionibus semper resistere, ne voluntas consentiet. Equidem ex corporis temperamento insurgunt in appetitu sentiente, qui residet in organo corporeo, passiones valde vehementes: quia tamen qualiscumque complexio corporis occasionem tantum incontinentiæ præbet, non causam; propterea non ad corpus referenda incontinentia est, sed ad animum, qui est proprie dicta causa ipsius.

Hæc autem *incontinentia* proprie, & simpliciter sumpta, quæ nempe versatur circa illicitas delectationes tactus, peccatum est ex duplici capite; scilicet tum quia per eam deserit homo rectæ rationis judicium; tum quia incontinens sensualitati obsequens se ipsum turpibus, atque homine indignis voluptatibus immergit. Minus tamen grave peccatum esse docet S. Thomas hic *art.* 3. peccatum ex incontinentia, quam ex intemperantia commissum. Quoniam ubi major est inclinatio voluntatis ad peccandum, ibi majus peccatum est. In eo autem, qui intemperatus est, est major inclinatio voluntatis ad peccandum, quam in incontinente: incontinens enim non peccat, nisi ab aliqua passione tentatus, & abreptus; intemperans vero etiam passionem prævenit, eligitque peccare; unde ejus voluntas longe corruptior est. Hujus discriminis signum in eo se prodit, quod qui per incontinentiam peccat, statim peccati sui pœnitere solet; non autem is, qui peccat per intemperantiam, cum hic potius ex eorum numero sit, qui, ut Scriptura loquitur, *lætantur, cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis*.

§. III.

De vitio Curiositatis.

IV. Studiositati, quæ virtus est temperantiæ adjuncta, & appetitum sciendi, vel cognoscendi moderatur, opponitur per excessum vitium *curiositatis*, quæ si generaliter consideretur, pro objecto respicit quæcumque fieri possunt, vel cognosci, vel acquiri, immo & ea, quæ haud licet agere, cognoscere, vel acquirere: atque adeo sic accepta denotat superfluam curam circa res aliquas cognoscendas. Si vero pressius accipiatur definiri potest *nimius, aut superfluus appetitus sciendi*; habetque pro objecto cognitionem, seu cognitionis desiderium, & curam, quæ rectæ rationis mensuram prætergreditur. Sed quia duplex cognitio est, *intellectiva* altera, altera *sensitiva*; ideo de utraque quæstionem movet S. Thomas hic *quæst.* 67.

Primum itaque statuit *art. 1.* aliter judicandum esse de ipsa cognitione veritatis: & aliter de appetitu, & studio veritatis cognoscendæ. Et quidem ipsa cognitio veritatis ex se bona semper, ac laudabilis est. *Sed ipse appetitus, vel studium cognoscendæ veritatis potest habere rectitudinem, vel perversitatem*. Hoc autem contingit ex duplici capite: altero, *prout aliquis tendit suo studio in cognitionem veritatis, prout per accidens jungitur ei malum: sicut illi, qui student ad scientiam veritatis, ut exinde superbiant . . . . Similiter etiam illi, qui student addiscere aliquid ad peccandum, vitiosum studium habent, secundum illud Jerem.* 9. Docuerunt linguam suam loqui mendacium; ut inique agerent, laboraverunt.

V. Altero ex capite vitium esse potest in appetitu sciendi *ex ipsa inordinatione appetitus, & studii ad discendam veritatem. Et hoc quadrupliciter*. Primo nempe, si quis animum intendat cognitioni minus proficuæ, minusque necessariæ, ut ea addiscere negligat quæ vel necessaria sunt, vel magis utilia; veluti si supervacaneis aut Philosophorum, aut Theologorum quorumdam disputationibus sese applicet, in iisque tempus insumat, nihil curans, si Theologus sit, Scripturarum libros, & Sanctorum Patrum lectionem: aut, si sit Jurisconsultus, leges & Canones juris sive Civilis, sive Ecclesiastici. Adversus hos est illud Apostoli 2. ad Timoth. scribentis cap. 2. *Stultas, & sine disciplina quæstiones devita sciens, quia generant lites*. Et illud ad Tit. 3. *Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita: Sunt enim inutiles, & vanæ*.

Secundo: quatenus studet aliquis addiscere ab eo, a quo non licet: quemadmodum contingit in iis, qui aliqua futura a Dæmonibus, vel a Magis perquirunt. Unde S. Augustinus in lib. de vera Relig. cap. 19. ait: *Nescio, an Philosophi impedirentur a fide vitio curiositatis in percontandis Dæmonibus*.

Tertio: quoties homo appetit veritatem cognoscere circa creaturas, non referendo ad debitum finem, scilicet ad cognitionem Dei, quales erant illi Philosophi, de quibus Apostolus loquitur: *qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*. Unde loco laudato scribit Augustinus, quod *in consideratione creaturarum non est vana, & peritura curiositas coercenda: sed gradus ad immortalia, & semper manentia faciendus*.

Quarto tandem, quatenus aliquis animum applicat ad veritatem cognoscendam supra proprii ingenii facultatem: quoniam ex hoc facile homines in errores labuntur. Quapropter Eccles. 3. monet Sapiens: *Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris. & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus*. Et postea sequitur: *Multas enim supplantavit suspicio eorum, & in vanitate detinuit sensus eorum*. Hinc etiam Proverb. 25. dicitur: *Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum; sic qui scrutator est majestatis, opprimetur a gloria*.

VI. Quod spectat vitium curiositatis *circa cognitionem sensitivam*, observat primum S. Doctor, cognitionem hanc ad duo ordinari. *Uno modo*, inquit, *tam in hominibus, quam in aliis animalibus ordinatur ad corporis sustentationem: quia per hujusmodi cognitionem homines, & alia animalia vitant nociva, & conquirunt ea, quæ sunt necessaria ad corporis sustentationem. Alio modo specialiter in homine ordinatur ad cognitionem intellectivam, vel speculativam, vel practicam*. Quo posito duplex in ea vitium contingere decernit. Primo quatenus sensitiva cognitio non ordinatur ad aliquid utile, sed potius ab aliqua utili consideratione hominem avertit. Unde Augustinus *lib.* 10. *Confess. c.* 35. ait: *Canem currentem post leporem jam non specto, cum in circo fit: at vero in agro, si casu transeam, avertit me for-*

fortasse ab aliqua magna cogitatione, atque ad se convertit illa venatio: & nisi, jam mihi demonstrata infirmitate mea, cito admoneat, virtus hebescit.

Altero modo vitiosa est hujusmodi cognitio, si directe, vel interpretative ordinetur ad aliquod peccatum, vel peccandi periculum: cujusmodi sunt curiosæ inspectiones personarum diversi sexus, ludorum, & spectaculorum, in quibus obscœna repræsentantur, inquisitiones de aliorum factis ex animo, ut proximi famæ detrahatur, vel alicui molestia creatur.

VII. Quamquam autem curiositas, dum ex objecto suo tantummodo consideratur, peccatum veniale sit, non raro tamen mortale peccatum esse potest. Et primo quidem *ratione materiæ*; ut si res, vel cognitio ipsius de se graviter illicita sit, vel admodum noxia, aut periculosa, vel si facultatem ingenii longe excedat, neque Deus eam revelaverit, & tamen eam quis ingenio suo comprehendere nitatur. Ita lethaliter peccant, qui pacto inito cum Dæmone vel expresso, vel tacito quærunt aliqua cognoscere: item qui libros de Amoribus tractantes legunt cum periculo consentiendi turpibus delectationibus; qui Fidei mysteria naturæ viribus assequi conantur &c.

Secundo *ratione formæ*, seu *modi*: ut quando interdictum ab aliqua lege est legere, videre, vel audire aliqua; & nihilominus iis legendis, videndis, aut audiendis intenditur. Qua de causa lethaliter peccant, qui legunt libros prohibitos, qui scire volunt, quæ ad sigillum Sacramentalis Confessionis pertinent: Religiosi e Monasteriis exeuntes ad audiendas leges, vel medicinæ præcepta; & excommunicationem etiam incurrunt, si intra duos menses ad monasterium non revertantur.

Tertio *ratione medii illiciti*, quod ad sciendum quidpiam adhibetur: veluti siquis alium ad peccatum mortale, aut ad detegendum naturale secretum inducere velit, ut eam, quam quærit, cognitionem assequatur.

Demum *ratione gravis detrimenti*, aut pravi effectus consequentis: ut si pro studio rerum, quæ necessariæ non sunt, negligat aliquis, quæ sub mortali scire tenetur, ut quæ fidem spectant, vel proprium statum, & officium; aut si ex appetitu immoderato sciendi, quodcumque mortale peccatum committat.

§. IV.

De vitio Modestiæ opposito, prout in exterioribus motibus consistit; ac præsertim de ludo.

VIII. Quemadmodum modestia moderatur, ac regit exteriores corporis motus; ita, quidquid inordinatum, & incompositum est in hisce motibus, modestiæ opponitur. Quia vero de hoc genere modestiæ agens S. Thomas quæst. 168. sermonem præsertim habet *de ludo*, & vitiis ejusdem; ideo nos quoque de hoc argumento agemus valde necessario, propter ejusdem frequentes, gravesque abusus, qui in ipso contingunt. Hic autem advertere opus est, quod tametsi *ludus*, *jocus*, & *lusus* sæpius invicem confundantur; differunt tamen inter se. Nam *ludus* proprie dicitur in factis: *jocus* in verbis; & *lusus* ad voluptatem referri solet: quia solius voluptatis causa fit, non aliqua lucri spe, aut periculo damni; quod tunc frequentius appellatur *ludus*, de quo sermo erit in Tractatu *de Justitia*.

IX. Quidquid sit de nominis acceptione, *ludum*, prout ad honestam voluptatem ordinatur, ad modestiam, quæ in externis motibus servanda est, revocat Doctor Angelicus; sicut ad vitium eidem oppositum, si modum, aut mensuram excedat, aut alio fine assumatur. Et quidem ludum posse.

se esse virtutis actum, ita primum ostendit *art.* 2. inquiens: „ Sicut homo indiget corporali quiete ad corporis refocillationem, quia non potest continue laborare propter hoc, quod habet finitam virtutem, quæ determinatis laboribus proportionatur; ita etiam est ex parte animæ, cujus etiam est virtus similis ad determinatas operationes proportionata. Et ideo quando ultra modum suum in aliquas operationes se extendit, laborat, & ex hoc fatigatur; præsertim quia in operationibus animæ simul etiam laborat corpus, in quantum scilicet anima intellectiva utitur viribus per organa corporea operantibus. Sunt autem bona sensibilia connaturalia homini. Et ideo, quando anima supra sensibilia elevatur, operibus rationis intenta, nascitur exinde quædam fatigatio animalis, sive homo intendat operibus rationis practicæ, sive speculativæ: magis tamen si operibus contemplationis intendat; quia per hoc magis a sensibilibus elevatur: quamvis forte in aliquibus operibus exterioribus rationis practicæ major labor corporis consistat . . . . Sicut autem fatigatio corporalis solvitur per corporis quietem; ita etiam oportet, quod fatigatio animalis solvatur per animæ quietem “.

Hac solida generali doctrina præmissa, pergit S. Doctor ad ejusdem applicationem, & ait: „ Quies autem animæ est delectatio, ut supra habitum est, cum de passionibus ageretur. Et ideo oportet remedium contra fatigationem animalem adhiberi per aliquam delectationem, intermissa intensione ad insistendum studio rationis . . . . Hujusmodi autem dicta, vel facta, in quibus non quæritur nisi delectatio animalis, vocantur *ludicra*, vel *jocosa*. Et ideo necesse est talibus interdum uti, quasi ad quamdam animæ quietem “.

Hoc confirmat S. Thomas authoritate Aristotelis 4. *Ethic.* dicentis; quod *in hujus vitæ conversatione quædam requies cum ludo habetur*: adeoque interdum laudabile est, & moraliter etiam naturæ nostræ necessarium, ut hisce jocis, aut ludis utamur. Et tunc hujusmodi moderati joci, vel ludi ad eam modestiæ partem revocantur, quæ græce vocatur *eutrapelia*, *quam nos*, inquit Angelicus, *possumus dicere jucunditatem, vel urbanitatem, aut comitatem*.

X. Ex notione *virtutis* fas est facile intelligere, quid sit vitium ipsi oppositum, quod propter affinitatem sæpe a multis cum virtute confunditur. In quod vitium incurrunt ii, qui conditiones non servant ad honestum jocum, vel ludum necessarias. Primo nempe, dum animi relaxationem, aut delectationem quærunt verbis, aut operationibus turpibus, aut alteri injuriosis, vel quomodolibet nocivis; dum scilicet vel obscœna, vel alteri damnosa in materiam lusus, aut joci vertuntur. Unde Tullius lib. 1. Offic. *duplex*, ait, *est jocandi genus: unum illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum; alterum elegans, urbanum, ingeniosum, facetum*. Primum solet esse grave peccatum, nisi materiæ levitas a gravi quandoque excuset: alterum ad virtutem pertinet.

Secundo: si per jocos, aut ludos animæ gravitas omnino resolvatur; neque enim ludicris, aut jocosis vacare licet amplius, quam oporteat. Quare peccant, qui ita ludis, vel jocis intendunt, ut in ea delectatione finem ultimum sibi constituere videantur: quorum sane non paucos invenire est, qui totum nempe, aut fere totum in ludis vitæ tempus consumunt. Hos redarguit vel ipse Tullius lib. laudato: *Neque enim ita generati a natura sumus, ut ad ludum, & jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, & ad quædam studia graviora, atque majora*. Peccant etiam ob hu-

hujus conditionis defectum, qui tametsi in ludicris actionibus finem ultimum non constituant, nimium se dedunt ludi voluptati, adeo ut rectæ rationis limites transiliant. Nam, ut idem Tullius ait, *ludo, & joco uti quidem licet, sed sicut somno, & quietibus cæteris tum, cum gravibus, seriisque rebus satisfecerimus: ipsumque genus jocandi non profusum, nec immodestum, sed ingenuum, & facetum esse debet.*

Tertio peccant, qui ludis, & jocis, quamvis secundum se moderatis, honestis, & personæ, loco, ac tempori congruentibus ita utuntur, ut non omnino observent alias circumstantias, quæ ad actum virtuosum generatim consideratæ desiderantur; quas vix, aut nunquam observant, qui huic voluptati studere solent.

XI. Verum in hac re præstat afferre doctrinam Doctoris Angelici, qui defectus in ludo, prout ad voluptatem assumitur, egregie de more patefacit *art.* 2. ubi quærit, *an in superfluitate ludi possit esse peccatum?* Sic autem respondet: „ In omni „ eo, quod est dirigibile secundum ratio- „ nem, *superfluum* dicitur, quod regulam „ rationis excedit. Diminutum autem di- „ citur aliquid, secundum quod deficit a „ regula rationis. Dictum est autem, quod „ ludicra, sive jocosa verba, vel facta „ sunt dirigibilia secundum rationem. Et „ ideo superfluum in ludo accipitur, quod „ excedit regulam rationis. Quod quidem „ potest esse dupliciter: uno modo ex ipsa „ specie actionum, quæ assumuntur in lu- „ dum.... quando scilicet utitur aliquis „ causa ludi turpibus verbis, vel factis, „ vel etiam his, quæ vergunt in proximi „ nocumentum: quæ de se sunt *peccata* „ *mortalia*. Et sic patet, quod excessus „ in ludo est peccatum mortale ".

„ Alio autem modo potest esse excessus „ in ludo secundum defectum debitarum „ circumstantiarum; puta cum aliqui utun- „ tur ludo vel temporibus, vel in locis „ indebitis, aut etiam præter convenien- „ tiam negotii, seu personæ. Et hoc qui- „ dem quandoque *potest esse peccatum mor-* „ *tale* propter vehementiam affectus ad „ ludum, cujus delectationem præponit „ aliquis dilectioni Dei, ita quod contra „ præceptum Dei, vel Ecclesiæ talibus „ ludis uti non refugit. Quandoque autem „ est *peccatum veniale*; puta si aliquis non „ tantum afficitur ad ludum, quod prop- „ ter hoc velit aliquid contra Deum com- „ mittere ".

XII. Difficultatem in hac materia facessere possunt, quæ habet S. Thomas in responsione ad tertium argumentum. Ibi objecerat ille: *Maxime histriones in ludo videntur superabundare, qui totam suam vitam ordinant ad ludendum. Si ergo superabundantia ludi esset peccatum, tunc omnes histriones essent in statu peccati. Peccarent etiam omnes, qui eorum ministerio uterentur; vel qui eis aliqua largirentur, tamquam peccati fautores: quod videtur esse falsum* &c.

Quid vero ad hoc argumentum reponit ille? „ Dicendum, inquit, quod, sicut „ dictum est, ludus est necessarius ad con- „ versationem humanæ vitæ. Ad omnia „ autem, quæ sunt utilia conversationi „ humanæ, deputari possunt aliqua offi- „ cia licita. Et ideo etiam officium hi- „ strionum, quod ordinatur ad solatium „ hominibus exhibendum, non est secun- „ dum se illicitum. Nec sunt in statu pec- „ cati, dummodo moderate ludo utan- „ tur, idest non utendo aliquibus illicitis „ verbis, vel factis ad ludum, & non ad- „ hibendo ludum negotiis, & temporibus „ indebitis. Et quantumvis in rebus hu- „ manis non utantur alio officio per com- „ parationem ad alios homines; tamen „ per comparationem ad se ipsos, & ad „ Deum, alias habent seriosas, & virtuo- „ sas operationes..... Unde illi, qui

„ mo

„ moderate eis subveniunt, non peccant; „ sed juste faciunt, mercedem ministerii „ eorum eis tribuendo. Si qui autem „ (subjicit) superflue sua in tales con- „ sumunt, vel etiam sustentant illos ho- „ mines, qui illicitis ludis utuntur, pec- „ cant, quasi eos in peccato foventes. „ Unde Augustinus dicit super Joan., *quod* „ *donare res suas histrionibus vitium est im-* „ *mane, non virtus* ".

Hoc S. Doctoris testimonio abutuntur nonnulli, ad patrocinium Comœdiarum, ac Spectaculorum Theatralium illud pertrahentes, quæ hodiedum in usu sunt. Sed perperam omnino. Nam tametsi nomen *histrionum* commune sit cum illis, qui & olim apud Gentiles ita appellabantur, & nunc quoque appellantur; re tamen longe differunt ab iis, qui ævo D. Thomæ, proximisque temporibus obtinebant; quemadmodum jam plures antiquitatis scrutatores observarunt, & ex ipso S. Thomæ textu evidenter colligitur. A sæculo nempe Æræ Christianæ XIII. sublatis publicis Theatris, qui *histriones* vocabantur, in privatis domibus versus recitare consueverunt, instrumentis musicis adhibitis, ad populi levamen; prout etiam modo aliqui in viis, aut domibus faciunt ad subsidium sibi aliquod conquirendum. De his itaque *histrionibus* cum aliis illius temporis Theologis S. Thomas loquutus est; *non esse* nempe *illicitum secundum se histrionum officium, quod ordinatur ad solatium hominibus exhibendum, nec illos esse in statu peccati: dummodo moderate ludo utantur, idest non utendo aliquibus illicitis verbis, & non adhibendo ludum negotiis, & temporibus indebitis*. Et nunc quoque illicitum non foret, si hujusmodi conditiones servarentur. Cæterum quia temporum progressu, abusus in hoc officio plurimi introduci cœperunt, & histriones, & quæ assumuntur ad delectationem, frequentius verba, & facta turpia, & obscœna sunt, vel flagitiosa, quæ peccare potius docent, quam a peccato animum avertat; adeirco jure a melioribus Theologis histrionis officium tamquam pravum reprobatum est, ac reprobari meretur.

XIII. Cum animi recreatio, aut solamen sit finis, ad quem ludus ordinatur, consequitur, non sine culpa esse, qui ludit principaliter propter lucrum; vel lucrum in ipso ludo nimium avide quærit. Est enim in hoc quædam ordinis perversio, dum quod ad aliquem finem suapte natura ordinatur, ad alium detorquetur. Damnandi tamen non sunt, qui ludentes præter honestum animi solamen exiguum aliquod lucrum adjiciunt, quod tamquam finem non intendunt. Cæterum caute in hoc se gerere oportet: quoniam experientia satis frequenti constat, nihil minus sæpius intendi, quam animi levamen, quoties lucrum proponitur, maxime si lucrum pecuniarum sit. Videmus quippe tunc ludentes tanto mentis ardore in ludum incumbere ad victoriam assequendam, ut nihil aliud cogitent, quam evadere victores. Hinc in his, qui ita ludunt, admodum raro ludus actus virtutis est: quod si virtutis actus non est, non potest non esse nisi actus aliqua vitii labe corruptus. Sed de ludo lucratorio alibi dicemus.

§. V.

De vitiis, quæ Modestiæ *opponuntur, prout spectat exteriorem apparatum*.

XIV. Duobus articulis, quibus constat *quæstio* 169. hujus secundæ secundæ partis, totam S. Thomas materiam absolvit, quæ modestiam spectat in exteriori apparatu observandam, ac vitia, quæ eidem ita consideratæ opponuntur; quos explicate, & aliquantulum illustrare præstat, ut in re admodum necessaria vera doctrina innotescat.

Quod

Quod igitur primum quærit, hoe est: *utrum in exteriori apparatu possit esse virtus, & vitium*; primumque profert S. Ambrosii authoritatem ex lib. pr. de Offic. cap. 19. ubi ait: *Decor corporis non sit affectatus, sed naturalis, simplex, neglectus magis, quam expolitus, non pretiosis, & albentibus adjunctis vestimentis, sed communibus, ut honestati, vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitoris*. Ex qua colligit, in exteriori cultu *virtutem esse posse, & vitium*. Nimirum corporis ornamenta instituta sunt nedum ad naturam fovendam, ac a temporis injuriis protegendam, sed etiam ad statum, conditionem, ac sexus distinctionem indicandam. Unde sicut in corpore physico membrorum distinctio est, & dispositio cuique parti corporis conveniens, ita quoque congruum fuit, ut corpus politicum suis membris constet, quæ signis, & ornatibus distinguantur, ut ex partium varietate, & idonea dispositione utriusque corporis physici, atque politici pulchritudo consurgat. Hinc membra, quæ in corpore utroque altius eminent, ac nobiliora sunt, ornatiora cæteris esse rerum naturæ conforme est; adeoque ut viri nobiles, & Magistratus cultioribus præ aliis vestibus induantur, ut sui status, aut officii dignitas manifestetur. Quod S. Thomas approbat in resp. ad 2. hisce verbis: *Illi, qui in dignitatibus constituuntur, vel etiam Ministri Altaris pretiosioribus vestibus, quam cæteri, induuntur, non propter sui gloriam, sed ad significandam excellentiam sui ministerii, vel cultus divini: & ideo in eis non est vitiosum*. Addit tamen, eisdem, qui, dum Altari ministrant, convenienter utuntur pretiosis vestibus, *competere vilibus vestibus uti, dum alios verbo, & exempla ad pœnitentiam hortantur, sicut fecerunt Prophetæ*.

XV. At vero si exterior apparatus virtutis actus est, dum eam, quæ par est, spectata conditione, ac dignitate cujuscumque, moderationem servat; ita vitiosus efficitur propter hujus defectum: quod ex duplici capite contingit. *Uno quidem modo*, inquit S. Thomas, *per comparationem ad consuetudinem hominum, cum quibus aliquis vivit: quoniam*, ut ait S. Augustinus, *quæ contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt* &c. *Turpis enim est pars universo suo non congruens*. Ut si quis erigeret magnifica ædificia, & ea ornaret pretiosiore supellectili, vel majore servorum comitatu uteretur, quam sui status conditio, vel hominum consuetudo ferat.

Alio modo potest esse immoderantia in usu talium rerum ex inordinato affectu utentis: Ex quo quandoque contingit, quod homo nimis libidinose talibus utatur, sive secundum consuetudinem eorum, cum quibus vivit, sive præter eorum consuetudinem. In his etenim, inquit S. Augustinus lib. 3. de doctr. Christ. *Non rerum usus libido tamen utentis in culpa est*. Hinc S. Gregorius Magnus *hom*. 40. *in Evang*. scribit: *Sunt nonnulli, cui cultum subtilium, pretiosarumque vestium non putant esse peccatum. Quod si culpa non esset, nequaquam sermo Dei tam vigilanter exprimeret, quod Dives, qui torquebatur apud inferos, bysso & purpura indutus fuisset: nemo quippe vestimenta pretiosa* (hoc est supra suum statum, & dignitatem) *nisi ad inanem gloriam quærit; videlicet ut honoratior cæteris esse videatur*.

Porro inordinatum hujusmodi affectum tripliciter contingere notat S. Præceptor. Primum ex hoc, quod *aliquis ex superfluo cultu vestium hominum gloriam quærit, prout scilicet vestes, & alia hujusmodi pertinent ad quemdam ornatum*. Secundo, quatenus *homo per superfluum cultum vestium quærit delicias, secundum quod vestis ordinatur ad corporis fomentum*. Tertio, prout *nimiam sollicitudinem apponit ad nimium vestium cultum, etiamsi non sit aliqua inordinatio ex parte finis*.

XVI. Quemadmodum autem vitiosa inordinatio per excessum esse potest in cultu vestium, aliorumque, quæ ad externum apparatum pertinent; ita pariter esse posse per defectum, hoc eodem articulo docet S. Thomas. *Uno quidem modo*, inquit, *ex negligentia hominis, qui non adhibet studium vel laborem ad hoc, quod exteriori cultu utatur, secundum quod oportet ..... Alio modo, quod ipsum defectum exterioris cultus ad gloriam ordinat. Unde dicit August. in lib. 2. de ser. Dom.* in Monte, *non in solo rerum corporearum nitore, atque pompa, sed etiam in ipsis sordibus luctuosis esse posse jactantiam, & eo periculosiorem, quod sub nomine servitutis Dei decipit.* Ac statim: *Qui in professione Christianitatis inusitato squallore, ac sordibus intentos in se oculos hominum facit, cum id voluntarie faciat, necessitate patiatur; ex cæteris ejus operibus potest conjici, utrum id contemptu superflui cultus, an ambitione aliqua faciat: quia & sub ovina pelle cavendos lupos Dominus præcipit.*

§. VI.

De vano mulierum ornatu.

XVII. Quamquam ea, quæ modo dicta sunt de apparatu exteriore, non minus ad mulieres, quam ad viros pertineat; peculiarem tamen sermonem de ornatu mulierum instituendum putavit S. Thomas hoc titulo; *utrum ornatus mulierum sit sine peccato mortali?* Quandoquidem præter ea, quæ utrique sexui communia sunt, speciale quidpiam occurrit circa mulierum ornamenta; quod videlicet muliebris cultus viros ad libidinosos affectus plurimum provocare soleat, eique sexui magis familiare sit tum pulchritudinem, tum ornatum affectare, ut experientia liquet.

Quid in hac valde implexa quæstione doceat laudato articulo S. Thomas, primum aperio; quædam subinde adjiciam ad doctrinæ suæ, ac veritatis ampliorem declarationem. In primis itaque distinguit mulierem conjugatam a soluta: Ac de illa docet, licite operam dare ornatui moderato, *ut viro suo placeat, ne per ejus contemptum in adulterium labatur*; scilicet ne eam fortasse maritus fastidiat, ac dimisso affectu uxoris propriæ, pravum erga alienam mulierem amorem concipiat. Unde 1. *ad Cor.* dicitur, quod *mulier, quæ nupta est, cogitat, quæ sunt Mundi, quomodo placeat viro*; quod clarius insinuat 1. ad Timoth. c. 2. *Mulieres in habitu ornato, cum verecundia ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa: Per quod*, subdit S. Thomas ad 2. *datur intelligi, quod subtilis, & moderatus ornatus non prohibetur mulieribus, sed superfluus, & inverecundus, & impudicus.*

Quod si etiam in eo ornatu, ad hunc finem assumpto placendi viro suo, mulier excedat, nonnisi venialiter peccabit; modo ille ex aliquo alio capite illicitus non sit, ex. gr. scandali aliorum, aut gravis damni familiæ, de quo postea. Quoniam dum excessus est in re, seu appetitu rei, quæ non est ex se mala, nec ex alio capite mala evadit, excessus ejusmodi per se loquendo non est, nisi veniale peccatum.

De aliis vero mulieribus ita subinde docet S. Thomas: *Illæ mulieres, quæ virum non habent, nec volunt habere, vel sunt in statu non habendi; non possunt absque peccato* (lethali, de quo loquitur) *appetere, placere virorum aspectibus ad concupiscendum: quia hoc est dare eis incentivum peccandi. Et si quidem hac intentione se ornent, ut alios provocent ad concupiscentiam, mortaliter peccant: si autem ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non semper est peccatum mortale, sed quandoque veniale. Et eadem ratio quantum ad hoc est de viris. Unde Augustinus dicit in Epist. ad Possidium*: „No-
„lo,

„ lo, ut de ornamentis auri, vel vestis „ præproperam habeas in prohibendo sententiam, nisi in eos, qui neque conjugati sunt, neque conjugari cupientes „ cogitare debent, quomodo placeant „ Deo. Illi autem cogitant, quæ sunt Mundi, quomodo placeant viri uxoribus, vel „ mulieres maritis: nisi quod capillos nudare fœminas: quas etiam velare Apostolus jubet, nec maritatas decet". *In quo tamen casu*, subdit, *possent aliquæ a peccato excusari, quando hoc non fieret ex aliqua vanitate, sed propter contrariam consuetudinem; quamvis talis consuetudo non sit laudabilis*.

XVIII. Ex hac S. Thomæ doctrina plura habemus, quæ facem veritati in hac obscura materia splendidissimam accendunt. Habemus primo, licere mulieribus conjugatis se studio aliquo ornare ob hunc finem, qui rationis ordini consentaneus est, ut placeant viris suis, eosque avertant ab alienarum mulierum amore.

Habemus secundo, idem licitum esse puellis, quæ matrimonio jungi volunt, ut sibi honestum amorem concilient, dummodo in ornatu non excedant, neque periculum sit, ut alios ad peccandum alliciant, aut ille sit immoderatus, & meretricius.

Habemus tertio, mulieribus, quæ nec viros habent, quibus placere debeant, nec habere volunt, vel in statu non sunt habendi, ut Virgines, quæ Deo se manciparunt, maximeque Moniales, nullo modo convenire nimium corporis ornatum: &, si illum adhibeant, *ut placeant virorum aspectibus*, ad concupiscentiam in illis excitandam, aut immoderato cultu corporis sui incentivum peccandi præbeant, semper mortaliter peccare.

Habemus quarto, mulieres se superflue ornantes, non intentione provocandi alios ad venerem, sed vel ex quadam animi levitate, vel ex quadam vanitate mulieribus familiari, ut nempe de pulchritudine, & corporis sui elegantia laudentur, *quandoque solum peccare venialiter*, ut ait S. Thomas; qui consulto usus est hac limitatione *quandoque*: quoniam sæpe contingit, ex alio capite esse peccatum mortale, ut dicemus.

XIX. Profecto saltem frequenter grave peccatum esse vanum, & immoderatum mulierum ornatum, sive Scripturas, sive Patres consulamus, affirmare necesse est. His quippe locutionibus adversus illum utuntur, quæ mulieres æternæ salutis suæ sollicitas ab eo maxime deterrere deberent. Vehemens admodum comminatio est, quam intentat Isaias *cap.* 3. Judæorum fœminis superfluo ornatu comptis, quem ipse describit his verbis: *Et dixit Dominus: pro eo quod elevatæ sunt filiæ Sion, & ambulaverunt extento collo, & nutibus oculorum ibant* &c. *& composito gradu incedebant; decalvabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & anulos, & gemmas in fronte pendentes, & palliola, & linteamina, & acus, & specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suavi odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine calvitium, & pro fascia pectorali cilitium*. Quæ verba, quantum vana hæc ornamenta Deus abominetur, satis enunciant.

Quam facile homines ad lasciviam attrahant ornatæ mulieres, insinuat Sapiens *Ecclesiastes* cap. 9. dum ait: *Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumspicias speciem alienam. Propter speciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiscentia quasi ignis exardescit . . . . . Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti sunt: collo-*

loquium enim illius quasi ignis exardescit. Paria habet cap. 42. *In medio mulierum noli commorari*. *De vestimentis enim procedit tinea, & a muliere iniquitas viri*. S. quoque Petrus *Epist*. 1. *cap*. 3. his verbis muliebrem ornatum perstringit, de mulieribus dicens: *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus*. Alia prætereo; sicut etiam Sanctorum Patrum sententias, quorum duntaxat indicabo loca; Tertulliani lib. *De cultu fœminar*. cap. 11. Cypriani lib. *de Discipl. & Hab. Virginum*, S. Aug. *lib*. 3. *de Doctr. Christ*. cap. 12. S. Joan. Chrysost. *hom*. 17. *in Matth*. S. Greg. Mag. *hom*. 40. *in Evang*. Qui omnes ita vituperant, ac damnant superfluum mulierum ornatum, ut satis manifestent, illum a gravi peccato immunem, generatim loquendo, non existimasse.

XX. Verum hac in re extrema devitanda esse censeo, adeo ut nec mulieres ob excessum ornamentorum præcipiti judicio lethalis peccati fontes arguamus, nec etiam nimia facilitate a peccato absolvamus. Malitia namque sive gravis, sive levis hujusce criminis colligenda est ex pluribus circumstantiis, quæ subesse solent; nempe ex fœminarum statu, conscientia, morum integritate, aut pravitate, ex expensis, quæ propter ornatum fiunt, ex conditione familiæ, aliisque. Quare subscribo prudenti judicio S. Antonini Archiepiscopi Florentini ita loquentis: „ Quantum ad ipsum „ ornatum in se, duo possunt ibi vitia in- „ veniri; scilicet superfluitas expensæ, „ quæ pertinet ad prodigalitatem: & in- „ centivum, & excitativum libidinis, ad „ quod illud inducit. Et quantum ad su- „ perfluitatem, quum non omnis prodi- „ galitas sit mortale, sed aliquando, & „ frequentius veniale; ideo isto respectu „ non poterit illud judicari mortale, nisi „ fuerit valde evidens, & enormis exces- „ sus. Quantum autem sit ille excessus „ quoad superfluitatem ornatus, qui fa- „ ciat mortale, fateor me nescire dare „ regulam generalem, nec de facili posse „ dari, nec reperio aliquem dedisse. Un- „ de prudentiæ, & arbitrio boni viri re- „ linquendum est. In quantum vero ipse „ ornatus mulieris est provocativus ad lu- „ xuriam, videtur ibi distinguendum de „ occasione data sufficienter, vel accepta. „ Poterit autem esse tantus excessus, quod „ erit ibi occasio etiam data ex parte mu- „ lieris se ornantis. Quale autem sit iste „ excessus, ut mortale valeat judicari, „ ad arbitrium boni viri videtur dimitten- „ dum. *Boni viri*, dico, non solum in „ conscientia, sed in sufficienti peritia „ circa hujusmodi. Sed ex his, quæ no- „ tat Alexander de Ales, non de facili „ debent hujusmodi mulieres de mortali „ condemnari ".

CAPUT XV.

CONSECTARIA

Duorum præcedentium Capitum.

I. *Delectationes sensibiles homini non conveniunt, nisi fiunt juxta rationem*.

II. *Cum homo sustentare corpus debeat, non potest ab omnibus corporeis delectationibus abstinere*.

III. *Necessitas humanæ vitæ, quæ regula temperantiæ est, dupliciter attenditur*; simpliciter *nempe, &* moraliter.

IV. *Graviter peccat adversus temperantiam, qui delectatur vel comestione carnis humanæ, vel potu humani sanguinis: nec iis uti licet etiam in casu necessitatis*.

V. *Jejunium naturale non frangitur, nisi aliquid sumatur, quod vel nutriat, vel nutrire queat*.

VI. *Interdum jejunium ob circumstantias vitiosum efficitur*.

VII. *Præceptum naturale jejunii nonnunquam obli-*

obligat præter tempus ab Ecclesia constitutum .

VIII. *Peccant aliquando mortaliter , qui inordinato affectu feruntur in studium veritatum , etiam ad intellectualem cognitionem pertinentium .*

IX. *A peccato immunes sæpe non sunt joci , & ludi .*

X. *Ludere propter lucrum etiam moderatum non est sine aliqua culpa .*

XI. *Licet exterior apparatus vilior , quam deceat , non sit approbandus ; suppetere tamen causæ possunt , cur laudabilis sit .*

XII. *Muliebris ornatus , qui de se ad luxuriam provocat , semper est lethale peccatum .*

XIII. *Etiam ob sola gravia incommoda , quæ sæpe familiæ affert muliebris ornatus , grave peccatum est .*

XIV. *Mulieres sine peccato non utuntur fucis , ac pigmentis ad pulchritudinem ementiendam .*

XV. *Quorumdam Casuistarum de hac re rejicienda sententia est .*

XVI. *Peccato non caret , quod vir muliebri , aut mulier virili veste utatur .*

XVII. *Caute se gerere debet Confessarius in directione mulierum , vanis ac superfluis ornamentis utentium .*

Reflexio .

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. QUUM natura appetat , quod sibi est conveniens , delectationes secundum se hominis appetitui conveniunt . *Quia vero* , ut animadvertit S. Thomas q. 141. art. 1. *homo in quantum hujusmodi , est rationalis , consequens est , quod delectationes sint homini convenientes , quæ sunt secundum rationem . Et ab his non retrahit temperantia , sed potius ab his , quæ sunt contra rationem* . Ex quo colligitur , quod uti delectationibus juxta temperantiæ regulam , contrarium non est inclinationi humanæ naturæ , immo conveniens : contrarium tamen est *inclinationi naturæ bestialis , non subjectæ rationi* ; quam inclinationem homo sequi non debet .

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. „ Quia ratione homo uti non potest „ (verba sunt S. Thomæ hic *q.* 142. *art.* 1. *ad* 2.) sine sensitivis potentiis , quæ „ indigent organo corporali , necesse est „ quod homo sustentet corpus ad hoc , „ quod ratione utatur . Sustentatio autem „ corporis fit per operationes delectabiles . „ Unde non potest esse bonum rationis in „ homine , si abstineat ab omnibus dele„ctationibus . Secundum tamen quod ho„mo in exequendo actum rationis plus , „ vel minus indiget corporali virtute , se„cundum hoc plus , vel minus necesse „ habet delectabilibus corporalibus uti . „ Et ideo homines , qui hoc officium as„sumpserunt , ut contemplationi vacent , „ & bonum spirituale , quasi quadam spi„rituali propagatione , in alios transmit„tant , a multis delectabilibus laudabili„ter abstinent , a quibus illi , quibus ex „ officio competit operibus corporalibus , & „ generationi carnali vacare , laudabiliter „ non abstinent " . Seria meditatione Angelica hæc doctrina digna est .

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Necessitas humanæ vitæ , quæ est temperantiæ regula , dupliciter attendi potest , scilicet *simpliciter* , & *moraliter* , quatenus est aliquid vitæ humanæ conveniens : temperantiæ autem regula nedum primam , sed alteram etiam necessitatem respicit . Unde temperatus recte appetit tum ea , sine quibus e. g. sanitas haberi non potest , tum illa , quæ ad bonam corporis valetudinem conferunt . *Alia vero* , inquit S. Thomas art. 6. ad 2. quæst. citatæ , *quæ ad hoc non sunt necessaria , possunt*

du-

dupliciter se habere. Quædam enim sunt impedimenta sanitatis, vel bonæ habitudinis. Et his temperantia nullo modo utitur: hoc enim esset peccatum contra temperantiam. Quædam vero sunt, quæ non sunt his impedimenta: & his moderate utitur pro loco, tempore, & congruentia eorum, quibus convivit. Et ideo Philosophus dicit, quod etiam temperatus appetit talia delectabilia; *quæ scilicet non sunt necessaria ad sanitatem, vel ad bonam habitudinem, non impedimenta his existentia*.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Cum juxta D. Thomam hic *art.* 6. *ad* 3. temperantia respiciat necessitatem quantum ad convenientiam vitæ, & etiam quantum ad convenientiam honestatis, ad peccatum contra temperantiam referri debet, quod quis delectetur vel comestione carnium humanarum, vel potu humani sanguinis, aut peccatis carnalibus, quæ propter turpitudinem, & horrorem, quem ingerunt *innominabilia* dicuntur. Hinc illicitum semper est, ac mortale peccatum vesci carne humana, saltem extra gravissimam necessitatem. An vero hac necessitate urgente eisdem carnibus vesci liceat, disputant Authores. Nihilominus probabilior mihi sententia est nunquam licere: quia semper hoc cum hominis natura pugnare videtur, & semper veluti ferinum quoddam, atque immane habitum est, quod aliqui ejusmodi alimento uterentur, etiam in arctissima obsidione civitatum. Unde in obsidione Samariæ, quæ refertur 4. *Reg. cap.* 6. in qua *venundabatur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris columbarum quinque argenteis*, neque Eliseus, neque alius quispiam legitur consuluisse populo fame oppresso, ut humanis cadaveribus, quæ præsto esse poterant, vescerentur.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Jejunium naturale non frangitur, nisi aliquid sumatur, ac saltem in via sit, ut trajiciatur ad stomachum, quod vel nutriat, vel ad nutriendum idoneum sit; uti sunt quilibet cibus, potus, medicinæ, & quidquid sumitur per modum cibi, vel potus, quemadmodum tradit S. Thomas *in* 4. *dist.* 8., & Adrianus pariter *in* 4. dicens: *Jejunium naturale est carentia cibi, & potus suscepti in stomaco, vel in via ad stomachum*. Unde si quis vel casu, vel data opera deglutiret glandem plumbeam, vel partem ferri, videtur non fregisse naturale jejunium.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Quamquam jejunium ex genere suo sit actus virtutis, vitiosum tamen sæpe efficitur ex circumstantiis adjunctis. Hinc merito reprobavit Deus *Isai.* 58. Hebræorum jejunium ea de causa, quam expressit dicens: *Ecce in diebus jejunii vestri invenitur voluntas vestra*; & paulo post: *Ad lites, & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impio*. Quod exponens S. Gregorius in Pastor. inquit: *Voluntas ad lætitiam pertinet, pugnus ad iram. Incassum ergo per abstinentiam corpus atteritur, si inordinatis motibus dimissa mens vitiis dissipatur*. Et S. August. in serm. 230. de orat. & jejun.: *Jejunium verbositatem non amat, divitiarum superfluitatem judicat, superbiam spernit, eleemosinam commendat, præstat homini se ipsum intelligere, quod est infirmum, & fragile*.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Quoniam ex doctrina S. Thomæ *jejunium in communi cadit sub præcepto legis naturæ*; siquidem ex naturali ratione tenetur quisque ad ea media adhibenda, quæ necessaria sunt triplici fini jejunii exposito,

ma-

maximeque ad cohibendas concupiscentias carnis nostræ : ex hoc colligere oportet, quod jejunio, etiam præter tempora ab Ecclesia statuta, uti debeamus eo modo, tempore, & quantitate, qua ad illum præsertim finem obtinendum necesse est. Qui carnem magis effrænem experitur, majore, aut frequentiore jejunio opus habet, ut eam comprimat. In hujusmodi autem jejunio non requiritur, ut eam formam, & modum servet, qui in jejunio Ecclesiastico præscribitur: sed formam illam, modumque jejunandi observare debet, qui carni in officio continendæ magis idoneus est, ab iisque potissimum cibis abstinere, qui ejusdem rebellionem fovere possunt. Hæc doctrina a Confessariis, & Directoribus animarum diligenter advertenda est.

Consectarium Octavum.

VIII. Peccant, & nonnumquam mortaliter, qui nimio, & inordinato appetitu feruntur in studium veritatum etiam ad intellectualem cognitionem pertinentium; tum quia sæpe, quæ sui status, & officii propria sunt, omittunt, aut valde negligunt, ob curiositatis affectum, quo aliis minus utilibus veritatibus pernoscendis totum, aut fere totum tempus impendunt : tum etiam quia tanto erga studium amore quandoque afficiuntur, ut illud tamquam finem ultimum sibi præfigant, non minus ac voluptuosi delectationem, aut avari divitias : tum demum quia plerumque cognitiones, quas acquirere peroptant, non referunt in Deum summam, & perfectissimam veritatem. Hinc D. Thomas hic *quæst. 67. art. 1. ad 1.* observat, *bonum quidem hominis consistere in cognitione veri : non tamen summum hominis bonum consistere in cognitione cujuslibet veri, sed in perfecta cognitione summæ veritatis : & ideo esse posse vitium in cognitione aliquorum verorum, secundum quod talis appetitus non debito modo ordinatur ad cognitionem summæ veritatis, in qua consistit summa felicitas.*

Consectarium Nonum.

IX. Tametsi joci, & ludi moderati liciti sint, ac honesti; frequentius tamen illiciti evadunt ob carentiam circumstantiarum, quæ ad eos honestandos necessariæ sunt. Certe qui hæc animi oblectamenta nimium frequentant, sine culpa non sunt. Nam, ut ait Tullius in lib. 1. de offic. *Non ita generati a natura sumus, ut ad ludum, & jocum facti esse videamur, sed ad severitatem potius, & ad quædam studia graviora, atque majora.* Quare a peccato non sunt immunes, qui plures horas diei in jocis, ac ludis etiam citra aliorum damnum insumere solent: eo præsertim, quod hi vix indigeant hoc remedio ad levamen animi seriosis studiis defatigati, ac ludo non propter finem levandi animum, sed propter ludum ipsum, ac delectationem, quam in eo percipiunt, dumtaxat utantur. Unde oportet, ut illud ejusdem Tullii ob oculos semper habeamus; nimirum : *Ludo, & joco uti quidem licet; sed sicut somno, & quietibus ceteris, tum cum gravibus, seriisque rebus satisfecerimus.*

Consectarium Decimum.

X. Ludere propter lucrum principaliter intentum non est sine aliquo peccato saltem veniali (non loquor modo de ludis violentis, in quibus magna pecuniarum summa sorti exponitur; sed de ludis ordinariis). Finis namque ludi sola animi curis aliis defessi recreatio est, aut solamen; non lucrum : adeoque pervertit ordinem, & ludum a suo nativo fine detorquet, qui lucrum principaliter intendit. Qualibet autem in actionibus nostris inordinatio peccatum aliquod secum affert. Quapropter tamquam falsa rejicienda est sententia Cardinalis de Lugo, aliorumque Probabilistarum, qui

qui in ludo principaliter ad lucrum ordinato nullam peccati labem agnoscunt.

Consectarium Undecimum.

XI. Peccari quidem potest, saltem venialiter, *per defectum* contra *modestiam* in exteriore apparatu servandam; ut siquis ex. gr. externo vestitu per negligentiam viliore, quam debeat, utetetur. Vitiosum tamen non est, ut quispiam adhibeat vel habitum, vel externum alium apparatum viliorem, quam consuetudo ferat eorum, cum quibus vivit, ob aliquem finem virtuosum, dummodo & socialem vitam non perturbet, & absit ab illo jactantia omnis, aut inanis gloria, aut alia quævis intentio prava; sed pura, ac rationabili intentione moveatur, veluti ad sui humiliationem, ad corporis macerationem, ad agendam pœnitentiam, ad ædificationem proximi. Hinc reprehensione digni non sunt, qui in Cœnobiis Religiosorum degentes vilem habitum gestant, modo talem non assumant, qui notabiliter ab habitu aliorum differat.

Consectarium Duodecimum.

XII. Mulieribus ornatus, si hujusmodi sit, ut de se ad luxuriam alliciat, & provocet, semper est peccatum mortale. Talia esse solet ornatus, qui *meretricius* dicitur, ex eo quod illo utantur meretrices ad pertrahendum homines ad turpem sui amorem. Quare si ornatum similem adhibeant etiam aliæ mulieres honestæ, licet eamdem pravam intionem non habeant, nihilominus graviter peccant: quia scandali occasionem proximo præbent. Audiamus, quid de hac re senserit Magnus S. Carolus in monitis ad Confessarios italico sermone conscriptis, quæ latine reddo: *Peccat etiam lethaliter mulier in modo se ornandi, veluti si ornatus ad lasciviam inducat aut de se, aut interpretative, sive communi hominum interpretatione; sicut etiam, quamvis de se non inducat, si agnoscat ipsa, aut cum fundamento dubitet, occasione talis se ornandi modi, haud consueti inter alias sui status personas, aliquem ad inhonestum sui amorem inductum iri.*

Consectarium Decimumtertium.

XIII. Immodicus mulierum ornatus non infrequenter lethale peccatum est ob gravia, quæ ex illo proficiscuntur, incommoda. Hoc consectatium expono, afferendo pauca quædam ex pluribus, quæ habet de hoc argumento S. Bernardinus Senensis *serm.* 46. *art.* 2. de vano, & immoderato ornatu mulierum verba faciens: „ Nocent, „ inquit, hujusmodi mulieres pauperibus „ devoratis, quibus illa, quæ expendun-„ tur in pompis, & jocalibus, atque va-„ nitatibus suis, restitui deberent. De-„ voravit enim illos Pater suus, sive Mari-„ tus per usuras, rapinas, furta, simo-„ nias, aut per quascumque concussiones. „ Pereunt illi fame, frigore, & nuditate: „ nobilisque puellæ expoliatorum clausæ, „ & innuptæ retinentur in domo, laceratis „ vestibus, vix carnes operientes, vere-„ cundæ, & timidæ vix coram aliquo „ comparentes. Parvuli panem petunt &c. „ Et tu, vanitatis insatiabilis lupa, san-„ guinem pauperum cum cauda per terram „ trahis, fastosas pompas jactanter osten-„ tas “.

Neque hic consistunt mala, quæ ex immoderatis mulierum ornamentis, & pompis non raro proveniunt. Eadem referre persequitur *art.* 3. idem S. Bernardinus dicens: „ Ex vanitatibus veniunt mala temporalia. „ Nam qui diligenter advertit, ex multitudine expensarum, quæ in vanitatibus „ fiunt primo cessant justa lucra: secundo „ crescunt temporalia damna: tertio cogunt ad hæc prædicta continuanda. Primo „ quidem cessant justa lucra. Nam pecu-„ nia, quæ expenditur in superfluis in lu-

„ men-

„ mentis, in monilibus, in annulis, in „ coronis, in lapidibus pretiosis, atque „ in superfluis aliis ornamentis, mortua „ perseverat, quæ quidem potest esse lu- „ crosa in mercaturis, in possessionibus &c., „ & in aliis quibuscumque &c." : aliaque plura ibidem habet, quæ prætereo. Quæ ergo mulier, ob nimium ornamentorum appetitum, ac studium, aut horum, aut aliquorum ex his causa malorum est, a mortali peccato immunis nullatenus esse videtur.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Absque peccato fucis, aut pigmentis mulieres, aut etiam viri vultum suum non adulterant, ut pulchritudinem ementiantur. Ita D. Thomas hic *q.* 169. *art.* 2. *ad.* 2. ubi ait : „ Mulierum fucatio „ est quædam species fictionis, *quæ non po-* „ *test esse sine peccato*. Unde Augustinus „ dicit in epist. ad Possid. *Fucari pigmentis*, „ *quo rubicundior, vel candidior appareas*, „ *adulterina fallacia est : qua non dubito*, „ *etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus* „ *solis* (scilicet maritis) *permittendæ sunt* „ *fœminæ ornari secundum veniam, non se-* „ *cundum imperium*. Non semper tamen „ (subdit) talis fucatio est cum peccato „ mortali ; sed solum quando fit propter „ lasciviam, vel in Dei contemptum ; in „ quibus casibus loquitur Cyprianus (cujus „ locum sibi objecerat). Sciendum tamen „ (addit statim), quod aliud est fingere „ pulchritudinem non habitam, & aliud „ occultare turpitudinem ex aliqua causa „ provenientem, puta ægritudine, vel „ aliquo hujusmodi " ; quod permittere videtur. Ceterum ad solam majorem pulchritudinem conciliandam, etiamsi alius desit pravus affectus, pingere fucis, aut coloribus vultum, semper aliquod peccatum esse juxta doctrinam S. Thomæ dicendum omnino est, utpote *quamdam fictionis speciem*.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Hinc tamquam falsa repudianda est aliquorum Casuistarum sententia, qui fucare pigmentis vultum ad pulchritudinem ementiendam, nullum esse peccatum pertendunt, sed actionem indifferentem, non S. Thomam secuti, sed potius P. Lessium, qui *lib.* 4. *cap.* 4. præter alia, quæ de mulierum vanis ornamentis tradit a veritate aliena, hæc habet : *Denique pingere faciem, eique varios colores inducere, non est per se malum, sed indifferens : similiter per hoc intendere, pulchritudinem artificio juvare, ac exornare opus naturæ. Ergo nihil hic mali, nisi ratione excessus in affectu, & usu rei indifferentis*.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Peccato quoque non caret, quod mulier virili, vel vir muliebri veste utatur. Ut enim docet S. Thomas hic *art.* 1. & *art.* 2. *ad* 3. „ Cultus exterior debet com- „ petere conditioni personæ secundum „ communem consuetudinem. Et ideo vi- „ tiosum est, quod mulier utatur veste vi- „ rili, aut e converso: & præcipue, quia „ hoc potest esse causa lasciviæ, & specia- „ liter prohibetur in lege .... Potest ta- „ men quandoque hoc fieri sine peccato „ propter aliquam necessitatem, vel causa „ se occultandi ab hostibus, vel propter „ defectum alterius vestimenti, vel prop- „ ter aliquid aliud hujusmodi ". Quod si absque simili causa hæc habitus mutatio fiat, sed solum ex quadam levitate animi, & absit tam scandalum quam intentio, periculumque libidinis, non excedit culpam venialem. Nec objici potest, prohibitionem factam in lege *Deuteron. c.* 22. iis verbis esse conceptam, ut grave peccatum indicare videatur. Prohibetur enim, *ne mulier induatur veste virili, nec vir veste fœminea* ; additurque immediate : *Abominabi-*

bilis enim est apud Deum, qui facit hæc; quæ plane locutio plus, quam veniale peccatum designat. Respondetur enim, præceptum illud considerari posse, ac debere & ut *positivum*, sive *cæremoniale*; quatenus ea mutatio vestium tunc temporis prohibebatur, ut Judæi averterentur a cultu Idololatriæ, in quo Gentiles tali habitus mutatione utebantur, quemadmodum loco eodem advertit S. Thomas: & quatenus est *morale*, sive *naturale*, prout ea vestis mutatio quamdam inordinationem importat. Sub priore consideratione lethale peccatum erat: Sed quia præcepta *cæremonialia* legis jam obligare desiverunt; ideo nunc tota obligatio non mutandi habitum repetenda est ex sola lege morali, seu naturali, quæ non est sub gravi culpa, dum mutatur habitus ex sola levitate, aut vanitate citra scandali periculum.

Consectarium Decimumseptimum.

XVII. Caute se gerere debet Confessarius in directione mulierum vanis, ac superfluis ornamentis utentium, ne imprudenter aut in nimium rigorem, aut laxitatem declinet. Si cultus, aut ornatus ejusmodi sit, ut vel ex se, vel ex circumstantiis ad libidinem provocet, licet hac intentione careant, absolutionem denegare ipsis debent, dum ab illo abstinere abnuunt. Similiter si expensæ, quas in hisce ornamentis faciunt, aut superent domus facultates, aut propter eas debita non solvant, aut ea non restituant, quæ restituere tenentur, aut alia id genus incommoda obveniant, quæ gravis peccati materia sint, deneganda ipsis absolutio est. Quod si nullum ex his damnum intersit, sed sola vanitatis, aut levitatis culpa locum habeat in hisce, quæ adhibent, ornamentis, etiam, atque etiam hortetur, ut tales deferant vanitates, quæ minime decent, Christianas mulieres, quarum proprius decor debet esse modestia in omnibus suis actibus, maximeque in vestitu juxta illud Apostoli, præscribentis 1. *ad Timoth. cap.* 2. mulieribus, ut *ornent se cum verecundia, & sobrietate, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona*. Quod si tamen eas deferere nolint, non propterea a Sacramentis arceat; sed ad frequentem Communionem non esse admittendas existimarem.

REFLEXIO.

Quamquam *temperantia* non omnium etiam moralium virtutum nobilissima sit, cæteris tamen omnibus nemo, quantum quidem arbitror, negaverit magis esse necessariam homini in hac vita mortali constituto, ac tum rationali, tum corporea natura constanti; adeoque turbidis, vehementibusque passionum motibus, quæ brutorum animalium propriæ sunt, indesinenter obnoxio. Hæc enim sola virtus est, quæ maxime cohibet appetitum sentientem ab iis rebus, in quas turpissime fertur; quæ continet, sedatque effrænes concupiscentiæ cupiditates, quibus inhiamus in ea, quæ nos avertunt a lege Dei, & a fructu bonitatis illius. Hæc sola, quæ moderatur, & comprimit illecebrosas voluptates gustus, ac tactus, cæterorumque etiam sensuum, ne a rectæ rationis norma desciscat. Hæc demum est, quæ sensilibus omnibus delectationibus veluti certam regulam præstituit hujus vitæ necessitatem, ut scilicet eis duntaxat utamur, quantum necessitas vitæ requirit. Unde S. Augustinus *lib. de Morib. Eccles. c.* 21. illud præclare scripsit: *Habet vir temperans in hujuscemodi rebus mortalibus, & fluentibus vitæ regulam utroque Testamento firmatam, ut eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ hujus, atque officiorum ne-*

necessitatem, *quantum sat est*, *usurpet utentis modestia*, *non amantis affectu*.

At enim vero ecquis est inter homines etiam Christianos, ac etiam virtutis, & honestatis desiderio flagrantes, qui regulam hanc, quam temperantia praescribit, exacte accurateque custodiat? Quis est, qui a lenociniis, atque blanditiis voluptatis, quae, ut Tullius ait, *in omni sensu implicata insidet*, se se satis tueatur? Qui ab ejus insidiis se omnino seduci non sinat, & laqueos effugiat, quos illa sub specioso *necessitatis* velamine perpetuo tendit? Hoc erat, quod magnopere angebat eumdem S. Augustinum, quemadmodum in suis Confessionum libris Deum alloquens querebatur; ac proderit hic sensus ejus afferre, ut inde discamus, quanta nos cura, ac sollicitudine a voluptate capitali temperantiae hoste, & callidissimis ejus insidiis, atque fraudibus cavere debemus, ne nos a divinae legis, ac rectae rationis inviolabili regula abducat.

Sic itaque ajebat ille *lib.* 10. *Confess. cap.* 31. de voluptate in edendo, & bibendo primum loquens: „ Hoc me docuisti, Domine, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam. „ Sed dum ad quietem satietatis ex indigentiae molestia transeo, in ipso transitu „ mihi insidiatur laqueus concupiscentiae. „ Ipse enim transitus voluptas est: & non „ est alia, qua transeatur, quam quo transire cogit necessitas. Et cum salus sit „ causa edendi, & bibendi, adjungit se „ tamquam pedissequa periculosa jucunditas: & plerumque praeire conatur, ut „ ejus causa fiat, quod salutis causa me „ facere vel dico, vel volo; nec idem „ modus utriusque est. Nam quod saluti „ satis est, delectationi parum est. Et „ saepe incertum fit, utrum necessaria „ corporis cura subsidium petat, an voluptaria cupiditatis fallacia ministerium „ suppetat. Ad hoc incertum hilarescit „ infelix anima, & in eo praeparat excusationis patrocinium, gaudens non apparere, quid satis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis obumbret negotium voluptatis. His tentationibus „ quotidie conor resistere, & invoco dexteram tuam ad salutem meam; & ad te „ refero aestus meos: quia consilium mihi „ de hac re nondum stat. Audio vocem „ jubentis Dei mei: *Non graventur corda vestra in crapula, & ebrietate*. Ebrietas „ longe est a me: misereberis, ne appropinquet mihi. Crapula autem nonnunquam surrepit servo tuo: misereberis, „ ut longe fiat a me. Nemo enim potest „ esse continens, nisi tu des. “.

„ Audivi & aliam vocem tuam: *Post concupiscentias tuas non eas, & a voluptate tua avertere*. Audivi & illam ex munere tuo, quam multum amavi: *Neque si manducaverimus, abundabimus; neque si non manducaverimus, deerit nobis*. Hoc „ est dicere: nec illa res me copiosum faciet, nec illa aerumnosum. Audivi & „ alteram: *Ego enim didici, in quibus sum sufficiens esse, & abundare novi, & penuriam pati novi*. *Omnia possum in eo, qui me confortat*. Ecce miles castrorum coelestium, non pulvis, quod „ nos sumus &c. Nec ille in se potuit, quia idem pulvis fuit: quem tamen dicentem afflatu tuae inspirationis „ adamavi. *Omnia possum* (inquit), *in eo, qui me confortat*. *Conforta me, ut omnia possim* &c. Audivi alium rogantem, ut „ accipiat: *Aufer a me*, inquit *concupiscentias ventris*. Unde apparet, sancte „ Deus meus, te dare &c. . . . . Itaque „ freni gutturis temperata relaxatione, & „ constrictione tenendi sunt. Et quis est, „ Domine, qui non rapiatur aliquantulum „ extra metas *necessitatis*? Quisquis est, „ magnus est: magnificet nomen tuum. „ Ego autem non sum, quia peccator homo sum “.

Quam

Quam multi ex iis etiam Christianis, qui (non sicut plures, qui ita ventri serviunt, ut Deus eorum venter sit) pietatem colunt, & mortificationi student, eadem cum veritate fateri possunt, quæ S. Augustinus fortassis ex humilitate confessus est. Ego certe ingenue fateor, me sæpe sub prætextu necessitatis a voluptate in edendo, ac bibendo abreptum fuisse, & eos limites prætergressum esse, quos temperantiæ regula præscribit: idemque mecum plures alii candide fatebuntur. At pergamus, & quædam etiam de voluptate, quæ se immiscet in auditu, atque visu (ut de tactu nunc omittam), & nos ultra regulam pertrahit, cum eodem Augustino observemus. „ Voluptates aurium (ita „ cap. 33. subinde scribit) tenacius me „ implicaverant, & subjugaverant; sed „ resolvisti, & liberasti me. Nunc in sonis, „ quos animant eloquia tua, cum suavi, & „ artificiosa voce cantantur, fateor, aliquantulum acquiesco, non quidem ut „ hæream, sed ut surgam, cum volo &c. „ Sed delectatio cordis mei, cui mentem „ enervandam non oportet dari, sæpe me „ fallit, dum rationem sensus non ita comittatur, ut patienter sit posterior, sed „ tantum quia propter illam meruit, admittitur. Ita in his pecco non sentiens, „ sed postea sentio &c. . . . . Restat (cap. „ 34.) voluptas oculorum nostrorum carnis meæ &c., ut concludamus tentationes concupiscentiæ carnis, quæ me adhuc „ pulsant ingemiscentem, & habitaculum „ meum, quod de cœlo est, superindui „ cupientem. Pulchras formas, & varias, „ nitidos, & amœnos colores amant oculi. „ Non teneant hæc animam meam: teneat „ eam Deus, qui hæc fecit, bona quidem „ valde; sed ipse est bonum meum, non „ hæc. Et tangunt me vigilantem totis „ diebus: nec requies ab eis datur mihi, „ sicut datur a vocibus canoris aliquando . . . . Resisto seductionibus oculorum, „ ne implicentur pedes mei, quibus ingredior viam tuam: & erigo ad te invisibiles oculos, ut tu evellas de laqueo „ pedes meos “. Hactenus Augustinus præter alia plura, quæ ibidem interserit.

Ex his Sancti viri confessionibus colligamus oportet, pugnandum nobis continuo esse adversus voluptatem, quæ sese inserit in actionibus sensuum nostrorum; nosque seducere nititur, ne regulam temperantiæ sequamur: adeo ut ipsorum objectis utamur pro relevanda necessitate hujus vitæ, non iisdem fruamus; sive voluptatem, quam in iisdem experimur, non quæramus propter ipsam voluptatem, quam percipimus, sed propter honestatem, sive propter operationes honestas, atque homine, maximeque Christiano dignas, cujus vita Magistro suo conformis esse debet: illudque animo identidem revolvamus, quod, sicut de omni verbo otioso reddenda nobis ratio Deo est, ita & de omni voluptate, non secundum rectæ rationis regulam quæsita, aut percepta: & quo magis in hac vita sensuum voluptatibus fruemur, eo graviora nobis subeunda supplicia manent in altera, juxta illud Apocalypseos: *Quantum glorificavit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, & luctus*.

DIS-

DISSERTATIO III.

DE PECCATIS IN GENERE.

UEMADMODUM virtutibus vitia , ita virtutum actibus opponuntur peccata , quæ a regula deflectunt , quam servant virtutes . Propterea , cum de virtutibus , vitiisque oppositis , quantum quidem methodus patiebatur , quam nobis proposuimus , sermonem habuerimus , statim de peccatis agendum esse mihi visum est , in genere *primum consideratis , ac postmodum* in specie , *prout scilicet ea complectitur peccata , quæ* capitalia *appellari solent . Hanc autem Dissertationem in plura Capita de more tribuemus , primumque , quæ universalia sunt in hac materia , explicabimus .*

CAPUT I.

De Peccati definitione , ac divisione .

DOCTRINA.

§. I.

Definitio Peccati .

I. PLURES traduntur ab Ecclesiæ Patribus , & a S. Thoma peccati definitiones juxta varios respectus , sub quibus illud spectari potest . Cæteris omissis, eam affero , quam ex D. Augustino desumpsit , probavitque Angelicus Doctor 1. 2. q. 71. art. 6. nimirum

Peccatum est dictum , vel factum , vel concupitum contra legem æternam .

Optimam esse hanc peccati definitionem , ex eo facile constat , quod & peccata omnia complectitur , & peccati naturam

ram manifestat. Atque in primis hæc definitio complectitur nedum omne peccatum mortale *oris*, *cordis*, *& operis*, cum dicitur *dictum*, *factum*, vel *concupitum*; verum etiam quodcumque veniale peccatum. Quamquam enim peccatum istud non fit contra finem legis, eo quod non destruat charitatem, nec dissolvat amicitiam cum Deo, quæ finis legis est; quo sensu plerumque affirmat S. Thomas, veniale peccatum *non esse contra*, *sed præter legem*: vere tamen est contra inhibitionem legis, adeoque vere contra legem. Siquidem lex ex. gr. non furandi non tantum furtum vetat unius, aut plurium aureorum, sed etiam unius, aut paucorum assium: & similiter lex non mentiendi non solum prohibet mendacium perniciosum, ac grave, verum etiam jocosum, & leve &c. Nihilo secius, cum peccatum absolute nominamus, intelligi debet de peccato lethali, quod autonomastice dicitur *peccatum*.

Facillime quoque definitio eadem aptatur peccato omissionis. *Affirmatio* quippe, *& negatio*, inquit S. Thomas ad 1. *reducuntur ad idem genus*: adeoque ad factum contra legem reducitur, *non factum*; *non dictum*, & *non concupitum* ad dictum, & concupitum contra legem eamdem.

Denique eadem definitio ea etiam peccata comprehendit, quæ committuntur contra leges humanas sive ecclesiasticas, sive civiles: quæcumque enim fiunt contra leges humanas, fiunt etiam saltem mediate contra legem æternam, ex qua humanæ leges obligandi vim obtinent, & per quam etiam præscribitur obediendum esse Superioribus legitime præcipientibus.

Sed & optime quoque allata definitio naturam, sive essentiam peccati generatim sumpti declarat. Nam, ut docet S. Thomas. „ Peccatum nihil aliud est, quam „ *actus humanus malus*. Quod autem ali„ quis actus fit humanus, habet ex hoc, „ quod est voluntarius; sive fit volunta„ rius, quasi a voluntate *elicitus*, ut ip„ sum *velle*, vel *eligere*: sive quasi a vo„ luntate *imperatus*, ut exteriores actus „ vel locutionis, vel operationis. Habet „ autem actus humanus, quod sit malus „ ex eo, quod caret debita commensura„ tione. Omnis autem commensuratio cu„ juscumque rei attenditur per compara„ tionem ad aliquam regulam, a qua si „ divertat, incommensurata erit. Regu„ la autem voluntatis humanæ est du„ plex; una propingua, & homogenea, „ scilicet ipsa *humana ratio*: alia vero est „ prima regula; scilicet *lex æterna*, quæ „ est quasi *ratio Dei* ".

Qua ex doctrina subinde concludit, & undequaque perfectam ostendit positam ab Augustino peccati definitionem, inquiens: *Et ideo Augustinus in definitione peccati posuit duo; unum, quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est quasi materiale in peccatum*, *cum dixit*: dictum, vel factum, vel concupitum: *aliud autem, quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato*, *cum dixit*: contra legem æternam.

II. At vero, opponat aliquis, cum peccatum, ut ex posita S. Thomæ doctrina liquet, sit etiam contra regulam humanæ rationis, quæ propinquior est lege æterna; quare non potius ex oppositione ad humanam rationem formalis peccati ratio desumitur?

Apposita ad hanc objectionem S. Thomæ responsio est *ad* 5. dicentis: „ Quod „ a Theologis consideratur peccatum præ„ cipue, secundum quod est offensa con„ tra Deum; a Philosopho autem morali „ secundum quod contrariatur rationi. Et „ ideo Augustinus convenientius definit „ peccatum ex hoc, quod est *contra legem* „ *æternam*, quam ex hoc, quod est *contra* „ *rationem*; præcipua cum per legem æter-

„ nam

„ nam regulemur in multis, quæ excedunt rationem humanam, ficut in iis, „ quæ funt fidei “. Ubi illud advertere proclive eft, duos illos refpectus ad legem æternam, & ad rationem humanam, haud invicem in peccato poffe fejungi reipfa, ut fejungunt peccati *philofophici* defenfores, de quo poftea; fed folummodo per intellectum noftrum unum, non alterum refpectum confiderantem.

§. II.

Peccatum Deum offendit.

III. Hæc peccati contrarietas ad legem æternam Dei eidem omnino effentialis palam quidem facit turpitudinem ejus: fed hæc amplius elucet, fi alium obfervemus peccati characterem ex illo manantem, quod fcilicet Deum offendit, ipfique injuriam irrogat; non equidem *effective*, quod nempe ipfi Deo in fe noceat: hoc enim eft impoffibile; fed *affective*, five in affectu peccantis. Unde in Sacris Litteris peccata fæpe vocantur *offenfiones*, *injuriæ*, *injuftitiæ*: idque fatis aperte fluit ex ipfa tradita peccati definitione. Si namque peccatum effentialiter, & ex propria fua natura eft contra legem æternam, plane eft contra ipfum Deum Legislatorem, & contra ejus voluntatem; cum in omni lege contineatur voluntas illam ferentis. Porro fi peccatum eft contra Deum Legislatorem, ejufque voluntatem, non poteft non effe injuria, & offenfa ipfius: fiquidem negare Superiori præcipienti debitam fubjectionem, & obedientiam, eft ipfum pravi pendere, adeoque offendere, & injuriam irrogare.

IV. Augetur offenfæ ratio, quæ in peccato eft, ex aliis capitibus. Peccator namque nedum offendit Deum, ut Legislatorem, fed etiam ut juftum Judicem, nihil pertimefcendo pœnas, & fupplicia, quæ legis fuæ tranfgrefforibus comminatur. Offendit ut teftem, non reverendo præfentiam, ac majeftatem ejus, in cujus oculis peccat. Offendit ut fumme bonum, cui neceffe eft, ut malum omne culpæ difpliceat, & cui magna infertur injuria, dum ipfi bonum creatum præponitur. Offendit etiam Deum ut ultimum omnium finem; quoniam per peccatum a Deo avertitur vero ultimo fine rerum omnium maximeque creaturæ rationalis, & convertitur ad commutabile bonum, quod finis rationem habere nequit. Quæ duo poftrema capita affignat etiam Angelicus Doctor *q.* 28. *de Verit. art.* 2. his verbis: *Quicumque rem aliquam digniorem indigniori poftponit, injuriam ei facit, & tanto amplius, quanto res eft dignior. Quicumque autem in re temporali finem fibi conftituit; quod facit omnis mortaliter peccans; ex hoc ipfo, quantum ad effectum fuum, præponit creaturam Creatori, diligens plus creaturam, quam Creatorem. Igitur* &c. Præterea etiam offendit peccator Deum ut fupremum, & univerfalem Dominum creaturæ præfertim intellectualis, cui jure fervitutis debita eft omnis actio ejufdem. Demum offendit Deum ut benefactorem, & amicum, cui nefas eft poft innumera ab eo recepta beneficia ingratum fe exhibere, atque inimicum. Hæ autem omnes, quæ in peccato funt, offenfæ divinæ rationes virtualiter continentur in iis duabus, quibus confideratur Deus ut Legislator, & ut ultimus finis, ut Theologi obfervant.

§. III.

Peccati divifio.

V. Multæ afferri poffunt, ac folent peccati divifiones, quas curfim innuemus potius, quam explicabimus. Nam de iis, quæ fcitu neceffariæ magis funt, fufius infra nobis agendum erit. Itaque prima pecca-

cati divisio est in peccatum *originale*, & *personale*. Originale dicitur, quod ex culpa primi nostri parentis Adam in nos derivatur. Personale est, quod propria peccantis voluntate committitur. Hoc duplex est, nempe *actuale*; actus scilicet inordinatus, & regulis morum dissentaneus: & *habituale*; macula nempe ex peccato actuali in anima relicta, postquam prava ejus voluntas tam actu, quam virtute desiit.

Secunda divisio est in peccatum *mortale*, & *veniale*. Mortale vocatur ex eo, quod animæ mortem inferat, hoc est privationem gratiæ sanctificantis, quæ animæ vita est, quemadmodum anima est vita corporis. Veniale vero appellatur ex eo, quod *veniam* facile meretur, nec animæ mortem infert, nec divinam amicitiam dissolvit.

Tertio dividitur in peccatum *commissionis*, quod in transgressione præcepti negativi consistit, illud agendo, quod prohibetur; & in peccatum *omissionis*, quo transgredimur præceptum affirmativum, ea non agendo, quæ fieri præcipiuntur, juxta illud S. Augustini lib. de perfect. Justit. cap. 3. *Duobus modis constat omne peccatum; si aut fiant illa, quæ prohibentur, aut illa non fiant, quæ jubentur*.

Quarta divisio sumitur ex ipsa definitione peccati, traditurque expresse a S. Hieronymo *cap.* 18. *in Ezech.* videlicet in peccatum *cordis*, *oris*, *& operis*. Cum enim *peccatum* sit *dictum*, *factum*, *vel concupitum contra legem æternam*; concupitum contra legem est peccatum *cordis*: dictum contra eamdem est peccatum *oris*: ac demum factum eidem repugnans est peccatum *operis*.

Dividitur quinto in peccatum *in Deum*, *in proximum*, *& in seipsum*. Equidem peccata omnia sunt contra Deum: nam omnia Deum offendunt; & etiam contra peccantem, quatenus ipsi detrimentum inferunt. Nihilominus aliqua sunt, quæ adversantur virtuti regulanti homines *in ordine ad Deum*, & ad ea, quæ Deum immediate respiciunt; cujusmodi sunt, quæ Deo detrahunt debitum amorem, honorem, aut reverentiam, ut odium Dei, sacrilegium, infidelitas &c. Alia, quæ sunt contraria virtuti regulanti hominem *in ordine ad seipsum*; sive regulanti passiones hominis juxta rationem, qualia sunt luxuria, gula, avaritia &c. Denique sunt alia, quæ contrariantur virtuti regulanti hominem *in ordine ad proximum*; ut ea, quæ lædunt jus proximi, vel humanam societatem.

Sexto dividitur peccatum in *proprium*, & *alienum*. Proprium dicitur, quod peccans ipse committit: alienum vero, quod committunt alii nostro consilio, jussu, exemplo, patrocinio, adulatione, dissimulatione, vitioso silentio, omissione correctionis, aliisque modis.

Est & alia peccati divisio a S. Gregorio Magno tradita *lib.* 18. *Moral.* in peccatum *carnale*, & *spirituale*. Peccata *carnalia* sumuntur in Scriptura nonnumquam latiore significatione; nempe vel pro peccatis omnibus, quæ ex sensu procedunt, sicut Apostolus *ad Galat.* 1. inter opera carnis reponit iras, rixas, dissensiones &c. vel pro quibuscumque peccatis, quæ versantur circa exteriorem, & corpoream materiam; unde idem Apostolus *ad Ephes.* 5. inter carnalia peccata recenset avaritiam. Presse tamen peccata *carnalia* dicuntur, quæ carnalem delectationem pro objecto habent, & in carne consummantur, uti sunt gula, & luxuria. Peccata *spiritualia* in delectatione spirituali, sive in animo complentur, ut superbia, & inanis gloria.

Postrema tandem peccati divisio est in peccatum *ex ignorantia*, *& infirmitate*, *& ex malitia*. Peccata *ex ignorantia* sunt, quæ ex culpabili cognitionis, & advertentiæ defectu proveniunt: de quibus fuse alibi disseruimus. Peccata *ex infirmitate* appellantur, quæ committuntur ex gravi aliqua

qua tentatione insurgente, aut ex commotione antecedente sentientis appetitus voluntatem ad consensum trahentis. Peccata *ex malitia* vocantur, quæ voluntas nullius antecedentis passionis impulsu, sed se ipsa deliberate movente committit.

§. IV.

Animadversiones quædam in divisionem peccatorum ex fragilitate, *sive infirmitate*, *&* ex malitia.

VI. Quoniam de cæteris peccatorum divisionibus vel dictum alibi satis est, vel postmodum dicendum erit; juvat hic paulo attentius immorari in explicanda, & tradenda legitima notione peccatorum, quæ *ex fragilitate*, aut infirmitate, & *ex malitia* perpetrantur, de quibus infra sermo non redibit. De utroque peccato differit S. Thomas *p.* 2. ac de peccato quidem *ex fragilitate* commisso *q.* 77. præsertim *art.* 3. ubi quærit, *utrum peccatum, quod est ex passione* debeat *dici* (sive convenienter dicatur) *ex infirmitate*. Cui quæstioni affirmative respondet, & resolutionem suam ita exponit, ac probat.

„ Causa (inquit) peccati propria est „ ex parte animæ, in qua principaliter „ est peccatum. Potest autem dici infirmi- „ tas in anima ad similitudinem infirmita- „ tis corporis. Dicitur autem corpus ho- „ minis esse infirmum, quando debilitatur „ vel impeditur in executione propriæ „ operationis propter aliquam inordinatio- „ nem partium corporis; ita scilicet, quod „ humores, & membra hominis non sub- „ dantur virtuti regitivæ, & motivæ cor- „ poris: unde & membrum dicitur esse in- „ firmum, quando non potest perficere „ operationem membri sani; sicut oculus, „ quando non potest clare videre..... „ Sicut autem partes corporis dicuntur „ esse inordinatæ, quando non sequuntur „ ordinem naturæ: ita & partes animæ „ dicuntur esse inordinatæ, quando non „ subduntur ordini rationis. Sic ergo quan- „ do extra ordinem rationis vis concupi- „ scibilis, aut irascibilis aliqua passione „ afficitur, & per hoc aliquod impedimen- „ tum præstatur modo prædicto debitæ „ actioni hominis, dicitur *peccatum esse ex* „ *infirmitate*. Unde & Philosophus in 7. „ *Eth.* comparat incontinentem paralytico, „ cujus partes moventur in contrarium „ ejus, quod ipse disponit ".

Ex quibus perspicuum est, convenienter dici tunc hominem agere *ex infirmitate*, quoties agit ex aliqua passione inordinata: atque ideo & illud peccatum existimandum est *ex infirmitate* procedere, cujus principium, aut causa est *infirmitas*, seu *passio inordinata*, quæ vel mentem abstrahit a consideratione ejus, quod ratio recta præscribit, vel apprehensionem, & imaginationem defigit in objecto rationi dissentaneo: cujusmodi sunt peccata, quæ vel ex metu, vel ex ira, vel ex concupiscentia, cæterisve passionibus committuntur. Quod si contingat, ut contingere sæpe solet, quod aliquis excitet in semetipso passionem, ut vehementius, ac liberius peccet, peccatum illud non ex infirmitate erit, sed potius ex malitia; quemadmodum animadvertit idem S. Doctor *quæst. de malo art.* 12. *ad* 5. his verbis: ***Cum dicitur aliquis peccare ex aliquo, datur intelligi, quod illud sit primum principium peccati. In eo autem, qui peccat ex infirmitate, voluntas mali non est primum principium peccati, sed causatur ex passione: sed in eo, qui peccat ex malitia, voluntas mali est primum principium peccati; quia ex se ipso, & per habitum proprium inclinatur in voluntatem mali, non ex aliquo exteriori principio.***

VII. Hæc doctrina satis insinuat, quodnam sit peccatum *ex malitia*. At magis peccatum hocce perspectum fiet, si ea con-

consideremus, quæ S. Præceptor docet *p.* 2. *q.* 78. ubi primum tradit, tria esse principia humanorum actuum, scilicet intellectum, appetitum sensitivum, & appetitum rationalem, qui dicitur *voluntas* : adeoque peccatum omne contingere vel ex defectu intellectus, qui est ignorantia; vel ex defectu appetitus sensitivi, qui est passio immoderata; vel ex defectu voluntatis, qui est ejusdem inordinatio in hoc posita, quod minus bonum magis amet, quam bonum majus; quodque propterea scienter eligat pati detrimentum in majori bono, ut bono minori potiatur. Porro detrimentum pati majoris boni malum est, cum malum nihil aliud sit, quam privatio alicujus boni. Igitur qui scienter eligunt istud detrimentum pati, scienter eligunt malum: qui autem scienter eligunt malum, neque ex ignorantia, neque ex passione peccant; adeoque peccant ex malitia. *Unde*, concludit, *dicitur ex certa malitia, vel industria peccare*.

Hanc profundam rationem amplius explicat, distinguens in responsione ad primum triplicem ignorantiam, qua quis peccare potest: *Ignorantia*, inquit, *quandoque quidem excludit scientiam, qua aliquis simpliciter scit, hoc esse malum, quod agitur: & tunc dicitur* ex ignorantia peccare. *Quandoque autem excludit scientiam, qua homo scit, hoc nunc esse malum, sicut cum* ex passione peccatur. *Quandoque autem excludit scientiam, qua homo scit, hoc malum non sustinendum esse propter consecutionem illius boni; scit tamen simpliciter, hoc esse malum: & sic dicitur ignorare, qui* ex certa *malitia* peccat.

Quare licet, qui ex malitia peccat, non peccet ex ignorantia (sicut neque ex passione tamquam causa, aut principio); ipse nihilominus semper aliqua ignorantia laborat, ea videlicet, quæ dicitur *ignorantia electionis* : quoniam tametsi malum esse sciat id, quod committit; nunc tamen actu, & in particulari ignorat, hoc malum *non esse sustinendum* ad alicujus boni temporalis consecutionem, ut ait S. Thomas. Atque hoc sensu verum est vulgatum illud: *Omnis peccans est ignorans*; sicut & quod legitur Proverb. 14. *Errant, qui operantur malum*.

VIII. Hinc verò colligit *art.* 2. S. Doctor, quod *quicumque peccat ex habitu, peccat ex certa malitia*. Qua in re prætereunda non est doctrina, quam affert, ut hanc suam assertionem illustret. Notat itaque in primis, *idem non esse, peccare habentem habitum, & peccare ex habitu*. „ Uti enim habitu non est necessarium, sed subjacet „ voluntati habentis . . . . Et ideo sicut „ potest contingere, quod aliquis habens „ habitum vitiosum prorumpat in actum „ virtutis, eo quod ratio non totaliter corrumpitur per malum habitum, sed aliquid ejus integrum manet; ex quo provenit, quod peccator aliquid operetur „ de genere bonorum: ita etiam potest „ contingere, quod aliquis habens habitum vitiosum, interdum non ex habitu operetur, sed ex passione insurgente, vel etiam ex ignorantia “.

„ Sed quandocumque utitur habitu vitioso, necesse est, quod ex certa malitia „ peccet: quia unicuique habenti habitum „ est per se diligibile id, quod est ei conveniens secundum proprium habitum; „ quia sic fit ei quodammodo connaturale, „ secundum quod consuetudo, & habitus „ vertitur in naturam. Hoc autem, quod „ est alicui conveniens secundum habitum „ vitiosum, est id, quod excludit bonum „ spirituale; ex quo sequitur, quod homo „ eligat malum spirituale, ut adipiscatur „ bonum (creatum temporale), quod est „ secundum habitum conveniens. Et hoc „ est *ex certa malitia peccare*.

Itaque juxta S. Doctorem peccare ex habitu, est peccare *ex certa malitia* : quia qui-

quicumque ex habitu peccat, peccat ex voluntate per consuetudinem obfirmata, & veluti naturaliter inclinata ad malum: cum habitus malus sit confirmata, & veluti naturalis conversio voluntatis ad malum: in quo distinguitur a peccato ex passione commisso. Neque enim qui ex passione antecedente peccat, voluntas ipsius est in malo obfirmata, sicut qui peccat ex habitu vitioso. Nec quidpiam obstat similitudo actuum, qui procedunt ex passione, & ex habitu. Nam *quamvis*, ut observat S. Thomas in resp. ad 2. *actus similes sint secundum speciem, differunt tamen inter se, sicut perfectum ab imperfecto*: quatenus actus mali ex passione procedentes non ita plane voluntarii sunt, sicut illi, qui procedunt ex habitu.

§. V.

Peccati effectus; macula *nempe &* poenae reatus.

IX. Plures peccati effectus afferri possent, qui ex hac infecta radice fel, & amaritudinem germinante profluunt. Duo tamen praecipui sunt; *macula* videlicet, & *reatus poenae*, de quibus breviter aliqua dicemus.

Quoad primum attinet, extra dubium omne esse debet, ex peccato commisso quidpiam habituale remanere in anima peccantis, quod *macula* vocari solet; ob quod ipsa anima dicitur *maculata, abominabilis, immunda, Deoque invisa*. Ita siquidem passim vel indicant, vel supponunt sacrae paginae, dum de peccatoribus mentionem faciunt. Sic Josue cap. 22. legitur: *An parum vobis est, quod peccastis in Belphegor? & usque in praesentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet*. Sic Jerem. cap. 2. de Jerusalem dicitur: *Maculata es in iniquitate coram me*. Et Ezechiel. c. 36. promittitur: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris*. Quibus, aliisque, quae praetereo, testimoniis clarissime habetur, ex peccato relinqui in anima *maculam* quamdam, eamque in ipsa permanere, quousque per poenitentiam detergatur.

Porro peccatum dicitur, ut observat Doctor Angelicus hic *q.* 86. *art.* 1. causare maculam in anima, ad similitudinem maculae, quae causantur in corporibus nitidis ex contactu alterius corporis. Quemadmodum enim vestis, aut facies splendida admixtione, vel contactu luti sordescit, primaevumque splendorem sive nitorem amittit: sic anima, dum rebus creatis adhaeret per amorem, atque miscetur, nitorem illum deperdit, quem a divinae sapientiae, & gratiae lumine refulgente mutuabatur. Unaquaeque namque res, sicut unione ad nobiliora perficitur, ac nobilitatur; ita commixtione cum inferioribus deturpatur, atque vilescit; non enim dicimus, argentum impurum esse ex permixtione auri, qua potius pretiosior efficitur; sed ex permixtione plumbi, vel ferri, qua inficitur, ac vitiatur. Unde S. Thomas *opusc.* 61. ait, *Animam mediam inter Deum, & creaturas conversione ad Deum illuminari, meliorari, & perfici; & conversione ad creaturas obtenebrari, deteriorari, & corrumpi*.

X. Ex quibus haec esse potest definitio *maculae*, de qua loquimur; nempe *macula est privatio nitoris spiritualis, ex rerum terrenarum amore, & adhaesione proveniens: sicut macula corporis est detrimentum nitoris corporei ex alieni corporis contactu procedens*.

„ Habet autem, subdit S. Thomas, hic
„ *quaest.* 86. *art.* 1. anima hominis dupli-
„ cem nitorem: unum quidem ex reful-
„ gentia luminis naturalis rationis, per
„ quam dirigitur in suis actibus; alium
„ vero ex refulgentia divini luminis, sci-
„ licet sapientiae, & gratiae, per quam
„ etiam homo perficitur ad bene, & de-

 „ cen-

„ center agendum “. Hujus utriusque nitoris privatio est macula peccati manens in anima, etiam postquam actus peccati transierit, donec pœnitentiæ virtute deleatur. Non est ergo *macula aliquid positive in anima*, inquid ad 3. *nec significat privationem quamdam nitoris animæ in ordine ad suam causam, quæ est peccatum*. Ex quo infert, diversa peccata diversas maculas inducere ad similitudinem umbræ, quæ est privatio luminis ex objecto alicujus corporis, & secundum diversitatem corporum objectorum diversæ sunt umbræ. Unde etiam fit, æquales non esse omnium peccatorum maculas: quia privationes illæ nitoris spiritualis connotant inæqualia peccata, quæ majus, minusve obstaculum ingerunt divino lumini.

XI. Alter peccati effectus est *reatus pœnæ*, sive obligatio ad subeundam pœnam, quam sibi quisque peccando promeruit. Ut intelligas, in quo ejusmodi reatus proprie consistat, animadvertas oportet, plura ad ipsum concurrere. Primum est actuale peccatum, quo quis pœnam sibi debitam fecit. Secundo actuali peccato commisso, remanet peccatum habituale, sive *macula*, qua quis habitualiter constituitur peccator. Tertio in ipso peccato offensa, sive injuria est, quam homo peccando Deo irrogat. Quarto demum lex divina est, quæ non solum prohibet peccatum, sed etiam homini peccanti pœnam decernit. Igitur *reatus pœnæ* proprie consistit in obligatione, sive condignitate ad subeundam pœnam. Hæc siquidem condignitas ad pœnam illud est, quod per se primo intelligitur in reatu. Antequam enim quispiam destinetur ad pœnam, supponitur esse pœna dignus; sicut antequam aliquis destinetur ad præmium, supponitur esse dignus præmio. Hæc tamen condignitas ad pœnam non habetur, nisi ex peccato, aut macula tamquam primaria sui radice; nec completur in ratione reatus, nisi per passivam ordinationem ad pœnam a Deo supremo Judice factam. Unde damnati ad gehennam perpetuo quidem peccant blasphemiis, quas in Deum evomunt; neque tamen novæ pœnæ reatum contrahunt, non aliam ob causam, nisi defectu divinæ ordinationis ad novam pœnam eos destinantis.

Perpulchra est D. Thomæ ratio, qua *art. 1. quæst.* 87. probat, peccantem obnoxium pœnæ fieri; nec sanæ prætermittenda: „ Ex rebus naturalibus, inquit, „ ad res humanas derivatur, ut id, quod „ contra aliquid insurgit, ab eo detrimentum patiatur. Videmus enim in „ rebus naturalibus, quod unum contrarium vehementius agit, altero contrario superveniente . . . . Unde in hominibus hoc ex naturali inclinatione invenitur, ut unusquisque deprimat eum, „ quo contra ipsum insurgit. Manifestum „ est autem, quod quæcumque continentur sub aliquo ordine, sunt quodammodo unum in ordine ad principium ordinis. Unde quidquid contra ordinem aliquem insurgit, consequens est, ut ab „ eo ordine, & Principe ordinis deprimatur “.

„ Cum autem peccatum sit actus inordinatus, manifestum est, quod quicumque peccat, contra aliquem ordinem „ agit: & ideo ab ipso ordine consequens „ est, quod deprimatur. Quæ quidem „ depressio pœna est. Unde secundum tres „ ordines, quibus subditur humana voluntas, triplici pœna potest homo puniri. „ Primo enim subditur ordini propriæ rationis: Secundo ordini exterioris hominis gubernantis vel spiritualiter, vel „ temporaliter, politice, seu œconomice: „ Tertio subditur universali ordini divini „ regiminis. Quilibet autem horum ordinum per peccatum pervertitur; dum „ ille, qui peccat, agit & contra ratio-

„ nem,

„ nem , & contra legem humanam , & „ contra legem divinam . Unde triplicem „ pœnam incurrit : unam quidem a se „ ipso , quæ est conscientiæ stimulus ; „ aliam ab homine ; tertiam a Deo." . Hactenus ille . De secundo , sicut etiam de primo genere pœnæ hic non agimus ; sed de reatu pœnæ a Deo infligendæ .

§. VI.

De æterna pœna peccato mortali debita.

XII. Itaque quicumque peccat , dum se ab ordine legis divinæ subducit per culpam , in ordinem Divinæ Justitiæ revocatur per pœnam . Hæc autem pœna , nisi in hac vita expietur per pœnitentiam, luenda superest in alia, & quidem per totam æternitatem , si quispiam in peccato decesserit . De hoc argumento , quod scilicet impiorum pœna æternum duratura sit, fusissime disserui in Libro a me edito . *De futuro impiorum statu* inscripto ; eamque adversum tum Socinianos , tum nuperos Origenistas theologicis omnibus argumentis comprobavi . Hic vero solum afferam probationes aliquas, quibus S. Thomas ostendit , lethali peccato per pœnitentiam non expiato debitam esse pœnam sempiternam. Et primum *lib. 3. cont. Gent. cap.* 143. distinguit peccatum mortale a veniali; atque de utroque ita loquitur: „ Dupliciter contingit peccare ; uno modo sic , quod totaliter intentio mentis avertatur ab ordine ad Deum, qui est ultimus finis bonorum : & hoc est peccatum mortale , alio modo sic , quod , manente ordine humanæ mentis ad ultimum finem, impedimentum aliquod afferatur , quo retardatur , ne libere tendat in finem : & hoc dicitur peccatum veniale . Si ergo secundum differentiam peccatorum oportet esse differentiam pœnarum , consequens est, quod ille , qui *mortaliter peccat* , sit puniendus sic , quod excidat ab „ hominis fine : qui autem *peccat venialiter* , non ita , quod excidat , sed ita „ quod retardetur , aut difficultatem patiatur in adipiscendo finem . Sic enim „ justitiæ servatur æqualitas , ut quomodo „ homo peccando voluntatie a fine se divertit , ita pœnaliter contra suam voluntatem in finis adeptione impediatur " . Hæc ille præclarissime .

Quapropter cum dicimus , dignum , justumque esse , ut peccatum æterna pœna puniatur , id non de quocumque peccato intelligi oportet ; sed de eo quod absolutam obtinet peccati rationem , de mortali videlicet , quo homo se avertit a Deo , & convertit ad creaturam velut ultimum finem . Alia vero peccata , quæ hujusmodi ordinis perversionem non afferunt pœnam ex se solummodo temporariam promerentur , quæ cum in hac vita mortali haud semper exsolvatur, exsolvenda remanet in vita futura ante extremum Judicii diem . Solum ergo peccatum illud , quod Deum ultimum finem abjicit , quod charitati opponitur, quod amicitiam cum Deo dissolvit , quod creaturam Creatori præfert, dignum est æterna pœna ; adeo ut ipsi secundum justitiæ leges debeatur, nullamque injuriam Deus inferat , dum propter istiusmodi peccatum creaturas in æternum punit .

XIII. Omissis aliis rationibus , quas ibidem profert S. Doctor , quasque citato libro illustravi , & a vanis adversariorum cavillationibus vindicavi , eam propono , quam hic habet *quæst. 87. art. 3.* præmissa sententia Christi Domini apud S. Marcum c. 3. *Qui blasphemaverit in Spiritum Sanctum , non habebit remissionem in æternum , sed reus erit æterni delicti* . Atque ita differit : „ Dicendum , quod , sicut supra dictum est , peccatum ex hoc inducit reatum pœnæ , quod pervertit aliquem or-

„ di-

„ dinem : manente autem causa ; manet „ effectus . Unde quamdiu perversitas ordinis remanet , necesse est, quod remanear reatus pœnæ. Pervertit autem aliquis ordinem , quandoque quidem reparabiliter ; quandoque autem irreparabiliter . Semper enim defectus , quo subtrahitur principium, irreparabilis est. Si autem salvetur principium , ejus virtute alii defectus reparari possunt ; sicut si corrumpatur principium visivum, non potest fieri visionis reparatio , nisi sola virtute divina : Si vero, salvo principio visivo , aliqua impedimenta adveniant visioni , reparari possunt per naturam , vel per artem . Cujuslibet autem ordinis est aliquod principium , per quod aliqu s fit particeps illius ordinis . Et ideo si per peccatum corrumpatur principium ordinis , quo voluntas hominis subditur Deo , erit inordinatio , quantum est de se , irreparabilis , etsi reparari possit virtute divina . Principium autem hujus ordinis est ultimus finis , cui homo inhæret per charitatem . Et ideo quæcumque peccata avertunt a Deo charitatem auferenda , quantum est de se , inducunt reatum æternæ pœnæ ".

Rationem hanc , tamquam omnino efficacem ad æquitatem probandam æternæ pœnæ pro lethali peccato inflictæ , agnoscunt Theologi nedum Catholici, sed etiam inter Protestantes doctiores : quos inter Leibnitius *in Theodicea p. 3. n.* 266. cum indicasset fundamentum , cui nitebatur Ernestus Sonerus Socinianus ad negandam proportionem inter culpam finitam , & pœnam duratione infinitam; subjicit, nequiquam illum attendisse ad præcipuam hujusce veritatis rationem , deductam ex permanentia culpæ , quæ vel satis est ad æquitatem æternæ pœnæ defendendam , cum justitiæ consonum admodum videatur, damnatos perseverare in miseria, quousque perseverant in culpa ; additique se animadvertisse , doctos quousque Theologos eamdem reddidisse rationem perpetuæ durationis pœnarum , refertque inter alios Joannem Gerardum celebrem Confessionis Augustanæ Professorem , Zachariam Ursinum Theologum Heidelbergensem &c.

XIV. Porro ut rationis hujus firmitas omnino consistat , omnesque , quæ fieri possunt , difficultates dissipentur, principia, quæ statuit S. Thomas , diligenter observanda sunt . Primo itaque constituit generale illud principium : *Peccatum ex hoc inducit reatum pœnæ , quod pervertit aliquem ordinem* . Quod principium certum, exploratumque est apud omnes ; illudque jam supra firmaverat S. Doctor . Ex eo autem perspicue sequitur, necessum esse (ut juxta legem justitiæ incolumis ordo servetur) tamdiu peccatorem deprimi a Deo debere per pœnam , quamdiu adversus ordinem ab ipso constitutum insurgit per culpam ; sive , quod perinde est , quamdiu permanet in culpa , per quam ordo pervertitur . *Manente* enim *causa* , quæ est ordinis perversio , *manet effectus* , sive reatus pœnæ subeundæ .

Principium alterum hoc est ; quod nempe ordinis perversio per culpam inducta , fit ex se , ac suapte natura , *irreparabilis* . Quod ut evincat , observat, duplicem esse inordinationem , aliam *per subtractionem principii ordinis* : aliam , qua , *salvato principio ordinis , fit inordinatio circa ea , quæ sunt post principium* . Et quidem posteriorem hanc inordinationem reparari posse concedit virtute principii , quod integrum permanet : priorem vero docet irreparabilem esse ex meritis suis, quamquam Dei virtute supra connaturalem modum operante reparari posse fateatur. Hoc declarat exemplo visivæ facultatis , cujus principium si persistat incolume , reparari possunt per naturam , aut artem alii quicumque defectus ,

ctus, qui sunt impedimento visioni. Si autem penitus corrumpatur, nonnisi virtute Dei supra naturam operante reparari valet: idque & aliis exemplis cuilibet obviis explicari potest. Quo præjacto principio talem esse demonstrat perversionem, quæ per lethale peccatum inducitur, ut corrumpat, aut subtrahat principium ordinis, quo voluntas humana subditur Deo. Cum enim principium hujus ordinis sit ultimus finis, cui homo adhæret per gratiam, & charitatem, quæcumque peccata avertunt a Deo, & charitatem auferunt, consequenter principium hujus ordinis de medio tollunt. Quocirca nihil amplius in hominis potestate remanet, unde inordinationem hanc reparare valeat; adeoque ex se, meritisque propriis irreparabilis est.

Solum ergo superest, ut inordinatio hæc per culpam lethalem inducta auferri possit a Deo supra naturalem cursum agente, & præter meritum peccatoris gratiam, & charitatem conferente. Verum hoc non exigitur ab aliqua lege justitiæ, & æquitatis, ut eam auferat Deus; semperque verum est, perversionem ordinis inductam a peccato mortali esse de se irreparabilem, adeoque de se semper esse duraturam, ac proinde de se pariter afferre reatum pœnæ sempiternæ. Equidem suavis Dei Providentia disposuit, ut in hoc moralis vitæ statu misericordiæ locus esset, & per gratiam, & charitatem supra merita peccatoris infusas hujusmodi inordinatio removeri posset, ac reipsa in multis removeretur, quemadmodum ex sacris Libris, ac perpetua Ecclesiæ traditione, & doctrina certo constat. At non minus certo constat ex iisdem libris, & doctrina Ecclesiæ de contraria dispositione ejusdem Divinæ Providentiæ, quoad statum vitæ futuræ: nec quispiam sano capite eo titulo talem dispositionem negaverit, quod justitiæ, & æquitati repugnet. Quis enim dixerit, Deum jure non posse, hominem in ea inordinatione relinquere, quam ipse sponte, ac libere eligit, sed obstringi lege justitiæ, ut dona gratiæ suæ conferat, quibus illa auferatur? Qui hoc asserere ausit, profecto & illud affirmare deberet, teneri Deum vi, & lege justitiæ vitam ei restituere, qui sibi voluntate mortem conscivit, aut se in flammas, vel puteum, unde egredi nequeat, sponte conjecit: quod quam absonum sit, nemo non intelligit.

XV. Hæc eadem ratio ita a quibusdam proponitur. Qui peccat in statu *viæ*, meretur ut in statu *termini* puniatur pœna culpæ proportionata. Proportio autem inter pœnam, & culpam in hoc maxime posita est, ut quantum, & quamdiu culpa displicet Deo, tantum, & tamdiu pœna displiceat peccatori. Cum ergo in statu *termini* culpa æterna sit, Deoque æternum displiceat, etiam oportet, ut pœna sit æterna, æternumque displiceat peccatori. Id confirmant exemplo debitoris. Qui enim debitum cum alio contraxit, tamdiu tenetur sub reatu, sive obligatione solvendi debitum, quamdiu vel ipse non solvit, vel creditor ex liberalitate non remittit. Porro qui lethalis peccati reus ex hac vita decessit, neque solvit unquam debitum pœnæ, neque hoc ex Dei misericordia, & liberalitate aliquandiu dimittitur. Igitur pœnæ reatu perpetuo manet obstrictus. Priorem secundæ propositionis partem sic evincunt; quoniam ut peccator tale debitum solveret, offerre deberet pœnam, sive satisfactionem Deo acceptam, sive quæ acceptari par esset. At vero Deus acceptare neutiquam tenetur pro satisfactione opus, aut pœnam, quam exhibet is, qui aversus ab ipso est per culpam. Altera autem ejusdem propositionis pars ex his, quæ dicta sunt, liquido constat: nam culpæ remissio fieri nequit, nisi per infusionem gratiæ, & meritorum Christi applicationem. Hæc autem ex justitia minime de-

debetur peccatori: aliunde vero juxta Divinæ Providentiæ ordinem sapientissime constitutum, nec ex Dei misericordia, & liberalitate gratia confertur, aut merita Christi applicantur iis, qui jam per finalem sententiam sunt in termino, & ad inferna damnati.

XVI. Plures aliæ rationes adduci possent in eamdem rem ex Sancto Præceptore, quas, ne nimius sim, lubens omitto. Sed piaculare plane fuerit, eam omnino prætetire, quæ ex offensa Divinæ Majestati per peccatum illata desumitur. Hanc sæpe proposuit S. Thomas, scilicet *lib.* 2. *sent. dist.* 46. *quæst.* 1. *art.* 5. & *lib.* 4. *dist.* 46. *quæst.* 1. & *in cap.* 2. *Epist. ad Rom. lect.* 2. & etiam *in Opusc.* 3. *cap.* 183. ubi sic ait: „ Habet quodlibet peccatum contra Deum commissum quamdam infinitatem ex parte Dei, contra quem committitur. Manifestum est enim, quod quanto major persona est, contra quam peccator, tanto peccatum est gravius: sicut qui dat alapam militi, gravius reputatur, quam si daret rustico, & adhuc multo gravius, si Principi, vel Regi. Et sic, cum Deus sit infinite magnus, offensa contra ipsum commissa est quodammodo infinita: unde & aliqualiter pœna infinita ei debetur. Non autem potest esse infinita *intensive*: quia nihil creatum sic infinitum esse potest. Unde relinquitur, quod peccato mortali debeatur pœna infinita duratione “, sive extensive.

Peccatum esse Dei offensam jam supra diximus, ac probavimus, pluribusque alis momentis comprobare fas esset. Hanc autem offensam gravitatis esse quodammodo infinitæ, ratione a S. Thoma adducta facillime evincitur. Nam gravitas injuriæ, & offensæ, ut cuilibet perspectum est, sumitur ex dignitate, aut excellentia personæ offensæ, moraliter totam dignitatem suam veluti refundentis in injuriam, qua offenditur. Unde est vulgare illud, verissimumque proloquium: *Honor est in honorante; offensa in offenso*. Cum igitur Deus sit dignitatis, & excellentiæ infinitæ, injuria ipsi per peccatum illata erit moraliter, sitæ in prudenti æstimatione infinita. Quod manifestius fit exemplo injuriarum, quæ inter homines sæpe contingunt. Quoniam si personæ infimæ conditionis inferatur injuria, quæ sit e. g. gradus unius; quo altius ascendit dignitas personæ offensæ, eo amplius crescit offensæ gravitas. Hinc injuria irrogata militi, vel equiti major illa ab omnibus æstimatur, quæ irrogatur plebejo; & quæ infertur Principi, ea major, quæ infertur militi, vel equiti: quia Princeps equitem, eques plebejum dignitate præcellit. Cum igitur dignitas Dei omnem creaturæ dignitatem excedat, & quidem in infinitum; non potest non esse itidem infinita offensa, quæ ipsi infertur per peccatum.

Ex his ergo propositæ rationis efficacia enitescit. Injuria siquidem cujuscumque personæ irrogata pœnam aliquam meretur, eoque graviorem, quo major est dignitas, & excellentia personæ offensæ. Unde humana justitia graviore supplicio plectit, qui Principem percutit, aut injuria afficit, quam qui equitem, aut ignobiliorem personam. Cum itaque injuria Deo illata per peccatum infinita sit ob infinitam Dei dignitatem, & excellentiam, infinita quoque pœna digna est, adeoque æterna. Hæc enim sola pœnæ infinitas penes durationem creaturæ convenire potest.

Atque hæc fortasse fusius, quam instituti mei ratio pateretur, afferre placuit adversus aliquos, qui æternitatem pœnæ peccato minime deberi juxta justitiæ leges obganniunt. Qui plura de hoc argumento valde necessario desiderat, adeo citatum li-

librum *de futuro imperiorum statu*, ubi plurima deprehendet ad hoc catholicum Dogma adversum Socinianos, & recentes Origenistas comprobandum idonea.

CAPUT II.

Consectaria.

I. *Quodlibet peccatum mortale excludit quidem omnes virtutes infusas; non tamen acquisitas.*

II. *Peccatum etiam consideratum, prout rationi opponitur, est essentialiter offensa Dei.*

III. *Rejicienda est singularis opinio P. Vasquez, rationem offensæ Dei presse dictæ peccato denegantis.*

IV. *Formalis peccati ratio non in aliquo positivo, sed in privatione consistit.*

V. *Neque tamen colligere fas est, peccata specie invicem non differre.*

VI. *Corporis infirmitas nullam præbet justam causam excusandi peccata, quæ in ea committuntur.*

VII. *Semper peccat ex malitia quicumque eligit, quod malum esse cognoscit.*

VIII. *Peccatum Angeli, sicut & Protoparentum nostrorum, fuit ex malitia commissum.*

IX. *Pluribus modis aliquem ex malitia peccare contingit.*

X. *Idem non est peccatum ex malitia, & peccatum in Spiritum Sanctum.*

XI. *Nihili faciendi est excusatio illorum, qui peccata sua extenuant, eo quod ea ex habitu commiserint.*

XII. *Nec audiendi sunt, quoties effutiunt, se de peccato dolore, quod committunt.*

XIII. Macula *peccati non re, sed nomine tantum a peccato habituali distinguitur.*

XIV. *Peccatum potest esse aliquando pœna alterius peccati.*

XV. *Peccatum veniale nec quoad culpam, nec quoad pœnam in hac vita remissum, ob conjunctionem cum peccato mortali, æterna pœna in inferno punitur.*

Reflexio.

Consectarium Primum.

I. LICET peccatum mortale non excludat ex se habitum virtutis acquisitæ, nisi actus peccaminosi multiplicentur; quodlibet tamen, etiamsi unicum sit, excludit omnes habitus virtutum infusarum, quatenus sunt virtutes. *Quodlibet enim*, inquit S. Thomas hic quæst. 71. art. 4. *peccatum mortale contrariatur charitati, quæ est radix omnium virtutum infusarum, in quantum sunt virtutes; & ideo per unum actum peccati mortalis, exclusa charitate, excluduntur per consequens omnes virtutes infusæ, in quantum sunt virtutes. Et hoc dico propter fidem, & spem, quarum habitus remanent informes post peccatum mortale; & sic non sunt virtutes.*

Consectarium Secundum.

II. Quum lex æterna; & recta ratio non sint duæ rationes omnino diversæ, sive disparatæ; sed una alteri subordinetur, sicut inferius superiori: inde fit, quod peccatum, etiam consideratum prout contra rectam rationem, sit essentialiter offensa Dei; præsertim quia ratio humana recta non est, nisi ex eo, quod legi æternæ sit conformis. *Quidquid est*, verba sunt S. Thomæ quæst. 71. art. 2. ad 4. *contra rationem artificiati, est etiam contra naturam artis, qua artificiatum producitur. Lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humanæ, sicut ars ad artificiatum. Unde ejusdem rationis est, quod vitium, & peccatum sit contra ordinem rationis humanæ, & quod sit contra legem æternam.* Adeoque peccatum sub alterutra ratione inspectum non potest non esse semper Dei offensa, quod pœnam æternam mereatur. Atque in hoc situm est præcipuum fundamentum fal-

falsitatis sententiæ, peccatum mere philosophicum defendentis, de quo infra sermo erit.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Tamquam singularis, omnique solido fundamento destituta rejicienda est opinio Vasquesii, qui peccato rationem injuriæ in Deum, & offensæ presse dictæ denegavit, eo potissimum momento ductus, quod inter Deum, & creaturas nequeat esse justitia proprie dicta: quia nulla creatura æquale Deo reddere valet. Hæc opinio jamdiu est a cæteris Theologis omnino rejecta. Constat enim, Deum habere verum jus, propriumque dominium honoris, ac dignitatis suæ conservandæ; non minus ac homines verum jus, ac dominium habent proprii honoris, ac famæ. Cum ergo ad honorem, ac dignitatem Dei pertineat, ut sit supremus, & ultimus finis hominis, omniumque humanarum actionum; peccator, qui hunc honorem, ac dignitatem, quantum est ex se, lædit, dum finem suum ultimum in creatura constituit, lædit jus aliquod Dei proprie dictum; adeoque & proprie dictam injuriam infert. Leve porro est Vasquesii fundamentum: non enim ex quo æquale Deo reddere nequeat rationalis creatura, consequens est, quod neque possit veram contra Deum injustitiam committere, lædendo supremum ipsius jus, atque dominium; quemadmodum non sequitur, plebejum hominem non posse injuria proprie dicta afficere Principem, quia ad æqualitatem satisfacere minime valet. Non diminuitur „ (inquit apposite insignis Theologus *Jo-* „ *annes a S. Thoma* Disput. 1. de Incar- „ nat.) aliqua ratio injuriæ ex eo, quod „ committatur a persona non habente „ æqualitatem ex parte subjecti ad recom- „ pensandum debitum, sed potius auge- „ tur. Ergo ex defectu hujus æqualitatis „ negare propriissimam rationem injuriæ, „ & injustitiam ex parte juris læsi, into- „ lerabilis sententia est. Quis enim æquis „ auribus audit, offensam, & injuriam „ unius hominis erga alium veram injuriæ „ rationem sortiri, ad cujus recompensa- „ tionem stricte tenetur ex justitia; offen- „ sam autem hominis erga Deum non esse „ injustitiam, neque injuriam stricte di- „ ctam; cum majus jus lædatur, & con- „ sequenter, quantum est ex parte juris „ læsi, strictius obligetur homo ad re- „ compensandum, quamvis ex conditione „ subjecti, cui impossibile est æquale red- „ dere ex justitia stricta, id non possit “?

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Communior, ac vera sententia est tum a Sanctis Patribus, tum a S. Thoma tradita, essentiam, sive essentialem, ac formalem peccati rationem non consistere in aliquo positivo, sed in privatione rectitudinis, quæ actui inesse deberet. Sententiæ hujus ego pluribus hic veritatem, ut facile possem, non adstruam, cum ad præsens institutum minime pertineat; sed duntaxat declarare sufficiat. Sensus itaque est, non quod in peccato positivum aliquod non inveniatur: in eo quippe invenitur actus humanus, qui *materiale peccati* vocari solet; sed quod nihil positivum sit essentia, aut *formale peccati*, solaque boni privatione consistat: adeo ut, dum actus aliquis v. g. furtum, homicidium, mendacium &c. *peccatum* esse dicitur; tale non est propter aliquod positivum, quod sit formalis ratio, quæ peccatum formaliter constituat, sed propter aliquam privationem, sive defectum rectitudinis debitæ. Qua de causa in Sacris Litteris vocatur *vanitas*, *mendacium*, *nihilum* (ut apud Amos c. 6.), *aversio a Deo*, *recessus*, aliisque hujusmodi nominibus, quæ solam privationem denotant. Atque id

id pluribus S. Thomæ authoritatibus confirmare fas esset: sed eæ satis modo sint, quas habet hic *q.* 78. nimirum art. 1. *Nihil est aliud malum, quam privatio alicujus boni*; & ad art. 2. ad 3.: *In ipsa privatione consistit ratio mali*; eodemque pertinet, quod frequenter ait, aversionem a bono incommutabili esse formalem, & completam rationem peccati; quodque hic diserte docet, nempe id, quod ab substantiam actus humani pertinet, esse quasi materiale in peccato; illud autem *contra legem æternam*, esse *formale*.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Ex hoc tamen nemo colligat, peccata specie invicem non differre, eo quod privationes inter se differre specie non videantur. Quandoquidem peccatum non constituitur per privationem veluti solitarie sumptam, sed per illam ut conjunctam fini indebito, & per ordinem ad objectum: hoc est; formalis, sive essentialis peccati ratio in privatione consistit, estque ipsa privatio, quæ & constituit peccatum in genere peccati, & distinguit illud ab omnibus iis, quæ peccata non sunt. Id autem, quod constituit peccatum in certa, seu determinata specie, & a cæteris distinguit, quæ peccata quidem sunt, sed diversæ speciei, non est privatio boni in genere, sed est hæc determinata privatio, quæ videlicet conjungitur huic inordinato actui, seu conversioni ad commutabile bonum. Quod optime expressit S. Bonaventura *in* 2. *dist.* 42. *art.* 3. hac brevi sententia: *Etsi aversio* (quæ sane privationem importat) *det conversioni, quod sit peccatum; conversio tamen dat aversioni, quod sit tale peccatum*, sive in hac, aut illa specie constitutum.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Sedula consideratione digna est doctrina, quam habet S. Thomas *q.* 77. *art.* 3. *ad* 2. propter eos, qui sæpe de carnis, aut corporis infirmitate conqueruntur, seque ob eam impediri ab exercitio virtutum, atque in frequentia peccata labi, ab illa veluti cogi causantur. *Peccatum*, inquit, *principaliter consistit in actu voluntatis, qui non impeditur per corporis infirmitatem: potest enim, qui est corpore infirmus, promptam habere voluntatem ad aliquid faciendum; impeditur autem per passionem. Unde cum dicitur, peccatum esse ex infirmitate, magis est referendum ad infirmitatem animæ, quam ad infirmitatem corporis*. Quare nemo corpore infirmus prætexere juste potest excusationem a peccatis, quæ in infirmitate committit, aut omissione actuum virtutum, quos exercere tenetur. Horum namque causa non infirmitati corporis tribuenda est, sed potius infirmitati animæ, passionibus nempe immoderatis, quas reprimere, & in officio continere neglexit, ac negligit: quæ propterea, dum impedimento sunt voluntati, ne in debitos actus prodeat, non illos a peccato excusant. *Voluntas* enim, *in qua principaliter consistit peccatum*, semper libera est, *nec per corporis infirmitatem impeditur*.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Quicumque cognoscit aliquod malum esse, sive divinæ legi dissentaneum, & nihilominus ob amorem inordinatum, & affectionem alicujus boni creati illud eligit, semper peccat *ex malitia*. Quapropter S. Thomas hic *q.* 78. *art.* 1. *ad* 1. recte distinguit triplicem ignorantiam, quæ potest esse in eo, qui peccat. Inquit enim: „ Ignorantia quandoque quidem „ excludit scientiam, qua aliquis simpliciter scit, hoc esse malum, quod agitur: & tunc dicitur *ex ignorantia peccare*. Quandoque autem excludit scien-

„tiam,

„ tiam, qua homo scit, hoc nunc esse „ malum: *sicut cum ex passione peccatur*. „ Quandoque autem excludit scientiam, „ qua homo scit, hoc nunc esse malum: „ *sicut cum ex passione peccatur*. Quando- „ que autem excludit scientiam, qua ali- „ quis scit, hoc malum non sustinendum „ esse propter consecutionem alicujus bo- „ ni; scit tamen simpliciter hoc esse ma- „ lum: & sic dicitur ignorare, qui *ex* „ certa *malitia* peccat". Atque hoc sensu etiam de hoc illud verum est: *Omnis peccans est ignorans*; ignorantia scilicet electionis, qua practice ignorat, hoc malum legi Dei contrarium non esse eligendum, ut bonum, in quod, divina lege posthabita, tendit, assequatur.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Peccatum Angeli, quemadmodum & primum peccatum Adami, & Evæ, dicendum est *ex malitia*. Cum enim non ex ignorantia illud commiserint, neque ex aliqua passione inordinata, qua carebant; consequens est, quod ex industria, sive ex certa scientia illud patraverint, adeoque ex malitia. Ille siquidem, ut ait S. Thomas q. 3. de malo art. 14. ad 7. *Peccat ex malitia, qui vult bonum; cui conjungitur malum, nec inclinatur ad illud ex aliqua passione, vel ignorantia*; sive qui sciens, ac volens eligit malum, nulla ad hoc impellente passione, vel ignorantia.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Verum & illud observandum est, quod, cum aliquis *ex malitia* peccare dicitur, dupliciter hæc malitia intelligi potest; nempe vel certa mali deliberatio, qua quis peccaminosum actum eligit citra ullam passionem, vel ignorantiam, quæ sit istius electionis causa: vel ipsa liberæ voluntatis facultas, sive libera voluntas, quæ, tametsi ex se, ac simpliciter bona sit, dicitur tamen *malitia causaliter*: quatenus malam electionem efficit, non ex impulsu passionis, aut ignorantiæ, sed ex semetipsa de industria sit eligens. Nonnumquam etiam hæc malitia, ex qua peccare quis dicitur, est vel pravus habitus, quoties nempe ex inclinatione pravi habitus peccat; vel aliquod peccatum præcedens, veluti cum aliquis fraternam gratiam impugnat ex invidia. Unde peccare ex industria, vel electione, aut ex habitu pravo, aut ex certa scientia, aut ex malitia, eadem omnino sunt, aut in idem recidunt.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Non est prorsus idem peccatum *ex malitia*, & peccatum *in Spiritum Sanctum*. Omne namque peccatum in Spiritum Sanctum est ex malitia, quatenus is, qui peccat, abjicit beneficia Sancti Spiritus, quibus posset a peccato revocari. Sed non omnis, qui peccat ex malitia, presse loquendo, peccat in Spiritum Sanctum. Nam qui ex habitu pravo peccat, haud semper peccat abjiciendo per contemptum ea, quibus retrahi posset a peccato, quod proprium est peccati in Spiritum Sanctum. Ac præterea peccare in Spiritum Sanctum est peculiare quoddam genus peccati, ut alibi notum fiet. Peccatum autem, quod ex malitia est, non est speciale genus peccati, cum peccata omnia ex malitia committi valeant.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Quamquam necessum haud sit, ut, quicumque vitiosum habitum contraxit, ex eo semper operetur, sed agere interdum valeat ex passione; nihilominus, dum agit ex habitu, semper agit ex malitia, ut jam ostensum est ex doctrina S. Thomæ. Inanis proinde, nec admittenda excusatio est eorum, qui habitu aliquo pec-

peccandi irretiti, peccata, quae committunt, in illum refundunt, quasi habitus, quem voluntatie contraxerunt, ob eam, quam infert, veluti peccandi necessitatem, praejudicium aliquod inferat libertati, aut ipsam diminuat. Quoniam praeter ea, quae dicta sunt, si ita res haberet, quo deterior quis fieret, eo foret excusabilior; & quo propter habitum, & peccandi consuetudinem magis esset obfirmatus in malo, eo minus peccaret. Ac similiter ex opposito quanto amplius quis in virtute proficeret, tanto minus meritum, ac praemium consequeretur: Quod oppido falsum est, & cogitare absurdum. Rejicienda est igitur a Confessariis haec excusatio, quam peccatores habituati praetexere solent; ipsique modis omnibus arguendi, & inducendi sunt, ut pravos habitus deserant, atque evellant: alioquin rei futuri peccatorum omnium, quae perpetrant, dignique graviori poena, quae peccatis ex malitia debita est.

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Illud tamen advertere oportet, quod habet S. Thomas in hoc *art.* 2. *q.* 78. *ad* 3. Cum enim sibi objecisset, quod ii, qui peccant ex habitu, post peccatum commissum aliquando de ipso dolent; respondet, quod ille quidem, *qui peccat ex habitu, non dolet, sed semper gaudet de hoc, quod ex habitu operatur, quamdiu habitu utitur. Sed quia potest habitu non uti, sed per rationem, quae non est totaliter corrupta, aliquid aliud meditari; potest contingere, quod non utens habitu doleat de hoc, quod per habitum commisit. Plerumque tamen tales poenitent de peccato, non quia eis peccatum secundum se displiceat, sed propter aliquod incommodum, quod ex peccato incurrunt*. Atque hujusmodi frequentius esse solet horum peccatorum dolor, ac poenitentia.

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Ex notione tradita *maculae peccati* colligere proclive est, eam reipsa non distingui a *peccato habituali*. Nihil enim aliud est esse animam maculatam, & immundam, quam esse peccato inquinatam, & a Deo aversam. Solum itaque nomine differunt, quamvis inter haec duo nomina alterum altero magis, minusve rem explicet. In hoc namque, quod est exprimere offensam Dei adhuc poenitentia non deletam, praecellit nomen *habitualis peccati*: in hoc vero, quod est significare turpitudinem, & privationem nitoris subjecto debiti, *maculae* nomen praefertur.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Unum peccatum potest esse aliquando poena alterius peccati, quod per poenitentiam non statim deletur. Quidquid sit de modo, quo id contingat, de quo inter se disputant Theologi de Schola, haec assertio indubitate tenenda est. Siquidem Sacrae Litterae expresse nos docent, peccata praecedentia mereri, ut homo in alia, & alia peccata proruere sinatur. Hinc Apostolus *ad Rom.* 1. de ingratitudine illorum Gentilium verba faciens, *qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt*, subdit: *Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam* &c. Et postea: *Propterea tradidit illos Deus in passiones ignominiae*. Et iterum: *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non conveniunt*; quibus similia docet etiam 2. ad Thessal. 2. Eamdemque doctrinam tradunt luculenter Ecclesiae Patres Augustinus, Gregorius Magnus, aliique.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Peccatum veniale, nec quoad culpam, nec quoad poenam remissum in hac vi-

vita, ob conjunctionem cum peccato lethali punitur in Inferno æterna pœna. Hoc perspicue docet S. Thomas *q.* 5. *de malo art.* 2. *ad* 8. inquiens: *Peccatum veniale in eo, qui decedit cum mortali, quia nunquam remittitur, æterna pœna punitur propter gratiæ carentiam*. Et q. 7. att. 10. *Veniale peccatum non meretur pœnam æternam ex specie sua, neque ex parte inhærentiæ ad subjectum per se loquendo: quia non privat gratia; sed per accidens fit irremissibile peccato mortali conjunctum, in quantum est in subjecto privato gratia: & sic per accidens punitur pœna æterna*. Quibus in verbis rationem insinuat assertionis nostræ, quæ sic proponi potest, nimirum: quamdiu remanet reatus culpæ, tamdiu remanet etiam reatus pœnæ; quia pœna tamquam proprietas sequitur culpam. At vero veniale peccatum remanet indelebile, æternumque remanebit. Peccatum siquidem veniale nunquam remittitur, nisi aut formaliter, aut saltem virtualiter retractetur: quod in damnatis nunquam contingit, cum eorum voluntas in malo obdurata sit. Igitur &c.

REFLEXIO.

Nullum in universo Mundo malum est, cui vere proprieque dicti mali nomen conveniant, nisi peccatum præcipue mortale. Nos falsi rerum æstimatores mala solum credimus, & vocare solemus, quæ nos temporaliter vexant, & excruciant; paupertatem, infamiam, dolorem, afflictiones, persecutiones, miserias &c., maximeque mortem malorum omnium temporalium supremum. At hæc omnia etiam collectim sumpta, si cum peccato conferantur, non nisi æquivoce mala sunt, & ne mali quidem nomen merentur. Illud tantummodo proprie *malum* dicere, atque æstimare debemus, quod nos privat summo bono, quod opponitur sanctissimæ legi Dei, quod Deo ipsi injuriam maximam infert, quod infinitam ejus Majestatem offendit; ex quo infinitam quamdam *malitiæ* rationem contrahit *ob infinitatem*, ut ait S. Thomas, *Divinæ Majestatis, quæ offenditur*. Et tamen quid non agimus, quid non molimur, ut hæc mala temporalia, quæ mala proprie non sunt, avertamus a nobis? Contra vero, quam desides, quam incuriosi sumus in eo vitando, quod unice *malum* est, essentiale malum, malum infinitum: dicam amplius, ac verius; quam facile, quam frequenter illud eligimus, ultro excipimus, atque libenter amplectimur, ac fovemus! O vere *mendaces filii hominum in stateris*! O miseriam jugibus lacrymis deplorandam! O cæcitatem plane incredibilem! Væ nobis miseris, qui iniquitatem velut aquam bibimus, & dum peccata peccatis cumulamus, nedum nullo horrore concutimur, nec ad aspectum eorumdem expavescimus; sed potius lætamur, cum mala facimus, & exultamus in rebus pessimis. O infelix peccator, quicumque es! Siccine tu leve putas, imo pro nihilo pedis, quod Deus infinito odio prosequitur, ad cujus enormem fœditatem, testante Sacro Eloquio, *mundi Dei oculi respicere nequaquam possunt*, ad cujus horrendam malitiam tangitur dolore cordis intrinsecus, pœnitetque, quod fecerit hominem; in quod toto furoris æstu excandescens desævit, peccatoribus occurrens *quasi leæna, vel pardus in via Assyriorum; quasi ursa, raptis catulis, disrumpens interiora jecoris eorum, & consumens eos; quasi Leo, & quasi bestia agri scindens illos, congregans super eos mala, & sagittas suas complens in eis*, ut Scripturæ verbis utar? Siccine flocci facis peccatum, cujus pondus immensum, & gravitas, mensuram omnem excedens Sapientiam Dei non extimescit, & potentiam vilipendit, & dominium aspernatur, & vitam, si posset, adimeret, & divinitatem de throno suo deturbaret, & unita-

tatem destrueret, dum ipsi rationem ultimi finis essentialiter convenientem, quantum de se est, penitus surripit, ut in vilissima creatura constituat; ac, ut cum Tertulliano loquar, Diabolum Deo præponit: *comparationem enim*, inquit ille, peccator *videtur egisse*, *qui utrumque cognoverit*; Deum scilicet, & Diabolum, *& judicando pronunciasse esse meliorem*, *cujus se esse maluerit*?

Quod si te, infelicissime peccator, nec lex Divina, quam proculcas, nec injuria maxima, quam Deo irrogas, nec Majestas infinita, quam contemnis, nec ira Dei, quam in te accendis, a peccando absterrent; cur non saltem commoveris damnis gravissimis, quæ tibi ipsi infers, dum peccatum committis? Nonne peccatum animæ tuæ decorem corrumpit, divitias ejus omnes deprædatur, merita, ac bona quæcumque opera obliterat, ut nullam eorum rationem habeat Deus? Nonne peccando te Dæmonis servituti subjicis, crudelissimi utique Tyranni, qui te diesque noctesque exagitat, torquet, discruciat, quin nullam tibi requiem animi a labore, ac dolore permittat? Nonne reatum incurris pœnæ, & quidem sempiternæ, quæ te manet in futura vita? Si mala hujus Mundi, quæ levissima sunt, brevique tempore duratura, adeo formidas, ut nihil non agas, nihil non suscipias, ut ea evites; quid non potius exhorrescis alterius vitæ supplicia longe acerbiora, & quæ finem nunquam habitura sunt? Considera, quæso, carcerem horribilem, unde nullus est exitus, ignem illum inextinguibilem, vermem immortalem, cruciatus æternos, quos pro peccato mereris, quibusque semper obnoxius futurus es, si a peccato non desistis, quæque peccata perpetrasti, odio, ac sincera detestatione, & veraci pœnitentia non deles, & abstergis.

Hæc itaque certissima veritas sit alte impressa in cordibus nostris, nullum revera in hoc universo malum esse, quod propriissime malum dici valeat, nisi peccatum; tum quia nullum malum est, nisi peccatum, quod sapientissimus rerum æstimator Deus ut vere malum agnoscat, abominetur, & infinito odio prosequatur; tum quia nullum est, nisi peccatum, quod fons, & origo sit omnium cæterorum malorum, maximeque illius sempiterni mali, quod in damnatione consistit. Hanc veritatem incessanter, ac serio meditemur, ut illud ex animo detestemur, si forte admisetimus; atque ab illo imposterum admittendo omni studio, omnique nisu caveamus, & *quasi a facie colubri*, ut monet Scriptura, summo cum horrore fugiamus.

CAPUT III.

De Peccato Originali.

D o c t r i n a.

I. *Peccati originalis notitia omnibus valde necessaria.*

II. *Definitio peccati originalis; & explicatio ejusdem.*

III. *Quid proprie sit hocce peccatum, luculentius exponitur ex S. Thoma.*

IV. *Dogma Fidei est, originale peccatum in omnes homines a primo parente Adam propagari. Hujus dogmatis definitiones Ecclesiæ.*

V. *Errores ex his definitionibus reprobati.*

VI. *Christus Dominus ab universali lege omnino excipiendus.*

VII. *An etiam ex speciali privilegio excipienda sit Beatissima Virgo Maria, ad fidem minime pertinet.*

VIII. *Quid de hac inter Catholicos controversia decreverint Summi Pontifices, proponitur.*

IX. *Differitur de effectibus peccati originalis in genere. Conciliorum definitiones afferuntur.*

X.

§. I.

Peccati Originalis notio.

I. GERMANA peccati originalis, & effectuum, quos in Mundum invexit, cognitio Christianis omnibus nedum utilis, sed plane necessaria existimanda est; adeo ut scripserit S. Parens Augustinus *Epist.* 89. hujus peccati notitiam, & humanæ per Christum Jesum redemptionis fidem, duos esse cardines præcipuos, circa quos Religio Christiana versatur. Profecto sine hac peccati originalis cognitione neque satis percipitur Redemptionis nostræ Mysterium, quod præsupponit captivitatem illam, sub qua detinebatur universum genus humanum, & a qua per Christum solutum est; neque satis intelliguntur tot, quas in hac misera vita parimur, calamitates tum corporis, tum maxime animæ, quibus propter illud subjecta est humana natura; tot ignorantiæ, quibus involvitur; tot concupiscentiæ, & inordinatæ passiones, quibus reprimendis nimium imbecilles sunt animi nostri vires: unde opus est, ut ad fontem misericordiæ recurramus, divinæque gratiæ auxilium imploremus. Ne autem prolixiores simus in hoc argumento, missis Theologorum disceptationibus, ea tantum afferemus, quæ certa nobis, ac scitu necessaria videbuntur, præmissa de more peccati originalis notione, sive definitione. Quare sit.

DEFINITIO PECCATI ORIGINALIS.

Peccatum Originale est privatio originalis justitiæ per communem originem, sive propagationem ab Adamo totius humani generis capite, ac primo parente in omnes homines derivata.

Explicatur. Ex hoc, quod peccatum originale *privatio* dicitur, denotatur id, quo cum cæteris peccatis convenit, sive *genus* peccati. Nam peccatum omne, ut diximus, *in privatione* consistit. Reliqua, quæ in definitione sequuntur, insinuant *differentiam* hujus peccati a cæteris omnibus actualibus, quæ vel ab Adamo commissa sunt, vel a cæteris hominibus committuntur. Ac primo quidem in hoc, quod est privatio *justitiæ originalis*, exprimitur præcipuus, & essentialis character, quo a cæteris peccatis differt. Quocirca adnotare opus est, *justitiam originalem* eximium quoddam donum fuisse, quod primo homini in ipsa sua conditione a Deo collatum est, & gratiam sanctificantem, virtutesque omnes ita complectebatur, ut mentem ejus Deo, corpus animæ, vicesque inferiores rationi plane subjiceret; adeo ut anima nullis inordinatis passionibus concuteretur, nullusque in membris adversus legem mentis concupiscentiæ motus insurgeret: ex quo subinde eximio dono, tanquam effectus causam, impassibilitas corporis, & immortalitas consequebantur. Donum illud supernaturale, quo primus homo juxta Scripturæ locutionem *rectus* in se ipso dicebatur, nedum sibi uni acceperat Adam, sed universo etiam humano generi ab ipso propagandum, ita Deo decernente, qui in Adam veluti hominum cæ-

cæterorum ab eo propagandorum Capite posterorum omnium voluntates constituit; adeo ut, si in ea, quam accepit, justitia perseverasset, eamdem, quemadmodum & appendices ejusdem, omnes homines cum anima ipsa in prima sua origine accepissent.

Verum non in eo felicissimo statu diu perstitit primus homo, sed in peccatum superbiæ, & inobedientiæ prolapsus præclaro illo dono justi i. e. originalis, ejusque insignibus prærogativis spoliatus est, plagisque gravissimis, ignorantia scilicet veri, difficultate boni operandi ob voluntatis infirmitatem, & rebellis adversus legem mentis concupiscentiæ motibus, & insultibus, ac insuper moriendi necessitate affectus, ac vulneratus in via semivivus relictus, prout Christus Dominus in parabola hominis, qui ab Jerusalem in Jericho secessit, satis aperte significavit. Atque hinc *originalem*, qua donatus fuerat, *justitiam* non solum amisit ipse, sed amiserunt etiam posteri omnes ab illo descendentes: *in eo* siquidem, ut ait Apostolus, *omnes peccaverunt*: quia, subdit S. Augustinus, *omnes ille unus fuerunt*. In Adamo namque omnium hominum primo parente, & capite natura illa infita erat, in qua eos gignere poterat, quamvis nondum agerent vitas proprias.

III. S. Thomas clarius fortasse peccati hujus originalis naturam exponit hic *quæst.* 82. *art.* 1. ubi quærit; *an originale peccatum sit habitus*. Et habitum quidem prorsus dictum esse negat; at habitum alio modo dici posse consentit, quatenus „ dicitur habitus dispositio alicujus naturæ „ ex multis compositæ, secundum quam „ bene se habet, vel male ad aliquid, & „ præcipue, cum talis dispositio fuerit „ quasi in naturam versa, ut patet de „ ægritudine, & sanitate. *Et hoc modo* „ *peccatum originale est habitus*. *Est enim* „ (en hujus peccati notio) *quædam inor-* „ *dinata dispositio proveniens ex dissolutione* „ *illius harmoniæ, in qua consistebat ratio* „ *originalis justitiæ*: sicut etiam ægritudo „ corporalis est quædam inordinata disposi- „ tio corporis, secundum quam solvitur „ æqualitas, in qua consistit ratio sanita- „ tis. Unde peccatum originale *languor* „ *naturæ* dicitur “.

Porro idem S. Doctor *art.* 3. quæstionis ejusdem duo in originali peccato distinguenda esse docet, illud nimirum, quod est in eo *materiale*, & illud, quod est *formale*. Ejus doctrina oculis subjicienda est. „ Unumquodque, inquit, habet spe- „ ciem a sua forma. Species autem pec- „ cati originalis sumitur ex sua causa.... „ Est igitur attendenda causa originalis „ peccati ex causa originalis justitiæ, quæ „ ei opponitur. Tota autem ordinatio ori- „ ginalis justitiæ ex hoc est, quod volun- „ tas hominis erat Deo subjecta. Quæ „ quidem subjectio primo, & principali- „ ter erat per voluntatem, cujus est mo- „ vere omnes alias partes in finem. Un- „ de ex aversione voluntatis a Deo conse- „ cuta est inordinatio in omnibus aliis „ animæ viribus. Sic ergo privatio ori- „ ginalis justitiæ, per quam voluntas sub- „ debatur Deo, est *formale* in peccato „ originali. Omnis autem alia inordinatio „ virium animæ se habet in peccato ori- „ ginali, sicut quiddam *materiale*. Inor- „ dinatio autem virium animæ præcipue „ in hoc attenditur, quod inordinate con- „ vertuntur ad bonum commutabile; quæ „ quidem inordinatio communi nomine „ potest dici *concupiscentia*. Et ita pecca- „ tum originale *materialiter quidem est con-* „ *cupiscentia*; *formaliter vero est defectus* „ *originalis justitiæ* “.

Hinc S. Thomæ doctrinam egregie illustrat Dominicus Soto *lib.* 1. *de nat. & grat. c.* 8. *&* 9. hac animadversione; Il-

lud

lud in pueris nascentibus est originale peccatum, quod in Adamo habitualiter mansit post ejus actuale peccatum. Quod enim in ipso actualiter peccante fuit formalis ratio peccati, sicut in ipso, sic in tota natura relictum est ad modum habitus. (Peccatum namque originale non est in posteris Adam per modum actus, sed per modum habitus.) Jam vero quid aliud fuit in Adamo formalis ratio peccati, nisi obliquitas, ac deflexio voluntatis a lege, & ordine ad Deum? Quoniam Adam humanæ naturæ caput personam gerebat totius naturæ, quæ in ipso beneficium illud acceperat in ea permansurum; quamdiu non peccasset; tota in ipso natura rea effecta est suæ prævaricationis, atque adeo Deo invisa, & inimica. Quapropter deordinatio, & deformitas actus illius peccaminosi in natura permansit ad modum *habitus*, quam proinde cum natura contrahimus. Est itaque originale peccatum in pueris habitualiter manens privatio justitiæ originalis, prout eam ex S. Thoma descripsimus.

In hac doctrina illa præsertim verba notanda sunt, quod *Adam personam gerebat totius humanæ naturæ*. Sunt enim ad legitimam originalis culpæ notionem hauriendum apprime necessaria, iisque omnino consentanea, quæ idem S. idem Doctor *q. 4. de malo art. 1.* dicens: *Hoc donum* (originalis justitiæ), *per quam ratio subdebatur Deo, & inferiores vires rationi, & corpus animæ, non fuerat datum primo homini, ut singulari personæ tantum, sed ut cuidam principio totius humanæ naturæ, ut scilicet ab eo per originem* (seu carnalem generationem) *derivaretur in posteros. Hoc vero donum acceptum primus homo per liberum arbitrium peccans amisit eo tenore, quo sibi datum fuerat, scilicet pro se, & pro tota sua posteritate. Defectus ergo illius doni totam ejus posteritatem consequitur.*

§. II.

De propagatione peccati originalis in omnes homines.

IV. Dogma Fidei esse, originale peccatum in omnes homines, qui ab Adam protoparente descendunt, propagatum, nemo Catholicorum dubitat. Non ego hic fundamenta omnia proferam, quibus fides catholica hujusce dogmatis nititur; sed aliquas definitiones Ecclesiæ duntaxat adducam, quibus illud veluti fide certissimum declaravit, & oppositum sustinentes anathemate perculit. Ex antiquis Ecclesiæ Conciliis habemus in primis ea decreta, quibus contrarius Pelagianorum error damnatus est; inter quæ illud clarissimum Concilii Milevitani *can. 2.* ubi eos, qui dixerint, parvulos recens natos nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis, baptismate scilicet, expiari oporteat, anathemate ferit; hoc maxime momento innixum, nempe: *Quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus*: Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors; & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt; *nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.* Atque eadem quoque est definitio Concilii Arausicani *Can. 2.*

Veteres hasce Ecclesiæ definitiones novissimæ in lucem protulit, suaque auctoritate confirmavit Concilium Tridentinum *Sess. 5. c. 2.* ubi ita decernit: *Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, & non ejus propagini asserit nocuisse, & receptam a Deo sanctitatem, & justitiam, quam perdidit, sibi soli,*

soli, *& non etiam nobis eam perdidisse*; *aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum mortem*, *& pœnas corporis tantum in omne genus humanum transfudisse*, *non autem & peccatum*, *quod mors est animæ*; *anathema sit*: *cum contradicat Apostolo dicenti*: Per unum hominem &c. Idemque statuit *can.* 4. Concilii Milevitani verba repetens; & tandem *can.* 5. concludit: *Siquis per Jesu Christi Domini Nostri gratiam*, *quæ in Baptismate confertur*, *reatum originalis peccati remitti negat*; *aut etiam asserit*, *non tolli totum id*, *quod veram*, *& propriam peccati rationem habet*; *sed illud dicit tantum radi*, *aut non imputari*: *anathema sit*.

V. Ex his sacri Concilii verbis plures errores confodiuntur: ac prior quidem *Manichæorum*, qui asserebant, *Adamum nullo prorsus modo nocuisse peccando*. Alter *Pelagianorum*, qui contendunt, peccatum illud nocuisse quidem nobis, sed quoad mortem tantum corporis, & corporales ærumnas, quas invexit in mundum. Tertius *Socinianorum*, qui admittunt equidem, ex Adamo nos trahere peccatum, at non per originem, sed per imitationem. Quartus demum tum quorundam *Pelagianorum*, tum *Zuinglianorum*, qui docent, peccatum, quod per Adam intravit in mundum, intelligendum esse *peccati effectum*; non autem veri, ac proprii nominis peccatum; quibus suffragari mihi videntur aliqui, qui cæteroquin *Catholici* audiunt, aut audiri volunt; atque adeo satis aperte adversari Concilio Tridentino expresse asserenti, peccatum, quod in parvulis per baptismum deletur, *veram*, *& propriam rationem peccati* habere. Quod etiam ex pœna, quam ii merentur in alia vita, qui cum eo peccato moriuntur, in Concilio Florentino definita abunde colligitur; videlicet, *animas illorum*, *qui in actuali mortali peccato*, *vel* (N. B.) *solo originali decedunt*, *mox in Infernum descendere*, *pœnis tamen imparibus puniendas*.

VI. Cum peccatum originale ab Adamo in omnes homines derivari, catholica fide doceamur, queri merito potest, num saltem aliqui ab hac generali lege ex speciali privilegio eximantur? Et quidem de Christo Domino nulli dubium esse debet in hac lege nequaquam comprehendi, qui sine concupiscentia, & non ex virili semine, sed de Spiritu Sancto conceptus est. Unde S. Augustinus *lib.* 1. *de nupt. & concup. cap.* 24. scripsit: *Ex hac concupiscentia carnis tamquam filia peccati* . . . . *quæcumque nascitur proles*, *originali est obligata peccato*, *nisi in illo renascatur*, *quem sine ista concupiscentia Virgo concepit*. *Propterea*, *quando nasci est in carne dignatus*, *sine peccato solus est natus*.

VII. An etiam ab ea lege excipienda sit Sanctissima Christi Mater ex specialissimo privilegio; id quidem ad fidem non spectat; variæque sunt de re hac Catholicorum Theologorum opiniones. Sed majorem Christianorum partem in hanc propensiorem esse sententiam, quæ Sanctam Virginem ab originali peccato immunem pie credit, dubitandum non est. Illud tantummodo huc afferre sufficiat, quod de hac controversia statuerunt Summi Pontifices.

VIII. Urbanus IV. anno 1483. edita Constitutione, quæ incipit: *Grave nimis*, damnat eos, qui tenerent, aut assererent, propugnantes gloriosam, & immaculatam Dei Genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, *mortaliter peccare*, *vel esse hæreticos*. Simili etiam pœnæ, ac censuræ subjicit eos, qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, *gloriosam scilicet Virginem Matrem cum originali peccato fuisse conceptam*, *hæresis crimen*, *vel peccatum incurrere mortale*: *cum nondum sit a Romana Ecclesia*, *& Apostolica Sede decisum*.

Concilium quoque Tridentinum Constitutiones Sixti IV., & Urbani IV. confirmavit *sess. V.*, easque pariter renovavit S. Pius V. anno 1570. ac insuper mandavit, *quatenus nemo, cujuscumque ordinis, gradus, conditionis, vel dignitatis existat, in popularibus concionibus, vel ubicumque promiscua virorum, & mulierum multitudo convenire solet, de alterutra hujus controversiæ parte disputare, rationibus, vel Doctorum authoritate asserendo propriam sententiam, & contrariam refellendo, aut impugnando; vel de hac ipsa quæstione, cujusvis pietatis, aut necessitatis pretextu vulgari sermone scribere, vel dictare præsumat*. Et graviter illos perstringit, *qui cum de gloriosa V. M. conceptione sermo inciderit, tam pertinaciter pro alterutra parte contendunt, ac si de illis Dogmatibus esset, quæ corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem necessarium est*.

Ut omittam Constitutionem Pauli V., Gregorius XV. anno 1622. decrevit, ac præcepit, ut imposterum, donec articulus hujusmodi fuerit definitus, nullus audeat in publicis Concionibus, lectionibus, conclusionibus, vel quibuscumuue publicis actibus asserere, quod B. Virgo fuerit concepta cum peccato originali. Alteram tamen opinionem se propterea non reprobare, nec ullum ei præjudicium inferre velle, declaravit: prohibetque etiam sub censuris, ne quis contrariam opinionem impugnet &c. Quod pariter prohibuit Alexander VII. aliique subsequentes Pontifices, semper declarantes, nolle se quæstionem hanc definire, ac vetantes, ne quis alterutram sententiam *hæreticam* vocet, aut *impietatis* condemnet.

§. III.

De effectibus peccati originalis in genere.

IX. Antequam effectus peccati originalis in particulari describam, illud præmitto, quod habet generatim catholica doctrina, traditurque ab Ecclesiæ Conciliis; nimirum hominem per originale peccatum nedum spoliatum fuisse donis gratuitis, sed etiam vulneratum in naturalibus. Hoc definitum videtur a Concilio Arausicano II. adversus Pelagianos, ac Semipelagianos his verbis: *Si quis per offensam prævaricationis Adæ non totum*, idest corpus, & animam, *in deterius dicit hominem commutatum; sed animi libertate illæsa durante, corpus tantummodo concupiscentiæ dicit obnoxium, Pelagii errore deceptus, adversatur Scripturis &c.*

Luculentius expressit hanc veritatem Synodus Tridentina *sess. 6. c. 1.*, ubi ita loquitur. „ Ad justificationis doctrinam probe, & sincere intelligendam oportet, „ ut unusquisque agnoscat, & fateatur, „ quod cum omnes homines in prævaricatione Adæ innocentiam perdidissent „ *facti immundi*, &, ut Apostolus inquit, „ *natura filii iræ*, usque adeo servi erant „ peccati, & sub potestate Diaboli, ac „ mortis, ut non modo gentes per vim „ naturæ, sed ne Judæi quidem per ipsam etiam litteram legis Moysi inde liberari, aut surgere possent, tametsi „ liberum arbitrium minime in eis extinctum esset, viribus licet attenuatum ". Id significatum a Christo fuit in parabola super indicata hominis descendentis ab Jerusalem in Jericho, qui *incidit in latrones*, *qui etiam despoliaverunt eum*, donis nempe gratuitis, quibus ornatus fuerat; *& plagis impositis abierunt, semivivo relicto*. Quibus verbis etiam in naturalibus vulneratum fuisse Adamum, sicut & omnes homines ex eo descendentes, satis aperte designatur.

X. Angelicus Doctor S. Thomas de hisce plagis, sive vulneribus, quibus per primi hominis peccatum effecti sumus, verba faciens *in 2. sent. dist. 30. q. 1. art. 1. ad 3.* praeclare observat, læsionem hanc

ex

ex peccato nobis illatam *in naturalibus*, non ita intelligendam esse, ac si quidpiam detrimenti passæ sint naturales nostræ facultates, intellectus, voluntas, & appetitus sentiens *intrinsecus*, & *in seipsis*, aut quidpiam physicum, & *entitativum*, ut vocant, iisdem ademptum fuerit. Hoc enim falsum est. Nam hoc sensu *naturalia*, ut Patres docent, sicut in Dæmonibus, ita & in homine post peccatum *integra permanserunt*. Quemadmodum etiam non est penitus extincta inclinatio ad bonum honestum, nec virtutum semina, aut radices evulsæ. Sed hoc sensu intelligendum est, quod ex peccato ablata sit ea facilitas, qua fruebantur facultates animæ, ac frui deberent relate *ad finem ultimum* Deum, ad quem modo tendere, cumque consequi non sine magna difficultate possumus. Verba S. Thomæ hæc sunt: „ Bona naturalia dicuntur dupliciter; vel prout sunt in se considerata, secundum quod naturæ debentur ex propriis principiis; & sic nec homo, nec Angelus aliquid naturalium amisit, nec in aliquo diminutus est . . . . Vel secundum quod ordinatur homo ad finem ultimum: & hoc modo in utroque bona naturalia diminuta sunt, non quidem penitus amissa, in quantum uterque factus est minus habilis, & magis distans a finis consecutione. Et propter hoc etiam homo *gratuitis spoliatus* dicitur, & *in naturalibus vulneratus* ".

XI. Hoc amplius explicari valet doctrina, quam tradit idem S. Doctor *lib.* 4. *cont. Gen. Cap.* 52. ubi ait: „ Cum Deus humanorum actuum sic curam gerat, ut bonis operibus præmium, & malis pœnam retribuat, ex ipsa pœna possumus certificari de culpa. Pariter autem communiter humanum genus diversas pœnas & corporales, & spirituales. Inter corporales potissima est mors, ad quam omnes aliæ tendunt, & ordinantur, scilicet fames, sitis, & alia hujusmodi. Inter spirituales autem est potissima debilitas rationis, ex qua contingit, quod homo difficulter pervenit ad veri cognitionem, & de facili labitur in errorem, & appetitus bestiales omnino superare non potest, sed multoties obnubilatur ab eis ". Hoc, soluta quadam objectione, exponere pergit: „ Divina providentia supposita, quæ singulis perfectionibus congrua perfectibilia coaptavit, (æstimare debemus) quod Deus superiorem naturam inferiori ad hoc conjunxit, ut ei damnaretur, &, siquod hujus dominii impedimentum ex defectu naturæ contingeret, ejus speciali, & supernaturali beneficio tolleretur; ut scilicet, cum anima rationalis sit altioris naturæ, quam corpus, tali conditione credatur corpori esse conjuncta, quod in corpore aliquid esse non possit contrarium animæ, per quam corpus vivit: & similiter si ratio in homine appetitui sensuali conjungitur, & aliis sensitivis potentiis, quod ratio a sensitivis potentiis non impediatur, sed magis eis dominetur ".

„ Sic igitur secundum doctrinam fidei ponimus hominem a principio taliter esse institutum, quod, quamdiu ratio hominis Deo esset subjecta, etiam inferiores vires ei sine impedimento deservirent, & corpus ab ejus subjectione impediri non posset per aliquod impedimentum corporale, Deo, & sua gratia supplente, quod ad hoc perficiendum natura minus habebat. Ratione autem aversa a Deo, (consequutum est) ut & inferiores vires a ratione repugnarent, & corpus vitæ, quæ est per animam, contrarias passiones susciperet. Sic igitur hujusmodi defectus, quamvis naturales homini videantur, absolute

„ con-

„ confiderando humanam naturam ex parte ejus, quod eſt in ea inferius; tamen „ confiderando divinam providentiam, & „ dignitatem fuperioris partis humanæ naturæ, fatis probabiliter probari poteſt, „ hujufmodi defectus effe pœnales; & fic „ colligi poteſt, humanum genus peccato „ aliquo originaliter effe indefectum ". Hæc ille fapientiffime, cujus proinde doctrina attendenda permaxime eſt, quia lucem fulgentiffimam affert huic obfcuriori argumento.

§. IV.

De effectibus peccati originalis in fpecie.

XII. His itaque fuppofitis, ad quatuor fpecies peccati originalis vulnera, five effectus, quos in animam induxit, revocari facile poffunt, quemadmodum revocat S. Doctor *quæſt.* 85. *art.* 3. ex Venerabili Beda; nempe *infirmitatem*, *ignorantiam*, *malitiam*, & *concupifcentiam*: quæ vulnera ita paucis declarat, inquiens: „ Quatuor „ funt potentiæ animæ, quæ poffunt effe „ fubjecta virtutum, ut fupra dictum eſt; „ fcilicet *ratio*, in qua eſt prudentia: „ *voluntas*, in qua eſt juſtitia: *irafcibilis*, „ in qua eſt fortitudo: *concupifcibilis*, in „ qua eſt temperantia. In quantum ergo „ ratio deſtituitur fuo ordine ad verum, „ eſt *vulnus ignorantiæ*: in quantum vero „ voluntas deſtituitur ordine ad bonum, „ eſt *vulnus malitiæ*: in quantum vero irafcibilis deſtituitur fuo ordine ad arduum, „ eſt *vulnus infirmitatis*: in quantum vero „ concupifcentia deſtituitur fuo ordine ad „ delectabile moderatum ratione, eſt *vulnus concupifcentiæ*. Sic igitur *iſta quatuor* „ *funt vulnera inflicta toti humanæ naturæ* „ *ex peccato primi parentis* ". Hæc vulnera paulo amplius fingillatim explicare ponderit.

De vulnere ignorantiæ.

XIII. Quam ingens fit *ignorantiæ vulnus*, per originale peccatum homini inflictum, experientia nimium manifeſta nos docet tum in parvulis, tum in adultis. Nam in parvulis ita fopita, ac ferme extincta ratio eſt, ut per plures annos quafi anima rationali carerent, pecudibus affimilentur, ac nedum præcepti minime capaces fint, fed tam profunda ignorantiæ caligine obducantur, ut nefciant, ubi fint, quid fint, a quo creati, a quibus geniti &c. Quam ignorantiam, ac veluti foporem confiderans S. Auguſtinus *lib.* 2. *de peccat. mer. c.* 38. ita illam deplorat: „ Pulli, „ quamvis fint parvuli, neque accedentibus corporis incrementis etiam mente „ proficiant, quoniam rationalem animam „ non habent, tamen etiam minutiffimi „ & currunt, & matres agnofcunt, nec „ fugendis uberibus cura, & ope adjuvantur aliena, fed ea ipfi in maternis corporibus loco abdito pofita mirabili facilitate noverunt. Contra homini nato „ nec ad inceffum pedes idonei, nec manus faltem ad fcalpendum habiles; &, „ nifi ope nutrientis admotis labris papillæ uberis ingerantur, nec ubi fint, fentiunt, & juxta fe jacentibus mammis „ magis poffunt efurientes flere, quam „ fugere. Proinde infirmitati mentis congruit hæc omnino infirmitas corporis, „ nec fuiffet caro Chriſti in fimilitudinem „ carnis peccati, nifi caro effet iſta peccati, cujus pondere rationalis anima fic „ gravatur &c. ".

At relictis parvulis, quid de ignorantia adultorum dicam? Hanc fufe explicat Idem S. Pater, primumque confiderat hebetudinem, ac veluti fatuitatem mentis, quæ nonnullis ita inhæret ab ipfa nativitate, ut neque difcernere valeant, quæ fibi aut convenientia, aut noxia funt; quam calami-

mitatem nulli animantium communem asserit, explicatque *epist.* 28. *cap.* 4. inquiens: *Tam tardi nonnulli sunt, & obliviosi, ut ne prima quidem discere litterarum elementa potuerint: quidam vera tantæ sunt fatuitatis, ut non multum a pecoribus differant.* Gentiles quidam, qui peccati originalis arcanum ignorabant, hæc ob prioris vitæ flagitia, quæ animas, antequam huic corpori copularentur, infecerant, incurrere autumabant. Verum, hoc errore alibi ab augustino refutato, ita postea insurgit ille adversus Julianum Pelagianum *lib.* 4. *Oper. Imperf.* c. 75. &c. *Dic potius*, inquit, *si potes, unde humana ingenia cum tanta plerumque vitiositate nascantur, cum inter nos conveniat, totius hominis esse opificem Deum justum, & vos negatis ullum originale peccatum. Non autem diceres aliorum peccata nos aliis imputare, qui ibi, quando commissa sunt, non fuerunt, si recoleres in lumbis Abrahæ fuisse Levi.... Ibi enim videres, si te pervicacia non cæcaret, in lumbis Adæ fuisse genus humanum, quando perpetravit illud grande peccatum.*

Deinde perspicuum omnibus est, adultorum partem longe majorem in densissimis tenebris jacere circa res scitu omnino necessarias, adeo ut vel ignorent Conditorem suum, vel nesciant, in quem finem ordinati sint, ac tendere necesse sit, aut certa media non novetint, quibus ad finem illum perveniant. Cum enim unica via sit adipiscendi salutem, vita scilicet Christiana, maxima etiam Christianorum pars ne agnoscit quidem, in quo vita ista consistat, nec quænam ipsius regulæ sint, nec Christiani hominis officia. Quod si hoc etiam aliquando in generali noverunt, pauci sunt, qui vel sciant, vel ad ea in particulari advertant, in plerisque saltem actionibus suis, ut luctuosa experientia patet in tot hominibus superbis, avaris, voluptuosis, & hujus sæculi amatoribus, qui sæpe vel ipsa, quæ committunt, graviora flagitia minime cernunt, &, quæ agere deberent, præ cordis cæcitate non vident.

Accedit ad hanc ignorantiam amplius patefaciendam tot opinionum dissidia inter ipsos homines, qui videntur ingenio profundiore, & cultiore præditi; atque sententiarum varietas, & quidem non de rebus nullius aut exigui momenti, sed sæpe de gravioribus, atque maximis, a quibus pendet humana felicitas, de turpitudine, aut honestate actionum nostrarum, de rebus divinis, de regulis actuum moralium &c. Hi omnes, aliique complures fructus exitiosi sunt ignorantiæ per Adami peccatum in Mundum invectæ, quam nonnisi speciali auxilio Dei depellere possumus.

De vulnere malitiæ per originalem culpam homini inflicto.

XIV. Hoc *malitiæ* vulnus juxta S. Thomam in eo positum est, quod *voluntas ex Adæ peccato destituatur ordine ad bonum*: unde, ut declarat in resp. ad 2. *malitia non sumitur hic pro peccato peculiari*, de quo supra egimus, *sed pro quadam pronitate voluntatis ad malum, secundum quod dicitur Gen.* 2. Proni sunt sensus hominis ad malum ab adolescentia sua. Pronitas hæc ad malum ex pluribus causis originem proxime ttahit, quibus aliquando fit, quod quibusdam veluti congenita sit major ad malum pronitas, sive propensio, qua ad certa malorum genera alii præ aliis magis incitantur, ac permoventur, nempe vel ad libidines, vel ad furta, vel ad rixas, aut contentiones &c. Cæterum generatim loquendo vulnus istud a peccato Adami illatum consistit in amore voluntatis inordinato, quo erga proprium bonum impotenter fertur, ac quodammodo abripitur.

Quot mala ex hoc inordinato amore profluant, prolixa enumeratione describit S. Augustinus *lib.* 22. *de Civ. Dei c.* 22. postquam

quam *de horrenda profunditate ignorantiæ, ex qua omnis error existit, & omnes filios Adam tenebroso quodam sinu suscipit*, loquutus fuerat. „ Quid, inquit, amor ipse „ tot rerum vanarum, atque noxiarum „ (dicam)? Ex hoc mordaces curæ, „ perturbationes, mœrores, formidines, „ insana gaudia, discordiæ, lites, bella, „ insidiæ, iracundiæ, inimicitiæ, fallacia, adulatio, fraus, furtum, rapina, „ perfidia, superbia, ambitio, invidentia, „ homicidia, parricidia, crudelitas, sævitia, nequitia, luxuria, petulantia, „ impudentia, impudicitia, fornicationes, „ adulteria, incesta, & contra naturam „ utriusque sexus tot stupra, atque immunditiæ, quas turpe est etiam dicere, „ sacrilegia, hæreses, blasphemiæ, perjuria, innocentium oppressiones, calumniæ, circumventiones, prævaricationes, falsa testimonia, iniqua judicia, „ violentiæ, latrocinia, & quidquid talium malorum in mentem non venit, „ & tamen de vita hominum non recedit. „ Hæc hominum sunt mala, *ab illa* tamen „ erroris, & *perversi amoris radice venientia, cum qua omnis filius Adam nascitur*".

Præterea ex hoc inordinati voluntatis perversi amoris corrupto fonte illud etiam profluit intestinum bellum, quo voluntas ipsa contra voluntatem pugnat, quasi duæ essent in nobis contrariæ voluntates. Hanc quoque pugnam ex originali peccato profectam exemplo suo describit idem S. Pater *lib. 8. Confession. Cap. 1.* dicens: *Ego, cum deliberabam servire Domino Deo meo, sicut diu disposueram, ego eram, qui volebam; ego, qui nolebam; ego, ego eram. Nec plene volebam, nec plene nolebam: ideo mecum contendebam, & dissipabar a me ipso. Et ipsa quidem dissipatio, me invito, fiebat; nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed pœnam meæ. Et ideo jam non ego operabar illam, sed, quod habitabat in me, peccatum de supplicio liberioris peccati: quia eram filius Adam*. Hæc iidem voluntatum contrarietas in nobis se prodit, dum præsertim a peccati jugo, quo oppressi sumus, nostram ad Dei legem voluntatem revocare nitimur.

De tertio vulnere peccati originalis, scilicet humanæ infirmitatis.

XV. *Vulnus* istud *infirmitatis*, quod illatum nobis est per originale peccatum, aliter hic cum Venerabili Beda sumitur a S. Thoma, aliter a S. Augustino. S. Thomas illud presse accipit, prout per peccatum potentia *irascibilis destituitur suo ordine ad arduum*. Unde *in resp. ad 4.* objectioni respondens ait: *quod infirmitas communiter potest dici omnis passio, in quantum debilitat robur animæ, & impedit rationem. Sed Beda accepit infirmitatem stricte, secundum quod opponitur fortitudini, quæ pertinet ad irascibilem*. Atque hoc sensu frequentius illam accipiunt Theologi de Schola; quia, sicut homo per concupiscentiam inordinate appetit ea, quæ sensibus delectabilia sunt; ita *per infirmitatem* refugit illa, quæ sunt molesta sensibus, & ardua: adeo ut, quemadmodum homo indiget virtute *temperantiæ* ad cohibendas inordinatas hujusce appetitus propensiones in sensuum oblectamenta; ita indiget virtute *fortitudinis* ad reprimendam inordinatam ejus appetitus propensionem in timores, pusillanimitates, torpores, desperationes.

Hoc sensu vulnus illud infirmitatis consideratum nemo non sentit, quam grave sit, dum considerat imbecillitatem, quam contraximus ex Adæ peccato, in subeundis molestiis, adversitatibus, contradictionibus, quibus impetimur in hac vita, nosque a virtutis tramite, a divina lege, ab officiorum nostrorum observatione abducunt quam facile virium nostrarum defectum: experimur, quoties hæc occurrunt transito-

toria mala, ac præsertim mortis terrores, quibus animus ita sæpe concutitur, atque prosternitur, ut nihil curet sempiterna bona, quæ amittit, nec sempiterna mala, quæ incurrit. Quam ignavi, quam inertes, ac torpidi sumus in superandis difficultatibus, quæ in via Dei ambulantibus obviam fiunt. Hujusmodi torpor, & ignavia, quam, cum de rebus animæ agitur, persentimus; non autem cum de rebus corporis, de bonis hujus mundi acquirendis: quid aliud est, nisi effectus illius vulneris quod per originale peccatum nobis inflictum fuit?

Quod si latius cum Augustino *vulnus* illud *infirmitatis* sumamus, prout ad utrumque appetitum se extendit, superiorem scilicet, & inferiorem; sua profecto etiam in appetitu superiore infirmitas est, ex defectu gratiæ, & charitatis, quam per peccatum amisimus, & ex excessu cupiditatis, quam ex illo contraximus. Nam sicut eo quis fortior, ac promptior ad bonum est, quo majorem charitatem habet, ac minorem cupiditatem; ita ad bonum eo est debilior, & infirmior, quo charitas ipsius minor est, & cupiditas major. Infirmitatem siquidem nostram ex cupiditate proficisci, experientia ipsa nos docet, qua percipimus, nos admodum infirmos esse, ac imbecilles ad ea peragenda, quæ propria sunt hominis Christiani, quoties periculum est vel non adipiscendi bona, quæ concupiscimus, vel incurrendi damna temporalia, quæ formidamus. *Non enim*, ut ait S. Augustinus, *est in carendo difficultas, ubi non est in habendo cupiditas*. Itaque fortitudo nostra a charitate est; infirmitas a cupiditate: adeoque, cum ex peccato sublata sit charitas, & cupiditas in nobis dominetur; mirum esse non debet, nos tam infirmos esse in exequendis divinis mandatis, nisi per donum Dei infusa in corde nostro charitate roboremur.

De quarto, & postremo vulnere per originale peccatum homini incusso.

XVI. Doctrina S. Thomæ est, naturam humanam ex Adami peccato magis corruptam fuisse quoad *prosecutionem boni*, quam quoad *cognitionem veri*: quæ quidem corruptio quoad boni persecutionem nedum attenditur ex parte boni pertinentis ad ipsam immediate voluntatem, sed maxime ex parte boni sensilis, ac delectabilis, quod pertinet ad appetitum concupiscentem, sive concupiscibilem; quatenus, ut hic habet, *destituitur ordine ad delectabile moderatum ratione*, in quo *vulnus concupiscentiæ* situm est. Hoc vulnus inter omnia, quibus sauciati sumus a peccato, gravissimum esse, ex doctrina tradita ab eodem S. Doctore solide evincitur, & evidenter elucet. Quærit ille in primis quæst. 82. art. 3. *utrum originale peccatum sit concupiscentia?* ac postquam docuit in corpore, *privationem originalis justitiæ esse formale in peccato originali; omnem autem aliam inordinationem se habere sicut quiddam materiale*; subdit: *Inordinatio autem aliarum virium animæ præcipue in hoc attenditur, quod inordinate convertuntur ad bonum commutabile; quæ quidem inordinatio communi nomine potest dici concupiscentia: & ita peccatum originale materialiter est concupiscentia*; desumpto scilicet nomine ab ea *inordinatione*, quæ in hoc peccato præcipua est.

Quod autem appetitus sensibilis, in quo concupiscentia presse dicta residet, præcipue infectus fuerit præ aliis potentiis animæ, præclare ostendit *art. 4. q. 83.* ubi prius relata sententia Augustini dicentis, *infectionem originalis culpæ maxime apparere in motu genitalium membrorum*, ita persequitur: „ Hic corruptio præcipue *infectio* „ nominari solet, quæ nata est in aliud „ transferri. Unde & morbi contagiosi, „ sicut lepra, & scabies, & hujusmodi „ in-

„ *infectiones* dicuntur. Corruptio autem „ originalis peccati traducitur per actum „ generationis. Unde potentiæ, quæ ad „ hujusmodi actum concurrunt, *maxime* „ *dicuntur esse infectæ*. Huiusmodi autem „ actus deservit generativæ, in quantum „ ad generationem ordinatur. Habet au- „ tem in se delectationem tactus, quæ est „ maximum objectum concupiscibilis. Et „ Ideo, cum omnes partes animæ dican- „ tur esse corruptæ per peccatum origina- „ le, *specialiter* tres prædictæ, scilicet „ potentia *generativa*, *vis concupiscibilis*, „ & *sensus tactus*, dicuntur esse *corruptæ*, „ *& infectæ* ".

Eamdem causam assignat S. Doctor, ut probet, concupiscibilem partem in Adamo corruptam, & infectionem in nos propagantem magis infestam nobis esse, majoresque inferre clades in humana natura, *q.* 4. *de malo art.* 2. *ad* 12. ubi & alteram prius affert, inquiens: „ *Corruptio* inducta „ per peccatum *denominatur magis a concu-* „ *piscibili propter duo*. Primo quidem, „ quia omnes passiones irascibilis ab amo- „ re oriuntur, qui est in concupiscibili, „ & ad gaudium, vel tristitiam terminan- „ tur, quæ sunt etiam in concupiscibili. „ Unde & communiter tam motus concu- „ piscibilis, quam irascibilis *concupiscentia* „ dici potest. Secundo quia peccatum „ originale traducitur per actum genera- „ tionis, in quo maxime est delectatio, „ circa quam apparet inordinatio concu- „ piscibilis. Unde concupiscibilis dicitur „ non solum *corrupta*, sed etiam *infecta*, „ inquantum per hujusmodi actum tradu- „ citur peccatum originale ". Hæc doctrina confirmatur experientia nimium manifesta, qua cernimus, homines frequentius in hæc carnalia peccata proruere, a vi, & motibus concupiscentiis appetitus seductos, & abductos longe fortius, quam ab alia quacumque prava affectione.

CAPUT IV.

CONSECTARIA

I. *A Fide Catholica aberrant Sociniani, qui peccatum originale non alio modo tradnci in homines putant, nisi* per imitationem *peccati Adami*.

II. *Nullus convenientior, quam a S. Thoma traditus, modus est explicandi traductionem peccati Adami in posteros*.

III. *Peccat lethaliter, qui non observat ea, quæ de Conceptione B. Mariæ decreverunt Summi Pontifices*.

IV. *Parvulos ex hac vita decedentes cum peccato originali fide certum est cœlesti regno privari*.

V. *Veluti Fidei adversa censenda est sententia Card. Sfondrati, hos parvulos haud perire, vel damnari affirmantis*.

VI. *Explodenda quoque est eorum opinio, qui iisdem locum post hanc vitam feliciorem tribuunt, quam in hac experimur*.

VII. *Multo minus P. Molinæ sententia de hac re toleranda videtur*.

VIII. *Ex defectibus, quibus in hac vita obnoxii sumus, valde probabile sumitur argumentum existentiæ originalis peccati, etiam fide seposita*.

IX. *Naturalis dici non potest inordinatio concupiscentiæ, quæ in nobis est*.

X. *Licet peccatum originale æque inficiat omnes, inordinatio tamen virium animæ magis in uno se prodere potest, quam in altero*.

XI. *Nullatenus audiendi sunt, qui ita extenuant vulnera per peccatum originale inflicta, ut ferme ad nihilum redigant*.

XII. *Hinc inferre debemus, quidquid ex concupiscentia fit, semper male fieri, malumque esse*.

XIII. *Plurimum ad praxim deservit legitima cognitio vulnerum, quæ per peccatum originale contraximus*.

XIV.

XIV. *Eadem quatuor vulnera, quæ inflicta sunt nobis a peccato originali, infliguntur etiam quadantenus a peccatis actualibus, quæ committimus.*

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. TAMQUAM aliena a fide catholica existimanda est sententia, quam ex Pelagianis hauserunt Sociniani, nimirum peccatum originale non alio modo in homines transfundi, nisi *per imitationem*, quatenus scilicet homines peccando imitantur primum parentem Adam, qui Dei mandatum transgressus est. Id constat ex definitionibus Ecclesiæ tum olim editis, tum postremo in Synodo Tridentina. Quem errorem expresse jam refutaverat S. Tomas *lib. 4. cont. Gent. c. 50.* inquiens: „ Non „ potest dici (ut ait Apostolus) quod per „ unum hominem in mundum peccatum „ intravit per modum imitationis: quia sic „ peccatum non pervenisset, nisi ad eos, „ qui peccando primum hominem imitantur: & cum mors per peccatum in mundum intraverit, non perveniret mors, „ nisi ad eos, qui peccant in similitudinem primi hominis peccantis. Sed ad „ hoc excludendum Apostolus subdit, „ quod regnavit mors ab Adam usque ad „ Moysem etiam in eos, qui non peccaverunt in similitudinem prævaricationis „ Adæ. Non ergo intellexit Apostolus, „ quod per unum hominem peccatum in „ mundum intraret per modum imitationis; sed per modum originis ".

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Nullus convenientior modus censendus est explicandi propagationem peccati originalis ab Adam in omnes posteros, quam traditus a S. Thoma hic *q. 81. art. 1.*, nimirum omnes homines, qui nascuntur ex Adam, posse considerari ut unum hominem, prout conveniunt in natura, quam a primo parente accipiunt; adeo ut multi homines sic accepti sint tamquam membra unius corporis. *Actus autem unius membri corporalis, puta manus, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate animæ, quæ primo movet membrum .... Sic igitur inordinatio, quæ est in isto homine ex Adam generato, non est voluntaria voluntate ipsius* (sicut nec homicidium est voluntarium voluntate manus), *sed voluntate primi parentis, qui movet motione generationis omnes, qui ex ejus origine derivantur; sicut voluntas animæ movet omnia membra ad actum. Unde sicut peccatum actuale, quod per membrum aliquod committitur, non est peccatum illius membri, nisi in quantum illud membrum est aliquid ipsius hominis, propter quod vocatur peccatum humanum: ita peccatum originale non est peccatum hujus personæ, nisi in quantum hæc persona recipit naturam a primo parente: unde & vocatur peccatum naturæ secundum illud Ephes. 2.* Eramus natura filii iræ. Nihil exprimi poterat luculentius.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Graviter delinqueret contra Constitutiones Apostolicas, qui vel assereret erroneam, ac impiam esse sententiam defendentem, B. Mariam Virginem fuisse sine labe peccati originalis conceptam; vel reprobaret festum, & cultum Conceptionis ejusdem; vel in Officio divino, aut Missæ Sacrificio loco *Conceptionis* vocabulo *Sanctificationis* uteretur; vel etiam hoc privilegium eidem concessum disputando, aut coram aliis sermonem habendo, negaret. Hæc enim omnia vetita sunt in iisdem Pontificiis Constitutionibus: quemadmodum peccaret etiam lethaliter, qui contrariam sententiam *aut hæresis, aut peccati mortalis, aut impietatis* damnaret. Hoc enim pariter in iisdem Constitutionibus

bus prohibitum est. Ex quo etiam consequens est, quod, cum Ecclesia non definiverit sententiam priorem, adeoque nec fide certa sit, non sit probandum votum illud, quod *sanguinarium* vocant, pro illa sententia tuenda.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Parvuli ex hac vita decedentes cum peccato originali, sive non abluti Sacramento Baptismatis, privantur omnino hæreditate cœlesti, aperte testante Redemptore nostro, neminem non baptizatum *posse introire in regnum Dei*, non alia plane de causa, nisi propter originale, quo infecti sunt, peccatum; quodque eos indignos efficit regni cœlestis.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Tamquam adversa Scripturis, S. Augustino, ac Ecclesiæ Patribus explodenda est opinio Card. Sfondrati, aliorumque, qui in suo *Nodo Prædestinationis dissoluto* docet, beatos quidem non esse, sive ad regnum Cœlorum non pervenire parvulos absque Baptismate decedentes; non tamen eos perire, sive damnari. Siquidem Apostolus expresse affirmat ad Rom. 5. *Judicium ex uno in condemnationem*; quod ideo dicit, ut animadvertit S. Augustinus, quia sufficeret ad condemnationem, etiamsi non esset in hominibus, nisi peccatum originale. Deinde, ut cæteros Patres omittam, in Concilio Lugdunensi II. sub Gregorio X., & Florentino sub Eugenio IV. definitum est, *illorum animas, qui in actuali, & mortali peccato, vel cum solo originali decedunt, mox in Infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendos*.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Non minus explodenda est sententia, quam docuerunt Marsilius, Lessius, Suarez, aliique, nimirum pueris cum solo originali morientibus locum aliquem futurum feliciorem, lætioremque, quam sit alicujus mortalis in hac vita. Hanc sententiam convenire cum ea, quam tradidere Pelagiani, & Africana Concilia damnarunt, omnino mihi videtur. Unde S. Augustinus ad Vitalem *Epist.* 217. inter duodecim sententias, quas *ad fidem pertinere* docet, octavam his verbis enunciat: „ Scimus etiam parvulos secundum ea, „ quæ per corpus gesserunt, recepturos „ vel bonum, vel malum. Gesserunt autem non per se ipsos, sed per eos, quibus pro illis respondentibus & renunciare Diabolo, & credere in Deum, unde „ & in numero fidelium computantur, „ pertinentes ad sententiam Domini dicentis: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui autem non crediderit, condemnabitur*. In damnatione quidem omnium mitissima, & levissima erunt, „ qui cum solo peccato originali decedunt “.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Multo minus toleranda videtur opinio P. Molinæ, qui *in Concordia q.* 13. *art.* 4. *&* 5. existimat, parvulos a regno Dei propter originariam culpam exclusos, amissis tantummodo gratuitis donis, in reliquis perinde se habituros, ac si in solis naturalibus constituti forent: Imo post finalem extremi Judicii diem, cum ipsorum animæ suis fuerint restitutæ corporibus, ab omnibus miseriis, & ærumnis, quas nos in hac vita patimur, ex Dei munere liberandos, melioremque vitam ab omni vitio mentis, & corporis immunem in omnem æternitatem esse consequuturos. Hæc plane sententia ab omnium Sanctorum Patrum, ac præsertim SS. Augustini, & Thomæ doctrina perquam aliena est; mihique censura digna videtur, quemadmodum illam etiam judicarunt Romani Consul-

fultores in celebri Congregatione *de Auxiliis*, qui eam in censu Canonum doctrinæ damnandæ collocarunt jussu Pauli V. Et certe ad errores Pelagianorum, & Semipelagianorum proximius saltem accedere, ipsumque originale peccatum ut veram culpam non admittere, ita a Thoma de Lemos demonstratum est in Congregatione VIII. coram Clemente VIII. habita, ut Pontifex pronunciaverit, id consequens esse ex illa sententia, prout idem Author testatur *in Panoplia Tom. 1. tract. 1. cap. 22.* Unde & eamdem sententiam veluti hæreticam agnoscunt Card. Bellarminus, & Card. Norisius, aliique.

Consectarium Octavum.

VIII. Ex defectibus tum animæ, tum corporis, quibus in hac misera vita obnoxii sumus, proclive nobis est inferre existentiam peccati originalis, quo tota humana natura corrupta fuit, etiamsi deesset revelatio divina, quæ hanc veritatem nobis manifestam fecit. Ut enim, quemadmodum Capite præcedente retulimus, sapientissime ratiocinatur S. Thomas *lib. 4. contr. Gent. cap. 52.*: „ Cum Deus „ humanorum actuum sic curam gerat, ut „ bonis operibus præmium, & malis pœ„ nam retribuat, ex ipsa pœna possumus „ certificari de culpa. Patitur autem com„ muniter humanum genus diversas pœnas „ & corporales, & spirituales. Inter cor„ porales potissima est mors, ad quam „ omnes aliæ tendunt, & ordinantur, sci„ licet, fames, sitis, & alia hujusmodi. „ Inter spirituales autem est potissima de„ bilitas rationis, ex qua contingit, quod „ homo difficulter pervenit ad veri cogni„ tionem, & de facili labitur in errorem, „ & appetitus bestiales omnino superare „ non potest, sed multoties obnubilabitur „ ab eis ". Quoniam vero posset quispiam reponere, defectus hujusmodi sive spirituales, sive corporeos consequi ex ipsa materiæ, qua compacti sumus, conditione, prout reapse effutiunt *Deistæ*: hos, aliosque confutare pergit S. Doctor probatione supra relata, hic iterum plane legenda.

Consectarium Nonum.

IX. Hinc vero satis intelligi potest corruptio, sive inordinatio ad concupiscentiam inducta per originale peccatum. Nam tametsi concupiscentia sit naturalis in nobis, ex se minime deberet adversari rationi, sed ipsi prompte obedire. Ut enim scribit idem S. Doctor hic q. 82. art. 3. ad 1.: *Quia in homine concupiscibilis naturaliter regitur ratione, in tantum concupiscere est homini naturale, in quantum est secundum rationis ordinem. Concupiscentia autem, quæ transcendit limites rationis, inest homini contra naturam. Et talis est concupiscentia originalis peccati*. Et de hac concupiscentia loquutum est Concilium Tridentinum, dum ait, *ex peccato esse, & ad peccatum inclinare*.

Consectarium Decimum.

X. Ex his etiam sequitur, peccatum originale æqualiter esse in omnibus; quod S. Thomas hic *art. 4.* probat: quia peccatum originale in sua formali ratione duo importat, scilicet privationem justitiæ originalis, & respectum ad peccatum primi parentis, a quo per infectam originem derivatur; quæ sane eadem omnino sunt in omnibus, qui illud contrahunt, ut satis est manifestum. Cæterum prætereunda non est pulcherrima doctrina, quam tradit *in resp. ad primum* argumentum ex eo deprompturn, quod experientia compertum sit, non omnes æqualiter pronos esse ad concupiscendum. Sic itaque hoc argumentum diluit: „ Dicendum, quod soluto „ vinculo originalis justitiæ, sub quo quodam

„ dam ordine omnes vires animæ conti-„ nebantur , unaquæque vis animæ tendit „ in suum proprium motum , & tanto ve-„ hementius , quanto fuerit fortior . Con-„ tingit autem , vires aliquas animæ esse „ fortiores in uno , quam in alio propter „ diversas corporis complexiones . Quod „ ergo unus homo sit pronior ad concupi-„ scendum , quam alter , non est ratione „ peccati originalis, cum in omnibus æqua-„ liter solvatur vinculum originalis justi-„ tiæ , & æqualiter in omnibus partes in-„ feriores animæ sibi relinquantur : sed „ accidit hoc ex diversa dispositione po-„ tentiarum " . Id explicari potest equorum exemplo . Sicut enim soluto fræno , quo hi detinebantur , unus alio citius , ac fortius sessorem agitat , aut magis effræne in præcipitium fertur , non propter inæqualitatem solutionis , sed propter majorem ferociam unius præ altera : ita amisso justitiæ originalis dono , quod omnes tum corporis , tum animæ vires in ordine debito continebat , ipsæ in quibusdam magis effrænate feruntur in objecta sua , non propter amissi doni inæqualitatem , sed propter differentiam complexionis corporum .

Consectarium Undecimum.

XI. Audiendi non sunt , qui ita extenuant peccati originalis effectus , sive vulnera per illud inflicta , ut ferme ad nihilum redigant . Hujusmodi sunt , qui a culpabili transgressione ea delicta excusant , quæ ob ignorantiam juris naturæ committimus ; qui gratiam omnibus conferri docent , eamque nulli denegari in pœnam peccati originalis ; qui ipsam carnis concupiscentiam , seu libidinem naturalem esse asserunt , non malam , sive vitiosam &c. Repugnant siquidem hujusmodi doctrinæ his , quæ de effectibus peccati originalis tradidere Ecclesiæ Doctores , maximeque S. Augustinus, qui inter alia *de gratia* loquens , quam aliquibus in pœnam hujusce peccati Deus non confert , hoc illos argumento revincit epist. 217. ad Vitalem : *Quomodo dicitur* , ait , *eam gratiam fuisse accepturos , si non illi , quibus non datur , eam sua voluntate respuerint ? cum multis non detur parvulis , & sine illa plerique moriantur , qui non habent contrariam voluntatem , & aliquando cupientibus , festinantibusque parentibus , ministris quoque volentibus , ac paratis , Deo nolente , non datur : cum repente , antequam detur , expirat , pro quo , ut acciperet , currebatur ? Unde manifestum est , qui huic resistunt tam perspicuæ veritati , non intelligere omnino , qua locutione dictum sit , quod omnes homines* vult Deus salvos fieri &c.

Alios quoque neotericos , qui concupiscentiam , prout in nobis est ab originali peccato relictam , aut *de se bonam* , aut saltem *indifferentem* arbitrantur , refellit S. Doctor *lib. 3. contr. Julian. c. 22.* Asserebat Julianius , prout ille refert : *Concupiscentia naturalis qui modum tenet , bono bene utitur ; qui modum non tenet , bono male utitur : qui autem etiam ipsum modum sanctæ virginitatis amore contempserit , bono melius non utitur* . Nonne etiam gemina dicunt nonnulli Theologi ? Verum quid inquit Augustinus ? *Ego vero sic ad tria ista respondeo : Concupiscentiæ carnalis qui modum tenet , malo bene utitur : qui modum non tenet , malo male utitur : qui autem etiam ipsum modum sanctæ virginitatis amore contempserit , malo melius non utitur . In hac controversia de bene utendo , utrum bono , an malo , tota inter nos causa versatur* . Quis non potius in sententiam concedat S. Ecclesiæ Doctoris , quam Juliani Semipelagiano surfure infecti ?

Consectarium Duodecimum.

XII. Hinc vero infert S. Pater , & inferre nos ipsi debemus , quidquid ex concupiscentia fit , male fieri , malumque esse , ta-

tametsi secundum se licitum, bonumque foret: ex mala siquidem, & vitiosa radice nascitur. Quare si Conjuges sancti sint, sancteque conjugale opus exerceant, non ad hoc ex concupiscentia, sed ex alio honesto fine, scilicet procreandæ prolis &c. moventur; & tunc *malo bene utuntur*, ut ait S. Augustinus.

Consectarium Decimumtertium.

XIII. Atque ex his colligamus oportet, ea, quæ de vulneribus a peccato originali inflictis dicta sunt, ac præsertim de concupiscentia, plurimum ad praxim deservire; quoniam ex his perspicue intelligimus, inordinatum esse, adeoque malum obedire, sive morem gerere concupiscentiis nostris, piisque animabus motus ejusdem displicere debere, iisque cohibendis allaborandum esse, licet nullum impendeat periculum consensus in peccatum. Tenemur quippe illud omne devitare, quod inordinatum est, Deoque displicere cognoscimus.

Consectarium Decimumquartum.

XIV. Sapiens est, atque admodum opportuna animadversio S. Thomæ hic *q.* 85. *art.* 3. ubi agit de quatuor vulneribus potissimum ab originali peccato inflictis. Postquam enim de his disseruit, subjicit: *Sed quia inclinatio ad bonum virtutis in unoquoque diminuitur per peccatum actuale, ut ex dictis patet, etiam ista sunt quatuor vulnera ex aliis peccatis consequentia, in quantum scilicet per peccatum & ratio hebetatur præcipue in agendis, & voluntas induratur ad bonum, & major difficultas bene agendi accrescit, & concupiscentia magis exardescit*. Profecto si attente perpendamus peccantium miserum statum, statim perspectum fiet, quam ex actualibus culpis ea vulnera magis renoventur, & augeantur. Et quidem experientia satis ostendit, crassiorem fieri ex commissis peccatis ignorantiam illorum; adeo ut de ipsis Scriptura testetur Proverb. 4. *Via impiorum tenebrosa; nesciunt, ubi corruant*. Et ad Ephes. 4. *Ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati a via Dei per ignorantiam, quæ est in illis*.

Quod etiam peccatis actualibus *infirmitas, malitia, concupiscentia* excrescant, eadem funesta experientia docet, in iis præsertim, qui vel peccandi consuetudine, vel pravis habitibus involuti sunt, in quibus malitia, & concupiscentia tanto amplius roboratur, & crescunt, quanto magis, illis satisfit, adeo ut, consuetudine in naturam quodammodo versa, jam quasi necessitate trahantur in malum.

R E F L E X I O.

Quemadmodum ex venenatis plantis antidotum periti Medici parare solent, ita & nos ex lethifera originalis peccati radice remedium adversus spirituales ægritudines nostras conficere possumus, ac debemus. Multæ profecto sunt, magnæque utilitates, quas ex seria consideratione vulnerum, sive morborum, quibus ex eo peccato humana natura infecta, corruptaque fuit, assatim haurimus, ut iisdem idonea medicamenta præstemus, ac ferales consecutiones avertamus. Ac primum dum corruptionem, quam patimur, virium animæ nostræ, ac facultatum attento studio meditamur, excitatur in nobis *humilitas* virtus omnibus hanc vitam agentibus perquam necessaria. Quis namque est, qui sibi ipsi summopere non vilescat, dum sedula mente perpendit se in omnibus animæ suæ potentiis adeo corruptum esse, depravatumque, ut quodammodo dicere vere quisque valeat de semetipso, quod de cæco nato, & a Christo jam luce donato cæciores Pharisæi dicebant, se *in peccatis totum esse natum*, aut illud saltem, quod de

se

se fatebatur Propheta : *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*; in pravis scilicet concupiscentiis, ac mentis tenebrosa caligine, unde tot peccata prodeunt, nisi Deus omnipotenti gratia sua hominem adjuvet, & ad illas vincendas confirmet, ac roboret juxta illud Innocentii I. Pontificis: *Necesse est, ut, quo adjuvante vincimus, eo non adjuvante, vincamur?* Nonne ipsa experientia certos nos efficit de illa Augustini sententia, qua labem contractæ ex Adamo culpæ adversus Julianum defendens dicebat? *Ecce circumspice sensus tuos miseria generis humani .... Quantalibet felicitate præpolleas, nullum sine bello intestino diem ducis, si tamen, quod profiteris, implere conaris .... Intuere : etiam Deo servientes tentat error, ut decipiat; tentat labor, aut dolor, ut frangat; tentat libido, ut accendat; tentat mæror, ut sternat; tentat typhus, ut extollat. Et quis explicet omnia festinanter, quibus gravatur jugum super filios Adæ .... a die exitus de ventre matris eorum usque in diem sepulturæ in matrem omnium, nisi delicti originalis meritum præcessisset?* Quis hæc attendens se altius efferat? Quis non potius de miseria sua non confundatur, ac de se abjectissime sentiat?

Ex hoc sinceræ humilitatis sensu statim oritur, nec potest non oriri diffidentia illa salutaris de viribus nostris, ac fiducia collocanda in solo Deo, meritisque Jesu Redemptoris omnium. A quo siquidem alio tot inter hostes, inter tot infirmitates, concupiscentiæ præstigias, ignorantias, pericula, in quibus continenter versamur, auxilium & salutem expectare possumus; nisi ab eo, qui solus Medicus est, ac Salvator animarum nostrarum, solusque suo effuso pretioso Sanguine a primigeniæ culpæ macula nos emundavit, veniamque, & gratiam, quam amiseramus, comparavit? Hanc autem plane consequi minime valemus juxta providentiæ suæ ordinem, nisi humili, frequenti, ferventique oratione pro obtinenda a Deo misericordia, & adjutorio gratiæ suæ. Ecquis sane, dum se infirmum, & imbecillem considerat, tot hostibus oppugnatum, tot tenebris involutum, tot cupiditatibus abstractum, & illectum, de se diffidens non clamet cum Regio Propheta, aliisque sanctis Viris: *Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus; Deus meus, adjutor meus, & sperabo in eum .... Invocabo Dominum; & ab inimicis meis salvus ero .... Torrentes iniquitatis conturbaverunt me .... Invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi .... Dominus illuminatio mea, & salus mea .... Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte .... Concupiscentiam oculorum amove a me .... Miserere mei, Domine, quoniam infirmus sum .... Sana me, Domine, & sanabor .... Cor mundum crea in me, Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis* : & alia id genus?

Sed & alium in nobis excitat utilissimum effectum consideratio vulnerum, quæ originale peccatum nobis incussit; nempe ut secundum Petri Apostoli monitum *in timore, & tremore salutem nostram operemur*, & contra tot domesticos hostes, quibus incessanter impetimur, præter extraneos, armis nos spiritualibus muniamur. Quis namque non timeat, dum ob innumeras insidias, & peccandi incentiva, & occasiones periclitantur æterna salus? Quis non contremiscat tot inter laqueos, & bella, dum Apostolum audit 1. *ad Corinth. cap.* 10. clamantem : *Qui se existimat stare, videat, ne cadat?* Dum Concilii Tridentini *sess.* 6. *cap.* 13. admonitionem perpendit, ut ipsi pariter justi *cum timore, & tremore salutem suam operentur in laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus, & oblationibus, in jejuniis, & castitate?* Formi-

midare enim debent (scientes , quod in spem gloriæ , & nondum in gloriam renati sunt) de pugna , quæ superest cum carne , cum mundo , cum Diabolo , in qua victores esse non possunt nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent dicenti : Debitores sumus non carni , ut secundum carnem vivamus : si enim secundum carnem vixeritis , moriemini ; si autem spiritu facta carnis mortificaveritis vivetis . Rom. 8. Et rursus Ephes. 6. idem Apostolus commendat omnibus: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias Diaboli . . . . State ergo succincti lumbos vestros , & induite loricam justitiæ . . . . In omnibus sumentes scutum fidei , in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere ; & galeam salutis assumite , & gladium spiritus, quod est verbum Dei, per omnem orationem , & obsecrationem , orantes omni tempore in spiritu , & in ipso vigilantes in omni instantia , & obsecratione &c.*

Demum eadem consideratio vulnerum quæ impressa manent in anima nostra, & *ad agnum*, ut idem Concilium Tridentinum ait, relicta sunt, nos inducit ad serio discutiendos actus , affectusque nostros , ne forte , ut sæpe contingit , ad agendum concupiscentia , sive cupiditate moveamur , dum nos charitate moveri credimus . Quandoquidem necesse omnino est , ut folicite laboremus ad comprimendos motus concupiscentiæ, quæ charitatis venenum est, seminatrix zizaniorum , & corruptela omnium actuum nostrorum . Equidem concupiscentiæ motum , quem triplicem cum Augustino distinximus , & hæreditaria successione a primo nostro parente accepimus , interimere , aut prorsus cohibere nequaquam valemus . At saltem mortificare possumus cum auxilio Divino , rationi subjicere , ac velut crucifigere juxta illud Apostoli : *Qui sunt Christi , carnem suam crucifixerunt cum vitiis , & concupiscentiis* ; ut per continuam mortificationem stimulus carnis jugiter minuatur in nobis, qui totaliter extingui non potest : & concupiscentiæ inimica charitas magis magisque in corde nostro augeatur ; atque ita , ut loquar cum eodem Apostolo, *expoliemus veterem hominem cum actibus suis , novumque induamus , qui renovatur in agnitionem , secundum imaginem ejus , qui creavit illum in justitia , & sanctitate veritatis*, prout subdit ad Ephes. cap. 4.

Hæ , aliæque sunt uberes , quas ex attenta consideratione vulnerum ab originali peccato susceptorum , utilitates , consequi possumus , quibusque iisdem vulneribus sanandis medicinam idoneam comparamus , ne detrimentum illud nobis afferant , quod tot hominibus afferre solent ambulantibus *in vanitate sensus sui , alienatis a via Dei , per ignorantiam , quæ est in illis , propter cæcitatem cordis ipsorum* .

CAPUT V.

De Peccato Philosophico .

DOCTRINA.

I. *Cur disputationi de peccato originali adnectatur ea , quæ est de peccato* philosophico ?

II. *Peccatum duplicem mentis considerationem subire valet .*

III. *Error ab Ecclesia de peccato* philosophico *damnatus in eo consistit , quod utraque ratio* offensæ Dei , *&* repugnantiæ cum ratione *reipsa sejungantur* .

IV. *Ex damnata propositione infertur germana notio peccati* philosophici .

V. *Qui admittunt ignorantiam Dei invincibilem , peccatum* philosophicum *etiam admittere necessum est . Sententia P. Molinæ de hac ignorantia .*

VI. *Eamdem sententiam expresse tradit P. Arriaga .*

VII. *Post damnatam* peccati philosophici *doctrinam , illud admittere debent , qui ad peccatum formale necessariam doceat* ad-

advertentiam actualem ad malitiam.

VIII. *Aliquibus exemplis hoc declaratur. Doctrina P. Matthæi Stozii proponitur.*

IX. *Author iste sententiam damnatam peccati philosophici apertissime tradit.*

X. *De sententia inquiritur P. Claudii Lacroixii. Ponit iste imprimis diserte principia, unde fluit peccatum philosophicum.*

XI. *Illud quoque post damnatam propositionem admittere pluribus evincitur.*

XII. *Quædam ab ipso positæ limitationes ad vitandam damnationem nullius momenti demonstratur.*

XIII. *Aliæ ad idem confirmandum animadversiones.*

§. I.

In quo consistat peccatum Philosophicum.

I. DISPUTATIONI de peccato originali, ejusque effectibus statim subnectere præstat aliam *de peccato*, ut vocant, *philosophico*; quoniam, quæ de hoc tradita sunt a compluribus Theologis laxioris Ethicæ, ferme omnia evertunt, ac pessumdant, quæcumque docuit, ac docet Ecclesia de vulneribus ab illo peccato nobis inflictis; ac præsertim de ignorantia, atque concupiscentia, quas ex eodem contraximus. Equidem quæ alibi de hisce plagis fatalibus disseruimus, satis esse possent ad detegendam turpitudinem, atque horrorem *philosophici peccati* doctrinæ nuperrime in Theologiam Moralem introductæ. Verum iis in locis principia potius, unde hoc monstrum emersit, quam ipsum in horribili aspectu suo ostendimus. Quare occasione data, illud hic manifestum fieri oportet, ut execremur potius, ac detestemur, quam ut multis argumentis contemamus. Sola quippe ejusdem facies clara in luce proposita ad plenam confutationem abunde est.

II. Ut peccatum hoc nitide pateat, omnisque confusio, quæ suboriri posset, abigatur, recolenda est illa S. Thomæ sententia, quam habet *p.* 1. *q.* 71. *art.* 6. *ad* 5.; nimirum, quod *a Theologis consideratur peccatum præcipue secundum quod est offensa contra Deum: a Philosopho autem Morali secundum quod contrariatur rationi*. Qua in sententia nemo non videt, peccatum duplicem subire posse considerationem; nempe & quod sit *offensa Dei*, & quod sit *contra rationem*; non quod duæ ejusmodi formalitates, aut acceptiones reipsa sejungi valeant a peccato: hoc enim aperte negat S. Doctor ibid. *art.* 2. *ad* 4. sed solummodo per intellectum, quatenus intellectus *Theologi præcipue* considerat peccatum, prout est offensa Dei; *Philosophi* autem *Moralis*, prout est contra rationem. Unde in hoc nullus error est, nulla deceptio, absurdum nullum; adeoque id probant S. Thomas, cæterique, qui recte cum ipso sentiunt, Theologi, qui sæpius illud accipiunt, & respiciunt, ut Deum offendit, & aliquando etiam, ut rationi humanæ repugnat. Sed dum hoc modo considerant, simul conveniunt, rationem utramque re separari non posse a peccato; ita ut quatenus etiam rationi adversatur, offensa semper Dei sit, atque adeo dissolvat amicitiam Dei, dignaque sit æterna punitione.

III. Error peccati, quod *philosophicum* vocant, & quidem absurdissimus, in eo positus est, quod utraque ratio, offensæ scilicet Dei, & repugnantiæ cum humana ratione ita invicem separari valeat, ac de facto separetur, ut altera sine altera consistere queat; adeoque, quamvis sit *contra humanam rationem*, non sit tamen *Dei offensa*, ac proinde eos lethales effectus non inducat, qui ex ipso consequuntur. Quod clarissime expressum est in propositione ab Ecclesia damnata sub Alexandro VIII. & iisdem verbis producta, ac defensa anno 1686.

1686. præside R. P. Francisco Musnietio, in Aula majore Collegii Divionensis Soc. Jesu, quæ ita sonat: *Peccatum Philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi: Theologicum vero, & mortale est transgressio libera legis Divinæ. Philosophicum, quantumvis grave in eo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum; sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.*

IV. Ex hac proscripta, & anathemate perculsa propositione habes primo veram, ac legitimam notionem *peccati philosophici* in eo, quod separet utramque rationem ipsa re, non per solam intellectus considerationem; dum *theologicum*, & *philosophicum* definiens, priori tribuit, quod alteri negat. Affirmat quippe de *philosophico*, quod sit actus *moralis*, adeoque deliberatus: quod sit *disconveniens naturæ rationali, ac rectæ rationi*, sive ex objecto suo verum, ac formale peccatum: ac demum, quod sit peccatum *grave*, & gravissimum, dum air, *quantumvis grave*; & consequenter non veniale, non leve in hoc ordine, repugnantiæ videlicet cum ratione humana. Nihilominus asserit hoc peccatum non esse *offensam Dei, neque peccatum mortale*, quod *dissolvat amicitiam Dei*, & mortem animæ afferat, *neque æterna pœna dignum*, quæ non infligitur, nisi iis, qui Deum graviter offendunt. Ejusmodi characteres solum tribuit peccato *theologico*; quod, ut tale sit, satis non est, quod peccatum disconveniat humanæ rationi, sed insuper requiritur, quod sit *libera transgressio legis divinæ*; adeout hæc a peccante cognoscatur: alioquin nec *mortale* peccatum est, nec gratiam divinam excludit, nec pœnam æternam meretur legis Dei transgressoribus denunciatam.

Habes secundo exempla in praxi hujus peccati *philosophici*, prout a *theologico* secernitur; nimirum in iis omnibus, *qui Deum vel ignorant, vel de Deo actu non cogitant*. Quare siquæ sunt nationes, ut esse nonnulli arbitrantur, aut certe sive qui Atheismum profitentur, sive quos Deum ignorare nonnulli Theologi sibi persuadent; nunquam peccant peccato *theologico*, tametsi multa etiam horribiliora facinora perpetrent, sed ut summum peccato *philosophico*, quatenus ea peragunt, quæ rationali naturæ contraria sunt; adeoque nec Deum offendunt, nec pœnas Inferni merentur. Ar neque Deum offendunt, & Inferni pœnas merentur, qui licet Dei cognitione non careant; attamen dum peccant, *de Deo actu non cogitant*, juxta Authorem damnatæ propositionis: qui plane cum plurimi sint, immo innumerabiles inter ipsos Christianos, & Catholicos, sequitur evidenter, eos sola *philosophica peccata* committere, dum vel ipsa patrant delicta gravissima; adeoque propter hæc damnationem non incurrere, & etiam æternam salutem obtinere posse.

Habes tertio fundamentum hujus monstrose doctrinæ in eo consistere, quod juxta Authores *peccati philosophici* ad peccatum *theologicum* necessaria sit *actualis cognitio Dei*, sive *actualis advertentia ad malitiam* peccati, quod Deum offendit, aut legem ab eo latam violat, aut eidem displicet. Idque Author ipse decerptæ propositionis in suis dictatis exposuit, inquiens: *Sicut actus humanus nunquam est malus, sublata* actuali (de hac enim loquitur) *cognitione malitiæ; sic nunquam est offensa Dei, si non agnoscatur esse offensa Dei*. De hac necessitate cognitionis Dei, & advertentiæ actualis ad peccatis malitiam, aut offensam Dei, ad culpam theologicam contrahendam, fuse nos egimus *tract. 2. hujus Operis*, ubi *de ignorantia* sermo habitus est, ad quem Lectorem remittimus. Nunc so-

 lum

lum indigitabo quosdam Authores tum ex eis, qui in hanc absurdissimam opinationem prolapsi sunt, antequam ab Ecclesia damnaretur; tum ex illis, qui eamdem tradidere, postquam ab Ecclesia damnata fuit, ut a lectione horum librorum caveant omnes, & venenum, quod vel aperte, vel occulte continent, ex inconsideratione non ebibant.

§. II.

Authores, qui vel errorem peccati philosophici *docuerunt, vel saltem principia posuere, unde necessario consequitur.*

V. Proximum principium *philosophici peccati* est invincibilis ignorantia Dei, unde illud necessario provenit juxta allatam doctrinam: Si enim Deus concedatur invincibiliter ignorari, jam etiam concedere necessum est, non esse nisi peccata contra solam humanam rationem, adeoque *mere philosophica*, quæcumque flagitiosa, ac nefaria committuntur ab hisce Deum, legemque divinam ignorantibus. Primo itaque hanc sententiam diserte docet P. Ludovicus Molina, qui *in* 1. *p. D. Th. q.* 11. *art.* 1. scribit: „ Et quidem Epicurus, ut „ est apud Ciceronem lib. 1. de nat. „ Deor., in ea fuit sententia, ut affirma„ verit, *gentes omnes perceptionem quam„ dam* (quam ipse prolepsim appellat) „ *habere, quod Deus sit, naturaliter homi„ num animis sine lege, sine instituto, aut „ sine doctrina insertam.*; quam sententiam „ sequitur eo in loco Tullius ". Verum hæc sententia Molinæ non arridet: unde oppositam post aliqua tradit, inquiens: „ Ex dictis colligi potest, tam rudes, & „ incultos posse aliquot homines esse, ut „ *maxima cum probabilitate* affirmare possi„ mus, in eis *ignorantiam invincibilem Dei* „ posse reperiri; quod primo, & secundo, „ cum de ignorantia ageremus, observa„ vimus. Porro ea ignoratione excusabun„ tur a peccato infidelitatis; & quod Deum „ non colant, nec eidem honorem debi„ tum exhibeant, *non erit eis culpæ tri„ buendum* ". Erunt ergo hujusmodi delicta, quemadmodum & alia omnia, quæ in ea ignoratione committunt, peccata *mera philosophica*, quæ nullam in alia vita pœnam merentur. Quo ergo pergent post vitam hanc homines hujusmodi? Haud plane ad Inferna; sed vel ad locum illum admodum felicem, quem Molina tribuit parvulis absque Baptismo decedentibus; aut si fortasse baptizati fuerint, in Regnum Dei fruituri beatissima ejus præsentia, quamvis hic nunquam ipsum agnoverint.

VI. Eamdem sententiam Molinæ sequitur P. Rodericus Arriaga *T.* 1. *disp.* 11. *sect.* 3. *n.* 17. ubi ait: " Probabiliorem „ censeo sententiam Molinæ, quam facile „ inde probo: Nam, ut supra ostensum „ est, non est veritas per se nota, Deum „ existere .... Ego sane vix dubito, „ quin *multi possint inveniri*, in quibus nec „ per umbram similis excitetur ratiocina„ tio (quam cæteri Theologi afferunt). „ Poterunt ergo habere *ignorantiam invin„ cibilem Dei* ". Quid igitur, si aliquis ex his hominibus ignorantia invincibili Dei laborantibus occidat, mœchetur, furetur &c.? Quidpiam ne peraget, quo Dei legem transgrediatur, & peccet? Hoc sibi argumentum ita objicit Arriaga. „ Objicies. „ Ergo talis homo ignorans Deum non „ peccabit mortaliter, etiamsi alium oc„ cidat, & putet se malum facere. Nam „ peccatum mortale definitur communiter: „ *Est dictum, factum, vel concupitum con„ tra legem æternam Dei*. Ille autem eam „ legem ignorat. Ergo non peccat, licet „ *noscat, se contra rationem agere* ". En argumentum. Quid igitur respondet? Audi.

„ Resp. De hoc egi in materia de acti„ bus humanis, ubi proprius est illius lo„ cus,

„ cus ; dixique , talem *non promeriturum* „ *per illud factum pœnam æternam* , sed „ temporalem gravem , qua a Republica „ sufficienter punitur furtum , quatenus „ est contra illam , vel virgis , vel suf„ pendio . Nam ratio promerendi pœnam „ æternam solum desumitur ex eo , quod „ aliquis homo saltem in confuso *noscat* , *se* „ *offendere Deum summum* ; quod in igno„ rante non reperitur . Nec inconveniens „ est in tali concedere , eam actionem *non* „ *esse æterna pœna dignam* ex ignorantia illa „ invincibili " . In hac doctrina peccatum *philosophicum* expresse contineri nemo negaverit. Hinc autem alii plures Theologi, qui eam ante damnatam ab Alexandro VIII. propositionem adductam docere veriti sunt , saltem admiserunt in illa suppositione , quæ longe frequentior est , quod nempe homines peccantes afflati quidem sint habituali notitia Dei: sed tamen dum peccant , de Deo ipso actu non cogitant , sive de malitia ejus , quod faciunt , de offensa Dei , quam incurrunt , aut æterna pœna , quam actio illa promeretur : quod pariter in propositione anathemate perculsa exprimitur . Ad alios pergamus Authores , qui post damnationem illius propositionis scripsere .

§. III.

De Authoribus , qui post damnatam propositionem admittunt , aut admittere tenentur peccatum philosophicum .

VII. Hoc in censu reponi omnino debent Authores illi plurimi , qui etiam , damnata jam philosophismi sententia , docere perrexerunt necessitatem advertentiæ actualis ad malitiam pravæ actionis , aut omissionis, sive ad offensam Dei, aut transgressionem divinæ legis , ad contrahendam culpam , aut peccatum *formale* , ut ajunt, quod dissolvat amicitiam Dei , & dignum sit æterna pœna , Hac enim posita doctrina, necessario sequitur *peccatum philosophicum* , sicuti in allata propositione describitur . Nam quantumvis grave , & gravissimum peccatum sit illud, quod homo committit , si non advertit actualiter , prout ferme omnes peccatores præsertim habituati , excæcati , obdurati reapse non advertunt ad malitiam actuum suorum , ad offensam , quam Deo irrogant , ad Dei legem, quam transgrediuntur ; nullum mortale peccatum perpetrant , quod Deum offendat , quod mortem animæ inferat , quod sempiternam pœnam promereatur : adeoque nihil aliud superest , nisi ut peccata *philosophica* committant , digna quidem supplicio temporali , inferendo a Republica humana, non autem æterno a Deo infligendo . Quapropter sectatoribus hujus absurdæ opinionis illud jure, ac merito dicere possumus , quod ajebat Augustinus in lib. de adult. Conjug. *mutate antecedentia* , *si vultis cavere sequentia*. Verum ad unius , aut alterius saltem sententias referendas deveniamus , quæ proximius spectant *philosophicum peccatum* .

VIII. P. Matthæus Stozius S. J. in suo *Tribunali Pœnitentiæ* edito anno 1766. *lib.* *1. part. 5. pag.* 347. ita scribit: „ Ad peccatum mortale non sufficit scire , id „ graviter repugnare rectæ rationi , sed „ requiritur, ut, dum committitur , scia„ tur , sive occurrat id esse *gravem Dei* „ *offensam* . Lessius , Lugo &c. Ratio est , „ quia si homo non cognoscit , *Deum of-* „ *fendi*, & quidem *graviter* , tunc offensa „ *gravis* non est illi voluntaria , neque „ malitia offensæ formalis in ipso reperie„ tur . Ergo non poterit illa ad culpam „ imputari . Quod si vero ratio offensæ „ formalis Dei non reperitur in actu , „ *non erit peccatum theologicum* ; ergo nec „ mortale , licet fiat cum advertentia , „ *quod fiat contra naturam rationalem* , „ Theo-

„ Theologi enim peccatum longe aliter „ considerant, quam *Philosophi Morales*. „ Isti enim considerant peccatum, prout „ dicit oppositionem cum natura rationali, „ seu dictamine rationis; seu, ut alii lo- „ quuntur, cum Republica rationali. Illi „ vero, prout dicit oppositionem cum di- „ ctamine Dei, vel cum Deo Reipublicæ „ rationalis capite. Et hinc factum est, „ ut duplex in peccato distingueretur ma- „ litia: una *philosophia*; illa nempe, quæ „ est contra naturam rationalem: altera „ *theologica*; illa scilicet, quæ desumitur „ ex oppositione cum divina majestate, „ & alio nomine formalissime dicitur *offen-* „ *sa Dei*: quia injuria, & offensa Dei ni- „ hil aliud est, quam voluntaria oppositio „ cum ejus præceptis. Et in hac conside- „ ratione sermo est de peccato, cum quæ- „ ritur, an ad hoc, ut contrahatur, re- „ quiratur cognitio *repræsentans*; *illo offen-* „ *di Deum*, *&* *quidem graviter*. Et præ- „ requiri etiam Christus ipse *Luc.* 12. satis „ indicavit; *Servus*, inquiens, *qui cogno-* „ *vit voluntatem Domini sui*, *&* *non fecit* „ *secundum voluntatem ejus*, *vapulabit mul-* „ *tis*: *qui autem non cognovit*, *&* *fecit di-* „ *gna plagis*, *vapulabit paucis*. Ex his „ enim satis aperte constat, per pecca- „ tum commissum sine advertentia, Deum „ *non graviter offendi*, non mereri pœnam „ æternam, atque adeo nec mortale esse „ in sensu theologico ".

IX. Non dicam solum *satis aperte*, sed apertissime, & luculentissime *constat*, Authorem hunc docere sententiam damnatam *peccati philosophici*, tum quia expresse ait, *ad peccatum mortale non sufficere scire*, *id graviter repugnare rectæ rationi*, *sed requiri*, *ut*, *dum committitur*, *sciatur*, *sive occurrat*, *id esse gravem Dei offensam*. Si enim hoc requiritur; solumque *sciatur*, *aut occurrat repugnare graviter rectæ rationi*, jam non erit *offensa Dei*, sive *theologicum* peccatum; sed mere *philosophicum*. Quod etiam ex subjecta ratione clarius elucescit, ut eam consideranti patet. Tum quia nedum duplicem illam rationem, sub qua peccatum considerari utique posse diximus cum D. Thoma, distinguit utcumque; sed evidentissime unam ab altera ita separat, aut sejungit, ut una sine alia inveniatur, ut liquet ex toto contextu; & ex eo, quod ex textu Evangelico, quo plane abutitur, concludat, *per peccatum commissum sine advertentia*, qua nempe *repræsentetur* peccatum nedum ut rectæ rationi contrarium, sed *ut offendens Deum*, *&* *quidem graviter*; *Deum non graviter offendi*, *nec mereri pœnam æternam*. Ad alium pergo Scriptorem, cujus opera omnium ferme manibus teruntur non sine ingenti morum pernicie.

§. IV.

Peculiares animadversiones in doctrinam P. Lacroixii de hoc argumento.

X. P. Claudius Lacroixius, qui Theologiam Moralem P. Busembaum plurimum auxit, & ampliavit, quæ sæpius excusa, etiam hisce postremis annis iterum edita in lucem fuit tum *Venetiis*, tum *Coloniæ*; de hoc argumento Author iste non uno in loco differit. Brevitati consulens quædam tantum excerpam ex Tractatu *de Peccatis*. Docet ille in primis cum pluribus Societatis Scriptoribus generalem doctrinam de necessitate *advertentiæ actualis ad malitiam peccati*, ut culpa theologica contrahatur. Tum vero in hoc Tractatu *num.* 224. *de peccatis inadvertentiæ* ita statuit: „ Peccata „ inadvertentiæ dicuntur, quando neglecta est advertentia debita, sive quando „ *cognoscebatur periculum peccandi*, *&* *obligatio magis advertendi*: & tamen hæc „ advertentia major *est neglecta*, qualis „ cognitio, & negligentia sæpe adest, licet homo postea non recordetur eam ad-

„ fuis-

„ fuisse “. Digna est speciali observatione hæc Lacroxii, & Probabilistarum doctrina. Si non adsit, docent, advertentia ad malitiam peccati, sive ad offensam Dei, nulla culpa contrahitur, nec Deus offenditur. Hæc autem advertentia vix, ac ne vix quidem adest in hominibus terrenarum affectionum mole gravatis, atque perversa peccandi consuetudine irretitis. Unde hi vix, ac ne vix quidem peccant, dum suis affectionibus indulgent aut perversa impellente consuetudine in scelera ruunt. Reponere utique possent, teneri saltem advertere ad debitum, quod tales peccatores urget, adhibendi diligentiam, ne ex neglectu ejusdem peccata committant. Verum hujusmodi homines sæpissime nec advertunt malitiam actionum, quæ peragunt, nec *obligationem*, qua tenentur, *magis advertendi* peccandi periculum, ut experientia constat. Igitur ex nulla parte culpabiles sunt, dum peccata peccatis cumulant.

N. 216. hanc aliam doctrinam repetit: „ Ad peccatum requiri advertentiam ad „ legem Dei, & ad malitiam objectivam, „ dictum est a *n.* 15. Hic addimus, ad „ peccatum mortale requiri plenam, & „ perfectam advertentiam ad malitiam „ gravem “. Quoties igitur hæc plena, ac perfecta advertentia ad legem Dei, & malitiam gravem non habetur, quodcumque, & qualecumque sit illud, quod committitur adversus *legem Dei*; nunquam erit peccatum mortale, quod amicitiam Dei dissolvat, dignumque reddet hominem æterna pœna. At quid requiritur *ad gravem malitiam objectivam*, quæ, Lacroixio judice, adverti debet, ut contrahatur peccatum mortale? Hoc declarat *n.* 223. „ Hæc autem malitia objectiva tunc suffi- „ cienter cognoscitur *esse gravis*, quando „ *advertitur esse inductiva odii*, vel *inimi-* „ *citiæ Dei*, *aut pœnæ æternæ*. Item quan- „ do operans quasi *horret*, & apprehendit „ ad eum modum, quo solet alias mate- „ rias graves, quando se ad eas reflectit“. Sciscitemur, quæso, non dicam ab Infidelibus, qui vel Deum nesciunt, vel de Deo non cogitant, sed a tot Christianis præsertim consuetudine peccandi implicatis, & abstractis; num quoties vel tot blasphemias, perjuria, imprecationes &c. evomunt, vel affectionibus suis depravatis obsecundant; num, dum hæc faciunt, cogitent, aut advertant, peccata, quæ committunt, *esse inductiva odii*, *vel inimicitiæ Dei*, aut flagitia *horreant*, in quæ proruunt? Ego quidem arbitror, vix in centum millibus unum repertum iri, qui ita esse respondeat. Igitur ab his *sufficienter non cognoscitur gravis malitia objectiva* suorum criminum, atque adeo nunquam *mortaliter* peccabunt. Hæc plane absurda non toleranda ex doctrinis hujus Authoris, quas ab aliis suæ potissimum Scholæ Theologis didicit, consequuntur.

XI. Verum his quidem, aliisque sententiis, quas docet tum in eo, tum in aliis Tractatibus, Lacroixius, fundamenta jecit absurdissimæ, ac damnatæ doctrinæ *peccati philosophici*. Videamus, quid de illo specialiter, ac expresse sentiat. *N.* 49. hanc quæstionem movet: *Quid dicendum sit de peccato philosophico?* Antequam respondeat, primum præmittit: „ Licet seclu- „ damus omnem cognitionem Dei, tamen „ adhuc posset homo moraliter bene, vel „ male agere, si nempe pro libertate sui „ arbitrii eligeret operari juxta, vel con- „ tra prima principia rectæ rationis nobis „ indita a natura “. Quoad hanc hypotheticam propositionem nonnihil observandum foret; sed eam præterire volo, ne sim prolixior. Quod sequitur *n.* 50. cursim licet, animadverto: *An aliquando detur*, *vel dari possit ignorantia*, *vel incogitantia invincibilis Dei*, *nihil attinet hic dicere*. *Sunt*,

qui

qui absolute negant : *sunt*, *qui affirmant*, *saltem ad breve tempus*. Primum illud observa, quod, si sermo sit *de ignorantia Dei*, admittit Lacroixius *esse*, *qui affirmant*, *dari*, *vel dari posse talem ignorantiam Dei invincibilem*; quorum sane sententiam juxta probabilistica sua principia concedere omnino debet esse *probabilem* propter authoritatem eorum, *qui affirmant*, præsertim cum in eorum numero reperiatur P. Molina, qui juxta ipsum Doctor *Classicus* est, *omnique exceptione major*; cujus proinde vel sola authoritas opinionem, quam docet, probabilem efficit. Si autem sermo sit *de incogitantia invincibili Dei*, nedum Molina, nedum plurimi alii, sed ipsemet Lacroixius tum *possibilem*, tum reapse existentem admittit in pluribus illis, qui peccant absque advertentia ad legem Dei, ad ejus offensam, ad pœnas æternas, quas comminatur &c.

Pergit Lacroixius: „ Hoc tantum dicimus, si in aliquo daretur (hæc invincibilis *ignorantia*, vel *incogitantia Dei*), & talis homo ageret contra dictamen rationis; tunc ejus actum non habiturum *malitiam formalem theologicam*, ut satis constat ex dictis: attamen habiturum malitiam aliquam moralem, in quantum esset disconveniens a natura rationali &c., & hanc malitiam possumus appellare *philosophicam* ". En Lacroixius dividit duplicem illam rationem, sub qua considerari peccatum potest, quatenus scilicet est *offensa Dei*, & quatenus adversatur *rectæ rationi*; alteramque sine altera haberi posse consentit, eamque positis suis principiis reapse habet, atque habere tenetur. Docet enim conceptis verbis, *nullum* peccati *actum habere malitiam formalem theologicam*, nisi advertat homo ad legem Dei, quam violat; quod perinde est, ac de Deo, aut Dei offensa non cogitare. Solum itaque ut summum habebit *malitiam moralem*, *prout est disconveniens a natura rationali*: & ecce purum putumque *peccatum philosophicum*.

Hinc, quod veluti hypothesis loco affirmat *n.* 39., tamquam thesis juxta principia Lacroixii existimanda est: „ Si supponamus, inquit, infidelem decedere *in solis peccatis philosophicis*, *cum propter hæc non damnandum*; sed nec futurum beatum, quia propter originale careret gratia; ideoque post toleratam pœnam temporalem, *peccato philosophico* proportionatam, futurum in eo statu, in quo sunt infantes sine Baptismo in originali decedentes ". Qua propositione ea magis confirmat, quæ antea docuerat; nec aliud sane asserere potest, nisi suis principiis reprobatis.

XII. At nonne Ecclesia Catholica damnavit doctrinam *peccati philosophici* tamquam *scandalosam*, *temerariam*, *piarum aurium offensivam*, *& erroneam*; eamque docere prohibuit *sub excommunicatione* Summo Pontifici reservata? Ita plane legitur in Decreto Alexandri VIII. Sed nihilominus hanc se putat damnationem effugere posse Lacroixius, qui post illam suam edidit Theologiam. Audi quomodo: „ Propositio, inquit, relata *n.* 49. (idest ab Ecclesia confixa) juste damnata est; 1. quia non distinguitur *ignorantiam*, & *advertentiam vincibilem*, *aut invincibilem Dei*: & de utraque æqualiter intelligi potest. Est autem certum, quod ignorantia, vel incogitantia vincibilis de Deo non excusat a peccato contra Deum, 2. quia absolute dicit, peccatum grave *philosophicum* non esse offensam Dei; cum semper offensa Dei (sit) saltem *materialis*, & moraliter loquendo, etiam semper sit *formalis*: unde, si propositio sic limitaretur: *philosophicum* (N. B.) *quantumvis grave* in illo, qui Deum vel ignorat *invincibiliter*, vel de Deo

„ *actu*

„ *actu non cogitat inculpabiliter*, ne quidem „ tenuiter, aut remisse, *est grave peccatum philosophicum*; sed non est *formalis offensa Dei*, neque *peccatum mortale theologicum* dissolvens amicitiam Dei, „ neque æterna pœna dignum: si, inquam, sic limitaretur propositio, *esset longe alia*, *nec mereretur* censuram, uti „ constat ex dictis ". Ita Lacroixius.

Si hæc limitatio ab hoc Authore ad vitandam damnatæ propositionis censuram producta, non est manifesta elusio Pontificiæ, & Ecclesiæ mentis in illa damnanda; quænam dicenda erit? Rogo ingenuos Lectores meos, ut hanc Lacroixianam assertionem serio expendant, conferantque cum propositione damnata, prout a P. Musnierio S. J. exposita fuerat iisdem prorsus verbis, quam iterum sub oculos ponam: *Peccatum philosophicum, seu morale est actus humanus disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi: theologicum vero est transgressio libera divinæ legis. Philosophicum quantumvis grave in illo, qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque pœna æterna dignum*. Quid hic comminisceris, ut evadas censuram, distinctionem *ignorantiæ*, *& incogitantiæ vincibilis*, *& invincibilis*; *offensæ Dei materialis*, *& formalis*; quam Pontifex non curavit, nec curari meretur, cum *ignorantia*, & *incogitantia Dei* in eo, qui deliberate peccat, non possit non esse *vincibilis*, qui eam semper vincere tenetur, & *offensa Dei* semper in eodem *formalis* sit? Si Pontifex damnavit propositionem illius Authoris sibi delatam absolute, & nulla habita ratione distinctionum, quas obtrudis; cur non & ipse damnas absolute, & potius ex illa damnata propositione non colligis, non esse admittendam distinctionem illam *ignorantiæ*, aut *incogitantiæ vincibilis*, *& invincibilis*; cum semper in eo, qui deliberate peccat, sit *vincibilis*, atque *culpabilis*, adeoque etiam *offensa Dei* nedum *materialis*, ut vocas, sed etiam *formalis*.

XIII. Verum ut Lacroixii deceptio amplius innotescat, quædam præterea adnotare placet, quibus, quam perperam scripserit ille, *limitatam* suam *propositionem esse longe aliam*, *nec mereri censuram*, manifestius fiat. Atque illud in primis in mentem revocandum est, quod non semel diximus, venenum damnatæ thesis non in eo situm esse, quod peccatum considerari valeat ut cum recta ratione pugnans, & ut contrarium legi æternæ Dei, ejusque offensa: duas quippe has peccati notiones distinguit in ipso S. Thomas, distinguuntque cæteri Theologi; sicut etiam alia distingui posset, quod sit æterna pœna dignum. Sed in eo consistit, quod hæ duæ rationes tum a thesis Authore, tum ab aliis non internoscantur solum, sed & ita separentur, ut possit quis *graviter in rationem peccare*, *quin Deo injuriam irroget*. Musnerius in thesi confixa, aliique tradunt aperte, ab homine *Deum aut ignorante*, *aut de illo actu non cogitante* committi quidpiam posse a recta ratione discordans, quin tamen Deo injuriam irroget, aut ejus violet amicitiam, dignumque sit æterna pœna: quod idem omnino est, ac *peccatum philosophicum* jam damnatum.

Hoc posito, estne *longe alia propositio*, *nec censuram meretur*, prout a Lacroixio *limitatur*? Duas ille peccati notiones non intellectu secernit solum, sed reipsa disjungit; contenditque, peccatum *quantumvis grave*, ab ignorante, aut actu Deum non cogitante patratum, *mere philosophicum esse*, *non formalem offensam Dei* &c. Hoc satis est, ut dici debeat, hunc Authorem damnatam doctrinam tradere. Limitatio autem, quam adjicit quoad illum, qui

Deum *culpabiliter* aut ignorat, aut actu non cogitat, pro nihilo reputanda est, nec a sua doctrina venenum damnatæ propositionis abstergit, cum admittat realem separationem duplicis rationis peccati, prout est disconveniens naturæ rationali, & prout est offensa Dei, sive contra Dei legem, in qua separatione proscriptæ doctrinæ virus positum est. Quod magis confirmari valet iis, quæ habet *n.* 52. & jam descripsimus. Tametsi enim definire nolit quæstionem, quam ibi excitat, *an aliquando detur, vel dari possit ignorantia, vel incogitantia invincibilis Dei*; satis tamen perspicitur, in quam ipse partem propendeat. Nam aut affirmantes sequitur, aut saltem *probabilem* eorum sententiam suis ipse principiis habere cogitur, ut dictum est.

Verum quid ista persequimur, quum ex iis, quæ ipse statuit, quid de hoc capite senserit, perspicue colligatur? Nonne cum aliis Probabilistis sancit, *certum esse, ad peccatum* (formale utique) *prærequiri advertentiam ad legem Dei, & ad malitiam objecti. Si autem nullo modo cogitetur de malitia hujus objecti, quamvis ignorantia, vel incogitantia sit culpabilis, opus ex ea sequens non habere malitiam specialem, ignorantia enim, sive sit vincibilis, sive invincibilis, facit æqualiter non cognosci malitiam: ergo etiam non contrahi*? Ita plane. Ponamus ergo, peccantem nosse quidem, cum natura rationali pugnare malum, quod peragit; *culpabiliter* tamen ignorare, aut non considerare, quod sit *offensa Dei*, aut legis suæ violatio: nonne, Lacroixio authore, Deum, malum illud agendo, non offendet, adeoque nec æternæ pœnæ obnoxius erit? *Ignorantia enim vincibilis facit æqualiter non cognosci malitiam: ergo etiam non contrahi*. Tantum itaque *in rectam rationem* peccabit ille: nam & ipse hoc cognoscit, aut cognoscere supponitur, & temporarias dumtaxat pœnas dabit, non æternas; eritque propterea peccatum ejus *mere philosophicum*.

Id confirmare, & explicare placet exemplo desumpto ex Ethnicis, quibus, præsertim plebejis, non alius Deus erat, nisi Juppiter, Mars, Apollo, Venus &c., a quibus tantum aberat, ut putarent, vetita fuisse adulterium, fornicationem, incestum &c., ut in ea potius persuasione essent, Diis suis, quos hujusmodi criminum patratores, ac magistros habebant, hæc fore pergrata, quamquam ea nossent a recta ratione abhorrere. Mere ergo *philosophica* fuisse eorum scelera concedat oportet Lacroixius. Quod si respondeat, verum Deum ab iis *culpabiliter* ignoratum fuisse, aut quod necessariam ad inquirendam veritatem attentionem conferre neglexerint; nec ipse, nec alii Probabilistæ absurdum devitant. Ut enim vitio dari possit *negligentia*, sive *neglectus*, oportere decernunt, *ut cognoscatur obligatio magis advertendi, & hæc major advertentia sit neglecta*; cujus profecto obligationis cognitione caruerunt, carentque saltem Ethnicorum plerique. Quid porro, si hanc ab eis agnitam fuisse obligationem dederimus? *Opus ex ea sequens*, ait Lacroixius, *non habet malitiam specialem, nisi præcise illius negligentiæ, aut neglectus &c.* Non alia ergo esse poterat nefandorum, quæ Ethnici Deum *culpabiliter* aut nescientes, aut, quod frequentissimum erat, *non cogitantes* committebant, scelerum malitia, quam *philosophica*; nec alia eis debita pœna erat quam temporaria.

Veniam a Lectoribus peto, si nimius fortasse videor in hoc argumento, quoniam necessarium id arbitror, ut videant, qui hujus Authoris Theologiæ pro Morali addiscenda student, quanta circumspectione, & cautione eam legere debeant, tum in hac quæstione, tum in aliis pluribus æque periculi plenis. In hoc eodem *tractatu*, sicut

sicut & in aliis locis, ubi præsentem materiam versat, docet præterea cum aliis Probabilistis, plurium actionum, quas recta ratio damnat, pravitatem *invincibiliter* posse ignorari, aut actu non considerari. Quapropter & ipse, & alii statuunt, quæ *excæcati*, *obdurati*, vitiosis affectibus abrepti mala perpetrant, neque actu ad eorum malitiam animum advertunt, *proprie peccata non esse*, quæ Deum offendant, nec necessario in Confessione aperienda. An non autem multo facilius est ab homine cupiditatibus suis impotenter indulgente, & vetusta consuetudine irretito minus considerari Deum, &, quæ peccando Deo irrogatur, injuriam, quam actus sui perversitatem, aut repugnantiam cum ratione, quæ animo prius occurrit? Si hanc ergo Lacroixius, aliique Probabilistæ concedunt ignorari, aut actu saltem non considerari *invincibiliter* posse, concedant multo magis oportet *invincibiliter* ignorari, aut cogitari *offensam Dei*, aut contrarietatem ad legem suam. Imo, quum duas hasce notiones ipsi sejungant, decernantque; alteram haberi posse sine altera, naturalem peccati turpitudinem cognoscere poterit homo peccans, quin & offensam cognoscat, quam Deo peccando infert: eritque propterea peccatum ipsius vere *philosophicum*.

Concludamus igitur, & pessimam Lacroixii, aliorumque Probabilistarum de hoc argumento doctrinam hoc syllogismo contrahamus. Quicumque, quod male agit, pravum esse, & Deo injuriosum aut *ignorat*, aut *actu non cogitat*, proprie non peccat, nec *formalem* Deo injuriam facit, utut ejus actio perversa sit. At plurimi, imo, experientia teste, innumerabiles sunt, qui dum peccant, pravum esse quod agunt Deoque injuriosum aut ignorant, aut saltem actu non cogitant. Igitur proprie non peccant, nec Deum offendunt; adeoque nec æternam pœnam merentur; suntque ut summum peccata ipsorum *philosophica*, si nempe aliquam in iis repugnantiam cum ratione saltem in genere concipiant. En itaque de Mundo sublata pleraque hominum peccata, quæ Dei odium inducant, amicitiam dissolvant, ac digna sint sempiterno supplicio. En monstrum horrendum *philosophici peccati* iterum in Ecclesiam invectum, simulque cum ipso gravissima, ac funestissima mala, quæ secum defert.

Cæterum non immorabor ego in proferendis testimoniis Scripturarum, Sanctorum Patrum, ac præcipue S. Thomæ, aliisque probationibus, quibus doctrina *peccati philosophici* refellitur, labefactatur, convellitur. Satis ad illud penitus conterendum, abundeque est tum damnatio ejusdem facta ab Ecclesia, ac prohibitio illam docendi sub censurarum comminatione; tum gravissima, & plane non ferenda absurda, quæ ex illa affatim prodeunt, & cuilibet Christianorum nonnisi maximum incutere horrorem possunt. Sed neque ex iis, quæ dicta a nobis sunt, consectaria, prout de more, derivabimus: hæc siquidem aliquantisper consideranti statim obvia fiunt. Legi tamen possunt, quæ *de ignorantia habituali*, & *actuali* animadvertimus. Ad alia progredior.

CAPUT VI.

De Peccatorum specifica distinctione, & inæqualitate.

D O C T R I N A.

I. *Quædam prælibantur ad dignoscendam peccatorum distinctionem. Variæ de specifica Theologorum sententiæ.*

II. *Sententia S. Thomæ hac de re proponitur.*

III. *Explicatur proposita S. Doctoris sententia.*

IV. *Cur S. Thomas ex objecto potius, quam ex alio capite distinctionem peccatorum specificam repetendam doceat.*

V. *Objectum non inducit distinctionem specificam in peccatis, nisi formaliter consideratum.*

VI. *Juxta traditam doctrinam a expurantur ea, quæ S. Thomas docet in aliis ejusdem quæstionis articulis.*

VII. *Regulæ quædam ex allata doctrina derivantur. Regula prima. Sola præceptorum diversitas non inducit specificam distinctionem.*

VIII. *Regula secunda. Hanc tamen distinctionem inducunt præcepta, si afferant specialem cum ratione repugnantiam.*

IX. *Regula tertia. Ex præceptis juris positivi aliquando sumitur specifica distinctio peccatorum.*

X. *Regula quarta. Ad contrahendam malitiam specie distinctam, sufficit, quod voluntas in objectum feratur tali malitia pollutum.*

XI. *Regula quinta. Circumstantia, quæ actum efficit repugnantem alicui virtuti, cui cæteroquin non opponitur, speciem peccati mutat.*

XII. *Regula sexta. Majus, & minus, intensum, & remissum circumstantiæ non sunt, quæ de se mutent speciem.*

XIII. *Regula septima. Ita quoque nec diuturnitas, aut frequentia peccati non est ex se circumstantia, quæ novam speciem addat peccato: ex accidenti tamen addere aliquando potest.*

XIV. *Major, minorque gravitas* essentialis *peccatorum sumitur ex objecto.*

XV. Accidentalis *autem ex circumstantiis. De circumstantia personæ, in quam peccatur, & quæ peccat.*

§. I.

Unde sumenda sit specifica peccatorum distinctio.

I. QUEMADMODUM res omnes considerari valent & *in genere*, quatenus in aliquo communi conveniunt; & *in specie*, prout per formam, qua constant, inter se differunt; ac demum *in numero*, in quantum eamdem quidem formam participant, sed ob conditiones individuales distinguuntur, atque multiplicantur: eadem quoque consideratio *de peccato* fieri potest, ac debet. Peccatum, si spectetur generatim, est actus humanus inordinatus; sive, ut inquit S. Thomas *p. 2. q. 21. art. 1. proprie consistit in actu, qui agitur propter finem, cum non habet debitum ordinem ad illum finem.* Et hoc peccatis omnibus commune est: ac sub hac consideratione de peccato satis egimus supra, de humanis actibus differendo. Solum itaque superest, ut de ipso sub duplici alia consideratione inspecto disseramus; &, peccatorum species unde desumantur, sicut deinde eorumdem etiam numerica multiplicatio, statuamus. Quorum quidem accurata cognitio cum omnibus necessaria sit, tum vel maxime animarum Rectoribus, & Confessariis, qui ministerium suum, ut par est, exercere nequeunt, nisi criminum species, ac numerum apprime noverint, de quibus in Sacro Tribunali judicare debent.

Quoad igitur in primis specificam peccatorum distinctionem attinet, Theologi in varias sententias abeunt; eamque alii repetendam existimant ex solo prudentum sensu, & apprehensione: alii ex difformitate notabiliter diversa cum lege æterna Dei: alii sumendam putant ex præcisa præceptorum diversitate: alii demum ex aliis capitibus, quæ recensere non vacat. Nos, quæ de hac re docuit Angelicus Præceptor, afferemus, & explicabimus, si tamen ipsius doctrina, quæ satis clara est, indiget explicatione.

II. S. Thomas de hoc argumento agit tota *quæst.* 72., & in 1. *art.* statuit, peccata *specie* invicem distingui, sive specificam distinctionem depromere ab objectis for-

formaliter diversis ; quod ita ostendit , ac probat : „ Ad rationem peccati duo con„ currunt ; scilicet *actus voluntarius* , & „ *inordinatio ejus* : quæ est per recessum a „ lege Dei . Horum autem duorum unum „ (actus nempe voluntarius) per se com„ paratur ad peccantem , qui intendit „ talem actum voluntarium exercere in „ tali materia : aliud autem , scilicet in„ ordinatio actus , per accidens se habet „ ad intentionem peccantis . *Nullus* enim „ *intendens ad malum operatur*. Manifestum „ est autem , quod unumquodque conse„ quitur speciem secundum illud , quod est „ *per se* ; non autem secundum illud , „ quod est *per accidens* : quia ea , quæ „ sunt *per accidens* , sunt extra rationem „ speciei . Et ideo peccata specie distin„ guuntur ex parte actuum voluntariorum „ magis , quam ex parte inordinationis in „ peccato existentis . Actus autem volun„ tarii distinguuntur specie secundum ob„ jecta , ut in superioribus ostensum est . „ Unde sequitur , quod peccata proprie „ distinguantur specie secundum objecta“.

III. Duo ergo in peccato distinguere oportet ; nempe *actum voluntarium* , sive humanum , & *inordinationem ejusdem* , quatenus est dissentaneus legi Dei . Utrumque in peccato invenitur , sed non æquo modo relate ad peccantem . Primum enim *per se* ab illo respicitur : qui enim ex. gr. furatur , per se tendit in acquisitionem rei alienæ : *inordinatio* autem , quæ est in furto , actui adnectitur ex hoc , quod legi adversetur , adeoque ea rectitudine privetur , quæ actibus humanis convenire debet : Ex qua privatione peccati rationem desumit . Illud tamen in allata S. Thomæ doctrina observandum est , quod non omnino absolute dicat , peccata suam speciem ex objecto depromere ; sed alliciat , *magis, quam ex parte inordinationis in peccato existentis* : quod etiam habet in *resp. ad* 2. Ex quo colligere fas est , etiam ex privatione desumi posse specificam peccatorum distinctionem ; prout ille in ea responsione contentit . Argumentum , quod sibi secundo loco opposuerat , erat hujusmodi : *Malum , cum sit privatio , distinguitur specie secundum diversas species oppositorum . Sed peccatum est quid malum in genere humanorum actuum . Ergo peccata magis distinguuntur specie secundum opposita , quam secundum objecta* .

Quid huic argumento responder S. Doctor ? *Ad secundum dicendum , quod peccatum* (*in concreto* , ut inquiunt , sive prout est a parte rei) *non est pura privatio , sed est actus debito ordine privatus . Et ideo peccata magis distinguuntur specie secundum objecta actuum , quam secundum opposita . Quamvis* (subdit) *etiamsi distinguantur secundum oppositas virtutes , in idem rediret . Virtutes enim distinguuntur specie secundum objecta , ut supra dictum est* . Ex quibus liquet, duplici modo , qui tandem in unum recidit , peccata specie distingui posse ; nimirum vel ex eo , quod respiciant objecta specifice diversa ; vel ex eo , quod opponantur diversis specie virtutibus : qui modus distinguendi species peccatorum fortasse facilior , & planior est , magisque obvius vulgari hominum cognitioni . Cur autem S. Thomas specificam peccatorum differentiam ab objectis potius repetendam doceat , quam ex privationibus , sive ex oppositione ad virtutes , multiplex ratio afferri potest .

IV. Prima est ; quia S. Doctor peccatum non considerat penes id , quod *formale* in ipso præcise est ; sed penes utrumque simul , *materiale* scilicet , ac *formale* . Unde in textu laudato dixit , *peccatum non esse puram privationem , sed actum debito ordine privatum* : Actus autem humani speciem capiunt ab objectis . Altera : quia peccata , cum sint actus voluntarii , ab eo

potius

potius specificari debent, quod magis voluntarium est, ac intentum, quam ab eo, quod peccanti per accidens est, & præter expressam intentionem ejus. Conversio autem ad objectum creatum peccanti omnino est voluntaria, & ab ipso per se intenta. At privatio rectitudinis secundum se a peccante non intenditur, sed actui peccantis conjungitur præter ejus expressam intentionem. Tertia: quia, sicut solæ privationes, si in se duntaxat spectentur, non constituunt in certa aliqua specie peccatorum differentias, sed solum si considerentur cum ea conversione ab objectum, cui adjunctæ sunt, sive cum positivo ordine ad finem, vel objectum, quem includit ista conversio; ita differentiæ esse non possunt distinctionem specificam tribuentes absque ordine, sive respectu ad conversionem, adeoque ab ipsa objecta.

V. Quoniam vero sæpe contingit, objecta ejusdem in specie moralis actus esse plura, sive eumdem specifice actum versari circa materias diversas; uti constat in superbia, quæ versari potest circa spiritualia, & corporea, & hæc quoque diversa, puta divitias, honores, dignitatem, pulchritudinem, fortitudinem &c. idcirco addendum necessario est, objectum non inducere specificam distinctionem, nisi *formaliter* consideratum, sive prout sub una formali ratione inspicitur, sub qua comprehendi possunt multa objecta materialiter diversa in eadem ratione convenientia. Ita animadvertit S. Thomas in *resp. ad* 3. Cum enim sibi objecisset: *Si peccata specie differrent secundum objecta, impossibile esset, idem peccatum specie circa diversa objecta inveniri*: quod tamen falsum esse constat; respondet: *Quod nihil prohibet, in diversis rebus specie, vel genere differentibus invenire unam formalem rationem objecti, a qua peccatum speciem recipit. Et hoc modo superbia circa diversas res excellentiam quærit: avaritia vero abundantiam eorum, quæ usui humano accommodantur.*

VI. Juxta traditam *art.* 1. doctrinam progreditur Angelicus Doctor ad expendenda sequentibus ejusdem *quæst.* 72. articulis alia capita, ex quibus peccata depromunt, aut non depromunt specificam diversitatem; primumque *art.* 2. de distinctione agit peccatorum *spiritualium*, quæ nempe perficiuntur in aliqua delectatione spirituali, sive *in sola apprehensione alicujus rei ad votum habitæ, sicut cum aliquis delectatur in laude humana, vel in aliquo hujusmodi*: & *carnalium, quæ perficiuntur in delectatione carnali*, ut gula, luxuria &c. Atque hæc peccata specie invicem distincta non sunt, nisi quatenus objecta ipsa specie distinguuntur: unde circa idem objectum potest quispiam committere peccatum *spirituale* per delectationem v. g. fornicationis morosam: & *carnale*, si actu fornicetur. Attamen, si loquamur de peccatis opere consummatis, specifica inter ea peccata differentia supponitur.

Similiter si peccata spectentur ex parte causarum eorumdem, docet *art.* 3. ea *non differre specie secundum diversas causas activas, vel motivas, sed solum secundum diversitatem causæ finalis; quia finis est objectum voluntatis*. Ex quo etiam resolvit *art.* 4. peccata *in Deum, in seipsum, & proximum* esse specie diversa; quia specie diversa sunt objecta, in quæ tendunt: idque constat ex eo, quod virtutes, quibus opponuntur, specie distinctæ sint. In 5. autem *art.* ideo negat, divisionem peccatorum, quæ est *secundum reatum*, inducere distinctionem specificam; quia ex se non importat diversitatem objectorum. Quod etiam tradit *art.* 6. de peccatis *commissionis*, & *omissionis*, quæ sumpta *formaliter, non differunt specie, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motivo procedunt*. Idemque habet *art.* 7. Et *art.* 8. & 9. docet

docet equidem, tum superabundantiam, & defectum, tum circumstantias quandoque inducere specificam diversitatem in peccatis, sed non alia de causa, nisi quia respiciunt motiva, sive objecta formaliter diversa: unde semper ab objecto sive directe, sive indirecte volito specifica peccatorum distinctio demum repetenda est. Ex hac autem fundamentali S. Thomæ doctrina quasdam regulas derivare præstat, quæ ad praxim valde deserviunt.

§. II.

Regulæ quædam ex allata doctrina derivantur.

VII. Non omnes hic regulas, quæ ex doctrina tradita sumi possunt, proponemus; cum plures facile quisquam ex iis, quæ diximus, deducere queat, ad rectum judicium de specifica peccatorum distinctione ferendum: sed aliquas duntaxat, quæ spectant vel præcepta, vel circumstantias peccatorum, quibus sæpe ab una ad aliam speciem trahuntur, & proinde necessario in Confessione aperiendas esse definivit Concilium Tridentinum. Sic igitur

REGULA PRIMA.

Sola præceptorum diversitas satis non est ad distinctionem specificam peccatorum.

Hæc regula expresse statuitur a S. Thoma hic *art.* 7. dicente: *Secundum diversa præcepta legis non diversificantur peccata secundum speciem.* Ratio est: quia plura possunt esse præcepta, ubi nulla est objectorum formalium specifica diversitas; veluti cum vel plura præcepta, aut unum sæpius iteratum, unam eamdemque rem jubent, aut prohibent. Sic ex. gr. furtum, quamvis vetitum sit tum lege naturali, tum lege positiva, & hac divina, & humana, unius speciei peccatum est. Sic etiam, tametsi diversa sint duo hæc Decalogi præcepta: *Non furaberis*, &: *Non concupisces rem prox*[illegible]; furtum tamen, & voluntas furandi specie non differunt; uti nec *mœchia*, nec voluntas *mœchandi* duplici distincto præcepto prohibita. Quod & pluribus aliis exemplis explicari posset.

REGULA SECUNDA.

Dum plura præcepta specialem, ac diversam repugnantiam afferunt cum recta ratione; adeo ut actus, qui vel præcipitur, vel prohibetur, ad virtutem specie diversam transferatur; peccata iis præceptis opposita specie distinguuntur, aut certe duplici malitia specie diversa sordescunt.

VIII. Ratio est: quia tunc habetur diversitas objecti formalis respectu actuum, qui omittuntur, aut præcipiuntur. Sic adulterium a viro religioso commissum triplicem specie distinctam malitiam continet; *luxuriæ* scilicet contra castitatem, *injustitiæ* ex eo, quod cognoscat mulierem alienam, & *sacrilegii* contra religionem ob voti violationem. Similiter qui occidit, aut percutit Clericum, peccatum contrahit duplici specie diversa malitia infectum, videlicet & adversus *justitiam*, & adversus religionem.

REGULA TERTIA.

Diversitas specifica peccatorum depromi nonnunquam potest ex præceptorum diversitate in iis, quæ mala sunt, quia jure positivo prohibita.

IX. Hæc doctrina, sive regula a S. Thoma desumitur, qui *quæst.* 2. *de malo art.* 6. cum prius dixisset. *Per oppositionem ad virtutes peccata differre specie, secundum diversas materias* (sive objecta), *puta homicidium, adulterium, & furtum: Nec est dicen-*

dicendum, quod differant specie secundum differentiam praeceptorum; sed magis e converso praecepta distinguuntur secundum differentiam virtutum, & vitiorum; quia praecepta ad hoc sunt, ut secundum virtutem operemur, & peccata vitemus. Cum hæc, inquam, dixisset; subdit: *Si vero aliqua essent peccata solum, quia probibita, in bis rationabile esset, ut secundum differentiam praeceptorum specie peccata different.* Quod non ita intelligendum est, quasi sola præceptorum diversitas distinctionem in peccatis efficiat: sed quia diversa præcepta ad diversam materiam, sive objectum, quod respiciunt, ordinata faciunt, ea ad virtutes diversas pertinere, ad quas cæteroquin poterant non pertinere; adeoque faciunt etiam eorum præceptorum transgressiones, ut ad peccata specie diversa pertineant. Sic fraudare decimas ex positivo jure præscriptas, ad peccatum injustitiæ pertinet; vesci carnibus in die jejunii ad peccatum intemperantiæ; effusio sanguinis in Ecclesia ad speciem sacrilegii &c. Quæ peccatorum species a positivo jure repetitur, quatenus dum hoc, aut illud præcipit, aut vetat, actionem, aut omissionem ad hanc, vel illam peccati speciem reducit.

REGULA QUARTA.

Ad contrahendam malitiam specie distinctam cujuscumque objecti, sufficit, quod homo voluntarie feratur in illud.

V. Patet hæc regula. Neque enim ad contrahendam malitiam ex. gr. adulterii, sive injustitiæ, necesse est, ut homo feratur in uxorem alienam formaliter, ut aliena est; neque ad contrahendam malitiam furti sacrilegi necesse est, ut rem sacram auferat formaliter, ut sacram: sed satis est, quod illam sciens, ac volens auferat; tametsi motivum, ob quod voluntas fertur in alienam uxorem, non aliud sit, nisi fœminæ pulchritudo, aut delectatio ex ea præcepta; & similiter motivum furandi rem sacram præcise sit utilitas, aut commoditas, quæ ex illa speratur. Unde contingit, eumdem omnino actum in specie physica, diversum esse in specie morali: & e converso actus specie physica diversos, ejusdem esse speciei in genere moris, ut jam diximus, & constat in furto auri, aut argenti, & in exemplo, quod affert S. Thomas hic *q. 72. ar. 6.* inquiens: *Ad eamdem speciem homicidii pertinet jugulatio, lapidatio, & perforatio, quamvis actus sint specie differentes secundum speciem naturæ.* Quare actus physici speciem recipiunt ab objecto in ea ratione considerato, sub qua illud attingunt: Morales vero, sive peccata speciem capiunt ab objectis suis in ea ratione sumptis, sub qua prohibentur per legem; a qua nedum prohibetur, voluntarie ferri in uxorem alterius, prout sua non est, sed aliena, verum etiam absolute in uxorem proximi, ut patet ex præcepto: *Non concupisces uxorem proximi tui* &c.

REGULA QUINTA.

Circumstantia, quæ actum efficit repugnantem cum aliqua virtute, cui cæteroquin non repugnat, peccati speciem mutat.

XI. Concilium Tridentinum *sess. 14. c. 5. & can. 7.* definit, circumstantias, quæ speciem peccati mutant, necessario esse confitendas. Unde diligenter advertere oportet, quænam sint hujusmodi circumstantiæ, quæ nova malitia in Confessione aperienda peccaminosos actus inficiunt. Primum itaque positam regulam generalem observandam statuimus; quæ ex iis, quæ dicta sunt, satis manifesta est. Quoniam ubi actus peccaminosus repugnantiam involvit cum virtutibus specie diversis, ibi quoque diversitas specifica est objectorum juxta traditam S. Thomæ animadversionem, adeo-

adeoque etiam malitia specie distincta; sic circumstantia rei sacræ novam, ac specie diversam in furto malitiam inducit: illud enim efficit repugnans virtuti Religionis, quæ a Justitia distinguitur.

REGULA SEXTA.

Majus, & minus, intensum, & remissum non sunt circumstantiæ, quæ ex se mutent speciem peccati.

XII. Ita S. Thomas *p.* 2. *q.* 18. *art.* 11. „ Circumstantia, inquit, dat speciem boni, vel mali actui morali, in quantum „ respicit specialem ordinem rationis. „ Contingit autem quandoque, quod circumstantia non respicit ordinem rationis in bono, vel malo, nisi præsupposita alia circumstantia, a qua actus moralis habet speciem boni, vel mali: sicut „ tollere aliquid in magna quantitate, vel „ parva, non respicit ordinem rationis in „ bono, vel malo, nisi præsupposita alia „ conditione, per quam actus habeat malitiam, vel bonitatem; puta hoc, quod „ est esse *alienum*, quod repugnat rationi. „ Unde tollere alienum *in magna, vel parva quantitate*, non diversificat *speciem* „ *peccati*: tamen potest aggravare, vel diminuere peccatum ". Quantitas ergo furti magna, vel parva, quemadmodum & intensio, & remissio ejusdem actus non constituunt peccatum specie diversum. Quod si aliquando hujusmodi circumstantia in Confessione aperienda est, hoc non ex diversa peccati specie, sed ex alio capite proficiscitur, de quo alibi.

REGULA SEPTIMA.

Nec diuturnitas, aut frequentia actus de se novam speciem peccato addit, sed ex accidenti addere aliquando potest.

XIII. Hæc quoque regula ex doctrina S. Thomæ colligitur, hic *q.* 88. *art.* 5. *ad* 2. dicentis: *Diuturnitas non est circumstantia trahens in aliam speciem: similiter nec frequentia, vel assiduitas, nisi forte per accidens ex aliquo supervenienti. Non enim aliquid acquirit novam speciem ex hoc, quod multiplicatur vel protelatur; nisi forte in actu protelato, vel multiplicato superveniat aliquid, quod variet speciem, puta inobedientia, vel contemptus, vel aliquid hujusmodi.* Nihilominus, quod Confessario interroganti de frequentia, aut consuetudine peccandi teneatur pœnitens respondere, alibi manifestum fiet.

§. III.

De Peccatorum inæqualitate.

XIV. Peccata omnia æqualia non esse, prout Stoici crediderunt, fidei dogma est. Unde hujusmodi inæqualitas desumenda sit, S. Thomas statuit tota *quæst.* 73. hujus *p.* 2. aliisque in locis, distinguens duplicem gravitatem, quam habere possunt: aliam scilicet *essentialem*, quam repetunt ex objecto; aliam *accidentalem*, quam desumunt ex circumstantiis. Utrumque singulari perspicuitate declarat tum loco laudato, tum *q.* 2. *de malo art.* 10., cujus verba luce ipsa clariora placet exscribere. „ Gravitas peccati, inquit, potest pensari ex duobus. Uno modo ex parte ipsius actus: alio modo ex parte agentis. „ Ex parte autem actus est duo consideranda, scilicet *speciem actus*, & *accidens* „ *ejus*, quod supra *circumstantiam* diximus. „ Actus autem speciem habet ex objecto. „ Gravitas ergo peccati, quam habet *ex* „ *specie sua*, attenditur *ex parte objecti*. „ Secundum hanc considerationem gravius „ peccatum dicitur ex genere suo, quod „ majori bono virtutis opponitur. Unde „ cum ordo virtutis consistat *in ordine amoris*, ut Augustinus dicit; Deum autem

„ super omnia diligere debeamus : pecca-„ ta , *quæ sunt in Deum* , sicut blasphe-„ mia , & hujusmodi ; secundum suum „ genus sunt reputanda *gravissima* . Inter „ peccata vero *in Proximum* tanto aliqua „ sunt aliis *graviora* , quanto majori bono „ proximi opponuntur . Maximum autem „ (inter corporalia bona) proximi est ip-„ sa vita hominis , cui opponitur pecca-„ tum *homicidii* , quod tollit actualem vi-„ tam ; & peccatum *luxuriæ* , quod oppo-„ nitur vitæ hominis in potentia : quia est „ inordinatio quædam circa actum gene-„ rationis humanæ . Unde inter omnia „ peccata , quæ sunt in proximum , *gra-„ vius* est *homicidium* secundum genus „ suum ; & secundum locum tenet *adul-„ terium* , *fornicatio* , & hujusmodi pecca-„ ta carnalia : Tertium autem locum te-„ net furtum , & rapina , & hujusmodi , „ per quæ in exterioribus bonis læditur „ proximus . In singulis autem horum ge-„ nerum sunt diversi gradus , in quibus „ mensuram peccati secundum genus suum „ oportet accipere , secundum quod bo-„ num oppositum magis , vel minus per „ charitatem debet amari ".

XV. „ Ex parte autem *circumstantiæ* est „ etiam gravitas in peccato non ex specie „ sua , sed *accidentalis* . Similiter autem „ ex parte agentis attenditur gravitas in „ peccato , secundum quod magis , vel „ minus voluntarius peccat . Voluntas „ enim est causa peccati &c. Sed hæc gra-„ vitas non competit peccato secundum „ suam speciem &c. " . De hac peccato-rum majore , minoreque *accidentali* gravi-tate fusius agit idem S. Doctor *q.* citata 73. Ex quibus cum pleraque alia facile constent ex iis , quæ jam a nobis in aliis locis dicta sunt , solum quædam decerpo ex articulis nono , & decimo , quæ spe-ctant personam , in quam peccatur , & personam ipsius peccantis .

Primum itaque animadvertens , perso-nam , in quam peccatur , esse posse vel Deum , vel ipsum , qui peccat , vel deni-que proximum ; resolvit , *ex parte horum trium considerari majorem , vel minorem gra-vitatem in peccato , secundum conditionem personæ , in quam peccatur* . „ Et primo „ quidem ex parte Dei , cui tanto magis „ aliquis homo conjungitur, quanto est vir-„ tuosior , vel Deo sacratior . Et ideo in-„ juria tali personæ illata magis redundat „ in Deum , secundum illud Zachar. 2. „ *Qui vos tetigerit , tangit pupillam oculi „ mei* . Unde peccatum fit gravius ex hoc, „ quod peccatur in personam magis Deo „ conjunctam vel ratione virtutis , vel ra-„ tione officii ".

„ Ex parte etiam sui ipsius manifestum „ est , quod tanto aliquis gravius peccat , „ quanto aliquis magis in conjunctam per-„ sonam seu naturali necessitudine , seu „ beneficiis , seu quacunque conjunctione „ peccaverit : quia videtur in se ipsum „ magis peccare , & pro tanto gravius „ peccat , secundum illud Ecclesiast. 14. „ *Qui sibi nequam est , cui bonus erit* " ?

„ Ex parte vero proximi tanto gravius „ peccatur , quanto peccatum plures tan-„ git : & ideo peccatum , quod fit in per-„ sonam publicam , puta Regem , vel „ Principem , qui gerit personam totius „ multitudinis , est gravius , quam pecca-„ tum , quod committitur contra unam „ personam privatam . Unde specialiter „ dicitur Exod. 22. *Principi populi non ma-„ ledices* . Et similiter injuria , quæ fit ali-„ cui famosæ personæ , videtur esse gra-„ vior ex hoc , quod in scandalum , & „ perturbationem plurimorum redundat ".

Quod attinet ad circumstantiam *personæ peccantis* , *tanto majus* , ut ait Isidorus lib. 2. de Summo Bono c. 19. *peccatum cogno-scitur esse ; quanto major , qui peccat habe-tur*. Hoc autem luculenter declaret Doctor

An-

Angelicus *art.* 10. his verbis: „ Dicendum, „ quod duplex est peccatum. Quoddam „ est ex subreptione proveniens propter „ infirmitatem humanæ naturæ. Et tale „ peccatum minus imputatur ei, qui est „ major in virtute, eo quod minus negli- „ git hujusmodi peccata reprimere, quæ „ tamen omnino subterfugere infirmitas „ humana non finit... Alia vero peccata „ sunt ex deliberatione procedentia. Et „ ista peccata tanto magis alicui imputan- „ tur, quanto major est. Et hoc potest „ esse propter quatuor. Primo quidem, „ quia facilius possunt resistere peccato „ majores; puta qui excedunt in scientia, „ & virtute.... Secundo propter ingra- „ titudinem; quia omne bonum, quo ali- „ quis magnificatur, est Dei beneficium, „ cui homo fit ingratus peccando. Et „ quantum ad hoc quælibet majoritas etiam „ in temporalibus bonis peccatum aggra- „ vat secundum illud Sap. 6. *Potentes po- „ tenter tormenta patientur*. Tertio popter „ specialem repugnantiam actus peccati ad „ magnitudinem personæ: sicut, si Prin- „ ceps justitiam violet, qui ponitur justitiæ „ custos; &, si Sacerdos fornicetur, qui „ castitatem vovit. Quarto propter exem- „ plum, sive scandalum: quia, ut Gre- „ gorius dicit in Pastorali: *In exemplum „ culpa vehementer extenditur, quando pro „ reverentia gradus peccator honoratur*. Ad „ plurium etiam notitiam perveniunt pec- „ cata magnorum; & magis homines ea „ indigne ferunt ". Hactenus S. Doctor.

Illud in exemplis allatis observandum, nedum peccata augeri in gravitate sive ex persona peccantis, sive ex persona illius, in quem peccatur; sed etiam ex circumstantiis quandoque novam recipere peccati speciem, prout supra diximus.

CAPUT VII.

CONSECTARIA.

I. *Probanda non est sententia, quæ distinctionem peccatorum specificam ex solo repetit prudentum sensu.*

II. *Sicut neque, quæ circumstantiam omnem notabiliter aggravantem novam peccato speciem tribuere statuit.*

III. *Haud differt a sententia a nobis constituta, quæ docet, species peccatorum sumi a virtutibus, quibus opponuntur.*

IV. *Etiam peccata omissionis specificam distinctionem hauriunt ex objectis.*

V. *Finis operantis sæpe transit in objectum, ex quo specificatur peccatum.*

VI. *Peccata venialia speciem ab objectis recipiunt, sicut & mortalia.*

VII. *Exempla, quibus liquet, peccata specie non distingui ex præceptis diversis.*

VIII. *Religiosus Franciscanus abstinentiam violans die Veneris, duplex specie distinctum peccatum incurrit.*

IX. *Non ita tamen alii Religiosi, qui solum vovent obedientiam secundum regulam.*

X. *Duplex specia peccatum committit Religiosus, qui speciale præceptum sui Superioris non observat.*

XI. *Ex excessu, & defectu sæpe sumitur peccatorum distinctio specifica.*

XII. *Circumstantia* Quis *aliquando novam speciem malitiam inducit, aliquando solum auget.*

XIII. *Exempla distinctionis specificæ peccati ex persona, contra quam, vel cum qua peccatur.*

XIV. *Quænam specie multiplicentur peccata ex circumstantia* loci.

XV. *Quænam itidem ex circumstantia* Quibus auxiliis.

XVI. *Ea, quæ de se mala sunt, ex pravo fine operantis novam specia distinctam malitiam contrahunt.*

N n 2 XVII.

XVII. *Non ita vero dicendum, si finis operantis pravus non est, sed vel bonus, vel indifferens.*

XVIII. *Peccata* spiritualia, *cæteris paribus, graviora sunt peccatis* carnalibus.

XIX. *Graviora sunt peccata Fidelium, quam Infidelium; & Ecclesiasticorum, ac Religiosorum, quam laicorum, & sæcularium. Consectarium* Reflexionis *loco propositum.*

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. TAMQUAM falsa reputanda est sententia, quæ distinctionem peccatorum specificam ultimo repetit a solo communi prudentum sensu, & apprehensione. Nam communis sensus Sapientum, ut in re qua de agimus, prudens reapse sit, ac rationabilis, inniti debet fundamento a se distincto. Neque enim communis ille sensus, quod ultimum sit, & originale fundamentum specificæ peccatorum distinctionis, primum aliquod principium est, quod probatione non indigeat. Prima siquidem principia per se nota sunt, omnibusque manifesta. Quod autem communis prudentum sensus sit ultimum, & originale fundamentum specificæ distinctionis peccatorum, non est aliquid per se notum, & extra controversiam positum; cum potius communi Doctorum sententiæ adversetur.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. A vero pariter abludit opinio, quæ statuit, circumstantiam omnem, quæ notabiliter aggravat lethale peccatum, novam ipsi speciem tribuere ob difformitatem notabiliter diversam cum æterna lege Dei. Hæc siquidem opinio destruit penitus distinctionem circumstantiarum *in mutantes speciem*, & *intra eandem speciem solum notabiliter aggravantes*: quæ distinctio ex sensu Ecclesiæ, & doctrina SS. Patrum, ac D. Thomæ admittenda omnino est. *Quod aliquis*, ait S. Doctor in 4. dist. 16. q. 3. art. 2., *accipiat multum, vel parum, ex se deformitatem aliquam non importat, nisi ipsa suppositione primi: quia multum de alieno recipere est ab æqualitate discedere. Unde talis circumstantia aggravat; sed peccatum non mutat. Quod autem rem alienam consecratam accipiat, aliam deformitatem importat: quia quæcumque irreverentia circa res sacras adhibita specialem rationem peccati habet. Et ideo talis circumstantia dicitur mutare speciem.* Id quoque constat ex eo, quod nulla idonea ratio assignari queat, cur magnum, & parvum, intensum, & remissum in moralibus speciem mutare debeant, cum nec etiam mutent in naturalibus; ut patet in calore, qui in eadem procul dubio specie est, sive graduum centum sit, sive decem tantum.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Sententia, quæ docet, distinctionem peccatorum specificam desumi ex actuum oppositione ad virtutes diversas, non differt quoad rem ipsam a sententia a nobis constituta. Nam & ipsæ virtutum species ab objectis desumuntur. Sic ex. g. Peccatum oppositum justitiæ, specie distinguitur a peccato temperantiæ opposito: quia specie distincta objecta respiciunt; atque idem dicas de aliis.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Etiam peccata omissionis suam specificam distinctionem hauriunt ex objecto; indirecte tamen, & solum ratione actuum oppositorum. Quoniam, cum omissio sit carentia actus debiti, & actus omnis voluntarius, & moralis depromat ab objecto speciem suam, adeoque suam specificam distinctionem ab alio quocumque actu; oportet, quod etiam peccata omissionis indirecte speciem suam, ac distinctionem ab objecto recipiant. Ut enim commune Phi-

Philosophorum effatum est : *Privationes desumunt distinctionem suam specificam a formis oppositis* .

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Sæpe contingit , finem operantis in objectum peccati transire , adeoque peccato speciem conferre : idque præsertim contingit in verbis , quæ proferuntur ; quod exemplo explicare placet . Si quis verba proferat de se gravia , & injuriosa animo conviciandi , peccatum istud est in specie *contumeliæ* : si autem , ut is , qui audit , erubescat , & confundatur , est in specie *irrisionis* : Si vero ea proferat moderato zelo disciplinæ, aut correctionis causa , ad virtutis speciem potius pertinent . In hisce itaque casibus finis , quem sibi præfigit operans, in objectum transit, a quo verba illa speciem malitiæ , aut bonitatis depromunt . Nec hujusmodi verba sunt objecta illorum actuum , nisi ut *formaliter* verba sunt , sive quatenus exprimunt loquentis conceptum , & animum . Unde hic , vel ille significandi modus non est circumstantia accidentalis , sed differentia essentialis objecti . Quapropter , quia significatio diversa de se pendet ex animo, & intentione loquentis , juxta varietatem intentionis variatur finis operis, pertinetque ad intrinsecam rationem objecti. Porro finis intrinsecus ab objecto non distinguitur , ut alibi diximus , & explicat S. Thomas loco laudato *in resp. ad* 1. his verbis : *Dicendum , quod finis principaliter habet rationem boni : & ideo comparatur ad actum voluntatis , qui est primordialis in omni peccato , sicut objectum : Unde in idem redit , quod peccata differant secundum objecta , vel secundum fines* .

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Etiam peccata venialia si spectentur ex parte *conversionis*, speciem recipiunt ab objectis , ac ipsa mortalia ; quamvis ab his in infinitum distent ex parte *aversionis*. Ita D. Thomas *art.* 5. *ad* 1. , ubi ait : „ Peccatum mortale , & veniale differunt „ in infinitum *ex parte aversionis* ; non autem *ex parte conversionis* , per quam respicit objectum, unde peccatum speciem „ habet . Unde nihil prohibet , in eadem „ specie inveniri aliquod peccatum mortale , & veniale : sicut primus motus in „ genere adulterii est peccatum veniale ; „ & verbum otiosum, quod plerumque est „ veniale , potest etiam esse mortale “.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Qui jejunium violat sive Sabbato quatuor Temporum , sive aliquo die quadragesimali, duo peccata distincta non committit ; imo nec unum , quod plures malitias contineat . Quandoquidem , tametsi diversa sint præcepta , quæ jejunium his diebus jubent, ea tamen sub eadem ratione conveniunt , eamdemque rem sub eadem ratione præcipiunt . Idemque judicium ferendum est de illo , qui Missæ interesse prætermittit die Dominico, si festum aliud concurrat , in quo Sacrum audiendi præceptum urget .

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Quamvis dissidium sit penes Authores, num duplex specie distinctum peccatum committat Religiosus Franciscanus , abstinentiam non servans feria sexta , ad quam tenetur tum Ecclesiæ præcepto, tum Regulæ ; verosimilior tamen videtur affirmativa sententia : quia violat præcepta diversæ rationis ; quorum alterum est contra virtutem temperantiæ , alterum contra Religionem ob violationem Regulæ, obligantis sub mortali ratione voti .

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Hæc ratio locum non habet in aliis Religiosis , qui solum obedientiam vovent secun-

secundum Regulam: neque enim ad omnia, quæ in Regula præscribuntur, tamquam materiam voti obligantur; sed eo modo, quo Regula, & Religio ab ipsis exigit. Quare, cum Regula, & Religio ab ipsis abstinendam exigant ex motivo temperantiæ, prout exigit Ecclesia; dum abstinentiam non observant, contra temperantiam solum peccant. Nec aliud motivum præscribendi abstinentiam jure præsumitur, nisi vel ex verbis Regulæ, vel ex communi Religionis sensu aliter constet.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Ex his consequitur, quod si legitimus Superior speciale præceptum imponat Religioso, vel subdito, qui ex voto ipsi parere teneatur, si illud transgrediatur, duplex peccatum incurrat, scilicet contra votum, & contra virtutem illam, ad quam pro materiæ diversitate præceptum Superioris pertinet. Præceptum namque Superioris hoc habet, ut id, quod præcipit, constituat in diversa specie virtutis diversitatem materiæ, & motivi. Et hac de causa dupliciter etiam peccat, qui jejunium frangit in aliqua vigilia, in qua & ex Ecclesiæ præcepto jejunandum est, & ex præcepto Confessarii jejunium injungentis: quoniam duo implicantur in his præceptis diversa motiva, quorum alterum temperantiam spectat, alterum virtutem pœnitentiæ.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Ex excessu, & defectu sæpius etiam repetitur specifica peccatorum diversitas; quatenus, cum virtutes in medio consistant, duplex vitium distinctum ipsis opponitur, alterum *per excessum*, alterum *per defectum*. „ Ubicumque occurrit (verba „ sunt S. Thomæ *hic art. 8.*) diversum „ motivum inclinans intentionem ad peccandum, ubi est diversa species peccati. Manifestum est autem, quod non est „ idem motivum ad peccandum in peccatis, quæ sunt secundum superabundantiam (sive excessum), & in peccatis, quæ sunt secundum defectum, quin imo „ sunt contraria motiva: sicut motivum „ in peccato *intemperantiæ* est amor delectationum corporalium; motivum autem „ *insensibilitatis* est odium earum. Unde „ hujusmodi peccata non solum differunt „ specie, sed etiam sunt sibi invicem „ contraria ".

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Cum septem communiter assignentur circumstantiarum genera, *quis*, *quid*, *ubi*, *quibus auxiliis*, *cur*, *quomodo*, *quando*; loquendo in primis de circumstantia *Quis*, hæc aliquando novam inducit malitiæ speciem: aliquando solum malitiam auget. Exemplum prioris est circumstantia personæ sacræ, a qua, vel cum qua fornicatio committitur: tunc enim malitiæ fornicationis superadditur malitia sacrilegii, quæ alias ipsi non inesset. Posterioris autem exemplum in circumstantia personæ peccantis, a Deo specialibus beneficiis insignitæ; cujus peccatum tanto majus censetur ob ingratitudinem, quo plura, ac majora beneficia recepit.

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Detractio, calumnia, convicium, contumelia illata personæ, cui peculiaris reverentia debetur, e. g. Patri, Matri, vel Superiori suo, circumstantia est, quæ specialem affert deformitatem; adeoque in Confessione explicandam. Itidem fornicatio cum muliere alteri per sponsalia de futuro obligata injustitiæ malitiam contrahit. Quamquam enim adulterium proprie dictum minime sit, quidpiam tamen ipsi affine est ob gravem, quæ Sponso infertur, injuriam. Nam ex Sponsalibus Sponsus, & Sponsa jus quoddam saltem inchoatum aequi-

acquirunt in mutuum corpus.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Tum homicidium, aut percussio in loco sacro commissa, tum etiam copula carnalis in eodem habita, tum alii actus turpes saltem externi ex loci sanctitate specialem malitiam contrahunt: sicut etiam furtum in Ecclesia perpetratum non solum rei sacræ, sed etiam rei non sacræ, ut crumenæ Divitis ibi assistentis sacris functionibus. Equidem postremum hoc sunt, qui existimant non esse circumstantiam, quæ speciem mutet: sed alii plures oppositam sententiam tuentur, quibus suffragatur authoritas Joannis Papæ VIII. in Cap. *Quisquis inventus* 17. quæst. 4. generaliter, & absque ulla distinctione asserentis, *sacrilegium* committi non solum auferendo *sacrum de sacro*, vel *sacrum de non sacro*. Quod cum in favorem Ecclesiæ sit, ample intelligendum videtur, eo præsertim, quod circa finem ejusdem Capitis tamquam sacrilegos puniri velit, *qui Monasteria*, ... *& Ecclesias infringunt*, *& deposita*, *vel alia qualibet exinde extrahunt*.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Quoties auxilia, sive media, quibus aliquis ad peccandum utitur, de se mala sunt, nova semper malitia peccato superadditur. Sic si quis ope Dæmonis utatur ad inferendum proximo damnum, quo casu est malitia specialis societatis cum Dæmone; vel homine tamquam instrumento quo casu est specialis malitia scandali ex eo, quod ad peccandum inducat, qui ad hoc paratus non erat: quemadmodum etiam eadem malitia scandali occurrit, dum quis precibus, & suasionibus a puella rem veneream extorquet.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Idem dicendum est de circumstantia *Cur*, seu fine extrinseco sibi ab operante præstituto; ut dum aliquis furatur ad fornicationem, aut adulterium committendum, vel e contra fornicatur, aut mœchatur ad furandum, vel ad alium pravum finem. Hoc enim in casu duplex specie diversa in peccato malitia est, fornicationis scilicet, aut adulterii, & furti, sive alterius pravi finis. Tunc autem, ut animadvertit S. Thomas 2. 2. q. 181. art. 2. *id*, *quod ordinatur ad aliud*, *sicut ad finem*, *trahitur ad speciem ejus*, *ad quod ordinatur*: *sicut ille*, *qui mœchatur*, *ut furetur*, *magis dicitur fur*, *quam mœchus*; non quod mœchia in eo casu desinat esse in specie sua, sed quia operantis intentio magis fertur in peccatum furti, quam in peccatum mœchiæ. Unde furtum magis voluntarium tunc est, quam mœchia, quæ solum est voluntaria propter furtum.

CONSECTARIUM DECIMUMSEPTIMUM.

XVII. E contra, si finis operantis, propter quem pravum medium assumitur, de se malus non sit, sed vel bonus, vel indifferens; duplex tunc malitia distincta non habetur, quæ idcirco in Confessione exprimenda sit. Unde haud probamus quorumdam Doctorum Lovaniensium opinionem, qui putant, eum, qui ob finem de se non malum medium assumit lethaliter peccaminosum, ut qui v. gr. die festivo Sacrum omittit, ut studio vacet, duplex peccatum committere. Et ratio est, quia licet studium in hoc casu malitia lethifera polluatur, utpote causa finalis motiva omissionis Sacri; malitia tamen hæc non est ab omissionis malitia distincta: ubi enim unum duntaxat malum est propter alterum, ibi est unicum malum. Sic qui furatur, ut eroget eleemosynam, vel ut solvat debita sua, non duplex peccatum contrahit, sed unum tantum; nec malitia, qua tunc inficitur eleemosyna, vel debi-

debitorum solutio, alia est a malitia furti, cujus est causa.

CONSECTARIUM DECIMUMOCTAVUM.

XVIII. Peccata *spiritualia*, quantum est ex se, ac cæteris paribus, graviora sunt peccatis carnalibus. Hoc aperte docet S. Gregorius Magnus *lib. 33. Moral. cap. 11.* inquiens: *Peccata carnalia sunt minoris culpæ, & majoris infamiæ, quam spiritualia*; probatque S. Thomas hic triplici ratione. Primo nempe, quia peccata carnalia complentur in delectatione sentientis appetitus: spiritualia vero pertinent ad spiritum, cujus est converti ad Deum, vel ab eo averti; atque ita magis, quam carnalia, important aversionem a Deo. Secundo, quia carnalia directe solum offendunt corpus proprium: spiritualia vero directe offendunt Deum, & proximum. Tertio, quia quanto majus est incentivum ad peccandum, tanto minus peccat is, qui ad peccatum impellitur. Ad peccata autem carnalia propter insitam nobis carnis concupiscentiam longe vehementius impellitur homo, quam ad spiritualia. Hæc doctrina maximopere perpendenda est a viris spiritualibus, qui, dum vident alios in peccata carnalia incidere, illos sibi in animo postponunt, contemnunt, & in superbiam longe deteriorem delabuntur; parvique pendunt invidiam, ambitionem, gloriam vanam, & cætera hujusmodi, quibus interius corrupti sunt. Sed nec inde ansam arripere debent carnales homines minus æstimandi peccata, quæ committunt, aut sibi blandiendi; quasi Deus ea parum curet, & facile ignoscat. Nam, præterquamquod non ideo desinunt Deum graviter offendere, atque iram Dei adversum se conciliare; illud peculiare habent carnalia peccata, ut observat S. Thomas hic *ad 2.* quod sint *maximæ adhæsentiæ*; propter quod *Diabolus maxime gaudet de peccato luxuriæ*: quia hoc captivum ita detinet hominem, ut raro a tyrannide sua se proripiat.

CONSECTARIUM DECIMUMNONUM.

Reflexionis *loco propositum*.

IX. Peccata Fidelium graviora sunt peccatis Infidelium; & peccata Ecclesiasticorum, & Religiosorum peccatis sæcularium, sive laicorum. Prima pars, quæ ex tradita doctrina fluit, expresse docetur a S. Thoma *q. 89. art. 5.* ubi comparans peccata Fidelium, & Infidelium, ita scribit: *Nunquam dignitas personæ diminuit peccatum, sed magis auget, ut ex supradictis patet. Unde nec peccatum est minus in fideli, quam in infideli; sed multo majus. Nam & infidelium peccata magis merentur veniam propter ignorantiam secundum illud 1. ad Timoth. 1.* Misericordiam Dei consequutus sum, quia ignorans feci in incredulitate mea; *& peccata fidelium aggravantur propter gratiæ Sacramenta, secundum illud Hebræor. 10.* Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Sanguinem Testamenti, in quo sanctificatus est, pollutum duxerit?

Quoad peccata deliberata Ecclesiasticorum, & Religiosorum spectat, cæteris paribus, graviora illa esse ex circumstantia personæ peccantis, laicorum, & sæcularium peccatis, non minus manifestum est: quoniam, ut Salvianus ait, *longe magis damnabilis est malitia, quam titulus bonitatis accusat &c. Nomen itaque Ecclesiastici, Religiosi sine actu nihil est. Nam quid est dignitas in indigno, nisi ornamentum in luto?* Hinc S. Bernardus post Hieronymum dicere solebat, *nugas in ore Secularium nugas esse, in ore Religiosorum blasphemias*.

Hæc serio meditentur omnes tum Christiani, tum præsertim Clerici, ac Religiosi, atque inde colligant, quam graviore pœna

na punienda sint in futura vita eorum peccata: quod disertissimis verbis declarat inter alios Magnus Ecclesiæ Doctor S. Joannes Chrysostomus *Homil.* 76. alias 75. *in Matth.* dicens: „ Beatus ille David, „ quando cum Bersabee delictum illud „ commisit, & per Prophetam arguebatur; „ idcirco vehementius accusabatur: quo„ niam nimium honoratus a Deo, ita „ spurce labebatur. Exprobrationem il„ lius audias a Deo: *Nonne*, inquit, *in* „ *Regem te unxi, & de manu Saulis erui* „ *te, & quæ fuerunt Domini tui, tibi con*„ *cessi, & universam Judæ & Israelis do*„ *mum? Et si pauca tibi essent, alia quoque* „ *tibi adjecissem: cur flagitium hoc fecisti* „ *coram me?* Non sunt quippe eadem in „ omnibus peccatis, sed multa, variaque „ supplicia. Nam & ætate, & educatio„ ne, & dignitate, & ingenio, & usu re„ rum, atque prudentia, aliisque com„ pluribus variantur. Verum ut clarius id „ fiat, in fornicationis delicto examine„ tur. Perpende igitur quantam diversi„ tatem punitionis, non a me, sed a Di„ vinis Scripturis comperio. Fornicatus „ quispiam ante legem fuit: alio quodam „ modo illum puniri Paulus ostendit, di„ cens: *Quicumque sine lege peccaverunt*, „ *sine lege peribunt*. Item alius post legem „ deliquit, graviora sustinebit. *Quicumque* „ *enim in legem peccarunt*, inquit, *per le*„ *gem judicabuntur*. Lapsus similiter An„ tistes est: non parva pœna propter di„ gnitatem afficietur. Propterea aliæ qui„ dem Fornicatrices necabantur: Sacer„ dotum vero filiæ igne cremabantur. Qua „ ex re quam magnus pœnarum cumulus „ Pontificem expectet peccantem, legis „ Conditor voluit significare. Nam si filiam „ ejus atrocius puniri jussit, quid erit de „ ipso? Passa mulier vim est, nullam pu„ nitionem meretur. Lapsa est similiter „ dives, & pauperrima, quantum inter„ sit, ab his patet, quæ modo de David „ exposuimus. Post Adventum Christi qui„ dam peccavit, si non initiatus, neque „ Cathecumenus, moriatur: graviores il„ lis pœnas daturus est. Post lavacrum „ delicta admisit, hic jam nullum erit pec„ catori solamen: quod Paulus significat, „ dicens: *Legem Moysis aliquis contempsit*, „ *absque misericordia duobus vel tribus testi*„ *bus moritur; quanto existimatis graviore* „ *dignum supplicio, qui filium Dei conculca*„ *vit, & Sanguinem testamenti communem* „ *putavit, in quo sanctificatus est, & gra*„ *tiam Spiritus contumelia affecerit?* For„ nicatus vero quidam vir sacer est, ver„ ticem quippe fornicationis hæc impro„ bitas tenet, vides quam multa variaque „ discrimina in uno peccato consideran„ tur. Aliud ante legem, aliud post le„ gem; aliud Sacerdotis, aliud ditissimæ, „ aliud pauperrimæ, aliud cathecumenæ, „ aliud fidelis, filiæque Pontificis. Cæte„ rum magna etiam a cognitione differen„ tia nascitur. *Qui novit voluntatem Do*„ *mini sui, & non facit, vapulabit plagis* „ *multis &c.* " Utinam hæc & alia quæ habet ibidem S. Joannes Chrysostomus attento animo perpenderent Christi fideles, maximeque qui divino servitio mancipati sunt, profecto se ab omni peccato diligentius continerent, ne pœnas gravissimas, quæ ipsos manent, dum post tot Dei beneficia peccant, miserrime incurrerent.

CAPUT VIII.

De numerica distinctione Peccatorum.

D o c t r i n a.

I. *Unus idemque physicus actus plures habere potest in esse morali malitias numero distinctas.*

II. *Peccata numero multiplicantur ex multiplicatione numerica objectorum totalium.*

III. *Exemplis posita regula declaratur.*

I. NEDUM *specificæ*, sed etiam *numericæ* peccatorum distinctionis exacta cognitio plane necessaria dicenda est, ut rectum feratur de peccatoris statu judicium, prout ad Sacramentalem Confessionem exigitur, tum ex parte pœnitentis, tum ex parte Confessarii juxta Concilii Tridentini Decretum. Quid autem sit *numerica* peccatorum distinctio, ex iis, quæ initio Capitis sexti dicta sunt, satis manifestum est. Cum vero hic sermonem habeamus de actibus moralibus, non in esse physico, sed morali consideratis; illud præmittendum ducimus adversus quosdam Neotericos, eumdem pravum actum, sive peccatum physice unum plures numero malitias moraliter complecti posse, ac plerumque complecti: quod præter authoritatem S. Thomæ id diserte asserentis, pluribus ostendere facile est.

Ac primo quidem certum est apud omnes, unum eumdemque actum in esse physico, sive naturali plures habere posse in esse morali *specie* distinctas malitias. Cur igitur etiam habere non poterit multiplicem *numero* malitiam? Sicut enim unus physice, ac simplex voluntatis actus tendere potest in plura specie distincta objecta in esse morali, ex quibus plures *specie* malitias contrahit; ita etiam in plura *numero* objecta in esse morali distincta tendere valet, ex quibus numericam distinctionem recipiat. Nam unumquodque objectum æque aptum est refundere, adeoque æque reipsa refundit malitiam suam tam specificam, quam numericam in actum, a quo respicitur.

Hoc confirmatur, magisque explicatur. Nam sicut unus, idemque physice actus sæpe habet oppositionem cum pluribus specie distinctis virtutibus; ita sæpe habet oppositionem cum pluribus numero distinctis juribus. Sic conjugatus dum adulterium cum conjugata committit, vel dum uno quis ictu, unoque voluntatis actu plures occidit, plura numero jura lædit. Sed nulla afferri ratio potest, cur actus, qui opponitur pluribus numero distinctis juribus, minus habeat plures numero malitias, quam plures specie, dum opponitur pluribus specie distinctis virtutibus. Igitur &c. Alia non animadverto: siquidem tempus terere non præstat in refellenda opinione plane singulari, quæ jam a melioribus quibuscumque Theologis rejecta, & explosa est.

Posito igitur, quod etiam in uno, eodemque physico actu plures numero malitiæ morales inveniri queant: unde hæc numerica peccatorum distinctio repetenda est, adeo ut multiplex peccatum censeri merito debeat? Qua in quæstione haud concors est Theologorum sententia; sed alii ex uno, alii ex alio capite depromendam esse contendunt. Quæ nobis certiora, aut verisimiliora videbuntur, quibusdam regulis exponemus

RE-

REGULA PRIMA.

Peccata numero multiplicantur ex multiplicatione numerica objectorum totalium.

II. Cum dico *objectorum totalium*, hoc sensu intelligo, quod objecta etiam numerice distincta non se habeant ad modum unius, ita scilicet quod unum non sit pars alterius, aut omnia unum aliquod totum tamquam partes ejusdem constituant. Si enim e contra res se habeat, ita nempe, ut plura quidem sint objecta, circa quae versetur actus voluntatis, sed quae reapse unum totum constent, adeo ut vel unum sit pars alterius, vel omnia tamquam plures partes constituant unum totum, unum tantum objectum *totale* erit, adeoque & unum tantum numero peccatum; quod exemplis quibusdam manifestius fiet.

III. Siquis itaque uno, eodemque actu tres homines odio habeat, vel interficere velit: si una voluntate nolit audire Sacrum tribus diebus dominicis, aut festivis, vel tribus diebus jejunare, urgente praecepto; trium peccatorum reus est, aut certe unius triplici numerice distincta malitia deformis: quia quodlibet ex iis objectis *totale* est. Non enim aut unus homo, aut unum Sacrum, aut unum jejunium est pars alterius; aut tria illa sive homicidia, sive Sacra, sive jejunia unum totum tamquam partes constituunt. Eadem de causa qui plures percutit, aut conviciis appetit, aut unica calumnia, vel maledictione plurium honori, vel famae detrahit; tot reus peccatorum est, quot sunt personae laesae. Neque enim jus unius in propriam famam, vel honorem, est unum numero cum jure alterius. Similiter qui mortem alicui, ac toti ejus familiae inferre molitur, vel conceptum scelus opere perficit, tot reus homicidiorum est, quot sunt homines ad illam familiam pertinentes. Atque ita de caeteris.

E contra vero, quia multae partes domum unam constituunt, oves multae gregem unum, variae species, aut partes pecuniae summam unam, multi libri bibliothecam unam; combustio domus unum numero peccatum est, depraedatio gregis unum similiter peccatum: idemque dicendum de furto unius summae pecuniae, aut unius bibliothecae. Neque numerum partium domus, ovium, singulas tritici mensuras, species singulas pecuniae, numerum librorum in Confessione exprimere necesse est; sed solum damni illati quantitatem, pecuniae summam, gregis, tritici, vel bibliothecae pretium. Quod tamen semper intelligendum est, si hae res pertineant ad eumdem Dominum. Nam si ad plures Dominos pertinerent, aliter judicandum esset: quoniam dominium, seu jus unius diversum numero est a dominio, seu jure alterius.

IV. Non me quidem latet, quosdam Authores esse, qui putant, etiam qui unico actu plures homines vel odio habet, vel occidit &c., nonnisi unum numero peccatorum committere. Verum eum & ipsi fateantur, in Confessione declarandum esse, quot homines quispiam vel odio habuerit, vel occiderit, horum sententia parum a nostra quoad rem ipsam discrepant, potius discrepat sententia, quae Navarro tribuitur, & quam aliqui sequuntur; nimirum unum numero peccatum esse illius, qui toti familiae pluribus personis constanti vel malum optat, vel damnum infert: eo quod, ut inquiunt, in jure una familia reputatur tamquam una persona. Quae tamen sententia a vero abludit. Nam quamvis ita *fictione juris* familia tamquam una persona reputetur; revera tamen personae eam componentes diversae inter se sunt: neque tamquam partes, quae unum totale objectum constent, sunt habendae, cum quaelibet jure sibi proprio gaudeat. Profecto si in ea familia aliqui essent laici, & alii Clerici;

 non-

nonne ex hoc *specie* multiplicatentur peccata, si quis horum etiam necem intenderet? Cur igitur *numero* quoque non multiplicantur, dum plures personæ, sive pluga objecta totalia numerice diversa multiplicantur?

REGULA SECUNDA.

Si voluntas peccandi cum exteriori actu conjuncta sit, unum numero peccatum est: Si autem ab opere externo sejuncta, distinctum.

V. Ita S. Thomas *in 2. dist.* 42. *q.* 1. *art.* 10., ubi hanc regulam expresse docet, inquiens: „ Cum quæritur, utrum „ voluntas, & actus exterior sint diversa „ peccata, aut intelligitur de voluntate „ conjuncta actui exteriori, aut de voluntate præcedente. Si de conjuncta, sic „ oportet, quod unum peccatum sit voluntas interior, & actus exterior . . . . „ si autem de voluntate separata, sic est „ aliud peccatum; quia actus voluntatis „ multiplicantur: quod enim actum explet exteriorem, etiam actum voluntatis iterat. Et ideo oportet, quod sint „ duo peccata non propter diversitatem „ actus interioris, & exterioris, sed propter diversitatem duorum actuum interiorum ". Hine si quis oblata occasione furari velit, & furetur, unum numero committit peccatum: contra vero siquis hodie adulterium exequi proponat, sed illud postridie exequatur, pluries peccat.

REGULA TERTIA.

Externæ actiones, licet numero distinctæ: si ordinentur ad unum actum principalem, in quo consummantur, non sunt plura numera peccata, dum moraliter non interrumpantur.

VI. Exemplum sit in eo, qui nefariam alium occidendi voluntatem concepit: at ad illam opere complendam plures actiones præmittit, ut parare arma, equum sternere, viam arripere, locum, ubi degit, perquirere &c., donec tandem inimicum interficiat. Sic qui centum aureos ex. gr. alicui surripere proposuit; & ad hoc plures elicit actiones, & unum etiam post alium surripit. Ita quoque tactus, oscula, amplexus impudici, quos aliquis præmittit ad copulam cum fœmina habendam. In his, aliisque similibus casibus, quamvis multæ sint actiones physice diversæ, unum tamen numero peccatum constituunt, dummodo actiones illæ non sint moraliter interruptæ. Atque hæc est communis Theologorum sententia; idemque ex praxi, & sensu totius Ecclesiæ colligitur, quæ nunquam censuit, hujusmodi actus necessario esse in Confessione singillatim explicandos: unde sufficit exprimere actum principalem, in quo satis intelliguntur.

REGULA QUARTA.

Peccata, quæ actione externa consummantur, si post actus cessationem iterentur, nova numero peccata sunt.

VII. Exemplum communiter afferri solet de actibus subsequentibus copulam jam completam, ut oscula, tactus, & similia, quæ post illam actionem iterum exercentur. Qua in re satis quidem inter se conveniunt Doctores, similes actiones novum esse, distinctumque numero peccatum, si fiant voluntate, aut intentione novæ copulæ, vel pollutionis excitandæ, sive hæc sequatur, sive non. Diffident vero, quoties hujusmodi actus ineunctanter fiunt post copulam peractam, sed non ex intentione novæ copulæ perficiendæ. Et plures quidem novum esse numero peccatum negant: alii vero affirmant, quorum mihi probabilior sententia est; quoniam hæ actiones copulam, vel pollutionem subsequentes dici

dici non possunt partes ejusdem, utpote jam antea ultimo completæ: nec illam sequuntur ex natura rei (quia per copulam acquisito termino, commotio libidinosa potius quiescit), sed ex nova operantis malitia, suntque ex natura sua excitamentum, & inchoatio alterius copulæ, vel pollutionis potius, quam continuatio præcedentis. Sed & ipsi tactus, oscula, vel amplexus copulam præcedentes exerciti sine ulla ejusdem intentione, etsi deinde mutetur voluntas, & copula subsequatur, peccatum moraliter sunt ab illa distinctum, distincteque in Confessione explicandum; quia moraliter tunc interrumpuntur, & ipsi de se non sunt magis dispositiones ad copulam, quam ad simplicem pollutionem: aliunde vero supponuntur non ordinari tunc ex intentione operantis ad hunc, vel illum actum consummatum.

Major difficultas videtur esse, an oscula, amplexus, aut tactus hujusmodi non ulterius relata sive ad copulam, sive ad pollutionem, peccata sint in se inspecta invicem distincta; ut e. g. dum quis uno impetu venereo, & una intentione carnalis delectationis tactus ad horam continuata, decem vicibus se, vel aliam personam impudice tangit, decem peccata committat, vel unum tantum. Eademque difficultas est de illo, qui uno, eodemque iræ impetu pluries aliquem percutit, aut plura in eum convicia evomit. Atque ita de aliis similibus. Qua in quæstione dicendum mihi videtur, hosce actus, licet quilibet ex se unum constituere peccatum possint, moraliter tamen nonnisi unum numero peccatum esse, (nisi tamen specialis in aliquo ex iis actibus intersit deformitas); quia ex communi hominum sensu reputantur una moraliter actio, una percussio, una locutio: quemadmodum unica moraliter censetur comestio illius, qui in eodem prandio plura successive fercula comedit. Nec eadem ratio est plurium vel fornicationum, vel pollutionum, vel occisionum &c., licet una post aliam immediate succedat: quia hæ sunt actiones totales, & in se ipsis completæ, & ex natura sua habentes definitum terminum, in quo consummantur; quod de memoratis actibus dici nequit.

Regula Quinta.

Peccata, quæ consummantur in mente, ex quacumque cessatione multiplicantur.

VIII. Exemplum est in actibus hæresis, desperationis, odii, delectationis morosæ, & id genus aliis, qui quacumque cessatione eorumdem intercedente, si denuo eliciuntur, peccata numero diversa sunt. Quoniam singuli hujusmodi actus procul dubio sunt ex se peccata; nihilque est, in quo uniantur & continuentur, ut unum numero peccatum dici queant. Neque enim uniuntur, aut continuantur in actu, objecto, vel effectu externo, ut supponimus; neque in actu interno, cum inter actus internos intercedat aliqua cessatio: adeoque ad singulos actus nova voluntatis determinatio requiritur, quæ non potest non multiplicare peccatum.

Regula Sexta.

Peccata, quæ consummantur opere externo, multiplicantur, quoties moraliter interrumpuntur.

IX. In hac regula ita generatim proposita consentiunt frequentius Doctores. Fatentur siquidem, satis non esse ad multiplicanda numero peccata solam *physicam* interruptionem; sed *moralem* necessariam definiunt. Verum in quo consistat hæc *moralis* interruptio ad multiplicationem numericam peccatorum necessaria, haud plane conveniunt. Quod mihi certius in hac re videtur, & in quo etiam plerique Theolo-

di

gi concordes sunt, aperio: nimirum, *moraliter* peccata interrumpi, adeoque numero multiplicari 1. per contrariam voluntatem, per quam prior voluntas revocatur; 2. per voluntariam cessationem ab actu, dum quis mentem alio voluntarie distrahit; 3. per aliquam notabilem moram temporis, quo cessatur ab actu. Singulos hosce moralis interruptionis modos paululum explicare proderit.

X. Et quoad primum quidem attinet, nulla videtur esse penes Theologos dissensio, multiplicari scilicet peccata nedum in ordine ad demeritum, sed etiam in ordine ad Confessionem, quoties aliquis voluntarie pravum actum contraria voluntate revocat, sive retractat; ac subinde, tametsi brevissimum etiam tempus interponatur, mutata iterum voluntate, eumdem resumit. Siquidem revocatio illa efficit, ut posterior actus nullo pacto cum priore coalescat in unum moraliter actum; adeoque unus ab alio moraliter sejungitur. Atque hoc in casu locum habet ea doctrina S. Thomæ, quam tradit 1. 2. *q.* 61. *art.* 7. *ad* 3.: ubi sic ait: *Peccatum cordis, & oris non distinguuntur a peccato operis, quando simul cum eo conjunguntur, sed prout quodlibet horum per se invenitur. Sicut etiam pars motus non distinguitur a toto motu, quando motus est continuus, sed solum quando motus sistit in medio*. Ex hoc enim, quod prior voluntas pravi operis revocetur, motus ille voluntatis non est amplius *continuus*, sed sistit in medio, a pravis actibus, qui postmodum forte subsequuntur, omnino separatus.

Atque eadem ratio, eademque S. Thomæ doctrina militat, quoad secundum modum spectat *moralis interruptionis*; dum nempe quis a priori mala voluntate voluntarie cessat, & ad alia vel agenda, vel cogitanda se convertit: quæ vocari solet *retractatio virtualis* pravi actus, sicut prior vocatur *formalis*. Ut si quis ex. gr., visa pulchra puella, in ejus concupiscentiam voluntario feratur, sed postea animo suo deliberet, se nolle amplius de illa cogitare, seque ad aliud cogitandum applicat. Tunc enim, si deinde in concupiscentiam puellæ ejusdem inardescat, novum peccatum committit numero distinctum: quia per voluntariam illam ad alia objecta mentis distractionem, aut conversionem deponit priorem voluntatem, atque dimittit. Unde, etiamsi brevissimum tempus inter unam, & alteram transeat, nova, quæ succedit, voluntas non est cum priore moraliter conjuncta; atque adeo multiplicatur numero peccatum.

Quoad tertium denique modum: præter ea, quæ supra diximus de actibus completis, seu ex natura sua consummatis, qui toties multiplicantur, quoties exercentur; hæc generalis regula tradi solet: nimirum, quando inter unum, & alterum actum tantum temporis, aut tale impedimentum intersit, ut prudentum sensu dici nequeat, vel quod in aliquo uno vinculo conjungantur, vel quod unius ab altero dependentia intercedat; moraliter interrumpuntur, ita ut multiplicentur numero peccata. Sic, ut exemplo res clara fiat, siquis hodierna die propositum concipiat occidendi proximum, eamque pravam voluntatem reassumat crastina die, vel post plures horas: & similiter si quispiam vespere morosam foveat delectationem, vel odium, atque ita somno corripiatur; post somnum vero eumdem actum prosequens sive delectationis, sive odii, sive alterius criminis, duo peccata committit numero diversa, specialiter in Confessione manifestanda: quia ex hac mora temporis, quod intercedit, censetur in prudentum æstimatione, actus illos esse moraliter interruptos. Secus vero eadem moralis interruptio haberi minime censetur, si mora temporis exigua sit: ut siquis mane ad interficiendum inimicum suum proficisca-

catur, & in itinere sæpe quidem eam repetat voluntatem; sed aliquando etiam, ut fieri solet, vel de aliis rebus cogitet, vel cum aliquo colloquatur: siquidem prima ejus voluntas tunc *moraliter* interrupta non est, cum *virtualiter* saltem in actione suscepti itineris ad illud facinus exequendum perseveret. Idemque dicas de illo, qui ex intentione fornicandi ad mulieris domum se confert, cum eaque sermones miscet modo turpes, modo etiam de rebus aliis indifferentibus, in quibus non parum temporis intercurrat. Atque idem de aliis similibus dicendum est.

CAPUT IX.

CONSECTARIA.

I. *Audiendi non sunt, qui controversiam de multiplicatione numerica peccatorum in ordine ad Confessionem haud necessariam putant.*

II. *Absona, & falsa est Caramuelis, aliorumque sententia, quæ ab unitate actus voluntatis unitatem peccati repetendam docet.*

III. *Plura sunt peccata, quoties plura sunt objecta totalia, circa quæ tendit unus etiam, & idem voluntatis actus.*

IV. *Unum numero peccatum committit, qui ad furandum ex. gr. plures actiones exercet moraliter non interruptas.*

V. *Si qua tamen in serie illarum actionum peculiarem deformitatem afferret, explicanda foret in Confessione.*

VI. *Tot peccata committit, quot Confessiones audit Sacerdos, in peccato lethali suum ministerium exercens.*

VII. *Laxa Salmanticensium aliorumque opinio quoad res alienas detinentem.*

VIII. *Alia similiter laxa eorumdem sententia, quoad interruptionem moralem attinet pravorum actuum.*

IX. *Multo magis laxa existimanda est opinio illorum, qui docent, nonnisi per actum contrarium interrumpi moraliter actum peccaminosum.*

X. *Quomodo se gerere debeat Confessarius cum iis, qui diu in aliquo peccato perseverantes, pravos actus ita multiplicant, ut eorum numerus iniri nequeat.*

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. PROBANDA non est sententia Cardinalis de Lugo, Leandri, & Tamburini, qui putant, in ordine ad Confessionem præsentem controversiam de numerica peccatorum distinctione haud esse necessariam. Satis quippe existimant explicare distincte in Confessione peccatorum species, & solum confuse differentiam numericam. Equidem & ego sentio difficillimum esse, imo moraliter impossibile in iis, qui vitam suam diu in peccatis egerunt, iniri posse exactum numerum peccatorum, nedum quæ numerice, sed etiam quæ specifice distincta sunt. At vero si tum species, tum numerus dignosci queat, prout saltem in quibusdam haud est difficile; cur solum confuse, non autem distincte Sacramentali Confessioni subjicienda erunt? Nonne Tridentina Synodus, quæ declarat, peccata omnia quoad speciem explicanda esse, declarat, etiam esse explicanda quoad numerum? Cur igitur, dum fieri potest, conscientiæ examine accurate præmisso, distincte explicari non debent?

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Tamquam absona, & falsa rejicienda videtur sequens Caramuelis doctrina *in Reg. S. Bened. disp. 62.*: „ Unitas moralis pec„ cati desumitur ab actu voluntatis. Unde „ patet esse unum peccatum, velle unico „ actu occidere quatuor homines. Quia, „ licet hi sint plures in genere physico, in „ voluntate tamen sunt per modum unius. „ Nam unius actus non datur, nisi unum

„ ob-

„ objectum. Quare in ea sententia, quæ „ tenet, circumstantias aggravantes non „ esse in Confessione aperiendas, sufficeret „ illi in Confessione dicere: *Volui semel occidere*; quia non voluit bis, ut supponitur. „ Quod autem voluerit unum, vel quatuor; actum aggravat, sed non multiplicat: & ita solum est extensio materialis". Eamdem illationem colligit Gabriel a S. Vincentio *Disp.* 8. *de Pœnit. q.* 6. ex numerica, quam exigit, distinctione actuum voluntatis ad multiplicanda peccata; ubi addit, unicum numero peccatum committere, qui uno voluntatis actu proponit, non observare jejunium per totam Quadragesimam, aut non recitare canonicas Horas per totum annum. Hujusmodi doctrina, quæ de medio tollit radicem multiplicationis numericæ peccatorum, ex numerica objectorum multiplicationem desumptam, pugnat cum communi Theologorum sententia; adeoque rejicienda, etiam alia fundamenta ad illam reprobandam deessent.

Consectarium Tertium.

III. Pro certo itaque tenendum est, plura esse numero peccata, quoties plura sunt objecta totalia, circa quæ fertur voluntas, licet unus, & idem sit ejusdem actus: adeoque tot esse peccata, quot sunt personæ ad unam communitatem pertinentes, quamquam aliquis uno actu extinguere vellet; quot homines, quibus contumelias, maledicta, vel calumnias impingit; quot hominum jura lædit furando, vel aliud quidpiam perpetrando. Quemadmodum etiam quot dies per annum haud recitare decrevit Horas Canonicas, aut jejunium frangere in Quadragesima. Alia namque numero est obligatio, qua tenetur hodie sive ad Divinum officium, sive ad jejunium servandum, & qua tenetur die sequenti, cæterisque diebus. Quare hujusmodi totalia objecta licet eodem actu volita, in Confessione exprimenda sunt: nec sufficit dicere: *Volui occidere, volui furari, non recitare Horas, non jejunare, non audire Sacrum die festivo &c.*: quia eadem illa voluntas plures complectitur numero distinctas malitias.

Consectarium Quartum.

IV. Qui furari decernit, & ea voluntate concepta, statim ad furtum exequendum iter agit scalam admovet, eam conscendit, domum ingreditur, scrutatur arcam, quod invenit furatur, unum numero peccatum commisisse censetur, quamvis in tota illa actionum serie furandi voluntatem pluries iteraverit: quia singulæ illæ volitiones unus moraliter actus reputantur, cum prima furti volitio in omnibus illis actionibus virtualiter perseveret.

Consectarium Quintum.

V. Siquæ tamen essent in serie actionum, quæ ad unum finem, aut ad unum objectum completum ordinantur, quæ specialem aliquam deformitatem, aut malitiam continerent ex alio capite, vel circumstantiis; puta siquis sive ad furandum, sive ad occidendum aliorum opera uteretur, aut res, quam surripit, aut persona, quam occidit, aut occidere molitur, sacra foret &c.: eo in casu hoc esset in Confessione explicandum; quia specialem tunc malitiam contrahunt. Et idem dicendum, si ad explendam libidinem suam medium aliquod adhiberet admodum turpe, & rationi valde repugnans.

Consectarium Sextum.

VI. Confessarius in peccato lethali ministerium suum exercens tot peccata committit, quod audit confessiones. Id equidem plures negant apud Leandrum, ut Lugo, Escobarius, Tamburinus, Diana, aliique huic motivo præsertim innixi; quia licet multiplicentur Confessiones, & absolutio-

lutiones, unum tamen moraliter judicium exercere censetur, adeoque etiam unum tantum peccatum committere. At perperam hoc sibi persuadent. Sunt enim Sacramenta, quæ administrat, Confessiones audiendo, & absolvendo, objecta totalia diversa: nihilque est, cur dici debeant in hoc casu unum numero Sacramentale judicium, & peccatum potius, quam una numero fornicatio, unumque peccatum, dum quis integra nocte cum pluribus mulierculis commiscetur. Nam in utroque habetur multiplex actio in ordine suo completa, & consummata, quæ, ut diximus, numericam peccatorum multiplicationem inducit.

Consectarium Septimum.

VII. Laxa existimanda est sequens PP. Salmanticensium opinio, quam tradunt *tract.* 20. *c.* 12. *punct.* 5. „Qui statuit non „ restituere rem alienam, si non retractat „ efficaciter voluntatem, unicum pecca„ tum committit, etsi per unum annum in „ ea voluntate persistat, *pluries idem pro„ positum repetat*, imo *etsi interim offeran„ tur occasiones restituendi*, vel alienetur, „ aut consumatur res, aut debitor impo„ tens reddatur ad restituendum, aut „ somno se tradat, vel ad alia distraha„ tur". Hæc, inquam, sententia, pro qua laudant Lugo, Dianam, Trullenchum, Vasquez, aliosque, *laxa* mihi est, omnibusque videri debet, qui considerant jam doctrinam considerant. Quis enim non videat multiplicari numero peccata ab eo, qui pravas multiplicat per annum non restituendi voluntates, dum *pluries propositum* illud *repetit*; dum *oblata occasione* cogitatio suæ obligationis menti occurrit, eamque nihilominus abs se repellit, & in perverso rem alienam detinendi proposito se amplius confirmat?

Consectarium Octavum.

VIII. Non minus *laxam* puto aliam eorumdem Salmanticensium doctrinam, quam habent *ibid. n.* 46., aliique sequuntur, nimirum: „Siquis intendens occidere ini„ micum arma præparat, viam carpit, „ Salmanticam ad hoc venit, *& per mul„ tos dies* inimicum quærit, & tandem „ occidit, etsi pluries repetat prædictam „ intentionem, unum peccatum commit„ tit: & satisfacit præcepto Confessionis „ dicendo, se homicidium perpetrasse, „ quin sit necessarium exprimere, quo „ tempore duravit in illa prava volunta„ te, & quoties eam inculcavit". Cum enim, ut ajunt, *per multos dies* inimicum ad occidendum quærat, non potest non moraliter interrumpi nefaria voluntas, adeoque non multiplicari numero peccata.

Consectarium Nonum.

IX. Multo magis laxa credenda est sententia, quam aliqui apud Leandrum docent, scilicet nonnisi per actum contrarium, quo concepta voluntas peccati revocatur, aut retractatur, interrumpi moraliter actum, adeoque multiplicari peccata. Quam sententiam ultro amplectitur P. Tamburinus *lib.* 2. *Exped. Confess. Cap.* 1., probatque ex eo, quod cessante actuum interruptione per actum contrarium, omnes actus, sive multi, sive pauci moralem unitatem desumant a permanentia, sive continuatione habituali prioris malæ voluntatis. Verum præter absurda, quæ ex hac sententia sequuntur, cum permanentia habitualis satis non sit, ut quis continuo peccare censeatur, etiam dum dormit, vel in aliis negotiis sese voluntarie occupat, ac animum distrahit; satis quoque non est, ut omnes pravi actus, quos interim elicit, non sint moraliter interrupti, sed unum numero peccatum conficiant,

ciant, quemadmodum diximus de illo, qui ex voluntate occidendi inimicum plura peragit, pluresque actus moraliter continuatos exercet, donec tandem illum interficiat.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Quoniam vero sæpe contingit, ut numerus actuum, qui moraliter intertumpuntur, atque adeo peccatorum, quæ numero multiplicantur, iniri nequeat, ab iis præsertim, qui diu perseverant in peccato; idcirco hæc regula communiter traditur tum pro Confessariis, tum pro Pœnitentibus, ut scilicet in Confessione moram saltem temporis exponant, quo in eo peccato permanserunt; ut ex. gr. *Perseveravi per annum, per mensem, per hebdomadam in odio erga unum, vel plures; in voluntate occidendi hunc, aut aliquos; in desiderio fruendi hac, aut illa muliere &c. Et hosce actus interea sæpe, vel raro iteravi.* Tunc enim numerus peccatorum declaratur eo modo, quo moraliter fieri potest; & Confessarius pœnitentis peccata in tali mora comprehensa, ejusque statum saltem confuse cognoscit.

REFLEXIO.

Peccata quis intelligit? ajebat olim Regius Propheta, e vestigio subdens profusis lacrymis ad Deum conversus: *Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce servo tuo.* Difficillima plane est, ac homini mortali ferme impossibilis accurata, atque distincta peccatorum quæ committit cognitio, sive species eorum consideres, sive gravitatem; sive etiam, multoque magis, numerum eorumdem: illudque fateri omnibus necessum est, longe plurima esse, quæ nos penitus latent, quæque nonnisi in extremo Judicii die manifesta fient. Unde & omnes exclament oportet cum eodem Propheta: *Ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce servo tuo.* Verum unde tanta in iis, sin omnibus, saltem pluribus cognoscendis difficultas originem potissimum trahit? Non sum equidem nescius, nec profecto diffiteri velim, insitas hominibus tenebras, quas primigeniæ culpæ labes adauxit, causam hujusce ignorantiæ, in qua versamur, esse præcipuam. Sed dicam præterea, & quantum equidem arbitror, verissime dicam, ex culpa nostra plerumque oriri, quod peccata ipsa, quæ in dies committimus, eorumque numerum, & qualitatem non agnoscamus. Hoc certe in dubium revocare minime licet, dum communem in hujus sæculi præsertim hominibus vivendi rationem paululum contemplamur. Ii siquidem, tametsi se Christi Discipulos esse glorientur, nihil minus, quam ejus doctrinam præ oculis habent; mundi negotiis, & affectionibus solum implicati, atque distenti, custodiam prorsus negligunt cordis sui, divinæ legis præcepta nunquam meditantur, Christianæ professionis spiritum assequi, & proprii status onera perpendere serio non curant; quid quotidie agant, quid loquantur, quid mente revolvant, minime recogitant, ac salutare conscientiæ examen omnino prætermittunt; atque has, similesque exercitationes, cuicumque Christiano ad abigendas ignorantiæ propriæ tenebras plane necessarias penitus derelinquunt, ac tamquam sibi minus congruas esse, & ad Religiosos, & Solitarios unice pertinere arbitrantur. Quid itaque mirum, si delicta, in quæ frequenter incurrunt, non agnoscant, non intelligant? Et cum aliquando ad Pœnitentiæ Sacramentum accedunt, ut peccata sua Sacerdoti detegant, præmissa etiam conscientiæ discussione, vix unius, aut alterius ex crassioribus flagitiis reminiscantur? *Si quantalibet*, ut inquit S. Augustinus lib. de perfect. just., *sit præditus homo justitia, cogitare debet, ne aliquid in illo,*

illo, quod ipse non videt, inveniatur esse culpandum; cum Rex justus sederit in throno, cujus cognitionem fugere delicta non possunt; quid cogitandum, quid non metuendum est iis, qui Mundi curis intenti vix prima Christianæ justitiæ rudimenta noverunt? qui explendis cupiditatibus suis continenter indulgent? qui superbia, ambitione, odio, concupiscentia intrinsecus ardent, extrinsecus autem Mundi præstigiis, carnis blandimentis, pravis hominum exemplis, Dæmonum fraudibus, & machinationibus usquequaque obsidentur? Nonne consequens est, ut dum nunquam, aut fere nunquam res animæ suæ discutiunt, dum gressus suos vix, ac ne vix quidem accurate considerant, dum ad Deum fontem æternæ lucis, ut tenebras ignorantiæ suæ dissiper, non confugiunt; in plura frequenter labantur peccata, quæ oculos ipsorum fugiant; quorumque conscientia gravatur, quin pondus, quo plane opprimuntur, præsentiant?

Quid igitur? Quicumque es, pie Lector, qui sincero æternæ salutis tuæ desiderio flagras; illud animadvertere serio debes, ut, in quibus delinquis adversus legem, agnoscas; ne in supremi Judicis tribunali quidpiam inveniatur vere culpandum, quod interim ipse non perspicis. Scrutare identidem vias tuas; ad examen sæpe revoca, quid agas, quid cogites, quid omittas, dum ex præcepto implere teneris. Considera, quibus oneribus ex statu, & officio tuo obstrictus es: perpende, quid a te Deus requirat; quænam aliis præbes virtutum exempla; quid proximo tuo debeas, aut in quo ipsum offendas, aut causam peccandi tribuas: easque præsertim noxas animo collige, quæ cum minus sensus feriant, magis oculis mentis abditæ sunt, ut omnia peccata tua pœnitentia deleas. Si hæc etenim accurate perficias, & nihilominus quidpiam occultum superfit, quod ipse non cernas, tota fiducia ad misericordiarum Patrem clamare cum Propheta poteris: *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me, Domine, & ab alienis parce servo tuo.*

CAPUT X.

De peccato Mortali, & Veniali, & utriusque distinctione.

DOCTRINA.

I. *Admittenda omnino sunt peccata, quorum alia mortalia sunt, alia autem venialia*

II. *Quæstio de distinguendis peccatis mortalibus a venialibus ardua admodum visa est S. Augustino, omnibusque videri debet.*

III. *Regulæ quædam ad hæc discernenda præfiniuntur. Regula prima ex locutionibus Sacræ Scripturæ, quibus utraque designantur.*

IV. *Regula secunda. Consensus Ecclesiæ Patrum, aut graviorum Theologorum.*

V. *Regula tertia. Peccata, quæ repugnant charitati Dei, vel proximi, aut illam graviter lædunt, mortalia sunt: quæ leviter, venialia.*

VI. *Regula quarta. In judicio de peccatorum gravitate, aut levitate non est attendenda hominum consuetudo, aut opinio.*

VII. *Regula quinta. Ex parte agentis ad peccatum mortale requiritur perfecta deliberatio.*

VIII. *Regula sexta. Materiæ pravitas, ubi ea admitti potest, excusat a gravi culpa, etiam in peccatis ex genere suo mortalibus.*

IX. *Ex regulis constitutis colligitur, quibus modis peccata ex genere suo mortalia fieri possunt quandoque venialia.*

X. *Peccatum veniale dupliciter ad mortale disponit; directe scilicet, & indirecte.*

XI. *Plura venialia peccata nunquam ex se efficiunt unum mortale.*

XII. *Pluribus tamen modis, quod est de se veniale, fieri potest peccatum mortale; 1. ex errore conscientiæ; 2. ratione finis, in quem dirigitur.*

XIII. 3. *Ratione affectus graviter inordinati.*

XIV. 4. *Ob grave damnum, quod inde proximo sequuturum prævidetur.*

XV. 5. *Propter Legis, aut Legislatoris contemptum.*

XVI. 6. *Ob probabile periculum incidendi in peccatum mortale.*

§. I.

Quæstio de distinctione peccati mortalis a veniali pluribus regulis definitur.

I. ADMITTENDA esse peccata, quorum alia *mortalia* sunt; quæ nempe animæ mortem afferunt per divinæ gratiæ privationem, & pœnæ æternæ reatum induunt: alia autem *venialia*, quæ cum vita animæ, gratia scilicet, sociari possunt, veniamque a Deo facile merentur; veritas catholica est apertissimis Scripturæ authoritatibus innixa, perpetua Sanctorum Patrum doctrina tradita, & a Sacris Conciliis definita. Et de mortalibus quidem sæpe mentio fit in Scripturis, dum memorantur peccata, quæ excludunt a Regno Dei, vel quibus æterni ignis gehennam Deus comminatur: venialia vero colligit S. Augustinus cum aliis Patribus tum ex illis verbis Orationis Dominicæ: *Dimitte nobis debita nostra*; tum ex illo 1. Joan. 1. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus* &c. tum ex verbis Apostoli 1. Corinth. 1. *Si quis autem superædificat ligna, ferrum, stipulam, salvus erit, sic tamen quasi per ignem*. Colligit etiam S. Hieronymus ex illo Proverb. 27. *Septies cadet justus, & resurget: impii autem corruent in malum*. Ubi diserte dicitur justum cadere, neque tamen justitiam amittere; nec corruere in malum, idest peccatum mortale, sicut impios: *Quomodo*, inquir, *justus appellatur, qui cadere, idest peccare memoratur, nisi quia de levibus, quotidianisque loquitur peccatis?* Atque hæc semper fuit Ecclesiæ Catholicæ fides, quæ semper docuit, & credidit, alia esse peccata mortalia, sive ita gravia, ut a Regno Dei excludant; alia venialia, seu levia, quæ hunc effectum non inferunt, licet pœnam aliquam mereantur.

II. At vero quænam dicenda sunt peccata mortalia, sive ita gravia, ut excludant hominem a Regno Dei; quænam levia, ut non excludant? Ardua sane quæstio, quam nec ipse Doctorum Aquila Augustinus se definire certo posse ingenue fassus est. *Quis sit iste modus*, scribit ille lib. 21. de Civ. cap. ult., *& quæ sint ista peccata, quæ ita impediunt perventionem ad regnum Dei, ut tamen Sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam, difficillimum est invenire, definire periculosissimum. Ego certe usque ad hoc tempus, cum satagerem, ad eorum indaginem pervenire non potui*. Et rursus in Ench. c. 78. & 79. *Quæ sint levia, & gravia peccata, non humano, sed divino sunt pensanda judicio . . . . . Sunt autem quædam, quæ levissima judicarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora. Quis enim dicentem fratri suo, fatue, reum gehennæ putaret, nisi veritas diceret*: reus erit gehennæ ignis? *Aut quis existimaret, quam magnum sit peccatum dies observare, & annos, & menses, & tempora, sicut observant, qui certis diebus, sive mensibus volunt, vel nolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanam doctrinam hominum fausta, vel infausta existiment tempora; nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus, qui talibus ait*: Timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis? S. Augustino subscripsit Doctor Angelicus q. 9. *art.* 15. ex vulgata sententia; *Quoties nempe de peccato mortali agitur periculoso*

lose quaestionem determinari, nisi veritas expressa habeatur, quae tamen, saltem in multis, expressa non habetur. Ut igitur in valde salebroso itinere pedem tuto, quoad fieri potest, figamus, praelucente SS. Patrum, maximeque S. Thomae doctrina, quasdam regulas praefinire praestat.

REGULA PRIMA.

Peccata, quae a sacra Scriptura dicuntur esse execranda, abominabilia, Deo exosa, excludere a Regno Dei, esse digna morte &c. mortalia sunt: quae autem mitioribus vocabulis appellantur, venialia.

III. Haec regula probanda non est, sed exemplis solum explicanda. Ex locutionibus namque divinarum Scripturarum certo colligere possumus, ac debemus divinum de qualitate peccatorum judicium, quod infallibile est, nullique errori subjectum. Itaque exempla prioris generis sunt Levit. 24. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur*. Prov. 6. *Sex sunt, quae odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus: oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem, cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum, proferentem mendacia testem fallacem, & eum, qui seminat inter fratres discordias*. Isai. 5. *Vae, qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis .... Vae, qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam &c. .. Vae, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras &c. .. Vae, qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes ... Vae, qui potentes estis ad bibendum vinum &c. ... qui justificatis impium pro muneribus, & justitiam justi aufertis ab eo*. Ezech. 18. de homine contristante egenum, & pauperem, uxorem proximi sui polluente, aut bona rapiente, pignus non reddente, ad idola oculos suos levante, abominationem faciente, ad usuram dante, & amplius accipiente &c. Deus ita decernit *Non vivet*. Cum *universa haec detestanda fecerit, morte morietur*. Aliae plures similes locutiones in Veteri Testamento habentur, quae passim prostant.

Ex Novo autem Testamento aliqua tantum innuam, quae leguntur in Epistolis D. Pauli. Ad Rom. 1. *Tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quae non conveniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, avaritia, nequitia, plenos invidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elates, inventores malorum, parentibus non obedientes &c. Quoniam qui talia agunt, digni sunt morte; & non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus*.

I. ad Corinth. 6. „ An nescitis, quia „ iniqui Regnum Dei non possidebunt? „ Nolite errare: neque fornicarii, neque „ idolis servientes, neque adulteri, ne„ que molles, neque masculorum concu„ bitores, neque fures, neque avari, ne„ que ebriosi, neque maledici, neque ra„ paces Regnum Dei possidebunt “. Et ad Galat. 5. „ Manifesta sunt opera carnis, „ quae sunt fornicatio, immunditia, im„ pudicitia, luxuria, idolorum servitus, „ veneficia, inimicitiae, contentiones, „ irae, rixae, dissensiones, sectae, invi„ diae, homicidia, ebrietates; comessa„ tiones, & his similia, quae praedico vo„ bis, sicut praedixi. Quoniam qui talia „ agunt, Regum Dei non consequentur “.

Posterioris generis exempla habemus Prov. c. 10. *In multiloquio non deerit peccatum* scilicet veniale. Matth. 12. *Omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die Judicii*. 1. ad Corinth. 7. de iis, qui accedunt ad propriam uxorem non causa procreandi liberos,

ros, Apostolus ait: *Revertimini in idipsum &c. Hoc autem dico secundum indulgentiam.* Ex quibus locis constat, multiloquium, verbum otiosum, accessum ad propriam uxorem sola delectationis causa, non vero suscipiendæ prolis, peccata quidem esse, sed leviora, ac venialia; ut ex Scriptura mitius de ipsis loquente satis colligitur.

REGULA SECUNDA.

IV. *Peccata, quæ vel Ecclesiæ Patres, vel Theologi doctrina, ac pietate insignes unanimiter docent esse mortalia, ita reputanda sunt: venialia autem, quæ ab iisdem venialium loco habentur.*

Sicut Patres in aliquo dogmate Fidei consentientes testes sunt Divinæ Traditionis, quæ non minorem habet, quam Scriptura Sacra, authoritatem; ita etiam, dum conveniunt in tradenda aliqua morum regula, vel definienda gravitate, aut levitate alicujus peccati. Quare in quæstionibus moralibus non minus, quam in Fidei controversiis operam dare Theologus debet, *ut collatas* quemadmodum ait Vincentius Lirinensis in Common. *inter se majorum consulat, interrogetque sententias eorum duntaxat, qui diversis licet temporibus, & locis, in unius tamen Ecclesiæ Catholicæ communione, & fide permanentes, Magistri probabiles* (hoc est digni approbatione) *extiterunt; & quidquid non unus, aut duo tantum, sed omnes pariter uno, eodemque consensu aperte, frequenter, perseveranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognoverit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum.*

Horum Patrum doctrinam in hoc argumento tradiderunt, qui subinde sequuti sunt Theologi plures pietate, ac doctrina præcellentes, quos inter eminet S. Thomas; atque adeo eorum authoritas, quoties conveniunt in judicio de peccato mortali, & veniali, veluti certa regula ita suscipienda est, ut qui ab iis discesserint, summæ temeritatis notam non effugiant. Quapropter peccatum mortale, aut veniale duntaxat esse, dubitare nefas, quod Theologi omnes, aut certe graviores plurimi tum pietate, tum doctrina insignes, maximeque S. Thomas inter peccata mortalia, aut venialia recensent.

REGULA TERTIA.

V. *Peccata, quæ repugnant charitati, sive quæ graviter lædunt charitatem Dei, vel proximi, sunt ex se mortalia: quæ autem leviter, venialia.*

Lucem non modicam huic regulæ affert doctrina S. Thomæ, quam habet *p.* 2. *q.* 88. *art.* 2. ubi quærit: *Unde peccatum mortale, & veniale differant genere*; atque ita inter alia respondet: „ Cum voluntas fertur in aliquid, quod secundum se *repugnat charitati*, per quam homo ordinatur in ultimum finem; illud peccatum ex suo objecto habet, quod sit *mortale*. Unde est mortale *ex genere*, sive sit contra dilectionem Dei, sicut blasphemia, perjurium, & hujusmodi; sive contra dilectionem proximi, sicut homicidium, adulterium, & similia. Unde hujusmodi sunt peccata mortalia ex suo genere. Quandoque vero voluntas peccantis fertur in id, quod in se continet quamdam inordinationem; non tamen contrariatur dilectioni Dei, & proximi, sicut verbum otiosum, risus superfluus, & alia hujusmodi. Et talia sunt peccata venialia ex suo genere “.

Id confirmat de peccato mortali loquens in resp. ad 1. cum dicit: *Ex hoc ipso, quod aliquis eligit id, quod repugnat divinæ charitati, convincitur præferre illud charitati divinæ, & per consequens plus amare ipsum, quam Deum. Et ideo aliqua peccata ex ge-*

genere, quæ de se repugnant charitati, habent, quod aliquid eligatur supra Deum; & sic sunt ex genere suo mortalia.

Quoad peccatum autem veniale attinet, *q. 87. art. 5.* hæc habet *Manifestum est, quod in quibusdam peccatis est quidem aliqua inordinatio, non tamen per contrarietatem ad ultimum finem* (sive charitatem, per quam homo unitur ultimo fini Deo): *sed solum circa ea, quæ sunt ad finem, in quantum plus, vel minus debite eis intenditur, salvato tamen ordine ad ultimum finem; puta, cum homo, etsi nimis ad aliquam rem temporalem afficiatur, non tamen pro ea vellet Deum offendere, aliquid contra præceptum ejus faciendo. Unde hujusmodi peccatis non debetur pœna æterna, sed temporalis*; sive venialia sunt. Ex quibus pronum est colligere positam regulam: quod nempe mortalia dicenda sint ea peccata, quæ repugnant charitati Dei, vel proximi, sive quæ Deum, vel proximum graviter lædunt; quæ vero non repugnant, venialia duntaxat.

Regula Quarta.

VI. *In judicio de peccatis mortalibus, & venialibus non est habenda ratio consuetudinis hominum, sed legis sive naturalis, sive positive.*

De hac regula mentionem fecimus in Tract. *de legibus*. Verum hic quoque afferenda, & confirmanda est. Nam, ut scribit S. Augustinus *cap. 80. Enchir.* „ peccata quædam, quamvis magna, & horrenda, cum in consuetudinem venerint, „ aut parva, aut nulla esse creduntur, „ ut non solum non occultanda, verum „ etiam prædicanda, ac diffamanda videantur, quando, sicut scriptum est: „ *Laudatur peccator in desideriis animæ suæ*; „ *& qui iniqua gerit, benedicitur*.... Ita „ multa mala in apertam consuetudinem „ jam venerunt, ut pro his non solum „ excommunicare aliquem laicum non audeamus, sed nec Clericum degradare.. „ .. Væ peccatis hominum, quæ sola inusitata exhorrescimus: usitata vero, pro „ quibus abluendis Filii Dei Sanguis effusus est, quamvis tam magna sint, ut „ omnino claudi contra se faciant regnum „ Dei &c. "

Idem habet *lib. 3. contr. Epist. Parmen. cap. 11.* inquiens: „ An forte parva sunt „ ista crimina, & parvi æstimanda? Solent enim isti etiam hoc dicere, pensantes ea non in statera æqua Divinarum Scripturarum, sed in statera dolosa „ consuetudinum suarum. Quidquid enim „ sceleris, & iniquitatis inebriat multitudinem, amittit examinis veritatem. Sed „ ideo sunt tamquam sincerissimum speculum proposita hominibus oracula cœlestium paginarum, ut ibi quisque videat, „ quodlibet peccatum quantum sit, quod „ forte magnum est, & male viventium „ cæco more contemnitur ".

Profecto quod æterna Dei lege vel præcipitur, vel prohibetur, stabile, constans, & immutabile est: quod in divino judicio grave peccatum est, grave semper erit, quidquid aliter judicent homines; nec mos, aut consuetudo adversus ipsum præscribere unquam poterit. Unde concludit S. Bonaventura *Opusc. de Processu Relig. c. 28.*: *Cum Deo disputare velle, stultum est, & quasi velle convincere eum, ut non debeat judicare, hoc esse peccatum mortale, quod nostra opinio non vult pro mortali habere. Sua existimatio est regula justitiæ infallibilis; non nostra angulosa opinio, quam nostram conscientiam appellamus. Solis radius nunquam facit angulum, semper directe in opposita sibi ferit, sive nobis appareat, sive aliter existimemus.*

Re-

REGULA QUINTA.

Si consideretur peccatum ex parte agentis, ad peccatum mortale requiritur perfecta deliberatio.

VII. Ita D. Thomas *q. 74. art. 6.* ubi docet, „ Dupliciter contingere, peccatum esse in ratione. Uno modo, „ quando imperat illicitas passiones, sicut „ quando homo ex deliberatione provocat „ sibi motum iræ, vel concupiscentiæ, „ Alio modo, quando non reprimit illicitum passionis motum; sicut cum aliquis „ postquam deliberavit, quod motus passionis insurgens est inordinatus, nihilominus circa ipsum immoratur, & ipsum „ non expellit ". Et *ad* 3. „ Delectatio „ dicitur morosa non ex mora temporis, „ sed ex eo, quod ratio deliberans circa „ eam immoratur, tenens, ac volvens „ libenter, quæ statim, ut attigerunt ani„ mum, respui debuerunt ". Ratio vero est, quia motus animi nostri in tantum sunt culpabiles, in quantum fuit voluntarii: in tantum autem sunt perfecte voluntarii, in quantum sunt deliberati. Porro ad peccatum mortale, quod est peccatum perfectum, requiri ut perfectum voluntarium: adeoque ad peccatum mortale requiritur perfecta circa objectum deliberatio. Ubi vero perfecta deliberatio non est, sed imperfecta, ut contingit in semidormientibus, & in subitis motibus, peccatum veniale erit, licet materia gravis de se fuerit, *ex imperfectione actus*, ut sæpe ait S. Thomas, & expresse tradit hoc eodem *art.* 2. *quæst.* 88. dicens: *Ex parte agentis contingit, quod aliquod peccatum, quod ex suo genere est mortale, sit veniale; propter hoc scilicet, quod actus est imperfectus, id est non deliberatus ratione, quæ est principium proprium mali actus, sicut supra dictum est de subitis motibus infidelitatis.*

Cum autem deliberatio non possit esse sine advertentia, ideo hanc quoque requiri ad peccatum mortale dicendum est. Illud tamen ad memoriam revocandum, quod fuse alibi probavimus adversus nuperos laxiores Theologos; non exigi ad peccatum mortale deliberationem, vel advertentiam formalem, aut actualem ad malitiam actus, sed sufficere virtualem, vel interpretativam, sive, ut eam vocat S. Thomas, *indirectam*; in eo positam, quod *quis possit, ac teneatur advertere, nec advertat*: tunc enim habetur voluntarium *indirectum*, quod satis est ad peccandum etiam lethaliter. Hinc etiam, tametsi ad peccatum mortale requiratur consensus voluntatis, necesse tamen non est, ut sit *formalis*, aut *directus*; sed satis est *virtualis*, aut *indirectus*, quod nempe voluntas non repellat modum, cum illud posset, ac deberet repellere. Audiamus S. Thomam *in disp. quæst.* 15. *de verit. art.* 4. *ad* 10. ita de hac re disserentem. „ Antequam ratio delectationem perpendat, „ vel nocumentum ipsius, non habet in„ terpretativum consensum, etiamsi non „ resistat. Sed quando jam perpendit ra„ tio de delectatione insurgente, & de „ nocumento consequente; utpote cum „ percipit homo, se rotaliter per hujus„ modi delectationem in peccatum incli„ nari, & in præceps ruere, nisi expres„ se resistat, videtur consentire. Et tunc „ peccatum ad rationem transfertur per „ ejus actum; quia agere, & non agere, „ cum quis agere debet, ad idem genus „ actus reducuntur, secundum quod pec„ catum omissionis ad peccatum actus re„ ducitur ".

RE-

REGULA SEXTA.

Materia parvitas in peccatis ex suo genere mortalibus excusat a peccato mortali; si tamen peccati objectum materiæ parvitatem admittat.

Ratio est; quia, sicut peccatum mortale non est sine plena deliberatione voluntatis, ita nec constat sine gravitate materiæ. Sic quamvis furtum, detractio &c. ex genere suo mortalia peccata sint; non tamen peccat aliquis nisi venialiter, si furti, vel detractionis materia levis sit; ut si pomum surripiat, aut detractio nonnisi leve damnum proximo inferat. Atque ita generatim in iis peccatis, in quibus datur materiæ parvitas, aut levitas: hæc a gravi culpa excusat.

Subjeci tamen: *Si objectum peccati materiæ parvitatem admittat*. Quædam namque sunt, in quibus materiæ parvitas locum non habet. Unde Theologi concorditer docent, eam non haberi in peccatis, quæ Deum, vel Religionem immediate spectant, cujusmodi sunt infidelitas, desperatio, idololatria, blasphemia, odium Dei, perjurium, invocatio Dæmonum, simonia &c. Hæc enim peccata, licet levis materia videantur, integram in Divinam Majestatem irreverentiam in se continent; immo tantum abest, ut ex levitate materiæ eorumdem gravitas minuatur, ut potius aliquando ex illa peccati gravitas crescat, ut patet in eo, qui pro re levissima momenti, puta pro asse, pro pomo pejerat, blasphemat, se Dæmoni devovet; meritoque ab Innocentio XI. damnata fuit illa propositio: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem*. Communis etiam celebriorum Theologorum sententia est, in peccatis luxuriæ, ut ut speculative dari queat, in praxi nunquam dari materiæ parvitatem, si plena sit voluntatis deliberatio. Luxuries enim, inquiunt, quantumvis exigua, dum plena eligitur voluntate, ob effrænem concupiscentiæ impetum vehementer voluntatem pertrahit ad consensum actus completi; adeoque ubi accedat plena deliberatio, nunquam luxuriæ actibus, quantumvis levibus homo consentit sine gravi peccato. Hinc damnata est ab Alexandro VII. sequens propositio: *Est probabilis opinio, quæ dicit, tantum esse veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis*. Sed de re hac alibi fortasse.

§. II.

Quibus modis peccatum ex genere suo mortale, veniale fiat: & e converso.

IX. Satis exploratum est ex iis, quæ diximus, illud esse peccatum mortale ex genere suo, quod charitati repugnat, quæ est vitæ spiritualis principium; atque adeo in seipso consideratum, absque adventu malitiæ alterius speciei, mortale est, ut infidelitas, furtum &c. Illud autem peccatum esse ex genere suo veniale, quod cum charitate non pugnat; adeoque in se ipso duntaxat inspectum, absque adventu malitiæ alterius speciei, nunquam ad mortale pertingit, ut mendacium jocosum, risus superfluus &c.

Hoc posito, jam patet ex regulis constitutis, tribus modis illud, quod peccatum est ex genere suo mortale, fieri posse veniale, nimirum ratione parvitatis materiæ in iis, quæ hujusmodi parvitatem admittunt, ut furtum unius assis homini diviti secundo ob imperfectionem actus, *quia*, ut ait S. Thomas art. 6., *non perfecte pertingit ad rationem actus moralis*, quod dupliciter potest contingere, scilicet propter defectum ple-

plenæ advertentiæ, ut cum aliquis haud plene advertit objectum, circa quod actio versatur, & propter defectum perfectæ deliberationis: quæ duo in unum redeunt: unde idem Sanctus Thomas de sola imperfecta deliberatione mentionem facit.

X. At plures modi sunt, sive capita, ex quibus peccatum, quod est de se veniale, mortale evadit. Sed antequam hæc capita assignemus, præmittenda est doctrina, quam tradit Doctor Angelicus tertio, & quarto articulo hujus *q.* 88. Primum itaque docet, quomodo peccatum veniale sit dispositio ad mortale. Duplicem porro dispositionem distinguit, aliam *directam*, sicut calor est dispositio ad ignem; aliam *indirectam*, sicut removens columnam, quæ lapidem sustentat, disponit ad casum lapidis. Itaque resolvit, equidem peccatum veniale ex genere suo *primo, & per se* non disponere *directe* ad mortale ex genere, quia differunt specie; posse tamen hoc modo disponere *per quamdam consequentiam ad peccatum, quod est mortale ex parte agentis. Augmentata enim*, inquit, *dispositione, vel habitu per actus peccatorum venialium, in tantum potest libido peccandi crescere, quod ille, qui peccat, finem suum constituat in peccato veniali .... Et sic multoties peccando venialiter, disponetur ad peccatum mortale*.

Quod si sermo sit de dispositione *indirecta*, tunc peccatum etiam ex genere suo veniale disponit ad peccatum pariter ex genere mortale: siquidem qui assuescit in minoribus non subjicere voluntatem suam ordini divino, paulatim ad hoc disponitur, ut eam non subjiciat ordini finis ultimi. Deinde peccata venialia minuunt fervorem charitatis, & obicem apponunt divinis illustrationibus, & auxiliis, quibus indigemus, ut resistamus iis, quæ nos in peccata lethalia inducunt. Unde Eccles. 19. dicitur: *Qui spernit modica, paulatim decidit*, in peccatum scilicet mortale.

XI. Hoc præmisso, pergit Præceptor Angelicus *art.* 4. ad elucidandam quæstionem, *utrum peccatum veniale possit fieri mortale?* quæ, cum non uno in sensu intelligi queat, idcirco prius illud cum eodem constituo, peccata venialia, quantumvis multiplicentur, nunquam efficere posse unum mortale, ita scilicet, ut ex pluribus venialibus tamquam ex quibusdam partibus confletur mortale, sive ut ipsa venialia magno numero multiplicata æquipolleant vel quoad malitiam, vel quoad reatum uni mortali. *Non enim* inquit S. Thomas, *omnia peccata venialia de mundo possunt habere tantum de reatu, quantum unum peccatum mortale; quod patet ex parte durationis: quia peccatum mortale habet reatum pœnæ æternæ; peccatum autem veniale reatum pœnæ temporalis. Patet etiam ex parte pœnæ damni: quia peccatum mortale meretur carentiam visionis divinæ, cui nulla alia pœna comparari potest, ut Chrysostomus dicit. Patet etiam ex parte pœnæ sensus, quantum ad vermem conscientiæ, licet forte quantum ad pœnam ignis non sint improportionabiles pœnæ*.

XII. Solum ergo peccatum veniale fieri potest mortale ex eo, quod ex aliquo adjuncto id, quod est de se veniale, transeat ad peccatum mortale. Plures hujusce mutationis modos indicat S. Thomas, qui ad sex capita frequentius revocantur: quorum primum est *error conscientiæ*; quo nempe quis mortale esse putat, quod facit, quamquam reapse nonnisi veniale sit. Ita S. Thomas *quodlib.* 9. *q.* 7. *art.* 15. inquiens: *Error, quo creditur esse mortale, quod non est mortale, ex conscientia ligat ad mortale peccatum*; quia videlicet illud peragens cum lethalis peccati conscientia, consentit in ipsum apprehensum, ac si esset lethale.

Secundum: dum peccatum de se veniale refertur ad finem mortaliter pravum; puta si verbum jocosum proferatur ex intentione pro-

provocandi mulierem ad fornicationem: Actus quippe hujusmodi contrahit malitiam mortalem pravi finis, ad quem ordinatur. Unde sicut opera de se bona prava fiunt, si ex prava intentione profluant; sic peccata ex se venialia, mortalia fiunt ex intentione mortaliter prava.

XIII. Tertium est ex parte affectus graviter inordinati erga rem aliquam leviter malam, aut etiam indifferentem; dum scilicet ad ipsam adeo immoderate quispiam afficitur, ut sit ita dispositus, & animo comparatus, quod ab ea abstinere nolit, nulla etiam lege prohibente; aut si illam nonnisi per medium graviter illicitum assequi posset. Tunc enim in corde suo præfert eam rem amicitiæ divinæ, & violat maximum legis præceptum diligendi Deum super omnia. Utrumque ex his duobus, quibus peccatum veniale fit mortale, complexus est S. Thomas hic *art.* 2. his verbis: „ Quia actus morales recipiunt „ rationem boni, & mali non solum ex „ objecto, sed etiam ex aliqua dispositio- „ ne agentis, ut supra habitum est; con- „ tingit quandoque, quod id, quod est „ peccatum veniale ex genere ratione sui „ objecti, sit mortale ex parte agentis: „ vel quia *in eo constituit finem ultimum*; „ vel quia *ordinat ipsum ad aliquid, quod* „ *est peccatum mortale ex genere*, puta cum „ aliquis ordinat verbum otiosum ad adul- „ terium committendum “.

XIV. Quarto peccatum veniale fit mortale ob grave damnum proximi, vel scandali, quod ex re de se levi sequuturum praviderit, vel prævideri potest, ac debet. Tunc enim ratione talis effectus actio, licet de se levis, graviter charitati adversatur, & causa effectus sui pravitatem participat. Hac de causa Apost. 1. *ad Corinth.* 8. graviter redarguit eos, qui coram infirmis idolothyta (quamvis de se non illicita) comedebant; eo quod causa forent perditionis fratrum ex scandalo, quod inde sumebant.

XV. Quinto propter formalem contemptum legis, vel mandati, vel regulæ, vel Superioris, qua Superior est; ut si quis præceptum violet in re levi; quia renuit subjici præcepto, vel Superiori. Nam tunc hujusmodi inobedientia, aut transgressio importat contemptum potestatis a Deo derivatæ, & Superioris, pro ut est minister Dei, ejusque vices gerit. Unde contemptus in ipsum Deum redundat, juxta illud: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit*. Contemptum autem formalem Dei quis dubitet esse gravem peccatum?

XVI. Sexto tandem ob periculum incidendi in peccatum mortale; quoties nempe aliquis experientia compertum habet, se ex actione de se leviter inordinata, aut etiam indifferenti incurrere in aliquod grave peccatum. Ex. gr. si quis ex aspectu mulieris, vel colloquio inducatur ad turpem actum, vel morosam delectationem; aut si ludus de se etiam licitus sit ipsi occasio proxima proferendi blasphemias, vel perjuria &c. siquidem mortale semper peccatum est exponere se periculo probabili peccandi mortaliter: quia tunc gravem Dei offensam parvipendit, animæque salutem pro nihilo habet, qui ejus amittendæ probabile periculum non evitat, eodemque præcepto, quo tenemur vitare peccatum, tenemur etiam vitare probabile illius incurrendi periculum.

CAPUT XI.

Consectaria.

I. *Novatorum error negantium distinctionem peccati venialis, & mortalis repudiandus*.

II. *Repudianda pariter est de hac distinctione opinio, quæ Gersoni tribuitur*.

III. *Inordinatio venialis peccati finem legis non evertit*.

IV. *Triplex peccati venialis differentia*.

V. *Quorumdam in determinandis levibus, gravibusque peccatis nimia præsidentia merito damnanda*.

VI. *Doctrina S. Augustini quoad differentiam peccati mortalis, & venialis attendenda*.

VII. *Congrue admodum venialia peccata designantur ab Apostolo per* lignum, fœnum, & stipulam.

VIII. *Quorumdam Casuistarum opinio pro discernendis peccatis mortalibus, ac venialibus prorsus rejicienda est*.

IX. *Multa peccata venialia ex se nunquam efficiunt unum mortale*.

X. *Ad peccatum tamen mortale disponunt*.

XI. *A peccato mortali excusandus non esset, qui vellet peccata omnia venialia committere*.

XII. *In magno versantur æternæ damnationis periculo, qui nihil venialia curant, eaque emendare non satagunt*.

XIII. *Quinam propterea de sua æterna salute metuere præsertim debeant*.

XIV. *Quibus signis aliquem tentationi peccandi consensum præbuisse, vel non præbuisse conjicere possimus*.

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. ERROR est Calvini negantis distinctionem peccati mortalis, ac venialis; sed omnia peccata sic esse mortalia asserentis, ut perfectam includant aversionem a Deo, omniaque digna sint æterno supplicio. Quemadmodum & inter errores Catholicæ Fidei contrarios accensenda est sententia Zuinglii, Lutheri, aliorumque Novatorum existimantium, peccatum mortale a veniale non distingui, nisi penes personæ peccantis conditionem, ita ut in prædestinato, vel fideli omnia sint venialia; in reprobo, & infideli omnia mortalia. Hi errores pugnant aperte cum Sacra Scriptura, & cum Ecclesiæ traditione, quæ semper docuit, atque agnovit hujusmodi distinctionem.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Parum ab Hæreticorum errore distat, adeoque reprobanda opinio est, quæ tribuitur Gersoni; nimirum peccatum veniale non ex natura rei a mortali secerni, sed ex sola Dei misericordia unum, & non aliud peccatum ad æternam mortem imputantis. Evidens quippe est, multa esse peccata, quæ Dei amicitiam non solvunt, neque ordinem ad ultimum finem, & media cum illo necessario connexa pervertunt: unde natura sua mortalia esse non possunt; puta verbum otiosum &c.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Quamquam in peccato veniali semper sit aliqua inordinatio, hujusmodi tamen non est, quod sit *contra legem* juxta S. Thomam; sive, ut se explicat *q. 7. de malo art. 1. ad 1.*, finem legis avertat: *Quia non corrumpit charitatem, quæ est plenitudo legis*. Qui enim tantum venialiter peccat, etsi non diligat Deum in illo actu, quo peccat; si tamen justus est, eum diligit habitualiter, & ita quidem, ut amori ipsius nihil præponat, nihil adæquet, cum retineat Deum pro ultimo fine, neque aliquid agere velit, quo ejus amicitia violetur, & habitualis charitas excludatur.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Triplex itaque differentia peccati venialis considerari potest. Aliud est veniale ex genere suo, quod semper veniale manet, dum intra propriæ materiæ limites consistit, ut verbum otiosum. Aliud est veniale ex levitate materiæ, ut furtum assis. Aliud ex imperfecta deliberatione, ut motus infidelitatis, turpis cogitatio &c.

ca-

rationem præveniens. Nullum autem ex his venialibus est simpliciter *contra legem* eo sensu, quo diximus. Non quidem primum: quia actio, aut verbum otiosum de se indifferens est, ut sit contra, vel præter legem, solumque caret ordine ad finem honestum. Non etiam secundum peccatorum venialium genus; neque tertium: quoniam per hujusmodi actus lex simpliciter non violatur. Cum enim lex agentibus liberis imponatur, ab iis duntaxat violatur, qui libere, & deliberate operantur; & cum bonum commune intendat, non violatur etiam simpliciter illis actibus, qui ob materiæ levitatem nullum notabile nocumentum inferunt.

Consectarium Quintum.

V. Cum tam arduum visum sit, ac difficillimum S. Augustino discernere, quænam sint levia, quænam gravia peccata, *ut non humano, sed divino pensanda esse judicio* asseruerit; cum S. Thomas diserte fateatur, *quæstionem omnem, in qua de peccato mortali quæritur, nisi expresse veritas habeatur, periculose determinari*: plane damnanda est nimia quorumdam præsidentia, qui certe nec tam excellenti ingenio, & mentis acumine, nec tanta divini luminis illustratione præditi sunt, & tamen casus sæpe admodum difficiles, & implicatos uno veluti stantes in pede prompte facileque resolvunt; & quasi divinæ legis stateram in manu tenerent, audacter definiunt, *hoc esse peccatum mortale*; *hoc tantummodo veniale*: *istud sine ulla culpa peragi posse*; *vel si qua est, non nisi levi, aut saltem absque mortali peccato*. Hi sane magno se exponunt errandi periculo, quod tum in animæ propriæ, tum in aliorum, quos dirigunt, præjudicium vergit. Quare prudens Confessarius, ubi veritas ambigua est, & obscura, in his judiciis ferendis caute procedat. *Neque enim*, ut monet Vaurense Concilium anno 1368. celebratum, *Confessor debet esse promptus ad facile judicandum de aliquo, quod sit mortale peccatum, nisi sit in dictis Scripturæ, vel Sanctorum Patrum expressum*, vel graviorum Theologorum consensione determinatum.

Consectarium Sextum.

VI. In his judiciis efformandis de gravitate, vel levitate peccati, quod aliquis committit, nedum attendendum est pravum opus ex parte sui, sed etiam ex parte *operantis*; eaque præ oculis habenda aurea S. Augustini doctrina, quam tradidit *lib.* 21. *de Civit. Dei cap.* 26. his verbis: „ Quisquis sic habet in corde Christum, ut si terrena, & temporalia postponat, nec ea, quæ licita sunt, atque concessa, præponat, fundamentum habet Christum. Si autem præponit, etsi videatur habere fidem Christi, non est tamen in eo fundamentum Christus, cui talia præponuntur. Quanto magis si salutaria præcepta contemnens, committat illicita non præposuisse Christum, sed postposuisse convincitur, quem posthabuit imperantem, sive concedentem, dum contra ejus imperata, sive concessa suam per flagitia delegit explere libidinem ". His verbis suis veluti coloribus expressit S. Augustinus peccati lethalis imaginem tum ex conditione *operis*, tum ex conditione *operantis*, cujus præsertim malitia in eo posita est, quod homo creaturam præferat Deo, ut suam libidinem, aut voluntatem expleat: quod tunc præstat, quoties vel *committit illicita*, transgrediens divina præcepta, atque adeo contemnens *Deum imperantem*; vel rebus licitis, atque concessis tam immodico affectu adhæret, ut eas plus diligat, quam Deum, adeoque præferat Deo. Et utrumque peccatum mortale est.

Subdit autem ibidem S. Doctor, *esse quosdam*,

dam, *qui super hoc fundamentum*, scilicet Christum, *superædificant ligna, fœnum, stipulam*; idest *amores babylonicos*, ut alibi vocant, *qui tamen ex rebus creatis nihil præponunt Christo. Et ideo fundamentum habet Christum, & salvos fore per ignem*. Quibus verbis designat *peccatum veniale* in eo *a lethali* discerni, quod per illud leviter creaturis inhæreatur, nihil tamen Christo præponatur: sive, ut ait S. Thomas, quod habet *inordinationem circa ea, quæ sunt ad finem; sed conservat ordinem ad ultimum finem*.

Consectarium Septimum.

VII. Congrue admodum, ut modo vidimus ex S. Augustino, designat Apostolus peccata venialia per *lignum, fœnum, & stipulam*. „ Sicut enim, ut præclare S. „ Thomas hic *quæst. 89. art. 2.*, hujus„ modi congregantur in domo, & non „ pertinent ad substantiam ædificii, & „ possunt comburi, ædificio remanente: „ ita etiam peccata venialia multiplican„ tur in homine, manente spirituali ædi„ ficio. Et pro illis patitur homo *ignem* „ vel temporalis tribulationis in hac vita, „ vel purgatorii post hanc vitam: & tamen „ salutem consequetur æternam". Porro, ut etiam sapienter observat ibidem S. Doctor *ad 4.*, „ juxta illa tria, omnes gra„ dus venialium peccatorum ad tria redu„ cuntur, scilicet ad *lignum*, quod diutius „ manet in igne: *ad stipulam*, quæ citis„ sime expeditur: *ad fœnum*, quod medio „ modo se habet. Secundum enim, quod „ peccata venialia sunt *majoris, vel mino„ ris adhærentiæ, vel gravitatis*, citius, „ vel tardius per ignem purgantur".

Consectarium Octavum.

VIII. A veritate prorsus aliena censenda est quorumdam Casuistarum opinio, qui pro discernendis peccatis mortalibus, & venialibus, hanc tanquam regulam constituunt: ea nempe in praxi mortalia esse, quæ quisque mortalia judicat: ea venialia, quæ pro venialibus habet; aut ex consuetudine in hominibus prævalente utraque dimetitur. Neque enim aut humana ratio, aut consuetudo regula, & mensura est gravitatis, aut levitatis peccati; sed lex divina, cui humana ratio conformis sit, oportet. *Sunt enim quædam*, ut ait loco jam laudato Enchirid. S. Augustinus, *quæ levissima putarentur, nisi in Scripturis demonstrarentur opinione graviora*, ut exemplis ostendere pergit.

Consectarium Nonum.

IX. Si peccata venialia invicem non uniantur sive in materia, sive in effectu, nunquam efficiunt unum mortale peccatum: quia tunc materiæ, aut effectus, licet plures, nunquam conflant unum grave objectum. Sic qui diebus omnibus Quadragesimæ quotidie exiguum frustum panis manducat, non peccat mortaliter: quia comestio, quæ fit una die, non conjungitur cum alia alterius diei. Sic etiam qui obligatus ad recitandas Horas Canonicas, omittit quodlibet die unum, aut alterum versiculum, non ex hoc grave peccatum in mensis, vel anni fine committit: quia omissio hujus diei non unitur cum aliis omissionibus. Quod si plurium venialium materia, aut effectus moraliter uniantur, & unum grave objectum constituant adversus aliquod præceptum, peccata venialia ad mortale tandem perveniunt ratione materiæ, sive damni notabilis quod infertur. Exemplum est in pluribus furtis levibus, quæ dum ad notabile damnum pertingunt, complent grave peccatum.

Consectarium Decimum.

X. Peccata venialia ad mortale disponunt; eaque præsertim, quæ ex animi deli-

liberatione, aut ex negligentia culpabili committuntur: tum quia hæc potissimum augent in nobis concupiscentiæ ardorem; & charitatis fervorem minuunt, ex quo facile consequitur, quod ipsa charitas extinguatur in corde: *Augmentum* siquidem *cupiditatis diminutio est charitatis*, ut ait S. Augustinus; & quo magis crescit illa, eo magis ista decrescit, adeo ut a prædominante cupiditate tandem obruatur, ac superetur. Unde S. Gregorius *lib. 10. Moral. Cap. 14.* scribit: *Si parva negligimus, insensibiliter seducti, audenter etiam majora perpetramus*. Tum quia, dum levia peccata negligimus, indignos nos reddimus specialibus auxiliis divinæ gratiæ, quæ necessaria nobis sunt ad præcavenda graviora peccata.

Consectarium Undecimum.

XI. Si quis proponeret venialia omnia committere peccata, vel ita animo comparatus esset, ut nullum ex his vitare vellet, sed sola mortalia; a peccato mortali excusandus non foret: nedum quia in multitudine peccatorum venialium haud pauca sunt, quæ proxime ad mortale disponunt; sed etiam quia tale propositum quamdam præfert gravem deformitatem, talemque animi pravam dispositionem, quæ cum Dei charitate nequaquam conciliari posse mihi videtur. Atque ita sentiunt etiam ex his Theologis, qui benigniores existimantur.

Consectarium Duodecimum.

XII. Magno in periculo damnationis æternæ versantur ii, qui salva sibi omnia putant, eo quod mortalia quidem sensibiliora peccata vitare non omittunt; sed interim nihil venialia curant, quæ quotidie perpetrant, & emendare negligunt. Valde namque timendum est, ne extra statum gratiæ, & salutis existant, vel saltem in periculo proximo ab eo statu excidendi. Quoniam si Scripturam, & Patres consulamus, haud aliter de his loqui possumus. Formidanda plane est illa sententia, qua *Apocalyps. 3.* comminatur Deus, *se incipere ex ore suo evomere* istiusmodi tepidos, ac dissolutos, acediosos homines; quod perinde est, ac ipsos deserere, ut abeant post desideria cordis sui, similesque fiant Episcopo illi memorato in eodem libro, qui cum tepidus esset, & valde negligens in Dei servitio, divitem se putabat, & nullius egentem, nesciens, quod esset *miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus*; destitutus scilicet bonis operibus ad salutem necessariis.

Patres quoque Ecclesiæ idem salutis periculum in hisce hominibus agnoscunt, & exerte confirmant. S. Joan. Chrysost. *in Cap. 1. ad Gal.* scribit: *Hoc ipsum est malorum omnium causa, quod ob pusilla non indignamur. Quemadmodum in corporibus, qui vulnera neglexerunt, febres gignunt, & putrefactiones, ac mortem denique; itidem & in anima, qui pusilla dissimulant, majora invitant*. Idem ostendit *homil. 8. in 1. ad Corinth.*, similitudine ducta ex vestimento, & domus tecto neglecto. Vestimentum enim ab initio disruptum, ac neglectum per totum producit scissuram: & tectum, si cum parvæ tegulæ decidunt, neglectum fuerit, totius domus tandem ruina consequitur.

Hoc sensu intelligi debet, quemadmodum eam exponit S. Thomas, sententia illa Augustini Epist. 108. *Quid interest ad naufragium, utrum uno grandi ictu navis operiatur, & obruatur; aut paulatim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta, atque contempta, impleat navem, atque submergat?*

Eadem perspicue tradit non uno in loco S. Gregorius Magnus *Lib. 10. Moral. cap. 14.* ait: *Cum per levia delicta deflectimus, usu cuncta levigante, non timemus postea gra-*

vie-

viora. Et in Pastoral. p. 3. *Fit pleramque, ut mens assueta malis levibus, nec graviora perhorrescat; atque ad quamdam authoritatem nequitiæ per culpas nutrita perveniat; & tanto in majoribus contemnat pertimescere, quanto in minimis didicit non timendo peccare*. Atque ibidem etiam advertit: *Qui peccata minima flere, ac devitare negligit, a statu justitiæ non quidem repente, sed partibus totus cadit*.

Demum ut alios Patres prætercam, vehementius incuriam hanc evitandi peccata venialia damnat S. Bernardus pluribus in locis, sed maxime *serm.* 1. *in Convers. S. Pauli* inquiens: *Non dicant in corde suo*, qui venialia negligunt; *levia sunt ista: non curo corrigere*. Non est magnum, *si in his maneam venialibus, minutisque peccatis*. *Hæc est enim, dilectissimi impœnitentia: hæc blasphemia in Spiritum Sanctum*.

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Timeant igitur, & contremiscant venialium peccatorum contemptores, præsertim si Ecclesiastici sint, aut Religiosi, qui satis habent abstinere se a peccatis mortalibus, nec de venialibus cavendis ullam sollicitudinem gerunt; imo ea libere, summaque facilitate perpetrant; qui vultus quosvis licentius intuentur, cum quovis sexu otiose conversantur, alter alterius manus juvenili levitate attrectant, minutas omnes, quas possunt, carpere, aut prælibare voluptates non prætermittunt, nihil nisi vana cogitant, aut loquuntur, tempus inutiliter terunt in facetiis, in ludis, in recreationibus superfluis, Canonicas Horas præcipitanter, & irreverenter recitant, Missam nulla animi præparatione celebrant, & sacrosancta illa mysteria indecenter tractant, & alia hujusmodi continuo peragunt, nec unquam emendare satagunt absque ullo timore, ac tremore propriæ salutis, ea ducti, & seducti fiducia, quod a gravioribus peccatis se contineant: timeant, inquam, ac vehementer contremiscant, ne in illa peccata, quæ a divina gratia separant, tandem prolabantur, ne in pœnam negligentiæ suæ, suæque vitæ mollis, ac dissolutæ a Deo deserantur, ac æternum pereant.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Difficile admodum est in praxi definire, quando voluntatis consensus in malum plenus sit, seu ad peccatum mortale sufficiens, & quandonam plenus non sit, & a mortali peccato excuset: quia motus voluntatis nostræ sæpe nobismetipsis occulti sunt. Nihilominus hæc signa proponi solent, quæ lucem aliquam rei valde obscuræ afferre valent. Et primo quidem, si homo ita sit interius habitualiter affectus, ut salutis suæ curam gerat, ac nollet peccatum committere, etiamsi commode posset: signum est consensum plenum, & ad peccatum mortale sufficientem non adfuisse. Si vero e contra ita se interius affectum noverit, ut oblata occasione, peccatum non refugeret; signum est consensum, & ad peccatum mortale sufficientem præstitutum esse. 2. Si pœnitens sit timoratæ conscientiæ, & ad peccati conspectum soleat exhorrescere; conjici potest consensum tentationi non præbuisse, quamvis fortasse in ea repellenda negligens aliquantum fuerit: Si vero laxæ conscientiæ sit, nec peccata tum venialia, tum mortalia horrere soleat; eum deliberate consensisse, quasi pro certo habendum est. 3. Si tentatio pœnitentis versetur circa peccata carnalia, quæ membris exterioribus complentur, nec ille tamen, dum facile posset, ad externum opus progressus est; signum est, plenum non fuisse consensum: si vero solius pœnæ metu oblata peccandi occasione usus non fuerit, periculum est, ne plene consenserit.

RE-

R E F L E X I O.

Primus, & capitalis effectus, sive potius character peccati *mortalis*, unde etiam denominationem sumit, in eo consistit, quod mortem animae inferat; quatenus charitatem extinguit, qua Deo conjungimur, & in qua conjunctione tota vita supernaturalis posita est. *Sicut* enim, ut pulchre ait S. Augustinus serm. 5. de Verb. Dom., *anima est vita corporis: sic anima vitæ est Deus. Sicut expirat corpus, dum animam emittit; ita expirat anima, cum Deum amittit. Deus amissus mors animæ: anima emissa mors corporis*. Hinc apud *Ezechiel. cap.* 18. dicitur: *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur*; sive a Deo totius vitæ spiritualis fonte separabitur. Atque ex hac spirituali morte tamquam a primaria fœcunda radice prodeunt cæteri quique funestissimi effectus, qui maximum teterrimi hujus monstri horrorem incutere deberent. Ex hoc enim, quod peccatum mortale destruat charitatem, gratiam, & amicitiam Dei; primum sequitur ipsum evertere ordinem ad ultimum finem, in quem charitas hominem convertit: Deinde, quod proximum est, per mortale peccatum hominem ipsum constituere finem ultimum in creatura; adeoque peccantem mortaliter plus appretiative diligere creaturam, quam Deum, & in actu exercito habere proprium bonum pro Deo suo: quam ob causam de gulosis Paulus affirmat, quod *eorum Deus venter est*, & avaritiam esse *servitutem idolorum*; quia, ut ait Chrysologus, *avari statera iniquissima est: plus enim in ea ponderat obulus, quam Deus*.

Ulterius ex hoc, quod mortale peccatum mors animæ sit, sequitur, inordinationem, quam inducit, esse per se irreparabilem. Cum enim Charitatem, quæ est vita animæ, auferat, atque ordinem ad ultimum finem, aufert etiam omne principium intrinsecum vitæ spiritualis. Ut enim sapienter advertit S. Thomas 1. 2. q. 72. art. 5., *Sicut in corporibus deordinatio mortis, quæ est per remotionem principii vitæ, est irreparabilis secundum naturam: inordinatio autem ægritudinis reparari potest propter id, quod salvatur principium vitæ; similiter est in his, quæ pertinet ad animam. Nam in speculativis, qui errat circa principia, impersuasibilis est.... & similiter in operativis, qui peccando avertitur ab ultimo fine, quantum est ex natura peccati, habet lapsum irreparabilem: & ideo dicitur peccare mortaliter, æternaliter puniendus &c.* Quam doctrinam repetit *q.* 88. *art.* 2., addens, hanc separationem solum fieri posse virtute divina.

Sequitur itidem, peccatum mortale destruere virtutes omnes infusas. Cum enim funditus evertat charitatem, ad ejus interitum interire quoque virtutes infusas, quæ charitatem ipsam comitantur, necesse est. Unde etiam destruitur meritum bonorum omnium operum, adeo ut nihil prosint omnia, quæ præclare vel gessimus, vel agimus, ad vitam æternam; solumque peccatori superfit æterna pœna in futura vita perferenda. Uno verbo, ut ex analogia mortis corporalis ea complectar, quæ ob peccatum mortale contingunt in anima, dicam cum eodem S. Petro Chrysologo serm. 19.: *Quod est anima corpori, hoc est animæ Deus. Sine anima corpus non vivit: non vivit anima sine Deo. Recedente anima, mox corpori fœtor, corruptio, putredo, vermis, cinis, horror, & omnia visu detestanda succedunt. Discedente Deo, confestim venit in animam peccatorum fœtor, corruptio criminum, vitiorum putredo, vanitatum cinis, infidelitatis horror; & fit in corporis sepulchro vivo funus animæ jam sepultæ*.

Si hæc omnia ex peccato mortali certo profluunt, quis non vehementer horreat ad ejus conspectum? quis ipsum tota animi contentione devitare non satagat; ab iis-

iisque etiam diligenter se abstineat peccatis, quæ licet venialia, quamdam tamen cum illo affinitatem habent, eique viam parant? Sed heu! exclamat S. Augustinus *tract.* 49. *in Joan.* „ Mortem carnis omnis „ homo timet; mortem animæ pauci. Pro „ morte carnis, quæ sine dubio quando- „ que ventura est, curant omnes, ne ve- „ niat: inde est, quod laborant. Labo- „ rat, ne moriatur, homo moriturus: & „ non laborat, ne peccet homo in æter- „ num victurus. Et cum laborat, ne mo- „ riatur, sine causa laborat: id enim „ agit, ut multum mors differatur, „ non ut evadatur. Si autem peccare „ nolit, non laborabit, & vivet in æter- „ num. O si possemus excitare homi- „ nes, & cum ipsis pariter excitari, ut „ tales essemus amatores vitæ permanen- „ tis, quales sunt homines amatores vitæ „ fugientis? Quid non facit homo sub mor- „ tis periculo constitutus? Gladio impen- „ dente cervicibus, prodiderunt homines „ quidquid, unde viverent reservabant. „ Quis non continuo prodidit, ne percu- „ teretur? & post proditionem fortasse „ percussus est. Quis non, ut viveret, „ continuo perdere voluit, unde viveret; „ eligens vitam mendicantem, quam ce- „ lerem mortem? Cui dictum est: navi- „ ga, ne moriaris, & distulit? Cui di- „ ctum est labora, ne moriaris; & piger „ fuit? Levia Deus jubet, ut in æternum „ vivamus: & obedire negligimus. Non „ tibi Deus dicit: perde, quidquid ha- „ bes, ut vivas exiguo tempore in labore „ sollicitus; sed: da pauperi, unde habes; „ ut vivas semper sine labore securus. Ac- „ cusant nos amatores vitæ temporalis, „ quam, nec cum volunt, nec quamdiu vo- „ lunt, habent: & nos invicem non ac- „ cusamus tam pigri, tam tepidi ad ca- „ pessendam vitam æternam, quam si vo- „ luerimus, habebimus; cum habuerimus, „ non amittemus. Hanc autem mortem, „ quam timemus, etiamsi noluerimus, „ habebimus". Igitur multo magis, quam mortem corporis, timeamus mortem animæ, quam peccatum mortale infert; & hoc metu salutari territi, illudque, ejusque occasiones, atque pericula tota animi sollicitudine fugiamus.

DIS-

DISSERTATIO IV.

DE PECCATIS CAPITALIBUS.

ECCATUM, *sive vitium capitale*, *juxta S. Thomam* 1. 2. q. 84. *art* 3 *dicitur illud*, *ex quo tamquam ex capite*, *seu fonte*, *alia vitia*, *seu peccata prodeunt*, *præsertim* secundum originem causæ finalis, *quatenus ejus finis ita* appetibilis est, *ut vi*, *ac ratione ipsius plura*, *ac diversa peccata committantur*. *Septem ipse enumerat ejusmodi peccata*, *nimirum* inanem gloriam, invidiam, iram, avaritiam, tristitiam, gulam, luxuriam. *Verum alii frequentius*, *eumdem septenarium numerum retinentes*, *divisionem aliam adoptant*, *quam nos etiam amplectimur*, *a D. Thomæ doctrina minime recedentes*, *prout ex* 2. Dist. 41. q. 2. ad 3 & q 8 de malo art. 1. *satis colligitur*, *& hoc ordine peccata hujusmodi recensentur*, *scilicet* superbia (*sub qua* inanis gloria *comprehenditur*), avaritia, luxuria, gula, ira, invidia, & accidia. *De quibus nonnulla disseremus*.

C A P U T I.

De Superbia, *ejusque vitiis*.

D O C T R I N A.

§. I.

De Superbia . Ejus notio , gravitas , & species .

I. DE Superbia primo loco differentes , hanc ex S. Thoma tradimus definitionem , nempe *est inordinatus appetitus propriæ excellentiæ* . Ex hac definitione , quæ clara est , nec indiget explicatione , ostendit ille 2. 2. q. 162. nedum superbiam esse peccatum , verum etiam peccatum speciale ab aliis distinctum , quamvis quodam sensu generale peccatum dici queat : quod ita demonstrat art. 2. inquiens : ,, ,, Peccatum superbiæ dupliciter potest considerari . Uno modo secundum propriam ,, speciem , quam habet ex ratione proprii ,, objecti . Et hoc modo superbia est speciale peccatum : quia habet speciale objectum . Est enim inordinatus appetitus ,, propriæ excellentiæ , ut dictum est " .

,, Alio modo potest considerari secundum redundantiam quamdam in alia ,, peccata . Et secundum hoc habet quamdam generalitatem , in quantum scilicet ,, ex superbia oriri possunt omnia peccata, ,, duplici ratione : uno modo *per se* , in ,, quantum scilicet alia peccata ordinantur ad finem superbiæ , qui est propria ,, excellentia , ad quod potest ordinari id, ,, quod quis inordinate appetit . Alio modo *indirecte* , & quasi *per accidens* , scilicet removendo prohibens : in quantum ,, scilicet homo per superbiam contemnit ,, divinam Legem , per quam prohibetur ,, a peccando , secundum illud Hierem. 2. ,, *Confregisti jugum , rupisti vinculum , dixisti : non serviam* " .

Superbiam ex genere suo peccatum esse mortale dubitandum non est , cum humilitati opponatur , quæ hominem Deo subjicit , atque in hujus subjectionis defectu maxime consistat , quatenus homo se extollit supra regulam , seu mensuram a Deo constitutam . Sed & illud gravissimum peccatorum esse *ex parte aversionis* manifestat Angelicus Doctor *art.* 6. his verbis : ,, In peccato duo attenduntur , scilicet *conversio* ad commutabile bonum , ,, quæ materialiter se habet in peccato , ,, & *aversio* a bono incommutabili , quæ est ,, formalis , & completiva ratio peccati . ,, Ex parte autem *conversionis* non habet ,, superbia , quod sit maximum peccatorum : quia celsitudo , quam superbus ,, inordinate appetit , secundum suam rationem non habet maximam repugnantiam ad bonum virtutis " .

,, Sed ex parte *aversionis* superbia habet maximam gravitatem . Quia in aliis ,, peccatis homo a Deo avertitur , vel ,, propter ignorantiam , vel propter infirmitatem , sive propter desiderium cujuscumque alterius boni : sed superbia ,, habet aversionem a Deo ex hoc ipso , ,, quod non vult Deo , & ejus regulæ subjici : Unde Boethius dicit : *quod cum omnia vitia fugiant a Deo , sola superbia se Deo opponit* . Propter quod etiam specialiter dicitur Jacobi 4., quod *Deus superbis resistit* . Et ideo averti a Deo , ,, & ejus præceptis , quod est quasi consequens in aliis peccatis , per se ad superbiam pertinet , cujus actus est Dei ,, contemptus . Et quia id , quod est per ,, se , potius est eo , quod est per aliud , ,, consequens est , quod superbia sit gravissimum peccatorum secundum genus ,, suum :

„ suum : quia excedit in aversione , quæ „ formaliter complet peccatum ".

II. Superbiæ species , sive modos quatuor ex D. Gregorio recenset S. Thomas *art.* 4. quarum prima est , cum aliquis a seipso habere putat bona , sive corporis , sive animæ , sive naturalia , sive supernaturalia , aut ita se gerit , ac si eadem a seipso haberet juxta illud Prophetæ : *Dixerunt : linguam nostram magnificabimus , labia nostra a nobis sunt . Quis noster Dominus est ?* Altera est , cum quis equidem agnoscit bona , quæ possidet se habere a Deo , sed propriis meritis ea attribuit , vel ita apud se judicando , aut volendo , ut alii ita sentiant , aut opere externo ita se gerendo, quasi propris meritis illa debita forent , in quibus duobus superbiæ modis illud animadvertit Doctor Angelicus in resp. *ad* 1. , quod „ vera æstimatio potest corrumpi dupliciter . Uno modo in universali , & sic in his , quæ ad fidem pertinent , corrumpitur vera æstimatio *per infidelitatem* . Alio modo in aliquo particulari eligibili : & hoc non facit infidelitatem : sicut ille , qui fornicatur, æstimat pro tempore illo bonum esse sibi fornicari : nec tamen est infideli : sicut esset , si in universali diceret , *fornicationem esse bonum* . Et ita etiam est in proposito . Nam dicere in universali aliquid bonum esse quod non est a Deo , vel gratiam hominibus pro meritis dari , pertinet ad infidelitatem . Sed quod aliquis ex inordinato appetitu propriæ excellentiæ ita de bonis suis gloriatur , ac si ea a se haberet , vel ex meritis propriis , pertinet ad superbiam , & non ad infidelitatem proprie loquendo ".

Tertia superbiæ species est , dum aliquis ea sibi bona arrogat , quæ revera non habet, sive opere , sive desiderio : aut vult , vel quærit , ut alii existiment se his bonis præditum esse . Quarta tandem in eo consistit , quod aliquis , cæteris despectis , videri fa-ragit , aut optat singulariter habere , quod habet , ut aliis scientia , virtute , sanctimonia , aliisve sive corporis , sive animi dotibus , sive naturæ , sive gratiæ , sive fortunæ muneribus præcellere , cujusmodi erat Pharisæus ille memoratus in Evangelio , qui dicebat , *Non sum sicut cæteri homines* &c.

Duæ priores superbiæ species ex se sunt *peccata mortalia* , cum ex deliberata voluntate procedunt : Tertia , & quarta , si materia levis sit , a mortali excusari possunt . Numquam tamen a gravi culpa excusantur , si cum gravi irreverentia Dei , vel gravi damno , aut contemptu proximi conjunctæ sint , E. gr. si quis de dotibus ad Ecclesiam regendam , vel Magistratus gerendos necessariis , quibus tamen destitutus est , ad Ecclesiæ dignitates , aut publica munia capessenda glorietur : si quis se divitem simulat , & haberi studet , ut sua negotia proveat , & contractus ineat , & in nobilissima familia nubat , cum tamen sit inops . Si quis ne a familiæ suæ nobilitate degenerare videatur , ingentia debita contrahat , quibus solvendis impar sit . Si quis vel fortunæ bonis , vel potentia , vel scientia , vel gratiæ donis ita insolescar , ut alios despiciat , atque contemnat &c.

III. Tum Superiorum , tum subditorum superbiam graphice describit S. Gregorius Magnus *lib.* 34. *Moralium Cap.* 18. inquiens : „ Elatio alios ex rebus sæcularibus , „ alios vero ex spiritualibus possidet . Alter „ namque intumescit auro , alter eloquio , „ alter infimis , & terrenis rebus , alter „ summis , cælestibusque virtutibus . Una „ tamen , eademque res ante oculos Dei „ agitur , quamvis ad humana corda ve„ niens , in eorum obtutibus diverso ami„ ctu pallietur . Nam cum is, qui de terrena „ prius gloria superbierat, postdum de san„ ctitate extollitur , nequaquam cor ejus „ elatio deseruit , sed ad eum consueta ve„ niens , ut cognosci nequeat , vestem mu„ ta-

tavit. Sciendum quoque eſt, quod aliter hæc Præpoſitos, atque aliter ſubditos tentat. Prælato namque in cogitationibus ſuggerit, quia ſolo vitæ merito ſuper cæteros excellit, ejuſque mox mentem erigit, viles, & inutiles eos, qui ſubjecti ſunt, oſtendit, ita ut nullum jam quaſi dignum reſpiciat, cui æquanimiter loquatur. Unde & mox mentis tranquillitas in iram vertitur: quia dum cunctos deſpicit, dum ſenſum, vitamque omnium ſine moderamine reprehendit, tanto effrænatius ſe in iracundiam dilatat, quanto eos, qui ſibi commiſſi ſunt, eſſe ſibimet indignos putat. At contra cum ſubjectorum cor ſuperbia inſtigat, hoc ſummopere nititur agere, ut ſua acta conſiderare funditus negligant, & ſemper tacitis cogitationibus Rectoris ſui judices fiant: qui dum in eo, quod reprehendere debeant, importune reſpiciunt, in ſemetipſis quod corrigant, nunquam vident. Unde & tanto atrocius pereunt, quanto a ſe oculos avertunt: quia in hujus vitæ itinere offendentes corruunt, dum alibi intendunt. Et quidem peccatores ſe aſſerunt, nec tamen tantum, ut tam noxie in regimine perſonæ traderentur. Et dum ejus facta deſpiciunt, dum præcepta contemnunt, ad tantam uſque inſaniam devolvuntur, ut Deum res humanas curare non æſtiment: quia ei, qui quaſi jure reprehenditur, eſſe ſe commiſſos dolent. Sæpe autem Rectoris ſui dictis protervе obviant, & eamdem vocis ſuperbiam libertatem vocant. Sic quippe elatio ſe quaſi pro libertatis rectitudine objicit, ſicut ſæpe ſe & timor pro humilitate ſupponit. Nam ſicut plerique reticent ex timore, & tamen tacere ſe exiſtimant ex humilitate, ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, & tamen loqui ſe credunt per libertatem rectitudinis“.

§. II.

De tribus Superbiæ filiabus, ambitione, præſumptione, & inani gloria.

IV. Prima inter ſuperbiæ filias *ambitio* eſt, quæ definiri ſolet: *appetitus inordinatus honoris, & dignitatis*: veluti cum quis ambit officium, vel dignitatem, ad quam aſſequendam, vel exercendam non habet idoneitatem, vel meritum. *Tripliciter*, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 131. art. 1., *appetitum honoris contingit eſſe inordinatum. Uno modo per hoc, quod aliquis appetit teſtimonium de excellentia, quam non habet, quod eſt appetere honorem ſupra ſuam proportionem. Alio modo per hoc, quod honorem ſibi cupit, non referendo in Deum.* Tertio *per hoc quod appetitus ejus in ipſo honore quieſcit, non referens honorem ad utilitatem aliorum.* Ex quo concludit appetitum hunc ſemper eſſe inordinatum, adeoque ſemper eſſe peccatum.

Porro in reſp. ad 3. obſervat, quod ſicut per appetitum honoris, „quando debito modo appetitur, aliqui provocantur ad bonum, & revocantur a malo, ita etiam ſi inordinate appetatur, poteſt eſſe homini occaſio multa mala faciendi, dum ſcilicet aliquis non curat qualitercumque honorem conſequi poſſit. Unde Salluſtius in Catil. dicit, quod *gloriam, & honorem, & imperium bonus, & ignavus æque ſibi exoptant.* Sed *ille*, ſcilicet bonus, *vera via utitur: huic*, ſcilicet ignavo *quia bonæ artes deſunt, dolis, atque fallaciis contendit*; & tamen illi, ſubjicit, qui ſolum propter honorem, vel bona faciunt, vel mala vitant, non ſunt virtuoſi“.

Ambitionem grave eſſe peccatum Eccleſiæ Patres communiter atteſtantur, S. Gregorius Nazianzenus *orat.* 1., S. Joannes Chryſoſtomus *Hom.* 3. *in acta Apoſt.*, & lib.

lib. 3. de Sacerd., S. Hieronymus *epist.* 43. *ad Oceanum*, S. Ambrosius *lib.* 4. *in Lucam*, S. Augustinus *Enarr. in psal.* 36., & *lib.* 19. *de Civit.*, *cap.* 19. S. Gregorius Magnus *in Pastor. p.* 1. *lib.* 1. & *lib.* 8., S. Bernardus *serm.* 6. *in psal. Qui habitat*, ac demum S. Thomas art. cit. sed quandonam peccatum esse mortale dicendum erit? Regulæ, quæ hic sequuntur, lucem aliquam huic materiæ possunt afferre.

V. *Prima* itaque *regula sit*. Ambitio peccatum mortale est, cum quis ita animo affectus est erga honorem, aut dignitatem, sive ecclesiasticam, sive civilem, ut modis omnibus etiam graviter illicitis assequi conetur, aut paratus sit, veluti si ad eam comparandam peccatum mortale committere non vereatur, sive etiam si ad eam acquirendam medio lethaliter peccaminoso utatur. Hoc patet ex iis, quæ dicta sunt pro dignoscendis lethalibus peccatis.

VI. *Secunda*. Lethale quoque peccatum ambitio est, cum appetitur, vel quæritur aliqua dignitas ecclesiastica, vel etiam civilis ob nefarium aliquem finem, sive cum peccato mortali conjunctum, velut si quis beneficium, aut dignitatem ecclesiasticam quærat eo fine, ut divitiis abundet, ut ab hominibus honoretur, ut genio indulgeat, aut, ut loquitur S. Augustinus loco laudato de Civit., *dominandi cupiditate, non officio, principandi superbia, non aliis providendi misericordia*. Qua in re ehu! quot lethalis peccati rei fiunt coram Deo, quin tamen ipsi advertant!

Tertia regula præcedenti affinis, majorque ejusdem explicatio est. Ambitio lethale peccatum est, dum quis absque vocatione Dei, sed aut solius honoris, aut temporalium commodorum intuitu ecclesiastica beneficia concupiscit, & quærit. Expresse siquidem Apost. ad Hebr. cap. 5. prohibet, *ne quisquam sumat sibi honorem, sed qui vocatur a Deo tamquam Aaron*. S. etiam Gregorius *Epist.* 20. *lib.* 4. scribit *Licet cui usa cujuspiam talia vitæ sint merita, ut nihil sit, quod ex his sacerdotalibus valeat ordinationibus obviare; tamen solius nefas ambitus (quærere) severissima canonum districtione damnatur*; & S. Bernardus tract. de Con. ad Cler. cap. 19. *Multi quidem veniunt* (ad dignitates Ecclesiæ): *sed considera, quis vocetur: ordinem ipsum Dominici sermonis attende*. Beati, *inquit*, mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Misericordes utique vocat Pater cœlestis, qui non quærunt, quæ sua sunt, sed quæ Jesu Christi: nec quod sibi utile, sed quod multis*.

Sed hac de re præstat audire S. Thomam egregie de more disserentem, & argumentum hocce dispicientem, 2. 2. *q.* 185. *art.* 1. De Episcopatu loquens (quod proportione servata etiam cuicumque Prælaturæ applicandum est.) sic habet: „ In „ Episcopatu tria possunt considerari, quo„ rum unum est principale, & finale, sci„ licet Episcopalis operatio, per quam „ utilitati proximorum intenditur, secun„ dum illud Joanne ultimo, *Pasce oves* „ *meas*. Aliud est altitudo gradus: quia „ Episcopus super alios constituitur secun„ dum illud Matthæi 24. *Fidelis servus*, „ & *prudens, quem constituit Dominus super* „ *familiam suam*. Tertium est, quod con„ sequenter se habet ad ista, scilicet re„ verentia, & honor, & sufficientia tem„ poralium, secundum illud ad Tim. cap. „ 5. *Qui bene præsunt presbiteri, duplici ho*„ *nore digni habeantur*. Appetere ergo Epis„ copatum ratione hujusmodi circumstan„ tium bonorum, manifestum est, quod „ est illicitum, & pertinet ad cupiditatem, „ vel ambitionem. Unde contra „ Pharisæos Dominus dicit: *Amant primos* „ *recubitus in cœnis, & primas cathedras in* „ *Synagogis, & salutationes in foro, & vo*„ *cari ab hominibus Rabbi*. Quantum autem „ ad secundum, scilicet ad celsitudinem „ gra-

„ gradus, appetere Episcopatum est præ„ sumptuosum. Unde Dominus arguit di„ scipulos primatum quærentes, dicens: „ *Scitis, quia Princeps gentium dominantur* „ *eorum &c.* Sed appetere proximis pro„ desse est secundum se laudabile, & vir„ tuosum. Verum, quia prout est Episco„ palis actus, habet annexam gradus cel„ situdinem, præsumptuosum videtur, „ quod aliquis præesse appetat ad hoc, „ quod subditis prosit, nisi manifesta ne„ cessitate imminente ".

VII. *Regula quarta*. Lethalis ambitionis reus est, qui ut honorem, aut dignitatem sive ecclesiasticam, sive civilem assequatur, alios arcet, aut impedit ab ejus consecutione, qui digniores sunt, vel magis in eo honore, vel dignitate promoverent Dei gloriam, & proximi utilitatem, aut commune bonum reipublicæ. Adversus hos vehementer invehitur S. Bernardus loco supra laudato dicens: *Væ vobis, qui clavem tollitis non solum scientiæ, sed & authoritatis &c. & multipliciter impeditis, quos introducere debuistis. Tollitis enim, & non accipitis claves, de quibus Dominus queritur per Prophetam*: Ipsi regnaverunt, & non ex me: Principes extiterunt, & ego non vocavi eos. *Unde tantus prælationis ardor? Unde ambitionis impudentia tanta? &c.*

Regula quinta. Lethalis itidem ambitionis reus est, qui quodvis beneficium curam habens animarum, aut monasticam Præfecturam pro se postulat, aut sibi suffragia perquirit. Ex hoc enim ea dignitate indignus efficitur, ut docet S. Thomas 2. 2. q. 100. art. 5. ad 3. *Si aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus: & sic preces sunt pro indigno*: qui autem petit pro indigno dignitatem, peccat mortaliter. Unde in Concilio primo Mediolanensi sub S. Carolo celebratum decretum est, ut *qui beneficium Ecclesiasticum vacans multis, etiam ambitionis, precibus per se, vel per alios petierit, eo facto ita reddatur indignus, ut per biennium in eum neque illud, neque aliud beneficium conferri possit*.

Quemadmodum vero honores, & Prælaturas, extra manifestam necessitatem, appetere, aut quærere ambitio est, sic eas detractare, dum vel manifesta necessitas, vel legitimi Superioris præceptum urget, pusillanimitatis vitium est. Unde S. Thomas loco cit. q. 185. art. 2. docet: „ Sicut ad inordinationem voluntatis perti„ net, quod aliquis proprio motu feratur „ in hoc, quod aliorum gubernationi præ„ ficiatur; ita etiam ad inordinationem „ voluntatis pertinet, quod aliquis omnino „ contra Superioris injunctionem prædictum „ gubernationis officium finaliter recuset, „ propter duo. Primo quidem, quia hoc „ repugnat charitati proximorum, quorum „ utilitati se aliquis debet exponere pro „ loco, & tempore. Unde Augustinus 19. „ de Civit. Dei dicit, quod *negotium ju„ stum suscipit necessitas charitatis*. Secun„ do: quia hoc repugnat humilitati, per „ quam aliquis Superiorum mandatis se „ subjicit. Unde Gregorius dicit in Pastor. „ *Tunc ante Dei oculos vera est humilitas,* „ *cum ad respuendum hoc, quod utiliter sub„ ire præcipitur, pertinax non est* ".

De præsumptione.

VIII. Ambitioni proxima est *præsumptio*, quæ prout hic sumitur, definiri solet *inordinatus appetitus aggrediendi aliquid supra vires*. Hujus notionem exhibet, probatque peccatum esse S. Thomas 2. 2. *q.* 130. *art.* 1. inquiens: *Hoc communiter in rebus omnibus naturalibus invenitur, quod qualibet actio commensuratur virtuti agentis: nec aliquod agens naturale nititur ad agendum id, quod excedit suam facultatem. Et ideo vitiosum est, & peccatum quasi contra ordinem naturalem existens, quod aliquis assumat ad agen-*

agendum ea, quæ præferuntur suæ virtuti: quod pertinet ad rationem præsumptionis, sicut & ipsum nomen manifestat. Unde manifestum quod præsumptio est peccatum.

Si quis igitur appetat, aut aggrediatur aliquid, quod vires suas, sive idoneitatem excedat, peccat peccato *præsumptionis*, quod sæpe mortale est, ut ex. gr. cum quis assumit, aut exercet officium Judicis, Advocati, Medici, Pastoris animarum, Confessarii, Concionatoris, ad quod congrue obeundum, aut scientia sufficienti, aut aliis necessariis dotibus caret, lethaliter peccat, eoque gravius, quo periculum damni inferendi proximo majus est. Sic etiam mortale peccatum incurrit, dum quis propriam cognoscens fragilitatem, aut ad venerea proclivitatem, se fœminarum conversationibus ingerit sine necessitate, in quibus se aliquando lapsum esse experientia compertum habet.

De vana gloria.

IX. *Vana*, sive *inanis gloria*, quæ a S. Gregorio Magno primum inter vitia capitalia numeratur, & ab aliis saltem ut præcipua filia superbiæ habetur, definiri solet, *inordinatus appetitus manifestationis propriæ excellentiæ, sive ejus quam reapse habet, sive quam habere putat*. Hanc definitionem declarat Præceptor Angelicus 2. 2. *q.* 132. *art.* 1. his verbis: „ Gloria claritatem quamdam significat &c. Claritas „ autem, & decor quamdam habent manifestationem. Et ideo nomen *gloriæ* „ proprie importat manifestatio em alicujus de hoc, quod apud homines *decorum* „ videtur, sive illud sit bonum corporale „ aliquod, sive spirituale. Quia vero quod „ simpliciter clarum est, a multis conspici potest, & a remotis, ideo proprie „ per nomen *gloriæ* designatur, quod bonum alicujus veniat in multorum notitiam, & approbationem &c. Longius „ tamen accepto *gloriæ* nomine, non solum consistit in multitudinis cognitione, „ sed etiam paucorum, vel unius, aut sui „ ipsius: dum scilicet aliquis proprium bonum suum considerat, ut dignum laude. „ Quod autem aliquis bonum suum cognoscat, & approbet, non est peccatum &c. „ Similiter etiam non est peccatum, quod „ aliquis velit bona opera sua ab aliis approbari. Dicitur enim Matthæi 5. *Luceat lux vestra coram hominibus*. Et ideo „ *appetitus gloriæ* de se non nominat aliquid vitiosum. Sed *appetitus inanis*, vel „ *vanæ gloriæ* vitium importat. Nam quodlibet vanum appetere vitiosum est, secundum illud Psal. 4. *Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?*

At vero quoties gloria *vana*, adeoque peccatum dicenda erit? Respondet „ tripliciter, Uno modo *ex parte rei, de qua quis gloriam quærit*, puta cum quis „ gloriam quærit de eo, quod non est, „ vel de eo, quod non est gloria dignum, „ sicut de aliqua re fragili, & caduca. „ Alio modo *ex parte ejus, a quo quis gloriam quærit*, puta hominibus, quorum „ judicium non est certum. Tertio ex *parte ipsius qui gloriam appetit*, qui videlicet appetitum gloriæ suæ non refert in „ debitum finem, puta ad honorem Dei, „ vel proximi salutem “.

X. De pravitate hujus vitii subinde disserit *art.* 3. nec sine piaculo præclara ejus doctrina prætereunda est. Ibi quærit, *an inanis gloria sit peccatum mortale*, ac ita respondet: „ Ex hoc aliquod peccatum est „ mortale, quod *charitati contrariatur*. „ Peccatum autem inanis gloriæ secundum „ se consideratum, non videtur contrariari „ charitati quantum ad dilectionem proximi. Quantum autem ad dilectionem Dei „ potest contrariari charitati dupliciter. „ Uno modo ratione materiæ, de qua quis „ gloriatur, puta cum quis gloriatur de

„ aliquo falso, quod contrariatur divinæ „ reverentiæ secundum illud Ezech. 28. „ *Elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus* „ *ego sum*; & 1. ad Corinth. 4. *Quid ha-* „ *bes, quod non accepisti? Si autem accepi-* „ *sti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* „ Vel etiam cum quis bonum temporale, „ de quo gloriatur, præfert Deo, quod „ prohibetur Jerem. 9. *Non glorietur sa-* „ *piens in sapientia sua, nec fortis in forti-* „ *tudine sua, nec dives in divitiis suis: sed* „ *in hoc glorietur, qui gloriatur, scire,* „ *& nosse me*. Aut etiam quis præferr te- „ stimonium hominum testimonio Dei: „ sicut contra quosdam dicitur Joan. 12. „ *Qui dilexerunt magis gloriam hominum,* „ *quam Dei* ".

„ Alio modo (peccatum inanis gloriæ po- „ test esse contrarium dilectioni Dei) ex „ parte ipsius gloriantis, qui intentionem „ suam refert ad gloriam tamquam ad ul- „ timum finem, ad quem scilicet ordinat „ etiam virtutis opera, & pro consequendo „ non prætermittit facere etiam ea, quæ „ sunt contra Deum. Et sic est peccatum „ mortale „. Unde Augustinus dicit in quinto de Civit. Dei, quod *hoc vitium*, scilicet amor humanæ laudis, *tam inimicum est piæ fidei, si major in corde sit cupiditas gloriæ, quam Dei timor, vel amor, ut diceret Dominus: Quomodo potestis credere, qui gloriam ab invicem expectatis, & gloriam, quæ a solo Deo est, non quærentes?*

XI. Ex quibus liquido constant casus, in quibus appetitus inanis gloriæ *peccatum est mortale*. Primus nempe tunc est, quoties quispiam *gloriatur de aliquo falso, quod contrariatur divinæ reverentiæ*. Peccant enim *mortaliter*, qui ex falsis, novisque opinionibus contra fidem, vel bonos mores a se adinventis gloriam aucupantur, vel gloriæ suæ, suique instituti, aut communitatis desiderio docent, aut evulgant aliquid ad fidem catholicam pertinere, quod Ecclesiæ authoritate nondum definitum est.

Alter cum quis *præfert testimonium hominum testimonio Dei*. Exemplum est in hæreticis, & in quibusvis pravarum opinionum authoribus, Doctoribus, tum etiam Concionatoribus, qui ne famæ, aut gloriæ jacturam, ac decrementum patiantur, ejurare nolunt propositiones, quas imprudenter disseminarunt, sive erroneas, sive scandalosas, perniciosas, aut piarum aurium offensivas, etiam sapientioribus suadentibus, aut Ecclesiæ Rectoribus jubentibus. Item in illis, qui ne vituperentur ab hominibus, necessarium virtutis officium prætermittunt, vel Deo ad perfectioris vitæ genus interius vocanti, obedire renuunt. Hi namque omnes magis diligunt gloriam hominum, quam gloriam Dei.

Tertius casus est, in quo juxta S. Thomam inanis gloria peccatum est mortale, dum quis *intentionem suam refert ad gloriam tamquam ad ultimum finem, pro quo consequendo non prætermittit facere etiam quæ sunt contra Deum*. In hac perversa animi dispositione sunt ii omnes, qui ne gloriam hominum amittant, quam immoderatius affectant, aut appetunt, plura agunt, quæ Legi Dei adversantur, ut si quis consentiat in aliquod peccatum, timens diffamationem, quam, si renuat, alter denunciat: vel si Theologus, ne imperitus, minusve doctus videatur, difficiles conscientiæ casus intrepide resolvit, quamquam de veritate judicii sui certus minime sit, aut doctiores non consuluerit. De his, aliisve similibus S. Augustinus *lib. 10. Confess. cap. 56.* Deum alloquens dixit: *Qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defendetur ab hominibus, judicante te, non eripietur, damnante te*.

S. Thomas post allata documenta subdit: *Si autem amor humanæ gloriæ, quamvis sit inanis, non tamen repugnet charitati*

(co

(eo sensu quem exposuerat) *neque quantum ad id, de quo est gloria, neque quantum ad intentionem gloriam quærentis, non est peccatum mortale, sed veniale*. Valde tamen periculosum esse consentit *ad* 3. cum Augustino, Chrysostomo, cæterisque Patribus, *non tantum propter gravitatem sui, sed etiam propter hoc, quod est dispositio ad gravia peccata*: in quantum *scilicet per inanem gloriam redditur homo præsumptuosus, & nimis de seipso confidens: & sic etiam paulatim disponit ad hoc quod homo privetur interioribus bonis*, & in alia plura vitia labatur, de quibus statim.

§. III.

De Filiabus vanæ gloriæ.

XII. Sapiens est animadversio S. Thomæ *art.* 4. hujus *q.* 132. quod cum superbia importet *inordinatum appetitum excellentiæ*, inter bona, quæ huic præsertim subserviunt, sit manifestatio ejusdem: adeoque sicut per gloriam, quæ est apud Deum, consequitur homo excellentiam in rebus divinis; ita etiam per gloriam hominum consequitur excellentiam in rebus humanis. Et ideireo propter propinquitatem, quam hæc *manifestatio* habet ad excellentiam, quam homines maxime desiderant, consequens est, quod sit admodum appetibilis. Ex quo subinfert multa esse vitia, quæ ex inordinato appetitu ejusdem proficiscuntur: quæ subinde enumerat *art.* 5. nimirum, *inobedientiam, jactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, & novitatum præsumptionem*, de quibus pauca dicemus.

De Inobedientia.

Quæ a nobis in Tractatu *de Legibus* dicta sunt, satis ostendunt, quibus, & in quibus subditi Prælatis teneantur obedire. Quare iis omissis, ac de sola inobedientia agentes, definitio ipsius hæc est ex D. Thoma 2. 2. *q.* 105. *art.* 1. tradita, nempe *violatio præcepti Superioris ex contemptu*: in qua illud observandum, omne quidem peccatum secum afferre quamdam inobedientiam generalem: sed non omne peccatum esse speciale inobedientiæ peccatum, de quo modo sermo est. Ad hoc enim requiritur, quod ipsa præcepti Superioris violatio sit objectum ipsius peccantis. *Non omne peccatum*, inquit S. Doctor ad 1. *mortale est inobedientia, proprie, & per se loquendo: sed solum tunc, quando aliquis præceptum contemnit; quia ex fine* (sive objecto) *morales actus speciem habent. Cum autem facit aliquid contra præceptum, non propter præcepti contemptum, sed propter aliquid aliud, est inobedientia materialiter tantum, sed pertinet formaliter ad aliam speciem peccati*.

Hoc peccatum inobedientiæ ex se mortale esse eleganti ratione probat, assumpto ex generali principio, quod nempe *illud sit peccatum ex genere suo mortale, quod contrariatur charitati, per quam est spiritualis vita. Charitate autem diligitur Deus, & proximus. Exigit autem charitas Dei, ut ejus mandatis obediatur .... in præceptis autem divinis continetur, quod etiam Superioribus obediatur. Et ideo etiam inobedientia, qua quis est inobediens præceptis Superiorum, est peccatum mortale, quasi divinæ dilectioni contrarium, secundum illud ad Rom.* 13. Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. *Contrariatur insuper dilectioni proximi, in quantum Superiori proximo subtrahit obedientiam, quam ei debet*.

Gradus veluti hujusce *inobedientiæ* peccati subinde designat *art.* 2. eosque considerat tum ex parte *præcipientis*, tum ex parte *præceptorum*, demumque ita concludit: „ Sic ergo oportet diversos inobedien„ tiæ gradus diversis præceptorum gradi„ bus comparare. Nam inobedientia, qua

 „ con-

„ contemnitur Dei præceptum, ex ipsa „ ratione obedientiæ *gravius* est peccatum, „ quam peccatum, quo peccatur in hominem, si secerneretur inobedientia Dei. „ Et hoc ideo dico: quia qui contra proximum peccat, etiam contra Dei præceptum agit. Si tamen in aliquo potiori præceptum Dei contemneret, adhuc „ peccatum gravius esset. Inobedientia „ autem, qua contemnitur præceptum hominis, levior est peccato, quo contemnitur ipse præcipiens: quia ex reverentia præcipientis procedere debet reverentia præcepti. Et similiter peccatum, „ quod directe pertinet ad contemptum, „ sicut blasphemia, vel aliquod hujusmodi, gravius est, etiam semota per intellectum inobedientia a peccato, quam „ esset illud peccatum, in quo contemnitur solum Dei præceptum ".

Addit tamen S. Doctor *ad* 2. „ Non „ posse omnem inobedientiam esse peccatum in Spiritum Sanctum, sed solum illam, cui obstinatio adhibetur. Non „ enim contemptus cujuscumque, quod „ peccatum impedit, constituit peccatum „ in Spiritum S. (alioquin cujuslibet boni „ contemptus esset peccatum in Spiritum „ S.: quia per quodlibet bonum potest „ homo impediri a peccato) sed bonorum „ illorum contemptus facit peccatum in „ Spiritum S., quæ directe ducunt ad pœnitentiam, & remissionem peccatorum ".

De Jactantia.

XIII. Jactantiæ definitio hæc est: *Inordinata propriæ excellentiæ deprædicatio per verba*. Tunc, inquit S. Thomas q. 112. art. 1. *Proprie aliquis se extollit, quando de se supra se aliquid dicit*, sive prædicat. Hoc autem dupliciter contingit. „ Quandoque enim „ aliquis loquitur de se, non quidem supra id, quod in se est, sed supra id, „ quod de eo homines opinantur, quod „ Apostolus refugiens dicit 2. ad Corinth. 12. *Parco, ne quis existimet de me* „ *supra id, quod videt in me, aut audit* „ *aliquid ex me*. Alio modo aliquis per „ verba se extollit loquens de se supra id, „ quod in se est secundum rei veritatem. „ Et quia magis est aliquid judicandum „ secundum quod in se est, quam secundum quod est in opinione aliorum; inde „ est, quod magis proprie dicitur *jactantia*, „ quando aliquis affert se supra id, quod in „ ipso est, quam quando effert se supra „ id quod est in opinione aliorum, quamvis utroque modo jactantia dici possit ".

Ex doctrina, quam ibidem art. 2. tradit S. Doctor, haud difficile est colligere quandonam jactantia sit peccatum mortale, & quando solum veniale. Primum igitur; mortale peccatum est, *cum aliquis jactanter de se profert aliquid contra gloriam Dei, sicut ex persona Regis Tyri dicitur Ezech.* 28. Elevatum est cor tuum, & dixisti: Deus ego sum. Et jactantia Moabitarum apud Jerem. cap. 48. *Audivimus superbiam Moab: superbus est valde: sublimitatem ejus, & arrogantiam, & superbiam, & altitudinem cordis ejus: ego scio, ait Dominus, jactantiam ejus, & quod non sit juxta eam virtus ejus*.

2. Jactantia lethale peccatum est, cum quis jactanter aliquid profert contra charitatem proximi, *sive cum quis jactando se ipsum, prorumpit in contumelias aliorum, prout habetur Lucæ* 18. *de Pharisæo, qui dicebat*: Non sum sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus.

3. Dum jactantia *procedit ex superbia, vel inani gloria, quæ sit peccatum mortale*: V. g. dum quis se jactando extollit, ut alterius merito aut existimationi detrahat.

4. Quando quis se jactat de peccato mortali, quo in casu non solum jactantia peccatum mortale est, sed contrahit etiam malitiam ejusdem speciei cum peccato, de

de quo quis se jactat, tum propter approbationem illius, quam tacite saltem involvit: tum quia jactantia e. g. de fornicatione, aut adulterio non solum opponitur humilitati, sed etiam charitati, aut justitiæ. Et ideo exprimenda in confessione est species peccati, de quo aliquis se jactavit.

5. Venialis duntaxat peccati reus est, qui delectationis, aut levitatis causa se jactat: idque ad mendacium jocosum pertinet, *nisi forte hoc divinæ dilectioni præferret, ut propter hoc Dei mandata contemneret*: tunc enim esset peccatum mortale.

6. Qui se jactat causa lucri, *non semper reus est pecati mortalis*. Quia potest esse tale lucrum, quod nullum, vel leve proximo damnum inferat. Hinc S. Thomas ait: *Videtur ad mendacium officiosum pertinere, cum aliquis ad hoc se jactat, ut gloriam, vel lucrum acquirat: dummodo hoc sit sine damno aliorum: cum quo si conjuncta esset jactantia, jam pertineret ad mendacium perniciosum*.

Jactantiæ subjicit S. Doctor q. 113. *ironiam, per quam aliquis fingit minora a veritate declinans, puta cum asserit aliquod de se vile, quod in se non recognoscit, aut cum negat de se aliquid magnum, quod tamen percipit in se ipso esse: & sic semper est peccatum*. Non enim mentiendum est, ut superbia vitetur. Unde S. Augustinus *tract.* 43. *in Joan.* scribit: *Non ita caveatur arrogantia, ut veritas relinquatur*: & S. Gregorius lib. 26. moral. cap. 3. *Incaute sunt humiles, qui se mentiendo illaqueant*. Ut plurimum *jactantia* gravius peccatum est *ironia*, sive dissimulatione: quia illa *ex turpiori motivo procedit, scilicet ex appetitu lucri, vel honoris*. *Ironia vero ex hoc quod aliquis fugit, licet inordinate, per elationem aliis gravis esse*. *Contingit tamen quandoque, quod aliquis minora de se fingit ex aliquo alio motivo, puta ad decipiendum: & tunc ironia est gravior*: ex quo sæpe peccatum mortale est.

De Hypocrisi.

XIV. Hypocrisis est *simulatio sanctitatis*, aut *pietatis*, sive peccatum est, quo quis personam pii, vel justi hominis simulat, cum reapse talis non sit, qualem se videri appetit. Deformitatem hujus vitii exhibet S. Thomas *q.* 111. *art.* 4. his verbis: „ In hypocrisi duo sunt, scilicet defectus „ sanctitatis, & simulatio ipsius. Si er„go hypocrita dicatur ille, cujus in„tentio fertur ad utrumque, ut scilicet „ aliquis non curet sanctitatem habere, sed „ solum sanctus apparere, sicut consuevit „ accipi in Sacra Scriptura; sic manifestum „ est, quod est peccatum mortale nullus „ enim totaliter privatur sanctitate, nisi „ per peccatum mortale “ juxta illud Sap. 1. *Spiritus S. disciplinæ effugiet fictum*. Et Job. 13. *Ipse erit Salvator meus*. *Non enim veniet in conspectu ejus omnis hypocrita*. Et hinc est, quod Christus Dominus *Matth.* 23. plures maledictiones intorquet in Scribas, & Pharisæos ob hoc peccatum.

„ Si autem, sequitur S. Doctor, dicatur „ hypocrita ille, qui intendit simulare san„ctitatem, a qua deficit per peccatum „ mortale, tunc quamvis sit in peccato „ mortali, ex quo privatur sanctitate, non „ tamen ipsa simulatio est ei peccatum „ mortale, sed quandoque veniale. Quod „ discernendum est ex fine: qui si repugnat „ charitati Dei, vel proximi, erit pec„catum mortale, puta cum simulat san„ctitatem, ut falsam doctrinam dissemi„net, vel ut adipiscatur Ecclesiasticam di„gnitatem indignus, vel quæcumque alia „ temporalia bona, in quibus finem con„stituit. Si vero finis intentus non repu„gnet charitati, erit peccatum veniale, „ puta cum aliquis in ipsa fictione delecta„tur, de quo dicitur 4. *Ethic.* quod ma„gis videtur vanus, quam malus. Eadem „ enim ratio est de mendacio, & simulatione “.

„ Contingit autem quandoque quod aliquis simulat perfectionem sanctitatis, „ quæ non est de salutis necessitate: & talis „ simulatio nec semper est peccatum mortale, nec semper est cum peccato mortali ".

XV. Ex his plura colligere fas est, quæ hujusce peccati qualitatem manifestant: & primo quidem hypocrisim mortale peccatum esse, cum aliquis non curat, ut ait S. Thomas, *sanctitatem habere, sed solum sanctum apparere*. Christianæ namque Religionis spiritum, verumque Dei cultum, quantum in ipso est, moribus suis evertit. Cum enim Christus Dominus *Joan.* 4. dixerit: *Spiritus est Deus, & eos, qui adorant, in spiritu, & veritate oportet adorare*; hypocritæ non spiritu, sed solo corporis habitu, & specie externa Deum colunt & adorant, ut videantur, & laudentur ab hominibus.

2. Mortale peccatum est hypocrisis, cum quis sanctitatem simulat ob finem charitati Dei, vel proximi repugnantem, e. g. ut *falsam doctrinam*, inquit S. Doctor, *disseminet, vel ut adipiscatur Ecclesiasticam dignitatem*. De his locutus est Christus Dominus, cum monuit: *Attendite a falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium*, præferentes scilicet exteriorem speciem sanctitatis; *intrinsecus autem sunt lupi rapaces*. Et Apostolus 1. ad Timoth. 4. *Spiritus manifeste dicit, quia in novissimis temporibus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium &c.*

3. Qui non ob finem sanctitati repugnantem, aut charitatem Dei, vel proximi non lædentem, sed delectationis gratia, aut simili alia de causa simulat sanctitatem, venialis tantum peccatum hypocrisis committit. *Contingit* etiam, ait S. Thomas, *quandoque, ut aliquis simulat perfectionem sanctitatis, quæ non est de necessitate salutis: & talis simulatio non semper est peccatum mortale, nec semper est cum peccato mortali*. Quælibet tamen gravis hypocrisis tota animi cura semper cavenda est, atque ante oculos semper habenda illa Christi admonitio apud Matth. 6. *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est. Cum ergo facis eleemosinam* (idem dicas de alio quolibet bono opere) *noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in Sinagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus .... Amen dico vobis, receperunt mercedem suam .... Et cum oratis non eritis sicut hypocritæ, qui amant in Synagogis, & in angulis platearum stantes orare, ut videantur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam .... Cum autem jejunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes. Exterminant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunantes. Amen dico vobis receperunt mercedem suam*. Legenda sunt de hoc divino textu commentaria Patrum, maximeque S. Joan. Chrysostom. *hom.* 19. *in Matth.*, & S. Augustini *lib.* 2. *de serm. Dom. in monte cap.* 2.

De Contentione.

XVI. Quarta inanis gloriæ filia *contentio* est, quia, ut ait S. Thomas 2. 2. q. 38. art. 2. *Proprium superbiæ est, & inanis gloriæ propriam excellentiam quærere. Sicut autem discordantes aliqui sunt ex hoc, quod stant corde in propriis: ita contendentes sunt aliqui ex hoc, quod unusquisque, verbo id, quod sibi videtur, defendit*. Ex quo hæc ejus definitio esse potest, nimirum *est altercatio verborum, quibus inordinate quis alteri contrariatur*, cujus explicationem exhibet S. Thomas loco laud. *art.* 1. inquiens: „ *Contendere* est contra aliquem tendere. Unde sicut discordia contrarietatem quamdam importat in voluntate: „ ita contentio contrarietatem quamdam im-

„ importat in locutione . . . . Contrarietas autem locutionis potest attendi dupliciter. Uno modo quantum ad intentionem contendentis: alio modo, quantum *ad modum*. In intentione quidem „ considerandum est, utrum aliquis contrarietur *veritati*, quod est vituperabile, „ vel falsitati, quod est laudabile. In modo autem considerandum est, utrum talis modus contrariandi conveniat & personis, & negotiis: quia hoc est laudabile . . . . vel excedat convenientiam „ personarum, & negotiorum: & sic contentio est vituperabilis ".

„ Si ergo accipiatur *contentio* secundum „ quod importat impugnationem veritatis, „ & inordinatum modum; sic est *peccatum mortale*. Et hoc modo definit Ambrosius contentionem dicens: *Contentio est impugnatio veritatis cum confidentia clamoris*. Si autem contentio dicatur impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ, sic contentio est laudabilis. Si „ autem accipiatur contentio secundum „ quod importat impugnationem falsitatis „ cum inordinato modo, sic potest esse „ peccatum veniale, nisi forte tanta inordinatio fiat in contendendo, quod ex „ hoc generetur scandalum aliorum. Unde „ & Apostolus cum dixisset 2. ad Thimoth. „ 2. *Noli verbis contendere*, subdit: *Ad nihil enim utile erit*, *nisi ad subversionem audientium*.

XVII. Ex hac Angelica doctrina nonnullæ eruuntur regulæ ad praxim necessariæ. Quarum prima est: si contentio assumatur, *prout importat impugnationem veritatis*, *& inordinatum modum*, *qui scilicet nec personis*, *nec negotiis conveniat*, *peccatum mortale est*. Unde graviter peccant, qui veritatem fidei, vel moralis Christianæ contentiose impugnant, sive sit illis explorata, sive falsitatem esse putent levibus, ac fallacibus argumentis seducti. Hujusmodi sunt præter hæreticos, qui fidei dogmata, quorum veritatem agnoscere possunt, verbis, aut scriptis impugnant, & Catholici quidem, qui impugnant ex falsis, quæ deponere deberent, præjudiciis nonnulla sanioris doctrinæ capita nimium obvia, atque perspicua omnibus, qui hisce præjudiciis præventi non sunt.

Altera regula est: Lethaliter peccant, qui cum gravi audientium scandalo verbis contendunt de quibusdam veritatibus, aut sententiis, quæ licet fide certæ non sint, tamquam certæ nihilominus existimantur, nec pietatem lædunt, sed potius fovent, ut e. gr. de situ Inferni, de statu puerorum decedentium sine baptismo, aut de sensu quorumdam verborum Scripturæ ab Ecclesia nondum definitio &c. Huc enim respexisse videtur Apostolus, cum dixit: *Noli contendere verbis*: *ad nihil enim utile est*, *nisi ad subversionem audientium*.

Tertia regula: Peccant quoque lethaliter improbi Litigatores, Causidici, Procuratores, qui cum rationibus optimis veritatem, aut merita causæ in lucem proferre, ac tueri deberent, verbis extorquere sententiam a judice conantur, aut etiam improperiis disceptant, quibus charitas proximo debita læditur, aut fama proscinditur.

Regula quarta: Contentio de re, de qua contendendum non est, veniali saltem culpa non caret. Talis erat Discipulorum Christi contentio, quam refert S. Lucas cap. 22. *quis eorum videretur esse major*. De hac S. Thomas in resp. ad 1. ita observat: *In Discipulis Christi non erat contentio cum intentione impugnandi veritatem*, *quia unusquisque defendebat*, *quod sibi verum videbatur*. *Erat tamen in eorum contentione inordinatio*: *quia contendebant de quo non erat contendendum*, *scilicet de primatu honoris*. *Nondum enim erant spirituales*. *Unde Dominus consequenter eos compescuit*.

Re-

Regula quinta: Sicut contentio, quæ est impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ est laudabilis; ita si accipiatur contentio, secundum quod importat impugnationem falsitatis cum inordinato modo, sic potest esse peccatum veniale: nisi forte tanta inordinatio fiat in contendendo, quod ex hoc generetur aliorum scandalum. Hæc regula eisdem ferme verbis S. Thomæ expressa est, eamque confirmat art. 1. in resp. ad 3: dicens: *Si accipiatur contentio in judicio, vel disputatione secundum imperfectam rationem, scilicet secundum quod importat quamdam acrimoniam* (aut incompositum clamorem) *locutionis, sic non semper est peccatum mortale*, sed sæpius veniale, imo nullum, si omne scandalum absit, & acrimonia, vel clamor inordinatus non sit, sed ratione directus.

Cæterum quamquam moderata contentio causa illustrandæ, aut defendendæ veritatis suscepta laudabilis sit, nihilominus generatim loquendo contentiones ab homine Christiano fugiendæ sunt, quia plerumque fiunt solo studio vincendi adversarium, aut gloriæ captandæ. Unde Apostolus 2. *ad Timoth.* 2. scribit: *Stultas, & sine disciplina quæstiones devita: sciens, quia generant lites. Servum autem Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, & cum modestia corripientem*. Et S. Augustinus lib. de Doctrina Christ. cap. 28. ait: *Verbis contendere, non est curare, quomodo error veritate vincatur, sed quomodo tua dictio dictioni præferatur alterius. Porro qui non verbis contendit, id agit verbis, ut veritas pateat, veritas placeat, veritas moveat: quoniam neque ipsa quæ præcepti, & finis legis est, charitas, ullo modo recta esse potest, si ea quæ diliguntur, non vera, sed falsa sunt*.

De Pertinacia.

XVIII. Pertinacia definiri solet: *Vitium ex inani gloria proveniens, quo quis repudiata meliore, & æquiore sententia, de sua, quamvis falsa, & iniqua nulla ratione dimoveri potest*. Nam ut ex Isidori lib. 10. Etymol. scribit S. Thomas 2. 2. q. 138. art. 2. *Pertinax dicitur aliquis, qui est impudenter tenens, & quasi ad omnia tenax, & hic idem dicitur pervicax, eo quod in proposito suo ad victoriam perseverat . . . . . Ideo autem aliquis nimis persistit in propria sententia, quia per hoc vult suam excellentiam manifestare. Et ideo oritur ex inani gloria, sicut ex causa*.

Hoc peccatum mortale est, 1. dum aliquis manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, ei repugnat, & in proprio errore persistit, quod est hæresis peccatum, quæ sine pertinacia non habetur. 2. Dum aliquis publice, vel privatim defendit propositiones a Summo Pontifice, vel a proprio Episcopo in sua Diœcesi proscriptas tamquam fidei, vel bonis moribus, vel pietati, vel Ecclesiasticæ paci repugnantes. Graviter namque offendit charitatem Dei, & proximi, dum judicium suum submittere renuit iis, ad quos divino jure spectat judicium ferre de doctrina, aliisque, quæ ab bonum animarum pertinent. 3. Lethalis pertinaciæ reus est, qui Scripturarum Divinarum authoritati quascumque, quæ menti suæ occurrunt, rationes non submittit, ac evidenti rationi Scripturæ præter Ecclesiæ sensum intellectæ authoritatem studiose opponit. Ut enim inquit S. Augustinus Epist. 147. *Si ratio contra Divinarum Scripturarum authoritatem redditur, quamlibet acuta sit, fallit verisimilitudine: nam vera esse non potest. Rursus si manifestissimæ, rectæque rationi velut Scripturarum sanctarum objicitur authoritas; non intelligit, qui hoc facit, & non Scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potuit, sed suum potius objicit veritati: nec, quod in eis est, sed quod in seipso, veluti pro eis, invenit, opponit*. De

De Discordia.

XIX. Discordia ex D. Thoma 2. 2. q. 37. art. 2. *importat quamdam disgregationem voluntatum, in quantum scilicet voluntas unius stat in uno, & voluntas alterius stat in altero. Quod autem voluntas alicujus in proprio sistat, provenit ex hoc, quod aliquis ea, quæ sua sunt præfert iis, quæ sunt aliorum. Quod cum inordinate fit, pertinet ad superbiam, & inanem gloriam.*

Ex quibus definitio *discordiæ* colligi potest, quod nimirum sit *contrarietas voluntatum in bono, in quo oportet esse concordes*. Hanc S. Doctor explicat art. 1. simulque probat esse peccatum dicens: „ „ Discordia concordiæ opponitur. Con„ cordia autem ex charitate causatur, in „ quantum scilicet charitas multorum cor„ da conjungit in aliquid unum, quod est „ principaliter quidem bonum divinum, „ secundario autem bonum proximi. Di„ scordia igitur ea ratione est peccatum, „ in quantum hujusmodi concordiæ con„ trariatur “.

„ Sed sciendum, quod hæc concordia „ per discordiam tollitur dupliciter. Uno „ quidem modo *per se*, alio vero modo „ *per accidens*. *Per se* quidem in humanis „ actibus, & motibus dicitur esse id, „ quod est secundum intentionem. Unde „ *per se* discordat aliquis a proximo, „ quando scienter, & ex intentione dis„ sentit a bono divino, & proximi bono, „ in quo debet consentire: *& hoc est pec„ catum mortale ex suo genere*, propter „ contrarietatem ad charitatem: licet pri„ mi motus hujus discordiæ propter im„ perfectionem actus sunt peccata venialia.

„ *Per accidens* autem in humanis acti„ bus consideratur ex hoc, quod aliquid „ est præter intentionem. Unde cum in„ tentio aliquorum est ad aliquod bonum, „ quod pertinet ad honorem Dei, vel uti„ litatem proximi, sed unus æstimat hoc „ esse bonum, alius autem habet contra„ riam opinionem, discordia tunc est per „ accidens contra bonum divinum, vel „ proximi: & talis discordia *non est pecca„ tum*, nec repugnat charitati, nisi hu„ jusmodi discordia sit vel cum errore cir„ ca ea, quæ sunt de necessitate salutis, „ vel pertinacia indebite adhibeatur: cum „ etiam supra dictum sit, quod concor„ dia, quæ est charitatis effectus, est unio „ voluntatum, non unio opinionum. Ex „ quo patet, quod discordia quandoque „ est in peccato unius tantum, puta cum „ unus vult bonum, cui aliis scienter re„ sistit: quandoque autem est cum pecca„ to utriusque, puta cum uterque dissen„ tit a bono alterius, & uterque diligit „ bonum proprium “.

XX. Ex hac doctrina, quæ complectitur omne id, quod de *discordia* dici potest, ejusque pravitate, plura habes ad ejus exactam notitiam necessaria. Habes primo proprie *discordiam* consistere non in contrarietate *opinionum*, ut vulgo existimatur, sed in contrarietate voluntatum, quemadmodum & *concordia*, quæ est effectus charitatis, non in unione opinionum, sed voluntatum posita est. Unde potest esse inter aliquos discrepantia opinionum, salva permanente unione voluntatum.

Habes 2. *discordiam* eam proprie dicendam esse, quæ opponitur concordiæ, quæ est effectus charitatis, adeoque si nulla ex ea oriatur læsio charitatis, vel Dei, vel proximi, nullum quoque peccatum fit.

Habes 3. discordiam esse peccatum, & quidem ex genere suo mortale, quoties aliquis sciens, & ex intentione dissentit a bono divino, aut bono proximi, in quo consentire tenetur. Si enim consentire minime teneatur, talis dissensio peccatum non est, ut cum aliquis dissentit ab alio circa ingressum Religionis, vel alia ope-

opera consilii, aut supererogationis.

Habes 4.: Cum intentio aliquorum fertur in aliquod bonum, quod pertinet ad honorem Dei, vel proximi utilitatem: sed alter æstimat hoc esse bonum, alter autem contrariæ opinionis est; ea discordia tunc est *per accidens*, & *præter intentionem* contra bonum divinum, vel proximi. Et tunc hujusmodi discordia peccatum non est, nec repugnat charitati, nisi conjuncta sit cum errore circa ea, quæ sunt de necessitate salutis, vel cum pertinacia indebita. Talis discordia voluntatum innoxia fuit illa inter Sanctos Paulum, & Barnabam, quæ refertur in Actibus Apostolorum cap. 15. *Uterque enim*, ut ait S. Thomas hic ad 3. *intendebat bonum: sed uni videbatur hoc esse bonum, alii aliud, quod ad defectum humanum pertinebat. Non enim erat talis controversia in his, quæ sunt de necessitate salutis: quamvis hoc ipsum fuerit ex divina Providentia ordinatum propter utilitatem inde consequentem*.

Habes quinto, discordiam aliquando esse cum peccato unius tantum, puta cum aliquis vult bonum, cui alius scienter resistit. Sic discordia Catholicorum cum hæreticis, & schismaticis est ex parte horum duntaxat, & hi solummodo peccant. Unde S. Augustinus *serm.* 354. de discordia, quæ erat inter Catholicos, & Donatistas sic ait: „ Nos litigare videmur cum Donatistis, sed non litigamus: ille enim litigat, qui adversario suo male volt. „ Litigat ille qui adversarium suum volt „ detrimentum pati, se augmentum.... „ Volebamus enim eos, cum quibus litigare videbamur, vel adhuc videmur, „ acquirere nobiscum, non perdere, ut „ nos acquiramur. Denique alia vox nostra est, quam fuit fratris illius, qui interpellavit Christum in terra ambulantem. Nam & nos interpellamus eum in „ hac causa in cælo sedentem, & non dicimus, *Domine dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem*: sed dic fratri „ meo, ut teneat mecum hæreditatem... „ Hoc non est litigare, sed amare “.

Habes demum, dissentire a proximo in malo, nedum peccatum nullum esse, sed potius laudabile, & omnino faciendum, quia numquam fas est consentire peccato alterius. Ut enim respondet *ad* 2. Angelicus Doctor: „ Sicut voluntas hominis „ adhærens Deo est quædam regula recta, „ a qua peccatum est discordare; ita etiam „ voluntas hominis Deo contraria est quædam perversa regula, a qua bonum est „ discordare. Facere ergo discordiam, „ per quam tollitur bona concordia, „ quam charitas facit, est grave peccatum. Unde dicitur Prov. 6.: *Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus*: & hoc septimum ponit *eum, qui seminat inter fratres discordias*. Sed „ causare discordiam, per quam tollitur „ mala concordia, scilicet in mala voluntate, est laudabile. Et hoc modo laudabile fuit, quod Paulus posuit dissensiones inter eos, qui erant concordes in „ malo “.

De Præsumptione novitatum.

Postrema vanæ gloriæ soboles est *præsumptio novitatum*, quæ vitium est, *quo quis studio inanis gloriæ nova excogitare præsumit*. Quam sit periculosum hoc vitium ex eo patet, quod omnes ferme hæreses, errores que contra fidem, & bonos mores ex ipso germinarunt. Peccatum mortale est primo, cum nova doctrina contra fidei veritatem, aut morum sanctitatem excogitatur. Nam juxta Apostoli Pauli monitum tenemur *depositum custodire, ac devitare prophanas vocum novitates*, quæ fidei adversæ sunt.

2. Cum absque causa, & Episcoporum authoritate, ac præsertim Romani Pontificis

ficis in rebus magni momenti innovantur sacri ritus, & Ecclesiæ disciplina. Unde in Concilio Coloniensi anno 1536. celebrato p. 2. cap. 7., redarguuntur ii, qui novitates in Ecclesiæ officiis introducunt: „ Sunt, inquit, in clero zelum quidem Dei „ habentes, sed non secundum scientiam, „ qui privatis quibusdam affectibus ducti, „ vel testamento, vel ut vocant, fundationibus, efficiunt, ut nova festa, præter Ecclesiæ authoritatem subinde celebrentur. Quo interim fit, ut preces „ horariæ, ac reliqua publice recepta pro „ affectu cujuslibet facile noventur, id „ quod nobis non satis probatur. Neque „ enim errarunt Patres, a quorum institutis in dicendis precibus utinam discessum non fuisset. Quod si hic singulorum affectibus indulgebitur, tandem „ antiquus ritus penitus evanescet ".

3. Lethaliter plerumque peccant vanæ mulieres, quæ novas vestiendi formas, præter consuetum patriæ morem, introducunt, sicut etiam, qui consuetudines novas invehunt, quæ in scandalum, aut aliorum præjudicium vergunt, aut morum corruptelam tandem pariunt, prout experientia nimium compertum est. Quare damnandæ sunt novæ vestium formæ, novæ choreæ, ac saltationes, novi ludi, novi ciborum apparatus, nova spectacula, & id genus alia, quæ in corporis, & animæ detrimentum demum cedunt, nedum eorum, qui hujusmodi novitates inveniunt, sed aliorum etiam, qui his exemplis facile in malum trahuntur.

§. V.

De virtute opposita Superbiæ scilicet Humilitate.

XXII. Superbiæ opponitur *humilitas*, virtus plane excellentissima, omnibusque perquam necessaria. De hac virtute agit S. Thomas 2. 2. *tota q.* 161., eamque definit, quod sit *virtus temperans, & refrænans animum, ne immoderate tendat in excelsa*. Permulti sunt inter Christianos, qui humilitatem quidem laudent, & ad vitæ perfectionem plurimum conferre non diffiteantur, sed ad salutem necessariam esse non arbitrantur. Unde ea, quæ humilitati adversantur, vix attendunt, ac de his ne se quidem in Sacramentali confessione accusant. Verum quam falsa, nimiumque perniciosa opinione seducantur, facile constat ex oraculis Sacræ Scripturæ, & præcipue Christi Domini in Evangelio, ubi terribilem in primis illam sententiam legimus apud Matth. cap. 18.: *Amen dico vobis, nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut parvuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicumque ergo humiliaverit se, sicut parvulus iste, hic est major in regno cælorum*. Lucæ quoque cap. 18. *Omnis, qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur*. Unde & hanc virtutem suis omnibus discipulis maxime commendavit, cum dixit apud Matth.: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*: non ait, inquit S. Ambrosius, *discite a me mundum fabricare, aut mortuos suscitare, sed quia mitis sum, & humilis corde*. Sexcenta alia tum Scripturarum, tum Sanctorum Patrum testimonia de hac humilitatis Christianæ necessitate prætereo: illudque solum affero, quod docet S. Thomas hic *art.* 1. *ad* 3. nimirum: „ Ideo Christus præcipue nobis humilitatem commendavit, quia per „ hoc maxime removetur impedimentum „ humanæ salutis, quæ consistit in hoc, „ quod homo ad cælestia, & spiritualia „ tendat, a quibus homo impeditur, dum „ in terrenis magnificari studet. Et ideo „ Dominus, ut impedimentum salutis auferret, exteriorem celsitudinem contemnendam monstravit per humilitatis exempla. Et sic humilitas est quasi quædam

 dam

„ dam dispositio ad liberum accessum hominis in spiritualia, & divina bona ": adeoque hoc modo ad salutem admodum necessaria.

XXIII. Officia humilitatis, quæ cadunt sub præcepto, duo sunt præcipua, ad quæ cætera revocari facile possunt. Primum est *hominem Deo subjicere*. De quo S. Thomas ait art. 2. ad 3. *Humilitas præcipue videtur importare subjectionem ad Deum*. Neque certe quidpiam magis necessarium nobis est, quam subditum Deo esse, ac ejus magnitudinem humillimo obsequio revereri, cujus respectu nihil plane sumus, & si quid sumus, ab ipso, in ipso, & per ipsum sumus. Ut enim Isaiæ cap. 4. dicitur: *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, & quasi nihilum, & inane reputatæ sunt*. Et Apostolus: *In ipso vivimus, movemur, & sumus. Nec sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis, sed omnis sufficientia nostra ex Deo est*. Et Christus Dominus apud Joann. *Sicut palmes non potest ferre fructum a se metipso, nisi manserit in vite; sic nec vos, nisi in me manseritis. Qui manent in me, & ego in eo, hic fert fructum multum, quia sine me nihil potestis facere*.

Egregie de hac subjectione loquitur S. Augustinus Hom. 351. *In rebus visibilibus, ut excelsa quisque contingat, in excelsum erigitur. Deus autem cum sit omnium excellentissimus, non elatione, sed humilitate contingitur. Unde Propheta dicit*: Prope est Dominus omnibus, qui obtriverunt cor. *Et iterum*: Excelsus Dominus, & humilia respicit: & excelsa a longe cognoscit. *Excelsa posuit pro superbis: illa ergo* (humilia scilicet) *respicit, ut attollat: ista cognoscit, ut dejiciat.... Qui ante illum se projicit, ab illo erigitur: qui adversus illum se erigit, ab illo projicitur. Alia est enim soliditas magnitudinis: alia est inanitas inflationis. Qui foris tumescit, intus tabescit. Qui eligit abjici in domo Dei, magnis quam habitare in tabernaculis peccatorum, eligit illum Deus, ut inhabitet in atriis suis. & nihil sibi assumentem ille in sedem beatitudinis assumit*.

XXIV. Aliud humilitatis officium est, se etiam cæteris hominibus subjicere, juxta illud Apostoli ad Philip. 2.: *Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes*. Verum ut innotescat quid a nobis hac ad alios subjectione sub præcepto requirat humilitas, exscribenda est solida, & perpulchra doctrina, quam habet S. Thomas *art. 3.*, ubi quærit, *utrum homo debeat se omnibus per humilitatem subjicere*. Sic itaque docet: „ In homine duo possunt considerari: scilicet id *quod est Dei*: & id „ *quod est hominis*. Hominis autem est quidquid pertinet ad defectum. Sed Dei est quidquid pertinet ad salutem, & perfectionem, secundum illud Oseæ: *Perditio tua, Israel, ex te est. Ex me autem auxilium tuum*. Humilitas autem, sicut dictum est, proprie respicit reverentiam, qua homo Deo subjicitur. Et ideo quilibet homo secundum id quod suum est, *debet* se cuilibet proximo subjicere, quantum ad id, quod est Dei in ipso: non autem hoc requirit humilitas, ut aliquis id, quod est Dei in ipso, subjiciat ei, quod apparet esse Dei in altero ".

„ Nam illi qui dona Dei participant, cognoscunt ea se habere, secundum illud 1. ad Cor. 2. *Ut sciamus, quæ a Deo donata sunt nobis*: & ideo absque præjudicio humilitatis possunt dona, quæ ipsi acceperunt, præferre donis Dei, quæ aliis apparent collata: sicut Apostolus ad Ephes. 3. dixit: *Aliis generationibus non est agnitum filiis hominum, sicut nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus* ".

„ Similiter etiam non hoc requirit humili-

„ militas, ut aliquis id, quod est suum „ in seipso, subjiciat ei, quod est hominis in proximo: alioquin oporteret, ut „ quilibet reputaret se magis peccatorem „ quolibet alio: cum tamen Apostolus ab- „ sque præjudicio humilitatis dicat Gal. 2. „ *Nos natura Judæi, & non ex gentibus,* „ *peccatores*. Potest tamen aliquis reputa- „ re aliquid boni esse in proximo, quod „ ipse non habet, vel aliquid mali in „ se esse, quod in alio non est, ex quo „ se potest ei subjicere per humilitatem". Vere Angelica doctrina, quæ paucis complectitur germanam notionem humilitatis, quam habere nos oportet erga proximos nostros. Ad cujus complementum illud addere præstat, quod habetur *in resp. ad* 3., ubi distinguit humilitatem quoad actum interiorem, & exteriorem, atque, illum etiam, qui aliis superior est, posse, ac debere in corde suo, *secundum interiorem actum animæ alteri se subjicere*. Sed in exterioribus actibus humilitatis magna discretione uti debet erga subditos, prout viderit cujusque moribus, aut indoli magis expedire. Superior igitur animo fovere humilitatem debet, seque subditis suis apud Deum, & in corde subjicere, ac ubi expedire cognoverit, etiam suam humilitatem exterius prodat; sed diligenter caveat, ne per indiscretos externæ humilitatis actus, subditi quidpiam spiritualis damni patiantur, sive occasionem superbiendi sumant. Hinc de justis hominibus scribit S. Gregorius Magnus Hom. 34. in Evangel. *Præponunt sibi in animo ipsos plerumque, quos corrigunt, meliores existimant eos, quos judicant. Quod videlicet agentes, & per disciplinam subditos, & per humilitatem custodiunt semetipsas*.

CAPUT II.

CONSECTARIA.

I. *Superbia præ ceteris vitiis maximopere cavenda*.

II. *In superbia punitionem Deus sæpe permittit homines ruere in peccata turpissima*.

III. *Quanta ignorantia teneantur Christianorum plurimi, qui superbiæ peccatum, vel nihili vel parvi pendunt*.

IV. *Magna diligentia viri justi cavere debent, ne in sensu suo, vel operibus superbiæ tumor irrepat*.

V. *In externis quidem humilitatis actibus servanda moderatio est, sed in interno sensu, & affectu, quisque se omnibus postponere debet*.

VI. *Sub specioso virtutis pallio ambitio sæpe delitescit*.

VII. *Audiendi non sunt aliqui Casuistæ, qui a peccato absolvunt eos, qui appetunt primarias dignitates, atque etiam ipsum Episcopatum*.

VIII. *Sed neque fas est appetere, aut quærere alia beneficia curam animarum habentia*.

IX. *Licet tamen aliquando quærere beneficium simplex*.

X. *Ambitionis, & vanæ gloriæ culpa non vacant Concionatores, qui nobiliores Ecclesiarum suggestus studiose exquirunt*.

XI. *Superiori officium aliquod imponenti, obedire minime debet subditus, aliquod in se impedimentum agnoscens*.

XII. *Lethalis ambitionis reus est, qui beneficium ecclesiasticum retinet absque titulo legitimo, aut dotibus necessariis*.

XIII. *Sicut etiam Episcopus, qui a minore Episcopatu ad majorem, celebrioremque transferri satagit*.

XIV. *Peccant lethaliter, qui de peccatis gloriam aucupari student*.

XV. *Haud raro contingit gloriæ vanæ appe-*

titum

titum esse lethaliter peccaminosum.

XVI. *Fraudes, & insidiæ vanæ gloriæ magno studio cavendæ.*

XVII. *Lethalis hypocrisis rei sunt, qui dum pietatem nihil curant, pios, ac virtuosos videri appetunt.*

XVIII. *Quamplures ex Christianis hypocritis merito accensendi sunt.*

XIX. *Qui falsam, ac temerariam sententiam in re alicujus momenti pertinaciter defendit, peccat mortaliter.*

XX. *Potest interdum aliquis citra peccatum ab alterius opinione dissentire.*

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. SUPERBIA maxime præ cæteris vitiis cavenda est, ac summope curandum, ne in nostris actionibus, & in corde nostro dominetur; tum quia, Scriptura teste, *est initium omnis peccati, quoad ordinem*, scilicet *intentionis*, sive finis, prout explicat S. Thomas *p.* 2. *q.* 84. *art.* 2.: tum quia facile se insinuat, ac subrepit, & ex ipsis bonis operibus occasionem sumit. Unde signanter Augustinus dicit, quod *etiam bonis operibus insidiatur*, ut ea corrumpat: tum demum quia gravissimum peccatum est, Deoque magis exosum, quatenus reliqua peccata excedit ex *parte aversionis, quæ formaliter complet peccatum*: unde specialiter dictum est, quod *Deus superbis resistit*.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Hinc etiam, ut sapienter animadvertit S. Thomas 2. 2. q. 162. art. 6. ad 3. „ Ad convincendum superbiam hominum Deus aliquos punit, permittens „ eos ruere in peccata carnalia: quæ etsi „ sint minora, tamen manifestiorem turpitudinem continent. Unde Isidorus lib. „ 2. de summo bono dicit, *Omni vitio deteriorem esse superbiam, seu propter hoc,* „ *quod a summis personis, & primis assumitur, seu quod de opere justitiæ, & virtutis exoritur, minusque culpa ejus sentitur. Luxuria vero carnis, ideo notabilis omnibus est: quoniam statim per se turpis est . . . . Sed qui detinetur superbia, & non sentit, labitur in carnis luxuriam, ut per hanc humiliatus a confusione exurgat.* „ Ex quo etiam patet gravitas ipsius superbiæ. Sicut enim medicus sapiens in „ remedium majoris morbi patitur infirmum in leviorem incidere, ita etiam „ peccatum superbiæ gravius esse ostenditur ex hoc ipso, quod pro ejus remedio Deus permittit ruere homines in „ alia peccata " leviora, sed turpiora.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Ex his apparet, quam lugenda ignorantia teneantur Christianorum plurimi, quos cum pudeat aliorum, quæ committunt, scelerum, parvi, aut nihili pendunt superbiam, eaque, quæ ex ipsa prodeunt, peccata. Si paucos dissolutos excipias, erubescere solent honesti homines de luxuria, de ebrietate, de furto, de violentiis, de fraudibus &c. At quis est, qui de superbia, de ambitione, de vana gloria &c. verecundetur? Immo quis non gloriatur de excellentia, de celsitudine, de honore, fama &c.? Quis Christianorum se de peccato superbiæ in confessione accusat? Ex ipsis quoque Confessariis quam pauci sunt, qui de hoc crimine pœnitentes interrogent, eorumque conscientiæ sæpe superbia, fastu, & ambitione tumentis latebras perscrutentur, perinde ac superbia vel nullum esset peccatum, vel leve solum, vel in nemine locum haberet, cum tamen sit *primum peccatum, & principium omnium peccatorum, omniumque gravissimum*: ut ait S. Thomas, & funesta hæreditate in omnes filios. Adæ devenerit, & in omnibus, nisi summa vigilan-

gilantia, animique conatu hoc vitium a se amoliri studeant, dominetur?

CONSECTARIUM QUARTUM.

VI. Etiam viri justi, qui christianæ perfectioni, vitæque spirituali addicti sunt, summopere præcavere debent, ne in sensu suo, vel operibus tacite irrepat superbiæ tumor, aut motus, quo se aliis præferant, vel illos despiciant, atque contemnant. Unde meminisse debent illius Pharisæi, qui ob superbiam a Deo reprobatus est. In quo peccavit ille, propter quod reprobari meruit? Dicebat: *Gratias ago &c. quia non sum sicut cæteri hominum &c. veluti etiam hic Publicanus*: ita loquens multipliciter peccavit. Primo quia ore quidem, sed non corde de bonis suis operibus gratias agebat, dum revera sibimetipsi placebat. Secundo, non solum sibimetipsi placebat, verum etiam aliis se præferebat, & Publicano veluti peccatori nequissimo insultabat, opera sua jactando. 3. Peccatorem se esse non agnoscebat: *Non sum sicuti cæteri hominum, raptores, injusti &c.* Quamobrem de duobus hisce hominibus Pharisæo, & Publicano, *qui a longe stans, ne oculos* quidem *in cælum levare* præ humili cognitione sui audebat, ita loquitur S. Augustinus: „Ille superbus erat in bonis factis, „ille humilis in malis actis. Magis placuit „Deo humilitas in malis actis, quam „superbia in bonis factis. Sic Deus odit „superbos. Ideo sic conclusit: *Amen dico „vobis, descendit hic justificatus in domum „suam*. Hæc est ergo disciplina christiana. „Nemo facit aliquid bene, nisi gratia „ipsius: quod facit homo male, ipsius est „hominis. Cum cœperit facere bene, non „sibi tribuat: gratias agat ei, a quo ac„ceperit. Cum autem bona facit, non „insultet ei, qui illa non facit, ut extol„lat se super illum. Non enim in illo finita „est gratia Dei, ut ad alium non perveniat.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. In externis quidem humilitatis actibus, quemadmodum & cæterarum virtutum, servanda semper moderatio est, & idcirco cavere debent, qui alios regunt, ne se nimium exterius dejiciant, *ne apud eos* ut inquit S. Augustinus in Reg. *quos oportet esse subjectos, dum nimium servatur humilitas, regendi frangantur authoritas*: attamen & ii, qui cæteris authoritate præsunt, in affectu animi, & propria opinione, omnibus se postponere debent, & subditorum pedibus coram Deo se substernere. Nec periculum ullum est, si interiori animi sensu nimium se deprimant, sicut periculum est, & illud quidem magnum, si plus vero se extollant, aut vel uni se in sua cogitatione præponant. Quare S. Bernardus serm. 37. in Cant. sic omnes admonet: „Noli te, „homo, comparare majoribus, noli mi„noribus, noli aliquibus, noli uni. Quid „scis enim, si unus ille, quem forte om„nium vilissimum, atque miserrimum re„putas, cujus vitam sceleratissimam, & „singulariter fœdissimam horres, & prop„terea illum putas spernendum, non mo„do præ te, qui forte jam sobrie, & „juste, & pie vivere te confidis, sed etiam „præ cæteris omnibus sceleratis tamquam „sceleratissimum, quid scis, inquam, si „melior & te, & illis, mutatione dex„teræ Excelsi, in se quidem futurus sit, „in Deo vero jam sit“?

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Quamquam appetere aliis prodesse, & ad hunc finem honores, ac dignitates quærere secundum se laudabile, sit, ac virtuosum; quia tamen sub hoc specioso pallio ambitio plerumque delitescit, & occulto quodam superbiæ lenocinio a splendore honorum, ac dignitatum trahimur potius, quam a sincero desiderio aliis juvan-

vandi, idcirco, nisi necessitas, aut Superioris præceptum urgeat, hoc desiderium fovere, aut Prælaturas præsertim Ecclesiasticas ambire illicitum est juxta Evangelium, ac Ecclesiæ Patres, quos secutus S. Thomas 2. 2. q. 187. art. 1. docuit, *præsumptuosum videri, quod aliquis præesse appetat, ad hoc quod subditis prosit, nisi manifesta necessitate imminente*.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Quapropter audiendi non sunt Casuistæ plures, qui a culpa saltem lethali absolvunt eos, qui Episcopatus appetunt, & ad eos assequendos curas omnes, atque officia adhibent: ac frustra obtrudere solent illud Apostoli: *Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*. Sensus enim, quem huic textui affingunt, expresse repugnat sensui, quem tenet ne ab initio semper tenuit S. Mater Ecclesia, cujus est de vero Scripturarum sensu judicare, & consensui Sanctorum Patrum, qui non dignitatem, non honorem, non divitias, sed laborem pro Dei gloria, & Ecclesiæ utilitate sancti desiderii objectum esse posse interpretantur, ut constat ex Joann. Chrysostomo *lib. 3. de Sacerdotio*, ex Hieronymo *Epist. 83.*, & *Comment. in cap. 3. Sophoniæ*, ex S. Augustino *lib. 19. de Civit. Dei cap. 19.* Gregorio Magno *p. prima Past.*, Isidoro *Epist. 229.* & S. Thoma tum hic, tum *in Comment. Epist. 1. ad Timoth.* Ut igitur absque peccato ad Episcopale officium quispiam ascendat, divina vocatio expectanda est, quæ innotescere non potest, nisi electione, nominatione, institutione legitima, & canonica, & nullatenus quæsita. Ut enim ait S. Bernardus: *Qui rogat pro se, jam judicatus est, nec interest per se, an per alium quis roget*.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Idem, quod de Episcopatu, dicendum est cum S. Thoma, ejusque discipulo S. Antonino de aliis beneficiis curam animarum annexam habentibus *illicitum* scilicet esse ea quærere, ac pro se postulare. Nam S. Thomas generatim pronunciat, *Si aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus*, adeoque incapax illius beneficii. Et S. Antoninus *p. 3. tit. cap. 8.* hoc probat: „ Quia ubi est eadem ratio, ibi & idem „ jus. Nam de similibus idem est judicium. Sed ratio, quare est illicitus, & mortalis appetitus Episcopatus, est propter curam animarum, quam habet annexam, quia præsumptuosum nimis est, ut quis se reputet idoneum ad regendum animas aliorum: sed eadem ratio est in quolibet prædictorum, quia omnibus cura est annexa, nec differunt ab Episcopatu, nisi secundum majus, & minus: Quia Episcopus habet curam universalem suæ diœcesis, sed in prædictis officiis constituti habent curam partialem. Talia autem non diversificant speciem, sed quantitatem peccati. Sicut appetere furari unum florenum, est ejusdem speciei cum appetitu furandi mille, licet secundum sit gravius peccatum propter majus nocumentum intentum. Sic in proposito major utique præsumptio, & ambitio tanto est, quanto major cura, & major gradus annexus est dignitati, vel beneficio, quod appetitur: tamen utrobique appetitus est (N. B.) mortalis. Præterea si aliquid prædictorum petere est mortale, & illud appetere erit mortale. Nam secundum Thomam, Raymundum, Hostiensem petere pro se aliquid eorum, etiamsi alias sit dignus, inducit simoniam, quia sunt preces pro indigno ratione præsumptionis. Ergo & appetere erit mortale, cum simonia sit mortale. “

Casuistæ, qui huic tot Sanctorum testimoniis munitæ doctrinæ refragantur, nihil reve-

revera aliud habent, quod opponant, nisi contrariam consuetudinem, quasi vero ex pravis hominum moribus de christianæ vitæ officiis ferendum sit judicium, & non potius ex Dei verbo, ex Patrum Ecclesiæ doctrina, & sacris canonibus spiritu Dei conditis: quasi Christus dixerit: *Ego sum consuetudo*, & non potius, *Ego sum via, veritas, & vita*: quasi secundum consuetudinem, & non potius secundum verbum suum Christus nos judicaturus sit, & quasi demum non aliter se gesserint, ac se gerant ii, qui sanctitate præfulgent Episcopi, ut de S. Carolo vidimus, aliisque, qui non doctrinam Casuistarum, sed Patrum, meliorumque Theologorum sectantur. Nihilominus etiam suam opinionem tueri conantur verbis Decreti Concilii Tridentini sessione 24. de Reform. cap. 18. quo de promovendis ad Parochialium Ecclesiarum regimen per concursum, sive publicum examen lata lex fuit. *Quid enim aliud est*, inquiunt, *examini se sistere, quam animarum curam pro se postulare?* Sed irrito labore insudant, ut corruptelam hoc Decreto defendant. Sanctissima est illa de concursu ad Parochialia beneficia disciplina. Sed absit, quod ideo Ecclesia faveat ambitioni, aut præsumptioni, quas Christus, & Patres damnant. Qui examini, ab Episcopo vocatus, se sistit, beneficium pro se non postulat, sed Præsulis sui judicio se subjicit, ut si dignus, vel dignior ab illo censeatur, Parochialem curam ejus provisione, & mandato suscipiat. Examini se sistere potest pius Sacerdos, sive nominatim cum aliis vocatus, sive per edictum publicum, obedientiæ, zelique impulsu, æquo animo suscepturus sive collationem beneficii, sive repulsam, prout judicaverit Episcopus vice Christi, qui ministros idoneos Ecclesiæ suæ eligit, ac præficit. Legenda de hoc est vita S. Caroli Episcopi, qui rectam sibi normam in curatorum beneficiorum electione ex Concilio Tridentino præfixit, & illum, ut in ea refertur, *indignum beneficio habebat, qui illud quæsivisset, aut sibi procurasset*.

Consectarium Nonum.

IX. Reus ambitionis haud reputandus est, qui beneficium Ecclesiasticum petit sine cura animarum ad suam inopiam sublevandam. Hæc regula S. Thomæ authoritate nixa est, qui 2. 2. q. 100. art. 5. ad 3. ait: *Si aliquis pro se rogat, ut obtineat curam animarum, ex ipsa præsumptione redditur indignus &c. Licite tamen potest aliquis, si sit indigens, pro se beneficium Ecclesiasticum petere sine cura animarum.* Idem docet S. Raymundus *in Sum. lib. 1. tit. 1. §. 7. & ex cap. Ad aures extra de Rescriptis* confirmat.

Consectarium Decimum.

X. Ambitionis, & vanæ gloriæ culpa non vacant Concionatores verbi Dei, qui nobiliorum Ecclesiarum pulpita ad majorem nominis claritatem sibi comparandam studiose quærunt, & suis, & amicorum precibus, & officiis obtinere nituntur. Hi namque ministerio verbi Dei prædicandi abutuntur, nec fructum animarum spiritualem pro fine habent, ut habere deberent. Hinc laudatus S. Carolus in instruct. Prædicatorum tit. *de præparatione* ad salutariter prædicationis munus exequendum, gravibus hisce verbis Concionatorem admonet: „ Fugiet autem tamquam pestem „ omnem ambitionem, omnemque illius „ suspicionem. Ne loca insigniora, ubi „ prædicationis suæ semen spargat, ambiat, affectetque, memor Christi Domini, quem a Patre e cœlo demissum ad „ erudiendum genus humanum, pagos, „ & vicos, & castella obiisse legimus. „ Numquam in opinionem inducet, majori, atque nobiliori suggestu se dignum „ esse.

„ esse. Fuit hæc quondam incredibilis ambitio Ethnicorum Oratorum. Christianus „ autem Concionator ab istius suspicione „ alienus esse debet, qui ad prædicandum „ Christum Crucifixum, non ad sui ingenii ostentationem vocatus est ".

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Quamquam Prælatis obedientiam subditi præstare teneantur, obedire tamen minime possunt Superiori aliquod officium imponenti, quoties in se aliquod impedimentum agnoscunt, quod nec suo studio, nec Superioris authoritate removere possunt. Hec doctrina traditur a S. Thoma 2. 2. *q.* 185. *art.* 2. *ad* 2. his verbis: „ Nullus tenetur obedire Prælato ad aliquod illicitum &c. Potest ergo contingere, quod ille, cui injungitur Prælationis officium, in se aliquid sentiat, propter quod non liceat ei Prælationem accipere. Hoc autem impedimentum „ quandoque quidem removeri potest per „ ipsummet, cui Pastoralis cura injungitur: puta si habeat peccandi propositum, quod potest deserere. Et propter „ hoc non excusatur, quin finaliter obedire teneatur Prælato injungenti. Quandoque vero impedimentum, ex quo fit „ ei illicitum Pastorale officium, non potest ipse removere, sed Prælatus, qui „ injungit: puta si sit irregularis, vel excommunicatus. Et tunc debet defectum „ suum Prælato injungenti ostendere: qui „ si impedimentum removere voluerit, „ tenetur humiliter obedire &c. Quandoque vero non potest removeri impedimentum, nec per injungentem, nec „ per eum, cui injungitur: sicut si Archiepiscopus non possit super irregularitate dispensare. Unde subditus non tenetur ei obedire ad suscipiendum Episcopatum, vel etiam sacros ordines, si „ sit irregularis ".

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Lethalis ambitionis reus est, qui beneficium, aut Præfecturam Ecclesiasticam retinet absque titulo legitimo, aut sine dotibus omnino necessariis ad ejus functiones obeundas, quas aut comparare negligit, aut non potest. Siquidem qui sine titulo legitimo beneficium retinet, aut Ecclesiasticam Præfecturam, *non intravit per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde*, adeoque *fur est*, *& latro*. Unde abdicare illud tenetur in manus Collatoris. Sic qui per simoniam sive simplicem, sive fiduciariam Ecclesiasticum beneficium obtinuit, aut aliqua fraude surripuerit, tenetur illud restituere. Similiter si beneficiarius scientia necessaria ad officium suum rite obeundum sit destitutus, nec eam comparare queat ob ingenii habetudinem, beneficium renunciare debet, atque hæc omnia ex sacris canonibus colliguntur, ac præsertim ex Rescripto Innocentii III. ad Archiepiscopum Calaritanum, Cap. *Nisi cum pridem*, extra de Renunciatione.

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Lethale ambitionis peccatum incurrit Episcopus, qui absque necessitate, aut utilitate Ecclesiæ a minore Episcopatu ad majorem, celebrioremque transferri satagit. Nam in re gravis momenti violat sacros canones Spiritu Dei conditos, ac totius mundi reverentia consecratos, quibus hujusmodi translationes, seu migrationes prohibentur sub pœna excommunicationis. Eas prohibet Nicena Synodus Can. xv. S. Damasus Pontifex Maximus in Ep. *ad Paulinum* apud Theodoretum lib. 5. cap. xi. Concilium Carthaginense iv. can. 27. S. Leo Magnus Papa epist. 12. *ad Anastasium cap.* 12. Concilium Chalcedonense can. 5. & alia plura Concilia: cum hujusmodi migrationes non nisi ex cupiditate, & ambitio-

bitione proveniant. Ut enim notat Concilium Sardicense can. 1. & 2. *Cum nemo ad minorem (Episcopatum) transeat ex majore, ex cupiditate, & ambitione dominandi moventur*, qui hujusmodi transitus ad celebriores Episcopatus affectant, sibique procurant. Atque idem quoque dicendum est de Parochis, qui absque necessitate, aut utilitate Ecclesiæ a minori Parochia ad majorem, & insigniorem transferri student.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Lethaliter peccant, qui ex vitiis, & peccatis gloriam sibi conquirere curant, sive ea commiserint, sive non: gravem quippe injuriam Deo inferunt, eosque Sacræ Litteræ damnant, ac reprobant veluti summæ malitiæ reos. Hoc peccatum in se ipso agnovit, & profusis lacrymis falsus est S. Augustinus, dum in lib. 2. Confessionum suarum scripsit: „ Præceps ibam „ tanta cæcitate, ut inter coætaneos meos „ puderet me minoris dedecoris: quoniam „ audiebam eos jactantes flagitia sua, & „ tanto gloriantes magis, quanto magis „ turpia essent, & libebat facere non so„ lum libidine facti, verum etiam laudis. „ Quid dignum est vituperatione, nisi vi„ tium? Ego, ne vituperarer, vitiosior „ fiebar, & ubi non suberat, quo admis„ so æquarem perditos, fingebam me fe„ cisse, quod non feceram, ne viderer „ abjectior, quo eram innocentior, & ne „ vilior haberer, quo etiam castior ".

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Cum quælibet res creata peccati lethalis materia sit, dum finis ultimus est, nedum peculiaris actionis, sed etiam vitæ nostræ; hinc non raro contingit, quod vana gloria sit peccatum mortale, tametsi in se non nisi veniale peccatum sit, cum videlicet nimium dominatur in corde hominis, adeo ut ad ipsam, vel omnes, vel fere omnes, aut præcipuas actiones suas referat tamquam ad finem. Sic, ut rem exemplis illustremus, mulier, quæ perdite suam pulchritudinem amans, eam tamquam gloriæ, ac vanitatis sibi objectum statuit, in eaque indesinenter occupatur, ac tempus ad illam ornamentis augendam nimium impendit, nihilque magis timet, quam ne de pulchritudine, ac venustate laudetur, absque dubio in statu peccati mortalis versatur. Sic vir militaris, qui nihil non agit, nisi ut vanam gloriam aucupetur, eamque ne amittat, aut vilis, & ignavus reputetur, ad duellum acceptandum, occasione oblata, animo paratus est, aut nihil magis cogitat, aut mente revolvit, quam ut ad subliniorem gradum provehatur, cujus desiderio totus repletur, citra dubium peccati mortalis reus est. Siquidem vana gloria, & mundanus honor vitæ suæ finis ultimus est, & ad illum cætera refert. Sic etiam peccant Medici, ac Theologi, qui ne minus docti, aut periti in ministerio suo videantur, alios peritiores in consilio non adhibent, dum opus est, aut dum morbi, sive casus conscientiæ difficiliores occurrunt, & periculum est, ne fallantur in medendis morbis, sive corporis, sive animi, aut in casibus decidendis.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Magno studio, ac diligentia cavere nos oportet a fraudibus, & insidiis vanæ gloriæ, nedum quia sæpe inficit, atque corrumpit sanctiora opera nostra, verum etiam quia clanculum irrepit, se seque ita insinuat in extremas actiones, ut dum putamus nos eas efficere propter Dei gloriam, aut proximi utilitatem, gloriam nostram sæpe quærimus, aut hominum laudem, & approbationem. *Sæpe mihi videor*, inquiebat S. Augustinus lib. 10. Confess. cap. 37. *de profectu, aut spe proximi delectari*,

ceri, *cum bene intelligentis laude delector*. Etiam summopere cavenda vana gloria est, quia licet ex se venialis sit, ad plura tamen peccata mortalia disponit. Unde S. Thomas 2. 2. q. 132. art. 3. scribit: „ „ Inanis gloria dicitur esse peccatum periculosum, non tantum propter gravitatem sui, sed etiam propter hoc, quod est dispositio ad gravia peccata, in quantum scilicet per inanem gloriam redditur homo præsumptuosus, & nimium de se confidens: & sic etiam disponit ad hoc, quod privetur interioribus bonis ".

Consectarium Decimumseptimum.

XVII. Lethaliter peccant ii, posthabita cura acquirendæ virtutis, ac pietatis, solummodo penes homines virtuosos ac pios videri student. Et hæc est præcipua species hypocrisis, quam Scriptura damnat, & adversus quam invehitur Christus Dominus cap. 23. Matthæi, pleresque maledictiones intorquet. *In hypocrisi duo sunt*, ut ex S. Thoma notavimus, *scilicet defectus sanctitatis*, *& simulatio ipsius*. *Si ergo hypocrita dicatur ille*, *cujus intentio fertur ad utrumque*, *ut scilicet aliquis non curet sanctitatem habere*, *sed solum sanctus apparere*, *sicut consuevit accipi in Sacra Scriptura*, *sic manifestum est*, *quod est peccatum mortale*.

Consectarium Decimumoctavum.

XVIII. Hypocritis accensendi sunt, qui leves quasdam, ac minutas exteriores legis observantias ad scrupulum usque custodiunt: atque interim graviora, ac præcipua legis mandata transgrediuntur: iique similes sunt Pharisæis, de quibus loquitur Christus Dominus apud S. Matthæum, quosque anathemate ferit, dicens: „ Væ vobis Scribæ, „ & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis „ mentam, & anethum, & cyminum, qui „ reliquistis, quæ graviora sunt legis, judicium, & misericordiam, & fidem. „ Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicem, „ camelum autem glutientes ". Hujusmodi hypocrisis rei existimandi sunt, 1. Christiani quidam, qui sibi religioni ducunt, putantque se grave crimen committere, si quædam devotionis in Deum, aut B. Virginem exteriora exercitia aliquando prætermittant, e. g. sacrum scapulare non deferant, Rosarium non recitent. Missam non audiant diebus etiam ferialibus, atque interim vitam transigunt citra ullam animi perturbationem in blasphemiis, perjuriis, impudicitiis, usuris &c. 2. Quidam Ecclesiastici, qui summa attentione observare curant, quæ sacri Canones præscribunt circa comam, circa habitum, ac modestiam exteriorem, & nihilominus tranquillo animo plura beneficia possident, quamquam unicum ad honestam ipsorum sustentationem sufficiat, residentiæ legem jure naturali, ac divino præceptam minime servant, bonis Ecclesiæ consanguineos, aut sæculares ditant &c. 3. Religiosi quidam, ut animadvertit S. Bernardus in Apologia ad Guillelmum Ab. cap. 5. qui exactissime observant regulas quasdam minoris momenti, quas profitentur: at religiosam paupertatem negligunt, Superioribus reluctantur in iis etiam, quæ juxta regulam præcipiunt, facta aliena liberrime carpunt, pacem & concordiam turbant &c. Iis omnibus, aliisque similibus merito dici debet, quod Christus Scribis, & Pharisæis: *Hypocritæ*: *hæc oportuit facere*, *& illa non omittere*.

Consectarium Decimumnonum.

XIX. Peccant lethaliter, qui in aliquo consessu, sive Ecclesiastico, sive sæculari falsam, ac temerariam sententiam pervicaciter defendunt adversus majorem, & meliorem suffragiorum partem, dum de re aliqua agitur alicujus momenti, aut ex qua pen-

pendeat magnum Communitatis bonum, veluti dum quæstio est de eligendo Magistratu, aut animarum Pastore, vel de statuenda aliqua regula utili, & necessaria pro conservanda morum disciplina, aut communi tranquillitate. Tunc enim aliorum sensum sequi tenetur, eique cum humilitate, animique docilitate se subjicere.

Consectarium Vigesimum.

XX. Peccati discordiæ nullatenus reus est, qui dissentit ab opinione proximi ex causa rationabili: tunc enim non tenetur voluntatem suam alterius voluntati conformare. Hinc S. Thomas 2. 2. q. 37. art. 1. generalem in hac regulam tradit, quæ pluribus quæstionibus resolvendis inservit: „ Cum intentio aliquorum est ad aliquod „ bonum, quod pertinet ad honorem Dei, „ vel utilitatem proximi, sed unus hoc „ æstimat esse bonum, alius autem habet „ contrariam opinionem, discordia tunc est „ per accidens contra bonum divinum, „ vel proximi. Et talis discordia non est „ peccatum, nec repugnat charitati, nisi „ hujusmodi discordia sit vel cum errore „ circa ea, quæ sunt de necessitate salutis, „ vel pertinacia indebite adhibeatur, cum „ etiam supra dictum sit, quod concordia, „ quæ est charitatis effectus, sit unio voluntatum, non opinionum ".

REFLEXIO.

Superbiam, monebat piissimus Tobias filium suum cap. 17. *nunquam in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas. In ipsa enim initium sumpsit omnis perditio*. Pulchrum, ac plane necessarium monitum omnium animis altius infigendum, Superbiam numquam, nec in sensu nostro, nec in affectu, nec in verbis aliisque nostris actionibus dominari sinamus, sed eam abominemur, longeque abigamus. Etenim quemadmodum superbia *initium* fuit peccati, ac ruinæ tum Angelorum, tum Protopatentum nostrorum, ita quoque initium est peccatorum, quæ committimus, ac sempiternæ nostræ perditionis. Angeli propter superbiam Dæmones facti sunt, ac de cælo in abyssum prolapsi. Unde illos sic alloquitur Isaias cap. 14. *Quomodo cecidisti de cælo Lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes? Qui dicebas in corde tuo: in cælum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo*. En insanæ superbiæ tumorem. At vero quid ex ipsa consecutum est? *Veruntamen ad inferna detraheris, in profundum laci*. Quod perpendens S. Augustinus, bonorumque, ac malorum Angelorum sortem longe diversam considerans *lib. 12. de Civit. Dei cap. 1.*, ita scribit: „ Angelorum bonorum „ & malorum inter se contrarios appetitus, „ non naturis, principiisque diversis, sed „ voluntatibus, & cupiditatibus extitisse „ dubitare fas non est, dum alii constanter „ in communi omnibus bono, quod ipse „ illis Deus, est, atque in ejus æternitate, „ veritate, charitate persistunt: alii sua „ potestate potius delectati, velut bonum „ suum sibi ipsi essent, a superiori com„ muni omnium beatifico bono ad propria „ defluxerunt: & habentes elationis fastum pro excelsissima æternitate, vanitatis astutiam pro certissima veritate, studia partium pro individua charitate, „ superbi fallaces, invidi effecti sunt ". „ Et c. 4. Cum causa miseriæ malorum „ Angelorum quæritur, ea merito occurrit, quod ab illo, qui summe est, aversi „ ad seipsos conversi sunt, qui non summe sunt: & hoc vitium quid aliud, „ quam *superbia* nuncupatur? *Initium* „ *quippe omnis peccati superbia* ".

Sicut Angelorum perditio ex superbia initium sumpsit, ita etiam perditio primi hominis, primæque mulieris, ac filiorum ce-

eorumdem ex superbia profecta est. Hinc idem S. Pater lib. eodem cap. 13. de primis parentibus loquens ait: „ In occulto „ mali esse cœperunt, ut in apertam in- „ obedientiam laberentur. Non enim ad „ malum opus perveniretur, nisi præcessis- „ set mala voluntas. Porro malæ voluntatis „ initium, quod potuit esse, nisi super- „ bia? *initium* enim *omnis peccati superbia* „ *est*... Non sic defecit homo, ut omnino „ nihil esset, sed ut inclinatus ad seipsum „ minus esset quam erat, eum ei, qui sum- „ me est inhærebat, relicto itaque Deo, „ esse in semetipso, hoc est *sibi placere*, „ non jam nihil esse est, sed nihilo pro- „ pinquare. Unde *superbi* secundum Scri- „ pturas Sanctas alio nomine appellantur „ *sibi placentes*. Manifesto ergo, apertoque „ peccato, ubi factum est, quod Deus fieri „ prohibuerat, Diabolus hominem non „ cepisset, nisi jam ille sibi ipsi placere „ cœpisset. Hinc enim & delectavit, quod „ dictum est, *eritis sicut Dii*. Quod melius „ esse possent, summo, veroque principio „ cohærendo per obedientiam, non suum „ sibi existendo principium per superbiam. „ Dii enim creati, non sua veritate, sed „ Dei veri participatione sunt Dii. Plus „ autem appetendo, minus est: qui dum „ sibi sufficere diligit, ab illo, qui ei vere „ sufficit, deficit. Illud itaque malum, „ quo cum sibi homo placet, tamquam sit „ & ipse lumen, avertitur ab eo lumine, „ quo ei si placeat, & ipse fit lumen: il- „ lud, inquam malum, præcessit in abdito, „ ut sequeretur hoc malum, quod per- „ petratum est in aperto. Verum est enim „ quod scriptum est: *Ante ruinam exaltatur* „ *cor*, *& ante gloriam humiliatur*. “ Illa prorsus ruina, quæ fit in occulto, præcedit ruinam, quæ fit in manifesto, dum illa ruina esse non putatur.

Verissime itaque dicebat S. Tobias, ut filium ab omni superbiæ sensu avocaret: *In ipsa sumpsisse initium omnem perditionem*: nam ex ipsa prognata est tum perditio Angeli, tum perditio primi hominis. Atque utinam etiam perditio cæterorum omnium, qui ex ipso propagantur, ex eadem superbia non proficisceretur. Verum si Sacras Scripturas, si Sanctos Ecclesiæ Patres audiamus, ex superbia profluere peccata omnia, quibus in perditionem æternam prolabuntur homines, fateri omnino necesse est. Nam Ecclesiast. cap. 10. diserte asseritur, *Initium peccati superbia*: quæ verba exponit S. Thomas 1. 2. q. 84. art. 2. de hoc vitio etiam prout speciale peccatum est, nempe *inordinatus appetitus propriæ excellentiæ: quia in actibus voluntariis, cujusmodi sunt peccata, duplex ordo invenitur, scilicet intentionis, & executionis. In primo quidem ordine habet rationem principii finis. Finis autem in omnibus temporalibus bonis acquirendis est, ut homo per illa quamdam perfectionem singularem, & excellentiam habeat. Et ideo ex hac parte superbia, quæ est appetitus excellentiæ, ponitur initium omnis peccati &c.* Hinc S. Gregorius lib. 31. Moral. & 34. superbiam vocat *vitiorum reginam*, ipsamque vitiorum *radicem* etiam appellat: *Quia sicut inferius radix tegitur, sed ab illa extrinsecus rami expanduntur; ita se superbia intrinsecus celat, sed ab illa protinus aperta vitia pullulant. Nulla quippe mala ad publicum prodirent, nisi hæc mentem in occulto perstringeret*. Et laudatus S. Augustinus de eadem loquens *Enarr. in Ps.* 18. ad illum versiculum, *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor a delicto maximo* sic ait: „ Delictum „ magnum arbitror esse superbiam.... „ Magnum hoc delictum est, & caput, & „ causa omnium delictorum. Scriptum est enim: *Initium omnis peccati superbia*. Et „ ne quasi leve aliquid contemnas, *ini-* „ *tium*, inquit, *superbiæ hominis apostatare* „ *a Deo*. Non leve malum est hoc vitium, „ fra-

„ fratres mei. Huic vitio in his personis, „ quas videtis amplas, displicet humilitas „ christiana. Propter hoc vitium dedignantur colla subdere jugo Christi, obligati arctius jugo peccati. Nolunt servire, sed eis expedit servire. Nolendo servire nihil aliud agunt, quam ut „ bono Domino non serviant, non ut omnino non serviant: quia, qui noluerit „ servire charitati, necesse est, ut serviat „ iniquitati. Ab hoc vitio, quod est caput omnium vitiorum, quia inde cætera vitia nata sunt, facta est apostasia a „ Deo, eunte anima in tenebras, & male utente libero arbitrio, peccatis etiam „ cæteris consecutis: ut & substantiam „ suam dissiparet, cum meretricibus vivens prodige, & per egestatem fieret „ pastor porcorum, qui erat socius Angelorum. Propter hoc vitium, propter „ hoc magnum superbiæ peccatum Deus „ humilis venit. Hæc causa, hoc peccatum magnum, iste ingens morbus animorum, omnipotentem medicum de cælo deduxit, atque ad formam servi humiliavit, contumeliis egit, ligno suspendit, ut per salutem tantæ medicinæ curetur hic timor".

Quid igitur? Ut ex hac ingenti ruina, in quam non superbia præcipitat, eruamur, ut æternam perditionem vitemus, cujus illa initium est, sequamur non jam consilium, sed præceptum, & quidem gravissimum sancti viri, ne umquam tam horrendum vitium aut in sensu nostro, aut in verbis, aut operibus nostris dominari permittamus: toto studio: tota mentis sollicitudine intimiores cordis nostri latebras inspiciamus, atque scrutemur, ne umquam tacite, ac silenter obrepat, nosque, nostrasque actiones corrumpat: studeamusque, quanta possumus, attentione humilitati, quæ ipsi directe opponitur, & *quæ sola salvare potest animas nostras*. Humilitas, inquit S. Augustinus serm. 351. *pene una disciplina christiana est*, *Doctrina*, subdit serm. 160. de verbis Apost. *christianæ humilitatis præceptum est, humilitatis commendatio*. Qua in sententia ita firmus hærebat, ut Epist. 118. asserere non dubitavit, se nedum habere humilitatem, ut præstantissimam magisque necessariam virtutem, sed quodammodo ut solam inter virtutes christianas. Unde dicebat Dioscoro: *Ut te Christo tota pietate subdas velim, nec aliam tibi ad acquirendam, & obtinendam veritatem viam munias, quam quæ munita est ab illo, qui gressuum nostrorum tamquam Deus videt infirmitatem. Ea est autem prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, & quoties interrogares, hoc dicerem: non quia alia non sint præcepta, quæ dicantur; sed nisi humilitas omnia quæcumque bene facimus, & præcesserit, & comitetur, & secuta fuerit, & proposita, quam intueamur, & apposita, cui adhæreamus, & imposita, qua reprimamur, jam nobis de aliquo bono facto gaudentibus totum extorquet de manu superbia. Itaque sicut Rethor ille nobilissimus* (Demosthenes), *cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquentiæ præceptis observari oportere*, pronunciationem *dicitur respondisse: cum quæreretur quid secundo, eamdem* pronunciationem: *quid tertio, nihil aliud quam* pronunciationem *dixisse; ita si interrogares, & quoties interrogares de præceptis christianæ religionis, nihil me aliud respondere, nisi humilitatem, liberet, etsi forte alia dicere necessitas cogeret*. Hæc ille sapientissime.

Divo Augustino succinunt cæteri Ecclesiæ Patres. S. Leo Magnus Serm. 7. de Epiphania ita scribit, *Humilitas est tota christianæ sapientiæ disciplina, tota victoria Salvatoris, qua & Diabolum superavit, & mun-*

mundum, humilitate est concepta, humilitate est confecta. S. Joan. Chrysostomus hom. 4. in Matth. *Humilitas sapientiæ mater est, quam qui possederit, cætera reliquarum virtutum membra procul dubio possidebit*. Cassianus Collat. 15. cap. 17. *Humilitas est omnium magistra virtutum, cælestis ædificii firmissimum fundamentum, donum proprium, atque magnificum Salvatoris*. Atque ut cæteros mittam, S. Bernardus lib. 5. de Consid. cap. 14. *Virtutum bonum quoddam, & stabile fundamentum est humilitas. Nempe si nutet illa, virtutum aggregatio non nisi ruina est*.

Ar enimvero quis est inter Christianos Scripturarum, maximeque Christi Domini oraculis eruditos, qui humilitatis excellentiam, ac necessitatem non agnoscat, non prædicet, non commendet? Sed quam multi sunt, qui genuinam humilitatis notionem prorsus ignorant. Nam ferme omnes sterili quadam humilitatis cognitione contenti, quæ potior est, & in affectu maxime posita, humilitatem nullatenus curant. Hos ita redarguit, atque instruit S. Bernardus Abbas *serm. 42. in Cant.* declarans, quænam sit vera humilitas, quæ nobis præcipitur, & ad salutem nobis necessaria est. „ Est humilitas, inquit, „ quam nobis veritas parit, & non habet „ calorem: & est humilitas, quam charitas format, & inflammat: atque hæc „ quidem in affectu: illa in cognitione „ consistit. Etenim tu, si temetipsum intus ad lumen veritatis, & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione dijudices, non dubito quin humilieris & tu in oculis tuis factus vilior tibi ex hac „ vera cognitione tui, quamvis nedum „ fortasse patiaris in oculis aliorum. Eris „ igitur humilis, sed opere inferiori veritatis, & minime adhuc de amoris infusione. Nam si veritatis ipsius, quæ te „ tibi veraciter, atque salubriter demonstravit, sicut splendore illuminatus, ita „ affectus amore fuisses; voluisses procul „ dubio, quod in te est eamdem de te „ omnes tenere sententiam, quam ipsam „ apud te veritatem habere cognoscis: „ sane, quod in te est, dixerim, quoniam „ plerumque non expedit innotescere omnibus omnia, quæ noscimus de nobis, „ atque ipsa veritatis charitate, & charitatis veritate vetamur palam fieri velle, „ quod noceat agnoscenti. Alioquin si privato amore tui tentus, detines pariter „ intra te judicium veritatis inclusum, „ cui dubium est, minus te veritatem diligere, cui proprium præfers vel commodum, vel honorem? Vides igitur non „ esse idipsum, hominem de seipso non „ altum jam sapere veritatis lumine redargutum, & humilibus sponte consentire, munere charitatis adjutum: illud „ enim necessitatis est, hoc voluntatis. „ Christus semetipsum exinanivit, formam „ servi accipiens, & formam humilitatis „ tradens. Ipse se exinanivit, ipse se humiliavit, non necessitate judicii, sed „ nostri charitate. Time Deum, & noli „ hanc rem pessimam facere, ut quem „ humiliat veritas, extollat voluntas. „ Hoc enim resistere est veritati. hoc pugnare contra Deum. Magis autem acquiesce Deo, & sit voluntas subdita veritati, nec tantum subdita, sed & „ devota. *Nonne Deo*, inquit, *subjecta* „ *erit anima mea?* At parum est esse „ subditum Deo, nisi sis & omni humanæ creaturæ propter Deum „. Hæc paucis complexus est Doctor Angelicus S. Thomas 2. 2. q. 161. art. 2. inquiens: *Cognitio proprii defectus pertinet ad humilitatem, sicut regula quædam directiva appetitus: sed in ipso appetitu consistit humilitas essentialiter*. Studeamus itaque cognitioni propriorum defectuum, sed magis studeamus amori humilitatis, ut similes efficiamur

mur Magistro, & Salvatori nostro dicenti: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*: illudque præmium amplissimum assequamur, quod vere humilibus repromisit.

CAPUT III.

De Avaritia, ac vitiis, quæ ex ea prodeunt.

DOCTRINA.

I. *Quid sit, & in qua consistat* avaritia *secundum capitale peccatum*.

II. *Avaritia duplici virtuti opponitur, justitiæ nempe, & liberalitati*.

III. *Prout apponitur justitiæ, ex genere suo peccatum lethale est. Non autem prout opponitur liberalitati, licet lethale sæpe fiat ex nimia divitiarum affectu*.

IV. *S. Thomæ doctrina de hoc immoderata divitiarum affectu pluribus confirmatur*.

V. *Quid ex hac doctrina consequatur*.

VI. *Vitia, quæ ex avaritia prodeunt, recensentur, & explicantur; ac primum de* proditione.

VII. *Regulæ plures pro dignoscenda gravitate* proditionis.

VIII. *Nedum amica, sed etiam hosti data fides servanda est*.

IX. *Quando nefas est arcana commissa revelare*.

X. *Proditionis crimen incurrit, qui alienas litteras aperit, aut resignat*.

XI. *Exceptiones regulæ generalis*.

XII. *De tribus aliis avaritiæ filiabus*, fraude fallacia, & perjurio *definitiones*.

XIII. *De quinta avaritia sobole, nempe* inquietudine, *seu nimia sollicitudine rerum temporalium*.

XIV. *Sexta avaritiæ proles, scilicet* violentia *exponitur, & quando lethale peccatum sit, determinatur*.

XV. *Plures alii casus, in quibus non nisi cum gravi peccato fieri contingit*.

XVI. *Alii casus* violentiæ *lethaliter culpabilis afferuntur*.

XVII. *Violentiæ lethalis rei sunt parentes, qui filios, aut filias vel ab instituta religioso suscipienda retrahunt, vel ad illud suscipiendum cogunt*.

XVIII. *De postrema avaritiæ prole, scilicet de* obduratione contra misericordiam.

XIX. *Quoties hæc lethale peccatum fit*.

XX. *De vitio avaritiæ simul, & liberalitati apposito, nimirum* prodigalitate. *Natio ejusdem, & quoties ad lethalis peccati gravitatem pertingit*.

§. I.

Avaritiæ notio, & peccati gravitas.

I. ALTERUM *capitale* peccatum *avaritia* est, quam etiam radicem peccatorum omnium statuit S. Thomas *ex parte executionis*, quemadmodum *ex parte intentionis*, seu *finis* est superbia. Avaritia namque, ut ait 1. 2. q. 81. art. 2. *Est primum id, quod præbet opportunitatem adimplendi omnia desideria peccati, quod habet rationem radicis: Ea quad*, ut ait art. 1. *ad habenda quæcumque temporalis bona potest homo per pecuniam juvari, secundum illud*, Pecuniæ obediunt omnia.

Duas avaritiæ definitiones affert S. Doctor 2. 2. q. 118. quæ in idem tamen recidunt: nempe art. 1. avaritia *est immoderatus amor habendi*; & art. 4. *inordinatus amor divitiarum*. Itaque manifestum est, & ex ea satis constat, ideo avaritiam peccatum esse, non quia *habendi*, *aut divitiarum amor* seipso malus sit, sed quatenus *inordinatus* est: *Bonum* quippe *consistit in debita mensura*, a deoque *necesse est, quod per excessum, vel diminutionem illius mensuræ malum proveniat*. Quod contingit, *dum homo supra debitum modum vult acquirere divitias, vel retinere*, in quo avaritia sita est.

Hæc *immoderatio habendi*, sive *divitiarum*

rum dupliciter considerari potest ex eodem S. Thoma *ad* 2. „ Uno modo immediate, „ quantum ad acceptionem, vel conser- „ vationem ipsarum, ut scilicet homo plus „ debito eas acquirat, vel conservet: & „ secundum hoc est *directe peccatum in pro-* „ *ximum*: quia in exterioribus divitiis non „ potest unus homo superabundare, nisi „ alteri deficiat: quia bona temporalia „ non possunt simul possideri a multis. „ Alio modo potest importare immoderan- „ tiam circa interiores affectiones, quas „ quis ad divitias habet, puta quod im- „ moderate aliquis divitias amet, aut de- „ sideret, aut delectetur in eis. Et sic „ avaritia est peccatum hominis, quia per „ hoc deordinatur ejus affectus, licet non „ deordinetur corpus, sicut per vitia car- „ nalia. Ex consequenti autem est pecca- „ tum in Deum, sicut & omnia peccata „ mortalia: in quantum homo propter bo- „ num temporale contemnit æternum ".

II. Duplici virtuti opponitur, aut opponi potest peccatum avaritiæ: nempe *justitiæ*, cum scilicet aliquis ex nimio, & immoderato amore habendi, sive divitiarum bona acquirit, sive furto, sive rapina, sive usura, aut concussionibus, aliisque modis hujusce generis, quibus jus proximi læditur. Præcipue vero opponitur virtuti *liberalitatis*, prout scilicet immoderantiam importat circa interiorem affectum divitiarum, *puta*, inquit S. Thomas art. 3. *cum quis nimie amat, vel desiderat divitias, aut nimis delectatur in eis, etiamsi nolit rapere aliena*. Liberalitas namque moderatur hujusmodi affectionem, illudque efficit, ut homo propter inordinatum affectum ad pecuniam, non impediatur *a quocumque debito usu ejusdem*, usu videlicet, qui pertinet vel ad seipsum in sumptibus, & expensis, vel ad alios in congruis donationibus.

III. At num semper avaritia peccatum *lethale* est? Quæstionem resolvit S. Thomas *art.* 4. ex his, quæ prædocuerat: si enim avaritia sumatur, prout *justitiæ* opponitur, *ex genere suo* peccatum esse lethale extra dubium est: *Sic enim ad avaritiam pertinet, quod aliquis injuste accipiat, vel retineat res alienas, quod pertinet ad rapinam, vel furtum, quæ sunt peccata mortalia*, quamquam *propter actus imperfectionem* contingat in hoc genere avaritiæ aliquid esse peccatum veniale.

Quod si avaritia accipiatur prout opponitur *liberalitati*, ut solum importat inordinatum affectum erga divitias; si tantum crescat divitiarum amor, *quod præferatur charitati*, ut scilicet *propter amorem divitiarum aliquis non vereatur facere contra amorem Dei, & proximi, sic avaritia erit peccatum mortale. Si autem inordinatio amoris intra hoc sistat, ut scilicet homo, quamvis superflue divitias amet, non tamen præferat earum amorem amori divino, ut si propter divitias non velit aliquid facere contra Deum, & proximum; sic avaritia est peccatum veniale*. Quibus consentanea sunt quæ habet *q.* 13. *de Malo art.* 2. *Si tantus sit amor, & desiderium bonorum temporalium, quod in eis finis constituatur, avaritia semper erit mortale peccatum. Converti enim ad bonum creatum, sicut ad finem, facit aversionem ab incommutabili bono, quod debet esse ultimus finis*.

IV. Solida hæc S. Thomæ doctrina tota attentione perpendenda est, ac juxta eam intelligenda, quæ habentur in Sacris litteris, & Ecclesiæ Patribus. Sic e. gr. dictum illud Eccles. *Avaro nihil scelestius*. Sic Isaiæ cap. 5. *Ve qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis, usque ad terminum loci. Numquid habitabitis vos soli in medio terræ?* Sic illud apud Ezech. cap. 22. *Principes ejus in medio ejus, quasi lupi rapientes prædam ad effundendum sanguinem, & avare lucra sectanda*. Sic etiam

Ape-

Apostolus 1. ad Corinth. cap. 6. avaritiam inter peccata enumerat, quæ excludunt homines a regno Dei, dicens: *Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri.. neque fures, neque avari &c. regnum Dei possidebunt*: ubi expresse discernit avaritiam a furto, aliisque vitiis a regno Dei excludentibus, eamque iis accenset.

Sed nihil expressius, meo facile judicio, designat etiam solum immoderatum divitiarum affectum satis esse ad mortale peccatum, quo meretur homo pœnam æternam, quam illa Christi parabola apud Lucam cap. 12. hominis cujusdam divitis, qui cum uberes fructus ex agro percepisset, *cogitabat intra se dicens: quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos? Et dixit: hoc faciam: destruam horrea mea, & majora faciam, & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi: & dicam animæ meæ: anima, habes multa bona posita in annos plurimos. Requiesce, comede, bibe, epulare. Dixit autem illi Deus: stulte, hac nocte animam tuam repetunt a te: & quæ parasti, cujus erunt? Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum dives*. ,, Dives ,, ille aliena non quærebat (inquit S. Augustinus serm. 178.) non de cujusquam ,, vicini agris, non limite perturbato, ,, non spoliato paupere, non circumvento ,, simplice, sed tantummodo de suis colligendis cogitabat. Nihilominus *stultum* ,, cum Dominus vocavit, & ut stultum increpavit: ait enim illi Dominus: stulte, ,, ubi tibi sapiens videris, ibi stulte. Stulte, inquit, hac nocte repetam a te animam: hæc quæ præparasti, cujus erunt? ,, Si servaveris, tua non erunt: si erogaveris, tua erunt.... Ecce increpatur ,, ut stultus male recondens. Si stultus est, ,, qui recondit sua, vos invenite nomen ,, ei, qui tollit aliena.... Fortassis aliquis respondeat, & dicat: non valde ,, magna pœna erat illi homini, cui dicit ,, Deus, *stulte*. Non sic dicit Deus, *stulte* ,, quomodo homo dicit. Tale in quemquam Dei verbum, judicium est. Nunquid enim Deus stultis daturus est regnum cœlorum? Quibus autem non est ,, daturus regnum cœlorum, quid eis restat, nisi pœna gehennarum?

V. Ex his inferre necessum est lethale peccatum esse novas, & novas opes indefinenter congregare, & insatiabili cupiditate magis incubare divitiis temporalibus amplificandis, quam spiritualibus, & æternis per eleemosynas, aliaque pia opera comparandis. Hinc Apostolus 1. Tim. cap. 6. fideles monet, *Habent alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes erraverunt a fide*. Quod exemplo plurimorum, qui tempore persecutionis in Christianos sevientis lapsi sunt, probat, ac luget S. Cyprianus Martyr in lib. *de lapsis. Ipsos namque*, ait, *decepit patrimonii sui amor cæcus, nec ad recedendum parati, aut expediti esse potuerant, quos facultates suæ velut compedes ligaverant.... Quomodo cælum petunt, & ad sublimia, & alta contendunt, qui terrenis cupiditatibus degravantur? Possidere se credunt, qui potius possidentur, census servi, nec ad pecuniam suam domini, sed magis pecuniæ mancipati. Ad pericula itaque hæc devitanda oportet, ut affectionem habendi moderemur, nec terrenis divitiis inhæreamus*.

§. II.

De vitiis, sive peccatis, quæ ex avaritia consequuntur.

Ex avaritia plura oriri vitia, & peccata dubitandum non est, & aliqua horum jam

tetigimus. Præcipua recenset S. Thomas *art.* 8. eaque sunt *proditio*, *fraus*, *fallacia*, *perjurium*, *inquietudo*, *violentia*, *&* *contra misericordiam obduratio*: de his, aut potius de horum quibusdam pauca adnotare hic sufficiat.

De Proditione.

Proditio est *manifestatio illicita rei alicujus, vel personæ in detrimentum proximi contra fidem ipsi debitam*. Peccatum mortale est ex genere suo, & quadrupliciter contingit: primo prodendo personam, quomodo Judas Christum ex avaritia prodidit; 2. prodendo loca, e. g. urbem, castrum &c. 3. prodendo res mobiles, puta pecuniam, aurum &c. 4. prodendo secreta sibi commissa, aut ex jure naturæ celanda, v. g. litteras alterius alienis deferendo aut manifestando. De hac quasdam regulas subjicio, ut innotescat quandonam peccatum lethale sit, & quando nullum, aut leve tantum peccatum est.

VII. *Prima* itaque regula sit: Proditio lethale peccatum est, quoties aliquis vel simulata specie amicitiæ aliquem in manus hostium tradit, aut factum aliquod manifestat, ex quo grave proximo damnum indebite causatur. Sic grave peccatum fuit Dalilæ meretricis proditio, dum Samsonem in sinu suo recumbentem, abrasis crinibus, viribus destitutum in manus Philisthæorum tradidit, a quibus pecuniam acceperat. Sic Doegus proditionis delictum commisit Sauli manifestans Davidem ab Achimeleco domi receptum. Sic Joabus occurrens Amasæ regii exercitus duci specie amicitiæ interfecit ipsum. Sic jam memoratus Judas osculando Christum Dominum inimicis tradidit.

Regula *secunda*: Lethalis criminis reus est quisquis arcem, aut urbem, aliumve locum, seu fidei suæ, seu alienæ commissum, & a legitimo Domino possessum, hostibus tradit. Nam fides, & justitia hujusmodi proditione violantur, & grave nocumentum infertur locorum Domino. Unde Concilium Andegavense can. 6. decernit: *Qui in tradendis, vel capiendis civitatibus interfuisse fuerint detecti, non solum a Communione habeantur alieni, sed ne conviviorum quidem admittantur esse participes.*

Regula *tertia*: Nedum minime peccat, sed etiam recte se gerit, qui, cum possit, perduelles tradit legitimo Principi, adversus quem conjurent, aut seditiosos, aut alios boni communis hostes manifestat. Hujus exemplum præter alia habetur in 2. Reg. cap. 20. in sapiente muliere de Abela, quæ Sebam filium Bochri rebellem adversus David, tradendum suasit Joab civitatem nomine Regis obsidenti.

VIII. Regula *quarta*: Lethalis proditio est, si quis in re gravi fidem, nedum amico, sed & hosti datam violat. Hanc regulam tradit S. Augustinus epist. 189. his verbis: *Fides quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem bellum geritur, quanto magis amico pro quo pugnatur?* Et S. Thomas eamdem regulam egregie probat, simulque docet, quid fas, aut nefas sit in hac materia sæpe occurrente 2. 2. *q.* 40. *art.* 3. ubi quærit, *utrum sit licitum in bellis uti insidiis?* Sic ergo docet: „ Insidiæ ordinantur ad fallendum hostes. „ Dupliciter autem aliquis potest falli ex „ facto, vel dicto alterius. Uno modo „ ex eo, quod ei dicitur falsum, vel non „ servatur promissum: & *istud semper est* „ *illicitum*. Et hoc modo nullus debet „ hostes fallere. *Sunt enim quædam jura* „ *bellorum, & fœdera etiam inter ipsos ho-* „ *stes servanda*, ut Ambrosius dicit in lib. „ 1. *de Offic.* . . . . Alio modo aliquis po- „ test falli ex dicto, vel facto nostro, quia „ ei propositum, aut intellectum non ape- „ rimus. Hæc autem semper facere non

„ tene-

„ tenemur : quia etiam in doctrina sacra multa sunt occultanda, maxime infidelibus, ne ne irrideant &c. Unde multo magis ea, quæ ad impugnandum inimicos paramus, sunt eis occultanda. Unde inter cætera documenta rei militaris, hoc præcipue ponitur de occultandis consiliis, ne ad hostes perveniant &c. Et talis occultatio pertinet ad rationem insidiarum, quibus licitum est uti in bellis justis. Nec proprie hujusmodi insidiæ vocantur fraudes, nec justitiæ repugnant, nec ordinatæ voluntati. Esset enim inordinata voluntas, si aliquis vellet nihil sibi ab aliis occultari ".

IX. Regula *quinta* : Quisquis arcanum, quod in alterius detrimentum vergit, aperit, aut evulgat, reus est peccati mortalis *proditionis*. Id namque legi naturæ, fidei, amicitiæ, & justitiæ repugnat. Unde Proverb. 12. dicitur : *Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana : qui autem fidelis est, celat amici commissum*. Hinc Divus Thomas 2. 2. *q.* 68. *art.* 1. *ad* 3. ait generatim : *Revelare secreta in malum personæ est contra fidelitatem*.

Regula *sexta* : Proditio damnabilis non est, sed debita, prodere arcana, quæ in damnum communitatis vergunt. Hæc aperte traditur ab Angelico Præceptore loco laudato, ubi cum dixisset : *Revelare secreta in malum personæ est contra fidelitatem*, statim subdit: *Non autem si revelentur propter bonum commune, quod semper præferendum est bono privato. Et ideo contra bonum commune nullum secretum licet suscipere*. Id confirmat *q.* 70. *art.* 1. *ad* 2. postquam enim docuit nunquam esse revelanda, quæ in Sacramentali Confessione novimus, subjicit : „ Circa vero ea, quæ aliter homini sub secreto committuntur, distinguendum est. Quandoque enim sunt talia, quæ statim, cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur, pura, si pertinet ad corruptionem multitudinis spiritualem, vel corporalem, vel in grave damnum alicujus personæ, vel si quid aliud est hujusmodi, quod aliquis propalare tenetur, vel testificando, vel denunciando. Et contra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum: quia in hoc frangeret fidem, quam alteri debet. Quandoque vero sunt talia, quæ quis prodere non tenetur. Unde potest obligari ad hoc, quod sibi sub secreto committuntur : & tunc nullo modo tenetur ea prodere &c. "

X. Regula *septima* : Proditionis crimen incurrit, qui alienas litteras referat, aut resignat. Ita generatim hæc regula posita tamquam certa tenenda est: siquidem hæc litterarum reseratio juri gentium contraria est, ac publicæ fidei adversatur. Cum enim quilibet jus habeat celandi cogitationes suas, & cui voluerit, patefaciendi ; nullum jus habet alter cogitationes, & arcana consilia, vel negotia litteris commissa, & sigillo munita cognoscendi. Unde nedum injustæ curiositatis, sed etiam proditionis delictum incurrit, qui aperit aliorum litteras obsignatas, invitis Dominis.

Exceptio tamen duplex huic regulæ communi adhibenda est : ac prima quidem, dum certus quispiam moraliter est, res admodum leves in alienis litteris contineri: tunc enim non nisi leve peccatum committit : nullum vero, si ejusmodi litteras vel in proprium, vel in tertii, ac præsertim communitatis damnum conscriptas esse, non temere, sed magna probabilitate judicet. Publica etiam authoritate alienæ litteræ licite referantur, scilicet Regis, Proregis, Præfecti urbis, & provinciæ, aut Ducis exercitus mandato tempore belli, jussu itidem Magistratum, cum ad eos scriptæ sunt, qui in alicujus criminis suspicionem veniant.

Alia

Alia exceptio est relate ad personas quidem privatas, sed quæ aliquod jus, aut authoritatem servant in inferiores. Quare licitum est Patri, ac Matri litteras aperire filiorum, ac filiarum, idemque judicandum de iis, qui Patris, & Matris loco succedunt post ipsorum mortem. Item eadem potestate gaudet vir respectu uxoris suæ, cujus est caput. Unde in Concilio Illiberitano can. ultimo sancitum est, *ne fœminæ suo potius quam maritorum nominibus, laicis scribere audeant, qui fideles sunt, vel litteras alicujus pacificas ad suum nomen scriptas accipiant*. Demum licet Superioribus religiosorum hominum, & Abbatissis, aut Priorissis Monialium, quibus litterarum scriptio, aut receptio juxta regulam, aut Constitutiones absque Superioris licentia interdicta est, subditorum, aut subditarum litteras aperire, ac legere.

De Fraude, Fallacia, & Perjurio.

De tribus hisce avaritiæ filiabus pauca dicam, quoniam alibi fusior sermo habendus est. *Fraus* definitur: *Astuta deceptio alterius in facto*. Ex genere suo peccatum mortale est, & locum habet multiplicem in contractibus tam ratione materiæ, quam ratione pretii &c. de quibus in septimo decalogi præcepto.

Fallacia est *astuta deceptio alterius in verbo*, seu verborum mendacium, aut æquivocorum dolosa usurpatio ad decipiendum proximum. De hac plura in octavo præcepto.

Perjurium est ejusmodi *verborum fallax usurpatio juramento firmata*. De hac præsertim in secundo. Hæc vitia oriri maxime ex avaritia declarat S. Thomas *q.* 55. *art.* 8. inquiens: „ Prudentia carnis, & „ astutia cum dolo, & fraude quamdam „ similitudinem habet cum prudentia in „ aliquali usu rationis. Præcipue autem „ inter alias virtutes morales usus rationis „ rectæ apparet in justitia, quæ est in appetitu rationis. Et ideo usus rationis „ indebitus etiam in actione apparet in „ vitiis oppositis justitiæ. Opponitur autem ipsi maxime *avaritia*. Et ideo prædicta vitia maxime ex avaritia oriuntur.

De Inquietudine.

XIII. Inter vitia ex avaritia derivata ponitur quinto loco *inquietudo*, quæ definiri solet: *immoderata, & anxia mentis applicatio ad acquirendas, aut conservandas divitias*. Hanc inquietudinem, sive nimiam temporalium rerum sollicitudinem designavit, reprobavitque Christus Dominus, cum apud *Matth. cap.* 6. dixit: „ Non „ potestis Deo servire, & mammonæ. „ Ideo dico vobis, ne solliciti sitis animæ „ vestræ, quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Nonne anima plus est, quam esca, & corpus, „ plusquam vestimentum? Respicite volatilia cæli &c. Nonne vos magis pluris „ estis illis? Et de vestimento quid solliciti estis? Considerate lilia agri &c. Nolite ergo solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo „ operiemur. Hæc enim omnia gentes inquirunt &c. Quærite ergo primum regnum Dei, & justitiam ejus, & hæc „ omnia adjicientur vobis“: Super quem textum hæc habet S. Augustinus *lib.* 2. *de serm. Domini in monte cap.* 16.:„ Quid interest inter bonum quod appetendum „ est, & necessarium, quod sumendum „ est, hac sententia declaravit. Regnum „ ergo, & justitia Dei bonum nostrum est: „ & hoc appetendum, & ibi finis constituendus, propter quod omnia faciamus, „ quæcumque facimus. Sed quia in hac „ vita militamus, ut ad illud regnum „ pervenire possimus, quæ vita sine his „ necessariis agi non potest, *apponentur* „ *vobis hæc*, inquit: *sed vos regnum Dei*,

„ *& ju-*

„ *& justitiam ejus primum quærite*. Cum „ enim dixit illud *primum*, significavit, „ quia hoc posterius quærendum est, non „ tempore, sed dignitate: illud tamquam „ bonum nostrum: istud tamquam necessa„ rium nostrum, necessarium autem " &c. Qui ergo, sicut avari solent, hoc secundum, bona scilicet temporalia, primum quærunt, qui nempe finem ultimum in his rebus, quæ non primum quærendæ sunt, constituunt, qui se ita curis terrenis immergunt, ut negligant *regnum Dei*, *& justitiam ejus*, hi proculdubio rei evadunt lethalis peccati, divinique præcepti transgressores.

De Violentia.

XI. Sexta avaritiæ deterrima proles *violentia* est, quæ definiri potest *rei alienæ per vim usurpatio*. Hujus delicti ex suo genere profecto lethalis rei in primis sunt divites, qui pauperes opprimunt rapinis, oneribus, injustis vectigalibus, injuriis &c. Hi siquidem leges palam infringunt justitiæ, charitatis, immo humanitatis, quam natura ipsa nos docet, ac ad alios juvandos, veluti corporis ejusdem membra, impellit. De hoc flagitio sermo sæpe est in Scriptura, maxime in Prophetis, qui illud summopere execrantur, dignumque peculiari pœna pronunciant. Unum illud satis sit, quod legitur Amos cap. 8.: „ Audite hoc „ qui conteritis pauperem, & deficere fa„ citis egenos terræ dicentes: quando tran„ sibit mensis, & venundabimus merces: „ & sabbatum, & aperiemus frumentum, „ ut imminuamus mensuram, & augeamus „ siclum, & supponamus stateras dolosas, „ ut possideamus in argento egenos, & „ pauperes pro calceamentis, & quisqui„ lias frumenti vendamus? Juravit Domi„ nus in superbiam Jacob: si oblitus fuero „ usque ad finem omnia opera eorum ".

„ Lethalis violentiæ culpa gravantur quicumque indictiones publicas, tributa, seu, ut vocant, *tallias* imponunt facultatum proportione minime servata, & pauperum onera aggravant, ut ditiores sublevent, aut ipsi præstationes suas minuant. Quemadmodum etiam nobiles, qui ex agris indictiones, seu *tallias* non solvunt, quoties communes sunt, ac solvere tenentur. Ex hoc enim consequitur, ut hujusmodi onera Consules, aut Communitates oppidorum in cæteros incolas refundere cogantur. Adversus hujusmodi crimen zelum suum acuit Salvianus *lib. 5. de Gubernat. Dei*, inquiens: „ Illud indignius, ac pœ„ nalius, quod omnium onus non omnes „ sustineant: immo quod pauperculos ho„ mines tributa divitum premunt, & in„ firmiores ferunt sarcinas fortiorum. Nec „ alia causa est, quod sustinere non pos„ sunt, nisi quia major est miserorum sar„ cina, quam facultas. Res diversissimas, „ dissimilimasque patiuntur, invidiam, & „ egestatem. Invidia est enim in solutione, „ egestas in facultate. Quis existimare rem „ hujus iniquitatis potest? solutionem su„ stinent divitum, & indigentiam mendi„ corum. Plus multo est, quod dicturus „ sum. Adjectiones tributarias ipsi inter„ dum divites faciunt, pro quibus paupe„ res solvunt .... Veniunt plerumque „ novi Nuncii, novi Epistolarii a summis „ Potestatibus missi, qui commendantur „ illustribus paucis ad exitia plurimorum, „ decernuntur his nova munera, decer„ nuntur novæ indictiones. Decernunt „ potentes, quod solvant pauperes; de„ cernit gratia divitum, quod perdat tur„ ba miserorum. Ipsi enim in nullo sen„ tiunt, quod decernunt ".

XV. Peccatum lethale est violentia, quæ adhibetur in tributorum impositione, & remissione, dum æque non fit omnibus spectatis locorum, & hominum facultatibus, & oneribus. De hoc immani flagitio

tio ita Salvianus idem loco citato: „ Sicut „ sunt in aggravatione pauperes primi; „ ita in relevatione postremi. Si quando „ enim defectis urbibus minuendas in ali„ quo tributarias functiones Potestates sum„ mæ existimaverint, illico remedium cun„ ctis datum soli inter se divites partiun„ tur. Quis tunc pauperum meminit? „ Quis ad communionem beneficii humiles, „ & egestuosos vocat? Quis eum, qui pri„ mus est semper in sarcina: vel ultimo „ loco esse patitur in medela? Et quid „ plura? Tributarii omnino pauperes non „ putantur, nisi cum his tributi cumulus „ imponitur. Extra numerum autem tri„ butariorum sunt, cum remedia dividun„ tur. Et putamus, quod pœna divinæ „ severitatis indigni sumus; aut credimus, „ cum iniqui nos jugiter simus, quod Deus „ justus in nos omnino esse non debeat ".

Aliud lethalis violentiæ scelus idem Author describit, ac damnat eodem loco, Magnatum nempe divitum, ac potentum quorumcumque hominum, qui pauperibus patrocinium suum vendunt, & ab eis munera, obsequia, & servitutes indebitas, & operas exigunt, prætextu clientelæ, & vexationes majores redimere cogunt minorum vexationum tolerantia. „ Tradunt se, „ ait ille, pauperes ad tuendum, prote„ gendumque Majoribus, deditities se di„ vitum faciunt, & quasi in jus eorum, „ ditionemque transcendant. Nec tamen „ grave hoc, aut indignum arbitrarer: „ immo potius gratularer hanc Potentium „ magnitudinem, si patrocinia ista non „ venderent, si quod se dicunt humiles „ defensare, humanitati tribuerent, non „ cupiditati. Illud grave, ac peracerbum „ est, quod hac lege tueri pauperes vi„ dentur, ut spolient: hac lege defen„ dunt miseros, ut miseriores faciant de„ fendendo. Omnes enim hi, qui defen„ di videntur, defensoribus suis omnem „ fere substantiam suam, prius quam de„ fenduntur, addicunt, ac sic, ut patres „ habeant defensionem, perdunt filii hæ„ reditatem. Ecce quæ sunt auxilia, ac „ patrocinia Majorum. Nihil susceptis tri„ buunt, sed sibi. Hoc enim pacto ali„ quid parentibus temporarie attribuitur, „ ut in futuro totum filiis auferatur. Ven„ dunt itaque, & quidem gravissimo pre„ tio. Et utinam venderent usitato more, „ atque communi! Aliquid forsitan rema„ neret emptoribus. Novum quippe hoc „ genus venditionis, & emptionis est. „ Venditor nihil tradit, & totum accipit. „ Emptor nihil accipit, & totum penitus „ amittit.... Quis æstimare hoc malum „ possit? Rebus eorum incubant pervaso„ res, & tributa miseri pervasoribus sol„ vunt. Post mortem patris nati obsequiis „ juris sui agellos non habent, & agrorum „ munere enecantur: ac per hoc nihil „ sceleribus tantis agitur, nisi ut qui pri„ vata persuasione nudati sunt, publica „ afflictione moriantur &c. "

XVI. Ad culpam violentiæ lethalem refertur ea, qua nobiles, aut Magnates pauperibus suas domos, aut agros adimunt, aut vendere cogunt, etiam justo pretio. Quoad primum attinet, res nimium manifesta est, illudque maledictione ferit Propheta Michæas dicens cap. 2.: *Væ qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris.... Et concupierunt agros, & violenter tulerunt, & rapuerunt domos &c.* Et Proverb. 23. legimus: *Ne attingas parvulorum terminos, & agrum pupillorum ne introeas. Propinquus enim illorum fortis est, & ipse judicabit contra te causam suam.*

Quoad alteram partem spectat, ex historia Achabi apertissime colligitur, qui Nabathis vineam concupiscens hortis suis amplificandis opportunam, ipsum cogere voluit, ut eam venderet justo pretio, cumque ille negasset, quia vendere nolebat

bat *hereditatem Patrum suorum*, illum impia Jezabel calumniis oppressit. Ex quo facto sic dissterit S. Ambrosius lib. de Nabat cap. 9. *Utinam non approperes rapinam: utinam, quod concupieris, non extorqueas, utinam alienum non petas, negatum praetermittas, excusatum patienter feras, non audias illam Jezabel, quae est avaritia, quodam profluvio vanitatis dicentem: ego tibi dabo possessionem, quam desiderat &c. Quid enim in illa historia, nisi divitum avaritia describitur? haec est Jezabel non una, sed multiplex, non unius temporis, sed temporum plurimorum &c.*

Idem confirmat S. Joann. Chrysost. *hom.* 87. *in Matth.*, inquiens: ,, Noli dicere ,, quid est, si rem proximi desiderabo? ,, Hoc enim Achab Regem perdidit. Nam ,, quamvis pretium dederit, veruntamen ,, quia a nolente accepit, pœnas luit. ,, Emptor enim non cogere, sed persuadere debet. Quod si vero æquum pretium ,, persolvens tanto supplicio affectus est; ,, qui nullo pretio dato aliena rapit, praesertim cum gratiæ documentis fit roboratus, quam punitionem non meretur"?

Lethalis item violentiæ rei sunt juxta S. Augustinum *serm.* 1., alias 15. de diversis, qui proximo de usu luminis in domibus suis lites injustas intentant, easque demoliri cogunt. ,, Plerumque, ait, homines de ,, usu solis, & luminis in ædificiis suis lites injustissimas concitant, & ut fenestris ,, suis radii liberiores aliquanto largius infundantur, domos alienas dejicere sæpe ,, moliuntur, & eos, qui contradixerint, ,, etiamsi jure certissimo contradicant, ,, inimicitiis acerbissimis insectantur. Si ,, quem igitur infirmorum potentior aliquis ,, injuste, ac nefarie propter usum solis ,, oppresserit, diripuerit, in exilium etiam, ,, mortemque compulerit, solis est crimen, ,, quo ille abundantius uti desiderat, an ,, potius male utentis iniquitas, qui dum ,, cupit corporis oculis temporale lumen ,, largius acquirere, cubiculum cordis luci non aperit æquitas"?

Eodem lethalis violentiæ peccato implicantur divites, qui suis opibus, aut auctoritate freti, pauperes ad judicium tribunalia pertrahunt, corruptisque vel pecunia, vel favore judicibus opprimunt, aut lites pauperibus intentatas malis artibus ita pertrahunt, ut ab iis continuandis omnino desistere compellantur. Horum iniquitas satis aperta est, ad eamque amplius declarandam sanctissimi Jobi textum afferam cum S. Gregorii Magni commentario. Sic itaque testatur ille cap. 31. *Si contempsi subire judicium cum servo meo, & ancilla mea, cum disceptarent adversum me. Quid enim faciam, cum surrexerit ad judicandum Deus &c.?* Quem locum Magnus Pontifex exponens, ait: ,, Quis digne considerare ,, valeat hujus viri tam sublimia virtutum ,, moderamina? In quo tanta est auctoritas regiminis, ut ad silentium restringantur Duces; tanta humilitas cordis, ,, ut ex æquo ad judicium venire permittantur ancillæ. Ex quo apparet mira ,, modo in potestate Principibus potentior, ,, in certamine servis æqualis: in cœtu ,, Principum memor regiminis, in certamine famulorum memor conditionis. Si ,, se quippe sub vero Domino famulum ,, conspicit, ideoque cordis altitudine se ,, super famulos non extollit. Qui venturum judicem cogitat, indesinenter quotidie rationum suarum in melius causas ,, parat: quia dum æternum Dominum ,, tremore cordis intuetur, jura temporalis dominii super subjectos moderari ,, compellitur . . . . Unde Beatus Job, ,, quia ejus judicium, qui super omnia est, ,, metuit, hic ad temporale judicium famulis æqualis venit. Qui ut semper eos ,, in humilitate deprimat, nequaquam in ,, iisdem famulis conspicit, quod sibi sta-

„ tus est dispar, sed quod natura commu- „ nis &c. " Hæc perpendere serio deberent Magnates, ac Principes, dum de controversiis cum inferioribus disceptant, & imitari sanctissimum virum, qui in hisce rebus nullam suæ potestatis rationem habebat, sed quod sibi, & famulis suis congruum, & justum erat, æqualiter tribuebat.

Ne longior sim, & quæ ad alios Tractatus revocantur, huc afferam, tria alia tantum *violentiæ* lethalis peccata, quæ sæpius occurrunt, designare non ommittam. Prius est violentia Magnatum, ac Nobilium relate ad matrimonium: ad quod scilicet subditos suos, vel alios, prout ipsis lubet, cogere volunt, aut ab ipso libere contrahendo directe, vel indirecte deterrent. Nam hujusmodi violentia juri naturali adversatur, quod Matrimonii libertatem vindicat: eamque sacri canones sub pœna excommunicationis interdicunt, ut patet ex Can. *Nullus* causa 2. 36. q. 2., & ex Concilio Aurelianensi IV. Can. 22. Hoc violentiæ genus peculiari decreto vetuit Synodus Tridentina *sess.* 24. *de Reform.* cap. 9. his verbis. „ Ita plerumque tem- „ poralium Dominorum, & Magistratuum „ mentis oculos terreni affectus, atque „ cupiditates excæcant, ut viros, & mu- „ lieres sub eorum jurisdictione degentes, „ maxime divites, vel spem magnæ hæ- „ reditatis habentes, minis, & pœnis adi- „ gant, cum iis matrimonia invitos con- „ trahere, quos ipsi Domini, vel Magi- „ stratus illis præscripserint. Quare cum „ maxime nefarium sit matrimonii liber- „ tatem violare, & ab eis injurias nasci, „ a quibus jura expectantur; præcipit S. „ Synodus omnibus cujuscumque gradus, „ dignitatis, & conditionis existunt, sub „ anathematis pœna, quam ipso facto in- „ currant, ne quovis modo, directe, vel „ indirecte subditos suos, vel quoscumque „ alios cogant, quo minus libere matrimo- „ nia contrahant ".

Violentia alia non minus lethalis spectat parentes, qui liberos suos ad vitam Monasticam, aut Religiosam suscipiendam adhibita vi, vel incusso metu compellunt: libertatem quippe ipsis adimunt, in quam jus nullum habent, præsertim cum agitur de vitæ statu deligendo, in quo ad mortem usque perseverandum est. Hujusmodi violentiam damnarunt Sancti Patres ac nuperrime damnavit Concilium Tridentinum, dum *sess.* 25. *de Regularibus*, *&* *Monialibus* cap. 18.: „ anathemati subjecit omnes, & singu- „ las personas, cujuscumque qualitatis, vel „ conditionis fuerint, tam clericos, quam „ laicos, sæculares, vel regulares, atque „ etiam qualibet dignitate fulgentes, si quo- „ modocumque coegerint aliquam virginem, „ vel viduam, aut aliam mulierem invitam, „ præterquam in casibus a jure expressis, ad „ ingrediendum Monasterium, vel ad susci- „ piendum habitum cujuscumque religionis, „ vel ad emittendam professionem: qui- „ que consilium, auxilium, vel favorem „ dederint, quique scientes eam non spon- „ te ingredi Monasterium, aut habitum „ suscipere, aut professionem emittere, „ quoquo modo eidem actui vel præsen- „ tiam, vel consensum, vel authoritatem „ interposuerint ".

XVII. At non minus e contra peccato lethalis violentiæ obstringuntur, qui ab habitu religionis suscipiendo, vel solemnibus votis nuncupandis, citra justam causam aliquem impediunt. Hæc etiam regula Sacrorum Canonum, & Concilii Tridentini authoritate firmatur; qui hujusmodi violentiæ reos excommunicatione percellunt. Ita imprimis statuit Toletanum Concilium 3. Can. 10. his verbis: „ Pro consultu Ca- „ stitatis hoc sanctum affirmat Concilium, „ ut viduæ, quibus placuerit tenere ca- „ stitatem, nulla vi ad nuptias iterandas „ venire cogantur. Quod si priusquam pro- „ fiteantur continentiam, nubere elege- „ rint,

„ rint, illis nubant, quos propria voluntate elegerint habere maritos. Similis „ conditio & de virginibus habeatur, ne „ citra voluntatem parentum, vel suam „ cogantur maritos accipere. Si quis vero „ propositum castitatis viduæ, vel virginis „ impedierit, a sancta Communione, & a „ liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus".

Et Can. *Puella* causa 20. q. 1. statutum est, ut puellam, vel adolescentem, ætate religiosæ professionis legitima, quæ olim *duodecim* annorum erat, ex hodierna vero disciplina *sexdecim*, parentes, vel tutores a religiosa professione impedire jure non possint. „ Puella, inquit, si ante duo- „ decim annos ætatis sponte sua sacrum „ sibi velamen assumpserit, possunt statim „ parentes, vel tutores id factum irritum „ facere, si voluerint. At si annum, & diem „ id dissimulando consenserint, ulterius „ nec ipsi, ne ipsa mutare hoc poterunt. „ Si vero in fortiori ætate adolescentula, „ vel adolescens servire Deo elegerit, non „ est potestas parentum prohibendi".

Denique Concilium Tridentinum loco laudato, anathemate ferit eos, qui sanctarum virginum, vel aliarum mulierum voluntatem veli accipiendi, vel voti emittendi quoquo modo, sine justa causa impedierint.

De Obduratione contra misericordiam.

XVIII. Hæc est postrema inter septem, quæ a S. Thoma assignantur, *avaritiæ* proles: & definiri potest: *Vitium, quo cor avari adeo tenaciter rebus suis temporalibus affixum est, ut miseriis pauperum non emolliatur ad eorum inopiam sublevandam.* Quoniam de præcepto charitatis proximi alibi opportunius agendum est, ideo quædam solum, quæ immanitatem ostendunt hujus vitii ex avaritia prodeuntis, hic afferam. Itaque.

XIX. In primis lethalis obdurationis contra misericordiam rei sunt, qui rem pauperum usibus necessariam ab illis in pignus accipiunt, ac diu retinent. Hæc obduratio præcepto edito Deuteron. cap. 24. gravibus hisce verbis prohibetur. „ Non accipies loco „ pignoris inferiorem, & superiorem mo- „ lam: quia animam suam opposuit tibi „ &c. Cum repetes a proximo tuo rem ali- „ quam, quam debet tibi, non ingredieris „ domum ejus, ut pignus auferas: sed „ stabis foris, & ille tibi proferet, quod „ habuerit. Sin autem pauper est, non „ pernoctabit apud te pignus, sed statim „ reddes ei ante solis occasum &c. Nec „ auferes pignoris loco viduæ vestimen- „ tum". *Et Exodi cap.* 22. „ Si pignus a „ proximo tuo acceperis vestimentum ante „ solis occasum reddes ei. Ipsum enim est „ solum, quo operitur, indumentum car- „ nis ejus, nec habet aliud, in quo dor- „ miat. Si clamaverit ad me, exaudiam eum: „ quia misericors sum". Hinc etiam Constantinus Imperator suo gravi pœna vetuit, *ne boves aratorii aut aratorium instrumentum pignoris causa a creditoribus abstrahantur.*

2. Lethalis obdurationis contra misericordiam rei sunt, qui frumenta, urgente fame, abscondunt, & culpa sua efficiunt, ut carior annona fit. Hoc peccatum, quod frequens valde est, Spiritus Sanctus gravissime damnat tum Prov. cap. 11., ubi ait: *Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis*: tum Eccl. 4. *Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram: & non relinquas quærentibus tibi retro maledicere. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius.* Temporali simul, & æterna maledictione puniri crudeles illos, & immisericordes, qui annonas abscondunt, ut ex publica calamitate majus lucrum acquirant, testatur S. Joann. Crysostomus *hom.* 39. in *Epist.* 1. *ad Corinth.*, cujus verba absterrere deberent omnes ab hoc delicto: „ Sicut isti, inquit, a carcu-

 „ lio-

„ lione exesum frumentum, & inutile „ redditum projiciunt in amnes; ita eos, „ a quibus id factitatum est, propter hoc „ ipsum inutiles factos Deus in stagnum „ ignis projiciet. Sicut enim frumentum „ arrodit curculio, & vermis; ita impio- „ rum animas exedit crudelitas “.

Hujusce criminis gravitatem adstruit S. Ambrosius *lib. 3. de officiis cap. 6.*, inquiens: „ Non vincat honestatem utilitas, „ sed honestas utilitatem. Hinc dico uti- „ litatem, quæ æstimatur secundum vulgi „ opinionem. Mortificetur avaritia, mo- „ riatur concupiscentia. Sanctus in nego- „ tiationem se introisse negat, quia pre- „ tiorum captare incrementa, non sim- „ plicitatis, sed versutiæ est; & alius ait: „ captans pretia frumenti maledictus in „ plebe est. Definita est sententia, nihil „ disputationi relinquens “.

Quoniam vero, qui hoc crimen committunt, excusationes in peccatis prætexere solent, ideo harum futilitatem ostendit idem S. Pater, aitque eorum nomine: „ Aravi studiosius, ita scilicet se excusant, „ uberius seminavi, diligentius excolui, „ bonos collegi proventus, sollicitus re- „ condidi, servavi fideliter, provide cu- „ stodiri. Nunc in tempore famis subve- „ nio esurientibus, vendo frumentum non „ alienum, sed meum, non pluris quam „ cæteri, immo etiam minori pretio. Quid „ hic fraudis est, cum multi possent pe- „ riclitari, si non haberent, quod eme- „ rent? Num industria in crimen vocatur? „ Num diligentia reprehenditur? Num „ providentia vituperatur? Fortasse dicat: „ & Joseph frumenta in abundantia col- „ legit, in caritate vendidit. Num carius „ aliquis vendere compellitur? Num vis „ adhibetur emptori? Omnibus defertur „ emendi copia: nulli irrogatur injuria “.

Has excusationes ita inutiles manifestat S. Pater: „ Cur ad fraudem convertis na- „ turæ indulgentiam: cur invides usibus „ hominum publicos partus? cur populis „ minuis abundantiam? Cur affectas ino- „ piam? Cur optari facis a pauperibus ste- „ rilitatem? Cum enim non sentiant be- „ neficia fœcunditatis, te auctionante pre- „ tium, recondente frumentum, optant „ potius nihil nasci, quam te de fame „ publica negotiari. Ambis frumentorum „ indigentiam, alimentorum penuriam, „ uberis soli partus ingemiscis, fles pu- „ blicam fertilitatem, horrea plena fru- „ gum deploras, exploras, quando ste- „ rilior proventus sit, quando exilior par- „ tus. Votis tuis gaudes arrisisse male- „ dictum, ut nihil usquam nasceretur. „ Tunc messem tuam venisse lætaris, tunc „ tibi de omnium miseria congeris opes: „ & hanc tu industriam vocas, quæ cal- „ liditatis versutia, quæ astutia fraudis „ est? Et hoc tu remedium vocas, quod „ est commentum nequitiæ? Latrocinium „ hoc, an fœnus appellem? Captantur tam- „ quam latrocinii tempora, quibus in vi- „ scera hominum durus insidiator obrepat; „ augeret pretium, tamquam sorte cumu- „ latum fœneris, quo periculum capitis „ acervatur. Tibi conditæ frugis multi- „ plicatur usura, tu frumentum quasi fœ- „ nerator occultas, quasi venditor auctio- „ naris &c. Lucrum tuum damnum publi- „ cum est. Joseph sanctus omnibus ape- „ ruit horrea, non clausit: nec pretia „ captavit annonæ, sed perenne subsidium „ collocavit. Nil sibi acquisivit, sed quem- „ admodum fames etiam imposterum vin- „ ceretur, provida ordinatione disposuit. “ Hæc Ambrosius.

Cæterum & ipsæ leges civiles in crudeles hos avaros pœnas decreverunt, & alios quidem a negotiatione interdicunt; alios relegandos, alios etiam præsertim ignobiliores ad opus publicum damnandos pronunciant. Ex quibus legibus, quam sit exe-

exeerabile etimen ipforum colligi debet.

Tertio obdurationis contra misericordiam peccatum committit creditor, qui debitorem, quem folvendo non effe fatis conftat, vexat, & opprimit, ut folvat, neque inducias ipfi concedit. Regulam hanc Deus ipfe tradidit declarans Judæis ipforum jejunium fibi non effe acceptabile ob vitia, quibus illud polluebat: illudque inter alia, quod credita a debitoribus fuis, qui folvendo non erant, acerbius exigerent. *Ecce*, inquiebat per Ifaiam cap. 58. *in die jejunii veftri invenitur voluntas veftra, & omnes debitores veftros repetitis &c.* Eamdem tradidit Chriftus Dominus apud *Matth. cap.* 18. celebri illa parabola de Rege rationem exigente a fervis fuis, quorum unus decem millium talentorum debitor erat, & cum non haberet, unde redderet, liberaliter Dominus debitum omne dimifit. Ille vero inveniens unum de confervis, qui debebat ei centum denarios, rogantem inducias, ut folveret, tenens vexavit acerbe, & in carcerem detrufit. Quod factum cum refciviffet Dominus, his verbis illum increpuit: *Serve nequam omne debitum dimifi tibi, quoniam rogafti me. Nonne ergo oportuit & te mifereri confervi tui, ficut & ego tui mifertus fum?*

Hanc chriftianæ mifericordiæ regulam confirmat S. Auguftinus ferm. 239., inquiens: „ Si hoc quod datum eft, vel „ quod accepit (alter) exigitur, forte „ ad manum nondum habet . . . . „ expecta non habentem: cum habuerit, „ cedet tibi. Noli clamare, & dicere, „ numquid fœnus quæro? Tantum peto, „ quantum dedi. Quod dedi, hoc accipiam. Benefacis: fed nondum habet. „ Non es fœnerator, & vis, cui præftiti„ fti, ut quærat fœneratorem, ut tibi „ reddat. Si propterea fœnus non exigis, „ ne te fœneratorem patiatur, quare vis, „ ut propter te alium fœneratorem patia„ tur? Premis, fuffocas. Et fi tantum „ exigis, quantum dedifti, fuffocando „ tamen, & anguftias faciendo, non be„ neficium dedifti, fed potius majores an„ guftias intulifti. Sed forte dicis: habet „ unde reddat: habet domum, vendat: „ habet poffeffionem, vendat. Quando a „ te petivit, ideo petivit, ne venderet: „ propter hoc non faciat, qui fubvenifti, „ ne fieret. Hoc fiat ita circa homines, „ hoc jubet Deus, hoc vult Deus". Qui aliter fe gerunt, & cor fuum obdurant, ne audiant juftas debitorum folvere non valentium preces, & eorum gemitus, & lacrymas non refpiciunt, hi fane nedum peccant contra charitatem, fed etiam contra ipfam naturalem æquitatem, adeoque a Confeffariis redarguendi, increpandi, monendique, periculum maxime fore, quod ipfis vifcera mifericordiæ fuæ Deus claudat, & debita non remittat, quæ coram Divina Juftitia contraxerunt, prout Chriftus in laudata parabola fatis aperte fignificavit.

His demum quarto tamquam lethalis obdurationis rei contra mifericordiam annumerandi funt, qui fuorum agrorum, aut vinearum colonis, five conductoribus penfionem non remittunt pro rata gravis incommodi, aut jacturæ, quas vel ex fterilitate, aut grandinis tempeftate, aliove cafu fortuito perpeffi funt, abfque ipforum culpa, aut vitio rei contingente. Hi profecto nedum peccant adverfus mifericordiam, fed etiam adverfus juftitiam. Nam utroque jure fancitum eft, ut in hujufmodi fortitudinis cafibus annonæ penfionis remiffio fiat pro rata damni, & incommodi, nifi forte fterilitas oriatur ex defectu culturæ, quam colonus adhibere debuerat, aut fterilitas animi præcedentis, vel fubfequentis valeat ubertate compenfari. Ita refpondit Gregorius IX. cap. *Propter*, extra *de locato, & conducto* his verbis: *Prop-*

ter

ter sterilitatem afficientem magno incommodo conductores, vitio rei sine culpa coloni, seu casu fortuito contingentem, coloris Ecclesiæ tuæ pro rata est pensionis remissio facienda, nisi cum ubertate præcedentis, vel subsequentis anni valeat sterilitas compensari. Et hanc praxim servare solent quippe agrorum Domini pii, & æqui, dum ordinariæ sterilitates ex grandine, aliisque similibus fortuitis casibus absque culpa colonorum, aut conductorum contingunt.

§ III.

De vitio opposito Avaritiæ, scilicet Prodigalitate.

XX. Prodigalitas vitium est, quod simul *avaritiæ*, *& liberalitati* opponitur: Ut enim docet S. Thomas 2. 2. q. 19.: „ In „ moralibus attenditur oppositio vitiorum „ ad invicem, & ad virtutem secundum „ superabundantiam, & defectum diversimode. Nam in affectione divitiarum „ avarus superabundat, plus debito eas „ diligens. Prodigus autem deficit, minus „ debito earum sollicitudinem gerens. „ Circa exteriora vero ad prodigalitatem „ pertinet excedere quidem in dando, deficere autem in retinendo, & acquirendo. Ad avaritiam autem pertinet e contrario deficere quidem in dando: superabundare autem in accipiendo, & retinendo. Unde patet, quod *prodigalitas* avaritiæ opponitur ". Ex hac doctrina nedum oppositio prodigalitatis cum avaritia, sed ejusdem etiam germana notio satis liquet.

Peccatum esse prodigalitatem quis ambigat? Corrumpit quippe medium virtutis, & regulam rationis, quæ præscribit quidem, ut bona nostra, & divitias aliis largiamur, *sed dum oportet*, *& quommodo oportet*, quam regulam prodigus nequaquam servat. Hinc Divus Thomas art. 2. ad 2. expendens illud Apostoli 1. ad Timoth. ultimo: *Divitibus hujus sæculi præcipe, facile tribuere, communicare*, ait: „ Apostolum monere divites, ut facile tribuant, & communicent sua, secundum quod oportet: quod non faciunt „ prodigi. Quia, ut Philosoph. dicit in 4. „ ethic.: *Dationes rerum non sunt bonæ*, „ *neque boni gratia, neque secundum quod* „ *oportet, sed quandoque dant multa illis*, „ *quos oporteret pauperes esse, scilicet histrionibus, & adulatoribus, bonis autem* „ *nihil dant* ". Quod sæpe contingere non sine ingenti dolore cernimus in quibusdam, qui cum nihil ex suis divitiis calamitosis, & egenis tribuant, eas deinde profundunt in ludis, in saltatricibus, aliisque mulierculis impudicis.

Equidem *ex genere suo* prodigalitas veniale tantum peccatum est. Lethalis tamen sæpe fit ex circumstantiis adjunctis. Sic lethaliter peccant ii, qui bona sua profundunt in comessationibus, in ebrietatibus, in alea, in ludo, in scortationibus, & aliis similibus illicitis voluptatibus, & filium prodigum imitantur, qui ut habetur Lucæ cap. 15. *Dissipavit omnem substantiam vivendo luxuriose*.

Lethale quoque *prodigalitatis* peccatum incurrunt, qui bona sua prodigunt cum gravi aliorum damno, vel scandalo. Similiter Tutores, & Procuratores, qui bona pupillorum: Dispensatores, Æconomi, administri, qui bona suæ fidei commissa: Mercatores, Nobiles, & quicumque bona creditorum decoquunt: Patresfamilias, qui suarum pecuniarum profusione uxori, & liberis grave damnum inferunt, eisque necessaria non provident: mulieres demum, quæ in mundo muliebri, & superfluo vestium ornatu immodicos sumptus faciunt. In his, aliisque id genus pecuniæ, vel bonorum suorum profusionibus, en regula allata a S. Thoma *quodlib. 6. q. 8. art.*

art. 1. *ad* 4., pro discernenda gravitate, aut levitate peccati, admodum opportuna., „ Dicendum, inquit, quod neque moderatus usus divitiarum, neque bona „ fides dispensatoris salvari videtur in eo, „ qui scienter superfluas expensas facit in „ voluptuosis conviviis, & aliis hujusmodi „ superfluitatibus, & ideo non est dubium, „ quod in talibus peccat mortaliter. Si „ autem aliquis non multum in talibus excedat, potest bona fide fieri ab aliquo, „ qui vult secundum decentiam sui status „ morem gerere his, quibus convivit ".

Atque hæc S. Doctoris regula in omnibus quidem etiam sæcularibus, sed præsertim locum habere debet in Ecclesiasticis, qui ex reditibus Ecclesiæ vivunt. Unde in hoc *art.* 2. respondes S. Thomas ad quamdam objectionem, ait: „ Prodigus peccat „ in seipsum, dum bona sua consumit, „ unde vivere deberet: peccat etiam in „ alterum consumendo bona, ex quibus „ deberet aliis providere. Et præcipue hoc „ apparet in Clericis, qui sunt dispensatores bonorum Ecclesiæ, quæ sunt pauperum, quos defraudant prodige expendendo ". De hoc Clericorum delicto legendus est inter alios S. Bernardus in Epist. ad Henricum Senonensem cap. 11.

CAPUT IV.

CONSECTARIA.

I. *Virtutis liberalitatis, quæ avarititiæ opponitur, legitima notio.*

II. *Quam periculosum sit vitium avaritiæ.*

III. *Merito ab Apostolo avaritia idololatriæ comparata est.*

IV. *Peccatum mortale est* ex genere suo, *si sumatur ut opposita justitiæ, non autem ut opposita liberalitati; sæpe tamen etiam ita accepta grave peccatum est.*

V. *Sufficit sola inordinata divitiarum affectio, ut peccatum lethale sæpissime sit.*

VI. *Plures casus, in quibus avaritia lethale peccatum est, ob prædominantem in avaro cupiditatem.*

VII. *Nedum qui rapit aliena, sed etiam qui nimium cupide servat sua, nonnumquam reus est peccati mortalis. Pulchra S. Augustini sententia.*

VIII. *Rei sunt gravis culpæ, qui liberorum gratia nullum divitiis congregandis modum statuunt. Alia de hac re S. Augustini præclara sententia.*

IX. *Avaritiæ culpa non vacant, qui ex cupiditate bonorum temporalium forenses lites suscipiunt.*

X. *Maxime a litibus forensibus suscipiendis alieni debent esse viri Ecclesiastici, & Religiosi.*

XI. *Exempla plurium, qui crimine proditionis peccant, aliena sibi commissa revelando.*

XII. *Interdum tamen arcana etiam jurata, non solum licite revelare possumus, sed etiam tenemur.*

XIII. *Quomodo se gerere oporteat subditus, Prælato secreti revelationem præcipiente.*

XIV. *Dum sigilli observantia illicita redditur, revelare secretum debemus, quamvis sub sigillo confessionis (extra tamen confessionem) creditum fuerit.*

XV. *Execrabile est tempore egestatis frumenta abscondere, ut charius vendantur.*

XVI. *Obdurationis contra misericordiam rei sunt, qui egenis tempore famis non subveniunt.*

XVII. *Avaritiæ spiritualis peccati rei sunt, qui in proximorum indigentiam sublevandam talenta sibi a* Deo *credita non impendunt. Reflexio.*

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. PRÆCIPUA virtus, quæ avaritiæ opponitur, est liberalitas, cujus legitima notio in eo est posita juxta S. Thomam *q.* 117., quod sit *virtus disponens animum ad recte dispensandum divitias in usus bonos sibi, suis-*

suisque, & aliis. Quare, ut docet *art.* 1. *ad* 2. „ Ad liberalem non pertinet sic divitias „ emittere, ut non sibi remaneat, unde „ sustentetur, & unde virtutis opera exe- „ quatur, quibus ad felicitatem perveni- „ tur. Debet autem homo (ut *ad* 1. ha- „ bet) semper magis sibi providere in spi- „ ritualibus bonis, in quibus unusquisque „ sibi præcipue subvenire potest. Et ta- „ men etiam in rebus temporalibus non „ pertinet ad liberalem, ut sic aliis in- „ tendat, quod omnino se, & suos des- „ piciat. Unde Ambrosius dicit in 1. de „ Offic.: *Est illa probanda liberalitas, ut* „ *proximos seminis tui non despicias, si ege-* „ *re conoscas* ".

Consectarium Secundum.

II. Avaritia peccatum est admodum periculosum: tum quia latenter irrepit, seque occultat sub prætextu necessitatis aut præsentis, aut futuræ; propterea *Lucæ* 12. Christus specialiter monuit: *Videte, & cavete ab omni avaritia*. Tum quia ingentem animo perniciem affert, nedum quod illum divina gratia privet, sed etiam quia impedit, & extinguit amorem, gustum, & intelligentiam rerum spiritualium: unde dicitur Matth. 13. *Fallacia divitiarum suffocat verbum*. Tum demum quia peccatum hocce difficillime curatur: nam & virtutis specie seducit animum, quasi quædam sit providentia futuri, & naturæ magis consentaneum videtur, quasi duntaxat sufficientia ad vitam, & statum decentem quærat, ac tandem experientia ipsa confirmat, quod hujusmodi morbum pauci agnoscant, ut ipsi remedium congruum adhibeant.

Consectarium Tertium.

III. Merito ab Apostolo Paulo Eph. 5. *Avaritia idolorum servitus appellatur*, sive idololatriæ comparatur: quia, inquit S. Thomas q. 118. art. 5. ad 4. *Sicut idololatria subjicit se creaturæ exteriori; ita etiam avarus*: ille quidem ad cultum idolo exhibendum: iste vero ad bona temporalia immoderate propter usum diligenda. Cui etiam addi potest, quod sicut idololatra in idolo, ita avarus in divitiis, sive auro, & argento suam fiduciam collocat, ac propter eas velut finem operatur.

Consectarium Quartum.

IV. Quamquam avaritia peccatum mortale non sit, dum non læditur, aut violatur justitiæ præceptum, solumque consistit in nimia quidem, sed non graviter inordinata affectione erga divitias, mortale tamen peccatum est, quoties hujusmodi affectio, ut sæpe contingit, adeo excrescit, ut dominetur in corde, illudque ita possideat, ut divitiæ sint ultimus finis avari, non Deus super omnia dilectus. Hinc S. Thomas *in disp. q.* 13. *de malo* docet: *Si avaritia dicatur amor, & desiderium temporalium bonorum, ita quod in eis finis constituatur, avaritia semper erit peccatum mortale. Converti enim ad bonum creatum, sicut ad finem, facit aversionem ab incommutabili bono, quod debet esse ultimus finis: eo quod non possunt esse plures ultimi fines*.

Consectarium Quintum.

V. Quare necessum non est, ut avarus sit in statu peccati mortalis, quod inordinatus divitiarum amor semper erumpat in aliquam gravem transgressionem præceptorum Dei, sed satis est prava animi sui dispositio ex amore illo prædominante profecta, quæ pugnat cum divina charitate. Qua de causa Apostolus Paulus cum plures commemorasset, qui regnum Dei possessuri non erant, *Fornicarii, adulteri, idolis servientes, molles, fures &c.* his etiam specialiter accensset *avaros*. satis aperte significans divitiarum inordinatum amorem,

qui

qui in plurimorum corde dominatur, satis esse ad eos excludendos a regno Dei.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Quoties tamen divitiæ sunt ultimus finis avari, ut frequenter contingit, erumpere solet ille in plures actus legi Dei contrarios, graviterque peccaminosos, quæ signa vocari queunt prædominantis affectus. Sic primo illi omnes, qui propter divitias comparandas, vel augendas, vel conservandas quidpiam agunt, vel prætermittunt, quod repugnat vel honori Dei, vel justitiæ, vel præcepto charitatis proximi, satis ostendunt hunc prædominantem amorem.

2. Qui fiduciam suam præcipuam constituunt non in Deo, sed in divitiis, ut ad exitum optatum perducant quidquid magni animo revolvunt, aut meditantur. Qua de causa Apostolus specialiter monuit Timotheum, ut *divitibus hujus sæculi præciperet non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo, qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum*.

Tertio: qui sufficientia habentes ad naturæ necessitatem, statumque decentem, tametsi aliqua non rapiant, nec concupiscant, semper tamen in novis, novisque opibus congregandis occupantur, non ut eas in opera pietatis, & charitatis impendant, sed ut cupiditati suæ satisfaciant. Hoc enim Scripturæ, & Patres nulla facta injustitiæ mentione graviter reprehendunt. Id colligitur ex Isaiæ loco cap. 5. *Væ qui conjungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis &c. Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ?* Quem locum ita commentatur Hieronymus: *Generaliter adversum omnes, quibus nihil satis est, dictum puta . . . . . Quæ enim rabies, cum tecta, & agri ad depellendos imbres, & ad ferendas fruges haberi debeant, ea bibere cupere, in quibus cunctis habitare non possis, & qua colere non sufficias, ulteriusque, necessitatem tuam facere voluptatem?*

Quarto: qui ingruentibus aliquando calamitatibus, terræ sterilitate, camporum depopulatione, tanto mærore afficiuntur, ut animo contabescant, ægrotent & pene in amentiam decidant, in graves prorumpant impatientiæ motus, in blasphemias, obtrectationes, & alia maledica verba, etiam quandoque adversus Deum, ejusque providentiam. Ita se gerere, præterquamquod dominantis divitiarum affectus indicium est, est imitari Paganos, inquit Tertullianus *cap. 7. lib. de patient.*: *Gentilium siquidem est omnibus detrimentis impatientiam adhibere, qui rem pecuniariam fortasse animæ anteponunt*. Illud tamen advertere opus est haud raro contingere, ut aliquis impatienter quidem ferat jacturam divitiarum, sed nihilominus Deum supra illas diligat, tamquam bonum suum ultimum, quod cæteris creatis bonis præfert, adeoque non nisi venialiter peccabit.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Ex his etiam inferre oportet lethalis avaritiæ reum esse, nedum qui rapit aliena, sed & illum, qui cupide servat sua, si tanta sit cupiditas, ut ea non sit paratus amittere, ne Deum graviter offendat. Id colligit S. Augustinus *serm. 107.* ex verbis Christi Domini: *Videte, & cavete ab omni avaritia*: sic enim subjicit: „ Fortasse tu avarum, & cupidum diceres, si quæreret aliena: ego autem dico, „ cupide, & avare non appetas nec tua. „ Hoc est *cavere ab omni avaritia* &c. Non „ solum avarus est, qui rapit aliena, sed „ & ille avarus est, qui cupide servat sua. „ . . . . . Ecce Christus, ecce veritas, „ ecce severitas. *Cavete*, dicit *veritas*. „ *Cavete* dicit *severitas*. Si non amas veritatem, time severitatem. *Non in* „ *abundantia hominis vita ejus est ex his,* „ *qua*

„ *quæ habet*. Crede illi, non te fallit. „ Contra tu dicis: immo in abundantia „ hominis est vita ejus ex his, quæ ha- „ bet. Ille te non fallit: tu te fallis. „ Ecce amas tua, non tollis aliena: de „ labore habes: de justitia habes: hæres „ relictus est, donavit tibi, quem pro- „ meruisti, navigasti, periclitatus es, frau- „ dem non fecisti, mendacium non jura- „ sti, quod Deus voluit, acquisivisti, & „ servas cupide tamquam in bona con- „ scientia, quia non habes de malo, & „ non quæris aliena. Si non audieris il- „ lum, qui dixit, *Cavete ab omni avaritia*, „ audi quanta mala facturus es *propter* „ *tua*. Ecce contingit v. g. ut fieres ju- „ dex. Non corrumperis; quia non quæ- „ ris aliena.... Homo, qui non quæris „ aliena; vide quid mali facturus es *prop-* „ *ter tua*. Ille qui vult, ut male judices, „ & pro ipso feras sententiam contra ad- „ versarium ipsius, forte potens homo est, „ & potest tibi calumniam facere, ut per- „ das *tua*. Attendis potentiam ipsius, co- „ gitas illam, *cogitas tua*: & dicis apud „ te ipsum, *offendo hominem istum, mul-* „ *tum potest ad tempus: suggeret de me ma-* „ *la, & proscribor, & perdo quod habeo*. „ Judicaturus es male, non cum quæris „ *aliena*, sed cum servas *tua*. Da mihi „ hominem, qui audivit Christum: da mi- „ hi hominem, qui cum timore audivit: „ *Cavete ab omni cupiditate*, & non mihi „ dicat aliquis, *ego homo pauper sum, ple-* „ *bejus, mediocris, gregalis, quando spero* „ *me judicem futurum? Non timeo istam* „ *tentationem, cujus periculum ante oculos* „ *posuisti*. Ecce dico & pauperi quid ti- „ mere debeat. Vocat te *dives, & po-* „ *tens*, ut pro illo *dicas falsum testimo-* „ *nium*. Quid facturus es modo? Dic mi- „ hi. Habes bonum peculium, laborasti, „ acquisivisti, servasti. Exigit ille: *dic* „ *pro me falsum testimonium, & tan-* „ *tum dono tibi*. Tu qui non quæris alie- „ na, *absit a me*, inquit: *Non quæro*, „ *quod noluit mihi Deus dare: non accipio*, „ *recede a me*. Non vis accipere quod do? „ Quod habes, tollo. Ecce modo te pro- „ bas: modo te examina. Quid me atten- „ dis? Intus te attende, intuere, vide „ &c. noli te palpare: responde tibi. „ Ecce, si hoc quisquam minetur, quid „ facies? *Tollo tibi quod cum tanto labore* „ *acquisisti, nisi pro me falsum testimonium* „ *dixeris*. Da illum: *Cavete ab omni ava-* „ *ritia*. O serve meus, dicet tibi, quem „ redemi, & liberum feci, quem de ser- „ vo fratrem adoptavi &c. audi me: *Tol-* „ *lat quod acquisisti: me tibi non tollat*. Ne „ peres, servas tua? Nonne tibi dixi: „ *Cavete ab omni cupiditate*? Ecce turba- „ ris, ecce fluctuas: cor tuum quasi navis „ tempestatibus quatitur. Dormit Chri- „ stus, excita dormientem, & non time- „ bis tempestatem sævientem &c. iterum „ dicam, *cave ab omni avaritia*" &c. Hæc S. Augustinus, cujus pulcherrimam sen- tentiam, etsi prolixiorem, prætermittere piaculum judicavi.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Licet rectæ rationi, & charitati Christianæ consentaneum sit, ut Patres-familias facultates tum pro se, tum pro liberis suis comparent vitæ, ac statui congruentes; rei tamen peccati mortalis dicendi sunt, si nullum congerendis, filiorum gratia, divitiis, modum statuant, eaque de causa ab erogandis eleemosynis, maxime urgente præcepto, desistant. Id fluere videtur ex iis, quæ præmissa jam sunt, clariusque patebit cum *de eleemosyna* sermo erit. Interim lubet hoc confirmare alia perpulchra ejusdem S. Augustini sententia ex *serm.* 87. ubi sic ait: „ Dicit „ avaritia: consule imposterum homini „ fortassis victuro nec in crastinum. Sed

„ ec-

,, ecce vivat, quantum putat avaritia,
,, non quantum ostendit, non quantum
,, docet, non quantum fidit, sed quan-
,, tum putat, vixerit, senuerit, finierit:
,, adhuc senex incurvus, baculo innixus
,, lucrum quærit, & audit avaritiam di-
,, centem: *Consule imposterum*. In quod
,, posterum? Jam expirans loquitur. Prop-
,, ter filios, inquit. Utinam vel illos se-
,, nes non avaros haberemus, qui filios
,, non habent! Etiam ipsis, etiam talibus,
,, etiam iniquitatem suam nulla
,, pietatis imagine excusantibus, non ces-
,, sat dicere: *consule imposterum*. Sed forte
,, ipsi cito erubescunt: illos videamus,
,, qui filios habent, utrum certi sint filios
,, suos possessuros esse, quæ reliquerint . .
,, . . Fac certum; quid vis eis relinque-
,, re? Quod acquisivisti tibi. Certe quod
,, acqu filii relictum non erat, & habes.
,, Si tu habere potuisti, quod tibi relictum
,, non est, poterunt ergo habere illi quod
,, tu non reliqueris. . . . . serva & filiis
,, tuis: sed audi me: si de filiis quisque
,, suis aliquem amiserit, intendite, fra-
,, tres mei: quia avaritia excusationem
,, non habet, neque hic, neque in futuro
,, sæculo. Christianum filium amisisti:
,, non ergo amisisti, sed præmisisti. In-
,, terroga fidem tuam: certe & tu illo
,, iturus es, quo ille ante cessit. Vivit
,, filius tuus. Si ergo vivit, quare inva-
,, ditur pars ejus a fratribus ejus? Sed
,, dices: nunquid rediturus est, & posses-
,, surus? Migratur ergo illic, quo præcessit
,, ille. Ad rem suam venire non potest: res
,, ejus ad eum ire potest . . . . Non dico:
,, necessarium habet ipse. Dominus ejus,
,, apud quem est filius tuus, eget in terra.
,, Hic vult accipere, quod dat in cœlo . . .
,, Da in peregrinos, quod recipias in pa-
,, tria tua. Postremo jam de te nihil: de
,, filio tuo loquor. Dubitas dare tuum,
,, dubitas & reddere alienum. Certe con-
,, vinceris, quia non filiis tuis servabas . . .
,, Sed habebunt illud, ais, fratres illius.
,, O mala doctrina doceris filios tuos mor-
,, tem optare fratribus suis &c. Sed nolo
,, dicere de uno amisso &c. Non dico,
,, unum minus habebis, computa. quia
,, unum plus habes. Fac locum Christo
,, cum fratribus suis: accedat familiæ tuæ
,, Dominus tuus &c. Duos filios habes:
,, tertium illum computa. Tres habes:
,, quartus numeretur &c. Decem habes:
,, undecimus sit &c. Dabis portionem unam,
,, quam unius filii deputasti. Deputa unum
,, amplius genuisse . . . Quid dicat avaritia,
,, non habet. Non vos vincat: non plus
,, valeat in cordibus vestris, quam Re-
,, demptor vester. Non plus valeat in cor-
,, de vestro, quam ille, qui monet sursum
,, corda habere ". Hactenus Augustinus.

Consectarium Nonum.

IX. Avaritiæ culpa non vacant, qui cupiditate bonorum temporalium lites forenses suscipiunt. Equidem fateor necessarium interdum esse, imo etiam laudabile res suas in judicio repetere, vel tueri. Sed si rationabilis causa non suppetat, solaque in causa sit acquirendi cupiditas, non est a culpa immunis, qui lites intentat, aut persequitur. Ita S. Thomas comment. in cap. 6. Epist. 1. ad Corinth. ubi ait: *Judicium adversus aliquem est illicitum omnibus quantum ad tria. Primo quidem quantum ad causam ex qua aliquis judicium habet, puta ex cupiditate, & avaritia. Unde Lucæ 12. cum quidam de turba Domino dixisset*: Dic fratri meo, ut dividat mecum hæreditatem, *Dominus dixit*: Quis me constituit judicem aut dividendum inter vos? *Postea subdit*: Videte, & cavete ab omni avaritia. *Secundo quantum ad modum judicii, quia scilicet cum contentione, & detrimento pacis judicium prosequantur: ut enim dicitur Jacobi 3.* Ubi zelus, & contentio, ibi in-

con-

constantia, & omne opus pravum. *Et hoc videtur Apostolus in eis reprehendere, ut patet ex hoc quod supra dixit*: Frater cum fratre in judicio contendit. *Tertio ex perversitate judicii, puta cum aliquis injuste, & fraudulenter in judicio procedit &c. Et hoc enim Apostolus in eis reprehendit, ut patet per id, quod subdit*: Sed vos injuriam facitis &c. Unde & Dominus mandat *Matth.* 5.: Qui vult tecum in Judicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: *ait ergo Apostolus*: Omnino delictum est in vobis, *idest ad delictum vobis reputatur, quod judicia habetis, inter quos scilicet debet esse pax: quia ut dicitur* 2. *ad Tim. cap.* 11.: Servum Dei non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes.

Consectarium Decimum.

X. At quamquam Christianis omnibus valde periculosæ sunt lites rerum temporalium causa susceptæ, utpote quæ ex sola plerumque cupiditate habendi proficiscuntur, & ex earum prosecutione charitas sæpe læditur; magis tamen a litibus alieni esse debent Ecclesiastici, Religiosique viri, quos vel perfectos esse oportet, vel ad perfectionem tendere, & charitatis exemplo cæteris omnibus prælucere. Hinc in Concilio Chartaginensi IV. can. 19. decretum est, ut *Episcopus pro rebus transitoriis non litiget provocatus*. Sanctus etiam Ambrosius *lib.* 2. *de officiis cap.* 21. ait: *Episcopum decet esse benignum, non alieni cupidum, immo de jure suo cedentem potius aliqua, si fuerit lacessitus, quam aliena jura pulsantem, fugitantem litium, abhorrentem a jurgiis, redimentem concordiam, & tranquillitatis gratiam. Siquidem de suo jure virum bonum aliquid relaxare, non solum liberalitatis, sed plerumque etiam commoditatis est* &c. Sacri quoque Canones Clericos, & Monachos a litibus ex cupiditate suscipiendis, ac persequendis abstinere jubent, ut constat ex cap. *Multa sunt* extra, *ne Clerici, vel Monachi secularis negotiis se immisceant*: qui Canon 14. est Concilii Moguntini sub Carolo Magno. *Multa*, inquit, *negotia secularia, ad quæ pertinet omnis concupiscentia; contentiones, vel lites, vel rixas amare: in placitis secularibus disputare, excepta defensione orphanorum, aut viduarum &c. & omnibus quibuslibet causis superfluis interesse. Ecce talia, & his similia Ministris Altaris Domini, nec non & Monachis omnino contradicimus: de quibus ait Apostolus: nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*.

Consectarium Undecimum.

XI. Lethaliter peccat *proditionis* crimine, qui latroni manifestat absconditas alicujus pecunias, vestes, aut quamlibet supellectilem, sicut etiam chartas, titulos, contractus, apochas, codices magni momenti, & id genus alia. Eodem quoque obringuntur delicto Consiliarii, Ministri Principum, vel Rerumpublicarum, qui ipsorum arcana detegunt, prout ex dictis liquido fluit. Similiter proditionis *rei* dicendi sunt Procuratores, & Advocati, qui Clientum arcana adversæ parti absque justa causa revelant: Medici quoque, & Chirurgi, qui pudendos aliorum morbos, sed occultos, & ipsorum fidei, & curæ commissos manifestant. Denique ii omnes, qui arcanum sibi ab amico creditum, quod gravis momenti sit, & ex cujus revelatione malum quodpiam ipsi probabiliter immineat, alteri præter ejus voluntatem patefaciunt. Qui enim amici arcanum revelat, violat amicitiæ jura, & fraudulenter nocet amico suo. Unde, si res sit magni ponderis, ipsum non excusat nec imprudentia, nec inconsideratio: tenetur siquidem quisque in his diligenter advertere.

Con-

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Arcana tamen etiam amicorum revelare opus est iis, quorum interest, quoties aliquis etiam secreto noverit aut hæresim, aut pravum dogma, quod quis disseminat contra fidem, aut morum disciplinam: quemadmodum etiam si quis meditetur, aut aliquid occulte moliatur contra fidem, ac reverentiam Principi debitam, contra Sacram Regis Majestatem, vel Reipublicæ jura, contra Regni tranquillitatem, atque etiam contra vitam, famam, aut bona alicujus privati, cui secreto insidiæ struantur. Idque revelare quoque debemus, licet amicus sit, qui hæc meditatur, remque fidei nostræ summopere commendaverit. Quoniam ipsum juramentum præstitum contra bonum publicum, vel contra bonos mores non obligat. Quandoque, ut diximus ex S. Thoma, *arcana sunt talia, quæ pertinent ad corruptionem multitudinis &c. vel in grave damnum alterius personæ, vel si quid aliud est hujusmodi, quod aliquis propalare tenetur, vel testificando, vel denunciando. Et contra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum: quia in hoc frangeret fidem, quam alteri debet.*

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Ex hac doctrina haud difficile est quæstionem dirimere de obligatione subditorum relate ad Superiores sub præcepto jubentes arcana cuicumque commissa sibi manifestare. Quo in casu nonnulli sæpe scrupulis anguntur, num ea revelare teneantur, an secretum servare suæ fidei creditum. Si enim secreta commissa ejusmodi sint, ut in damnum publicum, vel Religionis, vel monasticæ disciplinæ, vel detrimentum alicujus personæ cedant, ea omnino revelare debet: *Et contra hoc debitum obligari non potest per secreti commissum*. Si autem talia non sint, *obligari potest ex hoc, quod sibi sub secreto committuntur: & tunc nullo modo tenetur ea prodere etiam ex præcepto Superioris: quia servare fidem est de jure naturali. Nihil autem potest præcipi homini contra id, quod est de jure naturali.*

Sed audiendus etiam est hac in re idem S. Doctor *quodlib. 1. q. 8. art. 1.* ubi quærit: *Utrum Religiosus teneatur revelare Prælato præcipienti secretum sua fidei commissum*: cui quæstioni respondens, istud principium statuit ex S. Bernardo lib. *de dispens. & præcep. cap. 4. Sufficiens obedientia est, ut Religiosus obediat suo Prælato* in his, *quæ ad Regulam pertinent*, vel directe, *sicut ea, quæ scripta sunt in Regula, vel indirecte, sicut ea quæ ad hæc reduci possunt, sicut ministeria exhibenda fratribus, & pœnæ pro culpis inflictæ, & hujusmodi. Perfecta autem obedientia est, ut simpliciter in omnibus obediat, quæ non sunt contra Regulam, vel contra Deum. Sed quod aliquis obediat Prælato in his, quæ sunt contra Deum, vel contra Regulam, est obedientia incauta, & illicita.* Tum vero subdit Angelicus quæstioni respondens: „ Est enim aliquod secretum, quod illicitum est celare, sicut „ quod in periculum vergit aliorum, quibus aliquis cavere tenetur: unde & in „ juramento fidelitatis continetur, quod „ hujusmodi servi secreta debeant dominis „ revelare. Ad præceptum ergo Prælati „ tenetur Religiosus tale secretum pandere, etiamsi promisit se non revelare, „ dicente S. Isidoro: *In male promissis rescinde fidem*, nisi forte in confessione audierit: quia tunc nullo modo esset revelandum. Est autem secretum, quod de „ se celari potest sine peccato: & tale secretum Religiosus nullo modo Prælato „ præcipienti pandere debet, si sit fidei „ suæ commissum: peccaret enim frangendo fidem commissi ".

CON-

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Si quis alteri promiserit se numquam secretum aliquid revelaturum, quod in nullius damnum tunc vergebat, postea tamen aliquid occurrat, ex quo illicita fiat secreti observantia, puta quod innocens aliquis damnetur, nisi revelet, vel necesse sit mentiri, vel grave scandalum sequatur &c. hoc casu minime debet celare secretum. Idque locum habet etiam si secretum commissum fuerit sub sigillo confessionis (absque tamen sacramentali Confessione), velut si quis, ut consilium, vel auxilium ab aliquo recipiat, ipsi peccatum suum manifestat, addatque se illud dicere in confessione, aut sub sigillo confessionis. Sunt enim, qui, ut arctius obligent ad secretum, signant se signo crucis, dicuntque se secretum committere *in Confessione*, dum tamen reapse peccata sua sacramentaliter non confitentur. Secretum hoc, quod ita fidei alterius commendant, haud amplius obligat, quam naturale sigillum. Quare occurrente casu, quod sigilli observantia reddatur illicita, ad illam minime tenemur, ut docet Cajetanus, Dominicus Soto, aliique Doctores.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Cum in omnibus gravissimum sit avaritiæ, & obdurationis contra misericordiam crimen, tempore publicæ egestatis, aut inopiæ abscondere frumenta, vel fruges, ut charius vendantur, tum maxime execrabile est in Clericis, virisque Religiosis. Quare consultissime statutum est a Concilio Cabilonensi II. cap. 8. *Ut si quando Sacerdotes fruges, vel quoslibet reditus terræ congregant, & protelant, non idcirco faciant, ut charius vendant, & thesauros congregent, sed ut pauperibus tempore necessitatis subveniant.*

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Obdurationis peccati contra misericordiam rei dicendi sunt, qui peregrinos, aut hospites tempore famis urbe expellunt, dum satis annonæ suppetit, vel comparari potest, ut iis simul, & indigenis subveniatur. Hæc regula a S. Ambrosio traditur lib. 3. de offic. cap. 7. inquiente: *Sed & illi, qui peregrinos urbe prohibent, nequaquam probandi, expellere eo tempore, quo deberent juvare, separare commerciis communis parentis, fusos omnibus partus negare, inita jam consortia vivendi avertuncare; cum quibus fuerint communia jura, cum his nolle in tempore necessitatis subsidia partiri. Feræ non excludunt feras, & homo excludit hominem! Feræ, ac bestiæ communem putant omnibus victum, quem terra ministrat &c.*

CONSECTARIUM DECIMUMSEPTIMUM.

XVII. Non minus se avaritiæ cujusdam spiritualis peccato obstringere coram Deo videntur ii, qui cum salutari scientia, ac doctrina præditi sint, aut prædicationis talento donati, hæc in proximorum salutem, & ædificationem Ecclesiæ præsertim cum opus est, & fideles indigent, impendere renuunt. Tenentur enim ex officio charitatis spirituales opes suas in proximorum utilitatem conferre, & fratrum suorum inopiam, sicut hujus sæculi divites temporales opes quibus abundant, in pauperes erogare. Id perspicue colligitur ex Evangelica talentorum parabola Matth. 25 Terribilis enim illa increpatio servi, qui talentum defoderat in terra, *serve male & piger*: & verba illa: *Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis*, præceptum indicant, quemadmodum & pœna inflicta verbis illis expressa: *Inutilem servum ejicite in tenebras exteriores &c.*

RE-

R E F L E X I O.

Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & laqueum diaboli; & desideria multa inutilia, & nociva quæ mergunt homines in interitum, & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes, erraverunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem, o homo Dei, hæc fuge. Sectare vero justitiam, fidem, pietatem, charitatem. Hoc est salutare documentum, quod Timotheo discipulo suo tradidit S. Apostolus Paulus, commendavitque summopere, non modo, ut averteret animum ejus ab omni divitiarum affectu, verum etiam, ut ipse alios instrueret suæ curæ subjectos, & ab inordinato amore rerum temporalium avocaret. Omnes, inquit, qui congregandis auro, & argento inhiant, qui nimio studio terrenas facultates prosequuntur, qui avaritiæ serviunt, *in tentationem incidunt, & in laqueum diaboli*, atque in ea prava desideria, ac peccata, quæ ipsos in interitum ducunt, & perditionem æternam. Et quare qui hunc immoderatum divitiarum amorem fovent in tam grande, tamque tremendum exitium tandem miserrime prolabuntur? Quia inquit, *radix omnium malorum est cupiditas*. Sicut enim ex radice arboris prodeunt, vitamque, & alimentum accipiunt rami omnes, ac fructus ipsius; ita ex venenata radice cupiditatis, & avaritiæ vitam hauriunt, incrementum sumunt, ac firme consistunt omnia illa mala, ex quibus damnatio sempiterna certo consequitur. Hinc enim oriuntur furta, rapinæ, concussiones, pauperum oppressiones, usuræ, contractus injusti, lites improbæ, monopolia, iniquæ exactiones; hinc homicidia, calumniæ; hinc proditiones; fraudes, fallaciæ, perjuria, violentiæ, sævitiæ obdurationes animi, aliaque id genus facinora, quæ ex hac vesana habendi cupiditate procreantur.

Verum malorum omnium maximum ex avaritia prodiens, quod cæterorum malorum origo, & fundamentum est, est omnimoda corruptio cordis, quæ avarum ita penetrat, ac pervadit, ut vel ipsam Dei fidem abneget, & Deum pro Deo amplius non habeat: sed aurum potius, ac pecuniam, quam unice diligit, & cui duntaxat servitutem, & cultum præstat. Unde specialiter de avaritiæ vitio dictum est ab eodem Apostolo *ad Eph.* 5. quod *sit idolorum servitus*. Hujusmodi namque tam deformis, & execrandus character avaritiæ præ cæteris aliis vitiis convenit, prout sapienter adnotat S. Thomas in hunc locum. Siquidem *idololatria tunc est, quoties honor soli Deo debitus impenditur creaturæ*. Hoc autem horrendum flagitium maxime præstat avarus. Quandoquidem *Deo dupliciter honor debetur, scilicet ut in eo finem nostrum constituamus, & ut in eo fiduciam nostram finaliter ponamus*: atque adeo *qui hæc in creaturis ponit, reus est idololatriæ*.

Porro avarus in primis spem, ac fiduciam suam non in Deo collocat, sed in opibus suis, a quibus vitam, & vitæ necessaria expectat. Deinde in iisdem finem ultimum suum ponit, dum eas supra Deum amat, ac ita deperit, ut totum cor suum in ipsis defixum, & occupatum habeat. Equidem & in aliis vitiis eadem ordinis perversio est, ut creatura tanquam finis ultimus habeatur. At nihilominus in avaritia peculiariter invenitur: quoniam vitium hoc præ reliquis inexplebile est, arctiusque, ac tenacius avarum creaturæ devincit. Nam cæteræ cupiditate usu ipso sedantur, &, saltem ad aliquod tempus, saturantur. Sic cupiditas gulæ cibo, & potu demum expletur, adeo ut abeat etiam in fastidium. Sic cupiditas venerea voluptatis satiatur fornicatione, aliave immunditia ad nauseam aliquando, & execrationem. Non ita de avaritia est,

quæ

quæ sola nullis opibus sedatur, nulla pecuniæ affluentia expletur, quin immo quanto crescunt divitiæ, tanto magis accenditur, & inardescit: adeoque potiori jure hæc præ vitiis cæteris, *idolorum servitus* appellata est, quatenus cor, & mentem hominis sic totaliter absorbet, sibique vendicat, ut suis desideriis continenter inserviat, & omnia studia sua, cogitationes, labores, vitamque ipsam novis opibus, & facultatibus comparandis impendat, quin ulllo umquam tempore ab hac insana sollicitudine novas opes acquirendi desistat. Hac de causa etiam Christus Dominus, cum dixisset, *neminem posse duobus dominis servire*, singulariter de avaritia mentionem facit, subjiciens: *Non potestis Deo servire, & mammonæ*: quod scilicet divitiarum cupiditas maxime repugnat servituti Dei, nec ullatenus amor Dei cum amore pecuniæ cohærere queat. *Audiat hoc avarus*, clamat S. Hieronymus, *audiat qui censetur vocabulo Christianus, non posse se simul divitiis, Christoque servire, audiat, inquam, qui nomine Christianus censetur*. Qui enim avaritiæ servit, non re, ac veritate Christianus est; sed umbra solum, ac nomine. Quomodo enim Christianus revera dici potest, qui Christo non servit, qui cum aurum acquirere studet, Christi fidem amittit, ut ait Augustinus ex Apostolo, qui *ex auro, & argento suo*, ut apud Oseam, *fecit sibi idolum*, ut illud pro Deo suo colat, ipsique vota sua nuncupet?

Quod si tot, tamque formidanda mala, quæ recta ducunt homines *in interitum & perditionem*, ex avaritia profluunt, quanto studio, ac sollicitudine carere nos oportet ab hoc monstro truculento humanique generis hoste omnium teterrimo, ac fideliter sequi illud, non jam consilium, sed præceptum Apostoli: *Tu autem, o homo Dei, hæc fuge: sectare vero justitiam*! Fuge, quicumque es, avaritiam, fuge immoderatum divitiarum amorem, ama paupertatem, quæ ad hanc vitam agendam necessaria sunt, quære tantum: quæ superflua, desere: excute, si eo premeris, fœdissimæ servitutis jugum, ne mergaris in interitum: cogita Salvatoris tui exemplum, *qui propter nos egenus factus est, cum dives esset, ut illius inopia divites essemus*, qui ex paupere matre, in stabulo natus, & in præsepi exceptus, pauperes discipulos elegit, pauperem cum pauperibus vitam duxit, nudus in cruce mori voluit. Quæ perpendens, & divinum exemplum simul alta mente considerans S. Augustinus *serm.* 177. eloquenti sermone ita omnes ad avaritiæ fugam hortatur, & urget: „ Turpe est, & nimis „ pudendum, & dolendum, si cultores „ idolorum inventi sunt avaritiæ domitores, „ & cultor Dei unius ab avaritia subjugetur, & fiat avaritiæ mancipium, cujus „ sanguis sit pretium .... Hujus familiæ „ facti sumus: in hujus familiam adoptati „ sumus: hujus filii non nostris meritis, „ sed ipsius gratia sumus. Nimis grave est, „ & nimis horribile, ut avaritia nos teneat „ in terris, cum illi dicamus, *Pater noster* „ *qui es in cœlis*, cujus desiderio vilescunt „ omnia, nec nata nobis sunt, inter quæ „ nati sumus: quia propter illum renati „ sumus. Sint hæc ad necessitatis usum, „ non ad charitatis affectum: sint tamquam stabulum viatoris, non tamquam „ prædium possessoris: Refice, & transi. „ Iter agis, attende ad quem venisti: quia „ magnus est, qui ad te venit. Discedendo „ de hac vita, locum facis venienti. *Stabuli* est ista conditio: cedes, ut alius accedat. Sed si vis ad locum tutissimum „ pervenire, Deus a te non recedat, cui „ dicimus: *Deduxisti me per semitas justitiæ* „ *propter nomen tuum*; non propter meritum meum. Aliud est ergo iter mortalitatis, aliud iter pietatis. Iter mortalitatis commune est. Illuc enim ambu- „ lant

„ lant omnes nati, illuc nonnisi renati. „ Ad illud pertinet nasci, crescere senescere, mori. Propter hoc necessarius est „ victus, & tegumentum: sufficientes sint „ hujusce itineris sumptus. Quare te gravas? Quare tantum portas in via brevi, „ non unde ad hanc viam finiendam juveris, sed unde potius gravius onereris? „ Nimium quippe mirabile est, quod tibi „ vis, ut contingat. Oneras te, multum „ portas, premit te in hac via pecunia, „ & per hanc viam premit te avaritia. „ Avaritia enim cordis est immunditia. „ Nihil tollis de hoc mundo, quem amasti: „ sed tollis vitium, quod amavisti. Si perseveranter amas mundum, qui fecit „ mundum, non te invenit mundum. Si „ ergo in usum temporalem moderata pecunia sit viatici, in eo fine constituto, qui „ scriptus est: *Sine amore*, inquit, *pecuniae modus sufficiens est praesentibus*. Vide „ ante omnia, quod perstruxit: *Sine amore*, „ inquit, *ita manum mitte, ut cor inde solvas*. Nam si pecuniae per amorem cor „ alligare volueris, *inseris te doloribus multis*. Et ubi eris ".

„ Quid igitur? Pergit Augustinus cum „ Apostolo: *Tu autem homo Dei, haec fuge*. „ Non ait, relinque, & desere; sed *fuge* „ quasi hostem. Quaerebas fugere cum auro, fuge aurum. Cor tuum fugiat, & „ servus est tuus. Cupiditas non sit: pietas tamen non desit: est, quod facias „ de auro, si dominus es auri, non servus. Si dominus es auri, facis de illo, „ quod bonum est: si servus, facit de te, „ quod malum est. Si dominus auri es, „ vestitus de te Dominum laudat. Si servus auri es, spoliatus de se blasphemat. „ Servum autem te facit cupiditas, liberum charitas, inde servus, si non fugeris. *Tu autem, o homo Dei, haec fuge*. „ In hac causa, si non vis esse servus, esto „ *fugitivus*. Audisti quid fugias, habes & „ quod fecteris. Non enim inaniter fugis, „ aut sic relinquis, ut non apprehendas: „ *Sectare ergo justitiam, fidem, pietatem, „ charitatem*. Haec te divitem faciant. Hae „ divitiae intus sint: fur ad eas non accedit, nisi mala voluntas ei dederit locum „ &c. Has divitias non tibi latro, non „ quilibet potentissimus inimicus, non irruens hostis, aut barbarus, non denique „ naufragium poterit auferre, unde si nudus exeas, plenus exis; neque enim „ vere inanis erat, quamvis foris secus „ nihil habere videretur, qui dicebat: *Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita „ factum est: sit nomen Domini benedictum*. „ Laudabilis ista plenitudo, ingentes divitiae: inanis auro, plenus Deo: inanis „ omni transitoria facultate, plenus sui „ Domini voluntate. Quid quaeritis aurum „ tantis laboribus, & peregrinationibus? „ Amate hac divitias, & modo implemini: fons earum non latet, si cor patet: „ aperit cor clavis fidei, & aperit, & „ mundat, ubi ponat. Noli tibi angustus „ videri: divitiae tuae Deus tuus: quando „ intravit, ipse dilatavit. Ergo sine amore pecuniae modus sufficiens est praesentibus. Quare *praesentibus*? Quia, *nihil intulimus in hunc mundum, nec auferre aliquid possumus* ". Haec & alia Augustinus disertissime, quae nos, si recte, & serio consideremus, ab omni avaritia, ab omni rerum temporalium insana cupiditate efficaciter abducere possunt.

CAPUT V.

De Luxuria, ac vitiis ex ea progenitis.

DOCTRINA.

I. *Quid sit luxuria.*
II. *Venerea voluptas in solo legitimo matrimonio licita est.*
III. *Luxuria est peccatum de se mortale.*
IV. *Contingere tamen potest, ut veniale sit.*

Quandonam id contingat.

V. *Indicantur luxuriæ species.*

VI. *Vitium capitale luxuria est, ex quo alia vitia gignuntur.*

VII. *Luxuriæ filiæ exponuntur.*

VIII. *De exterioribus luxuriæ actibus, ac primum de* locutione, *prout ad luxuriam refertur.*

IX. *De* aspectibus lascivis. *Expositio sententiæ Christi Domini:* Qui viderit mulierem &c.

X. *Aspectus mulieris solius curiositatis gratia non nisi veniale peccatum est.*

XI. *Oscula, amplexus &c. si considerentur secundum genus, aut speciem suam, peccata non sunt.*

XII. *Sunt vero peccata mortalia, si libidinosa sint.*

XIII. *Quænam oscula, sive amplexus, aut tactus,* libidinosa *dicenda sunt.*

XIV. *Ad eam peccati speciem reducuntur, ad quam pertinet actus consummatus.*

XV. *Ejusmodi oscula, & amplexus aliquando etiam in uxoratis peccata mortalia sunt.*

§. I.

De Luxuria in genere, & speciebus ipsius.

I. DE luxuria generatim inspecta, ac prout vitium capitale est, hic duntaxat sermonem habemus. Nam de septem luxuriæ speciebus ad sextum Decalogi præceptum tractationem remittimus. Luxuria igitur in genere considerata definitur, *inordinatus appetitus voluptatis venereæ*. Ex hoc, quod dicitur *appetitus*, luxuria id exprimit, quod communne habet cum cæteris quibusque actibus nostræ voluntatis, aut facultatis appetitivæ. Cum subditur *inordinatus*, significatur id, quo in genere vitiorum constituitur: neque enim ad luxuriæ vitium pertinet usus omnis venereorum, ut patet in Conjugatis, qui eorumdem usum, ac modum servant, rectumque finem, prolis nempe generationem in eo sibi præstituunt. Cum demum dicitur appetitus *voluptatis venereæ*, designatur id, quo luxuria a vitiis cæteris distinguitur, ac speciale vitium est. Siquidem *venerea voluptas* propria hujusce vitii materia est, & in hoc differt a reliquis vitiis, aliisque inordinatis delectationibus, etiam quæ versantur circa cibum, & potum, quæ sunt materia gulæ. *Luxuriosus*, inquit S. Thomas 2. 2. q. 153. art. 1. *dicitur quasi solutus in voluptates. Maxime autem voluptates venereæ animum hominis solvunt: & ideo circa voluptates venereas maxime luxuria consideratur.*

Recte tamen animadvertit *in resp. ad* 1. „ Quod sicut temperantia principaliter quidem, & proprie est circa delectationes „ tactus; dicitur autem ex consequenti, „ & per similitudinem quamdam in quibusdam aliis materiis; ita etiam luxuria principaliter quidem est in voluptate venerea, „ quæ maxime, & præcipue animum hominis resolvit; secundario autem dicitur „ in quibuscumque aliis ad excessum pertinentibus. Unde ad Gal. 5. dicit Glos. „ quod *luxuria est qualibet superfluitas* “.

II. Veneream aliquam voluptatem, quæ nempe ex usu matrimonii legitimi hauritur, sine omni peccato consistere dubitandum non est; idque fides ipsa Christiana docet, probatque S. Doctor *art.* 2. solido eo fundamento, quod „ Peccatum in humanis „ actibus est, quod est contra ordinem rationis. Habet autem hoc rationis ordo, ut „ quælibet convenienter ordinet in suum „ finem. Et ideo non est peccatum, si per „ rationem homo utatur rebus aliquibus ad „ finem, ad quem sunt, modo, & ordine „ convenienti; dummodo ille finis sit aliquid vere bonum. Sicut autem est vere „ bonum, quod conservetur corporalis natura unius individui; ita etiam est quoddam „ be-

„ bonum excedens, *quod conservetur natura* „ *speciei humanæ*. Sicut autem ad conservationem vitæ unius hominis ordinatur „ usus ciborum; ita etiam ad conversationem totius humani generis *usus venereorum*. Et ideo sicut usus ciborum potest „ esse absque peccato, si fiat debito modo, „ & ordine, secundum quod competit saluti corporis; ita etiam *usus venereorum* „ potest esse absque omni peccato; si fiat „ debito modo, & ordine, secundum quod „ est conveniens ad finem generationis „ humanæ ".

Ex hac doctrina sequitur etiam, *luxuriam*, quæ est appetitus *inordinatus voluptati veneræ* semper esse peccatum. Idque evidentius constat: quoniam, inquit art. 3. „*quanto aliquid est magis necessarium, tanto magis oportet, ut circa illud rationis ordo servetur. Unde per consequens magis est vitiosum, si ordo rationis prætermittatur. Usus autem venereorum, sicut dictum est, est valde necessarius ad bonum commune, quod est conservatio humani generis. Et ideo circa hoc maxime attendi debet rationis ordo: & per consequens, si quid circa hoc fit, præter id, quod ordo rationis habet, vitiosum erit. Hoc autem pertinet ad rationem luxuriæ, ut ordinem, & modum rationis excedat circa venerea. Et ideo absque dubio luxuria est peccatum*.

Huic assertioni cæteroquin certissime opponi potest illud argumentum, quod habet S. Doctor primo loco: nimirum quod luxuria præsertim consistat in emissione seminis, quod est superfluum alimenti; adeoque sicut in emissione aliarum superfluitatum corporis nullum peccatum est, ita &c. Sed idonea est responsio, quam adhibet tum hic, tum *q. 15. de malo art. 1. ad 4.*, in eo posita: quod semen est solummodo superfluum, quantum *ad actum facultatis nutritivæ*, non autem quantum *ad actum generativæ*. Cum enim suapte natura ordinetur ad generationem, eo homo eget juxta conditionem humanæ speciei propter actum generativæ facultatis. Et idcirco omnis voluntaria seminis emissio alio modo facta, quam convenienti ad generationem peccatum est. Non vero emissio aliarum superfluitatum, quæ sunt omnino superfluæ secundum conditionem tum naturæ, tum speciei, adeoque nullatenus iis indigemus, nihilque propterea refert, qualiter emittuntur, modo convictus humani decorum servetur.

III. Nedum luxuria utcumque peccatum est, sed etiam de se *mortale*: de quo ambigere non licet, Apostolo ad Galat. cap. 5. veritatem hanc attestante, dum ait: *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria &c. quæ prædico vobis, sicut prædixi: quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*.

Præterea, ut ait S. Thomas ad 2.: *Ex eo, quod aliquis inordinate corpore suo utitur, injuriam facit Deo, qui est principalis Dominus corporis nostri*. Hinc Apostolus idem 1. ad Corinth. cap. 3.: *Nescitis*, inquit, *quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violaverit, disperdet illum Deus*. Et cap. 6.: *An nescitis, quia membra vestra templum sunt Spiritus Sancti, qui in vobis est &c.* ? Quæ loca præ oculis habens S. Augustinus serm. 9. de decem chordis scribit: „ Deus qui scit, quid tibi utile sit &c. „ qui sic gubernat servos suos ad utilitatem illorum, non ad suam, hoc jussit, „ hoc præcepit, ne per illecebras, & illicitas voluptates corruat templum ejus, „ quod esse cœpisti. Nunquid hoc ego dico? Apostolum audistis: *Nescitis, quia templum Dei estis &c.? Si quis templum Dei corruperit, corrumpet illum Deus*. „ Videtis, quomodo minatur &c. ".

IV. Contingere tamen potest, quod luxuria sit aliquando peccatum veniale. Por-

ro quandonam peccatum mortale fit, quando veniale, poteſt ex Divo Thoma *q.* 15. *de malo* ita explicari. Quoties actus luxuriæ ſolum inordinatus eſt ob nimiam concupiſcentiam, ſicut cum aliquis ad ſuam quidem uxorem accedit, libidine valde eſtuante, quæ tamen intra limites ſiſtit legitimi matrimonii, adeo ut neque ipſam, neque aliam cognoſcere vellet, quæ ſua uxor haud foret; veniale tunc tantum peccatum eſt. Quoties autem luxuriæ opus inordinatum eſt ex parte actus, quia ſcilicet actus non eſt conveniens, aut proportionatus generationi, & educationi prolis, ſemper eſt peccatum mortale. Idemque ferendum judicium eſt, ſi talis inordinatio concupiſcentiæ ſit inter conjuges, ut intra matrimonii limites haudquaquam ſiſtant. Tunc enim vel mente, vel opere inordinatio ſe tenet ex parte ipſius actus.

Id confirmari poteſt, & amplius explicari. Nedum homicidium, quo vitia hominis aufertur, verum etiam furtum, quo exteriora bona auferuntur, quæ ad vitam ſuſtentandam ordinantur, lethale peccatum eſt. Proximius autem ordinatur ad vitam hominis ſemen humanum, in quo eſt homo in potentia, ex illo nempe oritur, & in ipſo continetur. Igitur etiam inordinatio circa ſeminis emiſſionem ex ſe peccatum eſt lethale, cum ſit inordinatio magis pertinens ad vitam hominis, quam ipſum furtum.

Neque vero luxuria ſolum eſt peccatum mortale, dum conſideratur ipſum principale luxurioſum opus, quod eſt inordinatus concubitus, aut inordinata ſeminis emiſſio, ſed etiam ea, quæ ad ipſum ordinantur, ſcilicet libidinoſus aſpectus, tactus, colloquia, hiſque ſimilia, quatenus ad expletionem libidinis referuntur; ſive interim is, qui hujuſmodi obſcœnitatibus oblectatur, in opus turpe conſentiat, ſive etiam non conſentiat, ut ſubinde dicemus. Quandoquidem idem judicium eſſe debet de actu ipſo lethaliter peccaminoſo, ac de actibus, qui ad illum ex ſe diſponunt.

V. Luxuriæ ſpecies ſex a S. Thoma *q.* 157. art. 5. aſſignantur, nimirum *Fornicatio ſimplex*, *adulterium*, *inceſtus*, *ſtuprum*, *raptus*, *& vitium contra naturam*: quibus Theologi frequentius ſpeciem aliam adjiciunt, nempe *ſacrilegium*, quam S. Doctor ad adulterium revocat, & in eo complectitur *ad* 3., illa de cauſa, quod *mulier vovens continentiam*, *quaddam ſpirituale matrimonium facit cum Deo*, *& ideo ſacrilegium, quod committitur in violatione talis mulieris*, *eſt quoddam adulterium ſpirituale*. Diviſionis traditæ affert rationem S. Doctor, quæ ita paucis proponi valet. Species peccati ſumuntur ex diverſitate formalis objecti. Ubi autem eſt materia cum diverſa ad rectam rationem repugnantia, ibi diverſitas eſt objecti formalis. Porro inveniri poteſt luxuriæ materia cum diverſa repugnantia ad rectam rationem, vel quatenus impeditur generatio prolis: & tunc eſt *peccatum contra naturam*, vel quatenus impeditur educatio, & promotio prolis natæ: & ſic eſt *ſimplex fornicatio*: vel quatenus actus exercetur inconvenienter relate ad alios homines: & hoc quia vel non ſervatur honor naturaliter debitus fœminæ, ut *in inceſtu*: vel quia non ſervatur rectitudo ex parte illius, in cujus poteſtate fœmina eſt: & ſi quidem ſit in poteſtate viri, eſt *adulterium*: ſi in poteſtate patris, *ſtuprum* eſt, ſi abſit violentia *raptus* autem ſi violentia fiat. Quod ſi non ſervetur honor debitus propter votum, quo ſe fœmina Deo obligavit, aut propter legem Eccleſiaſticam, tunc ſacrilegium erit.

§. II.

De Luxuria, prout vitium capitale eſt.

VI. Luxuriam vitium eſſe capitale, ea que

quo plura alia gignuntur vitia, aut peccata, consentiunt omnes, docetque S. Thomas hic *q.* 153. *art.* 4. Cum enim homo ex peccato primi Parentis summam contraxerit ad venereas voluptates propensionem, hæ delectationes eumdem movent, atque impellunt ad pleraque peccata, ut eisdem tandem frui possit. Sed audire præstat S. Thomam ita loquentem: „ Vitium capitale, quod haber finem multum appetibilem, ita quod ejus appetitu homo procedat ad multa peccata perpetranda, quæ omnia ex illo vitio tamquam ex principali oriri dicuntur. Finis autem luxuriæ est delectatio venereorum, quæ est maxima. Unde hujusmodi delectatio est maxime appetibilis secundum appetitum sensitivum, tum propter vehementiam delectationis: tum etiam propter connaturalitatem hujusmodi concupiscentiæ. Unde manifestum est, quod luxuria est vitium capitale ".

Porro illud observo necesse non esse, ut vitium aliquod *capitale* censeatur, & vitia, quæ inde consequuntur, ejus *filiæ* dicantur, quod ea vitia oriantur ex affectu finis istius peccati tamquam media in illud ordinata. quædam enim vitia sunt, quæ non habent rationem medii ordinati ad delectationem, sicuti gulæ, ira nec etiam luxuriæ: quæ tamen earum *filiæ* appellantur. Quare satis est, ut ex affectu vitii, quod *capitale* dicitur, homo disponatur ad alia incurrenda: quin immo sufficit etiam, quod ex ipso secundum rationem causæ efficientis, aut dispositivæ proveniant. Unde Divus Thomas 1. 2. *q.* 64. *art.* 4. disertis verbis scribit: vitia capitalia dicuntur, ex quibus alia oriuntur præcipue secundum rationem causæ finalis. Ubi, dum ait *præcipue*, satis significat etiam oriri nonnumquam posse in alio causarum genere.

VII. Octo luxuriæ *filias*, seu peccata S. Gregorium Magnum secutus recenset Angelicus *art.* 5., quatuor ex parte intellectus, & quatuor ex parte voluntatis. Priores *sunt cæcitas mentis*, *inconsideratio*, *præcipitatio*, *inconstantia*. Posteriores: *Amor sui*, *odium Dei*, *affectus præsentis sæculi*, *& horror futuri*. Quæ sic ex ipso explicantur.

Per *cæcitatem mentis* intelligitur & pœna peccati, & peccatum proprie dictum, quo scilicet luxuriosus nec advertit sui operis fœditatem, nec finem honestum sibi proponit, ut ab eo deflectat.

Per *præcipitationem* accipitur defectus consilii, ita ut luxuriosus absque mentis consilio, sed passionis æstu, & impetu abreptus præceps ruat in flagitia, & facinora, ut suæ libidini satisfaciat.

Per *inconsiderationem* hic venit defectus attentionis ad Dei judicia, nimirum qui Veneris æstu inardescit, pœnarum obliviscitur, quæ Deus in Sacra Scriptura luxuriosis comminatur, nec aliud cogitat, quam de explenda sua libidine omni quocumque modo, imm o nec cogitat de statu, & officio, quod, plane si adverteret, facile posset a flagitio revocari.

Inconstantiæ vocabulo denotatur levis, & versatilis animus in rebus agendis, adeo ut luxuriæ deditus, ut voluptate, quam deperit, frui valeat, facillime a bono proposito dimoveatur.

Quoad luxuriæ filias ad voluntatem spectantes, *amor sui* significat inordinatum illum affectum, quo libidinosi carnis suæ voluptatibus ita afficiuntur, ut Deo, ejusque mandatis præponant.

Ex hoc amore sui, dum vehemens est, consequitur *odium Dei*. Luxuria scilicet admodum flagrantes abhorrent a lege, qua Deus nefarias libidines prohibet, adeo ut cum impiis a Job memoratis proterve dicant Deo: *Recede a nobis: scientiam viarum tuarum nolumus*.

Sequitur etiam ex eodem amore sui inordinatus *affectus præsentis sæculi*: vellent nimirum libidinosi, ut præsens vita perpetuo du-

duraret, quo voluptatibus suis semper fruerentur.

Ex quo demum quoque sequitur *horror sæculi futuri*, eo quod, cum non credant voluptuosi, se posse ex turpi cœno delectationum carnalium emergere, de æterna vita comparanda omnino desperant.

Audiamus S. Præceptorem præclare admodum de hoc argumento loco laudato disserentem: „Dicendum, inquit, quod „quando inferiores potentiæ vehementer „afficiuntur ad sua objecta, consequens est, „quod superiores vires impediantur, & „deordinentur in suis actibus. Per vitium „autem luxuriæ maxime appetitus inferior, scilicet concupiscibilis, vehementer „intendit suo objecto, scilicet delectabili, „propter vehementiam passionis, & delectationis. Et ideo consequens est, quod „per luxuriam maxime superiores vires „deordinentur, scilicet ratio, & voluntas".

„Sunt autem rationis quatuor actus in „agendis. Primo quidem *simplex intelligentia*, quæ apprehendit aliquem finem „ut bonum. Et hic actus impeditur per luxuriam secundum illud Dan. 13.: *Species „decepit te, & concupiscentia subvertit cor „tuum*. Et quantum ad hoc ponitur *caecitas mentis*. Secundum actus est *consilium* „de his, quæ sunt agenda propter finem. „Et hic etiam impeditur per concupiscentiam luxuriæ. Unde Terentius dicit „in *Eunucho* loquens de amore libidinoso: „*quares in se neque consilium, neque modum „ullum habet, eam consilio regere non potes*. „Et quantum ad hoc ponitur *præcipitatio*, „quæ importat subtractionem consilii. „Tertius actus est *judicium de agendis*. Et „hic etiam impeditur per luxuria. Dicitur enim Dan. 13. de senibus luxuriosis: „*Averterunt sensum suum, ut non recordarentur judiciorum justorum*. Et quantum „ad hoc ponitur *inconsideratio*. Quartus „autem actus est præceptum rationis de „agendis, qui etiam impeditur per luxuriam: in quantum scilicet homo impeditur ex impetu concupiscentiæ, ne exequatur id, quod decrevit esse faciendum. Et quantum ad hoc ponitur *inconstantia*. Unde Terentius dicit in Eun. „de quodam, qui dicebat se recessurum „ab amica: *Hæc verba una falsa lacrymula „restinguet*".

„Ex parte autem voluntatis consequitur „duplex actus inordinatus: quorum unus „est appetitus finis. Et quantum ad hoc „ponitur *amor sui*, quantum scilicet ad „delectationem, quam inordinate appetit: & per oppositum ponitur *odium Dei*, „in quantum scilicet prohibet delectationem concupitam. Alius autem est appetitus eorum, quæ sunt ad finem. Et „quantum ad hoc ponitur *affectus præsentis sæculi*, in quo scilicet aliquis vult „frui voluptate: & per oppositum ponitur „*desperatio futuri sæculi*: quia dum nimis „detinetur carnalibus delectationibus non „curat pervenire ad spirituales, sed fastidit eas".

§. III.

De actibus exterioribus, qui vel ex luxuria procedunt, vel ad ipsam disponunt.

VIII. Angelicus Doctor considerans *art.* laudato luxuriæ filias, & ad sibi proposita argumenta respondens, mentionem facit *in resp. ad* 4. de quibusdam actibus exterioribus, qui vel a luxuria procedunt, vel ad ipsam disponunt, in quorum numero sunt etiam ii, de quibus sermonem habet *art.* 4. quæstionis sequentis, de quibus propterea hic agendum puto, ut plena cognitio sit de luxuriæ vitio, prout nunc a nobis consideratur. Primum itaque dicam aliqua de his, quæ locutionem spectant, circa quam quatuor veluti species, quæ ad luxu-

luxuriam revocantur, diſtinguit S. Thomas. Prima eſt *turpiloquium*, ſive ſermo turpis, & obſcœnus. Secunda *ſcurrilitas*, qua in jocis, & facetiis ita exceditur, ut laſciva admiſceantur ad riſum excitandum. Tertia *ludricitas*, qua quis veluti ludens oblectatur verbis ludricis, ea ad delectationem carnalem referendo. Quarta demum *ſtultiloquium*; quo quis fatuas, & ineptas fabulas loquitur ad obſcænitatem pertinentes. „ Sunt quidam (verba ſunt S. Thomæ) inordinati actus exteriores, & præcipue ad locutionem pertinentes, in qua eſt aliquid inordinatum quadrupliciter. Uno modo propter materiam. Et ſic ponuntur *turpiloquia*. Quia enim *ex abundantia cordis os loquitur* ut dicitur *Matth.* 12. luxurioſi, quorum cor eſt turpibus concupiſcentiis plenum, de facili ad turpia verba prorumpunt. Secundo ex parte cauſæ. Quia enim luxuria inconſiderationem, & præcipitationem cauſat, conſequens eſt, quod faciat prorumpere in verba leviter, & inconſiderate dicta, quæ dicuntur *ſcurrilia*. Tertio quantum ad finem. Quia enim luxurioſus delectationem quærit, verba ſua ad delectationem ordinat, & ſic prorumpit in verba *ludrica*. Quarto quantum ad ſententiam verborum, quam pervertit luxuria propter cæcitatem mentis, quam cauſat: & ſic prorumpit in *ſtultiloquia*, utpote cum ſuis verbis præfert delectationes, quas appetit quibuſcumque aliis rebus": De his, quemadmodum & aliis, quæ ſequuntur, quaſdam deinde regulas trademus, ad qualitatem malitiæ eorumdem diſcernendam idoneas.

IX. Nedum locutione, ſed etiam ſolo aſpectu laſcivo luxuriæ peccatum committitur. Dixi *aſpectu laſcivo*. Nam aſpectus caſtus, qui fit aut neceſſitatis, aut urbanitatis cauſa, non eſt peccatum; *Eſt enim*, inquit S. Joann. Chryſoſt. hom. 17. in Matth., *poſſibile*, *& aliter*, *quam libidinoſe*, mulieres ipſas *aſpicere*, *ut certe aſpiciunt & pudici*. Et *ideo non ſimpliciter aſpectum*, *ſed concupiſcentiæ Chriſtus interimit affectum*, cum nempe ait: *Omnis*, *qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam*, ſcilicet, qui mulierem intuetur, ut concupiſcat eam, hoc eſt, ut cogitatione concubitus ejus, quæ matrimonio cum alio juncta eſt, paſcatur animum, vel ut imaginetur pulchritudinem ejus, quamque delectabilis ſit ejus aſpectus, quamque ſit idonea ad concubitum, etiamſi ſtatuat nunquam commiſceri eum ipſa, ſive quia ad eam pertingere nequit, ſive quia ratione aliqua vel honeſta, vel inhoneſta, opus ipſum abominetur: ſicut ſi Sacerdos nolens propter votum ſuum cuiquam mulieri miſceri, eo fine illam inſpiciat, ac cogitet, quam ſit amabilis ad concubitum.

Sequitur Chriſtus, & ait: *Jam mœchatus eſt in corde ſuo*: quibus verbis ſignificat aſpectum mulieris delectabilem eum ejus concupiſcentia conjunctum, mœchiæ reum efficere aſpicientem. *Salvatoris ſententia* inquit Ambroſius ſerm. 16. in Pſalm. 118., *plena juſtitiæ eſt dicentis*: Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, adulteravit eam in corde ſuo. *Non dixit*, qui viderit mulierem, *ſed* a concupiſcendum *viderit*, *oculum abſolvit*, *mentem ligat*. *Non dixit*, adulteravit eam in oculo, ſed in corde. *In oculo viſus eſt*, *in corde peccatum*. Neque id mirum eſſe debet. Nempe impudicus oculus, impudici cordis, ſive affectus indicium eſt. *Nec dicatis*, ait S. Auguſtinus in Regula, *vos habere animos pudicos*, *ſi habeatis oculos impudicos*: *quia impudicus oculus impudici cordis eſt nuncius*. *Et cum ſe invicem ſibi*, *etiam tacente lingua*, *conſpectu mutuo corda nunciant impudica*, *& ſecundum concupiſcentiam carnis alterutro delectantur ardore*, *etiam intactis ab immunda violatione corporibus*, *fugit caſtitas ipſa de moribus*.

X.

X. Quod tamen folius curiofitatis gratia aliquis mulierem afpiciat, non ex hoc lethale peccatum eft, licet facillime veniale fit. Unde Auguftinus eodem loco obfervat, nobis prohibitum abfolute non effe videre mulieres, *fed eas appetere, vel ab ipfis appeti velle, criminofum effe*. Addendum nihilominus eft, periculum effe peccati lethalis, dum is, qui in fœminam defigit oculum, immoratur in ejus afpectu, maxime fi pulchra fit, & ad affectum attrahendum compofita. Qua de caufa Sapiens Eccleſ. cap. 9. hoc fervandæ caftitatis veluti remedium neceffarium commendat: *Virginem ne confpicias, ne forte fcandalizeris in decore illius. Noli circumfpicere in vicis civitatis, ne oberraveris in plateis illius. Averte faciem tuam a muliere compta, & ne circumfpicias fpeciem alienam. Propter fpeciem mulieris multi perierunt: & ex hac concupifcentia quafi ignis exardefcit. Afcendit enim mors per feneftras noftras*. Quod & aliis verbis, atque fententiis fæpius Sapiens idem inculcat.

XI. Demum ad actus luxuriæ exteriores (nam de interioribus, nempe delectationibus morofis, defideriis &c. fatis alibi diximus) maxime fpectant *ofcula, amplexus, & cæteri tactus*. Hujufmodi actus poffunt confiderari duntaxat fecundum fe. Atque ita infpecti procuIdubio non funt ex genere fuo, aut *fecundum fpeciem fuam* peccata. Si enim ita forent, numquam fieri poffet, quin peccaret is, qui actus illos exerceret, ut patet in mendacio, quod malitia exui numquam poteft. Porro certum eft, haud femper peccare virum, qui mulierem ex. gr. ofculatur. Id enim nonnumquam fit folius urbanitatis gratia, vel propter confuetudinem, quæ obtinet quibufdam in locis, ut nempe ii fe ofculentur, qui fe invicem invifunt, aut cum de novo ex aliquo loco, in quem antea abierant, revertuntur. De hoc ita docet S. Thomas 2. 2. q. 154. art. 4.: *Dicendum, quod aliquid dicitur effe peccatum mortale dupliciter. Uno modo fecundum fpeciem fuam: & hoc modo ofculum, amplexus, vel tactus fecundum fuam rationem non nominant peccatum mortale. Poffunt enim hæc abfque libidine fieri, vel propter confuetudinem patriæ, vel propter neceffitatem, aut rationabilem caufam*. Qua doctrina veriffima, ac indubitata mirum quantum abufi fint nuperi quidam *tactuum mamillarum* defenfores.

XII. Quod fi eadem ofcula, amplexus, ac tactus *libidinis* caufa fiant, ut fieri folet præfertim inter viros, ac mulieres, tunc effe peccata mortalia omnino dicendum eft. Quod in primis S. Thomas laudato loco adftruit in argumento, fed *contra*, hoc momento ex S. Evangelio defumpto: *Minus eft afpectus libidinofus, quam tactus, amplexus, vel ofculum. Sed afpectus libidinofus eft peccatum mortale, fecundum illud Matth. 5.* Qui viderit mulierem ad concupifcendum eam &c.: *Ergo multo magis ofculum libidinofum, & alia hujufmodi funt peccata mortalia*. Id confirmat auctoritate S. Cypriani ad Pomponium de Virginitate dicentis: *Certe ipfe concubitus, ipfe complexus, ipfa confabulatio, & ofculatio, & conjacentium duorum turpis, & fœda dormitio, quantum dedecoris, & criminis confitetur!*

Quod autem ofculum, & cætera hujufmodi fint peccata lethalia, id habent, inquit idem S. Doctor, *ex fua caufa*, videlicet ex libidine, qua in praxi plerumque fiunt. „ Alio modo dicitur aliquid „ effe peccatum mortale ex fua caufa, „ ficut ille, qui dat eleemofynam, ut „ aliquem inducat ad hærefim, mortaliter „ peccat propter intentionem corruptam. „ Dictum eft autem fupra, quod confen- „ fus in delectationem peccati mortalis eft „ peccatum mortale, & non folum con- „ fenfus in actum. Et ideo cum forni-

catio

„ catio sit peccatum mortale, & multo „ magis aliæ luxuriæ species, consequens „ in delectationem talis peccati sit pecca- „ tum mortale, & non solum consensus „ in actum. Et ideo cum oscula, & am- „ plexus hujusmodi, propter delectatio- „ nem hujusmodi fiant, consequens est, „ quod sint peccata mortalia, & sic solum „ dicuntur *libidinosa*. Unde hujusmodi se- „ cundum, quod sunt libidinosa, sunt „ peccata mortalia „.

XIII. Dicuntur porro *libidinosa* oscula, & alia hujusmodi, quæ ad venereum aliquem actum ex se disponunt, aut quæ fiunt ex intentione ejusdem, aut quæ delectationem excitant de fornicatione, aut alia luxuriæ specie, aut quæ fiunt cum aliqua libidinis commotione vel prævisa, vel quæ prævideri potuit, ac debuit, aut demum, quæ fiunt ob delectationem carnalem, & sensibilem ex ipsis osculis, aut amplexibus ortam. Ea enim, quacumque ratione contingant, includunt consensum saltem interpretativum in delectationem alicujus speciei luxuriæ: ad quam hujusmodi actu, qui sunt tum in homine, tum in omnibus animantibus ad *veneris initia* revocantur.

XIV. Atque hoc, quod modo innui, diligenter est advertendum, ad eam scilicet libidinis speciem pertinere oscula, aspectus, tactus, colloquia venerea, ad quam spectat consummatio concubitus. Unde aspectus, vel oscula conjugum spectant ad actum, aut speciem matrimonii, adeoque sicut actus matrimonialis licitus est, ita oscula & cætera hujusmodi matrimonii honestate excusantur. Aspectus vero, oscula &c. soluti erga solutam ad *fornicationem* reducuntur: soluti ad eam, quæ alterius conjux est, ad *adulterium*: si fiant inter consanguineos, ad *incestum* spectant; cum persona Deo dicata, sacrilegii culpa polluuntur &c. Fricare vero, vel palpare libidinose seipsum, *mollitiei* est: brutorum genitalia turpiter tangere ad *bestialitatem* pertinet. Ad *sodomiam* vero, si vir virum, aut fœmina fœminam libidinose aut osculetur, aut contrectet &c. De quo ita loquitur S. August. Epist. 103. *Non carnalis, sed spiritualis inter vos debet esse dilectio: nam quæ faciunt pudoris immemores etiam fœminis fœminæ, jocando turpiter, & ludendo, non solum a viduis ancillis Christi in sancto proposito constitutis, sed omnino nec a mulieribus nuptis, nec a virginibus sunt facienda nupturis.*

XV. Quamquam vero oscula, & amplexus, ut dictum est, inter conjuges matrimonii sanctitate honestentur, aut honestari valeant, si tamen ex iis actibus pollutio sequatur, aut periculum ejus, quod conjugati prævidere debuerint, ac potuerint, actus illi peccata lethalia sunt. Nam qui vult causam, vult etiam effectum, quem ex ea secuturum esse, aut prævidit, aut prævidere potuit. Quod si pollutio nec sequatur, nec sit ejus periculum, si hæc ad usum matrimonii non ordinentur, aut ad honestum amorem fovendum, peccata saltem venialia sunt. Quæ enim in non conjugatis peccata essent mortalia, honestas matrimonii efficit, ut tantummodo venialia sint. Quod si eadem oscula, & actus venerei fiant inter conjugatos, ut se ad actum conjugalem disponant, in quo sibi prolis generationem finem præstituunt, tunc etiam omni culpa veniali carent.

CAPUT VI.

Regulæ quædam traduntur ad peccati luxuriæ qualitatem dignoscendam idoneæ.

D o c t r i n a.

I. *Voluptas venerea extra matrimonium quæsita, aut captata lethale peccatum est.*

II. *Lethale quoque peccatum est etiam solus ejus-*

ejusdem voluptatis deliberatus appetitus.

III. *Materiæ parvitas admittenda non est in luxuria deliberate quæsita, aut volita.*

IV. *Principia S. Thomæ, quibus nititur proposita regula.*

V. *Lethale de se est peccatum tactus mamillarum mulieris absque justa causa peractus,*

VI. *Amplexus, & oscula honesta juxta patriæ morem, aut amicitiæ causa mala ex se dicenda non sunt.*

VII. *Iidem tactus honesti facti ex mera vanitate, vel joco non sunt de se nisi culpæ veniales,*

VIII. *Inhonesti vero, aut impudici etiam ex joco, aut vanitate peracti lethalis culpæ labe inquinantur.*

IX. *Liciti sunt prædicti tactus ex rationabili causa, quin & illos pati nonnumquam mulieres ipsæ tenentur.*

X. *Distinguendæ sunt delectationes, quæ osculis, & tactibus percipiuntur, aut percipi queunt,*

XI. *Peccati lethalis rea efficitur mulier, quæ dum potest, non impedit tactus libidinosos in se ab aliis exercitos.*

XII. *Aspectus impudicus ex se peccatum lethale est.*

XIII. *Turpiloquium sæpe mortale est peccatum.*

XIV. *Periculosæ admodum sunt superfluæ, ac frequentes confabulationes virorum, & mulierum,*

XV. *Peccant mortaliter loquentes, & scribentes de rebus turpibus, & obscœnis.*

XVI. *Conversationes promiscuæ, prout in consuetudine sunt, damnandæ, ac fugiendæ,*

XVII. *Choreæ inter mares, & fœminas, spectatis circumstantiis, pravæ sunt, & periculorum plenæ.*

XVIII. *Quid de his sentiant tum veteres, tum recentes Ecclesiæ Patres, piique scriptores.*

XIX. *Conclusio ex iis omnibus deducta.*

PLURA equidem dicta sunt capite præcedente, ex quibus haud difficile est cognoscere peccati luxuriæ qualitatem; quia tamen materia hæc frequens admodum in praxi est, multique sunt, qui hoc vitio inquinantur, & ad sempiternam damnationem pertrahuntur; idcirco ad majorem hujusce rei claritatem præstat nonnullas peculiari Capite regulas proponere, quibus nedum Confessarii, verum etiam cæteri quicumque alii facile perspiciant, quandonam lethaliter peccetur, aut solum venialiter. Sit itaque

REGULA PRIMA.

Venerea voluptas extra matrimonium voluntarie quæsita, aut captata peccatum lethale est.

I. Hoc certissimum est tum authoritate jam laudata ex Apostoli sententia, in qua manifestissime excludit a regno Dei, qui carnis opera consectantur, tum ex evidente ratione: venereæ namque voluptates ad humani generis propagationem ordinatæ sunt: adeoque has ad alium finem detorquere est enormis perversio ordinis a natura, ac Deo præstituti: quod absque gravi culpa numquam contingit. *Sicut enim*, inquit S. Thomas, *lethale peccatum est, non solum homicidium, per quod vita hominis tollitur, sed etiam furtum, per quod subtrahuntur exteriora bona*; ita, multoque magis debet esse lethale peccatum venerea voluptas extra matrimonium quæsita, in qua habetur inordinatio in eo, quod spectat ad vitam hominis in potentia propinqua.

RE-

REGULA SECUNDA.

Lethalis culpa est solus appetitus plene deliberatus actus venerei extra fines legitimi matrimonii ; venialis vero si plene deliberatus non sit .

II. Id satis indicavit Christus Dominus, dum Matth. 15. dixit : *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia adulteria, fornicationes &c. hæc sunt, quæ coinquinant hominem*. Quæ verba expendens S. Augustinus *lib. de Contin. cap.* 11. ait : „ Nihil est „ istorum malorum quæ perpetrari etiam „ membris corporis possunt, quod cogitatio „ non antecedat mala, & coinquinet hominem, etiamsi aliquid impediat, ne subsequantur opera flagitiosa, & facinorosa „ membrorum. Si enim quia potestas non „ datur, vacat manus ab hominis interfectione, numquid ideo mundum est a „ scelere cor homicidiæ ? Aut si rem surripere alienam non, ut quis vult, potest, „ nunquid in ipsa voluntate fur non est ? „ Aut si casta est, quam vult adulterare „ non castus, ideo eam non est in corde „ mœchatus ? Aut si meretrix non inveniatur in fornice, ideo qui eam quærit, „ non fornicatur in mente ? ... Ita cetera „ facta hominum, quæ nullus agit corporis „ motus, quæ nescit ullus corporis sensus, „ reos suos occultos habent, quos etiam „ solus inquinat in cogitatione consensus. „ ... A præcepto implendo utique alieni „ sunt, qui ob hoc ad peccatum membra „ non movent, quia potestas nulla permittitur : quæ si adsit, protinus ex membrorum velut armorum motibus, quid „ in eis intus regnet ostendunt (peccatum „ scilicet). Proinde quantum in ipsi est, „ membra sua exhibent arma iniquitatis „ peccato ".

Utramque partem regulæ tradit S. Thomas *q.* 15. *de malo art.* 2. inquiens : *Quia appetitus interior accipit bonitatem, vel malitiam ex eo, quod appetitur ; inde est, quod etiam appetitus hujuscemodi actus inordinati est peccatum mortale, si sit completus, scilicet cum ratione deliberatus : alioquin est peccatum veniale* ; quod alibi sæpe exprimit S. Doctor, dum generatim tradit ea, *quæ ex genere suo lethalia peccata sunt, solum esse venialia propter imperfectionem actus*, sive propter carentiam plenæ deliberationis aut advertentiæ, quæ ad rationem lethalis peccati requiritur.

REGULA TERTIA.

In voluptate venerea deliberate quæsita, aut captata materiæ pravitas admittenda non est.

II. De hac regula non est concors Theologorum sententia, tametsi in aliquibus omnes conveniant. Quapropter, ut quo sensu ea a nobis intelligatur, manifestum fiat, quædam in primis animadvertere consultum duco. Alia in genere luxuriæ objecta inveniuntur, quæ de se *gravia* sunt, ut copula carnalis extra matrimonium, pollutio vehemens pudendorum commotio; eorumdem impudica contrectatio &c. Alia vero saltem physice considerata levia reputantur, ut modica partium commotio, aspectus minus pudicus pulchræ mulieris, ejusdem manuum contactus, digitorum intorsio &c. Delectatio quoque, quæ hujusmodi objecta respicit, alia *gravis* esse potest, quæ scilicet carnem vehementer commovet, ac rationem abripit : alia levis, quæ nonnisi levem carnis commotionem infert, nec rationem abstrahit.

Igitur in hoc consentiunt, ac consentire plane debent omnes, delectationem deliberatam, quæcumque ea fuerit, sive gravis, sive levis de objecto graviter impudico, ut de copula carnali, de pollutione, semper esse

esse peccatum lethale : idque nos supra de humanis actibus agentes manifestum fecimus : quoniam delectatio , quæcumque sit , speciem , & malitiam ex objecto depromit , quod cum graviter malum sit , gravem quoque malitiam in delectationem, quæ alias voluntaria supponitur, refundit.

Consentiunt item , ac consentire omnes debent , etiam delectationem veneream , dum vehemens , & gravis est ex parte sui , tametsi capiatur ex objecto *levi* in genere luxuriæ , ut ex contactu manus mulieris , esse lethale peccatum . Quandoquidem ea delectatio cum vehementer carnem commoveat , proxime disponit ad pollutionem , eamque suapte natura inducit , licet aliquando ex parte subjecti hujusmodi delectationem deliberate captantis non sequatur .

Quoties ergo in proposita *Regula* statuo , non esse admittendam materiæ parvitatem in delectatione , aut voluptate venerea quæsita , aut captata , de illa intelligo , quæ *levis* est physice considerata tum ex parte objecti , tum ex parte actus , sive ipsius delectationis , adeo ut moraliter inspecta *gravis* semper sit in genere moris : si tamen non desit , quod ad peccatum mortale ex generali moralis actus conditione requiritur , nimirum plena voluntatis deliberatio : ex hujus quippe conditionis defectu sæpissime contingit , in viris præsertim timoratis , ut peccatum veniale sit , præsertim cum objectum leve de se est .

Sententia , quam amplector, communior certe est penes Theologos , a quibus discedere minime debemus , nisi gravia admodum momenta cogant , quæ profecto pro opinione contraria non afferuntur . Ea autem probari in primis potest damnata ab Alexandro VII. propositione *n.* 40. quæ ita efferebat : *Est probabilis opinio , quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem , & sensibilem , quæ ex osculo oritur , secluso periculo consensus ulterioris , & pollutionis* . Quæ propositio non admittitur etiam tamquam *probabilis* , immo damnatur ex eo capite , quod *probabilis* ab aliquibus diceretur , adeoque tamquam certo falsa , laxa , & scandalosa rejicienda est . Porro ex damnatione hujus propositionis consequi videtur , generatim non esse admittendam materiæ parvitatem in voluptate venerea deliberate quæsita , aut captata . Osculum enim objectum luxuriæ grave non videtur , immo si spectetur secundum speciem suam , indifferens est . Sed neque gravis apparet delectatio ex osculo quæsita , aut percepta : tum quia sermo non est in propositione de quodam osculorum genere , quæ *pressa* vocantur ; tum quia delectatio carnalis ex osculo capta juxta Auctores propositionis talis erat , quæ secum non afferret *periculum consensus ulterius , & pollutionis* ; quæ idcirco nonnisi *levis* reputari valet . Quamobrem , tametsi damnata propositio de sola loquatur delectatione captata ex osculo ; complectitur etiam cæteras delectationes libidinosas, quæ percipiuntur ex manus , vel pedis contactu , aliisque id genus , quæ physice leves sunt , ac proinde in damnatione ipsius , etiam quæcumque aliæ *leves* delectationes comprehenduntur, quæ peccata levia judicantur ex parvitate materiæ . Unde inveniri nequit delectatio venerea *levis* , quæ gravi culpa careat , quoties deliberare quæritur .

IV. Rationes hujus regulæ præcipue hisce nituntur doctrinæ S. Thomæ principiis, quorum primum istud est : *Dispositio ad aliquam formam , & circumstantia ejusdem sunt in eadem specie cum ipsa forma* . Alterum : *Imperfectum reducitur ad eumdem ordinem , ad quem pertinet perfectum* . Tertium tandem : *Pars , & initium alicujus rei spectat ad eamdem lineam cum termino , & complemento ejusdem* . Ex quibus argumenta in

tem

rem nostram, & illa quidem efficacia colligi queunt. Nam quælibet delectatio venerea presse dicta, etiam physice tenuis, oritur ex motu cujusdam humoris serosi, qui spermatis materia est, ut fidem faciunt Philosophi, & medicæ artis Professores, adeoque quælibet delectatio venerea est quædam inchoatio pollutionis, & dispositio ad ipsam. Porro juxta primum laudatum principium *dispositio ad formam est in eadem specie cum ipsa forma*. Igitur si *forma*, ad quam *delectatio* disponit, est ipsa pollutio, quæ procul dubio grave peccatum est, etiam ipsa delectatio disponens ad ipsam, grave peccatum erit.

Rursus *Imperfectum ad eumdem ordinem reducitur, ad quem pertinet perfectum*. Igitur si perfectum in hoc ordine est eadem pollutio, aut copula carnalis, quæ certe sunt peccata mortalia ipsa quoque delectatio venerea imperfecta ad eumdem ordinem, sive genus peccati reducenda erit.

Demum: *Si pars, & initium alicujus rei spectat ad eamdem lineam cum termino, & complemento ejusdem*, si terminus, & complementum venereæ voluptatis grave peccatum est; grave quoque peccatum erit ipsa, quamvis modica; delectatio venerea, quæ pars est, & initium completæ delectationis venereæ, & ex hac suam malitiæ gravitatem hauriet.

Neque reponere adversarii valent, se loqui de modica venerea voluptate deliberate quidem quæsita, aut captata, sed secluso *periculo consensus in delectationem ulteriorem, & pollutionem*. Nam fictitia est, ac delusoria hujusmodi præcisio. Siquidem periculum istud intimum est cuicumque venereæ delectationi, ipsique natura sua adnexum: ea quippe ex se semper tendit in opus perfectum, & pars est, ac initium ejusdem. Unde quidquid mens præscindere conetur, numquam reapse sejungere potest malitiam, quam ex intrinseco ordine desumit: solumque ut summum minuetur peccati gravitas, sed intra limites lethalis semper consistet.

Quidquid tamen sit, aut quodnam judicium feratur de horum argumentorum efficacitate, cum Theologorum communior opinio materiæ parvitatem in delectatione qualibet venerea deliberate volita non agnoscat, omnesque conveniant de re agi periculi plena, prudens quisque, ac salutis suæ cupidus, quanta potest diligentia cavebit ab omni captanda delectatione, ac voluptate, studiumque omne adhibebit, ut se ab omni carnali inquinamento immunem servet, & periculum, quod in hac viscosa, lubricaque materia semper invenitur, omnino devitet.

Regula Quarta.

Non solum tactus partium pudendarum, sed etiam mamillarum mulieris absque necessitate, aut justa causa, peccatum lethale est.

V. De tactu partium pudendarum mulieris nemo ambigit: de tactu autem mamillarum nedum quidem antiquiores, sed etiam nonnulli Neoterici peccatum esse duntaxat veniale perfricte asseruerunt. Sed posita regula omnino veluti certa tenenda est: quoniam inter tactus valde impudicos accenseri debet, idque ex communi hominum sensu, qui naturali quodam pudore ducti, illum ut admodum turpem aversantur, & horrent. Quare in Pœnitentiali Romano edito ab *Augustino* Tit. 4. can. 2. legitur: *Si quis obtrectaverit puellæ, aut mulieris pectus, vel turpitudinem ejus, si Clericus est, quinque dies pœniteat: Monachus, vel Sacerdos a ministerio divino suspensi, si aliquid tale fecerint, viginti dies pœniteant: scriptum est enim, neque tetigeritis, neque obtrectaveritis turpitudinem fœminarum*. Quibus in verbis tria

cons

considerandа veniunt, primum in hoc textu non nisi actus externos spectati, qui solum ad Ecclesiæ forum, ac judicium pertinent. Alterum in eadem classe reponi, & eadem pœna puniri *obtrectare pectus puellæ, aut mulieris, & turpitudinem earum*. Tertium ex pœnitentiæ, cui æque subjiciuntur, magnitudine, gravem esse, ac lethalem malitiam eorum apertissime colligi. Plura alia argumenta ad eamdem regulam comprobandam protuli in libro, quem edidi adversus modernos quosdam tactuum mamillarium defensores, qui illos a gravi saltem culpa excusabant; quem vide, si lubet.

Regula Quinta.

Amplexus, & oscula honesta juxta patriæ consuetudinem, aut causa amicitiæ, vel urbanitatis habita, peccata ex se nullatenus dicenda sunt.

VI. Hanc regulam, quemadmodum sequentes, constituo ad magis illustrandam S. Thomæ doctrinam, quam tradidi capite præcedenti. Itaque regulæ veritas ex eo liquidissime constat: quoniam nulla in iis actibus se prodit turpitudo, cum hujusmodi duntaxat sint signa, ac testificationes unionis amicorum, ac civium, vel amicitiæ, benevolentiæ, & honestatis. Atque ita concorditer post D. Thomam sentiunt alii Doctores, quorum plerique addunt licitam etiam esse delectationem non carnalem, aut voluptariam, sed honestam, & amicabilem ex illis actibus profluentem: quoniam sicut licet delectari de amicitia, & benevolentia aliorum, ita de ejusdem signis, ac testificationibus: modo tamen in iis decorum personæ servetur, & scandalum caveatur. Neque enim decens est, quod Religiosi, aut Ecclesiasticæ personæ osculis aut complexibus etiam honestis benevolentiam, aut amicitiam testentur erga puellas; aut mulieres præsertim juvenes, licet consanguineas, aut Religiosæ deosculentur viros, etsi cognatione junctos. Cæterum illud observo hujusmodi oscula honesta, & licita etiam inter personas sexus diversi nunquam esse ori imprimenda, sed vel genis, vel honestius fronti, ut omne periculum venereæ delectationis avertatur. Atque de his arbitror locutos esse SS. Apostolos Paulum, & Petrum, dum in suis epistolis non semel dicunt: *Salutate invicem in osculo sancto*.

Regula Sexta.

Amplexus, & oscula, aliive tactus honesti non nisi peccata venialia asserenda videntur, si fiant ex sola vanitate, curiositate, joco, aut alia simili de causa, sublato scandalo, aut periculo consensus in veneream delectationem.

VII. Dixi, *sublato scandalo, aut periculo consensus in delectationem veneream*. Hoc enim in hac aliisque materiis semper subintelligendum est, tametsi haud semper exprimatur. Itaque exposita regula probari facile potest. Nam si tactus honesti sint, & communi hominum sensu tales reputentur, quales certe non sunt, nec reputantur tactus aut mamillarum, aut partium secretiorum mulieris, aut etiam pudendorum viri, prout mox dicemus, si ex mera vanitate, curiositate, aut joco fiant, aliam malitiam contrahere nequeunt, quam quæ ex ipsorum causa derivatur. Causa autem meræ curiositatis, aut joci, similisve, haud tantam turpitudinem exprimit, ut eos efficere valeat graviter peccaminosos. Unde si intra eos limites tactus consistat, puta si quis per manum, aut brachium fœminam ducat, aut manum premat, aut digitos torqueat, peccati mortalis damnandus non est. Cæterum etsi hæc, & similia ex mera vanitate,

te, aut joco peracta inter personas honestas, pudicas, & animum ab omni libidine alienum habentes sine peccato lethali contingere queant, illud nihilominus certum est, si morose, aut frequenter fiant absque causa legitima, plena esse periculi, adeo ut perquam difficile sit, tactus hosce jocosos plene voluntarios a gravi culpa excusare, eo solo titulo, quod ex joco fiant inter personas maxime diversi sexus, & ætatis non admodum provectæ.

REGULA SEPTIMA.

Tactus de se inhonesti, aut impudici sive ex vanitate, sive ex joco deliberate, & absque necessitate peracti, peccati lethalis damnandi sunt, sive fiant inter personas diversi sexus, sive ejusdem.

VIII. Hæc regula ex præmissis satis colligitur. Tactus autem inhonesti certissime sunt, præter alios quos memoravimus, tactus partium generationi deservientium, aut eis vicinarum. Unde procul dubio graviter peccant, qui eas partes etiam ex vanitate, vel joco advertenter, ac deliberate tangunt. Tum quia tactus hujusmodi nimiam prodeunt turpitudinem, ac deformitatem: tum quia ex objecto suo libidinosi sunt, pariuntque natura sua veneream delectationem. Tum demum quia ex se proxime disponunt ad pollutionem. Pollutio autem, dum voluntaria est, semper est peccatum mortale, adeoque etiam proxima pollutionis causa voluntarie posita in illo turpi contactu, dum nulla justa necessitas subest illum ponendi.

Atque hæc regula locum habet in tactibus personæ nedum alterius, sed etiam ejusdem sexus. Nimium quippe turpe est, & periculosum, quod vel fœmina fœminæ, vel vir viri pudenda deliberate tangat, nimiumque provocat ad luxuriam: nisi forte hi tactus admodum transeuntes, & casu potius, & absque ulla prava intentione contingerent, ut inter pueros natantes evenire nonnunquam potest. Quin etiam eadem regula vera est in tactibus verendorum suorum, quoties nempe aliquis verenda sua attrectat vel cum delectatione venerea, vel cum ejusdem periculo. Quod si tamen quis se tangeret ex mera vel levitate, vel curiositate, non peccaret nisi ut summum venialiter: siquidem in ejusmodi contactu neque tanta turpitudo est, quanta in contactu partium alienarum, neque par venereæ voluptatis periculum.

REGULA OCTAVA.

Liciti sunt prædicti tactus de se inhonesti ex causa rationabili; aut ex necessitate: & illos etiam pati sine culpa possunt mulieres, quin & aliquando tenentur.

IX. Proxima pars liquet in medicis, & chirurgis, qui justa urgente causa curationis, aut sexus diversitatem internoscendi, partes etiam secretiores mulierum tangunt sine ullo peccato ex Theologorum omnium consensione. Quandoquidem partes omnes humani corporis propter bonum, & integritatem, aut incolumitatem totius instituta sunt: & si qua corpori pars male affecta ad exitium totius corporis tendat, merito curatur, ut corpus incolume perseveret: adeoque liciti sunt etiam turpiorum partium tactus ad eum finem exerciti. Nec propterea illiciti evadunt, quod ex iis, voluntate repugnante, delectatio venerea insurgat: nam ex honestate causæ, qua fiunt, omni culpa vacant. Si tamen medicus, aut chirurgus pravis tentationibus succumberet, & illicitam voluptatem admitteret, ab ejusmodi curationibus abstinere deberet: quemadmodum Confessarius officium audiendi mulierum confessiones dimittere tenetur, dum illud suæ spiritualis ruinæ causa est.

Quoad

Quoad alteram partem attinet, si mulieres medicorum, aut chirurgorum curationem patientes, obnoxiæ sint proximo periculo consentiendi in venereæ voluptatis illicias, aut motus, quod ex experientia, propriave fragilitate compertum habere possunt, quodcumque malum potius perpeti debent, quam talem curationem permittere, ex qua salus animæ periclitetur. Cæterum, si hoc periculum absit, se pudendarum etiam partium curæ submittere debent, & naturalem verecundiam subire, potius quam mortem incurrere; neque enim ob solum naturalem pudorem refugere licet remedium ad vitam suam conservandam penitus necessarium.

REGULA NONA.

Confundendæ non sunt delectationes, quæ ex amplexibus, osculis, & tactibus percipiuntur, aut percipi possunt.

X. Tria genera delectationem, quæ ad materiam hanc revocari possunt, distinguere solent Theologi. Alia *spiritualis* est, & sola mente concepta, quæ nempe corporeo organo non est illigata, nec sensuum commotionem, saltem necessario, affert, ac definiri potest *complacentia voluntatis de re turpi, seu alias venerea cogitato*. Atque hæc illicita est, si objectum sit illicitum; etiamsi nulla fit in corpore venerea commotio. Unde Religiosus v. g. sibi complacere non potest de copula etiam matrimoniali, sicut neque de tactibus, osculis, aut amplexibus cum fœmina habendis: quia hoc objectum ipsi illicitum est: & similiter vir matrimonio cum aliqua junctus complacentiam voluntariam habere nequit de actu conjugali cum alia muliere vel exercito, vel exercendo, prout alibi dictum est.

Alia est delectatio *carnalis*, *& venerea*, de qua jam locuti sumus, & ex Galeno solet definiri: *Delectatio in carne consurgens ex motu humoris seroſi, qualis est substantia seminis, & incalescens ob commotionem spirituum generationi deservientium*. Hæc autem ex osculis, aliisve tactibus deliberate percepta, culpa lethalis est in omnibus matrimonio jungantur, licita est in ordine ad actum matrimonii, aut dum actum illum exercere volunt. Unde si absentes sint, nec conjungi valeant, illicita erit, quemadmodum e contra licita est, dum ea delectatio, quam *spiritualem* diximus, in mera voluntatis complacentia consistit.

Quod autem delectatio carnalis ac venerea ex osculo, vel tactu deliberate capta peccatum mortale sit, ex propositione supra relata ab Alexandro VII. proscripta manifestum est, nempe *est probabilis opinio, quæ dicit esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris, & pollutionis*. In qua propositione illud observandum, conjungi delectationem carnalem cum sensibili, ut intelligamus nomine delectationis sensibilis eam accipi, quæ simul *carnalis* est. Sola enim delectatio sensibilis ad lethalem culpam contrahendam satis non est.

Quid est igitur delectatio *sensibilis*, quam tertio loco distinguunt, ac distinguere oportet a *carnali* simul, & *spirituali*? Eam ita definiunt, quod sit illa *quæ oritur ex solo contactu, seu proportione, & conformitate rei sensibilis cum organo tactus*, qualis est delectatio, quæ percipitur ex contactu rei mollis, aut blandæ: sicut enim in musica, in gustu &c. sua delectatio hauritur ex proportione sensus cum proprio objecto; sic idem contingit in tactu. Hæc autem delectatio in seipsa considerata, innocens est, & cujusque culpæ expers, nullamque prodit inordinationem, nisi careat honesto fine, ad quem actiones nostras referre tenemur. Verum in praxi hujusmodi delectationes *sensibiles*, dum studiosoquæ-

quæruntur a personis solutis, & adultis in osculis, aut tactibus etiam de se honestis, vix, ac ne vix quidem a culpa lethali vacant, quia in hoc statu corruptæ naturæ cum delectatione *sensibili* immiscetur delectatio *carnalis*, quæ ab ea reapse non sejungitur in hujusmodi personis, tametsi absolute sejungi posse minime diffitear.

REGULA DECIMA.

Peccati lethalis rea est mulier, quæ se non retrahit, nedum quando advertit se tangi osculis, aut aliis tactibus inhonestis, ac libidinosis; verum etiam honestis quidem, sed affectu libidinoso peractis.

XI. Dubium nullum est lethaliter peccare fœminam advertentem se tangi tactibus inhonestis, ut mamillarum &c. dum non reluctatur, & spectatis circumstantiis voluptuosum hominem ita attentantem abs se non repellit. Cæterum si sermo sit de actibus honestis, ut osculis, & manuum tactibus &c. si judicandi locus est ea nequaquam fieri affectu libidinoso, sed honesto, illa permittere in se potest citra culpam. Si autem aliud judicium ex circumstantiis ferre valeat, ea videlicet fieri animo, & affectu libidinoso, graviter peccat ea permittens, aut non impediens; siquidem alterius peccato cooperatur. Qua de re audire præstat fidelem Angelici Doctoris discipulum S. Antoninum ita disserentem p. 2. tit. 5. cap. 1. Mulier „ quæ „ permittit hæc sibi fieri ab eo, quem „ æstimat ad hoc moveri amore libidinoso, „ *mortaliter peccat, quia facientem, & consentientem par pœna contingit*, ut dicitur „ causa 11. q. 1. Can. *notum*. Sed quæ permittit hoc sibi fieri credens talem moveri „ ex dilectione fraterna, aut quadam amicitia, seu quadam humanitate, seu more „ patriæ, non peccat, quamvis hoc faciens ex libidine moveretur, & per con„ sequens mortaliter peccaret. Ex hoc „ quoad oscula, amplexus, & dando alter „ alteri manum, ut moris est: quod tamen „ periculosum est: & ideo cavendum est „ ab eis inter virum, & mulierem, etiam „ Religiosos. *Bonum est*, inquit Apostolus, „ *mulierem non tangere*. Nam, ut dicitur „ Ecclesiast. 13. *Qui tetigerit picem*, cui „ similis est mulier, *inquinabitur ab ea*".

„ Permittere autem se tangi in membris „ genitalibus; idem fere dicendum est de „ pectore, seu sinu, seu in mammis, nisi „ sint conjuges, vel nisi sit necessitatis „ causa, ut infirmitas, & hujusmodi, „ credo non posse excusari a mortali: cum „ istud non fiat communiter nisi amore libidinoso. Et credere quod hoc fiat pu„ ra intentione, est *fatuitas*, non simplicitas. Et quamvis prædicta, scilicet „ oscula, amplexus, & tactus non impediant bonum prolis generandæ, & „ educandæ, quia ex his præcise non „ potest sequi generatio, tamen ipsa pro„ cedunt ex libidine, quæ est radix hujusmodi impedimenti: & secundum hoc, „ idest in quantum libidinosa, sunt mor„ talia, & non aliter". Hactenus S. Antoninus. Sed de iis, quæ sensum tactus spectant, satis: nunc de aliis actibus ad luxuriam pertinentibus: ac primum de aspectibus.

REGULA UNDECIMA.

Aspectus impudicus lethale ex se peccatum est.

XII. Hæc regula ita proposita tamquam certa tenenda est. Siquidem impudicitia quælibet sive in tactibus, sive in sermonibus, sive in aspectibus natura sua grave peccatum est. Sed difficultas in hoc est posita, quandonam aspectus impudicus, aut libidinosus reapse existimandus sit. Circa quod illud assero, impudicum esse aspe-

aspectum illum, qui pro objecto habet quidpiam de se natum excitare carnalem commotionem, aut accendere concupiscentiam, sive id contingat ratione rei, quæ aspicitur, sive ratione subjecti, quod aspicit: & quidem ratione rei, in quam aliquis defigit oculos, *impudicus* dicendus est in primis, si vir deliberate, & absque urgenti necessitate fœminæ aut fœmina viri pudenda, aut vicinas partes aspiciat, quamquam non causa excitandæ libidinis, sed ex curiositate, vel *stulta mortificatione* aspectus fieret. Hic enim tum honestati naturali valde repugnat, tum ad libidinem potenter allicit, & luxuriæ proximum periculum affert, ut constat in Davide, qui licet vir sanctissimus foret, conspiciens a longe Bersabeam se lavantem, in peccatum lapsus est. Signanter adjeci, vel *stulta mortificatione* &c. Nam teste S. Antonino, aliisque Scriptoribus extiterunt, ac fortasse existunt Directores, nonnulli, qui a Diabolo plane obcæcati, mulieres, ut vocant, *pœnitentes*, denudari jubent,, ut sub mortificationis obtentu flagella, aut, ut loquuntur, *disciplinam* recipiant. Hi profecto non pietate, sed voluptate lethali ducuntur, ut nempe mortificationis ab illis mulieribus obtinendæ prætextu, impudicos oculos suos libidine pascant: *Non est*, inquit laudatus S. Antoninus, *vera hujusmodi mortificatio, sed deceptio diaboli, & laqueus animarum insipientium &c.*

Etiam impudicus, ac lethali culpa corruptus, dicendus est aspectus, quo quis concubitum viri cum fœmina, tametsi ex curiositate intueretur, utpote qui valde ad libidinem provocaret. Similiter aspicere studiose, morose, ac de industria nudas ejusdem sexus personas, aut carnalem brutorum congressum, similesque alias turpitudines, gravi peccato plerumque non caret: quia hujusmodi aspectus natus est ad excitandas obscœnas in animo cogitationes, & pravos in corpore motus, vixque fieri potest, habita ratione corruptæ naturæ humanæ, ut excitatis illis obscœnis cogitationibus animus non delectetur.

Ceterum plures casus ab hac generali regula excipiendi videntur, primo nempe cum isti aspectus fortuiti potius sunt, quam deliberati, ac studiose quæsiti. 2. Quando subest aliqua rationabilis causa, ut contingit in rusticis jumenta *ad saltum* ducentibus. 3. Quando spectata conditione aut personæ inspicientis, aut personæ inspectæ, nullum est delectationis carnalis periculum, velut cum fœminæ lactantes inspiciunt eosdem infantes, quos continenter habent in manibus, aut vir propria membra inhonesta sine carnali ulla delectatione intuetur. Neque enim tanta videtur esse in hoc intuitu inhonestas, & indecentia, ut culpæ mortali tribuenda sit.

Verum in aspectibus, qui de se, & natura sua impudici non sunt, aut possunt non esse ob occurrentes aliquando circumstantias, antequam culpæ gravitas definiatur, attendenda est intentio, inclinatio, & conditio personæ aspicientis. Nam sæpe respectu unius culpa gravis erunt, qui non erunt respectu alterius, qui nullam experitur carnis commotionem, nullamque vel modicam tentationem. Quia tamen vix umquam a peccato saltem veniali immunes sunt; ideo vir pius, ac castimoniæ amator ab omni aspectu, qui necessarius non sit, aut conveniens, prudenter cavebit.

Regula Duodecima.

Turpiloquium, sive sermo, aut locutio de rebus turpibus, quamvis quandoque non sit, nisi peccatum veniale; sæpe tamen mortale peccatum est.

XIII. Non est *turpiloquium* peccatum lethale, quoties ex inadvertentia, & quasi ex

ex improviso ab homine profertur, vel ira, vel passione commoto. Tunc enim non est plene deliberatum. Ubi inquit S. Antoninus p. 2. tit. 5. cap. 5. *talia verba dicuntur ex quadam levitate ad solatium, quamvis in se non videantur mortalia: quia peccata oris secundum S. Thomam, permaxime judicantur quoad gravitatem peccati, ex intentione proferentis: propter quod dicit Augustinus, quod reos lingua non facit, nisi rea mens. Tamen per accidens* potest esse *mortale ratione scandali, seu ruinæ inde sequentis in mente alicujus, ut cum audientes sint debiles spiritu. Idem videtur dicendum de facientibus, vel cantantibus cantilenas plenas lasciviis.* Nec solum loquentes, aut cantantes hujusmodi turpes sermones, *sed etiam*, subdit S. Episcopus, *audientes libenter talia, non tantum ex quadam levitate, & solatio vano, sed etiam delectationem deliberatam in tali materia audita quærentes, non videntur posse excusari a mortali; sicut nec a delectatione morosa turpis cogitationis, præcipue in mentibus infirmorum, nisi forte hoc fieret inter conjuges.*

Illud hic observandum puto quædam esse verba, quæ proferri frequenter solent a personis quibusdam vilioribus, quæ licet ex origine sua, ac prima institutione valde turpia sint, & scandalosa; nihilominus ex usu, aut frequentia, primævum sensum suum veluti amiserunt, adeo ut nullum jam amplius scandalum pariant, nec quid revera in seipsis exprimant, intelligant aut illi qui ea proferunt, aut alii qui audiunt: unde nihil aliud concipiunt, nisi in genere verba fœda, & absona: adeoque nec lethalis peccati absolute damnari queunt, nisi forte in gravem alicujus contumeliam proferantur, aut in personam speciali reverentia dignam.

Regula Decimatertia.

Periculosæ valde sunt confabulationes virorum, & mulierum, si frequentes sint, nec ad eas aut necessitas, aut charitas compellat.

XIV. Hæc regula ab ipso Spiritu Sancto tradita est, dum Ecclesiast. cap. 9. admonuit: *Colloquium mulieris alienæ quasi ignis exardescit*: quibus verbis denotat, quantum periculum sit in his confabulationibus, præsertim dum frequenter fiant, nec ad illas aut necessitas, aut charitas non fucata movet. Immo non sine peccato sæpe contingunt, quando fiunt causa delectationis, quæ ex voce mulieris percipitur, vel, ut Hesselius ait, ex eo quod habeatur cum muliere, præsertim adolescente, aut speciosa. Quare serio advertere debent Animarum Directores, qui toties, tamque frequenter confabulantur cum mulieribus, ut aiunt, *pœnitentibus* de rebus vel ad Confessionem spectantibus, vel in ipsis nimium temporis impendunt, dum expedire se facile possent. Timere scilicet debent, ne sub pallio charitatis concupiscentia delitescat, aut dum necessitate moveri se putant, moveantur delectatione, ac voluptate, ac ne tandem eodem morbo laborent, de quo tam sæpe sermocinantur.

Quoniam vero de periculis, quæ imminent incautis Confessariis, sive Directoribus mulierum aliqua hic tetigimus, lubet quædam attexere ex *Opusc.* 64. inter eos, qui sub Divi Thomæ nomine circumferuntur. In hoc itaque capite *de periculo familiaritatis Dominarum, vel mulierum* hæc leguntur. „ Et quoniam spiritualibus loquor, noverint ipsi, quod licet carnalis affectio sit omnibus periculosa, & damnosa, eis tamen perniciosa est magis, maxime, quando conversantur cum persona, quæ *spiritualis* videtur. Nam

 „ quam-

„ quamvis eorum principium videatur esse „ purum , frequens tamen familiaritas „ domesticum est periculum , delectabile „ detrimentum , & malum occultum bono „ colore depictum . Quæ quidem familiaritas quanto plus crescit , tanto plus „ infirmatur principale motivum , & utriusque puritas maculatur . Non tamen „ de hoc statim perpendunt : quia sagittarius a principio non mittit sagittas „ venenatas, sed solum aliqualiter vulnerantes , & amorem augmentantes . Ad „ tantum vero in brevi deveniunt , ut jam „ non velut Angelos , sicut cœperant , se „ invicem alloquantur , & videant , sed „ tamquam carne vestitos se mutuo intueantur , & sentiant moveri quibusdam „ commendationibus , ac verbis blandis , „ quæ videntur primo ex devotione procedere . Exinde unus incipit appetere alterius præsentiam corporalem: quia forma , vel species corporis in utriusque „ mente concepta incitat cor ad volendum „ præsentiam corporalem, qua corrumpitur præsentia mentalis . Sicque spiritualis devotio paullatim convertitur in „ corporalem , & carnalem : & sic ipsorum mentes , quæ solebant in oratione „ cum Deo absque intermedio loqui , nunc „ inter Deum , & se alter ponit alterius „ corporalem effigiem , quam velant , & „ obtenebrant ponentes sibi ipsis faciem „ Dei cum facie creaturæ " . Atque alia plura subinde refert , quæ insidias Diaboli , & peccata ex eo amore promiscuo suborta liquido patefaciunt .

Regula Decimaquarta.

Peccare mortaliter dicendi sunt , tum qui sermones de rebus turpibus habent , tum qui scribunt de rebus obscœnis .

XV. Constat hæc regula quoad primam partem ex Divo Paulo dicente 1. ad Corinth. cap. 15. *Corrumpunt bonos mores colloquia mala* : quia sermones de rebus turpibus , & luxuriosis vehementer libidinem excitant ; nam ut ait S. Basilius *hom.* 24. de legendis Gent. libris , *pravis assuescere sermonibus via quædam est ad rem ipsam* . Doceutque malitiam dum narrant . Certe si quis diligenter introspiciat conscientias plurimorum , qui jam in cœno libidinum jacent , comperiet primam plerumque originem morum eorumdem corruptionis extitisse sermones , quos de rebus turpibus ab aliis , maximeque a sodalibus audierunt , a quibus malitiam , quam antea ignorabant , didicerunt , & opere deinde compleverunt .

Quoad vero alteram partem non minus est illa manifesta ; nam qui scribunt , aut typis edunt obscena , quantum de se est , perpetuo duraturum scandalum præbent : ac insuper impossibile moraliter est , ut ii , qui vel sermocinantur , vel scribunt de rebus obscœnis , de iisdem turpes delectationes non foveant , dum eas animo , ac mente continuo versant .

Regula Decimaquinta.

Conversationes promiscuæ , prout modo in consuetudine sunt , damnandæ , ac fugiendæ tamquam periculorum libidinis plenissimæ .

XVI. Non loquor modo de illo civili , ac honesto , & necessario commercio , a quo , posita humana societate , nec viri , nec mulieres abstinere congrue possunt . Hoc enim licitum esse , nullumque de se inferre honestatis periculum , nemo dubitat . Sed de hodierna , quæ inolevit , in quibusdam regionibus , consuetudine , qua viri , & mulieres promiscue conversantur , & plures horas impendunt in sermonibus ut minus de rebus vanis , ac mundanis , in ludis , facetiis , ac jocis , & illecebris . De illis loquor etiam , in quibus mulieres, licet

licet matrimonio sæpe junctæ, amant sibi servitutem præstari ab aliis viris, quos *Clientulos* vocant, qui sibi continenter assideant, manus ad ambulandum porrigant, aliaque officia præbeant tum diurno tempore, tum etiam aliquando nocturno. Et quamvis ex argumentis, & indiciis facile conjectari queant haud pudico amore erga se ferri, eos tamen admittunt, permittuntque saltem aliqua, quæ absque peccato permittere nequeunt. Ad hujusmodi virorum, ac mulierum conversationes damnandas, ac reprobandas satis sunt documenta, quæ prostant tum in Sacris Scripturis, tum in Sanctis Patribus, ipsaque experientia, quam fiunt ejusmodi conversationes periculorum, immo peccatorum plenissimæ, evidenter confirmat.

REGULA DECIMASEXTA.

Choreæ inter mares, & fœminas, prout, spectatis omnibus circumstantiis, exerceri solent, ita peccandi occasiones plerumque sunt, ut Christiani communiter loquendo, ab eis abstinere debeant.

XVII. Choreæ inter personas ejusdem sexus, omni actu impudico, gestuque semoto fieri possunt, cujusmodi fuerunt, quas egit Maria soror Moysis cum aliis mulieribus ad testificandam lætitiam de Pharaone submerso in mari rubro, & Hebræorum liberatione ab ejus exercitu; sicut etiam Davidis coram Arca Domini exultantis præ gaudio. Atque hæ nulla inficiuntur malitia, & honestæ reputandæ sunt. Aliæ sunt vel in theatris ab impudicis mulieribus, vel a mixtis viris, ac fœminis prava intentione, verbis, aut gestibus obscœnis, aut etiam inhonestis tactibus, & has nullus a gravi culpa immunes defendit, aut defendere valet, quoniam libidinem, ac luxuriam prodeunt apertam, omnibusque conspicuam. Sed aliud genus chorearum est, quod sub controversiam cadit, & peragi solet inter mares, & fœminas ad animi, ut inquiunt, honestam relaxationem, ac lætitiam: de quo regulam posui, quam subinde magis exponam. Sed placet prius quædam afferre de choreis testimonia, quæ habentur in Scripturis, ac Patribus, ut ex iis, quæ dicunt, ac sentiunt, salutarem omnes timorem concipiant. Ecclesiast. cap. 12. Sapiens monet: *Cum saltatrice ne assiduus sis, nec audias illam, ne forte per in efficacia illius.* S. Job. cap. 21. *Eges dicuntur quasi greges, parvuli eorum, & re infantes eorum exultant in lusibus. Tenent tympanum, & citharam, & gaudent ad sonitus organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.*

XVIII. S. Joannes Chrysost. hom. 47. in Matth.: *Non ad tripudia pedes nobis præbuit Deus, sed ut modeste incedamus: non ut impudentes Camelorum modo saliamus, sed ut in Angelorum choris consistamus. Quod si corpus deforme fit impudenter saliendo, quanto magis animam fœdari credendum est? His tripudiis Diabolus saltat: hic a Dæmonum ministris homines decipiuntur &c.*

S. Ephrem Syrus in quadam homilia, „ Nolite inquit, errare; nullus servus „ potest duobus Dominis servire. Nemo „ potest Deo servire, & cum Diabolo „ choreas ducere.... Noli hodie psal„ lere cum Angelis, & crastina die in „ tripudiis esse cum Dæmonibus. Noli „ hodie sacras lectiones audire, & cras „ citharis intentus esse, ut prævaricator, „ & Christi inimicus. Noli hodie pœnite„ re de peccatis, & cras in perditionem „ tuam saltare in choreis “.

S. Ambrosius lib. 3. de Virginibus cap. 6. de Herodianis filia mentionem faciens, ita cæteras matres alloquitur: *Quid dicitis vos, sanctæ fœminæ? Videtis, quid docere, quid*

quid etiam dedocere debeatis. *Saltat*, *sed adulteræ filia*. *Quæ vero pudica*, *quæ casta est*, *filias suas religionem doceat*, *non saltationem*.

Ex his elicere oportet, choreas generatim consideratas juxta Scripturas, & Patres non esse sine peccato, aut sine periculo peccati: quod satis esse deberet, ut tam viri, quam mulieres vere christianæ, suæque salutis, ac conscientiæ puritatis studiosæ a vanis hujusmodi oblectationibus abhorrerent. At quoniam multi hisce generalibus Patrum doctrinis minime contenti, quærunt quænam pravitas determinate sit in modernis choreis juxta Theologos recentiores, audiamus quid hi quoque sentiant, ac doceant.

S. Antoninus prolixum sermonem habet de hoc argumento *p*. 2. *tit*. 6. *cap*. 6. Præmittit id, in quo cæteri quique Theologi unanimiter conveniunt, si nempe choreæ *secundum se* duntaxat spectentur, non esse peccatum; sed in praxi pluribus esse culpis inquinatas: deinde subjicit: „ De chorizantibus potest moraliter exponi illud Psal. 96. *Inflammabit in circuitu inimicos ejus ignis*. Illud autem est iter Diaboli: ipse enim *circuit*, 1. Pet. 5. *adversarius vester Diabolus circuit quærens*, *quem devoret*. Non solum autem sequuntur tripudiantes iter Diaboli, quin imo Diabolus ipse insidians eis, ut assessor equo ducit eos: quod pulchre ostendit Joannes Apocal. 11., ubi dicit, quod de puteo abyssi, quem vidit, *ascendit fumus fornacis magnæ*, *& obscuratus est sol*, *& aer*, *& de putei fumo ascenderunt locustæ super terram*. Et harum similitudinem ponens dicit, quod: *locustæ istæ erant similes equis paratis ad prælium*, *& super capita eorum tamquam coronæ similes auro*, *& facies earum tamquam facies hominum*, *& habebant capillos sicut capillos mulierum &c*. Notate verba singula, signate mysteria. Locustæ illæ sunt mulieres chorizantes : puteus abyssi, unde istæ ascendunt, est profunditas inferni, unde suggeritur tale exercitium chorizandi a Dæmonibus: *Fumus fornacis magnæ*, cum quo exeunt locustæ de puteo, est incitamentum, & signum magnæ concupiscentiæ, & lasciviæ, unde ortum habent choreæ, & cum qua fiunt: *Et hic fumus obscuret solem*, *& aerem*, idest concupiscentia obtenebrat viros etiam sapientes, & doctores, *& aerem*, idest contemplativos, & spirituales homines, ut patet in Davide, Salomone, & vitis Patrum per plura exempla. *Et ascendunt super terram*, scilicet chorizantes discurrendo sicut locustæ saltantes; & sicut *locustæ regem non habent*, ut dicitur Prov. penult.; ita tales rationem non habent regentem eas, sed ut bruta animalia hinc inde levitate discurrunt.. ..sicut homines utuntur equis phaleratis ad impugnandum inimicos; ita Dæmones utantur mulieribus ornatis ad expugnandum servos Dei, qui sunt inimici Dæmonum: & sicut equus odorat procul bellum *Job*. 39., & appetit currere ad campum; ita vanæ mulieres inquirunt de locis, ubi possint ostentari & currunt ad talia loca, in quibus Diabolus dejiciat, & prosternat multos gladio concupiscentiæ &c. " Omitto cætera.

Joannes Gersonius IV. P. Dom. 3. Adventus tetatur, *choreas ob fragilitatem difficile fine diversis peccatis agitari*, *& omnia peccata cadere*, *& concurrere in choreas*.

Pius, ac celebris ævo suo Theologus Joann. Nider *in* 6. *Decal. præcepto cap*. 3. hæc habet: *Est præterea aliud multum peccatum peccato luxuriæ deserviens*, *videlicet chorea*: *Chorea diabolicum habet exordium*, *ut refert Magister historiarum*. *Nam a quo-*

a quodam Dæmone exordium habuit".

De hoc quoque argumento haec scripsit S. Carolus Borromæus in lib. Memor. p. 2. c. 6., his verbis: *Valeant execrandæ illæ publicæ saltationes, Christianorum castitati adeo exitiosæ, rixarum, jurgiorum, inimicitiarum, impudentiarum, pugnarum, tædiumque radices, & occasiones, imo cujuscumque lasciviæ seminaria. Quid plura? Ex hujusmodi saltationum consortiis oriuntur corporum, famæque, rerum, & christianæ denique postbac disciplinæ detrimenta. Eliminentur ergo choreæ, & una cum his tot aliæ morum corruptelæ, quibus hoc maxime tempore solet Satanas hominum mentes suo imperio vendicare, prorsus abrogentur*.

Sed quoniam potissima illusio quorumdam Casuistarum, qua se aliosque decipiunt, ex eo oritur, quod choreas secundum se, aut naturam suam considerant, non prout eæ sunt in praxi, ac frequentius exercentur, idcirco ut hac arce, aerea licet, exturbentur, placet duas alias adjicere auctoritates in hanc rem admodum opportunas. Prima est P. Pauli Segneri, non ex sua quidem *Confessarii*, aut *Pœnitentis instructione*, in qua laxæ plures opiniones continentur, sed ex suo *Christiano instructo in lege sua*, ubi purior doctrina est, dictisque SS. Patrum, maximeque S. Thomæ conformior. Author iste *p.* 3. *serm.* 29. choreas omni argumentorum genere vernaculo idiomate insectatur. Ac imprimis animadvertit, alio modo de his loqui Casuistas, alio SS. Patres, piosque Doctores. Isti siquidem choreas, & saltationes damnant. Casuistæ vero nonnulli tamquam licitas defendunt, aut permittunt. Unde vero tanta de re eadem opinionum diversitas? Non alio ex capite, inquit ille, nisi quod Casuistæ choreas in quadam abstractione metaphysica contemplantur, sive *secundum se*, sub qua consideratione nullam plane malitiam exprimunt. Sancti vero Patres, virique pietate insignes easdem spectant *prout sunt in praxi*, in qua tot pravis, circumstantiis vestiuntur, ut illæ a peccato puræ, nullatenus valeant.

Idem advertit Sapientissimus Cardinalis Lambertini postea Summus Pontifex Benedictus XIV. in Collect. Notific. *Tom.* 4. *Notific.* 9. his verbis latine redditis: „ „ Etiamsi saltatio, ut saltatio, seu ut ars „ movendi pedes ad sonitus leges, pec- „ catum non sit: admittatur quoque in „ aliqua circumstantia choream bonam „ esse, meritoque dignam, ut quando „ Maria Prophetissa Aaronis soror, aliæ- „ que mulieres sonabant, & saltabant &c. „ Verum nimis luculentum est, hodiernas „ choreas diversi omnino generis esse, alio- „ que tendere, cum in his communiter „ peccata committantur, totque occur- „ rant honestatis offendicula, quæ a no- „ bis describentur verbis, non alicujus „ Anachoretæ, non alicujus rigidi Theo- „ logi, non Concionatoris, qui exageret, „ sed *Francisci Petrarchæ*, qui in suo Dia- „ logo 24. *de choreis* hæc scribit": *In choreis non tam delectatio præsens est, quam speratæ delectationis auspicium. Veneris præludium illud quidem solet stupidas, & miscellas circumducere, atque urgere, ac stringere, ac specie urbanitatis atterere. Libera ibi manus, liberi oculi, liberæ voces, pedum strepitus, & multarum cantus dissoni, & tubarum clangor, concursatio, & pulvis: & quæ sæpe ludis additur, hostis pudicitiæ & amica scelerum nox ipsa. Hæc sunt, quæ timorem, ac pudorem pellunt. Hi sunt libidinum stimuli, hæc laxamenta licentiæ, & hæc est, ne me falli facilem putes, illa delectatio, quam simpliciter, & veluti innocua chorearum appellatione profitemini, & ludi tegmine crimen obnubilatis.* „ Hos mu- „ lierum, sequitur deinde doctissimus Pon- „ ti-

„ tifex, vitorumque laqueos, & scopulos „ serio considerans Conradus Elingius „ Theologus Ordinis S. Francisci in suo „ Catechismo Catholico *lib. 4. cap. 14.* „ hæc docet : *Chorea mundana est circulus, cujus centrum est Diabolus, & circumferentia Angeli ejus circumstantes, & ideo raro, aut numquam sine peccato fit.* Cum „ hæc ita se habeant, quis negare ausus „ fuerit choreas (etiamsi speculative lo„ quendo culpa careren) vitiosas esse, „ & communiter in praxi peccatorum ple„ nas "?

Hæc, quæ prolixius scripsit Author Sapientissimus, paucis complexus est *Instit. Eccles. 76. §. v.* inquiens, *Choreæ quamvis ex sui natura sint licitæ, vix tamen in actu, quomodo nunc fiunt, permitti possunt : cum plerumque sint peccandi occasio.*

XIX. Quid igitur ex his omnibus concludendum ? Omnes choreas, si fieri quidem posset, prout nunc peraguntur inter mares, & fœminas, eliminandas esse e Christianorum finis dicerem. Verum, quia præsertim abrogandæ sunt ob pericula luxuriæ, quibus scatent, ideo quo majora solent esse pericula hujusmodi, major quoque diligentia, majusque studium adhibendum est tum a Prælatis, & Parochis, tum ab aliis, quorum interdum interest, quo abrogentur, aut impediantur eæ, in quibus frequentius, & gravius consuevit esse periculum, & occasio peccandi. Porro experientia manifesta nos docet, choreas, quæ in civitatibus fieri solent inter vulgares viros, ac mulierculas, præsertim baechanaliorum, ac nuptiarum tempore, lasciviis, libidinibus, ac impudicitiis plenas esse præ cæteris aliis. Nam in iis, quæ exercentur inter nobiles personas, aut inter rusticos, quamvis ubique suum non desit periculum, minus tamen esse deprehenditur. Nobiles quippe potius ad fidium numerum, motusque corporis compositos, quam ad aliud quidpiam, animum, & cogitationes intendunt. Rustici autem, nisi sint malitia corrupti, saltibus, & agitationibus membrorum vires suas potius ostentare consuescunt. Nihilominus quia & in hisce facile se immiscet hostis humani generis, & concupiscentia nimium in malum prona semper sollicitat animum, præsertim dum occasiones peccandi suppetunt, ideo cura omni hoc luxuriæ incitamentum vitare debemus, memores illius documenti Sancti Spiritus, *Qui amat periculum, in illo peribit.*

Ad luxuriæ materiem spectant etiam spectacula Theatralia. Verum de his alibi opportunius.

CAPUT VII.

Consectarium Præcedentis Doctrinæ.

I. *Damnata ab Alexandro VII. propositio de osculis &c. comprehendit alios tactus ob eumdem finem carnalis delectationis habitos.*

II. *Si desit causa honesta, nunquam licet ponere actiones ad venerem provocantes.*

III. *Laxa Thomæ Hurtadi propositio reprobanda.*

IV. *Lethale peccatum ex se non est actionem ponere, tametsi venerea delectatio sequutura prævideatur, sublato consensus periculo.*

V. *Nunquam sine culpa gravi actio poni potest ob finem captandæ venereæ delectationis.*

VI. *Periculo impendente consensus in rem turpem, etiam actio honesta differenda. P. Gobati propositio rejecta.*

VII. *Alia ejusdem doctrina detestanda.*

VIII. *Culpa lethali non carent oscula libidinosa habita inter Sponsos, & Sponsas.*

IX. *Conjux in absentia alterius veneream delectationem de tactibus alias honestis captare nequit.*

X.

X. *Delectatio sensibilis vix a sensuali sejungi valet in tactibus habitis inter personas sexus diversi* .

XI. *Tactus impudici etiam facti supra vestes in partibus verendis gravi culpa non vacant* .

XII. *Nimia Defensorum tactuum mamillarium temeritas damnanda* .

XIII. *Peccatum mortale est ponere actionem proxime , & per se influentem in veneream delectationem* .

XIV. *Peccant lethaliter , qui turpia loquuntur apta ad libidinem provocandam* .

XV. *Excusari tamen quidam possunt a gravi culpa* .

XVI. *Scribere de rebus obscœnis sæpe mortale peccatum est* .

XVII. *Locutio , auditus &c. rerum turpium ad eas peccati species referuntur , circa quas versantur ; adeoque id in Confessione exprimendum est* .

XVIII. *Sermones habiti de pulchritudine hujus , aut illius mulieris plerumque ad luxuriam pertinent , & ex ea malitiam sumunt* .

XIX. *Quinam mulierum aspectus peccato vacare dicendi sint* .

XX. *Ut plurimum lethaliter peccant , qui imagines obscœnas retinent apud se, aut in eis studiose oculos defigunt* .

XXI. *Officio suo recte non funguntur Confessarii , admittentes ad Sacramenta mulieres hodiernas conversationes sectantes*.

XXII. *Casus aliquando contingere potest , in quo choreis interesse liceat* .

XXIII. *Numquam tamen excusatur a gravi culpa Ecclesiasticus , aut Religiosus , si intersit eisdem* .

Reflexio .

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. QUAMQUAM in damnata ab Alexandro VII. propositione : *Est probabilis opinio , quæ dicit esse tantum veniale &c.* mentio solummodo fiat de osculis ob carnalem delectationem habitis ; in iis tamen intelligi debent comprehensi etiam amplexus , tactus , amatoria verba , & cætera hujusmodi ob eundem finem venereæ delectationis peracta . Par siquidem est de omnibus ratio : idque verum est , tametsi ob finem eumdem tangatur vir , puer , aut aliquod animal , aut figantur oculi in aliquod objectum ob veneream voluptatem hauriendam .

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Posita causa honesta , & secluso consensus periculo , licitæ sunt eæ actiones , quæ de se delectationem veneream etiam proxime inducunt ; ut ex. gr. si ob medendum verendis partibus , eas vel tangere oporteat , vel aliquid iis afferre remedii . Seclusa vero causa honesta , aut necessaria , hujusmodi actiones ad venerem provocantes ponere minime licet , etiamsi homo iis consensum nequaquam præbere statuat , ac firmiter proponat .

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Quare improbanda , ac tamquam falsa , laxa , ac in prædicta damnatione contenta , rejicienda est opinio Thomæ Hurtadi , *Tom. 1. q. 73. art. 4.* docentis : *Valde probabile esse , oscula , & tactus, dummodo non fiant in partibus ad generationem destinatis immediate , & proxime , si fiant absque intentione carnali* (actus scilicet completi) , *non esse peccata mortalia , sed ad summum venialia* . Ex qua non minus laxe collegit , *Confessorem solicitantem in Confessione ad hujusmodi oscula , & tactus , absque intentione prava , non esse denunciandum, vi motus proprii Gregorii XV. , & aliorum Summorum Pontificum* .

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Mortale peccatum contra castitatem non

non est, actionem haud libidinosam ponere, ex qua tamen tamquam ex causa, sive potius dispositione remota, & per accidens delectatio venerea, sive etiam pollutio sequutura prævidetur.; modo ea non intendatur, nec subsit consensus periculum. Neque enim motus illi carnales, qui facillime naturaliter suboriuntur, in æstimatione prudenti satis voluntarii censentur in causa remota, adeo ut illi imputentur, qui alio ex fine eam ponit. Ab iis tamen causis quamvis remotis ponendis verus Castitatis amator sine justo motivo abstineat oportet saltem sub veniali culpa. Siquidem nonnihil castitati adversari videtur, quod quis absque honesto motivo, aut utilitate causam remotam ponat delectationis, aut motuum castitati aliquatenus, licet absque consensus periculo, repugnantium.

Consectarium Quintum.

V. Nunquam tamen sine gravi culpa exercere possumus prædictas actiones remote influentes in venereas commotiones ob finem captandæ voluptatis, aut promovendi pollutionem, ex. gr. equitare ad hunc finem, hoc aut illo modo cubare, calida manducare, studere medicinæ, vel conscientiæ casibus &c. Quoniam tunc delectatio venerea actionum illarum objectum est, & ex illa malitiam gravem desumit. Unde explodenda est opinio Joannis Sancii asserentis *in select. Disp.* 21. *n.* 13.: *Qui ederet calida, ut somnia immunda haberet, non peccaret: quia somnium impudicum voluntarium in causa nullo jure prohibitum est.*

Consectarium Sextum.

VI. Quoties probabile periculum est, aliquem consensurum in delectationem veneream, quam percipit in tactibus, conversatione, aliisve actibus de se honestis, aut indifferentibus, illos deserere omnino tenetur. Quare exscindendum penitus est e Morali Christiana hoc corruptæ probabilitatis germen, quod in lucem eduxit P. Georgius Gobar *in Exper. Theolog. Vol.* 1. *tract.* 7. *cas.* 16. „ Quando est duntaxat „ solum *probabile*, te succubiturum tentationi, certe etiam *probabile* est, te „ non succubiturum. Atqui, sicut in plurimis aliis materiis fas tibi est, ex utralibet sententiarum speculative probabilium deducere conclusionem tibi gratam; ita licebit tibi argumentari *Occurrunt mihi graves tentationes, ob quas vir prudens sapienter judicare potest, me lapsurum in novum crimen mortale, si accessero banc domum. Viceversa sunt etiam rationes etiam graves, ob quas alius æque prudens pronunciaret me non lapsurum.* „ Ergo possum sine nota temeritatis, & imprudentiæ me committere isti occasioni, certo non commissurum, si liquido scirem, me in illa admissurum illud „ grave peccatum. *Atque adeo fas est per se loquendo committere se periculo probabili peccandi mortaliter* ". Hæc Gobatus, qui eodem argumento probare poterat, etiam *fas tibi esse*, te exponere gravi tentationi, cum *probabilius est te succubiturum*: neque enim ex hoc definir esse *probabile*, te etiam *non succubiturum* in Probabilistarum doctrina. Colligat ex hoc prudens & pius Lector, num hæ sententiæ cum suis libris merito diris devovendæ non sint. Sed arrigat aures, & pulchiorem sententiam audiat in Consectario sequenti.

Consectarium Septimum.

VII. Detestatione plane digna est sequens ejusdem Gobati propositio, quam tradit *Tract.* 7. *Cap.* 16. „ Liquido scio, „ crebro fieri, præsertim inter plebejos, „ & rusticos, ut *eodem in lecto puella cum* „ *proco* cubent aliquot horas *induti, &* „ *exu-*

„ *exuti*, & tamen nihil omnino impudi„ cum agant, vel *nonnisi oscula*, *& turpes* „ *attrectationes exerceant*. Unde judico non „ posse a Confessario negari absolutionem „ omnibus illis puellis plebejis .... quæ „ non videntur habere propositum nun„ quam amplius admittendi procum in „ lecto suo “.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Non est toleranda, quamquam a pluribus doceatur, quos inter a P. Sanchez *lib.* 6. *Disp.* 46, sententia, ex qua mox dicta opinio profecta videtur; nimirum lethali culpa vacare oscula ob delectationem carnalem habita inter Sponsos, & sponsas de futuro. Siquidem ideo solutis interdicta sunt oscula libidinosa, quia iis interdicta carnalis copula est. Porro non minus Sponsis de futuro est interdicta copula, quam aliis: ergo iis quoque sub mortali prohibentur oscula, aliique tactus, qui sunt quædam ejus inchoatio, aut ad illam dispositio.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Quamquam conjux in absentia alterius delectari queat delectatione mere spirituali de copula cum eodem habita, vel habenda; delectari tamen nequit delectatione carnali, ac venerea, orta videlicet in corpore ex apprehensione actus conjugalis. Tunc enim ea commotio, aut delectatio, quæ præsens est, ordinari non potest propter absentiam ad conjugalem actum, qui illam duntaxat licitam efficit, sed potius ordinatur ad pollutionem. Quare improbanda est sententia Pauli Laymani, qui eum aliis pluribus venereas hujusmodi delectationes uxoratis permittit *T.* 1. *lib.* 1. *Tract.* 3. *cap.* 6.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Tametsi delectatio *mere sensibilis*, quæ capiatur vel ex osculis, vel ex tactibus, aspectibus &c. inter personas sexus diversi, absolute, ac metaphysice sejungi queat a delectatione carnali, & venerea; atque adeo gravi culpa vacare: nihilominus practice loquendo gravi culpa non vacat: siquidem in hoc statu corruptæ naturæ, & in concupiscentiam pronæ *sensibilis* delectatio inter ejusmodi personas a *carnali* minime separatur. Unde admittenda non est doctrina PP. Salmanticensium, quam sic exponunt *Tract.* 26. *c.* 3. *punct.* 3. §. 3. „ Tactus, amplexus, oscula in„ ter personas solutas, & adultas, ac di„ versi sexus, etiam idoneas ad coitum, „ si fiant præcise ob solam delectationem „ sensitivam, & naturalem, seclusio peri„ culo ulterioris delectationis venereæ, & „ pollutionis, vacant culpa mortali. Quo„ niam (inquiunt) hæc delectatio meta„ physice, & secundum sua prædicata es„ sentialia spectata nullam prodit mali„ tiam, nec alterius speciei est ab ipso „ tactu, quem consequitur &c. “ Admittenda, inquam, hæc doctrina non est *in praxi*: neque enim, dum homines amplectuntur, aut osculantur mulieres, hæc peragunt *metaphysice*, & *secundum prædicata essentialia*, sed prout carne in luti sunt, & quidem corrupta, ac libidine ardenti. Separari utique absolute potest delectatio *mere sensibilis* a venerea, & carnali; sed non reapse separatur in exemplo a Salmaticensibus allato: solumque sejungi ut summum potest in aliquo alio casu; v. gr. si mulier in brachiis tenens infantulum, oscularetur ipsum. Sed exemplum ab illis productum intempestivum est, ac practice falsum; præbetque incautis Lectoribus errandi occasionem, & ex osculis &c. percipiendi utramque delectationem, sensibilem nempe, atque veneream. Hinc ipse Diana, cum retulisset similem Sylvii, ac Comituli opinionem, post illorum addu-

ctas rationes ita concludit P. 8. tract. 6. Resol. 9. *Sed ego puto, contrariam sententiam tenendam esse; & in his materiis non esse laxandas habenas*. Utinam tali cautione semper Author iste scripsisset!

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Nedum tactus impudici, immediate facti in partibus verendis sive mulierum, sive virorum, aut illis affinibus, lethali culpa polluuntur ob grave incitamentum libidinis, quod causant, nimiamque cum pudore, & honestate naturali repugnantiam; sed etiam si mediate supra vestes exerceantur ob eandem rationem. Quare audiendus non est Navarrus, qui in Manual. *Cap.* 14. ejusmodi tactus a culpa gravi excusat: quemadmodum nec P. Lacroixius, qui *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 904. cum aliis veniale tantum peccatum esse docet, si fiant ejusmodi tactus *ex levi delectatione tactus vestium*. Hæc siquidem delectatio non quæritur in contactu vestis: vestes namque tangi possent vel in brachiis, vel in aliis partibus honestis; sed in tactu pudendorum, media veste. Hanc autem delectationem deliberate quæsitam esse mortalem, non venialem dubitandum non est.

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. In nimiam, planeque non ferendam laxitatem prolapsi sunt, qui postremis hisce temporibus *vellicationem genarum*, ac *tactus mamillarum* etiam *Monialium*, sive mulierum Deo sacrarum primum a culpa mortali, deinde ab ipsa culpa veniali purgare conati sunt. Author laxissimæ hujus opinionis fuit P. Bernardinus Benzius Soc. Jesu, qui *in Dissertatione* in Casus Venetæ Diœceseos anno 1743. edita hæc scripsit: „ Quæritur tertio, an Reservatione afficiatur, qui cum Moniali peragat, vel attenter actus *subimpudicos* de se *veniales*; „ v. g. *genas vellicare*, *mamillas tangere*, „ & solum ex pravo affectu, vel prava „ intentione mortales. Resp. *negative*. „ Nam juxta nostram regulam octavam „ nonnisi peccata per externam malitiam „ reservantur “.

Hæc propositio ita exposita, vix in lucem educta fuit, magnum quemdam in animis tum proborum omnium, tum etiam improborum horrorem incussit, & ad Sacram Congregationem delata jussu Summi Pontificis Benedicti XIV. anno 1744. proscripta est; liberque, qui eam continebat, prohibitus sequenti Decreto: *Sanctissimus Dominus noster* &c. *auditis* &c. *Eminentissimorum Cardinalium suffragiis prohibendum, ac damnandum censuit, prout præsenti Decreto damnat, & prohibet librum Venetiis impressum anno 1743. cui titulus*: Dissertatio in Casus Reservatos Venetæ Diœceseos &c. *tamquam continentem propositiones respective falsas, male sonantes, scandalosas* &c. Deinde compulit Authorem retractare specialiter *supradictam propositionem*; quod statim præstitit, & hujus retractationis exemplar apud me est.

At nihilominus etiam post prohibitionem, & damnationem prædictæ propositionis, plures ex eadem Societate Scriptores ingenti omnium scandalo in defensionem ejusdem arma sumpserunt; eoque audaciæ, & impudentiæ devenerunt, ut etiam assererent, prædictos tactus *genarum*, ac *mamillarum* omni penitus secundum se, culpa esse immunes; nimiumque rigidum fuisse Bentium, docentem esse *veniales*. Sed omnes hujusmodi infames libelli ab Apostolica Sede damnati sunt, & a me, ut innui, penitus confutati. Quare firmissimum apud omnes esse debet, tactus illos nedum cum *Monialibus*, verum etiam cum cæteris mulieribus peractos, peccata esse mortalia; nec oppositam posse ulla ratione defendi.

CON-

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Peccatum mortale est absque necessitate ponere actionem, ex qua tanquam proxima causa ex se influente in libidinem praevidetur sequutura delectatio venerea, quamvis aliunde non intendatur, imo propositum adsit comprimendi motus libidinosos insurgentes. Quoniam eadem lex naturalis, quae prohibet quaerere, aut captare voluntarie veneream delectationem; obligat etiam, ut eas causas non ponamus, quae proxime concurrunt, & per se influunt in ejusmodi delectationem, quae tunc in illa causa indirecte volita est. Vide, quae *de voluntario indirecto* dicta sunt.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Graviter peccare dicendi sunt, qui turpia loquuntur, quoties sermones vel ex rebus ipsis, vel ex conditione personarum, eoram quibus habentur, apti sunt ad venereos commotiones excitandas, aut ad scandalum pariendum. Sic vix a gravi culpa excusari potest pudendorum *absque causa* graphica descriptio, concubitus narratio, aut eorum, quae concubitum ipsum circumstant. Sic gravia crimina sunt colloquia de rebus obscoenis habita coram mulieribus, puellis, honestis virginibus, aut adolescentibus. Siquidem & de se ad venerem provocant, & malitiam docent, dum narrant, ut experientia nimium frequenti compertum est. In his tamen locutionibus circumstantiae loci, temporis, maximeque personarum attendendae sunt, quemadmodum & in verbis amatoriis, quae proferuntur, aut canuntur a juvenibus; quae licet haud semper gravem malitiam contineant, semper tamen periculi plena sunt, adeoque omni, qua fieri cura potest, eliminanda.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Existimandum non est statim peccare mortaliter, qui obscoena ab aliis dicta, aut cantata non sine gravi peccato, audiunt, & audiendo rident, aut de ipsis gaudere videntur. Si enim solum hoc praestent ex quadam levitate, ridentque revera de solo artificioso, seu lepido dicendi modo, non autem de rebus ipsis, de quibus etiam nullam capiunt animo delectationem, imo potius ab iis abhorrent, non peccant nisi venialiter: modo per suum risum nulli scandalum ingenerent, neque authoritatem praestent turpia loquentibus, vel canentibus.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Etsi nullum peccatum sit scribere de rebus turpibus ob aliorum instructionem, sive doctrinam, ob superiores informandos, ob historiae veritatem enarrandam, aut etiam ob arguenda aliorum peccata; sicut neque peccatum est ob similem finem ea loqui, vel audire: attamen de iis scribere ad voluptatem veneream de rebus ipsis imaginationi objectis vel percipiendam, vel in aliis excitandam, mortale procul dubio peccatum est, quemadmodum & eadem scribere absque prava quidem hujusmodi intentione, sed tamen cum judicare Scriptor probabiliter potest, ut teneatur, Lectores ex impudicis rebus, de quibus tractat, facile ad libidines esse provocandos: quod frequenter contingit praesertim in juvenibus, aliisque ad venerem propensis. Illud hic adnotare lubet, quod, tametsi liceat ad doctrinam de rebus obscoenis scribere, abstinendum tamen sit etiam in talibus libris ad instructionem conscriptis a referendis turpissimis quibusdam portentosae lasciviae modis, aut circumstantiis, quibus ea docentur putidissima scelera, quae nec nominari, multoque mi-

minus explicari deberent. Unde improbari merito debet Thomas Sanchez, qui in hac declaranda materia nimium excessit, pluresque modos peccandi docuit quos forte hominum multitudo ignorasset. Hanc quoque cautionem a Parochis adhibendam esse monuit Catechismus Concilii Tridentini 3. p. de sexto præcepto: *Ut nempe in hac re explicanda cautus admodum sit Parochus, & prudens, & certis verbis rem commemoret, quæ moderationem potius desiderat, quam orationis copiam. Verendum est enim, ne, dum is late atque copiose nimis explicare studet, quibus modis homines ab hujus legis præscripto discedant, in illarum rerum sermonem forte incidat, unde excitandæ potius libidinis materia, quam extinguendæ illius ratio emanare solet.*

Consectarium Decimumseptimum.

XVII. Quoties mortale peccatum est turpia loqui, audire, scribere, legere, sicut etiam intueri &c. opus est in Confessione exprimere circumstantias personarum, de quibus percepta fuit obscœna delectatio: quia sermo de fornicatione pertinet ad fornicationem, de adulterio ad adulterium, atque ita de cæteris. Eadem ratione exprimenda est qualitas personæ confitentis; num scilicet soluta sit, an conjugata, num Deo sacra &c. nisi Confessario perspecta jam sit qualitas confitentis personæ.

Consectarium Decimumoctavum.

XVIII. Sermones, qui dedita opera habentur de forma, pulchritudine, aut venustate hujus, aut illius mulieris, plerumque ad luxuriam pertinent, & ex ea malitiam contrahunt. Quandoquidem aut oriuntur ex pravis cogitationibus, quibus loquentis animus demulcetur, aut pravas cogitationes excitant in mente præcipue juvenum, aut luxuriæ vitio deditorum: atque adeo sive loquentem, sive audientem exponunt aut morosæ delectationi, aut saltem ejus periculo.

Consectarium Decimumnonum.

XIX. Plures equidem aspectus mulierum peccaminosi sunt, prout ex dictis facile constat: at plures etiam possunt carere peccato. Sic aspectus improvisus mulieris peccatum non est. Sic etiam datur aspectus castus, qui fit urbanitatis causa, qui nullatenus peccatum est: neque enim est inordinatus, cum finem habeat honestum. Unde nimium rigida, neque approbanda videtur locutio illa Tertulliani *in Apologetico cap.* 46. generatim prolata: *Christianus salvis oculis fœminas non vidit.* Nam, ut S. Joan. Grisost. *hom.* 17. *in Matth.* apposite observat: *Est possibile & aliter, quam libidinose aspicere* (mulieres), *ut certe aspiciunt & pudici. Et ideo non simpliciter aspectum, sed concupiscentiæ junctum Christus interimit affectum.*

Consectarium Vigesimum.

XX. Ut plurimum lethaliter peccant, qui imagines valde obscœna repræsentantes, puta fœminas nudas, aut maris, & fœminæ concubitum &c. aut retinent apud se, aut in eis oculos studiose defigunt; eoque gravius peccant, quo studiosius, aut data opera illas intuentur, aut contemplantur. Priores namque sibi, proximisque suis peccandi occasionem præbent: alii vero sub vanæ curiositatis prætextu suos oculos libidine pascunt. *Horum*, scribit Clemens Alexandrinus in Admonit. ad Gentes, *non solum usus, sed etiam aspectus, & auditus deponendam esse memoriam vobis annunciamus. Scortatæ sunt' aures vestræ, fornicati sunt oculi, &, quod est magis, novum ante conspectum vestri adulterium admiserunt aspectus.*

Con-

CONSECTARIUM VIGESIMUMPRIMUM.

XXI. Officio suo recte non fungitur Confessarius, qui mulieres vanas, hodiernas conversationes, prout jam usus nimium deplorandus obtinuit, sectantes, ac sectari volentes admittit ad Sacramentorum tum Confessionis, tum Sacræ Communionis participationem; finitque se illudi fucatis earum excusationibus, nihil scilicet in his commerciis asserentium se advertere impudicitiæ, nihil libidinis. Neque enim viri hisce mulierculis tanto studio se se subjicerent, ac veluti mancipia vilissima ad nutum continenter inservirent, atque etiam pro ipsarum oblectamentis pecunias libenter prodigerent, rem domesticam negligerent, proprias uxores fastiderent, aut aliis dimitterent, pluraque alia id genus incommoda sustinerent, si nulla explendæ libidinis fiducia suppeteret, aut in earum conversatione nullam sibi vetitam delectationem captarent. Quamobrem, cum ipsorum peccatis saltem hæ mulieres cooperentur, adeoque & ipsæ peccent, arcendæ sunt a Sacramentorum participatione, nisi tales conversationes fetio dimittant.

CONSECTARIUM VIGESIMUMSECUNDUM.

XXII. Generatim, & absolute choreas inter viros, ac mulieres præsertim juvenes damnandas esse docuimus ob fundamenta rationis, & authoritatis, quæ produximus. Sed nihilominus casus aliquis admittendus videtur, in quo quis choreis possit interesse sine culpa. Qua in re placet responsum, quod ex Villelmo S. Raymundi interprete refert, & approbat Joannes Nyder *Cap. 13. in 6. Decal. Praecept.* his verbis: *Si aliquis, vel aliqua mulier raro, & sine aliqua intentione immisceat se hujusmodi choreis, non audeo dicere, quod sit mortale peccatum: sed nec audeo eum, vel eam excusare, & assecurare a peccato mortali, cum se ingerat periculo provocandi alios ad libidinem, & ipso facto videatur approbare choreas, & exemplo suo authoritatem aliis similia faciendi præstare.* Hæc ille, quibus addendum arbitror, contingere posse, ut a culpa excusetur vir, aut mulier, si ex. gr. nuptiarum tempore, aut alia rara occasione ob rationabilem aliquam causam choreas agat caute, & omni modestia servata; nullumque ex circumstantiis adversat nec in se, nec in aliis peccandi periculum.

CONSECTARIUM VIGESIMUMTERTIUM.

XXIII. Numquam tamen a gravi culpa excusandum censeo Ecclesiasticum, aut Religiosum, si se immisceat choreis virorum, & mulierum, etiam quæ peraguntur nuptiarum tempore, & in propria domo, & cum agnatis, & consanguineis. Hoc enim valde dedecet statum suum, suoque exemplo alios ad actionem, quæ vix sine peccato exercetur, pellicit, & invitat. Hinc summus Vir Cardinalis Lambertinus, postea Benedictus XIV. in *Instit. Ecclef. 76. §. 7.* asserit, & confirmat authoritate plerorumque Theologorum, *Choreas a Clericis non sine peccato gravi agi posse*. Quin & subjicit *posse Episcopos prohibere Clericis omnibus, ne choreas ducant, ne in illis instrumentis ludant*; immo *ne permittant eas fieri in suis ædibus Ecclesiasticis, Canonicalibus, Parochialibus, seu etiam Beneficialibus, deputatis pro domicilio Beneficiati; etiamsi illæ fierent nomine consanguineorum ibidem cohabitantium.* Quæ verba sunt Decreti S. Congregationis relati loco citato §. 8.

RE-

REFLEXIO.

Ubi etiam remedia adversus Luxuriæ vitium exhibentur.

Quamquam luxuria inter capitalia vitia omnium gravissimum nequaquam sit: quemadmodum nec temperantia, cui opponitur, nobilissima est inter morales virtutes; nullum tamen feralius vitium est, & humano generi infestius: nullum quod majores in Mundo clades edat, magisque salutem animarum impediat: nullum denique, quod Infernum Christianorum multitudine copiosius impleat; adeo ut pronunciare veritus non sit Sanctus Remigius, *demptis parvulis, paucos propter vitium hocce salvari*. Unde rectè animadvertit S. Thomas, Dæmonem capitaliorem inimicum nostrum de hoc *præsertim vitio gaudere*; *quia, cum sit maxime adhærentiæ*, & contagione sua generatim inficiat homines, innumeras propterea infelicissimas prædas ad perditionem trahit, & in æternæ damnationis abyssum præcipites agit. Enimvero quis, ipsa teste experientia nimium luctuosa, non perspicit, quam facile homines, carnis concupiscentia impellente, a Deo, & a via salutis abducantur; quam vero difficile ad Deum, & ad salutis semitam revertantur? *Per peccatum luxuriæ* (inquit idem S. Doctor lect. 1. in cap. 31. Job) *homo videtur maxime a Deo discedere. Accedit enim homo ad Deum per spirituales actus, qui maxime impediuntur per delectationem veneream*; quæ præ cæteris vitiis defigit animum in rebus sensibilibus, ac voluptatibus carnis, iisque omnium vehementissimis.

Profecto si paulisper perpendamus exitiosos effectus, quos luxuria causat in omnibus sua lue pestilenti afflatis, atque pollutis, de hac tam lugenda generali pernicie ne dubitare quidem possumus. Neque enim ullum aliud vitium est, quod æque, ac luxuria *magis ex arce dejiciat animum virilem* ut ait S. Augustinus *lib. 1. Solil. cap. 10.* sive, ut S. Thomas, *superiores vires, rationem scilicet, & voluntatem magis deordinet*, ac densioribus tenebris offundat intellectum: quod apprehensionem decipiat, quod consilium impediat, quod judicium de rebus agendis pervertat, quodque a bono exequendo potentius abripiat, ac pertrahat. Luxuriæ ea vis est, ut dum carnali delectatione mentem obruit, corpori spiritus veluti misceatur, illique ita adhæreat, ut quasi carnalis, & corporeus efficiatur, & ad sua obeunda munera prorsus ineptus. Ejus quippe lumen pene extinctum est; nihilque jam præter carnem, & sanguinem, quodque delectat, atque demulcet affectiones ipsis consentaneas, cogitat, animoque revolvit: quod in nullo plane alio vitio contingere solet. Cætera siquidem vitia etiam in ipso peccandi actu permittunt, ut mens ad alia simul se avocet. Sed luxuria ita mentem absorbet, ut ad se omnem ejus cogitationem pertrahat.

Cum igitur tot mala, tamque horribilia ex luxuria proveniant, nemo sane erit prudens, ac sapiens, suæque salutis æternæ sollicitus, qui non omnem curam, ac diligentiam adhibeat, ut vitium adeo perniciosum longissime avertat, nec umquam in semetipso nedum dominari, sed neque locum invenire patiatur. At quænam erunt tam contagiosæ pestis, tamque lethalis remedia? Primum in eo maxime versatur, ut alte cognitum habeamus, atque comprehensum, quanta sit hujus flagitii turpitudo, & pernicies; quæ pœnæ ipsum consequantur, quantoque odio Deus Spiritus purissimus illud prosequatur. Errant enim, ac vehementer errant, qui peccatum illud veluti fragilitatis parvi pendunt, sibique persuadent, facile a Deo condonari. Proponant sibi isti ante oculos universale

tu-

totius orbis Diluvium, quod ad hæc punienda peccata a Deo justissimo Judice immissum est: *Omnis quippe caro*, inquit sacer textus, *corruperat viam suam super terram.* Unde Deus dixit: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum; quia caro est.* Et dixit ad Noe: *Finis universæ carnis venit coram me. Repleta est terra iniquitate a facie eorum: & ego disperdam eos cum terra.* Recogitent ignem illum contra naturam e cœlo delapsum, quo conflagrarunt impiæ quinque, infamesque Civitates: supplicium Israelitarum, qui fornicati sunt cum filiabus Moab, de quibus Apostolus 1. *ad Cor.* 10. ait: *Et ceciderunt una die viginti tria millia*: Benjamiticæ quoque tribus, quæ propter hoc peccatum ferme deleta est. Quibus, aliisque exemplis edocemur, quantum Deus hoc scelus aversetur, & odio habeat; quantaque Deum injuria afficiant, qui summum bonum vilissimæ, sordidissimæque voluptati peccando postponunt.

Sed & illud ad sceleris hujusce magnitudinem cognoscendam perpendere Christiani præsertim debent; quod per Baptismum regenerati Spiritus Sancti templum, quin & corpus, & membra Christi, teste Apostolo, effecti sunt. Hinc fornicationis enormitatem declarans: *Nescitis*, ajebat ille, *quoniam corpora vestra membra sunt Christi? Tollens ergo membra Christi faciam membra meretricis?* Præcipuus profecto Christiani hominis honor, ac dignitas est corporis Filii Dei membrum esse. Numquidnam igitur tam sancto corpori, tam sanctis membris atrociorem inferre potest injuriam, quam si meretricis membra faciat, aut impuris delectationibus polluat? *Si unusquisque*, inquit S. Augustinus, *cupiens fornicari, aut aliquid turpe, & flagitiose committere, vilescat sibi, & in se contemnat seipsum; saltem non in se contemnat Christum. Non dicat*: Peccabo; infirmus sum, & omnis caro est fœnum. *Sed dicat sibi*: Corpus tuum est membrum Christi. *Quo ruis? quo te præcipitem agis? parce in te Christo: agnosce in te Christum. Parum illi fuit fratres suos nos facere: fecit & sua membra. Itane tanta dignitas viluit, quia tam benigne præstita est? Corpora nostra membra sunt Christi: corpora nostra propter inhabitantem Spiritum Sanctum templum sunt Spiritus Sancti. Quid horum in te contemnis? Christum, cujus membrum es: an Spiritum Sanctum, cujus templum es?* Quis Christianorum horrore quodam non concutitur, si videat Ecclesiam pollui, quæ ædificium est lapidibus constructum, & Episcopi benedictione Deo consecratum? Et non verebitur polluere in se ipso templum Dei, quod & Baptismi Sacramento, & unctione Spiritus Sancti consecratum fuit?

Sed præter hoc remedium in cogitatione positum, alterum est in actione consistens; nimirum fuga otii, crapulæ, & ebrietatis, quæ ad luxuriam magnopere provocant. Hinc *Ezech.* 16. de Sodoma dictum legimus: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas panis, & otium ipsius, & filiarum ejus.* Ac de Davide illud observatum est in adulterium lapsum esse, cum de strato suo surrexisset post meridiem, & in solario domus regiæ deambularet, otio vacans *eo tempore, quo solent Reges ad bella procedere.* Quare S. Hieronymus *Epist.* 4. monebat: *Ama scientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. Facito aliquid operis, ut te semper Diabolus inveniat occupatum.* Quanto vero studio fugiendæ sint ad castitatis custodiam crapulæ, & ebrietates, non uno in loco Scriptura nos docet. *Exod.* 32. dicitur: *Sedit populus manducare, & bibere; & surrexerunt ludere*, idest impudicitiæ se tradere. Ad Ephes. 5. *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Unde S. Hieronymus *lib.* 2. *cont. Jovinian.* scribit: *Non ei debemus, cui nascimur, sed cui renascimur,*

qui repugnantem carnem, & ad libidinum incentiva rapientem inediâ subjugamus. Esus carnium, & potus vini, ventrisque saturitas seminarium libidinis est. Unde & Comicus: sine cerere, inquit, & libero friget venus. Et S. Gregorius Curæ Pastor. p. 3. admon. 20. *Plerumque, ait, edacitas usque ad luxuriam pertrahit; quia, dum satietate venter extenditur, aculei libidinis excitantur.... Gulæ deditos luxuria sequitur, Propheta testante, qui, dum aperta narrat, occulta denunciat dicens:* Princeps coquorum destruxit muros Jerusalem .... *Coquorum Princeps muros Jerusalem dejecit: quia dum venter ingluvie distenditur, virtutes animæ per luxuriam destruuntur.*

Tertium adversus luxuriam remedium est vitare nimiam frequentiam, ac familiaritatem mulierum præsertim adolescentularum, ac etiam spiritualium. Hoc remedium a Sapiente traditur *cap. 42. Ecclesiast.*, & inculcatur magnopere, dum admonet: *In medio mulierum noli commorari. De vestimentis enim procedit tinea; & a muliere iniquitas viri. Melior est enim iniquitas viri, quam mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium*; idest mulieris etsi piæ societas periculosior est, quam viri improbi. Et cap. 9. *Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti sunt. Colloquium enim illius quasi ignis exardescit.* Atque alia id genus.

Remedium quartum, & illud quidem valde necessarium, est vigil sensuum nostrorum custodia. Siquidem, ut dicitur Jerem. cap. 9. *Ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domus nostras*; & ut exponit S. Hieronymus *lib. 2. cont. Jovinian.* „ Per quinque sensus quasi per quasdam „ fenestras vitiorum ad animam introitus „ est. Non potest ante metropolis, & „ arx mentis capi, nisi per portas ejus „ irruerit hostilis exercitus. Harum per„ turbationibus anima prægravatur; & „ capitur aspectu, auditu, odoratu, sa„ pore, tactu. Si Circensibus quispiam „ delectetur, si Athletarum certamine, „ si mobilitate histrionum, si formis mu„ lierum, splendore gemmarum, vestium, „ & cæteris hujuscemodi; per oculorum „ fenestras animæ capta libertas est .... „ Rursus auditus vario organorum cantu, „ & vocum inflexionibus delinitus, & car„ mine Poetarum, & Comœdorum, Mi„ morumque urbanitatibus, & strophis; „ & quidquid per aures introiens virilita„ tem mentis effeminat. Odoris autem „ suavitas, & diversa thymiamata &c. „ nemo nisi dissolutus negat .... Tactus „ autem alienorum corporum, & fœmina„ rum ardentior appetitus vicinior insaniæ „ est. Ob hunc sensum cupimus, irascimur, „ gestimus, solliciti sumus; & expleta „ voluptate, per quamdam plenitudinem „ rursum accendimur, quærimusque fa„ cere, quod cum fecerimus, rursus pœ„ niteamus .... His igitur rationibus in„ vitati multi Philosophorum reliquerunt „ frequentias Urbium, & hortulos sub„ urbanos, ubi ager irriguus, & arborum „ comæ &c. ne per luxum, & abundan„ tiam copiarum animæ fortitudo mol„ lesceret, & ejus pudicitia constupraretur ...... Vetus sententia est: *Difficile „ est, imo impossibile deliciis, & volupta„ tibus affluentes non ea cogitare, quæ ge„ rimus*; frustraque quidam simulat, fal„ sa fide, & pudicitia, & integritate „ mentis se abuti voluptatibus; cum con„ tra naturam sit, copiis voluptatum sine „ voluptate perfrui: & Apostolus hoc ip„ sum cavens dixerit: *Quæ autem in deli„ ciis est vidua, vivens mortua est.* Sensus „ corporum quasi equi sunt sine ratione „ currentes. Anima vero in aurigæ mo„ dum retinet fræna currentium; & quo„ modo equi absque rectore præcipites „ ruunt; ita corpus sine ratione, & im-

„ perio animæ in suum fertur interitum ".

Denique remedium nedum admodum utile, sed etiam necessarium est *humilitas*, sive practica cognitio propriæ fragilitatis, conjuncta cum fiducia in Dei auxilio, quod jugiter per humilem, ac ferventem orationem implorare debemus. Humilitas namque id præstat; ut de nostris viribus nihil fidentes, occasiones, & pericula luxuriæ toto studio, ac diligentia fugiamus; simulque, cum fugere occasiones omnes, & pericula nequeamus, nostroque in corpore hostis sit ad turpes delectationes indesinenter sollicitans, & impellens, ad Deum humillime confugiamus, ut gratia sua ita nos roboret, atque confirmet, ne in pugna deficiamus. Hujusce salutaris remedii necessitatem exemplo suo declarat laudatus S. Hieronymus *Epist. 22. ad Eustoch.* de custodia castitatis, inquiens: „ O quoties ego ipse in Eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta Solis ardoribus horridum Monachis præstat habitaculum, putabam me Romanis interesse deliciis! Sedebam solus, qui amaritudine repletus eram. Horrebant sacco membra deformia; & squallida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lacrymæ, quotidie gemitus; & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis vero, & potu taceo, cum etiam languentes Monachi aqua frigida utantur, & coctu aliquid accepisse luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse damnaveram, scorpionum tantum socius, & ferarum, sæpe choreis intereram puellarum. Pallebant ora jejuniis, & mens desideriis æstuabat in frigido corpore, & ante hominem sua jam carne præmortuum sola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio destitutus ad Jesu jacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subjugabam. Memini me clamantem diem sæpe junxisse cum nocte, nec prius a pectoris cessasse verberibus, quam rediret, Domino increpante, tranquillitas. Ipsam quoque cellulam meam, quasi cogitationum mearum consciam pertimescebam; & mihimet iratus, & rigidus solus deserta penetrabam. Sic ubi concava vallium, aspera montium, rupium prærupta cernebam, ibi meæ orationis locus, ibi illud miserrimæ carnis ergastulum: & , ut ipse mihi testis est Dominus, post multas lacrymas, post cœlo inhærentes oculos, nonnumquam videbar mihi interesse agminibus Angelorum, & lætus, gaudensque cantabam: *Post te in odorem unguentorum tuorum currimus* ". Hæc Divus Hieronymus.

His itaque mediis adjuti, ac divino præsertim auxilio roborati strenue, ac viriliter adversus hunc hostem castitatis fortissimum simul, ac insidiosissimum, carnis scilicet concupiscentiam in hoc mortalis vitæ stadio dimicemus. Neque enim unquam deerit pugnandi finis, donec vita hæc ipsa finiatur, ac pax illa sempiterna succedat ab omni præliandi labore immunis. Sequamur fideliter monitum illud Apostoli Pauli ad Galatas: *Spiritu ambulate, & desideria carnis non perficietis*. „ Non ait, inquit Augustinus: *Concupiscentias carnis adversarias ne habueritis*; quoniam videbat perfectam pacem carnis, & spiritus non posse in corpore mortis hujus impleri. Sed ait: *Concupiscentias carnis ne perfeceritis*; ubi certamen nobis positum, quod contra carnem adversantem debeamus exercere, proposuit, ut concupiscentias ejus non perficiamus consentiendo, sed resistendo vincamus ". *Caro enim*, subdit Apostolus, *concupiscit* ad-

adversus spiritum, & spiritus adversus carnem. „ Hoc bellum, ut idem Augustinus, „ nunquam ullum esset, si natura humana per liberum arbitrium in rectitudine, „ in qua facta est, perstitisset. Nunc vero, „ quæ pacem felix cum Deo habere noluit, „ secum pugnat infelix . . . . . In tali „ autem pugna sanitas erit tota victoria; „ nec temporaria sanitas, sed æterna, „ ubi non solum finiatur hic languor, verum etiam deinceps nullus oriatur ".

CAPUT VIII.

De Gula.

DOCTRINA.

I. *Gulæ definitio explicatur*.

II. *Peccatum est: quandoque solum veniale; quandoque mortale: etiam prout ab ebrietate sejuncta consideratur*.

III. *Sensus quorumdam Scripturæ textuum de gula exponitur*.

IV. *Quinque gulæ species, aut modi explicati*.

V. *Quædam in has gulæ species animadversiones*.

VI. *Ex S. Antonino latius ejusmodi gulæ species declarantur*.

VII. *Vitium capitale gula est, ex qua alia vitia oriuntur*.

VIII. *De prima filia gulæ; scilicet* inepta lætitia.

IX. *De* scurrilitate; *altera gulæ filia*.

X. *De tertia filia gulæ: nempe* immunditia: *Quid hic veniat hoc nomine*.

XI. *De* multiloquio; *quarta filia gulæ*.

XII. *De postrema filia gulæ; nimirum* hebetudine mentis.

XIII. *De ebrietate specialiter agitur. Quid ea proprie sit, & quando peccatum ex S. Thoma*.

XIV. *Nedum utcumque peccatum ebrietas est, sed etiam ex se lethale*.

XV. *Scripturarum, ac Patrum testimonia in confirmationem adducta*.

XVI. *Quandonam excusetur, aut minuatur peccatum ebrietatis*.

XVII. *Quid de illa quæstione, num aliquando licita sit ebrietas ad valetudinem obtinendam. S. Thomæ doctrina proposita*.

§. I.

Definitio Gulæ, & pravitas ipsius.

I. LUXURIÆ proxima gula est, eamque nutrit, fovet, atque inflammat. Definitio ejus ex D. Thoma 2. 2. *q*. 148. *art*. 7. hæc est; nempe *inordinatus appetitus edendi, & bibendi*. Neque enim, ut notat, quemcumque appetitum nominat edendi, vel bibendi: sed duntaxat *inordinatum*. Inordinatus autem est *ex eo, quod recedit ab ordine rationis, in quo bonum virtutis moralis consistit*. Recta siquidem ratio præscribit, cibum & potum sumendum esse in ea quantitate, qualitate, aut mensura, quæ necessaria, aut utilis est ad conversationem vitæ, ac sanitatis cujusque individui. Hæc enim finalis causa est edendi, ac bibendi juxta illud S. Augustini lib. 10. Confess. cap. 31. *Hoc me docuisti* (Domine) *ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam*. Ab hac itaque rectæ rationis regula recedere ob amorem delectationis, quæ in edendo, ac bibendo percipitur, vitium *gula* est.

Equidem S. Doctor in ea *gulæ* definitione, quam in corpore articuli tradit, mentionem non facit *de delectatione*, quæ in edendo, & bibendo per gulam quæritur; sed illam diserte exprimit in *resp. ad*. 2. suamque definitionem magis declarat inquiens: *Vitium gulæ non consistit in substantia cibi, sed in concupiscentia non regulata ratione. Et ideo si aliquis excedat in quantitate cibi non propter concupiscentiam cibi, sed æstimans id sibi necessarium esse, non pertinet hoc ad gulam, sed ad aliquam imperitiam. Sed hoc pertinet ad gulam, quod aliquis propter*

ter concupiscentiam cibi (aut potus) *delectabilis scienter excedat mensuram in agendo*.

Ex his colligere oportet, non esse gulam, sive gulæ peccatum, delectationem percipere ex cibo, & potu provenientem, quando moderata juxta rationis regulam corporis refectio sumitur: tunc enim & ipsa, quæ percipitur, delectatio intra rectæ rationis limites continentur. Humana namque infirmitas nedum cibo, & potu indiget, sed etiam cibi sapore, ac delectatione, ut finem, ob quem alimenta sumenda sunt, melius, ac plenius assequatur, scilicet nutrimentum corporis, vitæque conservationem. Unde Augustinus ait lib. 4. cont. Julian. cap. 14. *Non solum cibo, sed etiam cibi sapore indiget infirmitas corporis nostri, non propter tuendam salutem*. Tunc autem ea delectatio limites recte rationis prætergreditur, dum ipsa potius in sumendis alimentis quæritur, quam corporis valetudo, & conservatio: quemadmodum & qui se alimentorum voluptate abripi sinit, ut amplius sumat, vel avidius, quam naturæ congruit; cum ea voluptas necessitatem præire non debeat, sed potius comitari, nec longius progredi, quam illa permiserit, ut ex Augustino explicavimus *de temperantia* loquentes.

II. Ex quibus liquet, *gulam* esse peccatum. Quod enim a rectæ rationis regula recedit, semper peccatum est: *gula* autem recedit ab hac regula in edendo, & bibendo, ut ostendimus. Igitur &c. Hinc ab Apostolo prohibetur *cap. 13. ad Rom.* dicente: *Carnis curam ne feceritis in desideriis*; ubi non absolute curam carnis, sive corporis prohibet, cum *ad Ephes. 5.* dicat: *Nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit, & fovet eam*; sed vetat, *ne carnis curam agamus in desideriis*, sive ad satisfaciendum desideriis, & voluptatibus carnis, prout agunt ii, qui prætextu alendi corporis in qualitate, quantitate, vel modo exceedunt.

At vero cujus generis *gula* peccatum est; mortale scilicet, an veniale? Quæstionem dirimit Doctor Angelicus *art. 2.* hac solida doctrina: „ Vitium gulæ proprie consistit „ in concupiscentia inordinata. Ordo autem rationis concupiscentiam ordinantis „ *dupliciter* tolli potest. *Uno modo* quantum ad ea, quæ sunt ad finem, prout „ scilicet non sunt ita commensurata, „ ut sint proportionata fini. *Alio modo* „ quantum ad ipsum finem, prout scilicet concupiscentia hominem avertit a „ fine debito. Si ergo inordinatio concupiscentiæ accipiatur in gula secundum „ aversionem a fine ultimo, sic *gula erit* „ *peccatum mortale*. Quod quidem contingit, quando delectationi gulæ inhæret „ homo tanquam fini, propter quem Deum „ contemnit, paratus scilicet contra præcepta Dei agere, ut delectationibus hujusmodi fruatur “.

„ Si vero in vitio gulæ intelligatur inordinatio concupiscentiæ tantum secundum ea, quæ sunt ad finem, utpote „ quia nimis concupiscit delectationes ciborum, non tamen ita, quod propter „ hoc faceret aliquid contra legem Dei; „ est peccatum veniale “.

Ex hac doctrina manifestum est, *gulam* etiam ab ebrietate (de qua quæst. sequenti agit S. Thomas) sejunctam, prout videlicet consistit in sola concupiscentia cibi, vel potus inordinata, quandoque esse *peccatum mortale*; cum scilicet *tollit ordinem rationis ad ipsum finem*, seu avertit a Deo; quandoque autem *veniale*; cum scilicet inordinatio respicit ea, quæ sunt ad finem, seu fini non proportionata; veluti cum aliquis delectationes ciborum nimis equidem concupiscit, ita tamen, quod propter eas nullum crimen committere vellet.

III.

III. Porro idcirco in priore casu *gula* peccatum lethale est; quoniam tunc aut formaliter, & directe, aut interpretative, & indirecte constituitur finis ultimus in delectatione cibi, & potus: *formaliter* quidem & *directe*, veluti ponitur ab iis, de quibus *ad Philip.* 3. dicitur: *Quorum Deus venter est*; quia nimirum propter delectationem ventris omnia faciunt, quærentes delicia ciborum, & potuum supra cætera alia; ac de iis dicitur etiam ad Rom. 16. *Christo Domino non serviunt, sed suo ventri*. *Interpretative* vero, aut *indirecte* collocatur ab illis, qui malunt committere crimen aliquod, aut omittere, quod gravi præcepto præstare tenentur, potius, quam suæ gulæ non satisfacere; ut si quis sibi inferat, vel aliis grave detrimentum in corpore, vel in rebus exterioribus ob alicujus alimenti sumptionem, aut si ob idem motivum graviter desit in obeundo officio suo, dum ex justitiæ lege obstringitur, aut etiam violet Ecclesiæ præceptum. Atque de his intelliguntur verba illa Christi Domini apud Luc. cap. 21. *Attendite vobis, ne forte graventur corda vestra crapula, & ebrietate*; sicut & illud *ad Rom.* 13. ubi inter opera tenebrarum recensentur *comessationes, & ebrietates*; quæ etiam recensentur inter opera carnis ad Galat. 5. *qui qui agunt, regnum Dei non consequentur*.

§. II.

De quinque speciebus Gulæ hoc versiculo contentis; Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

IV. Has species, sive modos gulæ primum distinxit S. Gregorius Magnus *lib.* 30. *Moral. cap.* 13. his verbis: *Quinque modis nos gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora prævenit aliquando lautiores cibos quærit: aliquando, quæ sumenda sunt, præparari accuratius appetit: aliquando in ipsa quantitate sumendi mensuram refectionis excedit aliquando ipso æstu immensi desiderii aliquis peccat*. Hanc autem distinctionem adoptans S. Thomas *hic art.* 4. sic illam illustrat.

„ Gula importat inordinatam concupiscentiam edendi (sicut & bibendi). „ In esu autem duo considerantur, scilicet ipse *cibus*, qui comeditur, & ejus *comestio*. Potest ergo inordinatio concupiscentiæ attendi dupliciter. Uno quidem modo, quantum ad ipsum *cibum*, qui sumitur: & sic, quantum ad substantiam, vel speciem cibi, quærit aliquis cibos *lautos*, idest pretiosos: quantum ad qualitatem quærit cibos *nimis accurate præparatos*, idest *studiose*: quantum autem ad quantitatem, excedit *nimis* in edendo “.

„ Alio vero modo attenditur inordinatio concupiscentiæ quantum ad ipsam *sumptionem*, vel quia *propere*; vel quia non servat *modum debitum* in edendo, quod est *ardenter*. Isidorus vero comprehendit primam, & secundum sub uno dicens: quod gulosus excedit in cibo secundum *quid*, *quantum*, *quomodo*, & *quando* “.

V. Circa autem has species, aut modos gulæ tria animadvertas; primo nempe omnes, & singulas propositas gulæ species absque *ebrietate* inveniri posse: quod gulæ peccatum latius pateat, quam ebrietas.

Alterum, has gulæ species mutuo posse conjungi, adeo ut in unum eumdemque gulæ actum plures earum, quin & omnes concurrant. Quoties vero *secunda* ex his, aut *quinta* conditio concurrit cum *tertia*, sive in cibo, & potu simul, sive in alterutro tantum, videtur esse *comessatio*, quam Sacræ Litteræ specialiter damnant.

Tertium, sumere cibum, aut potum delicatum, aut accuratius paratum, non esse ex se peccatum. Contingere quippe

po-

potest, quod vel sanitatis gratia id fieri oporteat, vel quod non alia, quam ejusmodi alimenta præbeantur. Quare solum tunc peccatum est, quando hæc in cibo, & potu ultra rectæ rationis regulam appetuntur. *Neque enim*, ut ait S. Gregorius loco laudato cap. 27. *cibus*, *sed appetitus in vitio est*; dum scilicet est inordinatus. *Unde & lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus*, *& abjectiores non sine reatu conscientiæ degustamus*.

VI. At non abs re, quin potius utillimum erit hic afferre expositionem, quam habet Magnus S. Archiepiscopus Antoninus de quinque modis memoratis p. 2. tit. 6. c. 1. licet eos ordine aliquantulum inverso expendat. Primo siquidem ponit *excessum in quantitate*; atque ita disserit: „ Prima „ species gulæ, seu modus, est nimis co- „ medere, vel etiam bibere . . . . Cum „ autem ita exceditur in quantitate, ut „ incurratur ebrietas, illud est unum vi- „ tium speciale, de quo dicetur infra. „ Cum vero bibitur ultra debitum, sed „ citra ebrietatem, pertinet ad hanc spe- „ ciem gulæ. Et perpetrari potest istud „ vitium ita circa vilissimos cibos, & po- „ tus, sicut circa delicatos, & pretiosos. „ Unde dicitur Ezech. 16. *Hæc fuit ini- „ quitas Sodomæ sororis tuæ*, *saturitas pa- „ nis*, *& aquæ*. De quantitate autem ci- „ bi, & potus non potest dari una certa „ regula omnibus secundum eamdem „ mensuram, sed plus, & minus exigi- „ tur secundum varietatem complexionum, „ & fatigationum. Unus etiam, & idem „ plus indiget uno tempore, quam alio „ secundum dispositionem sui corporis . . „ . . . . Tantum ergo potest quis come- „ dere, & bibere, quantum credit se in- „ digere ad sustentationem, & executio- „ nem eorum, quæ sibi incumbunt agen- „ da, ita ut non usque ad nauseam su- „ mat, sed cum aliquali adhuc appetitu „ finem faciat. Cum autem ex delectatio- „ ne cibi, vel potus plus sumit, quam „ sibi dictat conscientia opportunum, tunc „ peccat, & de crapula carnis privii, „ ex his, quæ habentur *distinct.* 4. cum „ Glossa, videtur ibi esse mortale “; intellige, si nimium excesserit, ut postea constabit.

Pergit subinde Sanctus Archiepiscopus ad alias explicandas gulæ species; & ait: „ Secunda species est comedere cibos ni- „ mis delicatos propter delectationem, ut „ capones, phasianos, perdices &c., vina „ solemnia &c. Si tamen utatur cibariis „ delicatis propter infirmitatem, vel de- „ bilitatem hoc exigentem, aut generis „ nobilitatem, ut Princeps, aut tempo- „ ris congruitatem, ut in nuptiis, & con- „ viviis discretis, potest esse hoc absque „ peccato “.

Exemplum habetur in S. Thoma Cantuariensi, de quo refertur in ejus Vita, quod „ ei in mensa multa quidem affere- „ bantur, & varia, sed inter plurima ad „ esum proprium pauca retinebat: & ea, „ quibus ipse utebatur, & delicatiora qui- „ dem, & pretiosiora erant . . . . Unde „ cum unus justorum talium super hoc in- „ ter discumbendum semel quasi subri- „ dens notaret Pontificem, aliquantisper „ zelo motus Pontifex sic ei respondit: „ *Certe*, *frater*, *nisi fallor*, *tum aviditate „ majori tu tuam sumis fabam*, *quam ego „ appositam mihi phasidem*. Nec enim refert, ut tradunt animarum Medici Pa- „ tres Orthodoxi, quid, quantumve quis „ sumat, si solum necessitatis, & valetu- „ dinis suæ, non voluptatis indulgeat . . „ Pontifex igitur, qui grossiora non sa- „ terat, utpote minime enutritus in his, „ deliciosa quidem, sed parce admodum „ sumebat, & sobrie &c. Unde S. Augu- „ stinus *lib.* 3. *de Doctr. Christ.* cap. 10. „ *Fieri potest*, *ut sine aliquo vitio cupiditatis*, „ *vel*

„ *vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens* „ *utatur ; insipiens autem fœdissima gulæ* „ *flamma in vilissimum olus ardescat* “ .

„ Tertia species gulæ (sequitur S. Antoninus) est ponere nimis de tempore, „ & cura (idest nimium temporis , & „ curæ impendere) ad præparandos cibos , ut magis delectent . . . . Et præcipue in hoc solent delinquere divites , „ & etiam Prælati Ecclesiæ . Unde Alanus *de planctu naturæ* ait : *Hodie gulæ* „ *vitium profundius se porrigit in Dominos ,* „ *& Prælatos ; qui salmones , lucios , cæterosque pisces æquipollenti generositati ignes , variis decoctionum cruciant martyriis balneantes officio sacri piperis fonte* „ *baptizant , ut multiformis saporis gratiam consequantur ; alius Ministrorum contundit ,* „ *colat alius , & conficit , substantiam vertit in accidentia , naturam mutat in artem* ; Hæc ille . Sed magnam conscientiam sibi debent facere tales de tanto „ tempore , quod amittunt , & faciunt „ amittere ministros pro hujusmodi præparatione , & expensis superfluis , quibus „ deberent pauperibus subvenire “ . Grave namque peccatum facile esse potest , expensas notabiliter superfluas in istis facere , ubi tot Christi membra pane indigent .

„ Quarta gulæ species est *nimis ardenter,* „ seu nimia aviditate cibum , vel potum „ sumere . Ad quod pertinere videtur comedere nimis rapaciter, & festinanter. „ Et licet quidam habeant a naturali conditione , vel assuefactione , tamen corpori nocet . . . . . . Et cum procedit „ ex inordinato appetitu delectationis , „ gulæ peccatum est “ ; quod tamen ex se nonnisi veniale est .

Postrema tandem gulæ species tunc habetur , cum non servatur comedendi , bibendique tempus , quasi qualiber hora absque regula comedere quis , aut bibere vellet ; quod argumento est quæsitæ potius in cibo , & potu voluptatis , quam necessitatis . Id enim non prodest valetudini , ob quam comedere oportet , sed potius officit . *Nec hoc facientes* , inquit S. Antoninus , *sani vivere possunt (cum ponant indigestum super indigestum ; unde mali humores generantur , & caput etiam fumositatibus est gravatum , & mala aptum ad spiritualia). Et hoc nisi magnus labor excuset , ut laborantes in agris , viatores , pueri , dum sunt in augmento* .

§. III.

De Gula , prout vitio capitali , ac de filiabus ejus .

VII. Gulam vitium esse *capitale* , principio sæpe alias proposito, ac proponendo probat Præceptor Angelicus *art.* 5. hujus *quæst.* 148. quod scilicet , „ vitium *capitale* dicitur , ex quo alia vitia oriuntur „ secundum rationem causæ finalis , in „ quantum videlicet habet finem multum „ appetibilem : unde ex ejus appetitu homines provocantur multipliciter ad peccandum . Ex hoc autem aliquis finis „ redditur multum appetibilis, quod habet aliquam de conditionibus felicitatis, „ quæ est naturaliter appetibilis “ .

„ Pertinet autem ad rationem felicitatis delectatio . Et ideo vitium gulæ , „ quod est circa delectationes tactus (in „ ordine aliquo determinato.) , quæ sunt „ præcipuæ inter alias , convenienter ponitur inter vitia capitalia “ .

Porro vitia , quæ oriuntur ex gula , & tanquam filiæ ipsius reputantur , quinque enumerat *art.* 6. nimirum *ineptam lætitiam, scurrilitatem , immunditiam , multiloquium , & hebetudinem mentis circa intelligentiam* . De quibus pauca cursim ex eodem S. Thoma .

De

De inepta lætitia.

VIII. Prima itaque Gulæ filia est *inepta lætitia*: ea nempe, quæ percipitur ex rebus, quæ nullam, si recta ratio consulatur, parere delectationem possunt; vel, si aliquam afferre valent, in eam dissoluto prorsus animo, hoc est rationis gubernaculo per cibi, ac potus immoderationem veluti sopito, aliquis effunditur. Ad hanc lætitiam jocandi genus pertinet illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum; cum scilicet aliquis ludendi causa verbis, vel factis turpibus utitur, vel etiam quæ in proximi nocumentum vergunt. Pertinent quoque choreæ dissolutæ, tripudia, motus incompositi, & lascivi, qui signa sunt intemperantis hilaritatis. Pertinet pariter vanitas histrionum, larvatorum, hominumque ad parum ingenuam voluptatem vel cantu, vel manu, vel aliis gesticulationibus provocantium.

Hujusmodi pravos effectus ex immoderato præsertim vini potu profluentes describit S. Basilius Magnus hom. *in ebriet. & luxum*: „ Rationem, inquit, & mentem vinum demergit: voluptates, & animi cæteros affectus malos velut apum examen excitat. Quis currus equorum indomitorum ita præceps fertur, aurigam suum excutiens? Quod navigium ita gubernatore destitutum, ita fluctibus exagitatum, & concussum? Ex talibus itaque malis viri, & fœminæ communes constituentes choros, maloque Dæmoni misere tradentes animas, sese invicem libidinum telis confodiunt, atque lacerant. Risus inter se histrionicos, cantus probrosos, meretricios gestus ad libidinem invitantes exercent.... Quas ego fleam, puellasne conjugii expertes, an maritis junctas? Hæ quidem amissa virginitate reversæ sunt: illæ vero pudicitiam maritis minime reduxerunt. Nam siquæ forsan peccatum corpore vitavere, animo tamen admisere: quæ quidem & de viris dicta mihi, monitaque.... Si fortuiti occursus iis, qui obiter mulierculam inspexerunt, tantum pariunt periculi; quanto majus fuerit, cum de industria congrediuntur, cum dedita opera mulieres in ebrietate, & convivio, & omni lascivio gestu, saltatione, cantu impudico ad libidinem effrenes juvenes invitantes spectantur"? Quorum pleraque sunt peccata mortalia.

De Scurrilitate.

IX. Nomine *scurrilitatis*, de qua aliqua supra dicta sunt, intelligitur hic a S. Thoma *jocularitas quædam proveniens ex defectu rationis, quæ sicut non potest cohibere verba, ita non potest cohibere exteriores gestus. Unde ad Ephes. 5. super illud, aut stultiloquium, aut scurrilitas, dicit Glossa, quod a stultis Curialitas dicitur, idest jocularitas, quæ risum movere solet; quamvis possit utrumque horum referri ad verba, in quibus contingit peccare vel ratione superfluitatis, quod pertinet ad* multiloquium, *vel ratione inhonestatis, quod pertinet ad* scurrilitatem.

Hinc definiri scurrilitas potest *immoderatio in jocis, & facetiis, aut in studio commovendi alios ad risum*. Veniale plerumque peccatum est, cum personarum quidem decorum non servatur, sed scandalum abest, & prava intentio. Interdum tamen lethale potest esse peccatum ratione materiæ, sive objecti, si jocus redundet in gravem Dei, aut Religionis, aut proximorum injuriam, aut obscœnus sit, & ad libidinem provocet. Unde *ad Ephes.* 5. inter peccata a Christianis fugienda specialis mentio fit de *scurrilitate*.

De hoc præsertim vitio verba faciens S. Joan. Chrysost. *hom.* 17. *in Epist. ad Ephes.* hæc habet inter alia: & eos, qui nimium *in scurrilitatibus*, ut multi sunt, tempus con-

consumunt, ita monet, ac terret. „ Tu
„ in dictis urbanis, & facetis tempus teris.
„ Quis athleta stadium ingressus, missa so-
„ licitudine decertandi cum adversario,
„ urbana verba loquitur, & faceta? Instat
„ Diabolus, circuit quærens, ut rapiat,
„ omnia movet, & in caput tuum vertit,
„ omnia molitur, ut te e nido dejiciat,
„ dentibus stridet, rugit, ignem spirat
„ adversus tuam salutem; & tu sedes ur-
„ bana, & faceta verba dicens, & stulta
„ loquens, & quæ ad rem non pertinent,
„ proferens? Recte ergo poteris eum su-
„ perare? Ludis, deliciaris, facetaque,
„ & urbana dicis, & risum moves, remque
„ nihil existimas; A lepidis, & urbanis
„ dictis quot perjuria, quot damna, quam
„ multa verba turpia, & obscœna? &c....
„ Sed quoniam videtur quibusdam res esse
„ indifferens (ejusmodi scurrilitas)..., vi-
„ deamus unde nascatur; vel potius vi-
„ deamus, cujusmodi oportet esse sanctum,
„ mitem, mansuetum, lugentem. Qui ergo
„ dicit urbana, & faceta, non est sanctus,
„ iis solis, qui sunt in scena, hæc permit-
„ tuntur. Ubi est turpitudo, illic est etiam
„ urbanitas, & dicacitas. Audi Prophe-
„ tam dicentem: *Servite Domino in timore,*
„ *& exultate ei in tremore*. Nam urbanitas,
„ & dicacitas mollem efficit animam, pi-
„ gramque attollit, & excitat, multaque
„ probra parturit, & contumelias, & bella
„ facit...., Procul est a Christiano comicis
„ dictis incessere: & necesse est ei, qui ur-
„ banis, & facetis dictis utitur, superva-
„ caneas suscipere inimicitias eorum, qui
„ temere urbanis dicteriis irridentur, sive
„ adsint, sive absentes audierint. Si res
„ est pulchra, & honesta, cur relinquitur
„ mimis? Mimus evadis, & te non pudet?
„ Magna mala habitant in anima, quæ
„ verba usurpat urbana, & faceta; magna
„ effusæ lætitiæ dissolutio & ironia " &c.

De Immunditia.

X. Non hic nomine *immunditiæ*, quæ tertia gulæ filia est, venit determinate *mollities*, aut *pollutio*; sed impuritas omnis verborum, & factorum, omnis obscœnitas, qua vel per vomitum, vel pollutionem etiam in somno ex intemperantia consecutam corpus, & anima belluonum, ac potantium contaminantur. Quo spectat illud Isajæ cap. 28. *Hi quoque præ vino nescierunt, & præ ebrietate erraverunt. Sacerdos, & Propheta nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt a vino. Omnes mensæ eorum repletæ sunt vomitu, sordiumque, ita ut non esset ultra locus*. Has immunditias cernere sæpe est in conviviis, & in compotationibus vulgarium hominum, eorumque maxime, qui feriales dies in laborando consumpserint, festos postea in edendo, & bibendo terere solent.

De Multiloquio.

XI. Multiloquium, quod est quarta gulæ filia, idem est, ac garrulitas effrænis. Ex ea progigni testis est experientia nobis ostendens, cibo, & vino deditos maxime esse loquaces, & garrulos. Quoniam vero, ut Sapiens ait: *In multiloquio non deerit peccatum*, ideo sæpe peccant hi, dum multa loquuntur, & quandoque etiam lethaliter, si nimirum in Dei, aut proximorum injuriam effundantur, quod illis cibo, & potu exhilaratis contingere solet: arcana etiam sibi commissa revelant, præsentes contumeliis afficiunt, absentibus frequenter detrahunt, ac de rebus quoque divinis temere, & impie loquuntur. Unde iis jure aptantur veba Psal. 72. *Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis: cogitaverunt, & loquuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelso loquuti sunt: posuerunt in cælum os suum, & lingua eorum transivit in terram*. Hinc *Proverb*. 31. dicitur: *Noli Regibus* (atque ita Consiliariis, ali-

aliisque) *dare vinum; quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas: & ne forte bibant, & obliviscantur judiciorum, & mutent causas filiorum pauperis.*

De Hebetudine mentis.

XII. Hæc postrema filia gulæ est, quamvis de ea primo loco mentionem faciat S. Thomas. *Hebetudo mentis circa intelligentiam*, inquit, *ponitur filia gulæ propter fumositates ciborum perturbantes caput: sicut a contrario abstinentia confert ad sapientiæ perceptionem, secundum illud Eccles. 2. Cogitavi in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferem ad sapientiam.* Profecto erapula, & ebrietas ita mentis aciem obtundunt, ut hominem ineptum efficiant ad contemplationem veritatis, & ad eas omnes actiones, quæ ingenii, rationis, ac prudentiæ lucem, ac moderamen magis exigunt: Deique etiam oblivionem inducant.

De hac re præstat audire Tertullianum *lib. de jejun. cap. 4.* ita scribentem: „Conscientiam communem consulamus, ipsa natura enunciabit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc saliva exhibere consuevit rebus duntaxat sensus agendis, quo divina tractantur si multo pollentioris mentis; si multo vivacioris cordis, quam cum totum illud domicilium interioris hominis escis stipatum, vinis inundatum, decoquendis jam stercoribus æstuans, præmeditatorium efficitur latrinarum, in quo tamen nihil tam in proximo superfit, quam ad lasciviam sapere .... Cæterum quotusquisque meminerit Religionis, occupatis memoriæ locis, impeditis sapientiæ membris? Nemo ita, ut decet, ita ut par est, ita ut utile est, recordabitur Dei in eo tempore, in quo ipsum sibi hominem excidere solemne est. Omnem disciplinam victus aut occidit, aut vulnerat. Mentior, si non Dominus ipse oblivionem sui exprobans Israeli, causam plenitudini deputat: *Incrassatus est dilectus, & pinguefactus, & dilatatus est: & dereliquit Deum, qui fecit eum, & recessit a Domino salutari suo*".

Illud est hic observandum, *hebetudinem mentis* nedum pœnam esse peccati, sed & ipsam peccatum esse, prout est voluntaria, ut in iis, qui scientes, & advertentes, aut ad advertendum obligati, in eam hebetudinem incurrunt: quod certe in multis locum habet, & in omnibus, qui cernentes, aut cernere debentes se ex nimio cibo, vel potu hebetari, nihilominus ab eorum delectatione abstracti, & illecti in illis perseverant. Hoc autem peccatum est lethale, cum aliquis ex inordinato affectu ad crapulam fastidit, ac negligit considerationem spiritualium eo tempore, quo sub salutis periculo abstringitur; vel cum ineptus redditur ad ea officia obeunda sive Civilia, sive Ecclesiastica, quæ adimplere tenetur, ex. gr. Judicis, Advocati, Medici, Curati, Confessarii, aliorumve.

§. IV.

De Ebrietate.

XIII. Quamquam nedum nimia vini potatio, sed etiam *ebrietas* ad gulæ vitium pertineat, peculiarem tamen de ebrietate quæstionem instituit S. Thomas, cui aliam præmittit de virtute ipsi opposita, nimirum de *sobrietate*, quæ, prout presse sumitur, *in moderando usu potus, & quidem quatenus vim habet inebriandi*, versatur. Vinum quippe minime prohiberi neque a lege naturæ, neque ab aliqua lege positiva certissimum est; tum quia nihil habet in se, quod rectæ rationi adversetur; tum quia Apostolus Timotheo suadet, *ut modico vino utatur propter stomacum, & frequentes infirmitates*: & ipse Christus Dominus non modo generatim dixit; *Non quod intrat in os*, coin-

coinquinat hominem ; verum etiam exemplo suo usum vini licitum esse docuit : eo namque usum fuisse ex Evangeliis compertum est .

Sola igitur *ebrietas* , sive usus vini usque ad ebrietatem , vitium est , & quidem admodum vituperabile . Unde hæc esse potest , si de perfecta loquamur , ipsius definitio ; nimirum , *Ebrietas est voluntarius excessus in potu , sive voluntaria potatio usque ad privationem usus rationis* ; sive sit vini , prout frequentius est , sive alterius liquoris , puta cerevisiæ , succus pomorum , aut aliarum arborum , seu fructuum .

Ebrietatem esse peccatum ostendit Doctor Angelicus hic *quæst.* 150. *art.* 1. , simulque declarat , quo sensu , & quoties peccatum sit , inquiens : „ Ebrietas dupliciter potest accipi . Uno modo prout „ significat ipsum defectum hominis , qui „ accidit ex multo vino potato : ex quo „ fit , ut non sit compos rationis . Et secundum hoc ebrietas non nominat culpam , sed defectum pœnalem consequentem ex culpa " .

„ Alio modo ebrietas potest nominare „ actum , quo quis in hunc defectum incidit . Qui potest causare ebrietatem dupliciter : uno modo ex nimia vini fortitudine præter opinionem bibentis ; & sic „ etiam ebrietas potest accidere sine peccato , præcipue si non ex negligentia „ hominis contingat : & sic creditur Noe „ inebriatus fuisse , ut legitur Genes. 9. " .

„ Alio modo ex inordinata concupiscentia , & usu vini . Et sic ebrietas ponitur esse peccatum , & continetur sub gula , sicut species sub genere . Dividitur enim gula *in comessationem , & ebrietatem* , quæ prohibet Apost. ad Rom. 13. " .

XIV. Nec solum quodcumque peccatum ebrietas est , sed etiam lethale , quotiescumque aliquis bibit advertens , potum esse immoderatum , & inebriantem , & tamen potius quam a vino abstinere , bibere pergit usque ad ebrietatem . Ratio est , inquit S. Thomas hic *art.* 2. quia *secundum hoc homo volens , & sciens privat se usu rationis , quo secundum virtutem operatur , & peccata declinat ; & sic peccat mortaliter , periculo peccandi se committens* . Dicit enim Ambrosius *in lib. de Patriarchis* : „ Vitandam discimus ebrietatem , per „ quam vitia cavere non possumus . Nam „ quæ sobrie cavemus , per ebrietatem „ ignorantes committimus " . *Unde ebrietas per se loquendo est peccatum mortale* .

Fundamentum itaque præcipuum , cur ebrietas sit ex se peccatum lethale , in eo positum est , quod usum rationis violenter auferat , qua nihil est in homine præstantius ; & consequenter ita perturbat vitam hominis , ut ea gravibus animæ , corporisque periculis exponatur . Quemadmodum enim qui alterum privat libero usu domus suæ , etiam ad aliquod tempus , injuriam ipsi facit , ac mortaliter peccat ; ita multo magis peccare dicendus est , qui seipsum per violentiam privat , etiam ad tempus , libero rationis usu , sibi infert injuriam contra charitatem , quam sibi ipsi debet .

XV. Præterea ab Apostolo *ad Galat.* 5. ebrietas inter ea opera recensetur , quæ a Regno Dei excludunt , dum ait : *Manifesta sunt opera carnis &c. homicidia , ebrietates , comessationes , & his similia , quæ prædico vobis , sicut prædixi : quoniam qui talia agunt , regnum Dei non consequentur* . Et Salomon Proverb. 23. *Cui væ ? . . . . Nonne his , qui . . . . student calicibus epotandis ? . . . . Vinum ingreditur blande , sed in novissimo mordebit ut coluber* . Et id genus alia .

Patres etiam Ecclesiæ in ebrietatis vitium acriter invehuntur , ejusque fœditatem dignitati hominis admodum repugnantem exagerant . Inter alios Basilius Magnus

hom.

hom. 14. ita scribit : „ Qua in re , dic , „ homo miser , a brutis differs ? Nonne „ rationis munere , quam a Deo omnium „ Conditore accepisti ; reliquæ Creaturæ „ omnis factus dominus , & imperator ? „ Hoc igitur te mentis lumine per ebrie- „ tatem privans , inter bestias ratione ca- „ rentes annumerari poteris , similisque „ videri ? Immo & bestiis longe pejores „ eos existimaverim , qui ab ebrietate su- „ perantur : quum ille coeundi statas ha- „ beant leges , & horas ; at ii , quod „ plus æquo se vino ingurgitaverint , cor- „ pusque supervacuo calore concitaverint , „ in commiscendo nullius temporis , & „ horæ rationem habentes , nequissimis „ complexibus , & amoribus inter se utun- „ tur . Nec solum pejores brutis , quod „ mente insani , aut ebrii ; sed etiam „ quod sensibus longe infra illa deficere „ videantur “ . Gemina habent S. Am- brosius *lib. de Helia , & jejunio c.* 16. , Chrysost. *hom.* 58. *in Matth.* , August. *serm.* 231. *de tempore* , aliique .

XVI. At vero , inquires , excusatur ne , & excusat ebrietas aliquando a peccato ? Quæstionem hanc movet S. Thomas *art.* 5. , eamque ita resolvit : „ In ebrietate „ duo attenduntur ; scilicet *defectus conse-* „ *quens , & actus præcedens* . Ex parte au- „ tem defectus consequentis , in quo li- „ gatur usus rationis , ebrietas habet ex- „ cusare a peccato , in quantum causat „ involuntarium per ignorantiam “ .

„ Sed ex parte actus præcedentis , vi- „ detur esse distinguendum . Quia si ex „ actu illo præcedente subsequuta est ebrie- „ tas sine peccato , tunc peccatum sequens „ totaliter excusatur a culpa , sicut forte „ accidit de Loth “ .

„ Si autem actus præcedens fuit culpa- „ bilis , sic non totaliter aliquis excusatur „ a peccato sequenti : quod scilicet red- „ ditur voluntarium ex voluntate præce- „ dentis actus ; in quantum scilicet ali- „ quis dans operam rei illicitæ incidit in „ sequens peccatum “ .

„ Diminuitur tamen peccatum sequens , „ sicut & diminuitur ratio voluntarii . Un- „ de Augustinus dicit contra Faustum , „ quod *Loth culpandus est , non quantum* „ *ille incestus* , sed quantum ebrietas me- „ ruit “ .

Igitur si ebrietas sit voluntaria , & cul- pabilis , peccatum , quod ex ea commit- titur , aliquatenus diminui potest quatenus nimirum non ita plene voluntarium est , sicut dum a rationis usu prædito perpetra- tur , si neque ex genere suo , neque ex peccantis consuetudine natum erat ex ebrie- tate consequi . Verumtamen ordinarie non penitus excusatur . Sed si ebrietas directe voluntaria sit , & peccatum ex ea conse- quens fuerit perfecte prævisum , illud au- getur potius , quam ullatenus excusetur ; ut in eo contingit , qui bene novit se in ebrietate solere fornicari , convicia , aut blasphemias proferre : & nihilominus de industria se inebriat . Si autem peccatum imperfecte duntaxat prævisum fuerit , vel ebrietas indirecte tantum voluntaria sit ; diminuitur quidem peccatum ex ea com- missum , sed non ita , ut veniale semper fiat , quod est mortale , dum sufficienter in causa volitum est . Dixi tamen, *ordina- rie* non excusari actionem malam consecu- tam ex ebrietate, Siquidem si contingeret nullo prorsus modo prævisam fuisse , ne- que prævideri potuisse , utpote omnino in- usitatam , & cujus nulla suberat causa il- lam prævidendi , ad peccatum nequaquam imputaretur : neque enim vel imperfecte voluntaria foret . Atque hac ratione Loth a peccato saltem incestus excusatur : qui enim prævidere poterat id , quod cum ipso filiæ ejus patraturæ fuerant in ebrietate ?

XVII. Controversia fervet inter Theo- logos , & magna quidem animorum con- ten-

tentione, scilicet *licita ne sit ebrietas ad finem recuperandæ salutis*, aliis affirmantibus, negantibus aliis. Sed cum casus metaphysicus sit, nullumque hactenus Medicorum invenerim, qui ebrietatem ad salutem aliquando necessariam judicaverit, ideo nolo tempus, & operam perdere in discutienda superflua, & inutili quæstione; solumque assero, licere secundum Medicinæ consilium sumere interdum vinum in ea quantitate, quæ ad vomitum provocandum sufficiat, licet ex accidente ebrietas sequeretur: idque diserte tradit S. Thomas *quæst.* 150. *art.* 2. *ad* 3. Cum enim sibi objecisset, *nullum peccatum faciendum esse propter medicinam: sed aliqui superflue bibunt secundum consilium medicinæ, ut postea per vomitum purgentur: & ex hoc superfluo potu sequitur ebrietas*.

Respondet: „ Sicut dictum est, cibus „ & potus est moderandus, secundum „ quod competit corporis valetudini: & „ ideo, sicut quandoque contingit, ut cibus & potus, qui est moderatus sano, „ fit superfluus infirmo; ita etiam potest „ e converso contingere, ut ille, qui est „ superfluus sano, sit moderatus infirmo. „ Et hoc modo, cum aliquis multum comedit, vel bibit secundum consilium „ medicinæ ad vomitum provocandum, „ non est reputandus superfluus cibus, „ vel potus [44].

Sapienter nihilo secius addit S. Doctor: *Nec tamen ad vomitum provocandum requiritur, quod sit potus inebrians: quia etiam potus aquæ tepidæ vomitum causat: & ideo propter hanc causam non excusatur aliquis ab ebrietate* Ex quo confirmatur id, quod notavimus, supervacaneum esse quæstionem, num ad salutem obtinendam ebrietas possit esse quandoque licita, cum nunquam ita necessaria sit, aut censeri possit, ut aliis pluribus remediis suppleri nequeat.

CAPUT IX.

Doctrinæ præcedentis

CONSECTARIA.

I. *Mensura cibi, & potus regulanda juxta cujusque necessitatem, & conditionem.*

II. *Magna cautio adhibenda in usu ciborum, & potuum, ut peccata vitemus.*

III. *Post finem in delectatione homo constituit, appetitus edendi, ac bibendi semper pravus est.*

IV. *Lethale peccatum est se cibo, & potu ingurgitare usque ad vomitum.*

V. *Nullum tamen, vel leve peccatum est, si vomitus alio ex capite contingat.*

VI. *Convivia quandoque facere licet ex honesta causa.*

VII. *Sed neque vetitum est sumere aliquando cibos delicatiores,*

VIII. *Studio singulari vitanda crapula est ab iis, quibus cura incumbit alios vel regendi, vel docendi.*

IX. *Scurrilitas verbis, aut sententiis Scripturæ habitæ grave plerumque peccatum est.*

X. *Vini usus de se quidem licitus est, sed per accidens fieri potest illicitus.*

XI. *Sobrietas in usu vini quibusdam præsertim valde necessaria.*

XII. *Vinolentia, & ebrietas Clericorum gravius peccatum est, graviorique pœna plectendum.*

XIII. *Grave peccatum est certare de majori vini copia bibenda.*

XIV. *A peccato excusandus, qui alium non cogit, sed amice tantum ad bibendum invitat.*

XV. *Peccant Tabernarii vinum ministrantes iis, quos prævident inebriandos.*

XVI. *Definitio ebrietatis a Busembaum tradita nullatenus approbanda.*

XVII. *Rejicienda alia ejusdem opinio; haud peccare, qui ad ebrietatem cogitur infont.*

tento esse.

XVIII. *Rejicienda etiam alia ejusdem, & aliorum sententia, posse aliquem inebriare alium ob grave motivum.*

XIX. *Haud licet sumere potus quantitatem inebriantem, etiamsi pharmaco impediri ebrietas possit.*

XX. *Signa perfectæ, & lethalis ebrietatis a quibusdam Casuistis tradita probanda non sunt.*

XXI. *Alia de hac re laxior P. Lacroixii explodenda sententia.*

XXII. *Regula certa excessus in bibendo mortalis præfiniri nequit.*

XXIII. *Quædam doctrina cavenda circa peccata, quæ ex ebrietate sequuntur.*

XXIV. *Admodum cauti Confessarii sint oportet in absolvendis vino deditis.*

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. QUUM finis edendi, & bibendi sit vita, & valetudo hominis: ideo mensura, aut quantitas cibi, & potus non est eadem pro omnibus determinanda, ut gulæ vitium devitetur, sed prout necessitas, aut conditio cujusque requirit. Hinc S. Thomas 2. 2. *q.* 150 *art.* 2. *ad* 3. docet, ne quis edendo, aut bibendo a recta ratione deficiat, & peccet, *cibum & potum esse moderandum, secundum quod competit corporis valetudini. Et ideo, sicut quandoque contingit, ut cibus, vel, potus, qui est moderatus sano, sit superfluus infirmo; ita etiam potest e converso contingere, ut ille, qui est superfluus sano, sit moderatus infirmo.* Atque ita pariter sæpe contingit, quod uni alia cibi, vel potus quantitas congrua sit, quæ alteri congrua non est ob diversam corporis dispositionem.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Magna cautela, atque circumspectio adhibenda est in usu ciborum, & potuum, ut ab omni peccato caveamus, semperque ante oculos habendus est finis, propter quem ea sumenda a nobis sunt juxta rectæ rationis regulam, conservatio scilicet vitæ nostræ, & corporis valetudo. Nam sæpe fit, ut voluptate potius, ac delectatione trahamur, dum moveri necessitate putamus. Natura namque, ut est in proloquio, *paucis contenta est*; & frequenter non necessitati, sed voluptati servimus, & nimium, quam par est, edendo, vel bibendo, non valetudini studemus, sed ipsi potius detrimentum inferimus. Gula siquidem valde insidiosum vitium est, tegitque delectationem, quam ex cibo, potuque haurimus, necessitatis, aut convenientiæ tegmine, sive prætextu: ad illam quippe maxime propensa est corrupta hominis natura. *Ad peccatum*, inquit S. Thomas q. 150. art. 3. ad 1. cuidam objectioni respondens, *intemperantiæ maxime homo habet pronitatem propter hoc, quod hujusmodi concupiscentiæ, & delectationes connaturales nobis sunt. Et secundum hoc dicuntur hujusmodi peccata esse maxime amica Diabolo, non quia sint aliis graviora, sed quia sunt apud homines frequentiora.*

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Quare appetitus edendi, & bibendi semper pravus, & inordinatus est, dum finem in delectatione, & voluptate homo constituit. Hinc tamquam laxa, quin & damnata censenda est sententia, quam docuerunt Joannes Sancius, Escobarius, Moya, aliique, nimirum licitum esse intendere delectationem, quæ capitur ex cibo, vel potu moderato. Dixi, eam quoque damnatam esse ab Ecclesia, in Decreto scilicet Innocentii XI. n. 8., ubi hæc propositio legitur: *Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum: quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui.* Hanc propositionem alibi

alibi late expendimus, & quid ex ejusdem damnatione necessario consequatur, demonstravimus adversus P. Vivam, aliosque, qui nihilominus alios similes actus ob solam delectationem peractos veluti culpa omni immunes defendunt.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Peccatum mortale est, se cibo & potu deliberate ingurgitare usque ad vomitum. Hoc consectarium ex oraculis jam pro luctis Scripturarum, & Patrum sententiis clarissime fluit. Merito proinde ab Academia Lovaniensi confixa est propudiosa illa nonnullorum Casuistarum doctrina; *comessationem scilicet, qua quis, secluso scandalo, & gravi sanitatis damno se cibo, & potu ingurgitat usque ad vomitum, ac reipsa usque ad vomitum se provocat, ut iterato epulari possit, nonnisi veniale peccatum esse.* Hanc opinionem Busembaum *probabilem* falso judicat apud Lacroixium dicens: *Hinc probabilis est opinio, quam docet Navarrus, Tol. &c. & non repugnat Laymanus, secluso scandalo &c., veniale tantum esse usque ad vomitum se cibo, & potu implere*: idque etiam, *si quis vomat, ut iterato possit bibere.*

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Si tamen vomitus non ex intemperantia edendi, aut bibendi contingat, sed alio ex capite, puta stomachi debilitate; nullum, vel leve tantum juxta causæ qualitatem peccatum est. Unde non ex hoc solo colligi potest esse mortale, quod sequatur vomitus, ut falso putant quidam rustici, & imperiti, sed ex causa ipsius, sive intemperantia, prout parva, vel magna fuerit; quemadmodum animadvertunt Cajetanus Verbo *Gula*, Navarrus *Cap.* 23. n. 119. & Toletus *de septem peccatis mortalibus cap.* 61.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Convivia quandoque facere, ubi cibi lautiores præparantur, cum vel ex amicitia, vel nuptiarum motivo, vel alia honesta causa fiunt, absolute reprehendi, ac damnari minime possunt. Nam & Job permittebat filiis mutua inter se agitare convivia: & Joseph convivium paravit fratribus suis, & Abraham Angelis hospitibus &c. Si tamen valde frequentia sint, culpa plerumque non vacant, quæ interdum potest esse lethalis; si nempe ob convivia quis ære alieno gravetur, cui solvendo pares haud sunt facultates domus, si miseriis pauperum, dum tenetur, opem non ferat, aliaque hujusmodi. Meminisse divites debent Divitis illius apud S. Lucam memorati, qui *epulabatur quotidie splendide: & mortuus est, ac sepultus in inferno.*

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Equidem culpa non caret cibos ob delectationem quærere lautius præparatos, ac juxta morem nonnullorum ita confectos, atque alteratos, ut obsint potius valetudini, quam prosint; nihilominus sumere cibum delicatiorem, aut accuratius paratum sive sanitatis gratia, sive alia honesta de causa, nullum per se loquendo peccatum est. Neque enim *cibus*, inquit S. Gregorius Magnus *lib.* 30. *Moral.* cap. 27., *sed appetitus in vitio est*; dum nempe fertur in cibum supra rectæ rationis limitem. *Unde & lautiores cibos plerumque sine culpa sumimus, & abjectiores non sine reatu conscientiæ degustamus*. Et exemplum subjicit de *Esau*, *qui primatum per lenticulam perdidit*; & de *Elia*, *qui in eremo virtutem spiritus carnes edendo servavit. Unde & antiquus hostis, quia non cibum, sed cibi concupiscentiam esse causam damnationis intelligit, & primum sibi hominem non carne, sed pomo subdit; & secundum* (Christum scilicet in

de-

deserto) *non carne*, *sed pane tentavit*. *Hinc est*, *quod plerumque culpa committitur*, *etiam cum objecta*, *& vilia sumuntur*.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Singulari studio vitanda gula est iis omnibus, quibus incumbit cura alios regendi, judicandi, vel docendi. Etenim ii omnes in suis officiis, & functionibus sapientia præsertim indigent, cuius exercitium gula vehementer impedit. Propterea tum ad Episcopatum, tum ad Diaconatum Apostolus non vult assumi *multo vino deditos*, ut habetur *ad Timoth.* 3. Et Sapiens *Eccles.* 10. clamat: *Væ terræ*, *cujus Rex puer est*, *& cujus Principes mane comedunt*. *Beata terra*, *cujus Rex nobilis est*, *& cujus Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum*, *& non ad luxuriam*. Neque vero putandum est, mentis illam hebetudinem, quam *gulæ filiam* diximus, eo duntaxat tempore gulosos afficere, quo in peccato gulæ versantur. Nam si frequentes sint comessationes, ac potationes, ita hebetudo sæpe menti adhæresclt, ut in omnem subsequentem ætatem protendatur, ac lumen intellectus obnubiletur, ut experientia constat.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. *Scurrilitas*, quæ inter gulæ *filias* adnumeratur, quamvis plerumque peccatum veniale sit; mortale tamen est abuti Scripturæ Sacræ, aut officiorum Ecclesiasticorum verbis, ac sententiis ad *scurrilia*, *fabulosa*, *vana &c.* Unde Concilium Tridentinum eos omnes, qui hanc irreverentiam, & contemptum committunt, tamquam temeratores, & violatores Verbi Dei jubet coerceri pœnis Episcoporum arbitrio infligendis *sess.* 4. inquiens: *Post hæc temeritatem illam reprimere volens* (Sancta Sinodus) *qua ad prophana quæque convertuntur*, *& torquentur verba*, *& sententiæ S. Scripturæ*: *ad scurrilia scilicet*, *fabulosa*, *vana*, *adulationes*, *detractiones*, *superstitiones impias &c.*, *& libellos etiam famosos*: *mandat*, *& præcipit ad tollendam hujusmodi irreverentiam*, *& contemptum*, *ne de cætero quisquam quomodolibet verba Scripturæ sacra ad hæc*, *& similia audeat usurpare*; *ut omnes hujus generis homines temeratores*, *& violatores verbi Dei*, *juris*, *& arbitrii pœnis per Episcopos coerceantur*. Quod & postea statutum est in Concilio Provinciali Mediolanensi I. sub S. Carolo, & in aliis.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Quamquam usus vini de se illicitus nequaquam sit; & tamquam hæresis explosa merito fuerit opinio Manichæorum, putantium vinum esse malum, & a Diabolo factum; nihilominus illicitus *per accidens* effici potest: *Quandoque quidem*, inquit S. Thomas quæst. 149. art. 3., *ex conditione bibentis*; *quia vino de facili læditur*: *vel quia ex speciali voto obligatur ad vinum non bibendum*. *Quandoque autem ex modo bibendi*: *quia scilicet mensuram in bibendo excedit*. *Quandoque autem ex parte aliorum*, *qui ex hoc scandalizantur*. Quoad votum non bibendi vinum, illud observo, non esse facile emittendum saltem pro tota vita, sed cum consilio duntaxat Medici spiritualis, vel etiam aliquando temporalis.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Sobrietas in potu vini in quibusdam præsertim valde necessaria est; scilicet ratione concupiscentiæ magis vividæ, & ratione officii, ad quod aliquis deputatus est. Hoc egregie declarat S. Thomas *q.* 149. *art.* 4. de sobrietate loquens his verbis: „ Virtus habet habitudinem ad duo. Uno „ quidem modo ad contraria vitia, quæ „ excludit, & concupiscentias, quas re- „ frænat: alio modo ad finem, in quem „ per

„ perducit. Sic ergo aliqua virtus magis „ requiritur in aliquibus duplici ratione. „ Uno modo quia in eis est major pronitas ad concupiscentias, quas oportet „ per virtutem refrænari, & ad vitia, „ quæ per virtutes tolluntur. Et secundum hoc sobrietas maxime requiritur *in* „ *juvenibus*, *& mulieribus*; quia in juvenibus viget concupiscentia delectabilis „ propter fervorem ætatis; in mulieribus „ autem non est sufficiens robur mentis ad „ hoc, quod concupiscentiis resistant. „ Unde secundum Valerium Maximum „ mulieres, apud Romanos antiquitus non „ bibebant vinum".

„ Alio vero modo sobrietas magis requiritur in aliquibus, utpote magis necessaria ad propriam operationem ipsorum. Vinum autem immoderate sumptum præcipue impedit usum rationis. „ Et ideo *senibus*, in quibus ratio debet „ vigere ad aliorum eruditionem; & *Episcopis*, seu *quibuslibet Ecclesiæ Ministris*, „ qui mente devota debent spiritualibus „ officiis insistere; & *Regibus*, qui per „ sapientiam debent populum subditum „ gubernare, specialiter sobrietas indicitur": quod etiam supra diximus, de virtute generatim gulæ opposita loquentes.

Consectarium Duodecimum.

XII. Ex hoc colligere necesse est, violentiam, sive ebrietatem Clericorum gravius peccatum esse, graviorique pœna plectendum. Unde Apostolus non uno in loco mentionem faciens de vitiis, quibus carere debent Sacri Ministri, specialiter commemorat *vinolentiam*, sive nimium vini appetitum, & usum, propter quem ab altari arcendi sunt. Quod considerans S. Hieronymus Comment. in epistolam *ad Tit.* ait: *Miramur, Apostolum in Episcopis, sive Presbyteris damnasse vinolentiam, cum in veteri quoque lege præceptum sit, Sacerdotes, cum ingrediuntur Templum ministrare Deo, vinum omnino non bibere: & Nazaræum, quamdiu sanctam comam nutriat, & nihil contaminatum, nihil mortale conspiciat, & a vino abstinere, & ab uva passa, & a delicatiori, qua fieri solet ex vinaceis, potione, omnique sicera, quæ mentem ab integra sanitate pervertit.*

S. quoque Petrus Chrysologus *serm.* 36. loquens de Nadab, & Abiud Altaris igne consumptis, scribit: *Vini odor odorem flagrarat incensi: & ebrietatis ignis flammam provocarat altaris. Unde quia alienati vino alienum portaverant ignem, mox divino ipsi referuntur extincti. Ebrietas in alio crimen est, in Sacerdote sacrilegium: quia alter animam suam necat vino, Sacerdos spiritum sanctitatis extinguit.*

Quare Ecclesiæ Concilia ebrietatis vitium in Clericis maximopere puniendum edicunt. Concilium Agathense *Can.* 41. ait: *Ante omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes, & nutrix est. Quem ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut triginta dierum spatio communione statuimus subemovendum, aut corporali subdendum supplicio.* Quæ etiam pœna in Clericos ebriosos inflicta memoratur a Gratiano Can. *Ante omnia* Distinct. 35.

Concilium Treverense anno 1548. celebratum *Can.* 1. sic statuit: *Ebrietas insignium flagitiorum incitatrix, & scaturigo, quæ in comessationibus, & conventiculis dominatur, ecclesiasticum gradum summa cum turpitudine passim infamavit. Qui turpiter illi vitio indulgent immorigeri, ab officiis, & beneficiis Synodus primum suspendit: deinde si etiam impudenter detestandæ consuetudini & dictu pariter, & visu fœdissimæ ulterius inhæserint, omnibus honorum gradibus exutos ad quadrupedum sortem, quæ natura prona, ac ventri obedienda finxit, majoribus suppliciis affectos statuit abjiciendos.*

Con-

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Gravis peccati rei sunt, qui certa bibendi lege contendunt, quis ad bibendum valentior sit; aut ad æquales potus bibere cogunt, sive in ebrietatem incidant, sive illius duntaxat periculo se exponant. Hoc plane asserere oportet, si Patres Ecclesiæ, non laxos aliquos Casuistas, audimus de hac re sermonem habentes. S. Basil. *hom.* 14. *in ebriet.* hæc scribit: „ Deinde potatione præcedente eo veniunt, „ ut de augenda hac insania certent, & „ de ebrietate per ambitionem contendant. Cujus authorem legis, præsidemque certaminis Diabolum habent, victoriæ vero præmium peccatum. Nam „ qui plus hauserit meri, is præ cæteris „ laudatur, is victoriam refert. Atque „ ita vere gloria in ignominia illorum est". Et *ibidem*. „ Novum genus hoc mensuræ, „ ubi nullus est mensuræ modus, ut per poculorum æqualitatem inter eos nulla „ sit invidia, nec alius alium bibendo excedat, aut superet . . . . Quamobrem „ jure clamat Propheta: *Væ surgentibus* „ *mane, & siceram persequentibus, & in* „ *vino perdurantibus usque ad vesperam, &* „ *diem in ebrietate consumentibus &c.* "

Paria habent S. Ambrosius *lib. de jejun. c.* 13., S. Hieronymus *in cap.* 1. *epistol. ad Timoth.*, & S. Augustinus, sive Author *serm.* 90. inter Augustinianos, ubi hæc dicuntur: „ Frequenter etiam usque ad vomitum ingurgitare se non erubescunt, „ & ad mensuram sine mensura bibere. „ Majora enim pocula providentur; certa „ bibendi lege contenditur: qui potuerit „ vincere, laudem meretur ex crimine &c. „ Considerent ebriosi, se num pejores „ animalibus judicandi sint? &c. Miserabiliter se excusare conantur dicentes: „ *ingratum habeo amicum meum, si quoties* „ *illum ad convivium vocavero, potum ei,* „ *quantum voluerit, ipse non dedero*. Non „ sit tibi amicus, qui te Deo vult facere „ inimicum, qui & tuus, & suus est inimicus. Si te, & alium inebriaveris, „ hominem amicum habebis, & Deum „ inimicum. Et ideo sapienter considera, „ an justum sit, ut te a Deo separes, dum „ te ebrioso conjungis. Ad extremum, tu „ eum noli adjurare, noli cogere, sed in „ potestate illius dimitte, ut quantum ipsi „ placuerit, bibat; ut, si se inebriare „ voluerit, vel solus pereat, & non ambo pereatis ".

Denique, ut alios prætermittam, Innocentius III. Cap. *A crapula*. Extra *de vita, & honestate Clericorum* ita statuit: *Illum abusum penitus decernimus abolendum, quo in quibusdam partibus ad potus æquales suo modo se se obligant potatores; & ille judicio talium plus laudatur, qui plures inebriat, & calices fœcundiores exhaurit. Si quis autem super his se culpabilem exhibuerit, nisi a Superiore commonitus satisfecerit, ab officio, vel beneficio suspendatur*.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. A peccato tamen excusandus est, qui alterum quidem ad bibendum non cogit, sed amice tantummodo invitat, putans non esse inebriandum, nec ultra necessitatis, aut convenientiæ metas bibiturum. Hoc tradit S. Thomas 2. 2. *q.* 150. *art.* 1. *ad* 3. inquiens: *Sicut ille, qui inebriatur, excusatur a peccato, si ignoret fortitudinem vini: ita etiam ille, qui invitat aliquem ad bibendum, excusatur a peccato, si ignoret talem esse conditionem bibentis, ut ex hoc potu inebrietur. Sed si ignorantia desit, neuter a peccato excusatur*. Quapropter, cum plerumque compertum sit, aliquos inebriari ex vini potu largius sumpto, hi ad sæpe bibendum invitandi minime sunt.

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Peccant Tabernarii, qui scientes, aut prævidentes inebriari eos, qui popinas suas frequentant, nihilominus propter lucri cupiditatem iis vinum, quoties petunt, ministrare non renuunt. Hoc traditur a S. Antonino *part.* 2. *tit.* 6. *cap.* 3. §. 2. Nam ex præcepto charitatis, quo *Deus unicuique mandavit de proximo suo*, tenentur, quoties sine magno periculo possunt, impedire peccatum ebrietatis. Nec est, quod se excusent eo prætextu, quod illi parati jam sint ad ebrietatem; sicut nec excusaretur a peccato, qui videns aliquem ad se interficiendum paratum, suicidium non impediret, dum sine gravi suo detrimento, aut periculo illud impedire posset.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Probanda nullo modo est definitio tradita a P. Busembaum *lib.* 5. *c.* 3., & a P. Lacroixio probata de ebrietate, his verbis concepta: *Malitia ebrietatis plenæ, & perfectæ in eo consistit, quod quis sine justa, & gravi causa, tantum ob voluptatem, & ingluviem, sciens & volens privet se usu rationis*. Probanda, inquam, non est, propter eam præsertim particulam: *tantum ob voluptatem, vel ingluviem*. Siquidem nonnulli sunt, qui inebriantur non propter *ingluviem*, aut *voluptatem*; sed vel ne invitantes ad bibendum contristent, vel ut sodalibus, aut potentibus rem gratam faciant, vel ne a corruptis aliorum moribus alieni videantur: qui omnes, posita Busembaum definitione, rei minime forent *plenæ, & perfectæ* ebrietatis; quod oppido falsum est.

CONSECTARIUM DECIMUMSEPTIMUM.

XVII. Rejicienda quoque est alia ejusdem Busembaum opinio, quam tradit ex Lessio, Azorio, Reginaldo, Baldello; eamque refert P. Lacroixius, ac vi sui systematis tamquam probabilem approbat: videlicet *non esse peccatum, siquis cogatur intento ense ad se inebriandum*. Falsitas hujus opinionis patet ex doctrina tradita a S. Thoma *de gula*; quod nempe consistat *in cibo, & potu inordinato*. Siquidem, ut potus inebrians *inordinatus* haudquaquam sit, necesse est, ut ex ordine naturæ sit necessarius ad vitæ conservationem; non ex vi, aut voluntate pravorum hominum. Unde si desit finis conservationis corporis, aut valetudinis, qui profecto deest, cum natura usum vini non exigit, sumptio ejusdem *inordinata* semper est; adeoque suapte natura mala, non secus ac fornicatio, aut pollutio &c. nec vel ex metu, vel spe quacunque potest fieri licita. Unde author sermonis laudati inter Augustinianos ait: *Solent ebriosi ita se excusare, ut dicant: persona potens me coegit, ut amplius bibam; & in convivio Regis non potui aliud facere. Ad excusandas excusationes in peccatis ista prætendimus; & quod implere noluimus, non potuisse nos dicimus . . . . . Etiamsi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur*: aut bibe, aut morieris; *melius erat, ut caro tua sobria moreretur, quam per ebrietatem anima moreretur*. Hæc ille apertissime: vanaque proinde, arbitraria, ac prorsus falsa est interpretatio hujus textus adducta a P. Lessio, loqui nimirum de casu, in quo ebrietas in contemptum Religionis urgeretur. Neque enim vola, aut vestigium est in toto sermone, quod huic interpretationi faveat.

CONSECTARIUM DECIMUMOCTAVUM.

XVIII. Non minus rejicienda est opinio ejusdem Busembaum eodem loco *dub.* 5. *art.* 2. ex Lessio, & Sanchez ita docentis: *Si justa causa est, ut ex. gr. si grande malum non possit aliter impediri, nisi auctor inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem,*

quæ

qua saltem ipsi non sit voluntaria ; utscilicet præter intentionem, adeoque inculpabiliter nebrietur , v. g. vinum fortissimum , aut medicatum propinando , cujus vi ignorata decipiatur &c. Falsa, inquam , hæc opinio est ; neque enim licet unquam inducere aliquem ad peccatum etiam ipsi involuntarium. Peccatum quippe scandali est, alium ad involuntarie peccandum inducere: quoniam & hic agit contra legem; tametsi *per accidens* , hoc est ratione involuntarii , excusetur a culpa . At si hic , quia involuntarius est, a culpa excusatur; excusari tamen minime potest a culpa inducens, quia voluntarie inducit. Quare sicut nunquam inducere licet aliquem ad involuntarium perjurium , adulterium , homicidium ; sic nulla unquam de causa licitum est inducere ad ebrietatem ex nimio potu profectam, quæ non minus , quam illa, natura sua prava est , ac peccatum .

An vero hoc casu , sequitur Busembaum , *liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam, dubium est* . Lessius &c. affirmat ; *quia inquit , licet suadere , & inducere ad minus malum , ut impediatur majus , Layman &c. rectius negat : quia nullo casu licet inducere ad peccatum* . Lacroixius hic *n.* 333. posteriorem sententiam *probabiliorem* putat : priorem *probabilem* . Igitur juxta probabilisticum systema illam quoque licitam admittit: adeoque sine peccato, juxta ipsum, licebit inducere in eo casu aliquem ad ebrietatem etiam ipsi voluntariam , ac proinde formaliter, ac lethaliter peccaminosam . Quis id ferat ?

CONSECTARIUM DECIMUMNONUM.

XIX. Admittenda non est opinio Gobati , a culpa mortali excusantis eos , qui nimio quidem potu vini se replent , & ingurgitant , at simul pharmacum habent , vel pulverem , quo aut impediunt privationem rationis , aut amissam brevi recuperant . Hæc enim sententia recta pugnare videtur cum textibus Sacræ Scripturæ mortem , & alia mala comminantis iis , qui nimio vino repleri solent , quidquid sit de supposito ebrietatis remedio, ut cum Salomon ait Prov. 23. *Cui væ , cui rixæ , cui foveæ &c. cui suffusio oculorum ? Nonne his , qui commorantur in vino , & student calicibus epotandis ?* Et Isaias Propheta : *Væ , qui potentes estis ad bibendum vinum , & viri fortes ad miscendam ebrietatem* . Porro , ut alibi notavimus, dum Scripturæ denunciant *væ* alicui actioni, indicium est peccati gravitatis .

CONSECTARIUM VIGESIMUM.

XX. Audiendi non sunt plures Casuistæ, laxa multa tradentes in describendis signis, unde colligi possit ebrietatem ad peccatum usque mortale pertingere . Aliqui namque assiduitatem , & frequentiam se inebriandi pro signo tantum habent mortalis ebrietatis . Sed licet assiduitas ostendat , ebrietatem esse voluntariam, adeoque lethale peccatum; absque ea tamen completa & mortalis ebrietas haberi potest. *Assiduitas* , inquit S. Thomas hic art. 2. ad 3. *facit ebrietatem esse peccatum mortale , non propter solam iterationem actus ; sed quia non potest esse , quod quis assidue inebrietur , quin sciens & volens ebrietatem incurrat , dum multoties experitur fortitudinem vini, & suam habilitatem ad inebriandum* .

Alii ebrietatem perfectam non esse ajunt, adeoque a gravi culpa excusant, si eo non perveniat , ut homo magis irrationalis , aut brutum appareat , quam rationalis : nimirum si homines , ebrietatis tempore , in pecora , & in bruta quoad actiones non convertantur , juxta hos Authores haud peccant lethaliter ; puta si a via secedere nequeunt , ne curru , vel equo opprimantur , a quo vel ipsa bruta cavere solent . Quis est , qui non videat , nimium hosce Theo-

jogos ad lethalem ebrietatem requirere ?

Alii, ut Busembaum loco laudato, hujusmodi ebrietatem his signis declarant: *Siquis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licet nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur; nondum plena est ebrietas, adeoque tantum peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, si deliberate sit commissum.* P. *Layman loco citato: plena ebrietas notatur ex his signis, quæ dat Lessius n. 30. &c. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. Si comisit ea, quæ nunquam sana mente solet; v. g. si præter morem turpia sit loquutus, turbavit domum, uxorem verberavit* &c. Hactenus ex Busembaum.

Quidquid sit, num ex quibusdam commemoratis signis colligatur ebrietas plena, atque perfecta; mihi tamen videtur colligi posse, ac debere, talem esse excessum in potando, dum deliberatus est, ut a gravi culpa excusandus non sit; siquidem excessus potationis a Busembaum descriptus valde notabilis, & admodum turpis est, & valde dedecet hominem ratione præditum, adeoque sufficientem arbitror ad lethale peccatum. Certe Patres Ecclesiæ, dum in ebrietatem tam acriter invehuntur, excessum nimium in potu damnant, qui proxima occasio est, seu probabile periculum affert mortalium peccatorum, prout merito existimari debet excessus a Busembaum descriptus: inde enim ordinarie loquendo fœda turpiloquia, libidines, contumeliæ, rixæ &c. suboriuntur. His ergo potius audiat prudens Confessarius, quam Busembaum; & hujusmodi ebrietates, ut ut perfecte fortasse non sint, non permittat, quasi peccata venialia; sed arguat, increpet, negetque absolutionem ejusmodi ebriosis, quousque ab hoc vitio desistant; prout mox dicemus.

CONSECTARIUM VIGESIMUMPRIMUM.

XXI. Multo magis veluti laxior explodenda est P. Lacroixii doctrina, quam tradit n. 317. ubi sic ait: *Ang. Tamb. Fagund. Gob. c. 6. n. 37. universaliter docent, ebrietatem nullam esse mortalem, nisi diu privet usu, & potentia rationis.* Hæc siquidem doctrina præcedenti deterior est. Unde hac rejecta, ea sub oculos tenenda doctrina est, quam ex D. Thoma produximus q. 150. *art.* 2. nimirum: „ Tertio „ modo potest esse, quod aliquis bene „ advertat, potum esse immoderatum, & „ inebriantem; & tamen magis vult ebrie- „ tatem incurrere, quam a potu abstine- „ re; & talis proprie dicitur ebrius: quia „ moralia recipiunt speciem non ab his, „ quæ per accidens eveniunt præter in- „ tentionem, sed ab eo, quod est per se „ intentum. Et sic ebrietas est peccatum „ mortale: quia secundum hoc homo vo- „ lens & sciens privat se usu rationis, „ qui secundum virtutem operatur, & „ peccata declinat: & sic peccat morta- „ liter, periculo peccandi se commit- „ tens. Dicit enim Ambrosius in lib. de „ Patriarchis: *Vitandam discimus ebrieta- „ tem, per quam vitia cavere non possu- „ mus. Nam quæ sobrii cavemus, per ebrie- „ tatem ignorantes committimus.* Unde „ ebrietas per se loquendo est peccatum „ mortale “. *Si igitur ebrietas diu privet usu rationis*, gravius peccatum erit; si per breve tempus, minus grave: sed semper culpa mortalis; quia *ebrietas per se loquendo est peccatum mortale*. Neque quod tale per se est, ex circumstantia durationis majoris, minorisve aliud desinit, nisi majorem, minoremve gravitatem, in eodem tamen genere peccati mortalis.

CONSECTARIUM VIGESIMUMSECUNDUM.

XXII. Præfiniri quidem generalis regu-

la nequit, qua certo cognosci valeat, quisnam excessus in bibendo peccatum mortale sit. Sed ex hoc nullus animum sumere debet ad excedendum; quinimmo ab excessu sibi quisque magnopere caveat, oportet, ne se periculo graviter excedendi committat. Quemadmodum enim, *quæ peccata gravia sint*, *quæ levia*, ut ait Augustinus, *non humano*, *sed divino sunt ponderanda judicio*; ita & quisnam in cibo, vel potu gravis excessus sit, vel levis. Scripturæ, & Patres gravissime damnant nimium vino deditos. Hoc nobis satis esse debet, ut omni studio, & cura ab immoderatis potationibus caveamus.

Consectarium Vigesimumtertium.

XXIII. Alia etiam doctrina cavenda est circa peccata, quæ in ebrietate committuntur, prout saltem proponitur a Busembaum loco citato, & ab aliis pluribus sustinetur, scilicet: *Mala in ebrietate commissa*, *si prævisa non sunt*, *aut si adhibita cautio*, *culpa vacant*. Neque enim sufficit absolute solum dicere: *si prævisa non sunt*; sed addere oportet: *aut si prævideri non potuerunt*, uti fuit incestus Loth cum filiabus. Nam si prævideri potuerunt, ut frequentius contingit, sunt voluntaria *indirecte*, & *in causa*: quia ex negligentia culpabili non sunt prævisa. Deinde, quod ait, *aut si adhibita cautio*; nec hæc sufficiens fuit, si nihilominus malum accidit; ideoque hoc culpæ merito adscribitur, quia ex culpa, & negligentia sufficientis cautionis profectum.

Consectarium Vigesimumquartum.

XXIV. Cauti admodum, atque difficiles Confessarii sint oportet in absolvendis ebriosis, & popinis frequentandis assuetis: imo ordinarie loquendo absolutio iis impendenda non est, sed differenda, quousque adversus consuetudinem strenue, viriliterque pugnando, eam veraciter emendare studuerint, ac emendationis sinceræ signa exhibuerint: neque enim aliter constare potest de vera, ac plena conversione ipsorum. Ebrietatis vitium inter ea computatur, e quibus difficillime emergunt homines, nisi totis viribus, ac divino ex toto corde implorato gratiæ auxilio, in eo eradicando elaborent. Unde Sanctus Augustinus pugnam hanc contra inolitam consuetudinem virilem, & non intermissam necessariam judicat, atque inculcat *serm.* 151. Libro etiam V. Capitularium *cap.* 161. statuitur, ebriosum excommunicandum esse *usque ad emendationem congruam*. Idemque statutum est in Concilio Moguntino anni 813. *can.* 46. Et certe frequenti experientia compertum est, plures ex luxuriæ vitio, paucos ex ebrietate emersisse, & ad bonam frugem conversos esse.

R E F L E X I O.

Mirari plane subit, permultos esse inter ipsos Christianos tam alta ignorantiæ caligine obductos, ut execrabilæ *gulæ* vitium parvi admodum pendant, ac nec peccatum ferme esse arbitrentur. Lubens equidem fateor, gravioribus, quæ perpetrari solent, peccatis non esse accensendum; cum certum omnino sit, ea quæ Deum directe respiciunt, cæteris malitiæ gravitate præstare. Verum si, quæ peccatum istud veluti circumstant, quæque ex ipso consequuntur, mala animo complectamur, magnum procul dubio peccatum esse, magnique æstimandum nemo negaverit. Hinc cum Doctor Angelicus *q.* 148. *art.* 3. quæsivisset, *utrum gula sit maximum peccatorum* (quæ sane quæstio instituta sola satis esse deberet ad pravitatis suæ magnitudinem comprobandam); quæstionem solvens, assentitur quidem, ac docet, *peccata*, *quæ sunt circa res divinas*,

nas, esse maxima. Sed gulæ peccatum postmodum considerans *ex parte effectus consequentis*; subjicit, *secundum hoc vitium gulæ habere quamdam magnitudinem, in quantum ex ea occasionantur diversa peccata*.

Enimvero si quis Scripturæ textus, qui de gula, sive crapula loquuntur, & quos vel jam attulimus, vel afferre facile possemus, attenta mente perpenderit; grave plurimum esse hujusmodi peccatum minima diffitebitur. Gulam Sacræ Litteræ nobis exhibent veluti speciem quamdam *idololatriæ*, dum homines gulæ deditos, ventri suo tanquam Deo servientes pronunciant, ut habetur *in Epist. ad Rom. cap.* 16. ubi Apostolus ait: *Hujuscemodi homines Christo Domino nostro non serviunt, sed suo ventri*. Et ad Philip. 2. *Multi enim ambulant, quos sæpe dicebam vobis; nunc autem & flens dico, inimicos Crucis Christi, quorum finis interitus, quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum*. Hoc etiam insinuavit Sapiens *Ecclesiast. c.* 19. dicens: *Vinum, & mulieres apostatare faciunt sapientes*. Quæ considerans Tertullianus *lib. de Jejuniis c.* 16. & 18. scribit: *Ethnicus idolo gulam suam mactat, tu Deo non vis. Deus enim tibi venter est, & pulmo Templum, & aqualiculus altare, & Sacerdos cocus, & Sanctus Spiritus nidor, & condimenta charisinata, & ructus Prophetia . . . . . Apud te agape in cavabis fervet, fides in culinis calet, spes in ferculis jacet*. Illud quoque Tertullianus idem expendit, quod primus homo Adam gulam Deo, sive Dei mandato prætulit: *Acceperat*, inquit *Adam a Deo legem non gustandi de arbore agnitionis boni, & mali; moriturus, si gustasset. Verum facilius ventri, quam Deo cessit: pabulo potius, quam præcepto annuit: salutem gula vendidit: manducavit denique, & periit; salvus alioquin, si vel uni arbusculo jejunare maluisset . . . . . Teneo igitur a primordio homicidam gulam*. S. etiam Gregorius Magnus *in Pastor. q.* 7. *admon.* 20. ait: *Hosti callido, qui primi hominis sensum in concupiscentia pomi aperuit, sed in peccati laqueo strinxit, divina voce dicitur: pectore, & ventre repes; ac si ei aperte diceret: cogitatione, & ingluvie super humana corda dominaberis*. Gregorio præfulserat S. Ambrosius *lib. de Paradiso c.* 15. scribens: *Qui sunt, qui in utero suo ambulant, nisi qui ventri, & gulæ serviunt, quorum Deus venter est, & gloria in pudendis eorum, qui terrena sapiunt, & cibo onerati ad terrena curvantur?*

Atque hæc quidem peccati magnitudinem, quam ex se ipsa gula habet, satis ostendunt: nunc quam depromit *ex parte effectus, in quantum* scilicet *ex ea occasionantur diversa peccata*, paulo attentius advertamus. Quædam innuit, ac probat S. Thomas art. laud. in sibi objectis argumentis; nimirum quæ refert ex Chrysostomo, & Cassiodoro. Prior namque *hom.* 13. *in Math.* ita loquitur: *Adam intemperantia ventris expulit e paradiso: Diluvium, quod fuit tempore Noe, ipsa fecit, & pœnam Sodomorum, secundum illud Ezech. c.* 16. *Hæc fuit iniquitas sororis tuæ Sodomæ superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum ejus: & manum egeno, & pauperi non porrigebant: & elevatæ sunt, & fecerunt abominationes coram me; & abstuli eas, sicut vidisti*. Alter vero super illud Psal. 135. *Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum*, ait: *Luxuria, concupiscentia, superbia sunt ea, quæ primo venter generat*.

Uberius de hoc argumento disserit S. Gregorius Magnus *in cap.* 39. *Job. cap.* 23. ubi nomine *Exactoris*, quem Jobus memorat, ventris, sive gulæ, & crapulæ intemperantiam intelligens, ostendit, hanc spirituale ædificium virtutum a fundamentis subvertere, inquiens: „ Cum continenti viro contra innumera vitia multa virtutum certamina suppetant, cur sub „ *Exa-*

„ *Exactoris* clamore contempto, de solo
„ hic *ventre* dicitur, quod ejus impetum,
„ impulsumque restringat, nisi quod nul-
„ lus palmam spiritualis certaminis appre-
„ hendit, qui non in semetipso prius per
„ afflictam ventris concupiscentiam carnis
„ incentiva devicerit? Neque enim ad
„ conflictum spiritalis agonis assurgitur, si
„ non prius intra nosmetipsos hostis posi-
„ tus, *gulæ* videlicet appetitus edomatur:
„ quia, si non ea, quæ nobis sunt vici-
„ niora, prosternimus, nequaquam ad ea,
„ quæ longius sunt, impugnanda transi-
„ mus. Incassum namque contra exterio-
„ res inimicos in campo bellum geritur,
„ si intra ipsa Urbis mœnia civis insidians
„ habetur. Mens quoque ipsa certantis sub
„ gravi confusionis dedecore a spiritalis
„ certaminis congressione repellitur; quan-
„ do infirma in carnis prælio, *gulæ* gladio
„ confossa superatur. Nam, cum se par-
„ vis prosterni conspicit, confligere cum
„ majoribus erubescit. Nonnulli vero or-
„ dinem certaminis ignorantes edomare
„ gulam negligunt, & jam ad spiritualia
„ bella consurgunt. Qui aliquando etiam,
„ quæ magnæ sunt fortitudinis, faciunt:
„ sed *dominante gulæ vitio*, per carnis il-
„ lecebram omne, quod fortiter egerint,
„ perdunt: & dum venter non restringi-
„ tur, per carnis concupiscentiam simul
„ cunctæ virtutes obruuntur. Unde & de
„ Nabuchodonosor vincente scribitur:
„ *Princeps cocorum destruxit muros Jerusalem*.
„ Quid enim per muros Jerusalem signifi-
„ cans Scriptura exprimit, nisi virtutes
„ animæ, quæ ad pacis visionem tendit?
„ Aut quis *cocorum Princeps*, nisi *venter*
„ accipitur, cui diligentissima a coquenti-
„ bus cura servitur? Muros igitur Jerusa-
„ lem Princeps cocorum destruit: quia
„ virtutes animæ, dum non restringitur
„ venter, perdit „.

Quod si crapula, D. Gregorio teste, *virtutes animæ perdit*; nonne necesse est, ut eadem latissimam vitiis adversis, ac malis omnibus viam adaperiat? Hinc rixæ, imprecationes; blasphemiæ, detractiones, pugnæ, & quandoque etiam homicidia. Hinc non unius generis impudicitiæ, & monstrosæ sæpe libidines, turpissima verba, aliæque obscœnitates fœdissimæ. Hinc jactura bonorum, quibus vel familia alenda foret, vel filiis providendum, vel Christo in pauperibus suis egenti, & algenti succurrendum. Hinc scandala, quæ tum proli, ac domesticis, tum aliis affatim præbentur, festorum profanatio, neglectus cujusque officii hominis Christiani, ac æternæ salutis, & ipsius temporalis valetudinis, ac vitæ detrimenta; adeo ut mortem, ipsa Scriptura attestante, qui comessationibus, & ebrietatibus addicti sunt, sibi accelerent, & sui ipsius interfectores merito vocari valeant.

Quæ cum ita sint, quis est, qui non videat, plurimi faciendam esse peccati gulæ gravitatem, atque magnitudinem; adeoque quantum studii, curæque impendere debeamus, ut in nobis dominium non usurpet; aut, si forte magno infortunio nostro illud sibi jam præripuerit, ut infensissimum hostem de corde exturbemus, eaque propterea arma tota vi, animique contentione adhibeamus, quibus illum, divina gratia opitulante, vincamus, rationisque imperio subigamus. Ad coercendam gulam divitis illius epulonis in inferis cruciatus acerbissimos meditari valde opportunum est. Ut enim sit Tertullianus laud. lib. de Jejuniis, *apud inferos in divite convivia cruciantur in paupere vero jejunia recreantur*. Perpendendum, quod Apostolus 1. *ad Chorinth.* 6. scribit: *Esca ventri, & venter escis: Deus autem & hunc, & has destruet*. Et ad Hebr. 13. *Optimum est gratia stabilire cor, non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis*. Et rursus ad Chor. 10

Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Quod præceptum implere neutiquam possumus crapula, & ebrietate, quæ certe in Dei gloriam nec referuntur, nec referri queunt: sed sola modestia, frugalitate, & temperantia in edendo, & bibendo implere fas est, prout explicat S. Augustinus *in psal.* 140., ubi modum assignat, quo Deum in omni vita nostra laudemus, inquiens: *Si bene agis, quod & manducas, & bibis, ad refectionem corporis sumis, reparationemque membrorum, gratias agens ei, qui tibi præbuit mortali, & fragili ista supplementorum solatia; & cibus tuus, & potus tuus laudat Deum: si vero modum naturæ debitum in moderatione voracitatis excedas, & vinolentia te ingurgites, quantaslibet laudes Dei lingua tua sonet, vita blasphemat.*

Præclarum, ac Christianis omnibus imitandum temperantiæ huius exemplum reliquere nobis primævæ Ecclesiæ Fideles, de quorum conviviis Tertullianus *in Apologetico cap.* 39. ita scribit: „ Cœna nostra „ de nomine rationem sui ostendit. Id vo„ catur, quod *dilectio* penes Græcos. „ Quantiscumque sumptibus constet, lu„ crum est pietatis nomine facere sump„ tum. Siquidem inopes quosquo refrige„ rio isto juvamus, non qua penes vos pa„ rasiti affectant ad gloriam famulandæ „ libertatis sub auctoramento ventris inter „ contumelias saginandi; sed qua penes „ Deum major est contemplatio mediocrium. „ Si honesta causa est convivii, reliquum „ ordinem disciplinæ æstimate, qui sit, „ de Religionis officio. Nihil vilitatis, ni„ hil immodestiæ admittit. Non prius dis„ cumbitur, quam oratio ad Deum præ„ gustetur. Editur, quantum esurientes „ cupiunt: bibitur, quantum pudicis est „ utile. Ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum Deum „ sibi esse. Ita fabulantur, ut qui sciant „ Dominum audire. Post aquam manua„ lem, & lumina, ut quisque de Scrip„ turis Sanctis, vel de proprio ingenio po„ test, provocatur in medium Deo cane„ re. Hinc probatur, quomodo biberit. „ Æque oratio convivium dirimit. Inde „ disceditur non in catervas cæsionum, „ neque in classes discursationum, nec in „ eruptiones lasciviarum, sed ad eamdem „ curam modestiæ, & pudicitiæ, ut qui „ non tam cœnam cœnaverint, quam di„ sciplinam „. Hæc omnia paucis complexus est Minutius Felix in Octavio: *Convivia, ait, non tantum pudica colimus, sed & sobria. Nec enim indulgemus epulis, aut convivium mero ducimus; sed gravitate hilaritatem temperamus, casto sermone, corpore castiore.*

Hanc denique *Reflexionem* nostram concludat salutaris ad appetitum gulæ frænandum, modumque temperantiæ servandum consideratio, quam suggerit S. Joannes Climacus in sua Scala mystica gradu 14., Novissimorum scilicet hominis, & passionum Christi, his verbis: *Si Christo te per angustam, & asperam salutis viam ambulaturum esse pollicitus es, appetitum tuum temperantia compesce. Si enim corpus tuum mollius, & indulgentius curaveris, pacta cum Christo inita rescidisti. Attende diligentius ad verba ex ipsius ore profecta:* Lata & spatiosa via est, *genialium scilicet epularum*, quæ ad interitum *luxuriæ* deducit. *Ex adverso:* Quam angusta, & arcta via est, *abstinentiæ*, quæ ducit ad vitam *castitatis*? & pauci sunt, qui intrant per eam. *Quemadmodum Lucifer de cœlo deturbatus Dæmonum principatum; ita ex intemperantia vitiorum, seu libidinum principatum obtinet. Ubi ad cibum capiendum accubueris, tibi in mente mortis, & judicii recordatio veniat: hoc pacto intemperantiam coercere poteris. Ubi poculum biburus acceperis: memineris acetum, & fel Jesu Christo oblatum: atque ita sobrieta-*

tit limitem non transiliet, vel certe majori humilitatis, & modestiæ sensu concepto, in altiora suspiria prorumpes. Cave, ne tibimetipsi fucum facias. Nusquam a Pharaonis servitute vindicabere, nec unquam cœleste Paschæ celebrabis, quin lactucas agrestes, & acerbiores cum azymis toto vitæ curriculo comederis. Lactucæ autem illæ gustatu acerbæ sunt, violentia, & mortificationis labor inter jejunia tolerari solitus &c.

CAPUT X.

De quinto vitio capitali, scilicet Ira.

DOCTRINA.

I. *Quid ira sit, & in quo ejus inordinatio consistat.*

II. *Egregia S. Gregorii Magni iræ expositio, prout appetitus vindictæ est, sive ex parte objecti consideratæ.*

III. *Licet ira ordinata sit ex parte objecti, potest esse inordinata ex parte* modi irascendi.

IV. *Ira peccatum est ex parte quidem objecti de se lethale; ex parte autem irascendi modi veniale.*

V. *Explicantur tres iræ gradus a Christo in Evangelio commemorati.*

VI. *Expositio horum graduum facta a S. Thoma proponitur.*

VII. *De ira, prout* capitale vitium; *quænam iræ filiæ sint.*

VIII. *De tumore mentis ex ira prognato; quid ille sit.*

IX. *De indignatione altera filia iræ; quidnam peccatum sit. S. Gregorii Magni sententia.*

X. *De clamore, prout ab ira proficiscitur.*

XI. *De quarta filia iræ, scilicet contumelia.*

XII. *De postremo filia iræ, nempe rixa.*

§. I.

Iræ ratio, & peccati gravitas.

I. IRÆ communis definitio est *appetitus vindictæ*; sive prout modo sumitur tamquam *vitium, inordinatus animi motus, quo quis injustam, & indebitam vindictam sumit, vel expetit ab eo, a quo vel reipsa læsus est, vel se læsum arbitratur.*

Quæ habet S. Thomas 2. 2. *q.* 158. *art.* 1. & 2. lucem positæ definitioni afferunt splendidissimam. Advertit ille in primis, *quod ira proprie loquendo est passio quædam appetitus sensitivi, a quo vis irascibilis denominatur*: ac de hac passione fusissime egit 1. 2. *q.* 46. &c. Quia vero illam modo considerat, quatenus mala, aut vitiosa est, observat *circa passiones animæ, dupliciter posse in eis malum invenire. Uno modo ex ipsa specie passionis, quæ quidem consideratur secundum objectum passionis*: quod ex se malum non est, sicuti est objectum invidiæ, quæ est tristitia de bono aliorum, sed indifferens: potest enim vindicta, quæ ejus objectum est, *& bene, & male appeti.*

Alio modo, sequitur S. Præceptor, *invenitur malum in aliqua passione secundum quantitatem ipsius, idest superabundantiam, vel defectum ipsius. Et sic potest malum in ira inveniri; quando scilicet aliquis irascitur plus, vel minus præter rationem rectam. Si autem aliquis irascitur secundum rationem rectam, tunc irasci est laudabile.*

Igitur cum ordo rationis quantum ad duo in ira attendi queat, quantum scilicet *ad objectum* ipsius, & quantum *ad modum irascendi*, si objectum, in quod tendit ira, quod est vindicta, sit juxta ordinem rationis, laudabilis est iræ appetitus, & vocatur *ira per zelum*. Si vero aliquis vindictam appetat contra ordinem rationis, v. g. si puniri velit eum, qui non meruit, vel ultra quod meruit, vel etiam non se-

 cun-

cundum legitimum ordinem, ideſt non ſervato ordine juris, vel non propter debitum finem, qui eſt *conſervatio juſtitiæ, & correctio culpæ*; motus iræ vitioſus eſt, peccatumque, & vocatur *ira per vitium*.

II. Id egregie explicavit S. Gregorius Magnus *lib.* 5. *Moral. c.* 30. inquiens: „ Sciendum eſt, quod alia eſt ira, quam „ impatientia excitat: alia, quam zelus „ juſtitiæ format; illa ex vitio; hæc ex „ virtute generatur. Si enim nulla ira ex „ virtute ſurgeret, divinæ animadverſio„ nis impetum Phinees per gladium non „ placaſſet. Hanc itam quia Heli non ha„ buit, motum contra ſe implacabiliter „ ſupernæ ultionis excitavit. Nam quo „ contra ſubditorum vitia tepuit, eo con„ tra illum diſtrictio æterni Rectoris exar„ ſit. De hac ira per Pſalmiſtam dicitur: „ *Iraſcimini, & nolite peccare*. Quod ni„ mirum non recte intelligunt, qui iraſci „ nos nobis tantummodo, non etiam pro„ ximis delinquentibus volunt. Si enim „ ſic proximos, ut nos, amare præcipi„ mur, reſtat ut ſic eorum erratibus, ſicut „ noſtris vitiis iraſcamur. De hac per Sa„ lomonem dicitur: *Melior eſt ira riſu*: „ *quia per triſtitiam vultus corrigitur animus* „ *delinquentis*. De hac iterum Pſalmiſta „ ait: *Turbatus eſt præ ira oculus meus*; „ ira quippe *per vitium* oculum mentis „ excæcat; ira autem *per zelum* turbat; „ quia, cum ſaltem recti æmulatione con„ cutitur, ea, quæ niſi tranquillo corde „ percipi non poteſt, contemplatio diſſi„ patur “.

III. Atque hæc quidem de ira conſiderata ex parte *objecti*, quod appetit. Ex parte autem *iraſcendi modi*. „ Attenditur (in„ quit S. Thomas) ordo rationis circa „ iram, ut motus iræ non immoderate „ ferveſcat nec interius; nec exterius: „ quod quidem ſi prætermittatur, non „ erit ira abſque peccato, etiamſi aliquis „ appetat juſtam vindictam “.

IV. Cujuſmodi autem ira peccatam ſit, oſtendit S. Doctor *art.* 3. nimirum ſi ſpectetur ira *ex parte objecti*, videlicet *vindictæ*, quam appetit, ex genere ſuo peccatum lethale eſt: ſiquidem opponitur charitati, ac juſtitiæ; veniale tamen ſit, ſicut & cætera peccata, *propter imperfectionem actus*: „ Quæ quidem imperfectio attendi„ tur vel ex parte *appetentis*, puta, cum „ motus iræ prævenit judicium rationis; „ vel ex parte *appetibilis*, puta cum ali„ quis appetit in aliquo *modico* ſe vindica„ re, quod quaſi nihil eſt reputandum; „ ita ut, etiamſi actu inferatur, non eſ„ ſet peccatum mortale, puta ſi aliquis „ parum trahit puerum per capillos, vel „ aliquid hujuſmodi “.

Si autem ſpectetur ira ex parte *modi iraſcendi*; ut ſi nimium quiſpiam ardenter iraſcatur interius, vel ſigna, & motum iræ exterius nimium manifeſtet; tunc ira non habet ex genere ſuo peccati mortalis rationem. *Poteſt tamen contingere*, inquit S. Thomas *quod ſit mortale peccatum, puta ſi ex vehementia iræ aliquis excidat a dilectione Dei, & proximi*.

Quamquam vero ira ex parte appetentis maximum peccatorum non ſit, etiamſi ea peccata conſiderentur, quæ proximi dilectioni contraria ſunt: *odium* quippe, & *invidia* graviora peccata ſunt; *quamdam tamen*, ut docet Angelicus art. 4. *habet excellentiam quantum ad inordinationem, quæ eſt ſecundum modum iraſcendi, propter vehementiam, & velocitatem ſui motus, ſecundum illud Proverb.* 27. Ira non habet miſericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ſpiritus ferre quis poterit? *Unde Gregorius dicit in* 5. *Moral.*: „ Ira „ ſua ſtimulis accenſum cor palpitat, cor„ pus tremit, lingua ſe præpedit, facies „ igneſcit, exaſperantur oculi, & nequa„ quam recognoſcuntur noti: lingua qui„ dem clamorem format, ſed ſenſus, quid „ loquatur, ignorat “. §. II.

§. II.

Tres iræ gradus a Christo commemorati explicantur.

V. Christus Dominus apud S. Matth. *c.* 5. falsas traditiones, ac persuasiones Scribarum, ac Pharisæorum corrigens in celebri sermone suo in monte, hæc habet quoad præsens argumentum: *Audistis, quia dictum est antiquis: non occides; qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis; quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio. Qui autem dixerit, fratri suo, raca reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.* Quo in textu tres iræ gradus a Divino Magistro distingui manifestum est. Quomodo ergo accipiendi, & intelligendi sunt? Sunt enim aliqui, qui arbitrantur, tertio quidem peccatum lethale designari; non autem primo, & secundo: qui plane falluntur, nec vim Dominici sermonis percipiunt. Siquidem his tria peccata lethalia significari, quæ tamen in gravitate æqualia minime sunt, omnino dicendum est.

Itaque dum primo dicitur: *Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*, denotatur peccatum lethale, quo quis sive offensus, sive non, ira inflammatus deliberato animo gravem ultionem injuste appetit, puta mortem proximi, aut grave ipsius nocumentum: adeoque non solum homicidium externo opere consummatum, ut falso existimabant Pharisæi, sed etiam ipse appetitus, aut voluntas occidendi, aut grave aliquod nocumentum inferendi, lethale peccatum est; quemadmodum & sola voluntas mœchandi, furandi &c.

Deinde cum secundo loco dicitur: *Qui autem dixerit fratri suo, raca, reus erit concilio*, significatur injustæ vindictæ animus, aut concepta voluntas, aliquo signo exteriore prodita. Vox namque *raca* interjectio quædam est, quæ motum internum iræ manifestat; aut, ut vult S. Hieronymus, convicium aliquod, seu motum convicii præsefert. Quare qui gravis vindictæ appetitu accensus convicia simul prorumpit, aut motum conviciandi exterius manifestat, gravius peccatum committit, ac reus est *Concilio*; Concilio nempe *Senedrin*, ut interpretatur S. Augustinus, quod ex septuaginta Senioribus constabat. Quoniam ad hoc Concilium graviora facinora deferebantur.

Tertius gradus iræ exprimitur his verbis: *Qui autem dixerit, fatue*; idest si stultitiam exprobret, quod est convicium gravius priore *raca*; *reus erit gehennæ ignis*, idest Inferni. Qui ergo ex ira grave damnum proximo desiderat, aut ejus honori graviter detrahit; quod plane fit, dum *fatuum* exprobrando appellat; peccatum lethale perpetrat, quod dignum illum efficit æterna pœna.

VI. Hæc omnia complexus est S. Thomas hic *art.* 5. *ad* 3. dicens: „ Gradus „ iræ, quos Dominus ponit, non perti„ nent ad diversas iræ species; sed acci„ piuntur secundum processus humani „ actus. in quibus *primo* aliquid in corde „ concipitur. Et quantum ad hoc dicit: „ *Qui irascitur fratri suo*. *Secundum* autem „ est, cum per aliqua signa exteriora ma„ nifestatur exterius, etiam antequam pro„ rumpat in effectum. Et quantum ad hoc „ dicit: *Qui dixerit fratri suo raca*, quod „ est interjectio irascentis. *Tertius* gradus „ est, quando peccatum interius concep„ ptum ad effectum perducitur. Est au„ tem effectus iræ nocumentum alterius „ sub ratione *vindictæ*: minimum autem „ nocumentum est, quod fit solo verbo. „ Et ideo, quantum ad hoc dicit; *Qui* „ *dixerit fratri suo, fatue*. Et sic patet, „ quod secundum addit supra primum, & ter„ tium supra utrumque. Unde si primum „ est

„ eſt peccatum mortale in caſu, in quo „ Dominus loquitur, ſicut dictum eſt (*art.* „ 3. hujus *quæſt. ad* 2.); multo magis „ alia. Et ideo ſingulis eorum ponuntur „ correſpondentia aliqua, pertinentia ad „ condemnationem. Sed *primo* ponitur *ju-* „ *dicium*, quod minus eſt: quia, ut Au- „ guſtinus dicit, in *judicio adhuc defenſioni* „ *locus datur*. In *ſecundo* vero ponit *Conci-* „ *lium*, in quo Judices inter ſe conferunt, „ quo ſupplicio damnari oporteat. In *ter-* „ *tio* ponit gehennam ignis, quæ eſt cer- „ ta damnatio “.

§. III.

De Ira, prout capitale vitium eſt, & filiabus ejus.

VII. Capitale vitium iram eſſe, ex ratione ſæpe allata pro aliis vitiis capitalibus, evidens eſt ex eo, quod multa ex ipſa vitia gignantur, vel gigni facile queant. Sex autem potiſſima vitia ex ira prodeuntia enumerat S. Thomas hic *art.* 7. eaque ſunt *rixa*, *tumor mentis*, *contumelia*, *clamor*, *indignatio*, *& blaſphemia*: quam diviſionem eleganti admodum ratione illuſtrat ex triplici iræ conſideratione deducta, inquiens. „ Uno modo ira conſi- „ derari poteſt, ſecundum quod eſt *in cor-* „ *de*. Et ſic ex ira naſcuntur duo vitia: „ unum quidem ex parte ejus, contra „ quem homo iraſcitur, quem reputat in- „ dignum, ut ſibi tale quid fecerit; & ſic „ ponitur *indignatio*. Aliud autem vitium „ eſt ex parte ſui ipſius; in quantum ſci- „ licet excogitat diverſas vias vindictæ, „ & talibus cogitationibus animum ſuum „ replet &c. Et ſic ponitur *tumor mentis* “.

„ Alio modo conſideratur ira, ſecun- „ dum quod eſt *in ore*. Et ſic ex ira du- „ plex inordinatio procedit. Una quidem „ ſecundum hoc, quod homo in modo lo- „ quendi iram ſuam demonſtrat; ſicut di- „ ctum eſt de eo, qui dicit fratri ſuo *ra-* „ *ca*. Et ſic ponitur *clamor*, per quem in- „ telligitur inordinata, & confuſa locutio. „ Alia autem eſt inordinatio, ſecundum „ quod aliquis prorumpit in verba injurio- „ ſa: quæ quidem ſi ſint contra Deum, „ erit *blaſphemia*; ſi autem contra proxi- „ mum *contumelia* “.

„ Tertio modo conſideratur ira, ſecun- „ dum quod procedit uſque ad factum. „ Et ſic ex ira oriuntur *rixæ*, per quas in- „ telligimus omnia nocumenta, quæ facto „ proximis inferuntur ex ira “. De his iræ filiabus pauca quædam adnotare proderit.

De Tumore mentis.

VIII. Non hic *tumor mentis* accipitur pro ſuperbia, ut ex verbis S. Thomæ liquet; ſed, ut habet *ad* 3. *pro quodam conatu, ſive audacia hominis intentantis vindictam*. Hujuſce mentis tumoris malitia, & gravitas repetitur ex qualitate ultionis, cujus deſiderio mens accenditur: adeoque lethale peccatum eſt, cum homo iratus gravem, & injuſtam vindictam meditatur proximo, a quo læſus eſt.

De Indignatione.

IX. *Indignatio* definiri poteſt *animi commotio adverſus eum, cui quis iraſcitur, ob malum ab ipſo acceptum*. Lethale peccatum eſt, ſi gravem proximi contemptum contineat, vel grave puſillis ſcandalum afferat; vel ſi quis alium a familiaritate, & collocutione ſua tamquam indignum arceat, in iis caſibus, in quibus ſub peccato mortali tenetur cum eo familiariter verſari, & colloqui; vel demum ſi ira ſit affectus, ut ei in gravi aut corporis, aut animi neceſſitate conſtituto opem ferre recuſet. Siquidem omnes hi motus, aut affectus animi charitati, & manſuetudini Chriſtianæ adverſantur. Quin imo ſilen-

tium

tium ipsum, dum ab ira imperatur, grave in quibusdam casibus peccatum esse docet S. Gregorius Magnus *lib.* 5. *Moral. cap.* 30. his verbis: „ Aliquandò ita perturbato animo quasi ex judicio silentium indicit, & quo se foras per linguam non exprimit, intus deterius ignescit, ut iratus quisque collocutionem suam proximo subtrahat, & nil dicendo, quam sit aversus, dicat. Et nonnunquam hæc silentii severitas per disciplinæ dispensationem geritur: si tamen sollicite in intimis discretionis forma teneatur. Nonnunquam vero, dum accensus animus a consueta locutione restringitur, per accessum temporis penitus a proximi dilectione separatur, & acriores stimuli ad mentem veniunt, causæ quoque, quæ gravius exasperant, oriuntur: Atque in irati oculo festuca in trabem vertitur, dum ira in odium permutatur. Plerumque ira per silentium clausa intra mentem vehementius æstuat, & clamosas tacita voces format; verba sibi, quibus exasperetur, objicit; & quasi in causæ examine posita durius exasperata respondet: quod Salomon breviter insinuat dicens: *Præstolatio impiorum furor*. Sicque fit, ut perturbatus animus majorem strepitum sui silentii sentiat, eumque gravius clausa iræ flamma consumat &c. Hæc ille disertissime, quibus iræ, aut potius proprii amoris fraudes detegit, ut ab his, dum ab aliquo lædimur, attente caveamus.

De Clamore.

X. *Clamor*, prout hic sumitur, est *inordinata, & confusa in proximum vocis elatio*. Hic ex se nonnisi peccatum veniale est; sed fieri potest aliquando mortale, si nempe ex ira, sive ex appetitu vindictæ procedat; sive si mortis, aut gravis alicujus damni proximo inferendi deliberatam voluntatem exprimat. *Plerumque fit*, inquit eodem loco S. Gregorius, *ut usque ad manus ira prosiliat; & quo ratio longius recedit, audacior exurgat, seque ipsum animus retinere non valeat &c. Aliquando autem manus non exerit, sed in maledictionis jaculum linguam vertit &c. fitque, ut voto, & voce homicidium peragat, etiam cum a læsione proximi manibus cessat*.

De Contumelia.

XI. *Contumelia*, sive convicium est injuriosa locutio *contra proximum præsentem, & audientem*. De hac fuse alibi dicturi sumus, cum *de injuriis verborum* sermo erit. Interim illud certum sit, contumeliam, vel convicium peccatum mortale esse, dum profertur animo dedecorandi proximum, & honorem illius violandi, aut tam grave de se fuerit, ut, spectatis personarum conditione, ac circumstantiis, ejus honorem reapse plurimum lædat, tametsi eo fine verbum injuriosum non proferatur. Id exploratissimum est ex oraculo Christi, qui tertium iræ gradum exponens ait: *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis*. Nihil enim damnationem æternam meretur, sive, quod perinde est, *gehennam ignis*, nisi peccatum mortale.

De Rixa.

XII. *Rixa* juxta S. Thomam 2. 2. q. 41. art. 1. & 2. *Est contradictio usque ad facta perveniens, dum unus alterum lædere molitur*. Filiam iræ esse, ex Proverb. patet cap. 15. ubi dicitur: *Vir iracundus provocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas*. Et rursus cap. 29. *Vir iracundus provocat rixas; & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior*. Rixam in eo, qui alterum invadit, peccatum lethale esse, constat ex Apostolo *ad Galat.* 5. recensente *rixas inter opera carnis, quæ qui agunt, regnum Dei non consequentur*. De hac, sicut

&

& de *blasphemia* postrema filia iræ, alibi sermo erit:

CAPUT XI.

CONSECTARIA.

I. *Ira, prout passio, quæ ad rationem antecedenter se habet, semper mala est.*

II. *Ira, quæ* consequenter *se habet ad rationem, & dicitur* ira per zelum *haud rectitudinem rationis aufert: adeoque laudabilis esse potest.*

III. *Illicitum semper est appetere vindictam propter malum ejus, qui puniendus est*,

IV. *Motus inordinatus iræ, cum aliqualiter semper sit in potestate nostra, aliquem peccati labem semper affert.*

V. *Motus iræ repentinus, vel deliberatus quidem, sed cum appetitu vindictæ levis, nonnisi veniale peccatum est. S. Thomæ doctrina notanda.*

VI. *Ira inveterata odium est, atque adeo gravissimum peccatum.*

VII. *Quo pacto intelligendum, quod ira vehemens ex parte solùm* modi irascendi *quandoque lethale peccatum sit.*

VIII. *Gravius peccant, qui tardiores sunt ad deponendam iram.*

IX. *Vindicta, aut vindictæ voluntas pro privatis injuriis vitiosa semper est, ac peccatum.*

X. *Licita nihilominus est, ac etiam laudabilis ob correptionem peccantis, aut ob aliorum utilitatem. Pulchra S. Augustini sententia.*

XI. *Etiam ira* per zelum *aliquando peccatum est, si nempe sit immoderata.*

XII. *Ira gravius peccatum est in Episcopis, & Ecclesiasticis.*

XIII. *Convicium interdum vel nullum, vel leve tantum peccatum est.*

XIV. *Contumelias contumeliis repellere nunquam licet.*

XV. *Laxa, & omnino rejicienda sententia est* P. *Busembaum, a gravi culpa excusantis mulieres, pueros, & infimæ sortis viros* conviciis sese onerantes.

XVI. *Alia quoque ejusdem, aliorumque Theologorum circa contumelias improbanda doctrina.*

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. IRa, prout passio quædam est, dupliciter ad rationem se habere potest; *antecedenter*, & *consequenter*. Si *antecedenter* se habeat, semper mala est: si *consequenter*, potest esse bona, & laudabilis. Declarat hoc S. Thomas hic *art.* 1. *ad* 2. docens: „ Ira, prout *antecedenter* se habet, „ ad rationem, trahit rationem a sua re- „ ctitudine: unde habet rationem mali. „ Prout vero se habet *consequenter*, quate- „ nus appetitus sensitivus movetur contra „ vitia secundum ordinem rationis; hæc „ ira est bona; quæ dicitur ira *per zelum*. „ Unde Gregorius ait in 5. Moral. *Curandum summopere est, ne ira, quæ ut instrumentum virtutis assumitur, menti dominetur; ne quasi domina præeat, sed velut ancilla ad obsequium parata a rationis tergo nunquam recedat* „.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Ira, quæ *consequenter* se habet, & dicitur *ira per zelum*, etsi in executione actus judicium rationis aliqualiter impediat, non tamen rectitudinem rationis tollit. Unde Gregorius ibidem ait: *Ira per zelum turbat rationis oculum; sed ira per vitium excæcat.* Non est autem contra rationem virtutis, ut intermittatur deliberatio rationis in executione ejus, quod est a ratione deliberatum: quia etiam ars impediretur in suo actu, si, dum debet agere, deliberaret de agendis. Ita D. Thomas in eadem responsione.

CON-

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Semper illicitum est appetere vindictam propter malum ejus, qui puniendus est. Sed appetere vindictam propter vitiorum correptionem, & bonum justitiæ conservandum, nedum malum non est, sed potius bonum, atque laudabile. Et in hoc potest tendere appetitus sentiens, quatenus a ratione movetur. Et dum vindicta secundum ordinem judicii fit; a Deo fit, cujus minister est potestas puniens. Ita pariter S. Thom. *ibid. ad 3.*

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Motus inordinatus iræ aliquatenus in potestate nostra est; & ideo semper aliquam peccati rationem affert. Hoc egregie declarat Doctor Angelicus hic *art. 2. ad 3.* inquiens: „ Homo est dominus suorum actuum per arbitrium rationis. Et ideo motus, qui præveniunt judicium rationis, non sunt in potestate hominis, in generali; ut scilicet nullus eorum insurgat, quamvis ratio possit quemlibet singulariter impedire, si insurgat. Et secundum hoc dicitur, quod motus iræ non est in potestate hominis; ita scilicet, quod nullus insurgat. Quia tamen aliqualiter est in hominis potestate, non totaliter perdit rationem peccati, si fit inordinatus „. Inordinatus, inquam, sive ex parte *objecti*, sive ex parte *modi irascendi*.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Repentinus iræ motus, vel deliberatus quidem, sed conjunctus cum appetitu vindictæ levis, veniale duntaxat peccatum est. Id sequitur apertissime ex doctrina jam supra tradita S. Thomæ, ubi diserte docet, veniale peccatum esse iram, sive vindictæ appetitum *propter imperfectionem actus*. Tum vero explicans hanc *actus imperfectionem*, docet eam tenere se posse *vel ex parte appetentis*; *cum nempe motus iræ prævenit judicium rationis*, sive cum plene deliberatus non est: *vel ex parte appetibilis*; cum scilicet vindicta, quæ ex motu iræ appetitur, levioris momenti est: quod frequentius dici solet *propter parvitatem materiæ*. Atque hæc distinctio, quæ hic expresse fit a Sancto Doctore, attentius notanda est pro similibus aliis peccatis, quæ parvitatem materiæ admittunt; in quibus, quoties statuit quidpiam esse *ex genere suo* lethale, & solum veniale *propter imperfectionem actus*, hæc actus imperfectio utroque modo est accipienda: *ex parte* scilicet *appetentis*, & *ex parte appetibilis*.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Ira inveterata odium est, adeoque gravissimum peccatum. Hoc declarat ex Sacris Litteris S. Augustinus *serm.* 58. his verbis: „ *Turbatus est* (inquit Propheta) *præ ira oculus meus*. Utique, cui turbatur (oculus), Solem videre non potest: &, si conatus fuerit, pœna illi est, non voluptas. Quid est ira? *libido vindictæ* . . . . . Quid est odium? *Ira inveterata*. Ira inveterata si facta est, jam *odium* dicitur. Quod videtur confiteri ille, qui cum dixisset: *Turbatus est præ ira oculus meus*; addidit: *Inveteravi in omnibus inimicis meis*. Quod erat *ira*, cum esset *nova*, *odium* factum est; quia in vetustatem conversum est. Ira festuca est, odium trabs est. Aliquando reprehendimus irascentem, & odium tenemus in corde; & dicit nobis Christus: *Festucam in oculis fratris tui vides, & trabem in oculo tuo non vides*. Unde crevit festuca, ut trabem faceret? quia non statim evulsa est, quia passus es exire, & intrare Solem toties super iracundiam tuam; fecisti illam veterem, attraxisti ma-

„ malas suspiciones, & rigasti festucam, „ rigando nutristi, nutriendo trabem fecisti. Expavesce vel quando dicitur: *Qui odit fratrem suum, homicida est*. Gladium non eduxisti, non vulnus in carne fecisti &c.: cogitatio sola odii in corde tuo est, & teneris homicida; reus es ante oculos Dei".

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Cum ex parte *modi irascendi* ira de se venialis, quandoque juxta S. Thomam fiat peccatum mortale; si nempe *ex vehementia iræ aliquis excidat a dilectione Dei, & proximi*; hoc ita intelligendum est, quod ira vehemens, tametsi nullum vindictæ appetitum contineat, lethale peccatum est; si nimirum dentibus frendeat, morsu se laniet, mensas evertat, & similia, quæ pene insanientem ira produnt, & multo magis si in injuriam Dei, aut blasphemiam prorumpat, si charitatem erga proximum in animo extinguat, si gravem contumeliam quis in alium proferat, vel grave scandalum proximo afferat. Unde, cum sibi S. Doctor *art.* 3. objecisset illud Job cap. 5. *Virum stultum interficit iracundia*, respondet: „ Ad primum dicendum, quod „ ex illa authoritate non habetur, quod „ omnis ira sit peccatum mortale; sed „ quod stulti per iracundiam spiritualiter „ occiduntur; in quantum scilicet non refrænando per rationem motum iræ, dilabuntur in aliqua peccata mortalia, „ puta in blasphemias Dei, vel injuriam „ proximi".

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Gravioris culpæ rei sunt, qui tardius iram deponunt, quam qui licet citius irascantur, ab ira tamen cito conquiescunt; & si quem ex ira offenderint, ad veniam obtinendam festinant. Hoc tradit S. Augustinus *in Reg. sive Epist.* 211. dicens: *Melior est autem, qui quamvis ira sæpe tentetur, tamen impetrare festinat, ut sibi dimittat, cui se fecisse agnoscit injuriam; quam qui tardius irascitur, & ad veniam petendam tardius inclinatur*. Quod etiam confirmat S. Gregorius Magnus *lib.* 5. *Moral. cap.* 30. ubi ait: „ Sciendum est, quod „ nonnullos ira citius accendit, facilius „ deserit: nonnullos vero tarde quidem „ commovet, sed diutius tenet. Alii namque accensis calamis similes, dum vocibus perstrepunt, quasi quosdam accensionis suæ sonitus reddunt: citius quidem flammam faciunt, sed protinus in „ favilla frigescunt. Alii autem lignis gravioribus, durioribusque non dispares, „ accensionem tarde suscipiunt, sed tamen „ accensi semel difficilius extinguuntur; & „ quia se tardius in asperitatem concitant, „ furoris sui diutius ignem servant. Alii „ autem, quod est nequius, & citius iracundiæ flammas accipiunt, & tardius „ deponunt. Nonnulli vero has & tarde „ suscipiunt, & citius amittunt. In quibus nimirum quatuor modis liquido lector agnoscit, quia & ad tranquillitatis „ bonum ultimus plusquam primus appropinquat, & in malo secundus tertium „ superat". Adeoque horum iracundia cæteris omnibus deterior est.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Vindicta, aut vindictæ libido pro privatis injuriis nobis illatis semper vitiosa est, & peccatum, adeoque illatas injurias semper, & ubique, quantum est ex animi affectu, condonare *tenemur*. Documentum hoc omnibus suis Discipulis reliquit Divinus Magister Christus Dominus serm. in Monte apud Matth. cap. 5. ubi corrigens falsam traditionem Pharisæorum, ait: *Audistis, quia dictum est: oculum pro oculo, dentem pro dente. Ego autem dico vobis, non resistere malo: Sed si quis te percusserit in*

dex-

dexteram maxillam tuam, prabe illi & alteram &c. Quo in textu illud observare par est, quod, cum Christus inimicorum dilectionem præcepisset, subjecit etiam condonationem injuriarum, quæ nobis præscribitur, ut remissionem peccatorum a Patre cælesti obtineamus. Vult ergo, ut quemadmodum integram, plenam, & perfectam misericordiam ab ipso deprecamur, atque speramus; ita & plenam, perfectamque misericordiam exerceamus in inimicos nostros, nullamque de ipsis sumamus unquam, aut expetamus vindictam. *Si enim*, inquit cap. 6. *dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra. Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Sic ad divinæ bonitatis, & perfectionis imitationem a Christo imperatam contendimus. *Ego autem dico vobis: diligite inimicos vestros: benefacite his, qui vos oderunt; & orate pro his, qui vos persequuntur, ut sitis filii Patris vestri, qui in Cælis est. Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester, qui in Cælis est, perfectus est.* Ut enim ait S. Augustinus in hunc Christi sermonem cap. 21. *Perfectio misericordiæ, qua plurimum animæ laborantis consulitur, ultra dilectionem inimici porrigi non potest; & ideo sic clauditur: Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester, qui in Cælis est, perfectus est.*

Præceptum hoc confirmat Apostolus *ad Rom.* 12. monens fideles: *Nulli malum pro malo reddentes: providentes bona non tantum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: non vosmetipsos defendentes, charissimi: sed date locum iræ. Scriptum est enim: mihi vindicta, & ego retribuam, dicit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput ejus. Noli vinci a malo; sed vince in bono malum.*

Consectarium Decimum.

X. Licita tamen vindicta est, si fiat ad correptionem peccantis, vel ad aliorum utilitatem legitima authoritate: nec eam urgere prohibetur Christianus offensus apud Superiores, modo id faciat ob hosce fines, non animo vindictæ. Hanc doctrinam tradit S. Thomas 2. 2. *q.* 72. *art.* 3. his verbis: *Tenemur habere animum paratum ad contumelias* (aliasque offensas) *tolerandas, si expediens fuerit. Quandoque tamen oportet, ut contumeliam illatam repellamus, maxime propter duo. Primo quidem propter bonum ejus, qui contumeliam infert, ut videlicet ejus audacia reprimatur, & de cætero talia non attentet, secundum illud Proverb.* 26. *Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videatur. Alio modo propter bonum multorum, quorum profectus impeditur propter contumelias nobis illatas.* Hoc autem fieri potest, ac debet animo tranquillo, & ab omni iracundiæ motu penitus alieno.

Hausit hanc doctrinam S. Thomas ex Patribus, ac præsertim ex S. Augustino, qui loco laudato *cap.* 19. hæc habet: „ Neque hic ea vindicta prohibetur, quæ „ *ad correptionem* valet. Etiam ipsa enim „ pertinet ad misericordiam: nec impe„ dit illud propositum, quo quisque pa„ ratus est ab eo, quem correptum esse „ vult, plura perferre. Sed huic vindictæ „ referendæ non est idoneus, nisi qui „ odium, quo solent flagrare, qui se vin„ dicare desiderant, dilectionis magnitu„ dine superavit. Non enim metuendum „ est, ne odisse parvulum filium parentes „ videantur, cum ab eis vapulat peccans, „ ne peccet ulterius. Et certe perfectæ „ dilectionis ipsius Dei Patris imitatione „ nobis proponitur, cum in sequentibus „ dicitur: *Diligite inimicos vestros; benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro* „ *eis*,

„ eis , qui vos persequuntur „. Et tamen de ipso dicitur per Prophetam : *Quem enim diligit Dominus , corripit : flagellat autem omnem filium , quem recipit* . Dicit & Dominus : *Servus , qui nescit voluntatem Domini sui , & facit digna plagis , vapulabit pauca : servus autem , qui scit voluntatem Domini sui , & facit digna plagis , vapulabit multa* . Non ergo quæritur , nisi ut & ille vindicet , cui rerum ordine potestas data est , & ea voluntate vindicet , qua pater in parvulum filium , quem per ætatem odisse nundum potest . Hinc enim aptissimum exemplum ducitur, quo satis appareat, posse peccatum amore potius vindicari , quam impunitum relinqui ; ut illum , in quem vindicat , non pœna miserum, sed correptione beatum velit : paratus tamen , si opus sit , æquo animo plura tolerare ab eo illata , quem vult esse correptum, sive in eum habeat potestatem coercendi , sive non habeat . Magni autem , & sancti viri , qui jam optime scirent , mortem istam , quæ animam dissolvit a corpore , non esse formidandam , secundum tamen eorum animum , qui illam timerent , nonnulla peccata morte punierunt ; quod & viventibus utilis metus incuteretur , & illis , qui morte puniebantur , non ipsa mors noceret , sed peccatum quod augeri posset , si viverent . Non temere illi judicabant , quibus tale judicium donaverat Deus . Inde est , quod Elias multos morte affecit & propria manu , & igne divinitus impetrato : quod & alii multi magni , & divini viri eodem spiritu consulendi rebus humanis non temere fecerunt „ .

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Quamvis ira *per zelum* laudabilis sit , peccatum tamen est , si sit immoderata . Hoc ostendit S. Gregorius Magnus *lib. 5. Moral. cap. 30.* „ Cum *per zelum* , ait , animus movetur , curandum summopere est , ne hæc eadem , quæ instrumento virtutis assumitur , menti ira dominetur &c. Tunc enim robustius contra vitia erigitur , cum subdita rationi famulatur . Nam quantumlibet ira ex zelo rectitudinis surgat , si immoderata mentem vicerit , rationi protinus servire contemnit ; & tanto se imprudentius dilatat , quanto impatientiæ vitium virtutem putat . Unde necesse est , ut hoc ante omnia , qui zelo rectitudinis movetur , attendat , ne ira extra mentis dominium transeat , sed in ultiore peccati tempus , modumque considerans , surgentem animi perturbationem subtilius retractando restringat , animositatem reprimat , & motus fervidos sub æquitate disponat ; ut eo fiat justior ultor alienus , quo prius extitit victor suus : quatenus sic culpas delinquentium corrigat , ut ante ipse qui corrigit , per patientiam crescat , & fervorem suum transcendendo judicet , ne intemperanter excitatus zelo rectitudinis , longe a rectitudine aberret „ . Gemina habet S. Bernardus Epist. 69.

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Ira gravius peccatum est in Episcopis , & Ecclesiasticis . Id constat ex eo , quod hi specialiter tenentur imitari Christum ; qui quamvis omnibus dixerit : *Discite a me , quia mitis sum , & humilis corde* ; hoc tamen maxime convenit Ministris ejus , ac Sacerdotibus , quorum proprius character in docendo , & prædicando debet esse mansuetudo : & humilitas, & sicut Apostolis dictum fuit , *sicut agni* sint oportet *inter lupos* ; idest in medio hominum sæcularium . Hinc inter Canones, qui *Apostolici* dicuntur , habetur ille , qui refertur

Can.

Can. *Episcopum* dist. 45. *Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agentes, & per hujusmodi volentem timeri, dejici ab officio suo praecipimus: quia nusquam nos hoc Dominus docuit. E contrario vero ipse cum percuteretur, non percutiebat; cum malediceretur, non maledicebat, cum pateretur, non comminabatur*.

Idem confirmat saepe laudatus S. Gregorius Magnus *Epist.* 52. *lib.* 2. *Ind. XI.* inquiens: *Quid autem de Episcopis, qui verberibus timeri volunt, Canones dicant, bene Fraternitas vestra novit. Pastores etenim facti sumus, non percussores. Et egregius Praedicator dicit*: argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina. *Nova vera, atque inaudita est ista praedicatio, quae verberibus exigit fidem*.

Hoc ipsum praesertim ab Ecclesiasticis exigit Concilium Toletanum XI. *Can.* 7. his verbis: „ Cum juxta antiquae Institu-„ tionis edictum plus erga corrigendos „ agere debeat benevolentia, quam seve-„ ritas; plus cohortatio, quam commo-„ tio; plus charitas, quam potestas: re-„ latum est nobis, quod quidam ex fra-„ tribus plus livore odii, quam correctio-„ nis studio subditos insequentes, dum se „ simulant spiritualem eis adhibere corre-„ ctionem, indiscretam subito afferunt „ mortem, cum inaudites a se projiciunt, „ & occultis eos judiciis sub poenitentia „ puniunt". Hos igitur tamquam antiquae, & firmatae in Ecclesia disciplinae transgressores Concilium redarguit, ac damnat.

Consectarium Decimumtertium.

XIII. Convicium aliquando vel nullum, vel leve peccatum est; si nempe vel ex levitate proferatur, aut joci gratia, vel causa correptionis; & verba prolata secundum se, aut spectata qualitate personarum, aut circumstantiis, levia sint, aut communiter aestimentur. Si vero animo laedendi, aut dedecorandi personam dicatur, & grave convicium sit, mortale peccatum est. Partes omnes hujus consectarii docentur a S. Thoma 2. 2. *q.* 77. *art.* 11. ubi ait. „ Si aliquis verbum con-„ vicii, vel contumeliae alteri dixerit, „ non tamen animo dehonorandi, sed „ forte propter correctionem, vel prop-„ ter aliquod hujusmdi &c.; hoc potest „ esse quandoque peccatum veniale, „ quandoque autem absque omni peccato. „ In quo tamen necessaria est discretio, „ ut moderate homo talibus verbis uta-„ tur &c." Ibid. vero ait: " Cum con-„ vicium, vel contumelia de sui ratione „ importet quamdam dehonorationem, & „ intentio proferentis ad hoc feratur, ut „ per verba, quae profert, honorem al-„ terius auferat &c.; hoc est peccatum „ mortale non minus, quam furtum &c." Id alibi fusius adstruetur.

Consectarium Decimumquartum.

XIV. Contumelias contumeliis repellere nunquam licet. Unde non excusatur a peccato mortali, qui verbis contumeliosis lacessit alterum, quamvis ab ipso provocatus sit. Etenim *Proverb.* 6. dicitur: *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne ei similis efficiaris*. Et Christus discipulis suis patientiam commendans apud Matth. 5. *Beati estis*, inquit, *cum maledixerint vobis, & persequuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversum vos mentientes &c*. Et Luc. 6. *Benedicite maledicentibus vobis*. Quod & alibi in sacris Scripturis saepe nobis commendatur.

Consectarium Decimumquintum.

XV. Laxa est, & omnino rejicienda doctrina P. Busembaum *lib.* 5. *cap.* 3. *dub.* 6. dum ait: *Si excusantur saltem a mortali....*

li . . . . *mulieres*, *pueri*, *& infimæ fortis homines*, *conviciis se honerantes &c.* Cur dicit in primis *saltem a mortali* ? Numquid forte etiam a veniali excusandos putat ? Sed non solum a veniali, sed neque a mortali peccato excusari debent *mulieres*, *pueri* vi rationis præditi, *& infimæ fortis homines*, *conviciis se onerantes*. Quid enim in hoc genere facere amplius possunt, quam *conviciis se onerare*? An dictum illud Christi Domini: *Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis*, locum non habet, & habere non debet etiam in *mulieribus*, *pueris*, *& infimæ fortis hominibus*, se mutuo conviciantibus, imo *se conviciis onerantibus* ? Num hi a Christi lege immunes sunt; aut lex Christi pro omnibus lata non est ? An injuriosa verba, dum se mutuo appellant *fatuos*, *fures*, *adulteros*, *sodomitas*, *maleficos*, *Dæmones &c.*, in horum ore injuriæ non sunt, suamque significationem amittunt ? Sed audi pulcherrimam Busembaum rationem, cur *saltem a mortali* excusentur: *quia*, inquit, *cum fides iis non habeatur*, *non læditur graviter honor*. Optime profecto. At si ejusmodi *conviciis oneratur* persona gravissima, Sacerdos, Episcopus, Princeps &c.; multo minus *fides iis non habetur*. Igitur neque in hos prolata peccatum mortale erunt; sed ut summum veniale. Vah doctrinam diris omnibus devovendam !

Consectarium Decimumsextum.

XVI. Alia quoque ejusdem Busembaum, & Authorum, quos laudat, improbanda in eodem loco doctrina est; nimirum: *Adde; quod contumeliæ mortalis qualitatem in Confessione explicare non sit necessarium, ut contra Filliuc. &c. docent Azor., Sà, Mol., C. de Lugo D. 56. de Pœnit. n. 269.* Hæc, inquam, doctrina improbari meretur. In Confessione namque necessario explicandæ sunt circumstantiæ, nedum quæ speciem mutant, sed etiam quæ intra eamdem speciem peccatum notabiliter aggravant, ut in loco dicetur. Quare si contumeliæ qualitas notabiliter peccatum aggravet, ut non raro contingit, ea in Confessione necessario exprimenda erit.

REFLEXIO.

Obsecro vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione, qua vocati estis, cum omni humilitate, & mansuetudine, cum patientia supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis . . . . Irascimini, & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestram . . . . Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. Estote autem invicem benigni, & misericordes, donantes invicem, sicut & Deus in Christo donavit vobis. Hæc sunt aurea documenta, atque præcepta, quæ S. Apostolus Paulus commendavit Ephesiis, commendatque omnibus Christi fidelibus; quæ in omnium Christianorum cordibus alte impressa esse deberent, ut ad amussim Evangelicæ Legis se conforment, digneque ambulent vocatione divina, qua per Christi gratiam vocati sunt. Nemo est, qui non videat, nihil magis in hisce verbis a nobis expeti, unam humilitatem, mansuetudinem, atque patientiam, eaque omnia, quæ ad iram compescendam, pacemque, & charitatem cum omnibus servandam necessaria sunt, ut veri simus discipuli illius, qui de se dicebat: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*; ut perfectum, absolutumque patientiæ, ac mansuetudinis, quam sequeremur, in semetipso exemplar relinqueret. Nullum profecto malum est, quod æquo animo non feramus, si hoc divinum exemplar ab oculos nostros continenter versetur. Quid enim perpeti possumus, quod ille summa cum mansuetudine, ac patientia perpessus non fue-

fuerit? „ Si paupertate affligeris, inquit „ Magnus Basilius hom. *de Ira*, memor sis „ Domini nostri Jesu Christi, qui cum di- „ ves esset, nostri gratia egere voluit. Si „ vero & stultus, & indoctus appellaberis, „ reminiscere eorum, quæ a Judæis jacta- „ ta sunt in veram Sapientiam: *Samarita- „ nus es, & Dæmonium habes*. Alapa, seu „ pugillo cæsus es? At enim etiam Domi- „ nus. Expuit aliquis in faciem? Eadem „ & Dominus est passus: Nec enim ab ex- „ puentibus, aut cædentibus faciem aver- „ tit. Calumniam pateris? Et Dominus „ (passus est). Tua laceratur vestis? Et „ a Domino quoque vestis per vim extra- „ cta, & super eam missæ sortes. Non- „ dum condemnatus es, nondum Cruci „ affixus. Multa tibi toleranda, ut ad „ ejus imitationem pervenias. Talia igi- „ tur, & horum similia tibi concurrant; „ mentisque tuæ impetum, & iram com- „ pescant. Similes namque præparationes, „ & animi dispositiones morsus cordis, & „ impulsus facile delebunt, & animæ co- „ gitationes in tranquillum statum dedu- „ cent. Hoc enim est, quod David ait: „ *Paratus sum, & non sum turbatus*. Opor- „ tet itaque, motus animi insanos, ac „ præcipites, exemplo sanctorum, ac bea- „ torum præceptorum (Christi, ejusque „ Apostoli Pauli) proposito, memoria co- „ hibere"; ut *digne ambules vocatione tua cum omni humilitate, & mansuetudine, supportans* adversarios te lædentes, *in charitate, sollicitus servare unitatem spiritus in vinculo pacis*. *Irascere*, si ita quandoque oporteat; *sed noli peccare*: Neque *Sol* rationis *occidat super iracundiam tuam*. *Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia tollatur a te cum omni malitia*. *Esto ergo benignus, & misericors* proximo tuo, tametsi verbo, aut opere te læserit, donans ei offensam omnem tibi illatam, *sicut & Deus in Christo donavit tibi*.

His concinit Ecclesiæ Doctor S. Ambrosius; simulque docet, quomodo cohibere iram, nosque, si accenditur, gerere debeamus *lib. 1. de Offic. Minist. cap. 21.* ubi exempla Christi, ac Sanctorum præ oculis habens, mansuetudinem adversus iræ motus commendans, hæc ait: „ Caveatur ira- „ cundia; aut, si præcaveri non potest „ (neque enim in potestate nostra est, „ insurgentes omnes iræ motus impedire) „ cohibeatur. Magna enim illex peccati „ indignatio est, quæ ita animum pertur- „ bat, ut rationi non relinquat locum. „ Primum est igitur, si fieri potest, ut „ morum tranquillitas usu quodam, affe- „ ctione, proposito in naturam vertatur. „ Deinde quoniam ita plerumque motus „ infixus est naturæ, ac moribus, ut evel- „ li, atque evitari non queat, si prævi- „ deri potuerit, ratione reprimatur. Aut „ si prius occupatus fuerit animus ab in- „ dignatione, quam consilio prospici, ac „ provideri potuerit, ne occuparetur; „ meditare, quomodo motum animi tui „ vincas, iracundiam temperes. Resiste „ iræ, si potes: cede, si non potes; quia „ scriptum est: *date locum iræ*. . . . Ergo „ si prævenerit, & occupaverit mentem „ tuam iracundia, & accenderit in te, „ non relinquas locum tuum. Locus tuus „ patientia est, locus tuus sapientia est, „ locus tuus ratio est, locus tuus sedatio „ indignationis est. Aut si te contumacia „ respondentis moverit, & perversitas im- „ pulerit ad indignationem, si non potue- „ ris mitigare mentem, reprime linguam „ tuam. Sic enim scriptum est: *Cohibe „ linguam tuam a malo, & labia tua ne lo- „ quantur dolum*. Deinde: *Inquire pacem, „ & persequere eam*. Pacem illam S. Jaco- „ bi vide, qua tu primum sedes animum, „ si non prævalueris, frænos linguæ im- „ pone tuæ: deinde reconciliationis stu- „ dium non prætermittas".

Eadem valde utilia documenta tradit idem S. Pater in *Psal.* 36. exponens illum versiculum: *Desine ab ira, & relinque indignationem*; sive, ut modo legimus, *& derelinquere furorem*, ubi ira loquitur: " Sunt multa vitia, quæ obrepunt insipientibus. Ira gravis est passio: plerumque accendit invitum, & volentem mitius vindicare, in furorem rapit, ut perimat, quem putaverit coercendum.... .. David sapienter monet dicens: *Desine ab ira*; ne cum accenderis eam, illa non desinat, priusquam te ejus flamma consumat. *Relinque*, inquit, *indignationem*; hoc est: natura te rapit, movet affectus; culpa te alicujus excitat, vel offensa, ut indigneris, sed non usquequaque, ut modum nescias: relinque eam; finem impone, ne te in peccatum trahat. Hoc est, quod supra dixit: *Irascimini, & nolite peccare*. Non enim hortatur, ut irascaris, sed ad tempus cedit affectui: dat tamen medicamentum, ne diutius vis ulceris serpat. *Irascimini*; quod, ait, tuæ est passionis. Medicus enim non statim adhibet medicamenta languori: si dolor fervet, fomenta adhibet, ut mitescat dolor: si febris exæstuat, remedii tempus expectat; ipsum potum sitientibus negare consuevit. Non dicit: *noli febrire*, cum vapor fervet ægroti; sed dicit: *expecta, desinat febris, digeratur commotio*. Sic & Propheta non potuit dicere homini, cujus caro ut variis morborum, ita commotionibus excitatur: *non irascere*; sed dicit: *desine ab ira, & indignationem relinque*, ne pecces. *Ira enim gravis est magistra peccati* (ad Ephes. 4). Alius quoque Medicus dicit: *Sol non occidat super iracundiam vestram*; ne, dum diu differs, veniat ille, qui calefactum corporis somno excitare consuevit, & stimules te, inferat tibi cogitationes, & in secreta se tui pectoris immergat dicens: *vindica injuriam tuam: virum te esse conosce: fœmineæ infirmitatis est, non capere vindictam. Ergo contemnere te debuit servus, frater decipere, amicus illudere: & tu adhuc tuam non ulcisceris contumeliam!* .... His stimulis plus accenditur, plus movetur, ut compleatur, quod scriptum est: *ira perdit etiam sapientes* ". Audiamus igitur cum omni animi docilitate laudatum. Apostoli monitum: sectemur cum proximo humilitatem, mansuetudinem, patientiam, *supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis. Simus invicem benigni, & misericordes*, facile condonantes offensas adversum nos commissas: atque ita motus iræ inordinatos cohibentes, *digne ambulabimus vocatione, qua vocati sumus in Christo Jesu*; terramque illam beatorum hereditate assequemur, quæ *mitibus* repromissa est.

CAPUT XII.

De Invidia sexto vitio Capitali.

DOCTRINA.

I. *Invidiæ definitio, & natura ex D. Thoma explicata.*

II. *Ad quos proprie invidia habeatur.*

III. *Invidia ex natura sua peccatum est. Quibus modis tristitia de bono alterius nullum peccatum sit, imo etiam laudabilis.*

IV. *Invidia proprie dicta peccatum est ex genere suo mortale.*

V. *Imo unum ex gravioribus, quæ proximi charitati adversantur. Illustris de hoc S. Joannis Chrysostomi sententia.*

VI. *Aliud de invidiæ malignitate S. Gregorii Magni testimonium.*

VII. *Invidia unum ex vitiis capitalibus merito asseritur. Ejus filiæ plures. De quibusdam remissive.*

VIII. *De susurratione prima inter Invidiæ filias.*

filiae. Quid illa sit, ejusque gravis malitia juxta S. Thomam.

IX. *Quid ex ratione a S. Thoma adducta consequatur.*

X. *Gravius peccatum est ipsa detractione.*

XI. *De altera invidiae filia, scilicet exultatione in proximi adversis, & afflictione in prosperis. Pulchra S. Gregorii Magni de hac re authoritas.*

XII. *Quid indoles Christianae Charitatis a nobis exposcat in rebus proximi sive prosperis, sive adversis. Alia ejusdem S. Doctoris non minus pulchra sententia.*

§. I.

Quid sit invidia: & in quo proprie consistat, & quale peccatum sit.

I. INVIDIA, quam inter peccata capitalia sexto loco ponimus, ex definitione a S. Thomae doctrina desumpta, est *tristitia de bono alterius apprehenso ut malo proprio*. Tristitia in primis est, cuius objectum est *proprium malum*. „ Contingit „ autem, inquit S. Doctor 2. 2. *q.* 36. *art.* „ 1., id, quod est alienum bonum, ap„ prehendi ut malum proprium: & se„ cundum hoc de bono alieno potest esse „ tristitia. Sed hoc (subiicit) contingit „ dupliciter. Uno modo, quando quis tri„ statur de bono alicuius, in quantum im„ minet sibi ex hoc periculum alicuius no„ cumenti: sicut cum homo tristatur de „ exaltatione inimici sui, timens, ne eum „ laedat. Et talis tristitia non est invidia, „ sed magis timoris effectus “.

„ Alio modo bonum alterius aestimatur „ ut malum proprium, in quantum est di„ minutivum propriae gloriae, vel excel„ lentiae. Et hoc modo de bono alterius „ tristatur invidia. Et ideo praecipue de „ illis bonis homines invident, in quibus „ est gloria, & in quibus homines amant „ honorari, & in opinione esse “.

II. Hinc *in resp. ad* 2. illud observat, „ quod, quia invidia est de gloria alterius, „ in quantum diminuit gloriam, quam „ quis appetit; consequens est, ut ad „ illos tantum invidia habeatur, quibus „ homo vult se aequare, vel praeferre in „ gloria: hoc autem non est respectu mul„ tum a se distantium. Nullus enim, nisi „ insanus, studet se aequare, vel praeferre „ in gloria his, qui sunt multo eo majo„ res; puta plebejus homo Regi, vel etiam „ Rex plebejo, quem multum excedit. „ Et ideo his, qui multum distant vel lo„ co, vel tempore, vel statu, homo non „ invidet; sed his, qui sunt propinqui, „ quibus se nititur aequare, vel praeferre. „ Nam cum illi excedunt in gloria, acci„ dit hoc contra nostram voluntatem: & „ inde causatur tristitia “.

III. Ex hoc autem, quod invidia sit tristitia de alieno bono, colligit ille *art.* 2. esse peccatum. Ut autem hoc adstruat, animadvertit, tristitiam de alieno bono posse contingere. „ Uno quidem modo, „ cum aliquis dolet de bono alicujus, in „ quantum ex eo timetur nocumentum vel „ sibi ipsi, vel etiam aliis bonis. Et talis „ tristitia non est invidia, ut dictum est, „ & potest esse sine peccato. Unde Grego„ rius 22. *Moral.* ait: *Evenire plerumque* „ *solet, ut non amissa charitate, & inimi*„ *ci nos ruina laetificet; & rursum ejus glo*„ *ria sine invidiae culpa contristet: cum &* „ *ruente eo, quosdam bene erigi credimus;* „ *& proficiente illo, plerosque injuste oppri*„ *mi formidamus* “.

„ Alio modo potest aliquis tristari de bo„ no alterius, non ex eo, quod ipse ha„ bet bonum; sed ex eo, quod nobis „ deest bonum illud, quod ipse habet. Et „ hoc proprie est *zelus*. Et si iste zelus sit „ circa bona honesta, laudabilis est secun„ dum illud Corinth. 14.: *Aemulamini spi*„ *ritualia*. Si autem sit de bonis tempo-rali-

„ ralibus potest esse cum peccato, & sine „ peccato “; juxta qualitatem scilicet affectionis erga hujusmodi objecta, & circumstantias.

„ Tertio modo aliquis tristatur de bono „ alterius, in quantum ille, cui accidit „ bonum, est eo indignus. Quæ quidem „ tristitia non potest oriri ex bonis honestis, ex quibus aliquis justus efficitur: „ sed sicut Philosophus dicit, est de divitiis, & de talibus, quæ possunt provenire dignis, & indignis. Et hæc tristitia secundum ipsum vocatur *nemesis*, & „ pertinet ab bonos mores. Sed hoc ideo „ dicit, quia considerabat ipsa bona temporalia secundum se, prout possunt magna videri non respicientibus ad æterna. „ Sed secundum doctrinam fidei temporalia bona, quæ indignis proveniunt, ex „ justa Dei ordinatione disponuntur vel ad „ eorum correptionem, vel ad eorum „ damnationem. Et hujusmodi bona „ quasi nihil sunt in comparatione ad „ bona futura, quæ servantur bonis. Et „ ideo hujusmodi tristitia prohibetur in „ Scriptura Sacra secundum illud Psal. 36. „ *Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem*. Et alibi Psal. „ 72.: *Pene effusi sunt gressus mei; quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns*“.

„ Quarto modo aliquis tristatur de bonis „ alicujus, in quantum alter excedit ipsum in bonis. Et hoc proprie est invidia. Et istud semper est peccatum, ut „ etiam Philosophus dicit: quia est dolor „ de eo, de quo est gaudendum, scilicet „ de bono proximi “; ac proinde affectus inordinatus, qui nunquam pravitate caret.

IV. Hoc peccatum ex genere suo esse mortale constat ex eo, quod ab Apostolo *ad Galat.* 5. inter opera illa numeretur, de quibus dicitur: *quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*; & ex ratione allata a S. Thoma *art.* 3. quia invidia secundum objecti sui rationem adversatur charitati, ex qua vita animæ pendet, aut potius ipsa vita animæ est. *Utriusque autem objectum*, ait, *& charitatis, & invidiæ est bonum proximi: sed secundum contrarium motum. Nam charitas gaudet de bono proximi; invidia autem de eodem tristatur. Unde manifestum est, quod invidia ex suo genere est peccatum mortale*.

Verum & in invidia locum habet, quod de aliis peccatis ex genere suo mortalibus observatum est ex eodem S. Præceptore; quod possit esse, & veniale sæpe fit propter *imperfectionem actus*: *inveniuntur* enim aliqui imperfecti motus in sensualitate existentes, qui sunt *peccata venialia*. Unde hujusmodi etiam primi motus invidiæ, quibus quandoque non carent ipsi sancti viri, lethali culpæ nunquam adscribuntur. Potest etiam invidia esse venialis ex parvitate boni, quod alteri invidet, sive *ex imperfectione actus ex parte objecti*; ut si bonum illud, quod est invidiæ objectum, sit nullius, vel levioris momenti.

V. At nedum invidia ex genere suo peccatum lethale est; sed etiam unum esse ex gravioribus, quæ proximi charitati adversa sunt, eidemque magis infesta ostendi S. Joan. Chrysost. *hom.* 41. *in Matth.*, ubi fontes suæ malignitatis aperit, fuseque describit; ex quo pauca tantum causa brevitatis excerpam. „ Tale certe, inquit, „ malum est invidia, quæ ita grassatur in „ animas, ut omnem malignitatem, & „ nequitiam prætergrediatur. Nam adulterio dediti teterrimam voluptatem quæritant in suo crimine, quod brevi tempore perpetratur. Invidi autem multo „ ante seipsos discruciant, quam eos, „ quibus invident, perturbent, ac torqueant. Sua invidia ita laniantur, & „ tam assidue, ut nullum peccandi finem „ faciant. Sed quemadmodum lutulentæ „ sues cœno; & Dæmones nostro gestiunt „ exi-

„ exitio ; sic invidi in proximorum calamitatibus tripudiant . Siquid mali proximo accidisse rescierit , tunc nonnihil acquiescit invidus , & respirat : alienas „ enim jacturas suos quæstus existimat ; & „ aliorum felicitatem suam reputat miseriam , & calamitatem : nec magis considerat , quid sibi lætum , & prosperum „ obtingat , quam quid proximo adversum, „ & calamitosum inferatur . Nonne igitur „ ejusmodi homines lapidibus essent appetendi ? nonne omni supplicio mactandi ? Siquidem non secus ac canes rabie „ periti allatrant omnes ; & sunt veluti „ Dæmones conspicui , & pejores sunt furiis fabuloso Poetarum carmine decantatis . Nam quemadmodum scarabæi alieno stercore pascuntur ; ita invidi adversa cæterorum hominum fortuna nutriuntur : & sic toti hominum cœtui inimicitias , & bella denunciant " . . . .

„ Nonne igitur jure , ac merito fornicatoribus , & Publicanis paruit aditus „ in cœlum , e quo invidi æternum sunt „ expulsi , licet ejus hæredes legitimi forent ? *Filii autem Regni ejicientur foras* , „ ut Evangelium attestatur . Illi , Fornicatores nimirum , & Publicani , abdicata omni pravitate , & nequitia , bonis „ insperatis ab ipso Deo sunt cumulati . „ Pharisæi autem iis bonis , quibus jam „ donati fuerant , sua sunt invidia destituti . Quod sane justissimum est . Nam „ invidia pestiferum , & perniciale malum „ hominem de omni humanitatis gradu „ dejectum in teterrimum Dæmonem transformat . Invidia primum in terras homicidium invexit . Invidia fratrem inflammavit in fratrem , & ad fraternæ „ charitatis contemptum impulit . Invidia „ insontis Abel terram innocuo sanguine „ respersit , & fœdavit . Invidia fecit , ut „ Dathan , Core , & Abiron Moysi , & „ Aaroni obtrectantes una cum familiis vafto terræ hiatu vivi absorberentur " . Hæc , & alia persequitur eloquentissimus Pater .

VI. Paria de invidiæ malignitate scribit S. Gregorius Magnus *lib.* 5. *Moral. c.* 30. ad illud Job. 5. : *Parvulum occidit invidia* . „ Parvulus est , ait ille , qui invidia occiditur : quia nisi ipse inferior existeret , „ de bono alterius non doleret . Sed inter „ hæc sciendum est , quia quamvis per „ omne vitium , quod perpetratur , humano cordi antiqui hostis virus infunditur ; in hac tamen nequitia tota sua viscera serpens concutit , & imprimendæ „ malitiæ pestem vomit ; de quo nimirum „ scriptum est: *Invidia Diaboli mors introivit* „ *in orbem terrarum* . Nam eum devictum „ cor livoris putredo corruperit , ipsa quoque exteriora indicant , quam graviter „ animum vesania instigat . Color quippe „ pallore afficitur , oculi deprimuntur , „ mens accenditur , & membra frigescunt ; „ fit in cogitatione rabies , in dentibus „ stridor ; cumque in latebris cordis crescens absconditur odium , dolore cæco „ tenebrat conscientiam vulnus inclusum . „ Nihil lætum de propriis libet : quia tabescentem mentem sua pœna sauciat , „ quam felicitas torquet aliena : quantoque extranei operis in altum fabrica ducitur , tanto fundamentum mentis lividæ profundius suffoditur: ut quo alii ad „ meliora properant , eo ipsi deterius ruant ; qua ruina videlicet etiam illud destruitur , quod in aliis actibus perfecto „ opere surrexisse putabatur . Nam invidia , eum mentem tabefecerit , cuncta , „ quæ invenerit , bene gesta consumit " .

§. II.

De invidia , prout vitium capitale est .

VII. Invidiam unum esse , & ex præcipuis quidem vitiis capitalibus , nemo est , qui

qui in dubium revocet: idque evincit S. Thomas hic *art.* 4. tum authoritate S. Gregorii *lib.* 31. *Moral.* dicentis, quod *ex invidia oritur odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, & afflictio in prosperis*, tum ratione a paritate *accidiæ* deprompta, de qua egerat quæstione præcedente, nosque agemus in sequenti Capite XIV. *Sicut enim*, inquit, *accidia est tristitia de bono spirituali divino; ita invidia est tristitia de bono proximi. Dictum est autem, accidiam esse vitium capitale ea ratione, quia ex accidia homo impellitur ad aliqua facienda vel ut fugiat tristitiam, vel ut tristitiæ satisfaciat. Unde eadem ratione invidia ponitur vitium capitale.* Congrue autem recenseri a S. Gregorio invidiæ filias, declarat *in resp. ad* 3., quam videsis, si lubet. Interim de quibusdam ex iis aliqua dicamus, odium & detractionem ad alios Tractatus remittentes.

De Susurratione.

VIII. Prima inter invidiæ filias ponitur *susurratio*, cujus hæc potest esse definitio; nimirum *est secreta oblocutio, qua quis malum culpæ alienæ, aut pœnæ, vel aliquem etiam naturæ defectum contra charitatis ordinem cuipiam renunciat, ut justam, quæ inter eos versatur, amicitiam lædat, aut minuat, aut dissolvere valeat*. S. Thomas, ex quo tradita definitio deducitur, 2. 2. *q.* 74. *art.* 1. sapienter observat, & in quo susurratio cum detractione convenit, & in quo differt, inquiens: „ Susurro, & „ detractor in materia conveniunt, & eti- „ am in forma, sive in modo loquendi: „ quia uterque malum occulte de proximo „ dicit; propter quam similitudinem inter- „ dum unum pro alio ponitur &c. Differunt „ autem *in fine*: quia detractor intendit de- „ nigrare famam proximi; unde illa mala „ de proximo præcipue profert, ex qui- „ bus proximus infamari possit, vel saltem „ diminui ejus fama. Susurro autem in- „ tendit amicitiam separare, ut patet... „ per illud, quod dicitur Proverb. 26. „ *Susurrone sublato, jurgia conquiescunt*. Et „ ideo susurro talia mala profert de pro- „ ximo, quæ possunt contra ipsum com- „ movere animum audientis, secundum „ illud Ecclesiast. 28.: *Vir peccator conturbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam* ".

IX. Ex hoc consequitur, quod *bilinguis*, quem Scriptura reprobat, proprie dicatur *susurro*. „ Cum enim amicitia, ut habet „ *ad* 3., sit inter duos, utitur susurro ex „ utraque parte amicitiam rumpere: & „ ideo duabus linguis utitur ad duos, unî „ dicens malum de alio. Propter quod „ dicitur Eccles. 28.: *Susurro, & bilinguis maledictus*. Et subditur: *Multos enim turbavit pacem habentes* ".

Consequitur etiam ex eodem S. Thoma, quod *criminator* differat a susurrone, & detractore: quia *criminator* est, qui publice crimina aliis imponit vel accusando, vel conviciando; quod ad susurrationem, & detractionem minime pertinet.

Susurrationem peccatum esse, & quidem ex genere suo mortale, certum est, cum charitati opponatur; idque Concilii Tridentini Catechismus veluti exploratum habet in explicatione præcepti octavi Decalogi §. 10. Postquam enim de obtrectatoribus, & maledicis loquutus est, subdit: „ In eodem genere sunt, qui suis artifi- „ ciis distrahunt homines, & inter se com- „ mittunt, magnopereque serendis dis- „ cordiis delectantur, & summas conjun- „ ctiones, ac societates fictis sermonibus „ dirimentes amicissimos viros ad immor- „ tales inimicitias, & ad arma compel- „ lunt .... Tales erant multi ex consi- „ liariis Saulis, qui ejus voluntatem a Da- „ vide alienare, & in illum Regem con- „ citare conabantur ".

X.

X. Quin imo S. Thomas *art.* 2. probat, susurrationem suapte natura gravius esse peccatum ipsa detractione hoc solido principio; quod *peccatum in proximum tanto sit gravius, quanto per ipsum majus nocumentum proximo infertur. Nocumentum autem tanto majus est, quanto majus est bonum, quod tollitur. Porro inter cætera exteriora bona præeminet amicus*: quia sine amicis in societate positus nullus vivere potest. Unde in Ecclesiast. dicitur: *Amico fideli nulla est comparatio*. Fama autem ipsa, quæ per detractionem aufertur, ad hoc maxime necessaria est, ut homo idoneus ad amicitiam habeatur. *Et ideo*, concludit, *susurratio est majus peccatum, quam detractio, & etiam quam contumelia; quia amicus est melior, quam honor; & amari, quam honorari*.

Hæc quamquam vera sint, nihilominus pluribus in casibus susurrationis peccatum non incurritur; puta, dum quis malum proximi renunciat alteri, vel ad procurandam ipsius salutem, vel ob Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitatem, vel ut amicorum suorum bono consulat, vel ut pravas, & in alterius damnum conspirantes amicitias dissolvat. Bonum anim proximi, multoque magis bonum commune prævalere debet; & renunciatio illa eo in casu potius provenit ex charitate, cui inservire debemus eo miliori modo, quo possumus.

De exultatione in proximi adversis, & afflictione in prosperis.

XI. Hæ sunt perversæ duæ invidiæ filiæ; & utraque peccatum mortale, posita materiæ gravitate. Hæ enim peccata sunt opposita charitati proximi, cujus est *gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus*, juxta Apostolum ad Rom. 12. *Pro invicem* namque *solicita debent esse membra*, ut schisma non sit, aut divisio in corpore: *Et siquid patitur unum membrum, compatiuntur alia membra*; sive si glorietur unum membrum, congaudeant alia membra". Hinc Apostolus idem ad Corinthios de se ipso dicebat: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* Idemque pariter de semetipso dixerat antea S. Jobus cap. 31.: *Si gavisus sum ad ruinam ejus, qui me oderat; & exultavi, quod invenisset eum malum*.

Hac de re præstat audire S. Gregorium Magnum, qui *lib.* 22. *Mor. cap.* 6. ita scribit: „ Omnipotentis Dei hos esse discipulos, sola custodia charitatis probat. „ Hinc est enim, quod per semetipsam „ veritas dicit: *In hoc cognoscent omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem*. Quæ nimirum dilectio, si cor nostrum veraciter replet, „ duobus modis ostendi solet: scilicet si „ & amicos in Deo, & inimicos diligimus „ propter Deum. Sed sciendum est, quod „ inimici dilectio tunc veraciter custoditur, cum nec de profectu affligimur, „ nec de ruina illius lætamur. Nam sæpe „ in dilectionis imagine erga inimicum „ animus fallitur, seque hunc diligere „ æstimat, si ejus vitæ contrarius non „ existat. Sed dilectionis vim occulte, & „ veraciter aut profectus inimici, aut casus interrogat. Hac etenim de re ad „ plenum semetipsam mens hominum nescit, nisi eum, quem sibi adversarium „ credit, in defectu, vel profectu mutasse modum sui status invenerit. Si „ enim de prosperitate affligitur, & de „ calamitate se odientis lætatur, constat, „ quod non amat, quem non vult esse „ meliorem: eumque etiam stantem voto, „ persequitur, quem cecidisse gratulatur".

XII. Equidem legitimum, Christianumque gaudium est lætari sive de nostra, sive de proximorum liberatione ab iis, qui nobis, aliisve vel nocent, vel nocere moliuntur, sicut & de justitia Dei malos punientis; nunquam tamen gaudere licet de no-

nostrorum inimicorum calamitate, vel interitu. Hanc quoque Christianæ Moralis regulam tradit eodem loco S. Gregorius Magnus his verbis. „ Necessarium est subtilissimæ discretionis examen, ne cum „ nostra odia exeqoimur, fallamur sub „ specie homilitatis alienæ. Si enim de „ inimici morte gaudendum omnino non „ esset, Psalmista non diceret; *Letabitur* „ *justus, cum viderit vindictam impiorum*. „ Sed aliud est impium, aliod vero inimi„ cum perpeti. Nam sunt plerique inimi„ ci, qol non sunt impii: & sont nonnulli „ impii, qui nobis specialiter non viden„ tur inimici. Humana autem mens om„ nem, qoem inimicum tolerat, etiam „ impiom, & iniquum putat: quia ejus „ culpas apud cogitationem suam livor accu„ sator exaggerat. Quibuslibet vero flagitiis „ prematur, minus iniquus creditur, si ad„ versarius minime sentitur. Qua in re di„ scernendum est, aliud esse, quod no„ bis; aliud vero, quod sibi, & cæteris „ noster inimicus nocer. Nam si aliis bo„ nus est, sine nostra forsitan culpa esse „ non potest nobis malus: nec omnino jam „ de ejos ruina gaudendum est, cujos nos „ solos certum est adversa tolerasse. Cum „ vero noster, ac multorum hostis perimi„ tur, de ereptione proximorum potius, „ quam de inimici interitu necesse est, ut „ animos lætetur. Oportet namque, ut „ pereunte adversario, subtiliter pensare „ debeamus, & quid debemus ruinæ pec„ catoris, & qoid jostitiæ ferentis. Nam „ cum perversum quemque Omniporens „ percutit, & condolendum est miseriæ „ pereuntis, & congaudendum justitiæ Ju„ dicis: ut nobis & in lecto sit pœna mo„ rientis proximi, & rursum in gaudium „ veniat exhibita æquitas judicantis Dei; „ quatenus nec pereunti homini existamus „ adversarii, nec judicanti Deo invenia„ mur ingrati. Beatus igitur Job . . . . . „ qui & inimicum diligens, dum adversa„ rio ruenti condoluit, in malis illius ipse „ ad bonum erevit, ut inde iste ad beni„ gnitatem cresceret, onde ille mala, „ quæ merebator, invenisset ".

CAPUT VII.

CONSECTARIA.

I. *Bonum alterius non est invidiæ objectum, nisi quatenus apprehenditur diminuere propriam gloriam*.

II. *Invidia magis, & directius opponitur misericordiæ, & charitati, quam* nemesi, *sive tristitiæ de bono indigne agentium*.

III. *Confundi non debet invidia cum aliis voluntatis motibus, qui illi similes videntur*.

IV. *Plures indicantur, qui rei peccati invidiæ dicendi sunt*.

V. *Reprobanda omnino est doctrina P. Thomæ Tamburini, qua licitum facit tristari de proximi bono, prout sibi malum est*.

VI. *Ex ea doctrina liquido sequitur, Tamburinum omne reapse de medio tollere invidiæ peccatum*.

VII. *Susurratio computari debet inter graviora peccata, & quæ maxime sunt contra Deum*.

VIII. *Susurrationis peccati reus non est, qui aliquando malum proximi renunciat alteri ob bonum finem*.

IX. *Veniale susurratio peccatum est, si levo sit, quod amico de altero renunciatur, aut quo graviter amicitia non læditur*.

X. *Susurrationis peccatum ob circumstantias alterum altero sæpe gravius est*.

XI. *Qui occultis oblocutionibus amicos inter se disjunxit, absolvendus non est, nisi invicem illos reconciliare conetur*.

XII. *Hinc cavere maxime oportet a renunciandis iis, quæ inimicitias serere, aut dissidia fovere possunt*.

Reflexio.

CON-

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. BONUM alterius non est objectum invidiæ, nisi quatenus aut diminuit, aut diminuere putatur gloriam, aut excellentiam sive veram, sive imaginariam illius, qui invidet. Unde non habetur nisi relate ad illos, qui invidentem in aliquo bono excedunt, quibus se æquare appetit, vel præferri. Hoc notandum maxime est, ut distinguatur invidia ab aliis pravis affectionibus, quæ pariter bonum alienum respiciunt, sed sub diversa ratione. *Quia invidia*, inquit S. Thomas art. 1. ad 2. *est de gloria alterius, in quantum diminuit gloriam, quam quis appetit; consequens est, quod ad illos tantum invidia habeatur, quibus homo vult se æquare, vel præferre in gloria*.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Cum duæ sint virtutes, quibus invidia adversa est, *misericordia* scilicet, & *nemesis*, quæ *est tristitia de bono indigne agentium*; principalius, & directe misericordiæ opponitur, prout est proprius effectus charitatis: ex qua oppositione habet, quod ex genere suo sit peccatum mortale. Id docet, ac declarat Doctor Angelicus art. 3. ad 3. inquiens: *Invidia opponitur & nemesi, & misericordiæ; sed secundum diversa. Nam misericordiæ opponitur directe, & secundum contrarietatem principalis objecti; Invidus enim tristatur de bono proximi: Misericors autem tristatur de malo proximi. Unde invidi non sunt misericordes, nec e converso. Ex parte vero ejus, de cujus bono tristatur invidus, opponitur invidia nemesi. Nemesicus enim tristatur de bono indigne agentium secundum illud Psal. 72.* Zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. *Invidus autem tristatur de bono eorum, qui sunt digni. Unde patet, quod prima contrarietas est magis directa, quam secunda. Misericordia autem quædam virtus est, & charitatis proprius effectus. Unde invidia misericordiæ opponitur, & charitati.* Quod autem charitati opponitur, semper ex genere suo peccatum mortale est, ut *in Corp.* ostendit.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Ne, ut fieri non raro solet, confundamus invidiam, quæ peccatum est, cum aliis motibus voluntatis, qui similes ejusdem videntur, neque tamen peccata sunt; egregia illa regula a S. Gregorio tradita *lib. 22. Moral. cap. 6.* attendenda est; scilicet: *Evenire plerumque solet, ut, non amissa charitate, & inimici nos ruina lætificet, & rursum nos ejus gloria sine invidiæ culpa nos contristet: cum &, ruente eo, quosdam bene erigi credimus, &, proficiente illo, plerosque injuste opprimi formidamus. Qua in re mentem nostram nec ejus jam defectus erigit, nec ejus profectus addicit, si recta nostra cogitatio, non quid in ipso, sed quid ab ipso circa alios agatur, attendit.* Sic Esther, totusque Judæorum populus gavisus est de ruina impii Amani, qui in illum excidium universale moliebatur, & de exaltatione in ejus dignitatem piissimi Mardochei.

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Reus invidiæ dicendus est Concionator, qui affligitur, dum cernit alios majori in æstimatione esse, populumque ad eos audiendos magna cum frequentia concurrere; seque interim ab omnibus ferme deseri. Idem dicas de artificibus, qui tristantur, quod plurimi ad aliorum officinas ob merces emendas confluant, aut aliorum opera, atque labore frequentius utantur. Hi tamen ab invidiæ culpa sunt immunes, si non quidem de bono aliorum tristentur, sed unice de proprio infortunio, aut carentia boni, quod ipsi non ha-

habent. *Alio modo*, inquit S. Thomas loco laudato, *potest aliquis tristari de bono alterius, non ex eo, quod ipse habet bonum, sed ex eo, quod nobis deest bonum illud, quod ipse habet. Et hoc proprie est zelus. Et si iste zelus sit circa bona honesta, laudabilis est &c. Si autem sit de bonis temporalibus, potest esse cum peccato*; si nempe ex nimia ad hæc bona affectione proveniat, *&* *sine peccato*; cum scilicet ex honesto fine profluit, puta sublevandæ suæ indigentiæ.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Reprobatione digna est doctrina, quam tradit P. Thomas Tamburinus *lib.* 5. *in decad. cap.* 1. *§.* 3. *n.* 35. &c. ubi hæc scribit: „ Inquires tertio, an, sicut potest quis modo hactenus explicato *gaudere de malo alterius, quia sibi bonum sit*; ita e contra *licite queat tristari de alterius bono, ut sibi malum est*? Respondeo. „ Hic videtur esse actus *invidiæ*, quam sic „ communiter describunt Doctores ex S. „ Thoma 2. 2. *q.* 36. *art.* 2. *&* 3. Valent. „ Con. Suarez, Bonac. aliique apud Castrop. &c. *Est inordinata tristitia de bono* „ *alterius, non quatenus est illius bonum,* „ *sed quatenus videtur diminuere propriam* „ *excellentiam, seu proprium bonum* &c. n. „ 56. Hæc communiter ". Fatetur itaque „ Tamburinus, laudatam invidiæ definitionem depromi ex S. Thoma, communiterque probari a Doctoribus etiam suæ Societatis. Num ergo, ut deberet, ejusmodi definitioni ipse quoque subscribit? Audi, quæ sequuntur: *Quæ tamen mihi semper difficilia visa sunt. Cum enim ad eumdem habitum* &c. Atque ita probare nititur, falsam esse notionem invidiæ traditam a tot Authoribus, ac præsertim a S. Thoma; quod solum sufficere deberet, ut nullam rationem haberemus sophismatum omnium, quæ contra affert.

Præcipuum tamen ejus fundamentum re-

ferre placet. „ Jam sic arguo; inquit n. „ 37. Quando doleo de bono alterius, ut „ est diminutivum meæ excellentiæ, non „ doleo de bono alterius absolute, sed „ formaliter de malo meo, seu de diminutione meæ excellentiæ, quæ mihi mala est.... Sicut enim si gauderem de „ malo, v. g. *de morte Patris ut causante* „ *immediate bonum meum*, puta hæreditatis successionem, non esse peccatum supra omnes vidimus: Sic contra, si doleam de bono alterius ut causante immediate malum meum, culpa non erit".

Ecquis justo horrore, & indignatione non vehementer commovetur, dum audit Tamburinum promoventem falsitatem laxæ doctrinæ adversus S. Thomam, & præcipuos Doctores, ut invidiæ capitale vitium de medio tollat, alia laxiore, plancque horribili doctrina, quæ jam ab Ecclesia damnata est; quamque perperam omnibus tribuit, nosque jam alibi refutavimus? En triplex propositio ab Innocentio XI. anathemate perculsa, quæ fundamentum præbet Tamburino novam invehendi de invidia laxitatem. N. 13. *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alterius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum*. N. 14. *Licitum est absoluto desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas*. N. 15. *Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas*. Nonne doctrina harum propositionum illud idem fundamentum est, quod statuit Tamburinus, ut super illam novam erigat falsam, laxissimamque opinionem?

CON-

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Ex his colligitur, *invidiam* juxta Tamburinum nullum esse peccatum, contra ac statuimus ex D. Thoma, & Ecclesiæ Patribus, qui invidiam peccatum esse, & quidem ex genere suo mortale, tamquam certum habuerunt. Hæc consecutio nedum minime a sententia sua deterret Tamburinum, quin potius illam satis evidenter admittit. *Urges*, ait n. 38. *at sic tolleretur de medio peccatum invidiæ, unum ex septem capitalibus*. Quid vero? num id negat? minime. Sed rem quidem verbis pluribus implicare conatur. Ac tandem satis aperte concludit, peccatum non esse, nisi ratione malorum effectuum, qui ex invidia gignuntur, & sunt *insidiæ contra proximum, odia, detractiones, infamia* &c. Subditque n. 40. *Et Sanctus quidem Thomas, cæterique Doctores, quando tamquam certum supponunt, invidiam esse tristitiam, qua quis dolet de bono alterius, ut est diminutivum propriæ excellentiæ; sunt* (N. B.) *intelligendi descripsisse invidiam ab effectu. Ex voluntaria enim &c. nascitur tamquam effectus tristitia illa, peccaminosa quidem, si sit alicujus mali causa &c. non tamen peccaminosa, si in ea duntaxat sisteremus*. Inaudita hæc paradoxa retulisse, confutasse abunde est.

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. *Susurrationis* peccatum inter graviora peccata computari debet, quæque maxime sunt contra Deum. Ita S. Thomas *q.* 74. *art.* 2. *ad* 3. cuidam objectioni respondens: „ Ille, inquit, qui detrahit fratri, in tantum videtur detrahere legi, „ in quantum contemnit præceptum de dilectione proximi; contra quod directius „ agit, qui amicitiam disrumpere nititur. „ Unde *hoc peccatum maxime contra Deum* „ *est*: quia Deus dilectio est, ut dicitur 1. „ *Joa*. 4. Et propter hoc dicitur Proverb, „ 6 *Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus*. Et hoc septimum ponit eum, *qui seminat inter fratres discordiam*. „, sive susurrationem.

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Susurrationis peccatum non incurrit, qui malum proximi alteri renunciat ob bonum finem; puta ob ejus salutem procurandam, vel ob Ecclesiæ, aut Reipublicæ utilitatem, vel ut bono consulat amicorum suorum, vel ut dissolvat pravas, & in damnum alterius conspirantes amicitias. Quare susurrationis peccati rei non sunt, qui Superiori subditorum mala patefaciunt, ut ea facilius, ac validius emendet; vel boni publici gratia, puta ne ad Sacros Ordines promoveatur indignus; ne ad Professionem Monasticam admittatur, qui vel juxta Canones, aut constitutiones Ordinis Religiosi ineptus est, vel admitti non potest; sicut etiam ne Matrimonium contrahere finatur, qui canonicis impedimentis irretitus est, & propter alias hujusmodi causas. Hoc enim expedit vel proximorum, vel communitatis bono.

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Reus culpæ lethalis non est, cum quis amico aliquid de altero amico renunciat, quod ingratum quidem ipsi futurum agnoscit, & ex eo nonnihil commovendum fore adversus alium existimat; non ita tamen, ut amicitia vel dissolvatur, vel mutuus amor admodum tepescat. Mensura siquidem peccati in hoc genere repetenda est ex graviori, vel leviori damno, quod aliquis infert. Unde si grave damnum respectu amicitiæ ex iis, quæ renunciantur, oriatur, mortale susurrationis peccatum est; si leve, duntaxat veniale. Circumstantiæ tamen potissimum personarum in hoc attendendæ sunt. Sæpe namque contingit, quod eadem verba, quæ relate ad aliquem pos-

unt infringere amicitiam, relate ad alium vel nullatenus, vel solummodo leviter lædunt.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Ratione circumstantiarum susurrationis peccatum aliud altero gravius est. Sic ex. gr. susurratio, qua quis alteri conjugum aliquid de altero renunciat, quod ipsorum animos se disjungit, gravius peccatum est, quam si necessitudines alias, quarum non ita sacrum vinculum est, disrumpere nitatur. Sic gravius peccat susurro, qui verbis suis ita Patrem commover adversus filium, ut ipsum hæreditate privet, aut asperius tractet: aut qui Domino aliqua renunciat de servo, propter quæ ipsum vel domo expellit, vel de fidelitate ipsius graves suspiciones concipiat, aut ipsum durius habeat. Sic Aulicus, qui aliquid de altero Principi refert, quod ejus animum ita alienum ab illo efficiat, ut a gratia sua, beneficiis, ac officiis illum abdicet; vel susurrationibus suis bella sive intestina, sive externa accendit. Sic susurrones, qui Religiosorum hominum amicitiam dirimunt, aut subditos adversus Prælatos, aut Superiores inflammant &c. Hi omnes gravius peccant, adeo ut peccatum ita valde excrescens in gravitate, sit in Confessione aperiendum.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Qui occultis oblocutionibus amicos se disjunxit, aut legitimam eorum amicitiam graviter læsit, aut labefactavit, absolvendus non est, donec illos, quoad fieri potest, invicem reconciliet; aut, si id præstare nequit, pro damnis inde confectis satisfaciat. Hæc siquidem Christianæ Moralis generalis regula est, peccata, quæ proximo damnum inferunt, a Deo non remitti, nisi damna illata resarciantur juxta vulgatum illud S. Augustini, quod inter regulas juris cap. *Peccatum* refertur: *Peccatum non remittitur, nisi restituatur ablatum*.

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Quapropter caveat diligenter oportet Christianus a renunciandis iis, quæ inimicitias ferere, aut diffidia excitare, vel fovere possunt. Qua de re S. Augustinus Monicæ Matris suæ præclarum documentum, tradit *lib. 9. Confession. cap. 9.* inquiens: *Hoc quoque illi bono mancipio tuo, in cujus utero me creasti, Deus meus, misericordia mea, munus grande donaveras, quod inter dissidentes, atque discordes quasque animas, ubi poterat, tam se præbebat pacificam, ut cum ab utraque multa de invicem audiret amarissima, qualia solet eructare turgens, atque indigesta discordia, quando præsertim amicæ de absente inimica peracida colloquia cruditas exhalatur odiorum; nunquam tamen alteri de altera proderet, nisi quod ad eas reconciliandas valeret*.

R E F L E X I O.

Invidiæ crimen unum ex illis peccatis esse, quæ parvi a plurimis æstimantur, quodque, cum si spectetur in se ipso vitium spirituale sit, tametsi inter opera carnis ab Apostolo commemoretur, plerumque latet homines actus suos incuriosius recogitantes, experientia nimium frequens, ac luctuosa confirmat. Et tamen inter graviora delicta, quæ charitati adversantur, jure ac merito computandum nemo non fatebitur, qui ipsius malitiam serio, atque attentius perpenderit. Quam grave sane, quam enorme, quam perniciosum sit peccatum istud, dilucide perspexerunt, nobisque declararunt Sancti Ecclesiæ Patres Chrysostomus, Ambrosius, Gregorius, Augustinus, aliique. Sed, nisi me opinio fallit, invidiæ deformitatem, atque malitiam præ cæteris evidentius patefecit

tefecit egregius S. Martyr Ciprianus in insigni suo Tractatu *de zelo & livore*, ex quo nonnulla huc corrivare lubet ad Lectorum profectum.

Sic itaque scribit: „ Zelare, quod bonum videas, & invidere melioribus, leve apud quosdam, & modicum crimen „ videtur; dumque existimatur leve esse, „ & modicum, non timetur: dum non „ timetur, contemnitur: dum contemnitur, non facile vitatur, & fit cæca, „ & occulta pernicius. Videamus, unde „ zelus (sive invidia), & quomodo cœperit: facilius enim a nobis malum tam „ perniciosum vitabitur, si ejusdem mali „ & origo, & magnitudo noscatur. Hinc „ Diabolus inter initia statim Mundi & „ periit primus, & perdidit. Ille dudum „ Angelica majestate subnixus, ille Deo „ acceptus, & charus, postquam hominem ad imaginem Dei factum conspexit, in zelum malevolo livore protupit, „ non prius alterum dejiciens instinctu zeli, quam ipse ante dejectus, captivus, „ antequam captus, perditus, antequam „ perdens; dum stimulante livore, homini gratiam datæ immortalitatis eripit, „ qui ipse quoque id, quod prius fuerat, „ amisit. Quale malum est, fratres dilectissimi, quo Angelus cecidit, quo circumveniri, & subverti alta illa, & „ præclara sublimitas potuit, quo deceptus est ipse, qui decepit? Exinde invidia grassatur in terris, dum livore „ periturus, magistro perditionis obsequitur: dum Diabolum, qui zelat, imitatur, sicut scriptum est: *Invidia autem Diaboli mors introivit in orbem terrarum: Imitantur ergo illum, qui sunt ex parte ejus*. Hine denique novæ fraternitatis „ prima odia, hinc parricidia nefanda „ cœperunt, dum Abel justum Cain zelat „ injustus, dum bonum malus invidia, & „ livore persequitur. Tantum valuit ad „ consummationem facinoris æmulationis „ furor, ut nec charitas fratris, nec sceleris immanitas, nec timor Dei, nec „ pœna delicti cogitaretur. Injuste oppressus est, qui justitiam primus ostenderat: odia perpessus est, qui odisse non „ noverat: occisus est impie, qui moriens „ non repugnabat. Et quod Esau fratri „ suo Jacob inimicus extitit, zelus fuit. „ Nam quia ille benedictionem Patris acceperat, hic in odium persecutionis facibus livoris exarsit. Et quod Joseph „ fratres sui vendiderunt, causa vendendi de æmulatione descendit: postquam „ id, quod sibi in visionibus prosperum „ fuerat ostensum, simpliciter ut fratribus frater exposuit, in invidiam malevolus animus erupit. Saul quoque Rex, „ ut David odisset, ut persecutionibus „ sæpe repetitis innocentem, misericordem, miti lenitate patientem necare „ cuperet, quid aliud, quam zeli stimulus, provocavit? Quid Goliath interfecto, & ope, ac dignatione divina tanto hoste deleto, populus admirans in „ laudes David prædicationis suffragio „ prosilit, Saul simultatis, atque infestationis furias de livore concepit.... „ Judæi nonne inde perierunt, dum Christo malunt invidere, quam credere? „ Obtrectantes magnalibus, quæ ille faciebat, zelo excæcante decepti sunt, „ nec ad divina noscenda cordis oculos „ aperire potuerunt “.

„ Non est autem, quod aliquis existimet, malum illud una specie contineri, aut brevibus terminis, & angusto „ fine concludi. Late patet zeli multiplex, & fœcunda pernicies. Radix est „ malorum omnium, fons cladium, seminarium delictorum, materia culparum. Inde odium surgit, animositas inde procedit. Avaritiam zelus inflammat, dum quis suo non potest esse con-

 „ ten-

„ tentus, videns alterum ditiorem. Ambitionem zelus excitat, dum cernit quis alium in honoribus auctiorem. Zelo excæcante sensus nostros, atque in ditionem suam mentis arcana redigente, Dei timor speruitur, Magisterium Christi negligitur, Judicii dies non prævidetur. Instat superbia, exacerbat sævitia, perfidia prævaricatur, impatientia concutit, furit discordia, ira fervescit: nec se jam potest cohibere, vel reggere, qui factus est potestatis alienæ. Hinc dominicæ pacis vinculum rumpitur, hinc charitas fraterna violatur, hinc adulteratur veritas, unitas scinditur, ad hæreses, atque ad schismata prosilitur, dum obtrectatur Sacerdotibus, Episcopus invidetur, cum quis aut queritur non se potius ordinatum, aut dedignatur alterum ferre præpositum. Hinc recalcitrat, hinc rebellat de zelo superbus, de æmulatione perversus, animositate, & livore non hominis, sed honoris inimicus. Qualis vero animæ tinea, quæ cogitationum tabes, pectoris quanta rubigo. Zelare in altero vel virtutem ejus, vel felicitatem, id est odisse in eo vel merita propria, vel beneficia divina, in malum proprium bona aliena convertere, illustrium prosperitate torqueri, aliorum gloriam facere suam pœnam, veluti quosdam pectori suo admovere carnifices, cogitationibus, & sensibus suis adhibere tortores, qui se intestinis cruciatibus lacerent, qui cordis secreta malevolentiæ ungulis pulsent. Non cibus talibus lætus, non potus potest esse jucundus. Suspiratur semper, & ingemiscitur, & doletur: dumque ab invitis numquam livor exponitur, diebus, ac noctibus pectus obsessum sine intermissione laniatur. Mala cætera habent terminum; & quodcumque delinquitur, delicti consummatione finitur. In adultero cessat facinus, perpetrato stupro; in latrone conquiescit scelus, homicidio admisso: & prædoni rapacitatem statuit præda possessa; & falsario modum ponit impleta fallacia. Zelus terminum non habet, permanens jugiter malum, & sine fine peccatum; quantoque ille, cui invidetur, successu meliore profecerit, tanto invidus in majus incendium livoris ignibus inardescit. Hinc vultus minax, torvus aspectus, pallor in facie, in labiis tremor, stridor in dentibus; verba rabida, effrænata convicia, manus ad cædis violentiam prompta, etiamsi a gladio interim vacua, odio tamen furiatæ mentis armata. Et idcirco Spiritus Sanctus dicit in Psalmis: *Nolite zelare bene ambulantem in via sua*. Et iterum: *Observabit peccator justum, & stridebit ad eum dentibus suis. Deus autem irridebit eos: quoniam providet, quia veniet dies ejus*. Hos Beatus Apostolus Paulus designat, & denotat dicens: *Venenum aspidum sub labiis eorum, & hos eorum maledictione, & amaritudine plenum est: veloces ad effundendum sanguinem pedes eorum: contritio, & calamitas in viis eorum, qui viam pacis non agnoverunt, nec est timor Dei ante oculos eorum*. Multo malum levius, & periculum minus est, cum membra gladio vulnerantur. Facilis cura est, ubi plaga perspicua est, & cito ad sanitatem medela subveniente perducitur vulnus, quod videtur. Zeli vulnera obstrusa sunt, & occulta; nec remedium curæ medentis admittunt, quæ se intra conscientiæ latebras cæco dolore clauserant " &c. Hæc eloquentissimus Pater, ex cujus graphica invidiæ descriptione perspicere quisque potest, quam grave, & quam immane malum invidia sit, quantamque aliorum malorum colluviem secum afferat.

Verum enimvero quodnam tam grandi, tantæque malignitatis vitio remedium? *Quo* pe-

pacto, subjicit alter Ecclesiæ Pater non minus eloquens S. Joannes Chrysostomus homil. 41. In Matth. *tantam lucem*, *& nequitiam a nobis propulsare poterimus? Debemus primum*, inquit, *intueri*, *ut quemadmodum fornicatoribus Ecclesiæ aditus intercluditur*, *ita & invido intercludendus est*. *Immo adde*: *Invidos multo magis*, *quam fornicatores ab cœtu fidelium ablegandos esse*. *Si enim hoc tale*, *tantumque malum ceu indifferens*, *& levioris momenti esse videatur ab nonnullis*, *ceu nihil faciendum spernitur*, *& admittitur*: *profecto si ejus malignitatis atrocitatem perspectam*, *& cognitam habeamus*, *illud nullo negotio declinabimus*..... *Quisnam admissæ invidiæ conscius id criminis lacrymis expiavit? Aut Deum iratum sibi propitiare*, *& amissam ejus gratiam sibi reconciliare studuit? Nemo eam atrocitatem invidiæ sic informavit animo*, *ut ad eam expiandam tot lacrymas effundendas*, *& tot labores adeundos esse crederet*. *Dicam amplius*: *vir omnium mortalium invidentissimus tuto*, *& secure secum agi putat*, *si vel leve jejunium obierit*, *vel tenuem erogaverit eleemosynam*; *ita ut nihil mali commisisse videatur*, *cum tamen furiosissima*, *& omnium vehementissima passione detineatur*, *& ardeat*.... *Quid Dæmonem ad Dæmonis statum adegit*; *& illi Diabolo*, *hoc est calumniatori nomen dedit? Perpende*, *te tibi majorem inferre injuriam*, *quam illi*, *cui invides*; *utpote qui gladium*, *quem distrinxeras in ipsum*, *in tua ipsius præcordia retorqueas*.. .. *Quid enim Joseph malum importatum est per invidiam fratrum*, *qui eum tantum non interfecere? Nonne ad eas angustias non sunt adducti*, *ut inedia propemodum interirent*, *dum ipse totam Ægyptum regia authoritate moderaretur*, *& regeret? Nam quanto majore invidia proximum prosequeris*, *tanto majora illi procuras bona*. *Deus enim*, *qui omnia circumspicit*, *suscipit*, *& tuetur innocentem*; *& permotus injustitia*, *qua obteritur*, *eum multo altius attollit*, *& illustrem facit*, *& invidentem sua ipsius malitia in ipsummet retorta plectit*, *& deprimit*. *Si enim viros de inimicorum miseriis lætatos criminosam hanc lætitiam impune ferre non patitur*...., *quanto majoribus suppliciis afficit eos*, *qui instigante invidia male volunt viris*, *a quibus nullam unquam passi sunt injuriam?*

Aliud invidiæ salutare admodum remedium est consideratio societatis spiritualis, qua fideles inter se junguntur, ut uinus Dei Patris, & unius Matris Ecclesiæ filii sunt, & in eamdem hæreditatem æternam vocati, ut unius corporis membra sint, cujus caput Christus est: qua de causa alter alterius bona veluti sua existimare debet. Hanc urget considerationem S. Gregorius Magnus *in Pastor p. 3. Admon. XI.* his verbis: „ Admonendi sunt invidi, ut „ perpendant, quantæ cæcitatis sunt, qui „ alieno profectu deficiunt, aliena exalta„ tione contabescunt. Quantæ infelicita„ tis sunt, qui melioratione proximi dete„ riores fiunt &c. Quid istis infelicius, quos „ dum conspecta felicitas afficit pœna, ne„ quiores reddit: aliorum vero bona, quæ „ habere non possunt, si diligerent, sua „ fecissent. Sic quippe sunt universi confi„ tentes in fide, sicut multa membra, „ quæ uno continentur in corpore, quæ „ per officium quidem diversa sunt, sed eo, „ quo sibi vicissim congruunt, unum fiunt. „ Unde fit, ut per oculum pes videat, & „ per pedes oculi gradiantur, ori auditus „ aurium serviat, & ad usum suum auri„ bus oris lingua concurrat: suffragetur „ venter manibus; ventri operentur ma„ nus. In ipsa igitur corporis positione ac„ cipimus, quod in actione servemus. Ni„ mis itaque turpe est non imitari, quod „ sumus. Nostra sunt nimirum, quæ etsi „ imitari non possumus in aliis, amantium „ fiunt, quæque amantur in nobis. Hinc „ ergo pensent invidi, charitas quantæ „ virtutis est, quæ alieni laboris opera no„ stra sine labore facit ". Ve-

Verum parum cætera quæcumque remedia ad invidiam a nobis abigendam proderunt, nisi & illud remedium addiderimus, quod omnino necessariam censeo, illudque consistit in despectione rerum humanarum. Cum enim invidia non aliud plerumque objectum habeat, nisi opes, potentiam, gloriam, honores, dignitates, robur corporis, mentis peculiarem vim, eloquentiam, pulchritudinem, aliaque id genus bona; si ad hasce res humanas, atque caducas inordinato amore affecti simus, fieri vix, ac ne vix quidem potest, ut invidiæ flamma non accendamur, dum hisce bonis caremus, alios vero iisdem pollere conspicimus. Hunc ergo inordinatum amorem erga res hujusmodi deponamus oportet. Hæc equidem virtutis instrumenta sunt iis, qui talibus bene utuntur, sed felicem per se non efficiunt hominem. Ideo qui ipsis abutitur, miserrimus est, adeoque commiseratione dignus, non invidia. Quod si his bene utatur, ea de re gaudendum, non invidendum est. Consideremus attente, animoque temporalium rerum nimia affectione soluto, non in rebus fluxis, atque caducis verum bonum nostrum, ac felicitatem constitui, sed in bonis æternis, & nunquam perituris; adeoque illa parvi pendentes, ac ista sola amore nostro digna æstimantes, nunquam invidebimus his, qui terrenis rebus potiuntur, sed tantum juxta Apostoli monitum *æmulabimur charismata meliora*, spiritualia scilicet, & cælestia.

CAPUT XIV.

De postremo peccato capitali, nempe Accidia.

DOCTRINA.

I. *Definitio* acediæ *proposita*, *& explicata ex S. Thoma*.

II. *Peccatum esse*, *& quomodo sit*, *ostenditur*.

III. *Non est generale*, *sed speciale quoddam peccatum*.

IV. *Peccatum est ex genere suo mortale*.

V. *Acedia praecepto illi charitatis adversatur*, *quo in Deo delectari debemus*.

VI. *Apposita D. Thomæ observatio*, *qua patescit*, *quandonam acedia peccatum lethale sit*, *& quando veniale*.

VII. *De acedia*, *prout vitium capitale est*. *Acediæ filiæ*.

VIII. *Quid nomine* malitiæ, *quæ prima* acediæ filia *est*, *intelligatur*.

IX. *De* rancore *altera acediæ prole*. *Quid hoc nomine veniat*.

X. *De* pusillanimitate. *Quid sit*, *& quænam ejus pravitas*.

XI. *De* desperatione *quarta acediæ filia remissive*.

XII. *Quid sit* torpor, *& quam periculosus*.

XIII. *De* mentis evagatione *postrema acediæ filia*. *Quid ea sit*, *& quid ex ea consequatur*.

§. I.

Acediæ notio, *& pravitas*.

I. SICUT invidia est tristitia de bono proximi, ita accidia, sive acedia est tristitia de bono divino; & postremo loco numerari solet inter capitalia peccata. Hujus vitii legitima definitio sumitur a S. Thoma 2. 2. *q.* 35. nempe *tristitia de bono spirituali*, *in quantum est bonum divinum*. Tristitia est de bono divino, non in se spectato; sed quatenus in nobis est, vel esse potest. Unde distinguitur *ab odio Dei*, quod aversatur bonum divinum, prout est in ipsomet Deo: & *ab invidia*, quæ tristatur de bono Dei, prout in proximo est. Acedia autem tristatur de bono divino, prout in nobis; sive de bono divino, ut imperato, & ad salutem necessario. *Acedia*, inquit, *non est recessus mentalis a quocumque spirituali bono*, *sed a bono divino*, *cui oportet mentem inhærere ex necessitate*. *Unde siquis contristetur de hoc*, *quod aliquis cogit eum im*ple-

plere opera virtutis, *quæ facere non tenetur*, *non est peccatum acediæ; sed quando contristatur in his*, *quæ ei imminent facienda propter Deum*.

II. Acediam esse peccatum, sapienter ostendit *art.* 1. his verbis. „ Tristitia semper mala est; quandoque quidem etiam secundum seipsam, quandoque vero secundum effectum. Tristitia enim secundum se mala est, quæ est de eo, quod est apparens malum, & vere bonum; sicut e contrario mala delectatio est, quæ est de eo, quod est apparens bonum, & vere malum. Cum ergo spirituale bonum sit vere bonum, tristitia, quæ est *de spirituali bono*, est secundum se mala. Sed etiam tristitia, quæ est *de vero malo*, mala est secundum effectum, si sic aggraver hominem, ut eum totaliter a bono opere retrahat &c. Quia ergo acedia, secundum quod hic sumitur, nominat tristitiam spiritualis boni, est dupliciter mala & *secundum se*, & *secundum effectum*. Et ideo acedia est *peccatum*. Malum enim in motibus appetitivis dicimus esse peccatum, ut ex supradictis patet “.

III. Quoniam vero videri cuiquam posset, malum quidem acediam esse, peccatumque: sed generale quoddam peccatum, non autem speciale, & ab aliis distinctum; idcirco S. Thomas *art.* 2. hanc controversiam dirimit, ac speciale peccatum esse constituit, non prout *acedia* tristitia est de spirituali bono communiter accepto: sic enim potius est circumstantia cujuslibet vitii; sed neque prout refugit spirituale bonum, quatenus laboriosum est, vel corpori molestum, aut delectationem ejusdem impediens: sic enim a vitiis carnalibus minime distingueretur, sed quatenus homo tristatur de bono divino, qua parte ad ipsum pertinet. Acedia namque importat tristitiam, aut recessum a bono divino, cui mens ex necessitate inhærere tenetur. Profundam S. Præceptoris doctrinam præstat afferre, qua omnes, quæ contra fieri possunt, difficultates eliquantur, ac acediæ vitium pleniore in luce collocatur.

„ In spiritualibus bonis (docet ille) est quidam ordo. Nam omnia spiritualia bona, quæ sunt in actibus singularum virtutum, ordinantur ad unum spirituale bonum, quod est bonum divinum, circa quod est specialis virtus, quæ est charitas. Unde ad quamlibet virtutem pertinet gaudere de proprio spirituali bono, quod consistit in proprio actu. Sed ad charitatem pertinet specialiter illud gaudium spirituale, quo quis gaudet de bono divino. Et similiter illa tristitia, qua quis tristatur de bono spirituali, quod est in actibus singularum virtutum, non pertinet ad aliquod vitium speciale, sed ad omnia vitia. Sed tristari de bono divino, de quo charitas gaudet, pertinet ad speciale vitium, quæ *acedia* vocatur“.

IV. Ex hoc colligere proclive est, acediam ex genere suo peccatum esse mortale, quemadmodum probat S. Doctor *art.* 3. Adversatur siquidem primo, & maximo divinæ dilectionis mandato, quo Deum diligere præcipimur *ex toto corde*, *ex tota anima*, *& ex tota virtute*. Non enim ita diligit Deum, qui in omnibus ad obtinendam salutem necessariis vel penitus frigescit, vel admodum tepescit. Quem teporem ita Deus abominatur, ut acediosos, tamquam se ad vomitum provocantes, defecturum, & auxiliis gratiæ suæ privaturum comminetur juxta illud, quod habetur in Apoc. cap. 3. *Scio opera tua: quia neque frigidus es, neque calidus. Utinam frigidus esses, aut calidus! Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo*.

V. Sed præsertim acedia adversatur præcepto illi charitatis, quo in Deo delectari debemus, quemadmodum observat S. Tho-

mas

mas dicens. *Illud peccatum ex suo genere est peccatum mortale, quod de se secundum propriam rationem contrariatur charitati. Hujusmodi autem est acedia. Nam proprius effectus charitatis est gaudium de Deo. Acedia autem est tristitia de bono spirituali, in quantum est bonum divinum. Unde secundum suum genus acedia est peccatum mortale.* Idem jam prædocuerat *in Disp. q. XI. de peccatis art. 3. ad 6.* nimirum; *Quod homo delectetur, non cadit sub præcepto: sed quod delectetur de Deo, hoc cadit sub præcepto; sicut & quod homo Deum diligat; quia delectatio amorem consequitur.* Et ad 7. *Delectatio, quæ provenit ex charitate, cui contrariatur acedia, est de necessitate spiritualis vitæ, sicut & ipsa charitas: & ideo acedia est peccatum mortale.*

VI. Valde apposite tamen observandum putat hic *art. 3.* „ in omnibus peccatis, „ quæ sunt secundum suum genus mortalia, „ quod non sunt mortalia, nisi quando „ suam perfectionem consequuntur. Est „ enim consummatio peccati in consensu „ rationis. Loquimur enim nunc de pec- „ cato humano, quod in actu humano con- „ sistit, cujus principium est ratio. Unde „ si sit inchoatio peccati in sola sensualita- „ te, & non pertingat usque ad consen- „ sum rationis; propter imperfectionem „ actus est peccatum veniale &c. si tamen „ pervenitur usque ad consensum rationis, „ est peccatum mortale. Quare motus ace- „ diæ in sola sensualitate quandoque est „ propter repugnantiam carnis ad spiritum: „ & tunc est peccatum veniale; quando- „ que vero pertingit usque ad rationem, „ quæ consentit in fugam, & horrorem, „ & detestationem boni divini, carne con- „ tra spiritum omnino prævalente: & tunc „ manifestum est, quod acedia est pecca- „ tum mortale ".

§. II.

De Acedia, prout vitium capitale est.

VII. Acediam vitium esse capitale, communi ratione satis evincitur, quod nempe ex ipsa tamquam ex capite quodam multa peccata oriantur; sexque præcipua enumerat S. Gregorius Magnus *lib. 30. Moral. cap. 17.* videlicet *malitiam*, *rancorem*, *pusillanimitatem*, *desperationem*, *torporem* circa præcepta, & *mentis evagationem* circa illicita: quæ paucis explicabimus.

De Malitia prima Acediæ filia.

VIII. *Malitiæ* nomine venit hic horror, impugnatio, & contemptus bonorum spiritualium, eorumque, qui piis exemplis, adhortationibus, ac doctrinis suis alios convertere, & ad pietatem, vitamque Christianam provocare student. Quod sane peccatum gravissimum est, & character reproborum hominum, qui propterea in Inferno *turbabuntur*, ut in libro Sapientiæ legimus, *timore horribili, pœnitentiam infructuosam agentes, & præ angustia spiritus gementes. Hi sunt, quos habuimus aliquando in derisum, & in similitudinem improperii. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam &c.* dumque vitia nostra corrigere, & ad bonam frugem nos revocare satagebant, dicteriis, & scommatibus subsannabamus cum iis, de quibus *Psal. 68.* dicitur: *Adversum me loquebantur, qui sedebant in porta; & in me psallebant, qui bibebant vinum.* Sic enim Judæi insultaverunt Christo Domino; & adhuc hodie pravi homines frequenter insultant membris ejus, ut observat S. Augustinus in eum psalmum: dumque pios, & christianam vitam agentes sic insultant, seipsos in malitia sua confirmant, sive in horrore, & contemptu talium hominum, & Christi doctrinæ.

De

De Rancore.

IX. Rancor hic non sumitur pro odio, sive odii effectu, sed pro quadam indignatione adversus præsertim Superiores, Pastores, Confessarios, qui acediosos ad spiritualia bona sectanda, viamque meliorem capessendam monitis, increpationibus, & salutari correptione impellere satagunt; sive, ut brevius S. Thomas hic *ad* 2. *rancor est impugnatio*, sive indignatio *circa homines, qui ad bona spiritualia inducunt*. Hic quoque lethale peccatum est juxta illud Prov. 29. *Viro, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus*. Et ratio est quia hujusmodi homines facto comprobant, se nolle converti, nec ad profectum vitæ spiritualis tendere, sed in vitiis suis, & peccaminoso statu se velle perseverare.

De pusillanimitate.

X. Pusillanimitas vitiosa est virium suarum diffidentia, qua quis officia, & opera difficilia, & ardua ad consilium spectantia, & facultatem suam Dei gratia adjutam non excedentia ex animi parvitate refugit. Peccatum esse probat S. Thomas 2. 2. *q.* 133. *art.* 1. tum Evangelii textu Matth. 25. & Luc. 19. ubi *Servus, qui acceptam pecuniam Domini sui fodit in terram, nec operatus est ex ea, propter quemdam pusillanimitatis timorem punitur a Domino*; tunc hoc rationis momento: „ Omne illud, quod contra„ riatur naturali inclinationi, est peccatum; „ quia contrariatur lege naturæ. Inest au„ tem unicuique rei naturalis inclinatio ad „ exequendum actionem commensuratam „ suæ potentiæ, ut patet in omnibus re„ bus naturalibus tam animatis, quam in„ animatis. Sicut autem per præsumptio„ nem aliquis excedit proportionem suæ „ potentiæ, dum nititur ad majora, quam „ [illegible], ita pusillanimus etiam deficit a „ proportione suæ potentiæ, dum recusat „ in id tendere, quod est suæ potentiæ „ commensuratum. Et ideo sicut præsum„ tio est peccatum, ita & pusillanimitas". Et hoc peccatum quandoque mortale est, ut habet idem S. Doctor *ad* 2. inquiens: *Potest contingere, quod aliquis ex virtute, quam habet, sit dignus ad aliqua magna facienda, quæ sunt digna magno honore. Et tamen per hoc, quod ipse non attentat sua virtute uti, peccat; quandoque quidem venialiter, quandoque autem mortaliter*.

De Desperatione.

XI. Desperatio est vitium, quo quispiam de ultimi finis, sive æternæ salutis suæ consecutione diffidens, omnem salutis curam abjicit. De hac, num de vitiis Spei oppositis, fusius agendum erit.

De Torpore.

XII. *Torpor* est languor animi, quo quis præceptorum, aut obligationum suarum observantiam vel penitus prætermittit, vel eas negligenter, aut oscitanter adimplet. Vitium hoc Sanctus David exprimit, dum *Psal.* 118. ait: *Dormitavit anima mea præ tædio. Vere enim*, ut Cassianus ait *lib.* 10. *de Cænob. Instit. cap.* 4. *ab omni contemplatione virtutum, & intuitu spiritualium sensuum dormitat anima, quæ perturbationis hujus telo fuerit sauciata*. Mortale peccatum est, si præcepta, quæ graviter obligant, omittat; imo etiam si quis in tanta salutis suæ negligentia vitam agat, ut ea media non adhibeat, quæ secundum statum, ad quem a Deo vocatus est, necessaria sunt. Modus quippe iste vivendi adversatur illi sollicitudini nobis a Deo præceptæ, qua præ ceteris omnibus Regnum Dei studiose quærere tenemur.

Sed & periculosus saltem est, & dispositio ad sempiternam animæ ruinam torpor ille, quo præcepta quidem implentur, sed val-

valde perfunctorie, ut in iis adimplendis sin graviter, saltem continuo leviter deficiamus. Hinc Apostolus *ad Rom.* 12. magnopere commendat, ut simus *sollicitudine non pigri, spiritu ferventes, Domino servientes*. Nam, ut scribit S. Paulinus Epist. 36. *Vicina morti labes est torpor animorum; & tunc dicet inimicus*: Prævalui adversus eum, *si & mentis oculos somnus oppresserit*. Et S. Isidorus *lib.* 2. *de summo bono* cap. 10. *Multos remissa conversio in pristinos errores reducit, ac vivendi tepore resolvit. Horum exempla, quisque conversus es, evita: ne, dum timorem Dei a tepore incipis, rursus mundanis erroribus immergaris*.

De Mentis evagatione.

XIII. Postrema hæc acediæ filia definiri solet *inquieti animi motus, quo propter tristitiam, & tædium a spiritualibus, divinisque bonis ad exteriora se transfert, ut illicitas ex eis delectationes percipiat*. *Acediosos* hujusmodi reprehendit Apostolus 2. *ad Thessalon.* cap. 3. *Si quis non vult operari, non manducet. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. Iis autem, qui sunt ejusmodi, denunciamus . . . . ut cum silentio operantes suum panem manducent*. Ex hac mentis evagatione consequitur instabilitas corporis, qua acediosi uno in loco consistere nequeunt, & varias regiones peragrare amant. Consequitur etiam multiloquium, quod in gravia peccata præcipitare solet, detractiones, rixas, discordias &c. *Quia enim*, inquit S. Gregorius *lib.* 7. *Moral.* cap. 17. *humana mens murum silentii non habet, patet inimici jaculis civitas mentis, & cum se per verba extra semetipsam ejicit, apertam se adversario ostendit, quam tanto ille sine labore superat, quanto & hæc eadem, quæ vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat*.

CAPUT XV.

Consectaria.

I. *Acedia nunquam ex vera humilitate provenire potest.*

II. *Acedia unum ex illis vitiis est, quæ non declinando, sed strenue resistendo superantur. Egregia animadversio S. Thomæ.*

III. *Quo sensu congrue dicatur, acediam opponi præcepto* sanctificationis Sabbati, *prout morale est.*

IV. *Acedia diversimode est in Religionis perfectis, & imperfectis.*

V. *Peccati mortalis reus est, qui deliberate fastidit spiritualia, & divina bona, quibus inhærere tenetur.*

VI. *Fastidium de bono spirituali propter laborem, aut molestiam, proprie accepta acedia non est.*

VII. *Lethale peccatum est negligere propriam salutem, mediaque ad illam consequendam necessaria.*

VIII. *Peccati ejusdem rei sunt, quicumque proficere negligunt in Christiana, suique status propria perfectione.*

IX. *Quinam acediæ presse dictæ rei sint, qui tristantur de bonis vel cælestibus, vel spiritualibus.*

X. *Peccat mortaliter Religiosus, quem tædet vel de statu, quem amplexus est, vel de votis emissis.*

XI. *Acediæ saltem late sumptæ rei sunt, qui diutius conversionem a via mala differunt.*

XII. *Acediæ culpam facile incurrunt Ecclesiastici, Religiosi, & Sanctimoniales, divinas laudes languide admodum persolventes.*

XIII. *Quinam* rancoris *crimine se obstringant.*

XIV. *Quinam in* pusillanimitatis *peccatum etiam lethale incidant.*

XV. *Immoderatus somnus lethale quandoque peccatum est.*

XVI.

XVI. *Otium iners, ac desidiosum vitiosum est, ac sæpe peccati mortalis occasio.*

XVII. *Quinam rei peccati* evagationis mentis *merito dicendi sint.*

Reflexio.

CONSECTARIUM PRIMUM.

I. ACEDIA, prout est quoddam vitium, nunquam provenire potest ex humilitate, qua quis *ingemiscit, se fructum spiritualem non habere*, ut inquit Cassianus *lib.* 10. *cap.* 1. Nam, quemadmodum sapienter animadvertit S. Thomas hic *q.* 35. *art.* 1. *ad* 3. *Ad humilitatem pertinet, ut homo defectus proprios considerans, seipsum non extollat. Sed hoc non pertinet ad humilitatem, sed potius ad ingratitudinem, quod bona, quæ quis a Deo possidet, contemnat. Et de tali contemptu sequitur acedia. De his enim tristamur, quæ quasi mala, vel vilia reputamus. Sic ergo necesse est, ut aliquis aliorum bona extollat, quod tamen bona sibi divinitus provisa non contemnat: quia sic ei trista redderentur.* Ponderanda hæc doctrina est, ne falsam humilitatem, ut fieri a quibusdam solet, quandoque sumamus pro acediæ motivo.

CONSECTARIUM SECUNDUM.

II. Juxta laudati Cassiani monitum eodem lib. cap. ult. *experientia probatum est, acediæ impugnationem non declinando fugiendam, sed resistendo superandam*: cui verissimo monito egregiam hanc animadversionem appingit S. Thomas eodem art. *ad* 3. „ Impugnatio, inquit, peccati quandoque „ est vincenda fugiendo, quandoque resi- „ stendo. *Fugiendo* quidem, quando con- „ tinua cogitatio auget peccati incenti- „ vum, sicut est in luxuria. Unde dici- „ tur 1. ad Corinth. 6. *Fugite fornicatio-* „ *nem*. *Resistendo* autem, quando cogita- „ tio perseverans tollit incentivum pecca- „ ti, quod provenit ex aliqua levi appre- „ hensione. Et hoc contingit *in acedia*: „ quia, quanto magis cogitamus de bonis „ spiritualibus, tanto magis nobis placen- „ tia redduntur: ex quo cessat acedia „.

CONSECTARIUM TERTIUM.

III. Non immerito asseritur, acediam præter oppositionem, quam habet cum præcepto divinæ charitatis, opponi etiam *sanctificatione sabbati*, quatenus præceptum morale est. Idque docet etiam Angelicus Doctor *art.* 3. *ad* 1. dicens: *Acedia contrariatur præcepto de sanctificatione sabbati, in quo, secundum quod est præceptum morale, præcipitur quies mentis in Deo: cui etiam contrariatur tristitia de bono divino.*

CONSECTARIUM QUARTUM.

IV. Recte observat eodem loco Cassianus, *Acediam esse solitariis magis expertam, & in eremo commorantibus infestiorem hostem, ac frequentiorem*, sicut etiam aliis Religiosis, immo, *& viris perfectis*. Sed tamen ait S. Thomas ad 3. *In viris sanctis inveniuntur* quidem *aliqui imperfecti motus acediæ, qui tamen non pertingunt usque ad consensum rationis*, quia his viriliter obsistunt: quod non contingit in Religiosis tepidis, & imperfectis, qui sæpe se acedia, sive tristitia de bonis spiritualibus obrui sinunt; &, *cum spiritu cœperint*, ut Apostoli verbis utar, *carne consummantur*.

CONSECTARIUM QUINTUM.

V. Qui bona deliberatione fastidit, & aversatur spiritualia, ac divina bona, quibus inhærere tenetur, vel ex præcepto naturali, vel ex officio, aut proprii status conditione; lethalis peccati reus est, posita materiæ gravitate: secus veniale. Ita ex doctrina jam producta S. Thomæ: quia motus acediæ, qui pertingit usque ad rationis consensum in fugam, & horrorem divini boni, est ex genere suo lethale pec-

catum ; quod solum *propter imperfectionem actus*, si nempe in sola sensualitate consistat, veniale est.

CONSECTARIUM SEXTUM.

VI. Acedia proprie accepta dicenda non est, siquis fastidiat spirituale bonum, quatenus laboriosum est, aut corpori molestum; sed potius carnalium vitiorum comes: adeoque, si propter molestiam, aut laborem vitandum quis omittat præceptum, ad quod implendum obstringitur, peccat quidem, sed non speciali *acediæ* peccato, specialiterque in Confessione explicando. Unde sufficit, quod accuset se de præcepto, vel quod omisit, vel quod violavit ob laborem, aut molestiam corporis, quam in eo servando patiebatur. Ita pariter ex illa S. Thomæ doctrina: *Similiter non potest dici, quod sit speciale vitium acedia, in quantum refugit spirituale bonum, prout est laboriosum, aut molestum corpori, aut delectationis ejus impeditivum &c.*

CONSECTARIUM SEPTIMUM.

VII. Lethale peccatum est, tametsi non semper *speciale acediæ peccatum*, negligere propriam salutem, mediaque a Christo instituta tamquam ad illam assequendam necessaria, sicut etiam divina mandata, aut officia cujusque propria. Ejusmodi quippe negligentia legi naturali, ac divinæ in materia gravi adversatur. Quam legem satis luculenter expressit S. Petrus Epist. 2. cap. 1. *Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem, & electionem faciatis. Hæc enim facientes non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi.*

CONSECTARIUM OCTAVUM.

VIII. Ejusdem peccati rei sunt, quicumque proficere contemnunt in Christiana, suique status perfectione, sive sæcularis sit, sive Ecclesiasticus, sive Religiosus. Siquidem ex admonitione Christi satis expressa in Parabola talentorum, tenetur unusquique talentum sibi a Deo creditum augere, ac venienti Domino cum fœnore repræsentare; & juxta illud Joannis in Apocalyps. *cap.* 21. dare operam quisque debet, ut *qui justus est, justificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc*. Quod & de semetipso testabatur Apostolus Paulus *ad Philip.* 3. dicens: *Ego me non arbitror comprehendisse. Unum autem, quæ quidem retro sunt, obliviscens; ad ea vero, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu*. In quem locum S. Augustinus *serm.* 169. *de Verb. Apost.* sic ait. *Videtis, fratres, quia viatores sumus. Dicitis: quid est ambulare?* (prout præceperat Apostolus) *Breviter dico: proficere; ne forte non intelligatis, & pigrius ambuletis. . . . Proba te ipsum tu ipse. Semper tibi displiceat, quod es, si vis pervenire ad id, quod nondum es. Nam ubi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixeris: sufficit, & periisti. Semper adde, semper ambula, semper profice. Noli in via remanere: noli retro redire: noli deviare.*

Sed neque prætereunda est pulchra ejusdem loci commentatio S. Bernardi epist. 264. ad Guar. „ Nunquam (inquit) justus „ arbitratur se comprehendisse. Nunquam „ dicit: satis est; sed semper esurit, sitit- „ que justitiam, ut si semper viveret, sem- „ per, quantum in se est, justior esse con- „ tenderet, semper de bono in melius „ proficere totis viribus conaretur. Non „ enim ad annum, sive ad tempus, sicut „ mercenarii, sed in æternum divino se „ mancipat famulatui. . . . . Itaque inde- „ fessum proficiendi studium, & jugis co- „ natus ad perfectionem, perfectio. repu- „ tatur. Quod si studere perfectioni, esse „ perfectum est; profecto nolle proficere,

„ de-

,, deficere est. Ubi ergo sunt, qui dicere ,, solent: *sufficit nobis*; *nolumus esse meliores*, *quam patres nostri*? Non vis proficere? non. Vis ergo deficere? nequaquam. Quid ergo? Sic, inquis, vivere ,, volo, & manere, in quo perveni: nec ,, melior fieri patior, nec pejor cupio. ,, Hoc ergo vis, quod esse non potest. Quid ,, enim stat in hoc sæculo? Et certe de ,, homine specialiter dictum est: *Fugit velut umbra*, *& nunquam in eodem statu permanet*. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? ,, Ideo Paulus ajebat: *Sic currite*, *ut comprehendatis*. Ibi tu, Christiane, fige tui ,, cursus, profectusque metam, ubi Christus posuit suam. *Factus est*, inquit, ,, *obediens usque ad mortem*. Quantumlibet ,, ergo cucurreris, si usque ad mortem non ,, perveneris, bravium non apprehendis ,, &c. "

CONSECTARIUM NONUM.

IX. Acediæ proprie dictæ, atque adeo peccati mortalis reus est, qui ita alienus est ab amore cælestis Patris, & Patriæ, ut cum audit, vel cogitat, filii a Deo esse propositum, ut fit *civis Sanctorum*, *& domesticus Dei*, de hoc tristatur, quemadmodum Cajetanus tradit in Summa, verbo *Acedia*. Idemque judicium ferendum est de eo, quam tædet de quovis spirituali bono ad divinam amicitiam, & beatitudinem ipsi necessario. Si quis autem in particulari tristetur de jejunio, de oratione, de festorum observantia &c., peccat quidem, qua tristatur de bono virtutis; sed illud non est peccatum *acediæ* speciale: quia hujusmodi tristitia pertinet ad vitium illi virtuti oppositum, de cujus bono tristitia est.

CONSECTARIUM DECIMUM.

X. Peccat mortaliter Religiosus, qui tristitiam concipit, ac nutrit de statu, quem amplexus est, aut de tribus Religionis votis, quibus se obstrinxit: quoties hæc tristitia conjunctam habeat voluntatem non adimplendi ea, ad quæ sub gravi culpa obligatus est. Si vero talem voluntatem nequaquam habeat, paratus ea servare, ad quæ tenetur, quavis non obstante difficultate; non videtur ea tristitia peccatum esse mortale. Grave tamen peccatum veniale esse solet, si illi non resistat, sed foveat; & ingens periculum secum affert labendi in mortale.

CONSECTARIUM UNDECIMUM.

XI. Acediæ ejusdem, licet late sumptæ, peccato obstringuntur, quicumque a via prava ad rectam diu conversionem differunt, multoque amplius si illam protrahant ad usque senectutem, aut mortem. Hos graviter monet Spiritus Sanctus Eccles. 5. *Non tardes converti ad Dominum*, *& ne differas de die in diem*. *Subito enim veniet ira illius*, *& in tempore vindictæ disperdet te*. Et *Proverb.* 1. minas horribiles intentat omnibus, qui ita conversionem suam differunt, dicens: *Quia vocavi*, *& renuistis*; *extendi manum meam*; *& non fuit*, *qui aspiceret*. *Despexistis omne consilium meum*, *& increpationes meas neglexistis*; *ego quoque in interitu vestro ridebo*, *& subsannabo*, *cum vobis id*, *quod timebatis*, *advenerit*; *cum irruerit repentina calamitas*, *& interitus*, *quasi tempestas*, *ingruerit*; *quando venerit super vos tribulatio*, *& angustia*. Quapropter Christus Dominus *Joan.* 8. Judæis, in eorumque persona omnibus conversionem suam differentibus ait: *Ego vado*; *& quæretis me*, *& in peccato vestro moriemini*. Hinc S. Bernardus *serm.* 35. *in Cantic.* scribit, tres esse causas, quæ interim occurrunt, & quærentes frustrari solent; ,, Cum, ,, videlicet aut non tempore quærunt, aut ,, non sicut oportet, aut non ubi oportet. ,, Si enim omne tempus aptum est ad quæ-

,, rea-

„ rendum, cur dicit Propheta: *Quærite „ Dominum, dum inveniri potest*? Erit abs- „ que dubio, cum inveniri non poterit: „ & ideo addit, ut invocetur, *dum prope „ est*; quia futurum est jam non prope fu- „ turum. . . . Nunc tempus acceptabile, „ nunc dies salutis sunt; tempus plane & „ quærendi, & invocandi, quando plerum- „ que, & antequam invocetur, adesse sen- „ titur &c."

CONSECTARIUM DUODECIMUM.

XII. Acediosi dicendi sunt, adeoque peccatorum plurimorum, quæ nonnunquam ad lethalem culpam perveniunt, rei evadunt Ecclesiastici, Religiosi, ac Sanctimoniales cum tristitia, & languore divinas laudes persolventes, & ad officia divina, quæ ad spiritualis vitæ Magistris *Opus Dei* merito appellantur, negligenter se conferentes, quæ cum fervore, & alacritate frequentanda sunt, & persolvenda; ac proptereà divinam in se maledictionem arcessunt juxta illud: *Maledictus qui facit opus Dei fraudulenter*, sive negligenter. His proinde inculcanda maxime est admonitio illa S. Bernardi *serm. 47. in Cant.* Moneo, *dilectissimi, pure semper, ac strenue divinis interesse laudibus. Strenne quidem, ut, sicut reverenter, ita & alacriter Domino adsistatis; non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, non integra transilientes, non fractis, & remissis vocibus, muliebre quiddam balba de nare sonantes, sed virili, ut dignum est, & sonitu, & affectu voces Sancti Spiritus depromentes.*

CONSECTARIUM DECIMUMTERTIUM.

XIII. Rancor, qui proles acediæ est, ad culpam lethalem pertingit quoties homines præsertim subditi Superioribus qui ipsos corripiunt, indignantur, eosque propterea odio prosequuntur, quod illos ad meliora compellant. Id satis constat ex Scripturæ verbis Proverb. cap. 29. *Viro, qui corripientem dura cervice contemnit, repentinus ei superveniet interitus; & eum sanitas non sequetur*. Et Luc. 10. ubi Christus ait: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me*. Quare graviter peccant tum Laici, qui Parochis, tum Clerici, qui Episcopis, aut Vicariis eorum vitia corripientibus, tum Religiosi suis Superioribus Monasticam disciplinam instaurare volentibus, succensent, illosque propter hoc exosos habent.

CONSECTARIUM DECIMUMQUARTUM.

XIV. Pusillanimitatis, quæ inter filias acediæ numeratur, peccatum & quidem lethale incurrit, qui rebus arduis, & ad salutem necessariis peragendis cæteroquin idoneus, ex sola animi parvitate ab iis se subducit; aut ministeria, ac officia sibi præcepto Superioris imposita pertinaciter respuit. Id colligitur ex doctrina S. Thomæ tradita 2. 2. q. 133. art. 1. ubi inter alia profert authoritatem Christi apud Matthæum 25. & Lucam de servo, qui acceptam pecuniam Domini sui fodit, in terram; *nec est operatus ex ea propter quemdam pusillanimitatis timorem*: & ob hoc ejectus in *tenebras exteriores*: tum Sancti Gregorii Magni in *Pastoral.* dicentis, *quod illi, qui prodesse utilitati proximorum in prædicatione refugiunt, si districte judicentur, ex tantis rei sunt, quantis venientes ad publicum prodesse potuerunt*. Hinc ad objectum sibi Moysis, & Jeremiæ exemplum, qui, dum essent digni officio, ad quod assumebantur a Deo, uterque tamen eorum humiliter recusabat; respondet *ad 4.* quod *Moyses, & Jeremias digni erant officio, ad quod divinitus eligebantur ex divina gratia: sed ipsi considerantes propriæ infirmitatis insufficientiam recusabant; non tamen pertinaciter, ne in superbiam laberentur*. Ho-

Horum Sanctorum exemplum imitari debet, qui ad aliquod munus Ecclesiasticum assumitur, cui pares sunt ejus vires. Potest enim illud ex humilitate recusare; sed si præceptum Superioris accedat, pertinaciter obsistere minime debet, sed munus injunctum suscipere Divino fretus auxilio; quod tunc ipsi minime defuturum confidere jure potest. Unde S. Gregorius in *Past.* de Moyse assumpto ad munus regendi universum populum Israel, ait: *Superbus fortasse esset, si ducatum plebis innumeræ sine trepidatione susciperet; & rursus superbus existeret, si Authoris imperio obedire recusaret.*

CONSECTARIUM DECIMUMQUINTUM.

XV. Immoderatus somnus, qui unus est ex acediosi hominis characteribus, de se quidem nonnisi leve peccatum est; quoties nempe nimium somno indulgetur præter leges necessitatis, quæ par in omnibus non invenitur. Ad temperantiam namque pertinet moderari somnum, prout cuique expedit ad quietem a labore, qua indigemus. Gravius autem peccatum est hæc immoderatio in Ecclesiasticis, & Religiosis viris, quos impedit, ne orationi, aut studio vacent: in Magistratibus, & iis, qui Rempublicam administrant; aliisque, quibus incumbit cura negotiorum vel ad se, vel ad proximum pertinentium. Quandoque etiam lethale peccatum est, cum ex nimio, & immoderato somno directe, vel indirecte impeditur aliquis ab executione præcepti; ut siquis diebus festis somno indulgere malit, quam Sacro audiendo interesse; vel noctem integram in ludis, ac choreis consumere; & mane in lecto se collocans a somno ante meridiem non excitetur. Idemque judicium fit de aliis præceptis vel naturalibus, vel Ecclesiasticis, quorum executionem immoderatus somnus impediret.

CONSECTARIUM DECIMUMSEXTUM.

XVI. Otium iners, ac desidiosum, quod ex acedia progigni solet, peccatum est, & sæpe peccati lethalis occasio. Peccatum esse liquet ex eo, quod adversus ordinem naturæ est, quod homo tempus consumat in rebus otiosis, & inutilibus, quod in seriis, & gravibus impendere deberet. Occasionem vero plurium peccatorum nedum venialium, verum etiam mortalium Sacræ Litteræ, Ecclesiæ Patres, & spiritualis vitæ Magistri unanimiter esse docent; unde & ab eo fugiendo summopere nos hortantur. Ecclesiast. cap. 53. dicitur: *Multam malitiam docuit otiositas.* Et *Ezech.* 16. de Sodoma: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ superbia, saturitas panis, abundantia, & otium ipsius.* S. Bernardus Tract. *de gradibus Humilitatis cap.* 10. animadvertit, otiositatem mentis primos parentes in peccatum præcipites egisse, verba ad Evam ita convertens: *Tu quoque, o Eva, in paradiso posita es, ut cum viro opereris, & custodias illum; si injunctum perfeceris, quandoque transitura ad melius, ubi nec opus sit te in aliquo opere occupari, nec de custodia sollicitari . . . . . Nisi mens minus se curiose servaret, tua curiositas tempus vacuum haberet. Et si culpa non est, culpæ tamen occasio est, & indicium commissæ, & causa est committendæ. Te enim intenta ad aliud, latenter interim in cor tuum serpens illabitur, blande alloquitur; blanditiis rationem, mendaciis timorem compescit &c.*

Quare S. Augustinus, sive Author sermonum ad Fratres in Ermo *serm.* 17. ait: *Quid otiose agere potes, nisi opera carnis; Nunquam quis civis cælorum erit, si otiositatem amaveris.* Hoc documentum sequutus S. Carolus Borromæus in Instruct. Confess. *nimiam otiositatem* numerat inter proximas peccati mortalis occasiones, in quibus positus homo Sacramentali absolutione donari nequaquam debet, donec illas omnino deseruerit.

CON-

CONSECTARIUM DECIMUMSEPTIMUM.

§ XVII. Hinc, rei peccati *evagationis mentis circa illicita*, quam postremam dicimus esse acediæ filiam, existimandi sunt inquieti illi, & curiosi homines, quibus nihil negotii est, nihil pensi, nisi ut audiant, vel referant aliquid novi; nisi ut in res, & actiones alienas inquirant, & nullis occupati negotiis, aliis negotia facessunt, & familias, aut rempublicam inquieti animi desultoria levitate perturbant. Hos Apostolus Paulus 2. *ad Thessal. cap.* 3. delineat, & acerrime reprehendit dicens: *Siquis non vult operari, nec manducet. Audivimus enim inter vos quosdam ambulare inquiete, nihil operantes, sed curiose agentes. Iis autem, qui ejusmodi sunt, denunciamus, & obsecramus in Domino Jesu Christo, ut cum silentio operantes suum panem manducent.* In hoc peccato maxime versantur Clerici, & Monachi otiosi, inquieti, gyrovagi, qui huc illuc discurrere amant; qui, ut Athenienses, quos memorat idem Apostolus, *ad nihil aliud vacant, nisi dicere, aut audire aliquid novi*; qui Superioribus inobedientes sunt, æqualibus infesti; inferioribus intolerabiles, sibimetipsis graves; quibus nec oratio sapit, nec studium, sed iners otium placet. Hujusce etiam peccati reæ sunt tum Moniales in Cœnobiis laxioribus degentes, tum maxime mulieres sæculares; quæ, ut scribit Apostolus 1. ad Timoth. 5. *Otiosæ discunt circuire domos: non solum autem otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes, quæ non oportet.* Has quoque describit Salomon *Proverb.* 7. de muliere meretrice loquens; quæ, ut ait, *garrula, & vaga, quietis impatiens nec valens in domo consistere pedibus suis, nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos insidiatur.*

Ex hac mentis evagatione plura alia peccata proficisci solent, sæpe gravia, ac lethalia. Ut enim advertit S. Gregorius Magnus *lib.* 7. *Moral. c.* 17. „ Quibusdam ruinæ „ suæ gradibus desidiosa mens in foveam „ lapsus impellitur. Nam dum otiosa verba „ cavere negligimus, ad noxia pervenimus; „ ut prius loqui aliena libeat, & postmodum „ detractionibus eorum vitam, de quibus „ loquitur, lingua mordeat; quandoque „ autem usque ad apertas contumelias erumpar. Hinc irarum feminantur stimuli, „ oriuntur rixæ, accenduntur faces odiorum, pax tota extinguitur cordium &c. „ Quod autem multiloquio quisque serviens „ rectitudinem justitiæ tenere non possit, „ testatur Propheta, qui ait: *Vir linguosus* „ *non dirigetur in terra*. Hinc Salomon ait: „ *In multiloquio non deerit peccatum &c.* Hinc „ Jacobus dicit: *Siquis putat se religiosum* „ *esse, non refrænans linguam suam, hujus* „ *vana est religio* &c.

REFLEXIO.

Nullus acediosus, & languidus in via Dei, æternæque salutis suæ summo terrore affici non deberet, totisque artubus contremiscere, dum audit formidabilem illam sententiam ex ore Jesu Christi in Apocalypsi prolatam, quam Evangelistæ Joanni scribendam præcepit Episcopo Ecclesiæ Laodiciæ, omnibusque in ejus persona fidelibus: *Hæc dicit testis fidelis, & verus. Scio opera tua, quia neque frigidus es, neque calidus. Utinam frigidus esses, aut calidus! Sed quia tepidus es, & nec frigidus, nec calidus, incipiam te evomere ex ore meo.* Satis quippe ex ipsismet terribilis sententiæ verbis manifestum est, quid Christus significandum voluerit: nimirum, ut præclare adnotat in hunc locum Richardus a S. Victore, Episcopus ille tepidus „ existimabat solam sibi sufficere fidem, non animadvertens necessariam esse charitatem, & charitatis (fervoris) actionem; in sola confidens fidei „ cognitione, & Sacramentorum perceptione: meliusque illi fuisset infidelitate permansisse, quam accepta fide tepide vivere,

„ vere, nec opera fidei exercere; non „ quod esset hoc minus, sed quia minus „ esset malum, & forsitan ad fidem aliquando conversus citius, ac levius ad veram „ justitiam consurgeret, quam nunquam diu „ in sola fide per teporem resolutus, & inutilem securitatem deceptus acciperet, „ inaniter confideret, ac superbiret. Dicit „ ergo: *Utinam frigidus esses, aut calidus!* „ quasi diceret: Utinam in fide talis esses, „ qualis esse deberes; quia tunc vere justus „ esses: vel saltem adhuc in infidelitate „ positus esses; quia & propter ignorantiam minus peccatum haberes, & gratia „ quandoque conversionis accepta, citius „ ad veram justitiam pertingere posses. „ Quod autem malum ipsius teporem sequatur, adjungit dicens: *sed quia tepidus es,* „ *& nec frigidus, nec calidus, incipiam te* „ *evomere ex ore meo*. Notandum, quod „ non dixit: *evomam*; sed *incipiam evomere;* „ quia, qui per teporem resolvitur, non „ subito, nec ex toto a gratia deseritur, „ ut raptim ad malum relabatur; sed gratia deserente, & ipso primum minima, „ deinde majora contemnente, paulatim „ succiditur, & gradatim a summis ad ima „ descendit, & tandem præcipitanter ad „ ima ruit: & pulchre ad similitudinem ibi „ dixit: *Incipiam te evomere ex ore meo*; „ quia electi quique quasi cibus in stomacho „ per naturalem calorem decocti, per dilectionem membra Christi fiunt per veram „ justificationem; & tepidi sive dilectione „ crudi evomuntur per reprobationem [6].

Quæ autem pœnæ per hunc *vomitum* indigitentur, enucleatius expono, ut majorem funesti hujusce tepiditatis timorem, & horrorem incutiam. *Vomitus* metaphora, qua Dominus utitur, proxime quidem referenda non est ad damnationem sempiternam, hæc enim non tepidis duntaxat, sed peccatoribus omnibus a Deo intentatur; sed ea repræsentatur detestatio ipsius Dei irreconciliabilis. Tunc vero acediosus, ac tepidus aptissime dicitur a Christo *evomi*, cum induratur in peccato, & quodammodo projicitur extra curam Providentiæ divinæ. Hujus autem comminationis particula, quæ propter venialem etiam teporem merito timeri debet, importat privationem illorum auxiliorum, quæ non conceduntur justis omnibus, sed iis tantummodo, quos Deus majori favore prosequitur. Quam grave porro periculum inde immineat labendi in peccata lethalia, ac tandem in animi obdurationem, id spiritualium virorum considerationi relinquendum puto. Addo tamen, comminationem hanc sic expositam teporem respicere, ac per eam doceri fideles, esse ipsissimam viam ad obdurationem in peccato. Qua sententia nihil aptius ad tepidos deterrendos proponi potuit, utpote qui putent, se valde alienos esse ab hac obduratione, & valde eam detestari.

Hujusce textus allata expositio eo magis tamquam vera existimanda est, quod consona sit iis, quæ in Evangelio leguntur. Quo enim illa collineant, nisi ut probent, tepidos, & desidiosos in salutis negotio a Deo tandem deseri, & desertos ob gratiæ, & misericordiæ subtractionem obdurari in malo, atque adeo sempiterna maledictione puniri? Enimvero, quod tepidis, & socordibus auferantur dona, & auxilia cælestia, liquet quam maxime ex Parabola jam commemorata de servo inutili, qui talento sibi a Domino tradito propter suam inertiam privatus est; datoque alteri servo strenuo, ac diligenti. *Omni enim habenti dabitur, & abundabit: si autem, qui non habet, & quod habet* (seu quod videtur habere, ut explicat S. Hieronymus), *auferetur ab eo*. Usque adeo verum est, occulto Dei judicio semper justo tepidos cælestibus donis destitui, quippe quæ ea veluti in terra defossa criminoso suæ salutis fastidio, nihil sibi profutura detineant. *Omni igitur habenti dabitur, & abun-*

abundabit; homines scilicet bene divinis auxiliis, & beneficiis usos, atque adeo in obsequio, & servitio divino strenue laborantes Deus in dies uberiore gratia, & beneficentia ditabit: contra vero suis talentis, quotquot habuerunt, aut habere visi sunt, privabit eos, qui jam habitis bene usi non fuerint.

Deum ita se gerere erga segnes, & acediosos illos tum bonis divinis exuendo, tum etiam horrenda maledictione plectendo, ita ut nullum unquam fructum a charitatis radice prodeuntem, ac perseverantem afferant, satis quoque superque probat Parabola de ficulnea ab ipso Christo æterna sterilitate damnata. Christus videlicet esuriens ad arborem accessit, quæsivit in ea fructum, & non inveniens arbori sterilitatem æternam imprecatus est dicens: *Nunquam ex te fructus nascatur in æternum*; & confestim *arefacta est ficulnea*. Hujusmodi maledictio nemini alieno tempore in insontem ficulneam impressa videatur. Non enim Christus vel ex inediæ impatientia, vel ex impotenti iracundia maledixit; sed eo facto grande mysterium Christianis hominibus adversus acediam maxime profuturum declarare voluit. Nam, ut a Sanctis Patribus Hilario, Chrysostomo, Hieronymo observatum est, ficulnea Synagogam adumbravit. Ad Synagogam Christus de cælo delapsus est dilecti populi salutem esuriens; illam ipsam Synagogam aspexit velut arborem patulis ramis diffusam, quæ luxurianti quidem, lætaque frondium amœnitate viresceret, & nullo gauderet fructu, quo suam esuriem, inediamque recrearet: ideoque illi pœnam perpetuæ sterilitatis irrogavit. Judæi nimirum sibi plaudebant magnificis, & inanibus legis Mosaicæ verbis, passim prædicabant Templum, legales cæremonias, traditiones antiquas, quibus præ cæterarum gentium multitudine cælitus donati fuerant, cum interim nuda Religionis specie contenti, nullos bonorum operum fructus ederent, atque ita ipsi Deo nauseam ingererent, & in se implacabilem ejus iracundiam concitarent. Unde damnatus est contumax ille populus maledictione, & ariditate; scilicet derelictus a Deo fuit, & reprobatus, ut instar arboris arefactæ sterilesceret, nec ullum solidæ justitiæ fructum proferret.

Hæc maledictio, qua percussus est Hebræus populus, ut præclare observat Origenes *tract. 17. in Matth.* æque cadit in tepidos illos Christianos qui satis habent proferre virtutum folia, idest extrinsecus quidem Christi fidem profiteri, & etiam aliqua exterioris pietatis, ac religionis opera peragere; cum tamen nullos edant solidiorum virtutum, & veræ Christianæque pietatis fructus. Quare cum Deus tam terribili maledictione, & gratiæ suæ subtractione plectat acediosos, quid nisi omnimoda bonorum cælestium egestas illis pertimescenda est? Hanc iisdem egestatem, atque penuriam ubique comminantur, ac prænunciant Sacræ Litteræ. Unde *Proverb.* 10. dicitur: *Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortium divitias parat*. Et cap. 20. *Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat; aperi oculos tuos* &c. Et cap. 21. *Cogitationes robusti semper in abundantia. Omnis autem piger semper in egestate est*. Et cap. 28. *Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: Qui autem sectatur otium, replebitur egestate*. Quid ergo expectare sibi possunt inertes, ac tepidi, præter egestatem cælestium bonorum, quæ per acediam fastidiunt & negligunt; ac postmodum æterna supplicia, quibus in futura vita sunt afficiendi? Timere, ac formidare debent exemplum præfati servi inutilis, quem Judex inexorabilis duplici pœna mulctavit; egestate nimirum, verbis illis significata: *Tollite ab eo talentum* &c. & supplicio sempiterno sequentibus expresso: *Inutilem servum ejicite in tenebras exteriores; ibi erit fletus, & stridor dentium*.

Ex

Ex quibus omnibus ecquis non colligat, quanta sibi cura cavendum sit ab hoc tam periculoso vitio: quantumque studii impendere debeat, ut, si forte in illud jam inciderit, illud a se statim omnino abigat, ac remedia necessaria adhibeat, quibus a miserrimo statu, in quo jacet, emergat? Porro remedia, quæ adversum acediam suggerunt Sancti Patres, ac vitæ spiritualis Magistri, sunt hæc potissimum. Primum ex S. Thoma eruitur 2. 2. *quæst.* 35. *art.* 1. *ad* 4. nempe frequens cogitatio bonorum spiritualium, piorumque librorum assidua lectio: *Quia quanto magis cogitamus de nobis placentia redduntur; ex quo cessat acedia*. Præcipue vero efficax est meditatio vitæ, & mortis Christi, ac lectio actionum Sanctorum, quibus ad eorum imitationem, & ad vitæ fervorem accendimur.

Alterum est continua Dei præsentia in operibus nostris. Si enim attente consideremus, Deum esse inspectorem, ac Judicem omnium, quæ agimus fieri non potest, ut, socordia, & languore penitus abjecto, ea diligenter, ac ferventer non operemur. Ut enim ait S. Bernardus *serm.* 2. *in Psal.* Qui habitat: *Quomodo poterit negligens fieri, qui intuentem se Deum nunquam desinit intueri?*

Tertium remedium est jugis memoria Novissimorum; mortis scilicet, tremendi Judicii Dei, Inferni, & sempiterne Beatitudinis. Cogitemus ea Christi Domini monita apud S. Joannem: *Venit hora, quando nemo potest operari. Ambulate, dum lucem habetis, ut non vos tenebræ comprehendant*. Cogitemus illud Apostoli ad Galat. 6. *Quæ seminaverit homo, hæc & metet: quoniam qui seminat in carne sua, & metet corruptionem: qui autem seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam. Bonum autem facientes, non deficiamus: tempore enim suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus, operemur bonum*. Cogitemus, quod exacta hac miserrima vita, *tempus* bene operandi *non erit amplius*: quod ad inferos damnati frustra tempus requirunt, quibus ob abusum temporis hic concessi sola supererit exilii a Dei Regno, ac pœnarum æternitas. Cogitemus tandem, ac sæpe sæpius meditemur, quod *non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis*; &, *quod in presenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis, quæ videntur, sed quæ non videntur*.

Postremum, præter alia, quæ afferri possent, remedium est oratio, qua Deum continuo deprecemur, ut in nobis *augeat fidei, spei, & charitatis augmentum*; &, *ut mereamur sanctis operibus*, ac studiosa mandatorum observantia *assequi, quod promittit, faciat nos amare, quod præcipit*, quemadmodum orat nomine Fidelium Sancta Mater Ecclesia; *faciat*, quod scilicet impleamus illud, quod jussit apud Marc. cap. 13. *Videte, vigilate, & orate*; quod & sæpe inculcat apud alios Evangelistas. *Videamus* igitur, & perperim meditemur tum quod Deus promisit, tum quod comminatus est. *Vigilemus*, ut Diaboli insidias evitemus; nec mundus, & caro a via veritatis nos abducant, sed in mandatis Dei semper ambulemus. *Oremus*, ut hæc strenue perficiamus. *Ignis sancte*, dicam, & concludam cum Augustino, *qui semper ardes, & nunquam extingueris*, accende me, ut toto corde, toto spiritu viam curram mandatorum tuorum; teque semper ardenter diligendo ea demum merear assequi bona, *quæ præparasti diligentibus te*.

APPENDIX

De quibusdam Peccatorum generibus.

CAPUT I.

De Peccatis in Spiritum Sanctum.

DOCTRINA.

I. *Gravitas peccati in Spiritum Sanctum.*
II. *Notio ejusdem juxta Ecclesiæ Patres, & D. Thomam, ex quo ejus definitio colligitur.*
III. *Divisio peccatorum in Spiritum Sanctum a S. Thoma illustrata.*
IV. *De primo peccato in Spiritum Sanctum; scilicet* præsumptione de divina misericordia.
V. *De altero peccato in Spiritum Sanctum; nimirum* desperatione.
VI. *De tertio peccato in Spiritum Sanctum; nempe* impugnatione agnitæ veritatis.
VII. *De* fraternæ gratiæ invidentia, *quarto in Spiritum Sanctum peccato.*
VIII. *De* impœnitentia, *quinto peccato in Spiritum Sanctum. Quid proprie hic eo nomine veniat.*
IX. *De postremo peccato in Spiritum Sanctum; videlicet* obstinatione.

§. I.

Peccati in Spiritum Sanctum *gravitas, ac notio apud Sanctos Patres. Quid sentiat D. Thomas.*

I. GRAVISSIMA esse peccata, quæ dicuntur *in Spiritum Sanctum*, quis in dubium vertat, cum & eorum naturam consideràt, & locutiones, quæ de ipsis habentur in Sacris Scripturis; easque præsertim, quæ dictæ leguntur a Christo Domino tum apud Matth. cap. 12.? nimirum: *Dico vobis; omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus; Spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro*. Tum apud Marc. cap. 3. *Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemiæ, quibus blasphemaverit. Qui autem blasphemaverit in Spiritum Sanctum, non habet remissionem in æternum: sed reus erit æterni delicti.*

II. Non eadem est peccati in Spirirum Sanctum apud Ecclesiæ Patres notio, & expositio. Quidam enim intellexerunt blasphemiam proprie dictam, qua quis opera divinæ bonitatis blasphemat, sicuti Pharisæi, qui divina opera Christi, & miracula, quæ patrabat, Principi Dæmoniorum tribuebant, ac propterea dixerunt, hanc blasphemiam esse peccatum in Spiritum Sanctum, quia *divinæ bonitatis opera* peculiari quadam ratione Spiritui Sancto attribuuntur. Atque ita intelligunt Athanasius, Hilarius, Chrysostomus, Hieronymus, & Ambrosius. Alii peccatum in Spiritum Sanctum existimant, ut S. Augustinus, impœnitentiam usque ad finem vitæ; eo quod istud duntaxat nunquam remittatur, cum cætera quæcumque peccata pœnitentibus condonentur. Alii peccatum in Spiritum Sanctum dixerunt illud, quod ex certa malitia committitur; hoc est ex ipsa *electione mali*.

Tres hasce sententias refert Doctor Angeli-

gelicus 2. 2. *q.* 14. *art.* 1. Et quamvis nullam ipsarum improbet, in tertiam tamen concedit, quam ita explicandam, & intelligendam censet. „ Quod peccetur „ (inquit) *ex certa malitia*; contingit „ dupliciter. Uno modo ex inclinatione „ habitus vitiosi, qui *malitia* dicitur: & „ sic non est idem peccare ex malitia, „ quod *peccare in Spiritum Sanctum*. Alio „ modo contingit ex eo, quod per contemptum abjicitur, & removetur id, „ quod electionem peccati poterat impedire; sicut *spes* per *desperationem*, & „ *timor* per *præsumptionem*, & quædam „ alia hujusmodi. Hæc autem omnia, „ quæ peccati electionem impediunt, sunt „ effectus Spiritus Sancti in nobis. Et „ ideo sic ex malitia peccare est peccare „ in Spiritum Sanctum. „ Ex quibus hæc peccati in Spiritum Sanctum colligi definitio valet:

Peccatum in Spiritum Sanctum est illud, quo abjicitur, aut contemnitur id, quod peccatum impedire, aut removere potest.

Constat hæc definitio ex allata S. Thomæ doctrina. Non itaque peccatum in Spiritum Sanctum est peccare ex certa malitia, sive ex inclinatione pravi habitus, qui *malitia* appellatur, de qua egimus suo loco: sic enim peccatum omne dici potest in Spiritum Sanctum; sed quando ea est alicujus malitia, ut sciens, & volens per contemptum abjiciant ea, quæ possent vel impedire, vel removere peccatum. Siquidem peccatum hujusmodi adversatur *bonitati*, *quæ speciale attributum est* Spiritus Sancti. Sicut enim *Patri* appropriatur *potentia*, & *sapientia Filio*: unde peccatum in Patrem dicitur esse *peccatum ex infirmitate*; peccatum autem in Filium dicitur *peccatum ex ignorantia*: peccatum vero in Spiritum Sanctum dicitur *peccatum ex certa malitia*; quæ specialiter opponitur bonitati in sensu explicato.

§. II.

Divisio exponitur peccatorum in Spiritum Sanctum.

III. Sex esse peccata in Spiritum Sanctum, concors est Theologorum cum S. Thoma sententia; videlicet *desperatio*, *præsumptio*, *impœnitentia*, *obstinatio*, *impugnatio veritatis agnitæ*, & *invidentia fraternæ gratiæ*. Quam divisionem eleganti ratione S. Doctor illustrat hic *art.* 3. „ Secundum quod (ait) peccatum in Spiritum Sanctum tertio modo (jam exposito) accipitur, convenienter prædictæ „ species ei assignantur. Quæ distinguuntur secundum remotionem, vel contemptum eorum, per quæ potest homo ab „ electione peccati impediri. Quæ quidem „ sunt vel ex parte *divini judicii*, vel ex „ parte *donorum ipsius*; vel etiam ex parte *ipsius peccati*. Avertitur enim homo „ ab electione peccati ex consideratione „ *divini judicii* (quod habet justitiam cum „ misericordia), & per *spem*, quæ consurgit ex consideratione misericordiæ remittentis peccata, & præmiantis bona: „ & hoc tollitur per *desperationem*. Et iterum per *timorem*, qui consurgit ex consideratione divinæ justitiæ punientis peccata: & hic tollitur per *præsumptionem*; „ dum scilicet aliquis præsumit, se gloriam posse adipisci sine meritis, vel veniam sine pœnitentia ".

„ Dona autem Dei, quibus retrahimur „ a peccato, sunt duo; quorum unum est „ *agnitio veritatis*, contra quod ponitur „ *impugnatio veritatis agnitæ*: dum scilicet „ aliquis veritatem fidei agnitam impugnat, ut licentius peccet. Aliud est auxilium interioris gratiæ, contra quod

„ poni-

„ ponitur *invidentia fraternæ gratiæ* : dum „ scilicet aliquis non solum invidet personæ fratris, sed etiam invidet gratiæ Dei „ crescenti in Mundo ".

„ Ex parte vero peccati duo sunt, quæ „ hominem a peccato retrahere possunt. „ Quorum unum est inordinatio, & turpi- „ tudo actus, cujus consideratio reducere „ solet in homine pœnitentiam de pecca- „ to commisso. Et contra hoc ponitur *im-* „ *pœnitentia*; non quidem eo modo, quo „ dicit permanentiam in peccato usque ad „ mortem, sicut supra impœnitentia acci- „ piebatur (sic enim non esset speciale „ peccatum, sed quædam peccati circum- „ stantia) : Sed accipitur hic *impœniten-* „ *tia*, secundum quod importat *propositum* „ *non pœnitendi*. Aliud autem est parvitas, „ & brevitas boni, quod quis in peccato „ quærit secundum illud Rom. 10. *Quem* „ *ergo fructum habuistis tunc in illis, in* „ *quibus nunc erubescitis* ? Cujus considera- „ tio inducere solet hominem ad hoc, quod „ ejus voluntas in peccato non firmetur. „ Et hoc tollitur per *obstinationem*; quan- „ do scilicet homo firmat suum propositum „ in hoc, quod peccato inhæreat. Et de „ his duobus dicitur Jerem. 8. *Nullus est*, „ *qui agat pœnitentiam super peccato suo*, „ *dicens: quid feci* ? quantum ad primum. „ *Omnes conversi sunt ad cursum, quasi equus* „ *impetu vadens ad prælium* quantum ad se- „ cundum ". Hæc S. Thomas, cujus doctrinæ brevem aliquam explicationem appingam, in medium productis exemplis, quibus homines hæc peccata in Spiritum Sanctum incurrunt.

IV. Primo itaque quoad *præsumptionem* spectat, peccant in Spiritum Sanctum, qui fiducia divinæ misericordiæ freti audacter peccata committunt, abjecta omni consideratione divinæ justitiæ, ac timoris Dei; illudque saltem animo repetere solent: *Miseratio Domini magna est : multitudinis peccatorum meorum miserebitur*, ut habetur Ecclesiast. 5. sive qui juxta Apostoli effatum, *divitias bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis contemnunt, ignorantes, quoniam illos benignitas Dei ad pœnitentiam adducit*, aut deberet adducere; sola sæpe fide in Christum sibi blandientes, ac æternam felicitatem sibi promittentes, quamvis in cœno peccatorum immersi, ab eo nullatenus emergere curent.

V. Sed & non minus peccant in Spiritum Sanctum ex opposito *per desperationem*, qui spem omnem impetrandæ peccatorum veniæ, adeoque & consequendæ salutis abjiciunt; dicuntque cum impio Caino : *Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear*; vel Judam proditorem imitantur, qui post nefarium facinus desperatione suæ salutis abreptus, laqueo sibi mortem conscivit. Hi, dum mentis oculos avertunt a Deo, cujus *proprium est misereri semper, & parcere*, & *miserationum non est numerus*, qui nunquam abs se peccatorem rejicit, quoties ex corde ingemuerit, & ad ipsum convertatur; sed veluti amantissimus, & benignissimus Pater recipit, &, uti filium prodigum, amplectitur; propter cæcitatem cordis ipsorum semetipsos desperantes in omne vitiorum genus tradunt, nihilque amplius cogitant de sua salute.

VI. Tertio peccant in Spiritum Sanctum peccato *impugnationis agnitæ veritatis*, qui præsertim in sinu Catholicæ Ecclesiæ geniti, ac enutriti, fidei, ac Religionis Christianæ veritatem, non ex ignorantia, sed ex malitia studiose oppugnant. Hi sunt, quos Apostolus Petrus *Epist.* 2. *cap.* 2. redarguit *Magistri mendaces, qui introducunt sectas perditionis; homines corrupti mente, reprobi circa fidem, attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentes mendacium, subversi: & proprio judicio condemnati*; prout erat Apostolorum tempore inter alios Elimas Magus, acerrimis

mis hisce verbis objurgatus a S. Paulo: *O plene omni dolo, & omni fallacia, fili Diaboli, inimice omnis justitiæ, non desinis subvertere vias Domini rectas*; ac prout fuerunt sequioribus sæculis Arius, Macedonius, Nestorius, Eutyches, Manes &c. ac subinde Zuinglius, Lutherus, Calvinus, Socinus uterque &c. Horum numero accensendi sunt juxta Canon. *Violatores* Causa XXV. *qu.* 1. *qui contra Sacros Canones, non necessitate compulsi, sed libenter aliquid, & proterve agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio manifesta unum genus est blasphemantium Spiritum Sanctum: quia contra eum agit, cujus nutu, & gratia sancti Canones conditi sunt.*

VII. Rei quarto loco sunt peccati in Spiritum Sanctum, qui *fraternæ gratiæ invident*: dolentque graviter de affluentia, vel augmento virtutum, aut donorum Dei, de quibus proximus excellit. Hujusmodi erant ii, qui in *Actibus Apostolorum* referuntur, qui ex Judæis ad Christianam Religionem conversi Apostolorum prædicatione, nascentem Evangelii gratiam Gentibus invidebant: quemadmodum & *Alexander* ille *Ærarius*, qui gravia mala intulit Apostolo Paulo, & prædicationi illius magnopere obstitit. S. Augustinus *lib.* 1. *de serm. Dom. in monte* existimat, *fraternæ charitatis invidentiam* peccatum illud esse, de quo S. Joannes 1. *Epist. cap.* 5. ait: *Est peccatum ad mortem: non pro illo dico, ut roget quis.* Sic enim scribit cap. 22. *Peccatum fratris ad mortem puto esse, cum post agnitionem Dei per gratiam Domini nostri Jesu Christi, quisque oppugnat fraternitatem, & adversus ipsam gratiam, qua reconciliatur est Deo, invidentiæ facibus agitatur.* Peccatum, inquam, istud *ad mortem est*, cujus rei ab Ecclesiæ orationibus excluduntur, si in hac perversitate vitam suam compleverint, ut idem S. Doctor exponit *lib.* 1. *Retract. cap.* 19. inquiens: „ Peccatum non ad mortem „ est, si quisquam non amorem a fratre „ alienaverit, sed officia fraternitatis debita per aliquam infirmitatem animi non „ exhibuerit. Quapropter & Dominus in „ Cruce ait: *Pater ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.* Nondum enim gratiæ Spiritus Sancti participes facti societatem sanctæ fraternitatis inierant. Et „ S. Stephanus orat pro eis, a quibus lapidabatur: quia nondum Christo crediderant, neque adversus illam communem gratiam dimicabant. Et Apostolus „ Paulus propterea, credo, non orat pro „ *Alexandro*: quia jam frater erat, & *ad mortem*, idest *invidentia* fraternitatem „ oppugnando, peccaverat. Pro his autem, qui non obruperant amorem, sed „ timore succubuerant, orat, ut eis „ ignoscatur “.

VIII. Quoad quintum peccatum in Spiritum Sanctum attinet, scilicet *impœnitentiam*; illud incurrunt, qui animo prorsus obfirmato in peccatis perseverant, nec ullis vel admonitionibus, vel minis, vel flagellis a pravo instituto se revocari sinunt. Sic Rex Pharao, cujus *cor*, ut sæpe dicit Scriptura, *induratum erat*, ne Dei populum a servitute dimitteret, licet toties a Moyse admonitus, ac tot flagellis Dei attritus. Sic & Judæi, quibus pertinaciam plane invincibilem S. Stephanus Protomartir objecit; *Dura cervice, incircumcisis cordibus, & auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Sic etiam hujus peccati *impœnitentiæ* rei merito dicendi sunt, qui in suis delictis obdurati, sin minus ore, animo certe, actisque dicunt Deo ipsos vocanti: *Recede a nobis; scientiam viarum tuarum nolumus*, quemadmodum & illi, qui nedum peccata sua non deflent, sed pertinaciter defendunt; non solum ea non confitentur, sed in illis impudenter gloriantur, qui potentes in iniquitate, ac *in profundum peccatorum venientes, contemnunt, & so-*

& secundam duritiam suam, & impœnitens cor, thesaurizant sibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei.

IX. Demum in sextum, quod a præcedente parum differt, peccatum in Spiritum Sanctum, *obstinationem* videlicet, cadunt, qui abs se omnem abjiciunt consi lerationem salutarem, quæ prodesse posset, ut a peccatis, in quibus miserrime jacent, resurgerent, aut saltem impedire, ne voluntas ipsorum magis in peccato firmetur: unde peccatorum suorum nullum finem, modumque facientes, nolle se unquam pœnitentiam agere proponunt. Horum sicuti vita, ita & mors pessima est; qui extinguentes in semetipsis Spiritum Dei, & obdurati fallacia peccati, cujus nunquam turpitudinem, & mala, quæ secum affert tum in hac, tum in futura vita, contemplantur, & contemplari renuunt, similes sunt iis, qui intra se dicebant: *Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum*. Horum peccatum proprie *ad mortem est*, & de illo præcipue verum est, quod *non habet remissionem neque in hoc sæculo, neque in futuro*, ut Christus ait: *Quia*, subdit S. Augustinus *Serm. 71. de verb. Dom.* sola *pœnitentia*, quam isti a se longius removent, *impetrat remissionem in hoc sæculo, quæ valeat in futuro*.

CAPUT II.

De Peccatis omissionis.

DOCTRINA.

I. *Quid sit peccatum omissionis.*
II. *Quandonam peccatum omissionis imputetur. Prout externum est, illud incurritur, dum tempus est ponendi actum.*
III. *Sancti Thomæ doctrina sacris Canonibus confirmata.*
IV. *Internum omissionis peccatum incurritur, statim ac quis de omittendo deliberat, aut voluntarie ponit omissionis causam.*
V. *Censura tamen, siqua alsexa sit, non incurritur, nisi omissione secuta.*
VI. *De peccatis omissionis, quæ in genere pertinent ad statum cujusque.*
VII. *Quid sit hominum*, status, officium, & gradus.
VIII. *Necessaria est statuum, & officiorum varietas in mystico Ecclesiæ corpore. Pulchra S. Thomæ doctrina.*
IX. *Eadem est necessitas in corpore politico.*
X. *Ex hac statuum, & officiorum diversitate plures, ac diversæ obligationes in hominibus consequuntur. Unde vocatio Dei ad quemcunque statum requiritur.*
XI. *Non eadem tamen oportet vocatio sit respectu statuum omnium, & officiorum.*
XII. *Specialior vocatio necessaria est ad statum, & officium Episcopi, & Parochi, quam ad statum Religiosum.*
XIII. *Quid agere quisque debeat, ut divinam ad aliquem statum vocationem agnoscat.*
XIV. *Specialis adhibenda pro suscipiendis quibusdam officiis cura.*

§. I.

Quid sit peccatum omissionis, Generales nonnullæ observationes de hoc peccato præmittuntur.

I. PAUCA quædam supra attigimus de peccato *omissionis*, quod frequentissimum est, & Christianorum oculos sæpius fugit: Alia modo raptim de eodem dicenda puto, ad ejusdem clariorem notitiam hauriendam opportuna. Peccatum *omissionis*, ut ipsum nomen denotat, est *prætermissio boni debiti*, sive *boni, quod lege fieri præcipitur*: quemadmodum peccatum *commissionis* est *actio, quæ lege fieri prohibetur*. Quare peccatum *omissionis* est contra præcepta *affirmativa*, quæ quidpiam agere jubent; v. g. *Memento, ut diem sabbati sanctifices: Honora Patrem tuum, & Matrem tuam &c*, sicut peccatum *commissionis* est con-

contra præcepta *negativa*, quæ fieri quidpiam vetant. Hæc præcepta negativa obligant *semper*, & *pro semper*, ut loquuntur Theologi: præcepta autem affirmativa obligant quidem *semper*, sed *non pro semper*. *Et ideo*, inquit S. Thomas 1. 2. q. 71. art. 5. ad 3. *solum pro tempore illo aliquis cessando ab actu peccat, pro quo præceptum affirmativum obligat*: sive cum implendi præcepti tempus adest, & facultas: & tamen deliberata voluntate non impletur. Nam si præcepti adimplendi facultas non adsit; v. g. si quis propter ægritudinem gravem Sacro non interfuit die festivo, aut non jejunet propter eamdem ea die, qua urget jejunii præceptum; omissio illa peccaminosa non est.

II. Primum, quod de peccato *omissionis* merito quæri potest, illud est; quando nempe imputetur? Qua de re distinguere oportet peccatum ipsum; prout *externum* est, & prout *internum*. Si enim omissionis peccatum spectetur, *prout externum est*; illud demum incurritur, dum tempus est ponendi actum, qui præcipitur: Si vero *ut internum*, illud committitur, dum aliquis sive expresse, sive interpretative vult ipsum omittere.

III. Et prima quidem hujus assertionis pars diserte traditur a S. Thoma 2. 2. *q.* 79. *art.* 3. *ad* 3. ubi loquens de peccato omissionis in ebrietate culpabili sequuto (idemque dicas in quacumque alia culpabili causa), sic ait: „ Peccatum omissionis „ opponitur præceptis affirmativis, quæ „ pertinent ad faciendum bonum. Præcepta autem affirmativa non obligant ad „ semper, sed ad tempus determinatum: „ & pro illo tempore peccatum omissionis „ incipit esse. Potest autem contingere, „ quod aliquis tunc sit impotens ad faciendum, quod debet. Quod quidem si fit „ præter ejus culpam, non omittit, quod „ debet, ut dictum est. Si vero sit propter ejus culpam præcedentem (puta cum „ aliquis de sero se inebriavit, & non potest surgere ad matutinas, ut debet) „ dicunt quidam, quod tunc incipit peccatum omissionis, quando aliquis se applicat ad actum illicitum, & incompossibilem cum illo actu, ad quem tenetur. „ Sed hoc non videtur verum; quia „ dato, quod excitaretur per violentiam, „ & iret ad matutinas, non omitteret. „ Unde patet, quod præcedens inebriatio „ non fuit omissio, sed omissionis causa. „ Unde dicendum est, quod omissio incipit ei imputari ad culpam, quando „ fuit tempus operandi: tamen propter „ causam præcedentem, ex qua omissio sequens redditur voluntaria “; quamquam hæc omissio sequuta sit tempore ebrietatis, & impotentiæ ad non omittendum. Ex quo perspicuum est, quod peccatum omissionis externum, & completum non habeatur, nisi eo tempore, quo actus præceptus ponendus est.

Hæc sententia, quæ communior est, ac probabilior, confirmari potest ex Cap. *Mulieres* de Sent. Excommun. ubi statuitur, quod *si quis voluntarie se inebriet, prævidens se Clericum occisurum, sequuta occisione, excommunicationem contrahat*. Similiter S. Thomas 3. *p. q.* 80. *art.* 7. de nocturna pollutione prævisa, & volita in causa posita sermonem habens, peccatum esse docet, etiamsi sequatur in somno, inquiens: *Quamvis nocturna ipsa pollutio secundum se considerata peccatum mortale esse non possit; nihilominus ratione suæ causæ quandoque habet mortale peccatum adnexum. Et ideo consideranda est causa pollutionis nocturnæ*. Hinc ad argumentum, quod objici solet; nimirum omissionem sequutam eo tempore, quo homo compos sui non est, non esse liberam; respondendum est, equidem non esse liberam in se ipsa, sed liberam esse in causa vel directe, vel indirecte. Sufficit enim, ut

ut aliquid sit in se peccatum, libertas in causa. Vide quæ dicta sunt *de voluntario directo, & indirecto*.

IV. Quoad alteram partem positæ assertionis attinet; scilicet *peccatum omissionis internum eo tempore committi, quo quis vel expresse, vel interpretative vult omittere*, res est penitus explorata: quia eo ipso, quod homo deliberate vult omittere actum præceptum, jam vult ipsum omissionis peccatum. Quis autem in dubium vertat, cum, qui vult peccatum, eo ipso minime peccare? Quapropter peccatum *internum* omissionis, v. g. Sacri die sabbati incurrit, qui tunc constituit omittere Sacrum Die Dominico: atque adeo qui die sabbati venatum ire sequenti die decernit in locum remotum, prævidens inde sequuturam Sacri omissionem, peccatum committit ob solam illam conceptam voluntatem; ita ut, tametsi die sequenti vel casu, vel voluntate mutata, Sacrum audiret, non ideo præcedentis pravæ suæ voluntatis reus non esset: quemadmodum & omnis alia voluntas, sive actus voluntarius ita inconciliabilis cum actu præcepto, ut hominem efficiat impotentem ad illud implendum, etiamsi ipsum postea pœniteret voluntatis omittendi, quod præcipitur. Unde si quis deliberaret non recitare per totum annum Horas Canonicas, quibus tenetur, & postmodum mutata voluntate, eas recitaret, jam peccavit ex illo priore proposito, illudque in Confessione exprimere deberet. Si tamen quispiam impotentem se reddidit ad præceptum implendum; puta si navigans Breviarium in mare projiciat, ac deinde suæ deliberationis pœniteat, subsequens omissio externa tunc in se peccatum non foret, utpote per dolorem illum, seu resipiscentiam omnino in se *involuntaria* jam effecta.

V. Ex quo consequitur, quod si quæ censura externæ omissioni adnexa foret, qui de causa posita omissionis doleret, antequam reapse omitteret, eam non incurreret in foro interno, sive conscientiæ. An vero eam incurreret in foro externo, dissident inter se Theologi. Sunt qui non sine magna probabilitate affirmant, id exigente Ecclesiæ disciplina: eo quod omissio illa originem traheret ex mala voluntate; sicut, inquiunt, in casu, quo quis voluntariam posuisset causam pollutionis, vel occisionis proximi, puta propinando venenum, licet ante pollutionem, vel mortem sequutam de hoc pœniteret, nec jam pollutionem, aut mortem impedire valeret, censuram homicidio adnexam in foro externo incurreret; seque veluti excommunicatum habere deberet, si censura ipso facto incurreretur, ut si homicidium esset personæ sacræ, & scandalum sequeretur. Alii tamen in illo casu non incurrere censent. Verum cum censura, quæ adnectitur, aut adnecti potest externæ omissioni, esse soleat non latæ, sed ferendæ sententiæ, nisi Judex Ecclesiasticus talem in eam incursum esse declaret; gerere se tanquam censura irretitum non tenetur, nisi scandalum aliquod sequeretur. Sed de hoc alibi.

§. II.

De quibusdam obligationibus, quæ statum cujusque hominis consequuntur.

VI. Valde formidanda omnibus esse peccata omissionis, tum ex aliis, tum vel maxime ex finali sententia, quam prolaturus est Christus Dominus in extremo Judicii die erga reprobos damnandos ad ignem æternum, manifestum est. Quamquam enim & propter alia peccata sint a terribilem illam pœnam condemnandi; de solo tamem omissionis peccato meminit apud Sanctum Evangelistam: *Quia non dedistis mihi manducare, non dedistis mihi bibere, non suscepistis*

ftis me &c., ut omnes præsertim omissionum gravitatem agnoscerent; nec sibi quispiam persuaderet, propter sola commissionis flagitia incurrere homines sempiternam damnationem. De his omissionibus, qua late patent, hic minime differam, quoniam ex iis, quæ in aliis Tractatibus vel dicta sunt, vel dicenda erunt, compertæ fient, atque exploratæ: sed de quibusdam duntaxat, quæ præsertim statum cuiuscumque hominis consequuntur, de quibus alibi sermo non erit.

VII. Inter alia, quæ de ignorantia disputantes, ex inconcusse S. Thomæ doctrina statuimus, innoxie ignorari non posse, adeo ut hæc ignorantia semper *vincibilis* sit, atque *culpabilis*, sunt ea, *quæ ad proprii status obligationem pertinent*. Quid igitur est hominis *status*? S. Doctor de hoc agit 2. 2. q. 183. & art. 1. docet, quod *status proprie loquendo significat quamdam positionis differentiam, secundum quam aliquid disponitur, secundum modum suæ naturæ, quasi in quadam immobilitate . . . . . Unde circa homines ea, quæ de facili circa eos variantur, & extrinseca sunt, non constituunt statum . . . . sed solum id videtur ad statum hominis pertinere, quod respicit obligationem personæ hominis; prout scilicet aliquis est sui juris, vel alieni: & hoc non ex aliqua causa levi, vel de facili mutabili, sed ex aliquo permanente*. Ex quibus hæc status definitio confici potest.

Status est conditio personæ, secundum quam cum quadam immobilitate debet actiones suas instituere ad certam vitæ normam.

Ex hac definitione, quæ satis perspicua est, sequitur, *statum* distingui tum ab *officio*, tum a *gradu*. Ab officio quidem; quod officium dicitur per comparationem ad actum: unde describi potest, quod sit *conditio, secundum quam aliquis debet opera quædam exercere in aliorum utilitatem*. A *gradu* vero; quod iste dicatur secundum ordinem superioritatis, & inferioritatis; & definiri potest *conditio personæ, secundum quam est aliis superior, vel inferior*. Status autem importat immobilitatem quamdam, juxta quam aliquis ad certam vitæ normam actiones suas debet instituere. Hæc tria quandoque invicem separantur; sæpe etiam invicem conjunguntur in eadem persona, ut ex. gr. in Episcopo, qui & *statum* habet, & simul *gradum*, & *officium*. Et aliquando unum pro alio sumitur.

VIII. *Status* in genere alius est *fecularis*, alios *spiritualis*, sive Ecclesiasticus. Et in utroque variæ differentiæ sunt cuilibet obviæ. De diversitate statuum, sive officiorum, quæ sunt in mystico Ecclesiæ corpore, sermonem habet in 2. *art.* laudatæ quæstionis S. Præceptor; eaque ad tria pertinere decernit. „ Primo quidem *ad perfectionem ipsius Ecclesiæ*. Sicut enim in „ rerum naturalium ordine perfectio, quæ „ in Deo simpliciter, & uniformiter invenitur, in universitate creaturarum inveniri non potest, nisi difformiter, & multipliciter; ita etiam plenitudo gratiæ, „ quæ in Christo, sicut in capite adunatur, ad membra ejus diversimode redundat ad hoc, quod corpus Ecclesiæ sit „ perfectum. Et hoc est, quod Apostolus „ dicit ad Ephes. 4. *Ipse dedit quosdam quidem Apostolos; quosdam autem Prophetas: alios vero Evangelistas; alios autem* „ *Pastores, & Doctores ad consummationem* „ *Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi* ".

„ Secundo autem pertinet *ad necessitatem* „ *actionum*, quæ sunt in Ecclesia necessariæ. Oportet autem ad diversas actiones „ diversos homines deputari ad hoc, quod „ expeditius, & sine confusione omnia peragantur. Et hoc est, quod Apostolus „ dicit ad Rom. 12.: *Sicut in uno corpore* „ mul-

„ *multa membra habemus : omnia autem* „ *membra non eumdem actum habent ; ita* „ *multi unum corpus sumus in Christo* ".

„ Tertio hoc pertinet *ad dignitatem , &* „ *pulchritudinem Ecclesiæ* , quæ in quodam „ ordine consistit , Unde dicitur 3. Reg. „ 10. ; quod *videns Regina Saba sapientiam* „ *Salomonis , & habitacula servorum , & or-* „ *dines Ministrantium , non habebat ultra* „ *spiritum* . Unde & Apostolus dicit 2. ad „ Timoth. 2., quod *in magna domo non so-* „ *lum sunt vasa aurea , & argentea , sed &* „ *lignea , & fictilia* ".

IX. Quemadmodum vero plures sunt status , officia , & gradus in corpore Ecclesiæ , quæ ordinantur tum ad perfectionem ejusdem corporis , tum ad actionum multiplicium , quæ sunt in Ecclesia , necessitatem , tum ad Ecclesiæ ejusdem dignitatem, & pulchritudinem ; ita quoque , proportione servata , plurium statuum , officiorum , graduumque diversitas est in corpore *politico sæculari* , ex qua ipsum in ordine suo perficitur , necessitatibus publicis providetur , ejusque pulchritudo consurgit , uti sunt status Regum , ac Principum , Magistratuum, Judicum, Artificum, villicorum, aliorumque similium , ex quibus politicum corpus conflatur , atque subsistit .

X. Evidens exinde est , quod cum plurimi sint status , & officia sive in Ecclesiastico , sive in laicali corpore, plures etiam consequantur peculiares obligationes , quibus satisfacere unusquisque tenetur , prout in hoc , vel illo statu invenitur , & ex quarum omissione peccatur . Unde & quivis sub præcepto obstringitur prius hujusmodi obligationes probe nosse , ac eas subinde fideliter exequi. Sed illud ante omnia opus est , ut nemo statum aliquem , aut officium amplectatur , nisi sit vocatus a Deo . Sic enim sperare ab ipso poterit ea auxilia , quæ ad recte obeunda , quæ propria sunt status , & officicii sui , necessaria sunt . Sicut enim Deus in ordine naturali cuilibet causæ creatæ vim confert a effectus producendos , quibus eam destinavit , non autem alteri ; v. g. igni confert vim calefaciendi , non aquæ ; & e contra aquæ tribuit vim humectandi , quam denegat igni : ita quos ad aliquem statum eligit illis gratiam specialem largitur huic statui accommodatam , ac necessariam , quam plerumque juste negat aliis , qui se absque divina vocatione intrudunt . Unde est vulgata illa S. Thomæ sententia : *Unicuique datur gratia secundum id , ad quod eligitur* .

XI. Porro cum ad quemlibet statum , aut officium suscipiendum necessaria sit vocatio Dei , non omnes hæc necessitas æque afficit . Sunt enim permulti , quibus divina vocatio satis innotescit hoc ipso , quod in tali , vel tali vitæ statu ex qualitate , aut conditione parentum suorum , aliave de causa constituti sunt : atque ii divinæ dispositioni acquiescere debent , vitamque suam juxta illum statum , officium , aut gradum ita componere , ut ad obligationes suas adimplendas indignos se non reddant auxilio Dei .

XII. Non idem dicendum est , dum agitur de aliquo statu , qui a nativa conditione sua quadantenus extraneus est , aut illam supergreditur , ut de officio Judicis , de statu Ecclesiastico , de statu , aut professione Religiosa &c. , multoque magis de officio Episcopatus , aliisque animarum curam habentibus. Ad hosce status capessendos specialem Dei vocationem esse necessariam , specialeque studium adhibendum , ut eam agnoscamus , dicendum omnino est , ne forte amoris proprii , aut alicujus humanæ cupiditatis præstigiis decipiamur ; eoque magis studium hocce necessarium est in suscipiendo statu , vel officio , quod secum curam affert animarum. Quandoquidem non eadem est ratio , ut sapienter animadvertit S. Thomas hic *quæst.* 185. *art.* 1. *ad* 2. , *de statu Religionis , ac* *de*

de ſtatu Epiſcopali (idemque dicas de Parochiali) *propter duo*, inquit.

,, Primo quidem, quia ad ſtatum Epiſcopalem præexigitur vitæ perfectio, ut patet per hoc, quod Dominus a Petro quæſivit, *ſi plus eum cæteris diligeret*, antequam ei committeret paſtorale officium. Sed ad ſtatum Religionis non præexigitur perfectio, ſed via in perfectionem... Requiritur autem ad hoc, quod ſit perfectus aliquis quod poſſit aliquos ad perfectionem adducere: quod non requiritur ab eo, qui debet ad perfectionem adduci. Eſt autem præſumptuoſum, quod aliquis perfectum ſe reputet: non autem, quod ad perfectionem tendat. Secundo quod ille, qui ſtatum Religionis aſſumit, ſe aliis ſubjicit ad ſpiritualia capienda: & hoc cuilibet licet. Unde Auguſtinus *lib. 19. de Civit. Dei* dicit: *A ſtudio cognoſcendæ veritatis nemo prohibetur; quod ad laudabile otium pertinet*. Sed ille, qui tranſit ad ſtatum Epiſcopalem, ſublimatur ad hoc, quod aliis provideat. Et hanc ſublimationem nullus debet ſibi aſſumere, ſecundum illud ad Hebr. 5. *Nec quiſquam ſumit ſibi, honorem, niſi qui vocatur a Deo* ".

XIII. Quamvis itaque etiam ad ſtatum Religioſæ Profeſſionis amplectendum divina vocatio requiratur; maxime tamen illa opus eſt in ſuſcipiendo ſtatu Eccleſiaſtico, ac præſertim curam animarum habente, ſive ſit Epiſcopatus, ſive Plebanatus: ob idque peculiare lumen a Patre luminum efflagitare debemus enixis precibus, ne in cognoſcenda divina voluntate aberremus; & cupiditatem ſequamur potius, quam charitatem, carnis potius, quam ſpiritus propenſionem, Diaboli vocem potius, quam Chriſti: *Ipſe enim Satanas*, ut ait Apoſtolus, *transfigurat ſe in Angelum lucis*. *Et ſæpe*, ut ſubdit S. Gregorius in Paſtor. p. 1. cap. 9., *ſibi de ſe mens ipſa mentitur, & fingit ſibi de bono opere amare, quod non amat, & de mundi gloria non amare, quod amat*.

Neceſſe, pariter eſt in hac re illud Sapientis *Eccleſ. cap. 32. 24.* monitum expendere, & ad executionem deducere: *Fili, ſine conſilio nihil facias: & poſt factum non pœnitebit: in via ruinæ non eas, & non offendes in lapides: nec credas te viæ laborioſæ, ne ponas animæ tuæ ſcandalum*. In petendo conſilio eos adire oportet, inquit S. Thomas 2. 2. q. 189. art. 10. *de quibus ſperatur, quod proſint*. Et Eccleſ. idem *cap. 37.* poſtquam dixit: *Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, cum injuſto de juſtitia &c.* addit: *Non attendas his in omni conſilio: ſed cum viro ſancto aſſiduus eſto*. Conſiliarius poteſt eſſe ... & ... ac prudens: aut vir aliquis doctus, & propriarum affectionum expers. Si parentes ... potius ot... ſint, bonum eſt eos conſulere: ſi ... carnem, & ſanguinem, audiendi minime ſunt; quoniam ... his, quæ ſunt divini obſequii, Deo magis obtemperandum eſt, quam parentibus.

XIV. Sed illud, quod innuimus, maximopere, ac præ cæteris attendendum, cum divina vocatio inquiritur, quod qui præbet, & qui petit conſilium, eo majorem adhibere debeat diligentiam, quo vitæ ſtatus qui proponitur, periculoſior eſt: minorem vero, quo eſt ſecurior. Quandoquidem, ut optime ait S. Thomas loco citato art. 10. *diuturna deliberatio, & multorum conſilia requiruntur in magnis, & dubiis: in his autem, quæ ſunt certa, & determinata, non requiritur conſilium*. Sic magna exigitur circumſpectio, quando ſtatus perpetuam obligationem inducit, cujuſmodi eſt ſtatus Religioſus, ſtatus Subdiaconatus, ſtatus Matrimonii. Obligatio namque perpetua temere ſuſcipienda non eſt. Sic etiam magna circumſpectio requiritur, quando ſtatus animæ periculis obnoxius eſt. Talis eſt ſtatus Clericalis, *ad quem*, juxta D. Thomam ibi q. 184. art. 8., *requiri-*

ritur major sanctitas interior, quam requirat etiam Religionis, status. Ex quo colligit, *gravius peccare, cæteris paribus, Clericum in Sacris Ordinibus constitutum, si aliquid contrarium sanctitati agat, quam aliquem Religiosum, qui non habet Ordinem Sacrum.* Talis quoque est, si de Secularibus sermo sit, status eorum, qui præsunt in regimine politico. Unde *Sap.* 6. dicitur: *Judicium durissimum his, qui præsunt, fiet.... Potentes autem potenter tormenta patientur.* Talis pariter est status, sive officium Judicis, Advocati, Procuratoris, Tabellionis &c.; quibus officiis nihil est Reipublicæ utilius ob servandam inter Cives justitiam; etenim *remota justitia*, ut ait S. Augustinus lib. 4. de Civ. Dei, *quid sunt Regna, nisi magna latrocinia*; Talis similiter est status militum. Nam, ut recte observat Augustinus ... *serm.* 19. de verb. Dom., *militare* ... quod-*non est: sed propter prædam*, aut ... gentissimum vis *pravum motivum*, quod ... Talis demum esse solet, *militare peccatum* ... sæpe est status illorum ... artibus aut liberalibus, aut mecha...is occupantur. Quælibet enim ars ex ... hominum vitio suas aleas habet, suaque ...ricula majora, vel minora; quæ prævi... oportet, antequam quis eas artes præcipitanter, ac temere suscipiat. Ex ...ibus prudens Lector nonulla Consectaria deducere potest, quæ consideranti facile occurrunt.

CAPUT III.

De generalibus, & specialibus quorumdam statuum, & officiorum obligationibus.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.
EJ SOFM.

I. *Generalis omnium hominum obligatio est, otium fugere, & ad aliquid agendum sive mente, sive corpore animum applicare.*

II. *Pluribus ejusmodi obligatio confirmatur.*

III. *Primum, quod ex hac obligatione Consectarium fluit.*

IV. *Alterum Consectarium. Periculum salutis in quo permulti præsertim Nobiles, ac Divites idcirco versantur.*

V. *Consectarium tertium. In majori salutis periculo sunt Ecclesiastici desidiosam vit... agentes.*

VI. *Quartum Consectarium. Culp... es coram Deo sunt, qui, cum ... possint, in ...sua pro status sui proximi bonum tale... ...dunt.*

conditione non... quorumdam obligationi-

VII. *De peculi...mum eorum, qui in laboribus bus ...ibus ex statu, & officio occu-...tur.*

...*Quinam peccent contra hujusmodi obligationes.*

IX. *De obligationibus Magistrorum, sive Doctorum.*

X. *Peccant, qui docere audent scientias, aut liberales artes, quas non callent.*

XI. *Arctissima obligatione tenentur Theologiæ Magistri, ut sanam doctrinam tradant, tum quæ dogmata, tum quæ mores spectat.*

XII. *Consectarium de non docendo Probabilismo.*

XIII. *De obligationibus Auditorum, sive studentium. S. Thomæ de hac re textus a quibusdam Probabilistis corruptus.*

XIV. *Qui artibus liberalibus addiscendis operam navant, inutilia, & noxia studia devitare debent.*

XV. *Quoties peccent, qui hisce studiis operam dant. Consectaria.*

§. I.

De generali obligatione, quæ afficit omnes homines, quocumque in statu inveniantur, fugiendi scilicet otium, & aliquid vel mente, vel corpore operandi.

I. OBLIGATIO, quæ cuicumque statui hominum communis est, & quam si non im-

impleant, gravis peccati rei fiunt, in eo est posita, quod *quilibet otium fugiat*, & in aliqua vel mentis, vel corporis occupatione, aut labore sese exerceat. Hæc obligatio ex ipso naturæ jure derivatur, & expresse a Deo imposita est cuicumque homini post lapsum primi nostri parentis Adam verbis illis: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Unde S. Job. dixit cap. 5. *Homo nascitur ad laborem, & avis ad volatum*; quasi diceret: quemadmodum proprium, & naturale avi est *volare*; ita proprium, & naturale est homini laborare, aut occupari in aliqua exercitatione sibi conveniente, sive hæc ad corpus, sive ad mentem pertineat, prout exigit status, & conditio, in qua quisque constitutus est. S. Augustinus priora verba Genesis expendens *lib. 6. Oper. Imperf.* contra Julianum ita scribit: *Nomine sudoris generalem Sacra Scriptura significavit laborem, a quo nullus hominum est immunis: cum alii laborant operibus duris, alii sollicitantibus curis &c. Nunc ergo laborant pauperes, laborant divites, laborant justi, laborant injusti, laborant magni, laborant pusilli a die exitus de ventre matris eorum, usque in diem sepulturæ in matrem omnium.*

II. Confirmari idem potest ex eo, quod in Sacris Libris, ac præcipue Sapientialibus pluries interdicitur, & damnatur otium veluti in se malum, & multorum malorum causa. Et in Evangelio eadem veritas satis explicatur, & inculcatur ea Parabola, cujus mentionem jam fecimus, talentorum, quæ Dominus commisit servis suis, ut ea non in terram absconderent, sed negotiarentur, & juxta vires uniuscujusque lucrum redderent: unde & inutilis servus, qui ex commendato talento nullum augmentum operando reportavit, in tenebras exteriores, sive in æternam damnationem ejectus est.

His robur maximum addit exemplum Sanctorum, quotquot extiterunt sive in veteri, sive in novo Testamento. Omnes quippe & otium fugerunt, & labori vel mentis, vel corporis non languide, sed impense vacarunt. Sic Adam innocens positus est in Paradiso, *ut operaretur, & custodiret illum*: & Adam pœnitens jussus est terram maledictam, ac spinas, & tribulos germinantem in pœnam peccati proprio labore subigere. Eamdem otii fugam, & ad opus aliquod applicationem animi, ac virium suarum, invenire est in Patriarchis, Prophetis, Sanctisque omnibus etiam Regibus, ac Magnatibus, qui tunc temporis floruerunt in populo Dei. Quoad Novum Testamentum, Christus Dominus secundus Adam Fabri se filium fecit, imo juxta S. Marcum & Faber ipse operabatur manibus suis, non aliqua cogente necessitate, cum multa hominum millia quinque panibus, & paucis pisciculis ipse nutrierit; sed ut nobis exemplum præberet, & otium esse fugiendum ostenderet. Apostoli Piscatores erant, & opera manuum suarum vivebant, ac immensos subinde labores susceperunt, ut Christi Evangelium in universo Mundo disseminarent. Paulus, quamquam civis Romanus, & indefesso zelo Evangelium prædicaret, labore tamen manuum suarum victitabat. Sic enim 2. *ad Thessal. cap.* 3. scribit: *Neque gratis panem manducavimus ab aliquo, sed in labore, & in fatigatione nocte, ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, non quasi non habuerimus potestatem, sed ut nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis: quoniam si quis non vult operari, nec manducet.* Idemque dicas de reliquis omnibus Christi imitatoribus, qui totam vitam suam in exercitationibus sive corporalibus, sive spiritualibus egerunt.

CONSECTARIA QUÆDAM DERIVANTUR.

III. Primum est. In magno salutis periculo

culo versantur ii omnes, quorum vitæ tenor ille est, aut esse solet, ut a lecto ad epulas, ab epulis ad ludos, sive ad spectacula, choreas, conversationem, aliave id genus oblectamenta, rursus ab illis oblectamentis ad cœnam, & a cœna ad lectum transeunt, atque ita vitam omnem inertes, ac desides transigunt. Alibi damnavimus hoc vitæ genus, nimium, heu! inter personas præsertim nobiles, ac divites commune. At satis nunquam damnare possumus: pugnat enim cum monitis, atque præceptis in Evangelio Christianis omnibus traditis, imo cum lege ipsa naturali. Quandoquidem licet, ut modo tamquam certum sumere volo, nec creditoribus suis injuriam faciant, nec domesticos debito salario fraudent, nec alios injustis exactionibus vexent, nec turpibus, aut crassioribus vitiis inquinentur, adeo ut innocentes coram hominibus appareant; ob vitam tamen voluptariam, desidiosam, & inertem abominabiles sunt coram Deo. Sunt enim coram ipso *arbores* illæ *infructuosæ*, quas Scriptura memorat, *inutiliter terram occupantes*, quas Deus eradicari jubet juxta illud: *Excide illam; ut quid terram occupat?* Et rursus: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*. Vitam hanc otiosam, ac deliciis circumfluentem damnavit præterea Christus in illius Divitis parabola, *qui induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendide*; propter quod *sepultus est in Inferno*, ut habetur apud S. Lucam *cap.* 15.

IV. Alterum Consectarium est: in magno pariter salutis periculo versari homines illos, sive nobiles sint, sive ignobiles, ac plebeji, qui aut non magna ingenii copia ditati, aut fundis, sive possessionibus prædiis, reditibus suis fruuntur sine cura, sine labore, sine honesta occupatione; sed molli otio diffluentes: existimantes nullius se criminis reos esse, modo nulli injuriam faciant; quasi vita ipsa otiosa, quam transigunt, crimen non esset apud Deum; nec tamquam peccati reus habitus fuerit ille, qui dicebat intra se: *Anima, habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede* &c.

V. Consectarium tertium. Sed in majori adhuc præ cæteris salutis periculo versantur viri Ecclesiastici, sive sæculares sint, sive Religiosi, qui sola Divini Officii recitatione, aut etiam Missæ celebratione contenti, reliquum diei tempus insumunt in otio, in ludis, in colloquiis inanibus, in ambulationibus, & visitationibus minime necessariis, nova aliqua semper conquirendo, vel narrando, aut in vanis aliis, atque inutilibus occupationibus. Si enim otium in laica persona vituperandum merito est; quanto magis in Clerico sive sæculari, sive regulari vituperandum erit? Si omnes juxta *Ecclesiastici* præceptum *conservare tempus* debent, & in bonis operibus illud insumere; quanto magis illi, qui ex ipso statu suo divino servitio, sanctisque operibus specialiter addicti sunt?

VI. Sed & quartum Consectarium huic affine adjiciamus; nimirum eos sive sæculares, sive regulares Ecclesiasticos viros culpabiles esse coram Deo, qui cum doctrina præcellant, & aliis dotibus haud destituantur, possintque juxta conditionem sui status, viresque corporis, & animi prodesse proximis suis vel prædicationibus, vel consiliis, vel adhortationibus, vel studiis proficuis, vel aliis hujusmodi mediis, ad proximorum utilitatem procurandam opportunis; otio vacare malunt, tempusque terere in rebus inutilibus, studiisque curiosis, quibus suam pascunt vanitatem. Audiant, qui ita se gerunt, quid de ipsis sentiat, & scribat S. Gregorius Magnus in Pastor. p. 3. admon. 35.: „ Qua plectendi sunt pœna, „ considerent, qui, cum fama Verbi Dei „ animæ pereunt, ipsi panem perceptæ „ gra-

„ gratiæ non ministrant. Unde & bene per „ Salomonem dicitur: *Qui abscondit frumenta, maledicitur in populis*. Frumenta „ quippe abscondere, est prædicationis sancta verba apud se retinere. *In populis* „ autem talis quisque maledicitur, qui in „ solius culpa silentii pro multorum, quos „ corrigere poterat, pœna damnatur: Si „ medicinalis artis minime ignari secandum „ vulnus cernerent, & tamen secare recusarent; profecto peccatum fraternæ „ mortis ex solo torpore committerent. „ Quanta ergo culpa involvantur, aspiciant, „ qui, dum cognoscunt vulnera mentium, „ curare negligunt ea sectione verborum.. „ .. Hi itaque, cum apud se sermonem „ prædicationis occultant, divinas contra „ se sententias terribiliter audiant, quatenus ab eorum cordibus timorem timor „ expellat. Audiant, quod talentum qui „ erogare noluit, cum sententia damnationis amisit. Audiant, quod Paulus eo „ se a proximorum sanguine mundum credidit, quo feriendis eorum vitiis non „ pepercit, dicens: *Contestor vos hodierna die: quia mundus sum a sanguine omnium: non enim subterfugi, quominus annunciarem omne consilium Dei vobis*. Audiant, quod „ voce angelica Joannes admonetur, cum „ dicitur: *Qui audit, dicat: veni*. Ut nimirum, cui se vox interna insinuat, „ illuc etiam clamando alios, quo ipse rapitur, trahat; ne clausas fores etiam „ vocatus inveniat, si vocanti vacuus appropinquat. Audiant, quod Isaias, quia „ a verbi ministerio tacuit, illustratus superno lumine, magna voce pœnitentiæ „ seipsum reprehendit dicens: *Væ mihi, quia tacui*". Cætera, quæ huc pertinere possunt, vide supra *de Acedia*.

§. II.

De peculiaribus quorumdam statuum obligationibus, & peccatis in earumdem omissione.

VII. Quoniam, ut præfati sumus, de peculiaribus plurium statuum, & officiorum hominum obligationibus, adeoque & peccatis, quæ ex earum omissione consequuntur, aut jam diximus, aut dicturi erimus; idcirco quorumdam ex illis obligationes hic duntaxat attingam, de quibus sermo alibi futurus non est.

De obligationibus eorum, qui in laboribus corporalibus ex statu, & officio occupantur.

Labor corporalis est exercitatio, quæ corporeis membris peragitur, ut agrorum cultura, & mechanicæ artis exercitium. Qui autem ita laborant, ea in primis opera exercere tenentur, quæ tum quoad corpus, tum quoad animam vel sibi, vel proximo prodesse possunt. Siquidem labor corporalis ideo assumitur, aut ut nobis necessaria ad victum, & vestitum comparemus, aut ut proximo ea, quibus opus habet, provideamus juxta illud Apostoli ad Ephes. 4. *Qui furabatur, jam non furetur: magis autem laboret, operando manibus suis, quod bonum est; ut habeat, unde tribuat necessitatem patienti*; sive necessitatem patiens sit ipsemet, qui laborat, aut uxor, aut filii, quos alere debet: sive proximus opera sua indigens.

VIII. Peccant igitur *non operando, quod bonum est*, qui labore occupantur, qui sibi, vel aliis est noxius; sive corpus spectet, sive animam. Unde peccant, qui venena conficiunt, quoties venenum ad nihil aliud inservire queat, nisi ut vitam auferat, aut sanitatem extenuet, vel diminuat. Peccant etiam, qui artibus vacant, quæ vitia fo-

vent, v. g. qui tabellas, aut imagines ad laſcivíam provocantes efformant, vel libros obſcenos, aut hæreſes continentes imprimunt; qui in cibis condiendis non ea quærunt, quæ neceſſitati corporali ſatisfacere poſſunt, ſed quæ unice ſerviunt voluptati, & gulam fovent, ac concupiſcentiam accendunt; qui in conficiendis veſtibus propriis adinventionibus eas formas excogitant, quæ Chriſtianæ modeſtiæ contrariæ ſunt, aut ſæculi luxum adaugent.

Hic tamen damnare mens mihi non eſt omnia ciborum condimenta, nec veſtium diverſitatem. Nam condimenta ciborum penes Sanctos viros in uſu fuiſſe ratione ætatis, infirmitatis, imo & conditionis, Scriptura ipſa nos docet: aliter quippe decet nutriri ruſticos, aliter nobiles; aliter ſanos, aliter infirmos; aliter ſenes, aliter juvenes &c. Decet etiam aliis veſtibus indui viros nobiles, aliis ruſticos, & plebejos. Sed hæc tum ciborum, tum veſtium diverſitas inter eos limites coercenda eſt, ut ſemper caveatur immoderatio, & intemperantia, quam Chriſti Religio, quin & ipſa naturalis ratio ſine ullo diſcrimine in omnibus reprobat, atque condemnat.

Illud deinde curandum cuilibet eſt, ut honeſtum ſibi finem in laborando præfigat. Labor namque præcipue corporalis de ſe indifferens eſt; adeoque, ſicut honeſtus eſt, ac meritorius, ſi bono fine exerceatur; ita inhoneſtus, ſi malo. Fines autem honeſti, & ſancti, quos ſibi præfigere quiſque poteſt, ac debet, hi ſunt primo, ut onus humanæ conditioni ajunctum lubens ſuſcipiat: *homo enim naſcitur ad laborem*; ſecundo ut peragat pœnitentiam a Deo cunctis hominibus in Adamo peccante impoſitam, ut præterita peccata diluat, & ut futura præcaveat &c.

Hinc peccant, qui, honeſtis hiſce finibus prætermiſſis, laborem corporalem exercent ob vanitatem. Vanitas enim latens venenum eſt, quod in opera etiam viliora irrepit. Peccant ſecundo, qui laborant ſolo intuitu avaritiæ, ſive ex cupiditate divitiarum. Nam, ut jam diximus ex Apoſtolo Paolo: *Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & in deſideria multa, inutilia, & nociva, quæ mergunt homines in interitum, & perditionem*. Peccant tertio, qui nimio labore ſe torquent, ut filios ſuos ditiores poſt mortem relinquant. Quamvis enim neceſſaria filiis, ac familiæ ſuæ providere debeant; immodicis tamen curis, ac laboribus ſemet divexare, ut filii opulenti ſint, ac divitiis affluant, nedum ſtulta cogitatio eſt, ſed etiam Chriſtiano homine indigna.

§. III.

De obligationibus Magiſtrorum, atque ſtudentium.

IX. Actus doctrinæ, ſive *docere*, quod proprium Magiſtrorum eſt munus, ut ſapienter animadvertit S. Thomas 2. 2. *q.* 181. *art.* 3. *habet duplex objectum. Fit enim doctrina per locutionem: locutio autem eſt ſignum audibile interioris conceptus. Eſt ergo unum objectum doctrinæ id quod eſt materia, ſive objectum interioris conceptionis &c. Aliud vero objectum doctrinæ eſt ex parte ſermonis audibilis: & ſic objectum eſt ipſe audiens*; ſive diſcipulus, cui Magiſter internos mentis conceptus communicat; in quo ejus officium proprie conſiſtit. Et ideo, quæcumque ſit ars liberalis, aut ſcientia, quam aliis communicandum aſſumit, ut recte munere ſuo perſungatur, tria ipſi neceſſaria ſunt juxta S. Thomæ doctrinam 1. 2. *q.* 101. *art.* 4. Primo videlicet, quod *homo ſit ſortitus plenitudinem cognitionis* rerum, quas docendas ſuſcipit, *ut ex hoc inſtruere alios poſſit*. Secundo, quod *poſſit confirmare, aut probare ea, quæ dicit*: alias *non eſſet efficax ejus doctrina*; ſive effectum

non

non induceret, propter quem traditur. Tertio, quod *ea*, *quæ concipit*, *possit convenienter auditoribus proferre*.

X. Hinc sequitur, obligationi suæ deesse, ac peccare, qui Magisterii officium suscipiunt, aut quærunt in aliqua arte, vel scientia, quam ipsi perfecte non callent; aut, neglectis propriæ artis studiis, aliis intendunt animum, quibus in arte, quam profitentur, peritiores nequaquam fiunt. Tenetur enim quilibet, applicatione assidua ad alias scientias posthabita, eam præ cæteris primum addiscere, quam profitetur, & exercere; & postea, si velit, aliis etiam scientiis vacare poterit. Quare advertere serio debent, qui comœdiis, aut Poetis ad animi relaxationem indulgent; ne forte relaxationis obtentu, aut voluntatis illecebra, aut prophanæ eloquentiæ splendore decepti, nimiam temporis partem in hisce studiis impendant, quam in studiis utilioribus, suæque professione congruis impendere deberent.

XI. Præcipua, qua arctissime tenentur Magistri Theologiam, aut Sacras Litteras docentes, obligatio est, ut sanam doctrinam, tum quæ fidei dogmata, tum quæ mores spectat, semper doceant; nullaque tradant, quæ sint Scripturarum, & traditionum Ecclesiæ authoritati contraria, aut a communi Sanctorum Patrum consensione abhorreant, prout in Concilio Tridentino definitum est. Quapropter qui hanc obligationem non implent, aut in adimplenda deficiunt, gravissime peccant; nec a peccato absolvi possunt in Sacramentali Confessione, nisi prius tractent, quæ tradidere, aut quanta fieri potest, diligentia errorem, quem docuerunt, a mentibus auditorum aboleant.

Quid vero dicendum de aliis sententiis, quæ ad fidem non pertinent, nec ab Ecclesia definitæ sunt, & inter Theologos eum opinionum diversitate hinc, atque inde disputantur? Hac in re illud primum assero, teneri Doctorem, aut Magistrum, sive verbo, sive scripto doceat, eam amplecti, ac tradere opinionem, quæ attento studio, ac diligentia, libratis utriusque partis fundamentis, certa sibi visa fuerit. Neque enim aliter se gerere potest, quin conscientiæ, dum veritatem certo cognoscit, contradicat, & suos Auditores in re gravi decipiat.

Quod si haud omnimode quidem certa videatur, sed altera altera probabilior, ac tutior, hanc omnino docere tenetur. Atque in hac assertione conveniunt nedum Theologi, qui saniores doctrinas consectantur, sed etiam fere omnes, qui benigniores, ac nomine Probabilistarum audiunt. Unde P. Gagna unus ex his, qui postremis hisce temporibus Probabilismum propugnavit, scripsit in suis Litteris typis editis p. 462., *a sapientibus Probabilistis generatim inculcari, non licere Magistro alia tradere, quam quæ putat ipse probabiliora, ac veriora: oppositam vero sententiam, Doctorem scilicet posse opiniones, quæ sibi minus solidæ videntur, minusque probabiles, tradere, jam communiter sibilis ab ipsis Probabilistis explodi*.

XII. Ex quo consequitur, rejiciendum esse, *ac sibilis explodendam* opinionem, quam tradunt Castropalaus, Tamburinus, ac de Rhodes, non peccare Magistrum probabilia docentem, *prætermissis probabilioribus*. Neque hoc peccatum *leve est*, ut putat P. Thomas Sanchez; sed grave, posita materiæ gravitate, ut consentiunt vel ipsi Probabilistæ doctiores; & ex ipsa lege a S. Ignatio in sua Regula tradita satis aperte colligitur, dum suis Religiosis ita præcipit: *Sequantur in quavis facultate securiorem, & magis approbatam doctrinam, & eos Auctores, qui eam docent*. Quam legem PP. Lechius, Bovius, aliique ex Societate saltem de Magistro, ac Doctore in-

intelligendam esse concedunt.

Quod si hæc explorata omnibus doctrina est, aliud Consectarium sponte sua fluit; neminem scilicet Magistrorum, aut Doctorum nunc saltem temporis posse sine gravi peccato aut in Scholis, aut in scriptis, aut alio quocumque modo docere *Probabilismum*; sive sententiam, quæ defendit, posse nos in concursu opinionis probabilis, aut etiam probabilioris, sequi oppositam minus tutam æque, vel minus probabilem. Quandoquidem & ipsi Probabilistæ, modo saltem coguntur admittere, juxta ipsa principia ab eis constituta sententiam suam nedum certam minime esse, sed nec etiam opposita *probabiliorem*, ut argumentis evidentibus, planeque decretoriis suo loco demonstravimus, quæ repetere non est opus. Vide quæ supra in Dissertatione *de Probabilismo* copiose dicta sunt.

De Studentibus.

XIII. Quoad Studentes, sive Discipulos attinet, illum in primis Doctoris Angelici textum præ oculis habeant oportet, qui legitur *quodl.* 3. *art.* 10. hisce verbis: *Dicendum, quod diversæ opiniones Doctorum Sacræ Scripturæ, si quidem non pertineant ad fidem, aut bonos mores, absque periculo Auditores utramque opinionem sequi possunt. In his enim locum habet illud Apostoli*: Unusquisque in suo sensu abundet. *In his vero* (N. B.), *quæ pertinent ad FIDEM, & BONOS MORES, nullus excusatur, si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri. In talibus enim ignorantia non excusat.* Hæc sunt D. Thomæ formalia verba, quæ leguntur loco laudato, prout quisque certior fieri potest locum consulendo.

At quomodo locus iste refertur primum a P. Sanchez in Summa *lib.* 1. *cap.* 9. *n.* 7. a P. Filliucio *T.* 2. *tract.* 21. *n.* 134. a P. Laymano *lib.* 1. *cap.* 5. *§.* 2. ac demum a P. Dominico Viva *in Trutina* tum in prop. 27. Alexandri VII., tum in prop. 3. Innocentii XI. ubi textum signat, quasi formalia, & genuina verba D. Thomæ referret? Locus adeo interpolatus est, corruptus, depravatus, ut sensum e regione oppositum reddat. *Hinc*, inquit ille, D. Thomas *quodl.* 3. *art.* 10. *dixit, posse quemlibet amplecti opinionem, quam a suo Magistro audivit in iis, quæ ad mores pertinent*; ita S. Doctori affingens, quod nec ipse somniavit, imo contrarium diserte docuit, ut doctrinam falsam, & erroneam P. Viva defendat, quam reipsa damnavit Ecclesia, & fundamentum est *extrinseci Probabilismi*.

Doctrinam hanc Auditor, sive Discipulus omnino devitare, ac reprobare debet. Equidem juxta S. Thomam, quando *opiniones diversæ* sunt inter Doctores, *si non pertinent ad fidem, aut bonos mores*, aut plurimæ sunt in Sacra Scriptura, & in Theologia, absque salutis periculo sequi potest, quam ipse maluerit: quoniam in his locum habet Apostoli dictum: *Unusquisque in sensu suo abundet*. At dum agitur de his, *quæ ad fidem, & bonos mores pertinent*, *nullus excusatur* a peccato, *si sequatur opinionem erroneam alicujus Magistri*. Et quare non excusatur? Quia licet in rebus aliis ignorantia *culpabilis* minime sit; *in his* tamen, *quæ pertinent ad fidem, & bonos mores, ignorantia non excusat a culpa*. Quapropter cautissime, magnaque cum circumspectione se gerere debent Auditores in deligendis Magistris, a quibus Theologiam sive Dogmaticam, sive Moralem addiscant; &, si contingat ab eis sententias audire, quæ in Dogmatum Ecclesiæ, morumve doctrinam impingant, aut dubium aliquod suboriatur, ne opiniones, quæ traduntur, laxæ sint, atque periculosæ, doctiores adeant, & securiores Magistros.

XIV. Ulterius, qui ad artes liberales, aut scientias addiscendas se applicant, iis studiis operam navare debent, quæ aut inu-

inutilia, aut noxia non sunt, sed aut scitu necessaria, aut saltem utilia ad erudiendam mentem, & promovendam earum veritatum cognitionem, quas addiscere sibi proponunt. Studium enim pabulum mentis est: unde, sicuti corpus escis corporalibus alitur; ita mens nostra studio, & contemplatione nutritur: adeoque, sicut peccaret ille, qui venenosos, aut noxios sumeret cibos, & necessaria sibi alimenta subtraheret; ita peccat, qui studendo vel noxiis, vel inutilibus rebus adjungit animum, vel quæ scitu necessaria sunt, addiscere prætermittit.

XV. Quare peccant in primis, qui falsis doctrinis student, quæ fidem, aut bonos mores corrumpere possunt. Ut enim ait Vir Cl. Sylvius, *jure naturali vetitum est legere libros hæreticorum* (habita etiam legendi facultate) aliorumque, *quando periculum est subversionis. Qui enim amat periculum, in illo peribit: & ea lectio* (ut recte observat) *magis est periculosa, quam vel disputatio, vel colloquium verbale; partim quia, scripta sunt magis meditata, magis ornata, & composita; partim quia, cum in promptu sint, sæpius, & attentius leguntur: partim quia sic vera falsis, & bonis mala immiscent, ut facile incautos decipiant*, præsertim juvenes, aut semidoctos, qui antidotum veneno adhibere scipsis nesciunt.

Peccant ulterius, qui immodico sciendi desiderio illecti, tempus pietati, & exercitiis spiritualibus debitum prophano studio impendunt: qui curiosis insistunt cogitationibus, quæ ad laudabilem virtutis notitiam non referuntur; sed potius ab utilibus considerationibus animum avertunt, cujusmodi sunt vanæ illæ speculationes, de quibus loquitur Apostolus Paulus, dum ait 2. ad Timoth. 2. *Stultas, & sine disciplina quæstiones devita, sciens, quia generant lites*. Et ad Tit. 3. *Stultas autem quæstiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis devita: sunt enim inutiles, & vanæ*.

Peccant demum, qui scientiis sæcularibus addiscendis immoderato studio inardescunt, easque *salutis scientiæ* præponunt; quæque status, ac officii sui magis propria sunt, vel scire omittunt, vel superficie tenus attingunt. Hinc S. Augustinus coarguit *lib. 1. de morib. Eccles. cap. 21.* illos, qui *magnum aliquod se agere putant, si universam illam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissime, intentissimeque perquirunt: unde etiam tanta superbia gignitur, ut in ipso Cælo, de quo disputant, sibimet habitare videantur*. Additque subinde: *Reprimat igitur se anima ab hujusmodi vanæ cognitionis cupiditate, si se castam servare disposuit*, sive immunem coram Deo a peccato.

Postremo ii, qui ex Studentibus Scholas frequentant, uti sunt præsertim adolescentes, non intermisso labore, ac diligentia, litteris, quibus applicantur, incumbere debent, tum ut otium fugiant, tum ut insurgentes passiones facilius vincant, quæ maxime in Academiis, & Seminariis grassari solent; tum ut idonei præcipue reddantur ad ea percipienda, quibus a Præceptoribus suis instruuntur. Magistris honorem, ac reverentiam exhibeant; ac animum beneficii memorem servent. Sicut enim, ut ait Philosophus, a parentibus *esse*; ita ab institutoribus suis *bene esse* recipiunt. Propterea, qui studium notabiliter negligunt, curasque tum parentum suorum, qui eos non exiguis expensis in Scholis alunt; tum suorum præceptorum, qui eis excolendis, & imbuendis non sine magno tedio, multaque patientia dant operam, in re gravi defraudant; lethaliter peccare dicendi sunt, præter alia crimina, quæ negligentiam in studiis consequi solent juxta illud: *Qui evitat discere, incidet in malum*.

CA-

CAPUT IV.

De obligationibus Medicorum, aliorumque, qui sanandorum corporum curam gerunt.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

I. *Præcipuæ dotes, quibus Medicus pollere debet.*

II. *Insignis locus V. C. Ludovici Vives de obligationibus, & peccatis Medicorum.*

III. *In Medico requiruntur ingenium, institutio longa, probitas morum, sedulitas, usus.*

IV. *Quam periculosè officium exerceat Medicus, si scientia sufficienti destitutus fit.*

V. *Peccant inexperti, qui medendi ministerium assumunt.*

VI. *Peccant etiam, si ex livore, aut pertinacia in alienam sententiam concedere abnuunt.*

VII. *Rei quoque peccati sunt, qui lucri aviditate morbos sanare protrahunt.*

VIII. *Medicorum negligentia in invisendis ægris, in perpendendis morborum qualitate, ac remediorum viribus, in peccato est, & quidem sæpe mortali.*

IX. *Hippocratis jusjurandum, quod Medici omnes Christiani observare debent.*

X. *Alia quædam a Medicis, & Chirurgis sedulo animadvertenda.*

XI. *Pauperibus ægrotis vita periclitantibus gratis succurrere tenentur.*

XII. *Regulæ pro Medicorum instructione a Summo Pontifice Benedicto XIV. collectæ.*

XIII. *Aliæ ex eodem pro instructione Ecclesiasticorum, qui artem Medicam, aut Chirurgicam exercent.*

XIV. *Quædam de obligationibus Pharmacopolæ.*

§. I.

Dotes, quibus Medicus præditus sit oportet.

I. QUEMADMODUM ad mentem excolendam necessarii, atque utiles sunt Magistri, si dotibus gaudeant, quæ ad officium suum rite obeundum exiguntur; ita ad curanda corpora necessarii quoque sunt, atque utiles Medici, si dotibus præditi sint ad hunc finem consequendum requisitis. Hæ porro dotes præcipuæ, ac generales sunt, *scientia morborum*, *peritia in applicandis remediis*, *ac diligentia in invisendis ægrotis*. Scientia quidem, ac peritia instructus Medicus sit, oportet; cum sine his nec morbum a morbo, nec remedium salutare, aut idoneum ab inutili, & noxio secernere valeat. Diligentiam pariter habere debet in ægrotis invisendis juxta morborum qualitatem, & infirmi necessitatem. Ex hac enim diligentia valetudo, aut mors ægroti sæpe dependet. Quare si in aliquo horum deficiat, obligationi suæ haud satisfacit; & peccat contra legem naturalem, qua adstringitur, ut officio suo recte fungatur, nec se periculo exponat inferendi proximo gravissimum detrimentum.

II. Verum hac in re nonnulla decerpere præstat ex Clarissimo Viro Ludovico Vives, qui cum in peculiari opere suo de pluribus aliis hominum artibus agat, tum vero de Medicorum officio, ex quo, quænam sint obligationes ipsorum, quam luculenter enitescit; & Medicis serio meditandas propono. „ Loquamur, inquit ille, jam *de* „ *Medicina*, cui arti in omnium corpora „ vitæ, ac necis potestas, & jus summum „ est permissum, nec ulli unquam vel „ Imperatori, vel Regi tantum in homines „ licuit. Quocirca & Medicum ipsum navare diligentem operam, omnes Divi, „ atque homines postulant, clamant, re-

„ qui-

„ quirunt, ut prudentissime, atque amantissime, quæ suæ fint & fidei, & potestati commissa, tractet. Quanta, & quam præsentanea pestis est, si huic potentiæ adjungatur inscitia; quod fere fit arrogantia, & ex hac rabies oriatur, & pertinacia non cedendi "?

„ III. Itaque propter tam paratum discrimen maximis artis hujus authoribus placuit, non videri dignum eum Medicum professione, ac nomine, cui hæc non adessent omnia: natura, ingenium, institutio longa, probitas morum, sedulitas, usus. Ingenio est opus diligenti, attento, conjectore optimo, prudenti, moderato, non ambitioso, non ostentatore, non pertinaci, quodque in sententiam nolit transire melius dicentis ".

„ IV. Erit hujusmodi Medicus, si habuerit persuasum, nihil sibi debere esse prius, aut charius vita, & salute hominis, ut nec existimationem sui, aut quæstum anteponat ei, qui ad illius manum, atque operam tamquam ad asylum quoddam ex gravissimo periculo confugit: id vero est boni viri, & Christiani. Nam si quem per ignorantiam inflexibilem occiderit, quomodo deinceps id damni farciet? Quantam, & quam exactam est Deo redditurus rationem? Siquid ab uno Theologo erratum fit, ab alio corrigitur: si a Jurisconsulto erratur, succurritur æquitate Judicis, restitutione in integrum; denique fit pecuniæ jactura. Quod vero a Medico erratur, quis corriget? Homini extincto quis afferet remedium? Unde maxime miramur inveniri tam multos, qui adeo periculosum munus suscipere, ac profiteri non dubitant: sed nimirum plerique eorum prius in professionem inciderunt, quam intelligerent, quantum id esset, quod susciperent; nec propterea excusantur: quia, ut docet D. Thomas 1. 2. q. 76. *Omnes tenentur scire communiter ea, quæ spectant ad eorum statum, & officium* ".

V. Pergit deinde illustris Author, & contra præcipitem Juniorum Medicorum praxim ita insurgit: „ Juvenes, inquit, atque adolescentes Medici solis Scholæ spinis, & captiunculis instructi, nulla peritia herbarum, animantium, elementorum, denique naturæ hujus nullis experimentis, & cognitione rerum adjuti, nulla fulti prudentia, judicio, & consilio perquam imbecillo, admittuntur ad Doctoratus honorem; & continuo emittuntur ex Academiis in proxima oppida, & vices ad ponenda rudimenta artis, tamquam manus in mitium carnificum nec universales noverunt Canones, nec deductionem artis viderunt ad usum; nec ipsi ad opus moverunt manum: Juvenes calidi, & confidentes omnia temeritati casuum commendant. Admoneri se non ferunt tyrones a veteranis, quibus se adæquatos vident honore Doctoratus. Quod si seniores Medici admonitionibus molesti esse pergant, adolescentuli Medici eos aggrediuntur rixis, & rendicolis scholasticis: hinc clamore, & pervicacia asseverationis, conviciis, maledicentia cogunt sibi cedere senes moderatos, & pugnis hujusmodi desuetos, quos victos effronti confidentia, importunitate, & odio insectantur tyrones. Hinc nata est superba Juniorum Medicorum ostentatio, quæ veterem, & vulgatam medendi viam fastidivit; novam, insolitamque quæsivit, quæ admirationem excitaret, non sanitatem procuraret: nec propterea excusantur, quia juxta D. Thomam ibidem: *Quicumque negligit facere id, quod tenetur facere, peccat peccato omissionis* ".

VI.

VI. De Medicorum livore etiam verba facit Author idem, inquiens: „ Cum aliqui de quopiam morbo in commune consulunt, qua malignitate, quo livore id faciunt: quanto fastidio, & vultuositate accipiunt alienam sententiam: qua auctoritate, atque asseveratione proferunt suam: qua pertinacia tuetur quisque, quod semel confirmavit, aut etiam est elapsum, ne cessisse videatur? Idque eo faciunt obstinatius, quo sunt imperitiores; videlicet non tam spectantium de se judicium veriti, si quid concedant, quam suæ ipsorum conscientiæ, cui satisfacere se non putant, nisi omnino victoriam aliis fecerint dubiam, aut victores se, aut certe non aperte victos: nam cedere appellant vinci. Hinc sequuntur detractiones, calumniæ &c. quæ singula sunt peccata mortalia: quia juxta D. Thomam: *Detractio per se est peccatum mortale* ".

VII. Sed & de quæstuosa Medicorum avaritia dicendum aliquid putat idem Author. Ait ergo: „ Quæstuosissima facta est ars medicinæ. Quid enim non largiatur homo liberatori suo? An vero sit ullus tam infanus, qui in vitæ periculo pecuniæ parcat? Quid ergo de illis dicam, qui aviditate lucri-morbos differunt, quo nihil cogitari potest inhumanius? Non privatim videntur isti admonendi; sed publica severitate puniendi, haud aliter, quam convicti facinorum capitalium. Cur in eam animadvertitur, qui hominem liberum cecidit; illis vero impune est, morbos cum certo valetudinis exitio proferre? De quo ita Jus Canonicum Can. *Absit* dist. 30. *Si medicus*, inquit: *Medicus si indulget periculis, hoc non est curare; sed si verum dicere voluns, occidere*. Et quando solum quæstum sectantur, peccant ex prava illa intentione. *Si autem per improbitatem*, inquit D. Thomas, *aliquid immoderate extorqueant, peccant contra justitiam*; ac proinde tenentur ad restitutionem illius, quod injuste extorserunt. 2. 2. q. 71. art. 4. in corp. ".

VIII. Demum de Medicorum negligentia ita loquitur: „ Qui se ad artem Medicinæ in usum generis humani convertunt, ubi primum se publicis utilitatibus dedicarunt, non debent amplius ad alias artes vel disciplinas divertere. Est enim in hac una satis superque, quod agunt, vel vita universa, quantumlibet diuturna, ac lunga; sciatque medicus, quidquid temporis huic studio subtraxerit, tantum subripere, ac furari sanitati suorum ægrotantium. Nihil ergo charius, aut potius habebit, quam humanum corpus. Quocirca experimenta prima, quæ sunt plenissima periculi, non sumet in humano corpore, sed in re vili; nempe in mutis animantibus, nullam omittat studendi occasionem, qua fiat in arte peritior, ut monet Hippocrates: ars longa, vita brevis ".

„ IX. Sed juvat hic scribere jusjurandum Hippocratis, ut sciant medici Christiani, qua religione medicinam Paganus exercuerit. Sic enim habet p. 2. *Cæterum quod ad ægros attinet sanandos, diætam ipsis constituam pro facultate, & judicio meo commodam: omneque detrimentum, & injuriam ab eis prohibebo. Neque vero ullius preces apud me adeo validæ fuerunt, ut cuipiam venenum sim propinaturus; neque etiam ad hanc rem consilium dabo. Similiter etiam neque mulieri potum pro faciendo abortu dabo. Porro sancte, & caste vitam, & artem meam conservabo. In quæscumque autem domos ingrediar, ob utilitatem ægrotantium intrabo; ab omnique injuria voluntaria inferenda, & corruptione, quum alia, tum præsertim operum venereorum abstinebo, sive muliebria, sive virilia, liberorum, aut servorum corpora mihi*

con-

contigerit curanda: quæcumque vero inter curandum videro, aut audiero, imo etiam ad medicandum non adhibitus, in communi hominum vita cognovero, ea si quidem efferre non oportuerit, tacebo, & tamquam arcana apud me continebo. Hoc igitur jusjurandum mibi integre servanti, & non confundenti contingat & vita, & arte feliciter frui, & apud homines in perpetuam gloriam meam celebrari; transgredienti autem, & pejeranti bis contraria eveniat. Hæc ille præclare admodum; quæ utinam & a Medicis Christianis omnibus fideliter servarentur.

§. II.

Alia quædam a Medicis observanda.

X. His omnibus addo, Medicum, sicut etiam, proportione servata, Chirurgum remedium ægrotanti applicare non posse, quod dubium est, profuturum ne sit, an nociturum. Hoc enim in casu periculo se exponit necandi, vel lædendi infirmum, qui forte ex ipsa naturæ vi sanaretur. Quod si unicum remedium suppetat, Medicus ex variis circa remedium illud opinionibus tenetur sequi probabiliorem, atque tutiorem, consentientibus ipsis Probabilissmi defensoribus, qui in hisce rebus temporalibus tutiora sectantur. Sic etiam, quoties certum habet, pharmacum aliquod infirmo profuturum esse, illud adhibere tenetur, eo prætermisso, de quo dubitatur, aut solum probabiliter profuturum putat. Si certa pharmaca non occurrant, debet uti probabilioribus: tum quia alioqui proximi salutem in discrimen adduceret; tum quia officio suo tenetur persungi eo meliori modo, quo potest, cum minimo proximi periculo, & damno. Quod si nulla spes affulgeat de proximi salute, nec adsit remedium, nisi dubium; de quo scilicet dubium est, num sit profuturum, vel damnum potius allaturum; illud adhibere licite potest, ac tenetur: quoniam sic negotium infirmi utiliter geritur; ac, si mors fortasse sequatur, morbi magnitudini imputabitur.

XI. Obligantur etiam Medici; quemadmodum quoque Chirurgi, ac Pharmacopolæ, succurrere pauperibus ægrotis, qui ab omnibus deserti sunt, aut probabiliter deserendi; eorumque curationem gratis suscipere. Ita namque ab ipsis exigit præceptum divinum de proximi dilectione, quod *Proverb.* 24. sic explicatum est, ut ad hanc obligationem confirmandum nihil sit hoc oraculo accommodatius: *Erue*, inquit, *eos, qui ducuntur ad mortem; & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Si dixeris: vires non suppetunt; qui inspector est cordis, ipse intelligit; & servatorem animæ tuæ nibil fallit, redditque bomini juxta opera sua.* Quæ verba nedum intelligenda sunt de iis, qui falsis testimoniis, aut iniqua Judicis sententia opprimuntur, & ad mortem rapiuntur; verum etiam de omnibus, quorum salus, & vita periclitatur ob alimentorum, vestimentorum, remediorum, aut aliarum ejusmodi rerum defectum. Hanc obligationem adstruit etiam S. Thomas 2. 2. *q.* 71. *art.* 1., ubi postquam advocati obligationem in causis pauperum agendis, ac defendendis exposuit, subdit e vestigio: *Et idem dicendum est de Medico, quantum ad curationem pauperum.*

§. III.

Regulæ pro Medicis ex operibus Benedicti XIV. collectæ.

XII. Piaculare plane fuerit, hic silentio prÆterire regulas ad Medicorum instructionem in obligationibus suis, collectas in Epitome *Doctrinæ Moralis &c.* ex Operibus Sapientissimi Pontificis Benedicti XIV., in qua inter alias V. *Medicus* hæc habentur:
„ Medici tenentur sub gravi monere infirmum, cum vocantur ad eum curandum, „ ut

„ ut vocet Confessarium, ut provideat de „ salute animæ suæ, ita præcipiente Concilio Lateranensi In Cap. *Cum infirmitas de Pœnit. & Remis.* S. Pius V. in sua „ Constitut. 3. in Bullario Romano jubet, „ ut Medicus ante omnia id moneat; neque „ tertio die ulterius illum visitet, si vocare Confessarium recusaverit. Transgressores Medicos incurrere pœnam infamiæ, „ & privationem omnium privilegiorum ejus „ professionis. Mandat insuper, ut nemo „ deinceps lauream Medicinæ obtinear, ni „ prius juret coram publico Notario, & „ Testibus ejus *Bullæ* observantiam. Neque „ ab his servandis excusantur Medici ex „ consuetudine jam per longum tempus „ introducta, cum ob singulorum jutamentum consuetudo ista induci non potuerit: „ sufficit tamen, si Medicus id moneat per „ alium virum gravem. *Instit. Eccles.* 22. „ §. 16.

„ Non tamen tenentur sub gravi monere „ ægrotum in quocumque morbo: sed quando ita aliquo morbo corripitur, ut, attentis omnibus, judicare possit, periculum esse, ut evadat mortalis. *Ibid.* §. „ 18. Consultius est tamen, ut moneatur „ ægrotus, etiamsi non timeatur periculum „ illud. *Ibid.* §. 20.

„ Si tamen ægrotus renuat Confessionem, „ & morbus sit adeo periculosus, ut desertus a Medico timendum sit, ne moriatur, docent tunc Theologi, deferendum „ a Medico non esse, ne ægrotus amittat „ spem sanitatis recuperandæ, adeoque „ resipiscendi. *Ibid.* §. 17.

„ Laici artem Medicam, vel Chirurgicam „ exercentes ex præscripto suæ artis, „ etiamsi aliquis ægrotus obierit, non tamen incurrunt irregularitatem: *ad cautelam* tamen petunt, & obtinent dispensationem, si promoveri ad Ordines Sacros postulant. Attamen hujusmodi *Brevis* non conceduntur, nisi prius audito „ Episcopo, cui injungitur, ut distincte referat casus omnes animadversione dignos, „ eorumque peculiares circumstantias; simulque exponat, cujus rei gratia Orator ad „ Ordines Sacros promoverit poscat. *De Synod. Diœces. lib.* 13. *cap.* 10. §. 4. „ *Nov. Edit.*

„ XIII. Sacros vero Ordines jam obtinentes, vel etiam Minores cum Ecclesiastico beneficio, ex præscripto Sacrorum Canonum necessario debent petere „ indultum, si medendi artem velint exercere. Hoc vero indultum non obtinetur, „ nisi exposita causa; nempe quod locus, „ in quo Orator degit, & profiteri cupit, „ vel sit pene destitutus, vel non satis illi „ provisum sit ex Medico Laico; vel denique ejus familia tantæ sit egestatis, ut „ providendum illi sit ex honesto lucro ab „ arte Medici percipiendo. *Ibid.* §. 6.

„ Regulares ex Instituti sui ratione Hospitalium curam, & administrationem „ obtinentes, medicam artem exercere „ non possunt extra illa Hospitalia. *Ibid.* „ §. 7.

„ In prædictis indultis Apostolicis Monachis, vel Clericis concessis semper apponitur hæc limitatio: *Absque incisione, & adustione*. *Idid.* §. 8.

„ Clericis Sæcularibus Sacris Ordinibus „ insignitis, si concessum fuerit indultum, „ ut provideat familiæ indigenti; illud „ durat, quoadusque Orator certos Ecclesiasticos reditus, vel residentiale beneficium obtinuerit. Insuper affertur limitatio, nequid exposcat ab ægrotis; neque „ enim Ecclesiastico Sæculari Medico prohibetur, ut sponte oblata recipiat, præterquam a veris egenis, a quibus nihil penitus potest accipere. *Ibid.* Regularibus „ vero indultariis semper datur cum modificativa, ut nihil penitus ab ægrotis „ recipiant, *Ibid.*

„ Chirurgiam vero exercere Ecclesiasticis

„ Sæ-

„ Sæcularibus, vel Regularibus longe difficilius conceditur; & tunc solum, cum „ omnis omnino Chirurgus Laicus deest, „ quin & tunc *sine adustione, & sectione. Ib.* „ §. 11." Hactenus ex doctissimo Summo Pontifice delibata.

XIV. Obiter etiam dicam de obligatione *Pharmacopolæ*. Peccat is primo, si absque simplicium, aut herbarum, sive medicamentorum notitia suam artem exerceat. Secundo, qui ex arbitrio remedia conficit, aut absque necessaria diligentia; vel etiam remedia a Medico, cui inhærere omnino debet, præscripta non ministrat, nisi forte nimium manifestus sit Medici error in præscribendo; quo in casu peritiores consulat oportet. Tertio, qui remedia nullius virtutis præbet, aut quæ virtutem ex vetustate jam amiserunt. Quarto demum qui remedia parat, quæ bonis moribus contraria sunt; de quibus *Cap. 5. de Homic. Volunt. &c.* habetur: *Si aliquis causa explendæ libidinis, vel odii meditatione, homini, aut mulieri aliquid fecerit, aut dederit, ut non possit generare, aut concipere, vel nasci soboles, ut homicida teneatur.*

CAPUT V.

De Judicum obligationibus, & eorum peccatis in ipsarum omissione.

Doctrina, et Consectaria.

I. *Quatuor dotes requiruntur in Judice: quarum prima*, authoritas *scilicet* judicandi, *declaratur ex S. Thoma.*

II. *Quatuor modi, quibus aliquis judicio alterius subjectus fit.*

III. *Multipliciter ex hoc capite peccare Judex potest.*

IV. *Requiritur secundo in Judice* sufficiens scientia *eorum, quæ suum spectant officium.*

V. *Quorum scientiam callere Judex debeat.*

VI. *Dum certo veritatem cognoscere nequit, in causis* civilibus *probabiliorem partem sequi tenetur: in* criminalibus *favere potius reo, quam actori.*

VII. *Quænam a Judice in examine causa observanda sint.*

VIII. *De tertia Judicis dote, & obligatione;* reddendi *nimirum* unicuique, quod suum est, constanti voluntate.

IX. *Colligitur, quando Judex desit ex hoc capite obligationi suæ.*

X. *Quandonam Judex possit, aut non possit relaxare pœnam delicto debitam. S. Thomæ doctrina.*

XI. *Juxta positam doctrinam quædam argumenta diluit idem S. Doctor.*

XII. *De quarta dote in Judice requisita, quod videlicet* venalitatem fugiat *in suo officio, & obligatione inde consecuta.*

XIII. *S. Thomæ doctrina proposita. Quid ex ea sequatur.*

XIV. *Colligitur, quando peccent Judices ex hoc capite.*

XV. *Laxæ plures adversus obligationes Judicis constitutas Casuistarum opiniones referuntur, ac reprobantur; ac primum Busembaum.*

XVI. *Alia ejusdem opinio in propositione damnatæ contenta.*

XVII. *Laxa opinio P. Valentiæ, posse Judicem in causis æqualis probabilitatis in favorem amici sui judicium ferre, asserentis.*

XVIII. *Laxior de re eadem, ac expresse damnata opinio PP. Dicastilli, Salas, Fagundez &c.*

XIX. *Quid de eadem quæstione sentiat P. Thomas Sanchez Probabilistarum Princeps.*

XX. *Corruptior alia P. Tamburini sententia, putantis licitum esse Judici* vendere sensentiam probabilem *propter extrinsecam Doctorum, quos refert, authoritatem.*

XXI. *Hanc opinionem communem esse S. J. Doctoribus censet Escobarius.*

XXII. *Testimonium* Apologistæ Casuistarum, *lexem eamdem opinionem communem pariter esse asserentis*.

XXIII. *Juxta eumdem aliam quoque monstrosam opinionem Casuistæ docent; non teneri scilicet Judicem ad ea restituenda, quæ pro danda* injusta *sententia recepit. Verba P. Lessii, qui alios laudat*.

XXIV. *Quædam de obligatione Judicis in causis criminalibus. S. Thomæ doctrina exposita*.

XXV. *Consectaria, quæ ex doctrina constituta deducuntur*.

§. I.

Quatuor asseruntur, & explicentur dotes, quæ in Judice necessariæ sunt, ex quibus ejus obligationes profluunt.

I. DE *judicio publico*, prout actus justitiæ est, supra differentes nonnulla diximus, quæ huc revocantur. Nunc autem de peculiaribus Judicum obligationibus plura addenda sunt, doctrinam D. Thomæ sequentes 2. 2. *q.* 67., ex qua quatuor præcipuæ colliguntur Judicis obligationes; nimirum 1. quod *auctoritate judicandi* gaudeat; 2. quod *scientia discernendi*, quæ recta sunt, polleat, 3. quod *constantem* habeat jus suum unicuique reddendi *voluntatem*; ac 4. tandem quod in judicio exercendo quamcumque *venalitatem fugiat*.

Quoad *auctoritatem judicandi* pertinet, eam necessariam esse in Judice probat S. Doctor art. 1., ubi quærit: *Utrum quis possit judicare eum, qui non est sibi subditus?* eamque quæstionem ita resolvit. „ Sententia „ judicis, ait, est quasi quædam particula„ ris lex in aliquo facto particulari. Et „ ideo, sicut lex generalis debet habere „ vim coactivam; ita etiam & sententia „ Judicis debet habere vim coactivam, per „ quam constringatur utraque pars ad fer„ vandam sententiam Judicis: alioquin ju„ dicium non esset efficax. Potestatem „ autem coactivam non habet licite in re„ bus humanis, nisi ille, qui fungitur publica „ potestate: & qui ea funguntur, supe„ riores reputantur respectu eorum, in „ quos sicut in subditos potestatem acci„ piunt, sive habeant ordinariam, sive per „ commissionem. Et ideo manifestum est, „ quod nullus potest judicare aliquem, nisi „ sit aliquo modo subditus ejus vel per „ commissionem, vel per potestatem ordi„ nariam".

II. Quamquam vero duos modos S. Thomas tantum commemoret, quibus aliquis fit alteri subditus; nempe ratione *potestatis ordinariæ*, qua quis suo Principi subjectus est, & ratione *commissionis*, sive *delegationis*, quæ a legitimo Principe fieri potest, ac solet: duos tamen alios minus præcipuos sub iis comprehendisse Authores observant ex his, quæ habet *in respons.* ad argumenta; nempe subjectionem *ratione delicti*, vel *contractus*, & quæ inducitur *ex partium consensu*: quando scilicet illi, qui litigant, aut controversiam habent, compromittunt in certum, aut certos quosdam arbitros se parituros eorum determinationi, adjuncta pœna illi, qui tergiversari voluerit.

Et primum quidem modum satis insinuat S. Thomas *in respons. ad* 3., ubi loquens *de delicto* in aliqua Diœcesi commisso ait: *Episcopus* (idem dicas de alio quocumque sæculari judice) *in cujus Diœcesi aliquis delinquit, efficitur superior ejus ratione delicti, etiamsi sit exemptus; nisi forte delinquat in re aliqua exempta, puta in administratione bonorum alicujus Monasterii exempti. Sed si aliquis exemptus committat furtum, vel homicidium, vel aliquid hujusmodi, potest per ordinarium* (sive Principem) *juste condemnari*.

Alium vero subjectionis modum designat *in respons. ad* 2. dicens: *In rebus humanis aliqui propria sponte possunt se subjicere alio-*

rum judicio, *quamvis non sint eis superiores*: *sicut patet in his*, *qui compromittunt in aliquos arbitros*. *Et inde est*, *quod necesse est*, *arbitrium pœna vallari*: *quia arbitri*, *qui non sunt superiores*, *non habent de se plenam potestatem coercendi*.

III. Ex his colligitur 1. peccare, quicumque in judicando alterius jurisdictionem usurpat. *Judex* enim, ut ait S. Gregorius in Deuteron. c. 23. *falcem judicii mittere non potest in eam segetem*, *quæ alteri videtur esse commissa*.

Peccat 2. judex civilis, qui in rebus spiritualibus judicium exercet; & similiter judex ecclesiasticus, qui rebus temporalibus ad sæculares Judices pertinentibus judicium usurpat.

Peccat 3. quicumque ficto diplomate constitutus est Judex: quia falsus titulus pro nullo habetur. Item qui se Judicem fingit, dum revera Judex non est. Pariter qui sub ementito Doctoratus gradu fallit Principem, & Judex constitutus est: quia tunc judicium usurpat, cum vere Judex non sit. Judicia tamen, quæ ab illo exercentur, qui titulum coloratum habet, nisi aliud impedimentum adsit juris naturalis, aut divini; non improbantur a Principe, sed rata habentur, ut statuitur *l. Barbatius ff. de Officio Prætoris*. Hinc sententia lata a Judice occulte excommunicato valida est. Quod si Judex ille publice declaretur usurpator, judicia omnia ab eo lata irrita, & nulla sunt, nisi ab habente potestatem rata habeantur. Vide quæ *de Legibus*, ac *de Judicio*, prout *Justitiæ* est *actus*, dicta sunt.

IV. Altera, quæ in Judice dos requiritur, est *scientia sufficiens* eorum; quæ officium suum spectant. Nam juxta vulgatam S. Thomæ regulam *singuli tenentur scire ea*, *quæ ad eorum statum*, *& officium spectant*. Hinc lib. 2. Paralip. 6. 19. de Rege Josaphat dicitur: *Constituit Judices terræ in cunctis Civitatibus Juda munitis per singula loca*, *& præcipiens Judicibus*: *videte*, inquiens, *quid faciatis*. *Non enim hominis exercetis judicium*, *sed Domini*; *& quodcumque judicaveritis*, *in vos redundabit*. *Sit timor Domini vobiscum*, *& cum diligentia cuncta facite*: *non enim est apud Deum nostrum iniquitas*, *nec personarum acceptio*, *nec cupido munerum*. Quibus verbis innuitur, Judices imitatores Dei esse debere, qui tametsi noverit omnia, nihil tamen judicat, nisi re cognita, atque perpensa. Unde judicium laturus in infames quinque Civitates Sodomæ &c., dixit: *Descendam*, *& videbo &c.*; ut per hoc Judices doceret, nihil sine scientia, & absque maturo examine judicandum esse.

V. Quare Judex in primis debet habere scientiam legum, juxta quas judicium in ejus tribunali exercendum est; v. g. scientiam legum Romanarum, ubi viget jus Romanum, vel Regnorum, sive Principatuum, velut etiam consuetudinum probatarum.

Debet insuper callere, quomodo applicandæ sint leges ad peculiares casus, qui occurrere solent; prudenter ponderare rationes pro utraque parte militantes; easque non somniculose, sed serio, ac diligenter expendere, exemplo Job de se asserentis cap. 29.: *Causam*, *quam nesciebam*, *diligentissime investigabam*.

Ulterius in examine, & judicio rationum debet determinare quæstiones quidem *juris* per *jus scriptum*, vel *non scriptum*, juxta præsentem vigorem utriusque; quæstiones autem *facti* per instrumenta, & testes; quoniam leges scriptæ, vel non scriptæ universalia juris præcepta continent: instrumenta vero, & testes facta determinant. *De legibus* S. Augustinus c. 31. *de vera Religione* ait: *Cum leges fuerint institutæ*, *& formatæ*, *non licebit Judici de ipsis judicare*, *sed secundum ipsas*. De testibus, & instrumentis S. Ambrosius *in psal.* 118. *serm.* 1. scribit: *Bonus Judex &c. sicut audit*, *ita judicat*.

VI.

VI. Probationes dum aliquam ambiguitatem præseferunt, in causis *civilibus* Judex debet in partem veriorem, aut probabiliorem accipere; & in causis *criminalibus* in interpretatione *favere reo potius, quam actori* juxta regulam juris. Sic in illa discussione, & examine sequi non debet scientiam suam privatam, sed dirigi per scientiam publicam, quam deptomit vel ex legibus, vel ex instrumentis, vel ex testibus. Judex namque est persona publica, non declarans, quid ipse sentiat; sed pronuncians, quid leges imperent, quid instrumenta ferant, quid testes enuncient.

VII. Porro Judex in examine tum legum, tum instrumentorum, tum in testium discussione hæc sedulo observare debet: 1. judicare non debet: nisi audita utraque parte, ut ait S. Gregorius *lib. 7. Epist. 45.*, & æquitas ipsa naturalis jubet. 2. Ad judicandum tribus mediis uti debet; *accusatione* scilicet, *denunciatione*, *& inquisitione*, nisi crimen notorium sit: tunc enim sufficit evidentia facti. 3. Processus acta exequatur, oportet per publicam personam, aut saltem duos viros idoneos, ut in Concilio Lateranensi IV. *cap.* 8. constitutum est. 4. Actorem admittere non debet ad judicandum, nisi libellum de causa dederit, aut quidpiam simile juxta loci consuetudinem. 5. Demum sententiam contra absentem pronunciare non potest, nisi citatus comparere recuset.

VIII. Quoad tertiam Judicis dotem, & obligationem attinet, quod habeat scilicet *constantem voluntatem reddendi unicuique, quod suum est*, sive *quod ipsi debet*, vel quod petindæ est, *quod justum judicium judicet*: hæc obligatio intima officio Judicis præ cæteris est, ex ipsa lege naturæ derivata, & in lege divina diserte præcepta; ut inter alia testimonia, quæ afferri possent, constat ex cap. 1. Deuteron. *Quod justum est, judicate, sive civis sit ille, sive peregrinus: nulla erit distantia personarum. Ita parvum audietis, ut magnum. Nec accipietis cujusquam personam: quia judicium Dei est.*

IX. Unde peccat Judex, qui corruptus vel odio, vel amore, vel timore, vel precibus justitiam violat, sive non judicat juxta legum præscripta; sive injustitia respiciat substantiam rei, sive etiam procedendi modum. Sic peccat 1. qui damnat innocentem, vel falsa pietate commotus absolvit reum secundum illud Proverb. cap. 17. *Qui justificat impium, & qui condemnat justum, abominabilis est uterque coram Deo.*

2. Peccat qui judicando inter pauperem, & divitem, res divitis adjudicat pauperi ex quadam irrationabili misericordia. Siquidem in judicio necesse est tam diviti, quam pauperi jus suum æque tribuere. Hinc Exod. *cap.* 23. præcipitur: *Pauperis quoque non misereberis in judicio.*

3. Peccat, qui ex timore vel reis divitibus indulget, vel pauperem contra divitis oppressionem non tuetur. Unde *Eccli.* 7. expresse Judicibus denunciatur, ut ab officio Judicis suscipiendo abstineant, si tanta animi fortitudine præditi non sint, ut in judicando nec divites, nec potentes extimescant: *Nolli velle fieri Judex, nisi valeas virtute perrumpere iniquitatem.* Hujus delicti rei sunt Judices illi, qui, ut potentum vindictæ, aut voluntati obsequantur, inique damnant innocentem, uti fecit Pilatus, qui territus nomine, & indignatione Cæsaris, quam objiciebant Judæi, in eorum nefarium facinus transivit, & Christum innocentem morti adjudicavit. Rei pariter ejusdem delicti sunt, qui Magnatum, vel divitum cupiditati servientes, pauperum causas aut audire abnuunt, aut fundamenta rationum, ac titulorum, quæ proferunt, non attendunt, vel etiam contemnunt: de quo delicto sui temporis Judices arguebat Isaias *cap.* 1. dicens: *Pupillo non judicant; & causa viduæ non ingreditur ad illos.*

Pec-

Peccant itidem, & obligationem suam violant Judices, qui secundum formas a jure præscriptas, justitiam non reddunt; sive id præstent, ut malefactoribus faveant, sive ut tutelam innocentibus haud præbeant. Utrumque enim execratus Dominus *Exod.* 22. & 23. sic loquitur: *Maleficos non patieris vivere; & insontem, & justum non occides: quia aversor impium.*

Peccati quoque reus est Judex, quoties in modo instituendi processus formas juris non observat ad veritatem investigandam idoneas; ex. c. dum judicat sine necessariis delationibus, aut superfluas admittit: dum justas exceptiones abjicit, aut ineptas recipit: dum interrogat circa ea, circa quæ interrogare minime debet, aut interrogationes necessarias negligit: dum differt amplius, quam par est, pronunciare sententiam, aut, ea jam pronunciata, partibus litigantibus communicare renuit. In his quippe casibus formam a jure præscriptam non observat.

X. Verum in his, quæ diximus, animadvertenda est doctrina S. Thomæ, quam habet hic *art.* 4. ubi inquirit: *An Judex licite possit pœnam relaxare?* Ad quam quæstionem ita solide respondet: „ Duo sunt, „ quantum ad propositum pertinet, circa „ Judicem consideranda, quorum unum est, „ quod ipse habet judicare inter accusatorem, & reum: aliud autem est, quod „ ipse non fert sententiam quasi est propria „ sed quasi ex publica potestate ".

„ Duplici ergo ratione impeditur Judex, „ ne reum a pœna absolvere possit. Primo „ quidem ex parte accusatoris, ad cujus „ jus quandoque pertinet, ut reus puniatur; puta propter aliquam injuriam in „ ipsum commissam, cujus relaxatio non „ est in arbitrio alicujus Judicis: quia qui- „ liber Judex tenetur jus suum reddere „ unicuique. Alio modo impeditur ex parte „ Reipublicæ, cujus potestate fungitur, ad „ cujus bonum pertinet, quod malefactores „ puniatur ".

„ Sed tamen quantum ad hoc differt „ inter inferiores Judices, & supremum „ Judicem, scilicet Principem, cui est plenaria potestas publica commissa. Judex „ enim inferior non habet potestatem absolvendi reum a pœna contra leges a superiore sibi impositas..... Sed Princeps, „ qui habet plenariam potestatem in Republica, si ille, qui passus est injuriam, „ velit eam remittere, poterit reum licite „ absolvere, si hoc publicæ authoritati „ viderit non esse nocivum ". Hæc ille præclarissime.

XI. Juxta hanc doctrinam solvit deinde S. Doctor quædam, quæ sibi objecerat, argumenta; eamque magis illustrat. Et ad primum quidem observat, quod *misericordia Judicis habet locum in his, quæ arbitrio Judicis relinquuntur, in quibus boni viri est, ut sit diminutivus pœnarum. In his autem, quæ sunt determinata secundum legem divinam, vel humanam, non est suum misericordiam facere.*

Secundum vero argumentum ex exemplo Dei pœnam peccatorum condonantis desumptum sic diluit: *Deus habet supremam potestatem judicandi; & ad ipsum pertinet quidquid contra aliquem peccetur. Et ideo liberum ei est pœnam remittere: præcipue cum peccato ex hoc pœna maxime debeatur, quod est contra ipsum. Non tamen remittit pœnam, nisi secundum quod decet suam bonitatem, quæ est legum omnium radix.*

Tertio autem ex eo ducto, quod absolvere reum a pœna prodest ei, & nulli nocet, reponit; quod *Judex, si inordinate pœnam remitteret, nocumentum inferret Communitati, cui expedit, ut maleficia puniantur ad hoc, quod peccata vitentur. Unde Deuter.* 15. *post pœnam seductoris subditur:* Ut omnis Israel audiens timeat, & nequaquam ultra faciat quidpiam hujus rei simile. *Noceret*

etiam

etiam personæ, cui est illata injuria, quæ recompensationem accipit per quamdam restitutionem honoris in pœna injuriantis. Quamquam igitur Judex in pœnis delictorum constituendis laudabiliter propendeat in misericordiam potius, quam in severitatem, cavere tamen debet sub gravi culpa, ne immoderata sit ipsa clementia. Nam si Judex inferior sit, nefas ipsi est nedum relaxare, sed etiam diminuere pœnam a lege constitutam: si autem supremus fuerit, præ oculis semper habeat oportet, ne nimia sua benignitate delicta foveat in Communitatis præjudicium, aut juri alterius nocumentum inferat.

XII. Demum quod quartam, ac postremam Judicis dotem spectat, ut *venalitatem* omnem devitet; hæc obligatio jure saltem divino positivo nititur. Deus enim *Deuter. cap.* 16. diserte præcipit: *Non accipies* (in judicando) *personam*, *nec munera*: *quia munera excæcant oculos sapientum*, *& mutant verba justorum*; quæ ratio affertur etiam Eccli. 20. *Xenia*, *& dona excæcant oculos judicum*. Unde hæc obligatio in ipso quoque naturali jure fundamentum habet, eadem lex a jure positivo humano ob eamdem rationem communiter præscripta est. Quare Clerus Gallicanus anno 1700. inter alias hanc proscripsit Casuistarum propositionem: *Possunt Judices accipere munera a litigantibus*; *nec tenentur restituere*, *quæ acceperint ad pronunciandum sententiam*. Alia pro eadem obligatione adducenda momenta prætermitto; solumque adjicio authoritatem S. Thomæ quæ habetur 2. 2. *q.* 71. *art.* 4. *ad* 3.

XIII. Sibi objecerat S. Thomas ad probandum, Advocato non licere pro suo patrocinio pecuniam accipere, hoc argumentum: „ Sicut ad judicium concurrit per„ sona advocati, ita etiam persona Judicis, „ & persona testis. Sed Secundum Augustinum ad Maced. *non debet Judex ven*„ *dere justum judicium*, *nec testis verum te*„ *stimonium*. Ergo nec Advocatus vendere „ justum patrocinium ". Quid huic argumento respondet S. Thomas? Ecce.

Ad tertium dicendum, *quod Judex*, *& testis communes sunt utrique parti*: *quia Judex tenetur justam sententiam dare*, *& testis verum testimonium dicere*. *Justitia autem & veritas non declinant in unam partem magis*, *quam in aliam*. *Et ideo Judicibus de publico sunt stipendia laboris statuta*: *& testes accipiunt non quasi pretium testimonii*, *sed quasi stipendium laboris*, *expensas vel ab utraque parte*, *vel ab ea*, *a qua inducuntur*: *quia nemo militat stipendiis suis unquam*, *ut dicitur* 1. *ad Corinth.* 9. *Sed Advocatus alteram partem tantum defendit*: *& ideo licite potest pretium accipere a parte*, *quam adjuvat*.

Ex hoc responso habes primo, sententiam esse tum S. Augustini, tum S. Thomæ, Judicem munera recipere non posse, pro suo officio exercendo; quorum authoritas centum mille Casuistis prævalere debet.

Habes secundo, fundamentum utriusque S. Doctoris esse: quia *Judex tenetur justam sententiam dare*; *&*, ut ait Augustinus, *non debet vendere justum judicium*, præsertim cum Judicibus jam sint de publico stipendia laboris constituta.

Habes tertio, juxta eosdem Sanctos Doctores nec testes posse quidpiam accipere pro vero testimonio reddendo. Quod si aliquid quandoque accipiant, hoc *non est pretium testimonii*, *sed quasi stipendium laboris*: quia *nemo militat stipendiis suis*.

XIV. Peccat igitur Judex, quoties vel munera, aut aliud quidpiam pretio æstimabile recipit, vel ut sententiam ferat, vel ut alicui partium faveat, vel ut crimina impunita relinquat.

Peccant etiam graviter Judices, sive superiorum Curiarum sint, sive inferiorum, qui a Magnatibus pensiones, reditusve recipiunt; tum quia ab editis Principum hoc prohi-

prohibetur: tum quia eæ pensiones hoc fine a Magoatibus, ac divitibus conferri solent, ut, dum casus occurrerit, suis partibus faveant. Et aliunde pro labore suo satis a Republica provisum sit.

Rei quoque gravis peccati sunt Judices, qui pro commisso aliquo delicto compositionem ex arbitrio faciunt, sive a puniendo delicto desistunt, modo vel ipsis, vel parti civili pecunia aliqua impendatur: tum quia pecuniam accipiunt pro non reddenda justitia, quam juxta leges reddere tenentur: tum quia in causa sunt, quod crimina debitis pœnis non puniantur.

Lethalis item peccati rei sunt Judices, qui fallaciis quibusdam, quas prava consuetudo, aut lucri cupiditas invexit, utuntur, ut protrahant lites de die in diem, quibus litigantes expensis pluribus exponunt, quæ in ipsorum utilitatem referuntur; ita ut quamvis munera non recipiant, saltam utilitatem inde raportent, quæ muneribus æquipollet. Hinc enim qui justas causas tuentur, litigare vix audeot; & qui contra causam iniquam prosequuntur, lites intentant: quæ manifesta judiciorum perversio est; atque hoc abusu fit, ut forum justitiæ evadat Iniquitatis asylum.

§. II.

Laxa plurium Casuistarum opiniones circa Judicum obligationes promuntur, ac reprobantur.

XV. Sanis, quas posuimus ex S. Thoma, melioribusque Theologis, doctrinis ex adverso opponuntur plurimorum Casuistarum opiniones, quas in medium promere juvat, non ut eas multis refutemus, sed ut potius abominemur, licet illi Probabilismi præsidio munitas tamquam *probabiles*, adeoque *licitas* defendere pertinent.

Prodeat primum Busembaum, eujus sententiam præsettim affero, ut quisque videat laudari S. Thomam etiam citaro loco pro sententia, quam ipse non docuit. Sic igitur scribit ille lib. 4. cap. 3. dub. 2, art. 1. *Judex carens necessaria scientia non debet absolvi, nisi facta renunciatione officii, vel nisi firmum habeat propositum renunciandi. Ita S. Thomas 2. 2. q. 66. art. 2.* In primis D. Thomas nec loco a Busembaum citato, nec *q. 67.*, ubi de Judice agit, quidquam habet quoad rem præsentem. Deinde nec exacta Busembaum resolutio est. Nam Judex *carens scientia necessaria*, aut etiam *sufficienti*, ut absolutione dignus sit, primo quidem reparare tenetur damna, quæ ex inscitia sua in proximum derivata sunt: quoniam inscitia eorum, quæ ad proprium officium pertinent, culpæ suæ vertitur. Tertio, ipso Lacroixio ejus Commentatore fatente, Judex non habens scientiam sufficientem *peccat* officium *petendo, admittendo, retinendo, & quoties cum tali ignorantia operatur: quia tenentur omnes scire casus ordinarios in officio suo occurrentes*: adeoque satis non est *firmum propositum* renunciandi imposterum officio, sed necesse est, ut illud a vestigio relinquat; nec absolvi debet, nisi illud reapse deseruerit (quod tutius est), vel saltem habeat firmum propositum illud deserendi statim ab ipsa Confessione. Neque enim unico die, vel momento scientiam sufficientem sibi comparare valet.

2. Improbandum quoque est, quod subinde docet idem Busembaum, nimirum: *Si Judex ex magna imperitia male judicet, tenetur ad interesse partis læsæ, & ad expensas litis.* Quamquam enim non requiratur in Judice *scientia eminens*, qua de extraordinariis quibusque, & implicatis casibus judicare valeat; *sufficienti* tamen peritia præditus sit oportet, qua scilicet obvias, & ordinarias lites juxta leges dirimere, ac de extraordinariis, & arduis dubitare possit, ut peritiores consulat. Quare nedum ma-

magna, ut Busembaum asserit, *imperitia*, sed sufficientia peritiæ defectus, qui ipsi culpæ vertitur, obnoxiam Judicem reddit ad damnorum reparationem, quæ inde subsequuta sunt. Sed ad graviora progrediamur.

XVI. 3. Antequam alias laxas opiniones referamus, recolenda est, & ante oculos habenda propositio ab Ecclesia damnata in Decreto Inocentii XI. n. 2., nempe: *Probabiliter existimo Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem*. Qua posita quid Busembaum docere pergat *art.* 4. audiamus: *Si sententia aliqua communiter sit accepta in tribunali superiore. Judex inferior videtur secundum eam posse judicare, licet minus probabilem, quia videt* (N. B.) *probabiliorem cum honoris sui præjudicio revocandam in superiore tribunali*. Pro qua laudat etiam Sylv., Vasq., & C. de Lugo. Hanc porro opinionem in propositione damnata contineri dicendum omnino est. Si namque damnatum fuit, Judicem judicare posse *juxta opinionem minus probabilem*; damnatum pariter est, quod affirmat Busembaum, scilicet *Judicem inferiorem* posse judicare juxta opinionem, quam ipse censet esse *minus probabilem*? quia veri nominis Judex est; præsertim cum ratio a Busembaum adducta, ut mitius loquar, nimium humana sit; neque enim hoc rationem habere debet *præjudicii honoris sui, si in tribunali superiore revocetur*; sed sequi propriæ conscientiæ dictamen, quoties illud cum fundamento rationabili deponere nequeat.

XVII. 4. P. Valentia unus ex quatuor insignioribus S. J. Theologis *in* 2. 2. D. Thomæ *Disp.* 5. *q.* 7. *p.* 4. ita scribit: *Si Judex reputaret utramque sententiam esse probabilem, licite potest propter amicum secundum illam judicare, quæ amico magis favet*. Ipse P. Tamburinus ex laxioribus, si quisquam alius, Theologis existimat in hoc casu juxta legem naturalem rem, de qua litigatur, æque dividendam inter duos litigantes, quam sententiam tenet ut *certam*, & *efficaci ratione* fultam, quamquam postea vi Probabilistici systematis oppositam credat esse *probabilem*, atque adeo licitam *propter authoritatem bonarum Doctorum*, ut deinde dicemus.

XVIII. 5. P. Dicastillus primæ classis inter Probabilistas Theologus *Lib.* 2. *Tract.* 1. *Disp.* 10. *dub.* 9. ultra progreditur; aitque: *Licet Judici sequi opinionem minus probabilem, dummodo vere probabilis sit, relicta probabiliore, & secundum illam adjudicare amico, vel consanguineo*. Laudatque pro hac opinione P. *Salas*, & *plerosque*, quos indicat. Et reapse P. Salas cum P. Fagundez *Tract.* 8. *Disp.* 7. *sect.* 32. eamdam sententiam tradit, expresse dicens: *Judex tam supremus, quam inferior, cæteris paribus ex parte facti potest judicare secundum opinionem probabilem ex parte juris, relicta probabiliore: ac proinde ferre sententiam pro ea parte, cui minus probabiliter favent jura, leges, & rationes*. Horum doctrinam eamdem prorsus esse, ac ab Ecclesia proscriptam, anathemate confixam, quis non intelligit?

In eadem pariter sententia est celebris P. Escobarius, qui *in Exam.* 3. *cap.* 6. suæ Summæ, postquam docuit in concursu duarum opinionum neminem sequi teneri opinionem probabiliorem, atque tutiorem, hocce consectarium colligit; scilicet: *Infero, posse judicem secundum opinionem probabilem judicare*. Id luculentius exprimit in magno suæ Theologiæ corpore *Tom.* 1. *lib.* 2. *sect.* 2. uno ex amœnis suis problematibus, nempe: *Judex reputans unam sententiam esse probabiliorem, debet, & non debet juxta illam judicare*. Quod perinde est, ac asserere, cum in hac quæstione diversæ sint inter Authores opiniones, liberum cuicumque judici esse, sequi quam ma-

maluerit, licet minus probabilem, quin culpam incurrat coram Deo.

XIX. 6. Quid vero de quæstione hac opinatur Theologorum Probabilistarum Princeps P. Thomas Sanchez? Is primum, si generatim loquamur, cum Escobario consentit: probabiliorem tamen existimat sententiam oppositam. Hoc tamen *probabilius* statim coarctat laxis duabus limitationibus, Scriptorum illustrium authoritate munitis, atque: *Quod bene temperat Vasquez eo cap. 2. n. 6. nisi Judex inferior esset, & opinio, quam minus probabilem judicat, esset magis praxi recepta; & crederet fore, ut minus prudens a Judice superiori, ad quem appellatur, notaretur, ejusque sententia revocaretur, si lata esset juxta sententiam, quam probabiliorem existimat. Tunc enim potest sententiam minus probabilem sequi: quod eum tanta sui honoris jactura, & tam modico fructu munus suum obire minime teneatur. L. 1. c. 9. n. 47.* Quæ ratio, ac sententia eadem prorsus est, ac illa, quam ex Busembaum produximus.

Altera P. Sanchez laxa limitatio, quam amplectuntur etiam Filliucius, ac Valentia adversus Bannez, est hujusmodi: *Quando utraque opinio est æque probabilis, quamvis Bannez non sine optimo fundamento censeat, non dari Judici electionem, sed teneri vel litigantes componere, vel dividere rem inter ipsos...... At verius est integrum esse judici, quam maluerit, opinionem eligere, & secundum eam judicare: immo cessante scandalo, nunc secundum hanc, nunc secundum aliam.* Quis ab hac laxissima limitatione non minus, quam a tota doctrina non abhorreat? Aut quis non execretur Probabilismum, cui illa innititur, & a quo etiam sequens non minus corrupta sententia derivatur?

XX. 7. Hæc in eo consistit, quod Judex sententiam suam, qua pronunciat in favorem alicujus probabilem causam tuentis adversus alium, cujus causa probabilis sit, aut etiam probabilior, *vendere licite valeat.* Quæstionem hanc ita fario proponit P. Thomas Tamburinus *Lib. 8. in Decal. Tr. 3. c. 7. §. 3. n. 13.* præfigitque quæstioni hunc titulum: *Venditio sententiæ probabilis*; & quærit, *liciteue, & juste Judex accipiet pecuniam, ut potius illam eligat, quæ mihi favet, quam illam, quæ meo adversario?* Equidem prius quæsito negative respondet. Sed deinde se referens ad ea, quæ dixerat *Lib. 1. cap. 3.* eam *probabilem, & licitam* judicat, inquiens: *Propter extrinsecam bonorum Doctorum auctoritatem asserentium, in hoc casu posse Judicem pro suo amico, si maluerit, sententiam pronunciare, potes id ut probabile, si velis, amplecti.* Quam sententiam legendam remittit apud Lessium, Valentiam, Salonium &c.

8. Cæteris omissis, qui vendendam proponunt pretiosam hanc mercem *sententiæ probabilis*, eam accipe ex P. Lessio L. 2. c. 14. d. 9. *cujus doctrina*, si Cardenam audimus, *nulla securior, & verior inter Theologos, qui a tercentum annis scripserunt. Nam ita solide, & rationabiliter discurrit, ut in omnibus videatur fere moralem evidentiam facere.* Videamus itaque, quænam sit in hac materia ejus doctrinæ *soliditas, veritas, ac fere moralis evidentia.* Laudato loco confirmat ille prædictam falsam, laxam, & absurdam sententiam pluribus rationibus, quarum una hæc est: *Quia non tenetur ad alteram* (ex litigantium opinionibus) *determinate; sed liberum ei est sequi, quam maluerit. Ergo, si aliquid accipiat, ut hanc sequatur potius, quam illam, non facit illi injuriam. Quia cum res non est debita, non est contra justitiam* (*si solum jus naturæ spectemus*) *exigere pro ea pretium.* Num *solida*, num *vera*, num *moraliter evidens*, est isthæc doctrina, ac principium, ex quo illam deducit? Si Judex posita æqualitate rationum sequi potest potius unam partem, quam aliam, ut putat ille; nonne

 jure

jure naturali obstringitur, ne indebite præjudicium inferat uni parti, quæ propter æqualia fundamenta gaudet æquali jure, quo altera ponitur? Componat ergo inter se litigantes, aut rem æque pro juris æqualitate dividat, ut docet Bannez, & alii. Hæc plane sententia *solida* est, *vera* & *evidentior*, *spectato* etiam *solo jure naturæ*; cui itidem repugnat, quod pretium recipiat pro sententia pronuncianda.

XXI. 9. Hæc tamen opinio laxa, & absurda, juxta Escobarium *Tract.* 3. *Exam.* 1. c. 3. adeo communis est, ut eam afferat esse *praxim ex Societatis Jesu Doctoribus*; eamque ita ille proponit, ac defendit. *Suppono causam esse æqualem; potestne aliquid Judex accipere? Docet Fagundez &c. aliquid accipi posse non solum ab Electoribus ad Majoratum, Cathedram, Capellam, sed etiam a Judice, quando (ut supponis) sententiam profert in causa æquali, seclusa lege positiva in contrarium. Quia pro suo arbitratu potest cuilibet parti dare victoriam. Quare datur locus gratificationi, quæ est pretio æstimabilis, utpote quæ plerumque cum jactura amicitiæ, & gratiæ alterius conjuncta est.*

XXII. 10. Absonæ hujusmodi, & depravatæ Moralis fructus, opiniones, quæ nedum in divino tribunali, sed nec in ullo humano probantur, non ab uno, ut liquet, vel altero Casuista docentur, sed ab omni ferme Probabilistarum caterva; adeo ut *Casuistarum* Apologista P. Pirotus ingenue fateatur, talem esse ipsorum doctrinam. „ Casuistæ (verba ejus gallica latine reddo), „ inquit *pag.* 97. *Edit. Paris.* defendunt, „ Judices accipere posse munera, nisi id „ forte lex aliqua particularis vetet, quoties a litigantibus partibus iisdem tribuuntur aut avaritiæ titulo, aut recognitionis prolatæ sententiæ; aut, ut eos „ inducant ad causæ suæ curam peculiarem, aut ad celeriorem causæ expeditionem; aut demum ut eos adversariæ „ parti præponant, & in eorumdem favorem sententiam pronuncient ". Si hoc prodere justitiam non est; quidnam, amabo, erit?

11. Equidem Casuistæ hoc frequentius decernunt: *Si nulla lex humana vetet*. At numquid, hac lege extante, tenebuntur Judices a recipiendis muneribus abstinere? Minime gentium juxta P. Tamburinum, *lib.* 9. *in Decalog. cap.* 2. §. 1. *n.* 4. hac decretoria assertione Probabilismo innixa: *Dico secundo, Judices seculares non peccare, saltem mortaliter, ex solo capite, quod adversus has leges seculares operantur. Ratio est: quia probabiliter censent Navar. Covarruv. Val. aliique apud Castropalaum &c. leges seculares, saltem de facto, ad mortale nequaquam obstringere, nisi id expresse declarent*; quod nunquam faciunt. Quæ enim lex civilis est, quæ, dum aliquod præcipit, aut vetat, *declaret expresse*, se obligare velle *sub peccato mortali*?

XXIII. Ultra provehuntur Casuistæ; nec solum permittunt Judici munera recipere pro ferenda sententia in favorem partis, æquale jus in rem aliquam habentis, ac contraria; sed etiam pro danda *injusta* sententia, adeo ut ad restitutionem minime teneatur, ita testante Casuistarum nomine ipsorum Apologista p. 123. *Verum est*, inquit, *Judicem non teneri ad restituendum ea, quæ recipit pro injusta sententia pronuncianda in alicujus favorem. P. Lessius bonis rationibus utitur, ut hoc tueatur adversus Cajetanum oppositum defendentem, quas refellere oportet, antequam ad restitutionem Judex obligetur*. Ego quidem nec referam, nec refellam Lessi rationes, quas ad hanc monstrosam opinionem adstruendam adhibet, quæ solo aspectu suo horrorem ingerit. Sed textum ipsius unice proferam, qui legitur *lib.* 2. *de Just. dub.* 8. *c.* 24. his verbis expressum. *Notandum tamen est, Covar. & Cajet. excipere id, quod acceptum est a Judice, ut ini-*

iniquam sententiam ferat; *hoc enim putant jure naturæ esse restituendum*; *quia injusta sententia est perversio judicii*, *non est res vendibilis*. *Sed hæc ratio non est firma*: *nulla enim est causa*, *cur magis debeat jure naturæ restitui*, *quod acceptum est pro iniqua sententia*, *quam pro iniqua occisione* (quasi jus idem naturæ non obligaret ad illud quoque restituendum, quod *pro iniqua occisione* acceptum est). Additque Lessius: *Dico secundo*: *verius etiam videtur neque jure positivo id necessario restituendum &c. Idem docent Molina*, *Reginald.* Quare judex ex omni parte securus omnino est, si ea non restituat, quæ pro *iniqua* sententia ferenda recipit.

Talem esse Probabilistarum de re hac opinionem, nedum P. Pirot Casuistarum Apologista, verum etiam P. Honoratus Fabri *Apologista Societatis*, haud ægre consentit; eamque ulterius confirmat authoritate Azorii, Turriani, Tamburini, Dicastilli, Laymani, ac Busembaum, quibus addere fas est ex his, qui paucis abhinc annis scripsere, nempe anno 1750. P. Franciscum Xaverium Fagelli, qui *p.* 3. *cap.* 22. *Quæstionum practicarum de munere Confessarii* docet, *nullam contrahere restituendi obligationem*, qui munera, aut aliud accepit *pro ferenda illicita sententia*.

§. III.

Peculiaria quædam de Judicis obligatione in causis criminalibus.

XXIV. Expositis, quæ dotes Judicis spectant, prolatisque circa illas plurium Casuistarum falsis, laxisque opinationibus, reliquum est, ut quæ de Judice dicenda supersunt, *in causis criminalibus* persequamur. Hoc argumentum versat Doctor Angelicus *art.* 2. *&* 3. hujus *quæst.* 67. 2. 2. Et primum quidem decernit, Judici non licere de aliquo delicto judicare, nisi secundum veritatem, quam novit in judicio juxta leges peracto. Hoc autem probat in primis authoritate S. Ambrosii dicentis in Psal. 118. *Bonus Judex nihil ex arbitrio suo facit*, *sed secundum leges*, *&* *jura pronunciat*. Deinde id *in corpore* luculentius exponit, & ait: „ Judicare pertinet ad Judicem, secundum quod fungitur publica potestate.
„ Et ideo informari debet in judicando non
„ secundum id, quod ipse novit tamquam
„ persona privata, sed secundum quod
„ sibi innotescit *tamquam persona publica*.
„ Hoc autem innotescit sibi & in communi, & in particulari. In communi quidem per leges publicas vel divinas, vel humanas, contra quas nullas probationes admittere debet: in particulari autem negotio aliquo per instrumenta, & testes, & alia hujusmodi legitima documenta, quæ debet sequi in judicando magis, quam id, quod ipse novit tamquam privata persona: ex quo tamen de hoc adjuvari potest, ut districtus discutiat probationes inductas ut possit earum defectum investigare. Quod si eas non possit de jure repellere, debet, sicut dictum est, eas in judicando sequi ".

Ex his manifestum est, Judicem de aliquo crimine sententiam pronunciare debere, non secundum quod ipse noverit, ut privata quædam persona est, sive secundum privatam, quam habet ipse notitiam; sed secundum quod ipse novit, ut est persona publica, hoc est *in communi* quidem juxta leges publicas *sive divinas*, *sive humanas*: *in particulari* autem *facto* juxta ea, quæ sibi innotescunt *per instrumenta*, *per testes*, & alia hujusmodi legitima documenta. Ex cognitionibus vero, quas habet ut persona privata, adjuvari solum posse, ut probationes, quæ contra afferuntur, districtius discutiat ex omni parte, ut defectum earum internoscere tandem valeat, ac liberare innocentem. Juxta quam resolutionem at-

argumentis, quæ sibi objecerat, respondet; ac inter alia argumento, quod efficax videtur, deducto ex eo, quod Judex quidpiam agere nequeat contra propriam conscientiam ipsi dictantem, innocentem esse, qui reus probatur, atque convincitur. Respondet enim: *Quod homo in his, quæ ad propriam personam pertinent, debet informare conscientiam suam ex propria scientia: sed in his, quæ pertinent ad publicam potestatem, debet informare conscientiam suam secundum ea, quæ in publico judicio sciri possunt &c.* Atque huic sententiæ semper constanter inhæsit S. Doctor tum hic, tum *in 4. dist. 27. q. 1. tum quodl. 5. art. 15.*

XXV. Ex hujus articuli S. Thomæ doctrina aliqua colligenda sunt. Ac primo quidem: quoties agitur de aliquo crimine, ut Judex juxta juris formam judicium exerceat, præcedere debet vel accusatio, vel denunciatio, vel inquisitio, vel publica infamia, quibus sufficiens probatio, saltem semiplena, habeatur ad procedendum contra reum. Neque enim contra crimen occultum ulla Judex authoritate gaudet, cum sit publica persona, cujus non est occulta scrutari, sed publica duntaxat punire. Unde Judex nequit quidquam agere contra reum ex vi notitiæ, ut inquiunt, *extrajudicialis*; cujusmodi esset confessio facta Judici extra judicium aut sponte, aut inadvertenter ex linguæ lapsu, aut ex aperitione litterarum, quas reus vel amico, vel procuratori, vel advocato suo scriberet.

Colligitur secundo: si de crimine agatur non commisso, sed committendo, Judex etiam sine prævia accusatione, aut inquisitione, aut denunciatione crimen illud impedire potest, ac tenetur. Ex suo quippe officio, potestate fungitur impediendi quodcumque crimen, quod in præjudicium Reipublicæ vergeret, præsertim si sit Judex supremus. Sic Prælati possunt inquirere, imo tenentur de persona etiam non diffamata, ut præcaveant, ex. gr. ne ad aliquod Ecclesiæ officium eligantur indigni, ut habetur C. *Cum in multis*. Sic pariter inquirere possunt circa impedimenta Matrimonii, cum timetur, ne matrimonium vel invalide, vel illegitime contrahatur.

Ex eo, quod Judex utpote persona publica *secundum scientiam publicam* judicare debeat, sive *juxta allegata, & probata*; colligitur tertio, peccare Judicem, qui vel accusatores legitime procedentes repellit, vel illegitime procedentes admittit. Siquidem cum in omnibus, tum præcipue in judicio, in quo agitur vel de fama, vel de vita proximi, ita se gerere damnabile est. Unde nec divitis accusatio legitima contra pauperem misericordiæ prætextu repellenda est; nec pauperis contra divitem accusatio item legitima rejicienda ob illius honorem, vel dignitatem, qua excideret. Hæc enim acceptio personarum foret: quoniam, ut jam alibi diximus, ex S. Thoma tum in Summa, tum lect. 2. super cap. 2. Epist. ad Galat. *Nihil est aliud propria accipere personam, quam considerare conditionem personæ nihil facientem ad negotium.*

Colligitur quarto, peccare etiam Judicem, qui vel testes fublatæ fidei audit, vel ingenuos, aut veraces rejicit, ut alteri partium faveat. Judex namque veluti mediator est inter eos, qui judicantur. Sicut ergo medium se habet æqualiter ad utrumque extremum; ita affectus Judicis in neutram partem propendere debet; &, cum Dei minister sit, oportet, ut veluti Deus in judicando quacumque sit passione solutus. Debet igitur testium dicta diligenti, ac circumspecto examine ponderare: debet testium dolum, aut fallaciam perquirere, ut præstitit Daniel confundens falsos testes, Susannam accusantes propriis ipsorum depositionibus.

Colligitur quinto, peccatum pariter incurrere Judicem, qui adversus reum vel dam-

damnandum, vel absolvendum aut sufficientes probationes non admittit, aut exigit plures, quam oporteat, probationes. Sic enim ab eo requirit officium Judicis, quod exercet. Quapropter si juxta allegata, & probata innocens appareat, qui reapse reus est criminis, de quo accusatur, confestim est absolvendus; præsertim si nullum impendeat Reipublicæ detrimentum. Si e contra, qui revera est innocens, secundum allegata, & probata reus appareat, licet privata scientia Judex ejus innocentiam noverit, tunc equidem totis viribus eniti debet, ut liberetur vel clam aperiendo carcerem, vel protrahendo judicium, vel timorem incutiendo accusatori, falsisque testibus, vel demum decedendo ab officio Judicis, & injuste accusatum ad alium Judicem remittendo.

Quod si nihil horum præstare possit, aut his mediis adhibitis innocentem ab infamia, vel supplicio liberare, in ipsum sententiam *juxta allegata, & probata* pronunciare poterit sine peccato, ut docet D. Thomas. Non me quidem latet, plures esse Theologos, qui sententiam hanc S. Doctoris nedum improbant, sed etiam carpunt. At si sedulo attenderent ejus verba, quibus notat, Judicem, qui aliquem novit ex privata scientia innocentem, *ex ea posse adjuvari, ut districtius discutiat inductas probationes*, aliaque adducta media adhibeat ad eum liberandum; arbitror sane, quod adversus illam nequaquam insurgerent. Persuasum quippe haberent, iis omnibus præmissis, casum evadere metaphysicum; & vix, ac ne vix quidem in praxi posse contingere, ut Judex ad innocentem damnandum cohatur. Et alias ratio, quam affert ad hunc metaphysicum casum adstruendum, adeo efficax mihi videtur, omnibusque videri debet, ut existimem Reipublicæ interesse plurimum de hac controversia ita sentire.

CAPUT VI.

De Accusatoris obligationibus.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

I. *Obligatur homo alium accusare, quoties agitur de crimine vergente in Reipublicæ, aut Communitatis detrimentum. S. Thomæ doctrina.*

II. *Quid ex hac doctrina colligatur.*

III. *Quædam ex responsionibus adhibitis a S. Thoma ad argumenta merito observata, quibus aliquæ difficultates expediuntur.*

IV. *Scripto fieri accusatio debet, non divino quidem jure; sed humano; idque saltem Notarii manu.*

V. *Tribus modis peccatur in accusando, sicut etiam in denunciando.* Calumnia, *scilicet*, prævaricatione, & tergiversatione. *Hoc expenditur ex D. Thomæ doctrina.*

VI. *Ex responsis ad argumenta hæc doctrina amplius illustratur.*

VII. *Ordinate, & absque ullo vitio* tergiversario *in accusatione fieri potest ex duplici capite.*

VIII. *Accusator injustus in probatione deficiens ad pœnam talionis tenetur ex jure humano antiquo.*

IX. *Quod tamen in desuetudinem abiisse videtur.*

CONSEQUENS illud est, ut aliqua etiam statuamus circa obligationes Accusatoris, ac Rei, quemadmodum & Advocati: de quibus agit S. Thomas 2. 2. q. 68. & sequentibus. Ac primo quidem *de Accusatore.*

I. Quæstionem de argumento *Accusatoris* in quatuor articulos tribuit Angelicus Doctor, in quorum primo inquirit; *Num homo ad accusandum teneatur?* Et, adducta sententia Levitici cap. 5. *Si peccaverit anima, & audierit vocem jurantis, testisque fuerit,* quod

quod aut ipse vidit, aut conscius est, nisi indicaverit, portabit iniquitatem suam; sic inde eleganter persequitur: „ Hæc est differentia inter *denunciationem, & accusationem*; „ quia in denunciatione attenditur emendatio fratris: in accusatione autem attenditur punitio criminis. Pœnæ autem „ præsentis vitæ non per se expetuntur, „ quia non est hic ultimum retributionis „ tempus, sed in quantum sunt medicinales, conferentes vel ad emendationem personæ peccantis, vel ad bonum „ Reipublicæ, cujus quies procuratur per „ punitionem peccantium; quorum primum „ intenditur in *denunciatione*: secundum „ autem proprie pertinet ad *accusationem* ".

„ Et ideo si crimen fuerit tale, quod „ vergat in detrimentum Reipublicæ, tenetur homo ad accusationem, dummodo „ sufficienter possit probare: quod pertinet „ ad officium *accusatoris*; puta cum peccatum alicujus vergit in multitudinis „ corruptelam corporalem, seu spiritualem. Si autem non fuerit tale peccatum, quod in multitudinem redundet: „ vel etiam, si sufficientem probationem „ adhibere non possit, non tenetur ad „ intentandam accusationem; quia ad hoc „ nullus tenetur, quod non potest debito „ modo perficere ".

II. Ex his colligas primo, in eo differre *denunciationem* ab *accusatione*, quod illa ordine ut ad emendationem fratris, sive proximi sui, quæ in ea dumtaxat attenditur: in ista vero, scilicet in *accusatione*, attendatur criminis punitio relate ad bonum Reipublicæ, cujus tranquillitati consulitur, cum delinquentes pœna, quam merentur, puniuntur.

Colligas secundo, teneri hominem ad alium accusandum Judici, quoties crimen ab illo commissum hujusmodi sit, quod vergat in detrimentum Reipublicæ, aut Communitatis. Siquidem unusquisque tenetur malum corporale, aut spirituale, quantum potest, avertere a corpore, cujus est membrum. Quod si crimen in præjudicium Communitatis non vergat, abstinere debet tum ab accusatione, tum etiam a denunciatione, solaque uti fraterna correctione, ut alibi dicemus.

Colligas tertio, duobus ex capitibus excusari quempiam ab obligatione *accusandi*; si nempe vel delictum ab alio commissum in *multitudinem*, aut Communitatem non redundet; vel etiam dum sufficientem probationem adhibere nequit: sive si delictum, quod patratum est, satis coram Judice probare non possit: nemo quippe tenetur ad illud, *quod non potest debito modo perficere*. Hoc tamen in casu ad avertendum commune malum, quod fortassis impendeat, si *juridica denunciatio* sufficiat, eam negligere minime possumus.

III. Quæ tradit S. Præceptor in *respons.* ad primum, & secundum objectum, quod sibi proposuerat, doctrinam continent non omnino prætereundam. Sibi objecerat primo loco, *neminem excusari ab impletione divini præcepti; quia ex suo peccato commodum reportaret*. Porro aliqui sunt, qui propter peccatum inhabiles ad accusandum redduntur, sicut excommunicati, infames; & illi, qui sunt de majoribus criminibus accusati, antequam innoxii demonstrentur. Igitur &c.

Ad hoc autem argumentum ita respondet. „ Quod nihil prohibet, per peccatum reddi aliquem impotentem ad ea, „ quæ homines facere tenentur; sicut ad „ merendum vitam æternam, & ad assumendum Ecclesiastica Sacramenta. Nec „ tamen ex hoc homo reportat commodum: quin immo deficere ab eis, quæ „ tenetur facere, est gravissima pœna; „ quia virtuosi actus sunt quædam hominis „ perfectiones ". His addendum puto, quosdam alios esse, qui ab accusando exclu-

cluduntur aut propter statum personæ, ut filiusfamilias, aut servus: aut propter sexum, vel ætatem, ut mulier, aut pupillus: aut propter aliud, quemadmodum habetur l. 48. ff. tit. *de Accusat.* Omnes tamen idonei sunt ad denunciandum, ac etiam ad accusandum, si suam, suorumque injuriam persequantur: imo, a quocunque querela porrigatur, Judices ex consuetudine illam admittere solent.

Objectio altera in eo sita erat, quod *omne debitum ex charitate dependet, quæ est finis præcepti*: adeoque *illud, quod est charitatis, homo debet omnibus majoribus, & minoribus subditis, & Prælatis. Cum ergo subditi non debeant Prælatos accusare, nec minores suos majores, ut per plura capita probatur 2. quæst. 7. videtur, quod nullus ex debito teneatur accusare.*

Apposita est, quam præbet S. Doctor huic objecto, responsio; nimirum inquit: „ Quod subditi Prælatos suos accusare „ prohibentur, qui non affectione charita„ tis, sed sua pravitate vitam eorum dif„ famare, & reprehendere quærunt. Vel „ etiam si subditi accusare volentes fuerint „ criminosi, ut habetur 2. q. 7. (cap. „ *Clericus*, & seq.). Alioquin si fuerint „ alias idonei ad accusandum, licet sub„ ditis ex charitate suos Prælatos accu„ sare “.

IV. Constituit subinde Doctor Angelicus *art.* 2. laud. quæst. illud, quod formam spectat accusandi; eamque scripto fieri oportere docet, non quia id divino jure præscribatur, sed quia jure humano ita statutum est; idque *rationabiliter* factum esse probat; „ Quia, quando in crimini„ bus per modum accusationis agitur, ac„ cusator constituitur pars: ita quod Ju„ dex inter accusatorem, & eum, qui „ accusatur, medius constituitur ad examen „ justitiæ, in quo oportet, quantum pos„ sibile est, secundum certitudinem pro„ cedere. Quia vero ea, quæ verbo tenus „ dicuntur, facile labuntur a memoria, „ non posset Judici esse certum, quid, & „ qualiter dictum sit, cum debet proferre „ sententiam, nisi esset in scriptis reda„ ctum. Et ideo rationabiliter institutum „ est, ut accusatio, & ea, quæ in judicio „ aguntur, redigantur in scriptis “. Et in hoc præter alia denunciatio ab accusatione distinguitur, quod non oporteat, illam in scriptis esse redactam. *Nam denunciator non obligat se ad probandum: unde nec punitur, si probare nequiverit. Et propter hoc in denunciatione non est necessaria scriptura; sufficit, si aliquis verbo denunciet Ecclesiæ, quæ ex officio suo procedet ad fratris emendationem.* Illud solum adnoto opus non esse, ut accusatio scripto commendetur ab ipso accusatore. Satis namque est, atque ita fert frequentior usus, ut in scriptis a Notario excipiatur, quidquid præsens accusator attulerit.

V. Peccari sæpe in *accusando*, sicut & in *denunciando*, contingit modis pluribus, quibus injusta accusatio redditur; *calumnia* scilicet, *prævaricatione*, & *tergiversatione*. Hoc declarat S. Thomas *art.* 3. ejusd. quæst. inquiens: „ Sicut dictum est, accusatio or„ dinatur ad bonum commune, quod in„ tenditur per cognitionem criminis. Nul„ lus autem debet nocere alicui injuste, „ ut bonum commune promoveat. Et ideo „ in accusatione *duplici ratione* contingit „ esse *peccatum*. *Uno modo* ex eo, quod „ aliquis injuste agit contra eum, qui ac„ cusatur, crimina falsa ei imponendo, „ quod est *calumniari*.

„ *Alio modo* ex parte Reipublicæ, cujus „ bonum principaliter intenditur in accu„ satione, dum aliquis impedit malitiose „ punitionem peccati: quod iterum dupli„ citer contingit. *Uno modo* fraudem in „ accusatione adhibendo; & hoc pertinet „ ad *prævaricationem*: nam *prævaricator* „ di-

„ dicitur quasi *varicator*, qui adversam „ partem adjuvat, prodita causa sua. Alio „ modo totaliter ab accusatione desisten- „ do, quod est *tergiversari*. Hoc enim, „ quod desistit ab hoc, quod cœperat, „ quasi *tergum vertere* videtur ".

VI. Nonnulla tradit idem S. Doctor in responsis ad opposita sibi argumenta, quibus præsens doctrina amplius illustratur; ac primo quidem nemini fas esse ad accusationem procedere, *nisi de re omnino sibi certa, in qua ignorantia facti locum non habeat. Nec tamen*, subdit *ad* 1. quicumque *falsum crimen alicui* in accusando *imponit, calumniatur; sed solum qui ex malitia in falsum accusationem prorumpit. Contingit enim quandoque ex animi levitate ad accusationem procedere: quia scilicet aliquis nimis faciliter credit, quod audivit. Et hoc temeritatis est. Aliquando autem ex justo errore movetur aliquis ad accusandum. Quæ omnia secundum prudentiam Judicis debent discerni, ut non pronunciet eum calumniatum fuisse, qui ex levitate animi, vel ex justo errore in falsam accusationem prorupit.*

Atque ita quoque, ut docet *ad* 2. *prævaricator* dicendus non est quicumque vera crimina abscondit; sed solum, dum fraudulenter abscondit ea, de quibus accusationem proponit, *colludens cum reo, proprias probationes dissimulando, & falsas excusationes admittendo.*

VII. Demum quod attinet ad *tergiversationem*, illud advertere oportet cum D. Thoma *ad* 3. *tergiversari* tunc esse vitiosum, quoties ab accusatione omnino desistitur, animum accusandi deponendo non qualitercumque, sed inordinate. Nam quandoque contingit, ut aliquis ordinate, & absque ullo vitio ab accusando desistat: puta in primis, si in ipso accusationis processu cognoverit falsum esse crimen, de quo accusavit; *Et sic pari consensu se absolvunt accusator, & reus.* Ulterius *si Princeps, ad quem pertinet cura boni communis, quod per accusationem intenditur, accusationem aboleverit.*

VIII. Postremo *art.* 4. ostendit Præceptor Angelicus, accusatorem in probatione delicti, de quo aliquem accusat, deficientem ad pœnam *talionis* teneri; idque probat tum Authoritate Adriani Papæ I. dicentis: *Qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulit, ipse patiatur*; tum hac ratione: „ Quia accusator in causa „ accusationis constituitur pars intendens „ ad pœnam accusati. Ad judicem autem „ pertinet, ut eos inter justitiæ æqualitatem „ constituat. Justitiæ autem æqualitas hoc „ requirit, ut nocumentum, quod quis „ alteri intentat, ipse patiatur, secundum „ illud Exod. 21. *Oculum pro oculo, dentem* „ *pro dente*. Et ideo justum est, ut ille, „ qui per accusationem aliquem in peri- „ culum gravis pœnæ inducit, ipse etiam „ similem pœnam patiatur ". Hoc tamen *in resp.* ad argumenta intelligendum docet de accusatore calumniam intentante ex voluntate nocendi; non ex levitate animi aut ex aliquo justo errore.

IX. Cæterum non desunt Authores, qui valde probabiliter censent, teneri quidem Judicem debita pœna punire falsum, & iniquum accusatorem; sed nunc temporis in desuetudinem jam abiisse, ut pœna *talionis* puniatur, aut puniri debeat: quod mirum esse non debet; cum hæc *talionis* pœna lege humana, quæ abrogari potest, fuerit constituta. Quæ enim de *talione* leguntur in Veteri Testamento, ad legem Judicialem, quæ per Christum abrogata fuit, pertinebant.

CA-

CAPUT VII.

De Reo, ejusque obligationibus.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

§. I.

Quæ spectant Rei obligationes, declarantur.

I. JAM vero *de Reo*, ejusque obligationibus nonnulla dicamus. Quo in argumento plures, easque absurdissimas in Moralem Christianam opiniones invexerunt moderni Casuistæ, quas in antecessum dispellere oportet ex præmissa fulgentissima S. Thomæ doctrina, quam tradit 2. 2. tota *quæst.* 69. in quatuor articulos tributa; in quorum primo inquirit: *Utrum absque peccato mortali possit accusatus veritatem negare, per quam condemnaretur.* Ubi vides, quæstionem non institui de *veniali* peccato, aut de peccato in genere sumpto; sed determinate de peccato *mortali*. Quo pacto igitur eam resolvit? Primum in medium promit, quod legitur in libro *Josue c.* 7. ubi Præses Populi Dei hortatus est Achan, ut ingenue fateretur crimen a se commissum dicens: *Fili mi, da gloriam Domino Israel, & confitere, atque indica mihi, quid feceris, ne abscondas.* Ex quo colligit, quod cum illud, *quod est contrarium divinæ gloriæ, sit peccatum mortale*, reus, qui interrogatur a Judice de commisso crimine, teneatur sub peccato mortali fateri veritatem.

Deinde vero *in corp.* explicat simul, ac probat assertionem suam his verbis: „Quicumque facit contra debitum justitiæ, „*mortaliter* peccat, sicut supra dictum „est. Pertinet autem *ad debitum justitiæ*, „quod aliquis obediat suo Superiori in „his „

„ his, ad quæ jus Prælationis se extendit, Judex autem, ut supra dictum est, superior est respectu ejus, qui judicatur. Et ideo ex debito tenetur accusatus Judici veritatem exponere, quam ab eo secundum formam juris exigit. Et ideo si confiteri noluerit veritatem, quam dicere tenetur, vel si eam mendaciter negaverit, mortaliter peccat „.

Addit autem: „ Si vero Judex hoc exquirat, quod non potest secundum ordinem juris, non tenetur ei accusatus respondere: sed potest vel per appellationem, vel aliter licite subterfugere; mendacium tamen dicere non licet „.

II. Ex hac doctrina compertissimum est, primo peccare mortaliter juxta S. Præceptorem reum, sive accusatum, non confitentem delictum a se commissum, aut mendaciter illud negantem, dum interrogatur a Judice competente: quoniam Judex, cum sit superior, jus habet exquirendi ab ipso veritatem. Secundo autem duntaxat reum ad respondendum non teneri, quoties delictum ab eo Judex exquirit, quod exquirere non potest *secundum ordinem juris* (de quo postea); sed tunc posse vel per appellationem, vel alio modo subterfugere ejus judicium. *Mendacium tamen dicere non licet*.

III. S. Thomas veritatem eamdem declarat ad argumenta respondens. Sibi objecerat secundo loco, mendacium, quod reus proferret, negando coram Judice delictum a se commissum, non esse nisi *officiosum*; quod veniale peccatum est: adeoque mortaliter non peccare, qui illud profert, ut mortem sibi ex sententia Judicis imminentem evitet. Quid vero respondet? *Mentiri*, inquit, *ad liberandum aliquem a morte cum injuria alterius, non est mendacium simpliciter officiosum, sed habet aliquid de perniciosa admixtum. Cum autem aliquis mentitur in judicio ad excusationem sui, injuriam facit ei, cui obedire tenetur: dum sibi denegat, quod ei debet, scilicet confessionem veritatis*.

Idem confirmat in *resp. ad 3.* objectionem, desumptam ex eo, quod ille, qui veritatem in judicio non fatetur, non videatur quidquam agere contra charitatem Dei, ac proximi, ex qua *peccati mortalis* ratio repetitur. Ait enim: *Qui mentitur in judicio se excusando, facit & contra dilectionem Dei, cujus est judicium; & contra dilectionem proximi tum ex parte Judicis, cui debitum negat, tum ex parte accusatoris, qui punitur, si in probatione deficiat. Unde & in Psal. 140. dicitur*: Non declines cor meum in verba malitiæ ad excusandas excusationes in peccatis. Profecto *verba malitiæ* dicenda sunt omnes illæ amphibologiæ, æquivocationes, restrictiones, quas tot Nuperi Theologi excogitarunt, ut reis licitum facerent hisce artificiis eludere interrogationes sibi a legitimo Judice factas de quovis delicto.

IV. Hæc est de reo a legitimo Judice interrogato pura, & illibata S. Thomæ doctrina, quam hausit ex Sanctis Ecclesiæ Patribus; eamque tradit pluribus aliis in locis suorum Operum, ac tradiderunt cum ipso veteres omnes Theologi, traduntque meliores quique inter modernos. Quin imo jam definita dicenda videtur a Summo Pontifice Benedicto XIV. ex his, quæ habet in Bulla, quæ incipit: *Paterna charitas*, & reperitur in Bullario To. 3. n. 24. *teneri scilicet graviter reum in judicio criminali veritatem manifestare*.

V. Ex quibus inferas, negandam esse a Confessario Sacramentalem absolutionem reo, qui a Judice legitime interrogatus crimen a se commissum confiteri detrectat. Quandoquidem non confitendo mortaliter peccat, & in statu lethalis peccati est, quamdiu serio non proponit confiteri. Neque audiendus est, si contrapositam D. Thomæ sententiam afferat Juniorum quorum-

tumdam authoritatem: nullius quippe momenti hæc reputanda est in conspectu totius Antiquitatis, qua nititur opposita S. Thomæ sententia.

VI. Pergit S. Doctor; & *art.* 2. ejusdem quæstionis declarat id, quod jam dixerat; non teneri reum, sive accusatum respondere judici delictum exquirenti *non secundum ordinem juris*: sed posse tunc *judicium ejus subterfugere modo aliquo licito*, & sine mendacio. Titulus articuli est: *Utrum accusato liceat calumniose se defendere?* Atque ita loquitur: „ Dicendum, quod aliud est „ *veritatem tacere*; aliud est *falsitatem proponere*. Quorum primum in aliquo casu „ licet. Non enim aliquis tenetur omnem „ veritatem confiteri, sed illam solum, „ quam ab eo potest, & debet requirere „ Judex *secundum ordinem juris*: puta, cum „ *præcessit infamia* super aliquo crimine; vel „ *expressa indicia* apparuerunt; vel etiam „ cum præcessit *probatio semiplena*. Falsitatem tamen proponere *in nullo casu* licet alicui. Ad id tamen, quod licitum „ est, potest aliquis procedere vel per vias „ licitas, & fini intento accommodas; „ quod pertinet ad prudentiam: vel per „ aliquas vias illicitas, & proposito fini „ incongruas; quod pertinet ad astutiam, „ quæ exercetur per fraudem, & dolum. „ Quorum primum est *laudabile*: secundum „ vero *vitiosum*. Sic ergo reo, qui accusatur, licet se defendere, veritatem occultando, quam confiteri non tenetur, „ per aliquos convenientes modos: puta, „ quod non respondeat, ad quæ respondere non tenetur. Hoc autem non est „ calumniose se defendere, sed magis prudenter evadere ".

„ Non autem licet ei vel falsitatem dicere, vel veritatem tacere, quam confiteri tenetur: neque etiam aliquem dolum, vel fraudem adhibere; quia *fraus*, „ & *dolus* vim mendacii habent. Et hoc „ est calumniose se defende

VII. Ex hac doctrina plura habentur, quæ veritatem quæstionis præsentis in propatulo collocant. Habetur primo, *aliud esse veritatem tacere*; *aliud falsitatem dicere*, sive proponere. Tacere namque veritatem omissio est, quæ solum est peccaminosa, quando urget debitum loquendi; & licita est, quoties debitum hocce non urget. Falsitatem vero dicere, seu mentiri commissio est, quæ nunquam licet: quia mendacium est intrinsece malum.

Habetur secundo, Judicem alioquin competentem posse reum interrogare de aliquo crimine *juridice*, sive *secundum ordinem juris*; & etiam *non juridice*, sive *juris ordine prætermisso*. Cum igitur Judex in interrogando reum, ordinem juris servIat, sub mortali tenetur iste candide fateri veritatem commissi delicti, quodcumque periculum etiam vitæ ipsi ex sua Confessione impendeat. Quod si interroget *prætermisso juris ordine*, haud tenetur quidem illam prodere, sed occultare potest per aliquos licitos, & convenientes modos juxta sanæ prudentiæ regulas; nunquam tamen eam negare debet, aut proferre mendacium, sive etiam ad ipsam occultandam *fraudem aliquam*, *aut dolum adhibere*: siquidem *fraus*, *&* *dolus vim mendacii habent*.

VIII. Habetur tertio, alterum ex his tribus requiri, ut Judex reum interroget *secundum ordinem juris*, ut propterea ad veritatem ingenue confitendam teneatur; & si quæ alia sunt, vel ad hæc revocantur, nimirum vel *infamia præcedens*: vel *aliqua expressa criminis indicia*: vel *semiplena probatio* jam habita criminis ejusdem.

Infamia censetur, quando de crimine est multorum opinio, qui communi judicio honesti, aut boni viri reputantur, aut saltem malevoli, aut maledici non audiunt, ut Cap. *Qualiter*, *&* *quando* 2. tit. de Accusat. quodque hoc Judici constet. Neque sufficit inter paucos sparsum esse rumorem: quia, ut

ut dicitur Cap. *Inquisitionis* eod. tit. *propter dicta paucorum nemo debet reputari infamis, si apud bonos, & graves læsa non existit ejus opinio*. Quot tamen hominum rumor, aut opinio requiratur ad causandam infamiam, definiri non potest, nisi prudentum arbitrio pro locorum, rerumque circumstantiis. Illud notandum, qui de uno crimine infamatus est, non idcirco interrogari posse de alio diverso, de quo nulla infamia laborat, ut animadvertunt graves Authores; consentitque S. Thomas, qui *quæst. 70. art. 1.* de Teste loquens, ait: quod *si testis exigatur testimonium in illis, de quibus infamia non præcessit, non tenetur ad testificandum*. Et Innocentius III. dicto Cap. *Inquisitionis*, resolvens, *inquisitionem solum fieri debere super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt*.

Indicia sunt circumstantiæ, & signa, ex quibus prudenter judicari potest de aliorum actionibus. Hæc si perfecta fuerint, authoritate scilicet duorum, vel trium testium comprobata, vel si plura sint, aut unum adeo perspicuum, ut merito sufficiens existimetur; ex. gr. si quis juxta recenter interfectum deprehendatur cum gladio evaginato, & recenti sanguine cruento; satis sunt, ut reus a Judice interrogari juridice valeat.

Demum *semiplena probatio* est testimonium unius testis omni exceptione majoris, ut si vir probus, ac honestus, nullum defectum habens, ob quem ipse, vel ejus testimonium jure repelli queat, cum juramento affirmet se vidisse, aut audivisse aliquid, quod merito puniendum sit. Unum igitur ex his tribus, aliquæ reducuntur & *notorietas facti*, & *probatio plena* delicti, sufficit, ut Judex interroget *secundum ordinem juris*; reusque tacere non debeat, sed crimen suum veraciter confiteri teneatur.

IX. Diximus ex S. Thoma, reum Judici non interroganti juridice, sive secundum juris ordinem, non teneri ad confitendam veritatem delicti commissi, sed modis omnibus licitis, & convenientibus, sive absque fraude, dolo, ac mendacio ejus judicium subterfugere posse. Inter hosce modos memorat ille *appellationem* ad alium Judicem. Quoniam vero de hac ipsa appellatione quæstio fieri potest, an semper licita sit, ideo eam discutit S. Doctor *art. 3.* sequente, ubi quærit: *Utrum reo liceat judicium per appellationem declinare?* Ac responsio, qua eam resolvit, æque conformis est immaculatæ, ac solidæ doctrinæ suæ.

Sic itaque respondet: „ Duplici de causa contingit aliquem appellare. Uno quidem modo confidentia justæ causæ: quia videlicet injuste a Judice gravatur: Et sic licitum est appellare: hoc enim est prudenter evadere. Unde 2. q. 6. dicitur: *Omnis oppressus libere Sacerdotum, si voluerit, appellet judicium, & a nullo prohibeatur*.

„ Alio modo aliquis appellat causa afferendæ moræ, ne contra eum justa sententia proferatur. Et hoc est *calumniose se defendere*, quod est illicitum: facit enim injuriam & Judici, cujus officium impendit, & adversario suo, cujus justitiam, quantum potest, perturbat. Et ideo, sicut dicitur 2. q. 6. *omni modo puniendus est, cujus appellatio injusta pronunciatur*.

Licite igitur, & illicite fieri appellatio potest ab inferiori Judice ad superiorem. Ea licita est, quando Judex inferior vel non procedit *secundum ordinem juris*; vel quando movetur in judicando ab aliquo odio, aliave prava affectione, vel præsertim accusatus *in justitia causæ suæ confidit*. Illicite autem, quando sola appellationis causa est, ut effugiat aliquo modo sententiam, quam se juste promereri cognoscit: unde ad appellationem confugit, ut, si quo modo possit, evadere queat. Et hoc est *se calumniose defendere*: injuriam quippe irrogat

tum.

tum Judici, cujus officium impedit; tum parti læsæ, quam a sui juris usu inique turbat.

X. Quoad hanc appellationem illud notat S. Thomas jure communi non permitti, *ut tertio aliquis appellet super eadem causa: quia non est probabile, toties judices a recto judicio declinare*. Verum cum hæc conditio, quemadmodum & aliæ, quæ in appellationibus observari solent, sint humani juris; idcirco pro regionum, temporumque varietate mutationi subjectæ sunt. Unde consuetudo jam obtinuit in pluribus Regnis, ut etiam tertiæ appellationi deferatur.

XI. At vero reo ad pœnam debitam propter aliquod crimen damnato quid agendum superest? Num licet illi sese defendere, aut alio pacto mortem declinare? Quæstionem hanc dirimit ibidem S. Doctor *art*. 4. quam ita proposuerat: *Utrum liceat condemnato ad mortem se defendere, si possit?* Cui respondet cum distinctione. Nam aliquis damnari potest ad mortem *dupliciter*. Uno modo *juste*: *& sic non licet condemnato se defendere. Licitum enim est Judici eum resistentem impugnare: unde relinquitur, quod ex parte ejus sit bellum injustum*: adeoque *indubitanter peccat*. Id firmat ipse authoritate Apostoli in medium prius adducta: *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, & ipse sibi damnationem acquirit*. Damnatus autem *se defendendo Potestati resistit quantum ad hoc, in quo est divinitus instituta ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum. Ergo peccat se defendendo*.

Quod si Reus ad mortem *injuste* damnetur; respondet: „ Tale judicium simile „ est violentiæ latronum, secundum illud „ Ezech. 22.: *Principes ejus in medio illius* „ *quasi lupi rapientes prædam ad effunden-* „ *dum sanguinem*. Et ideo, sicut licet re- „ sistere latronibus, ita licet resistere in „ tali casu malis Principibus (sive Judici- „ bus): nisi forte propter scandalum v.. „ tandum; cum ex hoc aliqua gravis tur- „ batio timeretur ".

XII. Ut luculentius constet, quid juxta S. Thomam liceat Reo juste ad mortem, aut ad aliam gravem pœnam damnato, exscribenda etiam doctrina est, quam habet *in resp*. ad objecta. Primum illud erat, quo utuntur, aut potius abutuntur moderni Casuistæ, eo principio nixum; *Licitum semper esse illud, ad quod natura inclinat, quasi de jure naturali existens. Naturæ autem inclinatio est ad resistendum corrumpentibus &c.*

Argumentum huic principio superstructum sic egregie diluit S. Doctor. *Dicendum, quod ideo homini data est ratio, ut ea, ad quæ natura inclinat, non passim, sed secundum rationis ordinem exequatur. Et ideo non quælibet defensio sui est licita, sed solum quæ fit cum debito moderamine*. Porro *debitum moderamen* non est, cum Reus a Judice juste ad mortem propter commissum delictum damnatus, ei injuste resistit.

Argumentum alterum in eo positum erat, quod licitum esse videatur, quod aliquis se a morte per fugam liberet; adeoque licitum quoque esse Judici ad mortem damnanti resistere.

Huic vero satisfacit sequenti animadversione. „ Dicendum, quod nullus ita con„ demnatur, quod ipse sibi inferat mor„ tem, sed quod ipse mortem patiatur. „ Et ideo *non tenetur fugere* id, unde mors „ sequatur; quod est manere in loco, un„ de ducatur ad mortem. Tenetur tamen „ non resistere agenti, quin patiatur, „ quod justum est eum pati. Sicut etiam „ si aliquis sit condemnatus, ut fame mo„ riatur, non peccat, si cibum sibi oc„ culte ministratum sumat: quia non su„ mere esset se ipsum occidere ".

Tertium ex ea sententia depromptum erat *Proverb*. 24., ubi dicitur: *Erue eos, qui*

qui ducuntur ad mortem; & eos, qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Plus autem tenetur aliquis sibi, quam alteri: adeoque licitum videtur, quod aliquis condemnatus seipsum defendat, ne in mortem tradatur.

Hoc autem ita solvit dicendo, *Quod per illud dictum Sapientis non inducitur aliquis ad liberandum alium a morte contra ordinem justitiæ: unde nec seipsum contra justitiam resistendo aliquis debet liberare a morte*.

XIII. Ex doctrina S. Thomæ exposita nonnulla facile colligi possunt consectaria: quorum primum est. Reus juste a Judice ad quamcumque pœnam damnatus nihil potest interius velle, aut moliri, quod positivam defensionem, aut resistentiam importet; puta, optare non potest mortem Judicis, aut Ministrorum Judicis, quamvis ea morte supplicio sibi destinato liberandus foret. Quod si tale desiderium ipsi non licet; multo minus licebit ipsi moliri quidpiam, quod defensionem positivam præferat. Unde reus carceri juste mancipatus non potest, ut se e carcere expediat, vim inferre custodibus, gladio eos aggredi, vulnerare, occidere, potione soporifera, aut copioso vino eos somno obruere &c.

Consectarium secundum. Si damnatus ad aliquam pœnam reapse delictum non commiserit, secundum tamen *allegata, & probata* sententia justa sit, quamvis in conscientia non obliget; licite tamen non potest Judici, ejusve Ministris positive resistere, aut ullum ex modo memoratis mediis adhibere ad se defendendum. Quoniam tametsi coram Deo sit innocens, non est tamen innocens coram hominibus; Judexque jus habet exequendi sententiam secundum formam juris pronunciatam. Ipse tamen quibuscumque aliis licitis mediis uti potest ad suam innocentiam ostendendam juxta ea, quæ supra de Judice agentes diximus.

Consectarium tertium. Quicumque Reus, ac juste damnatus sive ad mortem, sive ad mutilationem, sive ad aliud supplicium, non tenetur sibi ipsi pœnam, ad quam damnatus est, infligere; sed illam ab aliis illatam sustinere debet. Hoc eruitur ex responsione D. Thomæ ad secundum argumentum: Siquidem hoc lex minime jubet, cum Ministros, aut Carnifices habeat ad finem hunc destinatos; & ipsa quoque ratio aversatur, quod quis sibi manus violentas infesat: *Tenetur tamen non resistere agenti, quin patiatur, quod justum est eum pati*.

Consectarium quartum. Quilibet reus, quantumvis juste damnatus, potest, non resistendo contra justitiam, aut justitiæ ministros, se a morte, vel mutilatione, vel triremibus, si congrue potest, liberare: quoniam jus ad vitam suam, membrorum conservationem &c., a nulla potestate humana ipsi aufertur. Unde damnatus, ut fame pereat, cibum occulte sibi ministratum sumere valet; &, si pateat aditus, se fuga e carcere proripere: minime tamen *tenetur*, etiamsi absque ullo incommodo, aut alicujus injuria fugere valeat; idque præstiterunt SS. Martyres detenti in carceribus, unde aufugere quandoque poterant.

XIV. An vero reus ad mortem damnatus, & in carcere detentus licite queat vincula rumpere, & carcerem ipsum effringere, plurimi quidem Theologi hoc concedunt. At opposita sententia mihi D. Thomæ doctrinæ magis consentanea videtur; adeoque in praxi sequendam arbitror, præsertim cum leges latæ fuerint *contra carcerum effractores*, quæ plane abolitæ nunquam fuerunt; & carcerum effractio, quantum quidem sapio, sine *positiva resistentia ad justitiam*, quæ nunquam licet, intelligi nequeat. Quod enim ajunt qui contra sentiunt, ad prædictas leges, *Legislatores in illis constituendis sequutos esse aliam sententiam, quæ etiam est probabilis*, nimis frigi-

gidum est. Cur enim dicendum non erit, sequutos potius esse jus, aut lumen naturale, cui lex ipsa consonat? Sed quocunque ducti motivo fuerint ad eas fanciendas, gravemque pœnam carcerum effractoribus intimandam, ipsæ subsistunt; neque enim adhuc abrogatæ fuerunt, adeoque eam vim, ac authoritatem obtinent, qua cæteræ leges humanæ gaudent. Quod si ipsi reo minime licet carcerem effringere, suffodere parietes ad evadendum; multo minus licebit aliis ad idem auxilium præbere, aut suppeditare instrumenta, quibus ad ministerium illud adjuvetur.

§. II.

Laxæ, & absurdæ multorum Casuistarum opiniones quoad Rei obligationes.

XV. Puram, ac veridicam exposuimus circa Reorum obligationes S. Thomæ doctrinam, quam sequi omnes debent, ne a via veritatis aberrent. Proderit nunc sub oculos ponere turpissimas, & a vero longius abhorrentes opinationes, in quas prolapsi sunt multi ex Casuistarum turba, qui S. Doctorem deserentes, quod sibi arrisit, potius sequi maluerunt. Non omnium quidem horum placita proferam, ne nimium oratio excurrat; sed quorumdam duntaxat, quorum existimatio magis viget penes cæteros, eorumque sententias plurimi in praxi etiam amplectuntur. Qui plurium aliorum notitiam desiderat, consultat Litteras meas *ad Statum Ministrum* T. 2. epist. 8., ubi etiam inveniet de re hac eximii, omniumque præconiis dignissimi Episcopi primum Leiriensis, nunc vero Archiepiscopi Eboracensis, totius Lusitaniæ luminis splendidissimi prolixum testimonium quoad incrementum, quod paucis annis acquisivit laxa, & absurda in re præcipua præsentis argumenti Casuistarum opinio.

Prodit primum in scenam Casuistarum Probabilistarum Princeps P. Thomas Sanchez; qui *lib. 3. in Decal. c. 7. n. 11. de* Reo negante delictum a se commissum, & de eodem convicto ita scribit: „ Quia *frequentissima* Theologorum sententia habet, „ reum non teneri veritatem fatari, nisi „ ipsi aperiatur status causæ, & quæ in „ processu contra ipsum probata sunt, ut „ sic certo illi constet juridicam esse interrogationem &c. Hoc autem Judices reum „ interrogantes nunquam solent facere frequenti alia Jusperitorum quorumdam sententia dicentium, id non exigi. Ergo saltem sequendo communem Theologorum „ sententiam, possat hic reus a confessione excusari, etsi prædictæ rationes non „ urgerent ".

XVI. Hermannus Busembaum lib. 4. cap. 3. dub. 8. n. 4.: „ *Etsi communior, & verior sententia sit S. Thomæ* 2. 2. q. „ 69., si reus legitime interrogetur a Judice, *teneri in conscientia aperte veritatem dicere*; *probabile* tamen est etiam, quod „ ex Sylv. docent Sa, & Lessius, *non teneri* saltem sub mortali in causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi, & nullum grave damnum Reipublicæ timeatur. Tannetus q. 4. d. 5., „ Card. de Lugo d. 40. n. 15., *ubi dicit*, „ *esse sententiam valde probabilem, & in praxi tutam*. Ratio est, quia lex humana communiter non obligat cum tanto „ periculo". Candide ergo fatetur Busembaum sententiam oppositam nedum a S. Thoma doceri, sed etiam esse communiorem, ac veriorem: *communior & verior* Cur igitur eam non amplectitur, nec se ad illam amplectendam teneri existimat? Non alia afferri causa potest, nisi quia Probabilismus veritatem minime curat. Quis ergo sequatur authores veritatem nequaquam curantes.

XVII. Sed ultra audacter progressus est P. Tho-

P. Thomas Tamburinus, fretus authoritate plurium Theologorum præsertim Societatis; satisque erit hujus scriptoris referre textus: eo quippe audito, jam cæteros ferme audimus. Itaque *lib. 3. in Decal. c. 7. §. 2.*, postquam laxa multa tradidit de æquivocationibus, quibus uti Reus potest, dum legitime non interrogatur, hæc habet *n. 3.* „ Jam si legitimus est Judex, legitimeque per semiplenam probationem „ interroget, unde reus ex nullo capite ex „ his excusari videatur a fatenda veritate; „ celebri quæstione quæritur, *An ob periculum vitæ, quod sincere respondendo subit, possit excusari, atque adeo ipsi negare veritatem cum æquivocatione liceat* ". Et prolatis momentis, quibus negativa sententia nititur, & authoribus, qui eam defendunt, quos inter est S. Thomas, *n. 5.*, ait: „ Sed jam alii Recentiores, ut *de Lugo &c. Joan. Sanchez &c.* cum Doctoribus „ viginti duobus, post accuratam discussio„ nem, advertentes *onus esse supra naturæ vires difficile*, reum obligare ad inferen„ dum testimonium capitale contra se ip„ sum; docent probabilissimum esse, *&* „ *tutum*, Reum minime obligari ad faten„ dum crimen suum, unde tantum ma„ sum sibi parare videat ".

Hic animadvertas, Tamburinum, aliosque authores, qui ejus tradidere sententiam, concedere omnino debere, S. Thomam, & reliquos antiquos sententiam docuisse, quæ *onus* hominibus imponit *supra naturæ vires difficile*; quod perinde est, ac *impossibile*. Quis autem ferat calumniam hanc tantis viris impactam? Nonne, cum & S. Thomas, & alii cæteri pro fundamento doctrinæ suæ legem naturalem afferunt, in Deum ipsum, qui hanc legem tulit, hæc recidit impossibilitatis calumnia? At si negas *absolutam impossibilitatem*, solamque difficultatem intelligis; numquid non hanc vincere tenentur homines, & mortem etiam perferre potius, quam hujusmodi legem violare? Sed pergamus, & sequentia Tamburini verba referamus. *Potissima ratio illa mihi videtur: quia nemo obligandus est concurrere ad seipsum occidendum*. Hæc *ratio potissima* fultissima, & nulla est. Neque enim Reus ad manus sibi violentas inferendas adstringitur; sed ipse unice præceptum sibi impositum adimplet fatendi veritatem, & non proferendi falsitatem. Judex vero juste propter delictum mortis in ipsum sententiam pronunciat, & justitiæ ministri eam exequuntur.

Hinc solvitur, subjicit Tamburinus, *ratio adversariorum n. 3. allata. In re enim tam ardua Judex superior non est. Quod si is soleat cogere, ideo est, quia sequitur contrariam opinionem, quæ saltem ab authoritate Doctorum probabilis est. Ita Joannes Sanchez &c.* Si Judices in exquirenda a reis veritate commissorum criminum etiam gravissimorum, juxta Tamburinum, *superiores in re tam ardua non sunt*; jam inique eos interrogant, inique eos torturæ subjiciunt, inique eos morte mulctant. Neque enim qui *superior non est*, hæc agere jure potest. Nonne seditiosa plane hæc doctrina est? nonne ab Ecclesia, & Magistratibus igne comburendi merito sunt libri, qui talia docent? *Si cogere soleant*, inquit, *sequuntur opinionem contrariam, quæ saltem propter extrinsecam authoritatem probabilis est*. Sententia igitur S. Thomæ, totiusque antiquitatis duntaxat *probabilis* est, non ob rationes, quibus illa fulciatur; quia docet, fieri debere, quod est *supra naturæ vires*: sed *ob extrinsecam authoritatem Doctorum*, qui absque firma ulla ratione eam tradunt. Vah doctrinam prorsus anathematum fulgure abolendam! Illa namque S. Thomæ, aliorumque sententia nedum ratione firmissima, sed infallibili etiam Scripturæ authoritate munitur.

XVIII. Verum cætera, quæ Tamburinus

nus ibidem cum aliis modernis Casuistis habet, persequamur; non ut ea quidem refellamus: neque enim opus est; sed ut solum innotescat, in quas prorsus absonas laxitates præcipites eos egerit nimia Moralem Christianam relaxandi libido. *N.* 7. hæc scribit: „ Doctrinam hactenus a nobis allatam limitant citati Doctores, asserendo, *a Reo negari posse sub æquivocatione crimen, modo aliqua tandem eluceat spes effugiendi mortem*. Secus enim (ajunt) negatio esset inutilis; si ipse nihilominus convictus esset, & certe damnandus. *Ego vero censeo*, etiam nulla elucente tali spe, e mortali esse etiam hujusmodi reum excusandum. Excipio cum Sanchez *in Decal. lib.* 3. *cap.* 9. casum *hæresis*: convictus enim de illa, fateri debet &c. " Si ergo agatur de quocumque alio atrocissimo delicto, etiam læsæ Majestatis, etiam necis supremi Principis, etiam conjurationis attentatæ in Rempublicam &c., nunquam teneretur Reus fateri delictum, sed illud *sub æquivocatione negare posset*.

Sed qua ratione hoc Tamburinus affirmat? Audi: „ *Ratio*, inquit, quæ me movet, est, quia ex una parte de jure naturæ est, hominem non posse constringi ad concurrendum ad mortem suam: & ex alia parte in hoc casu ad summum offenditur (si tamen offenditur) potestas Superioris in re levi. Si autem Reus jam convictus est, certoque plectendus; nihil addet confessio Rei, quantum ad punitionem criminis, de qua sermo est, cum Judex sit ad damnandum satis instructus ".

Satis non habet Tamburinus id constituere, quoties agitur de condemnatione ad mortem. Doctrinam eamdem extendit *n.* 9. *&* 10. ad quamcunque pœnam etiam levem. „ Denique, ait, quod dictum est de periculo vitæ, extenditur *ad quodcumque malum grave*, puta exilium, bonorum amissionem, triremes, gravem infamiam &c. Ita de Lugo &c. Ad hæc enim tam gravia mala, perinde ac ad mortem avertendam, jus naturæ nos armar, imo nos urget ". Et hæc mala pati juxta ea, quæ supra dixit, *erit onus supra naturæ vires difficile, & moraliter impossibile*; adeo ut *ad ferendum illud a nemine obligari possit*. Nonne hoc aperte sequitur ex ratione ab illo præmissa?

Non igitur alio in casu tenebitur Reus Judici interroganti fateri criminis veritatem, nisi quando de periculo agitur alicujus damni *levis*; puta de jactura octo, aut decem assium, de pœna carceris per unum, vel alterum diem, de modica abstinentia &c.? Falleris, subdit Tamburinus: grave, vel leve malum sit, quod imminet ex confessione ingenua veritatis, ad illam non obligaris; sed licite potes sub æquivocatione Judici respondere, adeo ut culpam tuam non agnoscat. En verba illius n. 10.: *Quid de malo levi &c.? Respondeo. A mortali fortassis excusandus esses, quamvis contrarius sit de Lugo &c. Ratio esse potest, vel quia de jure naturæ videtur esse, ut ne leve quidem vulnus mihi ipsi infligam: vel quia, si agitur de pœna levi infligenda, videtur & leve, & non rigorosum superioris præceptum: vel quia ex negatione talis veritatis non oritur grave malum Reipublicæ &c.*

XIX. Hæ sunt non opiniones, sed opinionum monstra, atque portenta, quæ in lucem novus opinandi modus præterito sæculo eduxit, & quæ pariter ab iisdem, qui post damnatas plures a Summis Pontificibus propositiones scripsere, sustinentur. Ex quibus unius tantum, ne sim immensus, testimonium exscribam, *Caroli* nempe *Antonii Casnedi*, qui *Tom.* 5. *Disput.* 9. suæ *Crisis Theologicæ* hæc docet: *Dico, quod Reus de commisso a se crimine interrogatus a Judice juridice criminaliter, seu ut puniatur, si oc-*

si occultando restrictione sensibili, ut locutione pure materiali, aut æquivoca suum crimen, spem habet evadendi pœnam capitalem, ut sunt magna infamia, triremis, carcer durissimus, bonorum omnium confiscatio, & similes pœnæ æquivalentes morti; non teneatur sub culpa reatum suum candide fateri, quin licite possit suum crimen etiam jurejurando occultare, sive restrictione sensibili; sive locutione pure materiali. Ubi vides Authorem hunc, sin in omnibus Tamburini placitis, in præcipuo tamen quæstionis capite & cum Tamburino, & cum reliquis modernis Casuistis penitus consentire. Atque similia habet etiam P. Dominicus Viva, aliique.

XX. Unum restat, quod addamus circa ea, quæ iidem Casuistæ permittunt Reo, ut se a morte, aut ab alia pœna liberet, ad quam vel damnandus, vel damnatus est. Dubium movet Tamburinus *lib.* 3. *cap.* 1. §. 6. *n.* 7. *An peccet, si quis inducat ad jurandum falsum, quod jurans putat esse verum; ipse vero inducens sciat esse falsum.* Respondetque juxta Bonacinam, Azorium, aliosque, hunc certo peccaturum, & quidem *mortaliter: facit enim, ut Deus revera in testem falsi adducatur*; adducitque quædam ad hoc confirmandam exempla. Quid vero? Ibidem subinde *n.* 7. revocat opinionem suam, & in sententiam Hurtadi contrarium asserentis concedit. *Verum*, inquit, *ut ingenue fatear, post aliquot a consilio dato menses subiit mentem meam disparitas inter casum nostrum, & exempla n. 5. allata, quæ . . . subtilis alicui videbitur, sed certe vera distinctio; ut, si penetretur, censenda sit imposterum PROBABILIS* (adeoque licita) *Hurtadi hoc modo explicata sententia*. Hurtadi auctoritati addit etiam Cottonium, Dianam, & Tancredum, ut de ipsis Probabilitate minime dubitetur. Adeoque criminosus quicumqe, etiam lesæ Majestatis Reus in primo gradu, æquivocis juramentis (hæc enim a Casuistis licita fiunt) suadere poterit alicui, aut pluribus, qui ad reddendum testimonium in Judicio advocandi sint, se innocentem esse, qui postea etiam jurejurando ejus innocentiam confirment; adeoque criminis reus a Judicio liber, & absolutus evadat. Proh Deum immortalem! Hæccine Moralis Christiana?

Quod si Reus jam captus a Ministris detineatur in carcere, ut deinceps supplicio, quod promeruit, plectatur; quid agere poterit, ut illud effugiat? *Lib.* 9. *in Decal. c.* 2. §. 2. *n.* 9. hanc etiam quæstionem resolvit Tamburinus cum P. Lessio, & aliis inquiens: *Probabile est, posse vincula effringere, & rumpere carcerem, saltem cum animo restituendi fractionis damnum; quod tamen damnum restitui non esse in usu putat Lessius. Ratio est, quia qui potest velle finem, potest ponere media: neque id est inferre vim publicæ Potestati: per hanc enim prohibetur, ne fiat vis contra Judices, & Ministros, non vero contra vincula, & carcerem* (Nam leges *contra carcerum effractores* non curant). *Idem puto siquis sit in eodem carcere, & propter paritatem rationes in triremibus*, ob pœnam delicti; in carcere, inquam, *atroci, vel perpetuo, vel pro longo tempore. Nam pro brevi, & ordinario babet jus Judex. Lege Dianam &c., Lessium, Malderum, Ledesmam, & alios*.

Hæc solum docuisse satis non habet Tamburinus cum aliis; sed ultra progreditur, & inquirit etiam, *num possit quis licite adjuvare dictum Reum fugiendum, & ad carcerem effringendum?* Atque id quidem negat *de Custodibus, & Justitiæ officialibus*. De aliis vero ita decernit: *Certum est, alios posse consulere Reo, ut fugiat: quia, si ipse licite potest fugere, poterit & consultor consulere. Certum est etiam, vel sane probabile ex de Lugo &c., licite dari ipsi instrumenta, v. g. securim, ut ipse reus effodiat parietem vel effringat carcerem, fugiatque: quia, ut modo dixi, qui licite ponit finem, licite ponit & media*. Hæc

Hæc itaque, Tamburino teste, vel certa juxta Casuistas, vel adeo probabilia sunt, ut licite omnino ad praxim deduci queant. Quid igitur in controversiam verti potest? *Solum*, ait ille n. 12., *dubitatur, an alii possint adjuvare Reum ad dictam carceris fractionem?* Et relata sententia negativa *de Luga*, subjicit: *Huic nequeo subscribere; primo quia universaliter qui potest ponere finem, potest, ut dictum est, adhibere media. At medium est, Reum in effringendo carcerem habere medium vel tuum servum adjuvantem &c.* Ac prolatis similibus aliis ratiunculis concludit, alios etiam *posse adjuvare Reum ad effringendum carcerem*.

P. Hermannus Busembaum cum *Filliucio, Tannero*, & aliis multis medium aliud Reo suggerit *lib. 4. cap. 3. art. 2.*, fortasse opportunius ad elabendum e carcere. *Licet etiam*, docet, *saltem in foro conscientiæ custodes decipere* (N. B.; quasi deceptio lege naturæ minime prohiberetur), *tradenda v. g. cibum, & potum ut sopiantur; vel procuranda, ut absint. Item vincula &c.* Hæc & alia permittunt Reis Casuistæ, quibus Ministrorum Justitiæ vigilantiam eludant in summum Reipublicæ damnum: quia deserta illibata S. Thomæ doctrina, abierunt post cogitationes suas malas, semetipsos, suosque Auditores misertime fallentes.

CAPUT VIII.

De Testium, & Advocatorum Obligationibus.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

I. *Tenetur homo aliquando ad testimonium ferendum. Elegans doctrina S. Thomæ, qua obligationem hanc declarat.*

II. *Qui pacto Judex se gerere debeat in inquirendo Reo alicujus delicti publici.*

III. *De inquisitione generali, & speciali Rei a Judice præmittenda.*

IV. *Ad habendam sufficientem notitiam Rei, ac delicti sufficit duorum, vel trium testimonium.*

V. *Objectio quædam diluitur.*

VI. *Quid requiratur, ut duo, aut tres ad testificandum sufficiant adversus aliquam.*

VII. *Quandoque sufficit vel unicus testis.*

VIII. *Quænam personæ jure vel naturali, vel positivo humano ad testimonium ferendum non admittantur.*

IX. *Quædam Consectaria derivantur.*

X. *Quinam Advocati, & Procuratoris nomine veniant; & quæ in ipsis dotes necessariæ sint.*

XI. *De peritia Legum in Advocato, & Procuratore requisita.*

XII. *De fidelitate, quam servare Clientibus debent.*

XIII. *De justitia causæ, quam cognoscere tenentur, antequam eam tuendam suscipiant.*

XIV. *Illustratur hæc obligatio ex S. Thomæ doctrina.*

XV. *Quid agendum sit Advocato, cum dubia est justitia causæ, aut solum probabilis.*

XVI. *De postrema Advocati dote; scilicet moderatione in exigendo pretio pro sue labore, sive patrocinio.*

XVII. *Advocatus tenetur pauperi gratis patrocinium impendere. Quando ad hoc charitatis officium teneatur.*

XVIII. *Colligitur, quoties in officio suo Advocati delinquant.*

XIX. *Ex Benedicto XIV. indicatur, quænam personæ officium Advocati exercere possint.*

XX. *De obligationibus Notarii, ejusque peculiaribus peccatis.*

§. I.

De Testium obligationibus.

I. AD complementum obligationum ad Judicialem materiam pertinentium, pauca quædam etiam delibemus oportet de Testis, & Advocati obligationibus ex Angelici Præceptoris doctrina, quam habet *qq. 70. ac 71.*, in quarum prima *de Testibus*

bus agit, qui sæpe adhibentur a Judice, ac necessarii nonnunquam sunt ad justam sententiam pronunciandam. Primum, quod ille quærit, hoc est; *Utrum homo tenentur ad testimonium ferendum?* quam quæstionem eleganter ac solide expedit sequenti doctrina: „ In testimonio ferendo distinguen„ dum est; quia *aliquando requiritur testi„ monium alicujus, aliquando non requiritur.* „ Si requiritur testimonium alicujus subditi „ authoritate superioris, cui in his, quæ „ ad justitiam pertinent, obedire tenetur; „ non est dubium, quin teneatur testimo„ nium ferre in his, in quibus *secundum* „ *ordinem juris testimonium ab eo exigitur*: „ puta in manifestis, & in his; de quibus „ infamia præcessit. Si autem exigitur ab „ eo testimonium in aliis, puta in occul„ tis, & de quibus infamia non præcessit, „ non tenetur ad testificandum ".

„ Si vero requiratur ejus testimonium „ non authoritate superioris, cui obedire „ tenetur, tunc distinguendum est: quia „ si testimonium requiratur ad liberandum „ hominem vel ab injusta morte, seu pœ„ na quacumque, vel a falsa infamia, vel „ ab aliquo damno; tunc tenetur homo „ ad testificandum. Et si ejus testimonium „ non requiratur, tenetur facere, quod in „ se est, ut veritatem denunciet alicui, „ qui ab hoc posset prodesse. Dicitur enim „ in Psal. 81.: *Eripite inopem, & egenum* „ *de manu peccatoris liberate*. Et Proverb. „ 24.: *Erue eos, qui ducuntur ad mortem*. „ Et Roman. 1. dicitur: *Digni sunt morte*, „ *non solum qui faciunt, sed etiam qui con„ sentiunt facientibus* ".

„ Super his vero, quæ pertinent ad „ condemnationem alicujus, non tenetur „ aliquis ferre testimonium, nisi cum a „ superiore compellitur *secundum ordinem* „ *juris*: quia, si circa hoc veritas occul„ tetur, nulli ex hoc speciale damnum „ nascitur; vel, si immineat periculum „ accusatori, non est curandum: quia ipse „ in hoc periculum sponte se ingessit. „ Alia autem est ratio de reo, cui peri„ culum imminet, eo nolente ".

In hac aurea S. Thomæ doctrina totum id continetur, quod spectare potest testis obligationem. Ex ea autem intelligitur, quod tertia ejus assertio exceptionem patiatur eo in casu, quo grave detrimentum toti multitudini, vel alicui tertiæ personæ crearetur, nisi quis id, quod novit, testificetur, etiam non requisitus, aut non requisitus juridice. Quæ exceptio constat etiam ex responsione *ad* 2., ubi docet, quædam esse delicta, quæ statim ac ad notitiam venerint, quisquis ea manifestare tenetur vel testificando, vel denunciando, adeout contra hujusmodi debitum nullus obligari queat per secreti commissum; uti sunt, inquit, *quæ pertinent ad corruptionem multitudinis sive spiritualem, sive corporalem, vel in grave damnum vergunt alicujus personæ*.

II. Quoniam vero dum publica crimina contra Reipublicæ, aut alicujus personæ bonum committuntur, Judex inquirere solet de eorumdem authoribus, ut qui ea noverunt, deferant, ac testificentur; quædam de hac *inquisitione* adnotanda sunt. Itaque quoties crimen manifestum est, sed author occultus, potest Judex inquirere ex communiore sententia de ejus authore *generali inquisitione* ex parte personæ, etsi *non speciali*; nimirum si commissum fuerit homicidium, & a quo commissum sit, ignoretur; Judex potest generaliter inquirere, quis illud fecerit, quamvis non possit peculiariter quærere, an vel Petrus, vel Joannes, si ipsi nulla criminis infamia laborent.

Hæc doctrina nititur communi Judicum omnium praxi, quæ derogavit legi positivæ, si qua contra foret. *Sic*, inquit Innocentius IV. ad cap. *Bonæ* 1. tit. de Elect.,

Elect., *servat totus Mundus, quod, contingente maleficio notorio, statim inquirit Judex generaliter, non contra certam personam: & facta inquisitione, vocat nominatos in inquisitione de maleficio. Et quod longam interpretationem recipit, ex iteratione factorum mutari non debet.* Et infra: *Cum maleficium sic notorie factum est; sed quis illud fecerit, sit incertum: Judex, nullo vocato, procedit ad inquisitionem illius malefìcii, scilicet per quem sit factum.*

Deinde, nisi hujusmodi inquisitiones a Judice fierent, duo mala, & illa quidem gravissima, sequerentur. Alterum, quod populus graviter offenderetur, dum cerneret Judicem in authorem manifesti facinoris nequaquam inquirere. Alterum, quod maleficia invalescerent sub impunitatis fiducia, atque ita pax Reipublicæ, atque tranquillitas perturbaretur. Illud tamen advertat Judex oportet, ne occulta crimina imprudenter ab imperitis quibusdam revelentur, recte se factutum, si juxta & personarum, & rerum circumstantias protestetur ab initio, se non de occultis delictis, sed de notoriis inquirere, vel de iis, de quibus rumores, aut indicia sunt.

III. Cæterum si Judici generaliter inquirenti detegatur criminosus occultus, potest, ac debet ad specialem tunc inquisitionem progredi, ac demum juxta ea, quæ diximus, criminosum punire. Siquidem ex quo in publicam Judicis notitiam deductus est, modo sine injuria, quam Judex intulerit, noxium Reipublicæ foret connivere, ac præberetur occasio delinquendi iis, ad quos detectio, aut impunitas perveniret. Dixi: *modo sine injuria &c.* Quia cum Judex per injuriam extorsit criminis, aut criminosi cognitionem, absque peccato injustitiæ talem reum ex hac cognitione punire, vel ad puniendum procedere nequit: quamvis id ipsi liceat, quoties detectio habita fuit per alios indebite, imo & injuste, si illius injustæ manifestationis causa non fuerit ipse Judex.

Ad hauriendam notitiam criminis, & criminosi adhibetur quandoque *Monitorium*. Hoc autem ad revelationem non obstringit nec authorem criminis, nec cooperatores; qui tamen per censuras compelli queunt ad satisfaciendum parti læsæ. Qui autem intra tempus præscriptum in Monitorio non revelavit, cum debuisset, ac potuisset, peccavit mortaliter, & censuram latam contraxit; teneturque, quamprimum commode possit, revelare, si revelatio adhuc profutura sit. Quoniam obligatio non cessat, cessante termino, quando terminus non ad finiendam obligationem apponitur, sed ad eam dumtaxat sollicitandam.

IV. Quærit *art.* 2. S. Thomas, *an sufficiat duorum, aut trium testimonium?* Responsio, quam tradit, communis, ac certa est; duorum nempe testimonium, vel trium ad majorem certitudinem in judiciis ordinarie sufficere. Principium, quo id probat, non est omittendum: „Secundum „Philosophum (inquit) certitudo non est „similiter quærenda in omni materia. In „actibus enim humanis, super quibus constituuntur judicia, & exiguntur testimonia, non potest haberi certitudo demonstrativa, eo quod sunt circa contingentia, & variabilia. Et ideo sufficit *probabilis certitudo, quæ ut in pluribus veritatem attingat*, etsi in paucioribus a „veritate deficiat".

„Est autem probabile (sive *moraliter certum*) quod magis veritatem attingat „dictum multorum, quam dictum unius. „Et ideo, cum reus sit unus, qui negat, „sed multi testes afferant idem cum actore; rationabiliter institutum est de jure „divino, & humano, quod dicto trium „stetur".

V. Nec quidpiam refert contingere interdum, ut duo, vel tres falsum testimonium

nium proferant, quemadmodum contingit in judicio Naboth, ut habetur 3. *Reg. cap.* 21. Hoc enim & raro contingit, & per accidens se habet. In legibus autem statuendis consideratur id, quod per se, & ut in pluribus est: alioqui nec sufficeret testimonium multorum, cum etiam illud possit aliquando esse falsum. En responsio, quam argumento adhibet S. Thomas ad primum: *Quantacumque multitudo testium determinaretur, posset quandoque testimonium esse iniquum &c. Nec tamen quia non potest in talibus infallibilis certitudo haberi, debet negligi certitudo, quæ probabiliter haberi potest per duos, vel per tres testes.*

VI. Cæterum, ut hæc duorum, triumve testimonia ad fidem faciendam sufficiant, illud necesse est, ut ipsi sint omni exceptione majores, & depositio eorum factum idem respiciat, ita videlicet, ut non sint testes singulares, sed rei ejusdem contestes; adeoque convenire debent tam in circumstantiis potioribus, quam in præcipuo puncto rei, de qua agitur. Neque tamen discordes inter sese existimandi sunt, si in tempore designando varietas aliqua extiterit; ut, si alter designet certum tempus, & certum, & individuum locus, & alter se ejusdem haud meminisse affirmet. En quæ S. Thomas de his sapienter disserit *in respons. ad* 2. inquiens: *Dicendum, quod discordia testium in aliquibus principalibus circumstantiis, quæ variant substantiam facti, puta in tempore, vel in loco, vel in personis, de quibus principaliter agitur, aufert efficaciam testimonii. Quod si discordent in talibus, videntur singulares esse in suis testimoniis, & de diversis factis loqui.... Non tamen præjudicatur testimonio, si unus dicat, se non recordari, & alius asserat determinatum tempus, vel locum. Et si in talibus omnino discordaverint testes, actores, & rei, si sint æquales numero, & pares dignitate, statur pro reo: quia facilior debet, esse Judex ad absolvendum, quam ad condemnandum; nisi forte in causis favorabilibus, sicut est causa libertatis, & hujusmodi. Si vero testes ejusdem partis dissenserint, debet Judex ex motu sui animi percipere, cui parti sit standum, vel ex numero testium, vel ex dignitate eorum, vel ex favorabilitate causæ, vel ex conditione negotii, & dictorum. Multo autem magis testimonium unius repellitur, si sibi ipsi dissideat interrogatus de visu, & scientia: non autem si dissideat interrogatus de opinione, & fama; quia potest secundum diversa visa, & audita diversimode motus esse ad respondendum. Si vero sit discordia testimonii in aliquibus circumstantiis non pertinentibus ad substantium facti, puta si tempus fuerit nubilosum, vel serenum; vel si domus fuerit picta, aut non, aut aliquid hujusmodi: talis discordia non præjudicat testimonio; quia homines non consueverunt circa talia multum sollicitari; unde facile a memoria elabuntur. Quin imo aliqua discordia in talibus facit testimonium credibilius &c. quia si in omnibus concordarent, etiam in minimis, viderentur ex condicto eumdem sermonem proferre; quod tamen prudentiæ Judicis relinquitur discernendum.* Hactenus ille. Ex quibus perspicere Judex potest, quomodo se gerere debeat in testibus examinandis; & quodnam valeat de eorum efficacia ferre judicium.

VII. Hæc autem doctrina de judiciis rerum graviorum regulariter intelligenda est. Quandoque enim unus testis sufficit; ut ad Matrimonium impediendum, prout habetur C. 27. *de Sponsal.* Pariter cum de levioribus pœnis infligendis agitur: Sic ad testimonium publici custodis plecti solent, qui ligna in communi sylva furantur; & in Religionibus ex unius testimonio leves pœnæ imponuntur; hoc enim fieri expedit ad bonum commune. Quandoque autem duo testes non sufficiunt, ut in Testamentis; in quibus, aliisque servandæ sunt leges, & probatæ consuetudines Regionum.

VIII.

VIII. Sunt personæ nonnullæ, quæ jure vel naturali, vel humano ad testificandum non admittuntur. De his agit S. Thomas hic *art.* 3. ubi quærit: *Utrum alicujus testimonium sit absque ejus culpa repellendum?* Cui quæstioni respondens, hanc tradit generalem regulam: „ Testimonium, sicut „ dictum est, non habet infallibilem cer„ titudinem, sed probabilem (sive pru„ denti approbatione dignam). Et ideo „ quidquid est, quod probabilitatem affe„ rat in contrarium, reddit testimonium „ *inefficax*. Redditur autem probabile, quod „ aliquis in testificando non sit firmus *quan*„ *doque* quidem *propter culpam*; sicut infi„ deles, & infames: item illi, qui publi„ co crimine rei sunt, qui neque accusare „ possunt: *Quandoque* quidem *absque culpa*. „ Et hoc est vel *ex defectu rationis*: sicut „ patet in pueris, amentibus, & mulieri„ bus. Vel *ex affectu*; sicut patet de ini„ micis, & personis conjunctis, & dome„ sticis. Vel etiam *ex exteriore conditione*: „ sicut sunt pauperes, servi, & illi, qui„ bus imperari potest, de quibus probabile „ est, quod de facili possint induci ad te„ stimonium ferendum contra veritatem ".

Porro ad decem personarum genera revocare solent ii, qui a testificando repelluntur. 1. Est delirus, aut semifatuus. 2. Persona vilis, & inops, de qua suspicio est facile posse corrumpi: secus autem, si honesta sit. 3. Servus, sive mancipium. 4. Mulier, quæ tametsi in jure civili admittatur, in jure tamen canonico, quibusdam exceptis casibus, non admittitur. 5. *Minor viginti annis* in criminalibus: in civilibus autem *impubes*. 6. Infames. 7. Perjuri, & infideles. 8. Inimicus. 9. Consanguinei, & domestici Actori, quibusdam tamen demptis casibus. 10. Tandem socii criminis. Ex quibus tamen ii, qui solo jure humano sunt ad testificandum inhabiles, admitti possunt, ac solent in criminibus exceptis, ut hæresi, crimine læsæ Majestatis, falsæ moneræ, maleficio, furto famoso &c. quemadmodum etiam quoties delictum commissum est eo tempore, & eo in loco, ubi sufficientes alii testes haberi nequeunt, ut in campo, sylva, cubiculo, nocturno tempore &c.

IX. Ex iis, quæ dicta sunt, colligas primo, regulariter omnes tam Clericos, quam laicos, tam seculares, quam Regulares compelli posse ad ferendum testimonium nedum in civilibus, sed etiam in criminalibus causis; nisi vel aliquo justo titulo excusentur, vel prohibeantur. Nam si compelli minime possent, vel *innocentes* injuste accusati defectu testium, qui eorum innocentiam manifestarent, damnarentur: vel *Rei* juste accusati testium pariter defectu commissum ab illis delictum non attestantium, injuste absolverentur; quod sane in grave Reipublicæ detrimentum cederet.

Colligas secundo, ad testimonium ferendum omnes illos cogi non posse, qui lege vel naturali, vel positiva sive divina, sive ecclesiastica, sive etiam civili a ferendo testimonio eximuntur: Tunc enim *juris ordo* minime servaretur. Hinc procul dubio testimonium ferre nequit Confessarius de his, quæ in Confessione audivit. Hinc etiam ex D. Thoma, quæ sub naturali secreto commissa sunt, revelari non debent: quia *servare fidem est de jure naturali*: *nihil autem potest præcipi homini contra id, quod est de jure naturali*, nisi secretum vergat in periculum boni communis, vel in damnum *Innocentis* juxta ea, quæ alibi dicta sunt.

Colligas tertio: nedum teneemur testimonium reddere veritati, cum interrogamur *juridice*; sed tunc etiam, cum ex silentio nostro vel *honor Dei*, vel *utilitas proximi* contrarie subtraheretur, ut docet S. Thomas loquens *de professione fidei*: scilicet quoties ex defectu testimonii nostri aut Deus positive inhonoraretur, aut proximus in-

nocens injuste opprimeretur. Siquidem in his circumstantiis silentium nostrum præberet causam culpabilem vel blasphemiæ in Deum, vel injustæ calumniæ in proximum, ob quam veluti reus apud homines haberetur: quod pluribus exemplis ostendi posset. Quæ de falso teste docet S. Thomas *art.* 4. hujus quæstionis alibi opportunius proponemus.

§. II.

De Advocati, & Procuratoris obligationibus.

X. *Advocati, & Procuratoris* nomine veniunt ii, qui causas litigantium defendendas suscipiunt. Advocatus appellari etiam solet *causæ Patronus*, & actio ipsius *patrocinium*, vel *advocatio*, aut *postulatio*; quod per eam desiderium Clientis, cujus agitur causa, exponatur apud illum, qui jurisdictioni præest. Qui ab *Advocati* officio, ut aliquando fit, excluditur; haud propterea, ut Sylvester tradit V. *Advocatus*, censetur prohibitus domi consulere etiam per jurium allegationes in scriptis exhibitas.

Quatuor in Advocato, sicut & in Procuratore, requiruntur ad rite officium suum obeundum; primo nempe *notitia legum*: 2. *fidelitas* erga Clientem: 3. *æquitas* causæ, quam defendendam suscipit; ac demum 4. *pretium moderatum* pro suo labore, vel patrocinio præstito.

XI. Quod attinet ad priorem dotem, Advocatus, & Procurator habere debent *scientiam convenientem* eorum, quæ ministerium suum spectant; Advocatus scilicet *peritiam legum*, ex quibus causæ resolutio pendet: Procurator autem *notitiam formalitatum juris*. *Neque necessaria est*, inquit S. Thomas hic art. 2. *Advocato interior peritia, qua possit convenienter justitiam assumptæ causæ ostendere*. Additque: *Et iterum loquela cum auditu, ut possit pronunciare, & audire, quod ei dicitur*. Ratio in eo fundatur, quod habet 1. 2. *q.* 76. *art.* 1. nimirum: *Quicumque negligit habere, & facere id, quod tenetur habere, vel facere, peccat peccato omissionis*. Et vi talis omissionis culpabilis ad restitutionem tenetur damnorum, si quæ ex inscitia, & imperitia sua Clienti damna obvenerint. Nec satis est ad peccatum hocce vitandum, quod sufficienti scientia non careat, si illam non exerceat, vel per negligentiam, vel propter sive causarum, sive negotiorum multitudinem Clientum suorum causas non expendat, aut, ut congruum est, non examinet.

XII. Quoad *fidelitatem*, hanc servare omnino debent Clientibus suis Advocatus, & Procurator, adeout causam illorum non prodant, ut aliam partem juvent, aut secreta causæ suæ alteri parti revelent, aut quidpiam aliud agant, quod causæ, quam defendendam suscipiunt, detrimentum afferat. Sic etiam ad ipsos pertinet indicare Clienti causæ æquitatem, aut injustitiam, probabilitatem obtinendæ victoriæ, & periculum amittendæ, ne forte superfluos sumptus faciat in ea prosequenda. Quare lethaliter peccant Advocati, & Procuratores, qui duobus inter se litigantibus simul consilium offerunt: ea quippe agendi ratio aperte pugnat cum fidelitate, quam utrique litigantium debent.

XIII. Circa *justitiam* causæ, pro qua advocat, quam cognoscere debet tum Advocatus, tum Procurator, antequam ad eam tuendam operam præstet; audiamus S. Thomæ doctrinam, quam tradit *art.* 3. ubi quærit, *utrum Advocatus peccet, si injustam causam defendat?* Ac ita respondet: „ Illicitum est alicui cooperari ad malum faciendum sive consulendo, sive adjuvando, sive qualitercumque consentiendo: „ quia consiliarius, & coadjuvans quodammodo est faciens. Et Apost. dicit Rom. „ 1. quod *digni sunt morte, non solum qui faciunt peccatum, sed etiam qui consentiunt*

„ fa-

„ *facientibus*. Unde & supra dictum est, „ quod omnes tales ad restitutionem te- „ nentur. Manifestum est autem, quod „ Advocatus Auxilium, & consilium præ- „ stat ei, cujus causæ patrocinatur ".

XIV. „ Unde si scienter injustam causam „ defendit, absque dubio graviter peccat, „ & ad restitutionem tenetur ejus damni, „ quod contra justitiam per ejus auxilium „ altera pars incurrit. Si autem ignoran- „ ter injustam causam defendit, putans „ esse justam, excusatur secundum modum, „ quo ignorantia excusari potest ".

Quæ docet quoque S. Doctor in responsione ad sibi objecta argumenta, digna sunt, quæ diligenter considerentur. Primum depromptum erat ex paritate Medici, qui laudantur, *si infirmitatem desperatam sanet*; adeoque laudandus etiam videtur Advocatus, si peritia sua injustam causam defendat, & vincat. Verum ad hoc ita respondet, obviam disparitatem assignans; quod videlicet *Medicus accipiens in cura infirmitatem desperatam, nulli facit injuriam: Advocatus autem suscipiens causam injustam, injuste lædit eum, contra quem injuste patrocinium præstat. Et ideo non est similis ratio. Quamvis enim laudabilis videatur quantum ad peritiam artis; tamen peccat quantum ad injustitiam voluntatis: quia abutitur arte ad malum.*

Occasione alterius argumenti monitum tradit ab Advocatis omnibus sedulo advertendum; nimirum: *Si Advocatus in principio credidit causam justam esse, & postea in processu appareat eam esse injustam; non debet eam prodere, ut scilicet aliam partem juvet, vel secreta suæ causæ alteri parti revelet. Potest tamen, & debet causam deserere, vel eum, cujus causam agit, ad cedendum inducere, sive ad componendum sine adversarii damno*. Adoprandum tamen, cum ait S. Doctor, Advocatum, *qui deprehendit injustitiam causæ*, non debere eam alteri parti prodere, sed teneri ad servandum secretum; hoc ita intelligendum esse, *nisi ex illo secreto immineret alteri grave damnum* sive in corpore, sive in honore, sive in aliis bonis. Si enim grave damnum immineret, teneretur admonere vel Judicem, vel partem, ut ejusmodi damnum, quoquo modo fieri posset, impediretur.

Tertia objectio desumpta erat ex paritate militiæ, cui plura permittuntur, quæ etiam Advocatis permittenda videntur in suscepta causa tractanda. Cui respondet hoc pacto, assignans quid utrique liceat, nec ne. *Militi*, inquit, *vel Duci exercitus licet in bello justo ex insidiis agere ea, quæ facere debet, prudenter occultando, non autem falsitatem fraudulenter faciendo: quia & hosti fidem servare oportet, sicut Tullius dicit in 2. Offic.... Unde & Advocato, defendenti causam justam, licet prudenter occultare ea, quibus impediri potest processus ejus: non autem licet ei aliqua falsitate uti*.

XV. Verum præcipua, quæ in re hac quæstio suboritur, in eo posita est; num scilicet Advocato liceat causæ alicujus patrocinari, cum justitia causæ non liquida, & certa, sed incerta est, solumque probabilis. Et in primis quidem saltem sanioris Ethicæ defensores illud pro explorato habent, discrimen aliquod intercedere inter Judicem, & Advocatum. Neque enim par est utriusque ratio. Judex enim cum inter utramque partem jus dicere teneatur, cæteris paribus, *reo magis favere debet, quam actori* juxta Reg. Juris 11. in 6. *Cum jura partium sunt obscura, reo favendum est potius, quam actori*. Advocati vero munus in eo consistit, ut explicet, ac defendat causam sui Clientis, ejusque merita, ac rationes proponat, quibus innititur.

Conveniunt etiam, quoties agitur de capite, vel alia gravi pœna, seu damno alicujus, ob quod in extremam, aut gravem necessitatem adduceretur, haud licere Advocato probabilem causam actoria contra pro-

probabiliorem rei defendendam suscipere. Siquidem actor contra charitatem agit, dum reum probabiliori sententia nixum in talem necessitatem, haud angustiam adigere tentat: cum ex charitate potius ad ei subveniendum obligetur, quemadmodum unusquisque proximum suum in urgenti necessitate constitutum adjuvare tenetur.

De causis ergo civilibus tantum excitari controversia potest. Et in his communior, & mihi, aliisque probabilior sententia est, advocatum posse assumere defendendam causam dubiam, pro qua scilicet rationes, sive momenta æque gravia militent pro utraque parte. Cliente tamen admonito de victoriæ incertitudine, sive de periculo amittendæ litis. Quoniam pars utraque jus habet sive per se, sive per alium suas proferendi rationes coram Judice, ut ipse postea determinet, quid sibi reapse debitum sit, aut non; an litigantes componere invicem debeat, aut rem dividere: & Advocatus sui Clientis vices gerit, & ejusdem jura solum proponit; non autem judicat: adeoque nisi utatur captiosis verbis, aut ratiunculis nullius ponderis, ut certa appareat, vel probabilior causa, quam dubiam ipse cognoscit; non video, cur in ea defendenda peccet.

Hoc tamen intelligendum est, nisi partis contrariæ Cliens præter jus æquale gauderet rei possessione. Nam possessio jus majus ipsi præberet juxta illud, quod hic tantummodo locum habet: *Melior est conditio possidentis*. Deinde neque causam suscipere licite potest, quam certo judicat esse minus probabilem. Tunc enim causam defenderet, quam magis existimat injustam esse, quam justam; & quantum est de se, judicem induceret ad adjudicandam causam habenti jus minus probabile, adeoque ad injuste judicandum; ac niteretur impedire, ne sententia feratur in ejus favorem, cujus jus potius esse censet, ac melius. De causa loquor civili. Nam par ratio non est in criminalibus, ubi potius de provocanda misericordia agitur, quam de administranda justitia.

XVI. De postrema qualitate Advocati, *moderatione* scilicet in exigendo pretio pro suo labore, aut patrocinio, specialiter dixerit S. Thomas hic *art.* 4. ubi primum affert authoritatem S. Augustini dicentis ad Maced. quod *Advocatus licite vendit justum patrocinium, & Jurisperitus verum consilium*. Id autem sequenti ratione confirmat inquiens: „ Quæ quis non tenetur „ alteri exhibere, juste potest pro eorum „ exhibitione recompensationem accipere. „ Manifestum est autem, quod Advocatus „ non semper tenetur patrocinium præstare, aut consilium dare causis aliorum. „ Et ideo, si vendat suum patrocinium, „ sive consilium, non agit contra justitiam. Et eadem ratio est de Medico „ opem ferente ad sanandum; & de omnibus aliis hujusmodi personis: dum „ tamen moderate accipiant, considerata „ conditione personarum, & negotiorum, „ & laboris, & consuetudinis patriæ ".

„ Si autem per improbitatem aliquid „ immoderate extorqueatur, peccant contra justitiam. Unde Augustinus dicit ad „ Maced. quod *ab his extorta per immoderatam improbitatem, repeti solent; data „ per tolerabilem consuetudinem, non solent* ".

Hæc S. Thomæ doctrina perspicua est, & probatione non indiget. Illud unum observo, minime licere Advocato pactum inire cum Cliente de quota litis sibi loco salarii solvenda. Hoc enim jure vetitum est, ne detur occasio per fraudes, ac modos iniquos vincendi litem: imo nec pacisci licet, ut si in causa victor existat, tantum stipendii recipiat. Quamquam absque peccato convenire possit, ut sive vincat, sive non,

non, certam pro labore recipiat, eamque justam, pretii quantitatem.

XVII. Cæterum, etsi Advocatus pro labore suo pretium justum recipere, quin & exigere queat, tamen pauperum causis *gratis* aliquando patrocinari tenetur. Hanc charitatis regulam tradit ex S. Augustino D. Thomas hic art. 1. *Cum enim præstare patrocinium causæ pauperum ad opus misericordiæ pertineat*; idem de eo ferendum judicium est, ac de cæteris misericordiæ operibus, quæ cadunt sub præcepto. Quando autem hoc præceptum urgeat, adeo ut lethaliter peccet Advocatus, si patrocinium suum pauperum causis gratis impendere renuat, declarat *in corp. art.* dicens: *Considerandum, utrum aliquis tantam necessitatem patiatur, quod non in promptu appareat, quomodo ei possit aliter subvenire. Et in tali casu tenetur ei opus misericordiæ impendere* (sive patrocinium causæ suæ suscipere). *Si autem in promptu appareat, quomodo aliter ei subveniri possit vel per se ipsum, vel per aliam personam magis conjunctam, vel majorem facultatem habentem* (& ab hac pauper non deferatur, aut deferendum non esse cum fundamento credatur; *non tenetur ex necessitate indigenti subvenire, ita quod non faciendo peccet: quamvis, si subvenerit absque tali necessitate, laudabiliter faciat. Unde Advocatus non tenetur semper causæ pauperum patrocinium præstare, sed solum concurrentibus conditionibus prædictis* (iis scilicet, quæ concurrere debent in aliis necessitatibus): *alioquin oporteret eum omnia alia negotia prætermittere, & solis causis pauperum juvandis intendere*.

Duplex autem necessitas pauperis esse potest, in qua, aliis deficientibus, Advocatus causam ejus defendendam suscipere debeat. Alia *extrema* est, quoties sic indigeat patrocinio, ad quod procurandum impar omnino sit, & nisi adjuvetur, causa sit casurus, & vel injusta morte plectendus, vel suis, quæcumque ea sint, rebus omnibus spoliandus, & ad extremam inopiam redigendus. *Gravis* alia est, quoties nisi gratis juvetur, litem amittet, ratione cujus aut gravem patietur bonorum jacturam, aut ad triremes, vel diuturnum carcerem damnabitur, aut periculosum morbum incurret.

In *extrema* igitur necessitate gratis patrocinari debet Advocatus, tametsi superflua non habeat, & fortasse passurus sit jacturam eorum bonorum, quæ ad statum suum simpliciter necessaria sunt. In *gravi* autem cum aliquo eorum detrimento, quæ etsi ad statum suum non sint simpliciter necessaria, sunt tamen quasi necessaria ad ejus decentiam.

Interdum etiam Advocatus tenetur causam pauperis agere in *communi* necessitate existentis; si nempe id præstare valeat absque sui status imminutione, & tales occurrant ex parte pauperis circumstantiæ, ut ad ei ferendum auxilium charitas suadeat, atque præscribat juxta ea, quæ in loco dicenda erunt de hujusmodi necessitate.

Nec minus tenebitur Advocatus ad præstandum gratis hoc charitatis officium, quoties ad advocandum pro pauperis causa ad ipso Principe, vel Judice, aut Magistratu deligitur. Judex siquidem ipse providere tenetur de Advocato, tum quoties aliquis ob paupertatem sibi illum comparare nequit, tum etiam quoties ob potentiam adversarii nemo alteri patrocinari audet. Hinc Concilium Tolosanum anno 1590. celebratum sanxit, ut *qui per egestatem litigantes sibi advocatum comparare non possunt, illis Curia de Advocato, si res postulat, provideat*: quod & antea statutum fuerat, & æquitas ipsa deposcit.

XVIII. Ex his omnibus colligamus omnia, aut saltem præcipua capita, in quibus graviter delinquunt, aut delinquere solent Ad-

vocati in officio suo obeundo, quandoque charitatem, quandoque etiam contra justitiam. 1. Si Advocatus, aut Procurator officium suscipiat, dum peritia, & idoneitate sufficienti caret ad illud recte exercendum. 2. Si causam assumat, quam injustam esse novit. 3. Si quamlibet causam sine discrimine, & consideratione suscipiat, nihil expendens merita causarum. 4. Si in progressu litis causæ iniquitatem deprehendens, Clientem non moneat, ut ab ea prosequenda desistat; nec ipse illa dimittat. 5. Si ob ejus imperitiam, negligentiam, aut malitiam Cliens causa cadat, aut indebitas expensas facere debeat, vel damnum aliud patiatur. 6. Si in causa dubia periculum amittendæ litis Clienti non manifestet. 7. Si expeditionem causæ protrahat cum Clientis damno. 8. Si causæ secreta adversanti parti revelet. 9. Si in causa defendenda proferat scripturas falsas, testes mendaces, leges obliteratas, aut abrogatas; aut veras quidem, sed cavillis, & artificiis in falsos sensus detortas. 10. Si falsa crimina adversæ parti imponat; aut vera, sed occulta ad causam non pertinentia detegat; vel conviciis utatur. 11. Si plures causas simul agendas accipiat, quibus apte expediendis impar sit. 12. Si pretium justo magis exigat. 13. Si injustis dilationibus adversam partem vexet; vel impediat, ne jus suum legitime prosequatur. 14. Tandem, si scripta, quæ exarare opus est, nimium extendat; vanisque, ac inutilibus verbis, aut rationibus impleat ob majus lucrum acquirendum.

XIX. Non abs re futurum arbitror, in calce hujusce paragraphi quædam decerpere, aut potius indicare ex operibus Benedicti XIV. personas spectantia, quæ Advocati munus gerere possunt, aut ab eo prohibentur. Primum itaque *de Synod. Diœcef. lib. 13. c. 12. N. edit.* habet: *Rescripta, & Brevia pro exercendo Advocati munere Monachis, etiam Canonicis Regularibus nunquam conceduntur; quod conforme est Canoni.* Ex parte tua. *De postulando.*

Lib. eodem c. 19. subjicit: *Secularibus vero Clericis etiam Beneficiariis, tum & Sacris Ordinibus initiatis conceditur, ut advocaturam exerceant in Tribunalibus Ecclesiasticis; in Laicalibus, & coram Judice seculari, cum agitatur causa propria ipsorum, vel Ecclesiæ suæ, vel miserabilium personarum.* Quamquam in Brevibus *libere conceditur Seculari Sacerdoti pauperi, ut libere causas civiles, & criminales agat; dummodo tamen* in criminalibus *tantummodo Reis patrocinetur; quin & tamdiu munus illud excercere permittitur; donec certos Ecclesiasticos reditus ad congruam sustentationem sufficientes, vel beneficium residentiale obtineat.*

§ III.

De Notarii obligationibus.

XX. Pauca etiam cursim adnotemus circa Notarii obligationes. Notarius qui etiam *Tabellio* vocatur, ille est, qui contrahentium voluntates tamquam testis publicus conscribit, & publica iridem instrumenta tamquam depositarius custodit. Quare duo præcipue in *Notario* requiruntur; *scientia*, qua calleat, & observet solemnes contractuum formulas; & *fidelitas*, qua nihil contra æquitatem, & veritatem in Scripturis suis irrepere patiatur.

Peccat igitur Notarius contra debitum officii sui, si instrumenta haud recte conficiat; si juramentum, vel secretum violet; si in testimoniis testium vel dictis, aut factis partium adjiciat aliquid, vel detrahat; si omnia, prout reapse se habent, sincere non scribat vel circa diem, vel circa res, quæ sunt materia contractus; puta si instrumentum, quod sit tali die, tali mense, vel anno referat factum esse die, mense, & anno prioribus, aut poste-

fterioribus: vel fcribat contrahentes præfentes effe, cum præfentes non fint; fi atteftetur numeratam effe pecuniam, cum revera numerata non eft. Hæc enim mendacia funt, imo perjuria, cum Notarii jurent, fe nihil falfi in fuis publicis inftrumentis relaturos.

Peccant pariter contra fidelitatem, & veritatem, fi in teftium depofitione quidpiam haud levis momenti ex arbitrio varient; ficut etiam fi in voluntate contrahentium exprimenda addant aliquid, vel detrahant, quod ei non refpondeat; fi amiffo inftrumento publico, puta Teftamento, vel contractu, aliud fimile confingant, atque fubftituant. Quoniam in fingulis hifce cafibus contra veritatem agunt, quam fe fideliter obfervaturos juramento firmatunt. Nec excufandi veniunt ex eo, quod fi, inftrumento aliquo amiffo, aliud fimile non confingant, in magnum difcrimen conjiciuntur: neque enim ad impediendum damnum licet aliquo illicito medio uti; quemadmodum furari nequaquam licet ob eleemofynam tribuendam.

Peccat etiam Notarius contra veritatem, fi fcribat teftamentum hominis rationis ufu deftitutu, vel fui minime compotis: fi teftes falfos ad teftimonium ferendum admittat: fi ex animo verba æquivoco adhibeat, quæ varium fenfum pati poffunt, ut partes contrahentes decipiat, aut ui commodum, five favorem amico præftet.

Demum, aliis fortaffe cafibus omiffis, contra juftitiam, & æquitatem Notarius peccat, fi vel ipfe juftitiam violat, aut partibus injufte contrahentibus fuffragium præbeat: fi aliquid exigat ultra pretium a legibus, vel a legitima confuetudine ftatutum: fi publica inftrumenta iis oftendere renuat, quibus neceffaria funt; puta hæredibus teftamenta, legatariis legata, vel fi pro exigendis hujufmodi inftrumentis pretium excedens extorqueat &c.

Ac de horum quidem ftatuum, aut officiorum obligationibus fatis. Nam de aliorum, quæ fuperfunt, obligationibus fuis in locis opportunior fermo erit.

R E F L E X I O.

Plurium ftatuum, & officiorum hominum obligationes expofuimus. Aliorum etiam plurium fuis locis opportune exponendæ erunt, ex quarum omiffione innumera peccata profluunt, quæ fub examen, & difcuffionem venient fupremi Judicis Dei; & pœnis graviffimis punienda funt, tametfi frequentius, vel nullatenus in hac vita cognofcantur, vel pro nihilo reputentur. Qua de caufa fidenter affirmare mihi fas eft, majorem Chriftianorum multitudinem ad fempiterna fupplicia damnari propter omiffionis, quam propter commiffionis peccata. Hæc fiquidem facile incurrunt in oculos eorum, qui non penitus falutis fuæ curam abjecerunt; adeoque & fæpe eorumdem pœnitet, & Sacramentali Confeffione abftergere, & expiare non prætermittunt. Ecquis enim haud protfus projectæ confcientiæ eft, qui dum vel homicidium commifit, vel in turpia crimina lapfus eft, vel furtum, aliudve fimile flagitium perpetravit, peccati fui dolore perculfus, illud facro Miniftro detegere non feftinet, & veniam a Deo non imploret? Horum fane pauciffimos inter Chrifti fideles invenias. At non ita plane fe res habet, cum de omiffionum peccatis agitur. Hæc, quamquam fæpe gravia admodum fint, fugiunt plerumque minus attentæ mentis confpectum, adeout ne illa quidem tamquam prava, ac fevera punitione plectenda cognofcat: unde nec de ipfis neceffarium dolorem concipit, nec illa Pœnitentiæ Sacramento delere fatagit. Nonne hoc funefta nimium experientia compertum omnibus rem ferio confiderantibus, exploratumque eft? Quot nobiles, ac divites hujus fæ-

fæculi tum viri, tum mulieres vitam desidem, & otiosam agunt, aut in perpetuis deliciis, & oblectamentis traducunt, quin aliquo animi sensu, aut stimulo conscientiæ tangantur? Quot Prælati, quot Altaris Ministri, quot Religiosi, quot Confessarii, quot Judices, Advocati, Medici, Artifices, aliique plurimi in adimplendis proprii status, & officii obligationibus gravissime aliquando deficiunt, quin tamen se propterea ulli peccato obnoxios existiment? Quot etiam deprehendere est, qui vel ipsas proprii officii obligationes prorsus ignorant, negligenter procul dubio culpabili, quæ ipsos coram Deo non excusat? Quilibet enim ex certissima Scripturæ, ac Sancti Thomæ doctrina *tenetur scire, quæ ad proprium officium, ac statum pertinent*. Hi profecto omnes ob hujusmodi omissiones innumeras lethales noxas incurrunt, æternamque damnationem sibi promerentur; quin tamen periculum suum advertant, aut e miserrimo statu suo emergere curent. Atque hinc merito Sancti Patres observant, Christum Dominum de extremo suo Judicio loquentem omissionis duntaxat peccata commemorasse, propter quæ ad ignem æternum reprobi damnandi sunt, dum dixit: *Non dedistis mihi manducare; non dedistis mihi bibere; non collegistis me &c.*, non quod etiam propter peccata commissionis haud damnandi forent: sed ut omnes intelligerent, sibique persuaderent, quam gravia sint omissionis peccata, ac sempiterno digna supplicio, adeoque ad ea diligentissime cognoscenda, ac præcavenda permoverentur. Ut igitur tam metuendum infortunium devitemus, omni cura, ac sollicitudine enitamur, ut status nostri, ac officii obligationes cognitas habeamus, atque comprehensas; easque diligenter, & fideliter impleamus.

CAPUT IX.

De occasione Peccati.

Doctrina, et Consectaria.

I. *Animadversio S. Caroli Borromei circa proximas peccandi occasiones.*

II. *Divisio traditur* occasionis *peccati.*

III. *Propositiones ab Ecclesia in hac materia anathemate confixæ.*

IV. *Notionis* occasionis proximæ *a modernis Casuistis tradita.*

V. *Confutatur ea, quæ inter ipsos frequentior est.*

VI. *Vera, ac legitima* proximæ occasionis *notio proposita.*

VII. *Quid ex hac definitione sequatur.*

VIII. *Alia Consectaria ex eadem notione derivata.*

IX. *Quid agendum, dum remedia adhibita, ut occasio proxima remota fiat, haud sufficiunt.*

X. *Falsa opinio plurium Probabilistarum putantium, ad deserendam occasionem non teneri, dum quis tantum probabiliter novit se in illa lapsurum.*

XI. *Exploditur sententia Laymani, aliorumque, negantium obligationem deserendi proximam occasionem, dum id sine gravi incommodo fieri nequit.*

XII. *Quemadmodum & Card. de Lugo plures alios laudantis.*

XIII. *P. Lacroixius licet affirmantem opinionem* veram *judicet; nihilominus vi systematis probabilistici negantem ut licitam permittit.*

XIV. *Recensitæ opiniones vel tamquam damnatæ ab Ecclesia, vel ut in damnatis contentæ rejiciendæ sunt. Et efficaci argumento Casuistarum sententia refellitur.*

XV. *Corollaria plura peculiari observatione dignissima ex doctrina constituta deducuntur.*

XVI. *Occasione argumenti ab Adversariis ex S. Tho-*

S. Thomæ doctrina propositi, de summa in legendo S. Doctore oscitantia convincuntur: veraque sententia ejusdem authoritate luculentissime confirmatur.

§. I.

Quædam ad celebrem controversiam præmissa.

I. NEDUM peccata, sed occasiones etiam peccatorum vitandæ sunt. Quare pro coronide præsentis Tractatus *de Peccatis* agendum arbitror de peccatorum occasionibus; quarum quidem accurata notitia omnibus permaxime necessaria est, at præcipue Confessariis, ut officium suum ea cura, ac fidelitate exerceant, qua opus est, ut pœnitentes suos in viam salutis dirigant, & a peccatis, quibus ad perditionem perducuntur, avertant. Testatur namque illustre Ecclesiæ lumen S. Carolus Borromeus *Instruct. Pastor. p. 2. cap. 17.* Confessariorum hac in re incuriam *maximam præbere causam, cur in omnibus fere opificiis, & publicis exercitationibus peccata gravissima inveniantur, & abusus intolerabiles; adeo ut, si Confessarius majorem in examinando posuerit industriam, inventurus sit magno numero, qui omnem fere, vitam in peccatis mortalibus traduxerint, & multos, qui nunquam Sacramento Pœnitentiæ, prout oportet, peccata sua expiarint.* Ita Sanctus ille Archiepiscopus animarum zelo vere succensus; a cujus Instructionibus, & Monitis utinam nunquam recessissent plerique Juniores Casuistæ; & Confessarii, qui eos sequuntur! Neque enim in tot avia, ac devia a Sanctorum Patrum, & D. Thomæ doctrina proruissent; neque ita invalescerent in populo Christiano morum corruptelæ, & innumerabilia plane flagitia, quæ Sanctus idem enumerat, atque deplorat.

II. Quamquam porro alia sit *occasionis*, alia *periculi* natura, ut manifestum est; hic tamen alterum pro altero frequentius sumitur, ac nos quoque sumemus. Ea quippe, quæ præsens argumentum spectant, utrumque necessario complectuntur. Primumque varia occasionum genera dividimus, ut eam, in qua potissima difficultas & controversia est; *definire*, ejusque legitimam notionem exhibere possimus.

Prima itaque & universalis occasionis peccati divisio est in *remotam*; & *proximam*. Nam *occasio peccati* generatim accepta illud omne dicitur, quod ad peccandum allicit, aut inducit: allicere autem, aut inducere quidpiam potest ad peccandum vel remote, vel proxime. *Remote* quidem ad peccandum alliciunt, aut inducunt res omnes hujus Mundi, quæ peccati objecta sunt, aut esse valent: uti maxime sunt divitiæ, voluptates, honores, ac cætera, si quæ sunt, bona hujus Mundi. Atque has occasiones fugere, aut vitare minime tenemur: sed neque, saltem omnes, possumus; *alioquin de hoc Mundo*, juxta Apostoli verba 1. ad Corinth. 5. *exeundum esset*: *quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum; & in muscipulam pedibus insipientium*, ut dicitur Sapient. 14. *Proxime* vero ad peccandum allicere, aut inducere dicuntur ea, quæ vel ex natura sua, vel ex conditione subjecti nexum, sive connexionem habent cum ipso peccato, prout postmodum explicabitur.

Atque hinc alia suboritur *proximæ occasionis* divisio; nimirum in eam, quæ *per se* ad peccandum pertrahit, sive de se, ac natura sua apta est inducere homines ad peccatum; & aliam, quæ dicitur *per accidens*, quæ nempe hujusmodi vim non habet ex semetipsa, sed duntaxat ratione specialis fragilitatis, ac dispositionis aliquorum hominum, sæpe in illa occasione peccantium.

Utraque occasio proxima tum *per se*, tum *per accidens* subdividitur in *voluntariam*, & *involuntariam*, sive necessariam. Prior ea ve-

vocatur, quæ deferi potest sine gravissima difficultate, aut incommodo. Altera, sive *involuntaria*, aut necessaria dicitur illa, quæ vel *physice*, vel *moraliter* deferi nequit. Unde & alia divisio occasionis potest fieri; scilicet in involuntariam, seu necessariam *physice*, quæ nullatenus a voluntate pendet, ut deferatur; puta si quis in carcere vinctus sit cum fœmina, sive homine flagitioso: & in involuntariam *moraliter*, quæ deferi quidem absolute potest, sed non absque peccato, vel gravissimo damno temporali; ut ex. gr. militia respectu militis in ea frequenter peccantis, cui facultas abeundi non datur a Ductore exercitus, cui se obstrinxit, & ex justitia tenetur: vel aliquod officium, quod dimittere quidem potest sine peccato, sed non sine damno gravissimo, sive jactura sui status, vel famæ, vel bonorum.

III. Præmissa *divisione* occasionis proximæ, præmittamus etiam nonnullas propositiones Casuistarum ab Ecclesia in hac materia damnatas. Quarum prima habetur in Decreto Alexandri VII. *num.* 41. his verbis concepta: *Non est obligandus Concubinarius ejiciendam concubinam, si hæc nimis utilis esset ad oblectamentum Concubinarii, vulgo* Regalo: *dum deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tedio magno Concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.*

Ven. Innocentius XI. quatuor alias propositiones anathemate confixit in suo Decreto, ac primum n. 60. *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem Dei, naturæ, aut Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, non est neganda, nec differenda absolutio, dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem.*

Num. 61. *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin imo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.*

Num. 62. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.*

Num. 63. *Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.*

Hæ sunt propositiones plurium Casuistarum, quas cum Summis Pontificibus Ecclesia damnavit, proscripsit, prohibuit. Plures aliæ supersunt in eodem argumento, quæ ab ipsa pariter damnarentur, si deferrentur ad ejus tribunal, earumque institueretur examen, cum in iisdem contineantur, vel sint principia, ex quibus eruuntur, vel consecutiones ex iis legitime deductæ, prout ex sequentibus liquidum erit.

§. II.

Notiones occasionis proximæ juxta recentes Casuistas. Quæ communior est, confutatur.

IV. Mirum profecto est, quam longe ab Ecclesiæ, Sanctorumque Patrum doctrina, atque adeo a veritate deflexerint moderni Casuistæ in definienda, ac determinanda occasione *proxima*, ratione cujus qui in ea versatur, sit peccato obnoxius, & Sacramentorum participationis incapax, si eam non deferat. Juxta Caramuelem illa sola dicitur *proxima*, in qua *certo moraliter aliquis labitur in mortale peccatum*. Juxta Oviedum, Palaum, Stephanum a S. Paulo, Antonium a Spiritu Sancto. *In qua plerumque, seu ordinarie*. Juxta Navarrum, Lessium, Aversam, Gobatum: *In qua semper, aut fere semper*. Juxta Thomam Sanchez, Franciscum a Jesu Maria, Tamburinum, Mojam, aliosque, inter quos recensentur etiam Suarez, & de Lugo: *Quæ talis ex genere suo est, ut frequenter homines similis conditionis ad mortale inducat, vel constet in hoc homine tale effectum habere.*

Juxta

Juxta hanc ideam, aut notionem, quam sibi informant de periculo, sive occasione *proxima*, consequenter afferunt, aut afferere omnino debent, occasionem *remotam* eam esse, in qua vel *non certo quis moraliter peccat*, vel *non semper*, vel *fere semper*, vel *non plerumque*, sive *ordinarie*, vel demum, *in qua non frequenter peccat*. Unde Baunius *in Summa* judicat non esse *proximam*, sed *remotam* occasionem, *in qua quis bis, aut iterum singulis mensibus peccat cum famula sua*; adeoque Dominum, & famulam necessario sejungendos non esse, si lapsus ipsorum nimium frequentes, ac ferme quotidiani non sunt.

Conformia ad hanc doctrinam sunt ea, quæ tradunt circa idoneitatem ad Sacramentalem absolutionem recipiendam. Sic Dicastillus *Tract.* 8. *de Pœnit. disp.* 10. 10. docet, cogendum non esse Pœnitentem ad occasionem illam removendam (*in qua non frequenter peccatur*), *quando justæ, & rationabiles causæ non tollendi subsistunt* (tametsi sæpe pœnitens relabatur), scilicet grave damnum in fama, vel pecunia &c. Hanc quippe causam *justam* censent esse cum Sanchez, Salas, Palao, Lugo &c.

Ultra progressus est Caramuel in sua *Theologia Regulari*. Exposita namque *de occasione proxima* notione, quod nempe, ut talis existimetur, *debeat esse evidens physice, vel moraliter peccandi periculum*; deducit, quod, *si iveris ad talem domum decies, & quinquies peccaveris, & quinquies non peccaveris; est probabile, si revertaris, te peccaturum esse; & æque probabile, te non peccaturum esse: ergo non est periculum proximum. Si octies iveris, & septies peccaveris, & semel non peccaveris; est probabilius te peccaturum esse: est tamen probabile, te non peccaturum esse. Ratio est, quia octava pars est gravis &c.* Atque ita pergit gradus hujusmodi probabilitatis *in peccando, vel non peccando* determinare: Ac demum concludit, hac sua doctrina *lucem* affundi *obscurissimis difficultatibus*; qua cognoscat homo, quando in proxima peccandi occasione versetur, aut non versetur; adeoque dirigi Confessarius valeat in impartienda absolutione, vel neganda, si illam dimittere renuat. Quis non miretur Christianos Theologos esse, qui hujusmodi resolutiones statuant, lucidissimis Scripturarum, ac Traditionis, imo recte rationis veritatibus adeo repugnantes?

V. Has omnes absurdas, & laxas Casuistarum circa notionem *proximæ occasionis*, sive *proximi* peccandi *periculi* opiniones ad examen non vocabo. Ex seipsis namque absurditatem suam ita produnt, ut confutationem non egeant, post damnatas præsertim ab Ecclesia propositiones: solumque quædam dicam circa notionem ejusdem, quæ inter recentes Casuistas communior est, traditurque a Patricio Sporer, a Dominico Viva, aliisque pluribus vel iisdem, vel similibus verbis; nimirum *Occasionem proximam eam esse, in qua homo aut semper, aut fere semper peccat*. Hæc definitio nullatenus probanda est, sed potius rejicienda: quoniam ex ea manifesto consequitur, occasionem peccandi desinere esse *proximam*, quoties in ea constitutus homo frequentius non peccat, quam peccet, tametsi frequenter peccet. Nam ex. gr. siquis quotidie cum muliere conversetur, neque tamen nonnisi bis, vel ter in hebdomada cum ipsa peccet; juxta illam definitionem dicendum foret, illum in occasione proxima nequaquam versari, eoquod minus frequenter peccet, quam peccet: adeoque absolvi a Confessario posset, quin cogeretur ad eam occasionem amovendam; utpote quæ *remota* tantum esset. Atque hanc consecutionem absurdam, quam nemo ut veram, & Christianam probaverit, reipsa admittit citatus P. Viva cum aliis, dum

 q. 111.

q. 111. *art.* 4. *n.* 5. hæc fcribit : „ Unde „ inferunt Perez , Leander , Lugo , alii„ que poffe abfolvi adolefcentes , qui ver„ fantur cum fœminis laborando, vel con„ verfando cum iis , qui in eadem domo „ non habitant : quia licet aliquando in „ tali occafione mortaliter peccent *confen„ fu* , *tactibus* , *& etiam copula* ; ea tamen „ *occafio* cenfetur *de fe remota* . Quando„ quidem non folent homines ex tali oc„ cafione *SEMPER*, aut *fere SEMPER* pec„ cate mortaliter " . Confecutio itaque laxa a nobis ex hac definitione deducta , ipfo Viva atteftante , legitima eft ; adeoque definitio ipfa penitus reprobanda .

§. III.

Vera ac germana proximæ occafionis definitio. Quid ex ea fequatur .

VI. Hac igitur, aliifque rejectis , quas memoravimus , occafionis *proximæ* , ac *remotæ* notionibus ; quænam erit germana , ac vera *occafionis proximæ* definitio , prout a *remota* fecernitur ? Eam ego ita propono ex D. Thomæ , prout infra conftabit, doctrina deprömptam .

Occafio proxima eft illa , quæ affert probabile peccandi periculum : adeoque *remota* folum dicenda eft, quæ tale periculum non affert .

Cum dico , occafionem *proximam* effe , quæ affert *probabile* peccandi periculum ; *probabile periculum* idem intelligo , ac *prudenter timendum* , five quod juxta *fanæ prudentiæ regulas* merito timeri debet , ac viri prudentes timere folent in aliis fimilibus cafibus , ne hoc , vel illud fibi contingat . Atque hæc definitio locum habet tum in iis occafionibus , quæ dicuntur *per fe* : five quæ fic aptæ funt inducere homines ad peccandum , ut fpectata communi hominum fragilitate : & corruptione , multi faltem in iis pofiti peccaturi funt : tum in occafionibus proximis *per accidens* , five ex parte fubjecti peculiaris ; quæ quidem vim non habent de fe inducendi communiter homines ad peccandum , fed aliquos duntaxat ratione fpecialis eorum fragilitatis, & difpofitionis , ita ut prudenter timeri poffit , ac debeat , ne in ea conftituti labantur . Sive igitur occafio peccandi fit *per fe* , five *per accidens* , quoties *probabile* , five *prudens* afferat peccandi periculum , femper eft occafio *proxima* : quoties vero hoc periculum afferat, *remota* dicenda , & exiftimanda erit.

VII. Ex quo fequitur, quicumque fe huic *proximæ* occafioni committit , femper peccare , etiamfi contingat , quod in peccaminofum actum non labatur : quoniam idem eft peccare , ac fe exponere *probabili* periculo peccandi ; & in hoc confectario confentiunt vel ipfi graviores Probabiliftæ, ut Suarez , & de Lugo : quia , cum *Periculum probabile peccandi* fit *periculum prudenter timendum* , adeoque prudenter vitandum ; idem eft voluntatie fe exponere *probabili* peccandi periculo , ac legem nihil pendere , & contemnete ; quod fine peccato intelligi nequit . Id confirmari poteft ea celebri S. Auguftini authoritate *lib.* 1. *de Bapt.* ajentis : *Efficere id , quod incertum eft , an fit peccatum , certum peccatum eft* . Idemque ex verbis colligitur , quæ S. Thomas de habentibus plures præbendas ftatuit Quodl. 8. art. 13. : *Si manente* , inquit, *tali dubitatione* (an fcilicet Beneficiarius retinere queat abfque peccato plures præbendas) *plures præbendas habet* : *periculo fe committit*, *& fic procul dubio peccat* . Si ergo *procul dubio peccat* , qui dubitans , an liceat ipfi *plures præbendas* habere , eas nihilominus habet , vel retinet ; eo quod periculo fe committit : potiori fine jure peccabit , qui occafionem proximam non evitans, fe committit *probabili*, five prudenti peccandi periculo.

Con-

Consequitur etiam, Confessarium non posse absolvere Pœnitentem, quoties in ea occasione constitutus est, in qua *probabiliter* est peccaturus; sive in qua probabiliter, sive prudenter timere valet peccaturum esse; neque tamen vult eam removere, vel fugere, dum potest, sive illa *per se*, sive *per accidens* ad peccandum inducat. Quoniam pœnitens in ea occasione positus semper est in statu peccati mortalis; adeoque non est dispositus ad fructum Sacramentalis absolutionis percipiendum. Et regulam hanc firmiter sequi debet, utpote faciliorem, simulque tutiorem ad discernendam occasionem *proximam* a *remota*, missis aliis notionibus, vanisque speculationibus recentium Casuistarum, quibus rem hanc implicant potius, atque confundunt; eaque permittunt, quæ permittenda nullo modo sunt, ut subinde manifestum erit.

VIII. Sequitur itidem ex constituta notione *proximæ occasionis*, necesse non esse, ut quis teneatur peccandi occasionem devitare, ut in ea frequenter peccaverit. Satis namque est, ut *probabiliter*, seu *verisimiliter* in ea peccaturus sit. Semper etenim peccat, qui se *probabili periculo* peccandi exponit. Hoc provide, ac sapienter animadvertit laudatus S. Carolus *in Instruct. Confess.*, ubi designans occasiones, quas vitari oportet, donec *esse ea facta, quæ etiamsi per se licent, tamen probabiliter timetur, ne is, qui confitetur, in eadem ipsa, quæ olim admisit, peccata relapsurus sit, si in iis remaneat*. Profecto juxta doctrinam, quam ex S. Thoma tradidimus agentes *de Voluntario directo, & indirecto*, ut peccaminosus effectus censeatur *indirecte*, sive *interpretative* volitus in causa; non est necesse, ut ex ea reapse sequatur: sed satis est, quod cognoscatur, aut cognosci possit, & debeat verisimiliter secuturus. Sic enim aperte colligitur ex cap. *de injuriis*, ubi Gregorius IX. docet imputari damnum ei, quid aliquid agit, ex quo probabiliter illud sequi cognosci potuit, ac debuit, dum ait: *Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam*. Igitur neque is excusatur a peccato, qui se exponit occasioni, aut periculo, in quo prævidere potuit, ac debuit verisimiliter lapsurum esse, licet non labatur.

Demum ut etiam quidpiam colligamus ex data notione quoad occasiones proximas involuntarias, sive necessarias, quas homo vel nullo modo, vel saltem sine peccato dimittere nequit; satagere omnino debet, omnemque curam impendere, ut *ex proxima* occasio *remota* fiat; scilicet ut rollatur periculum proximum in ea peccandi, adeoque & Confessarius absolutionem differre tenetur, donec tale periculum sublatum sit; aut sibi persuadeat jam esse sublatum, spectatis circumstantiis, ac Pœnitentis cura ad eam removendam, animique sui dispositione. Quandiu enim hujusmodi probabile periculum, sive occasio proxima subsistit, tandiu est in statu peccati mortalis, atque adeo incapax recipiendi Sacramentalis absolutionis beneficium. Remedia autem, quæ adhibere debet, ut *ex proxima* fiat occasio *remota*, sive ut prudens cesset peccandi periculum, præter frequentem orationem, qua necessarium a Deo auxilium imploret, sumenda sunt ex circumstantiis, & ex qualitate occasionis. E. C. si servus, aut filius familias, qui facultatem a Domino, vel patre e domo abeundi impetrare non potest, sæpe cum famula peccaret; debet, quantum fieri potest: nunquam solus cum illa versari, aut colloqui, nunquam in eam oculos defigere, nulla ei amicitiæ signa exhibere: quin potius despectum, aut aversionem erga ipsam ostendere, piis mentem suam cogitationibus munire, & id genus alia per-

peragere; quæ si ex affectu sincero, & efficaci non offendendi Deum, aut peccatum non committendi peregerit, Deus aderit propitius gratia sua; & proximum definet peccandi periculum.

Eadem remedia adhibenda sunt, ut occasio ex proxima pariter remota fiat, quoties deseri non potest sine gravissimo damno temporali sive famæ, sive divitiarum &c. eique, qui in tali occasione versatur, saltem ordinarie loquendo, absolutionem differre debet Confessarius; donec, iis remediis accurate, ac diligenter adhibitis, amotum fuerit periculum proximum peccandi. *Si vero*, subdit Magnus S. Carolus loc. laud., absolutionem *differre non possit, quin pœnitentem exponet gravi infamiæ periculo; tum si contritum certis quibusdam notis videat, aut ita mente affectum, ut ad omnia remedia paratus sit, quæ ad illius emendationem necessaria judicaverit prudens Sacerdos, tunc aptiora præscribet, & utiliora &c. Imponet & preces, & corporis macerationem aliquam, & in primis frequentem Confessionis usum, similiaque exercitia, quæ si in se recipiat, tunc debebit Confessarius absolvere.*

IX. Quid vero, si media quidem adhibeat, ut occasio ex proxima remota fiat; & nihilominus peccare pergat, ut antea? Nihil aliud tunc superest, nisi, ut, quocumque temporali damno posthabito, eam deferat, & ad eam deferendam, ut idem S. Carolus monet. Confessarius absolutionem negando compellat. Tunc enim urget præceptum illud Christi Domini: *Si oculus tuus dexter scandalizet te, erue eum, & projice ab te: expedit enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam; & si dextera manus tua scandalizet te, abscinde eam, & projice abs te.* Nimirum res ipsæ dilectissimæ nobis dimittendæ sunt, dum agitur de vitando peccato; aut, quod perinde est, proxima occasione peccati. Quod & aliis verbis præceptum sæpe inculcat Divinus Magister, ut præter alia, dum *Luc.* 14. turbas alloquens ait: *Siquis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores: adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus*; scilicet præcipit, prout S. Gregorius magnus interpretatur, ut *vel uxorem ipsam, & eos, qui nobis carnis cognatione conjuncti sunt, quos adversarios in via Dei patimur, odiendo, & fugiendo nesciamus*; sive res ipsas nobis clariores, vel utiliores contemnamus potius, quam quidpiam committamus contra Deum, ejusve legem, aut committendi proximo periculo nos exponamus. Unde colligit Concilium Lateranense II. *Can.* 22., *Falsam esse pœnitentiam, cum pœnitens ab officio vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione prævalet.*

§. IV.

Plurium Casuistarum ex doctrina constituta rejiciuntur opinationes.

X. Ex doctrina, quam dedimus paragrapho præcedente, & quam, nisi me omnia fallant, certam puto, atque unice Evangelii, Sanctorumque Patrum principiis consentaneam, rejiciendæ sunt tamquam absonæ, falsæ, & cum veritate Christiana pugnantes plurium Casuistarum opiniones. Hæ omnes ad duplex genus revocari possunt. Vel enim, falsa occasionis peccandi notione concepta, confundunt *proximas* occasiones cum *remotis*; easque *remotas* existimant, quæ vere *proximæ* dicendæ sunt, prout facile est colligere ex sententiis relatis §. 2., adeoque ea permittunt, quæ permitti nullatenus debent: vel ab obligatione absolvunt dimittendi proximas, dum eæ sine gravi difficultate, aut incommodo, vel sine jactura famæ, aut honoris, aut pecuniæ dimitti non possunt.

Quoad

Quoad primum caput attinet, en exemplum e Probabilismi doctrina derivatum. Quærit ab ipsis solet, num deserenda occasio sit ab eo, qui *probabiliter* putat se lapsurum in peccatum, si illam non deserat? Quid vero respondent PP. Sporer, Gobat, Caramuel, & alii? Responsio negativa est. „ Quando enim, inquit ex aliis „ P. Sporer *part.* 3. *c.* 11. *sect.* 4., solum „ est *probabile*, te succubiturum in tali „ occasione tentationi, certe etiam *proba-* „ *bile*, te non succubiturum: occurrunt „ enim graves rationes, ob quas vir pru- „ dens judicat, te non lapsurum. Certe „ hujus judicium sequando sine nota te- „ meritatis, ob rationabilem causam, po- „ teris te committere huic occasioni; certo „ non commissurus, si scires, vel *certo* cre- „ deres te lapsurum. Quare Confessarius „ *non judicabit esse in occasione proxima pec-* „ *candi*, v. g. se inebriandi, fornicandi „ &c., qui in tali loco decies tentatus, „ succubuit solum ter, vel quater: secus „ si octies, vel septies; & bis, vel ter „ tantum peccatum vitavit, & superior „ evasit. Quapropter huic, & non illi „ nolenti hanc occasionem relinquere, ne- „ ganda erit absolutio “. Nonne ex hac doctrina sane mirifica occasio solum *remota* credenda foret, cum qui *octies* in mense, vel hebdomada, invisens pellicem, tribus, vel quatuor tantum vicibus cum illa peccaret: adeoque absolvi posset, quin & deberet juxta probabilisticum systema a Confessario absque obligatione dimittendi occasionem? Sed quis vere Christianus id æquis auribus audiat?

XI. Quoad alterum caput spectat, en doctrina a P. Paulo Laymano tradita *lib.* 5. *tract.* 6. *c.* 4., quæ frequentior est inter Probabilistas; nimirum neminem adstringi ad vitandum *propinquum periculum*, seu *occasionem mortaliter peccandi*, quoties *sine gravi incommodo corporis, famæ, vel fortunarum tolli non possit*. Tunc enim, inquit, *consilium quidem est, minorem illam jacturam majori bono securitatis animæ postbabere, sed non præceptum*. Audi ratiocinationem ipsius, quam subinde profert. *Vel præceptum declinandi occasiones peccati affirmativum est: & tunc manifesto liquet non obligare in tali necessitate. Vel si contendas negativum esse præceptum non abeundi periculum, aut in eo non persistendi; tunc respondeo intelligendum esse præceptum, nequis ultro, ac voluntarie in peccandi periculum se conjiciat, aut in eo persistat*.

Nemo unus, quantum quidem arbitror, erit, qui præjudiciis non occupatus haud videat doctrinam hanc Laymani eamdem esse, ac propositionem XXVI., quam supra descripsimus, ab Innocentio XI. damnatam, aut saltem in ea contineri, nempe: *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit*. At nihilominus qui posteriorem Laymani Editionem curavit, eam ab damnatione conatur eximere; quia, inquit, Laymanus *requirit non quamcumque, sed gravem causam, sicut significat per particulas illas* sine gravi incommodo. *Attendendum igitur*, subjicit, *est, quod causa sit valde gravis, ne sententia subeat suspicionem propositionis damnatæ*. Atque ita damnationem eludere se posse putat: cum satis exploratum sit, vel ipsos laxiores in hac re Theologos docuisse, non esse absolvendum peccatorem, qui ob quamcumque causam recedere recusat a peccandi occasione; sed causam *gravem*, & etiam *valde gravem requisiverint*, ut liber esset ab hac obligatione.

XII. Omitto plures alios Casuistas, qui tradiderunt propositiones in Decretis Alexandri VII., & Innocentii XI. supra relatas; illos nimirum, qui negarunt obligationem ejiciendi concubinam utilem ad oblectamentum Concubinarii; aut qui af-

fe-

fecuerunt, *Licitum esse quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi*. Hæ siquidem opiniones jam proscriptæ vel ipso aspectu suo horrorem ingerunt; solumque describo doctrinam Card. de Lugo, & quorumdam Recentiorum, quæ mihi omnino rejicienda videtur tamquam laxa, & antievangelica. Quærit igitur de Lugo disp. 14. sect. 10. n. 156.: *An qui sæpius absolutus propter grave detrimentum, quod sequeretur ex remotione occasionis proximæ, eodem tamen modo semper relabitur, nec in eo ulla correctio reperitur, cogendus sit subire illud detrimentum, & relinquere occasionem illam proximam*.

Huic quæstioni ita proposit respondet: „ Affirmare videntur Suarez, Graffius, Reginaldus &c. Oppositam sententiam (scilicet non esse cogendum pœnitentem subire detrimentum, & relinquere occasionem &c.) tuentur Vivaldus, Joannes Sancius; & alii Theologi. Quæ sententia in rigore *verior* est per se loquendo..... Quia scilicet adhuc post experientiam illam *nullius profectus* (ut habet n. 158.) potest stare dolor verus, & propositum requisitum *absque voluntate* auferendi occasionem cum tanto detrimento. Ergo potest absolvi pœnitens. Antec. probatur: quia sicut prima vice potuit absolvi, *Eo quod cum tanto detrimento non tenebatur auferre occasionem illam*; sic propter idem detrimentum, quod perseverat, excusatur tempore sequenti ab auferenda occasione &c. Sicut ergo potest stare dolor, & propositum requisitum *cum certitudine* illa morali de lapsu futuro, non ita frequenti; cur non poterit stare cum certitudine morali de lapsu futuro frequenti "? Ita de Lugo. At quis intelligat, sincerum dolorem peccati, ac firmum propositum illud deserendi sociari posse cum illa occasione proxima, in qua voluntarie perseverat *ob detrimentum* illud, quod eam deserendo pateretur? Nonne ipsa *occasio* proxima, in qua volens persistit, peccatum est? Neque enim *proxima* esse desinit ob illud damnum, quod eam tollendo subiret.

XIII. P. Lacroixius *lib.* 5. *n.* 261. &c. eamdem quæstionem movet, & utramque recenset opinionem. Et pro priore affirmante, absolvendum esse in eo casu peccatorem, refert *Lugo*, *Joan Sanchez*, *Castropalaum*, *Tamburinum*, *Gobat*, *Burgaberum*, *Stox*, *& alios*. De negante vero, hujusmodi scilicet pœnitentem non esse absolvendum, scribit n. 262.: *Hæc secunda sententia admodum rigida est: attamen videtur vera &c. Qui primam* benigniorem sententiam *volet defendere* (nam optionem Probabilismus concedit omnibus sequendi quæcumque magis libuerit (*legat vindicias Gobat*. Non est opus ad has vindicias confugere. Satis quippe est ipsum legere Gobatum, ut quisque noverit, vindicem suum non posse nisi Æthiopem lavare. Jam & hic, & alibi vidimus, quam laxe Gobat scripserit de hac materia, adeout ejus sententiæ defendi nullo modo queant; & jam a pluribus Ecclesiæ Prælatis proscriptæ fuerunt, cum inter alia permittat, *Juvenes plebejos, & puellas indutas, & exutas simul cubare in eodem lecto*, tametsi *oscula*, *& turpes attrectationes exerceant*. Ac diserte *n.* 529. hæc tradat: *Per accidens fas est permanere in occasione proxima, seu etiam adire occasionem proximam, quando grave, aut gravissimum malum corporis, honoris, fortunarum alias foret certo perferendum*. Et T. 3. tract. 5. c. 45. *Gravi ex causa potest quis se committeri moraliter certo periculo peccandi*. Quis talia a summa laxitate vindicet?

XIV. Hujusmodi, & similes aliæ Casuistarum opiniones prorsus rejiciendæ sunt, utpote vel damnatæ, vel in damnatis contentæ, & tamquam Evangelicæ regulæ re-

repugnantes, quæ præscribit plus a nobis diligendum esse Deum, quam pecuniam, quam honorem, quam aliud quodcumque temporale bonum; potiusque subeundam horum bonorum jacturam, quam ipsum offendere, aut probabili illum offendendi periculo nos committere. Sane quis sibi unquam persuadeat, in hac hominem esse penitus necessaria animi dispositione, sine qua nec gratia, nec charitas divina in corde manet; quod scilicet affectu, & etiam, dum oportet, effectu, Deum præferat rebus omnibus temporalibus hujus Mundi; si, ne in illis detrimentum patiatur, ne jacturam subeat vel pecuniæ, vel famæ, vel alterius alicujus boni, aut oblectationis, persistit *in periculo probabili* divinam legem violandi; adeoque in peccato, & offensa Dei, quæ ab eo sejungi nullatenus potest, cum idem sit peccare, ac *probabili periculo peccandi se se exponere*, aut obnoxium esse? Nonne, si quispiam ita mulierem adamaret, ut, ne ipsam amitteret, periculo se exponeret amittendi honorem, fortunas, ipsamque vitam; vere diceretur præferre mulierem omnibus ejusmodi bonis? Cui igitur idem dicendum non erit de illo, qui se exponit periculo peccandi, ne amittat vel mulierem, quam deperit, vel divitias, vel honorem &c., quod nimirum hujusmodi res creatas præferat Creatori Deo?

§. V.

Nonnulla ex constituta doctrina Corollaria derivantur.

XV. Plura ex dictis facile colligere cuilibet pronum est, quæ tamen ad clariorem doctrinæ intelligentiam, & confirmationem in re magni momenti proferemus, in qua tum pœnitentes, tum etiam Confessarii sæpissime hallucinantur cum ingenti animarum suarum detrimento, atque periculo.

Præter itaque propositiones jam ab Ecclesia damnatas, quas supra descripsimus, colligas primo, jure ac merito plures Galliarum Episcopos proscripsisse sequentem P. Piroti *ex Apologia Casuistarum* propositionem, qua asseruit, *dimittendam non esse professionem, in qua periculum est sæpius peccandi, animamque suam perdendi, si facile dimitti non possit: nec sine absolutione dimittendos v. g. sororem sæpe peccantem cum fratre, filiam cum patre &c. in ista occasione manentes, si peccatum ipsi displiceat, & occasionem deserere non possint*. Hanc inter alios Vicarii Generales Parisiensis Ecclesiæ notarunt propositionem *tamquam falsam, temerariam, scandalosam, & inducentem periculum evident peccandi*. Archiepiscopus autem Senonensis Ludovicus Henricus de Gondrin veluti *falsam, perniciosam, expressis Summorum Pontificum definitionibus adversam*. Eamdem quoque propositionem censura notavit Academia Parisiensis; sicut & hanc Lovaniensis: *Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest, & non vult omittere, quin immo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit*; censuitque *falsam, temerariam, perniciosam, & ab auditu fidelium procul arcendam*.

Colligas secundo: Ad occasionem peccati mortalis vitandam necesse non est, quod in ea peccetur frequenter; sed sufficit, quod ita verisimiliter inductura sit in peccatum, ut qui in ea manet, aut illam adit, prudenter censeri queat hoc ipso in ea velle peccatum. Ratio est: quoniam eo ipso: quod effectus pravus censetur voluntarius in causa, causa ista debet omitti, ne sequatur ejusmodi effectus, ut ex iis, quæ *de voluntario indirecto* dicta sunt, satis constat. Porro ut malus effectus censeatur voluntarius in causa, sive indirecte, opus non est, ut ex ea sequatur frequenter; sed sufficit, quod cognoscatur, aut cognosci de-

debeat verisimiliter secuturus, ut adnotavimus ex cap. *de injuriis*, ubi Gregorius IX. docet, *probabile periculum sufficere ad imputationem homicidii*.

Colligas tertio: Tametsi a Confessario cavendum sit, ne peccandi occasiones, quæ revera nonnisi *remotæ* sunt, proximis accenseat, atque ita laqueum pœnitentibus injiciat, dum ad eas sub peccato fugiendas obstringit, ipsisque obligationem imponit, quæ imposita a Deo non est; accuratius tamen cavere debet, ne occasiones revera *proximas*, quæ scilicet probabile periculum peccandi afferunt, *remotas* existimet. Id siquidem in longe graviorem tenderet, ac certiorem animarum ruinam, si, Confessario permittente, easdem propterea occasiones frequentarent, ut nemo non videt. Hinc Confessarius diligens sit oportet in examinandis, & distinguendis occasionibus *proximis* a *remotis*; nec eas ullo modo permittere debet, nisi persuasum habeat, omnibus mature perspectis, non esse nisi *remotas*.

Colligas quarto: Occasio aliqua *proxima* censeri merito potest, quoties in ea quispiam positus aut semper, aut fere semper peccat, etiamsi ob aliquem defectum, aut impedimentum peccatum raro contingat. Sic ex. gr. siquis semel tantum in mense, vel etiam in anno adeundo mulierem aut in itinere, aut visitandi gratia, semper, aut fere semper cum ea peccaret, *proxima* illi occasio dicenda foret, præsertim si plurium mensium, aut annorum experientia id compertum esset. Sic etiam si Chirurgus in consensum peccati laberetur, quoties secretiores curat partes mulierum, licet hæc cura raro contingeret, ab hac tanquam ab occasione proxima abstinere deberet. Atque ita de aliis. Neque enim ex mera actuum frequentia *proxima* occasio existimanda est, sed ex periculo probabili lapsus in peccatum, qui frequens semper non est.

Colligas quinto cum Eminentissimo Cardinali Denhoffio Episcopo Cæsenatensi, qui in celebri Instructione sua Pastorali nedum plurimorum Episcoporum judicio probata, sed authoritate Sedis ipsius Apostolicæ confirmata, adstruit, ad evitandam occasionem aliquando sufficere, quod præsens sit, & fortes adeo tentationes pariat, ut periculum probabile sit, quod in peccatum inducat, quamquam nondum induxerit. Quandoquidem tenetur unusquisque vitare probabile periculum peccati mortalis, sicut unusquisque vitare tenetur periculum probabile homicidii corporalis. Id explicari valet exemplo, quod excusare Gobat molitur, de quibusdam puellis cum procis suis eodem in lecto cubantibus, quibus haud negandam esse absolutionem contendit, licet propositum non habeant haud amplius admittendi procos, eo quod afferant, nihil se mali cum iis commisisse. Demus enim hoc, quod nihil mali commiserint (tametsi ex verbis ipsius Gobat falsum esse colligitur): numquid tamen probabili committendi periculo expositæ non erant? Quis id inficiari audeat? Igitur hoc ipso peccant, quod in tale periculum se se conjiciant; & absolutione dignæ non sunt; dum illud removere recusant. Atque hinc locum habet responsio, quam dedit in casu simillimo S. Cyprianus cum aliis Episcopis ad quæstionem sibi a Pomponio Episcopo propositam *de iis Virginibus*, *quæ detectæ fuerant in eodem lecto pariter mansisse cum masculis*, sed affirmabant, *se integras esse*. Quid reponit S. Doctor? Occasionem hujusmodi omnino esse *proximam*; adeoque non permittendam, *ne Diabolo insidianti*, *& sævire cupienti ad nocendum detur occasio*, *quando & Apostolus dicit*: Nolite locum dare Diabolo. *Liberanda est ergo vigilanter de periculosis locis navis*, *ne inter scopulos*, *& saxa frangatur*. *Eruenda est velociter de incendio sarcina*, *priusquam flammis superveniente*-

nientibus concrematur. Nemo diu tutus est periculo PROXIMUS. Periculum ergo *proximum* censuit S. Pater occasionem hanc, adeoque peccatum, & prorsus vitandum, sicut cætera peccata. *Nam graves*, pergit, *multorum* ejusdem conditionis *ruinas hinc fieri videmus, ut per hujusmodi illicitas, & periculosas conjunctiones corrumpi plurimas Virgines, cum summo animi nostri dolore conspeximus*. Unde concludit: *Idcirco consulte, & cum vigore fecisti, Frater charissime, abstinendo* (scilicet removendo, & excommunicando) *eum, qui cum Virgine sæpe mansit; sed & cæteros, qui cum Virginibus dormire consueverant, etiamsi asseverarent integras se esse. Quod si pœnitentiam egerint, & a se invicem recesserint &c., accepta communione, ad Ecclesiam admittantur; hac tamen interminatione, ut si ad eosdem masculos postmodum reversæ fuerint &c., graviore censura affligantur, nec in Ecclesiam postmodum facile recipiantur.* Hæc est de his, aliisque similibus occasionibus tum Cypriani, tum reliquorum Patrum doctrina, quam sequi oportet potius, quam Casuistarum quorumdam, qui laxis suis opinationibus Moralem Christianam corruperunt.

Colligas sexto: Si quis in occasione proxima constitutus sit, a qua *physice* separari non possit, ut si detineatur cum fœmina, vel viro effrænatæ libidinis, aut impietatis in eodem carcere, tunc oratione, jejunio, aliisque mediis eniti debet, quantum potest, ut ab ea, saltem corde, si corpore nequit, separetur; nec est absolvendus, nisi id diligenter perfecerit, ut tandem, quæ *proxima* occasio fuerat, evadat *remota*: nemo quippe absolvi potest, dum in proxima occasione permanet. Idemque sentias de iis omnibus, qui per pravum E. C. se polluendi habitum facti sunt sibimetipsis occasio peccandi, a qua plane physice sejungi non possunt. Opus igitur est, ut a se ipsis modis omnibus sese sejungant corde toto, plenaque voluntate; adeout per seriam emendationem jam sibimetipsis non sint amplius proxima occasio peccandi: nec absolutione donandi sunt, nisi de hoc statu pœnitentis prudenti Confessario constiterit. Quapropter digna omni abominatione reputanda est ea Baunii, aliorumque propositio: *Absolutio toties quoties impertienda est adolescenti in pollutiones crebras semper reincidenti, tametsi sæpe admonitus emendandæ vitæ promissa non servaverit, nec pro tollenda consuetudine laboraverit; dummodo cum dolore, & proposito necessario confiteatur, de quo Sacerdoti ejus ore, voceque constet.*

XVI. Atque hæc satis sint in hac celebri controversia. De ea namque sermo recurret, dum de Sacramento Pœnitentiæ. Unum illud duntaxat præterire nolo, Casuistas videlicet memoratos, cum se in suis resolutionibus statuendis Patrum præsidio destitutos cernerent, conatos esse, ut sæpe alias, pertrahere in propriam sententiam S. Thomam, aut, ut verius dicam, ejus authoritatem laudare, quin eam expenderint aut etiam legerint. Ajunt scilicet, S. Thomam sibi favere 2. 2. *q.* 10. *art.* 9. ubi permittit accessum ad infideles etiam cum propriæ perversionis periculo. Quo textu illius articuli ducti id asserere ausint, profecto me latet: neque enim totum articulum legenti quidpiam occurrit, quod ipsis faveat. At, quicumque sit illa, S. Doctori turpiter imponunt, suamque oscitantiam produnt in eo legendo. Nam S. Thomas ibidem aperte contrarium docet, eorumque sententiam falsitatis convincit etiam in aliis omnibus peccandi occasionibus. Et genuina S. Thomæ verba: „ Quantum ad secundum modum (scilicet ad „ cautelam eorum, quibus interdicitur „ communio cum infidelibus) videtur esse „ distinguendum secundum diversas condi- „ tiones personarum, & negotiorum, & „ tem-

„ temporum. Si enim aliqui fuerint firmi „ in fide, ita quod a communione eorum „ cum infidelibus conversio infidelium *magis sperari possit*, *quam fidelium a fide* „ *aversio*, non sunt infidelibus prohibendi „ communicare, qui fidem non susceperunt, scilicet Paganis, vel Judeis, & „ maxime si necessitas urgeat. Si autem „ sint simplices, & *infirmi in fide*, *de quorum subversione probabiliter* (N. B.) *timeri possit*, prohibendi sunt ab infidelium communione, & praecipue ne magnam familiaritatem cum eis habeant, „ vel absque necessitate eis communicent ". Nonne haec S. Thomae doctrina totum id diserte, & luculentissime confirmat, quod hoc capite docuimus? Si nullum, docet, aut solum *remotum* sit periculum aversionis a fide ex communione cum infidelibus ob firmitatem in ipsamet fide, permittit communicare cum ipsis. At vero si vel ex simplicitate, vel ex infirmitate de aliquorum *subversione probabiliter timeri possit*, quae est occasio *proxima* a nobis descripta; *prohibendi sunt*, inquit, *ab infidelium communione*. Igitur juxta S. Thomam quotiescumque *de alicujus subversione*, vel lapsu in alia quaevis peccata (eadem quippe de omnibus ratio militat) *probabiliter*, sive prudenter *timeri potest*; arcendi omnino erunt ab ea occasione, & absolutionem Sacramentalem denegando, si renuant illam vitare, compellendi. Quare S. Thomae doctrina nedum minime favet recentium Casuistarum sententiae, sed eam labefactat penitus, atque convellit. Et hanc doctrinam S. Doctor amplius confirmat *in resp. ad 3. argum.* ubi loquens de Domino servum infidelem habente, ex quo imminet ipsi occasio ruinae, expresse ait: *Si Domino periculum immineat ex communione servi infidelis, deberet eum a se abjicere secundum illud mandatum Domini Matth. 18. Si pes tuus scandalizat te, abscinde eum, & projice abs te.* Si Dominus abjicere a se debet servum, ex quo sibi periculum *probabile* ruinae imminet, nulla habita ratione damni temporalis, quod ex ejus jactura patitur; quanto potiore titulo tenebitur quis abjicere mulierem, socium, amicum &c. cum quibus communicationem habere nequit sine periculo probabili ruinae spiritualis, quocumque temporali detrimento posthabito? En igitur ex castissima S. Thomae Doctrina omnes Casuistarum de re hac opiniones disjectae, refutatae, convulsae.

REFLEXIO.

Materiam omnem huic *Reflexioni* suppeditet pius, ac Doctus P. Paulus Segnerius aevi sui Concionator celeberrimus, haud equidem in *Instructione Confessarii*, quae pluribus laxitatibus scatet ex impuris lacunis recentium Casuistarum derivatis; sed ex *Christiano instructo in lege sua*, ubi sana, & defaecata doctrina traditur ex limpidissimo fonte hausta S. Thomae Aquinatis. Haec itaque habet *part. 3. serm.* 15. italico sermone in latinum conversa, atque in pauciora contracta. „ Mira plane stultitia hominum est, qui cum ne tentati quidem, „ & illecti, suamet concupiscentia se non „ semel peccatis inquinaverint, sibi nihilominus pollicentur firmos consistere in „ mediis tentationibus, & peccandi occasionibus: *Filii Ephrem intendentes, & mittentes arcum conversi sunt in die belli*: „ milites scilicet, qui ante certamen fortitudinem, & victorias ostentant, primique terga vertunt in praelio. His fallaciter imponit, illiditque tum sua ipsorum cupiditas, quae aegre nimium a rebus, quas amant, avellitur, tum hostis „ humani generis Daemon, qui cum probe norit ea se fraude ampliorem, atque „ certiorem stragem animarum edere, in „ eam incautos homines impellens, hoc „ pro-

,, probabilium occasionum rete es, qua
,, potest, industria tegit, periculum ele-
,, vans, ut prædas augeat: *Immittit secu-*
,, *ritatem, ut immittat perditionem*. Unde
,, homines diabolica illa fraude decepti,
,, dum de periculo monentur, perinde ac
,, si cedri forent omnis corruptionis exper-
,, tes, ingerenti timorem respondere so-
,, lent: *Nullum est periculum: ad illam do-*
,, *mum redibo; sed non redibo ad peccatum,*
,, *quin imo firmus consistam, ne labar*. Itane
,, nullum periculum? At cui innititur stulta
,, hæc vestra non labendi fiducia? Divinæ
,, certe gratiæ præsidio, aut liberi arbitrii
,, vestri viribus. Sed quam infirmum sit,
,, ac stramineum utrumque spei vestræ ful-
,, crum, attendite.

,, Nutat plane in primis spei vestræ sub-
,, sidium gratiæ divinæ. Etenim quo ducti
,, fundamento illud speratis? Deus nam-
,, que, inquit S. Cyprianus, gratiam suam
,, elargitur non ad libitum nostrum, sed
,, juxta dispositionem suæ providentiæ:
,, *Ordine suo, non arbitrio nostro virtus Spi-*
,, *ritus Sancti ministratur*. Ministraret equi-
,, dem Deus opem gratiæ suæ, si regulis
,, attenderetis, quibus vos ad occasionum
,, fugam invitat, impellitque: quia vero
,, his non curatis attendere, indignos vos
,, redditis speciali gratia, cujus auxilio
,, media inter pericula non ruatis. Hoc
,, utique Apostolus Petrus expertus est, qui
,, a Christo monitus, ut sibi attenderet
,, vigilando, & orando, & periculosas ten-
,, tationes declinando, alioquin Magistrum
,, suum negaturus, neglecto hoc salutari
,, monito, quo totis artubus contremiscere
,, debuerat, periculo se credidit, in quo
,, efficaci auxilio Dei destitutus, trina ne-
,, gatione Magistrum perjurus execratus est.
,, Enimvero quis miserebitur omnibus, qui
,, *appropiant bestiis*; videlicet tentationi-
,, bus, & peccandi periculis? Certe fortis
,, illorum Deus non miseretur, qui in ani-
,, mabus in viam salutis dirigendis legem
,, hanc tulit, ut fugiant a facie arcus, ut
,, devitent amittendæ gratiæ pericula, si
,, in ipsis perire nolint: *Recedite*, clamat
,, per Isaiam: *Pollutum nolite tangere: exite*
,, *de medio ejus*. Ecce quo verborum pon-
,, dere legem omnibus denunciat: *Rece-*
,, *dite, recedite*, si periculo propinquo estis:
,, *Exite* inde, si in periculo forte versa-
,, mini: dumque exitis, cavete ne extensa
,, quidem digito præbentem peccati occa-
,, sionem contingatis; *Pollutum nolite tan-*
,, *gere*. Nemo sit qui in medio ejus sub-
,, sistere ausit: *Exite de medio ejus*.

,, Majore adhuc verborum emphasi le-
,, gem eamdem expressit Christus Dominus
,, in Novo Testamento, dum præcepit,
,, oculum, manum, pedem scandali, sive
,, spiritualis ruinæ occasionem præbentem
,, eruere, abscindere, projicere. Quæ
,, verba sedulo notanda sunt. Non enim
,, satis habuit dicere, ut oculum nos scan-
,, dalizantem *eruamus* tantum, sed etiam
,, ut projiciamus a nobis, ac similiter de
,, manu, ac de pede, non ut solummodo
,, *abscindamus*, verum etiam ut a nobis
,, projiciamus: *Erue, abscinde, projice*.
,, Ut scilicet intelligamus, si qua persona
,, fuerit, quantumlibet dilecta, quantum-
,, libet necessaria, ut oculus, manus, pes,
,, quæ nobis scandalum sit, sive occasio
,, peccandi; sat non est eam a nobis absci-
,, disse, & corporaliter separasse, sed opor-
,, tet etiam, ut illam *projiciamus* a corde,
,, non amplius eam amando, nec officiosas
,, ipsi litteras scribendo, vel saltem ipsi
,, mittendo, vel opem, & alimoniam mi-
,, nistrando: sed tam procul a nobis ipsa
,, habenda est, ut nihil amplius de illa
,, inquiramus, &, si fieri quidem potest,
,, neque cogitemus. Hæc sunt, quo Divina
,, a nobis exigit Providentia, ut gratiæ suæ
,, præsidio nos muniat. Quod si ea præ-
,, terimus, perperam in Deo fiduciam
,, no-

„ nostram evadendi e peccato in mediis
„ tentationibus collocamus.
„ At forsan, pergit ille, in arbitrii ve-
„ stri viribus spem non peccandi in occa-
„ sione reponitis. Si quisquam ita loqua-
„ tur, loquitur sane ut delirus, & amens,
„ quin etiam ut infidelis, qui non credit
„ veritati increatæ disertissimæ dicenti:
„ *Sine me nihil potestis facere*. Quid enim
„ aliud a nosmetipsis habemus, nisi ni-
„ hilum, & peccatum; abyssum nempe
„ nihili abysso alterius nihili superaddi-
„ tum? *Non habet de suo*, ita sacrosancta
„ Ecclesiæ Concilia determinarunt, *homo
„ nisi mendacium, & peccatum*. Si solius
„ arbitrii nostri viribus quidplam bonum
„ natura superius perficere non possumus,
„ aut malum vitare, nisi propitia nobis
„ adsit virtus Spiritus Sancti, quæ nos
„ moveat gratia sua, atque corroboret:
„ *Sine gratia nullum prorsus, sive cogitando,
„ sive volendo, sive agendo faciunt homines
„ bonum*, inquit S. Augustinus; nonne ne-
„ dum stulta, sed etiam impia præsumptio
„ eorum omnium est, qui propriis viribus
„ confisi, peccandi periculis, & occasio-
„ nibus sese audacter, exponunt, quin
„ lapsum pertimescant? Immo corruent
„ infelices homines, & tenebuntur la-
„ queis, quos effugere se posse sibi blan-
„ diuntur: *Immisit in rete pedes suos; tene-
„ bitur planta illius laqueo*". Hæc & alia
plura Vir eloquentissimus, quæ causa bre-
vitatis silentio prætereo.

FINIS TOMI SECUNDI.

INDEX

Tractatuum, Dissertationum, & Capitum, quæ in hoc Tomo continentur,

TRACTATUS TERTIUS

DE OFFICIIS HOMINUM, SIVE DE HUMANIS ACTIONIBUS BONIS, AC MALIS.

DISSERTATIO PRIMA.

De Principiis et conditionibus generalibus actuum humanorum.

CAPUT PRIMUM.

Prælibantur ea, quæ tradit S. Thomas de ultimo fine hominis, & beatitudine.

D o c t r i n a.

CAPUT II.

Consectaria Præcedentis Doctrinæ.

CAPUT III.

De Officiis, sive Actibus hominum voluntariis.

D O C T R I N A.

CAPUT IV.

CONSECTARIA PRAECEDENTIS DOCTRINAE.

CAPUT V.

De Causis Involuntarii.

DOCTRINA.

CAPUT VI.

Corollaria Praecedentis Doctrinae.

CAPUT VII.

De Libertate Voluntatis Humanae, actuumque nostrorum oeconomia.

D o c t r i n a.

CAPUT VIII.

Consectaria Praecedentis Doctrinae.

CAPUT IX.

De bonitate , & malitia actuum humanorum , sive moralium in genere .

D o c t r i n a .

XVIII.

CAPUT X.

Consectaria Præcedentis Doctrinæ.

CAPUT XI.

De bonitate, & malitia in particulari actuum voluntatis tum interiorum, tum exteriorum.

DOCTRINA.

CAPUT XII.

Consectaria Praecedentis Doctrinae.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Virtutibus moralibus, vitiisque oppositis.

CAPUT PRIMUM.

De virtutibus in genere quaedam praelibantur.

Doctrina.

CAPUT II.

CONSECTARIA PRÆCEDENTIS DOCTRINÆ.

XIII.

CAPUT III.

De Prudentia.

DOCTRINA.

CAPUT IV.

CONSECTARIA.

CAPUT V.

De virtute Justitiæ.

DOCTRINA.

CAPUT VI.

CONSECTARIA.

CAPUT VII.

De judicio, prout actus justitiæ est.

DOCTRINA.

IX.

CAPUT VIII.

COROLLARIA.

CAPUT IX.

De justitia Distributiva.

DOCTRINA.

VI.

CAPUT X.

CONSECTARIA.

CA-

CAPUT XI.

De Fortitudine, & adjunctis virtutibus, vitiisque oppositis.

DOCTRINA.

CAPUT XII.

CONSECTARIA.

CA-

CAPUT XIII.

De Temperantia, ac virtutibus adjunctis.

DOCTRINA.

CAPUT XIV.

De Vitiis oppositis Temperantiæ, ac virtutibus adnexis.

DOCTRINA.

XX.

CAPUT XV.

CONSECTARIA.

Duorum præcedentium Capitum.

DISSERTATIO TERTIA.

DE PECCATIS IN GENERE.

CAPUT PRIMUM.

De Peccati definitione, ac divisione.

DOCTRINA.

CAPUT II.

CONSECTARIA.

CAPUT III.

De Peccato Originali.

DOCTRINA.

V.

CAPUT IV.

CONSECTARIA.

CAPUT V.

De Peccato Philosophico.

DOCTRINA.

CAPUT VI.

De Peccatorum specifica distinctione , & inæqualitate .

D o c t r i n a .

CAPUT VII.

CONSECTARIA.

CAPUT VIII.

De numerica distinctione peccatorum.

DOCTRINA.

CAPUT IX.

Consectaria.

CAPUT X.

De Peccato Mortali, & Veniali, & utriusque distinctione.

Doctrina.

CAPUT XI.

CONSECTARIA.

DISSERTATIO QUARTA.

DE PECCATIS CAPITALIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Superbia, ejusque vitiis.

DOCTRINA.

XV.

CAPUT II.

COROLLARIA.

CA-

CAPUT III.

De Avaritia, ac vitiis, quæ ex ea prodeunt.

DOCTRINA.

CAPUT IV.

CONSECTARIA.

CAPUT V.

De Luxuria, ac vitiis ex ea progenitis.

D o c t r i n a.

CAPUT VI.

Regulæ quædam traduntur ad peccati luxuriæ qualitatem dignoscendam idoneæ.

D o c t r i n a.

CAPUT VII.

Consectaria Praecedentis Doctrinae.

CAPUT VIII.

De Gula .

DOCTRINA.

CAPUT IX.

Doctrinæ præcedentis .

CONSECTARIA.

IX.

CAPUT X.

De quinto vitio capitali, scilicet Ira.

DOCTRINA.

CAPUT XI.

CONSECTARIA.

CAPUT XII.

De Invidia sexto vitio Capitali.

DOCTRINA.

CAPUT XIII.

CONSECTARIA.

CAPUT XIV.

De postremo peccato capitali, nempe Acedia .

D O C T R I N A .

CAPUT XV.

C O N S E C T A R I A .

APPENDIX.

De quibusdam peccatorum generibus.

CAPUT PRIMUM.

De peccatis in Spiritum Sanctum.

DOCTRINA.

CAPUT II.

De peccatis omissionis.

DOCTRINA.

CAPUT III.

De generalibus, & specialibus quorumdam statuum, & officiorum obligationibus.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA EJUSDEM.

CAPUT IV.

De obligationibus Medicorum, aliorumque, qui sanandorum corporum curam gerunt.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

CAPUT V.

De Judicum obligationibus, & eorum peccatis in ipsarum omissione.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

CA-

CAPUT VI.

De Accusatoris obligationibus.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

CAPUT VII.

De Reo, ejusque obligationibus.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

CAPUT VIII.

De Testium, & Advocatorum Obligationibus.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

CAPUT IX.

De occasione peccati.

DOCTRINA, ET CONSECTARIA.

